

Prof.Asoc.Dr. Erind MERKURI

TË DREJTAT KUSHTETUESE DHE E DREJTA PENALE

TË DREJTAT KUSHTETUESE DHE E DREJTA PENALE

Prof.Asoc.Dr. Erind Merkuri

Tiranë 2024

© Prof.Asoc.Dr. Erind Merkuri

Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Materiali që përmban ky botim mund të citohet ose botohet, me kusht që të njihet autorësia e tij. Çdo përdorim tjetër i këtij materiali, që përfshin, por që nuk kufizohet në përdorimin tregtar apo në krijimin e punimeve që rrjedhin nga ky botim, kërkon lejen me shkrim të autorit.

Autor: Prof.Asoc.Dr. Erind Merkuri

Drejtuese e Projektit: Alba Jorganxhi

ISBN 9789928395375

Ky botim u mundësua nga:

Ky projekt mbështetet financiarisht nga:

Pikëpamjet e shprehura në këtë botim janë të autorit dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e Prezencës së OSBE-së në Shqipëri, Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, apo të Byrosë së Qeverisë së SHBA-së për Çështjet Ndërkombëtare të Narkotikëve dhe Zbatimit të Ligjit.

PARATHËNIE

Ky botim është mbështetur nga projekti "Për krijimin e programit 'Master në Kriminologji'" (2018-2024), i cili zbatohet nga Prezenca e OSBE-së në Shqipëri, në bashkëpunim të ngushtë me Fakultetin e Drejtësisë dhe Fakultetin e Shkencave Sociale të Universitetit të Tiranës, me mbështetjen financiare të Byrosë së Shteteve të Bashkuara të Amerikës për Çështjet Ndërkombëtare të Narkotikëve dhe Zbatimit të Ligjit.

Prezenca e OSBE-së në Shqipëri falënderon autorin për punën e tij dhe shpreh përkushtimin e saj të vijueshëm për promovimin e hulumtimit shkencor dhe debatit akademik në fushën e kriminologjisë.

Shkurtime:

Gjykata Kushtetuese	GJK
Gjykata e Lartë	GJL
Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë	KBGJL
Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë	KPGJL
Gjykata Europiane e të Drejtave të Njeriut	GJEDNJ/ Gjykata e Strasburgut
Konventa Europiane e të Drejtave të Njeriut	KEDNJ/Konventa
Këshilli i Shtetit	KSH
Kodi Penal	KP
Kodi i Procedurës Penale	K.Pr.P/K.Pr.Penale/KPP
Kodi Civil	KC
Kodi i Procedurës Civile	K.Pr.C/K.Pr.Civile/KPC

PËRMBAJTJA

PJESA E PARË	
EVOLUIMI HISTORIK I TË DREJTAVE TË NJERIUT NË PROCESIN PENAL NË SHQIPËRI	19
1. Hyrje	20
2. Gjendja e të drejtave dhe lirive themelore në Shqipëri, në momentin e shpalljes së Pavarësisë.	20
3. Kanuni i Zhurisë (1913)	22
4. Statuti Organik i Shqipërisë (10 prill 1914) dhe Kanuni i Gjykatave të Drejtësisë të Shqipërisë (4 qershor 1914)	24
4.1 Statuti Organik i Shqipërisë (10.4.1914)	24
4.2 Kanuni "Për gjykatat e drejtësisë në Shqipëri" (4.6.1914)	28
5. Statuti i Zgjeruar i Lushnjes	31
6. Statuti Themeltar i Republikës.	32
7. Statuti Themeltar i Mbretërisë i vitit 1928	33
8. Statuti Themeltar i Mbretërisë, i vitit 1939	45
9. Statuti/Kushtetuta e vitit 1946	46
10. Kushtetuta e viti 1976	57
11. Ligji për Dispozitat Kryesore Kushtetuese	62
PJESA E DYTË	
TË DREJTAT DHE LIRITË THEMELORE SIPAS KUSHTETUTËS SË SHQIPËRISË	79
KREU I	
E DREJTA E JETËS DHE HEQJA E DËNIMIT ME VDEKJE (Neni 21 i Kushtetutës)	80
1.1 Hyrje	80
1.2 Aspekti ndërkombëtar	85
1.3 Pjesa e brendshme	91
KREU II	
MOSNËNSHTRIMI NDAJ TORTURËS, DËNIMIT, APO TRAJTIMIT MIZOR, ÇNJERËZOR OSE POSHTËRUES (Neni 25 i Kushtetutës)	99
KREU III	
LIRIA PERSONALE (Neni 27 i Kushtetutës)	105
3.1 Hyrje	105
3.2 Kufizimi i lirisë personale nëpërmjet legjislacionit penal.	107
3.3 Kushtet për kufizimin e lirisë personale	109
3.4 Kufizimi i lirisë personale bazuar në prova	116
3.5 Rrezikshmëria e personit	118
3.6 Rëndimi dhe zgjatja e masave të sigurimit.	120
3.7 Mos cënimi i lirisë personale për shkak të mospërbushjes së detyrimeve kontraktore.	128

KREU IV	
MBROJTJA NGA NDALIMI DHE ARRESTIMI I PALIGJSHËM	132
(Neni 28 i Kushtetutës)	
4.1 Hyrje	132
4.2 Njohja me shkaqet e ndalimit, detyrimi për të mos bërë deklarata, si edhe komunikimi me avokatin.	132
4.3 Vlerësimi i arrestimit në flagrancë dhe i ndalimit	137
4.4 Ankimi kundër masës "arrest me burg" (paraburgimi)	141
4.5 E drejta për t'iu drejtuar gjykatës.	147
4.6 Ruajtja e dinjitetit të personit të ndaluar/arrestuar.	148
KREU V	
LIGJSHMËRIA NË TË DREJTËN PENALE	152
(Neni 29 i Kushtetutës)	
5.1 Hyrje	152
5.2 Parashikimi i veprave penale me ligj.	152
5.2.1 Respektimi i kriterëve kushtetuesë në parashikimin e veprave penale.	153
5.2.2 Respektimi i hierarkisë së ligjeve	162
5.2.3 Raste praktike	166
5.3 Dënimi me ligj	179
5.3.1 Raste praktike	194
5.4 Ligji penal favorizues	202
KREU VI	
PREZUMIMI I PAFAJËSISË	213
(Neni 30 i Kushtetutës)	
KREU VII	
GARANCITË NË PROCESIN PENAL	240
(Neni 31 i Kushtetutës)	
7.1 Hyrje	240
7.2 E drejta për t'u njohur me akuzën që i bëhet, me të drejtat e tij dhe për të njoftuar familjen ose të afërmit.	240
7.3 Përgatitja e mbrojtjes	251
7.4 Garantimi i ndihmës me përkthyes për personat e huaj që heton dhe gjykohen në Shqipëri	258
7.5 E drejta për t'u mbrojtur.	259
7.5.1 Njoftimi personalisht i personit që po hetohet apo gjykohet	264
7.5.2 Zgjedhja e mbrojtësit nga individit.	276
7.5.3 Marrëdhënia midis individit dhe mbrojtësit	291
7.5.4 Caktimi i mbrojtësit kryesisht	285
7.5.5 Detyrimi për realizimin e një mbrojtjeje efektive	291
7.5.6 Shkaqet e mungesës dhe shtyrjes së seancave gjyqësore.	297
7.6 Parimi i barazisë së armëve.	300
KREU VIII	
E DREJTA PËR TU MOSVETËINKRIMINUAR	310
(Neni 32, pika 1 e Kushtetutës)	
KREU IX	
E DREJTA PËR TË MOS U SHPALLUR FAJTOR MBI BAZËN E PROVAVE TË MBLEDHURA NË MËNYRË TË PALIGJSHME	314
(Neni 32, pika 2 e Kushtetutës)	
KREU X	
E DREJTA PËR T'U DEGJUAR DHE GJYKIMI NË MUNGESË	329
(Neni 33 i Kushtetutës)	

KREU XI MOS GJYKIMI DHE MOS DËNIMI DY HERË PËR TË NJËJTËN VEPËR PENALE “NE BIS IN IDEM” (Neni 34 i Kushtetutës)	344
KREU XII MBROJTA E TË DHËNAVE PERSONALE (Neni 35 i Kushtetutës)	360
KREU XIII FSHEHTËSIA E KORRESPONDENCËS (Neni 36 i Kushtetutës)	366
KREU XIV MBROJTJA E FSHEHTËSISË SË BANESËS (Neni 37 i Kushtetutës)	370
KREU XV EKSTRADIMI (Neni 39 pika 2 e Kushtetutës)	375
15.1 Hyrje	375
15.2 Ekzistenca e një marrëveshje ndërkombëtare	376
15.3 Ekzistenca e një vendimi gjyqësor	383
KREU XVI E DREJTA PËR AKSES NË GJYKATË (Neni 42, pika 2 e Kushtetutës)	392
KREU XVII GJYKIMI PUBLIK (Neni 42, pika 2 e Kushtetutës)	396
KREU XVIII GJYKIMI BRENDË NJË AFATI TË ARSYESHËM (Neni 42, pika 2 e Kushtetutës)	400
KREU XIX GJYKIMI NGA NJË GJYKATË E PAVARUR (Neni 42, pika 2 e Kushtetutës)	404
KREU XX GJYKIMI NGA NJË GJYKATË E PAANSHME (Neni 42, pika 2 e Kushtetutës)	406
KREU XXI GJYKIMI NGA NJË GJYKATË E CAKTUAR ME LIGJ (Neni 42, pika 2 e Kushtetutës)	416
KREU XXII E DREJTA PËR ANKIM (Neni 43 i Kushtetutës)	426
KREU XXIII E DREJTA PËR REHABILITIM DHE ZHDËMTIM (Neni 44 i Kushtetutës)	447
KREU XXIV ARSYETIMI I VENDIMEVE GJYQËSORE (Neni 142 e Kushtetutës)	455

HYRJE

Organizimet shtetërore në formën e tyre embrionale njihen prej rreth 6000 vitesh. Si pjesë e organizimit shtetëror kanë qenë edhe mekanizmat shtetërorë që sot njihen me termin institucione të drejtësisë penale. Ekzistenca e këtij sistemi ka shtruar gjithmonë si diskutim, që në antikitet, marrëdhënien midis sistemit të drejtësisë penale dhe të drejtave dhe lirive themelore të njeriut.

Në përgjithësi, ka një tendencë për t'i lidhur të drejtat dhe liritë themelore të njeriut me zhvillimet e së drejtës ndërkombëtare në këtë fushë, pas Luftës së Dytë Botërore. Është e vërtetë që deri në atë moment, çështjet e së drejtave të njeriut, ishin çështje të brendshme të shteteve dhe të drejta ndërkombëtare deri në atë kohë nuk merrej me këtë aspekt. Për këtë arsye të drejtat e njeriut shpesh shoqërohen me pasojat e Luftës së Dytë Botërore dhe me themelimin e Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut në vitin 1948. Megjithatë, koncepti i të drejtave të njeriut i paraprin kësaj ngjarje të rëndësishme historike me shekuj. Ndërsa zyrtarizimi i të drejtave të njeriut në të drejtën ndërkombëtare moderne mori vrull pas Luftës së Dytë Botërore, rrënjët e tyre mund të gjurmohen në qytetërimet e lashta dhe traditat filozofike.

Mbrojtja e të drejtave të njeriut në sferën e drejtësisë penale është një aspekt thelbësor i sistemeve ligjore në mbarë botën. Ndërsa kornizat moderne ligjore shpesh theksojnë prezumimin e pafajësisë, të drejtën për një gjykim të drejtë dhe mbrojtjen kundër torturës, etj. këto parime kanë precedentë historikë që i paraprijnë instrumenteve bashkëkohore ndërkombëtare.

Përgjatë historisë, shoqëri dhe kultura të ndryshme kanë njohur dinjitetin dhe vlerën e natyrshme të çdo individit. Për shembull, kodet e lashta ligjore si Kodi i Hamurabit, që daton rreth vitit 1754 p.e.s. në Babiloni, përfshin dispozita për trajtimin e drejtë të individëve dhe mbrojtjen e të drejtave të tyre. Në mënyrë të ngjashme, filozofët e lashtë grekë si Platoni dhe Aristoteli diskutuan mbi rëndësinë e drejtësisë, barazisë dhe të drejtave të qytetarëve brenda kontekstit të qeverisjes. Në mënyrë të ngjashme, sistemet juridike të lashta greke dhe romake njohën rëndësinë e procesit të rregullt dhe të masave mbrojtëse procedurale për të siguruar integritetin dhe drejtësinë e procedurave ligjore.

Karta e Madhe e Lirive "Magna Carta" e vitit 1215, shpesh e përmendur si një gur themeli i konstitucionalizmit modern, sanksionoi parimet e procesit të rregullt dhe kufizimet e monarkisë, duke hedhur bazat për zhvillimin e të drejtave dhe lirive të njeriut. Ndër dispozitat e saj ishin masat mbrojtëse kundër arrestimit dhe ndalimit arbitrar, e drejta për gjykim nga juria dhe kufizimet në vendosjen e gjobave dhe dënimeve të tepërta. Këto parime hodhën bazat për evoluimin e të drejtave dhe mbrojtjeve ligjore brenda procedurës penale.

Dokumentet e mëvonshme, të tilla si “Bill of Rights” në Angli, në vitin 1689 dhe Deklarata e Pavarësisë e Shteteve të Bashkuara të Amerikës në vitin 1776, artikulojnë më tej të drejtat dhe liritë themelore, duke i dhënë shtysë mbrojtjes së tyre. Këto dokumente sanksionuan parime të tilla si e drejta për një gjykim të shpejtë dhe publik, e drejta për t’u përballur me dëshmitarët dhe mbrojtja kundër dënimeve mizore dhe të pazakonta, të cilat janë thelbësore për të garantuar drejtësinë dhe integritetin e sistemeve të drejtësisë penale.

Për më tepër, qytetërimi të ndryshme, duke përfshirë ato në Azi, Afrikë dhe Amerikë, kishin normat e tyre kulturore dhe ligjore që mbronin liritë individuale dhe promovonin harmoninë shoqërore. Këto tradita të ndryshme pasqyrojnë një njohje universale të rëndësisë së dinjitetit njerëzor dhe nevojës për të mbrojtur individët nga pushteti arbitrar dhe padrejtësia.

Është thelbësore të pranohet se kodifikimi formal dhe njohja ndërkombëtare e të drejtave të njeriut, siç ilustron Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut dhe traktatet pasuese, shënuan një moment historik të rëndësishëm në evoluimin e të drejtave të njeriut. Megjithatë, ekzistenca dhe zbatimi i parimeve të drejtave të njeriut nuk ishin të kushtëzuara nga këto zhvillime. Gjykatat dhe institucionet kombëtare kanë luajtur prej kohësh një rol vendimtar në mbrojtjen dhe interpretimin e të drejtave të njeriut brenda kornizave të tyre ligjore përkatëse, duke u mbështetur në një terren të pasur të precedentëve historikë, dispozitave kushtetuese dhe praktikave zakonore.

Në thelb, ndërsa Lufta e Dytë Botërore dhe pasojat e saj përshpejtuan njohjen globale dhe kodifikimin e të drejtave të njeriut, rrënjët e të drejtave të njeriut shtrihen shumë përtej kësaj periudhe, duke përfshirë një vazhdimësi të traditave filozofike, ligjore dhe kulturore që kanë formësuar të kuptuarit tonë për drejtësinë, barazinë dhe dinjitetin e natyrshëm të çdo individi.

Bazuar në qasjen e mësipërme, në realizimin e këtij punimi, synimi im është që fillimisht të eksploroj traditën e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut në procesin penal në Shqipëri, duke e shtrirë studimin që nga shpallja e Pavarësisë në vitin 1912 deri në miratimin e Kushtetutës aktuale në 1998. Qëllimi është që të tregojë dhe promovojë, për aq sa është e mundur, traditën e njohjes, parashikimit dhe zbatimit të këtyre të drejtave dhe lirive themelore në procesin penal. Kjo analizë synon të tregojë që gjatë historisë së shtetit shqiptar ka pasur një kujdes për njohjen dhe respektimin e këtyre të drejtave, megjithëse ekzistenca e tyre nuk njihet sa duhet. Më problematik është fakti që mendohet se këto të drejta kanë qenë vetëm deklarative dhe nuk janë aplikuar nga gjykatat shqiptare apo institucione të tjera të kohës. Për këtë arsye, ky punim është edhe një tentativë për të vendosur në vend një padrejtësi ndaj të shkuarës sonë dhe për të treguar që historia e mbrojtjes së të drejtave të njeriut, me fokus ato në procesin penal, është e vjetër sa vetë ekzistenca e Shtetit modern Shqiptar. Për më tepër, nga hulumtimi i kësaj jurisprudence, vërehet se shumë problematika që trajtohen edhe sot nga legjislacioni dhe nga gjykatat shqiptare, janë trajtuar dhe kanë marrë zgjidhje që në atë kohë.

Është e kuptueshme që sfiduese mbetet perioda që Shqipëria kaloi gjatë regjimit komunist. Megjithëse, mund të vërehen disa tentativa, për njohjen dhe garantimin e disa të drejtave në procesin penal, mbrojtja e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut në procesin penal u cëna rëndë. Regjimi totalitar i vendosur në atë kohë i nënshtroi qytetarët shqiptarë në një represion të gjerë politik, arrestime arbitrare, gjykime të padrejta dhe shkelje të gjerë të të drejtave të procesit të rregullt ligjor. Sistemi ligjor shërbeu si një mjet i shtetit për të goditur kundërshtarët e regjimit dhe për të mbajtur kontrollin mbi popullsinë.

Gjatë gjithë kësaj periudhe, sistemi i drejtësisë penale funksionoi duke mos respektuar të drejtat themelore si prezumimi i pafajësisë, e drejta për një gjykim të drejtë, e drejta për t’u mbrojtur etj. Kundërshtarët politikë, intelektualët, figurat fetare dhe qytetarët e thjeshtë, iu nënshtroan persekutimit dhe burgosjes bazuar në akuza të rreme për “veprimtari kundërrevolucionare” ose “propagandë antishtetërore”. Mbi të gjitha në këtë periudhë shohim

edhe një zbatim të madh të veprimtarisë “normë-krijuese” apo “pragmatiste” të gjyqësorit shqiptar, e cila duke u shmangur nga vetë teksti i shkruar i dispozitave të hartuara në atë kohë, synonte interpretimin e tyre bazuar në “frymën” dhe “qëllimin” e ligjit, bazuar në kushtet e reja shoqërore, ekonomike dhe sociale që kishin si qëllim krijimin e “njeriut të ri”. Pra, justifikohet mos zbatimi i ligjit dhe krijimi i normave të reja pikërisht për të goditur apo eliminuar kundërshtarët e regjimit, duke e justifikuar këtë sjellje me kushtet e reja të shoqërisë shqiptare.

Duke kaluar përtej epokës komuniste, periudha e pas vitit 1990 dëshmoi reforma të rëndësishme ligjore që synonin krijimin e institucioneve demokratike dhe forcimin e mbrojtjes së të drejtave të njeriut. Në këtë periudhë kemi edhe krijimin për herë të parë të Gjykatës Kushtetuese të Shqipërisë, e cila filloi, gradualisht të prodhojë dhe një jurisprudencë të vyer për të drejtat dhe liritë themelore të njeriut në procesin penal. Më tej Kushtetuta e Shqipërisë, e miratuar në vitin 1998, parashikon një kuadër gjithëpërfshirës për mbrojtjen e të drejtave dhe lirive themelore, duke përfshirë ato që lidhen me procesin penal.

Duke zgjedhur ta bazoj këtë libër mbi të drejtat dhe liritë themelore të parashikuara nga Kushtetuta e Shqipërisë, synoj të evidentoj progresin e bërë në mbrojtjen e të drejtave të njeriut brenda sistemit ligjor të vendit. Pavarësisht sfidave të paraqitura nga e kaluara komuniste, jurisprudenca shqiptare, veçanërisht e Gjykatës Kushtetuese dhe Gjykatës e Lartë, ka luajtur një rol vendimtar në interpretimin dhe zbatimin e këtyre të drejtave në procesin penal.

Nga hulumtimi i jurisprudencës së gjykatave shqiptare, mund të vëzhgojmë një sërë vendimmarrjesh të ndryshme që trajtojnë çështje komplekse që lidhen me mbrojtjen e të drejtave të njeriut në procesin penal. Këtu, mund të përmendim raste që kanë të bëjnë me vendimet për pranueshmërinë e provave deri te vendimet në lidhje me ligjshmërinë e paraburgimit dhe të drejtën për një gjykim të drejtë, ku gjykatat shqiptare kanë demonstruar një angazhim për të respektuar parimet e drejtësisë dhe për të garantuar respektimin e dinjitetit njerëzor.

Pra, nëpërmjet këtij punimi synoj që të ofroj një paraqitje gjithëpërfshirëse të traditës së të drejtave dhe lirive themelore të njeriut në procesin penal në Shqipëri, duke u mbështetur si në kontekstin historik ashtu edhe në zhvillimet juridike bashkëkohore. Duke u fokusuar në përvojat unike dhe kuadrin ligjor të Shqipërisë, studentët, praktikuesit e së drejtës dhe gjyqtarët, mund të fitojnë njohuri të vlefshme për sfidat dhe arritjet në mbrojtjen e të drejtave të njeriut në sistemin e drejtësisë penale.

Duke qenë se në këtë rast kemi të bëjmë me norma juridike, shtrohet për diskutim edhe metoda e interpretimit që duhet të zbatohet mbi to, ku dy janë shkollat më të mëdha të interpretimit, ajo “tekstualiste” dhe shkolla “evolutive/normë-krijuese/pragmatiste”. Shkolla e dytë njihet me shumë emra dhe në këtë punim mund të përdoren termat e mësipërme së bashku por edhe veçmas, duke pasur gjithmonë të njëjtin kuptim. Këto dy metodologji përfaqësojnë filozofi të ndryshme në lidhje me interpretimin dhe zbatimin e normave juridike, secila me përparësitë dhe kufizimet e veta.

Tekstualizmi, siç sugjeron emri i tij, i jep përparësi respektimit të tekstit të shkruar të dispozitave kushtetuese apo ligjore, siç janë hartuar nga ana e ligjvënësit. Mbrojtësit e tekstualizmit argumentojnë se ligjet duhet të interpretohen duke u bazuar vetëm në gjuhën e përdorur nga legjislativi, pa iu drejtuar faktorëve të jashtëm si historia legjislative¹ ose qëllimi i normave. Kjo qasje shpesh përkrahet për virtytet e saj demokratike, pasi ligjet hartohen dhe miratohen nga përfaqësuesit e zgjedhur, duke reflektuar kështu vullnetin e popullit.

Shkolla “tekstualiste” e interpretimit, lavdërohet gjithashtu për përkushtimin e saj ndaj parimit të ndarjes dhe balancimit të pushteteve. Duke iu përmbajtur tekstit të normave juridike,

¹ Me këtë term, kuptojmë historinë dhe materialet e hartimit të një akti ligjor konkret, siç janë relacionet, raportet e komisioneve parlamentare, diskutimet parlamentare etj. Kjo nuk duhet të ngatërrohet me termin tjetër, atë të “interpretimit historik”, ku analizohet mënyra e ndryshimit të legjislacionit në kohë të ndryshme por që rregullon të njëjtën fushë.

tekstualistët argumentojnë se gjyqtarët nuk ndërhyjnë dhe për rrjedhojë nuk çenojnë sferën e kompetencave të pushtetit legjislativ, duke ruajtur integritetin e qeverisjes demokratike. Kjo qasje thekson rëndësinë e vetëpërmbytjes gjyqësore dhe respektimin e proceseve legjislative.

Për më tepër, "tekstualizmi" promovon sigurinë juridike duke ofruar udhëzime të qarta dhe të parashikueshme për interpretimin e normave juridike. Duke bazuar rregullat e interpretimit të kësaj shkolle mbi gjuhën e normave juridike, tekstualistët argumentojnë se individët mund të mbështeten te ligji me besim, duke ditur se të drejtat dhe detyrimet e tyre përcaktohen nga kuptimi i normave siç ato janë shkruar.

E parë nga kjo qasje, "tekstualizmi" shpesh shihet si një mburojë kundër arbitraritetit dhe pabarazisë në zbatimin e ligjit. Duke i trajtuar të gjithë individët në mënyrë të barabartë dhe duke zbatuar normat ligjore në mënyrë të qëndrueshme, "tekstualizmi" mbështet parimin e barazisë para ligjit, duke mbrojtur individët nga trajtimi preferencial apo diskriminimi.

Nga ana tjetër, shkolla "evolutive/normë-krijuese/pragmatiste" ndaj interpretimit të akteve juridike pretendon se përfshin një kuptim më fleksibël dhe dinamik të normave ligjore. Mbrojtësit e kësaj shkolle argumentojnë se ligji duhet të interpretohet në dritën e qëllimeve dhe vlerave të tij themelore, me synimin drejt promovimit të drejtësisë dhe mirëqenies sociale. Por, ndërsa kjo qasje mund të duket se ofron fleksibilitet, ajo ngre shqetësime për aktivizimin gjyqësor dhe potencialin që gjyqtarët të tejkalojnë rolin e tyre të duhur duke krijuar efektivisht norma ligjore nëpërmjet veprimtarisë gjyqësore. Pikërisht kjo mundësi çënon parimin e llogaridhënies demokratike duke fuqizuar gjyqtarët që të imponojnë pikëpamjet dhe vlerat e tyre subjektive mbi shoqërinë.

Përdorimi i kësaj qasjeje çënon parimin e sigurisë juridike duke krijuar pasiguri dhe paparashikueshmëri në interpretimin e normave juridike. Duke u larguar nga teksti i shkruar i ligjit, gjyqtarët mund të sjellin paqartësi dhe konfuzion në sistemin e së drejtës, duke e bërë të vështirë për individët të kuptojnë dhe të mbështeten në të drejtat dhe detyrimet e tyre ligjore.

Gjithashtu, shkolla "evolutive/normë-krijuese/pragmatiste" çënon edhe parimin e barazisë para ligjit, pasi duke i lejuar gjyqtarët të interpretojnë normat ligjore bazuar në pikëpamjet dhe vlerat e tyre subjektive, kjo qasje mund të rezultojë në trajtim të pabarabartë të individëve përpara ligjit.

Ndërkohë që për të mbrojtur qasjen e kësaj shkollë, synohet të reklamohen vendime gjyqësore, ndërkombëtare dhe kombëtare që kanë mbrojtur të drejtat dhe liritë themelore në procesin penal, realiteti është më i ndryshëm. Siç do të tregohet në mënyrë vazhduese në këtë punim, ka mjaftueshëm raste ose shembuj që përdorimi i metodave të kësaj shkolle, ka qenë çënues për të drejtat dhe liritë themelore të individëve në procesin penal. Në këtë rast nuk mundet që të nxirret si justifikim që kur rezultati është "pozitiv" për të drejtat dhe liritë themelore, vetëm atëherë mund të konsiderohet se janë përdorur rregullat interpretuese të kësaj shkolle dhe kur kemi rezultate "negative", atëherë jemi përpara keqinterpretimit të normave juridike apo zbatimit të gabuar të tyre. Në fakt, në të dyja këto raste, zbatohet e njëjta teknikë, largimi nga teksti i shkruar i normës juridike. Për rrjedhojë si shkolla "evolutive/normë-krijuese/pragmatiste", apo keqinterpretimi/zbatimi i gabuar i normës, janë në thelb dhe substancialisht e njëjta gjë. Kjo do të shihet qartë edhe gjatë punimit, kur gjykatat i janë referuar pikërisht kësaj shkolle në interpretimin e normave të caktuara, duke pranuar që janë duke kufizuar të drejtat dhe liritë themelore.

Për arsyet e mësipërme, në këtë punim, vendimet gjyqësore analizohen nga këndvështrimi i shkollës "tekstualiste" të interpretimit, që ndryshe nga sa pretendohet, nuk është një interpretim mekanik i normave të shkruara, por një interpretim i arsyeshëm i tyre. Këtë fakt, lexuesi do të mundet që ta zbulojë, nëpërmjet rregullave të ndryshme të kësaj shkolle, që janë përmendur dhe analizuar në këtë punim.

Me qëllim realizimin e këtij punimi, janë hulumtuar dhe shfrytëzuar burime të ndryshme të historisë të së drejtës në Shqipëri si edhe të jurisprudencës bashkëkohore, përfshirë materialet e vendosura në Arkivin e Shtetit dhe Biblotekën Kombëtare, në të cilën janë gjetur dhe përdorur dokumenta shtetërore, vendime gjyqësore, akte legislative, si edhe Fletoret Zyrtare. Këto burime parësore ofrojnë njohuri të paçmueshme mbi zhvillimin e normave dhe institucioneve ligjore përgjatë historisë së Shqipërisë, duke ofruar një pasqyrë të pasur të traditave dhe precedentëve juridikë në vendin tonë.

Për pjesën e parë të këtij punimi, që trajton dhe evoluimin historik të këtyre të drejtave, kam shqyrtuar për aq sa është e mundur, jurisprudencën e vjetër shqiptare, në materialet që ajo është publikuar. Ky rishikim gjithëpërfshirës përfshin analiza të vendimeve gjyqësore dhënë nga organe të ndryshme gjyqësore, si Gjykata e Diktimit, Këshilli i Shtetit, Gjykata e Lartë dhe Gjykata e Kasacionit, gjatë epokave të ndryshme historike. Duke u thelluar në këto të dhëna arkivore, jam përpjekur të sqaroj kompleksitetin e interpretimit dhe zbatimit të të drejtave dhe lirive themelore në periudha të ndryshme të ekzistencës së Shtetit Shqiptar.

Në pjesën e dytë të librit jam ndalur në jurisprudencën bashkëkohore, veçanërisht vendimet e Gjykatës Kushtetuese dhe Gjykatës së Lartë nga viti 1999 deri në ditët e sotme. Këto vendime përbëjnë themelin e analizës për të drejtat dhe liritë themelore të njeriut brenda procesit penal në Shqipëri. Analiza e kësaj jurisprudence, ka për qëllim të tregojë nëpërmjet shembujve praktikë se si njihen dhe zbatohen të drejtat dhe liritë themelore në procesin penal në Shqipëri. Gjithashtu, nëpërmjet dhënies së këtyre shembujve, mbahet edhe një qëndrim kritik, kur këto të drejta, sipas këndvështrimit personal, janë shkelur, apo jurisprudenca e këtyre gjykatave nuk ka qenë e qëndrueshme.

Përsa i përket metodave të kërkimit shkencor të përdorura në këtë libër, siç rezulton edhe nga përshkrimi i mësipërm, ato janë një kombinim i kërkimit arkivor, analizës ligjore dhe qasjes kritike për të ofruar një pasqyrë sa më të plotë të të drejtave të njeriut në procesin penal shqiptar. Duke sintetizuar precedentët historikë me jurisprudencën bashkëkohore, përpiqem të kontribuoj në një kuptim më të thellë të kompleksitetit dhe sfidave të natyrshme në mbrojtjen e të drejtave individuale brenda kontekstit ligjor shqiptar.

Punimi është i ndarë në dy pjesë, ku pjesa e parë trajton evoluimin historik të legjislacionit shqiptar për mbrojtjen e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut. Kështu në këtë pjesë, trajtohet fillimisht shkëputja nga Perandoria Osmane, si edhe gjendja e legjislacionin penal dhe procedural penal në Shqipëri, duke saktësuar se cila pjesë e legjislacionit të asaj perandorie vijoi që të zbatohet. Më pas punimi vijon me një trajtim të shkurtër të Kanunit të Jurisë, i datës 23 maj 1913, për të kaluar më pas në trajtimin e aktit të parë kushtetues të hartuar për Shqipërinë dhe konkretisht të Statutit Organik të vitit 1914. Ky akt megjithëse nuk hyri ndonjëherë në fuqi, pati rëndësinë e tij në parashikimin e disa të drejtave të njeriut në procesin penal dhe në formimin e një mendësie të tillë edhe në komunitetin juridik shqiptar.

Në vijim trajtohet Kanuni "Për gjykatat e drejtësisë në Shqipëri", i datës 4 qershor 1914, në të cilën kanë gjetur pasqyrim për herë të parë, disa të drejta që sot u njihet mbrojtje në nivel kushtetues dhe ndërkombëtar. Ajo që e bën të rëndësishëm këtë ligj, është fakti që ai gjeti zbatim në praktikën gjyqësore në Shqipëri, duke qenë kështu akti i parë juridik shqiptar që ka luajtur rol në mbrojtjen e të drejtave të njeriut në procesin penal.

Pjesa e parë, vijon më tej me trajtimin e të drejtave në procesin penal sipas Statutit të Zgjeruar të Lushnjes, të vitit 1922 dhe të Statutit Themeltar të Republikës së vitit 1925, të cilat kanë ngjashmëri pothuaj identike midis tyre. Megjithë përpjekjet, nga materialet aktualisht të publikuara për këtë periudhë, nuk u gjet një jurisprudencë e mirëfillte gjyqësore që të referonte në këto të drejta.

Statuti Themeltar i vitit 1928, përmbante një katalog të plotë të drejtash, për të cilat janë gjetur dhe raste të zbatimit në praktikë në jurisprudencën e Gjykatës së Diktimit dhe të

Këshillit të Shtetit, duke patur kjo pjesë, një analizë më të plotë të të drejtave të njeriut në procesin penal.

Në pjesën vijuese, trajtohet shumë shkurtimisht edhe Statuti Themeltar i Mbretërisë i vitit 1939, akti kushtetues i përdorur në Shqipëri gjatë kohës së pushtimit italian, akt i cili në mënyrë të kuptueshme pati vetëm një karakter formal.

Një pjesë e rëndësishme e punimit, është edhe trajtimi i të drejtave dhe lirive themelore të individit në procesin penal gjatë kohës së komunizmit. Në këtë pjesë është tentuar të jepen shembuj nga praktika gjyqësore, për të kuptuar sa më mirë mënyrën e funksionimit të atij regjimi.

Pjesa historike, përmbillet me Ligjin Për Dispozitat Kryesore Kushtetuese dhe aktet e tjera plotësuese, që u zbatuan në Shqipëri gjatë periudhës 1991 – 1998. Kjo periudhë është mjaft e rëndësishme, pasi ndodhemi menjëherë pas shkëputjes nga një regjim totalitar, si edhe kemi krijimin e një garancie juridiksionale siç është Gjykata Kushtetuese, e cila e ka filluesën e saj në Shqipëri, pikërisht në këtë periudhë. Për këtë arsye në këtë pjesë jepet në mënyrë të plotë jurisprudenca e kësaj Gjykate, e cila ka rëndësinë e saj, në njohjen dhe zbatimin e të drejtave themelore, si edhe në ndryshimin e mendësisë sonë juridike.

Pjesa e dytë që është edhe thelbi i këtij punimi, trajton të drejtat dhe liritë themelore të njeriut që lidhen në mënyrë të drejtëpërdrejtë ose që prekin të drejtat në procesin penal. Në mënyrë të qëllimshme renditja është bërë duke ndjekur vendosjen e këtyre të drejtave sipas Kushtetutës së Shqipërisë.

Në fillim trajtohet e drejta e jetës, si edhe realizohet një analizë sa më e plotë e vendimit të Gjykatës Kushtetuese, e cila konstatoi antikushtetutshmërinë e dënimit me vdekje në Shqipëri. Në këtë çështje jam përpjekur të bëj një analizë historike, tekstuale, ndërkombëtare dhe kombëtare të këtij vendimi të Gjykatës Kushtetuese, me qëllim pasjen e një pasqyre sa më të plotë për këtë vendimmarrje.

Në kreun vijues trajtohet e drejta për të mos iu nënshtruar torturës, në kuadër të një procesi penal, pra si mjet i ndaluar për marrjen e një rrëfimi apo provave të tjera në procesin penal.

Punimi vijon më pas me kreun e lirisë personale dhe me kreun e garancisë nga ndalimet dhe arrestimet, të cilat të dyja së bashku trajtojnë mënyrën e kufizimit të lirisë personale si edhe mjeteve në dispozicion të vetë personit për t'u mbrojtur nga këto ndalime.

Kreu i radhës trajton të ashtuquajturën ligjshmëri në të drejtë penale, pasi përcakton se veprat penale mund të përcaktohen vetëm nëpërmjet ligjit, si edhe që dënimi si sanksion mund të vendoset vetëm nëpërmjet ligjit. Si pjesë e humanizmit që karakterizon Kushtetutën, në këtë kre trajtohet edhe mënyra e zbatimit të ligjin penal favorizues me fuqi prapavepruese.

Më pas jam ndalur në analizën e parimit të prezumimit të pafajësisë, një nga parimet më të rëndësishme kushtetuese dhe që mëshiron të gjithë sistemin e drejtësisë penale. Për këtë arsye, në këtë kre, trajtohen të gjitha aspektet e këtij parimi dhe veçanërisht ato që kanë të bëjnë me barrën e provës, mënyrën e marrjes së provave, mos paragjykimin e çështjes, etj.

Në vijim, në kreun e radhës gjejmë trajtim të gjitha elementet e garancive që ka një person që akuzohet, hetohet dhe gjykohet. Në këtë kre gjen trajtim jurisprudenca e pasur që ka të bëjë me njoftimin e akuzës, njoftimin e zhvillimit të seancave, mundësia për të zgjedhur një mbrojtës dhe për të pasur mbrojtje efektive, si edhe mundësia për të paraqitur apo për të kërkuar paraqitjen e provave.

Kreu vijues, trajton garancinë për personin që të mos vetëinkriminohet, si edhe për të mos inkriminuar të afërmit e tij. Ky kre në analizën e këtij parimi trajton jurisprudencën që është prodhuar në lidhje me të, si edhe përjashtimet nga ky rregull.

E drejta për të mos u dënuar mbi bazën e provave të mbledhura në mënyrë të paligjshme, është një tjetër aspekt mjaft i rëndësishëm, i cili trajton pikërisht mënyrën e marrjes së provave,

të cilat në asnjë rast nuk mundet që të merren jashtë parashikimeve ligjore. Është e kuptueshme që ky kre plotësohet edhe nga krerët e tjerë, që megjithëse mbrojnë të drejta të rëndësishme kushtetuese, janë edhe garanci për mos marrjen e provave në mënyrë të paligjshme.

Në kreun vijues, trajtohet e drejta për t'u dëgjuar si një nga të drejtat më të rëndësishme të një personi që po hetohet dhe gjykohet. Në këtë kre gjen vend natyra e kësaj të drejte, mënyra e ushtrimit të saj, si edhe heqja dorë prej saj, ku në këtë rast përfshihet edhe mundësia e gjykimit në mungesë.

Punimi vijon më tej me garancinë e rëndësishme të mos gjykimit dhe mos dënimit dy herë të të njëjtit person, për të njëjtin fakt. Këtu gjenden trajtime për mënyrën e zbatimit të kësaj garancie, rastet e vlerësimit të vendimeve të dënimit të dhënë nga gjykata të huaja për personat që po gjykohen edhe në Shqipëri, përjashtimet nga ky parim etj.

Tre krerët vijues, trajtojnë elementët që kanë të bëjnë me jetën private e të fshehtë dhe konkretisht të drejtën që të dhënat e tij të mos merren në mënyrë të paligjshme, fshehtësinë e korrespondencës si edhe padhunueshmërinë e banesës. Respektimi i këtyre të drejtave, lidhet me të drejtën që një person të mos dënohet mbi bazën e provave të mbledhura në mënyrë të paligjshme.

Më tej, trajtohet procesi i ekstradimit, pra dërgimi i një personi jashtë vendit, si pasojë e kërkesës së një vendi tjetër me qëllim gjykimin e tij, apo fillimin e vuajtjes së një dënimi. Këtu gjejmë trajtim, ekzistenca e një marrëveshje ndërkombëtare, si edhe kushtet e tjera që duhet të plotësohen, me qëllim lejitimin e ekstradimit të një personi.

Pesë krerët e radhës, trajtojnë disa prej elementëve që gjenden në nenin 42 të Kushtetutës, dhe konkretisht, të drejtën për akses në gjykatë, të drejtën për t'u gjykuar nga një gjykatë e pavarur, nga një gjykatë e paanshme, brenda një afati të arsyeshëm dhe nga një gjykatë e caktuar me ligj. Këto janë aspekte shumë të rëndësishme të së drejtës për një proces të rregullt ligjor dhe në secilin prej këtyre krerëve, trajtohet jurisprudenca përkatëse e Gjykatës Kushtetuese dhe Gjykatës së Lartë.

Në vijim, trajtohet e drejta e rëndësishme e ankimit kundër një vendimi gjyqësor. Në këtë kre jepen shembuj konkret se kur është konsideruar e cënuar kjo e drejtë, si edhe përplasjen disa vjeçare midis Gjykatës Kushtetuese, Gjykatës së Lartë dhe Kuvendit, për mënyrën e ushtrimit të kësaj të drejte.

Kreu i parafundit trajton mënyrën dhe kriteret e përfitimit të dëmshpërblimit dhe rehabilitimit të personave, të cilëve u është kufizuar liria personale në mënyrë të padrejtë. Megjithëse kemi ekzistencën e një ligji, jurisprudenca gjyqësore na jep shembuj interesante të aplikimit të këtyre kriterëve dhe rasteve të përfitimit të personave nga kjo e drejtë.

Punimi përmbyllet me kreun e fundit, që trajton të drejtën për të pasur vendime gjyqësore të arsyetuara. Kjo në fakt është edhe e drejta e parë për të cilën kemi gjetur aplikime në traditën historike të vendit tonë dhe mbyllja pikërisht me këtë të drejtë, të katalogut të të drejtave të njeriut në procesin penal, na duket me vend. Në këtë pjesë të punimit gjejmë zbatim rastet e ndryshme ku është konstatuar shkelje e këtij parimi të rëndësishëm kushtetues.

Në fund gjendet edhe pjesa e bibliografisë ku jepet e gjitha literatura, legjislacioni dhe praktika gjyqësore e përdorur për këtë punim.

Për realizimin e këtij punimi dëshiroj të falënderoj "Organizatën për Sigurinë dhe Bashkëpunimin Evropian" (OSBE) që bëri të mundur realizimin e këtij projekti dhe financimin e tij. Dëshiroj të theksoj se të gjitha qëndrimet e mbajtura në këtë punim, janë të vetë autorit dhe nuk pasqyrojnë qëndrimin apo mendimin e OSBE-së.

Gjithashtu dëshiroj të falënderoj familjen time, bashkëshorten Oljana, fëmijet Serena dhe Matias, të cilëve ua dedikoj dhe këtë libër.

Një falenderim të veçantë është edhe për personat që më ndihmuan në hulumtimin e materialeve, shkëmbimin e ideve, si edhe redaktimin e këtij punimi dhe konkretisht Gjon Buxhuku, Erjon Muharremaj, Ana Duraku dhe Nikola Mahmutaj.

Ky libër i drejtohet studentëve, praktikuesve të së drejtës dhe gjyqtarëve. Nëse përdorimi i tij do të arrijë të ndërgjegjësojë sado pak në respektimin e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, autori është i mendimit se është arritur qëllimi i këtij libri.

Autori dëshiron gjithashtu të theksojë, se qëllimi i këtij punimi është pasqyrimi i traditës juridike shqiptare në zhvillimin e të drejtave kushtetuese në procesin penal dhe pasqyrimi i jurisprudencës bashkëkohore vendase në lidhje me këto të drejta. Autori shpreson që kjo do t'i shërbejë nxitjes së debatit juridik dhe diskutimit të ideve të ndryshme mbi mënyrën e interpretimit dhe zbatimit të këtyre të drejtave dhe qëndrimi i tij mbi vendime të caktuara gjyqësore, nuk ka të bëjë me vlerësimin personal për gjyqtarët që kanë marrë ato vendime, të cilët duke pasur një integritet të lartë moral dhe profesional i shërbejnë këtij vendi në më të mirën e aftësive të tyre.

PJESA E PARË

EVOLUIMI HISTORIK
I TË DREJTAVE TË NJERIUT
NË PROCESIN PENAL
NË SHQIPËRI

1. Hyrje

Me gjithë tendencën për t'i paraqitur të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, si një risi moderne e zhvilluar vetëm mbas Luftës së Dytë Botërore, në fakt pothuaj të gjitha sistemet qeverisëse kanë parashikuar në aktet e tyre kushtetuese të drejta dhe liritë themelore, përfshirë dhe ato të të drejta që garantonin individin në procesin penal.

Nga kjo nuk bën përjashtim edhe Shqipëria, vend në të cilin janë hartuar dhe/apo kanë qenë në fuqi disa akte me karakter kushtetues dhe më konkretisht, Statuti Organik i Shqipërisë (1914), Bazat e Kanunores së Këshillit të Naltë/Statuti i Lushnjës (1920), Zgjanimi i Statutit të Lushnjës (1922), Statuti Themeltar i Republikës (1925), Statuti Themeltar i Mbretërisë (1928), Statuti Themeltar i Mbretërisë (1939), Statuti/Kushtetuta e Republikës Popullore të Shqipërisë (1946), Kushtetuta e Republikës Popullore Socialiste të Shqipërisë (1976), Ligji për Dispozitat Kryesore Kushtetuese (1991), sëbashku më shtojcat e tij, ku më i rëndësishmi ishte ligji kushtetues për të drejtat dhe liritë themelore, i vitit 1993.

Të gjitha këto akte kishin parashikimet e tyre në lidhje me të drejtat dhe liritë e individëve, përfshirë dhe ato që prekin procesin penal. Por ajo që duhet theksuar është që jo të gjitha ato të drejta në procesin penal që sot kanë karakter kushtetues, kanë qenë pjesë e akteve kushtetuese të kohës. Një pjesë e tyre ose nuk kane qenë parashikuar, ose kanë qenë garantuar në nivel ligjor.

Duke qenë se zhvillimi i traditës, koncepteve dhe mendimeve juridike nuk mund të shihet i shkëputur nga historia e evoluimit të së drejtës në Shtetin Shqiptar, në vijim po japim një analizë të parashikimeve dhe evoluimit të këtyre parimeve, sipas akteve kushtetuese dhe në disa raste dhe akteve ligjore të kohës.

2. Gjendja e të drejtave dhe lirive themelore në Shqipëri, në momentin e shpalljes së Pavarësisë.

Shqipëria shpalli pavarësinë e saj me datë 28 nëntor 1912, duke shënuar kështu shkëputjen nga Perandoria Osmane. Megjithatë, kjo shkëputje nuk ishte e plotë në të gjitha aspektet, pasi është e kuptueshme që mënyra e organizimit dhe funksionimit të administratës, por edhe legjislacioni osman, qendruan ende në fuqi në Shqipëri për një kohë mjaft të gjatë.

Vetë Qeveria e Përkohshme e krijuar nga Kuvendi Kombëtar i Vlorës, vendosi që në fillim se e drejta osmane do të vijojë të zbatohet në Shqipëri, deri në zëvendësimin e saj nga ligje të Shtetit Shqiptar. Është plotësisht e kuptueshme që në vitin 1912, Shqipëria nuk kishte kapacitetet apo mundësinë për të krijuar menjëherë një legjislacion të ri dhe për këtë arsye për të mos lënë një boshllëk ligjor, qasja e kësaj Qeverie ishte plotësisht e justifikuar.

Por vendimmarrja e Qeverisë së Përkohshme të Vlorës, ishte formuluar në terma shumë të gjerë dhe nuk qartësohej se cilat prej akteve të së drejtës osmane mbetej në fuqi në Shqipëri, nëse të gjitha aktet pa asnjë lloj përjashtimi apo ato akte me natyrë normative?

Për t'iu përgjigjur kësaj pyetje e shohim të nevojshme që të ndalemi në doktrinën e kohës si edhe jurisprudencën që u prodhua në atë kohë. Kështu, rezulton se në rradhë të parë ishte përjashtuar nga fuqia në Shqipëri, Kushtetuta Osmane e vitit 1876 (me amendimet e vitit

1909) dhe kjo sepse "Statuti i turqisë s'ka patur kurë ndonjë fuqi ndër ne pas indipendencës tonë politike; me ndanien tonë politike nga turqia ranë të gjithë kununet e Turqisë dhe bashkë me, dhe sidomos, statuti; krijim' i Shqipërisë qe mohim' i ati statuti. Eshtë e vertet se sot janë në veprim të gjith ligjet e Turqisë, po kjo rieth përsëri nga një akt i brëndëshme i popullit Shqiptar' i cili me vendim të Qeverisë Vlorës i vuri përsëri në fuqi këto ligje; pra vullnet' i shteti tonë i ringjalli; po vetëm ligjet dhe jo statutin. Mbi këtë pikë nëpraktikë s'ka as një kundërshtim".²

Pra, të drejtat dhe liritë themelore që parashikoheshin nga Kushtetuta Osmane,³ përfshirë dhe ato që e mbronin individin gjatë ndjekjes penale, si liria personale,⁴ garancia e banesës,⁵ gjykimi nga një gjykatë kompetente,⁶ ndalimi i tortures,⁷ pavarësia e gjykatave,⁸ gjykimi publik⁹ dhe aksesit në gjykatë,¹⁰ nuk shtriheshin dhe nuk ishin më të zbatueshëm për Shqipërinë, mbas datës 28.11.1912.

Për këtë arsye, të drejtat që individët gëzonin në procesin penal, mbeteshin ato të parashikuara në aktet e tjera të së drejtës osmane. Por cilat ishin këto akte të tjera? A përfshiheshin të gjitha aktet ligjore, nënligjore, administrative dhe gjyqësore, apo kishte përjashtime? Për të sqaruar këtë moment, është e nevojshme që të bazohemi në aktet e institucioneve shtetërore shqiptare të kohës, të cilët janë marrë me zbatimin e legjislacionit osman. Në këtë pikë në ndihmë na vjen praktika e Këshillit të Shtetit, një organ i krijuar në bazë të Statutit të vitit 1928 (nenet 160-168), detajuar në bazë të Ligjit të datës 19.3.1929 "Mbi organizimin e Këshillit të Shtetit"¹¹ dhe që kishte kompetenca të gjëra në fushën legjislative, administrative dhe gjyqësore.

Ky Këshill, duke iu përgjigjur kërkesës për mendim nga ana e Ministrisë së Ekonomisë, në lidhje me legjislacionin osman ka mbajtur qendrimin se "Prandaj letra e Kryeministrit Ottomane q'u përmend ma sipër për veç që nuk formon një interpretim të vlefshëm simbas vendimit të marrun prej Qeverisë Shqiptare të Vlonës, qi deri sa të promulgohen ligje të rea kanë vleftë vetëm ligjet e

2 Stavro Vinjau, "E drejta konsitucionale", Shtypshkronja "Nikaj", Tiranë 1923, fq.8.

3 Herbert F. Wright, "The Constitutions of the States at War, 1914-1918", botim i Departamentit të Shtetit të Shteteve të Bashkuara të Amerikës, Government Printing Office, 1919, fq.591-593, 600, 601.

4 Neni 10 (siç është ndryshuar në vitin 1909): Liria personale është absolutisht e pacenueshme. Me përjashtim të shkaqeve dhe të mënyrës së parashikuar nga zakoni dhe e drejta pozitive, askush nuk mund të arrestohet ose të dënohet me asnjë pretekst.

5 Neni 22: Vendbanimi dhe vendqendrimi i çdo personi në zotërimet osmane është i paprekshëm. Qeveria nuk mund të hyjë me forcë në banesën ose vendbanimin e dikujt për asnjë arsye, përveç rasteve të përcaktuara me ligj.

6 Neni 23: Askush nuk është i detyruar të paraqitet para një gjykate që nuk është kompetente sipas ligjit për procedurën gjyqësore që do të hartohet.

Neni 85: Çdo veprim ligjor do të shqyrtohet nga gjykata, juridiksionit të së cilës i përket. Veprimet ndërmjet personave privatë dhe qeverisë janë gjithashtu në juridiksionin e gjykatave të zakonshme.

7 Neni 26: Tortura e çdo lloji është kategorikisht dhe absolutisht e ndaluar.

8 Neni 81: Gjyqtarët e emëruar nga shteti në përputhje me ligjin ad hoc dhe të pajisur me komision (herat) janë të palëvizshëm; por ata mund të japin dorëheqjen. Dispozitat e ligjit ad hoc rregullojnë edhe ngritjen në detyrë të gjyqtarëve, karrierën e tyre, zëvendësimin, daljen në pension dhe shkarkimi nga detyra për shkak të dënimit për veprë penale. Ky ligj përcakton edhe kualifikimet e nevojshme në rastin e gjyqtarëve dhe zyrtarëve të tjerë gjyqësorë.

Neni 86: Gjykatat do të jenë të lira nga çdo lloj ndërhyrjeje.

Neni 90: Asnjë gjyqtar nuk mund të zërrë një detyrë tjetër zyrtare me pagesë gjatë kohës që është i tillë..

9 Neni 82: Seancat e çështjeve të të gjitha llojeve në gjykata janë publike dhe dënimet mund të publikohen. Por një gjykatë mund të gjykime jopublike për ndonjë nga arsyet e përcaktuara qartë me ligj.

10 Neni 83: Çdo person mund të përdorë çdo mjet të ligjshëm që e konsideron të nevojshme për të mbrojtur të drejtat e tij në gjykatë.

Neni 84: Gjykata nuk mund të refuzojë, me asnjë arsye, të shqyrtojë një çështje që është nën juridiksionin e saj; dhe kur ka filluar seanca ose hetimet paraprake të nevojshme për seancën, çështja nuk mund të shtyhet ose pengohet, përveç rastit kur paditësi tërhiqet; dhe edhe atëherë, nëse çështja është penale, qeveria do të vazhdojë të ushtrojë të drejtat e saj sipas ligjit.

11 Fletorja Zyrtare, nr.18, e enjte 11 prill 1929.

rregulloret, si dhe iradetë para konsitucionit turk, duhet të konsiderohen si ligje të aplikueshme, por jo dekretet e Kryeministrit Ottomane.¹² Ky pasazh është mjaft i rëndësishëm, pasi na jep një pasqyrë të qartë se cilat akte u njohën nga Qeveria e Vlorës dhe për rrjedhojë patën efekt në të drejtën e vendit tonë. Këto akte janë "iradetë" e sulltanit, të cilat janë akte ligjore që miratoheshin nga Kreu i Shtetit Osman (sulltani) në kohën e absolutizmit të tij, si edhe ligjet dhe kodet e miratuar nga parlamenti osman gjatë periudhës kur u rivendos konstitucionalizmi në atë vend.

Për këtë arsye, ato që ne njohim si të drejta dhe liri themelore të njeriut në procesin penal, mbetën ato që parashikoheshin në Kodin Penal Osman, Kodin Penal Ushtarak Osman, si edhe në Kodin e Procedurës Penale Osmane.

Duhet theksuar se këto ligje, qendruan në fuqi për një kohë të gjatë në Shqipëri. Kështu Kodi Penal Osman, u shfuqizua me hyrjen në fuqi të Kodit Penal të Shqipërisë, më datë 1 janar 1928. Kodi Penal Ushtarak u shfuqizua me hyrjen në fuqi të Kodit Penal Ushtarak në Kohë Paqeje, i vitit 1932. Kurse Kodi i Procedurës Penale Osmane, (bashkë me disa ligje të tjera procedurale penale që u miratuan në atë kohë), megjithëse u plotësua dhe përmirësua disa herë, mbeti në fuqi, deri në vendosjen në Shqipëri të regjimit komunist. Në atë kohë u miratua ligji nr.61, datë 17.5.1945, *"Mbi abrogimin e dispozitave ligjore të promulguara gjatë okupacionit të huaj, mbi pavlefshmërinë e vendimeve penale të dhëna gjatë asaj kohe prej autoriteteve ushtarake dhe mbi vleftën e dispozitave ligjore që ishin në fuqi para datës 7 prill 1939"*, të cilit iu bë dhe një interpretim "autentik" nga ana e Presidiumit të Kuvendit Popullor me Dekretin nr.392, datë 25.1.1947. Sipas këtyre parashikimeve, të gjitha normat e miratuara që nga data 7 prill 1939 konsideroheshin të pavlefshme dhe nuk duhej që të merreshin në konsideratë. Për sa u përket normave përpara kësaj date, ato konsideroheshin të rëna nga fuqia, por mund të përdorreshin për qëllime praktike, për zgjidhjen e çështjeve të ndryshme, me kusht që të mos binin në kundërshtim me frymën e regjimit të ri. Për rrjedhojë, ato akte që kishin mbetur në fuqi në Shqipëri, që nga koha osmane, përfshirë edhe Kodin e Procedurës Penale, mund të konsiderohen se kanë rënë formalisht nga fuqia me hyrjen në fuqi të këtij ligji.

3. Kanuni i Zhurisë (23 maj 1913)

Në maj të vitit 1913, Qeveria e Përkohshme e Vlorës, miratoi Kanunin e Zhurisë, një akt që rregullonte aspekte të ndryshme të procedurës penale dhe kryesisht hetimin, gjykimin me juri dhe ankimin në Gjyqin e Diktimit.

Data e hyrjes në fuqi të këtij Kanuni, është konsideruar data 10 maj 1913, kur pretendohet që të jetë miratuar nga Qeveria e Vlorës, datë kjo e cila është marrë në konsideratë për caktimin e ditës së drejtësisë në vendin tonë, si edhe si datë për krijimin e Gjykatës së Lartë.¹³ Nëse i referohemi dokumentave arkivore, rezulton një kopje, me shkrim dore, e këtij Kanuni, e cila në fund mban datën 10 maj 1913, si edhe nënshkrimin e Ministrit të Drejtësisë të asaj kohë.¹⁴ Po në të njëjtën dosje arkivore ndodhet edhe një tjetër akt i miratuar nga Qeveria e Përkohshme e

12 Mendimi nr.58, datë 23.5.1933 i Seksionit të Drejtësisë dhe të Administratës i Këshillit të Shtetit, miratuar me Vendimin nr.162, datë 30.5.1933 të Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.

13 http://www.gjykataelarte.gov.al/web/Shenohet_ne_Tirane_110_vjetori_i_Gjykates_se_Larte_te_Shqiperise_23941_1-1.php

14 AQSH, Institucione qendrore shtetërore, Institucione para vitit 1944, Fondi 155 "Drejtoria e Përgjithshme e Drejtësisë (Ministria e Drejtësisë), Viti 1913-1918, Dosja nr.37, datë 10.05.1913-13.05.1913, titulluar "Ligj (kanun), mbi procedimin gjyqësor të jurisë (Kanuni i Jurisë) dhe ligj, mbi dëmet (Kanuni i dëmeve), aprovuar nga Qeveria e Vlorës më, 13.05.1913", fl.14.

Vlorës dhe konkretisht “Kanuni i Dëmeve”, i cili në faqen e fundit përmban dhe një shënim se ky akt u diskutua dhe u miratua në mbledhjen e Qeverisë.¹⁵ Ky shënim në fakt mungon për Kanunin e Zhurisë, i cili mund të vejë në diskutim miratimin e këtij akti me datë 10 maj 1913. E themi këtë sepse po nga burimet arkivore, në një tjetër dosje, rezulton po i njëjti akt “Kanuni Zhurisë”, shkruajtur me shkrim dore, i cili në fund ka shënimin “U këndua në Këshillë të Ministrave në 23 Maj 1913 dhe u pranua. Vertetonte dhe nenshkruhet për ta përmbuarë”¹⁶ E vetmja mundësi për të rregulluar këto dy akte, që ndodhen në Arkiven e Shtetit është që të pranojmë që me datë 10 maj 1913, Ministri i Drejtësisë i ka paraqitur si propozim Këshillit të Ministrave këtë akt, anëtarët e të cilit do të kenë marrë kohën e tyre për ta studiuar dhe në përfundim Qeveria e Vlorës e ka miratuar në mbledhjen e saj të datës 23 maj 1913. Kjo datë rezulton dhe në gazetën “Përlindja e Shqipëriës”, që në numrat e saj 15,16,17 dhe 18, në muajin mars 1914, ka botuar të plotë këtë Kanun. Më konkretisht në numrin 18, të datës 1/14 mars 1914, fq.5, rezulton e botuar data “23 maj 1913”, si data e miratimit të këtij akti ligjor. Për rrjedhojë kjo datë do të konsiderohet dhe si data kur ky akt është miratuar.

Nëse i referohemi përmbajtjes së këtij akti, rezulton se një nga risitë më domethënëse të tij është gjykimi i personave të akuzuar, nëpërmjet jurisë, që zgjidheshin nëpërmjet shtetasve, sipas kushteve dhe një procedure të caktuar. Gjithashtu në këtë Kanun gjejmë parashikime për gjykimin e hapur, përfaqësimin me avokat si edhe e drejta e ankimit. Gjithashtu, përcaktimi i kompetencave midis gjykatave, tregon edhe për respektimin e parimit të gjykatës së caktuar me ligj.¹⁷

Për këtë Kanun, kemi një të dhënë nga Komisioni për festimet e 25 vjetorit të Pavarësisë që përmend përdorimin e tij në vetëm një rast në Elbasan,¹⁸ por një tjetër autore referon për zhvillimin e proceseve me juri dhe në Tiranë.¹⁹ Formalisht, ky akt qendroi në fuqi deri në shfuqizimin e tij më datë 11.6.1914, ditë që hyri në fuqi Kanuni “Për gjykatat e drejtësisë në Shqipëri”, i cili në nenin 32 të tij, ndër të tjera, parashikonte se “Gjithashtu edhe kanunet e qeveriës së përkohëshme që s’piqen me këtë, si edhe Kanuni i Zhuriës mbeten pa fuqië.”

15 AQSH, Institucione qendrore shtetërore, Institucione para vitit 1944, Fondi 155 “Drejtoria e Përgjithshme e Drejtësisë (Ministria e Drejtësisë), Viti 1913-1918, Dosja nr.37, datë 10.05.1913-13.05.1913, titulluar “Ligj (kanun), mbi procedimin gjyqësor të jurisë (Kanuni i Jurisë) dhe ligj, mbi dëmet (Kanuni i dëmeve), aprovuar nga Qeveria e Vlorës më, 13.05.1913”, fl.18, në të cilën thuhet se: *U këndua në Këshillë të Kabinetit dhe u bisedua gjithësisht, dhe nyjet një e nga një dhe u pranua së bashku me vota të plotë, dhe si u vërtetua, botohet për te përmbuarë.*

16 AQSH, Institucione qendrore shtetërore, Institucione para vitit 1944, Fondi 155 “Drejtoria e Përgjithshme e Drejtësisë (Ministria e Drejtësisë), Viti 1913-1918, Dosja nr.233, datë 23.5.1913, titulluar “Ligji mbi detyrat dhe kompetencat e trupit gjykues dhe mënyra e gjykimit të çështjeve penale, i cili u aprovua në Këshillin e Ministrave.”, fl.14.

17 Aurela Anastasi, “Historia e të drejtës kushtetuese në Shqipëri, 1912-1939”, Shtëpia botuese “Dajti 2000”, Tiranë 2018, fq.23-29.

18 “Shqipërija më 1937 – Veprimi Shtetnor gjatë njëzet e pesë vjetëve të parë të vetqeverimit. Vëllimi I”, Botimet e Komisionit të Kretimeve të 25 Vjetorit të Vet-Qeverimit 1912-1937, Shtëpia botuese “Kristo Luarasi”, Tiranë 1937, fq.86.

19 Aurela Anastasi, “Historia e të drejtës kushtetuese në Shqipëri, 1912-1939”, Shtëpia botuese “Dajti 2000”, Tiranë 2018, fq.27.

4. Statuti Organik i Shqipërisë (10 prill 1914) dhe Kanuni i Gjykatave të Drejtësisë të Shqipërisë (4 qershor 1914)

Gjatë qeverisjes së Princit Vilhelm Vidi në Shqipëri, u hartuan dy akte të rendësishme, në të cilat gjejnë parashikime disa nga të drejtat dhe liritë themelore të njeriut në procesin penal. I pari ishte një akt që duhej të shërbente edhe si kushtetuta e vendit dhe konkretisht "Statuti Organik i Shqipërisë", ndërsa akti i dytë ishte Kanuni "Për gjykatat e drejtësisë në Shqipëri", një ligj organik dhe procedural, në të cilën gjejnë rregullime disa prej të drejtave të njeriut që sot janë garantuar në nivel kushtetues. Le t'i trajtojmë ato me radhë.

4.1 Statuti Organik i Shqipërisë (10.4.1914)

Fillimi i Luftës së Parë Ballkanike, e shoqëruar me disfatën ushtarake të Perandorisë Osmane dhe me shpalljen e Pavarësisë së Shqipërisë, solli vënien në lëvizje të Fuqive të Mëdha të kohës,²⁰ që të mblidheshin dhe të diskutonin për situatën e re të krijuar dhe gjithashtu me qëllim për të shmangur tensionet dhe konfliktet midis tyre.

Për këtë qëllim, u realizua Konferenca e Ambasadorëve në Londër, e cila ndër të tjera për Shqipërinë, fillimisht vendosi të njihte vetëm autonominë e Shqipërisë, por më pas situata dhe diskutimet evoluuan sa që më 29 korrik 1913, përfundimisht vendosi ta njohë Shqipërinë si shtet të pavarur, neutral dhe nën garancinë e Fuqive të Mëdha. U vendos që në krye të vendit do të caktohej një princ i huaj, i cili brenda gjashtë muajve duhej të propozohej nga Perandoria Austro-Hungareze dhe nga Mbretëria e Italisë, ndërsa Fuqitë e tjera të Mëdha do të jepnin pëlqimin e tyre. Një tjetër vendim i rëndësishëm, i përcaktuar në nenet 4, 5 dhe 6, ishte dhe ngritja e një Komisioni Ndërkombëtar Kontrolli, i pajisur me kompetenca që lidheshin me kontrollin e administratës civile dhe të financave të vendit.²¹ Interesant në këtë rast është neni 6, në të cilin përcaktohej se *"Ky komision do të ngarkohet të përpunojë një projekt të organizimit të hollësishëm të të gjitha degëve të administratës së Shqipërisë. Ai do t'u paraqesë Fuqive, brenda një afati prej gjashtë muajsh, një raport mbi rezultatet e punimeve të tij, si edhe konkluzionet e tij në lidhje me organizimin administrativ dhe financiar të vendit"*.²²

Kjo dispozitë, megjithëse i kërkonte ndër të tjera këtij Komisioni që të hartonte një raport të hollësishëm për administratën, u shfrytëzua për hartimin e një Statuti (Kushtetute) për Shqipërinë. Kjo punë që nisi me datë 21 tetor 1913,²³ përfundoi me datë 10 prill 1914, ku Komisioni vendosi që projektin që kishte hartuar t'ua njoftonte Qeverisë Shqiptare dhe qeverive të Fuqive të Mëdha. Statuti Organik i Shqipërisë doli një tekst voluminoz me 216 nene të ndara në 17 kapituj.²⁴

20 Mbretëria e Bashkuar e Britanisë së Madhe dhe Irlandës, Republika e Francës, Perandoria e Rusisë, Perandoria e Gjermanisë, Perandoria Austro-Hungareze, Mbretëria e Italisë.

21 Arben Puto, *"Çështja shqiptare në aktet ndërkombëtare të periudhës së imperializmit, Vëllimi II, 1912-1918"*, Tiranë 1987, fq.278.

22 Arben Puto, *"Pavarësia shqiptare dhe diplomacia e Fuqive të Mëdha, 1912-1914"*, Shtëpia botuese "8 Nëntori", Tiranë, 1978, fq.327.

23 Arben Puto, *"Çështja shqiptare në aktet ndërkombëtare të periudhës së imperializmit, Vëllimi II, 1912-1918"*, Tiranë 1987, fq.434.

24 Statuti Organik i Shqipërisë është botuar në shqip nga Arben Puto, në punimin e tij *"Çështja shqiptare në aktet ndërkombëtare të periudhës së imperializmit, Vëllimi II, 1912-1918"*, Tiranë 1987, Dokumenti nr.152, faqe 572-605.

Duke iu referuar, tematikës që lidhet me të drejtat e njeriut në procesin penal, dispozitat që na interesojnë janë nenet 4, 29, 30, 39, 107, 159-166 dhe 168-169. Bazuar në këto, parashikime statutores, mund të themi se ky akt kushtetues parashikonte disa të drejta të njeriut në procesin penal.

Statuti Organik, në nenin 29 të tij, në fjalinë e parë, parashikonte se *“Liria individuale është e garantuar. Asnjëri nuk mund të ndiqet, të burgoset ose të cenohet sadopak në lirinë e tij personale, me përjashtim të rasteve të parashikuara nga ligji dhe në format ligjore”*. Siç mund të konstatohet, Statuti parashikonte dhe garantonte një të drejtë të rëndësishme që është liria personale. Kufizimi i saj, mund të vendosej vetëm në rastet e parashikuara nga ligji, si edhe me procedurën e parashikuar prej saj.

Ky parashikim, që lidhet me lirinë personale plotësohej më tej nga neni 30 i Statutit, sipas të cilit *“Banesa e çdo shtetasi shqiptar është e pacenueshme. Aty mund të hyhet me forcë vetëm në rastet dhe në format e parashikuara nga ligjet”*. Banesa është një tjetër vend, ky individ ushtron lirinë e tij. Megjithatë e lidhur edhe me të drejtën për një jetë private, qëndrimi në banesë dhe garantimi i saj, është një tjetër aspekt i lirisë personale të individit dhe të cilin Statuti Organik e garantonte.

Neni 29 i Statutit, garantonte më tej edhe të drejtën e aksesit në gjykatë, siç rezulton nga togfjalëshi *“Askush nuk mund të përjashtohet nga dalja përpara gjykatës...”*. Pikërisht kjo mundësi i jepte të drejtën çdo individ që të dalë përpara gjykatës për mbrojtjen e e lirisë së tij.

Përsa i përket të drejtës kushtetuese për t’u gjykuar nga një gjykatë e caktuar me ligj, referimi përkatës, është vijimi i parashikimit të fjalisë së dytë të nenit 29 të Statutit, sipas të cilit *“Askush nuk mund të përjashtohet nga dalja përpara gjykatës së caktuar me ligj...”*. Pikërisht togfjalëshi *“gjykatës së caktuar me ligj”*, ka një rëndësi të jashtëzakonshme, pasi na tregon që individët duhet të gjykojnë nga gjykata me kompetenca të mirëcaktuara nga ligji, dhe jo nga gjykata të krijuara nga organe të tjera dhe me procedura të veçanta.

Për ta plotësuar më tej këtë aspekt të rëndësishëm kushtetues, Statuti parashikonte se sistemi i zakonshëm gjyqësor do të duhej të ushtrohej nga 1) këshilli i pleqve;²⁵ 2) gjykatësit paqtues;²⁶ 3) gjykatat e shkallës së parë;²⁷ 4) gjykatat e apelit.²⁸ Sistemi në këtë rast paraqitej dy shkallësh, ku secila gjykatë në bazë të vlerës së padisë, ose masës së dënimit që mund të aplikohet gjykonte si shkallë e parë dhe e vetme ose si shkallë e dytë për çështjet e gjykuara nga instanca më e ulët. Përjashtim ishin gjykatat e apelit që gjithmonë funksiononin si shkallë e dytë (neni 164). Statuti nuk parashikonte vetë ngritjen e një gjykate të lartë por ia linte krijimin e saj në dorë të qeverisë dhe Princit që kishin të drejtë të krijonin edhe gjykata të posaçme për fusha të veçanta.²⁹ Statuti parashikonte në kapitullin e tij të fundit edhe sistemin gjyqësor administrativ

25 Neni 160: Këshilli i pleqve ndodhet në çdo fshat, formohet sipas ligjit. Ai është kompetent për rastet që rrjedhin nga dëmet që bëhen në fshat të cilat shkaktojnë një gjobitje prej dhjetë deri në njëqind franga.

26 Neni 161: Gjykatësit e paqit do të emërohen me dekret princor. Ata do të vendosen në vendet që do të caktohen me dekret ministror; ata janë kompetentë të gjykojnë në fushën civile, pa apel, grindjet për shuma prej 100 deri 500 franga; në fushën penale, ata shqyrtojnë shkeljet e dënueshme me burgim njëzet e katër orësh deri në një javë, pa apel dhe prej një jave deri në tre muaj, me apel.

27 Neni 162: Gjykatat e shkallës së parë do të ngrihen në çdo sanxhak, si dhe ato kaza ku do të shihet nevoja. Ato do të përbëhen nga një kryetar, dy ndihmësgjyqtarë, një prokuror, një gjyqtar hetues, dy sekretarë dhe dy ftues. Neni 163: Në fushën civile këto gjykata do të kenë kompetencë të gjykojnë, pa apel, të gjitha çështjet që kapin vlerën prej më se 500 frangash deri në 1000 frangash dhe me apel të gjitha çështjet e tjera. Për çështjet tregtare, këto gjykata do të shndërrohen, sikur se nën regjimin otoman, në gjykata tregtie. Në fushën penale, ato do të gjykojnë të gjitha krimet dhe kundërvajtjet. Veç asaj, ato do të gjykojnë në shkallë të dytë çështjet që vijnë nga gjykatësit e paqit.

28 Neni 164: Do të ketë tri gjykata apeli, selitë e të cilave do të caktohen nga qeveria. Ato do të përbëhen nga një kryetar, katër këshilltarë, një prokuror, një zëvendësprokuror, dy kancelarë, një sekretar dhe dy ftues. Ato janë kompetente të gjykojnë në shkallë të dytë të gjitha çështjet civile e penale të gjykuara nga gjykatat e instancës së parë.

29 Neni 168: Ngritja e një gjykate më të lartë se gjykata e apelit, si dhe e çdo gjykate tjetër të posaçme lihet në gjykimin e princit dhe të qeverisë së tij.

(nenet 213-216), por që trajtimi i tij mbetet jashtë qëllimit të këtij punimi.

E lidhur ngushte me të drejtën e aksesit në gjykatë, është edhe e drejta për ankim, pra mundësia që një çështje të gjykohej nga gjyqtarë të tjerë, që prezumohen me më shumë vjetërsi profesionale dhe për rrjedhojë më të aftë. Por një mundësi e tillë rrezikon që sistemi gjyqësor të mbingarkohet me çështje. Për këtë arsye pranohet që për kategori të caktuara çështjes të mos lejohej ankim në një gjykatë më të lartë. Karakteristikë e Statutit është që duke parashikuar kompetencat për secilën gjykatë, parashikonte edhe ndalimin ose jo për ankim.

Duke i marrë me rradhë instancat gjyqësore që përmend statuti, të lidhur me kompetencën lendore penale të tyre, rezulton se Këshilli i Pleqve nuk kishte kompetenca të tilla në fushën penale.

Përsa i përket gjykatësve të paqit, në fushën penale, ata shqyrtonin shkeljet e dënueshme me burgim njëzet e katër orësh deri në një javë, pa apel dhe prej një jave deri në tre muaj, me apel. Siç mund të konstatohet, dënimet e vogla me burgim gjykoreshin vetëm nga kjo gjykatë dhe nuk lejohej ankim. Për burgimet mbi një javë, Statuti parashikonte mundësinë e ankimit.

Gjykata tjetër më e lartë, ajo e shkallës së parë, në fushën penale duhej të gjykonte të gjitha krimet dhe kundërvajtjet, si edhe në shkallë të dytë çështjet që vinin nga gjykatësit e paqit.

Çështjet për të cilat ishte kompetente të gjykonte fillimisht gjykata e paqit dhe lejohej ankim, mund të gjykoreshin më pas vetëm në gjykatën e shkallës së parë, por nuk lejohej më ankim i mëtejshëm.

Gjykata e Apelit, parashikohej që do të gjykonte në shkallë të dytë të gjitha çështjet penale të gjykuara nga gjykatat e shkallës së parë. Pra, kjo gjykatë shërbente vetëm si gjykatë e shkallës së dytë, duke gjykuar vetëm ato çështje që fillimisht gjykoreshin nga gjykata e shkallës së parë. Për këtë arsye rrjedh edhe ndalimi që çështjet penale që gjykoreshin nga gjykatësit e paqit, nuk mund të ankimoheshin në këtë shkallë.

Siç mund të konstatohet, Statuti kujdesej që të krijonte një balancë të drejtë midis së drejtës për t'u gjykuar dhe të së drejtës për ankim, në mënyrë që sistemi gjyqësor të ruante efektivitetin e tij.

Duke iu rikthyer nenit 29 të këtij Statuti, rezulton se fjalia e fundit e kësaj dispozite, ndër të tjera parashikonte se *"Askush nuk mund ... t'i nënshtrohet një dënim të parashikuar nga ligji"*. Në këtë rast kemi të bëjmë me parimin kushtetues të mos dënimit pa ligj (*nullum poena sine lege*). Kjo dispozitë, mbetej disi e cungur, pasi nuk parashikon edhe parimin e përcaktimit të veprave penale vetëm ligj (*nullum crimen sine lege*). Në këtë rast, ky parim është i nënkuptuar, nga parimi i mos dënimit pa ligj.

Gjykimi nga një gjykatë e pavarur, konsiderohet si një nga themelet e një gjykimi penal. Për këtë arsye, pavarësia e gjykatave duhet të që të jetë e parashikuar qartë dhe e garantuar, mundësisht që në nivel kushtetues.

Nëse i referohemi Statutit Organik, rezulton se klauzola e tij për pavarësinë e gjyqësorit, nuk gjendet në Kapitullin X, titulluar *"Drejtësia"*, por në Kapitullin VI, titulluar *"Administrata lokale"*, ku neni 107 parashikonte se *"Meqenëse gjykatat janë të pavarura nga administrata civile, mytesarifi në asnjë mënyrë nuk mund të përzihet në çështjet gjyqësore. Por ai ka për detyrë të japë ndihmën dhe mbështetjen e duhur për ekzekutimin e vendimeve"*. Pra, në këtë rast, Statuti, duke u mundur që të vendoste kufijtë e veprimit të mytesarifit (prefektit), i cili nuk do të duhej të ndërhynte në çështjet gjyqësore, deklaronte dhe afirmonte pavarësinë e gjykatave.

Parashikim tjetër që ka të bëjë me pavarësinë e gjykatave ishte parashikimi i nenit 165, sipas të cilit *"Gjyqtarët janë të palëvizshëm. Kushtet që duhet të plotësojnë gjyqtarët e të gjitha kategorive lidhur me emërimin, me gradimin e tyre do të trajtohen në një ligj të posaçëm."* Kjo dispozitë kujdesej për disa aspekte të statutit të gjyqtarëve ku përfshiheshin emërimi, karriera, si edhe palëvizshmëria e tyre, elemente mjaft të rëndësishëm që do duhej të garantonin

pavarësinë e gjyqtarëve.

Këto ishin të vetmet parashikime që kishin të bënin me pavarësinë e gjykatave dhe për rrjedhojë me të drejtën kushtetuese, për t'u gjykuar nga një gjykatë e paanshme.

Ndërkohë që aktet kushtetuese të sotme kujdesen që të parashikojnë edhe garanci për të huajt që hetohen dhe gjykohen në vendet e tyre, Statuti Organik, kishte një veçanti pasi për të huajt ruante mundësinë e gjykimit jo nga gjykatat vendase. Kështu sipas nenit 4 të Statutit *"Traktatet dhe konventat dhe marrëveshjet ndërkombëtare, të çfarëdo natyre qofshin, të lidhura midis Portës dhe fuqive të huaja, mbeten në fuqi në principatën e Shqipërisë. Ruajtja, ndryshimi ose heqja e imuniteteve dhe privilegjeve që u njihen të huajve në bazë të kapitulacioneve, i lihen një vendimi që mund të marrin të gjashtë Fuqitë e Mëdha."* Më tej neni 169, parashikonte se *"Prerogativat e konsullatave në fushën gjyqësore ruhen ashtu siç rrjedhin nga kapitulacionet."*

Megjithëse, siç do të argumentohet më tej, Statuti nuk hyri në fuqi në Shqipëri, sistemi i kapitulacioneve njohu zbatim në Shqipërinë e asaj kohë dhe për rrjedhojë për të kuptuar zbatimin e këtij sistemi po i referohemi një rasti praktik të dokumentuar.

Kështu në vitin 1914, me 17 maj në Shqipëri, nisi një kryengritje kundër qeverisjes së Princ Vidit. Gjatë muajit qershor, kur Durrësi ndodhej nën rrethim, xhandarmëria shqiptare ndërhyri dhe arrestoi tre shtetas italianë, dy prej të cilëve oficerë dhe njëri studiues.³⁰ Arrestimi i tyre u bë nën akuzën e bashkëpunimit me rebelët, duke qenë se ishte vërejtur se nga shtëpia e tyre komunikoheshin nëpërmjet paisjeve optike dhe kodit "mors" me rebelët që mbanin të rrethuar qytetin. Sipas dëshmisë së vetë kapitenit hollandez Jan Fabius, i cili zhvilloi operacionin, rezultoi se kishte marrë orientime të qarta nga ana e komandanit hollandez të xhandarmërisë shqiptare, Kolonelit Thomson, që arrestimi i tyre të bëhej ekskluzivisht nën kushtet *"en flagrant delit"*, me qëllim shmangien e problemeve që mund të vinin nga regjimi i kapitulacioneve.³¹ Por më pas, për lirin e tyre ka ndërhyrë ministri fuqiplotë i Italisë në Shqipëri, baroni Aliotti, i cili duke pretenduar zbatimin e regjimit të kapitulacioneve ka kërkuar lirin e italianëve të arrestuar. Rezulton se vetë Princi ka pranuar lirin e tyre bazuar pikërisht në regjimin e kapitulacioneve.³²

Pra, në këtë rast u zbatua pikërisht regjimi i kapitulacioneve dhe prerogativat konsullore, sipas të cilit gjykatat vendase nuk kishin të drejtë që të gjykonin shtetas të huaj. Përgjashtimisht të huajt mund të ishin subjekt i legjislacionit penal shqiptar, vetëm në raste kur ishte shpallur gjendja e luftës apo gjendja e jashtëzakonshme dhe ndalimi i tyre ndodhte në kushtet e flagrancës.

Në vija të përgjithshme këto ishin parashikimet e Statutit Organik të Shqipërisë, i cili megjithatë mbeti në fazën e një projekti. Kjo del në rradhë të parë qartë nga doktrina e kohës ku Stavro Vinjau, në librin e tij *"E drejta konstitucionale"*, shprehet në mënyrë kategorike se *"Në kohën e mbretit u elaborua nga komisioni i kontrollit një projekt statuti po ky nuk e kaloi këtë fazë të projektit se nuk ariti të merte formën e Statutit si ligj e shtetit"*.³³ Gjithashtu edhe rrethana të tjera të kohës tregojnë që ky Statut nuk ka hyrë kurrë në fuqi dhe më konkretisht në faktin që Komisioni Ndërkombëtar i Kontrollit, projekt statutin ja dërgoi Fuqive të Mëdha sëbashku me vërejtejt e disa delegatëve, në faktin që Qeveria Shqiptare në atë kohë u organizua në formë të ndryshme nga Statuti, në faktin që Qeveria Shqiptare në korrespondencën e saj i referohej si projekt statut, si në faktin që në atë kohë u miratua një ligj tjetër për gjyqësorin, që nuk përputhej farë më këtë Statut,³⁴ ligj të cilin do ta trajtojmë në vijim.

30 Këta ishin kolonel Maurichio, kapiteni Moteldo dhe Prof.Chingio.

31 Jan Fabius, *"Gjashtë muaj mbretëri"*, Tiranë 2011, fq.98.

32 Vilhelm, Princ i Shqipërisë, Princ i Vidit, *"Promemorie mbi Shqipërinë"*, Shtëpia botuese "Skanderbeg". Tiranë 2010, fq.34.

33 Stavro Vinjau, *"E drejta konstitucionale"*, Shtypshkronja "Nikaj", Tiranë 1923, fq.8.

34 Erind Merkuri, *"Analizimi dhe vlerësimi i (projekt) Statutit Organik të Shqipërisë të vitit 1914"*, botuar në revistën "Studime juridike", botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, Shtëpia botuese "Flesh", nr.2, viti 2023, fq.43-52.

4.2 Kanuni "Për gjykatat e drejtësisë në Shqipëri" (4.6.1914)

Nga të dhënat historike, rezulton se në këtë kohë, është hartuar dhe miratuar me Dekret Princëror, Kanuni "Për gjykatat e drejtësisë në Shqipëri".³⁵ Ekzistenca e këtij Kanuni, miratimi i tij nga Kreu i Shtetit dhe hyrja e tij në fuqi, del nga një qarkore e Ministrisë së Drejtësisë në të cilit thuhet se *"Ju dërgojmë, këtu ngjitur 3 kopje të nomit të Gjykatave pas organizimit të ri i cili me qenë që asht vërtetue nga M.T.Mbreti me 4 të këtij muaji, e me qenë që sipas nyit 33' do të vëhet në zbatim pas 7 ditësh, ndaj data e nisies të zbatimit të këtij kanuni do të jetë 11 Qershtor 1914. Nga një kopje të këtij neni do të j'at dërgoni degave të drejtësisë të prefekturës suaj ku lypset dhe mos j'u mjaftofshin këto që po ju dërgojmë, të nxirrni kopje të tjera, e të j'at dërgoni shpejtazi. Në kopjen e vërtetue nga Ministria e Drejtësisë do të përkrohni të tjerat duke i ndrequr të metat që munden me pasur. Gjykatësi paqësor, gjer sa të bahet nomi i posaçëm i tyre, do të veprojnë pas këtij nomi dhe pas atyre që përdoren sot.*³⁶

Ky Kanun përbëhej nga 33 nene dhe mund të ndahej në dy pjesë, ku në pjesën e parë (nenet 1-10), trajtonte organizimin gjyqësor dhe kompetencat e gjykatave, ndërsa pjesa e dytë (nenet 11-31) rregullonte norma procedurale penale.³⁷ E parë në këndvështrim e të drejtave kushtetuese, këto dispozita rregullonin në rradhë të parë të drejtën për t'u gjykuar nga një gjykatë e caktuar me ligj. Kështu, Kanuni rregullonte krijimin dhe organizimin e gjykatave, si edhe kompetencat e tyre. Ky akt ligjor kujdesej në këtë rast që të parashikonte krijimin e gjykatave, përbërjen e tyre, si edhe kompetencën e tyre tokësore dhe lëndore.

Gjykatat më e ulët ishte gjykata paqtuese të cilat ngriheshin në çdo qendër nënprefekturë, krahinë dhe fshtara, që do të shihej e nevojshme.³⁸ Në këtë instancë funksiononte vetëm një gjykatës.³⁹ Pjesë e kësaj gjykate, ishin shkresatarët, ftuesit dhe shërbëtorët, për aq sa ishte e nevojshme.⁴⁰ Këto gjykata ishin kompetente për çështjet që ishin parashikuar nga pjesa e tretë, si edhe për nenet 99, 105, 112, 116, 183, 188, 179, 202, 208, 209, 214, 216, 224, 225, 226, 227, 230, 238, 244, 245, 246, 247, 248, 250, 252 dhe 253 të Kodit Penal (Osman) të asaj kohe. Përveç kësaj, kjo gjykatë ishte kompetente edhe për kundravajtjet penale të parashikuara në ligje të posaçme për të cilat jepej dënim deri në një vit burgim dhe/apo gjobë deri në 1000 franga.⁴¹ Nga këto çështje, dënimet penale deri në 7 ditë burgim dhe/apo me gjobë deri në 40 franga, ishin të formës së prerë dhe nuk lejohej ankim.⁴²

Gjykata Filllore, që duhej të ngriheshin në çdo qendër nënprefekturë dhe që përbëhej nga një gjykatës fillor, të cilin e ndihmonin një apo më shumë ndihmës, sipas nevojave që mund të shfaqeshin.⁴³ Pjesë e kësaj gjykate, ishin edhe shkresatarët, ftuesit dhe shërbëtorët, për aq sa ishte e nevojshme.⁴⁴ Kjo gjykatë shqyrtonte si shkallë e parë të gjitha çështjet penale që nuk

35 AQSH, Institucione Qendrore Shtetërore, Institucione para vitit 1944, Fondi 155 "Drejtoria e Përgjithshme e Drejtësisë (Ministria e Drejtësisë)", viti 1913-1918, Dosja nr.38, datë 04.06.1914-08.06.1914, titulluar "Qarkore dhe projektligj, mbi organizimin e gjykatave të drejtësisë në Shqipëri".

36 Qarkorja nr.329/19, datë 8.6.1914 e Ministrisë së Drejtësisë, drejtuar Prokurorisë së Elbasanit në AQSH, Institucione Qendrore Shtetërore, Institucione para vitit 1944, Fondi 155 "Drejtoria e Përgjithshme e Drejtësisë (Ministria e Drejtësisë)", viti 1913-1918, Dosja nr.38, datë 04.06.1914-08.06.1914, titulluar "Qarkore dhe projektligj, mbi organizimin e gjykatave të drejtësisë në Shqipëri", fl. 31.

37 Nenet 32 trajtonte fuqinë e legjisllacionit osman në fushën procedurale penale dhe shfuqizimin e Kanunit të Zhurisë. Neni 33 trajtonte hyrjen në fuqi të këtij Kanuni.

38 Neni 1.

39 Neni 2.

40 Neni 5.

41 Neni 6, pika 4.

42 Neni 7.

43 Neni 2.

44 Neni 5.

ishin kompetencë e gjykatave paqtuese⁴⁵ dhe gjykante si shkallë e dytë ankimet që jepte gjykata paqtore, me dënim deri në 30 ditë dhe/ose me gjobë deri në 50 franga.⁴⁶ Vendimet që jepte Gjykata Fillore si shkallë e dytë, ishin të formës së prerë.⁴⁷

Gjykata e Prefekturës, ngrihej në çdo qendër prefekturë dhe përbëhej nga një kryetar dhe dy anëtarë. Administrata përbëhej prej kryesekretarit,⁴⁸ ndihmësit, pyetësit, shkresatarët dhe shërbëtorë për aq sa ishte e nevojshme.⁴⁹ Kjo gjykatë shqyrtonte si shkallë e parë të gjitha çështjet që nuk shqyrtoheshin nga dy gjykatat e tjera, si edhe ankimet nga gjykata paqtuese që dënoheshin më shumë se tridhjetë ditë burgim dhe/ose me gjobë më shumë se 50 franga.⁵⁰ Gjithashtu, si shkallë e dytë, kjo gjykatë shqyrtonte edhe ato çështje që shqyrtoheshin si hallkë e parë nga gjykata fillore.⁵¹ Vendimet që kjo gjykatë shqyrtonte si shkallë e dytë ishin të formës së prerë.

Gjykata e Diktimit, formohej prej një Kryetari dhe katër anëtarësh. Gjithashtu ndodhej dhe një anëtar ndihmës që në rast nevojë bënte detyrat e anëtarit.⁵² Administrata përbëhej prej kryesekretarit, ndihmësit, pyetësit, shkresatarët dhe shërbëtorë për aq sa ishte e nevojshme.⁵³ Ajo shqyrtonte si shkallë e dytë të gjitha çështjet që shqyrtoheshin si shkallë e parë nga gjykata e prefekturës.

Nga parashikimet e mësipërme, rezultojnë të plotësuar e drejta për akses në gjykatë si edhe e drejta e ankimit, në të paktën një shkallë më të lartë. Më tej në plotësim të kësaj të drejte, Kanuni parashikonte të drejtën e ankimit të të pandehurit për çdo vendim që është i kundërshtueshëm dhe që cënonte të drejtat e tij vetjake, brenda 3 ditëve.⁵⁴

Për këtë ligj (kanun) kemi dhe një praktikë gjyqësore. Kështu përsa i përket së drejtës për t'u njohur me arsyet e ndalimit apo me akuzën që u bëhet, Gjyqi i Diktimit, ka mbajtur qendrimin se *"Sa do qi Krye-Prokurorija me komunikatën e sajë kërkon vërtetimin e gjykimit të naltë-përmendun, por mbas shqyrtimevet të bame u pa se përmbajtja e nejevet 22 të Shtojcës së dytë lë 'nenit 230 të Ligjës Ndëshkimore nuk asht shkruem fare në prosesverbal as në letër-gjykim, veprim ky i lanun mangut prejë anës së Gjyqit qi shkon kundra nenit 179 lë Procedurës Ndëshkimore e nenit 21 të Ligjës me datë 4 Qershuer 1914. Tue qenë qi pika e naltë-tregueme asht një e mbetë ligjore qi shkakton prishjen e letër-gjykimit të diktuem, Trupi Gjyqtar' i Diktimit, tue u bazuem në nenet 314 e 332 të Procedurës Ndëshkimore, me vota të përbashkta vendoj prishjen e gjykimit të Gjyqit të Shkallës së I. të Vlorës Nr. 8 datë 2-4-1921 nga pika e paradiftueme, ..."*.⁵⁵

Përveçse sa më sipër, ky Kanun rregullonte edhe mënyrën e arsytimit të vendimeve gjyqësore, sipas të cilit *"Gjykatat skanë nevojë me shkruë projektin e letër-gjykimit, po vetëm notën edhe letër-gjykimin. Nota do të përmbajë hollësisht gjithë zhvillimin e gjyqit vendimet edhe shkaqet ligjore të gjykimit të funtëme si edhe nyjn e kanunit. Forma e letër-gjykimit do të jetë këjo: Në krye shkruhet mënyra e ardhjes së punës në gjykatët pastaj shkurtas dhe me kuptim të plotë thaniet e ndërgjyqësve, përmbledhjen e shkresavet e të dokumentavet të paraqitura në gjyq, thelbin e kallximevet e të dëshmimevet, shenjat provuese të padiës dhe shkaqet për të cilët padia ose mbrojtja s'u pranue. Në mbarimt do të shkruhet fundi i gjykimit edhe nyj i kanunit*

45 Neni 8, gërma "c".

46 Neni 7, dhe neni 8, gërma "d"

47 Neni 10.

48 Neni 3.

49 Neni 5.

50 Neni 7.

51 Neni 9.

52 Neni 4.

53 Neni 5.

54 Neni 14.

55 Letër-gjykim nr.62, datë 25.4.1921 i Degës Ndëshkimore të Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën *"Juri-sprudenca Shqiptare"*, botim i Ministrisë së Drejtësisë, nr.3, viti 1924, fq.243.

*i t'anë si asht.*⁵⁶ Zbatimi i detyrimit për arsyetimin e vendimeve gjyqësore, është një e drejtë e rëndësishme në procesin penal, pasi në këtë mënyrë, palët shohin arsyet që e kanë çuar gjykatën në një vendimmarrje të tillë duke u dhënë mundësinë atyre që të ushtrojnë të drejtën e ankimit, si edhe mundësojnë kontrollin e organeve gjyqësore nga publiku në tërësi. Kjo shpjegon edhe rëndësinë që i është dhënë që në fillim këtij parimi, duke parashikuar dispozita përkatëse të gjitha elementët që duhet të ketë një vendim gjyqësor, ose siç quhej në atë kohë Letër-Gjykim.

Referuar praktikës gjyqësore të kohës, rezulton se janë konsideruar mangësi arsyetimi disa raste. Kështu në një rast Gjyqi i Diktimit, ka mbajtur qendrimin se *"Posë pikave të rreshtuara në Komunikatë të Krye-Prokurories, pika, të cilat duken t' arsyeshme, në shqyrtim t' akteve u vunë re dhe të metat qi vijojnë. 1) Nuk është treguem që në fillim të proces-verbalit, si pas nyjit 29 të ligjës me datë 4 Qershuer 1914 se aktet me ç'farë mëndyre kishin ardhur në gjyq edhe për ç'farë veprimi (faji) të të pandehurit do të vijonte gjyqi kundrë tij.*"⁵⁷ Kjo mungesë arsyetimi, lidhet edhe me të garantimin e lirisë personale dhe të njohjes me akuzën që u bëhej.

Në një rast tjetër, u konstatua se *"Për veç pikave të dëftueme në komunikatën të Krye-prokuroris, pika të cilat janë t' arsyeshme për prishjen e ilamit të diktuem, në shqyrtim t' akteve u pa se, Letër-gjykimi i dhanun në këtë çështje nga ish-gjyqi i të Përtrimit të Gjinokastërs, nuk përmban kushtet e rreshtueme në nyjin 29 të Ligjës më 4 Qershuer 1914"*.⁵⁸ Kjo mënyrë arsyetimi do të thotë që vendimi i gjykatës më të ulët nuk përmbante asnjë nga elementët që kërkonte neni 29, i këtij Kanuni, në mënyrë që një vendim gjyqësor të konsiderohej si i arsyetuar.

Shkelje e kësaj dispozite është konsideruar edhe mos përmendja e saktë e dispozitës ligjore për të cilën i pandehuri ishte dënuar. Kështu, sipas Gjyqit të Diktimit *"Gjithë kështu edhe letër gjykimi i dalun prej atij gjyq nuk asht si mbas nenit 29 të ligjës me datë 4 Qershuer 1914 edhe neni i zbatuem për ndëshkim asht mbështetun n'atë të procedurës ndëshkimore, në vend qi duhesh t'a mbështetë në kodin ndëshkimuer"*.⁵⁹ Në këtë rast ngatërrimi midis Kodit Penal dhe Kodit të Procedurës Penale, konsiderohej si cënim i parimit të arsyetimit të vendimeve gjyqësore.

Ky Kanun, qëndroi i plotë në fuqi, deri në vitin 1920, kur u miratua Ligja "Mbi disa ndrrime të ligjës vepruese", i datës 14.7.1920, i cili megjithëse shfuqizoi shumë dispozita të këtij ligji, la ende në fuqi nenet 12, 13, 14, 19, 21, 24, 25, 26, 27, 28 dhe 29.⁶⁰ Më tej, Ligja "Mbi disa ndrrime të ligjave vepruese", i datës 7.6.1923, la në fuqi vetëm nenin 29 të Kanunit të 1914,⁶¹ duke shfuqizuar edhe pjesën tjetër të mbetur të tij.⁶² Siç rezulton dispozita që kishte të bënte me mënyrën e arsyetimit të vendimeve gjyqësore, u konsiderua si shumë e arrirë dhe për rrjedhojë vijoi të zbatohej në Shqipëri për shumë kohë.

56 Neni 29.

57 Letër-gjykim nr.76, datë 30.4.1921 i Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën "Jurisprudenca Shqiptare", botim i Ministrisë së Drejtësisë, nr.3, viti 1924, fq.257.

58 Letër-gjykim nr.78, datë 2.5.1921 i Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën "Jurisprudenca Shqiptare", botim i Ministrisë së Drejtësisë, nr.3, viti 1924, fq.259.

59 Letër-gjykim nr.109, datë 28.5.1921 i Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën "Jurisprudenca Shqiptare", botim i Ministrisë së Drejtësisë, nr.3, viti 1924, fq.287.

60 AQSH, Institucione Qendrore Shtetërore, Institucione para vitit 1944, Fondi 155 "Drejtoria e Përgjithshme e Drejtësisë (Ministria e Drejtësisë)", viti 1913-1918, Dosja nr.238, datë 4.6.1914 "Ligji mbi ndryshimin e disa neneve në gjykimin e çështjeve penale", fl.1-4.

61 Neni 11: "Letër gjykimet e daluna mbi çashtje ndëshkimore do të bahen në mënyrë qi tregohet në nenin 29 të Ligjës më datë 4 Qershuer 1914".

62 Neni 49: "Ligja me datë 4 Qershuer 1914, Ligja mbi organizimin e gjykatoreve të Shqipnis me datë 16.5.1919 dhe 11.6.1919 (me firmën e Min.Poga), Ligja mbi disa ndrrime të ligjave vepruese me datë 14.7.1920 (me firmën e Min. Kadri Hoxha) si dhe të gjitha dispozitat e ligjeve q janë në kundërshtim me këtë ligjë mbeten pa fuqi".

5. Statuti i Zgjeruar i Lushnjes

Akti tjetër me karakter kushtetues që veproi në Shqipëri, ishte “Baza e Kanunores së Këshillit të Lartë”, ose siç quhet ndryshe “Statuti i Lushnjes”. Ky statut, që ruante formën monarkike të qeverisjes,⁶³ ishte jashtëzakonisht i shkurtër, kishte vetëm 6 nene dhe përmendte vetëm tre organe, Këshillin e Lartë, Parlamentin dhe Qeverinë. Pra, në këtë Statut, nuk gjejmë asnjë referencë në lidhje me të drejtat e individëve në procesin penal.

Shkurtësia e këtij akti kushtetues, solli nevojën për hartimin e një akti tjetër më të plotë. Për këtë arsye, në vitin 1922, nga Parlamenti i kohës filloi puna për hartimin e një Statuti të ri, por duke pasur për bazë Statutin e Lushnjes përsa i përket formës së organizimit shtetëror. Për këtë arsye produkti që doli në fund të vitit 1922, mori emrin “Zgjanimi i Statutit të Lushnjes”.

Ky akt paraqitej shumë më i plotë në të gjitha aspektet, duke qenë efektivisht Kushtetuta e parë e vendit tonë. Në këtë Statut, shpërndarë në dispozita të ndryshme, gjenin parashikim disa parime të rëndësishme që preknin lirinë themelore në procesin penal.

Kështu, përsa i përket parimit të **gjykimit nga një gjykatë e pavarur**, Statuti parashikonte pavarësinë e gjykatave nga pushteti legjislativ dhe ekzekutiv dhe varësinë e tyre vetëm prej ligjit.⁶⁴ Në plotësim të kësaj të drejte, Statuti, parashikonte parimin e palëvizshmërisë së gjyqtarëve, transferimin e tij vetëm me pëlqimin e gjyqtarit, mosdaljen në pension vetëm në rastet e parashikuara nga ligji, largimin e tij vetëm në rastin e sëmundjeve fizike dhe/apo mendore që e bënin të paaftë të ushtronte detyrën e tij, si edhe procedimin dhe shkarkimin e tyre vetëm për shkaqe disiplinore të vërtetuara nga Gjyqi i Diktimit.⁶⁵

Në lidhje me parimin e **gjykimit nga një gjykatë e caktuar me ligj**, Statuti parashikonte se cilido mund të gjykohej vetëm nga ajo gjykatë që ligjërisht i përkiste çështja.⁶⁶

Me tej, ky akt kushtetues, parashikonte edhe **zhvillimin e gjyqeve publikisht** dhe detyrimin për publikimin e vendimeve gjyqësore, si edhe detyrimin për **arsyetimin e vendimeve gjyqësore**.⁶⁷

Për herë të parë, në një akt kushtetues, parashikohej edhe e drejta e mbrojtjes me avokat, ku parashikohej si detyrim për shtetin që ky mbrojtës të ishte në dispozicion që ditën që vihej nën akuzë. Dispozita parashikonte edhe caktimin e avokatit kryesisht nga ana e gjykatës, nëse vetë i pandehuri nuk kujdesej për caktimin e tij.⁶⁸

Statuti i Zgjeruar i Lushnjes, duke ndjekur modelin e Statutit Organik, parashikonte në mënyrë pothuaj identike garantimin e së drejtës për liri **personale**. Ndjekja, arrestimi, burgosja dhe dërgimi në gjyq i çdo individit mund të bëhej vetëm në rastet e parashikuara nga ligji dhe në formën e parashikuar po prej ligjit.⁶⁹ Duke ruajtur, pothuaj të njëjtin formulim që kishte pasur Statuti Organik, Statuti i Zgjeruar i Lushnjes, e plotësonte lirinë personale me garantimin e padhunueshmërisë së banesës, e cila mund të kufizohej vetëm në raste e parashikuara nga ligji.⁷⁰ Po pjesë e garantimit të lirisë personale, ishte edhe parashikimi i lirimit me dorëzani (garanci) të personave që ndiqeshin penalisht për faje politike. Në çdo rast për këto lloj ndjekjesh penale, paraburgimi, nëse nuk pranohej dorëzania (garancia), nuk mund të zgjaste më shumë se tre

63 Neni 6 i këtij Statuti, parashikonte se “Me të ardhmen e mbretit në fronin e naltë mbretnor, Këshilla e Naltë njihet vetiu e rrëzueme.”

64 Neni 80.

65 Neni 85.

66 Neni 81.

67 Neni 82.

68 Neni 83.

69 Neni 112.

70 Neni 113.

muaj.⁷¹ Po brenda së drejtës për liri personale ishte edhe garantimi nga Statuti i ndalimit që të dëboheshin, internoheshin apo të ekstradoheshin shtetasit shqiptar, pa një parashikim ligjor.⁷²

Për herë të parë në nivel kushtetues, Statuti i Zgjeruar i Lushnjes, parashikonte ndalimin e përdorimit me fuqi prapavepruese të ligjeve penale që rëndonin pozitën e të pandehurit. Mënyra si ishte formuluar dispozita, në mënyrë negative, do të thonte që nuk ndalohej përdorimi i ligjeve penale që favorizonin pozitën e të pandehurit.⁷³

Megjithëse janë të drejta që prekin shumë aspekte, garantimi i fshehtësisë së korrespondencës⁷⁴ dhe i ndalimit të torturës,⁷⁵ garantonin të pandehurin edhe nga dënimi nëpërmjet provave të mbledhura në mënyrë të paligjshme.

6. Statuti Themeltar i Republikës

Asambleja Kushtetuese, e dalë nga zgjedhjet e vitit 1923, në fillim të vitit 1925, vendosi përfundimisht që Shqipërinë ta shpallë Republikë, si edhe deri në mars të po këtij viti, hartoi dhe miratoi një akt tjetër kushtetues, Statutin Themeltar të Republikës.

Përsa i përket të drejtave dhe lirive themelore të njeriut në procesin penal, ky Statut, nuk dukej se sillte ndonjë risi të madhe dhe kryesisht mbështetej për këtë pjesë, në parashikimet e Statutit të Zgjeruar të Lushnjes, së vitit 1922.

Kështu, përsa i përket parimit të gjyimit nga një gjykatë e pavarur, Statuti parashikonte pavarësinë e gjykatave nga pushteti legjislativ dhe ekzekutiv dhe varësine e tyre vetëm prej ligjit.⁷⁶ Në plotësim të kësaj të drejte, Statuti, parashikonte parimin e palëvizshmërisë së gjyqtarëve, transferimin e tij vetëm me pelqimin e gjyqtarit, mosdaljen në pension vetëm në rastet e parashikuara nga ligji, largimin e tij vetëm në rastin e sëmundjeve fizike dhe/apo mendore që e bënë të paaftë të ushtronte detyrën e tij, si edhe procedimin dhe shkarkimin e tyre vetëm për shkaqe disiplinore të vërtetuara nga Gjyqi i Diktimit.⁷⁷

Në lidhje me parimin e gjyimit nga një gjykatë e caktuar me ligj, Statuti parashikonte se se cilido mund të gjykohej vetëm nga ajo gjykatë që ligjërisht i përkiste çështja.⁷⁸

Me tej, ky akt kushtetues, parashikonte edhe zhvillimin e gjyqeve publikisht dhe detyrimin për publikimin e vendimeve gjyqësore, si edhe detyrimin për arsyetimin e vendimeve gjyqësore.⁷⁹

Gjithashtu ky Statut parashikonte edhe të drejtën e mbrojtjes me avokat, ku parashikohej si detyrim për shtetin që ky mbrojtës të ishte në dispozicion që ditën që vihej nën akuzë. Dispozita parashikonte edhe caktimin e avokatit kryesisht nga ana e gjykatës, nëse vetë i pandehuri nuk kujdesej për caktimin e tij.⁸⁰

Statuti parashikonte garantimin e së drejtës për liri personale. Ndjekja, arrestimi, burgosja dhe dërgimi në gjyq i çdo individi mund të bëhej vetëm në rastet e parashikuara nga ligji

71 Neni 119.
 72 Neni 122.
 73 Neni 120.
 74 Neni 117.
 75 Neni 121.
 76 Neni 98.
 77 Neni 103.
 78 Neni 99.
 79 Neni 100.
 80 Neni 101.

dhe në formën e parashikuar po prej ligjit.⁸¹ Statuti, e plotësonte lirinë personale me garantimin e padhunueshmërisë banesës, e cila mund të kufizohej vetëm në raste e parashikuara nga ligji.⁸² Po brenda së drejtës për liri personale ishte edhe garantimi nga Statuti i ndalimit që të dëboheshin, internoheshin apo të ekstradoheshin shtetasit shqiptar, pa një parashikim ligjor.⁸³

Statuti parashikonte ndalimin e përdorimit me fuqi prapavepruese të ligjeve penale që rëndonin pozitën e të pandehurit, por nuk ndalohej përdorimi i ligjeve penale që favorizonin pozitën e të pandehurit.⁸⁴

Statuti parashikonte gjithashtu edhe garantimin e fshehtësisë së korrespondencës⁸⁵ dhe të ndalimit të torturës,⁸⁶ duke garantuar të akuzuarin edhe nga dënimi nëpërmjet provave të mbledhura në mënyrë të paligjshme.

Gjatë kësaj kohë, Statuti u amendua me qëllim krijimin e një gjykate të posaçme për të gjykuar kundërshtarët e regjimit. Mbas ndryshimeve u miratua "Ligja ndëshkimore për fajë politike, datë 23.12.1925", e cila ngriti dhe një gjykatë të posaçme për këtë qëllim, ekzistenca e së cilës u shtri edhe në periudhën e së ashtuquajturës "mbretëri" dhe për rrjedhojë do e trajtojmë në vijim.

7. Statuti Themeltar i Mbretërisë i vitit 1928

Në vitin 1928, Ahmet Zogu dhe besnikët e tij, realizuan disa procedura që përfunduan me shpalljen e së ashtuquajturës "Mbretëri", me në krye vetë Ahmet Zogun. Për këtë arsye, Asambleja Kushtetuese, e thirrur për këtë qëllim, miratoi dhe një akt tjetër kushtetues, Statutin Themeltar të Mbretërisë. Ky Statut kishte parashikime të ndryshme nga aktet e mëparshme kushtetuese në lidhje me mbrojtjen e të drejtave dhe lirive themelore, në procesin penal. Në këtë periudhë shohim dhe një referim më të madh të praktikës gjyqësore, në dispozitat e këtij Statuti për zgjidhjen e çështjeve me karakter penal.

Kështu, përsa i përket parimit të **gjykimit nga një gjykatë e pavarur**, Statuti parashikonte pavarësinë e tyre, por si veçanti parashikonte se gjyqtarët udhëhiqeshin nga ligji dhe ndërgjegja e tyre.⁸⁷ Përdorimi i nocionit të "ndërgjegjes", nga ky akt kushtetues, nuk do të thotë që gjyqtarët kishin mundësi dhe liri lëvizje për të shmangur ligjin dhe/apo për të krijuar norma. Kështu referuar jurisprudencës së kohës, Gjyqi i Diktimit ka mbajtur qendrimin se "...kjo bindje e lirë nuk asht e lejueme të kthehet n' arbitrahë të pakufizuem të gjykatsit qi gjykon çashtjen me një kriter personal; pse ligja nuk autorizon, me pranimin e bindjes së lirë, gjykime qi dalin jashta qarkut t'atij, qi me të vërtetë dhe në të vërtetë, ka dalë prej gjykimit si bazë e natyrshme, e llogjikshme dhe e ligjeshme e zhvillimit të veprimit ose mos-veprimit qi gjykohet, për shkak se prova rrjedhë prej një fakti qi asht jashta shpirtit bindjes dhe ndërgjegjes t'atij qi gjykon, efekti i të cilit fakt asht vetëm në lidhjen qi e ka vepruesi, nëpërmjet të kohës, të vendit dhe të rrethanave, kur, ku dhe me të cilat u përmbareve vepra, po me këtë vepër qi pandehet se e përmbarojë i pandehuni."⁸⁸ Nga kjo qasje kuptohet qartësisht që "ndërgjegja" e gjyqtarëve do të duhej të ushtrohej brenda kufijve të përcaktuar nga ligji.

81 Neni 126.

82 Neni 127.

83 Neni 136.

84 Neni 134.

85 Neni 132.

86 Neni 135.

87 Neni 118.

88 Vendimi nr.35, datë 31.12.1934 i Këshillit të Përgjithshëm të Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën "Jurisprudenca Shqiptare", botim i Ministrisë së Drejtësisë, nr.1, viti 1935, fq.10.

Si plotësim i kësaj pavarësie, Statuti parashikonte pamundësinë e pushtetit legjislativ dhe gjyqësor për të ndryshuar vendimet gjyqësore,⁸⁹ paprekshmërinë e gjyqtarëve, si edhe përcaktimin e cilësive, mënyrën e emërimit, transferimit, pushimit, karrierës, pezullimit, daljes në pension, si edhe përcaktimin e pagës dhe shpërblimeve sipas ligjit organik të drejtësisë.⁹⁰ Por, pavarësisht këtij parashikimi, asgjë nuk e pengoi Kreun e Shtetit në atë kohë që në një moment të caktuar të shkarkonte të gjithë gjyqtarët e Gjyqit të Diktimit, në vitin 1932.⁹¹

Statuti i vitit 1928, parashikonte për herë të parë, papajtueshmërinë në ushtrimin e funksioneve të gjyqtarit, ku i ndalonte ata të merrnin përsipër funksione apo detyra të tjera publike ose private.⁹²

Statuti, parashikonte në mënyrë të qartë të drejtën e aksesit në gjykatë, duke i njohur të drejtën individëve që të mbronin të drejtat e tyre në mënyrë të pranueshme nga legjislacioni në fuqi,⁹³ e drejtë kjo që përforcohej nga detyrimi që Statuti i vendoste gjykatave për të mos refuzuar shqyrtimin e çështjeve që ishin në kompetencë të gjykatave.⁹⁴

Më tej, Statuti kujdesej që të parashikonte zhvillimin e gjyqeve publikisht dhe kufizimin e kësaj të drejte vetëm në raste të interesit të rendit dhe qetësisë publike.⁹⁵ Në çdo rast vendimet duhet të shpallëshin publikisht⁹⁶ dhe të ishin të arsyetuara.⁹⁷ Detyrimi i arsyetimit të vendimeve gjyqësore, kërkohej edhe në rast se i pandehuri shpallej i pafajshëm. Kështu sipas Gjyqit të Diktimit *“Me qenë se si mbas dispozitavet të nenit 125 të Statutit Themeltar, vendimet e gjykatavet duhet të përmbajnë edhe nenet e ligjeve në të cilat mbështeten, kurse vendimi i diktuem i gjykatës së faktit për pafajsin e të pandehunit nuk rezulton të jetë i mbështetun në ndonje dispozitë ligjore”*.⁹⁸

Në ndryshim nga Statuti i vitit 1922 dhe Statuti i viti 1925, ky Statut parashikonte mundësinë e mbrojtjes të detyrueshme me avokat, por nëse dënohej për krim, që në maksimum kalonte tre vjet. Nëse i pandehuri nuk emëronte avokat mbrojtës, atëherë, caktimi bëhej nga gjykata. Dispozita ishte tejet kërkuuese, kur parashikonte që marrja në pyetje e të pandehurit mund të bëhet vetëm në praninë e këtij avokati mbrojtës.⁹⁹ Ky parashikim Statutor, ishte më i ngushtë në raport me Statutin e 1922 dhe atë të 1925, që kërkonin praninë e avokatit mbrojtës në çdo rast. Por nga ana tjetër, ky parashikim i ri statutor, krijoi probleme me dispozitat e Kodit të Procedurës Penale të kohës, i cili në “nenin 249 urdhënon që të pandehunit me krim para gjyqit do t’i emnohet avokat mbrojtës, ndryshe, ç’do veprim i bamun, pa asistencë të tij, asht i pa qenun ligjërish”.¹⁰⁰

Praktika gjyqësore për këtë dispozitë ka mbajtur disa qendrime, ku në një rast, Gjyqi i Diktimit u shpreh se *“Sikundër kuptohet dhe në komunikaten e KryeProkurorisë, me qenë se i pandehuni me vendimin e Pyetësisë ishte dergue në gjyq për fajin që parashikohet në Nr. 1 të nenit 412 të K. P. dhe mbasi maksimumi i ndeshkimit asht deri në pesë vjet i pandehuni i nalt-përmendun duhej të gjykohej tue qenë i asistuem prej një mëkambësit mbrojtës si mbas nenit 128 së Statutit*

89 Neni 119.

90 Neni 120.

91 Aurela Anastasi, *“Gjykata e diktimit në përsiatjet për kontroll kushtetues”*, botuar në aktet e Konferencës së organizuar nga Gjykata e Lartë, mbajtur me datë 10.5.2023, me temë *“Praktika gjyqësore e Gjykatës së Lartë, nga identiteti kombëtar tek vlerat universale”*, Tiranë 2023, fq.56-60.

92 Neni 121.

93 Neni 122.

94 Neni 127.

95 Neni 123.

96 Neni 124.

97 Neni 125.

98 Vendimi nr.923, datë 10.12.1934 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën *“Jurisprudenca Shqiptare”*, botim i Ministrisë së Drejtësisë, Shtëpia botuese “Stamles”, nr.4, viti 1934, fq.102.

99 Neni 128.

100 Kolë Dhimitri, *“Influenca e nenit 128 të Statutit Themeltar mbi procedurën penale”*, botuar në Revistën *“Jurisprudenca Shqiptare”*, botim i Ministrisë së Drejtësisë, Shtëpia botuese “Stamles”, nr. 4, 5, 6, viti 1929, fq.37.

themeltar, mbas të cilit në gjykimin e të pandehunit për një delikt që sjell ndeshkim kundra lirijes personale në maksimum ma tepër se tre vjet, asistenca e avokatit asht e domosdoshme. Prandei, në këtë rasë gjykimi i rrjedhën dhe dënimi i dhanun kundra të pandehunit M. N. janë veprime të kundra ligjeshme, dhe si të tilla mbetën pa fuqië”.¹⁰¹ Siç mund të konstatohet, Gjyqi i Diktimit e shpalli të gjithë procedurën totalisht të pavlefshme, vetëm se i pandehuri nuk ishte përfaqësuar me avokat, në të gjitha fazat e hetimit dhe të gjykimin. Kjo qasje përforcohet edhe për personat që janë ndjekur penalisht në gjendje të lire dhe pastaj janë gjykuar pa u njoftuar dhe mbi të gjitha pa ju caktuar një avokat. Kështu në këtë rast, Gjyqi i Diktimit ka mbajtur qendrimin se “Sadoqi Gjykata ka vendos fajsin dhe dënimin e të pandehunit Nj. A. M. si autor i çpifjes në dam të R., S. e Sh. D.. por vendimi i sajë shifet i cënueshëm si nga pikëpamja e formës ashtu dhe nga ajo e ligjës, për këto arsena: 1) I përmenduni Nj. ka qenë marë nën gjyq prej gjyqtarit Paqtues të Gramshit si i pandehun pse i’ u kishte atribue në të rremë fajin e vrasjes së mungueme të pandehunvet R., S. e Sh. dhe aktet relative të të dy këtyne çashtjevet i ishin referue Prokuroris s’ Elbasanit për t’i a dërguë Gjykatës Hetuëse t’atij vendi, qi të vendoste mbi ato faje për të pandehunit në fjalë. Prokuroria e Elbasanit me pretencën e saj Nr. 110 d. II-V-1936 ka pasë kërkuë prej Gjyqtarit Hetuës të vëndit të vendosi: a) nevojë gjyqi për të pandehunit Nj. si çpifës në dam të R. e S. D. në bazë të nenit 243 § II Nr. 1 të K. P. me krim dhe dërgimin e tij para Gjykatës Kolegjiale t’Elbasanit si mbas nenit 128 të Pr. Penale, si dhe ndalim-gjykimia për të pandehunit R., Sh. e S. D.. nga. faji i vrasjes së tentuëme, pa kërkuë n’ atë pretencë rreshtimin e të pandehunit Nj. si mbas nenevet 89 e 214 të Pr. Penale, mirë po Gjykatësi Hetuës i Elbasanit i cili detyrohesh të vendoste mbi katër të pandehunit e nalt-përmendun konformë ose kontra kërkitimit t’Akuzës nuk ka marë një vendim për të pandehunit R., Sh. e S. D.., por ka vendos vetëm nevoj-gjykimin e të pandehunit Nj. M. me krim përpara Gjykatës Kolegjiale t’Elbasanit pa urdhënuë rreshtimin e tij, si mbas nenit 214 të nalt-përmendun dhe kështu i pandehuni i sipër-diftuëm Nj. ka shkuë me u gjykuë në Gjykatën Kolegjiale t’ Elbasanit jo vetëm tuë qenë i lirë, por edhe i pa asistuem prej një avukati mbrojtës, sikurse urdhënohet prej Statutit Themeltar të Shtetit (neni 128) dhe prej nenit 249 të Pr. Penale”.¹⁰²

Në rast, se vepra penale për të cilën gjykohej i pandehuri, parashikonte dënim më pak se tre vjet, sipas doktrinë së kohës “Gjyqtari nuk asht i detyruem me emnue avokat mbrojtës të pandehunit per delikt qi në maximum sjell ndeshkim kundra liriës personale qi nuk kalon të tre vjet; por, si kur t’ i’ emnohet një avokat per me e mbrojtë, nuk shkel ndenji dispozite ligjore; vetem, avokati ka të drejtë me refuzue pranimin e këtij emnimi qi i bahet kryesisht per mbrojtje një të pandehuni të akuzuem per delikte të tilla, sepse nuk ka ndonji dispozitë qi t’ a detyrojë.”¹⁰³ Pra, në këto raste, synohej që të anashkalohej dispozita statutore, duke e interpretuar normën në mënyrë pozitive, me argumentin se megjithëse nuk është detyruese, caktimi i një avokati mbrojtës, në rastin e gjykimeve për vepra penale që dënohen më pak se tre vjet, nuk e bënte procesin gjyqësor të parregullt.

Doktrina e kohës, na jep një dallim të aplikimit të kësaj dispozite statutore në rastin e gjykimin në mungesë të të pandehurit, ku sipas së cilës “Në qoftë se i pandehuni qi ka emnue avokat mbrojtës ose ja ka emnue gjykata nuk çfaqet në gjyq e vendoset shikimi i gjyqit në mungesen e tij, at-herë i humbet të drejten me u mbrojte prej avokatit mbrojtës dhe gjykata asht e detyruar mos me pranue avokatin për me e mbrojtun të pandehunin në mungesë, si do që të jetë emnuem, kryesisht ose prej të pandehunit vetë. Njësoj, në qoftë se gjyqi vijon në mungesë e gjykata shëf të nevojshme thirrjen e të pandehunit në gjyq për me marrë spjegime, i pandehuni

101 Vendimi nr.374, datë 26.9.1929 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën “Jurisprudenca Shqiptare”, botim i Ministrisë së Drejtësisë, Shtëpia botuese “Stamles”, nr. 1-3, viti 1929, fq.73.

102 Vendimi nr.10, datë 28.2.1938 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën “Jurisprudenca Shqiptare”, botim i Ministrisë së Drejtësisë, Shtëpia botuese “Kristo Luarasi”, nr.1, viti 1938, fq.35-36.

103 Kolë Dhimitri, “Influenca e nenit 128 të Statutit Themeltar mbi procedurën penale”, botuar në Revistën “Jurisprudenca Shqiptare”, botim i Ministrisë së Drejtësisë, Shtëpia botuese “Stamles”, nr. 4, 5, 6, viti 1929, fq.40.

nuk ka të drejtë me u mbrojtje prej avokatit mbrojtës, sepse të çfaqunit e tij para gjyqit nuk ngrehë vendimin e dhanun per shikimin e gjyqit në mungesën e tij dhe veprimet procedurale të bamuna në mungesë të tij nuk konsiderohen si të njoftuna prej tij. Pra, mbasi të merren spjegimet e duhuna i pandehuni mund të largohet prej gjyqit.¹⁰⁴ Ky kuptim doktrinor është pranuar dhe nga jurisprudenca e kohës kur Gjyqi i Diktimit, u shpreh se “Në shqyrtimet diktimore u pa se Gjyqi në seancen datë 19.6.29 si edhe në seancat e ma pasme, ka gjykue të panhehunit tue u ndodhë gati vetëm mëkambësi mbrojtës i tyne av. Z. M. N. P., kurse si mbas nenit 128 të Statutit themeltar gjykimi i të pandehunvet duhej të vazhdonte e t’u përfundonte me ndodhjen e tyne para gjyqit tue qenë t’asistuem preje mëkambsit mbrojtës. Prandej trupi gjykues i Diktimit me vota të përbashkëta, tue mos pa vend për të ba fjalë mbi pretendimet e Krye-Prokuroriës e mbi shkaqet diktimore të diktuesvet, të cilat i përkasin seancave që duhen të quhen të pa-qenuna për shkakun e së metës sirpërtregueme, vendosi prishjen e akt-gjykimit”.¹⁰⁵ Në këtë rast, Gjyqi i Diktimit jep një situatë tjetër të dispozitës, pasi gjykata nuk duhet të mjaftohet me praninë e avokatit mbrojtës, por i pranishëm duhet që të jetë dhe vetë i pandehuri. Pra, për gjykimet, mbi veprat penale që kalojnë tre vjet dënim me burgim, kërkohet prania e njëkohshme e vetë të pandehurit dhe e mbrojtësit të tij.

Kjo qasje përforcohet me tej edhe në një rast tjetër, kur po e njëjta gjykatë u shpreh se “Me qenë se i pandehuni nuk asht paraqitë në seancat mbajtur me 24.X.930, 12.XII.930 e 12.XII.931, gjyqi nuk duhej tue mjaftue me pranimin e përfaqesuesit të tij, të shikonte gjyqin çfaqsisht, por duhej tue përjashtue avokatin mbrojtës të vendoste shikimin e gjyqit në mungesë për shkak se, si mbas nenit 128 të Statutit Themeltar, detyrimi i nji emnimit të nji mbrojtësit bahet që t’asistojë të pandehunin dhe jo t’a përfaqësojë, sikurse bahet në deliktet maksimum i të cilave nuk kalojnë tre vjetë burgim, prandaj shikimi i këtij gjykimit çfaqsisht, vetëm në praninë e përfaqësuesit, asht nji veprim i kundraligjeshëm për të cilën arsye gjyqi i Diktimit D. Nd. tue pranue dhe mendimin e Krye-Prokuroriës së Shtetit, vendosi me zana të përbashkëta, prishjen e aktgjykimit të diktuem”.¹⁰⁶

Siç e cituam më sipër, dispozita përkatëse Statutore, parashikonte mundësinë e caktimit të avokatit edhe nga ana e gjykatës. Por, në këto raste, këtij avokati, i takonte vetëm detyra e përfaqësimit në atë shkallë gjykimi që ishte caktuar, duke mos pasur të drejtë për të ushtruar ankim ndaj kësaj vendimmarrje. Kështu Gjyqi i Diktimit ka qenë mjaft i qartë kur është shprehur se “Me qenë se kërkesa diktimore asht firmue prej përfaqesuesit mbrojtës të pandehunvet, i cili, si mbas procesverbalit të gjykimit asht emnuem kryesisht prej gjyqit të faktit, në bazë të nenit 128 të Statutit Themeltar, vetëm për t’i asistue e mbrojtun të pandehunit para atij gjyqi pa pasun të drejtë me i përfaqësue e me rekurue, n’emën të tyne para kësaj Dege, sepse përfaqësimi i ktyne me dhanjen e vendimit definitive merr fund”.¹⁰⁷ Kjo qasje është konfirmuar dhe në një tjetër rast, kur përsëri është mbajtur qendrimi se “Sa për parashitresën diktimore, të dhanun prej avokatit mbrojtës nuk mbetet vend të bahet fjalë sepse emnimi i avokatit, nga ana e gjyqit për të asistuar të pandehunin, konform nenit 128 të Statutit Themeltar, nuk i jep këtij tagër qi të diktimojë çashtjen në emen të mëkambësuarit të vet”.¹⁰⁸

Neni 128 i Statuti parashikonte edhe pyetjen e të pandehurit me asistencën e një avokati të caktuar prej tij, ose të emëruar nga gjykata. Duke qenë se për këtë fazë, Kodi i Procedurës

104 Kolë Dhimitri, “Influenca e nenit 128 të Statutit Themeltar mbi procedurën penale”, botuar në Revistën “Jurisprudenca Shqiptare”, botim i Ministrisë së Drejtësisë, Shtëpia botuese “Stamles”, nr. 4, 5, 6, viti 1929, fq.39.

105 Vendimi nr.531, datë 7.1.1930 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën “Jurisprudenca Shqiptare”, botim i Ministrisë së Drejtësisë, Shtëpia botuese “Stamles”, nr. 7-9, viti 1929, fq.57.

106 Vendimi nr.793, datë 25.8.1932 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën “Jurisprudenca Shqiptare”, botim i Ministrisë së Drejtësisë, Shtëpia botuese “Stamles”, nr. 1, 2, viti 1933, fq.60.

107 Vendimi nr.553, datë 23.9.1935 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën “Jurisprudenca Shqiptare”, botim i Ministrisë së Drejtësisë, nr.2, viti 1935, fq.89.

108 Vendimi nr.26, datë 17.2.1936 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën “Jurisprudenca Shqiptare”, botim i Ministrisë së Drejtësisë, nr.1, viti 1936, fq.108.

Penale, i kohës nuk e njihet këtë lloj mundësie, doktrina e kohës sugjeronte që "Emnimi i avokatit mbrojtës mund të bahet me deklarin e të pandehunit përpara Gjyqtarit Hetues me asistencen e sekretarit tue u mbajtë një proces-verbal' i posaçëm ose në vazhdim të proces-verbalit hetimor, siç bahet edhe për të pandehunin të dërguem në gjyq mbas nenit 249 Kodit procedures penale. Veç kësajë i pandehuni mund të emnojë avokat mbrojtës edhe me letër ose me kërkesë të nënshkrueme prej tij e të drejtueme Gjyqtarit ose Prokurorit të Shtetit, i cili ja transmeton të parit; mandej mund të emnojë edhe me letër përfaqesim të bame përpara Noterit Publik. Po për ata qi nuk dijnë me shkruie nuk mbetet tjetër mënyrë për me emnue avokat mbrojtës veç se mënyra e pare dhe ajo e fundit. ... Pra, Gjyqtari Hetues, në raste të tilla, para se t' a pyesi, asht i detyruar të lajmojë të pandehunin qi ligja i jep të drejtë të pytet tue pas pranë avokat mbrojtës e nëse ai deshiron të përdori atë të drejtë. Në qoftë se i pandehuni deklaron se nuk emnon avokat mbrojtës, pyetja mund të filloje po me atë çast: në qoftë se i pandehuni deklaron se dëshiron të përdori të drejtën për me e pyet tue u asistue prej një avokati mbrojtës, Gjyqtari Hetues e pyet, në se e ka zgjedhë atë avokat; enë rast qi ai e ka zgjedhë, Gjyqtari pranon deklarin e tij; në rast të kundërt i jep afat për me zgjedh avokat mbrojtës."¹⁰⁹

Statuti parashikonte garantimin e së drejtës për liri personale. Arrestimi dhe burgosja e çdo individi mund të bëhej vetëm në rastet e parashikuara nga ligji dhe në formën e parashikuar po prej ligjit.¹¹⁰ Një rast që lidhet me lirinë personale dhe pasojat e kufizimit të saj në mënyrë antikushtetuese, është edhe qendrimi i mbajtur nga Këshilli i Shtetit, sipas të cilit "...si mbas studimit të këtij akt-gjykimi merret vesh se kapitler S.P.Sh. nga katundi Dukat i Vlonës, për shkak aratije asht dënue me 3 muej burgim në mbështetje të nenit 124 të K.P.Ushatarak t'abrogume dhe me qënë se para burgimi i tij ka vazhdue 5 mujë, d.m.th. dy muej ma tepër nga dënimi qi përfshinë ligja; ... mbajtja e tij në paraburgim 5 mujë formon një padrejtësi dhe padrejtësija kurr nuk mund t'adoptohet si argument për një padrejtësi tjetër e cila asht mbajtja e rrogës edhe për të dy muejt e tjerë ... Në këtë rast pafajsisia aplikohet për të dy mujtë e tepërta qi asht mbajtur në burg, kështu rezulton se individi ishte mbajtur në gjendje burgimi, dy muaj më shumë se dënimi maksimal për të cilën ishte dënuar. Në këtë drejtim, strukturat e ushtrisë, i kishin mbajtur rrogën për 5 muaj në mënyrë të plotë, sa ishte periudha që personi kishte qendruar i burgosur. Këshilli i Shtetit, jo vetëm e konsiderojë të padrejtë mbajtjen e tij për më shumë se dy muaj në burgim, por kërkoi që rroga për këto dy muaj t'i paguhej, me qëllim shmangien, për aq sa ishte e mundur e pasojave negative të kësaj çështjeje.

Statuti, e plotësonte lirinë personale me garantimin e padhunueshmërisë banesës, ku hyrja me forcë mund të bëhej vetëm në rastet e parashikuara nga ligji.¹¹² Po brenda, së drejtës për liri personale ishte edhe garantimi nga Statuti i ndalimit që të dëboheshin, internoheshin apo të caktohej një vendbanim i detyruar për shtetasit përveç rasteve të parashikuara me ligj.¹¹³ Si një parashikim tjetër në favor të lirisë personale ishte edhe ndalimi kategorik për ekstradimin e shtetasve.¹¹⁴ Ky parashikim është shtrirë nga praktika gjyqësore edhe për shtetasit e huaj, por që kishin kombësi shqiptare. Kështu në një rast, Gjyqi i Diktimit mbajti qendrimin se "Dhe me të vërtetë ky parim, për sa i përket Mbretnis Shqiptare, asht konsakruie jo vetëm me nenin 9 të K. P. por edhe me nenin 211 të Statutit Themeltar, parim i cili në Traktatin e Ekstradimit me Greqin,

109 Kolë Dhimitri, "Influenca e nenit 128 të Statutit Themeltar mbi procedurën penale", botuar në Revistën "Jurisprudencia Shqiptare", botim i Ministrisë së Drejtësisë, Shtëpia botuese "Stamles", nr. 4, 5, 6, viti 1929, fq.40-41.

110 Neni 193.

111 Mendimi nr.43, datë 16.5.1934 i Seksionit të Drejtësisë, i miratuar me vendimin nr.130, datë 19.5.1934 të Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.

112 Neni 196.

113 Neni 210.

114 Neni 211.

asht zgjanue edhe ma fort, tue përjashtue dorëzimin reciprokisht të fajtorvet keq-bas jo vetëm **“nënshtetas”** por edhe e **“kombëtar”**, edhe pa e pase cillsin politike të një nënshtetesi, sikur shitet prej nenit 3 të këtij Traktatit, në të cillin nen janë përdorun fjalët **“nënshtetas”** dhe **“kombëtar”**, të cilat, si mbas komponimit të frazavet qi e përbajnë, nuk përsëritin një kuptim ideje por shfaqin dy kuptime plotësuese njani me tjetrin përsa i përket ides së përjashtimit qi i bahet rregullës së përgjithshme të ekstradimit, pse kur kishte me u pranue se § i parë i nenit 3 asht i një kuptimi me frazën e parë të § të dytë po të këtij nenit, sadoqi i shqyptuem me fjalë të tjera, atëherë kishte me u pranue qi ligjvuesit i cili njinjsohet me ndërgjegjen e përgjithshme të gjithë popullit nuk din se ç’ka ban, tue ba përsëritje të pavendëshme, të pa-llogjikshme, e cila sende nuk mund t’ametohet kjoftë dhe në mënyrë terthurore.

Me qenë se, pra, ligja qi duhet të zbatohet per rastin konkrete, asht Traktati i Ekstradimit i bamun ndërmjet Shqipnis dhe Greqis, dhe me qenë se kjo ligje e thotë se nuk ekstradohen as **nënshtetasit** as **kombëtarët**, dhe me qenë se i kërkuemi Z. M., si mbas akteve të kësaj dosje asht me origjinë prej Çamërie qi d.m.th. prej origjine, race, gjuhe dhe gjaku Shqiptar, asht e gabueshme qi gjyqi i faktit sikur e ban në vendimin e diktiumem, në rastin e zbatimit të këtij Traktatit, fjalëvet të përdoruna në të t’u api një kuptim të kundërt prej atij qi e kanë, tue vendosë dorëzimin e tij, kurse këto fjalë, si mbas vendit qi e kanë në tekst nuk kanë nevojë për një të tillë forcë dhe mundim spjegimi, sepse çdo ligj përmban dy sende: fjalët dhe vullnetin qi me ato fjalë don ta çfaq. Teksti, pra ai çdo ligje të jetë, asht aq ma tepër i kullueshëm dhe i kthjelltë sa ma fort fjala të jetë e kufizuese një kuptimi në mënyrë qi kuptimi i ligjevet në të tilla raste, asht qi fjalët me koneksitetin e tyne çfaqin. E këta vjen për arsye se fjalët nuk jan tjetër veçse shenjat ose mjetet me të cilat shqiptohen ideat dhe prandaj atje ku këto fjalë, me kuptimin e vet etimologjik, nuk japin as farë dyshimi mbi iden e çfaqun me atë kuptim të tyne, nuk asht i lejuem kërkimi i një kuptimi tjetër qi mund të vijë në kundërshtim me të vërtetën qi etimologjikisht fjalët e çdo gjuhe e përfytyrojnë. Prandaj, fjala e ligjës, sikurse u tha ma sipër asht në mënyrë të padyshimshme dhe në mënyrë të pa kontestueshme burimi i parë për spjegimin e ligjës dhe si i tillë, nuk asht vetëm mjete me të cillin kuptohet ligja por asht edhe kondita e domosdoshme për qenjen e sajë.

Tue i’u mbështetun ktyne parimeve dhe tue j’u mbështetun kuptimit të fjalës **“nationaux”**, qi etimologjikisht, e ka kuptimin **“kombëtar”**, qi Traktati në fjalë e përdorë, duhet të kuptohet me këtë kuptim, sepse atje ku asht dasht t’epet kuptimi i nënshtetesis asht përdorun prej këti traktati fjala **“nënshtetas”**, prandaj me shkue dhe kësaj fjale me i’a kërkue një kuptim tjetër qi nuk e ka, tue i’a lanë kuptimin e saj etimologjik dhe atë qi Traktati, si tekst ligji, ka dasht me i’a dhanë, asht një veprim i jasht-ligjeshëm për të cilin shkak akt-gjykimi i diktium duhet të prishet.

Ky parim i çfaqun me këtë vendim e gjë, posë arsyetimeve sa ma sipër edhe mbështetjen e vet mbi pohimin qi Qeverit e interesueme, në personin e Ministrit të Punëve të Jashtme të Shqipnis dhe përfaqësuesit diplomatik të Greqis në Tiranë, e bajnë se fjala **“nationaux”** duhet t’a marrë kuptimin **“nënshtetasit”**, në vend të fjalës **“kombëtarët”**, pohim i cili vërtetohet qi Traktati në fjalë, me frazën e parë të § të dytë të nenit 3 e ka për qëllim qi as kombëtarët nuk dorëxohen dhe atëherë kur ata nuk do të kenë cilsin e nënshtetësisë së Shtetit qi i kërkohet dorëzimi. Por, me qenë se ndryshimet e Traktatevet duhet të ndjekin atë udhë të procedimit konstitucional, të cillën e ka ndjek edhe Traktati kryesuer për me mujtun me e marrë fuqin obliguese për të dy anët kontraktuese – del qi edhe këto hapa të Qeverivet t’interesueme, për me i’a dhanë kuptimin e fjalës **“nationaux”** prej asaj **“kombëtarët”** n’atë **“nënshtetasit”** sadoqi asht një përkrasje e fortë dhe e padyshimtë të parimeve sa më sipër, nuk kanë as mund të kenë, një formë dhe fuqi obliguese për çdo gjyq, me qenë se gjyqet gjykojnë në bazë të ligjevet në fuqi”.¹¹⁵

Ky vendim është një mjaft interesant pasi bën analizën dhe lidhjen e një shtetasi, me atdheun dhe përkatësinë e tij kombëtare. Në këtë aspekt Gjykata e Diktimit, refuzoi që të ekstradojë

¹¹⁵ Vendimi nr.559, datë 25.9.1935 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën *“Jurisprudencia Shqiptare”*, botim i Ministrisë së Drejtësisë, nr.2, viti 1935, fq.93-94.

në Greqi, një shtetas grek, por me kombësi shqiptare. Për të arritura në këtë konkluzion Gjyqi i Diktimit, rrëzon qasjet e sforcuara të gjykatës më të ulët që termin “kombësi” ta barazojë me termin “shtetësi”. Për këtë qasje, Gjyqi i Diktimit është bazuar gjerësisht në rregullat e shkollës “tekstualiste” të interpretimit. Madje, kjo gjykatë refuzon dhe qendrimet politike mbi Traktatin e Ekstradimit të mbajtur nga Ministri i Jashtëm i Shqipërisë dhe Ambasadori i Greqisë në Shqipëri.

Megjithëse mbrojtja e fshtehtësisë së korrespondencës ka të bëjë, si rregull, me gëzimin e një jete private të fshehtë, sekuestrimi i saj mund të shërbente dhe si provë në gjykim. Në këtë aspekt, ndryshe nga dy statutet e mëparshme, Statuti i vitit 1928, parashikonte ruajtjen e fshtehtësisë së letrave si edhe të korrespondencës telegrafike dhe telefonike. Ky rregullim i ri ishte më i plotë dhe pasqyronte zhvillimet shkencore të kohës. Dispozita, ndërkohë që detyronte ligjvënësin të parashikonte dënime për personat që cënonin fshtehtësinë e këtyre komunikimeve, parashikonte kufizimin e kësaj të drejte në kohë lufte, mobilizimi, kryengritjeje si edhe në rastin e hetimeve për krime të rënda.¹¹⁶ Këto garanci mbi të drejtën për komunikim të shtetasve e shoqëruar me garancinë e ndalimit të torturës,¹¹⁷ siguronin të pandehurin edhe nga dënimi nëpërmjet provave të mbledhura në mënyrë të paligjshme.

Një tjetër aspekt, i garancive kushtetuese ishte edhe gjykimi nga një gjykatë e caktuar me ligj. Sipas Statutit, vetëm gjykatat që ishin kompetente kishin mundësinë të thërrisnin dhe të gjykonin shtetasit shqiptarë.¹¹⁸

Parimi i prezumimit të pafajësisë është një element mjaft i rëndësishëm, i shtetit të së drejtës. Ndërkohë që ky parim, që sot parashikohet nga neni 30 i Kushtetutës aktuale, nuk parashikohej qartë nga ligji themelor i vendit në atë kohë. Përmbajtja e këtij parimi dilte në mënyrë të tërthortë nga përmbajtja e neneve 193¹¹⁹ dhe 217¹²⁰ të Statutit. Pavarësisht kësaj mungese, ky parim njihej dhe zbatohet gjerësisht nga praktika gjyqësore dhe administrative e kohës. Normalisht, shpallja ose jo fajtor mund të ndikojë tek një person në përfitimet që ai gëzon në bazë të ligjeve të ndryshme, ku një e drejtë e tillë ishte edhe ajo për pension. Ligji kohës për pensionet,¹²¹ parashikonte se nuk mund ta gëzonin këtë të drejtë personat e dënuar më vendim gjyqësor të formës së prerë, për një krim. Por në një rast të shfaqur në praktikë, mbetej situata kur personi ishte akuzuar dhe çështja e tij ishte dërguar për gjykim, por gjatë procesit kishte vdekur. Në këtë rast, organi kompetent i kohës për caktimin e pensionit, Këshilli Administrativ i Arkës së Pensioneve, mbante qendrimin që familjarët e këtij personi nuk mund të trashëgonin të drejtën e pensionit, duke qenë se ky person ndodhej i akuzuar dhe në gjykim.

Kjo qasje nuk u pranua nga ana e Këshillit të Shtetit që mbajti qendrimin se “*Mbledhja e përgjithshme, pasi konstatoi se lutja asht dhënë mbrenda afatit ligjuër dhe pasi studioi gjith aktet si edhe mendimin e dhanun me shumicë votash nga Këshilli Administrativ i Arkës së Pensioneve, e tue marrë parasysh dhe qartësin e nenit 21 të Ligjës së Pensioneve Civilë me datë 1927, me të cilin shprehet se ndërmjet rasave që shkaktojnë humbjen e të drejtës së pensionit, figuron dhe ajo e denimit, por sic asht shpjegue edhe në mendimin e pakicës s’atij Këshilli pandeshmënija e nji personi para se të gjykohet dhe të dënohet nga gjyqi kompetent, nuk sjell efektin ndalimtar që parashikon neni 21 i ligjës së Pensioneve veçanërisht si mbas nenit 91 të Kodit Penal vdekja e të pandehunit shuen padin penale*”.¹²² Ky qendrim i mbajt edhe më pas, ku Këshilli i Shtetit është shprehur se “... sikurëse kuptohet nga akt-gjykimi i Diktimit nr. 82 datë 4 Prill 929, bashkëshorti i

116 Neni 201.

117 Neni 205.

118 Neni 213.

119 Statuti themeltar i vitit 1928, neni 193: *Liria personale është e garantuar. Askush nuk mund të ndiqet, të arrestohet, të burgoset veçse në rastet e parashikuara prej ligjit dhe në formën e caktuar prej tij.*

120 Statuti themeltar i vitit 1928, neni 217: *Asnjë dënim nuk mund të jepet dhe të zbatohet, veçse në bazë të ligjit.*

121 Ligjës së Pensioneve Civilë me datë 1927.

122 Vendimi nr.326, datë 28.6.1930 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.

sajë, A.S., pa marrë fund shqyrtimi i çështjes diktimisht mbasi ka vdekë dhe kështu si mbas nenit 2 të Procedurës Penale e drejta botore kundra tij asht shue..”¹²³

I pafajshëm është konsideruar personi edhe në rast se ka përfituar për shkak të parashkrimit të ndjekjes penale. Kështu, Këshilli i Shtetit, ka mbajtur qendrimin se “Marrja në proces për shpërdorim detyrë nuk asht e mjaftueshme dhe nuk mund të konsiderohet dënim gjyqsuer sikundër urdhnnon neni 28 i ligjës së pensioneve dhe veçanrisht tue pa se i përmenduni fiton me parashkrim, gja e cila shuen padin penale dhe ndalon ndjekjet ligjore penalisht...”¹²⁴

Ky qendrim i konsoliduar i Këshillit të Shtetit, tregon për një respektim mjaft të lartë të të drejtave dhe lirive themlore, duke mos treguar asnjë paragjykim mbi fajësinë e personit që mund të ishte akuzuar dhe dërguar për gjykim, po që për arsye të ndryshme gjykimi i tij nuk ishte realizuar. Në këtë aspekt, në mungesë të vendimit gjyqësor të formës së prerë që e shpallte fajtor, personat prezumoheshin të pafajshëm.¹²⁵

Statuti parashikonte gjithashtu edhe të drejtën e mosdënimit pa ligj.¹²⁶ Në këtë aspekt, Gjyqi i Diktimit ka qenë mjaft i qartë kur ka mbajtur qendrimin se “Me kenë se, pra, detyra e gjyqtarit nuk asht me vendos simbas ndërgjegjes së vet, por asht më vendos simbas ndërgjegjes vet dhe përshkrimeve të ligjës, mbrenda caqeve të cillës dhe fakteve qi i përgjegjen kësaj, nisë dhe formohet kjo ndërgjegje, sepse sikur dihet; non secundum animi sui sensum, sed secundum allegata et probata judicare debet kuptohet se gjyqtari i faktit, tue vendos në mënyrën e sipër-tregueme, jo vetëm qi nuk i ka marë parasyshë parimet e sipër-tregueme por edhe, tue mohue parimin qi thotë se: Lex posterior derogat priori, ka mohue si parimin e nenit 217 të Statutit Themeltar, ashtu dhe frazën e dytë të paragrafit të parë të nenit 1 të K.P. në mënyrë qi akt-gjykimi i diktimuem, nga kjo pikëmaje, përsa i përket diktimit të përfaqësuesit ligjuer të Ministris së Financavet, nuk asht në vend, dhe me kenë se edhe pretendimet e të pandehunit, po për këto arsyeime nuk janë të ligjëshme;”¹²⁷ Pra, në këtë rast, gjykata më e ulët kishte dhënë një dënim, bazuar në një ligj i cili ishte shfuqizuar, duke cënuar për rrjedhojë pikërisht këtë garanci të rëndësishme kushtetuese, atë të mosdënimit pa ligj.

Gjithashtu, Gjykata e Diktimit, me të drejtë, ka konsideruar shkelje zbatimin e ligjit penal me analogji apo duke u bërë interpretim të zgjeruar normave penale dhe më konkretisht “Me qenë se Kodi Penal Shqiptar në librin e parë dhe në Titullin 1 që flet – mbi aplikimin e Ligjës Penale – në nenin 1 disponon se: “askush nuk mund të ndëshkohet për një vepër që ligja nuk e ka parapa shprehimisht si faj”; në dispozitat e këtij nenit pra legjislatori, shpreh parimin themeluer të së drejtës ndeshkimore që në çashtje penale nuk lejohet që një vepër e pa parashikueme prej ligjës si faj, qoftë me analogji ose me interpretim të gjanë të passjelli sanksione penale, tue dashi me evitue në këtë mënyrë, që zbatuesi i ligjës, tue e interpretue këte, të krijoj një ligje të pa-eksistuese: këtë parim përmban dhe neni 3 i dispozitave të përgjithëshme të K. C.

Me qenë se neni 462 i K. P si. përmendet dhe në vendimin e gjyqit të Diktimit D.P. parashikon rasën që huamarrësi të damtojë huadhanësin e vet, në ndenji nga mënyrat e përmenduna n’ atë nen; dhe me qenë se dorëzansi, edhe pse garanton përmbushjen e detyrës së huamarrësit, nuk mundet ligjisht me i’ u njsue këtij të fundit, mbasi të veçanta e të dallueme janë cillësit e tyne, dhe ligjëvuesi tue përmend në nenin 462 termat huadhanës dhe “kreditor”; deduktohat se me qëllim ka ba këtë dallim,

Gjykata insistuese tue përfshij edhe dorëzansin nën termin huamarrës, përdorun prej

123 Vendimi nr.615, datë 21.1.1931 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.

124 Vendimi nr.462, datë 20.10.1930 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.

125 Erind Merkuri, “Parimet e elaboruara nga Këshilli i Shtetit në funksionin e tij gjyqësor”, botuar në aktet e Konferencës së organizuar nga Gjykata e Lartë, mbajtur me datë 10.5.2023, me temë “Praktika gjyqësore e Gjykatës së Lartë, nga identiteti kombëtar tek vlerat universale”, Tiranë 2023, fq.104-106.

126 Neni 217.

127 Vendimi nr.26, datë 17.2.1936 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën “Jurisprudencia Shqiptare”, botim i Ministrisë së Drejtësisë, nr.1, viti 1936, fq.205-206.

nenit të sipër-treguem, nuk muer parasyshtë sa shënohet ma nalt, e metë kjo që vendimin e sajë t'insistimit e ban të cënueshëm".¹²⁸

Siç del qartë nga ky vendim, arsyetimi i gjykatës më të ulët, duke ndryshuar kuptimin e fjalëve në Kodin Penal, praktikisht kishte krijuar një normë të re, duke bërë përgjegjës penalisht dhe persona të tjerë që nuk ishin parashikuar si të subjekt i posaçëm nga ana e ligjvënësit. Norma penale e kohës, dënonte penalisht vetëm huamarrësin, nëse kryente veprime në dëm të huadhënësit me qëllim që të mos kthente huanë që kishte marrë. Rezulton që gjykatat më të ulta, duke qenë se huadhënësi mund ta kërkojë huanë e tij dhe tek dorëzanësi, kishin përfshirë edhe këtë të fundit, brenda nocionit huamarrës, duke u justifikuar këtë qasje, me interpretimin e qëllimit dhe të frymës së ligjit. Në mënyrë të drejtë, ky lloj interpretimi u konsiderua si një veprimtari normë-krijuese dhe nuk u pranua nga Gjykata e Diktimit.

Një tjetër aspekt që lidhet me këtë garanci kushtetuese, është edhe çështja e dënimeve fikse. Ndërkohë që jurisprudenca e Gjykatës Kushtetuese, me vendimmarrjet saj të viteve 1992 dhe 1997, e ka konsideruar si antikushtetuese caktimin e dënimeve fikse në normat penale, kjo qasje ka qenë më e vjetër. Kështu, duke shprehur mendimin e tij, për një projekt-dekret-ligj, Këshilli i Shtetit ka mbajtur qendrimin se *"Në projektin e dekret-ligjës së paraqitur vërehet se përgjithësisht fajet nuk janë shkallëzuar si mbas rëndësisë së tyre, dhe ndëshkimet janë, në shumicën e rasteve, me vdekje dhe me burgim të përhershëm, pa marrë parasysh analogjinë dhe përpjestimin me fajet e kryeme. Kurse, si mbas doktrinës së të drejtës penale, fajet shkallëzohen, dhe ndahen në të lehta, të rënda, dhe në ato që sjellin me vete ndëshkimin kapital. Dhe ndëshkimet parashifen pas rëndësisë së fajit. Pra, ky parim qenësor i të drejtës penale nuk asht ndjekur në hartimin e projektit".¹²⁹*

Siç mund të konstatohet, institucionet shqiptare, kanë ndjekur gjithmonë standardet më të lartë në respektimin e të drejtave dhe lirive themelore, përfshirë edhe në mënyrën e caktimit të dënimit për personat që mund të shpallen fajtor, duke ndjekur parimin e individualizimit të dënimit rast pas rasti. Ky është një tjetër argument që respektimi i të drejtave dhe lirive themelore të njeriut ka rrënjë të thella në traditën tonë juridike.

Një tjetër parashikim i rëndësishëm, ishe edhe ndalimi i fuqisë parapvepruese të ligjeve, me përjashtim të ligjeve penale favorizuese.¹³⁰ Këtë parashikim statutor, doktrina e kohës e konsideronte mjaft të rëndësishëm, ku kërkohej që gjykatat penale të mos zbatonin ligje të cilat në kohën e gjykimit, rëndonin pozitën e të pandehurit. Një çështje mjaft interesante, që buronte nga praktika gjyqësore, lidhej me pyetjen "Kur një faj i ngjamë në kohë të ligjës së vjetër, gjykohet në kohë të ligjës së re dhe në rasë që si njana ashtu edhe ligja vjetër kanë disa dispozita në favor dhe disa në disfavor të pandehurit si duhet veprue?". Autori, megjithëse ishte kundër dhe e kritikonte këtë qasje, pranonte se jurisprudenca shqiptare, duke u larguar dhe nga ajo italiane, merrte dispozitat më të favorshme nga të dyja ligjet.¹³¹ Kjo qasje e gjykatave tona tregon se pavarësisht se legjislacioni "kopjohej" kryesisht nga shtetet e tjera si Italia dhe Franca, zbatimi i tyre i nënshtrohej, llogjikës dhe rregullave të interpretimit të përpunuara nga vetë institucionet tona, duke krijuar në këtë mënyrë një formë të re identiteti dhe tradite juridike.

Po në praktikën gjyqësore të kohës kjo dispozitë ka pasur edhe një zhvillim tjetër interesant, ku u mbajt qendrimi se *"Me qenë se simbas nenit 3 të ligjës me d. 31.1.922 "mbi internimin e familjeve dhe konfiskimin e pasunive t'aratisunve të dënuem ose të pandehurit me krim" pasunija që u ishte konfiskue këtyne në bazë t' asaj ligje, vetëm atëherë u këthehej në rast*

128 Vendimi nr.5, datë 27.4.1936 i Këshillit të Përgjithshëm të Gjykatës së Diktimit, publikuar në *"Vendime të Gjykatës së Lartë – 110 vjet përvojë gjyqësore"*, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.138-139.

129 Vendimi nr.24, datë 24.8.1944 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.

130 Neni 218.

131 Vasil Bidoshi, *"Mbi ligjën e aplikueshme në bazë të § të fundit të nenit 2 të Kodit Penal dhe ndryshimet e mendieve në këtë pikë"*, botuar në Revistën "Jurisprudenca Shqiptare", botim i Ministrisë së Drejtësisë, nr.1, 2, 3, viti 1929, fq.53-54.

që të dorëzoheshin prej vetiu mbrenda gjashtë muejve, dhe se përndryshe ajo pasunië mbetej definitivisht në dobi të Shtetit; Me qenë se, sadoqë me ligjën me d. 13.3.925 që ka përmirësuar nenet 1, 2 e 3 të asaj me d. 31.1.922 asht urdhënue që t' aratisunvet t' u këthehej pasunija edhe në rast që këta të faleshin, porse, simbas parimit të përgjithshëm, të konsakruem edhe prej nenit 218 të Statutit Themeltar, ligjët nuk kanë fuqi mbrapa-vepruese kur mund të prekin një të drejtë të fitueme, ligja pra me d. 13.3.925 nuk mund të ketë efekt edhe për ata që falen mbas kësaj date por të cilëve pasunija u ka qenë konfiskue në bazë të ligjës së maparshme dhe, mbasi këta nuk janë dorzue mbrenda gjashtë muejve, ajo pasunië ka mbetë në dobi të t' arkës së Shtetit, dhe m'a në tjetër nga ligja e re nuk rezulton ndonjë qëllim i legjislatorit për m'u këthye edhe pasunija e konfiskueme në bazë të ligjës së maparshme në rast faljeje.; Me qenë se në rastin konkret B.B., pasunija e të cilit asht konfiskue simbas ligjës d. 31.1.922 nuk asht dorëzue mbrenda gjashtë muejve e kështu çmimi i pasunisë së tij, të konfiskueme mbeti për dobi të Shtetit dhe llogaritet pasunië Shtetnore;".¹³² Në këtë rast, Gjyqi i Diktimit duke pasur në konsideratë ligjin e vitit 1922 dhe ndryshimet që ju bënë atij me një ligj të mëvonshëm, atë të vitit 1925, i cili në fakt lehtësonte masat e sekuestrimit të pasurive të personave që kërkoheshin penalisht, mbajti qendrimin se ky ligj nuk mund të ketë fuqi prapavepruese, pasi cënohej subjekti "Shtet", i cili e kishte marrë dhe tashmë përfitonte këtë pasuri në bazë të ligjit të mëparshëm të vitit 1922. Ky interpretim shtrihej për efektet që tashmë kishte sjellë ligji i vitit 1922 deri në momentin që hynë në fuqi ndryshimet e vitit 1925. Pra, në këtë rast efektet e ezauruara të ligjit të vjetër nuk mundej që të ndryshoheshin.

Një tjetër qasje, në mënyrë të kuptueshme, ka qenë në aplikimin e normave të reja penale që lehtësonin dënimet me burgim për shtetasit e shpallur fajtor. Kështu sipas Gjyqit të Diktimit "Veç kësaj gjyqtari ka aplikue pa vend nenin 482 të K. P. mbasi kontravencioni q' i atribuohet të pandehunit ka qenë i ndeshkueshëm në kohën e vendimit (1.X.931) me ligjën mbi aktet e gjendjes civile të vjetër, vendin e së cilës sot e ka zënë neni i parë i ligjës mbi shtimin e dy neneve në ligjën mbi aktet e gjendjes civile, dhe kjo gjë si ma e favorshëme se ligja e vjetër duhet t'aplikohet për kontravajtesin".¹³³

Ky Statut, megjithëse u "shfuqizua" gjatë pushtimit Italian të vendit dhe në vend të tij u vendos një Statut tjetër që do të trajtohet në vijim, pati përsëri një "jetë të dytë", kur ndodhi kapitullimi i Italisë, në Luftën e Dytë Botërore. Kështu një tjetër asamble kushtetuese, u mbledh më 16 tetor 1943, për organizimin e Shtetit Shqiptar, mbas kapitullimit të Italisë (8 shtator 1943) dhe gjatë pushtimit gjerman të Shqipërisë. Në këtë Asamble u vendos shpallja e pavarësisë nga Italia, rikthimi i Statutit të vitit 1928, me përjashtim të atyre dispozitave që vinin në kundërshtim me rregullimet e reja të kësaj Asambleje.¹³⁴ Këto rregullime të reja kishin të bënin kryesisht me zëvendësimin e rolit të "mbretit" me një Këshill Regjence, sipas modelit të viteve 1920-1925, por që nuk preknin parashikimet që kishin të bënin me të drejtat dhe liritë themelore të njeriut. Ky sistem vijoi deri në çlirimin e Shqipërisë dhe vendosjen e regjimit komunist.

Në këtë aspekt, duke respektuar të drejtën statutores për një vendim të arsyetuar, Gjyqi i Diktimit ka mbajtur qendrimin se Më të drejtë, Trupi-Gjykues i Diktimit (D.P.), vëren se, akt-gjykimi objekt i shqyrtimit nuk shifet i themeluëm në pikën e së drejtës. Akt-gjykimi në përfundim të një interpretimi të elementëve të faktit, ka pranue se të pandehurit R. A. dhe I. M. kanë krye aktin e turpënit të përdhunjtë të personit e F. I. Këtë mënyrë zgjidhje akt-gjykimi në radhë të parë e mbeshtet në kallzimet e F. I. Kto kallxime janë me të vërtetë të qarta dhe në tërësin e tyre të lidhura njëra me tjetrën. Nga ana tjetër janë dhe kallzimet e të dy të pandehurve. Këta të dy

¹³² Vendimi i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën "Jurisprudenca Shqiptare", botim i Ministrisë së Drejtësisë, nr.1, 2, 3, 4, viti 1931, fq.12.

¹³³ Vendimi nr.46, datë 29.1.1932 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit, botuar në Revistën "Jurisprudenca Shqiptare", botim i Ministrisë së Drejtësisë, Shtëpia botuese "Stamles", nr.1, 2, 3, 4, viti 1932, fq.42.

¹³⁴ Romeo Gurakuqi, "Shqipëria dhe tokat e lirueme, 1939-1946", Shtëpia botuese "Jozef", Durrës 2018, fq.75-77.

pranojnë se kanë shoqërue F. në kinema tu i kanë pague dhe biletën dhe në mbarim të pamjes e kanë ftue këtë në dugajën e tyre për me u ndihmue në veprat e pastrimit të mureve të dugajës në kohë nate, por mohojnë të kenë zhvillue një veprimtari të drejtë për turpërimin për personin e F. Përveç këtyre dy palë kallximeve si mjet prove është vënë në bisedim dhe raporti i mjekut me datë 4.1.1943. Ky dokument përmban se nuk janë pa shenja lezionesh në anus-in e F. I. që asht vizitue prej mjekut më 3.1.1943, të nesërmen e të kryemit të aktit të përdhuntë të pretendum. Raporti mjeksor me të vërtetë nuk zgjithë në mënyrë të sigurtë në asnjë kupëtim çështjen që paraqitet delikate. Pra, kallximet e F. I. të vlefshme në lidhje me ato të pandehurve, mund të përbëjnë një tërësi faktesh të afta për me themelue zhvillimin e një veprimtarie të pandehurve për një turpërim të përdhuntë kontra personit të F. I., porse këto mjete prove nuk meritojnë të quhen të mjafta për me vërejtur në dukje të kryemit efektif të aktit të turpënit të përdhuntë, që në kuptimin e ligjës konkretizohet me "immissio penis" në anusin e subjektit pasiv të deliktit, fakt i cili nuk vjen me gjet asnjë vërtetim me raportin e mjekut. Në mungesë të provës pozitive të të kryemit material të aktit të "immissio penis in annus" veprimtaria e zhvillueme prej të pandehurve e drejtëme kontra personit fizik të F. I. mund të quhet se paraqet elementat përbase të deliktit të çnderimit të tentuëm, por jo të kryem. Pra, akt-gjykimi i Gjyqit të Prishtinës tue deklarue i themelue fajsinë e R. A. dhe I. M. si autorë të deliktit të turpënit të F. I., nuk shifet mjaftësisht i arsyetue në formë, Mungesa e një arsyetimi të mjaftë është një shkak prishjeje.¹³⁵

Nga analiza e mësipërme, rezulton se provat që ishin administruar nga gjykata me e ulët ishin të pamjaftueshme për të konkluduar ose jo në fajësinë e të pandehurve dhe kjo shoqërohej me një arsyetim të pamjaftueshëm të vetë gjykatës më të ulët, e cila nuk kishte elaboruar aspektin e tentativës së kësaj vepre penale.

Trajtimi i mësipërm, i mënyrës së zbatimit në praktikë të të drejtave dhe lirive parashikuar nga Statuti i vitit 1928, tregon se paragjykimin e shfaqur në doktrinën tonë se "Përsa i përket katalogut të të drejtave të njeriut në Statutin Themeltar të Mbretërisë Shqiptare, ai nuk nënkuptonte ndonjë angazhim serioz të qeverisë për të respektuar e për të vënë në jetë të drejtat themelore të individëve. Të drejtat e paraqitura aty ishin formale, në kushtet kur mjaft të vaktat mbetën të drejtat politike, pa realizimin e të cilave nuk mund të flitej për një respektim serioz të lirive individuale",¹³⁶ ta konsideroj si jo të drejtë. Mesa duket autori i këtij konkluzioni e lidh këtë qasje vetëm me mungesën e një demokracie politike në kohën e regjimit të Ahmet Zogut, por jurisprudenca e Gjykatës së Diktimit dhe e Këshillit të Shtetit të asaj kohe, tregon për seriozitetin që trajtoheshin të drejtat e njeriut në procesin penal, qendrim ky që shtrihet edhe për të drejtat e tjera kushtetuese,¹³⁷ megjithëse trajtimi i tyre nuk është pjesë e këtij punimi.

Pavarësisht qasjeve të mësipërme, ku Gjyqi i Diktimit, synonte garantimin e të drejtave dhe lirive themelore, jo çdo veprim në atë periudhë ishte në favor të të akuzuarve. Kështu duke ruajtur parashikimet e Statutit të mëparshëm, që përfshiu mundësinë e krijimit të Gjykatave të Jashtëzakonshme, në Shqipëri, vijoi të funksionojë gjatë gjithë kohës së regjimit të Ahmet Zogut, Gjykata për Fajet Politike. Në këtë rast nen 126 i Statutit të vitit 1928 parashikonte se "Në asnjë mënyrë nuk mund të formohen gjykata të jashtëzakonshme. Vetëm për fajet politike, kur

135 Vendimi nr.220, datë 14.7.1944 i Degës Penale të Gjykatës së Diktimit, publikuar në "Vendimet e Gjykatës së Lartë – 110 vjet përvojë gjyqësore", botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.177.

Shënim sqarues: Gjatë Luftës së Dytë Botërore, në vitin 1941 deri në vitin 1944, mbas pushtimit të Jugosllavisë nga Gjermania, Italia, Hungaria dhe Bullgaria, një pjesë e territorit të banuar nga popullsia shqiptare, u vendos si bashkim me pjesën tjetër të Shqipërisë, të njohura në atë kohë si "Tokat e Lirue". Për këtë arsye Gjykata e Diktimit shërbente si gjykata më e lartë edhe për këto troje.

136 Denar Biba, "Të drejtat e njeriut & Konstitucionalizmi", Shtëpia botuese "UET Press", Tiranë 2021, fq.151.

137 Arta Vorpsi, "Përsiatjet e Këshillit të Shtetit për elaborimin bashkëkohor të drejtave dhe lirive themelore të njeriut", referim i mbajtur në Konferencën Shkencore Kombëtare, me temë "Këshilli i Shtetit për zhvillimin e së drejtës në Shqipëri 1929-1939", mbajtur me datë 24.11.2022, organizuar nga Departamenti i së Drejtës Publike, Fakulteti i Drejtësisë i Universitetit të Tiranës.

shihet nevoja, mundet të formohet një gjykatë e posaçme me ligj të veçantë dhe për një kohë të caktuar". Siç mund të konstatohet, Statuti e parashikonte si një gjykatë të përkohshme, ku për rrjedhojë kërkoheshin ligje të vazhdueshme për shtyrjen e afatit të saj. Në një rast, kur u propozua një projekt i tillë, Këshilli i Shtetit, në funksionin e tij këshillimor për projektligjet,¹³⁸ u shpreh për miratimin e tij me disa ndryshime që propozonte,¹³⁹ por nga trupa e këtij institucioni, pati edhe një mendim në pakicë që mbajti qendrimin se *"Jam, në parim, kundër institutit të Gjyqit të Posaçëm për faje Politike, për arsye se në një Shtet konstitucional, nuk duhet të ketë vend për gjyqë ekstraordinare ose extralegale"*.¹⁴⁰ Megjithatë, në rastet e tjera,¹⁴¹ ku paraqiteshin për mendime projektligje të tjera për rregullime të ndryshme apo zgjatjen e afatit të kësaj Gjykate, nuk shohim më kundërshtime nga anëtarët e Këshillit të Shtetit.

Gjithashtu, nëpërmjet ushtrimit të kompetencave të saj këshillimore, Këshilli i Shtetit, vijojë të shtrij efektin e pasojave të vendimeve që merrte Gjykata për Fajet Politike. Kështu në jurisprudencën e Këshillit të Shtetit, gjejmë arsyetimin vijues se *"Po efektet të një sentence e dalë prej gjyqates për faje politike nuk mund të jenë të njëshme, me qenë se ajo mund të përmbaje edhe denime që sjellin një njollë në moralin dhe në sjelljet e një të dënuarit. Shpifja, pa dyshim, me çdo karakter qoftë, është një çnderim që mbetet i tillë për çdo epokë, kurse fajet e tjera politike kanë ngjyrën e relativitetit dhe ndryshojnë me të ndryshuar të epokave."*

Nga ana tjetër, gjykata për faje politike, siç e thotë edhe titulli që përmban, siç e cileson edhe ligja që e krijon, ndonëse me ngjyrë të veçantë dhe për një kohë të caktuar, është një gjyqë në kuptimin e plotë të fjalës dhe prej gjurit të tij dalin sentenca. Pra, gjerë sa të vazhdojë periudha për të cilën është caktuar, sentenca e gjykatës për faje politike formojnë një pjesë të mbajtjes së drejtësisë, së dhane me atë qëllim që parashikon ligja mbi krijimin e sajë. Më në fund, neni 5 Nr. 5 i Ligjës së Avukateve, i përjashton nga dhania leje për ushtrimin e këtij profesioni të dënuarit për shpifje, pa e cilësuar në qoftë se ky dënim duhet të dalë me doemos prej një gjykate ordinare ose prej një gjykate politike dhe pa thënë në qoftë se ajo duhet të jetë bërë me qëllim ordinare ose politike. Duke mos patur dispozita ligjore ndalnjëse, këtë interpretim na duket se na e konfirmon edhe Dekreti për shpalljen e amnistisë me të cilin, duke u falur të dënuarit për faje politike, janë të përjashtuar ata që janë dënuar për shpifje po prej kësaj gjykate. Arsyeja e këtij përjashtimi ka qenë, sigurisht, se të dënuarit për shpifje, qoftë edhe prej një gjykate politike nuk kanë qenë konsideruar të denjë. Dhe në qoftë se kjo është e drejtë përgjithësisht, aqë më tepër duhet të jetë e drejtë përta i përket ushtrimit të një profesioni i cili ka për mision të mproje jetën, nderin dhe pasurinë e qytetarëve të lirë. Për këto arsye, ky Seksion, me shumicë votash, vendosi se efektet e ndëshkimit të Gjyqit Politik, kur trajtojnë shkaqe nderonjëse, përfshijnë dhe nenin 5 Nr. 5 të Ligjës së Avukatëve.¹⁴² Siç rezultojnë nga kjo qasje, mendimi në këtë institucion ka qenë i dyzuar ku në parim vendimet për dënimin e personave të dënuar nga Gjyqi për Fajet Politike, nuk sjellin efektet

138 Neni 168, gërma "b".

139 Mendimi nr.136, datë 22.11.1930 i Seksionit të Drejtësisë, miratuar me Vendimin nr.526, datë 22.11.1930 të Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.

140 Mendimi në pakicë i anëtarit të Këshillit të Shtetit, C.A. Chekrezi në Vendimin nr.526, datë 22.11.1930 të Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.

141 Vendimet nr.383, datë 18.12.1933, nr.711, datë 14.5.1931 dhe nr.363, datë 28.12.1936 të Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.

142 Mendimi nr.106, datë 26.6.1930 i Seksionit të Drejtësisë së Këshillit të Shtetit. Mbledhja e Përgjithshme, në shqyrtimin e mendimit të Seksionit, me vendimin nr.325, datë 27.6.1930 mbajti një qendrim të paqartë duke u shprehur se Mbledhja e përgjithshme mbassi studjo mendimin e Seksionit të Drejtësisë nr.106, datë 26.VI.1930, vendosi me vota të përbashkta se en-princip dhe përgjithësisht denimet e vendosuna nga gjyqi i posaçëm për fajet politike nuk sjellin efektet për ndalimin e ushtrimit të profesioneve që parashikohen me ligjet tjera. Por nga pjestart e mbledhjes së përgjithshme Z.Z. Shefqet Frasheri, Salih Toro, Elmas Kokona, mbasi mbesin dakort në princip si që u parashtrua ma sipër, tregojnë mendimin se ndeshkimit e gjyqit të posaçëm për faje politike vetëm në ndalimin e ushtrimit të profesionit t'avukatsisë eksepsionalisht sjellin efekt ndalimtar. Arsyetimet e Z.Z.Antarve të Seksionit të Drejtësisë i bashkangjiten kti vendimi.

që sjellin vendimet e dënimit të gjykatave të zakonshme, por në disa raste ka pasur përjashtime, siç ishte rasti konkret, ku përsëri mund të ketë efekte ndaluese për ushtrimin e profesioneve të caktuara. Ky qëndrim i dyzuar vijoi më tej dhe në një rast tjetër, ku po ky institucion u shpreh se *“Tue marrë parasysh vendimin e gjykatës në fjalë që përmban dënimin e tij për shkak çpifjeje në bashkë-punim me të tjerë ashtu edhe mendimin e Seksionit të Drejtësisë së këtij Këshilli me datë 26 qershier 1930, nr.106, q’asht dhanë për të bashkëgjykuemin e tij, V.D., ky Këshill çfaq mendimin se vendimet e gjyqit Politik nuk mund të kenë efektet e ndalimit nga ofiqet publike për të dënuemit me faje politike, mbasi ai asht gjykatore ekstraordinare; por me gjithë këtë, Ministrija e Arsimit, për të dënuemit në fjalë, si mbas cilësis së fajit të tyne ka tagrin me e marrë parasysh paragrafin ç) të nenit 1 të Ligjës së nëpunësavet me datë 5/IV/1922 për marrjen në shërbim ose jo të tyne”*.¹⁴³ Pra, edhe në këtë rast, megjithëse pretendohet se këto lloje vendimesh nuk ka asnjë efekt, Ministria e Arsimit edhe mund ta refuzonte këtë emërim.

8. Statuti Themeltar i Mbretërisë, i vitit 1939

Shqipëria, u pushtua nga Italia fashiste me datë 7 prill 1939. Mbasi përfundoi vendosja e trupave italiane në të gjithë vendin, u thirr në mënyrë formale një Asamble Kushtetuese, e cila me datë 12 prill 1939, vendosi rrëzimin e pushtetit të Ahmet Zogut, shfuqizimin e Statutit të vitit 1928 dhe ofrimin e kurorës së Shqipërisë, Mbretit të Italisë, Viktor Emanuelit III. Me realizimin e këtij veprimi, u hartua edhe një akt tjetër kushtetues, i cili u paraqit si një dhuratë nga Mbreti i Italisë, tashmë edhe Mbreti i Shqipërisë, për vendin e tij të ri.¹⁴⁴

Ky akt kushtetues, titulluar, “Statuti Themeltar i Mbretërisë Shqiptare”, përbëhej nga vetëm 54 nene, duke qenë kështu një nga kushtetutat më të shkurtra në Shqipëri.¹⁴⁵ Duke qenë i tillë edhe të drejtat themelore që garantonin individin në procesin penal, ishin më të pakta. Për më tepër këto dispozita ishin formuluar në mënyrë shumë më lakonike në raport me aktet e mëparshme kushtetuese të vendit.

Ky statut garantonte të drejtën për t’u gjykuar nga një gjykatë e caktuar me ligj,¹⁴⁶ pavarësinë dhe palëvizshmërinë e gjyqtarëve,¹⁴⁷ zhvillimin publik të procesve gjyqësore,¹⁴⁸ lirinë personale dhe kufizimin e saj sipas rasteve dhe mënyrës së parashikuar nga ligji¹⁴⁹ dhe padhunueshmërinë e banesës, me përjashtim të rasteve të parashikuara nga ligji.¹⁵⁰

Megjithatë nga Gjyqi i Diktimit, bazuar dhe në traditën e mëparshme kushtetuese, vijonte të trajtonte parime që sot konsiderohen si pjesë e së drejtës për një proces të rregullt ligjor. Kështu, megjithëse Statuti i vitit 1939, nuk e parashikonte detyrimin për arsyetimin e vendimeve gjyqësore, ky parim ishte bërë pjesë e natyrshme e traditës juridike dhe e rregullimeve ligjore.

¹⁴³ Vendimi nr.476, datë 28.10.1930 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.

¹⁴⁴ Preambula e kësaj Kushtetute shprehej se: *“Tue pranue ofertën e kunorës së Shqipnis, të vendosun prej Kuvendit Kushtitues të mbledhun në Tiranë me 12 Prill 1939 –XVII, kemi marrë përsipër detyrën e naltë të kujdesemi për bijtë t’Onë Shqiptarë e t’a shpiem edhe këtë popull fisnik, të përtëritun në shenjë e Liktorit, drejt fatit të tij më të naltë. Tue marrë para sysh se për t’u a mrritë këtyne qëllimeve asht e domosdoshëme me caktue strukturën e Shtetit në përshtatje me interesat më të nalta kombëtare, kemi vendosë me i dhurue Popullit t’Onë shqiptar të dashtun një Statut themeltar, edhe si peng të dashunis s’Onë e të kujdesit t’Onë atnuer. Tuë u frymëzue prej këtyne ndjenjave...”*.

¹⁴⁵ I vetmi akt kushtetues më i shkurtër, mbetej “Bazat e Kanunores së Këshillit të Naltë” (Statuti i Lu-shnjes), që siç e kemi përmendur përbëhej nga vetëm 6 nene.

¹⁴⁶ Neni 40.

¹⁴⁷ Neni 41.

¹⁴⁸ Neni 44.

¹⁴⁹ Neni 49.

¹⁵⁰ Neni 50.

Në këtë kontekst, po citojmë Gjyqin e Diktimit që në një rast, në atë periudhë, duke vepruar si gjykatë e lartë, që kontrollonte vendimarrjet e gjykatave më të ulta, ka mbajtur qendrimin se *“Me qenë se arsyetimi i metë i vendimit justifikon prishjen e tij. Për këto, Këshilli i Përgjithshëm i Diktimit në kundërshtim me kërkimin e Prokuroris Përgjithshme të Diktimit, me vota të shumta, në bazë të nenit 346 të Pr. Penale vendosi prishjen e vendimit t’insistimit dhe kthimin e akteve Gjykates Kolegjiale të Shkodrës për veprime ligjore”*.¹⁵¹

Pavarësisht këtyre parashikimeve, dhe ndonjë rasti të izoluar në jurisprudencën gjyqësore të kohës, është e kuptueshme që ato mbeteshin deklarime formale, pasi në kushtet e një pushtimi të huaj, nga një vend diktatorial, siç ishte regjimi fashist, nuk mund të pretendohet respektimi i këtyre të drejtave minimale.

9. Statuti/Kushtetuta e vitit 1946

Në nëntor të vitit 1944, Shqipëria, çlirohet nga pushtuesit, por njëkohësisht në vend vendoset regjimi komunist. Në periudhën më të hershme të këtij regjimi, nuk kemi një akt kushtetues të mirëfilltë. Kjo për fakin se regjimi komunist, që pretendonte se ishte një shtet i krijuar rishtazi, nuk njohu asnjë nga aktet kushtetuese të kohës, qoftë edhe formalisht. Të vetme akte me karakter kushtetues ishin vendimet e Kongresit të Përmetit (maj 1944). Por edhe nëse i marrim si të mirëqena këto akte, përsëri ato nuk rregullonin të gjithë fushën kushtetuese. Duke rënduar më shumë gjëndjen juridike, në atë kohë u miratua dhe Ligji nr.61, datë 17.05.1945 *“Mbi abrogimin e dispozitave ligjore të promulgua gjatë operacionit të huaj, mbi pavlefshmërinë e vendimeve penale të dhëna gjatë asaj kohe prej autoriteteve ushtarake dhe mbi vleftën e dispozitave ligjore që ishin në fuqi para datës 7 prill 1939”*, i cili në nenin 3, të tij parashikonte se *“Ligjet, dekret-ligjet, dekretet dhe rregulloret që ishin në fuqi në Shqipëri para datës 7 prill 1939 mbeten të vlefshme edhe për kohën e ardhshme, kur nuk janë në kundërshtim me frymën e re demokratike dhe me deklaratat, vendimet dhe ligjet e promoguluara prej Këshillit Antifashist Nacional Çlirimtar të Shqipërisë dhe urdhëresat e dhëna prej Qeverisë Demokratike”*. Për interpretimin e nenit 3 të këtij ligji nga Presidiumi i Kuvendit Popullor, u miratua Dekreti nr.392, datë 25.01.1947 *“Mbi interpretimin autentik të nenit 3 të ligjës nr.61, datë 17 maj 1945 në lidhje me dispozitat ligjore para datës 7 prill 1939”*, ku parashikohej se *“Kuptimi i vërtetë i nenit 3 të ligjës nr. 61, datë 17 maj 1945 është ky: Legjislacioni që ka qenë në fuqi para datës 7 prill 1939, duke qenë në parim antipopullor konsiderohet i abroguar dhe zëvendësohet me rendin e ri juridik të bazuar në frymën e re demokratike, shprehja e fitoreve të luftës N.Ç. dhe në Statutin, deklaratat, vendimet, urdhëresat dhe ligjet e bëra prej organeve të larta të pushtetit popullor. Dispozitat ligjore të vjetra që nuk janë kundërshtim me rendin e ri vlejnë si ndihmesa përkohësisht deri sa të vihen norma pozitive të reja”*. Ky parashikim ligjor do të thoshte që përveç mungesës të **parashikimeve kushtetuese**, qoftë edhe formalisht, të drejtat që gëzonin individët **në nivel ligjor nga Kodi i Procedurës Penale dhe ligje të tjera që rregullonin aspekte të procedurës penale**, tashmë nuk ishin më në fuqi. Këtë qasje e gjejmë edhe në praktikën gjyqësore të kohës e cila ka mbajtur qendrimin se *“Dispozitat penale të vjetra mbi sendet e monopolizuara nuk vlejnë sot si rregulla juridike. ... Në gjykatat është paraqitur çështja nëse mund të zbatohen sot sanksionet penale të parashikuara prej dispozitave të vjetra, të vëna para 7 prillit 1939, ... Në një rend ekonomiko-shoqëror të tillë dispozitat e vjetra mbi mono-polet shtetërore, si dhe sanksionet penale për shkeljen e këtyre dispozitave, nuk mund të vlejnë as si rregulla juridike në kuptim të nenit 3 të ligjës*

¹⁵¹ Vendimi nr.6 datë 15.5.1942 i Këshillit i Përgjithshëm të Gjykatës së Diktimit, publikuar në “Vendimet e Gjykatës së Lartë – 110 Vjet përvojë gjyqësore”, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.170.

me dt. 17 maj 1945”.¹⁵² Në një tjetër rast, Gjykata e Lartë, u shpreh se “Sa për legjislacionin penal të vjetër, ky, sipas nenit 3 të ligjës nr. 61, datë 17 maj 1945 mbi vleftën e dispozitave ligjore që ishin në fuqi në kohën para datës 7 prill 1939, konsiderohet i abroguar, në kuptim që dispozitat e ndryshme të tij nuk njihen nga shteti i ri si dispozita në fuqi, d.m.th. si ligja të tij, por disa nga ato dispozita juridike munt të përdoren si rregulla të së drejtës atje ku mungojnë dispozita të shtetit të ri dhe në qoftë se ato rregulla nuk janë në kundërshtim me parimet e rendit të ri shtetëror dhe shoqëror, gjë kjo që konfirmohet dhe në interpretimin e dhënë nga Presidiumi i Kuvendit Popullor me dekretin nr. 392, dt. 25-1.1947. Për konsequencë, gjer sa ligjet e vjetra nuk njihen nga shteti i ri si dispozita juridike dhe gjer sa me hyrjen në fuqi të pushtetit të ri ato humbasin edhe vleftën e tyre transitorie si rregulla të së drejtës në lidhje me lëndën e rregulluar nga ligja e re, ato ligja në asnjë mënyrë nuk munt të shërbejnë për krahasim me ligjën e re, për të gjetur ligjën më të favorshme për të pandehurin. Pranimi i të kundërtës do të thotë në substancë aplikimi i ligjës së vjetër qoftë dhe si rregull i së drejtës edhe në t’ardhmen në kundërshtim me qëllimin dhe kuptimin e nenit 3 të ligjës nr. 61, dt. 17 maj 1945.”¹⁵³ Këto vendime, megjithëse kanë të bëjë me dënimet penale, tregojnë pikërisht qasjen për të mos konsideruar në fuqi, asnjë normë të regjimit të vjetër, përfshirë dhe ato me karakter procedural. Kjo do të thotë që të akuzuarit edhe formalisht ishin pa ndonjë mbrojtje efektive kushtetuese apo ligjore.

Kjo gjendje vijoi deri në muajin mars 1946, kur u miratua Statuti i Republikës Popullore të Shqipërisë. Ky akt kushtetues, në brendinë e tij përmbante edhe parashikime që kishin të bënin me të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, përfshirë dhe ato që lidhen me procesin penal.

Kështu, përsa i përket parimit të gjykimit nga një gjykatë e pavarur, Statuti parashikonte pavarësinë e gjykatave nga administrata në të gjitha shkallët.¹⁵⁴ Është interesante të citohet që Statuti, nuk përmendet parimin e pavarësisë së gjyqësorit nga pushteti legjislativ. Kjo për dy arsye, e para sepse pushteti shtetëror tashmë organizohej mbi bazën e parimit të unitetit të pushtetit, ku rol parësor i jepej pushtetit ligjvënës dhe konkretisht Kuvendit Popullor, që përcaktohej si “organi më i lartë i pushtetit shtetëror të Republikës Popullore të Shqipërisë”.¹⁵⁵ Nga kjo buronte që ishte Kuvendi Popullor, organi që zgjidhte dhe kontrollonte Gjykatën e Lartë.¹⁵⁶ Së dyti, dhe me e rëndësishmja është fakti që Presidiumit të Kuvendit Popullor, organ i zgjedhur nga Kuvendi Popullor,¹⁵⁷ i njihej e drejta që të bënte “interpretime autentike të ligjeve”.¹⁵⁸ Siç e tregon praktika e kohës, kjo mundësi është ushtruar për të ndërhyrë në vendimarrjen e Gjykatës së Lartë, qasje kjo e cila tregon që edhe formalisht, pavarësia e pushtetit gjyqësor nuk garantohej.

Në lidhje me parimin e gjykimit nga një gjykatë e caktuar me ligj, Statuti parashikonte deklarimin fajtor të të akuzuarve vetëm nga gjykata kompetente,¹⁵⁹ krijimin e gjykatave të ndryshme, gjykimin e çështjeve me trup gjykues, si edhe pjesëmarrjen e jurisë. Në këtë rast kjo juri, përbëhej nga dy anëtarë të trupës gjyqësore, që do të quheshin ndihmësgjyqtarë dhe që zgjidheshin në varësi të çështjes, nga punëtorët e ndërmarrjeve të ndryshme, apo e ushtarakëve nëpër reparte. Për veprat penale që dënoheshin me më shumë se dhjetë vjet

152 Vendimi nr.86, datë 10.5.1948 i Plenumit të Gjykatës së Lartë, “Udhëzim për dispozitat penale para okupacionit në lidhje me sendet e monopolizuara më parë dhe me tregtimin e tyre”, publikuar në “Vendimet e Gjykatës së Lartë – 110 Vjet përvojë gjyqësore”, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.194.

153 Vendimi nr.161, datë 3.12.1948 i Seksionit Penal të Gjykatës së Lartë, publikuar në “Vendimet e Gjykatës së Lartë – 110 Vjet përvojë gjyqësore”, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.193-194.

154 Neni 76.

155 Neni 37.

156 Neni 81.

157 Neni 53.

158 Neni 54, pika 4.

159 Neni 19, paragrafi II,

burgim, gjykimi mund të bëhej vetëm nga gjykata e prefekturës ose një gjykatë më e lartë.¹⁶⁰ Po kështu, sanksionohej roli i Gjykatës së Lartë, si organi më i lartë i drejtësisë në vend, e cila përveçse gjykonte, zgjidhte edhe konfliktet e kompetencave midis gjykatave.¹⁶¹ Në mënyrë të veçantë Gjykata e Lartë kishte edhe kompetencën që të vlerësonte nëse vendimet gjyqësore të formës së prerë ishin apo jo të ligjshme.¹⁶²

Megjithatë, duke mbetur tek ky parim, parashikohej që “Organet e administratës së shtetit, brënda kufive të caktuara prej ligjës, munt të japin dënime edhe me burgosje për faje të vogla të së drejtës komune”.¹⁶³ Për këtë parashikim, që ishte që në projektstatutin e paraqitur nga Qeveria, pati propozim, i ardhur nga një anëtar i komisionit, që të hiqej pasi prekte parimet e drejtësisë, që kërkojnë që privimi i lirisë personale duhej që të jepej vetëm prej gjykatave. Ky propozim nuk u pranua, pasi u pretendua se garancia nuk vjen nga fakti kush e shqyrton çështjen, por nga fakti që personi gjykohej në bazë të ligjit. Në këtë rast për çështje të vogla, bazuar tek natyra e çështjes dhe shpejtësia në procedurë dhe në gjykim, justifikohet ky përjashtim.¹⁶⁴

Statuti i 1946 parashikonte gjithashtu zhvillimin e gjyqeve publikisht.¹⁶⁵ dhe detyrimin për publikimin e vendimeve gjyqësore, si edhe detyrimin për arsyetimin e vendimeve gjyqësore.

Ky Statut, parashikonte edhe garantimin e së drejtës për liri personale. Për herë të parë parashikohej se “Asnjëri nuk munt të arestohet për një kohë më tepër se tri ditë pa vendim të gjykatës ose pa pëlqimin e prokurorit publik”.¹⁶⁶ Pra, kemi vendosjen e një afati brenda së cilit një person duhej të paraqitej parpara autoritetit kompetent, që të vleftësohej arrestimi i tij. Një formë kufizimi e kësaj lirie ishte edhe mundësia e nxjerrjes jashtë shtetit apo e internimit të personit, në rastet e parashikuara nga ligji.¹⁶⁷ Ky parashikim nuk ishte në projektstatutin fillestar, të paraqitur nga qeveria, por u përfshi si rezultat i propozimeve të ardhura.¹⁶⁸ Internimi paraqitej si një nga dënimet më shumë të përdorura për regjimi komunist. Nëse shohim praktikën gjyqësore, rezulton se për këtë institut, Gjykata e Lartë ka nxjerrë dhe një udhëzim, ku mbante qendrimin se “1. Internimi me ose pa punë korrektonjëse, si dënim kryesor, jepet për një kohë nga një vit gjer në dhjetë vjet. Kur internimi si dënim kryesor jepet me punë korrektonjëse, atëherë ajo vuhet gjatë gjithë kohës, që vazhdon të vuhet edhe dënimi me internim dhe passjell të gjitha pasojat e parashikuara nga neni 23 i Kodit Penal. 2. Internimi pa punë korrektonjëse, si dënim plotësonjës, jepet për një kohë nga gjashtë muaj gjer në pesë vjet dhe mund të jepet vetëm në rastet e parashikuara shprehimisht në nenet e pjesës së posaçme të Kodit Penal. 3. Internimi, qoftë si dënim kryesor, qoftë si dënim plotësonjës, nuk mund të jepet kundër personave, që kanë qenë të mitur në kohën e kryerjes së krimit.”¹⁶⁹ Nevoja për udhëzim, sipas legjislationit të kohës, lindte kur gjykatat më të ulta kishin praktika të ndryshme. Për rrjedhojë fakti që Gjykata e Lartë, u detyrua të nxirrte një udhëzim të tillë, është një tregues për numrin e lartë të çështjeve si edhe praktikave të ndryshme me këtë lloj dënimi që shfaqej edhe si dënim kryesor dhe si dënim plotësues. Gjithashtu, Gjykata e Lartë e konsideronte shkelje largimin nga vendi i internimit, siç rezulton nga vendimmarrja e saj ku shprehej se “I gjykuari e pohon fajësinë e tij, por pretendon se

160 Neni 79.

161 Neni 82.

162 Neni 83.

163 Neni 19, paragrafi IV

164 Procesverbal i seancës së datës 26.2.1946, AQSH, F.489 “Presidiumi i Kuvendit Popullor”, Viti 1946, Dosja nr.1, titulluar “Zhvillimi i punimeve të Asamblesë Kushtetuese (10 janar–16 mars 1946)”, fq.181–182.

165 Neni 78.

166 Neni 19, paragrafi I.

167 Neni 19, paragrafi V.

168 Procesverbal i seancës së datës 26.2.1946, AQSH, F.489 “Presidiumi i Kuvendit Popullor”, Viti 1946, Dosja nr.1, titulluar “Zhvillimi i punimeve të Asamblesë Kushtetuese (10 janar–16 mars 1946)”, fq.182.

169 Udhëzimi nr.1, datë 4.6.1963 i Plenumit të Gjykatës së Lartë “Mbi dënimin me internim”, publikuar në “Vendimet e Gjykatës së Lartë – 110 Vjet përvojë gjyqësore”, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.295.

*ai ka qenë i detyruar ta bënte këtë për shkak të gjendjes shëndetësore. Ky pretendim i tij nuk është i bazuar. Largimi nga vendi i internimit pa lejen e organeve përkatëse për arësye shëndetësore, nuk është një shkak i ligjshëm që të justifikojë veprimet e tij. Sikundër rezulton dhe nga materialet e kësaj çështje, në vendin ku ata ishin dërguar si të internuar me vendim të posaçëm të organit kompetent, kanë edhe shërbim mjekësor të rregulltë, ku i gjykuari mund të mjekohet ashtu si edhe të tjerët”.*¹⁷⁰

Statuti dukej se e plotësonte lirinë personale me garantimin e padhunueshmërisë së banesës, e cila mund të kufizohej vetëm në raste e parashikuara nga ligji, por dispozita ishte shumë e detajuar kur parashikonte që ndërhyrja në banesë mund të bëhej vetëm nëse aty ndodheshin dy dëshmitarë, si edhe kishte të drejtë që të ishte dhe i zoti i shtëpisë.¹⁷¹ Gjatë diskutimeve të miratimit të këtij Statuti, pati dhe një propozim,¹⁷² që në vend të dy dëshmitarëve të parashikohej se kontrolli ushtrohej në prani të dy anëtarë të këshillave lokale. Ky propozim u rrëzua, pasi u pretendua se nuk mund të kemi garanci absolute për çdo të drejtë dhe për më tepër nuk mund të pengohej puna e administratës.¹⁷³

Megjithëse është një e drejtë që prek shumë aspekte, garantimi i fshehtësisë së korrespondencës, duhej të garantonte të pandehurin edhe nga dënimi nëpërmjet provave të mbledhura në mënyrë të paligjshme.¹⁷⁴

Tjetër aspekt i rëndësishëm, mbetej caktimi i dënimeve që ishin parashikuar vetëm nga ligji.¹⁷⁵ Megjithatë dënimi, në atë kohë nuk konsiderohej se kishte si qëllim, parandalimin e përgjithshëm dhe të posaçëm siç e parashikon e drejta penale sot. Referuar praktikës së Gjykatës së Lartë, rezultonte se “Gjykata, në caktimin e masës së dënimit për çdo fajtor, nuk duhet të niset thjesht vetëm nga konsiderata juridike dhe të përgjithshme. Dënimi është një akt politik, është qëndrimi i shtetit të diktaturës së proletariatit ndaj veprës dhe fajtorit, prandaj shkalla e rrezikshmërisë shoqërore të veprës, të fajtorit që përbëjnë faktorët bazë për caktimin e tyre politik, ideologjik dhe shoqëror. Ky vlerësim bëhet mbi bazën e një analize të thellë shkencore të rrethanave të çështjes lidhur ngushtë me vendin dhe kohën e kryerjes së krimit, me intensitetin e zhvillimit luftës së klasave në periudhën e dhënë duke mbajtur parasysh kurdoherë se në ç’masë vepra kriminale ka prekur interesat e Partisë dhe të popullit, sa i ka shërbyer fajtori me veprimet e tij armikut të klasës”.¹⁷⁶ Kjo qasje tregon në mënyrë të qartë, përdorimin e së drejtës penale nga organet gjyqësore, si një mjet ndëshkimi për qëllime politike. Pra, edhe dënimet penale, duhej që të bazoheshin mbi konsiderata politike.

Në disa raste, megjithatë shohim një përpjekje të Gjykatës së Lartë për ta zbutur këtë aspekt. Kështu në një rast, kjo Gjykatë u shpreh se “Rregullisht, masat administrativo-disiplinore të marra më parë ndaj fajtorëve, nuk mund t’i pengojë organet e drejtësisë për zbatimin e dënimeve të parashikuara nga Kodi Penal kur këta janë fajtorë për një krim konkret. Por, nga ky rregull duhet të bëhet përjashtim për rastet kur ushtarakë të veçantë, në rrethana lehtësonjëse kryejnë një nga krimet e parashikuara nga paragrafi i parë i neneve 310, 318, 325 e 326 të Kodit Penal si dhe nga nenet 315 e 317 të këtij Kodi. Ky përjashtim bëhet për shkak se në vetë paragrafin e II-të të këtyre dispozitave është parashikuar e drejta e komandave ushtarake eprore që të zbatojnë rregulloren e disiplinës së Ushtrisë Popullore ndaj atyre fajtorëve që e kanë kryer krimin në rrethana lehtësonjëse.

170 Vendimi nr.113, datë 13.2.1971 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, publikuar në “Vendimet e Gjykatës së Lartë – 110 Vjet përvojë gjyqësore”, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.325.

171 Neni 20.

172 Propozimi u bë nga asamblistët Andrea Saatçi dhe Haki Stërmilli

173 Procesverbal i seancës së datës 7.3.1946, AQSH, F.489 “Presidiumi i Kuvendit Popullor”, Viti 1946, Dosja nr.1, titulluar “Zhvillimi i punimeve të Asamblesë Kushtetuese (10 janar–16 mars 1946)”, fq.223-227, 235.

174 Neni 21.

175 Neni 19, paragrafi III.

176 Vendimi i datës 16.6.1975 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, publikuar në “Vendimet e Gjykatës së Lartë – 110 Vjet përvojë gjyqësore”, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.347.

Prandaj, për rastet kur komandat ushtarake në bazë të këtyre dispozitave e kanë dënuar një herë më parë fajtorin, gjykata nuk mund ta dënojë përsëri po për të njëjtën vepër dhe duke u bazuar gjithashtu në Kodin Penal.¹⁷⁷ Në këtë rast, Gjykata e Lartë, ka ndaluar zbatimin e një dënimi penal, mbi të njëjtin fakt kur më parë janë marrë masa disiplinore. Megjithatë ky përjashtim vllente vetëm nëse vepra penale ishte kryer në kushte lehtësuese. Është e kuptueshme që në kushte më të rënda ky përjashtim nuk zbatohet.

Statuti parashikonte dhe të drejtën për t'u dëgjuar,¹⁷⁸ ku Gjykata e Lartë, ka një vendim mjaft interesant në lidhje me gjykimin në mungesë, nga ku rezulton se "Gjykata e faktit, në rastin konkret ka vendosur dënimin kapital të të pandehurit të gjykuar në mungesë pa pyetur asnjë dëshmitar të çështjes. Duket se me këtë veprim gjykata është influencuar nga praktika gjyqësore para çlirimit në lidhje me gjykimin në mungesë për faje kriminale, e cila gjer diku munt të justifikohet nga sistemi që parashikonte anulimin de jure të gjykimin të dhënë në mungesë, kur i pandehuri dorëzohej ose arrestohej para se të ishte parashkuar dënimi. Në këto raste riçelej gjykimi dhe procedohej kundra tij në format ordinare. Por edhe me praktikën gjyqësore të mëparshme nuk përjashtohej gjykata nga detyrimi i zbatimit të një procedure të rregullt gjyqësore edhe në gjykimin në mungesë e të pandehurit, duke qenë ajo e detyruar të pyeste së paku dëshmitarët kryesorë të çështjes, si edhe plotësonte hetimin në qoftë se e shihte të metë. Ca më tepër i vihet si detyrë gjykatës s'one populllore me procedurën në fuqi, në bazë të së cilës një vendim i dhënë në mungesë bëhet i zbatueshëm pasi të ketë marrë formë të prerë, që të dëgjojë të gjitha provat e nevojshme për të zbuluar të vërtetën thelbësore. Në rastin konkret Gjykata nuk duhej të vendoste dënimin kapital pa dëgjuar asnjë dëshmitar të çështjes, duke u mjaftuar vetëm me thëniet e tyre në hetuesi. Kjo mënyrë veprimi shkel një nga parimet themelore të sistemit t'one gjyqësor që është parimi i kontradikcionit".¹⁷⁹

Nga vendimi i mësipërm, dalin në pah disa karakteristika, ku e para është që kemi të bëjmë me një të arratisur që është dënuar me vdekje. Pra i ishte dhënë dënimi kapital. Nga ana tjetër del që gjykata më e ulët, ka bërë një gjykim formal, duke pranuar të mirëqena të gjitha faktet dhe provat e sjella nga ana e hetuesisë. Gjithashtu, rezulton se në mëndësinë e trupave gjyqësore, ende ekzistonte praktika e "vjetër" gjyqësore, duke treguar kështu që ndarja midis regjimeve, veçanërisht në fushën e drejtësisë, nuk ishte kaq e prerë.

Për gjykimin në mungesë, Gjykata e Lartë ka mbajtur edhe qëndrimin se ai nuk mund të zhvillohet në rastet kur megjithëse, i pandehuri, që ndiqet në gjendje të lirë ka marrë dijeni rregullisht, nuk paraqitet. Sipas Gjykatës së Lartë, në këtë rast "Mosparaqitja e të pandehurit në gjyq, edhe kur rezulton t'i jetë njoftuar rregullisht dita e gjykimin, nuk tregon aspak se ai i fshihet gjykimin. Prandaj me qenë se edhe në rastin konkret ka ndodhur e njëjta gjë, gjykata nuk duhej ta gjykonte çështjen në mungesë por t'i përsëriste letër-thirrjen të pandehurit ose të urdhëronte sjelljen e tij përdhunisht. Neni 231 i Kodit të Procedurës Penale lejon gjykimin në mungesë vetëm kur e kërkon i pandehuri dhe e pranon gjykata ose kur i pandehuri i fshihet gjykimin".¹⁸⁰

Problemi i gjykimin në mungesë, lidhet për një fare kohe edhe me faktin se me shfuqizimin e legjislationit të vjetër, siç u citua më lart, nuk kishte norma për njoftimin e subjekteve të ndryshme, që prekeshin nga procesi. Kjo bëhej më problematike për personat që nuk u dihej vendbanimi apo vendqendrimi i tyre, ose që mund të ndodheshin jashtë shtetit. Është interesant fakti që në këto raste Gjykata e Lartë, zgjidhjen e bërë nga gjykatat më të ulta, atë të botimit të aktit, ose e shkurtimit të tij në Gazetën Zyrtare, e vlerësoi nëse në substancë apo realisht mund

177 Vendimi i datës 4.2.1976 i Kolegjit Ushtarak të Gjykatës së Lartë, publikuar në "Vendimet e Gjykatës së Lartë - 110 Vjet përvojë gjyqësore", botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.350.

178 Neni 19, paragrafi III.

179 Vendimi nr.16, datë 27.1.1950 i Seksionit Penal të Gjykatës së Lartë.

180 Vendimi nr.19, datë 30.3.1957 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, publikuar në "Vendimet e Gjykatës së Lartë - 110 Vjet përvojë gjyqësore", botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.248.

të arrinte qëllimin e tij. Gjykata e Lartë u shpreh se kjo ishte një mënyrë njoftimi formale me anë të të cilit nuk arrihej qëllimi, bazuar edhe në faktin që Gazeta Zyrtare kishte një qarkullim të kufizuar dhe përdorej nga një rreth i ngushtë subjektësh. Gjithashtu ky formalitet shkaktonte zgjatjen e procedimeve pa ndonjë dobi praktike. Për këtë arsye, Gjykata e Lartë, udhëzoi gjykatat më të ulta që për komunikimin e akteve gjyqësore, në fushën civile, një pjesë e të cilave vlente dhe për komunikimet që lidheshin me procesin penal, duhej vepruar “1. Komunikimi i akteve do të bëhet me anë të ftuesit ose të korrierit, ose me anë të policisë popullore. Kur ka mundësi gjyqtari munt të urdhërojë që komunikimi të bëhet me anë të postës me letër të porositur kundrejt lajmërim marrjeje ose me telegram kundrejt lajmërim marrjeje. 2. Komunikimi duhet t’i bëhet personalisht personit për të cilin destinohet akti, duke ju dorëzuar këtij një kopje e aktit dhe duke shënuar kohën e dorëzimit si në aktin e dorëzuar ashtu edhe në dëftesën e komunikimit. 3. Kur nuk gjindet personi për të cilin destinohet akti, komunikimi bëhet duke u dorëzuar akti çdo personi të familjes që bashkëjeton me të ose që është në shërbim të familjes dhe që ka mbushur moshën 16 vjeç ose administratës së institutit ose të ndërmarrjes ku ay punon. Komunikimi i sipërmë mund t’i bëhet një personi vetëm në rast se ay nuk ndodhet në banesën në kohën që bëhet komunikimi, p.sh. sepse ndodhet në stan, n’arë etj. edhe jo kur ay ndodhet në atë kohë i larguar nga banesa duke qendruar në një vent tjetër për punë ose për arësye të tjera qoftë dhe përkohësisht dhe nuk parashikohet kthimi i tij në banesë brenda një kohe të shkurtër, si psh. në aksione të ndryshme jashtë vendit, në spital etj. 4. Kur personi për të cilin destinohet akti dhe kur nuk gjindet personat që përmendëm më lart në pikën 3, refuzojnë ta marrin në dorëzim aktin megjithatë akti do t’ju lihet dhe refuzimi i pranimit do të shënohet në dëftesën e komunikimit. 5 – Kur nuk ka mundësi të bëhet komunikimi personalisht ose në banesë ose në qendrën e punës siç tregohet më sipër, në pikat 2,3 e 4, akti depozitohet në Këshillin Popullor të fshatit duke ju dorëzuar Kryetarit ose Sekretarit dhe një lajmim për këtë depozitim afishohet në derën e banesës së destinatarit. 6 – Kur nuk dihet vent banimi ose qendrimi i tanishmë i personit që duhet t’i bëhet komunikimi, afishohet, një kopje e aktit në derën e jashtme të gjykatës që shqyrton çështjen dhe në qoftë se dihet banesa e tij e fundit afishohet dhe një kopje tjetër e aktit në derën e banesës. Komunikimi në këtë rast konsiderohet i kryer të tridhjetën ditë pas asaj që janë bërë afishimet e sipërme, d.m.th. prej kësaj date fillojnë të ecin afatet e ndryshme për të bërë një veprim procedimor, p.sh. afati i rekursit, t’ankimit e të tjera. Pala duhet të paraqesë prova të besueshme gjykatës që palës tjetër kundërshtare nuk i dihet vendbanimi ose qendrimi i tanishëm dhe vetëm atëherë gjykata (gjyqtari i vetëm) do të urdhërojë komunikimin e aktit në mënyrën e sipërme me anën e afishimit. Të tilla prova p.sh. mund të jenë vërtetesa nga këshilli popullor i fshatit dhe vërtetesa të tjera të besueshme. 12 – Komunikimet e akteve të distinuara për persona që ndodhen me shërbim në Ushtrinë Popullore dhe në Policinë Popullore bëhen me anë të komandës së repartit në të cilin ato bëjnë pjesë. 13 – Komunikimet e akteve që bëhen me anë të ftuesave, korrierëve dhe të policisë popullore duhet të vërtetohen me një dëftesë komunikimi në të cilën tregohen: personi që i dorëzohet akti dhe cilësia e tij, vendi dhe koha e dorëzimit dhe kur është rasti, shkaqet e dorëzimit dhe informatat e mbledhura për të gjetur personin për të cilin destinohet akti. Dëftesa e komunikimit nënshkruhet prej personit që bën komunikimin dhe prej personit që merr në dorëzim aktin dhe kur ky nuk e pranon aktin ose nuk din të shkruaj dëftesa nënshkruhet edhe prej kryetarit ose sekretarit të këshillit popullor të fshatit ose prej dy dëshmitarëve madhorë. Për të pandehurit që ndodhen jashtë shtetit komunikimi i akteve të sipërme bëhet vetëm me anë të afishimit të aktit në derën e gjykatës që shqyrton çështjen si edhe në derën e banesës së tyre të fundit në qoftë se kanë pasur banesën në Shqipëri”.¹⁸¹

Për të drejtën e mbrojtjes dhe të drejtën e mbrojtjes me avokat, parashikohej si detyrim për shtetin që ky mbrojtës të ishte në dispozicion që ditën që personi vihej nën akuzë. Dispozita parashikonte edhe caktimin e avokatit kryesisht nga ana e gjykatës, nëse vetë i pandehuri nuk

181 Vendimi nr.4, datë 31.3.1951 i Plenumit të Gjykatës së Lartë, me lëndë “Udhëzim në lidhje me komunikimin e akteve gjyqësore”.

kujdesej për caktimin e tij.¹⁸² Mbi këtë parashikim, u krijua dhe një lloj jurisprudence, ku sipas Gjykatës së Lartë *"Mbrojtja e të pandehurit nga ana e avokatit konsiston në paraqitjen e fakteve në mënyrë të favorshme për të pandehurin dhe nuk është mbrojtje shprehja se e lë çështjen në çmimin e drejtë të gjykatës"*.¹⁸³ Në një tjetër rast, Gjykata e Lartë mbajti qëndrimin se *"Në gjykimin para Gjykatës së Prefekturës dhe ku i pandehuri e lë gjykimin në mungesë, duhet t'i emërohej përfaqësues mbrojtës"*.¹⁸⁴ Gjithashtu me qëllim përgatitjen e së drejtës së mbrojtjes është konsideruar shkelje nëse i pandehuri është njohur pjesërisht me materialet e hetuesisë dhe jo me tërësinë e tyre.¹⁸⁵ Jurisprudenca vijoi më tej duke quajtur "nul" procesin, nëse në fillim të procedimit penal, të akuzuarit nuk i sigurohej mbrojtës, kur gjykohej për krime të rënda.¹⁸⁶

Gjithashtu Gjykata e Lartë krijoi dhe praktikën e mosrëndimit të pozitës së të pandehurit nëse ankim/rekurs ishte ushtruar vetëm prej tij dhe jo prokurorit.¹⁸⁷

E drejta për t'u mbrojtur lidhet edhe me rastin e ndryshimit të akuzës. Për këtë rast ishin krijuar dhe praktika të ndryshme në vendimmarrjen e gjykatave, situatë e cila e detyroi Gjykatën e Lartë që të jepte udhëzimin vijues se *"1. Kur gjatë zhvillimit të hetimeve gjyqsore dalin rrethana të reja, të cilat e bëjnë të detyrueshme ndryshimin e formulimit t'akuzës, gjykata kryesisht ose me kërkesën e palëve merr vendim të ndërmjetshëm mbi këtë dhe u a komunikon palëve. 2. Kur formulimi i ri i akuzës nuk sjell një dënim më të rëndë dhe kur karakteri i veprës së re nuk është më i rëndë ose është më i butë, gjykata pas marrjes së vendimit për ndryshimin e formulimit të akuzës, vazhdon gjykimin e çështjes, në rast se nuk ka nevojë për hetime të reja, ose në rast se gjatë gjykimit mund të skjarohen të gjitha rrethanat e çështjes. Në rast se nevojiten hetime të reja, çështja, kryesisht nga gjykata ose me kërkesën e palëve, pezullohet dhe dërgohet për zgjerim hetimesh. 3. Kur formulimi i ri i akuzës sjell një dënim më të rëndë ose kur formulimi i ri është me karakter më të rëndë, pamvarësisht nga masa e dënimit, e cila mund të jetë e barabartë, ose më e butë, çështja duhet të pezullohet dhe duhet të dërgohet për hetime të reja. 4. Kur nevoja e ndryshimit të formulimit t'akuzës i del gjykatës në dhomën e këshillimit me rastin e dhënies së vendimit përfundimtar, ajo merr vendim për riçeljen e hetimeve gjyqsore dhe për ndryshimin e formulimit t'akuzës dhe këtë ua komunikon palëve. Pas kësaj gjykimi vazhdon në mënyrë të zakonshme, duke u ndjekur rregullat e pikave 2 dhe 3 të këtij udhëzimi. 5. Kundër vendimit të ndryshimit të formulimit t'akuzës mund të bëhet ankim dhe protestë. Gjykata në të tilla raste duhet të vendosë në lidhje në vazhdimin ose jo të gjykimit. Në rast se ajo vendos të vazhdojë gjykimin e çështjes, ankimi dhe protesta bëhen së bashku me ankimin dhe protestën kundër vendimit përfundimtar. Në rast se gjykata vendos të pezullojë gjykimin e çështjes (në bazë të kërkesës së palëve), si dhe kur çështja, pas ndryshimit të formulimit t'akuzës, dërgohet për zgjerim hetimesh, ankimi dhe protesta bëhen kundër vendimit të ndryshimit të formulimit t'akuzës, pa prituri, që gjykata të japë vendimin përfundimtar. 6. Kur çështja dërgohet për zgjerim hetimesh për shkak të ndryshimit të formulimit t'akuzës, organet e hetuesisë duhet të kryejnë të gjitha veprimet procedurale, që parashikohen nga KPP për marrjen e një personi si të pandehur dhe për dërgimin e tij në gjyqë"*.¹⁸⁸ Qasja e mësipërme, kërkonte në thelb garantimin e së drejtës së mbrojtjes për të akuzuarit që pozita e tyre të mos rëndohej me akuza dhe dënime më të rënda. Për këtë arsye

182 Neni 19, paragrafi III.

183 Vendimi nr.68, datë 15.7.1948 i Seksionit Penal të Gjykatës së Lartë.

184 Vendimi nr.18, datë 10.2.1949 i Seksionit Penal të Gjykatës së Lartë.

185 Vendimi nr.21, datë 29.1.1957 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

186 Vendimi nr.683, datë 9.6.1951 i Seksionit Penal të Gjykatës së Lartë.

187 Vendimi nr.3, datë 16.1.1948 i Seksionit Penal të Gjykatës së Lartë.

Vendimi nr.698, datë 9.6.1951 i Seksionit Penal të Gjykatës së Lartë, publikuar në "Vendimet e Gjykatës së Lartë – 110 Vjet përvojë gjyqsore", botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.210.

188 Udhëzimi nr.2, datë 14.5.1955 i Plenumit të Gjykatës së Lartë, "Udhëzim mbi rregullat dhe kushtet për ndryshimin e akuzës gjatë gjykimit", publikuar në "Vendimet e Gjykatës së Lartë – 110 Vjet përvojë gjyqsore", botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.242-243.

udhëzimi i Gjykatës së Lartë orientonte gjykatat më të ulta që në këto raste të kërkonin vijimin e hetimeve penale dhe jo të procesit. E ndryshme paraqitej situata kur pozita e të akuzuarit nuk rëndohej, osë në rastin më të mirë lehtësohej. Është e kuptueshme që në këtë rast e drejta e tij e mbrojtjes nuk cënohej.

Është interesante të konstatohet se Statuti i vitit 1946, nuk kishte asnjë ndalim të shprehur për rastet e zbatimit të normave penale me fuqi prapavepruese. Kjo situatë krijonte konfuzion përse i përket rastit kur normat e reja ishin rënduese apo favorizuese ndaj të pandehurit. Këtë moment ka tentuar ta zgjidhë Gjykata e Lartë, duke mbajtur qendrimin se *“Neni 104 i Kodit Penal është një dispozitë transitore që ka për qëllim të rregullojë fatin e çështjeve penale të papërfunduara me vendim të formës së prerë. Në këto përfshihen jo vetëm çështjet që janë në dorë, por edhe të tjerat, për të cilat nuk është çelur procedimi penal. Ky kuptim i nenit në fjalë që disponon se për fajet e kryera para hyrjes në fuqi të K.P., për të cilat nuk është dhënë akoma vendim i formës së prerë, do të zbatohen dispozitat e Kodit Penal të ri. Nga kjo dispozitë duhet të nxjerrim kuptim se, munt të zbatohen me fuqi prapavepruese dispozitat e KP të ri edhe kur këto nuk janë më të favorshme për të pandehurin. Me një interpretim të tillë do të pranohet se nuk munt të aplikohen për fajet e kryera para hyrjes në fuqi të KP të ri parimet themelore të nenit 95 të KP, dhe sidomos të paragrafëve 1 dhe 2 të tij. Kjo deduktohet nga përmbajtja e paragrafit 3 të nenit 95 të KP, i cili parashikon rastin kur munt t’aplikohet me fuqi prapavepruese ligja e re që krijon përgjegjësi penale ose ashpëron dënimin për një faj të caktuar. Për t’u aplikuar ligja e re me fuqi prapavepruese është konditë që të parashikohet në dispozitë të veçantë. Nga fraza “faj penal të caktuar” dhe “dispozitë të veçantë”, që përmban paragrafi i 3, i nenit 95 vihet në dukje se retroaktiviteti i ligjit nuk munt të bëhet me dispozita gjenerike të nenit 104 të KP, e cila e ka qëllim tjetër veçse të ndalojë aplikimin e dispozitave të KP, edhe sikur të jenë më të favorshme për fajet penale që janë gjykuar me vendim të formës së prerë. Parimi i aplikimit të ligjës së re penale, kur kjo është më e favorshme për të pandehurin (neni 95 i KP) dhe që vlen edhe përse i përket dispozitave të pjesës së përgjithshme të KP ka vend vetëm për ligjet që kanë hyrë në fuqi pas çlirimit, d.m.th. me ligjet e vëna nga pushteti i shtetit të ri.¹⁸⁹ Siç mund të shihet qartazi, normat penale të legjislacionit të ri komunist, zbatoheshin ndaj të akuzuarve pavarësisht faktit që mund ta rëndonin pozitën e tij. Pra, personi dënohej edhe për vepra penale që mbase nuk parashikoheshin në kohën kur ai kishte kryer veprimin, por që i atribuoheshin tashmë me ligjin e ri. Por edhe në rast se përsëri vepra penale parashikohej dhe nga legjislacioni i vjetër por normat penale të reja parashikonin dënime më të renda, përsëri do të ishin këto të fundit që do të gjenin zbatim. Gjykata e Lartë ishte mjaft e qartë që zbatimi i ligjit penal favorizues me fuqi prapavepruese ndaj të pandehurit zbatohet vetëm në rastet e legjislacionit të ri komunist, por përjashtohet krahasimi me normat e vjetra ligjore.*

Qasja e mësipërme, vijoi edhe më tej, ku Gjykata e Lartë, udhëzonte gjykatat më të ulta që të zbatonin ligjet e reja penale me fuqi prapavepruese dhe në ato raste kur dënimet ishin më të renda. Kjo duket qartazi në një tjetër rast kur Gjykata e Lartë u shpreh se *“Me zbatimin e dekretligjësë së sipërme mbi fajet penale kundra pasurisë, që ka hyrë në fuqi qysh më datë 1 janar 1950, kanë lindur në praktikën gjyqësore disa probleme për të cilat gjykatat nuk janë të karta. Për unifikimin e praktikës gjyqësore në lidhje me këto probleme, Pleniumi i Gjykatës së Lartë në mbështetje të nenit 55 të ligjës mbi organizimin gjyqësor, vendosi t’u japë gjykatave këto udhëzime: 1) Për fajet kundra pasurisë shtetërore dhe shoqërore të kryera para datës 1 janar 1950 dhe që nuk ishin parashikuar nga ligja mbi mbrojtjen e pasurisë së përbashkët të popullit nr. 435, datë 27/5/1947 si p.sh. grabitja, mashtrimi, dëmtimi, etj. si dhe për fajet kundra pasurisë private do të zbatohen dënimet e caktuara në ligjën e re mbi fajet penale kundra pasurisë, pa marrë parasysh se këto dënime mund të jenë edhe më të renda nga ato që mund të jepeshin në bazë të praktikës*

189 Vendimi nr.161, datë 3.12.1948 i Seksionit Penal të Gjykatës së Lartë, publikuar në “Vendimet e Gjykatës së Lartë – 110 Vjet përvojë gjyqësore”, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.193.

gjyqësore të gjertanishme. Ky rregull duhet aplikuar kurdoherë që me një ligje të re parashikohen faje dhe caktohen dënime në lidhje me vepra, që deri në këtë kohë konsideroheshin faje në bazë të praktikës gjyqësore të mëparshme dhe denoheshin në bazë të rrezikshmerisë shoqërore që ato paraqitnin në kohën e gjykimit. 2) Kur për vjedhjen ose për vërtetimin e një sendi me vleftë të vogël, të kryer para ditës 1 janar 1950, ka vend zbatimi i minimumit të dënimit të caktuar nga ligja për atë faj, duhet të jepet dënimi i caktuar prej nenit 5 § 1 i fundit të ligjës mbi mbrojtjen e pasurisë së përbashkët të popullit, që fillon nga 6 muaj privim lirie me punë të detyruar dhe jo dënimi i caktuar nga neni 12 i ligjës se re mbi fajet penale kundra pasurisë, që fillon nga një vit privim lirie. Është e vërtetë se privimi i lirisë me punë të detyruar është një lloj dënimi më i rëndë se privimi i lirisë, por kur këto dy dënime, të ndryshme në llojin, ndryshojnë dhe në kohë vazhdimin me një disproporcion të madhe midis tyre, siç ngjan në rastin e sipërme, duhet të jepet dënimi më i shkurtër në kohë me gjithë se më i rëndë në lloj, sepse ay është dënimi që cenon më pakë lirinë e të pandehurit. ... 10) Dispozitat e nenit 24 të ligjës mbi fajet penale kundra pasurisë nuk aplikohen për fajet e kryera përpara hyrjes në fuqi të kësaj ligje. Pra, në lidhje me këto faje mund të zbatohet si zbutja e dënimit, ashtu edhe pezullimi i ekzekutimit të dënimit.¹⁹⁰ Siç mund të rezultojë qartazi nga përmbajtja e këtij udhëzimi, normat e reja penale, megjithëse më të rënda se ato të legjislationit të mëparshëm, do të gjejnë zbatim dhe ligji i ri do të zbatohet me fuqi prapavepruese. Kjo qasje e re e Gjykatës së Lartë, kundërshton dhe vetë vendimin e saj të vitit 1948, të përmendur më sipër, që njihte zbatimin e ligjeve penale favorizuese, në rastin kur ligjet ishin miratuar në "epokën e re" të regjimit komunist. Pra, qartazi kemi një rëndim të pozitave të të akuzuarve. I vetmi përjashtim që aplikonte Gjykata e Lartë lidhej me dënimin me burgim dhe punë të detyruar, ku duhej të aplikohet dënimi i ligjit të mëparshëm, pasi cënonte më pak lirinë e të dënuarit. Kjo qasje në mënyrë të dukshme është më pozitive dhe tregon ende, një lloj humanizimi në Gjykatën e Lartë të kohës, megjithëse është e paqartë se përse kjo qasje nuk aplikohet dhe për dënimet e tjera.

Gjatë ekzistencës së regjimit komunist dhe për aq kohë sa që në fuqi Statuti i vitit 1946, janë bërë ndryshime kushtetuese në vitet 1950, 1951, 1953, 1954, 1955, 1958, 1966, 1968 dhe 1974. Ato që janë me interes, në kuadër të këtij punimi, janë ndryshimet që i përkasin viteve 1950, 1953, 1966 dhe 1968.

Kështu përse i përket ndryshimeve të muajit korrik të vitit 1950, Statutit iu bënë ndryshime të shumta, përfshirë dhe ato strukturore. Marrja e modelit jugosllav për hartimin e Statutit, realizimi i tij me shpejtësi, mungesa e një debati të mirëfilltë në lidhje me parashikimet e tij, normalisht solli të meta të shumta në këtë akt themelor. Për këtë arsye u pa e nevojshme një ndërhyrje e thellë në të.

Në parim këto ndryshime, justifikoheshin me faktin që shoqëria shqiptare kishte pasur zhvillime të ndryshme dhe të shumta dhe kjo "falë fitoreve nën udhëheqjen e partisë në pushtet". Pretendohej se ndryshimet më të mëdha viheshin re në fushat ekonomike, sociale dhe politike. Duke qenë se Statuti ishte një akt dinamik që gjithmonë duhej që të pasqyronte realitetin, atëherë ishte e nevojshme që të bëheshin ndryshime në të. Një tjetër aspekt ishte përvoja legjislative dhe arsyet praktike që kishin ndodhur gjatë legjislaturës së parë dhe që kërkonin ndryshime në Statut.¹⁹¹

Akti nëpërmjet të cilës u realizuan ndryshimet u cilësua "ligj" dhe u shpall me Dekretin e Presidiumit të Kuvendit Popullor, nr.1097, datë 4 korrik 1950. Rezulton se nga ky akt u ndryshuan plotësisht 23 nene, konkretisht nenet 1, 2, 7, 11, 22, 39, 43, 51, 53, 58, 64, 65, 67, 70, 72, 73, 75,

190 Udhëzimi nr. 1, datë 27.2.1950 i Pleniumit të Gjykatës së Lartë "Në lidhje me zbatimin e dekretligjës nr. 741, datë 17/11/1949 mbi fajet penale kundra pasurisë.", publikuar në "Vendimet e Gjykatës së Lartë - 110 Vjet përvojë gjyqësore", botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.203-205.

191 Raport i Komisionit të Ligjeve të Kuvendit Popullor, në AQSH, F.489 "Presidiumi i Kuvendit Popullor", Viti 1950, Dosja nr.51, titulluar "Materiale dokumentare të Komisionit të Ligjeve të Kuvendit Popullor, mbi zgjedhjet e përfaqësuesve të popullit për në Kuvendin Popullor, mbi organizimin e shërbimit statistikor, mbi shtesa e ndryshime në Kushtetutë etj.", fq.6.

77, 78, 79, 81, 89 dhe 90. Po me të njëjtin ligj u ndryshuan pjesërisht 22 nene, konkretisht nenet 4, 5, 6, 10, 12, 33, 34, 38, 42, 47, 49, 52, 54, 58, 60, 66, 68, 82, 83, 85, 89 dhe 92. Kjo ndërhyrje kushtetuese shfuqizoi 3 nene, konkretisht nenet, 71, 87 dhe 88. Gjithashtu ligji ndryshues, me nenet 2, 4, 10, 12 dhe 29 të tij, shtoi dhe 5 nene të tjera, por pa i dhënë një numër të caktuar.

Neni 47 i këtij ligji parashikonte se "Presidiumi i Kuvendit Popullor autorizohet të shpallë tekstin e ri të Kushtetutës në bazë të ndryshimeve dhe shtesave të mësipërme që hyjnë menjëherë në fuqi". Ky formulim, bëri që Presidiumi i Kuvendit Popullor me Dekretin nr.1097-A, datë 5 korrik 1950 ta shpallte dhe njëherë Kushtetutën, si një dokument të integruar me të gjitha ndryshimet dhe me numërtimet e reja të neneve. Ky pasqyrim fshehu çdo formulim më të hershëm dhe nuk tregonte se cilat nene ishin shtuar, ndryshuar apo shfuqizuar. Teksti i ri dukej sikur prodhonte një kushtetutë nga e para. Kjo mënyrë veprimi dhe fakti që ky tekst u përdor deri në vitin 1976, solli si pasojë që të njëjti vetëm kjo përmbajtje e Kushtetutës së parë komuniste madje të krijohej dhe ideja se ky ka qenë dhe akti kushtetues i miratuar në vitin 1946.

Ndryshimet në thelb synonin që të nxirrnin sa më shumë në dukje parimet kryesore të regjimit komunist dhe të forconin pozitat e tij. Për këtë arsye u synua që dispozitat e rishkruara të ishin më të qarta në këtë drejtim.

Me ndryshimet që u bënë në Kushtetutë, në muajin gusht 1953 në lidhje me organizimin lokal të vendit, vijuan më pas, në nëntor të vitit 1953, propozimet edhe për riorganizimin e pushtetit gjyqësor. Për këtë arsye, me nismën e Qeverisë,¹⁹² u propozua ndryshimi i neneve 79 dhe 85 të Kushtetutës, por secili prej tyre kishte qëllim më vetë. Kështu ndryshimet në nenin 79, bëheshin me qëllim krijimin e gjykatave në nivel qarku, përdërisa ishin krijuar këto njësi të reja, si ndarje territoriale.

Nga ana tjetër ndryshimet në nenin 85 bëheshin me qëllim që të përshtatej organizimi gjyqësor me modelin sovjetik të drejtësisë. Kështu siç del nga relacioni, referimet për këtë ndryshim ishin nenet 105, 108 dhe 109 të Kushtetutës së BRSS. Në përputhje me këtë ndryshim të gjithë gjyqtarët duhej që të zgjidheshin me votim popullor, kurse Gjykata e Lartë dhe gjykatat ushtarake nga Kuvendi Popullor.¹⁹³ Por ndryshimet në Shqipëri, ruanin dhe disa veçori. Kështu sipas relacionit përkatës "Gjykata e lartë, gjykatat ushtarake dhe gjykatat e qarqeve zgjidhen në B.R.S.S. për pesë vjet kurse tek neve Gjykata e Lartë zgjidhet për katër vjet dhe të gjitha gjykatat e tjera për tre vjet: gjykatat ushtarake në B.R.S.S. zgjidhen nga Sovjeti Suprem, kurse tek neve propozohet që, në mes dy sesioneve të Kuvendit Popullor, të zgjidhen nga Presidiumi i Kuvendit Popullor për t'u dhënë kështu mundësi që të plotësohen vendet vakante të gjyqtarëve ushtarakë të cilët duke qenë të pakët nga numëri për çdo gjykatë nuk mund të zëvendësohen nga të tjerë gjer sa të mblidhet Kuvendi Popullor".¹⁹⁴ Duke qenë se organizimi i ri lokal dhe ai gjyqësor do të kërkonte kohë, dispozitat tranzitore parashikonin që gjyqtarët dhe ndihmës gjyqtarët të emëroheshin përkohësisht nga Presidiumi i Kuvendit Popullor. Këto ndryshime u miratuan nga Kuvendi Popullor me Ligjin nr.1764, datë 26.11.1953.

Ndryshimi tjetër kushtetues, ai i vitit 1966 nuk ishte më për rregullime strukturore të Kushtetutës, por për vijimin e kufizimit të të drejtave. Në këtë kohë ndër të tjera u ndërmorën dhe një sërë ndryshimesh të cilat kishin si qëllim eliminimin e profesionit të avokatisë. Po kështu edhe roli që mbante Ministria e Drejtësisë në hartimin e projektligjeve, projektdekreteve

192 Shkresa nr.907 prot., datë 29.9.1953 e Kryeministrit drejtuar Presidiumit të Kuvendit Popullor, në AQSH, F.489 "Presidiumi i Kuvendit Popullor", Viti 1953, Dosja nr.16, titulluar "Material, relacion, projekt dhe ligji nr. 1764 dt. 26.11.1953 mbi disa ndryshime në nenet 79 e 85 të Kushtetutës së RPSH.", fq.1.1.

193 Projektligji për ndryshimin e neneve 79 dhe 85 të Kushtetutës së RPSH, në AQSH, F.489 "Presidiumi i Kuvendit Popullor", Viti 1953, Dosja nr.16, titulluar "Material, relacion, projekt dhe ligji nr. 1764 dt. 26.11.1953 mbi disa ndryshime në nenet 79 e 85 të Kushtetutës së RPSH.", fq.3.

194 Relacion mbi Projektligjin për ndryshimin e neneve 79 dhe 85 të Kushtetutës së RPSH, në AQSH, F.489 "Presidiumi i Kuvendit Popullor", Viti 1953, Dosja nr.16, titulluar "Material, relacion, projekt dhe ligji nr. 1764 dt. 26.11.1953 mbi disa ndryshime në nenet 79 e 85 të Kushtetutës së RPSH.", fq.2.

dhe projektakteve të tjera normative, tregonte se ishte kthyer në një bezdi për regjimin komunist në vend. Kjo e kombinuar edhe me faktin se avokatia si profesion varej nga Ministria e Drejtësisë, çuan në vendimin drastik për eliminimin e këtij institucioni. Kushtetuta e Shqipërisë e asaj kohe, ishte nga të paktat në botë që përbërjen e qeverisë e përcaktonte në përmbajtjen e saj. Kështu neni 69 i Kushtetutës parashikonte në total 17 ministri, por lejontë mundësinë e krijimit dhe të suprimimit të ministrive të tjera me ligj. Gjithashtu paragrafi i tretë i nenit 80 të Kushtetutës, parashikonte shprehimisht se “Ministri i Drejtësisë drejton dhe kontrollon punën e administratës gjyqësore dhe kujdeset për organizimin dhe funksionimin e mirë të gjyqeve”. Në këtë rast, Ministria e Drejtësisë ishte ngritur në rangun e një organi kushtetues, përderisa i ishte dhënë dhe kompetenca kushtetuese përkatëse. Për këtë arsye me Ligjin nr.4174, datë 14.9.1966 u vendos që “Paragrafi i fundit i nenit 80 të Kushtetutës së Republikës Popullore të Shqipërisë hiqet. Ministria e Drejtësisë suprimohet”. Këto ndryshime përbënin një nga degradimet më të mëdha të sistemit juridik.

Ky ndryshim i fundit solli si pasojë edhe mungesën e mbrojtjes për të akuzuarit në proceset gjyqësore, duke rënduar jashtëzakonisht shumë pozitën e tyre dhe mbi të gjitha të drejtat e tyre kushtetuese. I vetmi rast që gjejmë një mbrojtje me detyrim për të pandehurin ka qenë për rastet e të akuzuarve shurdh memec. Kështu sipas Gjykatës së Lartë, *“Nga materialet e çështjes rezulton se i gjykuari R. Ll. është shurdh-memec. Gjykata ka thirrur në gjyq një person, që është në gjendje të kuptojë shenjat e të gjykuarit por ajo ka gabuar duke zhvilluar gjykimin pa i caktuar të gjykuarit R. mbrojtës. Sipas pikës 1 të nenit të KPP dhe paragrafit të fundit të nenit 1 të dekretit “Mbi krijimin e zyrave të ndihmës juridike” për shurdh-memecët është e detyrueshme pjesëmarrja e mbrojtësit në gjykim. Veprimi në kundërshtim me dispozitat e sipërme përbën shkelje të rëndë procedurale që sjell si pasojë prishjen e vendimit. Këtë të metë nuk e ka konstatuar as këshilli gjyqsor që ka shqyrtuar çështjen në shkallë të dytë”*.¹⁹⁵

Dy vjet më vonë, në vitin 1968 Kuvendi Popullor ndërhyri përsëri, këtë herë duke prekur sistemin gjyqësor. Deri në atë moment sistemi gjyqësor megjithëse përbëhej nga gjykata të tre niveleve (gjykata e rrethit, gjykata e qarkut dhe Gjykata e Lartë), në fakt ishte një sistem dy shkallësh. Kështu shumica e çështjeve gjykoheshin nga gjykatat e rrethit dhe lejohej ankimi vetëm në gjykatën e qarkut, e cila gjykonte si shkallë e dytë. Ankimi në Gjykatën e Lartë nuk lejohej. Vetëm në rast të kërkesave për mbrojtje ligjshmërie që ushtrohej nga Prokurori i Përgjithshëm ose nga Kryetari i Gjykatës së Lartë, çështja mund të shqyrtohej dhe në këtë shkallë. Por ky ishte një fenomen i rrallë. Nga ana tjetër çështjet me dënime më të rënda gjykoheshin në shkallë të parë nga gjykata e qarkut dhe lejohej ankimi në Gjykatën e Lartë.

Me Ligjin nr.4405, datë 24.6.1968, ku u ndryshuan nenet 79 dhe 85 të Kushtetutës, sistemi gjyqësor u përcaktua në vetëm dy shkallë, gjykatat e rretheve dhe Gjykata e Lartë. Në atë kohë, Shqipëria, kishte prishur marrëdhëniet me BRSS dhe për rrjedhojë synonte që të largohej nga modeli i këtij vendi. Këtu ndër të tjera përfshihej dhe riorganizimi i sistemit gjyqësor. Pavarësisht kësaj, ky sistem nuk qe funksional, për shkak se Gjykata e Lartë u mbingarkua me çështje. Me qëllim mos ndryshimit përsëri të Kushtetutës dhe që të mos tregohet që reforma kishte dështuar, u vendos një shkallë apelimi brenda gjykatave të rretheve, ku një vendim i marrë nga një gjyqtar i vetëm ankimohej po në të njëjtën gjykatë, ku shqyrtohej nga një trupë gjyqësore me tre gjyqtarë.¹⁹⁶

Veprimtaria gjyqësore, vijoi që të politizohej në mënyrë gjithmonë e më të skajshme. Shembulli më tipik është Udhëzimi i Gjykatës së Lartë “Mbi cilësinë e gjykimit nga këshillat gjyqsore pranë gjykatave të rretheve dhe kolegjet e Gjykatës së Lartë”, në të cilën përveç

195 Vendimi i datës 28.4.1977 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, publikuar në “Vendimet e Gjykatës së Lartë – 110 Vjet përvojë gjyqësore”, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.363.

196 Koço Nova, “Zhvillimi i organizimit gjyqësor në Shqipëri”, Shtypshkronja “Mihal Duri”, Tiranë 1982, fq.142, 162.

orientimeve për përgatitjen e çështjeve, të relatorëve dhe të anëtarëve të trupave gjykues, jepeshin dhe orientime me karakter të theksuar politik, dhe më konkretisht "1. Me qëllim që të rritet në një shkallë më të lartë cilësia e punës së gjykimit në shkallë të dytë, gjyqtarët, të udhëhequr nga materialet e Kongresit të 7-të të Partisë, dhe duke patur busëll orientimet e Partisë dhe mësimet e vazhdueshme të shokut Enver Hoxha, të shumëfishojnë përpjekjet për të rritur më tej aftësitë e tyre politike, ideologjike dhe profesionale. 2. Të rritet përgjegjësia e çdo anëtari të këshillit gjyqsor dhe sidomos e çdo relatori. a) Shqyrtimi çështjes në këshillin gjyqsor i ngarkon me përgjegjësi të gjithë anëtarët e tij. Për këtë arsye atje duhet të parashtrohen me hollësi të gjitha rrethanat e çështjes që shqyrtohet, provat që e vërtetojnë atë, ligji ku është mbështetur ose duhej të mbështetet vendimi, pretendimet dhe kërkesat e palëve të interesuara, si dhe të gjitha problemet me karakter politiko-shoqëror që dalin nga gjykimi: b) Të rritet më tej, në radhë të parë, përgjegjësia e relatorëve. Ata duhet të bëjnë përpjekje për studimin dhe përgatitjen e mirë të materialit të dosjes. Relatori është i detyruar të vijë i përgatitur me shkrim, ta relatojë me hollësi çështjen, të tregojë ..., problemet me karakter politiko-shoqëror, ...; c) Ti kushtohet gjithmonë kujdes arsyetimit të vendimit të shkallës së dytë. Këto vendime duhet të jenë të një cilësie të lartë, me fuqi bindëse, të argumentuara dhe të bazuara në ligj. Në to duhet të trajtohen probleme ideologjike e shoqërore; ç) Këshilli gjyqsor duhet të ndalet e të diskutojë problemet me karakter politik, ideologjik, ekonomik e shoqëror që dalin nga çdo çështje dhe, kur është rasti, si rregull, duhet të orientojë dhe të ndihmojë gjyqtarin që ka gjykuar çështjen në fakt, të ngrejë problemin në organin përkatës me anë sinjalizimi, informacioni ose vendimi të veçantë. Një punë të tillë mund të bëjë edhe vetë këshilli gjyqsor kur e çmon të nevojshme. 3. Të përmirësohet më tej organizimi i punës së gjykimit në shkallë të dytë. Përgjegjësi të veçantë për këtë mbajnë kryetarët dhe kryesitë e gjykatave ... b) Në zbatim të vijës së masave, kur është e mundshme, këshillat gjyqsorë të organizojnë gjykimin në shkallë të dytë, në qendra pune dhe në fshat, kurse kolegjet e Gjykatës së Lartë në rrethe të ndryshme; ... ç) Këshillat gjyqsorë të mos e konsiderojnë të përfunduar çështjen vetëm me shpalljen e vendimit. Ato, dhe në mënyrë të veçantë relatoret duhet të bëjnë një punë të madhe bindëse e sqaruese me ankuesit rreth drejtësisë dhe ligjshmërisë së vendimit, me qëllim për të mënjeluar sa të jetë e mundur, ankimet e mëtejshme në organe të tjera për çështje gjyqsore që efektivisht janë zgjidhur drejtë. ... 5. Veprimtaria e këshillave gjyqsore duhet të analizohet herë pas here në mbledhje të kolektivit.¹⁹⁷ Siç rezulton nga këto pasazhe rëndësi e jashtëzakonshme i jepej përfshirjes dhe shfaqjes së arsyeve dhe qëllimeve politike në vendimmarrjet e gjykatave, të cilat duhej që t'i bënin pjesë të vendimeve gjyqsore. Qartazi kjo mënyrë veprimi ndikonte në pavarësinë e gjykatave dhe të të drejtave të njëriut në përgjithësi, përfshirë dhe ato në procesin penal.

10. Kushtetuta e vitit 1976

Në vitin 1976, nga Kuvendi Popullor i kohës, u miratua një akt tjetër kushtetues dhe konkretisht "Kushtetuta e Republikës Popullore Socialiste të Shqipërisë". Në këtë Kushtetutë, ndryshe nga ajo e vitit 1946, roli i Partisë së Punës theksohej dhe legalizohej në nivel kushtetues.

¹⁹⁷ Udhëzimi nr. 1, datë 30.7.1977 i Plenumit të Gjykatës së Lartë "Mbi cilësinë e gjykimit nga këshillat gjyqsorë pranë gjykatave të rrethëve dhe kolegjet e Gjykatës së Lartë", publikuar në "Vendimet e Gjykatës së Lartë - 110 Vjet përvojë gjyqsore", botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.366-367.

Këtu mund të përmendim, nenet 2,¹⁹⁸ 3,¹⁹⁹ 10,²⁰⁰ 67²⁰¹ 88²⁰² dhe 89.²⁰³ Nga këto dispozita kuptohet që Partisë së Punës i jepej rol kryesor në organizimin e jetës politike, ekonomike dhe shoqërore të vendit. Gjithashtu edhe ai që cilësohej si organi më i lartë i pushtetit shtetëror, Kuvendi Popullor, vepronte “në përputhje me vijën e përgjithshme dhe direktivat e Partisë së Punës të Shqipërisë”.

Përsa i përket të drejtave dhe lirive themelore, me fokus ato që duhet të garantojnë individin gjatë një procesi penal, edhe ky akt kushtetues formalisht i parashikonte këto të drejta.

Kështu, përsa i përket parimit të gjykimin nga një gjykatë e pavarur, Kushtetuta, në nenin 103 të saj parashikonte “Gjykata në gjykimin e çështjes është e pavarur, vendos vetëm në bazë të ligjit dhe vendimin e jep në emër të popullit”. Si për ta përfocuar më tej këtë parim, dispozita vijonte duke u shprehur se “Vendimi i gjykatës mund të priset ose të ndryshohet vetëm nga gjykata kompetente”. Në këtë rast, në ndryshim nga Statuti i vitit 1946, dukej sikur parimi i pavarësisë ishte shprehur më i plotë dhe nuk kufizohej vetëm në pavarësinë ndaj administratës. Megjithatë një analizë më e kujdesshme e dispozitave të tjera kushtetuese në tregon një tjetër qasjeje.

Kështu, edhe kjo Kushtetutë, parashikonte dhe ruante parimin e unitetit të pushtetit. Kjo dilte qartë nga parashikimi i nenit 66 sipas të cilit “Kuvendi Popullor është organi më i lartë i pushtetit shtetëror, mbrojtësi i sovranitetit të popullit e të shtetit dhe i vetmi organ ligjvënës”. Pra, jepej supremacia e këtij organi mbi organet e tjera shtetërore, ku përfshihej edhe pushteti gjyqësor, veçanërisht Gjykata e Lartë. Sipas nenit 67 të kësaj Kushtetute, përcaktohej se “Kuvendi Popullor ka këto kompetenca kryesore: ... Zgjedh, emëron dhe shkarkon ... Gjykatën e Lartë, ...; këto organe përgjigjen përpara Kuvendi Popullor dhe i japin atij llogari;” Dispozita në këtë rast është mjaft interesante pasi tregon që Kuvendi jo vetëm e zgjidhte dhe shkarkonte anëtarët e Gjykatës së Lartë, por kjo e fundit i përgjigjej Kuvendit Popullor dhe jepte llogari para tij. Kjo situatë rëndohej edhe më shumë, nisur nga fakti që ky institucion, pra Kuvendi Popullor, siç u citua më sipër “Përcakton, në përputhje me vijën e përgjithshme dhe direktivat e Partisë së Punës të Shqipërisë, drejtimet kryesore të politikës së brendshme e të jashtme të shtetit;” Pra, vetë Kuvendi Popullor ishte në varësinë kushtetuese të Partisë së Punës. Kjo do të thotë që formalisht dhe vetë Gjykata e Lartë, vendosej praktikisht në varësinë e kësaj Partie.

Duke qenë se në fakt Kuvendi Popullor ishte një organ formal pasi mblidhej në periudha shumë të shkurtra të vitit, dy sesione në vit, ku secili sesion nuk zgjaste më shumë se dy ditë,²⁰⁴ Kushtetuta ishte kujdesur që kontrolli mbi institucionet e tjera përfshirë dhe Gjykatën e Lartë të vijonte nga ana e Presidiumit të Kuvendit Popullor.²⁰⁵ Kjo del qartë nga parashikimi i nenit 78

198 Republika Popullore Socialiste e Shqipërisë mbështetet në unitetin e popullit rreth Partisë së Punës të Shqipërisë dhe ka në themel aleancën e klasës puntore me fshatarësinë kooperativiste nën udhëheqjen e klasës punëtore;

199 Partia e Punës e Shqipërisë, pararoja e klasës punëtore, është forca e vetme politike udhëheqëse e shtetit dhe e shoqërisë;

200 Klasa punëtore, si klasa udhëheqëse e shoqërisë, fashatarësia kooperativiste si edhe punonjësit e tjerë, nën udhëheqjen e Partisë së Punës të Shqipërisë, ushtrojnë kontroll të drejtëpërdrejtë dhe të organizuara mbi veprimtarinë e organeve shtetërore, të organizatave ekonomike e shoqërore dhe të punonjësve të tyre për mbrojtjen e fitoreve të revolucionit dhe për forcimin e rendit socialist;

201 Kuvendi Popullor ka këto kompetenca kryesore: Përcakton, në përputhje me vijën e përgjithshme dhe direktivat e Partisë së Punës të Shqipërisë, drejtimet kryesore të politikës së brendshme e të jashtme të shtetit;

202 Forcat e Armatosura udhëhiqen nga Partia e Punës e Shqipërisë.

203 Sekretari i parë i Komitetit Qendror të Partisë së Punës të Shqipërisë është Komandant i Përgjithshëm i Forcave të Armatosura dhe Kryetar i Këshillit të Mbrojtjes.

204 Luan Omari, “Sistemi parlamentar”, Shtëpia botuese “Elena Gjika”, Tiranë 2004, fq.204.

205 Sipas nenit 76 të Kushtetutës së vitit 1976: *Presidiumi i Kuvendit Popullor zgjidhet nga gjiri i Kuvendit Popullor në sesionin e parë dhe vazhdon veprimtarinë e tij deri në zgjedhjen e Presidiumit të ri. Presidiumi i Kuvendit Popullor vendos me shumicë votash, kur është e pranishme shumica e tij.*

të kësaj Kushtetute, e cila parashikonte se “Presidiumi i Kuvendit Popullor, midis sesioneve të Kuvendit Popullor, ushtron këto kompetenca: ... kontrollon dhe thërret në raport ..., Gjykatën e Lartë, ...; ... me propozimin e Kryetarit të Këshillit të Ministrave, emëron ose shkarkon anëtarë të veçantë ose zëvendëskryetarët e Gjykatës së Lartë ...; dekretet për emërimin ose shkarkimin e tyre i kalojnë në çdo rast për miratim Kuvendit Popullor”. Siç rezulton nga parashikimi i këtyre dispozitave, megjithëse në fund këto dekrete do të shqyrtoheshin prapë nga Kuvendi Popullor, Presidiumi jo vetëm kërkonte raportime nga Gjykata e Lartë, por edhe emeronte dhe shkarkonte anëtarët dhe zëvendëskryetarët e Gjykatës së Lartë, madje duke ardhur propozimi nga Kryetari i Këshillit të Ministrave, një organ ky me natyrë të pastër politike dhe ekzekutive.

Në lidhje me parimin e gjykimit nga një gjykatë e caktuar me ligj, Kushtetuta parashikonte se gjykatat do të gjykonin çështje penale, si edhe çështje të tjera që me ligj u janë lënë në kompetencë të tyre. Përsa i përket përbërjes së trupit gjykues, gjykimi bëhej me pjesëmarrjen e ndihmësgjyqtarëve.²⁰⁶ Po kështu, sanksionohej roli i Gjykatës së Lartë, si organi më i lartë i drejtësisë në vend, e cila drejtonte dhe kontrollonte veprimtarinë e gjykatave më të ulta.²⁰⁷ Me këtë Kushtetutë, u hoq parashikimi që për raste të lehta, dënimi të jepej nga organet administrative.

Edhe ky akt kushtetues parashikonte zhvillimin e gjyqeve publikisht, me përjashtim të rasteve kur me ligj ishte caktuar ndryshe.²⁰⁸ Nuk parashikoheshin më si të drejta kushtetuese, detyrimi për publikimin e vendimeve gjyqësore, si edhe detyrimi për arsyetimin e vendimeve gjyqësore.

Kjo Kushtetutë, parashikonte edhe garantimin e së drejtës për liri personale, ku shteti garantonte paprekshmërinë e personit. Arrestimi lejohej vetëm me vendim gjykate ose me miratimin e prokurorit. Ndalimi parashikohej me ligj për raste të veçanta, ku organet kompetente mundëj që të ndalonin një person, por jo më shumë se tri ditë. Pra, edhe në këtë rast ruhej parashikimi i vjetër kushtetues për vendosjen e një afati brenda së cilit një person duhej të paraqitej përpara autoritetit kompetent, që të vleftësohej arrestimi i tij.

Një tjetër parim kushtetues ishte që dënimi i personit mund të bëhej vetëm për një vepër penale të parashikuar nga ligji. Në lidhje me gjykimin e personit, norma kushtetues kërkonte gjykimin dhe dënimin e tij duke qenë i pranishëm në gjyq, me përjashtim kur vërtetohej ligjërisht mungesa e tij.²⁰⁹ Përsa i përket të drejtës së mbrojtjes, ajo parashikohej nga neni 102 i kësaj Kushtetute, e cila, në mungesë të profesionit të avokatit, do të duhej të realizohej nga juristët e zyrës së ndihmës juridike. Për këtë parashikim kushtetues, në një nga rastet e shfaqjes së saj, referuar praktikës së Gjykatës së Lartë ishte qendrimi se “... për krimin e kundërshtimit të përfaqësuesit të shtetit, në bazë të nenit 118 të KP, gjykata e rrethit të Tiranës e ka dënuar të gjykuarin me 6 muaj heqje të lirisë. Këshilli gjyqsor i gjykatës së rrethit nuk ka të drejtë t’i rëndojë pozitën duke i rritur dënimin që i ka dhënë gjykata e rrethit me 8 muaj heqje të lirisë. Ky qëndrim vjen në kundërshtim me ligjin procedural. Edhe atëherë kur gjykata e shkallës së dytë shqyrton çështjen mbi protestën e prokurorit, nuk ka të drejtë të zëvendësojë vetë dënimin e butë me një dënim tjetër më të rëndë, por e prish vendimin dhe ia dërgon atë gjykatës së shkallës së parë, e cila në seancën gjyqësore, pasi të administrojë provat e nevojshme, ka të drejtë të çmojë shkallën e rrezikshmërisë shoqërore të veprës e të fajtorit, në konformitet me udhëzimet e dhëna në vendimin e shkallës së dytë. Ky parim i rëndësishëm procedural e ka burimin tek e drejta kushtetuese që gëzon i pandehuri për tu mbrojtur, e drejtë kjo, që nuk ka mundësi praktike të realizohet në gjykimin e çështjes në shkallë të dytë, pasi kjo e fundit gjykon vetëm mbi akte dhe nuk administron prova ashtu sikurse e bën këtë gjykata e shkallës së parë. Një garanci të tillë parashikon dhe mbron Kodi

206 Neni 102.

207 Neni 101.

208 Neni 102.

209 Neni 56.

i Procedurës Penale në shumë dispozita të tij”.²¹⁰

Gjithashtu ruhej edhe forma tjetër e kufizimit të lirisë duke krijuar mundësinë e dëbimit dhe internimit të personit.²¹¹ Interpretimin e kësaj dispozite e gjejmë edhe në vendimmarrjen e Gjykatës së Kasacionit, në periudhën kur regjimi komunist kishte rënë dhe kjo Kushtetutë ishte shfuqizuar. Rasti i paraqitur për shqyrtim kishte të bënte me faktin nëse realizimi i internimeve përbënte apo jo krim kundër njerëzimit, ku Gjykata e Kasacionit, arsyetoi se “Pavarësisht se në kohën kur janë kryer internimet e dëbimet, për shkak të mbylljes që kishte shteti i diktaturës së proletariatit në Shqipëri nuk mund të shtrohej çështja e raporteve midis zbatimit të normave ndërkombëtare e legjislacionit të brendshëm, edhe sipas konventave për krimet e luftës e kundër njerëzimit, veprimet apo mosveprimet e të pandehurve, siç janë paraqitur për gjykim, nuk përbëjnë krime kundër njerëzimit. Kështu, sipas Statutit të Gjykatës Ushtarake të Nyrembergut, paraqitur për të dënuar krimet e kryera gjatë Luftës së Dytë Botërore, krimet kundër njerëzimit konsiderohen: “Vrasjet, shfarosjet, kthimi në skllëver, internimi dhe dhuna të tjera çnjerëzore, të kryera kundër popullsisë civile, para ose gjatë kohës së luftës ose ndjekjet për motive politike, raciale ose fetare, me qëllim për të kryer ose në lidhje me çdo krim tjetër që është në juridiksionin e gjykatës, pavarësisht nga fakti se këto veprime quheshin shkelje sipas së drejtës së vendit ku ato ishin kryer apo jo”.

Ndërsa Kodi Penal (neni 74) në përcaktimin që u bën krimeve kundër njerëzimit, duke formuluar si “Vrasje, çfarosje, kthimin në skllëver, internime dhe dëbime, si dhe çdo lloj torture apo dhune tjetër çnjerëzore, të kryera për motive politike, ideologjike, sociale, etnike e fetare e tejkalon përmbajtjen e krimeve kundër njerëzimit të përcaktuar nga Gjykata e Nyrembergut, nëpërmjet mjenjanimit të përcaktimeve se, internimet duhet të jenë “kryer kundër popullsisë civile”, të ligjit të faktit, se ato duhet të jenë kryer “para ose gjatë luftës” ekzistencën e “hartimit ose realizimit të një plani të përgjithshëm ose të “komplotit dhe “për të realizuar këtë plan”. Kjo del qartë edhe në Konventën mbi Mosparashkrimin e Krimeve të Luftës dhe kundër Njerëzimit, hyrë në fuqi me 11 nëntor 1970 (në të cilën Shqipëria ka aderuar më 19.05.1971), e cila i cilëson krimet kundër njerëzimit të kryera qoftë në kohë lufte apo paqeje, ashtu siç janë përcaktuar në Statutin e Gjykatës Ushtarake të Nyrembergut të 8 gushtit 1945 dhe ripohuar nga rezoluta 3 (1) dhe 95 (1) 16 A.P. të O.K.B. datë 13 shkurt 1946 dhe 11 dhjetor 1946, “dëbimi nëpërmjet një sulmi të armatosur ose pushtimit dhe aktet çnjerëzore që rrjedhin nga politika e aparteidit”.

Siç pranojnë gjykatat, internimet dhe dëbimet për motive politike në Shqipëri janë kryer mbi bazën e një legjislacioni të përcaktuar, që ka qenë dekreti nr.746, datë 10.01.1949, dekreti nr.1906, datë 02.08.1954, dekreti nr.3027, datë 12.01.1960, dekreti datë 26.06.1979, Rregullorja për të drejtat dhe detyrat e personave të internuar, miratuar me vendimin e kryesisë së Këshillit të Ministrave nr. 185, datë 13.07.1979 dhe akte të tjera nënligjore. Këto akte janë në përputhje me nenin 56 të Kushtetutës (1976) ku thuhet: “Asnjë person nuk mund të internohet apo dëbohet, përveç rasteve të parashikuara në ligj”. Krahasuar me normat ndërkombëtare, këto akte ligjore nuk përbëjnë krime kundër njerëzimit. Nëse ky kuadër ligjor nuk është zbatuar siç duhet, të pandehurit mund të përgjigjeshin për një figurë tjetër krimi, atë të shpërdorimit të detyrës, por jo për krime kundër njerëzimit, mbasi mungon objekti dhe ana objektive e kësaj figure krimi, siç është përcaktuar në aktet ndërkombëtare,

Objekti i krimeve kundër njerëzimit janë marrëdhëniet juridike të vendosura në harmoni me normat e së drejtës ndërkombëtare, Statutin e Gjykatës Ushtarake të Nyrembergut dhe konventat e tjera ndërkombëtare, ku shteti ynë ka aderuar. Në rastin në gjykim, të pandehurit me veprimet e tyre nuk drejtohen drejt shkeljes se këtyre normave. Përkundrazi, siç parashikohet edhe në arsyetimin e gjykatës, për internimin dhe dëbimin ka pasur një kuadër të tërë ligjor të zbatuar nga të gjykuarit. Nga ana objektive kërkohet që, krimi kundër njerëzimit të kryhet me

210 Vendimi i datës 8.4.1978 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, publikuar në “Vendimet e Gjykatës së Lartë – 110 Vjet përvojë gjyqësore”, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.372.

211 Neni 56.

*veprime gjithmonë kriminale, që shfaqen me anë të internimeve në masë, shkulje krahinash, grupe etnike, fetare, dëbim nëpërmjet një sulmi të armatosur. veprime këto kundër popullsisë civile, nëpërmjet zbatimit të një plani kriminal. Siç pranojnë dhe gjykatat, internimet dhe dëbimet në rastin në gjykim nuk kanë pasur këtë karakter, nuk janë kryer kundër popullsisë civile, siç parashikon ligji ndërkombëtar, por gjithmonë janë nënshtruar shqyrtimit dhe gjykimit në hallkat shtetërore, nëpërmjet zbatimit të ligjit dhe akteve nënligjore. Mbi sa më sipër, gjykatat duhej të kishin vendosur pushimin e çështjes penale në ngarkim të të pandehurve”.*²¹²

Në thelb Gjykata e Kasacionit ka arsyetuar se për realizimin e internimeve, ka pasur një bazë kushtetuese dhe ligjore. Në rast se funksionarët kishin cënuar këto parashikime, atëherë ato do përgjigjeshin për krimin e shpërdorimit të detyrës, por jo të krimeve kundër njerëzimit. Pavarësisht kësaj qasjeje të Gjykatës së Kasacionit, referuar statistikave që do citohen në vijim, internimet masive të familjeve të tëra dhe pasojat që ato patën në jetën dhe shëndetin e këtyre njerëzve, jam i mendimit që në këto raste ndodhemi përballë rastit të krimeve kundër njerëzimit.

Kushtetuta dukej se e plotësonte lirinë personale me garantimin e padhunueshmërisë së banesës, e cila mund të kufizohej vetëm në raste e parashikuara nga ligji, por ndryshe nga parashikimi i Statutit të vitit 1946 e cila ishte më e detajuar, norma e re parashikonte vetëm që kjo e drejtë mund të kufizohej nga përfaqësuesit e organeve shtetërore kompetente që mund të hynin në kushtet e parashikuara nga ligji.²¹³

Edhe kjo Kushtetutë garantonte fshehtësinë e korrespondencës dhe e mjeteve të tjera të komunikimit. Kufizimi i saj sipas dispozitës lejohej veçse në rastet e hetimit të një krimi, të gjendjes së jashtëzakonshme ose të luftës.²¹⁴ Teorikisht kjo e drejtë do të duhej ta garantonte të pandehurin edhe nga dënimi nëpërmjet provave të mbledhura në mënyrë të paligjshme.

Në përgjithësi, për të mos kaluar në përsëritje, vlenin parashikimet e jurisprudencës së mëparshme të cituara dhe më sipër. Edhe ky akt kushtetues, pësoi ndryshimet e tij, megjithëse gjatë regjimit komunist kjo Kushtetutë, që më e qëndrueshme se Kushtetuta e vitit 1946. Në këtë aspekt ajo u prek vetëm njëherë në vitin 1983, kur u konceptua që të vendosej si organ kushtetues dhe institucioni i hetuesisë së shtetit.²¹⁵ Kjo në fakt ishte në kuadër të rritjes së represionit për shkak se hetuesia ishte një mjet që përdorej nga regjimi i kohës edhe kundër kundërshtarëve politikë.²¹⁶

Pavarësisht anës formale, koha e regjimit komunist njihet për dhunimin masiv të të drejtave dhe lirive të njeriut. Referuar të dhënave të marra nga Instituti për Studimin e Krimeve të Komunizmit, viktimat e regjimit komunist në këtë kohë, janë si më poshtë:

- janë pushkatuar 5 577 burra dhe 450 gra;
- janë burgosur për arsye politike 10 133 burra dhe 7 367 gra (nga të cilët 1 065 kanë vdekur);
- kanë humbur aftësinë mendore nga torturat 408 njerëz,
- janë internuar për motive politike 20 000 familje, nga të cilët kanë vdekur 7 022 persona në zonat e internimit.

Shifrat e mësipërme, flasin vetë për makrabetetin e këtij regjimi dhe pasojat që ai solli mbi të drejtat dhe liritë themelore të njeriut.

212 Vendimi nr.300, datë 29.7.1997 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Kasacionit.

213 Neni 57.

214 Neni 58.

215 AQSH, F.489 “Presidiumi i Kuvendit Popullor”, Viti 1983, Dosja nr. 11, datë 11.06.1983–04.07.1983, titulluar “Projektligji, relacioni i Këshillit të Ministrave “Për disa ndryshime në Kushtetutën e RPSSH” paraqitur në Sesionin e 3-të të Legjislaturës së 10-të të Kuvendit Popullor si dhe ligji përkatës miratuar në këtë sesion datë 28-29.6.1983”

216 Erind Merkuri, “Një vështrim mbi ndryshimet kushtetuese gjatë regjimit komunist – Përse ishin të nevojshme?”, botuar në aktet e Konferencës Shkencore Kombëtare me temë “Historia dhe Historiografia – Refleksione mbi Shqipërinë e viteve 1945–1990”, edituar nga Afrim Krasniqi, Tiranë 2023, organizuar nga Instituti i Historisë i Akademisë së Studimeve Albanologjike, mbajtur me datë 9.6.2022.

11. Ligji për Dispozitat Kryesore Kushtetuese

Në gjysmën e dytë të vitit 1990, në Shqipëri, filluan të zhvilloheshin ngjarje të tilla që me shpejtësi çuan në rënien e regjimit komunist dhe mbajtjen në muajin mars 1991 të zgjedhjeve të para pluraliste. Ndodhur në këto kushte, dhe në mungesë të një akti kushtetues të plotë, nga data 29.4.1991, deri më datë 28.11.1998, kur hyri në fuqi Kushtetuta aktuale, në Shqipëri vepruan disa ligje kushtetuese. Këto ligje kushtetuese, do të analizohen në vijim për aq sa trajtojnë të drejtat dhe liritë themelore të njeriut në procesin penal. Aktet kushtetuese me interes në këtë rast janë Ligji nr.7491, datë 29.4.1991 "Për dispozitat kryesore kushtetuese", Ligji nr. 7561, datë 29.4.1992 "Për disa ndryshime e plotësime në ligjin nr.7491, datë 29.4.1991 "Për Dispozitat Kryesore Kushtetuese", titulluar "Organizimi i Drejtësisë dhe Gjykata Kushtetuese", si edhe Ligji kushtetues nr. 7692, datë 31.3.1993 "Për një shtojcë në ligjin nr.7491, datë 29.4.1991 "Për dispozitat kryesore kushtetuese", titulluar "Të drejtat dhe liritë themelore të njeriut".

Nga këto akte, ajo që mbetet më e rëndësishme ishte krijimi i Gjykatës Kushtetuese,²¹⁷ e cila ndër të tjera kishte si kompetenca që të zgjidhte "përfundimisht ankesat e personave të paraqitura në rrugën e kontrollit kushtetues për shkeljen e të drejtave të tyre themelore nga aktet e paligjshme". Ligji kushtetues i jepte mundësinë Gjykatës Kushtetuese, që të vendoste pezullimin e zbatimit të ligjit apo akteve të tjera, si edhe kur Gjykata vërente se ishte shkelur një e drejtë e mbrojtur nga ligji kushtetues, ajo mund të vendoste njohjen dhe garantimin e saj, dhe kur ishte rasti, ndreqjen e pasojave dhe kompensimin e duhur të dëmit të shkaktuar. Gjykata Kushtetuese, gjithashtu, mund të vendoste që çdo organ shtetëror, çdo organizatë shoqërore a person juridik të anulonte, shfuqizonte apo të ndryshonte vendimin individual me të cilin ishte cenuar e drejta kushtetuese e personit.²¹⁸

Në këto ligje kushtetuese për herë parë përmendet procesi i rregullt ligjor. Kështu, ligji kushtetues nr.7561/1992, në neni 2 parashikonte juridiksionin e gjykatave, ku përcaktonte se "Gjykata është autoriteti që zgjidh çështjet dhe mosmarrëveshjet që lidhen me zbatimin e ligjit "Për dispozitat kryesore kushtetuese" dhe të ligjeve nëpërmjet caktimit të dënimeve penale, të dëmshpërblimeve civile, të njohjes të të drejtave dhe detyrimeve të palëve, si edhe urdhërimit të masave për mbrojtjen dhe vendosjen e tyre, pas një procesi të drejtë, të barabartë dhe të rregullt ligjor në pajtim me standardet ndërkombëtare". Kjo dispozitë paraqet mjaft interes, pasi përveç se tregon kompetencën e gjykatave dhe disponimet e saj në formë të ndryshme, përmend për herë të parë që gjykatat duhet të vendosin vetëm pas një procesi të drejtë, të barabartë dhe të rregullt ligjor në pajtim me standardet ndërkombëtare. Pra, për herë të parë përmendet procesi i rregullt si mënyra e vetme që duhet të veprojnë gjykatat dhe ky proces duhet që të jetë në pajtim me standardet ndërkombëtare. Më tej neni 38 i Ligjit kushtetues nr.7692/1993, parashikonte se "liria, prona ose të drejtat e pranuar me ligj nuk mund të cenohen pa një proces të rregullt ligjor". Këto dispozita, plotësoheshin më tej me parashikime të tjera.

Gjykimi nga një gjykatë e pavarur, megjithëse ishte një kërkesë e nenit 40, të Ligjit nr.7692/1993, e cila ndër të tjera parashikonte se „*Askujt nuk mund t'i hiqet e drejta për një gjykim të drejtë, ... nga një gjykatë ... e pavarur ...*“, sanksionohej që në ligjin nr.7491/1991 i cili në nenin 5, paragrafi i fundit të tij parashikonte se "Pushtetin gjyqësor e ushtrojnë gjykatat që janë të pavarura dhe udhëhiqen vetëm nga ligji". Ky parim nuk elaborohej më tej, nga norma të tjera kushtetuese, por u plotësua nga parashikimet e ligjit tjetër kushtetues nr.7561, datë 29.4.1992 "Për disa ndryshime e plotësime në ligjin nr.7491, datë 29.4.1991 "Për Dispozitat Kryesore Kushtetuese", titulluar "Organizimi i Drejtësisë dhe Gjykata Kushtetuese". Ky ligj kushtetues, në

217 Neni 17.

218 Neni 24, pikat 9 dhe 10.

pjesën e tij të parë kishte parashikime të rëndësishme që lidheshin me pavarësinë e gjykatave. Kështu në nenin 1 sanksionohej përsëri fakti se “Pushteti gjyqësor është i ndarë dhe i pavarur nga pushtetet e tjera. Ai ushtrohet vetëm nga organet e njohura nga ligji “Për dispozitat kryesore kushtetuese”. Ky parim përsëritej përsëri më pas në nenin 8 duke përcaktuar që gjyqtarët i nënshtroheshin vetëm ligjit “Për dispozitat kryesore kushtetuese” dhe ligjeve.²¹⁹ Pjesë e kësaj pavarësie ishte edhe parashikimi që vendimet e gjykatave mund të anuloheshin, të prisheshin ose të ndryshoheshin vetëm me vendim të një gjykate më të lartë, në kushtet e parashikuara me ligj.²²⁰ Ligji kushtetues u kujdes që të parashikonte imunitet për gjyqtarët dhe faktin që ky imunitet mund të hiqej ose kufizohej vetëm nga organi kompetent.²²¹ Një garanci e ngjashme ishte dhe për gjyqtarët e Gjykatës Kushtetuese.²²² Gjithashtu si pjesë e pavarësisë ishin edhe parashikimet për mos uljen e garancive për pushtetin gjyqësor²²³ si edhe për papajtueshmërinë e gjyqtarëve.²²⁴ Garancitë me pavarësinë e gjyqtarëve përfundonin me parashikimet për Këshillin e Lartë të Drejtësisë, organ i cili do të duhej të kujdesej për emërimin, ngritjen në detyrë dhe procedimin disiplinor të gjyqtarëve.²²⁵ Përsa i përket gjyqtarëve kushtetues, ligji kushtetues nr.7561/1992, parashikonte edhe rastet e mbarimit të mandatit.²²⁶

Një rast interesant që Gjykata Kushtetuese e ka lidhur me pavarësinë e organeve të drejtësisë, lidhje me ndalimin që iu vendos këtyre organeve për të hetuar dhe gjykuar personat përgjegjës për krijimin e skemave piramidale. Sipas vendimarrjes përkatëse “Gjykata Kushtetuese mori në shqyrtim pretendimin e kërkuesit sipas të cilit organet e prokurorisë nuk kishin të drejtë të fillonin procesin penal ndaj tij, përderisa kjo ishte ndaluar me nenin 3, paragrafi i dytë i ligjit nr.8227, datë 30.07.1997 “Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr.8215, datë 09.05.1997 “Për kontrollin financiar të personave juridikë jo bankarë që kanë marrë hua nga publiku i gjerë”. Gjykata Kushtetuese konstatoi se neni 3 paragrafi i dytë i ligjit në fjalë ka patur më shumë karakterin e një urdhërimi administrativ se sa të një norme procedurale penale. Duke patur këtë natyrë, ajo ka qenë në kundërshtim me dispozitat kushtetuese sepse ishte ndërhyrje e pushtetit legjislativ në atë gjyqësor, duke cenuar pavarësinë e këtij të fundit.

Mosfillimi i proceseve penale për aq kohë sa do të vazhdonte kontrolli i firmave piramidale i hiqnin mundësinë organeve të prokurorisë të zbatonin detyrat kushtetuese të mbrojtjes së interesave të përgjithshme të shoqërisë, të rendit juridik dhe të të drejtave të shtetasve dhe, për çështje konkrete, e bënin të ndërvarur pushtetin gjyqësor nga ai ekzekutiv. Duke qenë para një dispozite të tillë, prokuroria ka pranuar të respektojë detyrimet kushtetuese, duke mënjanuar urdhërimet e dispozitës në fjalë.²²⁷

Në këtë rast Gjykata Kushtetuese, justifikoi pikërisht injorimin e parashikimeve ligjore me detyrimin e organeve kushtetuese për hetimin dhe gjykimin e veprave penale, të cilat në fakt kishin sjellë tronditje të mëdha në shoqërinë dhe ekonominë e Shqipërisë. Por pavarësisht kësaj, teknika e injorimit të ligjeve, duke mos ia referuar çështjen Gjykatës Kushtetuese, për shfuqizimin e tij, nuk na duket një qasje e drejtë, duke pasur në konsideratë sistemin e kontrollit kushtetues të normave që Shqipëria kishte miratuar dhe pranuar.

Neni 40, i Ligjit nr.7692/1993, parashikonte gjithashtu se “Askujt nuk mund t’i hiqet e drejta për një gjykim të drejtë, ... nga një gjykatë kompetente, ...”. ky togfjalësh na paraqet, parimin e rëndësishëm të gjykimin nga një gjykatë e caktuar me ligj. Për këtë rast normat e tjera

219 Neni 8.

220 Neni 9.

221 Neni 10.

222 Neni 22.

223 Neni 10.

224 Neni 11.

225 Neni 15.

226 neni 23.

227 Vendimi nr.6, datë 9.3.1999 i Gjykatës Kushtetuese.

me karakter kushtetues, konkretisht në ligjin kushtetues nr. 7561/1992 parashikonte krijimin e një sistemi gjyqësor bazuar në Gjykatën e Kasacionit, e cila ishte vetëm gjykatë ligjshmërie dhe nuk mund të shqyrtonte asnjëherë si shkallë e parë,²²⁸ si edhe krijimin e gjykatave të apelit, gjykatave të shkallës së parë dhe gjykatave ushtarake.²²⁹

Në një rast konkret, pavarësisht se Gjykata Kushtetuese, konkludoi se një vendimmarrje e caktuar e Gjykatës së Kasacionit, cënonte nenin 5 të ligjit nr.7491/1991, si dhe nenin 5 të ligjit nr.7561/1992, nga arsyetimi i vendimit rezulton se në këtë rast kemi të bëjmë me cënimin e parimit të gjykatës së caktuar me ligj. Kështu sipas vendimmarrjes së Gjykatës Kushtetuese, "Në datën 26 korrik 1995, bazuar në Kodin e Procedurës Penale të miratuar me ligjin nr.6069 datë 25.12.1979 (i cili ishte në fuqi deri në 31 korrik 1995) është mbledhur Plenumi i Gjykatës së Kasacionit për shqyrtimin e tre kërkesave për mbrojtje të ligjshmërisë në lëndë penale. Ndërsa njërën prej kërkesave plenumi e ka shqyrtuar dhe e ka pranuar, për dy të tjerat, e konkretisht për atë që i përkiste çështjes penale në ngarkim të të dënuarit F.N. si dhe atë që i përkiste të dënuarit B.K., për shkaqe të ndryshme nuk i ka shqyrtuar duke vendosur shqyrtimin e tyre në muajin shtator 1995.

Ky vendim i Plenumit të Gjykatës së Kasacionit i datës 26 korrik 1995, për shqyrtimin e çështjeve në shtator, është antiligjor e antikushtetues.

Me ligjin nr.7905, datë 21.03.1995 Kuvendi Popullor ka miratuar Kodin e Ri të Procedurës Penale, i cili është shpallur nga presidenti i Republikës me dekretin nr.1059, datë 05.04.1995 dhe ka hyrë në fuqi në datën 1 gusht 1995.

Kodi i ri i Procedurës Penale, ndryshe nga Kodi i mëparshëm, nuk parashikon kërkesën për mbrojtje të ligjshmërisë si mjet të jashtëzakonshëm në kompetencën ekskluzive të kryetarit të Gjykatës së Kasacionit e të Prokurorit të Përgjithshëm dhe as Plenumin e Gjykatës së Kasacionit si hallkën më të lartë gjyqësore në lëndë penale.

Kodi i ri nuk përmban dispozita tranzitore lidhur me çështjet penale që ndodheshin në hetim apo gjykim në kohën e hyrjes së tij në fuqi e për pasojë nga 1 gushti i vitit 1995 do të zbatohet Kodi i ri i Procedurës Penale. ...

Eshtë parim i njohur e i pranuar se ndryshe nga e drejta penale materiale ku zbatohet parimi se ligji i ri nuk ka fuqi prapavepruese, me përjashtim të rasteve kur ai është në favor të të pandehurit, në të drejtën procedurale penale vepron parimi sipas të cilit ligji i ri ka fuqi edhe ndaj marrëdhënieve procedurale të lindura para hyrjes së tij në fuqi, për çështje që gjenden në hetim apo gjykim, me përjashtim të rasteve e për një kohë kur vetë ligji shprehimisht ka vendosur.

Edhe nga përmbajtja e ligjit nr.7977, datë 26.07.1995 del qartë zbatimi i parimit të lartpërmendur të prapaveprueshmërisë të ligjit procedural penal si dhe vullneti i legjislatorit mbi suprimimin e Plenumit të Gjykatës së Kasacionit në lëndë penale dhe të institutit të kërkesës për mbrojtje të ligjshmërisë.

Këtë parim ka zbatuar Gjykata Kushtetuese në vendimin e saj nr.3, datë 14.02.1994.

Në këto kushte plenumi nuk legjitimohej të vendoste vazhdimësinë e ekzistencës së tij pas datës 31 korrik 1995 e as vlefshmërinë e mjeteve të jashtëzakonshme për atakimin e vendimeve, në kundërshtim me Kodin e Procedurës Penale dhe ligjin nr.7977, datë 26.07.1995. Në këtë mënyrë janë shkelur dy dispozita kushtetuese, e konkretisht: nenin 5 të ligjit nr.7491, datë 29.04.1991 "Për dispozitat kryesore kushtetuese", në paragrafin e fundit të të cilit sanksionohet se: "Pushtetin gjyqësor e ushtrojnë gjykatat që janë të pavarura dhe udhëhiqen nga ligji" si dhe nenin 5 të ligjit nr.7561, datë 29.04.1992 "Për disa ndryshime e plotësime në ligjin nr.7491, datë 29.04.1991 "Për dispozitat kryesore kushtetuese" paragrafi i fundit i të cilit shprehet se: "Organizimi dhe kompetencat e gjykatave rregullohen me ligj".

...

Së fundi, përfaqësuesi i personit të interesuar ngriti pretendimin se Këshilli i Ministrave

228 Neni 7.

229 Neni 6.

nuk legjitimohet të ngrerë këtë lloj kërkesë në Gjykatën Kushtetuese.

Duke iu referuar përmbajtjes së neneve 36 pika 5 të ligjit nr.7491, datë 19.04.1991 "Për dispozitat kryesore kushtetuese" si dhe të nenit 25 të ligjit nr.7561, datë 19.04.1992, Gjykata Kushtetuese e gjen me vend legjitimitimin e Këshillit të Ministrave.

Duke u bazuar në shqyrtimin në tërësi të çështjes, Gjykata Kushtetuese arrin në përfundimin se mbledhja e Plenumit të Gjykatës së Kasacionit në lëndë penale nga data 1 gusht 1995 është antikushtetuese".²³⁰

Qasja e mësipërme e Gjykatës Kushtetuese, duket se tregon që Pleniumi i Gjykatës së Kasacionit nuk ishte më kompetent për të shqyrtuar kërkesa apo çështje mbas datës 1 gusht 1995. Kjo do të thotë që në këtë rast, gjykimi i këtyre kërkesave bëhej jashtë kompetencës së caktuar nga ligji. Megjithatë ajo që është interesante në këtë rast, është fakti që ankesa për këtë veprimtari të Gjykatës së Kasacionit nuk ka ardhur nga individ, i cili do të mundej të pretendonte shkelje të të drejtës së tij kushtetuese për një proces të rregullt ligjor, por nga Këshilli i Ministrave, i cili normalisht nuk ka të bëjë me këto procedura gjyqësore. Argumentimi i Gjykatës Kushtetuese, se ky Këshilli i Ministrave parashikohej nga ligji kushtetues si një subjekt i aftë për të vënë në lëvizje Gjykatën Kushtetuese, është shumë i cekët, pasi nuk shpjegohet interesi që Këshilli i Ministrave ka për proceset penale.

Parimi i gjykimit nga një gjykatë e caktuar me ligj, shtrihet edhe për mënyrën e formimit të trupave gjykues. Në atë periudhë, ku ende legjislacioni i periudhës komuniste nuk ishte zëvendësuar me legjislacionin e ri, trupat gjykues ende funksionon me ndihmësgjyqtarë. Në atë kohë kemi edhe këtë vendimarrje të Gjykatës Kushtetuese, e cila konstatoi se "Përsa i përket ndihmësgjyqtarëve që përbënin trupin gjykues, Gjykata Kushtetuese ka bërë një sërë verifikimesh, duke kërkuar të dhëna nga Ministria e Drejtësisë, Arkivi i Shtetit, Zyra e Arkivit të Presidencës, e Këshillit të Ministrave si dhe ka marrë sqarime nga ish-gjyqtari ushtarak që ka kryesuar trupin gjykues. Të dhënat kanë qenë jo të plota për atë periudhë, madje edhe kontradiktore. Nësa Ministria e Drejtësisë ka paraqitur një listë të ndihmësgjyqtarëve Ushtarakë të Rrethit të Durrësit, ku nuk figuron emri i dy ndihmësgjyqtarëve në fjalë, organet e tjera nuk kanë dokumenta për atë periudhë kohe. Nga ana tjetër, gjyqtari ushtarak P.Ç. në shpjegimet e tij, ndër të tjera, deklaroi se në kohën kur e ka gjykuar edhe këtë çështje, efektivisht ka patur vetëm tre ndihmësgjyqtarë, ndër të cilët dy janë ata që kanë formuar së bashku me të trupin gjykues. Gjykata çmon se nuk ka prova të plota e të pakontestueshme për të arritur në përfundimin se dy ndihmësgjyqtarët nuk kanë qenë të caktuar më parë ose të miratuar më pas nga Këshilli i Lartë i Drejtësisë".²³¹ Qasja e Gjykatës Kushtetuese në këtë rast, nuk na duket korrekte. përdorja këta ndihmës gjyqtarë nuk figurojnë në listat që ka emëruar Këshilli i Lartë i Drejtësisë në atë kohë, ata ndihmës gjyqtarë do të duhej të konsideroheshin jo të rregullt. Në këtë rast, dëshmia e gjyqtarit ushtarak nuk mundet kurrësi të prevalojë mbi aktet dhe njoftimet zyrtare të institucioneve. Për më tepër Gjykata Kushtetuese në këtë rast, kalon barrën e provës tek individ, i cili në këto raste përveç akteve zyrtare nuk ka si ta mbrojë qëndrimin e tij.

Në mënyrë të qartë, Ligji nr.7692/1993, parashikonte të drejtën e aksesit në gjykatë, më konkretisht norma parashikonte se "askujt, të cilit i është cenuar një e drejtë e njohur me këtë ligj kushtetues, nuk mund t'i mohohet rivendosja e së drejtës në gjykatë".²³²

Si element i rëndësishëm i së drejtës për një proces të rregullt ligjor dhe e harruar që nga Statuti i vitit 1928, rikthehej e drejta për të pasur vendime gjyqësore të arsyetuara.²³³ Zbatimin e këtij parimi e gjejmë në një jurisprudencë të vonët të Gjykatës Kushtetuese, madje në momentin që kishte hyrë në fuqi Kushtetuta aktuale, por që vendimi i Gjykatës së Kasacionit

230 Vendimi nr.11, datë 19.9.1995 i Gjykatës Kushtetuese.

231 Vendimi nr.47, datë 29.8.1997 i Gjykatës Kushtetuese.

232 Neni 39.

233 Neni 9.

(datë 25.11.1998), objekt i kontrollit kushtetues, ishte marrë përpara këtij momenti.²³⁴ Në atë rast Gjykata Kushtetuese, arsyetoi se *“Së dyti, në këtë proces kolegjii penal i Gjykatës së Kasacionit ka shkelur një detyrim kushtetues që buron nga neni 142/1 i Kushtetutës (dhe që gjente sanksionim edhe në dispozitat kryesore kushtetuese) – atë që vendimet gjyqësore duhet të jenë të arsyetuara. Në vendimin nr.250, datë 25.11.1998 të kolegjii penal jo vetëm që nuk bëhet fjalë për rekursin e S.R., por nga përmbajtja e tij nuk del se ç’ka pretenduar ai në rekurs dhe kryesorja nuk përmendet çfarë ka pranuar e rrëzuar gjykata. Për më tepër, ndërsa kërkuesi si në rekurs ashtu dhe në fjalën e mbrojtësit ka pretenduar për pafajësi, në vendim, në mënyrë krejt spontane, në një paragraf të vetëm, argumentohet vetëm ulja e masës së dënimit. Në këto rrethana, vendimi nr.250, datë 25.11.1998 i kolegjii penal të Gjykatës së Lartë përse i përket të pandehurit S.R., duhet të shpallet antikushtetues si rezultat i një procesi jo të rregullt gjyqësor dhe çështja duhet të shqyrtohet përsëri nga kolegjii penal mbi bazën e rekursit të ndodhur në dosje”*.²³⁵ Pavarësisht se në këtë rast, Gjykata Kushtetuese i referohet nenit 142, pika 1 e Kushtetutës aktuale, në fakt referimi do të duhej të ishte bërë në nenin 9 të Ligjit nr.7692/1993.

Legjislacioni kushtetues, parashikonte gjithashtu zhvillimin e proceseve në mënyrë publike, me përjashtim të rrethana të veçanta, kur kjo ishte krejtësisht e domosdoshme për nevojat e sigurimit kombëtar, të rendit publik ose për mbrojtjen e interesave të të miturve, të palëve private dhe të drejtësisë.²³⁶

Ligji nr.7692/1993, parashikonte të drejtën e jetës, por edhe kufizimin e saj, nëpërmjet zbatimit të dënimit me vdekje. Dispozita gjithashtu parashikonte mos zbatimin e dënimit me vdekje për të rinjtë, të cilët në kohën e kryerjes së krimit kanë qenë nën moshën 18 vjeç, si dhe për gratë.²³⁷

Në vijim të parashikimeve kushtetuese, neni 5, garantonte lirinë dhe sigurinë vetjake si të padhunueshme. Sipas kësaj dispozite askush nuk mund të ndalohej pa të dhëna të mjaftueshme. dhe i ndaluar duhej të njoftohej menjëherë për shkakun e ndalimit dhe brenda një kohe të arsyeshme të paraqitej përpara një gjyqtari. Ky afat i arsyeshëm nuk duhej të ishte më tepër se 48 orë. Çdo person i ndaluar ose i arrestuar duhej të njoftohej se ai nuk kishte asnjë detyrim të bënte ndonjë deklaratë dhe se kishte të drejtë të komunikonte menjëherë me avokatin. Gjithashtu i akuzuari kishte të drejtë që të ankohej në gjykatë kundër arrestimit të tij. Siç mund të shihet, këto parashikime që garantonin lirinë personale, lidheshin me të drejtën për mbrojtje me avokat, si edhe të drejtën e aksesit në gjykatë. Kjo e drejtë plotësohej edhe nga dispozita të tjera ku garantohej se askujt nuk mund t’i bëhej kontroll personal, me përjashtim të rasteve të hyrjes në territorin e shtetit dhe të daljes prej tij ose për të mënjанuar një rrezik të atypëratyshëm që i kanosej sigurimit publik.²³⁸

Në zbatimin e këtij parashikimi, Gjykata Kushtetuese gjeti shkelje në legjislacionin shqiptar, i cili mundësonte zgjatjen e këtij afatit, ose interpretimin e këtij afati në forma të tjera të cilat ndikonin në lirinë personale të individëve. Më konkretisht Gjykata Kushtetuese, mbajti qëndrimin se *“Mbi propozimin e Komitetit Shqiptar të Helsinkit, Gjykata Kushtetuese me nismën e saj, shqyrtoi pajtueshmërinë me normat kushtetuese të nenit 43 të ligjit nr.8175, datë 23.12.1996 “Për disa ndryshime në ligjin nr.7855, datë 27.01.1995 në Kodin Penal të Republikës së Shqipërisë”*.

Në paragrafin e parë të kësaj dispozite thuhet: *“Për veprat penale të parashikuara nga ky ligj, organet që bëjnë ndalimin e autorëve të veprave penale brenda 48 orëve, duhet t’i kërkojnë prokurorit nxjerrjen e urdhërit për arrestimin e personave të ndaluar, i cili, menjëherë pas paraqitjes së kërkesës, vendos arrestimin ose lirimin e tyre”*.

234 Kushtetuta e Shqipërisë, ka hyrë në fuqi, me datë 28.11.1998.

235 Vendimi nr.28, datë 19.3.1999 i Gjykatës Kushtetuese.

236 Neni 12 dhe neni 40.

237 Neni 1.

238 Neni 16, paragrafi III.

Përmbajtja e kësaj dispozite vjen në kundërshtim me nenin 5 të ligjit kushtetues nr.7692, datë 31.03.1993, ku thuhet se: "Askush nuk mund të mbahet i ndaluar më tepër se 48 orë".

Duke interpretuar këtë normë të ligjit kushtetues, Gjykata Kushtetuese del me konkluzionin se ky hark kohor fillon nga çasti i ndalimit dhe mbaron në çastin e vlerësimit të masës së sigurimit nga ana e Gjykatës, gjë që ka gjetur pasqyrim të plotë edhe në dispozitat e neneve 257, 258 e 259 pika 5 të Kodit të Procedurës Penale.

Mirëpo, në rast se do të zbatohet neni 43 i ligjit objekt shqyrtimi, del se ky afat i përcaktuar në ligjin kushtetues, nuk do të respektohet.

Akoma më e theksuar bëhet shkelja e këtij ligji kushtetues si rezultat i formulimit jo të saktë të dy paragrafëve të tjerë të nenit 43 të ligjit të ri.

Në paragrafin e dytë të kësaj dispozite thuhet: "Gjykata e shkallës së parë, pas kalimit të 5 ditëve nga nxjerrja e urdhërit të arrestimit, me kërkesën e prokurorit ose në bazë të ankimit të personit të arrestuar vlerëson urdhërin e arrestimit".

Siç del nga përmbajtja e kësaj pjese të ligjit, duhet të kalojnë edhe 5 ditë të tjera nga çasti i nxjerrjes së urdhërit të arrestimit, që gjykata të bëjë vlerësimin e tij.

Sigurisht që një formulim i tillë është i pasaktë dhe kjo pasaktësi të çon në interpretime të gabuara sepse ngatërrohet instituti i vlerësimit të arrestit me atë të revokimit ose zëvendësimit të kësaj mase sigurimi, të cilat siç dihet janë dy momente që ndryshojnë krejtësisht nga njëri-tjetri.

Tepër flagrante janë edhe shkeljet kushtetuese që vërehen në ndërtimin e paragrafit të fundit të nenit 43 të ligjit të sipërpërmendur.

Në këtë dispozitë është parashikuar se në rast se kundër vendimit të gjykatës për lirim të personit të arrestuar bëhet apel ose rekurs i drejtpërdrejtë nga ana e prokurorit, atëherë vendimi për lirim të menjëhershëm të personit të arrestuar pezullohet deri në marrjen e vendimit nga ana e gjykatës që shqyrton ankimin.

Është mëse e qartë se pezullimi i këtyre vendimeve gjyqësore përbën një nga shkeljet më flagrante të së drejtës së lirisë dhe të sigurisë, të parashikuar nga neni 5 i ligjit kushtetues nr.7692, datë 31.03.1993 dhe neni 5 i Konventës Evropiane "Për mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive themelore të Njeriut".

Pas vendimit për lirim nga gjykata, personi nuk mund të mbahet në gjendjen e privimit të lirisë.

Një konkluzion i tillë del nga vetë përmbajtja e nenit 5 të ligjit kushtetues, i cili ka gjetur pasqyrim të plotë në dispozitat e Kodit të Procedurës Penale. Madje, sipas këtyre dispozitave, personi i ndaluar ose i arrestuar duhet të lirohet menjëherë edhe në rastet kur gjykata nuk arrin të bëjë vlerësimin e këtyre masave brenda 48 orëve".²³⁹

Pa komentuar më tej vendimin e Gjykatës Kushtetuese, është mëse e qartë që në atë kohë, zgjidhja ligjore, cenonte rëndë të drejtën për liri personale të individëve. Ata rrezikonin të mbaheshin të burgosur për periudha më të gjata kohore në shkelje të parimeve dhe rregullimeve kushtetuese.

Në një tjetër rast, kur u vendos në diskutim çështja e lirisë personale, shohim se Gjykata Kushtetuese është shprehur se "Përsa sipër Gjykata Kushtetuese konkludon se nuk jemi para një procesi jo të rregullt ligjor në kuptim të nenit 38 të ligjit nr.7692, datë 31.03.1993 për "Të Drejtat dhe Liritë Themelore të Njeriut". Si ankimi i prokurorit ashtu edhe rekursi e të pandehurit janë shqyrtuar nga gjykatat sipas përkatësisë dhe nuk del të ketë shkelje të karakterit kushtetues. Gjykata e apelit dhe ajo e Kasacionit ishin njëkohësisht kompetente për shqyrtimin e çështjes. Mosgjykimi i rekursit të drejtpërdrejtë brenda 10 ditëve nga Gjykata e Kasacionit siç parashikon pika 5 e nenit 249 të Kodit të Procedurës Penale nuk përbën cenim të lirisë vetiake, të parashikuar në nenin 5 të ligjit të mësipërm për "Të Drejtat dhe Liritë Themelore të Njeriut", sepse vonesa është e përligjur me shqyrtimin e kësaj çështje nga gjykata e apelit po brenda 10 ditëve. Vendimi

239 Vendimi nr.58, datë 5.12.1997 i Gjykatës Kushtetuese

i gjykatës së rrethit u shfuqizua nga gjykata e apelit dhe Gjykata e Kasacionit nuk kishte çfarë të shqyrtonte më kur iu paraqit rekursi i drejtëpërdrejtë. Veç kësaj edhe pse kaloi afati i shqyrtimit të rekursit të drejtëpërdrejtë në Gjykatën e Kasacionit, nuk mund të zbatohet neni 249 pika 7 e Kodit të Procedurës Penale, për lirimin e të pandehurit, sepse brenda afatit 10 ditor ishte marrë një vendim nga gjykata e apelit që ishte kompetente për shqyrtimin e çështjes dhe që kishte caktuar si masë sigurimi ndaj V.A., arrestin pa afat”.²⁴⁰ Ky rast, që paraqitet deri diku dhe konfuz, ka të bëjë me shqyrtimin e ankimeve dhe rekurseve që ishin paraqitur kundër masës së arrestit me burg që ishte vendosur më parë, ndaj një individi. Kodi i Procedurës Penale në atë kohë parashikonte se kundër vendimit të gjykatës së shkallës së parë, palët mund të bënin ankim në Gjykatën e Apelit, por edhe mund të bënin rekurs të drejtëpërdrejtë në Gjykatën e Kasacionit. Në këtë rast, vetë individi i ishte drejtuar Gjykatës së Kasacionit duke shmangur Gjykatën e Apelit, por prokuroria kishte ushtruar ankim në Gjykatën e Apelit. Për këtë arsye ishte krijuar kjo situatë konfuze procedurale. Siç rezulton Gjykata Kushtetuese në këtë rast, nuk gjeti shkelje.

Si plotësim i garancive kushtetuese, neni 6 parashikonte të drejtën e mosdënimit pa ligj. Sipas kësaj të drejte askush nuk mund të akuzohej ose të deklarohet fajtor për një vepër penale, e cila nuk konsiderohej si e tillë me ligj në kohën e kryerjes së saj. Gjithashtu nuk mund të jepej një dënim më i rëndë se sa ai që ka qenë i parashikuar në ligj në kohën e kryerjes së veprës penale. Ligji penal favorizues kishte fuqi prapavepruese.

Ky parashikim kushtetues, ka gjetur zbatim disa herë në gjykimin kushtetues të kohës. kështu në një rast, të cituar dhe më sipër, rezultoi se “Përfaqësuesi i personit të interesuar F.N., gjatë seancës gjyqësore pretendoi se pranimi i parimit të prapaveprueshmërisë së Kodit të ri të Procedurës Penale, prek të drejtat kushtetuese, të parashikuara nga neni 6 i ligjit nr.7692, datë 31.03.1993 “Për një shtojcë në ligjin nr.7491, datë 29.04.1991 “Për dispozitat kryesore kushtetuese”. Në referim të dispozitës së mësipërme, të drejtat e sanksionuara në nenin 6 (mosdënimi pa ligj) që pretendohen se janë shkelur lidhen shprehimisht me ligjin penal material dhe jo me atë procedural. Një përfundim i tillë del edhe nga dokumentat ndërkombëtare mbi të drejtat e njeriut të pranuar nga vendi ynë. Po kështu ky përfaqësues pretendoi se edhe pse shtesa që iu bë Kodit të Procedurës Penale me ligjin nr.7977, datë 26.07.1995 nuk është antikushtetuese, ajo ka cënuar të drejtat e të mbrojturit prej tij. Ky pretendim është i pabazuar sepse nxjerrja e këtij ligji nuk ka asnjë lidhje me ekzistencën e Plenumit të Gjykatës së Kasacionit dhe kërkesën për mbrojtje të ligjshmërisë. ... Miratimi i shtesës në fjalë nuk rëndoi aspak të dënuarin F. N., qoftë edhe të dënuarin B.K., pasi vetë Kodi i ri i Procedurës Penale ka suprimuar Plenumin e Gjykatës së Kasacionit dhe të drejtën për kërkesat për mbrojtje të ligjshmërisë në çështjet penale”.²⁴¹ Në këtë rast, përfaqësuesi i individit, pretendoi se zbatimi me fuqi prapavepruese i Kodit të Procedurës Penale, cënonte parashikimin kushtetues të mosrëndimit të pozitës së të pandehurit. Megjithatë duhet theksuar se ky parim është zbatuar vetëm për të drejtën penale materiale dhe jo për atë procedurale dhe për rrjedhojë në këtë rast, zgjidhja e Gjykatës Kushtetuese, duket e drejtë.

Në një tjetër rast, kur diskutohej mbi veprimtarinë e komisioneve që do të vlerësonin figurën e funksionarëve të shtetit, nëse kishin qenë apo jo të përfshirë në mënyrë aktive në shërbim të regjimit komunist, Gjykata Kushtetuese u shpreh se “Sipas paragrafit të dytë të nenit 6, refuzimi për të dëshmuar ose dëshmia a ekspertimi i rremë para komisionit sjell përgjegjësi penale sipas Kodit Penal. Gjykata konstaton se dëshmia e rreme, refuzimi për të dëshmuar dhe ekspertimi i rremë përbëjnë vepra penale të parashikuara nga nenet 306, 307 dhe 309 vetëm kur ato janë bërë para organit të ndjekjes penale ose gjykatës. Si rrjedhojë këto vepra penale të parashikuara në Kodin Penal, nuk mund të shtrihen edhe për organet e tjera. Prandaj, kjo dispozitë duhet të shfuqizohet, se vjen në kundërshtim me nenin 6 të ligjit “Për të drejtat dhe liritë themelore të njeriut”, pasi nuk është parashikuar si vepër penale më vehte. Legjislatori, po ta shohë të

240 Vendimi nr.6, datë 9.3.1999 i Gjykatës Kushtetuese.

241 Vendimi nr.11, datë 19.9.1995 i Gjykatës Kushtetuese.

nevojshme, mund të miratojë dispozitë të veçantë ku të parashikojë veprën penale me sanksionet përkatëse”.²⁴² Në këtë rast Gjykata Kushtetuese, tregon që dëshmia, qoftë e rreme, përpara çdo lloj institucioni, nuk barazohet me dëshminë e rreme përpara gjykatës dhe për rrjedhojë, kjo normë penale nuk mundet që të ndryshojë me ligj tjetër. Në këtë rast jemi përpara një forme të dënimit pa ligj.

Më tej, Gjykata Kushtetuese analizoi, çështjen e dënimeve fikse. Kështu sipas Gjykatës Kushtetuese “Në nenin 15 është parashikuar dënimi i prerë (fiks) me 5 vjet burgim për përdorim publik, fshehje, zhdukje, falsifikim të dokumentave e veprime të tjera të kundërligjshme që përbëjnë vepër penale. Gjykata çmon se kjo mënyrë e caktimit të dënimit fiks bie në kundërshtim me parimin e sanksionuar në paragrafin e dytë të nenit 47 të Pjesës së Përgjithshme të Kodit Penal për individualizimin e dënimit ndaj personit dhe pengon zbatimin e neneve 48, 49 e 50 që bëjnë fjalë për rrethanat lehtësuese dhe rënduese. Prandaj, në nenin 15 të ligjit, fjalët “5 vjet burgim”, duhet të zëvendësohen me fjalët “burgim gjer në pesë vjet”.²⁴³ Në këtë rast Gjykata Kushtetuese me të drejtë konstatoi shkeljen e të drejtave themelore që vijnë si pasojë e dënimeve fikse, ku gjykatat nuk kanë mundësi të individualizojnë rrezikshmërinë e autorit të veprës penale dhe për rrjedhojë edhe dënimin që duhet dhënë. Megjithatë, ndryshimi që bëri Gjykata Kushtetuese në këtë rast, është jashtë kompetencës së saj. Meqë Gjykata konstatoi si antikushtetuese normën, nuk duhej që ta ndryshonte atë, por duhej vetëm që ta shfuqizonte. Gjykata Kushtetuese, është në rolin e një ligjvënësi negativ dhe për rrjedhojë nuk mundet që të miratojë apo ndryshojë ligjet. Edhe përse i përket shfuqizimit, Gjykata Kushtetuese mund ta përdorë si mundësi vetëm kur akte ligjore apo nënligjore normative bien në kundërshtim me normat kushtetuese dhe të shmangë çdo lloj gjykimi që mund të ketë mbi dobishmërinë e ligjeve.

Gjykata Kushtetuese, përsëri ka konstatuar antikushtetutshmërinë e dënimeve fikse, bazuar edhe në nenin 38 të Ligjit kushtetues nr.7692/1993, dispozitë që rregullonte në mënyrë të përgjithshme garantimin e të drejtave të rëndësishme kushtetuese, që kanë të bëjnë me procesin penal. Kështu, bazuar në këtë dispozitë, Gjykata Kushtetuese, mbajti qendrimin se “1. Me ligjin nr.8175, datë 23.12.1996 “Për disa shtesa e ndryshime në ligjin nr.7895, datë 27.01.1995 “Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë”, për veprat penale të parashikuara nga nenet 5, 7-10, 12-14/2, 15-23/1, 24, 28-34, 37-40, janë caktuar sanksione (dënime) fikse. Me këtë sistem nuk merren parasysh kërkesat e një sërë dispozitash të Pjesës së Përgjithshme të Kodit Penal dhe roli i mbrojtjes mbetet pakuptim e paefekt, pasi masa e dënimit është caktuar nga vetë ligjvënësi.

2. Përmbajtja e nenit 43 të ligjit nr.8175, të sipërpërmendur, bie ndesh me nenet 255 e 258 të Kodit të Procedurës Penale dhe me nenin 5 të ligjit kushtetues për “Të Drejtat dhe Liritë Themelore të Njeriut”.

...

Gjykata çmon se parashikimi i sanksioneve (dënimeve) fikse në normat e sipërpërmendura të ligjit nr.8175, bie ndesh me një sërë parimesh (dispozitash) të Pjesës së Përgjithshme të Kodit Penal, sidomos për mënyrën e caktimit të dënimit, për rrethanat lehtësuese e rënduese (nenet 47-50), të cilat kur konkurrojnë, vlejnë, papërgjashtim, për çdo vepër penale.

Sanksionet fikse eliminonjë mbrojtjen përse i përket përcaktimit të shkallës së rrezikshmërisë së veprës së kryer e të autorit të saj dhe gjykatës i heqin mundësinë e individualizimit të dënimit, duke cunuar kështu funksionin e saj në dhënien e drejtësisë.

Si rrjedhojë, me sanksionet fikse cenohen të drejtat themelore të njeriut, të garantuara me parimet kushtetuese për një proces të rregullt ligjor dhe për një gjykim të drejtë (nenet 38 e 40 të ligjit kushtetues nr.7692, datë 31.03.1993 për “Të Drejtat dhe Liritë Themelore të Njeriut”) dhe si të tilla duhet të shfuqizohen”.²⁴⁴

242 Vendimi nr.1, datë 31.1.1996 i Gjykatës Kushtetuese.

243 Vendimi nr.1, datë 31.1.1996 i Gjykatës Kushtetuese.

244 Vendimi nr.13, datë 29.5.1997 i Gjykatës Kushtetuese.

Nga qasja e mësipërme, qartësisht rezulton se dënimet fikse në Kodin Penal, çenojnë të drejtën për një proces të rregullt ligjor për të pandehurit për shkak se më pas bëhet e pamundur individualizimi i dënimit, për personat nëse shpallen fajtor.

Një tjetër rast që lidhet me zbatimin e këtij parimi është mënyra e caktimit të dënimeve. Në një rast konkret ka rezultuar se "Gjykata Kushtetuese vëren se Këshilli Gjyqësor i Kolegjit Penal të Gjykatës së Kasacionit, pasi ka arritur në konkluzionin se dënimi me vdekje ndaj të gjykuarit është i papërshtatshëm, ka gabuar në caktimin e dënimit me burgim të përjetshëm. Sipas nenit 84/a të Kodit Penal që ishte në fuqi në kohën e kryerjes së veprës nga i gjykuari Sami Kila (06.08.1993), vrasja me dashje për motive të dobëta dënohej me heqje të lirisë jo më pak se pesëmbëdhjetë vjet ose me vdekje. Sipas nenit 21 të po atij Kodi, dënimi me heqje të lirisë jepej për një kohë nga një muaj gjer në njëzet e pesë vjet. Gjithashtu, sipas nenit 45, paragrafi i parë, "cilësimi i veprës penale dhe dënimi i saj bëhet në bazë të ligjit penal që ka qenë në fuqi në kohën e kryerjes së saj". Kjo dispozitë vjen në pajtim të plotë me paragrafin e dytë të nenit 6 të ligjit kushtetues nr.7692, datë 31.03.1993 "Për një shtojcë në ligjin nr. 7491, datë 29.04.1991 "Për dispozitat kryesore kushtetuese", sipas të cilit "nuk mund të jepet një dënim më i rëndë se ai që ka qenë i parashikuar në ligj në kohën e kryerjes së veprës penale". Rrjedhimisht, duke i caktuar të gjykuarit dënim me burgim të përjetshëm, të parashikuar nga ligji nr.7769, datë 16.11.1994 (nenet 1 dhe 3) "Për disa ndryshime e shtesa në Kodin Penal të Republikës së Shqipërisë", Këshilli Gjyqësor i Kolegjit Penal të Gjykatës së Kasacionit ka shkelur dispozitat kushtetuese dhe ligjore të përmendura më sipër".²⁴⁵ Pra, në këtë rast, Gjykata Kushtetuese, ka qenë e kujdesshme që të zbatohet parimi i mosrëndimit të pozitës së personit të dënuar, mbi të cilin duhet që të aplikohet si rregull ligji i kohës kur ai ka kryer veprën penale. Ligji i ri penal mund të zbatohet me fuqi prapavepruese vetëm në rast se ishte më i favorshëm në raport me legjislacionin e mëparshëm.

Si një shembull tipik i dënimit pa ligj, është konkurimi që bëhet midis sanksioneve penale dhe atyre administrative. Në një rast, mesa duket ligjvënësi ka vendosur që mospagimi i gjobave administrative, do të sillte konvertimin e tyre në burgim. Sipas Gjykatës Kushtetuese "Në paragrafin e dytë të nenit 26 të ligjit të ri është parashikuar konvertimi nga gjykata i gjobave administrative në burgim. Kjo normë duhet të shfuqizohet në tërësi si antikushtetuese, sepse nuk mund të përfshihet në vepra penale një sanksion me karakter administrativ (neni 6 i ligjit kushtetues për "Të Drejtat dhe Liritë Themelore të Njeriut")."²⁴⁶ Qasja e Gjykatës Kushtetuese në këtë rast është mëse e drejtë, pasi sipas zgjidhjes së ligjvënësit, një dënim administrativ kthehej në një dënim penal, qartazi në mënyrë jo të llogjikshme.

Si pjesë e garancisë së dënimit vetëm me ligj, është edhe pasja e ligjeve dhe sanksioneve të qarta. Kjo mund të çenohet nëse ligjvënësi, në përcaktimin e sanksioneve penale, nuk është i kujdesshëm për caktimin e minimumit dhe maksimumit të dënimeve për çdo vepër penale, në pjesën e posaçme të Kodit Penal. Kjo problematikë del mjaft qartë në një vendimarrjen të Gjykatës Kushtetuese e cila u shpreh se "Gjykata Kushtetuese gjatë shqyrtimit të ligjit nr.8175, datë 27.12.1996 ka konstatuar edhe norma të tjera të Pjesës së Posaçme si dhe norma të Pjesës së Përgjithshme që janë antikushtetuese.

Kështu, me nenet 25 e 26 paragrafi i parë, që zëvendësojnë normat përkatëse të Pjesës së Posaçme të Kodit Penal, është parashikuar vetëm minimumi i dënimit me burgim, por jo edhe maksimumi i posaçëm i tij. Këto norma parashikojnë vepra penale pa ndonjë rrezikshmëri të madhe shoqërore dhe ligjvënësi, duke mos parashikuar për to maksimumin e posaçëm, i ka kategorizuar objektivisht në nivelin e normave për vepra penale me rrezikshmëri më të theksuar, për të cilat maksimumi i dënimit është 25 vjet burgim. Veç sa sipër në paragrafin e parë të nenit 26 është parashikuar zbatimi i njëhershëm i dy dënimeve kryesore (me burgim dhe me gjobë).

Në këtë mënyrë krijohet mundësia për shpërpjestim të dukshëm ndërmjet masës së

245 Vendimi nr.27, datë 27.6.1996 i Gjykatës Kushtetuese.

246 Vendimi nr.13, datë 29.5.1997 i Gjykatës Kushtetuese.

dënimet dhe rrezikshmërisë së veprës e të personit, duke u cenuar kështu garancia kushtetuese për një gjykim të drejtë (neni 40 paragrafi i parë i ligjit kushtetues për "Të Drejtat dhe Liritë Themelore të Njeriut").

Ligji në fjalë përmban edhe norma të tjera, sanksionet e të cilave nuk parashikojnë maksimumin e posaçëm (nenet 22 paragrafi i dytë, neni 23 paragrafi i dytë, pjesa e fundit e nenit 27, paragrafi i dytë i nenit 29 dhe neni 41). Por, Gjykata nuk mund të vendosë shfuqizimin e njëkohshëm të tyre, se ato rregullojnë marrëdhënie të reja juridike-penale dhe nga shfuqizimi i tyre do të krijoheshin boshllëk ligjor, çka do të dëmtonte luftën kundër kriminalitetit.

Kuvendit Popullor i bie për detyrë të bëjë rregullimin ligjor edhe për sanksionet e këtyre normave të reja për t'i konformuar me kërkesat kushtetuese.

Përsa i përket ndryshimeve të normave të Pjesës së Përgjithshme të Kodit Penal, Gjykata i quan antikushtetuese nenet 1 e 2 të ligjit pasi ato cenojnë të drejtat themelore të personave për shkak të përmbajtjes së tyre. Kështu, me ndryshimet e bëra me nenin 1 të paragrafëve 3 e 4 të nenit 34 të Kodit Penal, është hequr maksimumi i gjobës si për krimet ashtu edhe për kundërvajtjet penale. Kjo mungesë thelbësore në sanksione i bën ato alogjike dhe si të tilla, edhe antikushtetuese. Ndërsa me ndryshimin e nenit 53 të bërë me anë të nenit 2, ulja e dënimit nën kufijtë e parashikuar nga ligji ose caktimi i një lloji dënimi më të butë, është kufizuar vetëm për veprat penale për të cilat parashikohet një masë dënimi deri në tre vjet burgim. Vendosja e këtij kufizimi nuk pajtohet me vetë kuptimin e institutit të uljes së dënimit nën kufijtë e caktuar nga ligji ose të caktimit të një lloji dënimi më të butë.

Rrethanat lehtësuese, duhet të merren parasysh, kuptohet në raste të veçanta, kur krahas rrezikshmërisë së pakët të veprës dhe autorit të saj, konkurrojnë bashkarisht disa prej tyre, edhe për uljen e dënimit nën minimumin e parashikuar.

Kufizimi i bërë me nenin 2 për uljen e dënimit nën minimum ose për caktimin e një lloji dënimi më të butë, i heq kuptimin vetë këtij instituti, pasi për veprat penale që parashikojnë deri në 3 vjet burgim, përgjithësisht minimumi i parashikuar është 5 ditë burgim dhe është parashikuar si lloji dënimi edhe gjoba".²⁴⁷

Një tjetër rast interesant që lidhet me këtë parim të rëndësishëm kushtetues, është nëse funksionarët e regjimit komunist që mund të kishin kryer krime të rënda kundër popullsisë civile, do të mbanin apo jo përgjegjësi penale dhe për rrjedhojë do të mund të hetoheshin apo gjykoreshin. Fillimisht Gjykata Kushtetuese, mbajti një qëndrim pozitiv, duke u shprehur se "Grupi Parlamentar i Partisë Socialiste, duke mbështetur kërkesën e tij për antikushtetutshmërinë e nenit 1, i referohet përmbajtjes së fjalisë së parë të pikës 1 të nenit 15 të Paktit Ndërkombëtar lidhur me të drejtat civile dhe politike të 16 dhjetorit 1966 : "Askush nuk do të dënohet për veprime ose mosveprime të cilat nuk përbëjnë shkelje sipas së drejtës kombëtare ose ndërkombëtare në kohën kur janë kryer". Por, ky referim është i cunguar, sepse në pikën 2 të të njëjtit nen thuhet: "Asgjë në këtë nen nuk duhet interpretuar sikur është kundër gjykimit ose ndëshkimit të çdo njeriu për veprime ose mosveprime të cilat, në kohën që janë kryer, janë cilësuar si kriminale sipas parimeve të përgjithshme të së drejtës të njohura nga të gjitha kombet". Përsa i përket nenit 2, me të cilin përcaktohet se hetimi e gjykimi i krimeve të parashikuara në nenin 1 do të bëhet sipas Kodit të sotëm të Procedurës Penale, edhe pse e përsërit dispozitën e nenit 525 të Kodit të Procedurës Penale, kjo nuk e bën atë antikushtetues".²⁴⁸

Por pavarësisht këtij qëndrimi, Gjykata e Kasacionit u shpreh se "Fajësia e të pandehurve është gjetur e provuar me propozimet e bëra prej tyre për internimet administrative me motive politike të disa familjeve, në kundërshtim me dekretin e Presidiumit të Kuvendit Popullor nr. 1906, datë 02.08.1954 dhe nr.5912, datë 26.06.1979. Nga rrethanat e pranuar nga gjykata dhe arsyetimi i tyre, vepra e kryer nga të pandehurit anon nga krimi i shpërdorimit të detyrës, por megjithatë

247 Vendimi nr.13, datë 29.5.1997 i Gjykatës Kushtetuese.

248 Vendimi nr.1, datë 31.1.1996 i Gjykatës Kushtetuese.

është insistuar se, vepra penale e kryer nga të pandehurit është ajo e krimit kundër njerëzimit, parashikuar nga neni 74 i Kodit Penal. Të pandehurit nuk duhet të përgjigjen për krimet kundër njerëzimit, sepse kjo vjen në kundërshtim me përmbajtjen e neneve 2 e 3 të Kodit Penal dhe parimet e përgjithshme lidhur me fuqinë prapavepruese të ligjit. Për përgjegjësinë penale të një personi legjislacioni penal parashikon si element të domosdoshëm parashikimin shprehimisht në ligj si krim dhe se ky parashikim duhet të jetë i mëparëshëm (neni 2 Kodit Penal). Ndërsa në nenin 3 të Kodit Penal është parashikuar se: "Askush nuk mund të dënohet për një vepër, që sipas ligjit të kohës kur është kryer nuk përbënte vepër penale".

Sipas përmbajtjes së kësaj dispozite, që një të dënohet për kryerjen e një veprë kërkohet domosdoshmërisht që vepra të cilësohet si penalisht e dënueshme në momentin e kryerjes së saj dhe jo në një kohë të mëvonëshme. Krimi kundër njerëzimit parashikuar nga neni 74 i Kodit Penal, sipas të cilit të pandehurit janë dënuar, ka hyrë në fuqi me vonë dhe nuk ka qenë parashikuar më parë shprehimisht si krim në dispozitat penale të mëparëshme, kur edhe janë kryer internimet e dëbimet për motive politike. Neni 54 Kodit Penal të vjetër lidhur me genocidin nuk parashikon si element të veprës penale internimet dhe dëbimet. Edhe Konventa Ndërkombëtare miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara e datës 12.06.1996 "Për paktin ndërkombëtar lidhur me të drejtat civile dhe politike", në nenin 15. pika 1, parashikon se: "Askush nuk do të dënohet për veprime ose mosveprime, të cilat nuk përbëjnë shkelje sipas të drejtës kombëtare ose ndërkombëtare në kohën kur janë kryer".

Gjithashtu, edhe neni 7 i Konventës Europiane mbi të Drejtat e Njeriut mban të njëjtin qëndrim mbi këtë çështje. Sipas këtyre dispozitave ndërkombëtare dhe legjislacionit tonë penal garantohej individit se, nuk mund të dënohet për një vepër penale që nuk parashikohej me ligj në kohën kur ai ka kryer veprimin, duke e pasqyruar parimin se, duhet të jesh i vetëdijshëm për një formë sjelljeje të ndaluar që të mbash përgjegjësi për shkeljen e ndalimit të vënë. Në të dy aktet e mësipërme, në paragrafet e dyta të dispozitave të cituara, është parashikuar heqja e ndalimit të fuqisë prapavepruese të ligjit për çdo veprim, që në çastin e kryerjes konsiderohej kriminal "sipas parimeve të përgjithshme të së drejtës, të njohura nga të gjitha kombet". Këto dispozita referohen tek parimet e Nyrembergut (e të Tokios) dhe tek theksi që ato iu vene krimeve të luftës. Përdorimi i termit "nga të gjitha kombet" do të thotë se, për të zbatuar këtë dispozitë duhet të merret parasysh edhe legjislacioni e praktika e shteteve jashtë, Palëve të Larta Kontraktuese të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut".²⁴⁹

Pra, për hetimin e krimeve të komunizmit ka pasur një debat midis këtyre dy gjykatave, Por, Gjykata e Kasacionit, në marrjen e vendimit të saj do të duhej të kishte arsyetuar se përse vendimmarrja e Gjykatës Kushtetues në këtë rast nuk ishte e zbatueshme. Pra, kemi një shmangie nga Gjykata e Kasacionit në këtë aspekt, kur në parim konkluzioni i Gjykatës Kushtetuese, ishte detyrues për Gjykatën e Kasacionit.

Për herë të parë, në nivel kushtetues, parashikohej parimi i prezumimit të pafajësisë. Sipas këtij parimi askush nuk mund të quhej fajtor përderisa nuk i është provuar fajësia me vendim gjyqësor të formës së prerë.²⁵⁰

Ligji kushtetues i viti 1993, parashikonte dhe garanci të tjera gjatë procesit penal. Sipas këtyre garancive çdokush duhej të vihej në dijeni menjëherë dhe hollësisht për akuzën që i bëhej, duhej të kishte kohën dhe lehtësitë e mjaftueshme për të përgatitur mbrojtjen e vet, të kishte ndihmën pa pagesë të një përkthyesi, kur nuk fliste ose nuk kuptonte gjuhën shqipe, të mbrohej vetë ose me ndihmën e një mbrojtësi ligjor të zgjedhur prej tij, të komunikonte lirisht dhe privatisht me të, si dhe t'i sigurohej mbrojtja falas me anë të një avokati nëse nuk kishte mjete të mjaftueshme financiare, si edhe t'u bënte pyetje dëshmitarëve të pranishëm dhe të kërkonte paraqitjen e dëshmitarëve, të ekspertëve dhe personave të tjerë të cilët mund të

249 Vendimi nr. 300, datë 29.07.1997 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Kasacionit.
250 Neni 7.

sqaronin faktet.²⁵¹

Në lidhje me këto garanci kushtetuese, në një rast Gjykata Kushtetuese ka mbajtur qendrimin se *“Pas një shqyrtimi të hollësishëm të të gjitha normave procedurale të hetimit dhe gjykimit të personave të akuzuar për vepra penale (qofshin ata edhe në mungesë), Gjykata Kushtetuese nuk konstaton norma procedurale penale që vijnë ndesh me nenin 8 të ligjit kushtetues. Në të kundërt, ndryshe nga Kodi i mëparshëm i Procedurës Penale, në Kodin e Ri të Procedurës Penale, i cili ka hyrë në fuqi në 1 gusht 1995, janë bërë një sërë ndryshimesh në drejtim të demokratizimit të procesit të hetimit dhe gjykimit të çështjeve penale dhe zgjerimit e garantimit të të drejtave të të pandehurve në procesin penal në përputhje me aktet që mbrojnë e garantojnë të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, si në ligjin tonë kushtetues, ashtu edhe në aktet e konventat ndërkombëtare.*

Sipas procedurës së re i pandehuri pyetet vetëm pasi të japë pëlqimin (neni 166). Po ashtu, parashikohet e drejta e të pandehurit të mos marrë pjesë në shqyrtimin gjyqësor, e deri e drejta e tij të largohet në çdo kohë nga sallat e gjyqit (neni 352).

Gjithashtu, ndryshe nga Kodi i vjetër i Procedurës Penale, sipas të cilit me mosgjatjen e të pandehurit vendosej pezullimi i çështjes penale, sipas rregullave të reja procedurale lejohet hetimi dhe gjykimi i të pandehurit në mungesë të tij.

Garancitë procedurale penale që parashikon neni 8 i ligjit kushtetues – vënia në dijeni për akuzën, e drejta për t'i bërë pyetje dëshmitarëve dhe për të kërkuar paraqitjen e dëshmitarëve, të ekspertëve dhe personave të tjerë – mund të realizohen si nga i pandehuri, ashtu edhe nga mbrojtësi i tij. Ky i fundit ka të drejtat që ligji i njeht të pandehurit (neni 50). Caktimi i mbrojtësit për të pandehurin e pagjetur bëhet nga autoriteti procedues jo në mënyrë të pakushtëzuar, por vetëm pasi ky organ t'i ketë konsumuar të gjitha obligimet që i ngarkon ligji për gjatjen e të pandehurit, siç janë njoftimi në banesë, në vendin e punës, në vendbanimin e përkohshëm, afishimi i njoftimit në portën e shtëpisë ose të vendit ku punon (neni 140) dhe kërkimi i të pandehurit dhe nxjerrja e vendimit të mosgjatjes (neni 141).

Në mbrojtje të të drejtave të të pandehurit si në prani, ashtu edhe në mungesë të tij, prokurori, gjyqtari dhe mbrojtësi kanë një seri detyrimesh ligjore. Kështu, prokurori ka për detyrë të hetojë personalitetin e të pandehurit (neni 42), përgjegjshmërinë e tij (neni 43), të njoftojë mbrojtësin për caktimin e ekspertit dhe t'i japë të drejtën të parashtrojë pyetje e të marrë pjesë në ekspertim (neni 179), t'i caktojë të pandehurit mbrojtës kryesisht (neni 309), t'i kryejë kontrollimet dhe sekuestrimet në prani të mbrojtësit (neni 310). Detyrën e caktimit të mbrojtësit kryesisht e ka edhe gjykata (neni 348/2), si dhe pyetjen e dëshmitarëve në shtëpi ta zhvillojë në prani të mbrojtësit (neni 364). Ndërsa mbrojtësit e caktuar kryesisht nga lista e avokatëve të vënë në dispozicion nga Këshilli Drejtues i Dhomës së Avokatëve (neni 49/3), përveç të drejtave që kanë për përjashtimin e ekspertëve (neni 180), kërkimin e provave të tjera (neni 336), pyetjen e ekspertëve (neni 337) etj., kanë edhe detyrën e besnikërisë dhe ndershmërisë (neni 56).

Gjykata e gjen të pabazuar dyshimin që shpreh pala kërkuese për mbrojtësin e caktuar nga organi procedues (“shteti si palë kundërshtarë në procesin penal”, siç shprehet ajo). Avokati qoftë si detyrim ligjor, qoftë për shkak të etikës profesionale e ka për detyrë të përdorë me ndërgjegje të plotë të gjitha kompetencat që i njeht ligji dhe aftësitë e tij profesionale për mbrojtjen e të pandehurit, njëlloj si në rastin kur zgjidhet prej vetë të pandehurit, ashtu edhe kur caktohet nga organi procedues.

Hetimi dhe gjykimi në mungesë i personave që kanë kryer vepra penale, bëhet vetëm pasi t'u jetë caktuar mbrojtës dhe ka për qëllim realizimin e detyrës madhore që kanë organet e drejtësisë në fushën penale – ndëshkimin e krimit dhe të autorit të tij.

Së fundi, për të siguruar e realizuar dhënien e drejtësisë, ligji procedural parashikon edhe institutin e rishikimeve të vendimeve që kanë marrë formë të prerë (neni 450), garanci tjetër kjo

251 Neni 8.

edhe për personat e gjykuar në mungesë”,²⁵²

Qasja e mësipërme e Gjykatës Kushtetuese, tregon për mënyrën e mbrojtjes së të pandehurit që ishte në mungesë. Mungesa e tij mund të ishte për arsye të ndryshme, por arsyeja më e zakonshme mbetej arratia e tyre. Gjykata Kushtetuese në këtë rast theksoi se garancitë që i pandehuri kishte, mund të realizoheshin prej tij personalisht por edhe nëpërmjet mbrojtësit të tij. Nuk bënte dallim në këtë rast nëse mbrojtësi ishte caktuar nga shteti apo ishte përzgjedhur prej vetë të pandehurit.

Këto garanci të përmendura më sipër plotësoheshin nga e drejta për të mos u detyruar që një person të dëshmonte kundër vetvetes, ose të pohonte fajësinë e tij.²⁵³

Si e një e drejtë e rëndësishme ishte parashikimi që askush nuk mundej që të deklarohej fajtor mbi bazën e të dhënave të mbledhura në mënyrë të paligjshme.²⁵⁴ Kjo plotësohej edhe me parashikimin e nenit 3, sipas së cilit askush nuk mund t’i nënshtrohej torturës, dënimit apo trajtimit çnjerëzor ose poshtëruës. Tjetër e drejtë plotësuese në këtë aspekt ishte parashikimi për paprekshmërinë e banesës. Hyrja në banesë, si rregull, nuk mund të bëhej pa pëlqimin e personit që banonte në të, por vetëm me vendim gjyqësor në rastet e parashikuara me ligj ose për të shmangur një rrezik të atypëratyshëm për jetën, shëndetin e njerëzve, për pasurinë ose kur ishim në kryerje e sipër të një krimi ose menjëherë pas kryerjes së tij.²⁵⁵ Si një e drejtë e fundit që lidhej me mbrojtjen nga dënimi bazuar në prova të mbledhura në mënyrë të paligjshme ishte edhe garancia e fshehtësisë së korrespondencës. Norma ishte mjaft e përgjithshme se parashikonte që fshehtësia e korrespondencës ose e çdo mjeti tjetër të komunikimit privat, nuk mund të cenohej, përveçse me vendim gjyqësor për të mbrojtur interesat e procesit penal ose me miratim të organit kompetent shtetëror të caktuar me ligj kur kjo ishte e domosdoshme për sigurimin kombëtar.²⁵⁶ Megjithëse hapësira mbrojtëse e këtyre të drejtave ishte mjaft e gjerë, ato duhen parë të lidhur më të drejtën për të mos u dënuar mbi bazën e provave të mbledhura në mënyrë të paligjshme.

Në mënyrë të qartë, ligji kushtetues i vitit 1993, garantonte dhe të drejtën për t’u dëgjuar.²⁵⁷ Kjo e drejtë lidhet me të drejtat e tjera dhe garancitë në procesin penal. Sipas kësaj të drejte, çdo person që ndodhej në gjykim, kishte të drejtë që të jepte versionin e tij të ngjarjeve dhe rrethanave. Në funksion të kësaj të drejte ishin edhe mundësitë për të thirrur dhe pyetur dëshmitarë, ekspertë etj.

Gjithashtu ky ligj kushtetues, parashikonte për herë të parë se askush nuk mundej që të gjykohej ose të dënohet më shumë se një herë për të njëjtën vepër penale, me përjashtim të rasteve kur është vendosur rigjykimi i çështjes nga një gjykatë më e lartë.²⁵⁸

Personave u jepej mundësia që nëse nuk ishin dakort me një vendimarrje gjyqësore të kishin mundësinë e apelimit në një gjykatë më të lartë.²⁵⁹ Kjo e drejtë kushtetuese, ka njohur zbatim dhe në praktikën gjyqësore. Në një rast, Gjykatës Kushtetuese, i duhej të analizonte nëse eliminimi nga legjislacioni i ri, i një procedure shqyrtimi të vendimeve gjyqësore të formës së prerë, cënonte apo jo të drejtën për ankim. Në këtë rast Gjykata Kushtetuese u shpreh se “Gjykata e çmon të pabazuar pretendimin se me suprimimin e kërkesës për mbrojtje të ligjshmërisë dhe të Plenumit të Gjykatës së Kasacionit, mohohet e drejta kushtetuese e ankimit ndaj vendimit gjyqësor, sanksionuar nga neni 13 i ligjit “Për të Drejtat dhe Liritë Themelore të njeriut”. Sipas këtij neni asnjë vendim gjyqësor nuk mund të jepet pa i garantuar qytetarit të drejtën e apelimit. Kërkesa

252 Vendimi nr.31, datë 14.7.1998 i Gjykatës Kushtetuese.

253 Neni 9.

254 Neni 10.

255 Neni 16.

256 Neni 17.

257 Neni 11.

258 Neni 12.

259 Neni 13.

për mbrojtje të ligjshmërisë ka qenë një mjet i jashtëzakonshëm i goditjes së vendimeve të formës së prerë që kanë kaluar të gjitha shkallët e gjyimit dhe që varej në diskrecionin e Kryetarit të Gjykatës së Kasacionit e të Prokurorit të Përgjithshëm. Kodi i ri i Procedurës Penale ka rivendosur mënyrën e atakimit të vendimeve të formës së prerë me anën e institutit të rishikimit”.²⁶⁰ Në këtë rast, Gjykata Kushtetuese bëri dallimin midis mjeteve të zakonshme të ankimit, që ishin në dispozicion të të pandehurit dhe mjeteve të jashtëzakonshme, që sipas legjislacionit të mëparshëm, nuk ishin në dispozicion të të pandehurit, por të Prokurorit të Përgjithshëm dhe të Kryetarit të Gjykatës së Kasacionit. Mbi këtë bazë, ky pretendim u konsiderua si i pabazuar.

Për një tjetër rast, që u gjykua në Gjykatën Kushtetuese, për një çështje të vendosur nga Gjykata e Kasacionit, disa ditë përpara se të hynte në fuqi Kushtetuta aktuale, rezultoi se “Gjykata Kushtetuese arrin në konkluzionin se procesi gjyqësor i zhvilluar nga Kolegji Penal i Gjykatës së Kasacionit, përse i përket kërkuesit S.R., është i parregullt e për pasojë ai duhet të shfuqizohet si antikushtetues. Së pari, është shkelur e drejta e ankimit ndaj vendimeve gjyqësore, si një e drejtë kushtetuese e parashikuar si në dispozitat kryesore kushtetuese ashtu dhe në Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë – neni 43. Dëgjimin nga ana e kolegjit penal vetëm të mbrojtësit të kërkuesit, Gjykata Kushtetuese nuk e konsideron si realizim në të gjithë gjerësinë e vet të të drejtës kushtetuese të ankimit. Po t’i referohesh përmbytjes së vendimit dhe mungesës totale në atë të argumenteve për rrëzimin e pretendimeve të S.R., arrihet plotësisht në konkluzionin se edhe dëgjimi i mbrojtësit ka qenë tërësisht formal gjë që përbën cenim të të drejtës së mbrojtjes. Madje në pjesën hyrëse të vendimit nuk janë pasqyruar si objekt i shqyrtimit gjyqësor, jo vetëm shkaqet, por dhe fakti i ushtrimit të rekursit nga ana e të lartpërmendurit. Ulja që i ka bërë kolegji penal masës së dënimit që i kanë caktuar atij dy gjykatat e shkallëve të tjera nuk do të thotë se në këtë gjykim janë analizuar pretendimet ose problemet e ngritura nga i pandehuri dhe mbrojtësi i tij. Përkundrazi, ndryshimi i kësaj pjese të vendimit është diktuar nga nevoja për të harmonizuar masën e dënimit me shkallën e fajësisë së tij në kryerjen e krimit, e cila siç pranon kolegji, ka qenë më e vogël në krahasim me atë të dy të pandehurve të tjerë”.²⁶¹ Kjo qasje është mjaft interesante sepse pavarësisht se Gjykata e Kasacionit e kishte ulur dënimin e individit, ajo nuk e kishte bërë këtë duke analizuar të gjitha pretendimet e paraqitura prej tij, nuk i referonte ato dhe nuk i jepte përgjigje. Gjithashtu, jam i mendimit që pavarësisht se çështja u gjykua në Gjykatën Kushtetuese, në kohën kur kishte hyrë në fuqi Kushtetuta aktuale, rezultoi se kur Gjykata e Kasacionit dha vendimin e saj, ishte ende në fuqi, ligji nr. 7692/1993 dhe për rrjedhojë Gjykata Kushtetuese do të duhej t’i ishte referuar nenit 13 të këtij ligji dhe jo nenit 43 të Kushtetutës aktuale.

Ligji kushtetues në nenin 14 siguron të drejtën e rehabilitimit dhe zhdëmtimit. Megjithatë kjo e drejtë ishte shumë e gjerë ajo përfshinte edhe zhdëmtimin dhe rehabilitimin e personave të ndaluar në mënyrë të padrejtë. Madje paragrafi i fundit i kësaj dispozite parashikonte se asnjë të burgosuri nuk mund t’i mohohet trajtimi njerëzor dhe rehabilitimi moral.

Neni 23 i Ligjit kushtetues të vitit 1993, ngrinte në nivel kushtetues ndalimin e dëbimit dhe të ekstradimit. Sipas këtij parashikimi asnjë shtetas shqiptar nuk mund të dëbohej nga territori i shtetit, ndërsa ekstradimi mund të lejohej vetëm kur ishte parashikuar shprehimisht në marrëveshjet ndërkombëtare në të cilat Shqipëria ishte palë.

Në nenin 40 të ligjit kushtetues 7692/1993, njihej si e drejtë edhe gjykimi i shpejtë. Kjo e drejtë që sot njihet si gjykimi brenda një afati të arsyeshëm, parashikohej për herë të parë në aktet kushtetuese të Shqipërisë. Për gjykimin brenda një afati të arsyeshëm, në mënyrë jo të drejtëpërdrejtë, Gjykata Kushtetuese, për çështje penale, ka mbajtur qëndrim vetëm njëherë në atë kohë kur është shprehur se “Është e vërtetë se gjykimi në shkallë të parë është drejtuar nga një trup gjykues i përbërë prej një gjyqtari e dy ndihmësgjyqtarëve. Por, kjo përbërje e trupit gjykues, ka qenë në pajtim me ligjin e kohës në fuqi. Nga materialet e dosjes rezultoi se shqyrtimi gjyqësor

260 Vendimi nr.11, datë 19.9.1995 i Gjykatës Kushtetuese.

261 Vendimi nr.28, datë 19.3.1999 i Gjykatës Kushtetuese.

ka filluar në 28.01.1995 dhe pas nëntë seancave gjyqësore, vendimi i gjykatës është shpallur në 21.06.1995. Hetimi i mirëfilltë gjyqësor ka përfunduar në seancën e nëntë, më 06.05.1995. Në këtë seancë është vendosur pezullimi i çështjes për të bërë ekzaminimin psikiatrik të të pandehurve. Në seancën e fundit, me datë 21.06.1995 janë lexuar aktekspertizat e bëra në datë 23.05.1995 dhe pasi janë dëgjuar kërkimet e fundit të palëve, po atë ditë është shpallur vendimi i gjykatës. Në këto kushte del se gjykata e shkallës së parë ka zhvilluar hetimin gjyqësor gjatë kohës që ligji nr.7921, datë 19.04.1995 ende nuk kishte hyrë në fuqi. Ky ligj, sipas të Fletores Zyrtare ka hyrë në fuqi në 15.06.1995. Pas kësaj date gjykata nuk ka bërë asnjë hetim të mëtejshëm. Do të ishte absurde që ajo gjykatë të niste nga e para shqyrtimin gjyqësor, vetëm pse nuk është dhënë vendimi përfundimtar deri në atë kohë”.²⁶² Qasja e Gjykatës Kushtetuese në këtë rast ishte pragmatiste, duke qenë se shqyrtimi gjyqësor kishte përfunduar kur hynë në fuqi normat e reja të procedurës penale, atëherë nuk kishte asnjë kuptim, sipas kësaj Gjykate, rifillimi përsëri i shqyrtimit gjyqësor. Megjithatë në kuptim të gjykimit brenda një afati të arsyshëm, logjika e Gjykatës Kushtetuese mund të qendrojë, ky vendim bëhet i diskutueshëm nëse ishte respektuar apo jo gjykimin nga një gjykatë e caktuar me ligj. Duke qenë se vetë Gjykata Kushtetuese kishte pranuar se normat procedurale gjejnë zbatim të menjehershëm me hyrjen e tyre në fuqi, atëherë rezultoi se trupi gjyqësor në këtë rast që dha vendimin përfundimtar, nuk ishte formuar në përputhje me këto rregulla.

Gjithashtu, neni 40 parashikonte dhe gjykimin nga një gjykatë e paanshme. Paanshmëria e trupit gjyqësor, lidhet me faktin që individët që gjykoreshin duhet të ishin të sigurtë, që gjyqtarët nuk përkrahin palët e tjera, nuk kishin lidhje me çështjen dhe për më tepër nuk shfaqnin asnjë paragjykim gjatë çështjes.

Në përfundim, neni 40, i ligjit kushtetues nr.7692/1993 parashikonte edhe gjykimin e drejtë. Gjykimin i drejtë do të thotë që gjykatat duhet të zbatonin rregullat procedurale në mënyrë të tillë që të drejtat dhe liritë themelore të individit, në procesin penal, të mos cënohen dhe të mos ishin të pazbatueshme.

Kështu si pjesë e një procesi të drejtë mund të përmendim njoftimin e ankimit apo rekursit që ka bërë prokurori. Sipas një rasti të shqyrtuar nga Gjykata Kushtetuese rezultoi se “Pretendimi se Gjykata e Kasacionit e ka shqyrtuar çështjen mbi ankimin e prokurorit pa u njoftuar i gjykuari, duke iu mohuar kështu e drejta e mbrojtjes, është e pabazuar. Nga shkresa e përpiluar me datë 07.11.1995 rezultoi se me këtë datë (në ora 12.20’), pra gjashtë ditë para datës së gjyqit, u është komunikuar të gjithë të gjykuarve, duke përfshirë edhe kërkuesin, ankimi i Prokurorit të Përgjithshëm drejtuar Gjykatës së Kasacionit. Në këtë shkresë janë pasqyruar firmat e të gjykuarve si marrës të kopjeve të ankimit, si dhe firmat e tre personave zyrtarë që kanë bërë komunikimin. Përsa i përket parregullsive dhe mangësive në hetimin paraprak dhe në gjykim, pretendimet e kërkuesit nuk mund të merren parasysh nga Gjykata Kushtetuese, pasi ato nuk përbëjnë shkelje të tilla të ligjit që çenojnë të drejtat dhe liritë themelore të njeriut. Nuk është në kompetencën e kësaj Gjykate të bëjë vlerësime për nivelin e hetimit paraprak dhe atij gjyqësor apo të bëjë çmimin e provave të marra në këto faza”.²⁶³ Pra, në këtë rast, rezultoi se individit, kishte marrë dijeni për aktet e prokurorit dhe për rrjedhojë nuk mundej që të pretendonte cënim të të drejtave të tij kushtetuese.

Në një tjetër rast, Gjykata Kushtetuese, konsideroi shkelje pabarazinë që krijohet midis institucionit të prokurorisë dhe të pandehurve. Kështu sipas Gjykatës Kushtetuese, “Me propozim të Komitetit Shqiptar të Helsinkit, Gjykata Kushtetuese me nismën e saj, ashtu si për çështjet e tjera të ngritura në kërkesën e tij, ia nënshtroi kontrollit konstitucional edhe ligjet nr.8180 e nr.8181, datë 23.12.1996 që bëjnë fjalë, i pari “Për një ndryshim në Kodin e Procedurës Penale” dhe tjetri po “Për një ndryshim në Kodin e Procedurës Civile.

262 Vendimi nr.47, datë 29.8.1997 i Gjykatës Kushtetuese.

263 Vendimi nr.47, datë 29.8.1997 i Gjykatës Kushtetuese.

Në të dy këto ligje është parashikuar të krijohet një institut i ri, i cili i jep të drejtë Prokurorit të Përgjithshëm të ushtrorë rekurs në interes të ligjit për prishjen e vendimeve të formës së prerë të gjykatës së shkallës së parë, gjykatës së apelit si edhe vendimeve të Kolegjit Penal dhe Kolegjit Civil të Gjykatës së Kasacionit.

Gjykata Kushtetuese duke shqyrtuar thelbin dhe përmbajtjen e këtyre akteve normative dhe duke i krahasuar e analizuar ato në frymën e ligjeve kushtetuese, çmon se pajisja e Prokurorit të Përgjithshëm me këtë mjet të ri reagimi si dhe e drejta e tij për ta përdorur atë brenda një viti nga dita që vendimet e këtyre gjykatave kanë marrë formën e prerë, nuk pajtohet me funksionet dhe detyrat kushtetuese të organit të prokurorisë.

Në bazë të nenit 13 të ligjit nr.7561, datë 29.04.1992 "Për disa ndryshime e plotësime në ligjin nr.7491, datë 29.04.1991 "Për dispozitat kryesore kushtetuese", Prokuroria është autoriteti i vetëm që ushtron ndjekjen penale në hetim dhe në gjyq dhe që në veprimtarinë e saj gjyqësore mbron interesat e përgjithshme të shoqërisë, të rendit juridik si dhe të drejtat e liritë e shtetasve.

Nga kjo del se me formën e re të organizimit të sanksionuar në këtë dispozitë kushtetuese, prokuroria nuk është e veshur me funksionin e kontrollit mbi ligjshmërinë e vendimeve gjyqësore të formës së prerë. Veprimtaria dhe sfera e kompetencave të saj është më e kufizuar dhe përqendrohet kryesisht në hetim, ndërsa në gjykimin e çështjeve penale e civile, kompetencat e prokurorit ushtrohen vetëm gjatë kohës që është në vazhdim ose porsa ka përfunduar procesi gjyqësor, por kurdoherë brenda afateve të përcaktuara në dispozitat e Kodit të Procedurës Penale dhe të Kodit të Procedurës Civile.

Për më tepër, në gjykimin e çështjeve penale e civile, preket edhe parimi i barazisë së palëve e sanksionuar nga neni 25 të ligjit nr.7692, datë 31.03.1993 për "Të Drejtat dhe Liritë Themelore të Njeriut".²⁶⁴

Rasti i mësipërm, tregon në radhë të parë, mendësinë e regjimit komunist dhe të drejtës së tij që ende ekzistonte në Shqipëri në atë kohë. Kështu, në periudhën komuniste, institucioni i prokurorisë, kishte të drejtën që të ushtronte rekurs në interes të ligjit. Ky ishte një mjet i jashtëzakonshëm gjyqësor, që përdorej kundër çdo lloj vendimi gjyqësor që kishte marrë formë të prerë, madje edhe kur çështja ishte zgjidhur me vendim përfundimtar nga ana e Gjykatës e Lartë. Në këtë rast, nëse ushtrohej ky mjet, Gjykata e Lartë do të duhej që të mblidhej në Kolegje të Bashkuara dhe të rishqyrtonte çështjen. Kjo qasje edhe mund të qëndronte për regjimin komunist, ku Prokuroria cilësohej si organ i mbikëqyrjes së ligjshmërisë në vend, duke mbrojtur interesat e rëndësishme shtetërore, pra, mbetej më e përshtatshme për atë regjim, i cili nuk kishte respekt për të drejtat dhe liritë themelore të njeriut. Për rrjedhojë vendosja e një sistemi pabarazie midis organit të akuzës dhe personit të marrë si të pandehur (të cilit iu hoq edhe e drejta e mbrojtjes me avokat), kishte kuptim vetëm për atë kohë. Ligjvënësi mesa duket nuk kishte në konsideratë ndryshimet kushtetuese, sipas së cilës, roli i prokurorisë kishte ndryshuar dhe thelbi i shtetit tashmë vihej në ruajtjen dhe mbrojtjen e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut. Për këtë arsye, organi i prokurorisë nuk mund të kishte një mjet të tillë të favorshëm kundrejt individëve.

Në një tjetër rast që lidhje me parimin e gjykimit të drejtë, Gjykata Kushtetuese u shpreh se "Gjykata, pasi shqyrtoi çështjen dhe vlerësoi faktet, arriti në konkluzion se gjykata e apelit, me shtesë liste, ka bërë njoftim duke zbatuar rregullat e vendosura nga kjo Gjykatë. Ndonëse u konstatua se disa veprime të gjykatës së apelit, si tërheqja e dosjes nga gjykata e faktit nga një anëtar i saj ose gjykimi i çështjes me një mënyrë të përsheptuar, nuk gjejnë justifikim as me natyrën dhe rëndësinë e çështjes, as me karakterin urgjent të saj, Gjykata Kushtetuese çmon se të gjitha këto veprime të parregullta nuk krijojnë bindjen dhe nuk shërbejnë si bazë për prezumim se gjykata e apelit nuk ka bërë njoftimin e duhur. Gjatë shqyrtimit të çështjes, Gjykata konstatoi se vendimi i gjykatës së apelit ka një të metë me rëndësi. Në këtë vendim, në pjesën arsyetuese,

264 Vendimi nr.55, datë 21.11.1997 i Gjykatës Kushtetuese.

thuhet përveç të tjerash se: "Gjykata pasi dëgjoi palët... vendosi...", gjë kjo që len të kuptohet se gjykata vendimin e saj e ka mbështetur në faktet e administruara në gjykatën e shkallës së parë dhe në analizën e pretendimeve të palëve, ndërsa gjatë gjykimit u provua se as palët as përfaqësuesit e tyre nuk kanë qenë të pranishëm në gjykimin e çështjes. Kjo parregullsi në vendimin e gjykatës së apelit nuk është formale dhe sipas pikëpamjes së disa anëtarëve përbën një shkelje të parimit të konsakruar nga neni 38 i ligjit nr.7692, datë 31.03.1993, por që nuk u përkrah nga shumica e kërkuar nga neni 26 i ligjit nr.7561, datë 29.04.1992".²⁶⁵ Në këtë vendimmarrje vërehen dy qasje në Gjykatën Kushtetuese ku së pari Gjykata ka konstatuar shkelje në gjykimin e zakonshëm, por jo në atë shkallë që ta bënte procesin të parregullt. Në fund rezulton se kishte një mospërputhje midis arsyetimit të gjykatës së zakonshme që shprehej se gjykimi ishte bërë në prani të palëve dhe faktit që i pandehuri ishte gjykuar në mungesë. Megjithëse ky qëndrim nuk rezulton që të ketë marrë shumicën e votave, mendoj se ishte qëndrimi më i saktë pasi tregon se gjykimi në atë rast ishte bërë formal dhe për rrjedhojë jo i drejtë.

265 Vendimi nr.6, datë 27.2.1997 i Gjykatës Kushtetuese.

PJESA E DYTË

TË DREJTAT DHE LIRITË
THEMELORE SIPAS
KUSHTETUTËS SË
SHQIPËRISË

KREU I

E DREJTA E JETËS DHE HEQJA E DËNIMIT ME VDEKJE

(Neni 21 i Kushtetutës)

1.1 Hyrje

Një nga të drejtat themelore të individit është edhe e drejta e jetës. Kushtetuta aktuale në nenin 21 të saj parashikon që *“Jeta e personit mbrohet me ligj”*. Ky parashikim kushtetues, lidhet me të drejtat e njeriut në procesin penal, nëse lejon apo jo dënimin me vdekje në Shqipëri. Sot kjo çështje, duket e zgjidhur përfundimisht për shkak të vendimit të Gjykatës Kushtetuese,²⁶⁶ por në kohën kur Kushtetuta aktuale u miratua, një situatë e tillë mesa duket mbetej ende e diskutueshme. Për këtë arsye e shohim të nevojshme që të analizojmë kontekstin e kohës së miratimit të Kushtetutës, si edhe të bëjmë një analizë të vendimeve të organeve gjyqësore të cilat sollën deklarinimin si antikushtetues të dënimin me vdekje në Shqipëri.

Dënimi me vdekje në Shqipëri, ka qenë njohur dhe zbatuar rregullisht gjatë gjithë zhvillimit të legjislacionit penal në Shqipëri. Kështu, Kodi Penal Osman, që u zbatua në periudhën 28.11.1912 – 31.12.1927, Kodi Penal i Shqipërisë, hyrë në fuqi në datën 1.1.1928, Kodi Penal i vitit 1952 dhe Kodi Penal i vitit 1977, parashikonin dënimin me vdekje për një sërë veprash penale.

Në planin e së drejtës ndërkombëtare, në vitin 1991 Kuvendi Popullor miratoi Ligjin nr.7510, datë 8.8.1991 *“Për Aderimin e Republikës së Shqipërisë në Paktin Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike”*, një akt shumë i rëndësishëm për të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, i cili në nenin 6 të tij, parashikon se 1. *E drejta e jetës është e drejtë e lindur e njeriut. Kjo e drejtë duhet të mbrohet me ligj. Askush nuk mund të privohet arbitrarisht nga jeta.* 2. *Në vendet ku nuk është hequr dënimi me vdekje, ai mund të jepet vetëm për krimet më të rënda, në përputhje me ligjin në fuqi në kohën e kryerjes së krimit dhe nuk duhet të jetë në kundërshtim me dispozitat e këtij Pakti dhe me Konventën për Parandalimin dhe Ndjekjen e Krimit të Gjenocidit. Ky dënim mund të jepet vetëm në bazë të një gjykimi përfundimtar nga një gjykatë kompetente.* 3. *Kur heqja e jetës përbën një krim gjenocidi, kuptohet se asnjë dispozitë e këtij neni nuk i jep të drejtë një shteti palë të këtij Pakti që në asnjë mënyrë t’i shmanget çfarëdo detyrimi që ka marrë përsipër në bazë të dispozitave të Konventës për Parandalimin dhe Ndjekjen e Krimit të Gjenocidit.* 4. *Çdo i dënuar me vdekje ka të drejtë të kërkojë falje ose zëvendësim të dënimin. Amnistia, falja ose zëvendësimi i dënimin me vdekje mund të jepen në të gjitha rastet.* 5. *Dënimi me vdekje nuk mund të jepet për krimet e kryera nga personat nën 18 vjeç dhe nuk mund të zbatohet ndaj grave shtatzëna.* 6. *Asnjë dispozitë e këtij neni nuk mund të shfrytëzohet për të vonuar ose për të ndaluar heqjen e dënimin kapital nga një shtet palë i këtij Pakti. Siç mund të konstatohet, kjo dispozitë që parashikon mbrojtjen e të drejtës së jetës, e njihet edhe mundësinë e zbatimit të dënimin me vdekje, nga një gjykatë kompetente, mbi bazën e normave të qarta ligjore dhe për krime të rënda. Dispozita parashikonte dhe ndalimin e dënimin me vdekje për të miturit, por edhe për gratë, si edhe mundësinë e përfitimit të të dënuarit nga falja apo amnistia.*

Bazuar në traditën historike, si edhe në aktet ndërkombëtare, mundësia e dënimin me vdekje, u parashikua si kufizim i së drejtës së jetës edhe nga neni 1, i ligjit kushtetues nr.7692, datë 31.3.1993 *“Për të drejtat dhe liritë themelore të njeriut”*, dispozitë e cila parashikonte se - *E drejta e çdo njeriu për të jetuar mbrohet me ligj. - Askujt nuk mund t’i hiqet jeta, përveç se në ekzekutim të një vendimi gjyqësor për një krim tejet të rëndë, të kryer me dashje për të cilin dënimi*

266 Vendimi nr.65, datë 10.12.1999 i Gjykatës Kushtetuese.

me vdekje është parashikuar me ligj. – Dënimi me vdekje nuk mund të jepet për të rinjtë, të cilët në kohën e kryerjes së krimit kanë qenë nën moshën 18 vjeç, si dhe për gratë.

Në atë kohë, Kodit Penal i vitit 1977, me ndryshimet që iu bënë në vitin 1993, parashikonte dënimin me vdekje për 11 vepra penale.²⁶⁷ Është interesante se në atë rast u diskutua edhe heqja totalisht e dënimit me vdekje, por nga 250 deputetë që duhej të kishte Kuvendi, vetëm 70 deputetë votuan “pro” heqjes dhe pjesa tjetër votoi “kundër”. Kjo tregon që vullneti i ligjvënësit ka qenë deri në atë kohë për ruajtjen e dënimit me vdekje në Shqipëri.

Nga sa më sipër, nuk përbënte asnjë çudi për kohën që Kodi Penal që u miratua më pas, me Ligjin nr.7895, datë 27.1.1995, të parashikonte dënimin me vdekje për një sërë veprash penale (13 në total). Me të njëjtën logjikë duhen kuptuar dhe dënimet me vdekje të parashikuara në Kodin Penal Ushtarak, të miratuar nga Kuvendi Popullor me Ligjin nr.8003, datë 28.9.1995.

Përsa i përket zbatueshmërisë së këtij vendimi në Shqipëri, duhet theksuar se rasti i fundit, ku disa persona janë dënuar me vdekje dhe për të cilin vendimi është ekzekutuar, i përket vitit 1992.²⁶⁸

Tradita historike juridike e vendit, mendësia e përgjithshme në vend, si edhe rregullimi ndërkombëtar, kushtetues dhe juridiko-penal në fuqi në atë kohë, solli edhe një rezistencë me aderimin e Shqipërisë në Këshillin e Evropës. Kështu, organi ligjvënës i kohës, Kuvendi Popullor, miratoi ligjin nr.7959, datë 11.7.1995 *“Për aderimin e Republikës së Shqipërisë në “Statutin e Këshillit të Europës”*. Në vijim, Kuvendi Popullor, miratoi dhe ligjin nr.8137, datë 31.7.1996 *“Për ratifikimin e Konventës Evropiane për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe lirive themelore”*. Ky ligj i përbërë nga gjashtë nene, ratifikonte “Konventën për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe lirive themelore”,²⁶⁹ si edhe protokollet shtesë nr.1, 2, 4, 7 dhe 11.²⁷⁰ Nenet 3, 4 dhe 5 të këtij ligji ratifikues, njihnin zbatimin e nenit 3 të protokollit shtesë nr.1, të drejtën për t’iu drejtuar Komisionit Evropian të të Drejtave të Njeriut, si edhe juridiksionin e Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut, vetëm për raste kur shkelja e të drejtave të garantuara në këto dokumente ka ndodhur pasi ato kanë hyrë në fuqi për Shqipërinë. Neni 6, parashikonte hyrjen në fuqi të ligjit ratifikues menjëherë.

Siç mund të konstatohet, Shqipëria, nuk e ratifikoi në atë kohë protokollin nr.6, i cili parashikonte në nenin 1 të tij heqjen e dënimit me vdekje në kohë paqeje. Megjithëse siç do të citohet në vijim, nga përmbajtja e vendimeve gjyqësore, del se Shqipëria kishte marrë përsipër detyrimin që të respektonte një moratorium për mos zbatimin e dënimeve me vdekje në vend

267 Ligj nr.7769, datë 16.11.1993 *“Për disa ndryshime e shtesa në Kodin Penal”*.

268 Vendimi nr.39, datë 20.6.1992 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, publikuar në *“Vendime të Gjykatës së Lartë – 110 vjet përvojë gjyqësore”*, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.431: Duke vepruar në rrethanat e përmenduar nga sipër, të dënuarit me veprimet e tyre të kundërligjshme kanë kryer krimin e grabitjes së pasurisë së tjetrit dhe me të drejtë gjykata e ka cilësuar veprën e kryer prej tyre në bazë të nenit 102 të Kodit Penal. Meqenëse veprën e kanë kryer në bashkëpunim gjykata me të drejtë i është referuar edhe nenit 13 të Kodit Penal. Nga kjo vepër penale ka ardhur si pasojë vdekja e 5 personave, midis të cilëve një fëmijë. Këto rrethana rënduese, që përcaktohen nga neni 31, gërmat “c” dhe “dh”, të Kodit Penal, nuk janë përmendur nga gjykata në vendimin e saj. Edhe përsa i përket llojit dhe masës së dënimit vendimi është i drejtë. Duke patur parasysh rrezikshëmërinë shoqërore të veprës dhe të autorëve të saj, me të drejtë gjykata ka dhënë dënimin me vdekje me varje në litar. Në caktimin e dënimit mbahet parasysh fakti, se krimi është kryer në bashkëpunim, kundër fëmijëve, si edhe faktin se nga ky krim kanë ardhur pasoja të rënda, vdekja e 5 personave. Pretendimet që ngrihen në ankim për ndryshimin e vendimit për të dënuarin J.Ç., përsa i përket dënimit, nga me vdekje në 25 vjet heqje të lirisë, nuk janë të bazuara. Ky ka qenë bashkëpunëtor në kryerjen e këtij krimi. Pavarësisht se i dënuari D. ka qenë më aktiv dhe më agresiv për veprimet e tij kriminale në rolin e ekzekutorit ka qenë dhe i dënuari J. që ka goditur P.P. Gjithashtu, ky ka qenë roje, i ka dhënë siguri dhe mundësi veprimi të dënuarit D. Edhe në drejtim të qendrimit psikik të dënuarve, del qartë se ato nuk e kanë kryer veprën, duke qenë nën ndikimin e ndonjë sëmundje psikike. Gjatë shqyrtimit në shkallë të dytë nuk u paraqit asnjë e dhënë bindëse që të vejë në dyshim mendimin e dhënë nga ekspertët për përgjegjshmërinë e tyre (të dënuarve). Ekspertimi është bërë i plotë dhe konformë kërkesave të ligjit. Prandaj nuk ka asnjë shkak për ndryshimin e vendimit.

269 Neni 1.

270 Neni 2.

dhe për tre vjet të ratifikonte protokollin shtesë nr.6, por që për arsye të ndryshme, ky proces nuk ishte formalizuar.

Ndërkohë, në vitin 1998, filluan diskutimet për hartimin dhe më pas miratimin e një kushtetute të re. Nga debati i zhvilluar në Komisionin parlamentar për hartimin e projektkushtetutës,²⁷¹ rezultoi se fillimisht ruhej lejimi i dënimit me vdekje vetëm për krime të rënda në kohë lufte,²⁷² por pati që në fillim një propozim që dënimi me vdekje të lihej edhe për krimet e rënda në përgjithësi dhe jo vetëm në kohë lufte, megjithëse pranohej që kjo ishte një çështje e diskutueshme.²⁷³ Diskutimet e tjera u shtrinë në faktin që dënimi me vdekje ishte diçka që e kërkonte populli shqiptar²⁷⁴ dhe se kishte një anketë për këtë, ku 95% e të pyeturve ishin shprehur për ruajtjen e dënimit me vdekje,²⁷⁵ si edhe kishte propozim që Kushtetuta të mos shprehej, duke ia lënë parlamentit të vendoste,²⁷⁶ ose të mbetej parashikimi që jeta e personit të mbrohej me ligj, por sipas Kodit Penal, duke ia lënë këtij ligji parashikimin ose jo të dënimit me vdekje.²⁷⁷

Është interesant se për qëndrimin e institucioneve evropiane, përshtypja që ishte krijuar, ishte një formulë kompromisi, sipas të cilës Evropa e lejonte ta mbaje dënimin me vdekje, por jo që ta zbatoje,²⁷⁸ si edhe fakti që institucionet evropiane do mbanin një qëndrim negativ nëse shkruhej në Kushtetutë lejimi i saj, etj. Megjithatë, ajo që terheq vëmendjen, është që asnjë nga anëtarët e komisionit, nuk diskutoi detyrimin që Shqipëria kishte marrë përsipër, për ratifikimin e protokollit nr.6, si edhe faktin që ky afat kishte kaluar që në muajin qershor 1998. Dukshëm, çështja e këtij angazhimi dhe kalimi i afatit, nuk ishte problematike në këndvështrimin e ligjvënësit shqiptar.

Propozimi kryesor, që prevaloi, ishte që kushtetuta e re të mos shprehej fare.²⁷⁹ Qasja për këtë propozim ishte që në kushtetutë të shpreheshin duke ia lënë rregullimin e këtij dënimi, ligjvënësit të zakonshëm. Mendohej që ai subjekt partiak që do ta hiqte dënimin me vdekje, do kishte siguruar edhe qëndrimin e shumicës së popullit shqiptar.²⁸⁰ Kjo duke qartë dhe nga ky pasazh i diskutimeve: **Arben Imami:** Meraku ynë është ky: mos vallë duke thenë “Jeta e çdo personi mbrohet me ligj”, e kemi ndaluar dënimin me vdekje? **Zëra:** Jo jo. ... **Arben Imami:** Për të shmangur diskutimin në parim lemë vetëm fjalinë: “Jeta e çdo personi mbrohet me ligj” dhe përfundimisht e vendosim në parlament ndalimin ose jo, të dënimit me vdekje.²⁸¹ ... **Arben Imami:** Të diskutojmë dhe të vendosim për njerin variant, ose tjetrin, me sa duket, nuk e bëjmë dot. Së dyti, kushtetutat kur shprehen, shprehen për heqjen e dënimit kapital, jo për vendosjen e tij. E lemë më mirë të hapur këtë çështje. **(zë i paidentifikueshëm):** Ne duke mos e mohuar, e lemë. **Sabri Godo:** A mund të sigurojmë qenien e dënimit me vdekje? Këtu është çështja. **Arben Imami:** Po! Me formulimin: “Jeta e çdo personi mbrohet me ligj”, dënimi me vdekje ruhet. Në këtë mënyrë çështja lihet e hapur për të vendosur lënien ose heqjen e dënimit me vdekje. Mendoj që është më mirë kështu: lejojmë që kjo çështje të zgjidhet me një vendim të mëvonshëm.²⁸² ... **Arben Imami:** Ky nen që propozojmë do të mbetet vetëm me një pikë: “Jeta e çdo personi mbrohet me ligj”.

271 Ngritur me vendimin nr.339, datë 3.9.1997 të Kuvendit Popullor

272 “Debat i kushtetues”, Vëllimi I, botim i OSBE, Tiranë 2006, fq.57: Diskutimi i Arben Imamit: Vazhdojmë me nenin 7, pika 1: “Jeta e çdo personi mbrohet me ligj”. Pika 2: “Ligji mund të praktikojë dënimin me vdekje vetëm për krime të rënda të kryera në kohë lufte”.

273 Po aty, diskutimi i Fehmi Abdiut, fq.57-58.

274 Po aty, diskutimet i Sabri Godos, fq.58.

275 Po aty, diskutimi i Petrit Kalakulës, fq.62.

276 Po aty, diskutimet e Arben Imamit dhe të një tjetër anëtar, fq.60.

277 Po aty, diskutimi i Sabri Godos, fq.61.

278 Po aty, diskutimi i Sabri Godos, fq.59.

279 Po aty, diskutimi i Arben Imamit dhe Genc Rulit, fq.59.

280 Po aty, diskutimi i Arben Imamit, fq.50.

281 Po aty, fq.60.

282 Po aty, fq.61.

Sabriu nuk është i bindur se në këtë nen përfshihet dënimi me vdekje. **Sabri Godo:** A e kupton këtë qytetari i thjeshtë?²⁸³ ... **Arben Imami:** Ta mbajmë këtë variant? Në qoftë se Komisioni dhe Kuvendi do të shprehen kundër dënimit me vdekje, duke ja lënë ligjit ta bënte, Këshilli i Evropës do të hiqte dorë nga kërkesa për të bërë ndryshime në këtë pikë të projektit. Nga Kushtetuta, zgjidhja e kësaj çështje do të kalonte tek parlamenti. Varianti tjetër do të ishte që Kushtetuta të parashikonte dënimin me vdekje. **Sabri Godo:** E ka pranuar Këshilli i Evropës këtë variant. **Arben Imami:** Atëherë, a ka konsensus që Kushtetuta të mos shprehet për dënimin me vdekje? Ka.²⁸⁴

Çështjes së dënimit me vdekje Komisioni do t'i kthehej përsëri më vonë,²⁸⁵ duke pranuar që në mbledhjen e mëparshme kishte qenë konfuz. Edhe në këtë mbledhje, pati diskutime që lidheshin me nevojën për të mbajtur qëndrim të shprehur, për të cuar në Kuvend dy ose tre variante të normës, me zbatimin e kërkesave të institucioneve evropiane, por edhe me nevojën për ta pasur ende dënimin me vdekje në Shqipëri. Më konkretisht, mund të citojmë këto pasazhe nga diskutimet e kësaj seance ... Rëndësi ka që duke pasur parasysh natyrën e problemit, shqetësimet që ne kemi lidhur me këtë problem, duke pasur parasysh faktin që elektorati shqiptar lidhur me këtë problem është mjaft i sensibilizuar, ky Komision duhet të mbajë një qëndrim zyrtar të përgjegjshëm dhe, për mendimin tim, nuk duhet t'ia lëmë zgjidhjen e kësaj çështjeje organit që ka të drejtë të bëjë Kushtetutën. ... Pra, në këtë mënyrë do të dilnim me një zgjidhje për këtë problem kaq me rëndësi dhe, pastaj, le të vendoste parlamenti me anën e legjislacionit penal. "Kur t'i mbushet mendja" parlamenti mund edhe të mos e parashikojë fare dënimin me vdekje.²⁸⁶ ... Ky është një problem që duhet diskutuar më shumë gjakftohtësi, pa ngarkesa, duke pasur parasysh edhe rekomandimet e Këshillit të Evropës ose të Asamblesë Parlamentare. Megjithatë, një gjë është e vërtetë: nuk jam kundër që këtë ose atë gjë ta bëjmë duke iu përmbajtur rekomandimeve, por duhet të mbajmë parasysh edhe kushtet që ka Shqipëria sot. Unë parimisht e ngre njëqind herë dorën lart në favor të heqjes së dënimit me vdekje. Po për këtë duhet të ndërjegjësohen, të binden e t'u lindë dëshira pjesës dërrmuese të popullit në Shqipëri, se nuk është më nevoja të dënohet njeri me vdekje. Pra, vetëm atëherë kur dënimi me vdekje të duket i tepërt për një shoqëri si e jona. Por jo sot, kur njerëzit janë çdo orë, çdo ditë të kërcënuar nga krimet tejet të rënda. Unë nuk them që çdo njeri që bën një vrasje ose një krim të rëndë të dënohet medoemos me vdekje, por vetëm në rrethana dhe raste të jashtëzakonshme. Në Shqipëri dënimi me vdekje duhet të jepet, sepse sipas meje, akoma ruan vlera parandaluese.²⁸⁷ ... Përsa i përket këndvështrimeve juridike dhe sociale, ne pothuajse ishim të një mendimi unanim, madje edhe jashtë kësaj salle, në një ambient më të gjërë publik dhe politik, se heqja e dënimit me vdekje në mënyrë të shprehur në Kushtetutë ose edhe me ligj është e parakohshme në Shqipëri në situatën aktuale. Vendimi ynë ishte që dënimi me vdekje të mos përmendet fare në Kushtetutë. Është bërë pothuaj një praktikë e zakonshme për pjesën më të madhe të vendeve të botës që të mos prononcohen në kushtetutë për dënimin me vdekje, megjithëse për shekuj të tërë e drejta penale e këtyre vendeve ka njohur dhe zbatuar pa hezitim dënimin me vdekje. ... Në sugjerimin tim që të mos përmendet fare dënimi me vdekje, do të thoja që në Kushtetutë do të shtohet një vlerë e re. Ky, mendoj, duhet të jetë pozicioni ynë kushtetues. I takon sovranit, domethënë popullit në mënyrë të tërthortë, nëpërmjet deputetëve, ose në formë të drejtëpërdrejtë, nëpërmjet referendumit, në përputhje me situatat, të prononcohet për heqjen ose jo të dënimit me vdekje. Gjithashtu, pas katër vjetësh, ose një periudhë tjetër më të gjatë ose më të shkurtër, kur shoqëria jonë mund të jetë pjekur në atë masë që, me anën e një referendum popullor ose me anën e një vendimi të parlamentit, të shfuqizojë dënimin me vdekje, nuk do të jetë nevoja të ndryshojmë Kushtetutën.²⁸⁸ ... Edhe unë mendoj të dalim me dy

283 Po aty, fq.62.

284 Po aty, fq.63.

285 Mbledhja e datës 14 prill 1998.

286 Debati kushtetues, diskutimi i Fehmi Abdiut, fq.70-71.

287 Po aty, diskutimi i Fehmi Abdiut, fq.71.

288 Po aty, diskutimi Genc Rulit, fq.72.

variante. Mendoj që njëri variant të prononcohet për dënimin me vdekje, ndërsa tjetri jo, duke ia lënë ligjit. Kodit Penal për të parashikuar rastet e zbatimit të dënimit me vdekje. Në këtë aspekt, variant më i përshtatshëm do të ishte ai estonez, ku dënimi me vdekje del në mënyrë indirekte. Varianti estonez ka avantazhin se është miratuar edhe nga Këshilli i Evropës.²⁸⁹ ... Askush nuk e ka mbrojtur këtu pozicionin e institucioneve evropiane. Këshilli i Evropës sugjeron që të mos ketë dënim me vdekje dhe kjo thuhet haptazi. Nga ky variant pothuajse hoqëm dorë fare. Kjo do të thotë, se shumica dërrmuese këtu në Komision janë të mendimit që dënimi me vdekje duhet të mbetet në Shqipëri. Ka dy pozicione të ndryshme lidhur me këtë çështje. Të mos fillojmë të komprometojmë Kushtetutën që në vezë duke e bërë pre të sulmeve nga të gjitha anët. Po sulmohet nga një pjesë e opozitës, përse duhet të sulmohet edhe nga Këshilli i Evropës. Unë jam që të dalim me variante në përputhje me pozicionet tona.²⁹⁰

Rezulton që kjo dispozitë u propozua me dy variante, ku variant i parë ishte “Çdo person ka të drejtën e jetës. Kjo e drejtë mbrohet me ligj. Askujt nuk mund t’i hiqet jeta në mënyrë arbitrare”, ndërsa variant i dytë ishte “Jeta e çdo personi mbrohet me ligj”.²⁹¹ Kuvendi me pak ndryshim, ka pranuar variantin e dytë kur miratoi projekt Kushtetutën, duke e vendosur si nenin 21 të saj.

Pra, siç rezulton nga debatet e asaj kohe, hartuesit e Kushtetutës, mesa duket nuk ishin ende gati për të hequr dënimin me vdekje në Shqipëri. Për këtë arsye, ata menduan se duke përdorur një gjuhë neutrale, duke mos e përmendur këtë çështje në tekstin e Kushtetutës, do shpëtonin tekstin e projekt Kushtetutës nga komentet e e organizatave evropiane dhe duke e lënë këtë çështje për ta zgjidhur nëpërmjet legjislacionit të zakonshëm.

Qartazi, në këtë rast, si anëtarët e këtij komisioni, ashtu edhe juristët që e mbështesnin, nuk kishin në konsideratë rregullat e interpretimit (*canon of interpretations*), të cilat do të tregonin qartësisht, se duke përzgjedhur këtë mënyrë formulimi të normës, në fakt kishin vendosur për heqjen e dënimit me vdekje.

Kushtetuta e Shqipërisë u miratua nga Kuvendi me Ligjin nr.8417, datë 21.10.1998 dhe iu nënshtrua referendumit popullor në datën 22.11.1998. Mbi bazën e rezultatit të shpallur nga Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, Presidenti e shpalli këtë Kushtetutë më datë 28.11.1998,²⁹² ditë e cila konsiderohet dhe hyrja e saj në fuqi.²⁹³

Në të njëjtën kohë me zhvillimet e ngjarjeve të mësipërme, rezulton se në një çështje penale, gjykata e shkallës së parë dhe gjykata e apelit, kishin zbatuar dënimin me vdekje. Me paraqitjen e çështjes për shqyrtim në Gjykatën e Lartë, Kolegji Penal vendosi që të analizojë paraprakisht kushtetutshmërinë e normave penale që parashikonin si sanksion dënimin me vdekje. Në fillim, Kolegjit Penal bën një lloj hyrjeje, duke u shprehur se e drejta e jetës, është një e drejtë natyrore dhe askush, pavarësisht motiveve apo rrethanave, nuk mund të justifikohet në marrjen e jetës së një personi. Sipas Gjykatës së Lartë, në këtë rast, e drejta jetës, nga e drejtë natyrore është kthyer në të drejtë pozitive me miratimin e Kushtetutës aktuale. Por argumenti parësor i Gjykatës së Lartë, që më pas do të kthehej në përcaktues, është edhe ndryshimi i formulimit midis nenit 1 të ligjit kushtetues nr.7692/1993 dhe nenit 21 të Kushtetutës aktuale. Kështu, siç e cituam më sipër, neni 1 i ligjit kushtetues të vitit 1993 e lejonte në kushte të caktuar zbatimin e dënimit me vdekje në mënyrë të shprehur, ndërsa neni 21 i Kushtetutës, nuk kishte më një parashikim të tillë. Për këto ndryshime, midis këtyre akteve kushtetuese, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, mbajti qëndrimin se “Është një parim i njohur dhe gjithëpranuar i teknikës së hartimit të normave juridike, parimi si më poshtë: Kur një normë juridike, ose një pjesë e saj, që ka ekzistuar më parë në tekstin e një ligji të shfuqizuar, nuk gjendet më e formuluar në ligjin e ri

289 Po aty, diskutimi nga një zë i pidentifikueshëm, fq.74.

290 Po aty, diskutimi i Arben Imamit, fq.75.

291 Po aty, shënimi fundor nr.79, fq.63 dhe 76.

292 Dekreti nr.2260, datë 28.11.1998 i Presidentit.

293 Kushtetuta, neni 183: *Kjo Kushtetutë hyn në fuqi me shpalljen nga Presidenti i Republikës.*

që ka zëvendësuar të parin, qoftë edhe me ndryshime, kjo do të thotë se vullneti i ligjvënësit ka qenë që ajo normë (apo pjesë e saj) të mos ekzistojë më. Ky është argumenti i parë në mbështetje të tezës që Kushtetuta e re e ka hequr dënimin me vdekje”.²⁹⁴

Përveç këtij argumenti, Gjykata e Lartë, vijon më tej të analizojë parashikimet e nenit 17 të Kushtetutës, duke u shprehur se pavarësisht se pika 1, duket se e lejon kufizimin e së drejtës së jetës, në raste të caktuara të parashikuara nga legjislatori, në përputhje me gjendjen e kriminalitetit në vend, pika 2 e kësaj dispozitë në këtë rast është më kategorike, duke ndaluar ato kufizime të cilat cenojnë thelbin e së drejtës dhe për Gjykatën e Lartë, ekzekutimi i një njeriu barazohet me asgjësimin e thelbit të së drejtës së jetës. Në përfundim, Gjykata e Lartë shprehet edhe për parashikimin që këto kufizime nuk duhet të tejkalojnë ato të parashikuara nga Konventa Evropiane për mbrojtjen e të drejtave të Njeriut.²⁹⁵ Është interesante se në këtë rast, Gjykata e Lartë kufizohet, duke u shprehur në mënyrë përgjithësuese, që kjo Konventë e ndalon dënimin me vdekje, pa analizuar faktin që Shqipëria ende nuk e kishte ratifikuar protokollin nr.6, që ishte edhe marrëveshja konkrete që e ndalonte këtë lloj dënimi. Në të drejtën e traktateve, protokollet shtesë ndaj konventave duhet të ratifikohen në mënyrë të veçantë nga shtetet palë, në mënyrë që këta të fundit të konsiderohen se kanë tashmë detyrimin për të respektuar detyrimet që burojnë nga teksti i protokollit, Në të kundërt, ndaj këtyre shteteve burojnë detyrime vetëm nga teksti fillestar i konventës, siç ekzistonte para miratimit të protokollit.

Gjithashtu, në arsyetimin e Gjykatës së Lartë nuk gjejmë asnjë argumentim në lidhje me parashikimin e nenit 6 të Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike, që tashmë ishte ratifikuar nga Shqipëria që në vitin 1991.

Në përfundim, bazuar në parashikimin e nenit 145, pika 2 e Kushtetutës,²⁹⁶ Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vendosi pezullimin e shqyrtimit të mëtejshëm të çështjes dhe dërgimin e saj Gjykatës Kushtetuese, për të vlerësuar kushtetutshmërinë e normave të Kodit Penal që parashikonin dënimin me vdekje.

Gjykata Kushtetuese e trajtoi çështjen e dënimit me vdekje, në dy aspekte: në aspektin e së drejtës ndërkombëtare dhe në aspektin e së drejtës së brendshme. Kjo qasje e Gjykatës Kushtetuese ka pasur si qëllim që të argumentojë sa më mirë se pse dënimi me vdekje duhej të shfuqizohej, por jam i mendimit që arsyetimi i saj ishte kontradiktor në disa raste dhe në përgjithësi jo i plotë. Le t'i trajtojmë ato me radhë.

1.2 Aspekti ndërkombëtar

Në vendimin nr.65, datë 10.12.1999, Gjykata Kushtetuese, e nis arsyetimin e saj, duke ballafaquar rregullimet e dënimit me vdekje në Shqipëri, me detyrimet ndërkombëtare të Shqipërisë. Kështu, sipas Gjykatës Kushtetuese, *“Me ligjin nr. 7959, datë 11.07.1995 Kuvendi Popullor ka vendosur aderimin e Republikës së Shqipërisë në Statutin e Këshillit të Europës. Anëtarësimin e saj me të drejta të plota përfaqësimi në këtë Këshill, Republika e Shqipërisë e realizoi krahas zhvillimeve të karakterit politik, ekonomik, social dhe juridik që kishte arritur dhe kalimit gradual drejt një shoqërie të lirë e demokratike, por edhe kundrejt disa angazhimeve dhe detyrimeve të karakterit juridik ndërkombëtar, të cilat ajo i mori përsipër për t'i përmbushur brenda disa afateve të caktuara, në bazë të Rezolutës nr. 189 të vitit 1995 të miratuar nga Asambleja Parlamentare*

294 Vendimi nr.318, datë 22.9.1999 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, publikuar në “Vendime të Gjykatës së Lartë – 110 vjet përvojë gjyqësore”, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.464.

295 Vendimi nr.318, datë 22.9.1999 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, publikuar në “Vendime të Gjykatës së Lartë – 110 vjet përvojë gjyqësore”, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.463-465.

296 Kushtetuta, neni 145, pika 2: *Kur gjyqtarët çmojnë se ligjet vijnë në kundërshtim me Kushtetutën, nuk i zbatojnë ato. Në këtë rast, ata pezullojnë gjykimin dhe ia dërgojnë çështjen Gjykatës Kushtetuese. Vendimet e Gjykatës Kushtetuese janë të detyrueshme për të gjitha gjykatat.*

e Këshillit të Europës, e shoqëruar nga vendimi i Komitetit të Ministrave nr(95) i datës 10 korrik 1995, akte të cilat sipas Statutit të Këshillit të Europës dhe Konventës Europiane të të Drejtave të Njeriut, janë të detyrueshme për t'u zbatuar.

Republika e Shqipërisë sipas këtyre angazhimeve ndërkombëtare detyrohej që të ratifikonte Konventën Europiane të të Drejtave të Njeriut së bashku me Protokollet nr.1, 2,4,7 dhe 11 të saj brenda afatit prej një viti, si dhe të nënshkruante, ratifikonte dhe zbatonte Protokollin nr.6 të kësaj Konvente, lidhur me heqjen e dënimit me vdekje, në kohë paqeje, brenda një afati prej tre vjetësh, nga koha e pranimit të saj në Këshillin e Europës, duke zbatuar një moratorium mbi ekzekutimet deri në heqjen e dënimit me vdekje.

Të gjitha këto angazhime juridike dhe politike, të marra përsipër nga Republika e Shqipërisë, kanë të bëjnë me kushtet që Këshilli i Europës ka vendosur, për heqjen e dënimit me vdekje, jo vetëm ndaj shteteve anëtarë të tij, por edhe për ato shtete të cilat paraprakisht kanë fituar statusin e të ftuarit special pranë këtij organizimi.

Rezoluta nr.1044, datë 04.10.1994 e Asamblesë Parlamentare të Këshillit të Europës në pikën 6 të saj parashikon: "Zbatimi adekuat i Protokollit shtesë të Konventës Europiane të të Drejtave të Njeriut duhet të mbetet një nga preokupimet e Asamblesë dhe vullneti për ta ratifikuar këtë protokoll duhet të përbëjë një kusht për anëtarësimin në Këshillin e Europës". Kjo klauzolë e karakterit juridiko-ndërkombëtar përbënte tashmë për Republikën e Shqipërisë, si një nga vendet që kishte fituar statusin e të ftuarit special, një kusht determinant për anëtarësimin e saj pranë Këshillit të Europës.

Mbi bazën e këtyre angazhimeve ndërkombëtare dhe brenda afateve të përcaktuara, Republika e Shqipërisë nënshkroi e ratifikoi Konventën Europiane për të Drejtat e Njeriut dhe Protokollet nr.1,2,4,7 dhe 11, si dhe përmbushi mjaft detyrime të tjera të vendosura nga Asambleja Parlamentare dhe Komiteti i Ministrave pranë Këshillit të Europës. Ajo, gjithashtu zbatoi me korrektësi moratoriumin mbi ekzekutimet e dënimeve me vdekje, pasi që nga viti 1995 nuk është ekzekutuar asnjë person, ndaj të cilit është aplikuar ky lloj dënimi nga gjykatat. Por aktualisht Republika e Shqipërisë nuk e ka përmbushur formalisht detyrimin juridik dhe politik të nënshkrimit, ratifikimit dhe zbatimit të Protokollit nr.6, i cili që në nenin 1 të tij sanksionon heqjen e dënimit me vdekje.

Sipas parimeve kryesore të së drejtës ndërkombëtare, të cilat kanë gjetur pasqyrimin e tyre të plotë në Kushtetutën e re, shtetet si subjekte të kësaj të drejte, janë të detyruara të përmbushin të gjitha angazhimet, që ato i kanë marrë përsipër për t'i realizuar. Përndryshe, në rast përmbushje të këtyre detyrimeve dhe angazhimeve ndërkombëtare, shtetet përkatëse nuk do të mund t'i shmangen përgjegjësisë, e cila zakonisht shfaqet shumëplanëshe, por që ndikimin më të madh e ka kryesisht në aspektin politik, juridik, ekonomik dhe social.

Nga kjo pikëpamje Republika e Shqipërisë, si një shtet që ka pranuar të aderojë në këto struktura ndërkombëtare nuk bën përjashtim. Me kalimin e tre vjetëve nga pranimi i saj në Këshillin e Europës, afat i cili është plotësuar që në muajin Qershor të vitit 1998, Republika e Shqipërisë duhej të kishte zbatuar plotësisht edhe de jure këtë detyrim ndërkombëtar, si rrjedhojë e vetë angazhimit të saj politik e juridik, duke e hequr përfundimisht dënimin me vdekje, si një nga llojet e dënimeve të parashikuar nga dispozitat e Kodit Penal.

Nënshkrimi dhe ratifikimi në afatin e caktuar i Protokollit nr.6 nga ana e Kuvendit të Shqipërisë, do t'i shërbente afirmimit të kredibilitetit të Republikës së Shqipërisë në arenën ndërkombëtare, si një shtet që shfaq seriozitet dhe përgjegjësi në drejtim të realizimit pa hezitim të atyre angazhimeve që ajo vetë i ka pranuar, si dhe do të mbyllte përfundimisht këtë problem mjaft të diskutuar.

Megjithatë duke u nisur nga fakti i plotësimit të afatit tre vjeçar për përmbushjen e detyrimit ndërkombëtar për heqjen e dënimit me vdekje, si dhe nga zbatimi në praktikë i moratoriumit mbi ekzekutimet e personave të dënuar me këtë lloj dënimi, në të vërtetë ishte vënë

në rrugën e zgjidhjes problemi i ekzistencës ose jo të dënimit me vdekje në Shqipëri, i cili që nga viti 1995 mbeti praktikisht i pazbatueshëm.

E parë në këtë këndvështrim, Kushtetuta është hartuar duke u bazuar edhe në parimet që sanksionon Statuti i Këshillit të Europës, ku në nenin 3 të tij thuhet: “Çdo anëtar i Këshillit të Europës pranon parimin e përparësisë të së drejtës dhe parimin në bazë të të cilit çdo person nën juridiksionin e saj duhet të gëzojë të drejta e njeriut dhe liritë themelore”. Në këtë aspekt edhe qytetarët shqiptarë si pjesë e kësaj bashkësie europiane, ku heqja e dënimit me vdekje është bërë një domosdoshmëri, nuk mund të bëjnë përjashtim nga ky rregull dhe as nuk mund të vihen në pozita më të disfavorshme në krahasim me qytetarët e shteteve të tjera për gëzimin e këtyre të drejtave dhe lirive themelore. Për këtë arsye ndaj tyre mund të zbatohen vetëm ato lloj kufizimesh që në thelb nuk tejkalojnë legjislacionin europian.

Prandaj gjatë përgatitjes së Kushtetutës së re është mbajtur parasysh pikërisht ky realiteti i krijuar, si rrjedhojë dhe e atyre detyrimeve ndërkombëtare që kërkojnë heqjen e dënimit me vdekje nga legjislacioni penal.

Trajtimi si më sipër i problemit, në aspektin e marrëdhënieve ndërkombëtare dhe detyrimeve politike dhe juridike që Republika e Shqipërisë ka marrë përsipër, shërbejnë si argumenta, të cilët së bashku me analizën e dispozitave konkrete kushtetuese, i krijojnë Gjykatës Kushtetuese mundësinë për të konkluduar lidhur me pajtueshmërinë ose jo me Kushtetutën të dispozitave të Kodit Penal që e parashikojnë dënimin me vdekje. Parë nga ky këndvështrim paraqitet e domosdoshme interpretimi i atyre dispozitave të Kushtetutës që kanë rëndësi dhe që lidhen drejtpërdrejt me këtë çështje”.²⁹⁷

Qasja e më sipërme e Gjykatës Kushtetuese, për të filluar analizën e saj me pjesën ndërkombëtare, është kritikuar në doktrinë e cila ka mbajtur qendrimin se “Vlerësoj se, sado i rëndësishëm të jetë respektimi marrëveshjeve ndërkombëtare të ratifikuara nga Republika e Shqipërisë, GjK nuk duhet ta kishte vendosur këtë si argument primar të arsytimit të saj. Në këtë rast renditja është e rëndësishme, sepse flet në heshtje për qëndrimin subjektiv, të brendshëm, të vetë anëtarëve të kësaj gjykatë, të cilët nuk kanë parë si prioritet respektimin e elementit bazik në lidhje me liritë dhe të drejtat individuale, por respektimin e detyrimeve ndërkombëtare”.²⁹⁸

Argumenti i mësipërm i Gjykatës Kushtetuese, mesa duket do të tregojë që shfuqizimi i dënimit me vdekje është një kërkesë e Këshillit të Evropës, e cila ka kushtëzuar anëtarësimin e Shqipërisë në këtë organizatë dhe me ratifikimin e Protokollit nr.6. Gjithashtu, Gjykata vlerëson që detyrimi që ka marrë përsipër Shqipëria për ta ratifikuar brenda 3 vjetëve këtë protokoll (afat që kishte kaluar në qershor 1998) kishte karakter ndërkombëtar, të cilit vendi ynë nuk mundej t’i shmangej, si në planin politik, ashtu edhe në planin juridik. Në përfundim të kësaj linje arsyetuese, Gjykata Kushtetuese përmend edhe faktin që dënimi me vdekje kishte kohë që nuk zbatohet në Shqipëri. Megjithatë, vendimi përmend vitin 1995, të dhënat tregojnë që rasti i fundit i ekzekutimit të dënimit me vdekje në Shqipëri, siç u përmend më sipër është i vitit 1992. Le t’i trajtojmë me radhë si argumente.

Në pjesën e saj arsyetuese, detyrimi që kishte marrë përsipër Shqipëria për ratifikimin e protokollit nr.6, Gjykata Kushtetuese e cilëson si pjesë të detyrimeve të saj politike. Kjo qasje e Gjykatës Kushtetuese, për të vlerësuar detyrimet politike të Shqipërisë në arenën ndërkombëtare, nuk rezultojnë që të jenë pjesë e juridiksionit kushtetues. Për të bërë këto vlerësime, Kushtetuta e Shqipërisë përcakton organe të tjera, ku mund të përmendim fillimisht Kryeministrin, i cili “koncepton dhe paraqet drejtimit kryesore të politikës së përgjithshme

297 Vendimi nr.65, datë 10.12.1999 i Gjykatës Kushtetuese.

298 Xhezair Zaganjori; Arta Vorpsi dhe Denar Biba, “Parime kushtetuese dhe të drejta themelore në jurisprudence”, Tiranë, 2013, fq.348-349.

shtetërore dhe përgjigjet për to”²⁹⁹ dhe më pas Këshilli i Ministrave, i cili “përcakton drejtimit kryesore të politikës së përgjithshme shtetërore”.³⁰⁰

Pushteti ekzekutiv, për politikën që ndjek, përfshirë edhe politikën e jashtme dhe përmbushjen e detyrimeve ndërkombëtare, në planin politik, kontrollohet nga Kuvendi, nëpërmjet interpelancave dhe pyetjeve që deputetët ia drejtojnë Kryeministrit dhe ministrave,³⁰¹ si edhe nëpërmjet ratifikimit ose të denoncimit me ligj, të marrëveshjeve ndërkombëtare.³⁰²

Kjo qasje është pranuar edhe nga jurisprudenca e mëvonshme e Gjykatës Kushtetuese, e cila ndër të tjera ka mbajtur qëndrimin se “Nga ana tjetër, neni 100/1 i Kushtetutës parashikon se Këshilli i Ministrave përcakton drejtimit kryesore të politikës së përgjithshme shtetërore. Pra, **përcaktimi i thelbit të marrëdhënieve me jashtë bëhet nga ekzekutivi, i cili, në kuadër të realizimit të programit qeveritar, përcakton drejtimit kryesore të politikës së jashtme, përfshi edhe anëtarësimet në organizatat ndërkombëtare apo lidhjen e traktateve dy ose shumëpalëshe.** Ndërsa shfaqja e këtij vullneti jashtë vendit, në emër të Republikës, bëhet nga Presidenti, **duke iu përmbajtur politikës së përcaktuar më parë nga qeveria dhe/ose parlamenti, sipas rastit. Sa më sipër vlen vetëm në rastet kur bëhet fjalë për marrëveshjet me karakter politik, ndërsa për marrëveshjet e tjera të natyrës ekonomike, kulturore, të shkëmbimit tregtar etj, autoritetin e përfaqësimit dhe të lidhjes së tyre e ka qeveria. Kjo është dhe arsyeja që Ligji nr.8371, dt.09.07.1998 “Për lidhjen e traktateve dhe marrëveshjeve ndërkombëtare” bën dallim midis marrëveshjeve ku palë është shteti shqiptar dhe marrëveshjeve ku palë është qeveria shqiptare. Në doktrinën kushtetuese, marrëveshje me natyrë politike konsiderohen të gjitha ato marrëveshjeve që sjellin pasoja për ekzistencën e shtetit, integritetin territorial, pavarësinë e tij apo pozitën e vetë shtetit në arenën ndërkombëtare. Veçanërisht, konsiderohen si marrëveshje politike ato që lidhen direkt me shpalljen, sigurimin apo zgjerimin e pozitës së një shteti ndaj një shteti tjetër. Të tilla janë: marrëveshjet për aleancë, marrëveshjet për bashkëpunim politik, pakte të mossulmimit reciprok, neutralitetit, çarmatosjes, përcaktimit të kufijve dhe të tjera të ngjashme me to. Është kjo arsyeja që hyrja në fuqi e këtyre marrëveshjeve kondicionohet edhe me dhënien e pëlqimit nga ligjvënësi, pra ratifikimin, pasi të tilla marrëveshje duhet të jenë të mbështetura tek parimi i legjitimitetit demokratik të organeve të brendshme të një shteti, në përputhje me parimin e demokracisë”.**³⁰³

Pra, vetë Gjykata Kushtetuese, e ka pranuar që detyrimet politike në arenën ndërkombëtare janë çështje të pushtetit ekzekutiv dhe të pushtetit ligjvënës. Janë këto dy pushtete që kishin marrë përsipër angazhime për ratifikimin e protokollit nr.6 të KEDNJ dhe janë këto pushtete që do të mbanin përgjegjësi përpara popullit si mbajtës i sovranitetit³⁰⁴ nëse anëtarësimi në organizata ndërkombëtare do të kushtëzohej me ratifikimin ose jo të kësaj marrëveshjeje ndërkombëtare.

Pavarësisht se këto dy vendime, të cituara më sipër, janë në kohë të ndryshme, i pari i vitit 1999 dhe i dyti i viti 2010, pra me 11 vite diferencë, përsëri kanë efekt mbi njëri-tjetrin, konkluzion ky bazuar në rregullat e interpretimit (*Canons of Interpretations*). Kështu sipas “rregullit të kuptimit të njëjtë” (*Fixed-Meaning Canon*), fjalët ruajnë kuptimin që kanë pasur në kohën kur u miratua teksti juridik,³⁰⁵ në rastin tonë të Kushtetutës. Për këtë arsye, kuptimi i normave kushtetuese, se cili institucion ka pasur atributet për të vlerësuar angazhimet politike të Shqipërisë në arenën ndërkombëtare, ka qenë dhe i mbetet pushtetit ekzekutiv dhe atij ligjvënës.

Ndoshta kjo është dhe arsyeja që Gjykata Kushtetuese, detyrimet politike i shoqëron

299 Kushtetuta, neni 102, pika 1, gërma “b”.

300 Kushtetuta, neni 100, pika 1.

301 Kushtetuta, neni 80, pika 1.

302 Kushtetuta, neni 121.

303 Vendimi nr.15, datë 15.4.2010 i Gjykatës Kushtetuese, paragrafët 31 dhe 32.

304 Kushtetuta, neni 2, pikat 1 dhe 2.

305 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, “*Reading Law: The interpretation of legal text*”, 2012, fq.78.

gjithmonë edhe me nocionin e detyrimeve juridike. Pra, në çdo rast, angazhimet e Shqipërisë i konsideron si detyrime politike, por edhe juridike njëkohësisht. Për këtë arsye, duhet të analizojmë nëse Shqipëria kishte angazhime juridike, duke analizuar nëse deklaratimet apo nënshkrimet e dokumenteve të ndryshëm, e bënë detyrues dhe të mirëqenë angazhimin e Shqipërisë që të zbatonte parashikimet e Protokollit nr.6. Për këtë aspekt, na vjen në ndihmë përsëri jurisprudenca e mëvonshme e Gjykatës Kushtetuese. Kështu, ka rezultuar se Ministrat respektivë të Punëve të Jashtme të Shqipërisë dhe të Greqisë kanë nënshkruar Marrëveshjen *“Për delimitimin e zonave të tyre përkatëse, të shelfit kontinental dhe zonave të tjera detare që u përkasin në bazë të së drejtës ndërkombëtare”*.³⁰⁶ Kjo marrëveshje, përpara ratifikimit, iu nënshtrua kontrollit kushtetues, dhe gjatë gjykimit u debatua çështja nëse Shqipëria po shkelte detyrimet e saj ndërkombëtare, përderisa po kundërshtonte një marrëveshje për të cilën kishte marrë angazhime në të drejtën ndërkombëtare, nëpërmjet nënshkrimit të saj. Përgjigjja e Gjykatës Kushtetuese në këtë rast ishte se *“Gjykata rithekson se konstatimi i mungesës së plotfuqisë nga delegacioni shqiptar në procesin e lidhjes së marrëveshjes ndërkombëtare nuk bie ndesh me nenin 46 të Konventës së Vjenës për respektimin e detyrimeve të marra përsipër nga pala shqiptare, pasi në rastin konkret marrëveshja i nënshtrohet një kontrolli paraprak nga kjo Gjykatë, pra para se ajo të ratifikohet nga Kuvendi i Shqipërisë. Për këtë shkak, sipas së drejtës së brendshme shqiptare, marrëveshja nuk ka hyrë ende në fuqi dhe për pasojë nuk ka filluar të japë efekte për sa kohë nuk është ratifikuar nga Kuvendi, sipas nenit 121 të Kushtetutës. Nisur nga ky fakt, në rastin konkret, nuk kemi të bëjmë me shmangie nga detyrimet që vijnë si pasojë e lidhjes së një marrëveshje ndërkombëtare në përputhje me rregullat e gjithëpranuara të së drejtës ndërkombëtare publike, pra rrjedhimisht as të parimit *pacta sunt servanta*”*.³⁰⁷ Referuar këtij paragrafi, është mëse e qartë që një marrëveshje e paratifikuar, nuk është detyruese për të drejtën e brendshme dhe për rrjedhojë nuk cenohet parimi *pacta sunt servanta*.

Në fakt, Shqipëria e ka ratifikuar Protokollin nr.6 rreth një vit mbas vendimit të Gjykatës Kushtetuese, me ligjin nr.8641, datë 13.7.2000. Vetë Protokollin nr.6, në nenin 8, pika 2 të tij parashikon që *“Për çdo Shtet anëtar që do të shprehë më vonë pëlqimin e tij për t’u lidhur me Protokollin, ky do të hyjë në fuqi ditën e parë të muajit që pason datën e depozitimit të instrumentit të ratifikimit, të pranimit ose të miratimit”*. Pra, vetë ky akt parashikon një datë të ndryshme të hyrjes në fuqi. Parë edhe në këtë aspekt, deklaratimet që zyrtarë të ndryshëm shtetërorë mund të kenë bërë më parë për këtë protokoll, nuk përbëjnë detyrime juridike ndërkombëtare për Shqipërinë.

Mbetet për t’u analizuar nëse heqja e dënimit me vdekje përbënte apo jo pjesë të së drejtës ndërkombëtare të detyrueshme për Shqipërinë, sipas nenit 5 të Kushtetutës. Në fakt, çështja e dënimit me vdekje nuk përbën një normë të gjithëpranuar të së drejtës ndërkombëtare (*jus cogens*). Kështu, ndalimi që kanë vendosur vendet anëtare të Këshillit të Evropës nëpërmjet protokollit nr.6 të KEDNJ, jo domosdoshmërisht është pranuar në shtete të tjera, në kontinente të tjera, ku një pjesë e të cilëve ende e njohin dhe e zbatojnë dënimin me vdekje. Madje, vetë Pakti i Organizatës së Kombeve të Bashkuara (OKB), për të drejtat Civile dhe Politike, cituar më sipër, në nenin 6 të tij ua njëhte shteteve të drejtën, në kushte të caktuara, të lejimit dhe parashikimit të zbatimit të dënimeve me vdekje. Pra, për rrjedhojë, heqja e dënimit me vdekje nuk përbënte edhe detyrim sipas nenit 5 të Kushtetutës.

Analiza e mësipërme, na sjell në vëmendje një tjetër problematikë në arsyetimin e vendimit të Gjykatës Kushtetuese në këtë rast. Kështu, përgjatë gjithë arsyetimit, mungon një qasje përsa i përket Paktit për të Drejtat Civile dhe Politike, i cili është një akt ndërkombëtar i ratifikuar nga Shqipëria që në vitin 1991 dhe që e lejon mundësinë e zbatimit të dënimit me vdekje. Gjykata Kushtetuese, megjithëse para vitit 1999 dhe mbas vendimarrjes së vitit 1999,

306 Ceremonia e nënshkrimit është bërë me datë 27.4.2009, në Tiranë.

307 Vendimi nr.15, datë 15.4.2010 i Gjykatës Kushtetuese, paragrafi 46.

për dënimin më vdekje i është referuar kësaj marrëveshjeje ndërkombëtare, në këtë rast duket sikur "harron" ekzistencën e saj.

Në fakt, Gjykata Kushtetuese, nëse e konsideronte në fuqi protokollin nr.6, për shkak të angazhimeve juridike dhe politike të Shtetit Shqiptar, siç shprehet në vendimin e saj, do të duhej të bënte një analizë midis këtyre dy marrëveshjeve ndërkombëtare, për të parë se cila prevalonte në këtë rast. Kjo analizë do të duhej të bazohej në parashikimet e nenit 30³⁰⁸ të Konventës së Vjenës për të Drejtën e Traktateve. Megjithëse Shqipëria ka aderuar në vitin 2000³⁰⁹ në këtë marrëveshje të rëndësishme ndërkombëtare, në fakt, siç pranohet nga preambula e saj, por edhe nga praktika gjyqësore e gjykatave ndërkombëtare dhe kombëtare,³¹⁰ kjo Konventë është një kodifikim i së drejtës zakonore ndërkombëtare që ka ekzistuar më parë, në lidhje me të drejtën e traktateve. Për këtë arsye, duke ndjekur këto parime, Gjykata Kushtetuese do të duhej të bënte analizën e këtyre dy marrëveshjeve, e më pas të vendoste se cila do të zbatohej në rastin e Shqipërisë.

Arsyeja se përse nuk është bërë kjo analizë, mendoj se lidhet me faktin që Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike, ishte i ratifikuar dhe do të gëzonte epërsi edhe mbi Protokollin nr.6, akt i cili mbetej ende i paratifikuar, në Shqipëri. Mesa duket, qasja e Gjykatës Kushtetuese në këtë rast ka qenë që të "shmangte" këtë analizë.

Argumenti i fundit që përmend Gjykata Kushtetuese ishte fakti që normat e Kodit Penal të Shqipërisë, hyrë në fuqi në 1 qershor 1995 dhe që parashikonin dënimin me vdekje, nuk ishin zbatuar ndonjëherë. Në këtë rast, duhet të theksojmë se edhe parashikimet Kodit Penal të vitit 1977, ishin zbatuar për herë të fundit në vitin 1992. Pra, kemi një periudhë rreth 7 vjeçare, gjatë së cilës dënimi me vdekje nuk kishte gjetur zbatim në Shqipëri. Megjithëse nuk e elaboron më tej, duket sikur Gjykata Kushtetuese kërkon që të tregojë që moszbatimi i këtyre dispozitave ka sjellë dhe rënien e saj nga fuqia. Nëse ka qenë ky qëllimi i Gjykatës Kushtetuese, kjo do të binte në kundërshtim me "rregullin e mospërdorimit" (*Desuetude Canon*), sipas të cilit, normat juridike

308 Konventa e Vjenës për të Drejtën e Traktatave, neni 30: 1. *Të drejtat dhe detyrimet e Shteteve palë në traktatet e njëpasnjëshme me të njëjtin objekt, që i nënshtrohen dispozitave të nenit 103 të Kartës së Kombeve të Bashkuara, do të caktohen në përputhje me paragrafet e mëposhtëm.* 2. *Në rastet kur një traktat specifikon se i nënshtrohet, ose nuk duhet të konsiderohet si i papajtueshëm me një traktat më të hershëm ose të mëvonshëm, dispozitat e traktatit tjetër do të mbizotërojnë.* 3. *Në rastet kur të gjitha palët në një traktat të hershëm janë gjithashtu palë në traktatin e mëvonshëm, por traktati më i hershëm nuk ka pushuar ose nuk është pezulluar së vepruari në bazë të nenit 59, traktati më i hershëm zbatohet vetëm në atë masë që dispozitat e tij janë në pajtim me ato të traktatit të mëvonshëm.* 4. *Në rastet kur në palët e një traktati të mëvonshëm nuk përfshihen në një traktat më të hershëm: (a) midis Shteteve Palë në të dy traktatet zbatohet i njëjti rregull si në paragrafin 3; (b) midis një Shteti Palë në të dy traktatet dhe një Shteti Palë në vetëm një prej tyre, traktati në të cilin janë palë të dy Shtetet do të rregullojë të drejtat dhe detyrimet e tyre reciproke.* 5. *Paragrafi 4 nuk do të cenojë nenin 41, ose ndonjë çështje të pushimit ose të pezullimit të një traktati në bazë të nenit 60 ose ndonjë çështje të përgjegjësisë e cila mund të ngrihet për një Shtet nga përfundimi ose zbatimi i një traktati, dispozitat e të cilit janë të papajtueshme me detyrimet e tij kundrejt një Shteti tjetër në bazë të një traktati tjetër.*

309 Ligj nr.8696, datë 23.11.2000 "Për aderimin e Republikës së Shqipërisë në Konventën e Vjenës "Për të Drejtën e Traktatave".

310 Vendimi nr.00-2017-899 (143), datë 22.11.2017 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë: Ky Kolegj vëren se një pjesë e konsiderueshme e dispozitave të kësaj Konvente, përbëjnë të drejtë ndërkombëtare zakonore, dhe si të tilla ato janë të detyrueshme për Shqipërinë, në bazë të nenit 5 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë.

nuk shfuqizohen për shkak të mospërdorimit të tyre.³¹¹

Jemi të mendimit që qasja e Gjykatës Kushtetuese, për të justifikuar problematikat e dënimit me vdekje, bazuar në disa “angazhime” të Shqipërisë, nuk qëndrojnë dhe ky institucion duhej të kufizohej më shumë tek e drejta e brendshme e cila, siç do të analizohet në vijim, jep edhe argumentin kryesor se përse dënimi me vdekje ishte antikushtetues.

1.3 Pjesa e brendshme

Siç e përmendëm më sipër, Gjykata Kushtetuese përdori dy lloje argumentesh për të arritur në konkluzionin që dënimi me vdekje ishte antikushtetues, ku në radhë të parë, ishin argumentet ndërkombëtare dhe në radhë të dytë, argumentet që kanë të bëjnë drejtëpërdrejtë me Kushtetutën e vendit. Në lidhje me të drejtën e brendshme, Gjykata Kushtetuese mbajti qëndrimin se “Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë në nenin 21 të saj parashikon se: “Jeta e personit mbrohet me ligj”. Kjo dispozitë shpreh në mënyrë të drejtëpërdrejtë mbrojtjen e jetës njerëzore, e cila përbën një vlerë kushtetuese. Koncepti për jetën dhe dinjitetin njerëzor paraqiten në dispozitat e Kushtetutës si vlera shumë të rëndësishme, të cilat konsiderohen si burimi, nga i cili rrjedhin të gjitha të drejtat e tjera si të drejta themelore absolute. Kapitulli i të drejtave dhe lirive themelore të njeriut përshkohet që në fillim nga koncepti i mosdhunimit të këtyre lirive dhe të drejtave. Të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, sipas nenit 15 të Kushtetutës, janë të pandashme, të patjetërsueshme e të padhunueshme dhe qëndrojnë në themel të të gjithë rendit juridik, prandaj ekziston edhe detyrimi parësor dhe kushtetues i shtetit, nëpërmjet organeve të tij, që t’i respektojë dhe t’i mbrojë këto të drejta. Thelbi i dispozitave kushtetuese është nxjerrja sa më në pah e atyre drejtimeve themelore që si orientim primar kanë respektimin e vlerës së jetës dhe të dinjitetit njerëzor. Vlera më superiore për shtetin është njeriu dhe jeta e tij. Kjo e drejtë qëndron në themel të të gjitha të drejtave dhe mohimi i saj sjell edhe eliminimin e të drejtave të tjera njerëzore. Jeta njerëzore duke u konsideruar e tillë që nga fillimi i saj bëhet një vlerë mbi të gjitha vlerat e tjera që mbrohet nga Kushtetuta. Ky është dhe qëllimi i Kushtetutës sonë, i cili del që në Preambulën e saj, si dhe në mjaft dispozita të tjera.

Lidhur me çështjen, objekt të kësaj kërkesë, që ka të bëjë me përcaktimin e pajtueshmërisë ose jo me Kushtetutën të dënimit me vdekje, që parashikohet në disa dispozita të Kodit Penal, nuk është i mjaftueshëm referimi vetëm në nenin 21 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, pasi problemi paraqet domosdoshmëri të shihet në shumë aspekte të tjera, si në atë juridik, social, politik, apo dhe historik.

Neni 21 i Kushtetutës që sanksionon mbrojtjen me ligj të jetës së personit nuk e ndalon në mënyrë të shprehur dënimin me vdekje, por kjo nuk do të thotë se e lejon, ashtu si, në të njëjtën kohë, i krijon terren mendimit tjetër se jeta e personit nuk mbrohet nga Kushtetuta, por është ligji ai që duhet të shprehet për mbrojtjen e saj. Prandaj paraqitet e nevojshme që të interpretohet kjo dispozitë në raport me dispozitat e tjera, me frymën që përcjell në tërësi Kushtetuta, si dhe mënyrën se si e kanë rregulluar këtë çështje dispozitat e mëparshme kushtetuese.

Sipas Ligjit nr.7692, datë 31.03.1993 “Për një shtojcë në Ligjin nr.7491, datë 29.04.1991 “Për dispozitat kryesore kushtetuese”, “të drejtat dhe liritë themelore të njeriut sanksionohen e garantohen sipas këtyre dispozitave”, ndërsa neni 1 parashikonte se:

- “E drejta e çdo njeriu për të jetuar mbrohet me ligj.

- Askujt nuk mund t’i hiqet jeta, përveç se në ekzekutim të një vendimi gjyqësor për një krim tejet të rëndë, të kryer me dashje për të cilin dënimi me vdekje është parashikuar me ligj.

Dënimi me vdekje nuk mund të jepet për të rinjtë, të cilët në kohën e kryerjes së krimit kanë qenë nën moshën 18 vjeç, si dhe për gratë”.

311

Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, “Reading Law: The interpretation of legal text”, 2012, fq.336.

Mbi bazën e kësaj dispozitë kushtetuese legjislatori miratoi Kodin Penal në vitin 1995, pa patur asnjë pengesë të karakterit kushtetues për të parashikuar dënimin me vdekje, për disa vepra të rënda penale, kod i cili aktualisht është në fuqi.

Nëse do të marrim në analizë në mënyrë krahasimore përmbajtjen e këtyre dispozitave kushtetuese me ato që sanksionohen në Kushtetutën e re, do të vinim re një dallim të ndjeshëm në aspektin e zgjerimit dhe përforcimit të të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, dallim i cili është mjaft esencial.

Neni 21 i Kushtetutës, në krahasim me nenin 1 të dispozitave kryesore kushtetuese, duke mos e parashikuar dënimin me vdekje, si një rast përjashtimor nga parimi i përgjithshëm përbën një evoluim të ndjeshëm në favor të së drejtës për jetën dhe të mosdhunimit të saj. Dispozita e mësipërme duke qenë një normë pohuese për mbrojtjen e jetës, nuk përbën njëkohësisht një mohim të saj dhe as nuk lejon alternativë në këtë drejtim.

Kështu që nga kjo pikëpamje, ligjvënësi nuk ka patur qëllimin të pranonte ekzistencën e dënimit me vdekje, si përjashtim në Kushtetutë, sepse heqja e dënimit me vdekje në Shqipëri tashmë ishte një çështje në zgjidhje. Nëse do të pranonim mendimin e kundërt, se vullneti dhe qëllimi i ligjvënësit ka qenë në favor të ekzistencës dhe të zbatimit në Shqipëri të dënimit me vdekje, atëherë ai nuk mund të mos parashikonte një dispozitë të tillë, duke përfshirë në nenin 21 të Kushtetutës së re një formulim të njëjtë me nenin 1 të dispozitave kryesore kushtetuese.

Në Kushtetutën e re janë parashikuar të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, megjithatë duke u nisur nga parimet e përgjithshme të së drejtës ndërkombëtare, është e kuptueshme se këto të drejta dhe liri nuk mund të konceptohen si të paprekshme dhe të pakufizuara. Vetë Kushtetuta në disa prej këtyre dispozitave e lejon në mënyrë të shprehur kufizimin e të drejtave dhe lirive, kufizim i cili konsiderohet si përjashtim nga parimi i përgjithshëm. Dhe ky kufizim kushtetues parashikohet në nenet 18/3, 26, 27, 29, 34, 35, 37, 41, 43, 45, 47/2 etj., të Kushtetutës.

Nga ana tjetër, në disa dispozita kushtetuese të kapitullit të të drejtave dhe lirive themelore, legjislatori ka parashikuar vetëm rregullin e përgjithshëm, pa lejuar përjashtimin. Mungesa në mënyrë të qartë e këtij përjashtimi shfaqet në shumë dispozita kushtetuese dhe konkretisht në nenet 15, 17, pika 2, 19, 20, 22 pikat 1- 2- 3, 23 pika 1, 24 pikat 1-2-3, 25, 28, 30, 31 etj. Në këtë grup dispozitash bën pjesë edhe neni 21 i Kushtetutës, i cili duke mos parashikuar përjashtimin, nuk mund të lejojë heqjen e të drejtës së jetës nëpërmjet dënimit me vdekje.

Parimet themelore të mbrojtjes së jetës njerëzore gjejnë mbështetje të plotë në dispozitat kushtetuese. Jeta është një e drejtë, atribut fundamental i qënies njerëzore dhe kur kjo jetë hiqet, apo merret nga shteti, njeriu në të njëjtën kohë eliminohet, si mbartës të drejtash dhe detyrimesh. Jeta njerëzore përbën një vlerë të padiskutueshme dhe është objekt i mbrojtjes kushtetuese, por kjo nuk do të thotë se mbrojtja e jetës së njeriut në çdo moment dhe në të gjitha rrethanat duhet të jetë e njëjtë, pasi ajo është e influencuar nga një numër faktorësh të natyrave të ndryshme, të cilat është ligjvënësi ai që i parashikon me ligj. Legjislatori është vetëm i autorizuar që të bëjë përjashtimet me ligj, kur si rrjedhojë e mbrojtjes së një të drejtë më të rëndësishme kushtetuese, kërkohet të hiqet jeta e dikujt.

Prandaj për të kuptuar drejt formulimin e nenit 21 të Kushtetutës, sipas të cilit jeta e personit mbrohet me ligj, është e nevojshme që ai të analizohet edhe në këtë drejtim.

...

Në këtë kuptim duhet interpretuar ai rregullim ligjor i mbrojtjes së jetës së njeriut që kërkon neni 21 i Kushtetutës. Ligji është ai, të cilit i jepet e drejta, që në raste të veçanta dhe që kanë lidhje me vdekjen, në kuptim të nenit 2, pika 2 të Konventës, të lejojë edhe heqjen e jetës për njeriun. Konkretisht këto raste kanë gjetur rregullimin e tyre ligjor në dispozitat e përgjithshme të Kodit Penal që parashikojnë institutin juridik të mbrojtjes së nevojshme, apo në ligjin nr.8290, datë 24.02.1998 "Për përdorimin e armëve të zjarrit", i cili i jep të drejtë Forcave të Armatosura të Republikës së Shqipërisë, forcave të policisë, rojave civile të armatosura që të përdorin armët e

zjarrit në rastet e sipërpërmendura.

Pikërisht ky rregullim ligjor që i bëhet heqjes së jetës së njeriut në rastet e mbrojtjes së të drejtave të të tjerëve, apo të një vlere shumë më të madhe dhe të rëndësishme kushtetuese, ka gjetur shprehjen e vet në Kushtetutë, në nenin 17, pika 1 ku thuhet: “Kufizime të të drejtave dhe lirive të parashikuara në këtë Kushtetutë mund të vendosen vetëm me ligj për një interes publik, ose për mbrojtjen e të drejtave të të tjerëve”.

Pra, kufizimet që vendos Kushtetuta, sipas paragrafit të parë të nenit 17 duhen kuptuar vetëm për ato raste kur ligjvënësit i njihet e drejta të parashikojë edhe heqjen e jetës për mbrojtjen e të drejtave të të tjerëve, duke mos nënkuptuar heqjen e jetës, nëpërmjet një vendimi gjyqësor, pasi dënimi me vdekje i zbatuar nga gjykata, nuk është as përjashtim dhe as kufizim që lejohet nga Kushtetuta.

...

Prandaj është e rëndësishme që interpretimi i nenit 21 të Kushtetutës duhet parë i lidhur ngushtë sidomos me nenin 17, pika 2 ku parashikohet: “Këto kufizime nuk mund të cenojnë thelbin e lirive dhe të drejtave dhe në asnjë rast nuk mund të tejkalojnë kufizimet e parashikuara në Konventën Europiane për të Drejtat e Njeriut”.

...

I analizuar sipas frymës së Kushtetutës dhe të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut, dënimi me vdekje është i papajtueshëm me thelbin e këtyre të drejtave dhe lirive. Ai është një mohim i të drejtës për jetën dhe në vetvetë përbën një dënim çnjerëzor e mizor, që shteti e realizon nëpërmjet pushtetit të tij gjyqësor. Dënimi kapital nuk lidhet me kufizimin, por me eliminimin përfundimisht të subjektit nga shoqëria. Ai është pikërisht një mënyrë e privimit të jetës së personit, i cili në këtë rast ka vetë shtetin si ekzekutor.

Dënimi me vdekje nuk i përgjigjet as qëllimit të dënimit penal, i cili përfshin shumë momente të rëndësishme që përgjithësisht ndikojnë tek i dënuari, siç janë riedukimi, izolimi, përpjekja për integrimin e tij në shoqëri etj. Masat e tjera penale që përmban Kodi Penal, duke filluar nga gjoba, burgimi deri në 25 vjet, apo burgimi i përjetshëm, si një alternativë e dënimit me vdekje, janë plotësisht të mjaftueshme, të cilat jo vetëm që përmbushin më mirë qëllimet e dënimit penal, por kur ato zbatohen me rigorozitet nga organet gjyqësore, ushtrojnë ndikimin e padiskutueshëm për ndëshkimin e fajtorëve dhe për një luftë efektive kundër kriminalitetit. Ekzistenca e kriminalitetit në këtë shkallë që është sot, si dhe lufta për pakësimin e vazhdueshëm të tij, nuk janë të lidhura në mënyrë të pandashme me prezencën e dënimit me vdekje, se sa me faktin e dobësive që vërehen ende në veprimtarinë e organeve përkatëse në aspektin e zbulimit të veprave penale, të kapjes dhe vënies përpara përgjegjësive autorëve, si dhe të aplikimit të dënimeve të përshtatshme ndaj tyre. Shpesh herë presioni që bëhet për ruajtjen e dënimit me vdekje, përveç qëllimeve propagandistike, përdoret edhe si një justifikim për mbulimin e dobësive të organeve të specializuara dhe të punës së pamjaftueshme të shoqërisë për eliminimin e shkaqeve sociale të kriminalitetit.

...

Gjykata Kushtetuese arrin në konkluzion se përmbajtja e nenit 17, pika 2 të Kushtetutës, si dispozitë parimore që vendos rregulla lidhur me kufizimet e të drejtave dhe lirive themelore e krijon tablonë e plotë për të kuptuar frymën dhe përmbajtjen e nenit 21 të Kushtetutës.

...

Duke e analizuar këtë problem në aspektin e tij social, si dhe në kushtet e situatat që janë krijuar gjatë këtyre viteve, pa përjashtuar dhe mentalitetin tradicional në një pjesë të shoqërisë shqiptare, qëndrimi në favor të heqjes së dënimit me vdekje në Shqipëri nga dispozitat e Kodit Penal mund të interpretohet si një veprim i parakohshëm, por nga analiza e shumë elementeve të tjerë që nuk duhen injoruar, përkundrazi, duhen vlerësuar si faktorë të rëndësishëm e të padiskutueshëm për shoqërinë dhe shtetin shqiptar,

- *duke u nisur nga fakti se, Republika e Shqipërisë është pjesë përbërëse e një realiteti krejt të ri në përputhje me zhvillimin ligjor europian;*

- meqenëse ajo ka marrë përsipër të zbatojë të gjitha angazhimet ndërkombëtare, si pjesë e këtij komuniteti ku bën pjesë;
- duke u reflektuar ky angazhim i karakterit juridik dhe politik që në vitin 1998 në Kushtetuën e re, të cilën populli shqiptar e miratoi me referendum;
- përderisa dënimi me vdekje nuk i shërben qëllimeve të vetë dënimit dhe është i papërshtatshëm për mbrojtjen e një shoqërie të civilizuar, pasi nuk është ai mjeti kryesor që ndikon në parandalimin e kriminalitetit, por janë stabilizimi i kësaj shoqërie dhe forcimi institucional i shtetit, faktorët determinantë në këtë drejtim;
- duke qenë të ndërgjegjshëm se zhvillimet qoftë politike, ekonomike, diplomatike, historike, si dhe juridiko-kushtetuese të Shqipërisë shkojnë në të njëjtin orientim dhe kah me të gjitha shtetet e tjera dhe me organizmat ndërkombëtare, ku ajo është pjesëmarrëse, dhe që vizioni i Popullit Shqiptar që në Preambul të Kushtetutës është ndërtimi i shtetit të së drejtës, demokratik e social dhe mbrojtja e dinjitetit dhe personalitetit njerëzor;
- përderisa nënshkrimi dhe ratifikimi i Protokollit nr.6 të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut është bërë një realitet europian;
- meqenëse Kushtetuta, si dokumenti themeltar i shtetit, i hartuar në përshtatje të plotë me parimet e Statutit të Këshillit të Europës, Konventën Europiane të të Drejtave të Njeriut, apo dhe me akte të tjera ndërkombëtare, të cilat nuk e lejojnë zbatimin e dënimit me vdekje, në kohë paqeje,

Gjykata Kushtetuese konkludon se janë pikërisht nenet 3.5.17 pika 2, 21,116 dhe 122, të cilët së bashku me Preambulën dhe në tërësi me frymën e Kushtetutës të Republikës së Shqipërisë, jo vetëm që nuk e parashikojnë, por as nuk e lejojnë aplikimin e dënimit me vdekje në Shqipëri.

Mbi bazën e këtyre argumenteve që u parashtruan më lart, Gjykata Kushtetuese arrin në përfundimin se dënimi me vdekje që parashikohet në dispozitat e Kodit Penal dhe konkretisht në nenet 29/1, 31, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 109, 141, 208, 209, 219, 221, 230 dhe 334 është i papajtueshëm me Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë dhe për rrjedhojë duhet të shfuqizohet.

Gjithashtu, meqenëse objekti i kërkesës së paraqitur nga Gjykata e Lartë është papajtueshmëria me Kushtetuën e dënimit me vdekje lidhur me disa dispozita të Kodit Penal, Gjykata Kushtetuese në bazë të nenit 37 të Ligjit nr.8373, datë 15.07.1998 “Për organizimin dhe funksionimin e Gjykatës Kushtetuese”, duke qenë se ka një lidhje të drejtpërdrejtë midis tyre, vendosi të shqyrtojë tej objektit të kërkesës edhe kushtetueshmërisë e dy dispozitave të Kodit Penal Ushtarak.³¹²

Argumentimet e pjesë së dytë mund të ndahen në disa nënkategori, si ato që janë të mirëfillta juridike, ato që lidhen përsëri me KEDNJ, si edhe ato që kanë të bëjnë me argumenta ekstraligjore, si: çështjet sociale, ekonomike, etj.

Në kuptimin e ngushtë juridik, i vetmi argument me vlerë, jemi të mendimit që është krahasimi i evoluimit të të drejtave dhe lirive themelore nga ligji kushtetues i viti 1993, tek formulimi i Kushtetutës aktuale. Ky ishte edhe argumenti parësor që përmend edhe Gjykata e Lartë në vendimin e saj për referimin e kësaj çështjeje, megjithëse Gjykata Kushtetuese duket se e analizon si një argument plotësues, të detyrimeve ndërkombëtare të Shqipërisë.

Kjo lloj teknike interpretimi që njihet si “interpretimi historik i zhvillimit të legjislacionit” (statutory history), kërkon që gjykata të analizojë të gjitha aktet juridike që rregullojnë këtë fushë, përfshirë aktet e mëparshme dhe të shfuqizuara, si edhe ndryshimet që ato kanë pësuar. Logjika e kësaj mënyre interpretimi është që ligjvënësi prezumohet se ka dijeni për të gjitha aktet që ka nxjerrë për të rregulluar një fushë të caktuar dhe për rrjedhojë, është shumë i kujdesshëm kur zgjedh gjuhën që përdor në normat e reja që krijon.³¹³

312 Vendimi nr.65, datë 10.12.1999 i Gjykatës Kushtetuese.

313 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, “Reading Law: The interpretation of legal text”, 2012, fq.256.

Bazuar në këtë metodë interpretimi, krahasimi i përmbajtjes së nenit 1 të Ligjit nr.7692/1993 "Për të drejtat dhe liritë themelore të njeriut", me përmbajtjen e nenit 21 të Kushtetutës aktuale, ishte rruga e duhur dhe e vetme për të kuptuar qëllimin e ligjvënësit kushtetues dhe të popullit, që votuan dhe miratuan këtë Kushtetutë. Kështu, neni 1 i ligjit të vitit 1993, megjithëse e njihte dhe e garantonte të drejtën e jetës, parashikonte edhe dënimin me vdekje dhe kushtet e zbatimit të tij. Ndërkohë, neni 21 i Kushtetutës aktuale parashikon vetëm mbrojtjen e të drejtës së jetës, duke u larguar nga formulimi i mëparshëm në lidhje me dënimin me vdekje, më saktë, duke mos e përmendur fare atë. Për rrjedhojë, arsyetimi i Gjykatës Kushtetuese për këtë pjesë është mese i saktë dhe i bazuar në rregullat e interpretimit.

Qartazi, në këtë rast, Gjykata Kushtetuese nuk ka zbatuar rregullin e historisë legjislativ (legislative history), që përfshin analizimin e procedurave që kanë çuar në miratimin e një ligji, duke përfshirë seancat degjimore, relacionet, raportet e komisioneve parlamentare dhe debatet midis deputetëve.³¹⁴ Siç e trajtuam më sipër, diskutimet në Komisionin parlamentar për hartimin e projektkushtetutës tregonin se anëtarët e tij nuk kishin qëllim që të hiqnin dënimin me vdekje. Ato menduan se kjo ishte një çështje që duhej zgjidhur më vonë dhe gjithmonë në rrugë parlamentare ose nëpërmjet një referendumi. Ajo që e bën më interesante këtë situatë është edhe fakti që kryetari i Gjykatës Kushtetuese, kur u shqyrtua çështja në këtë Gjykatë, kishte qenë dhe anëtar i Komisionit parlamentar për hartimin e projektkushtetutës, kur u diskutua dispozita mbi të drejtën e jetës. Pra, e gjithë trupa gjyqësore prezumohet se kishte dijeni mbi debatet midis anëtarëve të komisionit parlamentar gjatë hartimit të kësaj dispozite dhe përsëri, këto debate nuk gjejnë asnjë gjurmë në të gjithë arsyetimin e vendimit gjyqësor. Pavarësisht kësaj, jemi të mendimit që Gjykata Kushtetuese, ka vepruar drejt që nuk u është referuar atyre diskutimeve, pasi rregulli i historisë legjislativ nuk duhet të përdoret në interpretimin e normave, kuptimi i të cilave duhet të dalë vetëm nga fjalët dhe formulimet juridike, që janë votuar dhe miratuar sipas procedurës përkatëse dhe jo në materiale të tjera jashtëligjore.³¹⁵

Kjo qasje gjen mbështetje edhe në të drejtën e krahasuar, ku për të ilustruar më tej këtë qendrim, po i referohemi dhe dy rasteve gjyqësore. Kështu, Gjykata Kushtetuese e Mbretërisë së Spanjës, ka mbajtur qendrimin se *Deklaratat e bëra nga përfaqësuesit politikë në asnjë mënyrë nuk përbëjnë mënyrë për interpretimin e ligjit dhe nuk mund të përdoren për të shtrembëruar përmbajtjen e tij. ... Thelbi objektiv i atij ligji nuk mund të shtrembërohet nga deklarata apo iniciativa që hynin në sferën e debatit politik apo strategjisë politike dhe në asnjë mënyrë nuk përbënin metodë për interpretimin e ligjit në shqyrtim*.³¹⁶ Në një shembull tjetër, Gjykata e Lartë e SHBA-së është shprehur se "Kjo Gjykatë prej kohësh ka kundërshtuar argumentet e bazuara në qëllimet e pretenduara legjislativ. Gjykata ka pranuar se hetimet për qëllimet e ligjvënësit "janë një çështje e rrezikshme". Edhe kur një pretendim për qëllimin e ligjvënësit mbështetet nga deklaratat e bëra nga ligjvënësit që votuan për një ligj, ne kemi hezituar t'ia atribuojmë ato qëllime organit legjislativ në tërësi. "Ajo që motivon një ligjvënës të mbajë një fjalim për një ligj nuk është domosdoshmërisht ajo që motivon shumë të tjerë për ta miratuar atë".³¹⁷

Bazuar në këtë argument, që përdori Gjykata e Lartë dhe e pranoi Gjykata Kushtetuese, jemi të mendimit që arsyetimi gjyqësor, do të duhej të ndalej në vetëm këtë teknikë interpretimi

314 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, "Reading Law: The interpretation of legal text", 2012, fq.369.

315 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, "Reading Law: The interpretation of legal text", 2012, pjesa "Nocioni i rremë se raportet e komisioneve dhe debatet parlamentare janë një ndihmë e vlefshme në interpretimin ligjor", fq.369-390.

316 Vendimi nr. 73/2000, date 14.3.2000 (ESP-2000-1-011) i Gjykatës Kushtetuese të Mbretërisë së Spanjës, marrë nga adresa [http://www.codices.coe.int/NXT/gateäay.dll/CODICES/precis/eng/eur/esp/esp-2000-1-011?f=templates&fn=document-frameset.htm&q=%5Bfield.IDECross%3A%5Bborderedprox.0%3A-const-eng-esp-a-009%5D%5D%20\\$X=server\\$3.0#LPHit1](http://www.codices.coe.int/NXT/gateäay.dll/CODICES/precis/eng/eur/esp/esp-2000-1-011?f=templates&fn=document-frameset.htm&q=%5Bfield.IDECross%3A%5Bborderedprox.0%3A-const-eng-esp-a-009%5D%5D%20$X=server$3.0#LPHit1)

317 Dobbs v. Jackson Women's Health Organization, 597 U.S. 215 (2022).

dhe të përpunohej më tej në mënyrë më të zgjeruar, pa pasur nevojë për t'u bazuar në argumentet e sforcuara mbi standardet ndërkombëtare, apo argumenta morali, si edhe ato për zhvillimin e shoqërisë në vend.

Por, pavarësisht se çështja mund të konsiderohej e mbyllur me këtë argument, Gjykata Kushtetuese vijon më tej të analizojë nëse ky kufizim i parashikuar nga Kodi Penal, cenon apo jo thelbin e së drejtës, duke arritur në konkluzionin si Gjykata e Lartë, se në këtë rast, thelbi i së drejtës për të jetuar preket në mënyrë të qënësishme.

Në arsyetimin e vendimit, Gjykata Kushtetuese i rikthehet përsëri argumenteve në lidhje me KEDNJ, por në këtë rast, për faktin se ky akt ndërkombëtar përmendet nga Kushtetuta, në nenin 17 të saj, si një nga kriteret nga duhet të udhëhiqet ligjvënësi kur miraton ligje që kufizojnë të drejtat dhe liritë themelore. Për të mos kaluar në përsëritje, i qëndrojmë mendimit të shprehur më sipër, që mungesa e ratifikimit të Protokollit nr.6, që ndalonte dënimin me vdekje në kohë paqeje, sjell si pasojë që referimi në KEDNJ nuk është i duhuri për këtë çështje.

Në lidhje me argumentet që kanë të bëjnë me moralin e shoqërisë dhe evoluimin e saj, e shohim të nevojshme t'i drejtohem, juristit dhe filozofit austriak Hans Kelsen, i cili është edhe ideatori i realizimit të kontrollit kushtetues të normave nëpërmjet një gjykatë kushtetuese. Duke qenë se në këtë pikë edhe Shqipëria pranoi kontrollin e centralizuar kushtetues, sipas këtij modeli, atëherë referimi në këtë autor është i drejtë. Përsa i përket lidhjes së të drejtës me moralin, ky autor shprehet se ky standard vlerësimi thjesht nuk ka baza vlerësimi shkencor. Duhet të jemi të vetëdijshëm, që duke gjykuar një rend ligjor pozitiv nga një pikëpamje morale (si i mirë apo i keq, si i drejtë apo i padrejtë) ky standard vlerësimi është relativ dhe një vlerësim tjetër, bazuar në një sistem moral të ndryshëm nuk përjashtohet. Më tej, një rend ligjor i vlerësuar mbi bazën e një sistemi moral si i padrejtë, shumë mirë mund të vlerësohet si i drejtë bazuar në një sistem tjetër moral.³¹⁸

Bazuar nga sa më sipër, argumentet që ka dhënë Gjykata Kushtetuese, bazuar në të drejtën ndërkombëtare, në moralin dhe kushtet shoqërore, në këndvështrimin tonë, nuk janë të duhurat në këtë rast. Jemi të mendimit që i vetmi argument i qënësishëm në këtë çështje, është mënyra se si ligjvënësi kushtetues dhe populli nëpërmjet votimit në referendum, miratuan, ndër të tjera, mënyrën e formulimit të nenit 21 të Kushtetutës. Duke qenë se tashmë, në ndryshim nga neni 1, i ligjit kushtetues nr.7692/1993, nuk kishte asnjë parashikim në lidhje me dënimin me vdekje, tregon qëllimin për të mos e parashikuar këtë lloj sanksioni të së drejtës penale. Pikërisht, për këtë arsye, Gjykata Kushtetuese duhej që të vendoste shfuqizimin e dënimit me vdekje në Shqipëri, si antikushtetues, si në kohë paqeje, ashtu edhe në kohë lufte.

Në fakt, Gjykata Kushtetuese, bazuar në argumentat e përzier, mbi të drejtën e brendshme, të drejtën ndërkombëtare, moralin dhe kushtet shoqërore, në fund të arsyetimit të saj, arrin në një konkluzion kontradiktor. Sipas saj, *"Sipas neneve 59/2 dhe 77 të këtij Kodi, në dallim nga gjashtë dispozita të tjera që janë të zbatueshme vetëm për kohë lufte, parashikohet dënimi me vdekje në kohë paqeje për veprën penale të vjedhjes së pronës ushtarake dhe për vrasjen me dashje të ushtarakut. Neni 15 i Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut u njeh të drejtën shteteve palë në këtë Konventë, që në raste lufte ose të ndonjë rreziku tjetër publik që kërcënon jetën e një kombi, të mund të marrin masa që u shmangen detyrimeve të parashikuara në të, ndërsa neni 2 i Protokollit nr.6 të Konventës parashikon se: "një shtet mund të parashikojë në legjislacionin e tij dënimin me vdekje për veprime të kryera në kohë lufte ose rreziku shumë të afërt të luftës..." Pikërisht në këtë aspekt është e lejueshme nga vetë Konventa aplikimi i dënimit me vdekje në kohë lufte dhe për rrjedhojë edhe dispozitat e Kodit Penal Ushtarak që parashikojnë këtë lloj dënimi në kohë lufte nuk bëjnë përjashtim dhe si të tilla janë në përputhje me to, por nuk mund të konsiderohen të pajtueshme me Kushtetutën ato dy dispozita të sipërcituara të këtij Kodi*

318 Hans Kelsen, "Pure theory of law", përkthim i botimit të dytë gjermanisht, nga Max Knight, "The Lawbook Exchange" Ltd, Clarke, New Jersey, 2005, fq.67.

që e parashikojnë dënimin me vdekje edhe në kohë paqeje”.³¹⁹

Kjo qasje e Gjykatës Kushtetuese, sipas doktrinës paraqet se “Ky rregullim i fundit i vendosur në mbyllje të arsyetimit tregon edhe njëherë, për fat të keq, se forca më e fuqishme shtytëse në marrjen e këtij vendimi ishte një akt politik (marrëveshje ndërkombëtare), kur duhej të ishte bindja tek parimet dhe vlerat universale të të drejtave të njeriut. Megjithatë, kjo kritikë që – e theksojmë, – bëhet nga këndvështrimi i dekadës së II të shekullit të XXI, nuk i ul aspak vlerat historike të këtij vendimi”.³²⁰

Dallimi i mësipërm që bën Gjykata Kushtetuese midis dënimit me vdekje në kohë paqeje dhe dënimit me vdekje në kohë lufte, duket se bazohet vetëm në të drejtën ndërkombëtare. Kështu, përsa i përket dënimit me vdekje në kohë paqeje, kjo u ndalua nga Protokollin nr.6, i cili u hap për nënshkrim nga shtetet palë në datën 23 mars 1983 dhe hyri në fuqi në datën 1 mars 1985, kur u depozitua instrumenti i ratifikimit nga vendi i dhjetë.³²¹ Deri në këto momente, megjithëse ishte diskutuar, nuk kishte asnjë ndalim nga KEDNJ për dhënien e kësaj formë dënimi edhe në kohë lufte. Ky ndalim do të vinte me Protokollin nr.13, i cili u hap për nënshkrim në datën 3 maj 2002 dhe hyri në fuqi në datën 1 korrik 2003, kur u depozitua instrumenti i ratifikimit nga vendi i dhjetë. Shqipëria e ratifikoi Protokollin nr.13 me ligjin nr. 9639, datë 9.11.2006. Ky protokoll, në nenin 7 pika 2 të tij parashikon se “*Në lidhje me një shtet anëtar, i cili e shpreh pëlqimin e tij më vonë për t’iu nënshtruar Protokollit, ky hyn në fuqi në ditën e parë të muajit pas kalimit të një periudhë tremujore pas datës së depozitimit të instrumentit të ratifikimit, pranimit ose aprovimit*”. Për rrjedhojë, për Shqipërinë ky Protokoll ka hyrën në fuqi në fillim të vitit 2007.

Parë në këtë këndvështrim, duke qenë se Protokollin nr.13 nuk ishte hartuar në momentin kur Gjykata Kushtetuese shqyrtoi çështjen e dënimit me vdekje, ndërsa Protokollin nr.6³²² dhe neni 15 i KEDNJ e njihnin mundësinë e zbatimit të këtij dënimi në kohë lufte, konkluzioni i Gjykatës, parë në aspektin e së drejtës ndërkombëtare, është i drejtë. Por, në këtë rast, mungon totalisht arsyetimi se përse dënimi me vdekje në kohë lufte është në përputhje me Kushtetutën e Shqipërisë. Mënyra se si Gjykata Kushtetuese interpretoi nenin 21 të Kushtetutës, të cilin e analizuam më lart, qartazi tregon se për ligjvënësin kushtetues në Shqipëri ky lloj dënimi nuk parashikohej më. Për këtë arsye, pavarësisht së drejtës ndërkombëtare, Gjykata Kushtetuese, do të duhej që në atë kohë, ta kishte deklaruar dënimin me vdekje, në tërësinë e tij, si të papajtueshëm me Kushtetutën. Pikërisht, heshtja apo anashkalimi i Gjykatës Kushtetuese ndaj këtij momenti, pra mungesa e një arsyetimi se përse dënimi me vdekje në kohë luftë ishte kushtetues, nuk më duket i drejtë.

Në vijim, Gjykata e Lartë, duke zbatuar vendimmarrjen e Gjykatës Kushtetuese, mbajti qëndrimin se “*Vendimi i Gjykatës së Apelit duhet të ndryshohet edhe për llojin e dënimit për katër të gjykuarit. Këtu janë dënuar përkatësisht G.K. dhe B.B. me vdekje, F.Z. dhe E.J. me burgim të përjetshëm, por duke qenë se Gjykata Kushtetuese e Republikës së Shqipërisë me vendimin nr. 65 akti ka shfuqizuar të papajtueshëm me Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë dënimin me vdekje në kohe paqeje në nenet 29/1, 31, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 109, 141, 208, 209, 219, 221, 230 dhe 234 të K.Penal dhe në nenet 59/2 dhe 77 të Kodit penal Ushtarak, si dhe ka shtruar para Kuvendit të Shqipërisë domosdoshmërinë e rregullimeve dhe harmonizimin e dënimeve që duhen zbatuar ndaj personave që kryejnë këto vepra, duke parashikuar dënimet alternative dhe evitimi nga këto dispozita konkrete të dënimeve fikse, në çështjen objekt shqyrtimi ka pas mbetur si dënim i vetëm ai me burgim të përjetshëm, kolegji penal për këtë shkak ka pas bërë pezullimin e gjykimit të kësaj*

319 Vendimi nr.65, datë 10.12.1999 i Gjykatës Kushtetuese.

320 Xhezair Zaganjori; Arta Vorpsi dhe Denar Biba, “*Parime kushtetuese dhe të drejta themelore në jurispru-dencë*”, Tiranë, 2013, fq.349.

321 Ky moment ka të bëjë me hyrjen në fuqi të këtij protokollin për shtetet që e kanë ratifikuar. Për shtetet që nuk e kishin ratifikuar ende, ky protokoll, nuk konsiderohej i hyrë në fuqi.

322 Theksojmë se për Shqipërinë, ky protokoll ende nuk kishte hyrë në fuqi, në atë kohë.

*çështjeje deri në rregullimet përkatëse. Në ligjin nr. 8733 datë 24.1.2001, janë bërë dhe plotësimet e mësipërme, për veprën penale të vrasjes për shkak të cilësive të veçanta të viktimës (vrasje në rrethana të tjera cilësuese) parashikuar nga neni 79/c e K. Penal, ka si dënim e atë me burgim jo më pak se 20 vjet burgim ose me burgim të përjetshëm. Duke u nisur dhe nga caktimi i dënimit nga të dyja gjykatat, si dhe për shkak të shkallës së pjesëmarrjes dhe rolit të çdo të gjykuari në kryerjen e kësaj vepre Kolegji Penal i kësaj gjykatë çmon se për të gjykuarit B.B. dhe G.K. duhet caktuar si dënim ai me burgim të përjetshëm, ndërsa 2 të gjykuarit e tjerë F.Z. dhe E.J. përfundimisht duhet të dënohen me 25 vjet burgim”.*³²³

Bashkohemi me arsyetimin e Kolegjit Penal në këtë rast, i cili arsyetoi drejt që me shfuqizimin e dënimit me vdekje, mbetej vetëm një formë dënimi dhe që ishte ajo me burgim të përjetshëm. Sipas kësaj logjike, rezultoi se dënimet e vjetra penale (në këtë rast të Kodit Penal të vitit 1977), nuk ktheheshin në fuqi dhe nga ana tjetër, mbetej ende një formë dënimi, por që Gjykata e Lartë nuk donte ta zbatonte, pasi ndodhej përballë një dënimi fiks, që jurisprudenca e Gjykatës Kushtetuese e kishte konsideruar gjithmonë si antikushtetuese. Për këtë arsye Gjykata e Lartë priti ndryshimet ligjore, gjithmonë për të analizuar nëse do të zbatonte ligjin e ri me fuqi prapavepruese, nëse ai do të ishte favorizuesi, mundësi që njihet nga normat kushtetuese në fuqi.³²⁴

323 Vendimi nr.377, datë 8.5.2001 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, publikuar në “Vendime të Gjykatës së Lartë – 110 vjet përvojë gjyqësore”, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023, fq.469-470.

* Në këtë publikim, gabimisht numri i vendimit është shënuar “375”, por nga të dhenat e vetë Gjykatës së Lartë është vendimi me numër “377”.

324 Kushtetuta, neni 29, pika 3.

KREU II

MOSNËNSHTRIMI NDAJ TORTURËS, DËNIMIT, APO TRAJTIMIT MIZOR, ÇNJERËZOR OSE POSHTËRUES

(Neni 25 i Kushtetutës)

Kushtetuta e Shqipërisë, në nenin 25 të saj parashikon se *“Askush nuk mund t’i nënshtrohet torturës, dënimit apo trajtimit mizor, çnjerëzor ose poshtërues”*. Kjo dispozitë ka qenë parashikuar edhe në pjesën më të madhe të akteve kushtetuese të mëparshme. Megjithatë qëllimi i kësaj dispozitë është mjaft i gjërë, ajo prek edhe elementë që lidhen me procesin penal. Duke analizuar jurisprudencën kushtetuese, konstatojmë se në rastin e parë, kjo dispozitë kushtetuese është aplikuar për shkak të kërkesës së Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, që pretendonte se nenet 86 dhe 87 të Kodit Penal, siç ishin në fuqi në atë kohë, duke mos parashikuar subjektin e posaçëm të funksionarit shtetëror (ose çdo person që barazohej me të), ishin antikushtetuese dhe binin në kundërshtim edhe me Konventën kundër Torturës.

Për këto pretendime Gjykata Kushtetuese, mbajti qendrimin se *“Duke iu referuar pretendimeve të parashtruara nga kërkuuesi për antikushtetutshmërinë e dispozitave të sipërcituara, nuk rezulton të jetë arsyetuar se në cilat drejtime është prekur apo kundërshtuar formulimi i sanksionuar në nenin 25 të Kushtetutës. Në kontekstin kushtetues, mosnënshtrimi ndaj torturës, dënimit apo trajtimit mizor, çnjerëzor apo poshtërues është përfshirë si një garanci kushtetuese në kreun e lirive dhe të drejtave vetjake të individit. Ndërkohë, nenet 86 dhe 87 të Kodit Penal, të cilat janë vendosur në seksionin e III-të, ku përfshihen edhe vepra të tjera që drejtohen ndaj shëndetit të shtetasve, sigurojnë zbatimin e këtij koncepti kushtetues përmes sanksioneve në rast të konsumimit të veprës penale të torturës. Parë nga ky këndvështrim, këto dispozita penale rezultojnë të jenë rrjedhojë e drejtpërdrejtë e formulimit kushtetues. Vendosja që ligjvënësi u ka bërë këtyre dy dispozitave në këtë seksion mund të jetë objekt i përpunimit nga pikëpamja e teknikave legjislative, por për jurisprudencën kushtetuese nuk përbën në vetvetë çështje antikushtetutshmërie.*

...

Neni 1 i Konventës kundër torturës dhe dënimeve e trajtimeve të tjera mizore, çnjerëzore ose degraduese i ka dhënë një kuptim sqarues dhe orientues këtij termi. Kjo dispozitë përfshin disa elementë të rëndësishëm që duhen vlerësuar në rastet kur ndodhemi përpara konsumimit të kësaj vepre penale. Meqenëse Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë orientohet pikërisht nga kjo dispozitë e Konventës, çështja objekt shqyrtimi mbetet për t’u analizuar nga Gjykata Kushtetuese si në drejtim të personave që nuk duhet t’i nënshtrohen torturës, ashtu edhe të subjekteve që janë përgjegjëse për kryerjen e kësaj vepre penale.

Paragrafi i parë i nenit 1 të Konventës së sipërcituar nënkupton se vepra penale e torturës drejtohet kryesisht ndaj personave të privuar nga liria ose ndaj personave që përballen me organet shtetërore. Subjektet që kryejnë këtë vepër penale ajo i fokuson kryesisht në personat zyrtarë ose në personat që nxiten prej tyre.

Nga mënyra e formulimit të veprës penale të torturës në dispozitat e Kodit Penal, rrethi i subjekteve që mund të përgjigjen penalisht për këtë vepër merr një kuptim më të gjerë. Madje, në literaturën juridike, është pranuar se subjekti i kësaj vepre penale është subjekt i përgjithshëm ose i posaçëm, civil a ushtarak. Pikërisht, një trajtim i tillë i çështjes sipas kërkuesis, prek konceptin që

i japin veprës penale të torturës aktet ndërkombëtare.

Duke e analizuar çështjen në shqyrtim nga ky këndvështrim, Gjykata Kushtetuese çmon të nevojshme të theksojë se për të konkluduar mbi pajtueshmërinë ose jo të dispozitave të Kodit Penal me marrëveshjet ndërkombëtare të ratifikuara duhet të interpretohet neni 1 i Konventës kundër torturës në kuptimin e tij të gjerë në harmoni edhe me paragrafin e dytë të tij. Sipas këtij paragrafi, kuptimi i dhënë në paragrafin e parë të nenit 1 të Konventës nuk mund të cenojë asnjë instrument ndërkombëtar ose asnjë ligj kombëtar që të përmbajë dispozita të një karakteri më të gjerë.

E drejta ndërkombëtare në fushën e të drejtave të njeriut sanksionon si rregull vetëm një minimum bazë të lirive dhe të drejtave, ndërkohë që shtetet palë në konventat ndërkombëtare mund të ngrihen mbi këto minimume dhe të implementojnë ligje kombëtare që përmbajnë ose mund të përmbajnë dispozita të një karakteri më të gjerë. Pra, kjo dispozitë e Konventës nuk vendos kufizime për shtetet palë, përkundrazi, e lë në diskrecionin e tyre që të vendosin në legjislacionin e brendshëm rregulla të një spektri më të gjerë.

Tortura dhe çdo trajtim çnjerëzor e degradues janë të ndaluara sipas të drejtës ndërkombëtare për të drejtat e njeriut dhe të drejtës ndërkombëtare penale. Ndalimi i torturës dhe trajtimeve poshtëruese e degraduese gjen pasqyrim të plotë në shumicën e traktateve ndërkombëtare. Detyrimi për të mos iu nënshtruar torturës apo keqtrajtimit është një rregull i së drejtës ndërkombëtare zakonore dhe se ndalimi i torturës përbën një normë të pakundërshtueshme.

Ndalimi i torturës në kuadrin e sanksionimit të të drejtave të tjera të njeriut në aktet ndërkombëtare përbëjnë një garanci për qytetarët jo vetëm ndaj abuzimeve shtetërore, por edhe ndaj abuzimeve të individëve. Aktet ndërkombëtare dhe jurisprudenca e zhvilluar në këtë drejtim e kanë lidhur të drejtën për të mos iu nënshtruar torturës dhe keqtrajtimit, me detyrimin e shtetit për të siguruar mbrojtje nëpërmjet masave legjislative ose masave të tjera kundër torturës apo keqtrajtimit nga individët. Qëllimi i dispozitave që ndalojnë përdorimin e torturës është mbrojtja e dinjitetit dhe integritetit fizik e mendor të individit. Ndaj është detyrë e çdo shteti palë në këto marrëveshje ndërkombëtare të ofrojë për këdo mbrojtje nëpërmjet legjislacionit dhe masave të tjera që mund të konsiderohen të nevojshme kundër veprimeve të ndaluara nga aktet ndërkombëtare, "...pavarësisht nëse shkaktohen nga njerëz që veprojnë në kapacitet zyrtar, jashtë kapacitetit të tillë zyrtar ose në kapacitet privat".

4. Krahas këtij trajtimi doktrinar dhe evolutiv që vihet re në jurisprudencën ndërkombëtare argumente tepër të rëndësishme për të konkluduar për zgjidhjen e çështjes konkrete gjenden edhe në praktikën e Gjykatës Europiane për të Drejtat e Njeriut. Në çështjen A kundër Mbretërisë së Bashkuar, ajo konkludon se "detyrimi i shteteve anëtare nga neni 1 i Konventës për t'i siguruar kujtdo që është nën juridiksionin e tij të drejtat dhe liritë e shprehura në Konventë e kombinuar së bashku me nenin 3 të saj, i kërkon shteteve anëtare të marrin masa të përcaktuara për të siguruar se individët nën juridiksionin e tyre nuk janë subjekt i torturës apo keqtrajtimit çnjerëzor degradues duke përfshirë edhe keqtrajtimet e kryera nga individët private".^[4c] Pikërisht bazuar mbi një konkluzion të tillë, dështimi që mund të vihet re në ligjet e brendshme të shteteve të ndryshme për të siguruar një mbrojtje adekuate përbën shkelje të nenit 3 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut.^[5c]

Nisur nga kjo analizë me karakter interpretues, bazuar edhe në doktrinën e së drejtës ndërkombëtare, Gjykata Kushtetuese konkludon se për sa kohë që ndalimi i torturës dhe keqtrajtimit është përcaktuar si një e drejtë njerëzore dhe përderisa të drejtat e njeriut janë konsideruar si të pandashme, të patjetërsueshme e të padhunueshme, çdonjeri ka të drejtë për të mos iu nënshtruar torturës apo keqtrajtimit, pavarësisht se ai është në duart e një zyrtari publik apo të një individi. Detyrimi i shteteve palë në marrëveshjet ndërkombëtare për të respektuar e siguruar ndalimin e torturës dhe keqtrajtimit konsiston jo vetëm në detyrimin e shtetit për të mbrojtur shtetasit e tij nga kryerja e torturës apo keqtrajtimit nga zyrtarët publikë, por edhe në detyrimin për të marrë masa për t'i mbrojtur njerëzit ndaj akteve të torturës apo keqtrajtimit të kryer edhe nga individë.

Nga sa argumentuam më lart, Gjykata Kushtetuese arrin në përfundimin se kërkesa e Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë për shfuqizimin si të papajtueshëm me Kushtetutën të neneve 86 dhe 87 të Kodit Penal është e pabazuar dhe për rrjedhojë duhet rrëzuar.”³²⁵

Qasja e mësipërme e Gjykatës Kushtetuese, është mëse e drejtë dhe tregon që ligjvënësi i vitit 1995, ka qenë më largpamës duke formuluar një dispozitë në terma kaq të gjërë që përfshin në veprën penale të torturës edhe subjekte të posaçme, zyrtarët shtetërorë, ashtu edhe subjekte të përgjithshëm. Është konkluzioni i Gjykatës se ndalimi i torturës dhe keqtrajtimit konsiston jo vetëm në detyrimin e shtetit për të mbrojtur shtetasit e tij nga kryerja e torturës apo keqtrajtimit nga zyrtarët publikë, por edhe te detyrimi për të marrë masa për t’i mbrojtur njerëzit prej akteve të torturës apo keqtrajtimit të kryer edhe nga individë.³²⁶ Pavarësisht kësaj vendimmarrje të Gjykatës Kushtetuese, në mënyrë të çuditshme, ligjvënësi i vitit 2007, ndryshoi formulimin e nenit 86 të Kodit Penal, duke mos parashikuar më si subjekt të kësaj vepre çdo person, por duke kaluar në një mënyrë formulimi të tillë që parashikon kryerjen e kësaj vepre vetëm nga funksionarët publikë ose personat e tjerë që e kryejnë veprën me nxitjen ose miratimin e këtyre funksionarëve.³²⁷

Siç e kemi përmendur edhe në rastet e akteve kushtetuese të mëparshme, e drejta për të mos iu nënshtrohet torturës, gjen zbatim edhe në procesin penal, në aspektin e mosmarrjes së provave në dëm të personit të akuzuar në kushtet e torturës. Kjo qasje është konfirmuar edhe nga jruisprudenca e Gjykatës Kushtetuese, e cila është shprehur se “Kërkuesi pretendon se provat në ngarkim të tij janë marrë nëpërmjet dhunës. Sipas tij, pranimi i autorësisë të krimit në dhomat e paraburgimit ka ardhur si pasojë e përdorimit të dhunës nga punonjësit e policisë.

...

Gjykata konstaton se sipas aktit të ekspertimit mjeko-ligjor, të kryer me kërkesën e prokurorit, tek i ndaluar L.M. janë vërejtur ekimoza në nofull dhe në shputat e këmbëve. Megjithëse organi procedues, menjëherë sa është vënë në kontakt me të ndaluarin, e ka vlerësuar pretendimin për përdorimin e dhunës ndaj tij dhe ka urdhëruar ekzaminimin mjeko-ligjor, nuk ka ndërmarrë veprime të mëtejshme hetimore, për të sqaruar prejardhjen e dëmtimeve të vërejtura si dhe rrethanat e tjera në të cilat i ndaluar është marrë në pyetje nga punonjësit e policisë.

Gjykata vëren se ndonëse të ndodhura para pretendimeve dhe dyshimeve serioze faktike për ligjshmërinë e marrjes në pyetje të kërkuesit në dhomat e paraburgimit, gjykatat e juridiksionit të zakonshëm nuk kanë ndërmarrë hapat e nevojshme dhe të domosdoshme për të kërkuar dhe sqaruar deri në fund të gjitha rrethanat e çështjes, për të garantuar një proces të rregullt ligjor.

Gjykata vlerëson se në çështjen në shqyrtim vërehen dyshime serioze për kushtet dhe rrethanat në të cilat kërkuesi ka pohuar fajësinë e tij për veprën për të cilën akuzohet, për rrjedhojë edhe në përmbushjen e standardeve për një proces të rregullt ligjor lidhur me mënyrën e marrjes së provave. Në rastin konkret jo vetëm që ka dyshime serioze se ndaj kërkuesit është ushtruar dhunë për të marrë pohimin e tij por pretendohet nga ky i fundit se është detyruar të dëshmojë kundër vetvetës, në kundërshtim me ndalimet që burojnë nga nenet 25 dhe 32 të Kushtetutës.

Gjykata çmon se është e papranueshme që në një shtet të së drejtës gjithë akuza të mbështetet kryesisht në deklaratimet e një personi i cili jo vetëm është marrë në pyetje pa praninë e avokatit, por dhe që pretendon se këto deklaratime janë bërë për shkak të dhunës të ushtruar ndaj tij. Për më tepër Konventa kundër Torturës dhe Akteve Çnjerëzore dhe Degraduese e ratifikuar nga Republika e Shqipërisë në vitin 1994, detyron vendet anëtare që për çdo rast, ku ka pretendime se është ushtruar torturë nga ana e funksionarëve publikë, lind nevoja e një hetimi të pavarur dhe të gjithanshëm.

325 Vendimi nr.3, datë 11.2.2004 i Gjykatës Kushtetuese.

326 Xhezair Zaganjori; Arta Vorpsi dhe Denar Biba, “Parime kushtetuese dhe të drejta themelore në jurispru-
dencë”, Tiranë, 2013, fq.355-356.

327 Ligj nr. 9686, datë 26.2.2007.

...

Gjykata çmon se në çështjen objekt shqyrtimi si nga Prokuroria ashtu dhe nga gjykatat nuk janë përmbushur, gjithashtu, detyrimet që burojnë nga Konventa në fjalë për një hetim të plotë dhe të pavarur të të gjitha pretendimeve të kërkuarit për ushtrim dhune ndaj tij.

Republika e Shqipërisë, veç Kushtetutës, ka tashmë një legjislacion të plotë për të garantuar jo vetëm zbatimin e saj por edhe të detyrimeve që burojnë nga dokumentet ndërkombëtare, në të cilat është palë. Në këtë kuadër, ligji nr. 8328, datë 16.04.1998 "Për të drejtat dhe trajtimin e të dënuarve me burgim", si dhe Rregullorja e Përgjithshme e Burgjeve japin detaje të hollësishme për masat që duhet të marrë institucioni në mënyrë që personi i burgosur ose i paraburgosur, që ndodhet në "ruajtje" (custody-custodia) pranë tyre, të mos dëmtojë vetën ose të tretët, duke zbatuar një parim universal për trajtimin e personave të cilëve u hiqet liria. Në këto kushte, nëse personi që pretendon se është dhunuar, ka dëmtuar vetën, është detyrë e organeve që e mbajnë në gjendje "ruajtjeje" të japin sqarime në lidhje me rrethanat e dëmtimit të tij. Sipas Gjykatës Europiane të të Drejtave të Njeriut në çështjet e gjykuara prej saj për cenim të nenit 5 të KEDNJ-së, janë pikërisht detajet në lidhje me rrethanat se si ka ndodhur dëmtimi i personit, hetimi i të cilave hedh dritë për përdorimin ose jo të forcës nga ana e organeve të zbatimit të ligjit.

...

Për këtë argument Gjykata, në jurisprudencën e saj, ka konsoliduar qëndrimin se deklaratimet e bëra para prokurorit ose policisë gjyqësore nuk përbëjnë prova në vetvetë. Në rastin e kundërshtimit të këtyre thënieve në gjykatë, në kuptim të nenit 362 të KPP-së, ato nuk janë provë, por vlerësohen nga gjykata për të përcaktuar besueshmërinë e personit të pyetur. Deklarimet e dhëna para organeve të lartpërmendura mund të vlerësohen si provë, nëse ato lidhen me prova të tjera që konfirmojnë vërtetësinë e tyre.

Gjykatat e juridiksionit të zakonshëm, krahas pohimit që i ka bërë veprës kërkuar për paraqitje para punonjësve të policisë në dhomat e paraburgimit, kanë konsideruar të besueshëm një eksperiment hetimor ku, sipas tyre, ai ka treguar se si ka ndodhur ngjarja.

Gjykata çmon se ky eksperiment i kryer nga organet e policisë, menjëherë pasi kërkuar ka inkriminuar vetën dhe në rrethanat e përshkruara më lart, për më tepër pa praninë e mbrojtësit dhe të prokurorit, jo vetëm krijon dyshime serioze për ligjshmërinë e tij por vjen në kundërshtim edhe me standardin kushtetues të pranuar përgjithësisht për mënyrën e marrjes dhe të vlerësimit të provave.³²⁸

Sic rezulton nga arsyetimi i mësipërm, institucionet shtetërore janë përgjegjëse për personat e ndaluar dhe për rrjedhojë janë ato që duhet të argumentojnë, pra kanë barrën e provës, për të treguar se si është dëmtuar një person nën kujdesin dhe mbikqyrjen e tyre. Kjo bëhet edhe me e rëndësishme, në momentin që e vetmja provë kundër të akuzuarit, në thelb ishin po theniet e tij. Pra jemi përpara një personi, i cili pohon fajësinë e tij, por njëkohësisht del dhe i dëmtuar fizikisht, pa u dhënë asnjë arsye se si mund të ketë ndodhur.

Megjithëse çështja u kthye për rigjykim nga Gjykata Kushtetuese në gjykatën e shkallës së parë, procesi në gjykatat e zakonshme, me përjashtim të disa formaliteteve, ndoqi përsëri të njëjtin skemë, ku personi u rishpall përsëri fajtor. Kërkesa u paraqit përsëri, në Gjykatën e Kushtetuese, e cila mbajti qëndrimin se 20. Gjykata konstaton se të njëjtën linjë arsyetimi ka përdorur, gjatë rigjyimit, edhe gjykata e shkallës së parë, e cila është shprehur se procesverbal i marrjes në pyetje pa praninë e avokatit i datës 30.10.2006 nuk është pranuar si provë, si akt absolutisht i pavlefshëm, por ky procesverbal është përdorur nga prokuroria për të treguar besueshmërinë e të pandehurit, pra për të kundërshtuar deklaratimet e tij përpara gjykatës (fq. 26-27 të vendimit nr. 123/2012). Gjithashtu, gjykata e apelit e ka konsideruar këtë procesverbal si një akt të rëndësishëm të fazës së hetimeve paraprake, me një rëndësi të madhe procedurale, sidomos në rrethanat e çështjes në gjykim (fq. 26-27 të vendimit nr. 328/2012).

328 Vendimi nr.14, datë 3.5.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

21. Në lidhje me procesverbalin e marrjes në pyetje të kërkuesit të datës 30.10.2006, Gjykata rithekson faktin se: a) kërkuesi ka bërë deklaramë nga të cilat dalin të dhëna për inkriminim në ngarkim të tij (neni 37); b) këto deklaramë i ka bërë pa praninë e avokatit edhe pse kjo ka qenë e detyrueshme (neni 37 dhe neni 128). Në këto kushte ky procesverbal, duke qenë një akt absolutisht i pavlefshëm sipas nenit 128/1/c, nuk mund të përdoret nga prokuroria për të kundërshtuar, tërësisht ose pjesërisht, përmbajtjen e deklaramëve të të pandehurit, bazuar në nenin 370. Gjithashtu, sipas nenit 37 deklarimet që kërkuesi ka bërë duke inkriminuar vetën pa praninë e mbrojtësit nuk mund të shfrytëzohen kundër tij. Për rrjedhojë, Gjykata vlerëson se këto deklaramë të bëra më parë nga kërkuesi nuk mund të përdoren për efekt kundërshtimi apo besueshmërie, pasi nuk janë marrë konform ligjit. Përdorimi i një akti procedural absolutisht të pavlefshëm për të përcaktuar besueshmërinë e të pandehurit do ta bënte të pavlefshëm edhe vlerësimin e besueshmërisë, bazuar në nenin 128/1/c.

22. Eksperimentin hetimor të datës 30.10.2006 dhe aktet e prodhuara prej tij gjykata e shkallës së parë i ka vlerësuar të vlefshme, çka sipas saj është pranuar edhe nga mbrojtësi i kërkuesit (shih faqen 28 të vendimit nr. 123/2012). Ajo është shprehur se vetë mbrojtësi i kërkuesit ka kërkuar marrjen si provë të eksperimentit hetimor.

23. Në lidhje me argumentin e mësipërm të shprehur nga gjykata e shkallës së parë, Gjykata vëren se mbrojtësi i kërkuesit e ka kërkuar administrimin e kësaj prove, por për të provuar dhunën, kanosjen dhe kërcënimin nga Policia Gjyqësore (shih fq. 28 e vendimit nr. 123/2012), ndërkohë që gjykata e shkallës së parë e ka administruar për të provuar fajësinë e kërkuesit si provë kryesore (shih fq. 31 e vendimit nr. 123/2012). Eksperimenti hetimor i kryer në datën 30.10.2006 ka konsistuar në riprodhimin e ngjarjes përpara organeve të policisë nga vetë kërkuesi, i cili gjatë eksperimentit ka inkriminuar vetën pa praninë e mbrojtësit dhe pa praninë e prokurorit, fakte të nënvizuara edhe nga Gjykata në vendimin nr. 14/2011. Sipas rregullave procedurale penale prokurori drejton veprimtarinë hetimore dhe kryen vetë çdo veprim hetimor që e çmon të nevojshëm. Ai mund të kërkojë nga Policia Gjyqësore kryerjen e veprimeve të deleguara posaçërisht, përfshirë edhe marrjen në pyetje të të pandehurit dhe ballafaqimet në të cilat merr pjesë i pandehuri dhe mbrojtësi i tij. Në këtë rast Policia Gjyqësore respekton dispozitat për caktimin dhe pjesëmarrjen e mbrojtësit në veprimet hetimore (neni 304 i KPP-së). Po kështu, sipas nenit 32 të Kushtetutës askush nuk mund të detyrohet të dëshmojë kundër vetvetës dhe as të pranojë fajësinë e tij. Kur para autoritetit procedues një person, që nuk është marrë si i pandehur, bën deklaramë nga të cilat dalin të dhëna për inkriminim në ngarkim të tij, autoriteti procedues ndërpret pyetjen, duke e paralajmëruar se pas këtyre deklaramëve mund të zhvillohen hetime ndaj tij dhe e fton të caktojë një mbrojtës. Deklarimet e mëparshme nuk mund të shfrytëzohen kundër personit që i ka bërë (neni 37 i KPP-së). Në vështrim të normave të mësipërme procedurale, prania e mbrojtësit ka qenë e detyrueshme, në kushtet kur kërkuesi ka inkriminuar vetën gjatë kryerjes së një veprimi hetimor të kryer nga Policia Gjyqësore, siç është eksperimenti hetimor.

24. Gjykata vëren se gjykata e shkallës së parë e ka përdorur procesverbalin e eksperimentit hetimor si provë kryesore gjatë rigjyqimit të kërkuesit, megjithëse në vendimin nr. 14/2011 është konkluduar për paligjshmërinë e mënyrës së marrjes së kësaj prove, në kushtet ku kërkuesi ka inkriminuar vetën, pa praninë e mbrojtësit dhe të prokurorit, si dhe në rrethana që ngrinin dyshime për ushtrim dhune ndaj tij e që kërkonin hetim nga autoritetet. Gjykata e shkallës së parë, bazuar në deklaratat e bëra nga kërkuesi gjatë eksperimentit hetimor, ka arritur në përfundimin se është provuar plotësisht që kërkuesi i ka kryer veprat penale për të cilat akuzohet (shih fq. 31 të vendimit nr. 123/2012). Për pasojë, vendimi i gjykatës së shkallës së parë, i cili mbështetet në prova të marra në mënyrë të paligjshme, ka cenuar procesin e rregullt ligjor dhe duhet të shfuqizohet.

25. Megjithëse gjatë gjyqimit në shkallën e parë nuk janë respektuar detyrimet që rrjedhin nga vendimi nr. 14/2011 i kësaj Gjykate dhe, për rrjedhojë, është cenuar procesi i rregullt ligjor, siç është vlerësuar më sipër, këto shkelje nuk janë korrigjuar nga gjykata e apelit dhe Gjykata e Lartë.

...

....

32. Duke iu rikthyer çështjes konkrete, Gjykata konstaton se pavarësisht konkluzionit të saj në vendimin nr. 14/2011 për paligjshmërinë në lidhje me mënyrën e marrjes së provave në procesin penal të zhvilluar ndaj kërkuesit, edhe gjatë rigjykimit të çështjes ky aspekt i procesit të rregullt ligjor nuk është korrigjuar. Gjykatat nuk kanë respektuar vendimin nr. 14/2011 të Gjykatës dhe detyrimet që rrjedhin prej tij për sa i përket mënyrës së marrjes së provave dhe sqarimit të rrethanave në të cilat ato janë marrë nga autoritetet e hetimit paraprak. Duke pasur parasysh rëndësinë vendimtare të këtyre provave për fajësinë e kërkuesit, si dhe rëndësinë e të drejtave themelore të sipërpërmendura, të garantuara nga Kushtetuta dhe KEDNJ-ja, gjykatat duhej të kishin korrigjuar gjatë rigjykimit shkeljet e evidentuara nga Gjykata në vendimin nr. 14/2011. Për pasojë, në vlerësimin e Gjykatës moszbatimi i vendimit të saj nr. 14/2011 dhe mosriparimi i shkeljeve të konstatuara në këtë vendim e ka bërë të parregullt edhe procesin e rigjykimit ndaj kërkuesit.

33. Si përfundim, nisur nga sa më sipër, në kuptim të të drejtave kushtetuese për një proces të rregullt ligjor, Gjykata vlerëson se pretendimi i kërkuesit për mosrespektimin dhe moszbatimin e detyrimeve që rrjedhin nga vendimi nr. 14/2011 i Gjykatës Kushtetuese nga ana e gjykatave gjatë rigjykimit të çështjes, është i bazuar dhe duhet pranuar.³²⁹

Siç rezulton nga pasazhet e mësipërme, organi i akuzës dhe gjykatat e zakonshme, kanë tentuar të anashkalojnë vendimmarrjen e Gjykatës Kushtetuese, duke luajtur me termat juridikë dhe me rregulla procedurale. Kështu akti i marrjes në pyetje të të akuzuarit, megjithëse ishte konsideruar si i marrë në kundërshtim me ligjin, pra dhe akt procedural i pavlefshëm, përsëri u konsiderua si pjesë e procesit, për të kundërshtuar theniet e vetë të akuzuarit. Përdorimi përsëri i një akti procedural, të konstatuar nga Gjykata Kushtetuese si absolutisht të pavlefshëm, në një formë tjetër nga gjykatat e zakonshme, përbën dukshëm cënim të parimeve të shtetit të së drejtës nga sistemi gjyqësor në këtë rast. Më e rëndë duket situata me përdorimin e provës me eksperiment, ku mbrojtësi i të akuzuarit kërkon që ajo të administrohet, pikërisht për të treguar dhunën që është ushtruar ndaj të akuzuarit dhe gjykatat e zakonshme e përdorin, në mënyrë abuzive si kërkesë për vërtetimin e fajësisë së të akuzuarit dhe pikërisht me argumentin që vetë mbrojtësi i tij kërkoi administrimin e kësaj prove.

Mospërdorimi i torturës nga autoritetet për mbledhjen e provave është një parim themelor në drejtësinë penale që përmbahet në Kushtetutë dhe konventat ndërkombëtare të të drejtave të njeriut. Ky parim është themel i shtetit të së drejtës dhe përmban një qasje të rëndësishme në mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe integritetit njerëzor. Nëse autoritetet përdorin torturën ose trajtime të tjera jo njerëzore për të mbledhur provat, kjo shkel parimet themelore të drejtësisë dhe bën të papranueshme çdo provë të mbledhur në këtë mënyrë. Është e rëndësishme që drejtësia të kërkojë dhe të promovojë standarde të larta të ndërgjegjshme për respektimin e të drejtave të njeriut në gjithë procesin penal.

Mospërdorimi i torturës mbështetet në besimin se drejtësia mund të arrihet përmes mjetëve ligjore dhe në përputhje me standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut. Kjo gjithashtu shërben për të mbrojtur integritetin njerëzor dhe për të siguruar një proces penal të drejtë dhe të ndershëm për të gjithë palët e përfshira. Nëse do të lejohej përdorimi i torturës për të mbledhur prova, kjo do të hapte mundësi për abuzime dhe shkelje të të drejtave të njeriut. Prandaj, mospërdorimi i torturës është një element i rëndësishëm i sistemit ligjor që synon të mbrojë vlerat themelore të drejtësisë dhe të drejtat themelore të njeriut.

329 Vendimi nr.20, datë 4.4.2016 i Gjykatës Kushtetuese.

KREU III

LIRIA PERSONALE

(Neni 27 i Kushtetutës)

3.1 Hyrje

Një nga të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, është dhe mbetet liria personale. Pra, një person të mund të lëvizë lirshëm dhe të mos i jetë i kufizuar. Gjurmët e kësaj lirie, i gjëjmë që në antikitet (Greqi dhe Romë) dhe dokumenti i parë me rëndësi duket se është Karta e Madhe e Lirive e vitit 1215, proklamuar në Angli në atë kohë. Megjithatë ky dokument nuk është një shpallje e drejtpërdrejtë e lirisë personale, siç janë aktet moderne ndërkombëtare ose kushtetutat aktuale, ai përmbante elementë që kanë kontribuar në zhvillimin e parimeve juridike që më vonë lidhen me konceptin e lirisë personale. Duhet të pranojmë se Karta e Madhe ishte kryesisht një dokument që synonte të kufizonte pushtetin e mbretit anglez dhe të vendoste disa mbrojtje ligjore për baronët, por që të para në një këndvështrim më të gjërë, përbëjnë bazën për zhvillimin e nocionit të lirisë personale. Disa nga dispozitat që ndikuan në këtë drejtim ishin, mbrojtja nga arrestimet apo burgosjet arbitrare (neni 39), si edhe garantimi i drejtësisë (neni 40). Më vonë dy akte historike sanksionojnë parimin “Habeas Corpus”, pikërisht “Petition of Right” i vitit 1628 dhe “Habeas Corpus Act”. Këto dokumente historike të sanksionuara trupëzuan përfundimisht parimin se “asnjë njeri i lirë nuk mund të merret ose burgoset veçse me vendim të ligjshëm të gjyqtarëve, ose nga ligji i vendit.”³³⁰

Më vonë, autorë si John Locke, Jean-Jacques Rousseau dhe Montesquieu, kanë ndikuar ndjeshëm në konceptin e lirisë personale. Idetë e Locke mbi të drejtat natyrore, përfshirë jetën, lirinë dhe pasurinë, patën ndikim të veçantë në diskutimet e mëvonshme mbi lirinë personale.

Dokumente të tjerë me rëndësi janë Deklarata e Pavarësisë (1776) dhe Kushtetuta e SHBA-së. Deklarata e Pavarësisë, e hartuar nga Thomas Jefferson, shpalli të drejtat e pakontestueshme të jetës, lirisë dhe ndjekjes së lumturisë. Kushtetuta e SHBA-së, dhe veçanërisht amendamentet e shtuara më pas, që cilësohen si Akti mbi të Drejtat (*Bill of Rights*), thelloi mbrojtjen e të drejtave individuale, duke u marrë si model edhe në vende të tjera të botës.

Një tjetër akt i rëndësishëm ishte dhe Deklarata e të Drejtave të Njeriut dhe të Qytetarit, në Francë,³³¹ që artikuloi idenë se të drejtat individuale ishin universale dhe duhet të mbroheshin nga shteti. Që nga ajo kohë, pothuajse çdo kushtetutë e shkruar kishte parashikimet e saj në lidhje me lirinë personale.

Gjatë shek. XX dhe veçanërisht mbas Luftës së Dytë Botërore, kemi zhvillimin ndërkombëtar të të drejtave dhe lirive themelore të njeriut si Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut (1948), Konventa Evropiane e të Drejtave të Njeriut (1950) etj, që njohën dhe mbrojnë të drejtat themelore të njerëzve në nivel ndërkombëtar.

Liria personale në Kushtetutën e Shqipërisë, parashikohet dhe rregullohet nga neni 27, dispozitë e cila parashikon se “1. Askujt nuk mund t’i hiqet liria, përveçse në rastet dhe sipas procedurave të parashikuara me ligj. 2. Liria e personit nuk mund të kufizohet, përveçse në rastet e mëposhtme: a) kur është dënuar me burgim nga gjykata kompetente; b) për moszbatim të urdhrave të ligjshëm të gjykatës ose për moszbatim të ndonjë detyrimi të caktuar me ligj; c) kur ka dyshime

330 Emiljano Ruli, “Habeas Corpus”, botuar në revistën “Jeta juridike”, botim i Shkollës së Magjistraturës, nr.3, viti 2006, Shtëpia botuese “Erik”, fq.90.

331 Miratuar nga Asambleja Kombëtare me datë 26.8.1789 dhe dhënë pëlqimi mbretëror me datë 5.10.1789.

të arsyeshme se ka kryer një veprë penale ose për të parandaluar kryerjen prej tij të veprës penale ose largimin e tij pas kryerjes së saj; ç) për mbikëqyrjen e të miturit për qëllime edukimi ose për shoqërimin e tij në organin kompetent; d) kur personi është përhapës i një sëmundjeje ngjitëse, i paafhtë mendërisht dhe i rrezikshëm për shoqërinë; dh) për hyrje të paligjshme në kufirin shtetëror, si dhe në rastet e dëbimit ose të ekstradimit. 3. Askujt nuk mund t'i hiqet liria vetëm për shkak se nuk është në gjendje të përmbushë një detyrim kontraktor".

Qëllimi kryesor i kësaj dispozitë është të parandalojë heqjen arbitrare ose të pajustificuar të lirisë, pasi e drejta për lirinë personale është e një rëndësie jetike për një "shoqëri demokratike". Në rastet që kanë të bëjnë me heqjen e lirisë, është thelbësore që kushtet për heqjen e lirisë të jenë qartësisht të përcaktuara sipas ligjit të brendshëm dhe që vetë ligji të jetë i parashikueshëm në zbatimin e tij, në mënyrë që ai të përmbushë standardin e "ligjshmërisë" të përcaktuar nga Konventa, një standard i cili kërkon që ligji të jetë mjaftueshëm i qartë për t'i mundësuar individit që të parashikojë, në një shkallë të arsyeshme rrethanat, pasojat që mund të sjellë një veprim i caktuar.³³²

GJEDNJ në jurisprudencën e saj ka theksuar se privimi i lirisë nuk ndodh vetëm në raste si arresti ose dënimi, por mund të shfaqet në shumë forma. Në po të njëjtin vendim GJEDNJ është shprehur se vlerësimi nëse jemi përpara një privimi ose jo të lirisë bëhet rast pas rasti dhe ka një tërësi rrethanash që mund të merren parasysh si lloji, kohëzgjatja, efektet, mënyra e zbatimit të masës në fjalë.³³³ GJEDNJ nuk kufizohet në vlerësimin që kanë bërë autoritetet e brendshme lidhur me faktin nëse jemi apo jo përpara një privimi të lirisë, por mund të bëjë një vlerësim autonom të situatës konkrete.³³⁴

Qëllimi për të cilin shtetet e kanë privuar një individ nga liria nuk ka rëndësi thelbësore për të vlerësuar nëse jemi apo jo përpara privimit. Qëllimi ka rëndësi vetëm për të vlerësuar përshtatshmërinë e masës me nenin 5, pika 1 të KEDNJ.³³⁵

Në vijim të kësaj çështjeje do të trajtojmë, kufizimin e së kësaj të drejtë me ligj, pra nëpërmjet legjislacionit penal, kushtet dhe rastet e aplikimit të masave kufizuese mbi lirinë personale, kufizimi mbi bazën e provave, duke vlerësuar rrezikshmërinë e personit, zgjatjen e masave kufizuese, si edhe së fundmi mos kufizimin e kësaj lirie për shkak të pamundësisë së përmbushjes së detyrimeve kontraktore.

3.2 Kufizimi i lirisë personale nëpërmjet legjislacionit penal.

Thelbi i kësaj dispozitë është në rradhë të parë garantimi i lirisë personale dhe në rradhë të dytë përcaktimi i rasteve se kur kjo liri mund të kufizohet. Por rastet që përmend pika 2 e kësaj dispozitë, kurrsesi nuk duhen kuptuar që mund të bëhen pa ligj. Në këtë rast, lidhja midis nenit 27 dhe nenit 17 të Kushtetutës, është mëse e qartë dhe e logjikshme. Kjo do të thotë që Kuvendi, mund të miratojë ligje që kufizojnë lirinë e personit, duke detajuar rastet e nenit 27, pika 2 të Kushtetutës, por këtë mund ta bëjë gjithmonë duke respektuar kriteret dhe kërkesat e kufizimit të të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, parashikuar nga neni 17 i Kushtetutës. Për rrjedhojë, nëse këto kërkesa nuk respektohen, atëherë norma ligjore, jo vetëm që është në kundërshtim me nenin 17 të Kushtetutës, por çënon lirinë e personit duke shkelur edhe parashikimet e nenit 27 të Kushtetutës.

Kjo dispozitë kushtetuese duhet e parë e lidhur edhe me parimin e sigurisë juridike, si element i shtetit të së drejtës, që ka si kërkesë të domosdoshme që ligji në tërësi ose dispozita të

332 Vendimi nr.39, datë 15.2.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

333 GJEDNJ, çështja "Guzzardi kundër Italisë", aplikimi nr.7367/76, datë 6.11.1980.

334 GJEDNJ, Seksioni i dytë, çështja "H.M kundër Zvicrës", aplikimi nr.39187/98, datë 26.2.2002.

335 GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Rozhkov kundër Rusisë (nr.2)", aplikimi nr 38898/04, datë 31.01.2017.

veçanta të tij në përmbajtjen e tyre duhet të jenë të qarta, të përcaktuara dhe të kuptueshme.³³⁶ Për të kuptuar dhe zbatuar drejt parimin e sigurisë juridike, kërkohet, nga njëra anë, që ligji në një shoqëri të ofrojë siguri, qartësi dhe vazhdimësi, në mënyrë që individët t'i drejtojnë veprimet e tyre në mënyrë korrekte e në përputhje me rregullimet juridike. Një rregullim i pasaktë i normës ligjore, që i lë shteg zbatuesit t'i japë asaj kuptime të ndryshme dhe që sjell pasoja, nuk shkon në përputhje me qëllimin, qëndrueshmërinë, besueshmërinë dhe efektivitetin që synon vetë norma.³³⁷

Për rrjedhojë ligji duhet kuptuar saktë dhe drejt, prandaj duhet të dalë i qartë qëllimi i hartimit të tij. Ai duhet të përcaktojë mjetet e ndërhyrjes, subjektet të cilave u drejtohet, raportet eaktuara të sjelljes dhe mënyrën e zbatimit të tij. Rezultati që synohet duhet të jetë i pritshëm dhe pasojat të parashikueshme për subjektet të cilëve u drejtohet ligji në tërësi ose dispozita të veçanta të tij.³³⁸

Ky parashikim, plotësohet edhe me atë të pikës 1 të nenit 29 të Kushtetutës, sipas së cilës *"Askush nuk mund të akuzohet ose të deklarohet fajtor për një vepër penale, e cila nuk konsiderohej e tillë me ligj në kohën e kryerjes së saj, ..."*. Sipas GJEDNJ nuk përbën rrethanë vendimtare për të vlerësuar nëse jemi apo jo përpara privimit të lirisë, fakti nëse personi nuk është i prangosur, i mbyllur në qeli ose i shtyrë fizikisht në mënyra të tjera. Në jurisprudencën e saj Gjykata ka theksuar se pavarësisht faktit që mund të ketë pasur problematika në procesin e burgosjes së individit, përsëri procedura mund të jetë "e parashikuar nga ligji" (në kuptim të Konventës), për sa kohë që është vlerësuar që ndalimi është i ligjshëm në tërësi.³³⁹

Në këtë aspekt GJEDNJ, ka konsideruar shkelje të kësaj të drejtë rastin kur legjislacioni i brendshëm, nuk parashikonte asnjë dispozitë ligjore për kufizimin e lirisë personale. Gjithashtu edhe referimi në akte ndërkombëtare që nuk kishin hyrë në fuqi në Shqipëri, nuk krijonte mundësinë që kufizimi i lirisë personale të bëhej i ligjshëm, siç me të drejtë arsyetoi GJENDJ, se *"157. Gjykata e Lartë dhe Gjykata Kushtetuese e kufizuan vetën në konsiderimin e dispozitës së KPP-së "së vjetër" në nenin 514, si të papërshtatshme dhe u shprehën se mund të parashikohej një bazë ligjore nga normat gjerësisht të njohura të së drejtës ndërkombëtare në përputhje me parimin e vullnetit të mirë dhe të reciprocitetit. Ato iu referuan të dy traktateve, përkatësisht Konventës Europiane për Njohjen Ndërkombëtare të Vendimeve Penale dhe Konventës për Transferimin e Personave të Dënuar dhe Protokollit Shtesë të tij.*

158. Gjithsesi, Konventa Europiane për Njohjen Ndërkombëtare të Vendimeve Penale nuk kishte hyrë në fuqi në asnjërin nga vendet në kohën në fjalë (shih paragrafin 90 më lart). As Gjykata e Lartë dhe as Gjykata Kushtetuese nuk sugjeruan se ndonjëra nga konventat ishte në fuqi në Shqipëri.

Në fakt, kërkimi i Gjykatës së Lartë për një bazë ligjore më të përshtatshme për ndalimin e ankuesit, e çoi atë në importimin në dispozitat e së drejtës së brendshme të dispozitave të instrumenteve të së drejtës ndërkombëtare të cilat nuk kishin hyrë ende në fuqi në Republikën e Shqipërisë.

159. Duke pasur parasysh vendimin e mësipërm, ndalimi i ankuesit nuk u bazua në dispozitat e KPP-së, të ndryshuar nga dispozita e re që shfuqizonte kërkesën për pëlqimin. Në të vërtetë, gjykatat kombëtare në vetvetë ishin të pasigurta në lidhje me çështjen se kë version të KPP-së të zbatonin në rastin e ankuesit. Në çdo rast, nëse gjykatat kombëtare do të kishin vendosur për përdorimin e dispozitës së re, kjo do të kishte çuar në vlefshmërinë prapavepruese të ndalimit të ankuesit.

160. Për gjykatën, baza ligjore e gjetur më në fund nga Gjykata e Lartë zor se mund të

336 Vendimi nr.9, datë 26.2.2007 i Gjykatës Kushtetuese.

337 Vendimet nr.10, datë 26.2.2015 dhe nr.36, datë 15.10.2007 të Gjykatës Kushtetuese.

338 Vendimi nr.1, datë 16.1.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

339 GJEDNJ, çështja "Erkalo kundër Hollandës", aplikimi nr.89/1997/873/1085, datë 2.9.1998.

thuhet se plotëson komponentët cilësorë të kërkesës së "ligjshmërisë" në lidhje me ndalimin e ankuesit dhe konvertimit të dënimit të dhënë nga gjykatat italiane.

161. Si rezultat, nuk mund të thuhet se ankuesi ishte në gjendje të parashikonte, deri në një shkallë që ishte e arsyeshme për rrethanat, se ndalimi i tij që prej 15 majit 2002 dhe konvertimi në Shqipëri i dënimit të dhënë nga gjykatat italiane, ishte në përputhje me një procedurë të parashikuar nga e drejta e brendshme.

162. Si rezultat, ka pasur shkelje të nenit 5 § 1 të Konventës".³⁴⁰

Nga arsyetimi i mësipërm, kuptohet qartë se kishte një kufizim të lirisë personale, pa ligj ndaj aplikuesit. GJEDNJ vuri në dukje se Gjykata e Lartë e Shqipërisë ishte përpjekur të gjente një bazë ligjore për të justifikuar paraburgimin e aplikuesit, dhe kishte bërë një "importim" në dispozitat e legjislationit vendas të instrumenteve të drejtës ndërkombëtare që nuk kishin hyrë ende në fuqi në Shqipëri. Pra, sipas GJENDJ baza ligjore e gjetur nga Gjykata e Lartë nuk plotësonte kërkesat për "ligjshmërinë" përse i përket paraburgimit të kërkuarit dhe konvertimit të dënimit të tij të vendosur nga gjykatat italiane. Gjykata arriti në përfundimin që aplikuesi nuk ishte ndaluar në përputhje me procedurën e përcaktuar me ligj, në shkelje të nenit 5, pika 1 të KEDNJ.

Ajo që konstatohet në këtë rast, është përpjekja e Gjykatës së Lartë dhe e konfirmuar nga Gjykata Kushtetuese, për të krijuar një normë e cila do të mundësonte kufizimin e lirisë personale të këtij individ. Ky parashikim mesa duket u gjet në akte të së drejtës ndërkombëtare, të cilat nuk kishin hyrë në fuqi në Shqipëri. Megjithatë, ky detaj nuk ishte i rëndësishëm për gjykatat më të larta në vendin tonë, që nëpërmjet interpretimit të tyre, u dhanë fuqi juridike, normave të së drejtës ndërkombëtare, megjithëse ndodheshin përballë një mungese totale të një kompetence të tillë, aq më tepër për të shprehur vullnetin e shtetit shqiptar në arenën ndërkombëtare. Qartazi edhe në këtë rast, ndodhemi përballë formës së "aktivizimit" gjyqësor, me pasojë cënimin e të drejtave dhe lirive themelore të individit.

Duke iu rikthyer parashikimit të nenit 27 të Kushtetutës, rezultojnë se ka pasur një pretendim për të lidhur situatën e kontrollit dhe sekuestrimit të pasurive për të cilat nuk justifikohet burimi i ligjshëm i tyre, me të drejtat dhe garancitë që përmban kjo dispozitë. Në rastin konkret Gjykata Kushtetuese, mbajti qëndrimin se "13. Kërkuari pretendon se shprehja "dyshim i arsyeshëm bazuar në indicie shkel nenin 27, paragrafi 2, shkronja "c", të Kushtetutës dhe nenin 5, paragrafi 1 të KEDNJ-së. Subjekti i interesuar, Këshilli i Ministrave, parashtron se cilësimi i të dhënave dhe fakteve, si prova ose indicie, nuk ndikon në cënimin e një procesi të rregullt ligjor, pasi sipas tij, ajo që ka rëndësi për garantimin e një procesi të rregullt ligjor është vlerësimi i këtyre të dhënave në mënyrë të pavarur nga një gjykatë e krijuar me ligj dhe që niveli i këtyre të dhënave të jetë i tillë që të krijojë bindjen e brendshme të gjyqtarit se ekziston dyshimi i arsyeshëm se një person është subjekt i ligjit sipas nenit 3 të tij.

14. Gjykata vëren se neni 3 i ligjit, objekt kontrolli kushtetues parashikon se dispozitat e këtij ligji zbatohen për pasuritë e personave mbi të cilët ekziston një dyshim i arsyeshëm, bazuar në indicie: a) për pjesëmarrje në organizata kriminale ose në grupe të strukturuar kriminale, sipas parashikimeve të neneve 333 dhe 333/a të Kodit Penal (KP) dhe për kryerje të krimeve prej tyre; b) për pjesëmarrje në organizata terroriste ose në banda të armatosura, sipas parashikimeve të neneve 234/a dhe 234/b të KP-së dhe për kryerje të krimeve prej tyre; c) për kryerjen e veprave të tjera, për qëllime terroriste, të parashikuara në pjesën e posaçme kreu VII i KP-së; d) për kryerjen e krimeve të parashikuara në nenet 109, 109/b, 110/a, 114/b, 128/b, 278/a, 282/a, 283, 283/a dhe 284/a të KP-së; e) për kryerjen e krimeve për qëllime të fitimit të pasurive të paligjshme, të parashikuara në nenet 114/a dhe 287 të KP-së.

15. Neni 27, paragrafi 2 i Kushtetutës parashikon se "Liria e personit nuk mund të kufizohet përveçse në rastet e mëposhtme...kur ka dyshime të arsyeshme se ka kryer një vepër penale ose

340 GJENDJ, Seksioni i katërt, çështja "Groni kundër Shqipërisë", aplikimi nr.25336/04, datë 7.7.2009.

për të parandaluar kryerjen prej tij të veprës penale ose largimin e tij pas kryerjes së saj". Ndërsa neni 228, paragrafi 1 i KPP-së referuar nga kërkuesi parashikon se "askush nuk mund t'i nënshtrohet masave të sigurimit personal, nëse në ngarkim të tij nuk ekziston një dyshim i arsyeshëm bazuar në prova."

16. Gjykata vlerëson se neni 27 paragrafi 2 i Kushtetutës mbi kriterin e dyshimit të arsyeshëm lidhet me garancitë kushtetuese për privimin e lirisë. Ndërsa ligji objekt shqyrtimi, në nenin 1 për objektin e ligjit, parashikon se "Ky ligj përcakton procedurat, kompetencat dhe kriteret për zbatimin e masave parandaluese kundër pasurisë së personave, që janë subjekt i këtij ligji, si të dyshuar për pjesëmarrje në krimin e organizuar dhe trafikim". Neni 4 i ligjit saktëson se masë parandaluese është çdo masë me karakter pasuror, që gjykata vendos në një procedim gjyqësor, nëpërmjet sekuestrimit të pasurive, veprimtarisë ekonomike, tregtare dhe profesionale të personave, si dhe nëpërmjet konfiskimit të tyre. Ndaj garancia e cituar kushtetuese nuk ka lidhje me objektin e ligjit dhe, për këtë arsye, Gjykata arrin në përfundimin se ligji nuk shkel nenin 27, paragrafi 2 shkronja "c" të Kushtetutës dhe pretendimi i kërkuesit është i pabazuar.³⁴¹

Nga pasazhet e mësipërme, duket qartazi se kërkuesi ka ngatërruar garancitë kushtetuese të privimit të lirisë, me kriteret e vendosur nga ligji për kufizimin e së drejtës së pronës. Pavarësisht se të dyja janë të drejta kushtetuese, është e kuptueshme, siç rezulton dhe nga praktika kushtetuese, që e drejta e pronës në çdo rast është më e kufizueshme në raport me lirinë personale. Për rrjedhojë nuk mundet që të zbatohet i njëjti standard kufizimi për këto dy të drejta.³⁴²

Në lidhje me ankimet kushtetuese individuale, kërkesat e paraqitura për cënimin e drejtëpërdrejtë të nenit 27 të Kushtetutës, pra të lirisë personale janë shumë të rralla. Kjo shpjegohet me faktin se pretendimet për shkelje të të drejtave të tjera kushtetuese, si rregull trajtohen nga parashikime të tjera të Kushtetutës sonë. Për rrjedhojë këto pretendime ngrihen për cënime të dispozitave të tjera të ligjit themelor të vendit. Megjithatë ka pasur raste ku janë ngritur dhe pretendime për cënim të lirisë personale parashikuar nga neni 27 i Kushtetutës.

Nga Gjykata Kushtetuese, nuk janë konsideruar si prekje të kësaj të drejtë, pretendimet se cila prokurori duhej që të regjistronte çështjen penale, apo çështje të tjera si të pretenduara prej individit, si: disponimi i gjykatës mbi kërkimet e mbrojtjes, disponimi mbi pranimin e heqjes dorë nga gjyqtari, si dhe vlerësimi i kriterëve dhe kushteve për vendosjen e masës së sigurimit personal, që lidhen ngushtësisht me zbatimin e normave procedurale penale.³⁴³

3.3 Kushtet për kufizimin e lirisë personale

Duke bërë një analizë të rasteve të Gjykatës Kushtetuese dhe Gjykatës së Lartë, rezultojnë së duhen disa kushte që të plotësohen në mënyrë që të kufizohet liria e personit. Gjykata e Lartë ka specifikuar gjithmonë se "Dyshimi i arsyeshëm, i bazuar në prova, si kusht i përgjithshëm përbën një element shumë të rëndësishëm, është i domosdoshëm, por jo i mjaftueshëm. Së bashku me të kërkohet të plotësimi edhe i një prej kushteve të veçanta, të parashikuara nga neni 27, germa "c" i Kushtetutës dhe neni 228, pika 3, i Kodit të Procedurës Penale, që janë: - ekzistenca e shkaqeve të rëndësishme që vënë në rrezik marrjen ose vërtetësinë e provës; - largimi i të pandehurit ose rreziku që ai të largohet; - rreziku që i pandehuri, për shkak të rrethanave të faktit dhe të personalitetit të tij, mund të kryejë krime të rënda ose të të njëjtit lloj me atë për të cilin procedohet.

341 Vendimi nr. 4, datë 23.2.2011 i Gjykatës Kushtetuese

342 Erind Merkuri, Erjon Muharremaj, Artemida Hoxha, "Analizë e jurisprndencës kushtetuese në lidhje me legjislacionin që rregullon krimet financiare", botuar në "Krimet financiare, pastrami i parave dhe siguria kombëtare", konference shkencore kombëtare, organizuar nga Fakulteti i Drejtësisë i Universitetit të Tiranës, datë 18.2.2021, fq.184.

343 Vendimi nr.75, datë 22.12.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

Nuk kërkohet të ekzistojnë të gjitha kushtet e veçanta, mjafton plotësimi qoftë edhe njërit prej tyre. E rëndësishme është që shkaku të jetë real dhe të provohet rregullisht në gjykim”.³⁴⁴

Për kuptimin e dyshimit të arsyeshëm, është shprehur dhe Gjykata Kushtetuese, e cila ka mbajtur qëndrimin se “...dyshimi i arsyeshëm, provat ku ai bazohet për të justifikuar caktimin dhe vijimin e zbatimit të masës së sigurimit, nuk nevojitet të ketë të njëjtën shkallë sigurie dhe vlerë provueshmërie për të konkluduar sikurse provat që janë të domosdoshme për dhënien ose jo të vendimit të dënimit ndaj të pandehurit. Mjafton që ato të jenë të tilla që, në gjendjen ku janë aktet e procedimit, prej tyre mund të nxirren përfundime se ndaj të hetuarit a të gjykuarit ekziston një shkallë e arsyeshme mundësie e fajësisë për kryerjen e veprës penale në ngarkim të tij”³⁴⁵ dhe më pas Gjykata Kushtetuese, e cila ka arsyetuar se “Dyshimi konsiderohet i arsyeshëm për kufizimin e lirisë personale nëse bazohet në fakte dhe informacione, të cilat krijojnë bindjen se ekziston një lidhje objektive midis personit të dyshuar dhe veprës penale për të cilën akuzohet. bindjen që krijohet në bazë të provave të marra në përputhje me kërkesat e ligjit, të cilat, në unitetin e tyre, tregojnë se vepra penale ka ndodhur dhe se ajo është kryer nga ai që akuzohet”.³⁴⁶

Një rast interesant që ka të bëjë me lirinë e personit, lidhet me situatën kur ka të dhëna kontradiktore nëse personi është dënuar, apo është shpallur i pafajshëm. Kjo ngatarrësë ka ndodhur për shkak të djegies së arkivave të gjykatës në trazirat e vitit 1997 dhe për rrjedhojë vendimet origjinale nuk gjendeshin. Të dhënat e tjera për ekzistencën e këtyre vendimeve ishin dytësore, por që ngrenë çështjen se si duhet që të sillen gjykatat në këtë rast. Sipas Gjykatës së Lartë “Në nenin 15 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë përcaktohet se të drejtat e liritë themelore të njeriut janë të pandashme, të patjetërsueshme dhe qëndrojnë në themel të të gjithë rendit juridik, ndërsa në nenin 27/1 theksohet se askujt nuk mund t’i hiqet liria përveçse në rastet dhe sipas procedurave të parashikuara në ligj. Në rastin në shqyrtim kërkuesi ka ngritur problemin e heqjes së paligjshme të lirisë së tij, që nuk i është zgjidhur nga organi i prokurorisë dhe se mbahet i burgosur mbi bazën e një vendimi gjyqësor që nuk ekziston. Duke ju referuar nenit 42/2 të Kushtetutës rezulton se “kushdo për mbrojtjen e të drejtave, të lirisë dhe interesave të tij Gjykata Kushtetuese, ka të drejtën e një gjykimi të drejtë dhe publik brenda një afati të arsyeshëm”. Me kërkesën e bërë, kërkuesi M.N. kërkon të mbrojtë lirinë e tij e për pasojë ka të drejtë t’i drejtohet gjykatës.

...

Pavarësisht nga rezervat që kanë gjykatat për vendimin e paraqitur nga kërkuesi me të cilin është deklaruar i pafajshëm (që detyrimisht duhej të kryenin veprime për saktësimin e tij), problemi ngrihet në pasjen e dy vendimeve e, në bazë të nenit 474/3 të K.Pr.Penale, kur bëhet fjalë për një vendim pafajësie dhe për një vendim dënimi, gjykata urdhëron ekzekutimin e vendimit të pafajësisë.

Kërkuesi ka paraqitur fotokopje të vendimit gjyqësor e ka pretenduar se nuk ka mundësi të gjejë vendimin tjetër për shkak se dokumentet e gjykatës janë djegur. Në këtë drejtim, gjykatat duke u treguar indiferente, nuk kanë kryer asnjë veprim për të arritur në përfundimin nëse ekziston apo jo vendimi pa patur parasysh mundësitë e kërkuesit dhe se kush është i detyruar për sqarimin e çështjes.

Në këtë drejtim, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë e pa të nevojshme dhe kërkoi nga prokurori disa dokumente për verifikimin e çështjes. Rezulton se vendimi nuk ekziston pasi janë djegur dokumentet e gjykatës gjatë trazirave të vitit 1997. Nga shkresa nr.4772, datë 15.10.2004 e Drejtorisë së Përgjithshme të Burgjeve, rezulton se edhe dosja personale e M. N. është djegur në

344 Vendimet nr.00-2016-4 (1), datë 13.1.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, Shih edhe vendimet nr.00-2016-5 (2), datë 13.1.2016; nr.00-2016-794 (11), datë 3.2.2016; nr.00-2016-486 (57), datë 30.3.2016; nr.00-2016-750 (88), datë 4.5.2016; nr.00-2016-1197 (137), datë 6.7.2016; nr.00-2016-1354 (157), datë 20.7.2016 dhe nr.00-2016-1905 (211), datë 16.11.2016 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

345 Vendimi unifikues nr.7, datë 14.10.2011 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

346 Vendimi nr.39, datë 15.2.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

trazirat e marsit të 1997. Në shkresën nr.2832/1, datë 28.12.2004 të Prokurorisë së Rrethit gjyqësor Shkodër, duke ju përgjigjur kërkesës për arrestim të padrejtë të kërkuarit, shënohet se u kërkuar nga gjykata e rrethit venia në dispozicion e vendimit nr.9/174, datë 02.07.1997 dhe se gjykata sqaron se nuk e ka atë vendim pasi dosja është djegur në trazirat e marsit 1997, por se disponohet një numrator penal ku është i pasqyruar vendimi i pafajësisë dhënë për M.N. Kolegji gjithashtu administroi edhe vërtetimin e gjëndjes gjyqësore të kërkuarit, fletën e numratorit penal të vitit 1997 – 1998, ku me nr.9/174, datë 02.07.1997 në emrin e M.N. për rishikim vendimi shënohet pafajësi.

Ndodhemi para faktit të njohur të djegjes së dokumentacionit të Gjykatës, por kjo gjë nuk duhet të ndikojë negativisht e të demtojë interesat e shtetasve. Shteti në rastin konkret mban peshën e pamundësisë për të vërtetuar ekzistencën e vendimit të pretenduar me që dokumentet janë djegur ndaj gjykata, duhet ta gjykojë çështjen e të realizojë të gjitha verifikimet e mundshme për të arritur në përfundime të qarta për ekzistencën ose jo të vendimit e në përputhje me të, të japë vendimin.

Për këtë qëllim, në shqyrtim të thirren e të pyeten tre gjyqtaret që del se kanë qenë në trupin gjykues në rastin e rishikimit të vendimit, prokurori e sekretarja e seancës. Duke administruar fletën e numratorit penal, të thirren e pyeten me cilesinë e dëshmitarit personi që ka plotësuar atë numrator, i cili të sqarojë edhe mbi ç'bazë është plotësuar numratori, ku shënohet: "shikohet çfare kanë shpëtuar edhe nga djegia", si dhe faktin se përse nuk është bërë rregjistrimi rendor sipas datës e muajit përkatës.

Është e nevojshme të kërkohej nga Drejtoria e Përgjithshme e Burgjeve ku pretendohet se është dorëzuar vendimi i vitit 1997, nëse e kanë atë vendim, si dhe nga Zyra e Gjëndjes Gjyqësore pranë Ministrisë së Drejtësisë të dhëna se mbi ç'bazë bëjnë shënimet e a ekziston vendimi i sipërcituar.

Kryerja e këtyre veprimeve verifikuese sqaruese është e domosdoshme të realizohet nga gjykata për të arritur në përfundimin nëse kërkuari mbahet me të drejtë në burg, apo duhet urdhëruar lirimi i tij.³⁴⁷

Qasja e mësipërme e Gjykatës së Lartë është mjaft domethënëse, pasi gjykatat më të ulta, bazuar në kritere strikte formale (vendimi është i fotokopjuar), kanë rrëzuar kërkesën e personit se ai mbahej në burgim në mënyrë të padrejtë. Në këtë drejtim, Gjykata e Lartë, u vë në dukje gjykatave më të ulta detyrimin që ato kanë që të jenë aktive në verifikimin e kushteve dhe/apo kritereve se përse një person ndodhej në gjendje burgimi. Për më tepër, që me djegien e arkivave të institucioneve të ndryshme, personi nuk mundet që të gjente dokumentacionin origjinal dhe nuk mund të bëhej ai përgjegjës për humbjen e tyre.

Në praktikën shqiptare është shfaqur fillimisht rasti, kur prokurori, në përfundim të afatit për dërgimin e akteve në gjykatë bënte komunikimin e akuzës së re. Në këtë rast, sipas prokurorisë, akuza e re, duke qenë më e rëndë, zgjaste edhe afatet përkatëse, praktikë kjo e pranuar edhe nga Gjykata e Lartë.³⁴⁸ Personalisht nuk ndaj të njëjtin qëndrim me Gjykatën e Lartë, për shkak se caktimi i masës së sigurimit dhe zgjatja e afatave duhet të bëhet me vendim të gjykatës dhe jo me manovra juridike të prokurorisë.

Një rast tjetër që ka të bëjë me vijimin ose jo të masave të sigurimit personal "arrest me burg", lidhet me faktin kur personi, në përfundim të gjykimit në shkallë të parë, ka fituar pafajësinë, por ky vendim është prishur më pas nga ana e gjykatës së apelit e cila e ka kthyer atë për rigjykim. Në këtë rast mund të ngrihet pyetja nëse masat e sigurimit të vendosura më parë, rikthehen apo jo në fuqi? Përgjigja e Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë ka qenë "jo", duke argumentuar se "Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë në nenet 27e 28 ka përcaktuar se askujt nuk mund t'i hiqet liria përveçse në rastet dhe sipas procedurave të përcaktuara në ligj.

Në nenin 389 të Kodit të Procedurës Penale është përcaktuar qartë se me vendimin

347 Vendimi nr.114, datë 28.2.2005 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

348 Vendimi nr.73, datë 18.2.1999 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

e pafajësisë të dhënë nga gjykata e shkallës së parë urdhërohet shuarja e masave të sigurimit personal. Në zbatim të kësaj dispozitë masa e sigurimit është shuar me Vendimin nr.1340, datë 21.10.2014 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë, që e ka deklaruar të pafajshëm të pandehurin H.D., për kryerjen e veprave penale për të cilat akuzohej dhe ishte caktuar masa e sigurimit “Arrest në burg”.

Kolegji Penal i Gjykatës së lartë arrin në konkluzionin se Urdhri i Ekzekutimit me nr.8030, datë 21.11.2014 i Prokurorisë pranë Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë është nxjerrë në shkellje flagrante të ligjit procedural penal, pasi masa e sigurimit “Arrest në burg” e caktuar me vendimin nr.616 akti datë 08.05.2011 të Gjykatës së rrethit Gjyqësor Tiranë është shuar pas daljes së vendimit nr.1340, datë 21.10.2014 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë.

Fakti që ky vendim është prishur dhe çështja është kthyer për rigjykim nga Gjykata e Apelit Tiranë, nuk do të thotë që masa e sigurimit e dhënë me vendimin nr.616 akti datë 08.05.2011 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë e cila është shuar njëherë, të rimarrë prapë forcë automatikisht dhe të riekzekutohet nga ana e organit të akuzës.³⁴⁹

Qasja e mësipërme, duket se është “harruar”. më vonë nga vetë Gjykata e Lartë dhe nuk është marrë në konsideratë nga ana e Gjykatës Kushtetuese. Kështu në një rast, kërkuesi pretendoi se liria e tij personale ishte kufizuar në kundërshtim me Kushtetutën, KEDNJ-në dhe legjislacionin në fuqi, pasi në kushtet kur vendimi i Gjykatës së Apelit Shkodër, përmes të cilit ishte deklaruar fajtor, ishte shfuqizuar nga Gjykata e Lartë, prodhonte efekte vendimi i Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Shkodër, përmes të cilit ishte deklaruar i pafajshëm. Nga ana tjetër, nga data 14.01.2022, kur Gjykata e Lartë ka vendosur shfuqizimin e vendimit të Gjykatës së Apelit Shkodër që e ka deklaruar fajtor, e deri në datën 10.03.2022, kur mbi bazën e kërkesës së tij është konstatuar shuarja e masës së sigurimit personal nga Gjykata e Apelit Shkodër, liria e tij personale ishte kufizuar pa pasur një vendim gjykatë.

Për këtë situatë Gjykata Kushtetuese, mbajti qendrimin se “35. Në rastin konkret, ashtu siç u parashtrua edhe më lart (shih paragrafët 1-15 të vendimit), Gjykata konstaton se gjatë shqyrtimit të kërkesës së kërkuesit për konstatimin e humbjes së fuqisë së masës së caktuar me vendimin nr. 2, datë 02.03.2000 të Gjykatës së Apelit Shkodër, ndërsa ka pranuar humbjen e fuqisë së saj, prokuroria pranë kësaj gjykate ka kërkuar caktimin e masës së sigurisë. Me vendimin nr.30, datë 10.03.2022, Gjykata e Apelit Shkodër, konkretisht trupi gjykues i caktuar për shqyrtimin e çështjes penale në ngarkim të kërkuesit, ka konstatuar faktin e shuarjes së masës fillestare dhe ka pranuar kërkesën e prokurorit për caktimin e saj, duke e gjetur atë të bazuar në prova dhe ligj. Për sa i takon kësaj vendimmarrjeje, Gjykata konstaton se gjykata e apelit ka parashtruar në mënyrë të përmbledhur faktin penal e cilësimin e tij sipas dispozitave të KP-së. Po kështu, bazuar në vendimin unifikues nr. 7/2011, sipas të cilit masa e sigurimit mund të caktohet si gjatë fazës së hetimit paraprak, ashtu edhe gjatë gjykimit, gjykata ka arsyetuar se bazuar në faktet dhe provat e gjykimit provohet ekzistenca e dyshimit të arsyeshëm se kërkuesi i ka kryer veprat penale për të cilat akuzohet dhe për të cilat është deklaruar fajtor me vendimin nr. 199, datë 17.04.2014 të saj, për rrjedhojë ekzistojnë kushtet e parashikuara në nenin 228 të KPP-së për caktimin e masës (shih vendimin nr. 30, datë 10.03.2022 të Gjykatës së Apelit Shkodër, faqja 8). Edhe Gjykata e Lartë, pas shqyrtimit të rekursit të kërkuesit, me vendimin nr. 00-2022-787, datë 05.07.2022, duke vendosur mospranimin e tij, e ka gjetur të drejtë vendimin e Gjykatës së Apelit Shkodër për caktimin e masës së sigurimit, në vlerësim të kushteve dhe kriterëve për caktimin e saj. Gjykata e Lartë ka arsyetuar se vendimi i pafajësisë ndaj kërkuesit nuk ka marrë formë të prerë, për shkak të kthimit të saj për rishqyrtim, për rrjedhojë vendimmarrja e gjykatës së apelit nuk i ka cenuar të drejtat procedurale dhe kushtetuese (shih vendimin nr. 00-2022-787, datë 05.07.2022 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, faqja 5).

36. Në vijim, në seancën gjyqësore të datës 18.03.2022 për rigjykimin nga Gjykata e Apelit

349 Vendimi nr. 00-2015-2447(143), datë 23.9.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

Shkodër të çështjes penale në ngarkim të tij, kërkuesi ka kërkuar shuarjen e masës së sigurimit të vendosur me vendimin nr. 30, datë 10.03.2022 të kësaj gjykate, duke pretenduar shkeljen e së drejtës për proces të rregullt ligjor. Me vendimin nr. s'ka, datë 18.03.2022, Gjykata e Apelit Shkodër ka vendosur rrëzimin e kërkesës, duke e gjetur atë të pambështetur në ligj. Për sa u takon pretendimeve të parashtruara nga kërkuesi, gjykata e apelit ka arsyetuar se detyrimi për njoftimin e masës së sigurimit lind në rastet kur ajo caktohet me kërkesë të prokurorit, sipas nenit 246 të KPP-së, kërkesë e cila shqyrtohet në dhomën e këshillimit pa dijeninë e personit ndaj të cilit caktohet. Po sipas gjykatës, në rastin e kërkuesit masa e sigurimit është caktuar në mungesë të vullnetshme të tij dhe në prani të mbrojtësit të zgjedhur, ndërsa në lidhje me pretendimet për shkeljen e nenit 261/2 të KPP-së, ajo ka vlerësuar se rasti i parashikuar nga pika 2 e këtij neni zbatohet kur paraburgimi është urdhëruar gjatë hetimeve paraprake, ndërsa në rastin në gjykim, masa e sigurimit është caktuar gjatë gjykimit të çështjes (shih vendimin nr. s'ka, datë 18.03.2022 të Gjykatës së Apelit Shkodër, faqet 2 dhe 3). Me vendimin nr. 00-2022-901, datë 14.07.2022, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë ka vendosur mospranimin e rekursit të kërkuesit, duke e vlerësuar të drejtë vendimin e Gjykatës së Apelit Shkodër. Gjykata vëren se në vendimin për çështjen, Kolegji Penal është shprehur në të njëjtën linjë me gjykatën e apelit, duke arsyetuar se kërkuesi është njoftuar rregullisht për ditën dhe orën e zhvillimit të seancës gjyqësore dhe është përfaqësuar në gjykim nga mbrojtësi i zgjedhur prej tij, për rrjedhojë nuk konstatohet cenim i të drejtave të tij procedurale ose kushtetuese (shih vendimin nr. 00-2022-901, datë 14.07.2022 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, faqja 4, paragrafët 19-20).

37. Në këndvështrim të sa më lart, Gjykata vëren se kufizimi i lirisë personale të kërkuesit është vendosur me vendim gjyqësor, bazuar në dyshime të arsyeshme për kryerjen prej tij të veprave penale për të cilat akuzohet dhe sipas procedurave të parashikuara nga ligji. Në këtë drejtim, gjykata e apelit dhe Gjykata e Lartë kanë evidentuar në vendimet e tyre ekzistencën e fakteve që mbështesin dyshimin e arsyeshëm se kërkuesi mund të ketë kryer veprën penale. Ashtu siç evidenton edhe Gjykata e Lartë, ndonëse vendimi i fajësisë është prishur dhe çështja është kthyer për rigjykim në shkallën e dytë për të vlerësuar bazueshmërinë e vendimit të pafajësisë, për sa kohë vendimi i shkallës së parë nuk ka marrë formë të prerë, kërkuesi ruan të njëjtin status procedural. Gjykata vëren se gjykata e apelit ka analizuar faktet dhe provat në ngarkim të kërkuesit në raport me kushtet dhe kriteret për kufizimin e lirisë personale, duke arsyetuar vendimin e saj si për sa u takon pretendimeve të tij për cënimin e lirisë personale, ashtu edhe për sa u përket konkluzioneve të arritura prej saj për ekzistencën e "dyshimeve të arsyeshme" për kufizimin e kësaj të drejtë. Po kështu, pretendimet e ngritura nga kërkuesi në rekurs janë analizuar dhe vlerësuar nga Gjykata e Lartë, e cila ka arsyetuar gjetjet e saj në drejtim të të drejtave procedurale dhe kushtetuese të tij. Në këto kushte, Gjykata çmon se në rastin konkret kufizimi i lirisë personale të kërkuesit nuk rezulton të jetë në kundërshtim me nenin 27, pika 1, shkronja "c", të Kushtetutës, nenin 5, pika 1, shkronja "c", të KEDNJ-së dhe dispozitat ligjore përkatëse të KPP-së që përcaktojnë procedurat e kufizimit të kësaj lirie.

38. Nga ana tjetër, Gjykata vëren, gjithashtu, se pretendimeve të kërkuesit për cënimin e së drejtës për proces të rregullt ligjor, për shkak të mosnjoftimit të vendimit nr. 30, datë 10.03.2022 të Gjykatës së Apelit Shkodër për caktimin e masës, si dhe mosmarrjes në pyetje brenda 72 orësh, gjykata e apelit u ka dhënë përgjigje të arsyetuar, duke argumentuar për rastet kur legjislacioni në fuqi përcakton detyrimin për njoftimin e masës, si dhe në lidhje me zbatimin e garancive të procesit të rregullt ligjor në çështjen e tij. Ajo i ka konsideruar të përmbushura garancitë e procesit të rregullt ligjor, në kushtet kur avokati mbrojtës, i zgjedhur nga kërkuesi me prokurë të posaçme, ka qenë i pranishëm në seancë dhe ka marrë dijeni për kërkesën e prokurorisë për caktimin e masës, duke iu dhënë mundësia të paraqesë pretendime në këtë drejtim e të dëgjohet. Po kështu, pretendimet e ngritura nga kërkuesi në rekurs në lidhje me këtë gjykim janë marrë në shqyrtim nga Gjykata e Lartë në dhomën e këshillimit, e cila ka vlerësuar se rekursi nuk plotësonte kushtet e parashikuara

në nenin 437 të KPP-së për shqyrtimin e tij në seancë gjyqësore me praninë e palëve. Kjo gjykatë ka arsyetuar edhe në lidhje me thelbin e pretendimeve të kërkuarit, duke argumentuar konkluzionin e arritur prej saj se në rastin e tij janë garantuar të drejtat procedurale dhe kushtetuese. Në këtë kuptim, Gjykata vlerëson se kufizimi i lirisë personale të kërkuarit nuk rezulton të jetë bërë në kundërshtim me nenin 28 të Kushtetutës, dispozitat e KEDNJ-në, jurisprudencën kushtetuese ose dispozitat ligjore në fuqi dhe se gjykatat e zakonshme kanë mbajtur parasysh garancitë e ofruara nga kuadri kushtetues dhe ligjor në këtë drejtim”.³⁵⁰

Qasja e mësipërme e Gjykatës Kushtetuese, bazohet në faktin që gjatë gjithë procesit gjyqësor, pavarësisht se vendimet e gjykatave mund të prishen dhe çështja të kthehet për rigjykim nga gjykata më e lartë, statusi i personit të marrë si të akuzuar nuk ndryshon. Gjithashtu, duke u ruajtur ky status, deri sa të kemi një vendim përfundimtar dhe kur janë kushtet ligjore, ndaj këtij personi mund të merren masa të sigurimit personal me pasojë kufizimin e lirisë së tij personale, në respektim të kërkesave të nenit 27 të Kushtetutës.

Një tjetër rast interesant ka qenë shqyrtimi i pretendimit, kur personi ishte shpallur fajtor por dënuar me dënim alternativ dhe e kishte shlyer totalisht këtë dënim, Gjykata e Lartë kishte vendosur ndryshimin e llojit të dënimit dhe dënimin e personit me burg. Në këtë rast Gjykata Kushtetuese, mbajti qëndrimin se “23. Duke iu rikthyer çështjes në shqyrtim, Gjykata vëren se kërkuari ka pretenduar se me rikthimin e tij në IEVP, dënimi ka humbur qëllimin e tij ndëshkues dhe rehabilitues, për shkak të vendimmarrjes së Gjykatës së Lartë, përmes së cilës është vendosur prishja e vendimit nr. 404/10-2017-1293, datë 25.05.2017 të Gjykatës së Apelit Durrës dhe lënia në fuqi e vendimit nr. 12-2016-1837/162, datë 07.12.2016 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Kavajë, si dhe njoftimi i Prokurorisë së Përgjithshme për ekzekutimin e vendimit.

24. Në lidhje me këtë vendimmarrje, Gjykata konstaton se bazuar në dispozitat e KPP-së që rregullojnë procedurat e gjykimit të shkurtuar, gjykata e rrethit e ka deklaruar kërkuarin fajtor për veprën penale të kryer, duke e dënuar përfundimisht me 4 vjet e 8 muaj burgim. Vendimi i saj është pranuar nga Gjykata e Apelit Durrës, e cila e ka dënuar kërkuarin po me 4 vjet e 8 muaj burgim, por e ka ndryshuar atë për sa i përket ekzekutimit të dënimit me burgim, duke vendosur pezullimin për 3 vjet të periudhës së mbetur, si dhe urdhërimin e kërkuarit të mbajë kontakte me Shërbimin e Provës e të mos shoqërohet me persona me precedentë penalë. Vendimi i formës së prerë i Gjykatës së Apelit Durrës është vënë në ekzekutim nga Prokuroria e Kavajës, e cila ka urdhëruar Shërbimin e Provës, Kavajë të mbikëqyrë kërkuarin deri në datën 25.05.2020, kur përfundonte afati 3-vjeçar i përcaktuar në vendimin e gjykatës së apelit për vënien e tij në provë. Me përfundimin nga kërkuari të dënimit me kusht, Prokuroria e Kavajës ka vendosur pushimin e ekzekutimit të urdhrit të saj për mbikëqyrjen e kërkuarit, si dhe ka urdhëruar arkivimin e dosjes. Kundër vendimit të Gjykatës së Apelit Durrës ka ushtruar rekurs prokuroria pranë kësaj gjykate, ndërsa kërkuari ka ushtruar kundërekurs. Me vendimin nr. 00-2022-928 (150), datë 31.05.2022, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë ka vendosur prishjen e vendimit të gjykatës së apelit, lënien në fuqi të vendimit të gjykatës së rrethit dhe njoftimin e Prokurorisë së Përgjithshme për vënien në ekzekutim të këtij vendimi.

25. Në analizë të vendimmarrjes së gjykatave për çështjen konkrete, Gjykata konstaton se kërkuari ka pasur një dënim penal 4 vjet e 8 muaj burgim për veprën penale për të cilën është akuzuar, vuajtja e të cilit ka filluar nga data 31.03.2016. Ky dënim është shlyer prej tij pjesërisht në paraburgim, që, i llogaritur sipas nenit 57 të KP-së, është i barabartë me gati 22 muaj burgim, ndërsa pjesa e mbetur, rreth 34 muajsh, është shlyer përmes kryerjes së shërbimit të provës përgjatë 3 vjetëve. Përpara vlerësimit të këtij fakti në rastin e kërkuarit, Gjykata çmon të ndalët në evidentimin e legjislacionit penal në lidhje me rastet e pezullimit të ekzekutimit të vendimit me burgim dhe vënien e të dënuarit në provë, detyrimet e tij gjatë periudhës së provës, si dhe pasojat

350 Vendimi nr.19, datë 4.4.2023 i Gjykatës Kushtetuese.

e shkëlqes së kushteve të këtij dënimi alternativ.

...

29. Megjithatë, Gjykata vlerëson se në rastin konkret vlerë përcaktuese në pasojat që vendimmarrja e Gjykatës së Lartë ka sjellë ndaj kërkuesit ka luajtur situata faktike e mbivendosjes së kohës së shqyrtimit të rekursit të prokurorisë me atë të përfundimit nga kërkuesi të ekzekutimit të dënimit alternativ të dhënë nga Gjykata e Apelit Durrës dhe kryerjes së plotë prej tij të këtij dënimi, sipas urdhërimit të gjykatës, situatë e cila kërkon vlerësim të veçantë kushtetues në drejtim të kufizimit të lirisë personale, si rrjedhojë e përputhshmërisë së kohës së ekzekutimit të vendimit të gjykatës së apelit me përfundimin e gjykimit nga Gjykata e Lartë.

30. Në analizë të situatës faktike dhe juridike të kërkuesit, Gjykata konstaton se bëhet fjalë për një proces të vetëm gjyqësor, në kuadër të të cilit, për një fakt të caktuar penal, kërkuesi është dënuar me burgim nga gjykata e shkallës së parë. Ai ka vijuar të qëndrojë në paraburgim deri kur gjykata e apelit, mbi ankimin e kërkuesit, ka urdhëruar pezullimin e ekzekutimit të dënimit me burgim dhe e ka vënë atë në provë. Alternativa e dënimit me burgim e urdhëruar nga gjykata e apelit nuk është një dënim i ri, pasi dënimi ka vijuar të jetë ai me burgim, por përmes dënimit alternativ kërkuesi është përjashtuar nga ekzekutimi i menjëhershëm i këtij dënimi, duke u zëvendësuar me vënien në provë të tij. Me përmbytjen e detyrimeve të caktuara gjatë kohës së provës, vendimi i dënimit alternativ është ekzekutuar sipas ligjit dhe prokurori ka nxjerrë vendim të veçantë për kryerjen e tij. Në këtë mënyrë, kërkuesi ka vuajtur tërësisht dënimin e caktuar ndaj tij. Ndërkohë, paralelisht me ekzekutimin e vendimit të dënimit alternativ, ka vijuar edhe gjykimi i çështjes ndaj kërkuesit, ku pas ekzekutimit të vendimit të dënimit alternativ, mbi bazën e rekursit të prokurorit, gati pas 5 vjetësh nga dhënia dhe 2 vjetësh nga vuajtja e tij, ky vendim është prishur nga Gjykata e Lartë, e cila ka lënë në fuqi vendimin e gjykatës së shkallës së parë dhe ka urdhëruar zbatimin e tij, çka nënkupton vuajtjen nga kërkuesi të një pjesë të dënimit me burgim tashmë fizikisht duke iu hequr liria.

31. Në rastin konkret, Gjykata konstaton se në vendimin e Gjykatës së Lartë nuk del që kjo gjykatë të ketë vlerësuar situatën konkrete të kërkuesit në drejtim të zbatimit prej tij të vendimit dhe urdhërimeve të Gjykatës së Apelit Durrës ose fazën e ekzekutimit nga ai të dënimit alternativ. Po kështu, në këtë vendim, fakti i vuajtjes së dënimit alternativ nga kërkuesi nuk gjen pasqyrim në përmbajtjen e arsytimit të vendimit të Gjykatës së Lartë. Në kushtet e mbivendosjes së fazës së gjykimit me atë të ekzekutimit, fakti i vuajtjes së dënimit nga kërkuesi ka qenë relevant për kontrollin rishikues të Gjykatës së Lartë, për sa kohë objekt i tij ka qenë edhe dënimi alternativ i dhënë nga gjykata e apelit, duke mos qenë e tillë masa e dënimit e caktuar ndaj tij. Në këtë pikëpamje, ndërsa ekzekutimi i dënimit për shkak të kohës së kaluar potencialisht duhet të kishte përfunduar, çka passillte implikime për vendimin që asaj i është kërkuar të jepte, Gjykata e Lartë ka pasur detyrimin për marrjen e informacionit në këtë drejtim, për të shmangur në këtë mënyrë rindëshkimin e kërkuesit pas shlyerjes më parë të dënimit.

32. Gjykata vlerëson se nëpërmjet vendimit të Gjykatës së Lartë kërkuesi është ngarkuar të vuajë sërish një pjesë të dënimit me burgim të vuajtur më parë prej tij në një prej mënyrave alternative të këtij dënimi. Sipas Gjykatës, një vendimmarrje e tillë, e ndërlidhur me një arsyetim të mangët të situatës faktike dhe juridike të kërkuesit, duke mos vënë në diskutim dhe mos marrë në analizë faktin se dënimi me burgim i caktuar ishte ekzekutuar tërësisht, ka cenuar lirinë personale të kërkuesit, si dhe funksionin e dhënies së drejtësisë penale dhe atë riedukativ të dënimit, në kushtet kur kërkuesi tashmë e kishte kryer dënimin penal për veprën e kryer”.³⁵¹

Duke analizuar kronologjinë e këtij procesi, rezulton se kjo situatë ka ardhur për shkak të efekteve të reformës në drejtësi, ku një nga shtyllat e kësaj reformë ka qenë procesi i rivlerësimit kalimtar të gjyqtarëve dhe prokurorëve. Gjykata e Lartë, duke filluar që nga viti 2018, në mënyrë graduale filloi të mbetej pa gjyqtarë, e cila kulmoi në vitin 2019, ku mbeti me vetëm

351 Vendimi nr.24, datë 27.4.2023 i Gjykatës Kushtetuese.

një gjyqtar, të cilit i kishte mbaruar edhe mandati. Pra, praktikisht ky institucion doli jashtë funksionit, ndërkohë që emërimi i gjyqtarëve të rinj si proces, kërkoi kohën e tij. Megjithatë gjyqtarët e parë u emëruan në vitin 2020, emërimi i gjithë trupës gjyqësore mori rreth 3 vjet kohë, duke përfunduar në vitin 2023. Për rrjedhojë stoku i çështjeve vijonte të mbetej i lartë. Kjo shpjegon dhe arsyen se përse Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë e shqyrtoi më shumë vonesë rekursin e paraqitur nga prokurori. Megjithatë kjo situatë nuk justifikon si organin e akuzës, që duhej të kishte dijeni për përfundimin e dënimit alternativ, ashtu edhe vetë trupën gjyqësore që duhej të kishte kërkuar informacion shtesë.

Interesant, ka qenë rasti ku është pretenduar se caktimi i masës së “arrestit me burg”, ka kufizuar të drejtat e tjera kushtetuese dhe konkretisht të drejtën për t’u zgjedhur. Më konkretisht një person që ishte shpallur fitues në zgjedhjet vendore të vitit 2023, ishte arrestuar dy ditë, para zhvillimit të zgjedhjeve dhe akuzohej për kryerjen e veprës penale të “korrupsionit aktiv në zgjedhje”, parashikuara nga neni 328 i Kodit Penal.³⁵² Gjykatat e të treja shkallëve, arritën në konkluzionin se në këtë rast plotësoheshin kërkesat kushtetuese dhe ligjore, për caktimin e masës “arrest me burg”, por ky individ u ankua deri në Gjykatën Kushtetuese, duke pretenduar se caktimi i kësaj mase, ndër të tjera, cënonte dhe të drejtën e tij kushtetuese për të ushtruar mandatin e tij si i zgjedhur, përderisa kjo masë e pengonte që të betohej dhe për rrjedhojë të vijonte me ushtrimin e detyrës, për të cilën ishte zgjedhur. Duke mos e marrë në konsideratë këtë pretendim, Gjykata Kushtetuese, arsyetoi se *“Për sa më lart, Gjykata konstaton se vendosja e masës së sigurimit personal “Arresti në burg” në ngarkim të kërkuesit ka pamundësuar kryerjen e procedurës së betimit nga ana e tij si kryetar i zgjedhur i Bashkisë Himarë dhe, për pasojë, ajo (masa e arrestit) përbën një kufizim të së drejtës së kërkuesit për t’u zgjedhur. Sidoqoftë, duke qenë se Gjykata, ka arritur në përfundimin se kufizimi i lirisë personale të kërkuesit është bërë për një qëllim të ligjshëm dhe se kufizimi nuk duket të jetë joproporcional në raport me këtë qëllim, ajo (Gjykata) çmon se edhe ndërhyrja në të drejtën për t’u zgjedhur nuk duket të jetë joproporcionale në raport me situatën që e ka bërë të nevojshme atë në rastin konkret. Për rrjedhojë, pretendimi i kërkuesit për cënimin e lirisë personale në raport me parimin e proporcionalitetit të lidhur me të drejtën për t’u zgjedhur është i pabazuar dhe nuk duhet pranuar”*.³⁵³ Nga ky pasazh kuptohet se kur qëndrojnë kërkesat kushtetuese dhe ligjore për kufizimin e lirisë personale, është e mundur që të kufizohen dhe të drejtat e tjera, përfshirë dhe të drejtën për t’u zgjedhur.

3.4 Kufizimi i lirisë personale bazuar në prova

Privimi i lirisë së një personi, qoftë edhe në fazën e një hetimi, pra përpara se ai të shpallet fajtor dhe të dënohet, megjithatë lejohet nga Kushtetuta, duhet që të bëhet vetëm për shkaqe me rëndësi dhe gjithmonë duke u bazuar në prova të ligjshme. Në një rast konkret, Gjykata e Lartë, ka konstatuar se *“Në nenin 27/1 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë sanksionohet shprehimisht: “Askujt nuk mund t’i hiqet liria, përveçse në rastet dhe sipas procedurave të parashikuara me ligj”. Në zbatim të frymës kushtetuese në nenin 228/1 të K.Pr.P. parashikohet se: “Askush nuk mund t’u nënshtrohet masave të sigurimit personal në qoftë se në ngarkim të tij nuk ekziston një dyshim i arsyeshëm, i bazuar në prova”. Duke iu referuar rastit konkret në shqyrtim, organi procedues ka kërkuar vendosjen e masës së sigurimit personal “arrest në burg”, që parashikohet nga neni 238 i K.Pr.P. Ka qenë detyrim i gjykatës që, gjatë shqyrtimit të kërkesës së*

³⁵² Kodi Penal, neni 328: *Ofrimi ose dhënia e të hollave, të mirave materiale, premtimi për vend pune ose favorizime të tjera në cilëndo formë, për zgjedhësin ose persona të tjerë të lidhur me të, me qëllim marrjen e firmës për paraqitjen e një kandidati në zgjedhje, për të votuar në një mënyrë të caktuar, për të marrë pjesë ose jo në votime, ose për t’u angazhuar në veprimtari të paligjshme për mbështetjen e një kandidati ose partie politike, përbën veprë penale dhe dënohet me burgim nga një vit deri në pesë vjet.*

³⁵³ Vendimi nr.19, datë 21.3.2024 i Gjykatës Kushtetuese.

prokurorisë përveçse të konstatonte ekzistencën e dyshimit të arsyeshëm për kryerjen e veprave penale nga personi nën hetim, të vlerësonte ekzistencën e provave të marra sipas procedurave ligjore në të cilat bazohet ky dyshim.

Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, vlerëson se në seancën gjyqësore në të cilën merret në shqyrtim kërkesa e prokurorit për caktimin e masës së sigurisë personale, zbatohen për aq sa është e mundur të gjitha kërkesat që ligji procedural parashikon për fazën e gjykimit (Titulli VII i Kodit të Procedurës Penale). Në interpretim të dispozitës së nenit 228/1 të K.Pr.P., kur gjykata shqyrton kërkesën e prokurorisë për caktimin e masës së sigurimit, është e detyruar të administrojë e të vlerësojë provat që paraqet organi procedues me qëllim mbështetjen e dyshimit të arsyeshëm për kryerjen e veprave penale. Këto prova do të duhen të jenë marrë në përputhje me kërkesat e dispozitave përkatëse të Kodit të Procedurës Penale që rregullojnë mënyrën e marrjes së tyre.

Ndërkohë, në gjykimin konkret rezulton se të dyja gjykatat kanë arsyetuar dhe mbështetur vendimin e tyre në prova (aktet e ekspertimit datë 14.08.2002 dhe datë 15.02.2002), të cilat me një vendim gjyqësor të mëparshëm që nuk është cenuar, janë deklaruar të papërdorshme. Pavarësisht se në kundërshtim me ligjin, organi i prokurorisë në kërkesën përkatëse për gjykim i paraqet këto akte ekspertimi, të deklaruara të papërdorshme, si prova ku bazohet dyshimi i arsyeshëm, ka qenë detyrim i gjykatës të konstatonte këtë shkelje të ligjit nga ana e organit të prokurorisë që, edhe pse në dijeni të gjëndjes procedurale të këtyre akteve, vijon t'i kërkojë gjykatës t'i administrojë e çmojë si të marra në përputhje me dispozitën e nenit 149 të KPP".³⁵⁴

Gjithashtu, Gjykata e Lartë, i ka tërhequr vërejtje gjykatave më të ulta, që nuk mundet të caktohen masa të sigurimit personal, bazuar në prova, që nuk parashikohen nga ligji si të tilla. Më konkretisht Gjykata e Lartë, ka mbajtur qendrimin se "Nisur nga sa më lart, në rastin konkret organi procedues bashkëlidhur kërkesës për gjykim ka paraqitur në cilësinë e provës, ku mbështeste dyshimin e tij të arsyeshëm për kryerjen e veprës penale nga shtetasi P. B., një raport vëzhgimi fotografik ku nëpërmjet disa fotove OPGj që e kishin realizuar kishin arritur në konkluzionin se disa lëndë bimore në oborrin e shtëpisë që pretendohet se është në pronësi të personit nën hetim dukeshin si lëndë narkotike të llojit Cannabis Sattiva.

Nisur nga detyrimi ligjor që kanë gjykatat e faktit, që vendimin e tyre ta bazojnë vetëm në provat e administruara gjatë shqyrtimit gjyqësor (neni 380 i K.Pr.Penale), të dyja gjykatat e faktit do të duhej të kishin arritur në konkluzionin se ndaj shtetasit P. B. nuk mund të caktohej një masë sigurimi personal.

Shkaku për arritjen në këtë konkluzion është mungesa në fashikullin përkatës të organit të prokurorisë, të administruar në gjykim, të çdo lloj prove në kuptimin që u jep ligji procedural, për të mbështetur dyshimin se shtetasi B. mund të kishte kryer veprën penale për të cilën procedohet. Ky fakt konstatohet lehtësisht si nga përmbajtja e akteve në dosjen gjyqësore përkatëse, arsyetimi që i bënë gjykatat e faktit vendimeve të tyre, por gjithashtu dhe nga korrespondenca e Gjykatës së Apelit me organin procedues, ku ky i fundit kthente përgjigje se nuk kishte asnjë akt tjetër të kësaj dosje hetimore përpos atyre që i bashkëngjiteshin kërkesës për gjykim.

Fotot e realizuara nga ana e OPGj, me konkluzionet se lëndët bimore janë "si ato të llojit Cannabis Sattiva" nuk mund të konsiderohen në rastin konkret si prova për të konkluduar se jemi përpara një dyshimi të arsyeshëm se personi nën hetim ka kryer veprën penale të parashikuar nga neni 284 të K.Pr.Penale. Në mungesë të akteve të parashikuara nga neni 208 e vijues (sequestrimi) dhe 178 e vijues (ekspertimi) të K.Pr.Penale, të njohura nga ligjvënësi si mjetet ligjore për kërkimin dhe marrjen e provës, gjykata nuk mundet të konkludonte se lënda bimore e kultivuar në oborrin e një banëse në fshatin Lazarat të ishte e llojit Cannabis Sattiva. Për më tepër, që në rastin e shtetasit P. B., ky i fundit ka paraqitur në cilësinë e provës akte të ZVRPP Gjirrokastër, ku pretendon se banesa në fjalë nuk është e regjistruar në pronësi të tij."³⁵⁵

354 Vendimi nr.114, datë 28.5.2008 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

355 Vendimi nr. 00-2010-1146 (26), datë 15.9.2010 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

Caktimi i masave të sigurisë personale kërkon një analizë të kujdesshme të të gjithë provave. Kështu në një rast, që kishte të bënte me një tubim, nga i cili kishte pasur edhe të vdekur, Gjykata e Lartë u shpreh që vetëm fakti që provohej që nga arma e të gjykuarit ishte bërë qitje me zjarr nuk ishte e mjaftueshme, nëse këto qitje nuk lidheshin edhe me vdekjet e ndodhura. Më konkretisht Gjykata e Lartë u shpreh se *"Fakti që me armën që kishte M. N. është qëlluar, del i qartë, sikurse provohet që është qëlluar dhe nga disa armë të tjera, bazuar në procesverbalin e kqyrjes së vendit të ngjarjes, ku janë gjetur 131 gëzhoja, por kjo s'mund të shërbejë për të arritur në përfundimin se viktimat janë qëlluar nga arma e tij kur nuk ka anjë të dhënë tjetër.*

...

Në shqyrtimin e çështjes dhe marrjen e vendimit për caktimin ndaj personit nën hetim të masës së sigurimit arrest me burg me afat 30 ditë, nuk ka analizë se ku konsistojnë elementet e sipërcituara që e bëjnë të domosdoshme caktimin e asaj mase, gjë që e bën vendimin të cënueshëm dhe me të drejtë gjykata e apelit e ka prishur atë vendim.

Me arsyetimet e mësipërme nuk gjejmë mbështetje dhe pretendimet e bëra nga prokurori para këtij Kolegji për pabazueshmërinë në ligj të vendimit të Gjykatës së Apelit Tiranë. Në pretendimet e tij prokurori theksoi se në vendin e ngjarjes janë fiksuar e sekuestruar brenda selisë së Kryeministrit 131 gëzhoja, se në rrethimin metalik të selisë ka shenja predhash dhe lartësia e tyre nga toka është në lartësinë e një njeriu, se nga libri i planifikimit dhe shërbimit del se M. N. ka qenë caktuar në grupin e zjarrit që ka qëlluar në drejtim të turmës dhe nga akti i ekspertimit balistik rezulton se është qëlluar edhe nga arma që ka pasur në përdorim personi nën hetim, M. N.

Këto të dhëna janë për gjithë efektivin e gardës, por asnjëra prej tyre nuk individualizon veprimet e M. N. në ardhjen e pasojës që do të shërbente si dyshim i arsyeshëm i bazuar në prova për caktimin ndaj tij të masës së sigurimit personal".³⁵⁶

3.5 Rrezikshmëria e personit

Në caktimin e masës së sigurimit duhet të merret në konsideratë edhe rrezikshmëria shoqërore e veprës, ashtu edhe rrezikshmëria e vetë personit. Në arritjen e një konkluzioni të drejtë, duhet të bëhet një analizë e plotë edhe të kushteve të vetë të të gjykuarit për të cilin kërkohet që të vendoset masa ekstreme e kufizimit të lirisë. Gjykata e Lartë, në një rast është shprehur se *"Në rastin konkret rezulton se vepra penale për të cilën dyshohet shtetasi V. B., e parashikuar nga neni 135 i K.Penal, është një vepër që parashikon një sanksion të rëndë që është burgim gjer në 10 vjet. Pra vepra penale ka një rrezikshmëri shoqërore jo të ulët.*

Kur themi si rrethana që lejojnë caktimin e një mase sigurimi të caktuar mund të shërbejnë edhe vështirësitë që mund të sjellë për hetimin dhe gjykimin e drejtë dhe të shpejtë të çështjes lënia e lirë e të dyshuarit, kemi parasysh përpjekjet e tij për të penguar zbulimin e së vërtetës. Mund të kuptohet lehtë se eliminimi i përpjekjeve të të dyshuarit për të penguar zbulimin e së vërtetës si dhe rrethana tjetër që ka të bëjë me ndërprerjen e vazhdimin të veprimtarisë kriminale, mund të arrihen vetëm duke zgjedhur si masë sigurimi arrestimin e të dyshuarit. Zgjedhja e masës së sigurimit në këto raste është e lidhur ngushtë me të drejtën që ka i dyshuari për tu mbrojtur dhe detyrimin e gjykatës që merr masa sigurimi për të garantuar këtë të drejtë. Kur flasim për përpjekje të të dyshuarit për të penguar zbulimin e së vërtetës si bazë për të zgjedhur ndaj tij masën e sigurimit, kemi parasysh veprime të tilla konkrete të kryera prej tij që janë të palejueshme ose të paligjshme dhe jo çdo veprim në kuadrin e të drejtës së mbrojtjes. Të tilla mund të jenë të gjitha ato veprime që bëhen për zhdukjen, fshehjen apo shtrembërimin e provave të cilat kanë rëndësi thelbësore për zgjidhjen e drejtë të çështjes si ndërhyrja tek dëshmitarët, zhdukja e provave materiale, ndikimi në

³⁵⁶ Vendimi nr.00-2011-498 (72), datë 18.5.2011 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimin nr.00-2011-441 (76), datë 25.5.2011 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

çfarëdo lloj mënyre tek ekspertët për t'i bindur ata që të japin përfundime të rreme etj.

Në rastin objekt gjykimi nuk është arritur të provohet se i dyshuari është larguar apo ka tentuar të largohet nga vendbanimi apo vendqëndrimi i tij, që ka tentuar apo ka kryer fshehje të provave, ka ndikuar dëshmitarët apo ekspertët apo të kryejë veprë penale të njëjtë apo më të rëndë se vepra penale që dyshohet se ka kryer.

Studimi i personalitetit të të dyshuarit nga pikëpamja e rrezikshmërisë shoqërore të tij ka gjithashtu rëndësi të madhe jo vetëm për zgjidhjen e problemit të masës së sigurimit por edhe për zgjidhjen e shumë problemeve të tjera juridike. Në radhë të parë të dhëna të tilla do të sigurohen nëpërmjet pyetjes së të dyshuarit. Kështu, në këtë fazë gjykata sqaron qëndrimin e të dyshuarit ndaj veprës penale të kryer, qëndrimin në familje, në shoqëri, në punë etj, motivet e kryerjes së veprës penale dhe në varësi nga këto përcakton mundësinë ose jo të shmangies së të dyshuarit nga hetimi apo gjykimi i çështjes. Në qoftë se ai është i penduar thellë për veprën penale të kryer, nuk është përsëritës, ka mbajtur vazhdimisht qëndrim të mirë në shoqëri, në këtë rast mundësia e shmangies së tij nga hetimi apo gjykimi është minimale dhe për rrjedhojë edhe zgjedhja e masave të sigurimit nuk do të ishte e justifikuar, veçanërisht masa më e rëndë që është arresti në burg.

Rëndësi të veçantë në zgjedhjen e masës së përshtatshme të sigurimit ka edhe mosha e të dyshuarit ashtu si edhe gjendja shëndetësore e tij.

Duke iu kthyer rastit objekt gjykimi, lidhur me personalitetin e të dyshuarit, rezulton se ai është 51 vjeç, i padënuar më parë, kryefamiljar, baba i dy fëmijëve dhe në gjendje të vështirë ekonomike. Ai gjithashtu është i paaftë për punë në bazë të vërtetimit të lëshuar nga KMCAP Fier sipas të cilit rezulton se ai ka diagnozën atrofi reni dexter, pielonefrit kronik sinister, insuficiencia renale kronike stadi III, hipertension arterial dhe anemi sekondare. Njëri nga fëmijët i quajtur V. B. është i sëmurë dhe trajtohet në neuropsikiatri me medikamente që kushtojnë shumë si olanpazin dhe depakin. Gjithashtu i dyshuari ka në ngarkim edhe babain e tij që është pensionist.

Të gjitha këto rrethana flasin për një rrezikshmëri jo të lartë shoqërore të të dyshuarit, por rezulton se nuk janë mbajtur parasysh nga gjykatat, të cilat kanë caktuar masën ekstreme të sigurimit, ndaj të dyshuarit, V. B., atë të arrestit në burg. Kolegji Penal çmon se ekzistenca e kushteve dhe kriterëve në caktimin e masës së sigurimit, në rastin konkret, justifikon marrjen e një mase sigurimi, por jo atë më ekstreme, arrest në burg, por një masë më të lehtë³⁵⁷.

Në lidhje me këtë tematikë, në një rast tjetër, Gjykata e Lartë u shpreh se "Në caktimin e llojit të masës së sigurimit, në zbatim të parashikimit ligjor të bërë nga ligjvënësi duhet të mbahen parasysh edhe vazhdimësia, përsëritja si dhe rrethanat lehtësuese dhe rënduese të parashikuara nga Kodi Penal, ky Kolegj vlerëson se do të mbahet parasysh se personi nën hetim T.B. nuk është përsëritës, ai punon në detyrën përgjegjësit të sektorit të urbanizimit në Drejtorinë e Aluiznit Tirana 1 prej disa vjetësh. Gjykatat nuk ka bërë një analizë të rrezikshmërisë së veçantë të autorit.

...

Kolegji, pa hyrë në analizën e provave në këtë fazë të hetimeve paraprake, në rastin konkret ka parasysh disa kriterë për ndryshimin e masës së sigurimit personal të caktuar ndaj personit nën hetim, si; Fakti se lënia i lirë e personit nën hetim nuk rrezikon marrjen e provave të reja lidhur me provueshmërinë e elementëve të veprës penale për të cilat organi i akuzës po heton; Gjithashtu në vështrim të neneve 229 dhe 230 të K.Pr.Penale, masa e sigurimit "arrest në burg" e dhënë nga gjykata është e papërshtatshme pasi nuk i përgjigjet rrezikshmërisë së personit nën hetim T.B., i cili është i pa dënuar, pa precedentë të mëparshëm penale dhe një njeri i respektuar në komunitetin ku jeton.

Të dy gjykatat, si ajo e shkallës së parë dhe ajo e Apelit Tiranë, në caktimin dhe miratimin e masës ekstreme të sigurimit personal "arrest në burg" ndaj personit nën hetim T.B., nuk kanë respektuar drejt ligjin procedural penal, e konkretisht kriteret e përgjithshme të parashikuara në dispozitën e nenit 229 të K.Pr.Penale dhe rrethanat konkrete që kanë ekzistuar, të cilat të marra

në tërësi, në vlerësim të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë nuk i bëjnë të aplikueshëm kriteret e veçanta për caktimin ndaj Tij të masës së sigurimit “arrest në burg” (neni 230 i K.Pr.Penale).

Në çështjen në shqyrtim, ndryshe nga sa kanë arsyetuar gjykatat në vendimet respektive, në vlerësim të rrethanave konkrete, Kolegji Penal arrin në konkluzionin se masa ekstreme e sigurimit personal “arrest në burg” ndaj personit nën hetim T.B. nuk është e përshtatshme me shkallën e nevojave të sigurimit dhe nuk i përgjigjet rëndësisë së faktit për të cilin ka filluar procedimi penal në ngarkim të tij.³⁵⁸

Nga këto vendimmarrje mund të konkludohet se gjykatat duhet në çdo rast të marrin në konsideratë personalitetin e personit, mundësinë e tij për të ndikuar apo jo në vijimin e hetimeve, gjendjen e tij familjare, ekonomike, financiare dhe sociale. E thënë më ndryshe, kufizimi i lirisë personale duhet të përdoret si një mjet i fundit nga ana e gjykatave dhe jo si një mjet i zakonshëm.

Një tjetër rast që lidhet me personalitetin dhe rrezikshmërinë e personit, është nëse personi e ka kryer me parë apo jo dënimin për të cilin ai ishte shpallur fajtor. Në një rast interesant, rezulton se një person ishte shpallur fajtor për një nga veprat penale kundër kundër rendit dhe sigurisë publike, por për të cilën personi u fsheh vazhdimisht në një tjetër shtet dhe nuk e kreu kurrë këtë dënim. Duke qenë se u kalua afati i parashtrimit të dënimit, vendimi gjyqësor nuk mundej që të ekzekutohej më. Nga ana tjetër kaloi edhe afati i rehabilitimit, duke u konsideruar personi, sipas nenit 69 të Kodit Penal edhe i padënuar. Megjithatë, më vonë, ky person u akuzua dhe u vendos në masën e sigurisë “arrest me burg”, pasi dyshohej se kishte konsumuar veprën penale të parashikuar nga neni 328 i Kodit Penal, titulluar “Korrupsioni aktiv në zgjedhje”. Gjatë debatit gjyqësor, përveç elementëve të tjerë që lidhen me caktimin e masës së sigurisë “arrest në burg”, u diskutua edhe nëse mund të ndikonte dënimi i tij i mëparshëm, megjithëse ai tashmë ishte parashkruar dhe personi ishte rehabilituar. Gjykata Kushtetuese, duke konfirmuar qëndrimin e Gjykatës së Lartë,³⁵⁹ u shpreh se “Edhe për sa i përket pretendimit se Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë e mbështet arsyetimin në një ngjarje të 20 vjetëve më parë, duke mohuar evolucionin e njeriut dhe të drejtën e tij për t’iu harruar e shkuara kur kalojnë afatet e parashikuara në ligj, Gjykata vëren se ai kolegji, duke iu referuar shmangies së kërkuesit nga kryerja e dënimit penal të dhënë ndaj tij me vendimet nr. 302, datë 18.07.2006 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Vlorë dhe nr. 509, datë 26.12.2006 të Gjykatës së Apelit Vlorë, ka arsyetuar se sjellja e mëparshme e tij nuk mund të mos merret në konsideratë në kuadër të vlerësimit të sjelljes dhe vlerësimit të rrezikut të largimit (shih paragrafët 116-118 të vendimit). Në vlerësimin e Gjykatës, ky arsyetim, duke e vlerësuar personalitetin e tij në aspekt të ekzistencës së rrezikut që ai mund të largohet, si kriter i natyrës kushtetuese për proporcionalitetin e masës së arrestit në burg, nuk rezulton arbitrar”.³⁶⁰

Siç mund të konstatohet, shmangia nga organet e drejtësisë dhe e zbatimit të vendimit të gjykatave, tregon për personalitetin njerëzor dhe mund të përdoret nga gjykatat për vlerësimin e kushteve për caktimin e masës “arrest me burg”. Fakti që është parashkruar ekzekutimi i vendimit gjyqësor i formës së prerë, si edhe personi është rehabilituar, nuk ndikon në këtë lloj procesi.

3.6 Rëndimi dhe zgjatja e masave të sigurimit.

Gjatë procesit penal mund të dalë e nevojshme që masat e sigurisë ndaj personave që po gjykohen të rëndohen, mundësi kjo që parashikohet nga neni 260 i Kodit të Procedurës Penale. Gjykata e Lartë, në këtë rast, duket se mori qëndrimin që për rëndimin e masave të sigurisë

358 Vendimi nr.00-2015-798 i Vendimit (60), datë 29.4.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

359 Vendimi nr.00-2023-1313 (224), datë 25.7.2023 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

360 Vendimi nr.19, datë 21.3.2024 i Gjykatës Kushtetuese.

personale nuk është e nevojshme zhvillimi i seancës në prani të vetë personit apo të avokatit mbrojtës të tij. Më konkretisht, kjo Gjykatë u shpreh se “Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se në gjykimin e çështjeve për zëvendësimin e masës së sigurimit personal të bëra me kërkesën e prokurorit kur pretendohet se nevojat e sigurimit janë renduar, nuk përbën shkelje të ligjit dhe as proces të parregullt ligjor mos pjesëmarrja e të pandehurit apo mbrojtësit të tij.

...
Në dispozitat e nenit 260 të Kodit të Procedurës Penale, lidhur me zëvendësimin e masave të sigurimit, është parashikuar se kur nevojat e sigurimit rëndohen ose masa e zbatuar nuk i përgjigjet më rëndësise se faktit ose dënimit që mund të caktohet, gjykata e zëvendëson masën me një tjetër me të lehtë. Kur nevojat e sigurimit rëndohen, gjykata, me kërkesën e prokurorit, zëvendëson masën e zbatuar me një tjetër me të rëndë. Dispozita parashikon se kërkesa përkatëse shqyrtohet nga gjykata brenda pesë diteve nga depozitimi dhe nuk parashikon, ashtu siç veprohet në rastet e permendura, detyrimin ligjor që në seancën gjyqësore të jetë i pranishëm personi ndaj të cilit bëhet ky zëvendësim i masës apo mbrojtësi i tij.

...
Zëvendësimi i masës së sigurimit me një tjetër me të rëndë, Në interpretim të Procedurës së kryerjes dhe të qëllimit që realizon, nuk është gjë tjetër veçse caktim i një mase sigurimi që bëhet nga gjykata me kërkesë të prokurorit dhe që pranohet nga gjykata kur ajo bindet se ekzistojnë kushtet ligjore për bërjen e këtij zëvendësimi. Përderisa në caktimin e masës së sigurimit nga gjykata me kërkesë të prokurorit nuk është e detyrueshme thirrja e të pandehurit apo e mbrojtësit të tij, nuk ka përse të kërkohej kjo pjesëmarrje në zëvendësimin e masës së sigurimit nga gjykata, me kërkesë të prokurorit, të një mase me të butë me një tjetër me të rëndë, sepse në thelb, caktimi i masës së sigurimit është një masë fillestare e menjëhershme me karakter më shtrëngues, që merret ndaj personit edhe duke mos e ditur ai që ndaj tij ka filluar një procedim penal, në krahasim me rastin që është caktuar një masë sigurimi dhe që për kushtet e parashikuara nga ligji ajo zëvendësohet me një tjetër me të rëndë. Kolegji Penal çmon se është edhe kjo një arsye që ligjvënësi nuk ka parashikuar që në këtë seance të zëvendësimit të masës të jetë i pranishëm i pandehuri apo mbrojtësi i tij, duke i siguruar atij me dispozita të veçanta që të realizojë me pas të gjitha të drejtat e tij. Interpretimi i kundërt nuk perputhet me ligjin dhe frymën e tij”.³⁶¹

Qendrimi i mësipërm, me të drejtë është kritikuar në doktrinë e cila ka mbajtur qendrimin se jo pa qëllim, ligjvënësi i ka vënë në dispozicion gjykatës që të shqyrtojë kërkesën e prokurorit, ose të të pandehurit, një afat pesë ditë nga depozitimi i saj, kohë kjo e nevojshme për të garantuar njoftimin dhe pjesëmarrjen e palëve në gjykim. Gjykatës i duhet të dëgjojë palët në proces dhe në përfundim, të vlerësojë sipas rastit, nëse nevojat e sigurimit janë renduar apo lehtësuar, përpara se ajo të vendosë për sa i kërkohej. Këtë, gjykata mund ta bëjë vetëm në seancë gjyqësore dhe po të bëjë krahasimin me vetë fjalinë e dytë të pikës 4 të nenit 260 të KPP, rezulton se, ndryshimi i nevojave të sigurimit mund të konstatohen kryesisht edhe nga vetë gjykata, por kjo bëhet vetëm atëherë kur gjykata është duke proceduar për sigurimin e provës, ose gjatë gjykimit të çështjes. Është e kuptueshme që sigurimit i provës dhe gjykimi i çështjes nuk bëhet pa praninë e palëve.³⁶²

Vendosja e masave të sigurisë, që kufizojnë lirinë e personit të garantuar nga neni 27 i Kushtetutës, nuk do të thotë që ato janë të pakufishme. Legjislacioni procedural penal parashikon kushtet dhe afatet kur shuhen këto masa. Por në fillimet e tij, legjislacioni procedural penal kishte disa mangësi. Kështu, fillimisht Kodi i Procedurës Penale, kishte bërë kategorizimin dhe ndarjen e veprave penale në a) kundravajtje penale, b) krime që dënohen në maksimumin

361 Vendimi nr.68, datë 18.6.2003 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

362 Artan Hoxha, “Komment mbi vendimin nr.68, datë 18.6.2003, dhënë nga Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë”, botuar në revistën “Jeta juridike”, botim i Shkollës së Magjistraturës, nr.1, viti 2003, Shtëpia botuese “Erik desing”, fq.55.

deri në dhjetë vjet burgim dhe c) krime që dënohen në minimum jo më pak se dhjetë vjet burgim ose me burgim të përjetshëm. Kohëzgjatja e afateve të paraburgimit ishte përcaktuar sipas kësaj ndarjeje dhe seleksionimi i veprave penale ka për bazë kriterin e masës së dënimit. Por, në këtë ndarje ekzistonte një defekt, i cili linte pa përcaktuar qartë kohëzgjatjen e paraburgimit për veprat penale të cilat dënoheshin në maksimum më shumë se dhjetë vjet dhe në minimum më pak se dhjetë vjet burgim. Pra, liheshin pa përcaktuar kohëzgjatja e paraburgimit për ato vepra penale që nuk futeshin as tek grupi i dytë dhe as tek grupi i tretë.³⁶³ Kjo pasaktësi ligjore u zgjidh vetëm në vitin 2017, me reformën e atij viti, ku tashmë grupi i tretë, përfshin krimet që dënohen në maksimum jo më pak se dhjetë vjet burgim ose me burgim të përjetshëm.³⁶⁴

Në praktikën shqiptare ka lindur pyetja nëse tejkallimi i afateve të paraburgimit, për çfarëdollojë arsye a mund të rekuperohet më pas nga organi i akuzës dhe gjykatave? Fillimisht, qasja e Gjykatës së Lartë ka qenë kategorike që jo. Kështu në një rast ajo është shprehur se “Ky vendim i Gjykatës së shkallës së parë Elbasan dhe ai me nr.37, datë 19.02.2009 i Gjykatës së Apelit Durrës, i cili ka lenë në fuqi atë, janë marrë në shkelje të detyrimeve që burojnë nga neni 27 i Kushtetutës së Shqipërisë dhe dispozitave procedurale penale me të cilat garantohen liritë dhe të drejtat vetjake të të pandehurit A.Sh..

Siç del qartë nga kronologjia e vendimmarrjes së gjykatave, në datën 30.10.2008, kur Prokuroria e Rrethit Elbasan ka dërguar çështjen për gjykim, afati i paraburgimit për të pandehurin A.Sh. kishte përfunduar qysh në datën 16.08.2008, pasi nuk kishte asnjë vendim me të cilin të ishte zgjatur ky afat. Është pikërisht ky momenti nga i cili fillon paligjshmëria e veprimeve të prokurorisë dhe gjykatave në dëm të interesave ligjore të të pandehurit A.Sh., i cili në datën 16.08.2008 duhet të lirohej nga paraburgimi, për shkak se kishin kaluar 12 muaj dhe çështja nuk ishte dërguar nga prokuroria në gjykatë.

Dispozita e nenit 263/1-c, në mënyrë urdhëruese ndalon qëndrimin e çdo të pandehuri në paraburgim nëse tejkalohej afatet e parashikuara prej saj, pavarësisht prej shkaqeve që kanë çuar në këtë tejkallim. Kjo dispozitë dhe asnjë prej dispozitave procedurale penale nuk lejojnë gjykatën që me vendimmarrjen e saj të ligjërojë, apo të zgjasë afatet prekluzive që lidhen me paraburgimin pasi ato kanë përfunduar, por kjo zgjatje mund të bëhet vetëm një herë dhe për tre muaj përpara se ky afat të ketë përfunduar. Në kundërshtim me këto detyrime kanë vepruar të dyja gjykatat e faktit, kur në datën 20.01.2009 kanë dhënë tre muaj zgjatje të paraburgimit për të pandehurin A.Sh. me efekt prapaveprues, pra kanë legjitimuar qëndrimin e paligjshëm të këtij të pandehuri në paraburgim. Veç kësaj, edhe pse gjatë seancave gjyqësore nga ana e mbrojtjes dhe vetë të pandehurit është kërkuar urdherimi i lirim të tij pasi qëndrimi në paraburgim ishte krejtësisht i paligjshëm, gjykatat kanë heshtur duke e konsideruar të ligjshëm qëndrimin e të pandehurit në paraburgim edhe pse jashtë kriterëve qartësisht të përcaktuara nga neni 263/1-c i K.Pr. Penale, sipas të cilës: “Paraburgimi e humbet fuqinë në qoftë se nga fillimi i zbatimit të tij kanë kaluar ... 12 muaj pa u dorëzuar aktet në gjykatë”. Nga përmbajtja e kësaj dispozite, gjykatat, në shqyrtimin e kërkesës për shuarje të afateve të paraburgimit për këtë shkak ligjor, kanë detyrimin procedural të verifikojnë nëse nga dita e ekzekutimit të masës së sigurimit kanë kaluar ose jo 12 muaj dhe nëse aktet janë dërguar ose jo në gjykatë. Nëse ky afat është plotësuar dhe aktet nuk janë dërguar në gjykatë, çdo vendimarrje e kundërt me humbjen e fuqisë së paraburgimit është e kundërligjshme dhe shkel rëndë të drejtat dhe liritë themelore të individit të mbrojtura nga KEDNJ dhe Kushtetuta e Shqipërisë.”³⁶⁵

Qasja shumë e saktë dhe kategorike më sipër, duket se është “harruar” me kohën, si nga

363 Fatri Islamaj, “Kohëzgjatja e afateve të paraburgimit”, botuar në revistën “Jeta juridike”, botim i Shkollës së Magjistraturës, nr.4, viti 2004, Shtëpia botuese “Erik desing”, fq.29.

364 Ndryshuar fjalë në shkronjat “c” të pikave 1, 2, 3 dhe në shkronjën “b” të pikës 6 nga ligji nr. 35/2017, neni 141.

365 Vendimi nr.00-2009-87 (243), datë 6.5.2009 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

Gjykata e Lartë, ashtu edhe nga Gjykata Kushtetuese. Kështu në një vendimmarrje të Gjykatës Kushtetuese, gjejmë situatën faktike dhe argumentimin vijues "24. Gjykata vëren se kërkesja u është nënshtruar masave të sigurimit personal. Gjatë hetimeve paraprake, nën dyshimin për kryerjen e veprës penale "Vjedhja e bankave dhe arkave të kursimit", të parashikuar nga neni 136, paragrafi 2, i KP-së, ndaj saj është caktuar masa e sigurimit "Arresti në burg", masë e cila edhe është zbatuar. Sipas kësaj dispozitë, vepra penale në fjalë dënohet në minimum jo më pak se dhjetë vjet burgim. Në përfundim të hetimeve paraprake kërkesja është akuzuar për këtë vepër penale dhe çështja është dërguar për gjykim. Me vendimin nr. 1730, datë 20.05.2015, Gjykata e Rrethit Gjyqësor Tiranë e ka deklaruar kërkesën fajtores për veprën penale që akuzohej, duke e dënuar me 10 vjet burgim. Mbi ankimin edhe të kërkeses, çështja i ka kaluar për gjykim Gjykatës së Apelit Tiranë. Gjatë shqyrtimit të çështjes në apel, në seancën e datës 24.11.2016, përpara fillimit të shqyrtimit gjyqësor, kërkesja, nëpërmjet mbrojtësit të saj, mbështetur në nenet 261, 262 dhe 263 të KPP-së, i ka kërkuar gjykatës së apelit të konstatojë humbjen e fuqisë së masës së sigurimit personal "Arresti në burg", me pretendimin se ndodhej në kushtet e pikës 3, shkronja "c", të nenit 263 të KPP-së, pasi nga data 20.05.2015, kur është dhënë vendimi i fajësisë nga gjykata e shkallës së parë dhe deri atë ditë (në datën 24.11.2016), kishin kaluar më shumë se 9 muaj (në fakt mbi 18 muaj) dhe gjykata e apelit ende nuk e kishte dhënë vendimin e saj.

25. Bazuar në aktet e dosjes gjyqësore të administruar për qëllime të këtij gjykimi kushtetues, Gjykata konstaton se gjykata e apelit ka marrë në shqyrtim kërkesën e kërkeses, duke çmuar të mos shprehej në atë moment procedural të gjykimit në lidhje me bazueshmërinë ose jo të saj, por të vijonte me shqyrtimin e çështjes, me arsyetimin se përgjigjja e kësaj kërkesë varej nga përfundimi i gjykimit dhe zgjidhja në themel e çështjes. Gjykimi i çështjes ka përfunduar në të njëjtën seancë gjyqësore dhe gjykata e apelit ka vendosur lënien në fuqi të vendimit të gjykatës së shkallës së parë. Në vendimin e saj, gjykata e apelit ka arsyetuar edhe për kërkesën e kërkeses për konstatimin e humbjes së fuqisë së masës së sigurimit personal "Arresti në burg". Sipas gjykatës së apelit, ndonëse konstatimi i mbrojtjes së kërkeses është i vërtetë, në kushtet kur kjo kërkesë është paraqitur në të njëjtën ditë kur gjykohej çështja e themelit dhe kur ajo lrinte në përfundimin se vendimi i dënimit i gjykatës së shkallës së parë për kërkesën duhet të lihej në fuqi, nuk ka shkak për zëvendësimin e masës së sigurimit "Arrestinë burg" për sa kohë vendimi i saj është i formës së prerë dhe menjëherë i ekzekutueshëm (shihfaqen 13 të vendimit të Gjykatës së Apelit Tiranë).

26. Arsyetimi i lartpërmendur i gjykatës së apelit është konsideruar i drejtë edhe nga Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, i cili ka argumentuar se me shpalljen e vendimit të formës së prerë, masat e sigurimit shuhen, për rrjedhojë masa e sigurimit për të cilën kërkohet shuarja, shuhet gjithsesi për këtë shkak të ri. Nga ana tjetër, ky kolegji ka arsyetuar se me shpalljen e vendimit të formës së prerë të dënimit me burgim, ky i fundit fillon menjëherë të prodhojë efekte, çka do të thotë se kërkesja ka marrë statusin e të dënuarës dhe qëndron në burgim (jo më në paraburgim) për efekt të këtij vendimi, duke u bërë i pamundur lirimi për shkak të humbjes së fuqisë së paraburgimit, sipas parashikimeve të nenit 263, pika 3, të KPP-së. Kolegji Penal ka çmuar, gjithashtu, se qëndrimi në burg gjatë kohës së paraburgimit do të përlllogaritet në masë dënimit që duhet të shlyejë kërkesja (shih paragrafin 79 të vendimit të Gjykatës së Lartë).

27. Nga sa më lart, Gjykata vëren se nga pikëpamja kushtetuese, pritshmëria legjitime e kërkeses në lidhje me kërkesën për humbjen e fuqisë së paraburgimit ka konsistuar në ndërprerjen e paraburgimit dhe lirinë e menjëhershëm të saj nga gjykata. Megjithatë, Gjykata konstaton se në të njëjtën ditë me atë të paraqitjes së kërkesës nga kërkesja, pas shpalljes së vendimit nga gjykata e apelit, për shkak të dënimit të dhënë prej saj, masa e sigurimit "Arresti në burg" ndaj kërkeses ka humbur fuqinë, ndërkohë që heqja e lirisë për të ka vijuar tashmë në funksion të ekzekutimit të vendimit të formës së prerë të dënimit. Nisur nga kjo, pavarësisht se gjykata e apelit nuk është shprehur veçmas në lidhje me kërkesën e kërkeses, por së bashku

me vendimin përfundimtar dhe gjithsesi në të njëjtën ditë kur kërkesa është paraqitur, Gjykata vlerëson se kufizimi i lirisë së saj personale në vijim nuk rezulton e cenuar për sa kohë paraburgimi i saj ka përfunduar në kuptim të ligjit, duke vijuar heqja e lirisë për të (burgimi) mbi një tjetër shkak kushtetues, ai i dënimit me burgim.

28. Për periudhën e vuajtur të paraburgimit përpara paraqitjes së kërkesës nga kërkuesja për humbjen e fuqisë së masës së sigurimit, Gjykata vëren se gjykatat e zakonshme kanë njohur shkellen e së drejtës kushtetuese të kërkueses. Ato kanë pranuar se kohëzgjatja e qëndrimit të saj në paraburgim, në pritje të shqyrtimit të çështjes në gjykatën e apelit, ka kapërcyer afatin 9-mujor të përcaktuar nga neni 263, pika 3, shkronja "c", i KPP-së, në rrethanat kur gjykata e apelit nuk e ka dhënë vendimin e saj brenda këtij afati nga dita e dhënies së vendimit të dënimit për të nga gjykata e shkallës së parë, ndërkohë që nuk ka pasur disponime nga ana e saj për pezullimin e afatit 9-mujor të paraburgimit për ndonjë periudhë kohore të caktuar, çka, për rrjedhojë, çonte në humbjen e fuqisë së paraburgimit për kërkuesen. Ajo që vihet në diskutim në këtë rast është korrigjimi i shkeljes në momentin e paraqitjes së kërkesës. Lidhur me këtë, Gjykata vëren se përfundimi si më lart nuk e klasifikon periudhën e paraburgimit në fjalë si burgim të padrejtë në kuptim të nenit 268 e vijues të këtij kodi, vetëm për të cilin ligji i nje personit të cenuar të drejtën e kompensimit. Nga ana tjetër, sikurse gjykatat e zakonshme janë shprehur, Gjykata vëren se korrigjimi i shkeljes në këtë rast bëhet nga ligji, i cili në kohën e dënimit të vuajtur nga kërkuesja përfshin të gjithë periudhën e paraburgimit. Kështu, neni 465i KPP-së, që bën fjalë për llogaritjen edhe të paraburgimit, parashikon se në caktimin e kohës së dënimit me burgim, llogaritet edhe periudha e vuajtur e paraburgimit për të njëjtën vepër penale. Kurse neni 57 i KP-së përcakton se një ditë paraburgim është baras me një ditë e gjysmë burgim. Në këtë kuptim, periudha e paraburgimit e vuajtur nga kërkuesja në kapërcim të afatit të përcaktuar nga ligji procedural përfshihet në kohën e dënimit të vuajtur nga ajo, duke u llogaritur kjo periudhë njëllor sikurse edhe periudha tjetër e paraburgimit. Kërkuesja nuk ka parashtruar ndonjë kundërshtim në këtë drejtim.

29. Gjithashtu, Gjykata nuk mund të mos evidentojë se, pavarësisht pretendimit për humbjen e fuqisë së masës së sigurimit prej disa muajsh, kërkuesja, në fakt, kërkesën e ka paraqitur vetëm në datën 24.11.2016, ditën e gjykimit të çështjes në themel nga gjykata e apelit. Ajo gjatë gjithë procesit gjyqësor është mbrojtur me avokat të zgjedhur prej saj, i cili për shkak të profesionit prezumohet të jetë i njohur me parashikimet e legjislacionit procedural penal, përveçse të ketë edhe aftësitë e nevojshme profesionale për të ndërmarrë çdo akt dhe veprim ligjor në funksion të mbrojtjes së të drejtave të kërkueses në këtë rast. Legjislacioni procedural penal, ndër të tjera, ka për detyrë të mbrojë lirinë personale dhe të drejtat e interesat e ligjshëm të shtetasve, ku në funksion të kësaj, ndërsa, nga njëra anë, ngarkon me detyrime organet publike subjekte të procedimit penal, nga ana tjetër, u ka dhënë shtetasve mjetet e nevojshme ligjore për mbrojtjen e tyre, duke kërkuar në këtë kuptim edhe një aktivizëm nga ana e tyre.

30. Nisur nga sa më sipër, Gjykata vlerëson se ndonëse për kërkuesen ka pasur cenim të lirisë personale për shkak të tejzgjatjes së paraburgimit në pritje të gjykimit të çështjes nga gjykata e apelit, një shkelje e tillë, e pranuar nga gjykatat e zakonshme, është korrigjuar nga vetë ligji, sikurse më lart u parashtrua. Për rrjedhojë, kërkesa e kërkueses për shfuqizimin e vendimeve të gjykatave të zakonshme për shkak të cenimit të lirisë personale, është e pabazuar. Për më tepër, shkelja e së drejtës së kërkueses nuk i ka ardhur dhe nuk mund të vijë nga vendimet gjyqësore të kundërshtuara prej saj, ndaj ajo nuk mund të përbëjë shkak për shfuqizimin e tyre³⁶⁶.

Vendimi i mësipërm i Gjykatës Kushtetuese, ngre disa pikëpyetje në lidhje me zbatimin e parashikimeve të nenit 27 të Kushtetutës. Liria personale konsiderohet si një nga të drejtat themelore më të rëndësishme të njeriut. Për këtë arsye dhe kujdesi i organeve shtetërore duhet të jetë më i lartë. Neni 27 i Kushtetutës, ka ngjashmërinë e tij me nenin 5 të KEDNJ, ku qëllimi

366 Vendimi nr.58, datë 13.11.2023 i Gjykatës Kushtetuese.

kryesor i kësaj dispozitë është të parandalojë privimet arbitrare ose të pajustificuara të lirisë.³⁶⁷ E drejta për liri dhe siguri është e rëndësishë më të madhe në një “shoqëri demokratike” sipas kuptimit të Konventës.³⁶⁸

Të gjitha gjykatat, ia hedhin përgjegjësinë për këtë veprim vetë palës e cila për më shumë se nëntë muaj nuk ishte kujtuar që të paraqiste kërkesë për konstatimin e shuarjes së masës së sigurimit arrest me burg. Kjo është e vërtetë dhe nuk duket se ka ndonjë justifikim nga ana e saj në këtë drejtim. Megjithatë, nuk jemi të mendimit që autoritetet gjyqësore mund të justifikohen me këtë mosveprim nga vetë pala. Kështu, Gjykata e Apelit, Gjykata e Lartë dhe Gjykata Kushtetuese, bien dakort plotësisht që masat e sigurimit ishin shuar, por nga ana tjetër bëjnë ekuivalentimin e masës së dënimit (një ditë paraburgim e barabartë me një ditë e gjysëm burg). Pra, jemi përpara një mase sigurie personale që është shuar, por që prodhon efekte. Ky korigjim që gjykatat kërkojnë të bëjnë, duket se nuk merr në konsideratë të drejtën kushtetuese të lirisë, por e kthen atë në një formulë kompensimi matematikore, të ditëve në burgim. Në këtë rast jemi dakort me gjyqtarët në pakicë, që Gjykata Kushtetuese, siç kishte bërë dhe shumë herë të tjera, do të duhej të konstatonte cënimin e së drejtës për liri personale.³⁶⁹

Qasja e mësipërme e gjykatës së apelit, Gjykatës së Lartë dhe vetë Gjykatës Kushtetuese, binte dhe në kundërshtim me jurisprndencën e GJEDNJ-së. Për ta përforcuar më tej qëndrimin që, ligjshmëria e vendosjes së masës “arrest me burg”, mund të konstatohet edhe mbas përfundimit të saj, GJEDNJ-ja për autoritetet gjyqësore shqiptare, përfshirë edhe Gjykatën Kushtetuese, kishte mbajtur qëndrimin se “74. Gjykata vëren se vendimet vendëse të datave 5 dhe 27 nëntor 2013 mbështeteshin kryesisht në pasojat e rënda financiare të veprës konkrete dhe në faktin se kërkuesja dyshohej se e kishte kryer këtë vepër, duke shpërdorur detyrën e saj publike (shih paragrafët 5–14 më sipër). Megjithatë, rëndësia e veprës apo pasojat e saj nuk përbëjnë arsye të pavarura që justifikojnë burgimin dhe të vetme ato mund të mos justifikojnë privimin e një të dyshuari nga liria e tij apo e saj, në rast se nuk konsiderohet vlerësimi i ekzistencës së arsyeve të lejueshme me anë të të cilave mund të urdhërohet burgimi, sipas praktikës gjyqësore të Gjykatës (shih paragrafin 64 më sipër).

75. Qeveria parashtron se paraburgimi i kërkueses ishte justifikuar me rrezikun që ajo do të bënte presion ndaj dëshmitarëve ose do të bashkëpunonte me të bashkëpunohurit. Megjithatë, Gjykata vëren se gjykatat vendëse nuk i referoheshin një rreziku të tillë në vendimet e tyre të datave 5 dhe 27 nëntor 2013 (shih paragrafët 5–14 më sipër). Në këtë mënyrë, nuk i takon Gjykatës që të zërë vendin e autoriteteve vendëse dhe përcaktojë këto arsye të reja për burgim në mënyrë prapavepruese (shih paragrafin 69 më sipër).

76. Së fundmi, Gjykata vëren se vendimet vendëse të datave 5 dhe 27 nëntor 2013 konstatonin se masat alternative ndaj ndalimit me burg të kërkueses konsideroheshin të papërshtatshme (shih paragrafët 8 dhe 14 më sipër). Megjithatë, përveçse një deklaratë formale se masat e tjera ishin marrë në konsideratë, vendimet vendëse nuk i referoheshin në thelb masën e konsideratës që gjykatat vendëse kishin treguar ndaj masave alternative për të siguruar që kërkuesja do të paraqitej në gjykim.

77. Edhe pse shumë prej kërkesave të përmendura më sipër në lidhje me vendosjen e një mase ndalimi tashmë ishin njohur nga praktika gjyqësore e Gjykatës së Lartë (shih paragrafin 38

367 GJEDNJ, Dhoma e madhe, çështja “Selahattin Demirtaş kundër Turqisë (nr. 2)” aplikimi nr. 14305/17, datë 22.11.2020, § 311; GJEDNJ, Dhoma e madhe, çështja “S., V. dhe A. kundër Danimarkës”, aplikimi nr. 35553/12, nr. 36678/12 dhe nr. 36711/12, datë 22.10.2018, § 73; GJEDNJ, Dhoma e madhe, çështja “McKay kundër Mbretërisë së Bashkuar”, aplikimi nr. 543/03, datë 3.10.2006, § 30.

368 GJEDNJ, Dhoma e madhe, çështja “Medvedev dhe të tjerët kundër Francës”, aplikimi nr. 3394/03, datë 29.3.2010, § 76; GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja “Ladent kundër Polonisë”, aplikimi nr. 11036/03, datë 18.3.2008, § 45.

369 Shih mendimin në pakicë të gjyqtarëve Holta Zaçaj, Marsida Xhaferrllari, Sonila Bejtja dhe Sandër Beci, në vendimin nr. 58, datë 13.11.2023 i Gjykatës Kushtetuese.

më sipër), Gjykata vëren se apelimi i kasacionit të kërkuës mbështetur në kërkesat e përmendura ishte kundërshtuar nga Gjykata e Lartë me anë të një vendimi *de plano* papranueshmërie.

...

81. Duke u kthyer te rrethanat konkrete, Gjykata nuk është e bindur se vendimi i Gjykatës Kushtetuese i datës 24 shkurt 2016 apo vërejtjet e Qeverisë përpara Gjykatës përcaktonin bindshëm arsyet për përfundimin se kërkuësja nuk kishte interes personal në kundërshtimin e ligjshmërisë së periudhës së parë të burgimit të saj.

82. Për të arritur në këtë vendim, Gjykata Kushtetuese ishte mbështetur ekskluzivisht në faktin se paraburgimi i kërkuësës ishte ndërprerë. Megjithatë, siç është përmendur tashmë në paragrafët 46–47 më sipër, vendimi i datës 19 qershor 2014, i cili e vendoste kërkuësen në arrest shtëpie nuk përfshinte ndonjë përcaktim të ligjshmërisë për periudhën e parë të paraburgimit të saj.

83. Siç edhe përcaktohet nga gjyqtari i Gjykatës Kushtetuese me qëndrim kundërshtues, në datën kur Gjykata Kushtetuese miratoi vendimin e saj, kërkuësja kishte vuajtur tashmë privimin e lirisë së saj; në këtë mënyrë, ajo mund të përfitonte në mënyrë legjitime nga një shqyrtim kushtetues *post facto* për periudhën e parë të burgimit të saj (shih paragrafët 19 dhe 45 më sipër). Një shqyrtim i plotë nga Gjykata Kushtetuese mund të kishte çuar në konstatimin se kërkuësja ishte mbajtur në burgim në shkelje të së drejtës së saj për liri. Përveç interesit moral në marrjen e rezultatit, një ndihmë e tillë deklarative mund të hapte rrugën edhe për një kërkesë për kompensim mbi arsyet për burgim të paligjshëm sipas nenit 5 § 5 të Konventës, një e drejtë që njihet edhe nga ligji vendës (shih paragrafët 34–37 më sipër).

84. Në çdo rast, refuzimi i Gjykatës Kushtetuese për të shqyrtuar meritat e ankesës së kërkuësës nënkuptonte se mangësitë në arsyetimin e vendimeve të shkallës së parë dhe të apelit nuk ishin korrigjuar, dhe cenimi i së drejtës së kërkuësës për liri nuk ishte kompensuar as nga shqyrtimi i kasacionit apo atij kushtetues në nivel vendës.³⁷⁰

Nga ky arsyetim del qartë, rëndësia që ka liria personale dhe detyrimi për justifikimin e kufizimit të saj. Në këto raste, si gjykatat e zakonshme ashtu edhe Gjykata Kushtetuese, duhet që të kenë mundësinë të shqyrtojnë në çdo rast, këto kërkesa dhe të japin përgjigje të argumentuar nëse kufizimi i lirisë ka qenë në përputhje ose jo me standardet kushtetuese dhe ligjore.

Ndoshta për këtë arsye, Gjykata Kushtetuese, në një rast tjetër të ngjashëm, vendosi të ndryshojë qëndrimin së saj, duke arsyetuar se “36. Pas shqyrtimit të rekursit, Gjykata e Lartë, me vendimin e datës 12.01.2023, mbështetur në interpretimin e neneve 420 dhe 433 të KPP-së, ka vendosur mospranimin e tij. Në vendimin e saj Gjykata e Lartë ka konstatuar se rekursi është regjistruar në datën 13.12.2022 dhe se kërkuësja ka ngritur pretendime që kanë të bëjnë me interpretimin e gabuar të ligjit procedural penal nga gjykatat e posaçme për shuarjen e masës së sigurimit personal, pasi kanë kaluar afatet ligjore. Në vijim, Gjykata e Lartë ka vlerësuar se në momentin e shqyrtimit të rekursit masa e sigurimit, për të cilën është kërkuar shuarja, nuk është më në fuqi, për shkak se për procedimin penal ndaj kërkuësës gjykata ka disponuar me vendim penal të formës së prerë. Në këto kushte, sipas Gjykatës së Lartë, rekursi nuk ka më objekt, për pasojë ajo ka disponuar mospranimin e tij.

37. Për sa më lart, Gjykata konstaton se kërkuësja i është drejtuar Gjykatës së Lartë me rekurs për të kundërshtuar interpretimin që gjykatat më të ulëta u kanë bërë dispozitave të KPP-së lidhur me kohëzgjatjen e masës së sigurimit “Arresti në shtëpi” për efekt të shuarjes së saj, duke parashtruar pasoja me natyrë kushtetuese. Ndërkohë, rezulton se Gjykata e Lartë ndonëse ka zgjidhur formalisht çështjen, duke vendosur mospranimin e rekursit, ajo nuk ka bërë vlerësim në substancë të shkaqeve të tij, duke u mjaftuar me faktin se masa për të cilën kishte nisur procesi ishte shuar tashmë nga vendimi gjyqësor i dënimit. Pra, Gjykata e Lartë nuk ka bërë vlerësim nëse gjykatat më të ulëta për shkak të interpretimit të ligjit procedural penal i kanë cenuar ose jo lirinë personale kërkuësës për periudhën që ajo pretendonte se ka qëndruar përtej afatit të

370 GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja “Hysa kundër Shqipërisë”, aplikimi nr.52048/16, datë 21.2.2023.

parashikuar nga ligji. Thënë ndryshe, megjithëse Gjykata e Lartë ka konstatuar se pretendimet e kërkuases lidheshin me interpretimin e gabuar të ligjit procedural penal nga gjykatat e posaçme (shih paragrafin 15 të vendimit të Gjykatës së Lartë), ajo nuk u ka dhënë përgjigje atyre, duke i lënë të pazgjidhura, në thelb, pasojat që kishin të bënin me një të drejtë themelore kushtetuese sikurse është kufizimi i lirisë personale.

...

40. Për sa më lart, Gjykata, duke mbajtur në konsideratë edhe rolin subsidiar të saj në respektimin e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, vlerëson se Gjykata e Lartë duke mos kontrolluar ligjshmërinë e vendimmarrjes së gjykatave të faktit, ndonëse është ndodhur para pretendimeve për interpretim të gabuar të ligjit prej tyre, ka cenuar të drejtën e kërkuases për proces të rregullt ligjor. Për rrjedhojë, pretendimi i kërkuases për cënimin e së drejtës së aksesit të lidhur me kufizimin e lirisë personale gjatë gjykimit të rekursit është i bazuar³⁷¹.

Nga arsyeimi i mësipërm, del qartë që Gjykata e Lartë, ka mbajtur qëndrimin e saj të mëparshëm, duke qenë se personi ishte dënuar me vendim të formës së prerë, kështu që nuk kishte arsye pse të shqyrtohej nëse të akuzuarës i ishte kufizuar apo jo në mënyrë kushtetuese liria e saj. Gjykata Kushtetuese, nuk e mori në konsideratë faktin e dënimit të saj me vendim gjyqësor të formës së prerë dhe kërkoi që Gjykata e Lartë të shprehej në lidhje me këtë vendim. Siç rezulton nga këto ndryshime të jurisprudencës së saj, respektimi i parimit të sigurisë juridike dhe i barazisë para ligjit, bëhet i diskutueshëm me pasojat të rënda për të drejtat themelore të individëve. Për këtë arsye, Gjykata Kushtetuese do të duhet të jetë më e qendrueshme në jurisprudencën e saj.

Është mëse e qartë që tejkalimi i afateve të paraburgimit, nuk mundet kurrësi që të riparohet në asnjë rast dhe gjykatat janë të detyruara që të urdhërojnë lirimin e menjëhershëm të personit. Kjo vlen edhe nëse tejkalohen këto afate kur çështja është kthyer për rigjykim, nga Gjykata e Lartë, por në gjykatën e apelit, trupa gjyqësore nuk është formuar ende. Sipas Gjykatës së Lartë "Edhe në rekursin e paraqitur nga prokurori nuk ka ndonjë referencë ligjore për shkelljen e pretenduar si të konsumuar nga trupi gjyqësor që ka shqyrtuar kërkesën, por përkundrazi, në bazë të nenit 262/1 të Kodit të Procedurës Penale, me humbjen e fuqisë së arrestimit, gjykata vendos lirimin e menjëhershëm të personit ndaj të cilit është marrë masa, prandaj pikërisht mosformimi i një trupi gjyqësor të gjykatës kompetente, me t'u paraqitur kërkesa objekt gjykimi, do të përbente një shkelje të të drejtave kushtetuese të individit, siç sanksionohet edhe në kreun e dytë neni 27/1 i Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë".³⁷²

Megjithatë për arsye të veçanta mund të lejohet vijimi i masave të sigurimit personal, por në këto raste prokuroria duhet të japë prova bindëse kur kërkon këtë zgjatje, ndërsa gjykatat duhet të jenë tepër të kujdesshme në vlerësimin e kushteve ndaluese, jo vetëm formalisht por edhe substancialisht. Kështu sipas Gjykatës së Lartë "Organi i prokurorisë ka barrën e provës për të vërtetuar përpara gjykatës se ende ka bazë të justifikuar për vijimin e zbatimit të masës së arrestit. Objekti i informacionit të detyrueshëm nga prokurori, parashtrimi i kërkesave të palëve për revokim a zëvendësim të masës së arrestit, si dhe objekti i gjykimit mund të shtrihen edhe përtej ekzistencës ose jo të motiveve fillestare që kanë justifikuar caktimin e masës së arrestit në burg, nga ato që parashikohen në kushtet dhe kriteret e neneve 228, 229, 230 e vijues të Kodit të Procedurës Penale.

Ne kuptim të pikës 6 të nenit 246 të këtij Kodi, në shqyrtimin gjyqësor dhe dhënien e vendimit për secilën çështje konkrete, gjykata nuk kufizohet vetëm në rrethanat që parashikohen në shkronjën "c" të pikës 2 të nenit 27 të Kushtetutës (shkronja "c" e pikës 1 të nenit 5 të Konventës), kryesisht të materializuara në nenet 228-230, si edhe në dispozitën e nenit 260 të Kodit të Procedurës

371 Vendimi nr.17, datë 13.3.2024 i Gjykatës Kushtetuese.

372 Vendimi nr.00-2010-563 (7), datë 10.3.2010 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimin nr.00-2010-493 (8), datë 10.3.2010 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

Penale. Njekohësisht, gjykata duhet të mundësojë një gjykim ku të realizohet efektivisht verifikimi ezaurues, jo formal, i "gjëndjes së procedimit" në tërësi, pra i të gjitha rrethanave dhe kushteve thelbësore për ligjshmërinë e vazhdim të zbatimit të masës së arrestit në burg, ku përfshihet edhe vlerësimi mbi dilijencën e posaçme - kujdesin dhe përpjekjet e duhura, të justifikueshme, të organit të prokurorisë për përmbushjen si në kohë, ashtu edhe në substancë të veprimeve hetimore sipas ligjit, posaçërisht në raport me rrethanat e procedimit penal objekt i atij gjykimi.

*Kur vërtetohet në gjykim, në varësi të shkallës së mungesës së dilijencës në hetim, qoftë edhe vetëm për këtë shkak, gjykata mund të vendosë revokimin ose zëvendësimin e masës së sigurimit. Në dhënien e këtij vendimi, gjykata duhet të mbajë parasysh edhe rrethanat e tjera të çështjes konkrete, të lidhura me kushtet e kriteret e parashikuara në ligj mbi caktimin e masave të sigurimit".*³⁷³

Qasja e mësipërme e jurisprudencës tregon qartësisht kujdesin që duhet të kenë autoritetet, përfshirë edhe gjykatat, në zgjatjen e afateve të paraburgimit të cilat sjellin kufizimin e lirisë personale të personit. Gjykatat duhet të kërkojnë arsye të forta bindëse nga prokuroria për zgjatjen e këtyre afateve dhe jo të përsërisin pretendimet që prokuroria ngre, në mënyrë formale në arsyetimin e tyre.

3.7 Mos cënimi i lirisë personale për shkak të mospërmbushjes së detyrimeve kontraktore.

Një tjetër rast interesant që përfshin rregullimi i nenit 27 të Kushtetutës, është parashikimi i pikës 3 të kësaj dispozitë dhe konkretisht "Askujt nuk mund t'i hiqet liria vetëm për shkak se nuk është në gjendje të përmbushë një detyrim kontraktor". Pra, aftësia për të përmbushur apo jo rregullisht detyrimet civile, nuk mund të jetë shkak nga i cili të lindë përgjegjësia penale. Megjithatë, praktika gjyqësore ka treguar se ka pasur raste, kur situata të tilla kanë ndodhur dhe janë korrigjuar vetëm nga Gjykata e Lartë. Kështu, në një rast, Gjykata e Lartë u shpreh se "Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se ndodhur në këto kushte të dy gjykatat kanë gabuar në vendimet e tyre, kur detyrimin civil që rrjedh nga një marrveshje juridike dhe të pa ekzekutuar në kohën e përcaktuar prej saj, e kanë konsideruar vepër penale të mashtrimit, parashikuar nga neni 143 i K.P. Sipas nenit 27 pika 3 e Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, askujt nuk mund ti hiqet liria për shkakun e vetëm të mosqenies në gjendje të përmbushjes së një detyrimi kontraktor. Nga aktet e ndodhura në dosje, ashtu edhe në gjykim nuk mohohet qenia e detyrimit kontraktor dhe për të cilën edhe mbrojtësi i të pandehurit në seancë gjyqësore në Gjykatë të Lartë e pranon atë. Në kohën e krijimit të këtyre marrëdhënieve, të dy palët ishin koshient për faktin se pronat akoma nuk ishin kthyer dhe se detyrimi i të gjykuarit për moskthimin e shumës prej 40.000 dollarë në kohën e përcaktuar, do të sillte pasojë në ekzekutimin e detyrimit mbi pasurinë e paluajtshme për të cilën do të vendoste Komisioni i Kthimit të Pronave Sarandë. Nga ana tjetër është fakt që me vendimin Nr.11, datë 26.05.1998, K.K.P. ka vendosur ti kthejë dhe kompensojë trashegimtarët e ish pronarit S. M. (trashegimtareve të tij ku përfshihet i gjykuari), një sipërfaqe të përgjithshme prej 232 ha toke. Kolegji Penal arrin në përfundimin se duke qenë se prona e pretenduar ju kthehe ndër të tjerëve edhe të gjykuarit dhe se aktet noteriale dhe në veçanti deklarata noteriale e datës 04.10.1997 janë akte ligjërish të konsiderueshme, atëherë është e mundur që nëpërmjet tyre të kërkohej ekzekutimi i detyrimit civil që i gjykuari ka ndaj të demtuarit Petro Luarasi. Në këto kushte çështja duhet konsideruar si një konflikt civil ku palët mund t'i drejtohen njëri-tjetrit me kërkimet përkatëse".³⁷⁴

Gjithashtu, është konsideruar si marrëdhënie juridike civile, fakti kur persona të

373 Vendimi unifikues nr.1, datë 8.1.2009 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

374 Vendimi nr.226, datë 18.4.2001 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

caktuar kanë marrë hua nga një shoqëri, me qëllim zhvillimin e biznesit të tyre, e cila shumë kohë më vonë rezultoi që në fakt kryente veprimtari kriminale. Sipas Gjykatës së Lartë “Arsyetimin e vendimit të saj, gjykata e apelit e përfundon me argumentin sipas të cilit, “Edhe nëqoftëse ekziston detyrimi i të pandehurit ndaj shoqërisë GJ. edhe në permasa fillestare, aq sa ai ka marrë në fillim, kurrësesi kjo nuk përbën vepër penale, pa u provuar gjithë elementët përbërës të saj. Në bazë të nenit 27, pika 3 e Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, askujt nuk mund t’i hiqet liria vetëm për shkak se nuk është në gjëndje të përmbushë një detyrim kontraktor, ndërsa në protokollin nr.4 të Konventës Europiane të të Drejtave të njeriut, në nenin 1 të këtij protokollit, të nënshkruar edhe nga shteti shqiptar, thuhet se askush nuk mund të privohet nga liria për të vetmen arsye se nuk është në gjëndje të përmbushë një detyrim kontraktor”.

...

Duke i pranuar faktet të provuara sikurse i kanë pranuar edhe gjykatat, në të dy shkallët e gjykimit të çështjes (marrjen e huasë, depozitimin e shumës 2.050.000 \$ për çeljen e L/C, blerjen e objekteve të pasurisë së paluajtëshme nga i gjykuari, etj.), u arrit në përfundimin se ato nuk përmbajnë elementët e figurës së krimit të tjetërsimit të pasurisë, parashikuar nga neni 287 (i pandryshuar) i K.Penal. Nga përmbajtja e kësaj dispozitë del se, për të patur figurën e krimit të tjetërsimit të pasurisë duhet që, si tjetërsimi (ndërrimi pronar apo transformimi i vet objektit të pasurisë në një lloj tjetër, etj.), ashtu edhe transferimi (kalimi i pronësisë nga njëri tek tjetri), apo fshehja, zhdukja e natyrës, i burimit dhe përkatësisë së pasurisë, veprime që përbëjnë anën objektive të kësaj figure krimi, t’i referohen jo çfarëdo lloj pasurie, **por pasurisë të vënë nga krimet.**

Nëpërmjet kushtit që, pasuria, e cila tjetërsohet, transferohet, fshihet, i zhduket natyra ose burimi, apo përkatësia, duhet të jetë pasuri e vënë nga krimet (ose krimi), ligjëvënësi ka përcaktuar anën subjektive të kësaj figure krimi, për ekzistencën e së cilës kërkohet, domosdoshmërisht, **pasja e dijenisë së mëparëshme, nga autori i veprës penale (subjekti) rreth faktit që pasuria që po tjetërsohet, transferohet, fshihet, i zhduket natyra ose burimi, apo përkatësia, është vënë nga krimet.**

Mirëpo, sikundër u vu në dukje, nga aktet e procedimit penal që i përket të gjykuarit O. dhe nga sa kanë pranuar, të dy gjykatat, në vendimet e tyre, nuk rezultojnë që ky i gjykuar të ketë ditur, në kohën që mori hua, nga përfaqësuesi i firmës “GJ.”, shumën e përmendur më lart, se ato ishin para të vëna nga krimet. Përkundrazi, është fakt i njohur botërisht tashmë se, deri në atë kohë (Qershor dhe Shtator 1996), veprimtaria e asaj firme, si dhe e firmave të tjera simotra që ushtronin veprimtari huamarrëse në Shqipëri, megjithëse gabimisht, është konsideruar dhe njohur publikisht, si veprimtari e ligjshme e cila, sikurse edhe veprimtaria e të gjithë shoqërive të tjera tregëtare, pavarësisht nga forma dhe objekti i veprimtarisë së tyre, kujtohej nga shtetasit se ishte nën kontrollin e shtetit”.³⁷⁵

Edhe pjesëmarrja në një marrëdhënie dorëzanie, nuk përbën shkak për lindjen e përgjegjësisë penale në formën e mashtrimit. Kështu Gjykata e Lartë, duke prishur vendimet e gjykatave më të ulta, është shprehur se “Nga verifikimi dhe shqyrtimi i pretendimeve të paraqitura Në rekursin e të gjykuarit E.K., Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë konstaton se ne veprimet dhe mosveprimet e këtij të pandehuri nuk ka elementë të veprës penale të mashtrimit. Keshtu, rezultojnë se i pandehuri E.K. nuk ka asnjë rol në shoqërinë F.A.S.P. shpk, e cila figuron huamarrëse në kontratën e huasë nr.2984 Rep. dhe nr.184 Kol., datë 11.08.2004, për shumën 10.000 USD ndaj huadhënësit R. K. Shoqëria F.A.S.P. shpk në atë kontratë është përfaqësuar nga administratori i saj, i gjykuari tjetër A.F. I pandehuri E., si i njohur i të dyja palëve në këtë kontratë, ka nënshkruar ne rolin e garantuesit të shlyerjes së detyrimit, apo si dorëzanës, në kuptim të nenit 585 e vijues të Kodit Civil. Pikërisht duke e konsideruar veten në një pozicion të tillë karshi huadhënësit, i gjykuari K., pasi ka bërë përpjekjet e nevojshme për të detyruar të pandehurin tjetër F. që të shlyente detyrimin monetar, e ka shlyer vetë këtë detyrim, ashtu siç parashikon edhe neni 590 i Kodit Civil. Gjithashtu nuk rezultojnë që ky i gjykuar të ketë përdorur gënjeshtëri apo mashtrimin, duke u paraqitur si ortak

375 Vendimi nr.245, datë 20.4.2005 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

apo drejtues i Shoqërisë F.A.S.P. shpk, pasi edhe të donte ta bënte një gjë të tillë do ta kishte të pamundur, pasi në zyrën e Noterisë, siç përshkruhet në kontratë, është paraqitur edhe vendimi i regjistrimit të personit juridik për atë shoqëri, si dhe fakti tjetër se i gjykuari K. punonte në të njëjtin institucion me motrën e huadhënësit, dëshmitaren A. K., e cila ka bërë dhe prezantimin e të vëllait me të gjykuarit. Marrëdhëniet e mëparshme të të pandehurit E. me të dëmtuarin R. dhe motrën e tij dëshmitaren A.K., në fakt tregojnë për qëllime dashamirëse të të pandehurit ndaj tyre, siç është rasti i interesimit për gjetjen e një banese apo sistemimin në punë të të dëmtuarit, të pranuar nga vetë këta dëshmitarë dhe deklaratimet e dëshmitarit E. P.”.³⁷⁶

Një tjetër shembull është kontrata e huasë, kur në përfundim të afatit, pala nuk kishte kthyer shumën e marrë hua. Edhe në këtë rast nuk ndodhemi përballë veprës penale të mashtrimit përderisa personi e pranon ekzistencën e detyrimit. Kështu sipas Gjykatës së Lartë “Kolegji Penal vlerëson se të gjitha aktet e administruara në dosje mbështesin pretendimet e të pandehurit dhe konfirmojnë mungesën e elementeve të domosdoshëm për ekzistencën e veprës penale të mashtrimit. Marrëdhënia midis palëve ka elementët tipikë të një marrëdhënie juridiko civile, kontratë huamarrje, detyrimet e të cilës nuk janë përmbushur prej palës huamarrëse. Mungesa e shlyerjes së detyrimeve prej huamarrësit, të pandehur, qoftë edhe me keqbesim, nuk çon në konsumimin e veprës penale të mashtrimit pasi nuk vërtetohet në asnjë moment fakti se i pandehuri “me dashje dhe nëpërmjet gënjeshtërisë ose shpërdorimit të besimit” t’i ketë vjedhur pasurinë personit të dëmtuar. Pavarësisht marrjes së shumës prej personit të dëmtuar nuk rezulton e provuar se në momentin e bërjes së propozimit për marrjen e shumës apo dhe në momentin e marrjes së saj, i pandehuri të ketë parashtruar faktet të pavërteta materiale me qëllim vjedhjen e pasurisë së personit të dëmtuar. Edhe kërkesa e të pandehurit për gjykim të shkurtuar ka pasur për qëllim gjykimin e shpejtë mbi faktet e administruara në dosje, të cilat ai i ka pranuar dhe nuk i ka mohuar në asnjë moment dhe nuk duhet konsideruar si pranim fajë apo vërtetim i kryerjes së veprës penale të mashtrimit, e cila në çdo rast duhet të provohet prej gjykatës nëpërmjet identifikimit të të gjithë elementeve që përbëjnë këtë vepër penale”.³⁷⁷

Një tjetër rast, që bie brenda fushëveprimit të kësaj dispozitë është edhe situata kur jemi përpara një kontrate qiraje anije transporti, ku është dhënë edhe e drejta për ndërrimin e “flamurit” të asaj anije. Në këto raste, nëse nuk është mohuar detyrimi, mosmarrëveshjet janë zgjidhur me vendimi gjykatë (arbitrazhi) dhe shumat janë paguar mbrapsht, nuk mund të flitet për veprën penale të mashtrimit, përderisa mungon qëllimi për përvetësimin e pasurisë. Më konkretisht Gjykata e Lartë, mbajti qëndrimin se “17. Nisur nga rrethanat dhe faktet, ky Kolegji vëren se çështja objekt gjykimi ka të bëjë me një konflikt juridiko civil, që ka lindur për shkak të mosmarrëveshjeve që i përkasin kontratës që qirasë, e cila rezulton një kontratë standard ndërkombëtare (tip Barecon 2001) në fushën e transportit detar, e nënshkruar midis të gjykuarit N.L. dhe administratorit e ortakut të vetëm të Shoqërisë “V.” shpk.

18. Objekti i kontratës së mësipërme ka qenë marrja me qira nga i gjykuari L. me cilësinë administratorit të firmës “U.”, anijen “Sh.”, pronë e Shoqërisë “V.” sh.p.k. Kontrata ka pasur të përcaktuar afatin kohor të qiramarrjes, i cili ishte caktuar për një periudhë kohore prej 6 muajsh, me të drejtë përtëritje mbi kërkesën e qiramarrësit edhe për dy periudha të tjera 6 mujore, vlera mujore e qirasë ishte caktuar në vlerën 20.000 dollarë amerikanë.

19. Gjatë realizimit të kësaj kontrate, midis palëve kanë lindur mosmarrëveshje, fillimisht lidhur me mospagimin e qirasë së anijes, duke vijuar më pas për shkak se i gjykuari nuk ka qenë dakord për mospërsëritjen e kontratës së qirasë, duke pretenduar se kjo ndërprerje ishte në shkellje të kontratës dhe se ky veprim do i shkaktonte dëm ekonomik, e në këto rrethana, ka paditur civilisht në Greqi në datën 20.03.2007 Shoqërinë “V.”, duke bërë arrestimin e anijes, sipas vendimit të Gjykatës së Selanikut, dhe më pas duke përsëritur arrestimin e anijes në Ravena Itali.

376 Vendimi nr.13, datë 4.2.2009 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

377 Vendimi nr.00-2011-571 (100), datë 13.7.2011 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

20. Në lidhje me konfliktin e sipërpërmendur, i gjykuari N.L. ka bërë padi civile në Gjykatën e Arbitrazhit Ndërkombëtar në Londër, duke pretenduar se i është shkaktuar një dëm civil prej 204,625 dollarë amerikanë, për shkak të zgjidhjes së njëanshme të kontratës nga pronarët e anijes, gjykim që është pranuar edhe nga pronari i anijes duke bërë kundërpadi pranë gjykatës së arbitrazhit, si dhe duke kërkuar pagimin e dëmit prej 422,195 dollarë amerikanë.

21. Sipas dokumentacionit të ndodhur në dosjen gjyqësore, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vëren se Gjykata e Arbitrazhit me qendër në Londër, më datë 24.04.2009 ka dhënë vendimin përfundimtar, në të cilin trajtohen pikërisht mosmarrëveshjet midis të gjykuarit L. me cilësinë administratorit të firmës "U." dhe Shoqërisë "V." sh.p.k, pronare e anijes "Sh.", duke vendosur në përfundim se qiramarrësi "U." i detyrohet qiradhënësit shumë prej 74.544 dollarë amerikanë për pagesën e qirasë dhe disa shpenzimeve të tjera të papaguara nga qiramarrësi.

22. Vendimi i arbitrazhit rezulton të jetë ekzekutuar duke e likuiduar plotësisht detyrimin në favor të kallëzuesit, provuar kjo sipas deklaratës noteriale datë 15.07.2010, nënshkruar nga Aleksandër Gavoci, i cili deklaron se "I gjykuari N.L. ka likuiduar totalisht shumë e caktuar nga vendimi i arbitrazhit, si dhe disa detyrime të tjera administrative sipas marrëveshjes midis nesh".

23. Në lidhje me konfliktin e mësipërm, i gjykuari akuzohet për kryerjen e veprës penale të "Mashttrimit", parashikuar nga neni 143 të Kodit Penal. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, nisur nga analiza e rrethanave të faktit, si dhe nga shqyrtimi i akteve të ndodhura në dosjen gjyqësore, konkludon se nuk ndodhemi përpara elementeve të veprës penale të mashttrimit.

24. Për këtë shkak, ky Kolegj çmon se vendimi i gjykatës së apelit është i drejtë dhe i bazuar në ligj kur ka vendosur prishjen e vendimit i cili deklaronte fajtor të gjykuarin, duke vendosur në përfundim dhe pushimin e gjykimit në ngarkim të të gjykuarit N.L.

25. Gjykata e apelit ka bërë një vlerësim të drejtë të provave të marra në shqyrtim, konform nenit 152 të K.Pr.Penale. Nga aktet e ndodhura në dosje është vërtetuar se i gjykuari në asnjë rast nuk pasur si qëllim për të përvetësuar apo për të mos kthyer anijen e marrë me qira nga Shoqëria "V." shpk, duke përdorur gënjeshtëri. Konflikti midis të gjykuarit dhe shoqërisë së lartpërmendur ka si shkak mospërbushjen e detyrimeve kontraktuale të marra përsipër karshi njëri tjetrit.

26. Gjithashtu, i gjykuari N.L., në takimin që ka zhvilluar në ambientet e Shoqërisë "V." shpk, ka paraqitur dy urdhra bankarë që vërtetonin kryerjen e detyrimeve në favor të kësaj shoqërie tregtare, por kanë rezultuar se ishin thjesht aplikime bankare.

27. Elementi kryesor që e dallon krimin e mashttrimit nga krimet e tjerë kundër pasurisë, si dhe nga marrëdhëniet juridike civile, është përdorimi i gënjeshtërisë ose shpërdorimit të besimit, si mjet për të hedhur në dorë pasurinë ose përfitimet e tjera pasurore.

28. Nga të gjitha provat e marra në shqyrtim si nga gjykata e rrethit gjyqësor dhe ajo e apelit, nuk vërehet se i gjykuari ka arritur të shtjerë në dorë pasurinë e Shoqërisë "V." shpk, duke pas sjellë pakësimin e pasurisë së kësaj të fundit, por madje vërtetohet tërësisht e kundërta se i gjykuari, në përmbushje të detyrimeve të caktuara në vendimin e Gjykatës së Arbitrazhit Londër, ka realizuar të gjitha pagesat financiare karshi kësaj shoqërie, sipas kushteve dhe penalteteve të përcaktuara në kontratën e qirasë nënshkruar midis tyre.

29. Në kontratën e nënshkruar nga i gjykuari dhe kallëzuesi (administratori i Shoqërisë "V." shpk), rezultojnë të parashikuara të drejtat dhe detyrimet që palët kanë marrë përsipër në momentin e nënshkrimit të kontratës, mospërbushja e të cilave nuk mund të sjellë përgjegjësi penale për palët.³⁷⁸

Nga tërësia e këtyre vendimmarrjeve, Gjykata e Lartë, në mënyrë tepër të qartë është munduar që që të bëjë dallimin midis marrëdhënieve juridike civile, ku palët nuk kanë qëllim përvetësimin në mënyrë të padrejtë të pasurive të personave të tjerë dhe veprës penale të mashttrimit, fakt ky i cili mesa duket konfondehet shpesh nga organi i akuzës dhe gjykatat më të ulta.

378 Vendimi nr.00-2013-882 (39), datë 6.2.2013 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

KREU IV

MBROJTJA NGA NDALIMI DHE ARRESTIMI I PALIGJSHËM

(Neni 28 i Kushtetutës)

4.1 Hyrje

Parashikimet e nenit 27 të Kushtetutës të trajtuara më lart, gjejnë plotësim dhe mbështetje në nenin 28 të Kushtetutës, dispozitë e cila synon që të mbrojë pikërisht çdo individ nga ndalimet apo arrestimet e paligjshme. Kjo dispozitë ka parashikime të ngjashme me nenin 5 të KEDNJ, thelbi i së cilës është se, megjithëse e drejta e lirisë nuk është një e drejtë absolute, një person duhet të ndalohet vetëm në bazë të ligjit dhe se ligji përkatës duhet të jetë në përputhje me standardet e mirënjohura.³⁷⁹ Përmbajtja e nenit 5, paragrafi 1 i KEDNJ i njeh këtë të drejtë çdo qenieje njerëzore duke përdorur shprehjen “gjithkush ka të drejtën e lirisë dhe të sigurisë”. Në këtë rast bëhet fjalë për mbrojtjen dhe garantimin e lirisë fizike e cila nuk duhet ngatarruar me të drejtën e lirisë së qarkullimit të sanksionuar nga Protokollin nr.4, neni 2, i KEDNJ-së. Nga ana tjetër nuk mundet të mohohet fakti se një shtetëzim i tepruar i lirisë së qarkullimit mund të transformohet në një kufizim të lirisë fizike të mbrojtur pikërisht nga kjo dispozitë.³⁸⁰

Neni 28 i Kushtetutës, përbëhet nga 5 paragrafë, secili prej tyre me rregullime të posaçme. Ndërkohë që në jurisprudencën kushtetuese, kjo dispozitë nuk rezulton që të jetë e përdorur, në praktikën e Gjykatës së Lartë parashikimet e saj kanë një përdorim të gjërë.

4.2 Njohja me shkaqet e ndalimit, detyrimi për të mos bërë deklarata, si edhe komunikimi me avokatin.

Paragrafi i parë i kësaj dispozitë, parashikon se *“Kushdo, të cilit i hiqet liria, ka të drejtë të njoftohet menjëherë në gjuhën që ai kupton, për shkaqet e kësaj mase, si dhe për akuzën që i bëhet. Personi, të cilit i është hequr liria, duhet të njoftohet se nuk ka asnjë detyrim të bëjë ndonjë deklaratë dhe ka të drejtë të komunikojë menjëherë me avokatin, si dhe t’i jepet mundësia për realizimin e të drejtave të tij.”*

Siç mund të shihet detyrimi parësor është që me heqjen e lirisë, në çdo lloj formë dhe kryesisht nëpërmjet ndalimit apo arrestimit, personi do të duhet të njoftohet menjëherë për shkaqet e këtij ndalimi. Në rast se personi është i huaj, atëherë duhet që sa më shpejt nëpërmjet një përkthyesi, t’i bëhen të qarta këto shkaqe.

Dispozita përmend dy situata që në fakt janë të ndryshme, por që i njoftohen personit. E para janë “shkaqet e kësaj mase”, pra e arsyes së ndalimit. Këto shkaqe duhet të tregohen në moment në mënyrë që personi të di përse është ndaluar dhe mbi bazën e këtij informacioni të vlerësojë se si do të ushtrojë të drejtat e tij.

Përsa i përket rastit të dytë, njoftimit të “akuzës që i bëhet”, ky moment, nuk lidhet

379 Adnor Shamenti, *“Liria dhe siguria e personit, arresti dhe ndalimi”*, botuar në revistën “Jeta juridike”, botim i Shkollës së Magjistraturës, nr.4, viti 2006, Shtëpia botuese “Erik”, fq.24.

380 Skerdian Kurti, *“Përshtatja e Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë me parimet e sanksionuara nga Konventa Europiane për të drejtat e njeriut në lidhje me garantimin e lirisë personale”*, botuar në “Sistemi kushtetues dhe sfidat e tij”, konferencë shkencore kombëtare, datë 29.1.2010, organizuar nga Fakulteti i Drejtësisë, i Universitetit të Tiranës, Tiranë 2011, fq.235.

domosdoshmërisht me momentin e ndalimit të personit. Kështu Gjykata e Lartë ka mbajtur qëndrimin se “Caktimi i masës së sigurimit nuk lidhet me njoftimin e akuzës dhe pyetjen e të pandehurit. Masat e sigurimit, si rregull, caktohen përpara se të bëhet njoftimi i akuzës dhe kanë si qëllim që të plotesohen nevojat e sigurimit ndaj personit në procedim. Vetëm pas zbatimit të tyre bëhet njoftimi i akuzës dhe vazhdohet me marrjen në pyetje. Kjo gjë del edhe nga neni 28 i Kushtetutës, që parashikon se **kushdo, të cilit i hiqet liria ka të drejtë të njoftohet për akuzën që i bëhet**, ose e thënë ndryshe, njoftimi i akuzës bëhet pas heqjes së lirisë ... Në përshtatje me piken 2 të nenit 5 të Konventës Europiane të të drejtave të njeriut, në Kushtetutë dhe në K.Pr.Penale janë përcaktuar rregulla të hollësishme për njoftimin e akuzës dhe marrjen në pyetje të të arrestuarit ose të ndaluarit. Në nenin 28 të Kushtetutës thuhet se “kushdo, të cilit i hiqet liria, ka të drejtë të njoftohet menjëherë në gjuhën që ai kupton, për shkaqet e kësaj mase, si dhe për akuzën që i bëhet”. Në bazë të nenit 256 të K.Pr.Penale i arrestuari ose i ndaluar merret në pyetje ne prani të mbrojtësit të zgjedhur ose të caktuar kryesisht. **Gjatë pyetjes i arrestuari ose i ndaluar njoftohet për faktin për të cilin procedohet dhe arsyet e marrjes në pyetje, duke i treguar të dhënat në ngarkim të tij dhe kur nuk i shkaktohet dëm hetimeve edhe burimet**”.³⁸¹ Në këtë vendim, për të arritur në konkluzionin se masat e sigurimit mund të caktohen edhe pa u marrë personi më parë i pandehur, me kusht që të jetë vënë në dijeni menjëherë dhe hollësisht për akuzën që i bëhet dhe për të drejtat e tij, Kolegjet kanë përkrahur edhe mënyrën se si ka ndryshuar legjislacioni ynë penal dhe kushtetues, në përputhje me standardet e vendosura nga Konventa Evropiane e të drejtave të Njeriut.³⁸²

Fjala e dytë e paragrafit të parë të nenit 28, përcakton më tej disa detyrime për organet shtetërore. Kështu, personit të ndaluar i duhet vënë në dukje fakti që ai ka të drejtë që të mos bëjë deklaratat. Kjo e drejtë e tij lidhet me garancinë e parashikuar nga neni 32, pika 1 e Kushtetutës dhe që ka të bëjë me parimin e mos vetëinkriminimit.

Gjithashtu po kjo fjali i detyron organet shtetërore, që ta venë në dijeni personin e ndaluar që ka të drejtë të komunikojë më avokatin. Këtë parashikim kushtetues, praktika e Gjykatës së Lartë e ka lidhur edhe me veprime të rëndësishme hetimore që kryhen nga ana e organeve kompetente shtetërore. Kështu në një rast Gjykata e Lartë u shpreh se “32. Veprimi procedural i njohjes është i pavlefshëm edhe për shkak se të gjykuarit nuk i është garantuar e drejta për t’u asistuar nga një mbrojtës. Pavarësisht se prania e avokatit nuk del në mënyrë të shprehur në dispozitat që rregullojnë veprimin e paraqitjes për njohje të personit, ky proces është i lidhur ngushtë me të drejtat e personit që dyshohet se ka kryer veprën penale. Në nenin 28 të Kushtetutës është parashikuar e drejta e personit, të cilit i hiqet liria, për të pasur mbrojtës dhe ajo e komunikimit lirisht me të. Në këtë kuptim çdo veprim procedural që ka lidhje me personin që i kufizohet liria si rregull i garantohet e drejta për t’u asistuar nga një mbrojtës i zgjedhur.

...

34. Prania e avokatit në procesin e paraqitjes për njohje i shërben jo vetëm garantimit të së drejtës së mbrojtjes të gjykuarit, por edhe kryerjes sipas procedurave që parashikon ligji duke garantuar një mbikqyrje të pavarur të ligjshmërisë së procedurës së ndjekur nga autoriteti procedues i hetimit dhe mundësinë për të kundërshtuar parregullsitë në momentin e kryerjes. Në proces-verbalin e njohjes para se të fillojë procedura për njohje duhet të pasqyrohet bërja me dije personit që do të kryhet e drejta për të përfutur nga prania e mbrojtjes, si dhe qëndrimi i tij nëse do të përfutojë nga kjo e drejtë. Në këtë kuptim organi procedues ka detyrimin që t’i bëjë me dije të drejtën për t’u asistuar nga mbrojtësi, ndërkohë që prania e mbrojtësit nuk është e detyrueshme por varet nga vullneti i personit të dyshuar për të bërë zgjedhjen e tij nëse do të përfutojë nga kjo e drejtë ose jo.

381 Vendimi nr.3, datë 27.9.2002 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

382 Klotilda Bushka (Ferhati), Alma Kodraliu, Irida Kacerja, “Standardet e gjyqimit civil, administrativ dhe penal përmes vendimeve unifikuese dhe njesuese të Gjykatës së Lartë (2009-2019)”, botim i Gjykatës së Lartë, Shtëpia botuese “albPaper”, Tiranë 2019, fq.418.

35. Gjatë gjykimit ka rezultuar se megjithëse procesi i njohjes ka qenë i njëanshëm dhe ka parregullsi të cilat e bëjnë atë të pavlefshëm gjykatat nuk e kanë konstatuar këtë fakt, duke e bazuar vendimin mbi një provë të pavlefshme në kuptim të nenit 129 të K.Pr.Penale . Kjo parregullsi i procesit në paraqitjen për njohje në kushtet kur përveç deklarimeve të të dëmtuarit është e vetmja provë e fajësisë, është i një rëndësie të tillë saqë e bën të dyshimtë vendimin e fajësisë të marrë kundër të gjykuarit”.³⁸³

Siç mund të shihet nga arsyetimi i mësipërm, Gjykata e Lartë, e ka shtrirë detyrimin për komunikimin me avokatin, që parashikon neni 28, pika 1 e Kushtetutës edhe në procedurat hetimore, ku përfshihet edhe kryerja e veprimeve procedurale të njohjes. Në këtë rast, vetëm mungesa e avokatit e ka bërë marrjen e kësaj prove absolutisht të pavlefshme.

Në një tjetër rast, që ka të bëjë me procedurën e njohjes, Gjykata e Lartë, ka mbajtur qëndrimin se “28. Në proces-verbalin e njohjes para se të fillojë procedura për njohje duhet të pasqyrohet bërja me dije personit që do të kryhet e drejta për të përfutur nga prania e mbrojtjes, si dhe qëndrimi i tij nëse do të përfutojë nga kjo e drejtë. Në këtë kuptim organi procedues ka detyrimin që t’i bëjë me dije të drejtën për t’u asistuar nga mbrojtësi, ndërkohë që prania e mbrojtësit nuk është e detyrueshme por varet nga vullneti i personit të dyshuar për të bërë zgjedhjen e tij nëse do të përfutojë nga kjo e drejtë ose jo. Ky qëndrim është mbajtur edhe më parë nga ky Kolegj (shih vendimin nr.245, dt. 26.9.2012 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë).

29. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, vlerëson se në kushtet kur, i gjykuari A.H. është ndaluar, shoqëruar në komisarariat për tu bërë njohja e tij si autor i dyshuar i veprës penale dhe procedura e njohjes së tij prej dëshmitares okulare të ngjarjes është zhvilluar pa praninë e mbrojtësit dhe pa iu bërë atij e ditur e drejta e mbrojtjes, kjo provë është e papërdorshme.

...

31. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vëren se, pretendimi i mbrojtjes në lidhje me pavlefshmërinë e procesverbalit të paraqitjes për njohje dhe papërdorshmërinë e rezultatit të përfutur nga ky veprim procedural është ngritur që në gjykimin në shkallë të parë e në vijim edhe përpara gjykatës së apelit. Fillimisht çështja ka filluar me trup gjykues të përbërë nga gjyqtarët R.H, P.S dhe T.B. Në seancën e datës 14.01.2013, ky trup gjykues, ka disponuar me vendim të ndërmjetëm në lidhje me këtë pretendim të mbrojtjes duke u shprehur: «...Fakti që veprimi procedural hetimor i paraqitjes për njohje i kryer në kushtet kur këtij shtetasi nuk i është bërë e ditur e drejta për tu asistuar nga një mbrojtës, e bën këtë veprim procedural relativisht të pavlefshëm...», duke deklaruar relativisht të pavlefshëm procesverbalin e paraqitjes për njohje dt. 05.12.2011 të shtetases Sh. M. me të pandehurin A.H., si dhe të tabelës fotografike të dt. 05.12.2011 dhe pamjeve filmike që shoqërojnë këtë procesverbal, e në vijim, i njëjti trup gjykues, në seancën e dt. 28.01.2013 ka vendosur plotësimin e këtij vendimi të ndërmjetëm duke urdhëruar prokurorinë të përsërisë veprimin procedural të njohjes duke e konsideruar atë si një provë të rëndësishme në dobi të gjykimit. Në këtë seancë, nga ana e organit të akuzës është kërkuar përjashtimi i atij trupi gjykues. Pas zëvendësimit të të tre anëtarëve të trupit gjykues, gjykimi ka filluar nga fillimi me trup gjykues të përbërë nga gjyqtarët M.Sh., I.H. dhe A.Z. Mbrojtja ka ripërsëritur kërkesën e saj për deklarimin e pavlefshëm të procesverbalit të njohjes së të pandehurit dhe gjykata e ka rrëzuar këtë kërkesë me vendim të ndërmjetëm, të dhënë në seancën dt. 11.07.2013, vendim ky i cili është çmuar i drejtë nga Gjykata e Apelit Vlorë, dhe kjo provë është përdorur në arsyetimin e vendimit të saj si provë ku është bazuar fajësia e të gjykuarit A.H..

32. Për më tepër, dëshmitarja okulare, shtetasja Sh.M., e cila ka bërë njohjen e të gjykuarit, e pyetur në cilësinë e dëshmitares në gjykim, ka deklaruar se: “Po, kam qenë në Vlorë në komisariatin e policisë pas dy tre ditësh, me I. dhe B., që janë punonjës policie, mbiemrat nuk ua di. Ata bënë çfarë deshën, konkretisht ata kishin filmuar në celular një person dhe ma treguan mua dhe më thanë që ky është personi që ka bërë krimin. Bënë ca shkresa dhe më thanë t’i firmos,

383 Vendimi nr.00-2012-1209 (245), datë 26.9.2012 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

unë i firmosa, por nuk i lexova, se çfarë kishin brenda nuk e di..." të njëjtat fakte ka deklaruar dhe bashkëshorti i saj, dëshmitari B. M., duke hedhur dyshime të mëtejshme në mënyrën e zhvillimit të këtij veprimi procedural.

...

34. Pra, në kushtet kur veprimi procedural i paraqitjes për njohje të të gjykuarit A.H., nga shtetasja Sh. M., është zhvilluar pa iu bërë e ditur këtij të gjykuarit e drejta për t'u asistuar nga një mbrojtës, procesverbali i pasqyrimin të tij, procesverbali i paraqitjes për njohje dt. 05.12.2011 është relativisht i pavlefshëm, ndaj rezultati i tij nuk mund të përdoret".³⁸⁴

Në këtë rast, del qartë edhe nga dëshmia e personit që kishte bërë njohjen që realizimi i këtij procesi, ishte bërë nga strukturat përkatëse jo në formën e caktuar nga ligji. Kështu, këtij personi i ishte treguar vetëm një video dhe ishte "detyruar" që të firmoste disa shkresa (që i bie të jenë procesverbalet e njohjes), por pa i lexuar ato. Interesant ishte edhe reagimi i prokurorit që kërkoi menjëherë përjashtimin e trupës së parë gjyqësore, që vendosi mbi papërdoshmërinë e kësaj prove. Pra, në këtë rast, zbatimi i ligjit, ishte konsideruar si nga prokurori dhe trupa tjetër gjyqësore që pranoi kërkesën e prokurorit për përjashtimin e gjyqtarëve, si shkak njëanshmërie. Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, ky proces ishte realizuar pa i komunikuar palës të drejtën për të pasur mbrojtës dhe për rrjedhojë, çdo veprim procedural e bën atë të pavlefshëm.

Në një tjetër rast, Gjykata e Lartë, arsyeton në mënyrë më të plotë dhe më të kujdesshme për vlerën dhe arsyet e pranishme të mbrojtësit gjatë fazës së hetimeve paraprake dhe më konkretisht "191. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, çmon të ritheksojë, se sipas parashikimeve të normave procedurale, gjatë hetimeve paraprake, ekzistojnë një sërë aktesh për të cilat mbrojtësi ka mundësinë fakultative për të marrë pjesë. Siç mund të jenë: kontrolllet e personit ose të lokalit, verifikimet e ngutshme në vend, sekuestrimet, marrja e plikove dhe korrespondencës, marrja nga personi nën hetim i të dhënave të nevojshme për vazhdimin e hetimeve, në vendin e ngjarjes ose në veprat penale të dukshme.

192. Në bazë të nenit 302 të Kodit të Procedurës Penale, mbrojtësi i personit ndaj të cilit zhvillohen hetimet ka të drejtë të asistojë, pa patur të drejtën që të lajmërohet që më parë, në kontrolllet dhe verifikimet e ngutshme në vend. Ndërsa, për aktet e parashikuara nga neni 309 i Kodit të Procedurës Penale, me marrje në pyetje, këqyrje ose ballafaqim, mbrojtësi i zgjedhur ose i caktuar kryesisht duhet të lajmërohet, të paktën njëzet e katër orë përpara kryerjes së aktit. Procesverbalet e veprimeve të kryera nga prokurori dhe nga policia gjyqësore, në të cilat mbrojtësi ka të drejtë të asistojë, depozitohen në sekretarinë e prokurorisë brenda tri ditëve nga kryerja e veprimit, me të drejtën për mbrojtësin që t'i shqyrtojë dhe të nxjerrë kopje. Po ashtu, edhe për kontrollin dhe sekuestrimet jo të ngutshme, sipas nenit 310 të Kodit të Procedurës Penale, prokurori duhet të njoftojë të pandehurin që të jetë i pranishëm, së bashku me mbrojtësin e zgjedhur dhe, kur nuk e ka këtë, cakton një mbrojtës kryesisht.

193. Mosrespektimi i detyrimit të prokurorit për njoftimin për praninë e tij mbrojtësit në aktet e kryera gjatë hetimeve paraprake, kur është e detyrueshme pjesëmarrja e mbrojtësit, përbën shkak për pavlefshmëri absolute, sipas nenit 128, paragrafi 1, shkronja "c" të Kodit të Procedurës Penale, pretendime të cilat mund të ngrihen gjatë hetimeve paraprake përpara prokurorit, por duhet të ngrihen edhe kryesisht dhe nuk shërohen deri në marrjen e vendimit formë të prerë.

194. Kështu, Kolegji vlerëson se procesverbali i kontrollit të banesës së shtetasit L. P., datë 17.12.1996 për rastin e episodit të rrëmbimit të fëmijës E. N. është i pavlefshëm.

195. Nga shqyrtimi i akteve të fashikullit të gjykimit, rezulton se L. P. ishte marrë i pandehur dhe ndodhej i arrestuar në kohën që i është kontrolluar banesa dhe i është sekuestruar makina e shkrimit në pronësi të tij. Në kërkesën e prokurorit Th. J. dhe vendimin e gjyqtarit M. D. për kontrollin e banesës së L. P., shkruhet se: "L. P. është daja i L. Sh... në banesën e të pandehurit L. P. mund të gjenden prova materiale të përdorura nga i pandehuri L. Sh.". As i pandehuri dhe

384 Vendimi nr.00-2016-446 (54), datë 23.3.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

as mbrojtësi i tij nuk janë njoftuar nga prokuroria për kontrollin e banesës dhe nuk kanë qenë të pranishëm gjatë kontrollit. Njoftimi dhe pjesëmarrja e të pandehurit, të parashikuara nga neni 310 i K.Pr. Penale janë të domosdoshme për ligjshmërinë e këtij veprimi hetimor. Për këtë shkak, bazuar nën nenin 128/1, shkronja c të K.Pr.Penale procesverballi i kontrollit të banesës dhe ai i sekuestrimit të makinës së shkrimit janë të pavlefshëm.

196. Ndërsa, mosrespektimi i njoftimit nga prokurori, për praninë e mbrojtësit në aktet e kryera gjatë hetimeve paraprake, kur nuk është e detyruar pjesëmarrja mund të përbëjë shkak për pavlefshmëri relative, e cila mund të ngrihet me kërkesë të të pandehurit gjatë hetimeve paraprake ose vetëm deri përpara fillimit të shqyrtimit gjyqësor, sipas nenit 129, paragrafi 2 dhe neni 354 i Kodit të Procedurës Penale dhe duhet të merret në shqyrtim dhe ti jepet përgjigje me vendim të ndërmjetëm.

199. Duke iu kthyer rastit objekt rekursi, Kolegji Penal vlerëson se, në të gjithë aktet e fazës së hetimeve paraprake të gjithë të pandehurit, nuk janë asistuar nga mbrojtës. E drejta e mbrojtjes është një e drejtë themelore e njeriut dhe si e tillë, ajo është e pandashme, e patjetërsueshme e padhunueshme dhe qëndron në themel të të gjithë rendit juridik, prej saj mund të hiqet dorë vetëm në mënyrë të lirë, dhe shprehimisht në mënyrë të paekuivokueshme duke e shoqëruar atë me garanci minimale në përpjesëtim me rëndësinë e saj. Mbrojtësit kanë evidentuar në mënyrë konstante që të pandehurit janë privuar nga e drejta për një mbrojtës gjatë hetimeve paraprake, fakt ky që duhet të shihet nën kuadrin ligjor vendas dhe ndërkombëtar, duke hetuar nga ana e gjykatave nëse ky pretendim qëndron në themel.

201. Të pandehurit kanë pretenduar se kanë qenë në kushte të atilla presioni dhe dhune sa që nuk kanë qenë në gjendje të kërkonin një mbrojtës. Në kushte të tilla është organi i prokurorisë që duhet të provojë se ka realizuar me dilijencë detyrimin e tij për zbatimin e drejtë të dispozitave mbi caktimin e mbrojtësit, apo faktin e zgjedhjes së lirë së të pandehurve për të mos caktuar mbrojtës kryesisht. Sipas jurisprudencës së GJEDNJ-së, prova të marra nga një dëshmitar në kushtet kur e drejta e mbrojtjes së të pandehurit nuk është siguruar në masën që normalisht kërkohet sipas KEDNJ-së, duhet, gjithsesi, të shqyrtohet me një kujdes shumë të madh (ekstrem) (Shih, Visser k. Holandës, nr.26668/95, § 44, 14 shkurt 2002; dhe S.N. k Suedisë, nr.34209/96, § 53, ECHR 2002-V).

202. Nga procesverbalet e shqyrtuara, ka rezultuar se të gjithë të pandehurit kanë zgjedhur të mos u caktohet një mbrojtës i caktuar kryesisht. Në gjykimin e themelit, kjo zgjedhje e tyre është kundërshtuar nga mbrojtësit e tyre, duke pretenduar se nuk kanë bërë një zgjedhje të lirë e të vullnetshme, duke mos kërkuar një mbrojtës gjatë fazës së hetimeve paraprake. Në këto kushte, gjykatat e themelit nuk kanë kryer një hetim të plotë e të gjithanshëm në lidhje me lirinë dhe vullnetin e bërë prej tyre për mos u mbrojtur me mbrojtës të caktuar nga ana e organit që procedon, për më tepër Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë nuk bindet nga niveli i vetëmbrojtjes së ushtruar prej tyre, duke vlerësuar numrin dhe rëndësinë e akuzave që u janë atribuar, apo se heqja dorë është bënë në mënyrë të paekuivokueshme.

203. Në lidhje me këto pretendime, gjykata e themelit, për çdo rast, në përputhje me nenet 152, 382 dhe 383 të K.Pr.Penale, ka detyrimin për të pasqyruar shprehimisht "arsyet" në bazë të cilave do të bazojë vendimmarrjen e saj, duke vepruar sipas parimit të procesit të rregullt e të drejtë dhe marrë parasysh edhe zbatimin e së drejtës ndërkombëtare të zbatueshme dhe të detyrueshme për Republikën e Shqipërisë dhe jurisprudencën e GJEDNJ-së.

204. Ndonëse nga njëra anë, caktimi i mbrojtësit nga ana e organit procedues varet nga vullneti i personit të arrestuar apo të ndaluar, nga ana tjetër mbrojtja e të pandehurve ka parashtruar para gjykatave të themelit se kjo zgjedhje ka qenë nën presion dhe nën dhunë, asnjë nga gjykatat e themelit nuk është ndalur të analizojë këto pretendime, të cilat kanë përparësi

dhe rëndësi për shqyrtimin e themelit të çështjes. Kolegji vlerëson se për të hequr çdo dyshim rreth lirisë dhe vullnetit të zgjedhjeve të bëra dhe plotësimit të detyrimit që rëndon mbi organin e akuzës për caktimin e mbrojtësve të personave që mbahen në kushte paraburgimi, rëndësi ka respektimi i procedurës, formave të dokumentimit të akteve, dhe kryerja e lajmërimeve rreth të drejtave dhe mundësive ligjore që iu njeh legjislacioni procedural personave, të cilët ndodhen në kushtet e paraburgimit, qoftë me cilësinë e personave nën hetim, qoftë me cilësinë e personave të pandehur. Nisur nga pretendimet e palëve dhe mënyra e dokumentimit të akteve hetimore, Kolegji vlerëson se organi i akuzës ka detyrimin për të provuar se vullneti i të pandehurve për të mos kërkuar caktimin e mbrojtësit përkatës ka qenë i lirë dhe i pandikuar”.³⁸⁵

Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, prania e mbrojtësit është konsideruar si një vlerë kushtetuese. Gjykata e Lartë ka bërë disa dallime kur njoftimi i personit që po hetohet dhe mbrojtësit të tij është i detyrueshëm dhe rastet kur nuk është i detyrueshëm, pra kur jemi përpara veprimeve të ngutshme hetimore. Megjithatë, në rastet e veprimeve të ngutshme hetimore, prania e personit dhe mbrojtësit, nëse ata kanë marrë dijeni, nuk pengohet, vetëm se organet e ndjekjes penale nuk kanë detyrim për njoftimin e tyre paraprak. Në rastin e kësaj çështjeje, kontrolli i ambjenteve të shtëpisë së një të afërmi të një personi të dyshuar, e cila ishte realizuar pa njoftimin e të dyshuarit dhe mbrojtësit të tij, solli si pasojë pavlefshmërinë e provave të përfutura në këtë drejtim. Gjithashtu, Gjykata e Lartë, tërhoqi vëmendjen se për këtë institucion, nuk mundet që të pranohej logjika që të gjithë personat e dyshuar në fazën e hetimit paraprak kishin hequr dorë nga e drejta për të pasur mbrojtës. Kjo dukej si nga reagimi i avokatëve në seancë gjyqësore (kur filloi shqyrtimi në themel i çështjes), ashtu edhe nga konteksti tërësor i ngjarjeve, ku këta persona akuzoheshin për krime shumë të rënda dhe niveli i tyre i mbrojtjes gjatë fazës së hetimeve paraprake, nuk ishte në nivelin e duhur.

4.3 Vlerësimi i arrestimit në flagrancë dhe i ndalimit

Neni 28, pika 2 e Kushtetutës, parashikon se “Personi, të cilit i është hequr liria sipas nenit 27, paragrafi 2, nënparagrafi c, duhet të dërgohet brenda 48 orëve përpara gjyqtarit, i cili vendos paraburgimin ose lirinë e tij jo më vonë se 48 orë nga çasti i marrjes së dokumenteve për shqyrtim”. Siç mund të konstatohet hartuesit e Kushtetutës janë kujdesur në vendosjen e një afati të qartë, që personat që ndalohen apo arrestohen, pa një vendim gjykatë, të dërgohen sa më shpejt përpara saj, në mënyrë që të vlerësohen arsyet e ndalimit si edhe fakti nëse do të duhet të qëndrojnë apo ajo në gjendje arresti.

Parashikimi në total është 96 orë, nga të cilat, prokurori brenda 48 orëve të para duhet t’i bëjë kërkesë gjykatës, ku në mungesë të kësaj kërkesë personi do të duhet të lirohet. Në rast se prokurori depoziton kërkesën në gjykatë brenda këtij afati sëbashku me materialet e tjera shoqëruese, atëherë gjykata ka një afat tjetër prej 48 orësh për t’u shprehur. Nëse ky afat kalon pa u shprehur gjykata, atëherë personi do të duhet të lirohet.

Gjykata e Lartë, nenin 28 të Kushtetutës e ka lidhur gjithmonë me parashikimet e nenit 5 të KEDNJ-së. Në praktikën e saj, Gjykata e Lartë duke u mundur të interpretojë këto dy dispozita në mënyrë pajtuese, si edhe duke i lidhur me parashikimet e Kodit të Procedurës Penale, që rregullojnë kritere më të detajuara për vendosjen e këtyre masave, ka mbajtur qendrimin se “Arrestimi në bazë të nenit 5.1.c të Konventës është i lejuar vetëm atëherë kur bëhet me qëllim dërgimin para organit kompetent, përpara gjykatësit ose para një magjistrati tjetër të përcaktuar nga ligji që të ushtroj funksione gjyqësore. Kjo mund të ndodh vetëm në funksion të procesit penal dhe vetëm kur plotësohen tre rrethana: **së pari** -dyshimit të arsyeshëm të kryerjes së një veprë penale të dënueshme: **së dyti** -nevojës së arsyeshme për të penguar kryerjen e veprës

385

Vendimi nr.00-2016-357(35), datë 9.3.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

penale dhe së **treti** -nevojës së arsyeshme për të penguar arratisjen pas kryerjes së veprës penale. Neni 5.1 c i KEDNJ interpretohet në lidhje të ngushtë me nenin 5.3 pasi të dy përbëjnë një tërësi të vetme. Nga këto nene rrjedh detyrimi për dërgimin para organit kompetent, të çdo personi të arrestuar në rrethanat e lartpërmendura si dhe shqyrtimi i bazueshmërisë së tij dhe marrjen e vendimit përkatës.

...

Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vëren se, masa e sigurimit nuk është masë ndëshkimore për personin që dyshohet se ka kryer një vepër penale dhe nga ana tjetër, nuk jepet për të lehtësuar punën e organit të prokurorisë në hetimin e çështjes penale, por, ajo duhet të aplikohet vetëm në zbatim të shkaqeve, kushteve dhe kriterëve të përcaktuara në mënyrë të qartë në nenet 228, 229 dhe 230 të K.Pr.Penale. (shih vendimin nr.489, datë 12.12.200 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë). Për më tepër, masa e sigurimit personal nuk njehet me dënimin penal, pasi është një veprim procedural që kufizon përkohësisht lirinë e personit ndaj të cilit po zhvillohet procedimi penal. Ky kufizim është i përkohshëm dhe shkalla e tij varet nga nevojat konkrete të procesit të hetimit, Siç është në rastin konkret nevoja e grumbullimit të provave dhe kryerjes së veprimeve të tjera hetimore, e pretenduar nga organi i akuzës.

Kushtet e përgjithshme për caktimin e masave të sigurimit parashikohen shprehimisht në nenin 228 të K.Pr.Penale, nga përmbajtja e të cilit rezulton se masa e sigurimit mund të caktohet vetëm në rast se: i) ekziston dyshimi i arsyeshëm, i bazuar në prova; ii) ekziston vepra penale (vepra nuk është shuar); iii) ekzistenca e kushteve të dënueshmërisë sipas të drejtës penale. Ky Kolegj çmon të analizojë secilin prej këtyre kushteve për të evidentuar nëse plotësohen ato në rastin objekt gjykimi.

Në lidhje me "dyshimin e arsyeshëm", Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vëren se ky togfjalësh nënkupton bindjen që krijohet mbi bazën e provave të marra e të shqyrtuara në përputhje me kërkesat e ligjit.

...

Dispozita e pikës 1 të nenit 228 tregon vetë dallimin e natyrës së veçantë të gjykimit dhe mënyrën e kriteret mbi të cilat krijohet bindja e gjykatës për caktimin ose jo të masës së sigurimit krahasuar me atë të dhënies ose jo të vendimit të dënimit. Në rastin e parë, gjykimi mbështetet në dyshime të arsyeshme bazuar në prova, që tregojnë mundësinë e kryerjes së veprës penale objekt procedimi dhe mundësinë e atribuimit, pra të ekzistencës së fajësisë, pikërisht në drejtim të të gjykuarit për atë vepër penale (*fumus commissi delicti*), ndërsa në rastin e dytë, gjykimi mbështetet vetëm në prova që vërtetojnë, jashtë çdo dyshimi, dhe e bindin gjykatën për kryerjen ose jo të veprës prej tij."

...

Duke patur parasysh sa më sipër, si dhe faktet dhe rrethanat e çështjes objekt gjykimi, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë krijon bindjen se ekziston **dyshimi i arsyeshëm** se i hetuari A.L., ka kryer veprat penale "Mbajta pa leje e armëve luftarake" në mjedise publike, "Plagosja e rëndë me dashje" e kryer në bashkëpunim dhe "Kanosja" e kryer në bashkëpunim, të parashikuara nga nenet 84 e 25, 88 e 25 dhe 278/5 të Kodit Penal, për të cilat parashikohet një dënim me burgim, përkatësisht, nga tre gjer në dhjetë vjet (neni 88 i K.Penal), nga shtatë gjer në pesëmbëdhjetë vjet (neni 278/5 i K.Penal) dhe gjobë ose burgim gjer në një vit (neni 84 i K.Penal).

Kjo bindje u krijua si rezultat i shqyrtimit në seancë të provave të marra dhe të shqyrtuara në përputhje me kërkesat e ligjit.

...

Në lidhje me kushtin e dytë të përgjithshëm për caktimin e masës së sigurimit, ekzistencën e veprës penale, ky Kolegj vëren se ky kusht nënkupton që fakti i dhënë për të cilin akuzohet personi nën hetim të parashikohet nga ligji si vepër penale dhe kjo vepër të mos jetë shuar për efekt të parashkrimit ose dispozitës përkatëse. ...

Në lidhje me kushti i tretë të përgjithshëm për caktimin e masave të sigurimit, në kuptim dhe zbatim të nenit 228/2 të K.Pr.Penale, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se, i hetuari ka mbushur moshën për përgjegjësi penale (i dtl. 26.10.1992) dhe nuk ekziston asnjë shkak ligjor që ta përjashtojë atë nga përgjegjësia penale.

Në konkluzion, duke konstatuar se plotësohen në mënyrë kumulative të tre kushtet e përgjithshme të parashikuara nga neni 228 i K.Pr.Penale, ky Kolegj çmon të vijoje me analizën e kushteve të veçanta të cilat janë përkatësisht i) ekzistenca e shkaqeve të rëndësishme që vënë në rrezik marrjen ose vërtetësinë e provës; ii) largimi ose ekzistenca e rrezikut që i hetuari të largohet dhe iii) ekzistenca e rrezikut që personi nën hetim të kryejë krime më të rënda ose të njëjtit lloj me atë për të cilin ai po procedohet. Ky Kolegj çmon të trajtojë plotësimin e këtyre kushteve, në raport dhe me nenet 229 e 230 të K.Pr.Penale.

...

Gjithashtu, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vlerëson se, në rastet e kërkesave për caktimin e një mase sigurimi personal ndaj një të dyshuari, duhet mbajtur parasysh e drejta e personit për "Liri dhe siguri", si një e drejtë, e cila jo vetëm që parashikohet në Kushtetutë, por është edhe një ndër të drejtat e sanksionuara dhe të mbrojtura nga Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe Liritë Themelore, e cila, së bashku me Gjykatën Evropiane e të Drejtave të Njeriut në jurisprudencën e saj, bazojnë **justifikimin e paraburgimit** në disa arsye që nuk kërkohet domosdoshmërisht që të ekzistojnë njëkohësisht, pra që janë alternative dhe që janë mbajtur parasysh nga Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë për të vendosur masën e paraburgimit dhe konkretisht:

...Rreziku i ndërhyrjes në procesin e drejtësisë është një nga arsyet për të hequr lirinë e personit. Gjykata Evropiane i ka këshilluar Gjykatat e shteteve anëtare që rast pas rasti të bëjnë vlerësimin përkatës duke iu referuar fakteve të çështjes konkrete për të vendosur nëse mund të vendoset ndaj këtij personi masa e paraburgimit. Në rastin konkret personi nën hetim për shkak të faktit se person me rrezikshmëri të lartë shoqërore si dhe të faktit se po hetohet në një procedim të lidhur me një person tjetër, i cili ka qenë zyrtar i lartë, ka mundësi potenciale për të penguar veprime të organit procedues apo për të ndikuar në prova të tilla Siç janë thëniet dhe qëndrimet e dëshmitarëve dhe prokuroria, e cila ka detyrimin për ta provuar, ka pretenduar, pikërisht për këtë shkak, se i hetuari mund të dëmtojë procesin duke qenë i lirë.

...Nevoja për të parandaluar pasojat e mëtejshme të veprës penale. Në lidhje me këtë element, Gjykata Evropiane ka theksuar se, Gjykatat e shteteve anëtare duhet të kenë parasysh që në vlerësimin e rastit konkret nëse ekziston nevoja për caktimin e masës së arrestit me paraburgim për parandalimin e kryerjes së veprave penale, të marrin në konsideratë të gjitha rrethanat e çështjes si: historiku i jetës në të kaluarën, personaliteti i personit të dyshuar, vështirësia ekonomike që mund të ketë ky person, etj. Në çështjen objekt gjykimi, duke patur parasysh shkaqet për të cilat ka ndodhur konflikti mes palëve si dhe faktin se ky konflikt është ende i hapur, çmon se ashtu Siç ka pretenduar organi i akuzës, ekziston mundësia që i hetuari të kryejë vepra të tjera penale".³⁸⁶

Nga qasja e mësipërme e Gjykatës së Lartë, shohim se janë përfshirë disa argumente dhe kritere ligjore të cilat do të duhet të përdoren për të vlerësuar dhe vendosur për masat e sigurimit në rastin konkret të një personi të dyshuar për kryerjen e veprave penale. Nga analiza e këtij arsyetimi del se liria personale është një të drejtë themelore, por mund të kufizohet në rastet dhe procedurat e parashikuara me ligj. Nga ana tjetër masat e sigurimit si paraburgimi nuk janë masë ndëshkimore, por aplikohen për të siguruar vazhdimin e hetimit dhe për të parandaluar rrezikun nga personi nën hetim. Për të caktuar masat e sigurimit, duhet të ketë dyshime të arsyeshme të bazuar në prova për kryerjen e veprave penale, si dhe nevoja për të

386 Vendimi nr.33, datë 8.9.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. shih edhe vendimet nr.17, datë 3.4.2015; nr.31, datë 8.9.2015 dhe nr.34, datë 8.9.2015 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

penguar kryerjen e veprave të tjera penale ose arratisjen e personit të dyshuar. Gjykata duhet të vlerësojë çdo rast individualisht, duke marrë parasysh faktet dhe rrethanat e çështjes, si dhe të drejtat dhe liritë themelore të personit të dyshuar. Së fundmi duhet theksuar se kushtet e përgjithshme të parashikuara nga neni 228 i K.Pr.P për caktimin e masave të sigurimit duhet të përmbushen në mënyrë kumulative për të vendosur përparësinë e zbatimit të tyre si dhe do të duhet që të ekzistojë edhe të paktën njëri prej rasteve të parashikuara nga neni 228, pika 3 e K.Pr.P

Në fillimet e saj, ka pasur një kontradiktë midis këtij parashikimi dhe atij të Kodit të Procedurës Penale, i cili parashikonte një afat më të shkurtër. Më konkretisht neni 258 i Kodit të Procedurës Penale, siç ishte miratuar në vitin 1995, parashikon se *"1. Kur nuk urdhëron lirim të menjëhershëm, prokurori, brenda njëzet e katër orëve nga arrestimi ose ndalimi, kërkon vleftësimin e masës në gjykatën e vendit ku është kryer arrestimi ose ndalimi. Mosrespektimi i këtij afati bën që arrestimi ose ndalimi të humbasë fuqinë. 2. Gjykata cakton seancën e vleftësimit sa më shpejt duke lajmëruar prokurorin dhe mbrojtësin".* Në këtë rast lindi pyetja se cili prej afateve ishte në ngarkim të prokurorit, ai ligjor, prej 24 orësh apo ai kushtetues prej 48 orësh. Qasja e Gjykatës së Lartë, në këtë drejtim ka qenë kontradiktore, duke mbajtur fillimisht qëndrimin se tashmë afati është 48 orë,³⁸⁷ qëndrim ky i cili u përforcua më tej edhe me një tjetër vendim.³⁸⁸ Nuk kaloi shumë kohë dhe Gjykata e Lartë, ndryshoi qëndrimin e saj duke u shprehur se përderisa norma nuk ishte shfuqizuar do të duhej të zbatohet parashikimi ligjor dhe jo kushtetues.³⁸⁹ Por, përsëri Gjykata e Lartë iu rikthye qëndrimit të saj të mëparshëm duke u rishprehur se do të duhet të prevalojë norma kushtetuese dhe se afati për t'i dorëzuar aktet gjykatës ishte 48 orë.³⁹⁰

Pra, megjithëse parashikimi kushtetues është përcaktuar si rregull për të qenë në favor të personave që ndalohet, ky afat mesa duket në jurisprudencën e viteve të para të zbatimit të saj, është zbatuar në favor të organit të akuzës për t'i dhënë më shumë kohë në paraqitjen e akteve. Kjo kontradiktë u zgjidh nga ligjvënësi në vitin 2002, i cili ndryshoi afatin që parashikonte neni 258 i Kodit të Procedurës Penale nga "njëzet e katër orë" në "dyzet e tetë orë".³⁹¹ Bazuar në këtë ndryshim, më pas Gjykata e Lartë, mbajti qëndrimin se *"Sipas nenit 28/2 të Kushtetutës dhe nenit 258 të Kodit të Procedurës Penale, kur nuk urdhërohet lirim i menjëhershëm i të arrestuarit ose të ndaluarit, prokurori, brenda 48 orëve nga arrestimi ose ndalimi, kërkon vleftësimin e masës së marrë në gjykatë. Mosrespektimi i afatit prej 48 orësh bën që arrestimi ose ndalimi të humbasë fuqinë. Arrestimi ose ndalimi e humbet fuqinë kur vendimi i gjykatës për vleftësimin nuk është shpallur brenda 48 orëve të ardhshme nga çasti në të cilin kërkesa e prokurorit është paraqitur në gjykatë (neni 259/5 të K.Pr.Penale). Seanca e vleftësimit zhvillohet me pjesëmarrjen e domosdoshme të prokurorit dhe të mbrojtësit (neni 259/1 i K.Pr.Penale). Në seancë prokurori tregon shkaqet e arrestimit ose të ndalimit. Pas prokurorit gjykata dëgjon të arrestuarin ose të ndaluarin dhe mbrojtësin ose vetëm këtë të fundit, kur i arrestuari a i ndaluar ka refuzuar të paraqitet (neni 259/2 i K.Pr.Penale). Kundër vendimit të Gjykatës mund të bëhet apel në gjykatën me të lartë nga prokurori dhe i arrestuari ose i ndaluar (neni 259/3 i K.Pr.Penale)."*³⁹²

Brenda fushëveprimit të kësaj dispozitë nga Gjykata e Lartë është përfshirë edhe detyrimi i prokurorit të çështjes për të njoftuar periodikisht gjykatën në lidhje me vijimin apo jo të kushteve të vendosjes së masave të sigurisë ndaj personit të arrestuar. Me konkretisht Gjykata e Lartë është shprehur se *"Prandaj Kolegjet e Bashkuara arrijnë në përfundimin unifikues se, Kushtetuta dhe ligji i kanë caktuar organit të prokurorisë funksionin e ushtrimit të ndjekjes*

387 Vendimi nr.164, datë 29.4.1999 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

388 Vendimi nr.495, datë 29.12.1999 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

389 Vendimi nr.10, datë 18.1.2000 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

390 Vendimi nr.329, datë 4.6.2001 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

391 Ligji nr.8813, datë 13.6.2002 "Për disa shtesa e ndryshime në ligjin nr.7905, datë 21.3.1995 "Kodi i Procedurës Penale", neni 31.

392 Vendimi nr.3, datë 27.9.2002 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

penale, që përfshin edhe detyrimin për ta ushtruar atë në respektim të të drejtave të njeriut e lirive themelore. Prandaj, është në përgjegjësinë e prokurorit kompetent të ndërmarrë nismën e të përbushë, në afat dhe në përmbajtje, detyrimet përkatëse sipas afateve e procedurave që parashikohen nga pika 6 e nenit 246 të Kodit të Procedurës Penale, në mënyrë që gjykata të rishqyrtojë periodikisht legjitimitetin e zbatimit të masës së sigurimit të arrestit, të cilën ajo gjykatë ia ka caktuar individit pikërisht mbi kërkesën e vetë organit të prokurorisë.

Gjykata nuk vihet në lëvizje kryesisht për të kërkuar nga prokurori kompetent përmbushjen e detyrimit të informimit dy mujor, sipas dispozitës procedurale të lartpërmendur. Detyrimin për vënien në lëvizje të Gjykatës, nëpërmjet paraqitjes së informacionit mbi të arrestuarin dhe gjendjen e procedimit, ligjvënësi ia ngarkon prokurorit. Nëse ky i fundit nuk përmbush detyrimin në afat, i arrestuari legjitimohet të kërkojë rishqyrtimin e masës së sigurimit. Gjatë shqyrtimit gjyqësor të kërkesës, gjykata urdhëron prokurorin të riparojë shkeljen e ligjës duke depozituar menjëherë informacionin dhe të dhënat mbi gjendjen e procedimit, të cilat i nënshtrohet hetimit gjyqësor dhe debatit mes palëve.

Në këtë kuadër, Kolegjet e Bashkuara vijnë në përfundimin tjetër unifikues se, edhe në rastin e parashikuar nga pika 6 e nenit 246 të Kodit të Procedurës Penale, sikurse në rastet e tjera kur paraqitet kërkesë nga vetë i arrestuari, në interpretim e zbatim të drejtë të pikës 2 të nenit 28 të Kushtetutës dhe të pikës 4 të nenit 5 të Konventës, gjykata e shqyrton çështjen në seancë gjyqësore dhe duhet të vendosë me shpejtësi, për vijimin, revokimin, ose zëvendësimin e masës së sigurimit³⁹³.

Referuar këtyre pasazheve, rezulton qartë se prokurori ka detyrimin që brenda një afati 2 mujor të informojë gjykatën për gjendjen e procedimit, në mënyrë që nga ana e saj të vlerësohet nëse do qëndrojnë apo jo masat e sigurimit personal. Nga ana tjetër, gjykata nuk të vihet në lëvizje vetë, por është detyrimi i prokurorit që t'i drejtohet gjykatës. Ajo që e bën interesant vendimin, është që edhe kur prokurori nuk vepron, atëherë pala vetë ka të drejtën dhe mundësinë që t'i drejtohet vetë gjykatës, e drejtë kjo që buron nga neni 28 i Kushtetutës.

4.4 Ankimi kundër masës “arrest me burg” (paraburgimi)

Neni 28 i Kushtetutës në pikën 3 të saj, parashikon se “I paraburgosuri ka të drejtë të ankohet kundër vendimit të gjyqtarit. Ai ka të drejtë të gjykohet brenda një afati të arsyeshëm ose të procedohet i lirë përkundrejt një garancie pasurore sipas ligjit.” Kjo dispozitë përmban në vetvete dy rregullime. I pari dhe më i rëndësishmi është njohja në nivel kushtetues, që personi që vendoset në masën e sigurisë “arrest me burg”, ose siç njihet ndryshe në paraburgim, të ketë mundësinë që të ankohet. Sipas togfjalëshit të parë të fjalisë së dytë të kësaj dispozite, këto “ankesa” duhet të gjykohen brenda një afati të arsyeshëm. Ndërsa rregullimi i dytë, parashikon mundësinë e procedimit të personit që po hetohet kundrejt vendosjes së një garancie pasurore. Në vijim po i trajtojmë ato me rradhë.

Paraqitja e ankesës është analizuar nga praktika e Gjykatës së Lartë në disa aspekte. Kështu në një rast, kjo Gjykatë është shprehur se Për të konkluduar nëse afatet e paraburgimit të të pandehurit E. H. ishin tejkaluar ose jo pra, nëse kërkesa e këtij të pandehuri për humbjen e fuqisë së paraburgimit duhej pranuar ose jo, ishte detyrë e gjykatës që kërkesën t’ia nënshtrohte shqyrtimit gjyqësor. Ky detyrim rrjedh nga përmbajtja e nenit 28/3 të Kushtetutës, sipas të cilit i pandehuri ka të drejtë të gjykohet brenda një afati të arsyeshëm, e drejtë kjo që parashikohet edhe në nenin 6 të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut.

Kjo e drejtë është garantuar dhe rregulluar edhe nga dispozitat procedurale penale dhe konkretisht nga neni 263 i K.Pr.Penale, në të cilin janë parashikuar afatet e kohëzgjatjes

393

Vendimi unifikues nr.1, datë 8.1.2009 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

së paraburgimit. Përcaktimi i këtyre afateve ka rëndësi të veçantë për disiplinimin e organeve të drejtësisë për arritjen e përfundimeve të tyre në kohë me qëllim eliminimin e zvarritjeve të panevojshme dhe garantimin e të arrestuarve nga qendrime abuzive.

Tejkalimi i këtyre afateve passjell humbjen e fuqisë së paraburgimit dhe detyrimin e gjykatës të vendosë lirimin e menjëhershëm të personit, i cili qendron në paraburgim. Ky qendrim i gjykatës lidhet me vendosjen e një raporti të drejtë ndërmjet interesave të individit që akuzohet për kryerjen e një veprë penale, por që nuk është deklaruar fajtor me një vendim të formës së prerë dhe interesit të shoqërisë që kërkon vënien përpara **përgjegjësisë** të personit fajtor. Të dy këto raporte janë të rëndësishme, por kurrsesi nuk mund të shkelet njeri raport për hir të tjetrit.³⁹⁴

Pra, në këtë rast, Gjykata e Lartë, e ka lidhur të drejtën për t'u ankuar në gjykatë, me mundësinë e individit të vendosur në arrest me burg, për të konstatuar kalimin e afateve të mbajtjes së tij në këtë masë sigurie.

Në një tjetër rast, në lidhje me mundësinë e ushtrimit të kësaj të drejtë ankimi, Gjykata e Lartë ka mbajtur qëndrimin se "Për sa i përket çështjes së ankueshmërisë dhe mjetit mbi disponimin e gjykatës dhe çështjes nëse ankimi në shkallët e tjera do të jetë së bashku me vendimin që disponon mbi themelin e akuzës apo do të ndjekë një rrugë të mëvetësishme, Kolegji vëren se që nga momenti që fillon një procedim penal dhe deri në momentin që arrihet në një vendim të ekzekutueshëm të formës së prerë, shpeshherë kalon një kohë e cila është e konsiderueshme, sidomos kur procedohet me gjykimin e zakonshëm. Kalimi i një periudhë relativisht të gjatë kohore deri në përfundimin e procedimit penal është në varësi të: kompleksitetit të hetimeve apo të nevojës për vërtetimin e fakteve që përbëjnë veprën penale, garantimit të së drejtës kushtetuese themelore të mbrojtjes; si dhe të vështirësive praktike që mund vijnë nga organizimi e administrimi i drejtësisë penale. Kuptohet se gjatë kalimit të kësaj periudhë kohore mund të lindin rreziqe për zhvillimin e procedimit penal dhe sidomos për vërtetimin e fakteve që përbëjnë veprën penale dhe për vënien në zbatim të vendimit penal kur përfundon procedimi penal. Masat e sigurimit penal, janë ato vendime të përkohshme dhe menjëherë të ekzekutueshme që kanë për qëllim të shmangin faktin që kalimi i kohës të mund të shkaktojë rrezikun i) e vërtetimit të fakteve, ii) e ekzekutimit të vendimit penal të themelit, iii) e përhapjes apo rëndimit të pasojave të veprës penale ose të lehtësive në kryerjen e veprave të tjera penale. Masat e sigurimit sjellin një kufizim të lirive personale që parashikohen në Kushtetutë dhe në Konventat ndërkombëtare, duke cenuar të mirat dhe interesat më të rëndësishme dhe të çmuara të personit, Siç janë liria personale, aspekte thelbësore këto të dinjitetit të njeriut. Qëllimi dhe efektet e parashikuara nga ligji procedural penal për masën e sigurimit, koncepti juridik i "rrezikut" dhe parimi i "përshtatshmërisë" për caktimin dhe zbatimin e saj, qëndrojnë dhe i shërbejnë njësoj, si fazës së hetimit paraprak, ashtu edhe asaj të gjykimit. Në bazë të nenit 28/3 të Kushtetutës shqiptare parashikohet se (...) I paraburgosuri ka të drejtë të ankohet kundër vendimit të gjyqtarit".

...

Në këto kushte, duke u nisur nga rëndësia e veçantë që paraqet çështja lidhur me zbatueshmërinë dhe gjendjen e masave personale të gjykimit, si dhe faktin se vendimi për caktimin e masës së sigurimit personal përbën objekt të mëvetësishëm ankimi, Kolegji çmon se të gjitha disponimet që kanë të bëjnë me lirinë personale, pavarësisht nga objekt i tyre, duhet të konsiderohen me përparësi dhe në mënyrë të mëvetësishme, dhe subjekt i kontrollit gjyqësor të veçantë, në përputhje me të drejtën themelore të ankimit dhe aksesit në gjykatë për vendimarrje lidhur me lirinë personale. Edhe në fazën gjykimit të çështjes "vendimet" e lidhura me zbatimin dhe gjendjen e masave të sigurimit, përfshirë edhe kërkesat për shuarje, revokimin/zëvendësimin, apo ndryshimin e masave të sigurimit personal duhet të përbëjnë objekt të mëvetësishëm ankimi dhe kontrolli gjyqësor në shkallët e ankimit gjyqësor.

394 Vendimi nr.192, datë 17.9.2008 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimet nr.43, datë 20.2.2009 dhe nr.00-2009-103 (398), datë 8.7.2009 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

Duke iu kthyer rasti objekt shqyrtimi, Kolegji Penal vëren se gjykata e apelit me pa të drejtë nuk e ka marrë në shqyrtim ankimin e bërë ndaj vendimit të rrëzimit të kërkesës për zëvendësimin e masës së sigurimit personal arrest në burg, duke e konsideruar disponimin e gjykatës së shkallës së parë si të paankimueshëm, dhe duke e lënë pala rekursuese në paqartësi lidhur me ligjshmërinë dhe themelin e kërkesës së palës”.³⁹⁵

Në këtë rast, gjykata e apelit, kishte refuzuar shqyrtimin e ankimit, duke arsyetuar se kundër urdhërit të gjykatës së shkallës së parë, që refuzon kërkesën për zëvendësimin e masës së sigurisë, Kodi i Procedurës Penale nuk parashikon të drejtë ankimi, pasi në këtë rast pozita e personit që nuk i pranohet kërkesa, nuk ndryshon. Kjo qasje, jo e drejtë e gjykatës së apelit, nuk u pranua nga Gjykata e Lartë, pikërisht sepse neni 28, pika 3 e Kushtetutës, ka njohur të drejtën e personit që i është kufizuar liria që të ankohet në çdo kohë, pavarësisht gjëndjes apo fazës së procedimit apo gjykimit ku ndodhet çështja në ngarkim të tij.

Në një tjetër rast, dhe në një formë të më elaboruar, Gjykata e Lartë e ka lidhur parashikimin e nenit 28, pika 3 e Kushtetutës, me mundësinë e individit që ndodhet në gjendje arresti, që të kërkojë rivlerësimin e kushteve të arrestimit, nëse qëndrojnë me apo jo, si edhe për të kërkuar ndryshimin apo zëvendësimin e kësaj mase sigurie. Më konkretisht Gjykata e Lartë u shpreh se “Derisa nuk është dhënë vendim i dënimit, edhe i arrestuari prezumohet i pafajshëm. Pika 3 e nenit 28 të Kushtetutës, përkatësisht pika 3 e nenit 5 të Konventës, janë garanci thelbësore për individin e arrestuar, të cilat në thelb synojnë të mundësojnë lirimin e përkohshëm të tij përdërisa vijimi i zbatimit të masës së arrestit ka pushuar se qeni e arsyeshme (McKay kundër Mbretërisë së Bashkuar, 2006).

...

Gjithashtu, gjykata nuk mund të mjaftohet në arsyetimin e saj për caktimin e masës së arrestit në burg, apo për zgjatjen e afatit të paraburgimit duke u kufizuar thjesht e vetëm në përfrazime standarte, me tepër referuese mbi dispozita të Kodit të Procedurës Penale që parashikojnë kushtet e kriteret për caktimin e masave të sigurimit, pa arsyetuar në mënyrë ezauruese se si e përse gjejnë ato zbatim në çështjen konkrete (Sarban kundër Moldavisë, 2005). Pra, në arsyetimin e vendimit të Gjykatës duhet të analizohen në mënyrë ezauruese e reale motivet konkrete të pranimit ose jo të kërkesës/ankesës për revokim a zëvendësim të masës së sigurimit dhe jo të bëhet një përshkrim ritual e formal i shkaqeve e kriterëve të parashikuara nga ligji (Mansur kundër Turqisë, 1995), (Smirnova kundër Rusisë, 2003).

Nisur nga arsyetimet e mësipërme, Kolegjet e Bashkuara çmojnë se vijëmesia e ekzistencës së dyshimit të arsyeshëm që personi i arrestuar ka kryer një vepër penale mbetet një kusht sine qua non për vlefshmërinë e vazhdimësisë së zbatimit të masës së arrestit. Por, pas kalimit të një kohe të arsyeshme, edhe ky motiv nuk mund të qëndrojë më i vetëm si justifikim për zbatimin e masës së arrestit. Prandaj, në një gjykim me objekt rivlerësimin e kësaj mase, gjykata duhet të çmojë e vendosë edhe në varësi të vërtetimit ose jo të motiveve të tjera të parashtruara nga organi i akuzës për justifikimin e vazhdimit të kufizimit të lirisë së individit.

...

Edhe në këndvështrimin e ligjshmërisë së caktimit dhe vijimit të zbatimit të masës së sigurimit, posaçërisht asaj të arrestit në burg, diligenca, pra kujdesi dhe përpjekjet e duhura, të posaçme, nga ana e organit të akuzës në ushtrimin e ndjekjes penale në një çështje konkrete, është një element dhe aspekt thelbësor i vlerësimit të ekzistencës ose jo të procesit të rregullt ligjor. Madje, nga ky vlerësim nuk bën përjashtim edhe sjellja e gjykatës në raport me detyrimet e saj procedurale lidhur me pranimin, caktimin për gjykim, shqyrtimin gjyqësor dhe dhënien e vendimit përkatës mbi kërkesat për caktimin e masave të sigurimit, apo revokimin a zëvendësimin e tyre.

...

395 Vendimi nr. 00-2016-658 (75), datë 21.4.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimet nr.00-2016-1591 (178), datë 5.10.2016 dhe nr.00-2016-1590 (179), datë 5.10.2016 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

Kolegjet e Bashkuara çmojnë se, në vështrim të vlerësimit të respektimit të detyrimit për përkuqdesje dhe përpyekje të duhura (diligjencë) për hetimin e çështjes nga organi i akuzës, me të drejtë gjykatat e faktit kanë rrëzuar këtë pretendim të kërkuesit C. Ato kanë arsyetuar se mbi bazën e provave të administruara lidhur me këtë çështje penale, nga organi i akuzës janë kryer e vijojnë të kryhen një numer i madh veprimesh hetimore që lidhen edhe me akuzën në ngarkim të të arrestuarit C., për veprën penale të dhënies ndihmë për kalim të paligjshëm të kufirit në formën e grupit të strukturuar me persona të tjerë, të parashikuara nga nenet 298/3 dhe 333/a të Kodit Penal.

...

Caktimi i masës së sigurimit arrest në burg kërkon domosdoshmërisht vërtetimin e ekzistencës së kushteve përkatëse, pra të dyshimit të bazuar në prova, rrezikut për marrjen ose vërtetësinë e provës, për largimin e të pandehurit apo kryerjen e veprave të tjera penale prej tij, shkallën e rrezikshmërisë shoqërore të veprës penale të pandehur apo të vetë të pandehurit të parashikuara nga neni 228 i Kodit të Procedurës Penale, si edhe të kriterëve të neneve 229 e 230 të këtij Kodi.

Por, nga ana tjetër, në pikëpamje të ligjshmërisë së saj, vazhdimi i zbatimit të masës së sigurimit "arrest në burg", nuk mund të jetë i pakufizuar dhe i pakushtëzuar nga detyrimi për justifikimin e kryerjes së veprimeve hetimore të domosdoshme në pikëpamje të kohëzgjatjes dhe përmbajtjes së tyre. Në interpretim të Kushtetues dhe Konventës, caktimi dhe vazhdimi i zbatimit të masës së arrestit në burg janë të lidhura me garantimin e interesit publik për ushtrimin e ndjekjes penale, i cili, nga ana e tij, në mënyrë proporcionale, duhet të justifikohet me zhvillimin e një procesi të rregullt ligjor, pra me respektimin e të drejtave të njeriut, ku pa dyshim bën pjesë e drejta e lirisë së personit, natyra rigorozisht përjashtimore dhe e përkohshme e kufizimit të lirisë së tij, si dhe prezumimi i pafajësisë. Mosveprimi, zvarritjet, mungesa e dilijencës për të kryer në afate të arsyeshme veprimet hetimore të duhura dhe realisht të lidhura me akuzën në ngarkim të të arrestuarin në një çështje konkrete, përbëjnë ushtrim arbitrar të kompetences nga prokurori me pasojë cënimin e të drejtave themelore të tij dhe shkeljen e procesit të rregullt ligjor.

...

Në zbatim të pikës 6 të nenit 246 të Kodit të Procedurës Penale, në gjykim, të arrestuarit dhe mbrojtësit të tij duhet t'i garantohet mundësia për t'u njohur me informacionin e paraqitur nga prokurori dhe kopjet e akteve të fashikullit që shoqërojnë atë dhe që lidhen me të arrestuarin, si dhe me ato që eventualisht paraqiten nga prokurori në seancë për të justifikuar vazhdimin e zbatimit të masës së sigurimit arrest në burg.

....

Në këtë gjykim, me anë të kërkesës se paraqitur në gjykatë, kërkuesi C. ka pretenduar se masa e arrestit që i ishte caktuar duhet revokohej, ose zëvendësohej për shkak të mos respektimit nga prokurori të detyrimit për informim në gjykata dy muaj pas caktimit të masës së sigurimit. Nisur edhe nga qendrimet e mbajtura nga gjykatat, Kolegjet e Bashkuara çmojnë të shprehen lidhur me kuptimin dhe interpretimin e drejtë ligjor të pikës 6 të nenit 246 të Kodit të Procedurës Penale përsa i përket qëllimit e nevojës së respektimit të afatit dy mujor të informimit, si dhe pasojave përkatëse nëse prokurori sillet në shkelje të këtij detyrimi.

...

Për këto arsye, Kolegjet e Bashkuara vijnë në përfundimet unifikuese se dispozita e pikës 6 të nenit 246 të Kodit të Procedurës Penale, nëpërmjet parashikimit të intervalit dy mujor ndërmjet dy gjykimeve për rivlerësimin e ligjshmërisë së masës së arrestit, synon që i arrestuari të këtë të garantuar të drejtën për të kërkuar shqyrtimin e vlefshmërisë së ligjshmërisë së masës ndaj tij në intervale kohore të arsyeshme. Mos respektimi apo vonesa nga prokurori në përmbushjen e detyrimit për informim nuk përbën në vetvete shkak për të legjitimuar pranimin e kërkesës për revokimin a zëvendësimin e masës së sigurimit. Nga ana tjetër, kjo shkelje e ligjit nga ana e prokurorit legjitimon të drejtën e të arrestuarit për t'i kërkuar gjykatës përmbushjen

menjëherë të detyrimit për informim nga prokurori. Duke qenë pjesë e respektimit të procesit të rregullt ligjor, gjykata e mban parasysh edhe këtë rrethanë, duke e çmuar atë në harmoni me rrethanat e tjera që rezultojnë në gjykim nga informimi për të arrestuarin dhe të dhënat në lidhje me gjendjen procedimit, për të ardhur në përfundimin nëse është vendi për revokim a ndryshim të masës së sigurimit.

...

Pika 3 e nenit 28 të Kushtetutës, sikurse pika 4 e nenit 5 të Konventës, lidhur me shqyrtimin e çështjeve për caktimin ose revokimin a zëvendësimin e masës "arrest në burg", sanksionojnë detyrimin e realizmit të tyre me shpejtësi, brenda një afati të shkurtër. Sikurse shprehet GJEDNJ, këto dispozita nuk kanë për qëllim të garantojnë vetëm të drejtën e ankimit, gjithsesi ato garantojnë detyrimin e prokurorit dhe gjykatës që ankimet të shqyrtohen me shpejtësi (Laidin kundër Frances, 2002).

...

Në çështjen objekt gjykimi, kërkesa për revokim të masës së sigurimit është paraqitur në gjykatë në datën 02.05.2008, shqyrtimi i saj ka filluar menjëherë dhe vendimi i gjykatës së shkallës së parë është dhënë në datën 20.05.2008. Ndërsa në gjykatën e apelit vendimi është dhënë në datën 23.06.2008. Prandaj, në rrethanat e çështjes konkrete, duke e shqyrtuar atë brenda një afati të përgjithshëm dy mujor, Kolegjet e Bashkuara çmojnë se të dy gjykatat kanë zbatuar drejt ligjin, duke gjykuar çështjen në afat të shkurtër dhe të arsyeshëm.

Si përfundim, Kolegjet e Bashkuara vlerësojnë se, mbështetur në analizën mbi zbatimin e ligjit e përfundimet unifikuese të lartpërmendura, duke patur parasysh përfundimet në lidhje me provat e çmuara nga gjykata e shkallës së parë dhe të apelit, pretendimet e parashtruara në rekursin e kërkesës R. C. nuk janë të mbështetura në ligj. Prandaj, vendimi i gjykatës së apelit duhet të lihet në fuqi".³⁹⁶

Nga ky arsyetim, mund të arrijmë në disa përfundime. Kështu, parashikimi i pikës 3 të nenit 28 të Kushtetutës, është i lidhur me parashikimet e pikave 3, 4 dhe 5 të nenit 5 të KEDNJ. Për rrjedhojë rezultojnë se garancitë themelore të Kushtetutës dhe KEDNJ, të detajuara më tej në ligjin procedural penal, sanksionojnë përparësinë e lirisë së individit, duke kufizuar përdorimin e masave të kufizimit të lirisë së tij në mënyrë të pakufizuar. Kjo përparësi bazohet në faktin se personi ende nuk është shpallur fajtor dhe për rrjedhojë prezumohet ende i pafajshëm. Ky prezumim dhe garancitë për të drejtat e individit në procesin penal duhet të respektohen dhe të mbrohen në çdo fazë të procesit gjyqësor. Ajo që është thelbësore në këtë arsyetim, është fakti që organi i akuzës duhet të jetë i kujdesshëm në vijimin e hetimeve dhe të veprimeve procedurale, mbasi për personin që po hetohet është caktuar masa e sigurisë arrest në burg (paraburgim). Për rrjedhojë, prokuroria nuk duhet të mjaftohet vetëm me bindjen e gjykatës fillimisht për caktimin e kësaj mase, por duhet të vijojë të justifikojë ekzistencën e kushteve të reja për vijimin e qëndrimit të kësaj mase. Kjo sepse, kushtet fillestare, siç arsyetohet Gjykata e Lartë, nuk vijnë të qëndrojnë gjithmonë. Për rrjedhojë, përveç kriterit të "dysimit të arsyeshëm", prokuroria duhet të justifikojë, nëpërmjet kryerjes së veprimeve hetimore dhe procedurale, ekzistencën e arsyeve që përcaktojnë mbajtjen në fuqi të kësaj mase sigurie. Kjo është edhe arsyeja e parashikimit të afatit 2 mujor në legjislacionin procedural penal, i cili kërkon që brenda këtij afati organi i akuzës të njoftojë rregullisht gjykatën. Në të kundërt, mungesa e veprimeve hetimore dhe procedurale, duhet të shoqërohet me ndryshimin apo zëvendësimin e masës së sigurisë ndaj personit që po hetohet, madje, duke qenë liria personale e drejtë kushtetuese, edhe lirinë e tij. Pra, në caktimin dhe vazhdimin e masës së arrestit me burg, kërkesa e prokurorisë duhet të përputhet me kriteret dhe kushtet ligjore, duke u bazuar në prova të besueshme dhe duke i dhënë rëndësi veprimeve hetimore të kryera me kujdes dhe objektivitet. Nga ana tjetër edhe informimi i të arrestuarit për veprimet hetimore dhe procesin gjyqësor është një garanci

themelore e së drejtës së tij për një proces të rregullt ligjor. Në këtë aspekt, kërkesat e tilla të personit nën hetim, që ndodhet edhe i arrestuar, duhet të shqyrtohen me shpejtësi nga ana e gjykatave, me qëllim për të garantuar drejtësinë dhe efikasitetin e procesit gjyqësor.

Qasja e mësipërme e Gjykatës së Lartë, është ndjekur më pas në praktikën gjyqësore, e cila është shprehur edhe se *“Në vështrim të provave të mbledhura nga organi i akuzës, dhe faktit të pranuar në gjykim se, ky organ është në përfundim të hetimeve paraprake ky Kolegj, pa dashur të hyjë në analizën e tyre në këtë fazë të hetimeve, ka parasysh që, për ndryshimin e masës së sigurimit personal të caktuar ndaj personit nën hetim, është shumë i rëndësishëm fakti se, tashmë, lënia e lirë e personit nën hetim nuk përbën rrezik për marrjen e ndonjë prove lidhur me provueshmërinë e elementëve të veprave penale për të cilat organi i akuzës po heton.*

Në gjykim, organi i prokurorisë nuk parashtroi dhe nuk provoi se, vazhdojnë të ekzistojnë motivet fillestare që kanë justifikuar caktimin e masës së arrestit në shtëpi për personin nën hetim T. D.. Për më tepër, organi i akuzës, në tërësi të pretendimeve të paraqitura, referuar veprimeve hetimore të kryera apo atyre që pretendon se, do kryejë, nuk provoi se, ka treguar kujdesin e duhur apo të ketë bërë përpjekjet e duhura për të përmbushur në substancë, qëllimin e këtyre veprimeve hetimore, në rrethanat që ka nisur procedimin penal.

Në këto kushte, ky Kolegj vlerëson se, për shkak se masa e sigurimit të vendosur për personin nën hetim T. D., nuk i përgjigjet më rëndësisë së faktit, kërkesa e paraqitur për zëvendësimin e masës së sigurimit personal “Arrest në shtëpi” me një masë më të lehtë, është e bazuar në nenin 260/2 të KPP.

Për sa i përket, kërkesës për revokimin e masës së sigurimit, ajo është e pabazuar, referuar nenit 260/1 të KPP, pasi nuk provohet se, mungojnë kushtet apo kriteret, për të cilat është caktuar masa e sigurimit për personin nën hetim T. D..

Vlerësimi i njëanshëm i provave, duke analizuar mosvërtetimin e fajësisë së personit nën hetim T. D., sipas pretendimeve të tij, për veprat penale që akuzohet, nuk mund të merren në konsideratë. Ky kolegj, pa paragjykuar vlerësimin përfundimtar të provave në raport me vërtetimin ose jo të akuzave dhe fajësisë së këtij personi nën hetim, në shqyrtimin për caktimin e masës së sigurimit ndaj tij, ka vlerësuar se nga provat e marra deri në atë moment, nuk rezultonte të mungonin kushtet dhe kriteret e zbatimit të masës së sigurimit, në të cilat kërkohet ekzistenca e dyshimit të bazuar në prova për kryerjen e veprës penale dhe jo vërtetimi tej çdo dyshimi të arsyeshëm i kryerjes së veprës penale”.³⁹⁷

Nga arsyetimi i mësipërm, Gjykata e Lartë, pasi ka rikonfirmuar qëndrimin e saj mbi vijimin e kushteve për mbajtjen e një personin në masën e sigurisë që i ishte caktuar, vlerëson se në rastin e kësaj çështjeje, nga prokuroria nuk ishte vijuar me hetime të rregulla, të plota dhe me objektivitet. Për rrjedhojë për shkak të kësaj “indiference” nga organi i akuzës, personi nuk mundej që të mbahej më nën atë masë sigurie.

Ndryshe ka vendosur Gjykata e Lartë, ku është konstatuar se kushtet fillestare në caktimin e masës së sigurisë vijonin të qendronin dhe organi i akuzës ka vepruar në drejtim të realizimit të veprimeve hetimore dhe procedurale. Kështu, prokuroria duke qenë aktive në ndjekjen e hetimeve, të cilat kuptohet çojnë në vijimin e ruajtjes së dyshimit të arsyeshëm që vepra penale mund të jetë kryer nga ky person, si edhe në plotësimin e kriterëve të tjera ligjore, bëjnë të mundur që të prevalojë interesi publik në realizimin e hetimeve të plota, kundrejt lirisë personale të personit që po hetohet.³⁹⁸

Në lidhje me rregullimin e dytë, Kushtetuta, parashikon mundësinë që personi të ndiqet penalisht në gjendje të lirë, kundrejt vendosjes së një garancie pasurore. Qëllimi në këtë rast, është që personit të mos i cënohet liria e tij personale, por nga ana tjetër të frenohet mundësia e largimit apo arratisjes së tij, pasi kjo do të sillte kalimin e garancisë pasurore në favor të

397 Vendimi nr.15/1, datë 28.4.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

398 Vendimi nr.3/1, datë 31.3.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

shtetit. Pra, synohet vendosja e një balance midis interesit publik, në realizimin me efektivitet të ndjekjes penale dhe garantimit të lirisë personale, si një e drejtë kushtetuese.

Në lidhje me këtë masë shtrenguese, Kodi i Procedurës Penale, në nenin 232 të tij, parashikon se *“Masat shtrënguese janë: ... ç) garancia pasurore;”* parashikim që plotësohet më tej nga neni 236 i Kodit të Procedurës Penale.³⁹⁹ Siç rezulton nga ky parashikim një person është nën masën e sigurimit të arrestit në burg ose në shtëpi për shkak të rrezikut të ikjes, gjykata mund të vendosë lirinë e tij nëse ofrohet një garanci pasurore për mos largimin e tij deri në përfundimin e gjykimit. Gjykata vlerëson shumën e garancisë pasurore bazuar në nevojat e sigurimit, rrethanat personale dhe financiare të personit që po hetohet. Kur pranohet kërkesa për garanci pasurore, gjykata cakton shumën që duhet të depozitohet dhe afatin për kryerjen e depozitimit. Në rast të shkeljes së kushteve të garancisë pasurore, gjykata urdhëron konfiskimin e shumës së depozituar dhe caktimin e masës së sigurimit arrest në burg.

Gjykata e Lartë, në interpretimin e kësaj norme, ka konkluduar gjithashtu se *“Kolegji konstaton se mungesa e analizës juridike pse masa e sigurimit “garanci pasurore” është e nevojshme ndaj të dyshuarit, nuk është e bazuar në provat e administruara në dosje, dhe është në keqinterpretim të nenit 236 pika 3 i KPPenale, nëse do vlerësohej i drejtë që shkaku shëndetësor, rrethanat familjare i imponon gjykatës një masë sigurimi më të lehtë, pasi prej saj duhet të përmenden se cilat janë ato rrethana familjare që imponojnë këtë masë sigurimi. Kolegji thekson përsëri se gjykatat e faktit që vlerësojnë si alternativë caktimin e kësaj mase sigurimi përveç sesa kushteve të përcaktuara në pikën 1 dhe 2 të nenit 236, duhet të kryejnë analizim dhe hetim se cili është mundësia financiare, burimin e tyre dhe mënyra e përfitimit, pasi nuk mundet të lejohet një person i cili ka një përfshirje në krim me qëllim përfitimi të përdorë produktet e veprës penale në një proces të ligjshëm duke ligjëruar si burim aktivitetin kriminal”*.⁴⁰⁰

Nga analiza e këtij arsytimi del qartë, që në caktimin e kësaj mase sigurie, mund të përdoren vetëm burime financiare të ligjshme. Personat që po hetohen, nuk mundet që të përdorin të ardhurat që kanë nga veprimtaria e paligjshme për t'i vendosur ato në formën e garancisë pasurore, pasi kjo në praktikë do të ishte ligjërimi i veprimtarisë kriminale nga ana e gjykatës.

4.5 E drejta për t'iu drejtuar gjykatës

Neni 28 i Kushtetutës, në pikën 4 të tij, parashikon se *“Në të gjitha rastet e tjera, personi, të cilit i hiqet liria në rrugë jashtëgjyqësore, mund t'i drejtohet në çdo kohë gjyqtarit, i cili vendos brenda 48 orëve për ligjshmërinë e kësaj mase”*. Nga vetë mënyra se si është formuluar kjo dispozitë, rezulton edhe dallimi nga rastet e tjera të parashikuara nga neni 28 i Kushtetutës. Në këtë rast, personit i është hequr liria nga autoritetet shtetërore, pa një vendim gjyqësor. Pra, ndryshe nga rasti i pikës 3 të nenit 28, ku personit i njëhej e drejta e ankimit kundër masave shtrënguese të vendosura kundër tij, rezulton se këto masa ishin vendosur më parë me vendim gjykatë. Në rastin konkret, liria personale është kufizuar pa një vendim gjyqësor. Në këtë situatë ku organet shtetërore nuk veprojnë vetë për të çuar çështjen në gjykatë që të vlefhtësojë kushtet e ndalimit dhe/apo arrestimit të personit, atëherë vetë personi ka të drejtë që t'i drejtohet gjykatës për të kërkuar lirinë e tij. Për shkak të rëndësisë së mbrojtjes së të drejtës themelore të lirisë personale, Kushtetuta vetë ka parashikuar që gjykata duhet ta shqyrtojë këtë kërkesë brenda 48 orëve.

Nga praktika gjyqësore, gjejmë vetëm një rast që Gjykata e Lartë i është referuar këtij parashikimi duke u shprehur se *“Lidhur me sa u arsyetua më sipër, përmendim edhe faktin*

399 Kjo normë, është ndryshuar me ligjin nr.8813, datë 13.6.2002 dhe me ligjin nr. 35/2017, datë 30.3.2017.
400 Vendimi nr.00-2022-450 (139), datë 10.5.2022 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

se, në nenin 28/4 të Kushtetutës së Shqipërisë, përcaktohet se personit **që i hiqet liria në rrugë jashtëgjyqësore**, mund t'i drejtohet në çdo kohë gjyqtarit. Në frymën e Kushtetutës të dalë pas miratimit të K.Pr.K., u bënë ndryshime në këtë të fundit për të pasqyruar të rejat që Kushtetuta sillte në procedimin penal në përgjithësi e për problemet e arrestimit në veçanti. Kështu, neni 13 i K.Pr.P. u modifikua dhe në të u parashikua që, **të gjitha** kërkesat e bëra gjatë hetimit paraprake përfshirë edhe arrestimin e personit jo me vendim gjyqësor, të shqyrtohen nga një gjyqtar i vetëm. Në këtë drejtim u rregullua norma e mëparshme procedurale në frymën e Kushtetutës dhe kompetent për të gjitha kërkesat gjatë hetimeve paraprake është gjyqtari i vetëm. Në këtë mënyrë, ligjvënësi ka modifikuar normën e ka përfshirë **të gjitha nivelet e gjykatave, duke përfshirë edhe ato ushtarake e për krimet e rënda**.⁴⁰¹ Siç rezulton nga ky pasazh, me miratimin e Kushtetutës, ligjvënësi ka ndërhyrë, duke përcaktuar detyrimin e gjykatave për shqyrtimin e të gjitha kërkesave që kanë të bëjnë me heqjen e lirisë së personit nga autoritetet shtetërore, përfshirë edhe rastin kur këto autoritete nuk reagojnë vetë për t'ia çuar çështjen gjykatës, por është vetë personi që vepron.

4.5 Ruajtja e dinjitetit të personit të ndaluar/arrestuar.

Neni 28, pika 5 e Kushtetutës mbyll edhe parashikimin e kësaj dispozitë, duke e lidhur ndalimin apo arrestimin e një personi me ruajtjen në çdo rast të dinjitetit të tij. Më konkretisht dispozita parashikon se *"Çdo person, të cilit i është hequr liria sipas nenit 27, ka të drejtën e trajtimit njerëzor dhe të respektimit të dinjitetit të tij"*.

Doktrina e ka konsideruar dinjitetin njerëzor si parim apo vlerë kushtetuese dhe jo si e drejtë individuale. Të gjitha të drejtat dhe liritë individuale mund të gëzohen dhe garantohen bazuar në dinjitetin njerëzor. Koncepti i dinjitetit njerëzor duhet të konsiderohet si një parim i parashikuar në Kushtetutë, mbi të cilin të gjitha të drejtat themelore të njeriut duhet të interpretohen dhe mbrohen nga të gjithë aktorët (gjykatat, administrata publike).⁴⁰²

Referencën e parë për dinjitetin në Shqipëri, e gjejmë në që në vitet '30 të shek XX.⁴⁰³ Kjo tregon që dinjiteti si vlerë kushtetuese, ka rrënjë të thella në traditën tonë juridike. Në Kushtetutën aktuale, dinjiteti citohet fillimisht në Preambulën e ligjit themelor, e cila parashikon se *"Ne, Populli i Shqipërisë, ... me zotimin për mbrojtjen e dinjitetit dhe të personalitetit njerëzor, ..."* Më tej, dinjiteti citohet edhe në nenin 3 të Kushtetutës, dispozitë e cila ndër të tjera parashikon se *"..., dinjiteti i njeriut, ... janë baza e këtij shteti, i cili ka për detyrë t'i respektojë dhe t'i mbrojë"*. Në jurisprudencën e saj, Gjykata Kushtetuese, është shprehur se *"35. ... Nga sa më lart, edhe pse dinjiteti i njeriut nuk përkufizohet në mënyrë specifike në Kushtetutë, roli qendror i tij në rendin juridik sigurohet nga fakti që ai garantohet që në Preambulën e saj, e cila formulon qëllimet e kushtetutëbërësit dhe është shprehje e vullnetit të popullit. Për të njëjtin shkak, në përmbajtjen e nenit 3 të Kushtetutës, kushtetutbërësi e ka renditur "dinjitetin" përpara "të drejtave dhe lirive", për të theksuar dallimin dhe njëkohësisht lidhjen që ekziston ndërmjet tyre. ... 44.*

401 Vendimi nr.228, datë 5.5.2004 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

402 Arta Vorpsi, *"Human Dignity in Albania"*, botuar në "Handbook of Human Dignity in Europe", nën kujdesin e Paolo Becchi dhe Klaus Mathis, Shtëpia botuese "Springer", 2019, fq.59.

403 Mendimi nr.18, datë 17.2.1934 i Seksionit të Drejtësisë dhe të Administratës, miratuar me vendimin nr.33, datë 24.2.1934 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit: *"Nuk asht e drejtë që një nëpunës që i ka shërbye 15 vjet dhe që nëpunësinë e ka bërë një karrierë, kur ngjajnë një ekonomi në buxhetin e kuadrit ose kur arsyet e politikës së mbrendhshme ose të jashtme lypin largimin e tij nga nëpunësia, të mbetet në katër rrugët e t'i cënohet dinjiteti"*.

Vendimi nr.190, datë 23.9.1935 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit: *"Nji nga të drejtat qytetore, të cilat figurojnë në statutet e ndryshme (pra, edhe në Statutin t'onë i cili asht modelue mbi parimet statutoire ma moderne) dhe për të cilat me të drejtë mund të krenohet qytetnimi i sotmë, asht dhe liria e personit në çfaqjet e sajë të ndryshme. Kjo liri si mbas Statutit t'onë (neni 192), formon nji nga të drejtat naturale të njeriut dhe kufizohet vetëm me kufin e lirisë së të tjerëve"*.

Nisur nga rëndësia që dinjiteti i njeriut ka në Kushtetutë, nga trajtimi i tij në aktet ndërkombëtare, si dhe në jurisprudencën kushtetuese, Gjykata vlerëson se dinjiteti i njeriut është vlera themelore nga e cila burojnë të gjitha të drejtat dhe liritë e njeriut. Në këtë kuptim dinjiteti përbën një vlerë unike, bazën e katalogut të të drejtave të njeriut. Dinjiteti ka përparësi absolute dhe qëndron në themel të tërësisë së vlerave të shprehura nga Kushtetuta. Ai përfaqëson një vlerë kushtetuese të veçantë që ka epërsi ndaj të tjerave, pasi në vetvetë përshkon të drejtat e njeriut dhe luan një rol vendimtar në interpretimin e të gjitha parimeve të sistemit juridik dhe rendit kushtetues. 45. Në vështrim të kësaj analize, Gjykata konstaton se dinjiteti i njeriut duhet trajtuar si vlerë e ndërlidhur me të drejtat dhe liritë themelore të njeriut. Ai duhet të shihet si në aspektin objektiv, ashtu edhe në atë subjektiv. Objektiv, në kuptimin e përcaktimit të një detyrimi pozitiv për shtetin për të siguruar kushtet e nevojshme për respektimin e dinjitetit dhe subjektiv në kuptimin e ndalimit për të bërë ndërhyrje të drejtpërdrejta nga kushdo në liritë themelore të individëve. Në këtë kuptim, dinjiteti njerëzor luan një rol të rëndësishëm edhe në përcaktimin e hapësirave të kufizimit të një të drejte kushtetuese nga një akt i ligjvënës, duke shërbyer si gur themeli për interpretimin e të drejtave kushtetuese”.⁴⁰⁴ Nisur nga këto parashikime dhe trajtime nga tradita juridike, normat kushtetuese, doktrina dhe jurisprudenca del natyrshëm që parashikimi i nenit 28 pika 5 e Kushtetutës, të garantojë dinjitetin e njeriut edhe në kushtet e kufizimit të lirisë personale.

Këto parashikime kushtetuese, përsa i përket të drejtave të personave që po hetohen apo gjykohen penalisht, lidhen natyrshëm edhe me ato të Kodit të Procedurës Penale dhe konkretisht ato që kanë të bëjnë me: kqyrjen e personit,⁴⁰⁵ marrjen e kampionëve biologjikë apo

404 Vendimi nr. 20 datë 20.4.2021 i Gjykatës Kushtetuese.

405 Kodi i Procedurës Penale, neni 199: 1. Këqyrja bëhet në vende të përshtatshme duke respektuar, me sa është e mundur, dinjitetin dhe integritetin personal të atij që këqyret. 2. Para se të bëhet këqyrja, personit që do të këqyret i bëhet e njohur e drejta për të kërkuar praninë e një të besuari, me kusht që ky të mund të gjendet menjëherë dhe të jetë i përshtatshëm. 3. Këqyrja mund të bëhet edhe me anën e një mjeku me pëlqimin e personit. Në këtë rast organi procedues mund të mos marrë pjesë në veprimin e këqyrjes. Nëse pëlqimi nuk jepet ose personi është i mitur, këqyrja bëhet duke ndjekur procedurën e parashikuar në nenin 201/a të këtij Kodi.

kryerjen e ekzaminimeve mjekësore të detyruara⁴⁰⁶ dhe kontrollin e personave.⁴⁰⁷

Referuar jurisprudencës, parashikimi i pikës 5 të nenit 28 të Kushtetutës, rezulton që të jetë cituar nga Gjykata e Lartë, e cila ka mbajtur qëndrimin se “Kolegji vëren se rekursi është i mbështetur në ligj në mënyrën që vijon. ... Neni 28, pika “5” e Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, parashikon se çdo ‘person, të cilit i është hequr liria sipas nenit 27, - duke përfshirë edhe personin e dënuar me vendim gjyqësor- ka të drejtën e trajtimit njerëzor dhe të respektimit të dinjitetit të tij.’ Gjithashtu, neni 5/3 i Kodit të Procedurës Penale parashikon parimin e përgjithshëm sipas të cilit, të dënuarve me burgim u sigurohet trajtimi njerëzor dhe rehabilitimi moral. ... Në rastin konkret, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vlerëson se gjykata e themelit ka gabuar kur ka proceduar me konvertimin e dënimit penal, për shkak se nuk ka zbatuar parimin e vazhdimësisë të dënimit të dhënë.

406 Kodi i Procedurës Penale, neni 201/a: 1. Marrja me detyrim e kampionëve biologjikë nga i pandehuri ose persona të tjerë, apo kryerja e një procedure mjekësore të detyruar behet vetëm në përputhje me parashikimet e këtij neni. 2. Prokurori, pasi merr pëlqimin e të pandehurit ose personave të tjerë, mund të kërkojë marrjen e kampionëve biologjikë, me qëllim përcaktimin e profilin të AND-së. I njëjti parashikim zbatohet edhe për kryerjen e procedurës mjekësore. 3. Pëlqimi i personit jepet me shkrim. Personi, të cilit i merret kampioni ose i cili do i nënshtrohet procedurës mjekësore, nënshkruan përpara prokurorit një deklaratë, nëpërmjet së cilës jep pëlqimin dhe konfirmon se është njoftuar në lidhje me arsyen e marrjes së kampionëve biologjikë ose kryerjes së procedurës mjekësore. 4. Për personin e mitur pëlqimin e jep prindi ose kujdestari ligjor. 5. Mbi bazën e kërkesës së prokurorit, gjykata mund të vendosë që marrja e kampionëve biologjikë ose procedura mjekësore të kryhet pa pëlqimin e personit, kur është e nevojshme dhe duke kufizuar lirinë e tij, nëse nuk dëmtohet shëndeti i tij dhe nëse është e domosdoshme për të provuar faktet në procedim. Nuk mund të kryhen procedura mjekësore që vënë në rrezik jetën e personit, integritetin fizik ose shëndetin e tij, që mund të dëmtojnë fëmijën e palindur ose që sipas protokolleve mjekësore, mund të shkaktojnë vuajtje të pa përligjura. 6. Vendimi i gjykatës mbi marrjen e kampionit biologjik ose procedurën mjekësore duhet të përmbajë: a) të dhënat personale të personit që i nënshtrohet marrjes së kampionit biologjik ose procedurës mjekësore ose informacionin e nevojshëm për identifikim; b) veprën penale për të cilën ka nisur procedimi dhe një përshkrim të përmblendhur të fakteve përkatëse; c) një përshkrim të detajuar të llojit të kampionit biologjik që do të merret ose të procedurës mjekësore që do të kryhet, si edhe arsyet përse prova nuk mund të merret në mënyrë tjetër; ç) të drejtën e personit që i nënshtrohet marrjes së kampionit biologjik ose procedurës tjetër mjekësore të ndihmohet nga një mbrojtës ose një person i besuar; d) vendin, datën, kohën dhe mënyrën e saktë të marrjes së kampionit biologjik ose kryerjes së procedurës tjetër mjekësore; dh) njoftimin që personi që i nënshtrohet marrjes së kampionit biologjik ose procedurës tjetër mjekësore është i detyruar të paraqitet dhe paralajmërimin për shoqërim të detyrueshëm nëse nuk paraqitet pa shkaqe të ligjshme; e) nëse i pandehuri ose personi ka dhënë pëlqimin për marrjen e kampionit biologjik ose procedurës mjekësore, prokurori e bashkëngjijtë pëlqimin me shkrim në dosje. 7. Të paktën tre ditë përpara marrjes së kampionit biologjik ose kryerjes së procedurës mjekësore, vendimi i parashikuar në paragrafin 5, të këtij neni, i njoftohet personit përkatës. 8. Kur personi që i nënshtrohet marrjes së kampionit biologjik ose procedurës mjekësore është i pandehuri ose viktimë, vendimi i njoftohet të pandehurit, avokatit mbrojtës dhe viktimës. Në rast se personi nuk është i pandehuri apo viktimë, vendimi i njoftohet personit, të pandehurit, viktimës dhe avokatit të tij. Në rastin e të miturit, vendimi u njoftohet prindërve ose kujdestarit të tij ligjor. 9. Në rast se personi që i nënshtrohet procedurave të mësipërme nuk paraqitet në vendin e caktuar pa arsye të ligjshme, prokurori menjëherë mund t'i kërkojë gjykatës të urdhërojë shoqërimin e tij të detyrueshëm dhe të vendosë marrjen e kampionit ose kryerjen e procedurës mjekësore. Policia gjyqësore ekzekuton urdhrin e gjykatës. 10. Në raste të ngutshme, kur ka arsye për të besuar se vonesa mund të shkaktojë humbjen ose dëmtimin e vërtetësisë së provës, vendimi merret nga prokurori, i cili mund të urdhërojë shoqërimin e detyrueshëm të personit. 11. Brenda 48 orëve nga kryerja e veprimit, prokurori i kërkon gjykatës vlefhtësimin e urdhrave të nxjerrë sipas paragrafit 9 të këtij neni. Gjykata vlefhtëson veprimet e prokurorit brenda 48 orëve, duke njoftuar prokurorin dhe mbrojtësin. 12. Kur kampioni biologjik ose procedura mjekësore merret ose kryhet tek i dyshuari ose i pandehuri, prania e mbrojtësit është e detyrueshme. 13. Në rast të marrjes së kampionit biologjik ose kryerjes së procedurës mjekësore mbi të miturin, prania e prindit, kujdestarit ligjor ose e një personi të besuar prej tij është e detyrueshme. 14. Rezultatet e analizave të kampionëve biologjikë ose procedurës mjekësore të marrë në shkelje të parashikimeve të këtij neni janë të papërdorshme.

407 Kodi i Procedurës Penale, neni 204: 1. Para se të bëhet kontrolli i personit, atij që do të kontrollohet i dorëzohet një kopje e vendimit të kontrollit, duke i bërë të ditur të drejtën për të kërkuar praninë e një personi të besuar, me kusht që ai të gjendet shpejt dhe të jetë i përshtatshëm. 2. Kontrolli bëhet duke respektuar dinjitetin dhe integritetin personal të atij që kontrollohet. Kontrolli i personit bëhet nga një person i së njëjtës gjini, me përjashtim të rasteve kur kjo nuk është e mundur për shkak të rrethanave.

Në arritjen e këtij përfundimi, Kolegji Penal mbajti parasysh edhe përcaktimet e Marrëveshjes së posaçme bilaterale të nënshkruar nga të dy palët. Sipas kësaj marrëveshjeje, miratuar me ligjin nr. 98/2013, datë 18.03.2013, që përbën edhe lex specialis në raport me marrëveshjet e tjera ndërkombëtare të ratifikuara/aderuara nga të dy shtetet, për njohjen dhe ekzekutimin e vendimeve penale në rast transferimesh, palë kanë parashikuar në nenin 7 të Marrëveshjes, parimin e vazhdimit të zbatimit të dënimit. Sipas të cilit, shteti marrës e zbaton dënimin, sikur dënimi të ishte dhënë në shtetin marrës. Shteti marrës nuk e konvertion dënimin në një dënim që mund të ishte dhënë në shtetin marrës për një vepër penale të ngjashme. Pika "2" e nenit 7 të Marrëveshjes në fjalë, parashikon shprehimisht se "vendimi në natyrën ose në kohëzgjatjen e vet nuk e rëndon masën e dënimit të dhënë në shtetin transferues."

Në të tilla rrethana, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vlerëson së parimi i vazhdimit të zbatimit të dënimit, do të thotë se gjykatat e themelit të shtetit marrës (në rastin konkret Republika e Shqipërisë) nuk mund të rëndojnë pozitën procedurale dhe masën e dënimit të caktuar nga ana e shtetit transferues (në rastin konkret Mbretëria e Bashkuar e Britanisë së Madhe dhe e Irlandës së Veriut).

Ky Kolegj vlerëson se gjykata e apelit nuk duhet të procedonte me konvertimin e masës së dënimit të dhënë nga autoritetet britanike të drejtësisë, por duhet të zbatonte nenin 7 të Marrëveshjes, duke mos e vendosur të gjykuarin M. në një pozitë më të disfavorshme dhe në diskriminim në raport me shtetin/vendin e ekzekutimit të dënimit".⁴⁰⁸

Në rastin konkret rezulton se një person, i cili është dënuar në një shtet tjetër është transferuar në Shqipëri për të vuajtur dënimin. Që personi të vijojë të vuajë dënimin në Shqipëri, gjykatat shqiptare do të duhet të bëjnë konvertimin e dënimit, i cili në çdo rast nuk duhet të jetë më i rëndë se ai i caktuar në shtetin e huaj. Lidhja e parashikimit të nenit 28, pika 5 e Kushtetutës me këtë situatë, nuk është e drejtëpërdrejtë, por megjithatë është pjesë e trajtimit me dinjitet që pozita e tij të mos përkeqësohet gjatë procesit të konvertimit të dënimit.

408 Vendimi nr.00-2018-149 (14), datë 12.4.2018 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

KREU V

LIGJSHMËRIA NË TË DREJTËN PENALE

(Neni 29 i Kushtetutës)

5.1 Hyrje

Siç e kemi trajtuar, Kushtetuta e Shqipërisë, i jep një rëndësi të jashtëzakonshme lirisë personale. Kjo liri, përveçse garantohet nga nenet 27 dhe 28 të Kushtetutës, plotësohet dhe më tej nga neni 29 i saj, dispozitë e cila parashikon se *“1. Askush nuk mund të akuzohet ose të deklarohet fajtor për një veprë penale, e cila nuk konsiderohej e tillë me ligj në kohën e kryerjes së saj, me përjashtim të veprave, të cilat në kohën e kryerjes së tyre, përbënin krime lufte ose krime kundër njerëzimit sipas së drejtës ndërkombëtare. 2. Nuk mund të jepet një dënim më i rëndë se ai që ka qenë parashikuar me ligj në kohën e kryerjes së veprës penale. 3. Ligji penal favorizues ka fuqi prapavepruese”*. Siç mund të konstatohet kjo dispozitë përbëhet nga tre paragrafë, ku paragrafi i parë trajton parashikimin e veprave penale vetëm me ligj, ndërsa paragrafi i dytë trajton dënimin e personave vetëm sipas sanksioneve të parashikuara nga ligji. Paragrafi i tretë është shprehje e humanizimit që mëshiron Kushtetutën e Shqipërisë, duke përcaktuar që nëse ligji i ardhshëm është më i favorshëm se dënimi që parashikohej në kohën kur është kryer vepra penale, atëherë do të zbatohet legjislacioni i ri.

Në planin praktik, kjo dispozitë është zbatuar si ndaj veprave penale dhe normave penale që miratojnë dënime me burgim, ashtu edhe kundër vendimeve gjyqësore, që nuk kanë zbatuar drejtë këto parime. Për këtë arsye në vijim do të trajtojmë jurisprudencën e Gjykatës Kushtetuese, që analizon kushtetutshmërinë e dënimeve penale për të vijuar më tej me rastet e ankimeve kushtetuese individuale.

5.2 Parashikimi i veprave penale me ligj.

Siç e cituam më sipër, pika 1 e nenit 29 të Kushtetutës parashikon se *“Askush nuk mund të akuzohet ose të deklarohet fajtor për një veprë penale, e cila nuk konsiderohej e tillë me ligj në kohën e kryerjes së saj, me përjashtim të veprave, të cilat në kohën e kryerjes së tyre, përbënin krime lufte ose krime kundër njerëzimit sipas së drejtës ndërkombëtare”*. Dispozita përbën në vetvetë dy rregullime të ndryshme, ku e para është që veprat penale mund të parashikohen vetëm me ligj dhe e dyta, që për rastin e krimeve ndërkombëtare, ato konsiderohen vepra penale në çdo kohë.

Duke u ndalur fillimisht tek rasti i krimeve ndërkombëtare, rezulton qartë se ndryshe nga aktet kushtetuese të mëparshme, ligjvënësi kushtetues parashkoi një përjashtim nga këto rregulla, rastin e veprave të cilat në kohën e kryerjes së tyre, përbënin krime lufte ose krime kundër njerëzimit sipas së drejtës ndërkombëtare. Përfshirja në Kushtetutë e krimeve të luftës dhe kundër njerëzimit si vepra penale ndërkombëtare është bërë duke u bazuar në parimet e së drejtës ndërkombëtare penale, sidomos ato të përpunuara nga gjykatat ndërkombëtare të Nurembergut dhe të Tokios. Ndikim ka pasur pasur edhe Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike, e ratifikuar nga Shqipëria që në vitin 1991, i cili në nenin 15 të tij parashikon se *“Askush nuk do të dënohet për veprime ose mosveprime të cilat nuk përbëjnë shkelje sipas së drejtës kombëtare ose ndërkombëtare në kohën kur janë kryer. Asgjë në këtë nen nuk duhet interpretuar sikur është kundër gjykimin ose ndëshkimit të çdo njeriu për veprime ose mosveprime të cilat, në kohën që janë kryer, janë cilësuar si kriminale sipas parimeve të përgjithshme të së drejtës të njohura nga të gjitha kombet”*, dispozitë kjo e cila ishte konfirmuar si e zbatueshme

në Shqipëri, edhe nga Gjykata Kushtetuese.⁴⁰⁹ Megjithatë mendojmë që arsyeja kryesore e këtij parashikimi kushtetues, lidhet me qëndrimin që kishte mbajtur Gjykata e Kasacionit (sot Gjykata e Lartë), që veprimet e kryera në kohën e komunizmit, në rastin më të mirë i konsideroi si shpërdorim detyrë dhe jo si krime të rënda kundër njerëzimit, vendim të cilin e trajtuam edhe më sipër në këtë punim.

Duke iu kthyer parashikimit të parë të kësaj dispozitë, rezulton se ky paragraf sanksionon parimin *"nullum crimen sine lege (nuk ka vepër penale pa ligj)"*.⁴¹⁰ Ky parim nënkupton se askush nuk mund të dënohet për një vepër penale që më parë nuk ka qenë parashikuar nga e drejta si e tillë. Nëpërmjet këtij parimi të rëndësishëm të së drejtës penale, bëhet i mundur garantimi i individit nga dënimi për veprime që në momentin që kryhen nuk përbënin vepër penale, por që më pas mund të bëhen të tilla me vullnetin e ligjvënësit.⁴¹¹

Bazuar në këtë parashikim, ligjvënësi ka të drejtë që të kriminalizojë sjellje, veprime apo mosveprime të caktuara, pra mund të miratojë norma penale me ligj, por në çdo rast do të duhet që të respektojë kriteret për kufizimin e të drejtave të parashikuara nga neni 17 i Kushtetues, si edhe parime të tjera kushtetuese. Nga ana tjetër, duhet të kemi në konsideratë edhe cilësinë e ligjit. Duke qenë se ligjet në Shqipëri, janë të formave dhe niveleve të ndryshme, nga Gjykata Kushtetuese është përpunuar një jurisprudencë e gjërë në lidhje me këtë kriter.

5.2.1 Respektimi i kriterëve kushtetuese në parashikimin e veprave penale.

Duke analizuar jurisprudencën e Gjykatës Kushtetuese, rezulton se nga ky institucion janë shqyrtuar raste që kanë pasur të bëjnë me kriminalizimin e veprimeve ose mosveprimeve të caktuara nga ana e ligjvënësit. Në këto, raste kemi të bëjmë me vetë parashikimin e veprës penale, pra sjellja, veprimi ose mosveprime njerëzor i cili passjell përgjegjësi penale.

Rasti i parë, i shqyrtuar, ka qenë parashikimi i nenit 315 të Kodit Penal, sipas së cilit *"Dhënia e një vendimi gjyqësor përfundimtar që dihet që është i padrejtë dënohet me burgim nga tre gjer në dhjetë vjet."* Gjykata Kushtetuese e analizoi kushtetutshmërinë e kësaj norme në drejtim të pavarësisë së gjyqtarëve, si edhe në drejtim të qartësisë së saj. Më konkretisht ajo u shpreh se *"10. ... Gjykata, lidhur me anën subjektive të veprës, çmon se formulimi i dispozitës krijon mundësi për dykuptimësi në interpretimin e saj. Sipas një interpretimi fraza "dihet që është i padrejtë" nënkupton rastin kur gjyqtari me ndërgjegje dhe paramendim jep një vendim përfundimtar që e di se është i pabazuar dhe i paligjshëm. Sipas një tjetër interpretimi, pavarësisht nga ana subjektive e gjyqtarit, vendimi gjyqësor që "dihet që është i padrejtë", do të konstatohej mbi bazën e një kriteri objektiv, siç mund të jetë prishja e vendimit nga një gjykatë më e lartë, ndryshimi i një praktike gjyqësore të konsoliduar etj.."*

11. Bazuar në standardet e trajtuara më sipër, Gjykata vlerëson se testi objektiv i paanshmërisë konsiston në përcaktimin, se edhe pa marrë parasysh sjelljen e gjyqtarit, ekzistojnë fakte bindëse të cilat ngjallin dyshime përse i takon paanshmërisë së tij. Në këtë rast, organi i akuzës dhe gjykata, kur shqyrtojnë nëse në një çështje të caktuar ekziston një arsye e ligjshme për të dyshuar se një gjyqtar nuk është i paanshëm, vendimtar mbetet përcaktimi se dyshimi mbi paanshmërinë është objektivisht i justifikueshëm. Ana subjektive e paanshmërisë ka të bëjë me bindjen personale të një gjyqtari për një çështje të caktuar, e cila prezumohet derisa të paraqiten prova që dëshmojnë të kundërtën.

12. Gjykata çmon, se analiza e ndërgjegjes ose e dijenisë do të lidhej me një analizë të bindjes së brendshme të gjyqtarit e krijuar gjatë procesit vendimmarrës dhe e bërë e ditur me

409 Vendimi nr.1, datë 31.1.1996 i Gjykatës Kushtetuese.

410 Vendimi nr.6/36, datë 14.6.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

411 Asim Vokshi, *"Nuk ka vepër penale, nuk ka dënim pa ligj"*, botuar në revistën "Jeta juridike", botim i Shkolës së Magjistraturës, nr.2, viti 2005, Shtëpia botuese "Erik botime", fq.80.

shpalljen e vendimit. Kjo analizë e ndërgjegjes së gjyqtarit do të përbënte një ndërhyrje në vetë thelbin e pavarësisë funksionale të gjyqtarit. Paqartësia në përcaktimin e anës subjektive të veprës krijon mundësi, që organi i akuzës, të fillojë një çështje penale ndaj gjyqtarit mbi bazën e kallëzimit të palëve me pretendimin, se vendimi dihet që është i padrejtë, pavarësisht se sa kjo mund të provohet objektivisht. Dispozita penale objekt shqyrtimi, nuk shmang mundësinë që gjyqtari, të vihet në ndjekje penale vetëm për faktin se ai ka dhënë një vendim sipas bindjes së tij të mbështetur në Kushtetutë dhe në ligje. Hapësira që lejon kjo vepër mund krijojë një presion të papërshtatshëm ndaj gjyqtarit, çka do të dëmtonte dhënien e drejtësisë dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut.

Gjykata çmon, se mundësia e fillimit të ndjekjes penale ndaj një gjyqtari për dhënien e një vendimi përfundimtar, ndërkohë që vendimi mund të shqyrtohet nga një gjykatë më e lartë, krijon një presion të papërshtatshëm mbi këtë të fundit, çka mund të cenojë dhënien e drejtësisë.

...

Gjykata, siç u përmend edhe më lart, është shprehur se vendimet gjyqësore kontrollohen vetëm nga gjykata më e lartë, dhe asnjë organ tjetër nuk mund të vlerësojë ligjshmërinë dhe bazueshmërinë e vendimeve gjyqësore, për sa kohë ato nuk janë ndryshuar ose prishur sipas ligjit. Nëse një vendim është objektivisht i pabazuar në ligj dhe fakte, ai mund të rishikohet nga një gjykatë më e lartë ose gjyqtari mund të mbajë përgjegjësi disiplinore sipas procedurave përkatëse. Gjyqtari që jep një vendim gjyqësor për interes ose për shkaqe të dobëta nuk shmanget nga përgjegjësia penale. Në këtë rast, Kodi Penal parashikon vepra të tjera penale të cilat mund të kryhen nga një gjyqtar, si p.sh. "Shpërdorimi i detyrës" (neni 248), "Korrupsioni" (neni 319/a).

Mbështetur në analizën e mësipërme, Gjykata Kushtetuese arrin në përfundimin se neni 315 i Kodit Penal është i papajftueshëm me nenet 42 dhe 145 të Kushtetutës.⁴¹²

Ky rast është një nga rastet e rralla, kur Gjykata Kushtetuese ka shfuqizuar një normë penale në tërësinë e saj, pra ka konstatuar se gjykimi i ligjvënësit ka qenë jo kushtetues, që në momentin e kriminalizimit të këtij fakti. Kjo normë mund të përdorej në mënyrë abuzive kundër çdo lloj vendimmarrjeje gjyqësore, që cilido mund ta konsideronte të padrejtë, për të kundërshtuar më pas vendimmarrjen e gjyqtarëve. Në praktikë zbatimi i kësaj norme do të sillte një rritje të kallzimeve penale për çdo vendimmarrje të çdo gjyqtari, në çdo nivel.

Në një tjetër rast, është shqyrtuar nëse mbajtja e lëndëve narkotike në doza të vogla, duhet të shërbejë si shkak i ligjshëm për kufizimin e lirisë së personit, nëpërmjet kriminalizimit të këtij veprimi dhe dënimit të tij. Më konkretisht neni 283 i Kodit Penal, parashikon se Shitja, ofrimi për shitje, dhënia ose marrja në çdo formë, shpërndarja, tregtimi, transportimi, dërgimi, dorëzimi, si dhe mbajtja, përveç rastit të përdorimit vetjak dhe në doza të vogla, të substancave narkotike dhe psikotrope, si edhe i farërave të bimëve narkotike, në kundërshtim me ligjin ose në kapërcim të përmbajtjes së tyre, dënohet me burgim nga pesë gjer në dhjetë vjet. Mënyra se si është formuluar dispozita tregon që përjashtohen nga ndjekja penale personat që kanë lëndë narkotike për përdorim vetjak, por sasia e lëndës narkotike në këtë rast duhet të jetë në doza të vogla. Në këtë rast, nga gjykatat e zakonshme u kundërshtua pikërisht togfjalëshi "dhe në doza të vogla", duke nënkuptuar që një person mund të ketë lëndë narkotike për përdorim vetjak, por edhe në doza me të mëdha. Pra, në një farë mënyre një person ka siguruar edhe sasi relativisht të mëdha lëndësh narkotike, por gjithmonë i ka për përdorim vetjak. Për këtë çështje Gjykata Kushtetuese u shpreh se "22. Ligjvënësi ka një interes legjitim për dënimin e këtyre veprave penale dhe në këtë kuptim parashikimi i dënimit penal edhe për rastet e blerjes apo mbajtjes së lëndëve narkotike përbën një masë të përgjithshme parandaluese. Duke penalizuar edhe përdoruesit që mbajnë sasi jo të vogla lëndësh narkotike, arrihet të pengohet përdorimi nga individët e tjerë për shkak të evitimit të shpërndarjes më me lehtësi të tyre. Rreziku që lëndët narkotike të shpërndahen në këtë mënyrë ekziston edhe nëse qëllimi i shkelësit në rastin e blerjes dhe të mbajtjes së këtyre

412 Vendimi nr.11, datë 2.4.2008 i Gjykatës Kushtetuese.

substancave është vetëm ai i përdorimit personal.

23. Edhe pse rreziku që buron nga mbajtja për përdorim personal në sasi më të mëdha të lëndës narkotike është më i vogël se ai që rrjedh nga veprimet e tjera të parashikuara nga neni 283 i KP-së, ligjvënësi legjitimohet të niset nga prezumimi se edhe nga ky lloj veprimi lind një rrezik. Duke qenë se veprimet e konsumatorëve të lëndëve narkotike nuk ndikojnë vetëm te individi, pasi këto lloj dukurish zhvillohen në një kontekst social, është detyrë e shtetit të parandalojë rreziqet që mund të prekin qytetarët/individët e tjerë. Në këtë kuptim, qëndrimi i përgjithshëm i mbajtur nga ligjvënësi për të parashikuar dënime penale edhe për këto raste nuk përbën cenim të parimit të proporcionalitetit, pasi kjo justifikohet nga qëllimi që kërkohet të arrihet dhe që është mbrojtja e popullsisë, veçanërisht e të rinjve, nga rreziqet që shkaktohen nga lëndët narkotike. Ligjvënësi ka arsye të justifikuara për të vlerësuar se këto shkelje meritojnë dhe kërkojnë dënim. Në lidhje me veprat penale që kanë të bëjnë me lëndët narkotike dhe psikotrope ligjvënësi e ka shtrirë mbrojtjen në të gjitha llojet e veprimeve, të cilat janë të afta të sjellin të tilla rreziqe dhe kjo justifikohet si një masë e përgjithshme me karakter parandalues.

24. Gjykata, duke pasur parasysh të dhënat nga studime të ndryshme, vlerëson se ashpërsimi jo proporcional i dënimeve penale nuk ka pasur gjithmonë ndikim pozitiv ose ndikimi ka qenë në një masë të tillë që mund të konsiderohej i papërfillshëm në arritjen e qëllimeve të legjislacionit penal. Veprat penale mbulojnë një shkallë të gjerë veprimesh ose mosveprimesh, të cilat dallojnë mes tyre për sa i përket natyrës së shkeljes dhe rrezikut që i kanoset interesit që ligji synon të mbrojë. Në varësi të karakteristikave dhe efekteve të lëndës narkotike, si dhe natyrës së shkeljes konkrete jo vetëm fajësia e individit, por edhe rreziku ndaj interesit publik të mbrojtur mund të jetë aq i vogël sa që vendimi për marrjen e masave të përgjithshme parandaluese mund ta humbë qëllimin dhe vlerën e tij. Kjo për arsye se nëse blerja dhe mbajtja e substancave narkotike kufizohet në sasi të vogla, për përdorim vetjak të rastit, rreziku konkret që këto lëndë të kalojnë te një person i tretë nuk është domethënës, për pasojë interesi publik për të vendosur dënime në këto raste është i kufizuar. Një qëndrim i kundërt mund të çojë në një rezultat që është disproporcional në lidhje me efektet e tij ndaj përdoruesve vetjakë.

25. Edhe në këtë drejtim Gjykata vlerëson se përmbajtja e nenit 283 të KP-së, i cili përjashton nga ndjekja penale individët që mbajnë lëndë narkotike për përdorim vetjak dhe në doza të vogla, ka respektuar kërkesën kushtetuese të proporcionalitetit, të sanksionuar në nenin 17 të Kushtetutës. Vetëm në këto raste shkelja e kryer konsiderohet e tillë që nuk ka asnjë interes publik për ndjekjen penale të tyre dhe në miratimin e këtij parashikimi ligjvënësi ka respektuar balancën midis fajësisë të autorit, rrezikshmërisë së veprës penale dhe masës ndëshkuese të saj.

26. Gjykata thekson se përcaktimi i veprave penale dhe llojeve të dënimeve është në diskrecion të ligjvënësit, ndërsa individualizimi i tyre, rast pas rasti, është në diskrecion të gjykatës, e cila duke shqyrtuar të gjitha elementet juridike të veprës penale, shkallën e fajit dhe pasojat e ardhura nga vepra penale, si dhe rrethanat lehtësuese e rënduese, cakton llojin dhe masën e dënimit për autorët e veprave penale. Në këtë kuptim, në përputhje me parimin e proporcionalitetit të ndërhyrjes, ligjvënësi, në miratimin e nenit 283/1 të KP-së, ka lejuar gjykatat që në individualizimin e dënimit në çështjet konkrete të kenë parasysh shkallën e fajit nisur jo vetëm nga lloji i lëndës narkotike, por edhe nga sasia që i është gjetur individit të ndaluar, duke iu lejuar në këtë mënyrë ushtrimin e diskrecionit në lidhje me vlerësimin e të gjitha elementeve të veprës penale. Neni 283/1 i KP-së kërkon në mënyrë të shprehur që rrezikshmëria shoqërore e veprës ose e të pandehurit të jetë e vogël dhe për pasojë të mos paraqesë një interes publik për ndjekjen penale apo dënimin e tij, çka plotësohet në rastet e përdorimit personal që nuk përfshijnë palë të treta. Por në rastet kur ajo përfshin rrezikun ndaj palëve të treta, p.sh. nëse kryhet në ambiente publike (p.sh. në shkollë) ose nga persona të caktuar, të cilët janë përgjegjës për edukimin e të rinjve (p.sh. një mësues), dhe është e tillë që mund të nxisë të tjerët drejt përdorimit të këtyre lëndëve, atëherë vlerësohet se faji i të pandehurit është i mjaftueshëm për të justifikuar interesin

publik për ushtrimin e ndjekjes penale dhe dënimit të tij. Për pasojë, në zbatimin e nenit 283/1 të KP-së, më shumë sesa një qasje abstrakte e bazuar në konsiderata me karakter të përgjithshëm, duhet nisur nga vlerësimi i rrethanave konkrete dhe kontekstit në të cilin kryhen veprimet në fjalë.

...

28. Gjykata vëren se në lidhje me sasinë që do të konsiderohet si "e vogël", Gjykata e Lartë nuk ka përcaktuar ndonjë kriter apo kufizim, por ka vlerësuar se kjo bëhet rast pas rasti. Ndaj çdo gjykatë, gjatë shqyrtimit të çështjeve konkrete, nuk ka asnjë pengesë që rast pas rasti të vlerësojë nëse sasia që i është gjetur të pandehurit përmbush kërkesën e nenit 283/1 të KP-së. Në kushtet kur interpretimi i dhënë nga Gjykata e Lartë nuk është shterues dhe nuk jep asnjë përcaktim sasiore të asaj çka do të konsiderohet dozë e vogël, gjykatat e zakonshme, gjatë zbatimit të dispozitës konkrete, nuk kanë asnjë pengesë që ta interpretojnë dhe zbatojnë atë në përputhje me parimet kushtetuese, duke pasur parasysh rast pas rasti kriteret që zbatohen në përcaktimin e llojit dhe masës së dënimit.

29. Gjykata vlerëson se duke qenë se nga ana e gjykatës referuese është pretenduar se ka paqartësi në mënyrën se si interpretohet dhe zbatohet parashikimi i nenit 283/1 të KP-së, për shkak të mospërcaktimit të kufirit të zbatueshëm për vlerësimin e dozës së vogël, i takon ligjvënësit të monitorojë mënyrën e zbatimit të kësaj dispozite specifike për të arritur në konkluzionin nëse ka një zbatim uniform të saj ose nëse është e nevojshme marrja e masave të tjera në këtë drejtim.

30. Për të gjitha argumentet e paraqitura më sipër, Gjykata vlerëson se togfjalëshi "dhe në doza të vogla", në paragrafin e parë të nenit 283 të KP-së, nuk bie ndesh me përmbajtjen e nenit 17 të Kushtetutës, për pasojë kërkesa e paraqitur nga Gjykata e Rrethit Gjyqësor Shkodër është e pabazuar dhe duhet të rrëzohet.⁴¹³

Qartazi, shfuqizimi i togfjalëshit "dhe në doza të vogla", do kishte sjellë humbjen e efektivitetit të legjislacionit penal, në luftën kundër kriminalitetit, veçanërisht kundër lëndëve narkotike. Për më tepër kjo lidhet edhe me vepra të tjera më të rënda si me grupet kriminale, trafikimin ndërkombëtar, pastrimin e parave etj. Në këto rast, çdokush do të përpiqej të argumentonte që pavarësisht sasisë me të cilin ishte kapur, ajo do të duhej të konsiderohej si për përdorim vetjak.

Gjykata Kushtetuese ka shqyrtuar edhe kushtetutshmërinë e veprës penale të prostitucionit. Kodi Penal, këtë sjellje e ka kriminalizuar në nenin 113 ku parashikohet se "Ushtrimi i prostitucionit dënohet me gjobë ose me burgim gjer në tre vjet. Dhënia e shpërblimit për përfitim personal të prostitucionit dënohet me gjobë ose me burgim gjer në tre vjet". Kjo dispozitë ka të bëjë me situatën kur një person ushtron vetë, si një zgjedhje e tij prostitucionin. Pra, nuk kemi të bëjmë me situatë të shfrytëzimit të prostitucionit nga persona apo grupe kriminale për qëllime fitimi, sjellje këto që dënohen nga normat e tjera të Kodit Penal.

Çështja u referua në Gjykatën Kushtetuese nga Gjykata e Lartë e cila pretendonte që pavarësisht gjuhës neutrale që përdor ligjvënësi në këtë dispozitë ajo është diskriminuese, pasi kjo vepër penale, ushtrohej kryesisht nga femrat për arsye të ndryshme, sociale, ekonomike dhe shoqërore. Gjykata Kushtetuese, në këtë rast u shpreh se "24. Vepra penale e ushtrimit të prostitucionit përfshihet në seksionin VIII të Kodit Penal, i cili synon mbrojtjen e moralit dhe të dinjitetit të personit. Vepra penale kundër moralit dhe dinjitetit të personit janë ato veprime ose mosveprime të kundërligjshme, shoqërisht të rrezikshme, të kryera me faj. Ligjvënësi, me parashikimin e kësaj vepre penale, është nisur nga një qëllim i ligjshëm: mbrojtja e normave të moralit të shoqërisë sonë. Objekt i kësaj vepre penale janë marrëdhëniet juridike të vendosura për ndalimin e ushtrimit të prostitucionit, që pasqyrojnë e harmonizohen me normat morale të shoqërisë sonë, të cilat janë në kundërshtim me këtë dukuri shoqërore, të mbrojtura posaçërisht me legjislacionin penal nga veprimet ose mosveprimet kriminale. Nga ana objektive kjo vepër penale kryhet nëpërmjet marrëdhënieve seksuale, si burim jetese, për qëllime fitimprurëse

413

Vendimi nr.55, datë 21.7.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

ekonomike. Subjekt i veprës penale është çdo person që ka mbushur moshën për përgjegjësi penale, ndërsa nga ana subjektive kjo vepër kryhet me dashje.

25. Gjykata konstaton se edhe duke iu referuar Vjetarit të Ministrisë së Drejtësisë për vitin 2010, për veprën penale të prostitucionit, bazuar në nenin 113 të KP-së, janë dënuar 39 persona, nga këta 36 janë femra (fq.39, 85); për vitin 2011 janë dënuar 29 persona, nga këta 23 janë femra (fq.55, 85); për vitin 2012 të dënuar për veprën penale të prostitucionit janë 22 persona, nga këta 18 janë femra (fq.57, 82); për vitin 2013 (pas hyrjes në fuqi të §. të dytë të nenit 113 të KP-së) rezultoi se janë dënuar 20 persona, nga këta 18 janë femra.

26. Në këndvështrim të këtyre statistikave, Gjykata vëren se ashtu sikundër parashtron edhe pala e interesuar, QNLQ-ja, shumica e të dënuarve për veprën penale të prostitucionit janë femra. Sipas Gjykatës, arsyet dhe shkaqet pse një vepër penale është më e përhapur në një kategori të caktuar popullsie (në rastin konkret të gjinisë femër) mund të jenë të ndryshme dhe të ndikuara nga shumë faktorë. Në vijimësi të kësaj logjike, gjykata argumenton se fakti që vepra penale, si p.sh. vrasja dhe vjedhja, janë më të përhapura në subjekte meshkuj, nuk mund të interpretohet si diskriminim mbi baza gjinie për këtë kategori autorësh të këtyre veprave penale. Për rrjedhojë, pretendimi në lidhje me statistikën paraqitur në gjykim nga QNLQ-ja nuk përbën argument bindës dhe nuk mund të interpretohet si diskriminim, që vjen si rrjedhojë e parashikimeve të nenit 113 të KP-së.

27. Në vlerësimin e Gjykatës janë organet zbatuese dhe kontrolluese të respektimit të dispozitave penale me objekt luftën ndaj prostitucionit të detyruar ose me vullnet të lirë, konkretisht prokuroria dhe gjykatat, të cilat kanë për detyrë zbatimin e legjislacionit përkatës, duke shmangur diskriminimin që mund të shkaktohet mbi baza gjinie gjatë hetimit dhe shqyrtimit të këtyre çështjeve. Ashtu sikundër kjo Gjykatë ka theksuar gjatë jurisprudentës së saj, mënyra e të zbatuarit të ligjit nuk është çështje që i përket kontrollit kushtetues, për rrjedhojë nuk është objekt shqyrtimi nga Gjykata Kushtetuese (shih vendimet nr. 2, datë 03.02.2010; nr.35, datë 10.10.2007 të Gjykatës Kushtetuese).

28. Bazuar në analizën e mësipërme, kjo Gjykatë vlerëson se neni 113 i KP-së nuk përmban diferencim në përcaktimin ligjor, pasi dënon autorët e prostitucionit, që mund të jenë femra ose meshkuj. Për më tepër, dispozita dënon subjektet, kategorinë e meshkujve/femrave që ushtrojnë prostitucion me vullnet të lirë. Ndërkohë, pala e interesuar, QNLQ-ja, kërkon të mbrojtë kategorinë e vajzave dhe të grave që ushtrojnë prostitucion nën kushtet e dhunës dhe të kanosjes. Në fakt, kjo kategori, pra, viktimat, mbrohet sipas nenit 114 të KP-së, i cili parashikon se shtytja, ndërmjetësimi ose marrja shpërblim për ushtrimin e prostitucionit, dënohet me gjobë ose me burgim gjer në pesë vjet. Po e njëjta dispozitë, shkronja "a", parashikon "shfrytëzimin e prostitucionit në rrethana rënduese" dhe dënimin nga 7 deri 15 vjet, si dhe konfiskimin e mjeteve dhe të përfitimeve, kurse shkronja "b" parashikon "trafikimin e femrave" dhe dënimin e autorëve për këtë vepër penale. Për rrjedhojë, është kjo dispozitë me përcaktimet përkatëse që mbron vajzat dhe gratë e shfrytëzuara e të dhunuara, si dhe dënon shfrytëzuesit dhe trafikuesit e prostitucionit.

29. Bazuar në sa më lart, Gjykata arrin në përfundimin se pretendimi që vepra penale e prostitucionit, parashikuar në nenin 113 të KP-së, bie në kundërshtim me nenin 18 të Kushtetutës, pasi diskriminon vajzat dhe gratë që ushtrojnë prostitucion, është i pabazuar.⁴¹⁴

Nga arsyetimi i mësipërm, duket që Gjykata Kushtetuese e Shqipërisë nuk ka dashur që ta quajë një normë penale diskriminuese, bazuar vetëm në faktin se prostitucioni ushtrohej më shumë prej femrave dhe jo meshkujve. Gjykata duket se ka një lloj "frike", që mbi këtë bazë do të duhej praktikisht të shfuqizonte edhe shumë norma të tjera, po bazuar mbi parimin e diskriminimit gjinor, duke qenë se shumë vepra të tjera penale kryhen më shumë nga meshkuj dhe jo nga femrat.

Në një tjetër rast, liria personale e personit u pa e lidhur me ushtrimin e të drejtave të

tjera kushtetuese dhe konkretisht të së drejtës për tubim. Kushtetuta e Shqipërisë, në nenin 47 të saj, parashikon se “1. Liria e tubimeve paqësore dhe pa armë, si dhe e pjesëmarrjes në to është e garantuar. 2. Tubimet paqësore në sheshe dhe në vendet e kalimit publik bëhen sipas procedurave të parashikuara me ligj”. Kjo e drejtë kushtetuese, si një formë e shfaqjes së lirisë së shprehjes, ka qenë tradicionalisht e parashikuar në aktet kushtetuese të vendit tonë,⁴¹⁵ madje në mënyrë formale edhe nga aktet kushtetuese të regjimit komunist.⁴¹⁶ Ndërkohë që neni 262, paragrafi I, i Kodit Penal, parashikonte se “Organizimi i grumbullimeve dhe i manifestimeve të personave në sheshe dhe vende të kalimit publik, pa marrë më parë lejen nga organi kompetent sipas dispozitave të veçanta apo kur nga organizatorët shkelen kushtet e parashtruara në kërkesën për dhënie të lejes, përbën kundërvajtje penale dhe dënohet me gjobë ose me burgim gjer në një vit”. Në rastin konkret, nga gjykatat e zakonshme u referua si problematik, togfjalëshi “pa marrë më parë lejen nga organi kompetent”, për të cilin Gjykata Kushtetuese, mbajti qëndrimin se “36. Duke iu kthyer çështjes konkrete, Gjykata vëren se neni 262, paragrafi i parë, i KP-së parashikon: “Organizimi i grumbullimeve dhe i manifestimeve të personave në sheshe dhe vende të kalimit publik, pa marrë më parë lejen nga organi kompetent sipas dispozitave të veçanta apo kur nga organizatorët shkelen kushtet e parashtruara në kërkesën për dhënie të lejes, përbën kundërvajtje penale dhe dënohet me gjobë ose me burgim gjer në një vit.”. Duhet evidentuar se ky paragraf është pjesë e tekstit fillestar të KP-së, të miratuar me ligjin nr. 7895, datë 27.01.1995 dhe nuk i është nënshtruar asnjë rishikimi të mëvonshëm, si me miratimin e Kushtetutës në vitin 1998 ose me nismat ligjvënëse ndër vite, me objekt amendimin e KP-së. Në këtë drejtim, konstatohet se, ndonëse neni 262 i KP-së është rishikuar me ligjin nr. 8733, datë 24.01.2001, atij i është shtuar vetëm paragrafi i tretë dhe përmbajtja fillestare e normës, që përfshin edhe paragrafin e parë, ku gjendet shprehja objekt shqyrtimi, nuk ka pësuar asnjë ndryshim.

37. Gjykata vëren se teksa neni 262, paragrafi i parë, i KP-së, përcakton veprën penale në rast të organizimit dhe pjesëmarrjes në tubime të paligjshme, me të cilat përkufizon ato në sheshe dhe vende të kalimit publik, vendos si kusht marrjen e lejes nga organi kompetent, sipas dispozitave të veçanta. Pra, mosmarrja e lejes sipas ligjit të posaçëm (ligji nr. 8773/2001), i shndërron këto lloj

415 Statuti Organik i Shqipërisë (1914), neni 37: E drejta për t'u mbledhur, pa pasur me vete armë, u njihet të gjithë shtetasve shqiptarë, me kusht që këta t'u përshtaten ligjeve, që do të rregullojnë ushtrimin e kësaj të drejte. Kjo liri nuk zbatohet për mbledhjet në shesh të hapët, që u nënshtrohen ligjeve të mbikëqyrjes policore.

Zgjanimi i Statutit të Lushnjes (1922), neni 116: E drejta e shoqimit dhe e drejta e mbledhjes paqësisht dhe pa armë, janë të garantueme, në konformitet me ligjët të cilat kurr nuk mund t'impozojnë lejen preventive të qeverris. Shoqënit kurr nuk mund të perndahen për kundravajtje në ligjët, veçse me vendim gjyqji. Vetëm në mbledhjet botore mund të ndodhet Policija. Vetëm mbledhjet përjashta në vend të hapun mund të ndalohen në qoftë se prej mbledhjes lind rreziku i prishjes së qetësis botore.

Statuti Themeltar i Republikës (1925), neni 131: E drejta e shoqimit dhe e drejta e mbledhjes paqësisht dhe pa armë, janë të garantueme, në konformitet me ligjët. Shoqënit kurr nuk mund të perndahen për kundravajtje në ligjët, veçse me vendim gjyqji. Vetëm në mbledhjet botore mund të ndodhet policija. Vetëm mbledhjet përjashta në vend të hapun mund të ndalohen, në qoftë se prej mbledhjes lind rreziku i prishjes së qetësis botore.

Statuti Themeltar i Mbretërisë (1928), neni 199: E drejta e formimit të shoqatave (associations) dhe e drejta e tubimit paqësisht dhe pa armë janë të garantuara në përputhje me ligjet. Shoqatat kurrë nuk mund të perndahen për kudravajtje ligjore, veçse me vendim gjyqji. Në mbledhjet publike mund të ndodhen organet e policisë. Tubimet që organizohen përjashta në vende të hapura, mund të ndalohen në qoftë se prej grumbullimit lind rreziku i prishjes së qetësisë publike.

Ligji nr.7692, datë 31.3.1993 “Për të drejtat dhe liritë themelore të njeriut”, neni 21: Tubimet paqësore dhe pa armë nuk mund të kufizohen. Tubimet në sheshet dhe vendet e kalimit publik bëhen me lejen paraprake të organit kompetent, i cili mund të mos i lejojë vetëm për shkaqe të bazuara që rrezikojnë seriozisht rendin dhe sigurimin publik.

416 Statuti i Republikës Popullore të Shqipërisë (1946), neni 18: Të gjithë shtetasve u garantohet liria e fjalës, e shtypit, e organizimit, e mbledhjes, e grumbullimit dhe e manifestimit publik.

Kushtetuta e Republikës Popullore Socialiste të Shqipërisë (1976), neni 53: Shtetasit gëzojnë lirinë e fjalës, të shtypit, të organizimit, të grumbullimit, të mbledhjes dhe të manifestimit publik. Shteti garanton realizimin e këtyre lirive, krijon kushte për to dhe vë në dispozicion mjetet e nevojshme materiale.

tubimesh në të paligjshme dhe i ngarkon me përgjegjësi penale organizatorët dhe pjesëmarrësit.

38. Neni 262 është një normë penale, pjesë e korpusit të dispozitave ligjore të përfshira në KP, e cila prek të drejtat e njeriut, pasi parashikon dënim penal në rastet e mosrespektimit të saj. Legjislacioni penal është tregues kuptimplotë për çdo vend, në kuptimin se sa ai është në gjendje të balancojë të drejtën e shtetit për të siguruar rendin publik e shoqëror, nga njëra anë, me të drejtat dhe liritë e individit, nga ana tjetër (shih vendimin nr. 47, datë 27.06.2012 të Gjykatës Kushtetuese). Duke pasur parasysh rëndësinë që ka legjislacioni penal dhe sidomos efektin e dënimeve penale mbi të drejtat e njeriut, Gjykata çmon se normat penale duhet të jenë të parashikueshme dhe të qarta, ose thënë ndryshe, duhet të respektojnë parimin e sigurisë juridike.

...

42. Në rastin konkret, Gjykata konstaton se neni 262, paragrafi i parë, i KP-së përdor shprehjen "pa marrë më parë lejen nga organi kompetent sipas dispozitave të veçanta", për zhvillimin e tubimeve në sheshe ose vendkalime publike, ndërkohë që ligji nr. 8773/2001 për këto lloj tubimesh përcakton se duhet njoftimi me shkrim i Policisë së Shtetit. Fjala "leje" nënkupton miratimin ose të drejtën që i jepet dikujt për të bërë diçka, për të kryer një punë a veprimtari të caktuar, për të përdorur a për të marrë diçka, ndërsa fjala "njoftim" ka kuptimin e lajmërimit apo e vënies në dijeni të dikujt (shih Fjalor i Gjuhës Shqipe, viti 2006, Akademia e Shkencave të Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, faqet 534 dhe 713). Nga ky krahasim gjuhësor konstatohet se bëhet fjalë për dy terma të ndryshme, që përfshijnë dy lloje të ndryshme sjelljesh, të cilat është e qartë që leja mbron vetëm qytetarët që nuk marrin pjesë në tubim, ndërsa njoftimi u shërben jo vetëm atyre, por edhe pjesëmarrësve në tubim.

43. Këto dy terma nuk janë në harmoni me njëra-tjetrën në atë masë që krijojnë pasiguri dhe paqartësi, duke shkaktuar cënimin e parimit të sigurisë juridike nga dispozita objekt shqyrtimi. Kjo mungesë harmonie bëhet edhe më e evidente duke mbajtur në konsideratë se KP-ja është ligj i miratuar me shumicë të cilësuar dhe lex specialis për përcaktimin e veprave penale, ndërsa ligji nr. 8773/2001 është ligj i miratuar me shumicë të thjeshtë dhe lex specialis për procedurat e tubimeve, sipas nenit 47, pika 2, të Kushtetutës. Në këtë situatë organizuesit dhe pjesëmarrësit në tubim e kanë të paqartë se cilit ligj duhet t'i referohen për të ushtruar lirinë e tubimit dhe të mos mbajnë përgjegjësi penale, pra nëse duhet të marrin leje (të paraqesin kërkesë dhe të presin konfirmim) ose nëse duhet të bëjnë thjesht njoftim me shkrim. E njëjta paqartësi krijohet edhe për Policinë e Shtetit dhe organet e ndjekjes penale, që nuk mund të zgjidhet me metodat e interpretimit.

44. Gjykata vlerëson se shprehja objekt shqyrtimi, pavarësisht se ndjek një synim legjitim, sikundër është zhvillimi paqësor i tubimit dhe ruajtja e sigurisë publike dhe e të drejtave të të tjerëve në sheshe dhe vende të kalimit publik, cenon parimin e sigurisë juridike për shkak të paqartësisë në përmbajtje, çka krijon vështirësi në njohjen, kuptimin dhe zbatimin e kësaj norme penale nga individët dhe organet ligjzbatuese. Në vlerësimin e Gjykatës, formulimet e normave ligjore nuk duhet ta bëjnë të paqartë dhe të pamundur përcaktimin e kuptimit të tyre. Thënë ndryshe, është e nevojshme gjetja e ekuilibrit të duhur, si rrjedhojë e të cilit grupi i individëve që iu adresohet norma ligjore, të mos përfshihet në gjendje pasigurie, ndërsa zbatuesit e normës ligjore të ndjekin praktika uniforme në raste të ngjashme.

45. Në rastin në shqyrtim, togfjalëshi "pa marrë më parë lejen nga organi kompetent sipas dispozitave të veçanta" në përmbajtje të nenit 262, paragrafi i parë, të KP-së, edhe pse në pamje të parë duket sikur bie ndesh me ligjin nr. 8773/2001, Gjykata vlerëson se, në fakt, ai cenon lirinë kushtetuese të tubimit, pasi KP-ja nuk ka harmonizim me nenin 47 të Kushtetutës, në bazë të të cilit është miratuar ligji nr. 8773/2001 për procedurat që ndiqen gjatë zhvillimit të tubimeve paqësore dhe pa armë, në sheshe dhe në vendet e kalimit publik.

46. Për sa më lart, Gjykata, me qëllim që t'i japë ligjvënësit kohën e mjaftueshme për të miratuar rregullat e reja ligjore në përputhje me vendimin e saj, vlerëson se Kuvendi duhet të rishikojë nenin 262, paragrafi i parë, të KP-së në drejtim të harmonizimit të tij me nenin 47 të

Kushtetutës, sipas arsyetimit të këtij vendimi, brenda afatit 6-mujor, i cili fillon nga shpallja e këtij vendimi dhe zgjat deri në hyrjen në fuqi të tij.

Si përfundim, Gjykata vlerëson se pretendimi i gjykatës referuese se togfjalëshi “pa marrë më parë lejen nga organi kompetent sipas dispozitave të veçanta”, në paragrafin e parë të nenit 262 të KP-së, është i papajtueshëm me nenin 47 të Kushtetutës, është i bazuar.⁴¹⁷

Arsyetimi i mësipërm i Gjykatës Kushtetuese, megjithëse duket i drejtë, mendojmë që ka një mangësi kur bëhet analiza historike e kësaj norme. Kështu, Kodi Penal, është miratuar në vitin 1995 dhe paragrafi I i nenit 262, që është bërë objekt shqyrtimi në Gjykatën Kushtetuese, nuk kishte pësuar asnjë ndryshim që nga ajo kohë. Në atë kohë të drejtat kushtetuese, rregulloheshin në bazë të ligjit kushtetues nr.7692, datë 31.3.1993 “Për të drejtat dhe liritë themelore të njeriut”, i cili në nenin 21 të tij, parashikonte se “Tubimet paqësore dhe pa armë nuk mund të kufizohen. Tubimet në sheshet dhe vendet e kalimit publik bëhen me lejen paraprake të organit kompetent, i cili mund të mos i lejojë vetëm për shkaqe të bazuara që rrezikojnë seriozisht rendin dhe sigurimin publik”. Pra, vetë norma kushtetuese në atë kohë e kërkonte marrjen e lejes nga organi kompetent, në rastin e tubimeve në vende publike. Kjo është edhe arsyeja se përse neni 262 i Kodit Penal ishte formuluar në atë mënyrë. Për këtë arsye, Gjykata Kushtetuese, siç bëri në rastin e shqyrtimit të kushtetutshmërisë së dënimit me vdekje, do të duhej të kishte bërë edhe analizën dhe dallimet midis nenit 21 të Ligjit kushtetues të vitit 1993 dhe formulimit të nenit 47 të Kushtetutës aktuale.

Së fundmi, Gjykata Kushtetuese, analizoi shtesat që u bënë në Kodin Penal, ku u përfshinë veprat penale që kishin të bënin me përhapjen e sëmundjeve infektive dhe shkellen e rregullave të karantinimit. Këto norma u kundërshtuan për pretendime të ndryshme në Gjykatën Kushtetuese, e cila mbajti qëndrimin se “Duke iu kthyer çështjes konkrete, Gjykata vëren se nenet 89/b dhe 242/a janë shtuar në KP me ligjin nr. 35/2020 të miratuar nga Kuvendi, ndaj në rastin konkret merr rëndësi të analizohet nëse është përmbushur aspekti substancial i kriterit “kufizimi vetëm me ligj”.

Në këtë drejtim, Gjykata konstaton se neni 89/b i KP-së titullohet “Përhapja e sëmundjes infektive” dhe nga pikëpamja sistematike është vendosur në Kreun II “Veprat penale kundër personit”, në Seksionin III “Veprat penale të kryera me dashje kundër shëndetit”. Kjo do të thotë se ligjvënësi e ka klasifikuar këtë vepër penale tek ato që dëmtojnë me dashje shëndetin e personave të tjerë.

Neni 89/b i KP-së është strukturuar në tre paragrafë të ndarë, ku paragrafi i parë parashikon veprën penale të përhapjes me dashje të sëmundjes infektive, të rrezikshme për shëndetin, e cila mund të kryhet nga mbartësi i sëmundjes ose nga një person që thjesht ka si qëllim përhapjen e saj. Paragrafi i parë i kësaj dispozitë bën fjalë për vepër penale të kryer në çdo rast me dashje, që përputhet edhe me vendosjen sistematike të nenit 89/b në KP, si dhe nuk paraqet probleme të nivelit kushtetues në drejtim të qartësisë së tekstit të saj.

Gjykata vëren se në paragrafin e dytë neni 89/b parashikon se “kur kjo vepër është kryer nga pakujdesia, dënohet me gjobë ose me burgim deri në dy vjet”. Ky formulim e nxjerr veprën penale nga sistemi i atyre të kryera me dashje, pa dhënë ndonjë arsye se përse nuk është vendosur te Seksioni IV, i cili përmbledh veprat penale kundër shëndetit të kryera nga pakujdesia. Ndonëse në vetvetë, pozicionimi sistematik i një dispozitë ligjore nuk përbën argument të mjaftueshëm për antikushtetutshmërinë e saj. Gjykata vëren se në rastin konkret ky formulim nuk i jep përgjigje të sakte as çështjes së përgjegjësisë penale të individit. Togfjalëshi “kur kjo vepër” nuk kuptohet nëse i referohet përmbajtjes së paragrafit të parë të nenit 89/b ose vetëm titullit të tij. Nëse ajo i referohet përmbajtjes së paragrafit të parë, atëherë është e paqartë se si mund të kryhet nga pakujdesia vepra penale e përhapjes së sëmundjes infektive të rrezikshme nga personi që ka për qëllim përhapjen e saj, ndërsa nëse i referohet thjesht dhe vetëm titullit “Përhapja e sëmundjes

⁴¹⁷ Vendimi nr 24, datë 04.05.2021 i Gjykatës Kushtetuese.

infektive”, atëherë është e paqartë nëse bëhet fjalë për çdo lloj sëmundje infektive ose vetëm për ato të rrezikshmet. Po kështu, duke pasur parasysh kuptimin e fajit në formën e pakujdesisë, formulimi i krijon individit pasiguri për masat që duhet të marrë për të kontrolluar shëndetin dhe diagnostikimin e sëmundjeve eventuale epidemike, që të provojë se nuk ka pasur mundësi as të parashikonte dhe as të dëshironte përhapjen e sëmundjeve infektive. Me fjalë të tjera, nga ky formulim nuk kuptohet se si individ i duhet të veprojë për të parashikuar mundësinë e ardhjes së pasojës penale – përhapjen e sëmundjes infektive, me qëllim shmangien e përgjegjësisë penale.

Gjykata konstaton paqartësi edhe në përmbajtjen e paragrafit të tretë të nenit 89/b, i cili parashikon se “po kjo vepër, kur ka shkaktuar pasoja të rënda për shëndetin ose rrezik për jetën e njerëzve, dënohet me burgim nga tre deri në tetë vjet”. Togfjalëshi “po kjo vepër” në këtë paragraf është sërish i paqartë nëse i referohet veprës penale të paragrafit të parë, veprës penale të paragrafit të dytë ose thjesht titullit të të gjithë nenit. Nëse i referohet paragrafit të parë, atëherë është e paqartë se ku ndryshojnë këto dy vepra penale nga njëra-tjetra, në kushtet kur sëmundja infektive me rrezikshmëri të lartë për shëndetin nëse përhapet do të shkaktojë pasoja të rënda për shëndetin ose rrezik për jetën e njerëzve. Ndërsa nëse i referohet paragrafit të dytë ose titullit të nenit 89/b, atëherë lindin të njëjtat paqartësi të evidentuara gjatë analizës së paragrafit të dytë.

Për rrjedhojë, Gjykata çmon se paragrafët e dytë dhe të tretë të nenit 89/b të KP-së, për shkak të paqartësive në formulim, nuk plotësojnë aspektin substancial të kriterit kushtetues “kufizimi vendoset vetëm me ligj” të nenit 17 të Kushtetutës. Duke mbajtur në konsideratë se mosplotësimi edhe vetëm i një kriteri e bën ligjin të papajtueshëm me Kushtetutën, Gjykata vlerëson të mos analizojë më tej kriteret e tjera për këta dy paragrafë.

Lidhur me nenin 242/a të KP-së, Gjykata vëren se ai përfshihet në Seksionin I “Vepra penale kundër veprimtarisë shtetërore të kryera nga shtetasit”, pjesë e Kreut VIII “Krime kundër autoritetit të shtetit” dhe ka në thelb mbrojtjen e autoritetit shtetëror nëpërmjet ndëshkimit të sjelljeve, veprimeve dhe mosveprimeve që vijnë si pasojë e mosrespektimit të akteve ligjore dhe nënligjore. Dispozita emërtohet “Moszbatimi i masave të autoriteteve shtetërore gjatë gjëndjes së masave të jashtëzakonshme apo gjëndjes së epidemisë” dhe ka në përmbajtje 3 paragrafë. Në paragrafin e parë ligjvënësi ka sanksionuar moszbatimin ose kryerjen e veprimeve në kundërshtim me aktet ligjore apo nënligjore të nxjerra nga organet shtetërore, në funksion të gjëndjes së epidemisë apo të zbatimit të masave të jashtëzakonshme, nga personi, ndaj të cilit është dhënë më parë masë administrative, sjellje që përbën kundërvajtje penale dhe dënohet me gjobë ose me burgim deri në 6 muaj. Në paragrafin e dytë ka përcaktuar se nëse kjo vepër penale është kryer në ushtrim të aktivitetit tregtar, duke vendosur në rrezik shëndetin e njerëzve, sjellja dënohet me gjobë ose me burgim deri në 2 vjet. Ndërsa në paragrafin e tretë ka përcaktuar se moszbatimi i urdhrat të dhënë nga organet kompetente për karantinim ose izolim, apo shkelja e rregullave të karantinës ose të izolimit nga personi mbartës ose jo i sëmundjes infektive, të cilit i është njoftuar ky detyrim nga autoritetet shtetërore përkatëse, dënohet me burgim nga 2 deri në 3 vjet.

Gjykata vëren se përmbajtja e kësaj dispozite në raport me normat e tjera të këtij seksioni të KP-së, që sanksionojnë sjelljet që thyjnë ose kundërshtojnë autoritetin shtetëror, nuk paraqet probleme të nivelit kushtetues në drejtim të qartësisë së tekstit të saj dhe pasigurisë juridike. Në këtë analizë, Gjykata çmon se argumenti i kërkuesit, i mbështetur edhe nga Avokati i Popullit në mendimin me shkrim, se gjatë periudhës së pandemisë mars – dhjetor 2020, autoritetet publike nxorën rreth 190 akte ligjore dhe nënligjore, një pjesë e të cilave u publikuan edhe me vonesë nuk lidhet drejtpërdrejt me qartësinë e nenit 242/a të KP-së nga pikëpamja kushtetuese, por me sjelljen konkrete të autoriteteve publike për përballimin e pandemisë COVID-19. Për sa i takon kësaj të fundit, Gjykata ka theksuar se autoritetet publike duhet t’i justifikojnë publikisht aktet nënligjore, duke dhënë detaje për shkakun, objektin dhe qëllimin, që në një term të vetëm nënkupton “ratio legis”, si dhe duke vënë në dispozicion të publikut informacionin e duhur, përfshirë edhe informacionin se si kufizimet janë në përputhje me kërkesat e parimeve kushtetuese të ligjshmërisë, barazisë

dhe proporcionalitetit. Po kështu, raportimi periodik përpara legjislativit i autoriteteve publike që marrin këto masa kufizuese i shërben shtetit të së drejtës, në të cilin pushteti legjislativ, ndër të tjera, kontrollon dhe garanton përgjegjshmërinë e organeve të ekzekutivit (shih vendimin nr. 11, datë 09.03.2021 të Gjykatës Kushtetuese). Për rrjedhojë, Gjykata vlerëson se kjo dispozitë e përmbush aspektin substancial të kriterit “kufizimi vendoset vetëm me ligj”.

Lidhur me kriterin tjetër kushtetues të nenit 17 të Kushtetutës, që ka të bëjë me përligjjen e ndërhyrjes për shkak të interesit publik, kërkuesi nuk ka ngritur ndonjë pretendim në këtë drejtim. Ndërsa subjekti i interesuar, Kuvendi, ka parashtruar se interesi publik i këtyre dispozitave tejkalon situatën e pandemisë COVID-19, pasi, aktualisht, gjashtë prej sëmundjeve epidemike/pandemike vijojnë të jenë ende aktive, duke shkaktuar pasoja të rënda në shëndetin botëror.

Gjykata vëren se megjithëse shkak për përfshirjen e neneve 89/b dhe 242/a në KP, të miratuara me ligjin nr. 35/2020, u bë pandemia e shkakuar nga COVID-19, mënyra e formulimit të tyre është bërë për t’iu përgjigjur të gjitha situatave të sëmundjeve epidemike ose pandemike. Gjykata ka pranuar se “mbrojtja e shëndetit” të qytetarëve është një nga “qëllimet legjitime” që mundëson ndërmarrjen e masave kufizuese për parandalimin dhe luftimin e sëmundjeve infektive me rrezikshmëri të lartë, po kuptohet, vetëm nëse ato janë të “përcaktuara në ligj” dhe “të domosdoshme në një shoqëri demokratike” (shih vendimin nr. 11, datë 09.03.2021 të Gjykatës Kushtetuese). Duhet evidentuar se neni 242/a i KP-së sanksionon penalisht edhe individin që nuk zbaton masat e jashtëzakonshme, të cilat, sipas nenit 170, pika 1, të Kushtetutës, mund të vendosen për shkak të gjëndjes së luftës, gjëndjes së jashtëzakonshme ose gjëndjes së fatkeqësisë natyrore dhe zgjasin për aq kohë sa vazhdojnë këto gjendje. Gjykata, duke konsideruar natyrën dhe qëllimin e masave të jashtëzakonshme, vëren se, në këto raste, neni 242/a synon qëllimin legjitim të mbrojtjes së rendit dhe sigurisë publike. Për rrjedhojë, Gjykata vlerëson se kufizimi i lirisë personale nga të dyja dispozitat e kundërshtuara përligjet nga ekzistenca e interesit publik, që lidhet me mbrojtjen e shëndetit, të rendit dhe të sigurisë publike.⁴¹⁸

Jam i mendimit që Gjykata Kushtetuese ka vepruar drejtë, duke mos shfuqizuar këto norma penale, të cilat lidhen më ruajtjen e shëndetit të popullsisë nga persona që mund të përhapin sëmundje ngjithëse ose shkelin rregullat e karantinimit. Këto masa me karakter penal i shërbejnë parandalimit të përgjithshëm dhe të posaçëm. Gjithashtu Gjykata Kushtetuese, me të drejtë ka shfuqizuar edhe dy paragrafë të tjerë në nenin 89/b të Kodit Penal, të cilët për nga mënyra se si ishin formuluar, megjithëse kishin qëllim të drejtë, nuk ishin të qartë si norma penale dhe për rrjedhojë çënonin parimin e sigurisë juridike.

5.2.2 Respektimi i hierarkisë së ligjeve

Në Shqipëri, rendi kushtetues, njeh disa lloje të ndryshme ligjesh. Pra, ligjet në vendin tonë janë të ndara në disa kategori, ndarje e cila bazohet në shumicën e kërkuar për miratimin e atij ligji. Për këtë arsye kemi ligje që miratohen me shumicë të cilësuar, me shumicë absolute dhe me shumicë të thjeshtë. Referuar legjislacionit penal, rezulton se dy ligjet kryesore janë Kodi Penal dhe Kodi Penal Ushtarak. Duke qenë kode, këto dy ligje, sipas parashikimit të nenit 81, pika 2, gërma “d” të Kushtetutës, klasifikohen si ligje me shumicë të cilësuar, për të cilat kërkohet që të votohen nga jo më pak se tre të pestat (84) e të gjithë deputetëve.

Duke iu referuar Kodit Penal, na rezulton se neni 1/a, paragrafi II, parashikon se “Legjislacioni penal përbëhet nga ky Kod dhe ligje të tjera që parashikojnë vepra penale”. Në këtë formulim, ligjvënësi nuk ka parashikuara shprehimisht kushte specifike përse i përket llojit të ligjeve të tjera në të cilat mund të parashikohen vepra penale, nëse ato duhet të jenë ligje të cilësuar sikurse është vetë Kodi Penal, pra të barazvlefshëm me këtë të fundit nga fuqia e tyre

⁴¹⁸ Vendimi nr.39, datë 15.12.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

juridike.⁴¹⁹ Bazuar në këtë parashikim të Kodit Penal, ligjvënësi ka miratuar norma penale dhe në ligje të tjera të cilat janë votuar dhe miratuar me shumicë të thjeshtë. Këto ligje sipas rastit, janë bërë objekt shqyrtimin të Gjykatës Kushtetuese, e cila ka mbajtur qëndrimin se “Kërkuesi pretendon se neni 58 i ligjit është antikushtetues, pasi parashikon si kundërvajtje penale jashtë dispozitave të Kodit Penal, përvetësimin e padrejtë të titullit të ekspertit kontabël duke e shoqëruar edhe me sanksionin përkatës, gjobë ose burgim deri në 2 vjet.

Gjykata thekson se Kodi Penal përbën ligjin më të rëndësishëm, ku përmbledhen në mënyrë të sistemuar dispozitat penalo-juridike. Ky Kod përmban jo vetëm parimet kryesore mbi të cilat duhet të mbështetet drejtësia penale, por edhe veprat të cilat konsiderohen si të dënueshme. Një nga parimet kryesore që përshkon këtë Kod është edhe parimi i ligjshmërisë që nënkupton parashikimin me ligj të veprave penale dhe mosdënimin për një vepër që nuk është parashikuar shprehimisht si krim ose kundërvajtje penale. Qëllimi i këtij parimi është jo vetëm respektimi i ligjit për çdo rast dhe për çdo vepër penale, por edhe njohja e subjekteve me të gjitha ato veprime apo mosveprime, të cilat konsiderohen të dënueshme. Duke qenë se Kodi Penal, krahas Kushtetutës, është burimi kryesor i së drejtës penale dhe në zbatim të parimit të ligjshmërisë, parashikimi i veprave penale duhet të bëhet pikërisht në këtë Kod, si ligji bazë që parashikon krimet dhe kundërvajtjet penale ose në një ligj të barazvlefshëm me të nga fuqia juridike. Një gjë e tillë i vjen në ndihmë shtetasve, të cilët mund të orientohen më mirë në kuadrin e gjerë të ligjeve që mund të parashikojnë vepra penale, me qëllim njohjen e tyre me ndalimet ligjore sipas fushave të ndryshme.

Gjykata çmon se dispozita që e klasifikon një veprim të caktuar – në rastin konkret mbajtjen e padrejtë të titullit të ekspertit kontabël – si vepër penale, jashtë dispozitave të Kodit Penal dhe si pjesë e një ligji të miratuar me shumicë të thjeshtë të deputetëve, bie ndesh me parimin e kushtetutshmërisë, pasi prek drejtpërdrejt shtetasit në të drejtat dhe liritë e tyre duke mosrespektuar shumicën e cilësuar për këtë qëllim. Dënimi penal është masë shtrënguese që zbatohet nga shteti nëpërmjet gjykatave, në bazë të ligjit, kundër personave fajtorë që kanë kryer veprën penale. Ai dallohet nga masat e tjera shtrënguese që merr shteti ndaj personave që kryejnë vepra penale për shkak të pasojave që ka. Në interpretim të nenit 1/a të Kodit Penal, i cili parashikon se legjislacioni penal përbëhet nga ky Kod dhe ligje të tjera që parashikojnë vepra penale, Gjykata Kushtetuese çmon se për këtë qëllim, me ligje të tjera do të kuptohen ato akte të ligjvënësist që miratohen me shumicë të cilësuar prej 3/5 të anëtarëve të tij. Për këtë arsye, ligjvënësi duhej të kishte gjetur mekanizmin e përshtatshëm procedural që, në kuadër të garancisë për ushtrimin e profesionit të ekspertit kontabël dhe në përputhje me kriteret ligjore për këtë qëllim, të respektonte shumicën e cilësuar prej 3/5 për dispozitën që parashikon veprën penale”.⁴²⁰

Në këtë rast të parë, Gjykata Kushtetuese, mbajti një qëndrim të qartë dhe konçiz, që normat penale nuk mund të jenë jashtë ligjve që nuk janë votuar me shumicë të cilësuar. Në një tjetër rast, Gjykata Kushtetuese u shpreh se “Gjykata, në çështjen në shqyrtim, e sheh me vend të nënvizojë dallimin që ekziston midis ligjeve organike, që miratohen me shumicë të cilësuar, dhe ligjeve të zakonshme që miratohen me shumicë të thjeshtë. Nga pikëpamja e burimeve të së drejtës ligjet organike ose të cilësuar, qëndrojnë më lart se ligjet e zakonshme. Nga kjo pikëpamje ligjet e zakonshme nuk mund të trajtojnë çështje që janë parashikuar të trajtohen nga kodet apo ligjet organike. Nëse kushtetutëbërësi do të kishte dëshiruar një trajtim të njëjtë të tyre, neni 81, pika 2, i Kushtetutës nuk do të ekzistonte. Nga shqyrtimi i debateve të Komisionit Parlamentar për hartimin e Kushtetutës rezulton se ekzistonte ideja që një kategori ligjesh, për shkak të rëndësisë të tyre, të miratoheshin nga Kuvendi me shumicë të cilësuar, së pari për t’i bërë ato sa më të qëndrueshme dhe, së dyti, për të shmangur mundësinë që forca politike, që do të kishte shumicën, të cenonte

419 Enkelejda Turkeshi, “Mbi zgjedhjen e ligjvënësist për sanksionimin e veprave penale në ligje të tjera, jashtë dispozitave të Kodit Penal”, botuar në revistën “Studime juridike”, botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, Shtëpia botuese “Pegi”, nr.2, viti 2012, fq.242.

420 Vendimi nr. 3, datë 5.2.2010 i Gjykatës Kushtetuese.

parime themelore për funksionimin e një shoqërie demokratike (Shih "Debati Kushtetues 1" fq. 298 e në vijim).

Legjislacioni penal ka për detyrë të mbrojë vlera të rëndësishme të tilla si pavarësinë e shtetit dhe tërësinë e tij territoriale, dinjitetin e njeriut, të drejtat dhe liritë e tij, rendin kushtetues, pronën etj. (shih nenin 1/b të Kodit Penal). Ky legjislacion është një tregues kuptimplotë për çdo vend, në kuptimin se sa ai është në gjendje të balancojë të drejtën e shtetit për të siguruar rendin publik e shoqëror nga njëra anë, me të drejtat dhe liritë e individit nga ana tjetër. Në vlerësimin e Gjykatës kjo është, gjithashtu, një arsye tjetër që e ka detyruar kushtetutëbërësin të kërkojë një konsensus më të gjerë nga forcat politike të përfaqësuara në Kuvend, me qëllim që sanksionet penale të parashikohen vetëm për ato lloj veprimesh ose mosveprimesh, të cilat, në përputhje me parimin e proporcionalitetit, të jenë të krahasueshme për nga rëndësia me vlerat që mbrojnë.

Për sa më sipër Gjykata konsideron se miratimi i dispozitave penale pa respektuar procedurën e parashikuar nga neni 81 pika 2, shkronja "d" e Kushtetutës, vjen në kundërshtim me parimet e shtetit të së drejtës dhe me qëllimet e legjislacionit penal. Sipas nenit 4, pika 1 të Kushtetutës, e drejta përbën bazën dhe kufijtë e veprimtarisë së shtetit. Në këtë kuptim miratimi i dispozitave të reja penale, ndryshimi ose plotësimi i tyre me shumicë të thjeshtë, dhe jo me tre të pestat e të gjithë anëtarëve të Kuvendit, përbën një akt që i bie ndesh këtyre parimeve.

Gjykata çmon se delegimi që ka bërë ligjvënësi në paragrafin e dytë të nenin 1, shkronja a, të Kodit Penal për përfshirjen e dispozitave penale edhe në ligje të tjera, nuk është argument për të justifikuar miratimin e dispozitave të reja penale me ligje të thjeshta (siç quhen në doktrinën kushtetuese ligjet që kërkojnë miratim me shumicë të thjeshtë). Një delegim i tillë duhet të respektojë në çdo rast parimet e ligjshmërisë dhe të shtetit të së drejtës, të sanksionuara në nenet 4, 29, në lidhje dhe me nenin 81, pika 2, të Kushtetutës.

Subjektet e interesuara kanë pretenduar se kufizimi i lirisë të personit, krahas të drejtave dhe lirive të tjera të parashikuara në Kushtetutë, është kompetencë ekskluzive e ligjvënësit, mjafton që, në zbatim të nenit 17 të Kushtetutës, të bëhet me ligj për një interes publik ose për mbrojtjen e të drejtave të të tjerëve. Në përputhje me parimin e proporcionalitetit është e vërtetë se ligjvënësi, lidhur me vlerësimin e mjetit të zgjedhur për ndëshkimin e shkelësve të ligjit dhe qëllimit që kërkohet të arrihet, ka një hapësirë të lirë dhe të gjerë veprimi, e cila mund të shqyrtohet në shkallë të kufizuar nga kjo Gjykatë. Megjithatë, Gjykata vlerëson se kur është fjala për parashikimin e dispozitave penale si "ultima ratio" ose dhe të ligjeve të tjera organike, të parashikuara shprehimisht në nenin 81, pika 2, të Kushtetutës, kjo hapësirë është e kushtëzuar në çdo rast nga detyrimi për miratimin e tyre me tre të pestat e deputetëve të Kuvendit.

Në doktrinën kushtetuese të vendeve ku nuk ka dispozita të ngjashme me nenin 81 pika 2 të Kushtetutës shqiptare, është konsideruar si një problem serioz shpërndarja e normave penale jashtë Kodit Penal. Arsyeja qëndron në faktin se një shpërndarje e tillë ka sjellë inflacion të këtyre normave, për shkak të pasaktësive në formulim, zëvendësimin e rregullimeve juridike të sjelljeve, që mund të përbënin kundërvajtje administrative me rregullime juridike penale, duke krijuar njëkohësisht vështirësi serioze në njohjen, kuptimin dhe zbatimin e tyre.

Gjykata, në vijim të arsyetimeve të saj, e sheh me vend të theksojë se shpërndarja e normave juridiko penale në ligje të ndryshme, si dhe ndryshimet e shpeshta në legjislacionin penal, nuk i shërbejnë stabilitetit juridik të vendit, si një kusht i rëndësishëm për funksionimin e shtetit të së drejtës".⁴²¹

Në rastin e dytë Gjykata Kushtetuese e ka elaboruar më shumë qasjen e saj, duke bërë dallimin midis akteve juridike të miratuara me shumicë të cilësuar dhe ato të miratuara me shumicë të thjeshtë, arsyen e kodifikimit të ligjeve dhe arsyet se përse është më e pëlqyeshme që *normat penale* të parashikohen vetëm në Kodin Penal dhe jo të shpërndahen në një tërësi aktesh. Kjo në thelb ndihmon edhe sigurinë juridike në drejtim të qartësisë dhe

421 Vendimi nr. 1, datë 12.1.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

parashikueshmërisë së normës. Ajo që tërheq vëmendjen është se për herë të parë, Gjykata Kushtetuese, i referohet edhe diskutimeve të Komisionit për hartimin e projektkushtetutës, për të shfuqizuar norma ligjore. Kjo qasje e Gjykatës Kushtetuese, bie në kundërshtim me jurisprudencën e saj të mëparshme, veçanërisht në rastin e shqyrtimit të kushtetutshmërisë së dënimit me vdekje të trajtuar në këtë punim. Jemi të mendimit që në këto raste, duke qenë se referimi në këto diskutime nuk përputhet me metodat e interpretimit tekstualist, përdorimi i tyre duhet të shmanget nga ana e Gjykatës Kushtetuese.⁴²²

Në rastin tjetër të shfaqur, Gjykata Kushtetuese përsëriti qëndrimin e saj të mëparshëm, duke u shprehur se “Sipas kësaj Gjykatë, kushtetutbërësi nëpërmjet nenit 81/2, shkronjat “a”, “b”, “c” “ç”, “dh”, “e”, “ë”, “f” ka përcaktuar ligjet që kërkojnë shumicë të cilësuar sipas objektit dhe përmbajtjes së tyre (p.sh. shtetësia, zgjedhjet, referendumet), por ka lënë jashtë këtij përcaktimi shkronjën “d” të nenit ku bëhet fjalë për kodet. Për kuptimin e nenit 81/2, shkronja “d” të Kushtetutës, Gjykata çmon t’i referohet interpretimit historik, logjik, teleologjik të kësaj dispozitë, duke pasur parasysh kontekstin në të cilin është miratuar. Praktika e deriatëhershme legjislative ishte e tillë që veprat penale të përmbledheshin në mënyrë të kodifikuar. Kushtetuta është miratuar në vitin 1998, periudhë kur veprat penale i kishim të sanksionuara në kodin penal, por edhe para viteve ‘90 sanksionimi i veprave penale ishte realizuar në kodet penale përkatësisht të viteve 1952 dhe 1977. Për rrjedhojë, për shkak të kësaj tradite legjislative në vijimësi, pas fjalës “kode”, në shkronjën “d” të nenit 81/2 të Kushtetutës, objekti ose përmbajtja nuk është specifikuar ashtu si për të gjitha rastet e tjera nga shkronja “a” në shkronjën “f” të kësaj dispozitë.

Gjykata çmon se Kuvendi nuk mund të miratojë një ligj të ri ose shtesa në një ligj të mëparshëm, të cilat kërkojnë “shumicë të cilësuar”, me “shumicë të thjeshtë”, sepse në këtë mënyrë ligjet që kërkojnë “shumicë të cilësuar” mund ta humbasin rëndësinë e tyre.

Për më tepër, Gjykata vlerëson se respektimi i kriterit kushtetues “shumicë e cilësuar”, për sanksionimin e veprave penale në Kodin Penal, është edhe në funksion të parimit të sigurisë juridike. Ky parim ka si kërkesë të domosdoshme faktin që ligjet në tërësi duhet të garantojnë qartësi, parashikueshmëri dhe kuptueshmëri për individin, prandaj dhe praktika e përqëndrimit të veprave penale vetëm në kod do të ishte një orientim i mirë për informimin e individëve për veprimet ose mosveprimet e tyre, të cilat mund të konsiderohen të kundërligjshme në fushën e së drejtës penale.

Si përfundim, Gjykata vlerëson se neni 15/a i ligjit nr.9794, datë 23.07.2007 “Për disa ndryshime dhe shtesa në ligjin nr.8402, datë 10.09.1998 “Për kontrollin dhe disiplinimin e punimeve të ndërtimit”, nuk është miratuar sipas kushteve të kërkuara nga neni 81/2 i Kushtetutës, prandaj dhe kërkesa e paraqitur nga kërkuesi, në kuptim të nenit 145/2 të Kushtetutës, duhet pranuar”.⁴²³

Në këtë vendim, përveçse përsëriten parimet e trajtuara edhe më sipër, në lidhje me rëndësinë e dallimit midis ligjeve që miratohen me shumicë të thjeshtë dhe ligjeve që miratohen me shumicë të cilësuar, si edhe të parashikimit të normave penale në Kodin Penal, tërheq vëmendjen metoda e interpretimit tekstualist dhe origjinalist të së drejtës dhe përkatësisht të rregullit të kuptimit të njëjtë (*fixed-meaning canon*), sipas të cilit fjalët ruajnë kuptimin që ato kanë pasur në momentin e miratimit të tyre.⁴²⁴ Kështu Gjykata Kushtetuese, konstaton se deri në vitin 1998, kur u hartua dhe u miratua Kushtetuta aktuale, legjislacioni penal deri në ato momente, kishte qenë i kodifikuar vetëm në Kodin Penal. Kjo situatë ishte e njëjtë dhe e pandryshuar edhe në vitin 1998, kur u miratuar Kushtetuta, duke qenë se normat penale ndodheshin të parashikuara

422 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, “Reading Law: The interpretation of legal text”, 2012, pjesa “Nocioni i rremë se raportet e komisioneve dhe debatet parlamentare janë një ndihmë e vlefshme në interpretimin ligjor”, fq.282-296.

423 Vendimi nr. 23, datë 8.6.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

424 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, “Reading Law: The interpretation of legal text”, 2012, pjesa “Nocioni i rremë se raportet e komisioneve dhe debatet parlamentare janë një ndihmë e vlefshme në interpretimin ligjor”, fq.80-89.

në Kodin Penal (dhe në Kodin Penal Ushtarak). Me këtë linjë arsyetimi, Gjykata Kushtetuese do të tregojë që në momentin e miratimit të Kushtetutës, kuptimi që ekzistonte në atë kohë, ishte që normat penale parashikoheshin vetëm në Kodin Penal. Për rrjedhojë, ky kuptim kishte mbetur i pandryshuar në kohë. E vetmja kritikë që mund t'i bëhet këtij argumenti, është fakti që Gjykata Kushtetuese, e nis historinë kodifikimit të normave penale, në periudhën e regjimit komunist, pasi përmend vetëm kodet penale të viteve 1952 dhe 1977, ndërkohë që duhej të kishte filluar analizën që nga krijimi i Shtetit modern Shqiptar, me shpalljen e pavarësisë në vitin 1912. Siç e kemi përmendur, legjislacioni penal i zbatuar në Shqipëri, përbëhej edhe nga Kodi Penal Osman (miratuar në vitin 1858), zbatuar në Shqipëri në periudhën 1912-1927, Kodi Penal Ushtarak Osman, zbatuar në Shqipëri, në periudhën 1912-1932, Kodi Penal i vitit 1927, si edhe Kodi Penal Ushtarak në kohë Pajeje, miratuar në vitin 1932. Duke e shtrirë analizën edhe në këtë periudhë del qartë kuptimi i kodifikimit të normave penale në vendin tonë, të cilat janë pasqyruar kryesisht në kode penale dhe për rrjedhojë edhe kuptimi orgjinalist i nenit 81, pika 2, gërma "d" të Kushtetutës sonë, miratuar në vitin 1998.

Analiza e jurisprudencës së mësipërme, na tregon se në rastin kur jemi përpara veprave penale, të cilat janë parashikuara në akte ligjore, por që nuk janë miratuar nga Kuvendi me shumicë të cilësuar, atëherë do të jemi përpara rasteve të "dënimit pa ligj", mundësi kjo që ndalohet nga parashikimi i nenit 29 të Kushtetutës së Shqipërisë.

Në këtë rast Gjykata Kushtetuese, nuk kontrollon nëse kriminalizimi i një sjellje të caktuar nga ligjvënësi, është apo jo kushtetues, por analizon nëse forma e zgjedhur prej tij, përputhet ose jo me kriteret kushtetuese të kufizimit të të drejtave. Në këtë aspekt, miratimi i veprave penale në ligje me shumicë të thjeshtë përbën shkelje të Kushtetutës.

5.2.3 Raste praktike

Në lidhje me aplikimin e këtij parashikimi, nga jurisprudenca e Gjykatës së Lartë, rezulton se ka pasur pretendime që vepra penale e mashtrimit për të cilën janë akuzuar, nuk ka qenë parashikuar si e tillë në kohën e kryerjes së saj. Gjykata e Lartë në këto raste ka bërë një analizë të historike të parashikimeve të Kodit Penal dhe ka konkluduar se një vepër e tillë penale ka ekzistuar dhe vijonte të qendronte.⁴²⁵ I njëjti problem mbetet edhe me kriminalizimin e pjesëmarrjes në organizatë kriminale, ku nga ndryshimi i shpeshtë i legjislacionit penal, gjykatat duhet të bënin një analizë, nëse realisht sjellja e të gjykuarve përfshihej apo jo në një nga normat penale në fuqi, në kohën e kryerjes së veprimit përkatës.⁴²⁶

Në një tjetër rast interesant, lindur nga praktika gjyqësore, rezulton se një individ që kishte marrë hua nga një firmë piramidale, u akuzua se ishte pjesë e mashtrimit, ndërkohë që ligji i posaçëm penal kishte dalë më vonë. Gjykata e Lartë në katë rast konkludoi se *"Dihet gjithashtu se, zbulimi dhe konstatimi i veprimeve mashtruese dhe natyrës së kundërligjeshme (kriminale) të veprimtarisë së firmës "GJ." dhe simotrave të saj, ndodhi në kohë më vonë, ndodhi mbasi i gjykuari e kishte marrë shumën e përmendur, në formë huaje dhe për të zhvilluar biznes, me interes të përbashkët, me firmën në fjalë. Ligji i posaçëm penal me nr.8188, i titulluar "Për ndalimin e skemave piramidale mashtruese të huamarrjes",⁴²⁷ sipas dispozitës së nenit 2 të të cilit, organizimi dhe funksionimi i skemave piramidale mashtruese të huamarrjes përbën krim (dhe dënohet me jo më pak se 20 vjet burgim dhe me konfiskim të pasurisë së luajtëshme dhe të paluajtëshme), u miratua nga Kuvendi i Shqipërisë, dhe hyri në fuqi më 23 Janar 1997, domethënë disa muaj pas marrjes së shumës së huasë prej të gjykuarit nga firma "GJ.", madje edhe mbas vënies në përdorim*

425 Vendimi nr.605, datë 31.10.2001 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

426 Vendimi nr.14, datë 17.4.2007 i Gjykatës Kushtetuese.

427 Legjislacioni i vjetër kushtetues (para Kushtetutës së vitit 1998) nuk parashikonte ndarje midis ligjeve dhe hierarki midis tyre.

të kësaj shumë, për të çelur L/C dhe për blerjen e 10.000 T-ve grurë, transaksionë këto, të cilat sikurse është pranuar nga të dy gjykatat, u kryen nëpërmjet bankave dhe agjencive të transportit e portuale shqiptare e të huaja, rrugë këto që në rastin konkret u provua se përjashtojnë fshehtësinë e tyre. Prezumimi i të kundërtës dhe aq më shumë, pranimi i dijenisë së të gjykuarit O. për burimin kriminal të parave që mori hua dhe përdori për çeljen e L/C-së dhe blerjen e grurit (dihet se fakti që burimi i këtyre parave është jo i ligjshëm, u publikua mbas daljes së ligjit të sipërcituar), bie ndesh me parimet dhe frymën e përgjithëshme të legjislacionit shqiptar që burojnë nga neni 29 i Kushtetutës dhe nenet 2 e 3 të K.Penal⁴²⁸.

Element tjetër që lidhet me parashikimet kushtetuese të nenit 29, është edhe koha e ndjekjes penale dhe e gjykimit të tij. Një person që pretendohet se ka kryer një vepër penale, duhet që të ndiqet, hetohet dhe gjykohet brenda një periudhë të caktuar. Sa më shumë kalon koha nga kryerja e një veprë penale, aq më e vështirë bëhet gjykimi i një personi dhe krijohen kushte për dëmtimin, humbjen apo zhdukjen e provave dhe për këtë arsye autoritetet e ndjekjes penale duhet të veprojnë gjithmonë me shpejtësi. Kjo shoqërohet edhe me sigurinë e personave që nuk do të hetohen pafundësisht. Për këtë arsye, në Kodin Penal është parashikuar edhe instituti i parashkrimit të ndjekjes penale,⁴²⁹ i cili në varësi të llojit të veprës penale, parashikon afate të ndryshme parashkrimi, kalimi i të cilave, pengon gjykimin e metejshëm të individit. Megjithatë ky afat nuk zbatohet për veprat penale vazhduese, për të cilin afati fillon të ecë, jo për secilën vepër penale, por kur ndalon veprimtaria kriminale.⁴³⁰

Një tjetër rast interesant, për të vlerësuar nëse veprimi apo mosveprimi është kriminalizuar nga legjislacioni në fuqi, lidhet me veprat penale referuese (blanketë), të cilat të referojnë, sipas rastit, në akte të tjera ligjore dhe nënligjore. Kjo çështje është shtruar për diskutim edhe në rastin kur nga ministri përgjegjës për arsimin, në hapjen dhe mbylljen e institucioneve të larta universitare, nuk ishin marrë në konsideratë rekomandimet e Këshillit të Akreditimit dhe ku Gjykata e Lartë mbajti qëndrimin se, "Për sa më sipër, ky Kolegj çmon të analizojë veprimin e kryer prej të pandehurit M.F. vetëm nën dritën e dispozitave ligjore të Ligjit "Për arsimin e Lartë në Republikën e Shqipërisë". Kështu, dispozita ligjore e referuar nga ana e organit të akuzës, neni 44 i Ligjit nr.9741, dt. 21.05.2007 "Për arsimin e lartë në Republikën e Shqipërisë" i ndryshuar me ligjet nr.9832, dt. 12.11.2007 dhe nr.10307 dt. 22.07.2010, parashikon: "...1. Hapja e programeve të reja të studimeve të të gjitha cikleve të arsimit të lartë privat, mbyllja dhe riorganizimi i tyre bëhen me urdhër të Ministrit të Arsimit dhe Shkencës, në bazë të kërkesës së arsimit të lartë.... 2. Ministri i Arsimit dhe Shkencës përcakton dokumentacionin që duhet të përmbajë projekti i paraqitur për dhënien e lejes për hapjen e programeve të reja dhe që ka të bëjë me misionin e objektivat afatgjatë të institucionit, programet e studimeve, skemën e financimit, si dhe afatet e procedurat për shqyrtimin e projekteve. 3. Ministria e Arsimit dhe Shkencës i kërkon Këshillit të Akreditimit të Arsimit të Lartë të paraqesë vlerësimin e tij për programet e studimit, të paraqitura në projekt. 4. Ministri i Arsimit dhe Shkencës refuzon një projekt kur: Këshilli i Akreditimit të Arsimit të Lartë jep vlerësim negativ për të gjitha programet e studimeve...."

...

Së pari: Ky Kolegj vëren se, nga interpretimi literal, por edhe ai logjik dhe sistematik i dispozitës së sipërcituar, së bashku me dispozitat e tjera të Ligjit nr.9741, dt. 21.05.2007 "Për

428 Vendimi nr.245, datë 20.4.2005 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

429 Kodi Penal, neni 66: Nuk mund të bëhen ndjekje penale kur nga kryerja e veprës deri në çastin e marrjes së personit si të pandehur kanë kaluar: a) dyzet vjet në rastin e krimeve që parashikojnë dënim me burgim të përjetshëm; b) njëzet vjet për krimet që parashikojnë dënim jo më të ulët se dhjetë vjet burgim ose dënim tjetër më të rëndë; c) dhjetë vjet për krimet që parashikojnë dënim nga pesë gjer në dhjetë vjet burgim; ç) pesë vjet për krimet që parashikojnë dënim gjer në pesë vjet burgim ose gjobë; d) tre vjet për kundërvajtjet penale që parashikojnë dënim gjer në dy vjet burgim; dh) dy vjet për kundërvajtjet penale që parashikojnë dënim me gjobë. Veprat penale të kreut II, seksionit I, nenet 76 - 79/c, nuk i nënshtrohen parashkrimit.

430 Vendimi nr.28, datë 20.6.2007 i Gjykatës Kushtetuese.

arsimin e lartë në Republikën e Shqipërisë” i ndryshuar me ligjet nr.9832, dt. 12.11.2007 dhe nr.10307 dt. 22.07.2010, rezulton se, hapja e programeve të reja të studimeve është në diskrecion të Ministrit të Arsimit, duke iu njohur atij në këtë mënyrë kompetenca ekskluzive vendimmarrëse.

Kolegji arriti në këtë konkluzion nisur nga interpretimi sistematik, literal e gramatikor i nenit 44 të sipërcituar, i cili, ndërkohë që në paragrafin e tij të parë sanksionon qartazi kompetencën ekskluzive të ministrit të arsimit, në ushtrim të funksioneve të tij, për të vendosur hapjen, riorganizimin apo mbylljen e programeve të reja të studimeve të të gjitha cikleve të arsimit të lartë privat, në paragrafin e katërt, të cilit i është referuar organi i akuzës, përdor termin “një projekt refuzohet”, term i cili është i ndryshëm nga “një program nuk hapet”. Leximi i këtij paragrafi nuk mund të bëhet i veçuar nga pjesa tjetër e dispozitës dhe as nga dispozitat e tjera të të njëjtit ligj. Qartazi, në ndryshim me çka pretenduar akuza, paragrafi i katërt i nenit 44 të Ligjit “Për arsimin e lartë në Republikën e Shqipërisë” i referohet refuzimit të një projekti në tërësi dhe jo moshapjes së një programi. Një projekt i paraqitur për miratim përpara Ministrisë së Arsimit nga një institucion i arsimit të lartë privat, mund të përmbajë në vetvetë disa programe, ndaj dispozita përdor termin: “...kur ka dhënë vlerësim negativ për të gjitha programet e studimeve.”. Qartazi kjo dispozitë parashikon se, **kur të gjitha programet në përmbajtje të një projekti janë vlerësuar negativisht prej Këshillit të Akreditimit të Arsimit të Lartë, atëherë refuzohet i gjithë projekti.**

Në çështjen objekt gjykimi nuk ndodhemi përpara këtij rasti pasi, ashtu siç pretendohet edhe prej vetë akuzës, Shkolla e Arsimit të Lartë Privat “V.”, në kërkesën e saj ka kërkuar hapjen e tetë programeve të reja të studimit, prej të cilave për 4 degë Këshilli i Akreditimit ka dhënë vlerësim negativ, për një vlerësim pozitiv dhe për tre të tjera ka dhënë vlerësim pozitiv me kushte.

Kështu, nga provat e administruara në gjykim rezultoi se, Këshilli i Akreditimit të Arsimit të Lartë, me vendimin nr.192, dt. 24.06.2011 ka vendosur për tre prej degëve të kërkuara, përkatësisht Inxhinieri Elektrike, Mekatronikë dhe Administrim Publik, që Bachelor të mos hapen, në Stomatologji Master i Shkencave të mos hapet, Bachelor në Gjuhë dhe Letërsi Arabe të hapet, ndërsa për degët Inxhinieri Ndërtimi, Mjekësi dhe Farmaci nuk ka dhënë një vlerësim përfundimtar por i ka lënë disa kushte dhe detyrën që pasi t’i plotësojë ato të vërë në dijeni Këshillin e Akreditimit në mënyrë që ky të ribëjë procedurën e verifikimit. Në këto kushte, ky Kolegj vëren se, nuk ndodhemi përpara kushteve të parashikuara nga neni 44/4 i Ligjit “Për arsimin e lartë në Republikën e Shqipërisë”, pasi, për sa kohë që Këshilli i akreditimit nuk ka dhënë vlerësim negativ për të gjitha programet por vetëm për një pjesë të tyre, nuk kishte përse të refuzohej projekti në tërësi, ndaj nuk mund të flitet për shkelje të tij prej të pandehurit M.F.. Në të kundërt, në rast se i pandehuri, ashtu siç pretendohet prej organit të akuzës, do të kishte refuzuar projektin e subjektit “V.” për hapjen e tetë programeve të reja të studimit edhe pse Këshilli i Akreditimit nuk kishte dhënë vlerësim negativ për të gjitha këto programe, atëherë do të kishim një veprim të tij në kundërshtim me ligjin.

Së dyti: Akuza në mbështetje të pretendimeve të saj i është referuar nenit 62 të Ligjit për arsimin e lartë, dispozitë ligjore kjo e cila parashikon procedurën e akreditimit dhe jo atë të hapjes së programeve të reja të studimeve, e cila parashikohet në nenin 42 të po të njëjtit Ligj. Ky Kolegj vëren se në çështjen objekt gjykimi kjo dispozitë nuk mund të aplikohet për sa kohë që organi i akuzës pretendon si fakt penal hapjen e programeve të reja të studimit dhe jo akreditimin e tyre. Jo vetëm që kompetenca për hapjen e programeve të reja i përket me ligj ekskluzivisht ministrit, por në asnjë dispozitë ligjore nuk parashikohet detyrueshmëria e vendimit të Këshillit të Akreditimit në marrjen e këtij vendimi prej ministrit. Përkundrazi, ligjet e sipërcituara i njohin Këshillit të Akreditimit kompetenca jo vendimmarrëse në këtë procedurë por vlerësuese, edhe vendimi që merr ky organ pasi vlerëson kërkesën parashikohet prej ligjit si vendim negativ, pozitiv ose pozitiv me kushte duke kërkuar plotësimin e mëtejshëm të kushteve, dhe jo si pranim apo refuzim. Në asnjë rast, në asnjë dispozitë ligjore që i referohet Këshillit të Akreditimit për sa i takon hapjes së programeve (nga ana e organit të akuzës ngatërrohet hapja e programeve me akreditimin, ky i fundit është në kompetencë të Këshillit të Akreditimit) nuk përdoret termi vendim por vlerësim.

Vetë neni 44 i Ligjit, paragrafit të katërt të të cilit i është referuar akuza, në paragrafin e tretë të tij parashikon: "...3. Ministria e Arsimit dhe Shkencës i kërkon Këshillit të Akreditimit të Arsimit të Lartë të paraqesë vlerësimin e tij për programet e studimit, të paraqitura në projekt....". Në analizë të dispozitave ligjore dhe procedurës së parashikuar nga ligji i posaçëm për hapjen e një programi të ri, që nga paraqitja e kërkesës prej institucionit të arsimit të lartë privat e deri tek nxjerrja e urdhrit prej ministrit, roli i Këshillit të Akreditimit është ai i një organi të specializuar, i përbërë nga ekspertë të fushës, i cili bën një vlerësim të kërkesës përpara se organi vendimmarrës, Ministri i Arsimit, të vendosë në lidhje me të.

Pra ky organ nuk ka kompetenca vendimmarrëse pasi vendimmarrja në asnjë rast nuk i njihet këtij këshilli por ministrit.

Edhe në nenin 42 të të njëjtit ligj, mbi hapjen, mbylljen, riorganizimin dhe përshtatjen e programeve të studimeve së të gjitha cikleve të arsimit të lartë publik, (dispozitë të cilës duhet t'i referohej organi i akuzës dhe jo neni 62) parashikohet: "1. **Hapja e programeve të reja të studimeve të të gjitha cikleve të arsimit të lartë publik, riorganizimi dhe mbyllja e tyre bëhen me urdhër të Ministrit të Arsimit dhe Shkencës, në bazë të kërkesës së institucionit të arsimit të lartë. Ministri i Arsimit dhe Shkencës ka të drejtë t'i kërkojë institucionit publik të arsimit të lartë hapjen e programeve të reja të studimeve në fusha prioritare. 2. Përshtatja e programeve/profileve të studimeve të miratuara sipas këtij ligji, që nuk cenojnë objektivat bazë të tyre, bëhet me propozimin e njësisë bazë dhe me miratimin e këshillit të njësisë kryesore, pasi të merret pëlqimi i senatit akademik të institucionit të arsimit të lartë. 3. Ministri i Arsimit dhe Shkencës merr vendim, sipas pikës 1 të këtij neni, mbështetur në vlerësimin e Këshillit të Akreditimit të Arsimit të Lartë.**", duke theksuar edhe një herë se kompetenca në marrjen e këtij vendimi i përket ministrit, dhe se vlerësimi i Këshillit të Akreditimit i shërben atij në funksion të kësaj vendimmarrjeje.

Pra, ndërkohë që akreditimi, si një procedurë e posaçme, e cila zhvillohet jo në fillim por tre vjet pas hapjes së një programi të caktuar, në momentin para marrjes së diplomave prej studentëve, është atribut vendimmarrja për të cilin i takon Këshillit të Akreditimit, hapja sipas ligjit, është kompetencë vendimmarrëse e ministrit.

...

Së treti: ...

Nisur nga sa më sipër, Gjykata arrin në konkluzionin se nxjerrja e urdhrit nr.381, dt. 05.08.2011 "Për hapjen e programeve të ciklit të parë që përfundojnë në Bachelor dhe programeve të ciklit të dytë që përfundojnë me Master i Shkencave, të Shkollës së Lartë Private "V.", nuk është një veprim i tillë që të konsiderohet si veprim në kundërshtim me ligjin dhe që përbën mospërmbyshje të rregullt të detyrës në kuptim të nenit 248 të K.Penal.

Gjykata çmon të theksojë se dispozita e sipërcituar, e pretenduar nga organi i akuzës, nuk parashikon një detyrim ligjor, i cili të jetë shkelur prej të pandehurit. Sipas kësaj dispozite, parashikohet vetëm një rast, një detyrim, refuzimi i projektit në tërësi kur për të gjitha programet e parashikuara në të është dhënë vlerësim negativ, dhe asnjë rast tjetër në kuadër të refuzimit pjesërisht apo të hapjes ose jo të programeve. Në këtë kuptim, ushtrimi i pushtetit diskrecional të dhënë dhe të pakufizuar në mënyrë të shprehur nga ligji, nuk mund të konsiderohet ushtrimi i kësaj të drejte jo vetëm si veprim në kuptim të nenit 248 të K.Penal, por as si veprim në kundërshtim me ligjin.

Në kuptim të nenit 248 të K.Penal për të cilin është akuzuar i pandehuri M.F., veprimi nënkupton kryerjen e një veprimi që sipas ligjit apo ligjeve që normojnë funksionin konkret i pandehuri nuk duhet ta kryente. Në rastin konkret dispozita ligjore së cilës i referohet prokuroria nuk parashikon se i pandehuri ka detyrimin për të refuzuar hapjen e programeve të tjera kur Këshilli i Akreditimit ka dhënë për disa prej tyre vlerësim negativ dhe për disa pozitiv, ndaj nuk mund të flitet në rastin konkret për veprim në kundërshtim me ligjin.

Bazuar në sa është arsyetuar më lart, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vëren se,

pretendimi i parashtruar nga organi i akuzës se, kundërligjshmëria në veprimet e subjektit qëndron edhe në faktin se ka tejkaluar tagrin e funksioneve të tij duke anashkaluar vlerësimin e Këshillit të Akreditimit, i cili njëkohësisht për dhënien e këtij vendimi është bazuar në vlerësime nga ekspertë sipas fushës që mbulojnë, është i pabazuar në ligj.

Në këto kushte, veprimi i të pandehurit M.F. nuk është kryer në kundërshtim me ligjin, duke passjellë kështu mungesën e njërit prej elementëve thelbësorë të anës objektive të veprës penale për të cilën ai është akuzuar.⁴³¹

Në këtë vendimarrje analizohet, deri diku, parashikimi i veprave penale me ligj, kur jemi përpara normave penale referuese (blanket). Këto norma i referohen legjislacioneve në fusha të posaçme dhe nuk e parashikojnë vetë dhe në mënyrë tërësore veprën penale. Vepra penale që u analizua këtu, është ajo e shpërdorimit të detyrës, parashikuar nga neni 248 i Kodit Penal. Në këtë rast ministri përgjegjës për arsimin u akuzua se nuk mori në konsideratë, rekomandimet e Këshillit të Administrimit, për licensimin e një institucioni të lartë arsimor. Nga arsyetimi i Gjykatës së Lartë, rezultoi se aktet e Këshillit të Akreditimit nuk ishin detyruese për ministrin dhe për rrjedhojë nuk mundet që të jemi përpara një vepre penale, kur vetë ligji këto akte i konsideron me natyrë këshillimore.

Në një rast tjetër, Gjykata e Lartë analizoi situatën kur veprimi i falsifikimit të një nënshkrimi ishte realizuar, por ky veprim nuk kishte cënuar marrëdhënien juridike që synonte të mbronte norma penale dhe më konkretisht "Kolegji vlerëson se ndonëse nga ana formale plotësohen disa nga elementët e anës objektive, për shkak të rrethanave konkrete, veprimi konkret i të pandehurit U. nuk ka arritur të cenojë nga pikëpamja thelbësore marrëdhënien konkrete të mbrojtur nga neni 186 i Kodit Penal. Për konfigurimin e një vepre penale konkrete, nuk mjafton vetëm shkelja e përcaktimit ligjor, thjeshtë si komandë ligjore, por kërkohet edhe prania e një cenimi, domethënë të një sulmi që i bëhet marrëdhënies juridike të mbrojtur nga norma penale inkriminuese nga fakti penal. Në rastin konkret, edhe pse dokumenti mbi hyrjen e mallit në magazinën e institucionit nuk është firmosur nga personi i vërtetë, kjo nuk do të thotë se domosdoshmërisht malli, në rastin konkret, sasia e naftës nuk ka hyrë në të vërtetë në institucion. Anëtarët e tjerë të komisionit të pritjes së mallit kanë firmosur rregullisht dhe procesverbalin, gjithsesi e ka kryer funksionin e tij. Në këtë rast, edhe pse ka pasur një parregullsi në nënshkrimin e aktit, çmohet nga ana e këtij Kolegji se ky veprim nuk ka cënuar dhe prekur funksionin kryesor të dokumentit, pasi malli rezultoi të ketë hyrë në institucion, dhe firma e anëtarëve të tjerë ka arritur të përmbushë funksionin e procesverbalit të pritjes së mallit, duke e shndërruar vërtetësinë e njëres firmë të parëndësishme nga pikëpamja penale. Qëllimi i të pandehurit ka qenë ai për të siguruar rregullshmërinë e dokumentacionit në mungesë të shtetasit M.T., qoftë edhe i gabuar ky qëllim, ai nuk ka synuar dashjen e falsifikimit dhe cenimit të funksionit që mbart akti. Gjykatat e themelit nuk kanë analizuar në mënyrë të hollësishme praninë e elementit të dashjes, si dhe shkaktimin e një cenimi të funksionit të aktit që ka ardhur si rezultat i veprimit të parregullt të kryer nga i pandehuri, duke mos respektuar nenin 186 të Kodit Penal për shkak të dyshimit rreth pranisë së elementit subjektiv. Kolegji vlerëson se ana objektive e faktit penal duhet të pasqyrohet në tërësinë e saj në anën psikike të veprës penale. Mungesa e reflektimit të elementëve të anës objektive në anën subjektive të veprës penale do të nënkuptonte zbatimin e përgjegjësisë penale objektive, të palidhur me qëndrimin psikik të personit. Fakt, ky i ndaluar nga neni 29 i Kushtetutës, që parashikon parimin e përgjegjësisë penale personale, për një fakt që i atribuohet atij dhe jo të tjerëve.⁴³²

Sipas kësaj analize, një person nuk mban përgjegjësi penale, për çdo veprim të parregullt që ai bën. Përgjegjësia penale, e parashikuar nga ligji në këtë rast, lidhet me cënimin e marrëdhënies juridike që kërkon të mbrojë norma penale. Përderisa malli kishte hyrë në

431 Vendimi nr.6/36, datë 14.6.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

432 Vendimi nr. 00-2017-15 (24), datë 9.2.2017 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

magazinën e institucionit, falsifikimi i një nënshkrimi të komisionit pritës, nuk sillte përgjegjësi penale për të gjykuar.

Tjetër element që lidhet me mos gjykimin dhe shpalljen fajtor të personave pa ligj, është situata kur gjykatat zbatojnë analogjinë në të drejtë penale, e cila është rreptësisht e ndaluar. Në një rast, ku u konstatua përdorimi i analogjisë në deklarinin fajtor të një personi, Gjykata Kushtetuese mbajti qëndrimin se *"7. Në rastin konkret, Gjykata konstaton se Gjykata e Apelit për Krime të Rënda, në lidhje me kërkuesin, bazuar në nenin 375 të KPP-së, ka çmuar të ndryshojë cilësimin juridik të veprës penale duke analizuar se veprimet e të pandehurit nga ana objektive nuk përmbajnë elementët e veprës penale të ndihmës për kalim të paligjshëm të kufijve, të parashikuar nga neni 298 i KP-së, veprë për të cilën kërkuesi është dënuar nga gjykata e shkallës së parë, por ato të veprës penale të shpërdorimit të detyrës të parashikuar nga neni 248 i KP-së. Por, duke bërë këtë formulim të ri të veprës penale, gjykata e apelit nuk ka analizuar elementët objektivë dhe subjektivë të veprës së shpërdorimit të detyrës, për të cilën ka dënuar kërkuesin dhe nuk ka argumentuar provat mbi të cilat mbështetet ky konkluzion i saj. Në këtë këndvështrim, i vetmi "arsyetim" që përdor gjykata e apelit për akuzën e re të shpërdorimit të detyrës, është analogjia, pra fakti se "për të njëjtët persona të cilët kanë qenë të ngarkuar me detyra shtetërore si punonjës policie në pikën e kalimit kufitar Rinas, të pandehur në të njëjtin procedim, por të proceduar veçmas ... është konkluduar me vendim përfundimtar si akuzë ndaj tyre ajo e shpërdorimit të detyrës"* (shih faqen 32 të vendimit nr. 41, datë 09.07.2010 të Gjykatës së Apelit Tiranë).

8. Bazuar në standardet e mësipërme kushtetuese dhe në rrethanat e çështjes, Gjykata vlerëson se vendimi i kundërshtuar nuk është logjik, nuk pasqyron mënyrën mbi bazën e të cilës janë analizuar dhe vlerësuar provat që kundërshtojnë njëra-tjetrën dhe se argumentet e Gjykatës së Apelit për Krime të Rënda, të përdorura në pjesën arsyetuese, nuk plotësojnë kriteret e arsytimit për të mbështetur dhe pranuar pjesën urdhëruese të vendimit të kësaj gjykate. Për më tepër, arsyetimi me analogji, lidhur me një çështje tjetër penale, cenon parimin se përgjegjësia penale është individuale. Në këto kushte, Gjykata çmon se vendimi i Gjykatës së Apelit për Krime të Rënda nuk ka respektuar kërkesat që lidhen me arsyetimin e vendimit gjyqësor dhe për pasojë pretendimi i kërkuesit në këtë aspekt është i bazuar".⁴³³

Në një tjetër rast, ku bëhej përsëri fjalë për zbatimin e ligjit penal me analogji, Gjykata e Lartë, mbajti qëndrimin se *"Sikundër mund të vërehet një element i rëndësishëm për konfigurimin e veprës penale të parashikuar nga neni 279 i Kodit Penal është mungesa e pasjes së lejes së organeve kompetente. Në rastin konkret, Kolegji Penal do të vlerësojë çështjen nëse shprehja ligjore "pa lejen e organeve kompetente" përfshin brenda saj edhe detyrimin për të njoftuar organin përgjegjës të Policisë së Shtetit për mbajtjen, blerjen apo shitjen e armëve të ftohta.*

Kolegji vëren se interpretimi i normave në të drejtën penale, përbën një çështje delikate, për shkak të veprimit dhe zbatimit të parimit të ligjshmërisë në të drejtën penale, të garantuar nga neni 29 i Kushtetutës dhe të parashikuar në nenin 3 të Kodit Penal shqiptar, por edhe nga neni 7 i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut.

...

Në rastin konkret, Kolegji ka parasysh faktin se në të drejtën penale, si pasojë e zbatimit të parimit të ligjshmërisë, është e ndaluar zbatimi i ligjit me analogji, dhe se gjen zbatim parimi kushtetues i interpretimit të ligjit më të favorshëm për të pandehurin, (favor rei), i cili duhet të gjejë zbatim edhe në fushën e interpretimit të ligjit penal material, për shkak se parashikohet si parim i përgjithshëm edhe në nivel kushtetues. Kolegji vëren se në bazë të ligjit nr. 109/2013, për armët, në fuqi, në kohën e fillimit të procedimit, është parashikuar shprehimisht se: në kategorinë "D" përfshihen armë, për të cilat nuk lëshohet autorizim. Ndërsa neni 279/2 i Kodit Penal parashikon si element për realizimin e veprës penale mungesën e lëshimit të lejes nga ana e organeve kompetente, sa i takon armëve të ftohta të kategorizuara si "D3" në ligjin e posaçëm në fuqi në atë

433 Vendimi nr.16, datë 27.3.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

kohë, parashikohej, detyrimi për njoftimin e autoriteteve për një prej veprimeve që parashikon neni 272/2 i Kodit Penal.

Në kushtet kur detyrimi për të njoftuar mbajtjen e armëve të kategorisë 'D3' nuk është parashikuar në nenin 279/2 të Kodit Penal, dhe kur gjykata nuk ka arsyetuar në lidhje me çështjen e kryerjes apo jo të detyrimit ligjor sipas ligjit për armët në fuqi në atë kohë, Kolegji arrin në përfundimin se gjykatat e themelit nuk kanë respektuar anën objektive të dispozitës së parashikuar në nenin 279/2 të Kodit Penal, sa i takon faktit nëse nga ana e të pandehurit Kola apo e personit që ai pretendonte se i përkiste arma e ftohtë e llojit dorezë, ishte plotësuar apo jo detyrimi për njoftimin e mbajtjes së armës në pajtim me ligjin për armët. Konkluzionet e gjykatës në këtë drejtim, nuk janë të arsyetuar dhe nuk përshkruajnë në mënyrë analitike provat dhe faktet e mjaftueshme që mbështesin plotësimin e elementëve ligjorë të kërkuara për konfigurimin e kësaj veprë penale⁴³⁴.

Pra, në këtë rast nuk ishte analizuar nëse kërkohej apo jo leje për armën që ishte sekuestruar dhe për të cilët akuzohej i gjykuari. Fakti që për një pjesë të mirë të armëve të zjarrit dhe armëve të ftohta, kërkohet pajisja me leje nga autoritet kompetent, nuk shtrihej detyrimisht dhe me analogji edhe në llojet e tjera, për më tepër kur vetë ligji ka një kategori të caktuar që i përjashton nga marrja e lejeve nga autoritetet kompetente.

Duke analizuar praktikën gjyqësore, rezultojnë dhe disa raste kur personi ka qenë dënuar nga gjykatat, pasi këto të fundit e kanë interpretuar veprën penale, në një formë të ndryshme nga ajo që ka miratuar ligjvënësi. Në këto raste, mesa duket justifikimi është aftësia dhe mundësia që gjykatësit pretendojnë se kanë për të "krijuar norma", bazuar në jurisprudencën e GJEDNJ. Ajo që është interesante në këto raste, është se kjo mundësi po përdoret për të dënuar personat që gjykohen dhe jo për t'ë ndihmuar ato. Në këtë rast, përveç parimeve të rëndësishme kushtetuese që kanë të bëjnë me sovranitetin popullor dhe ndarjen e pushteteve, çënohet edhe parimi "*in dubio pro reo*", sipas të cilit çdo dyshim është në favor të të pandehurit. Për ta ilustruar këtë praktikë jo të drejtë të gjykatave tona, në vijim po e ilustrojmë me disa shembuj.

Kështu në një rast, që ka të bëjë me veprën penale të falsifikimit, një person u dënua sepse në jetëshkrimin e tij, kërkesën për aplikim dhe në përgjigjet e dhëna përpara organeve publike, që kishin vlerësuar kandidaturën e tij, kishte fshehur faktin që nga sistemi gjyqësor ishte larguar për shkak se ishte shkarkuar dhe nuk ishte larguar me dorëheqje. Ky person më pas u emërua si gjyqtar në Kolegjin e Posaçëm të Apelit. Më vonë, një nga subjektet që u shkarkua nga ky Kolegj, bëri kallzim penal, në lidhje me këtë fakt.

Vepra penale për të cilën prokuroria ngriti akuzën në gjykatë, neni 186 i Kodit Penal, titulluar "*Falsifikimi i dokumentave*", parashikon se "*Falsifikimi ose përdorimi i dokumenteve të falsifikuara dënohet me burgim deri në tre vjet. Kur kjo vepër kryhet në bashkëpunim ose me shumë se një herë apo ka sjellë pasoja të rënda, dënohet me burgim nga gjashtë muaj deri në katër vjet. Kur falsifikimi bëhet nga personi që ka për detyrë të lëshojë dokumentin, dënohet me burgim nga një vit deri në shtatë vjet*". Në këtë rast, një debat shtrohej rreth pyetjes, nëse jetëshkrimi dhe kërkesa për aplikim, si edhe fshehja e të vërtetës gjatë intervistimit të këtij personi, përbënin apo jo "dokument" sipas kësaj dispozite.

Gjykata e Shkallës së Parë kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar⁴³⁵ si edhe Gjykata e Apelit kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar,⁴³⁶ mbajtën qëndrimin se në këtë rast jemi përpara falsifikimit intelektual dhe për rrjedhojë personi mban përgjegjësi penale. E investuar mbi rekursin e të pandehurit, Gjykata e Lartë vendosi mospranimin e rekursit, duke u

434 Vendimi nr.00-2017-566 (97), datë 29.6.2017 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

435 Vendimi nr.32, datë 1.12.2020 i Gjykatës Shkallës së Parë kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar.

436 Vendimi nr.5, datë 8.3.2021 i Gjykatës së Apelit kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar.

mbështetur në një tjetër vendim të saj të mëparshëm,⁴³⁷ por Gjykata Kushtetuese, u shpreh se në këtë rast ishte cënuar standardi i arsytimit të vendimit gjyqësor dhe Gjykata e Lartë duhej të mbante qendrim të shprehur në lidhje me pretendimin e dënimit të personit pa ligj, pra për një vepër penale që nuk parashikohej nga ligji.⁴³⁸

Në rigjykim, Gjykata e Lartë vendosi përsëri lënien në fuqi të vendimeve të gjykatave më të ulta, por duke arsyetuar gjerësisht përse në këtë rast ndodheshim përballë një "falsifikimi intelektual".⁴³⁹

Jam i mendimit që në këtë rast individ i nuk është dënuar në bazë të një norme konkrete ligjore dhe gjykatat, mesa duket, kanë zbatuar një interpretim të nenit 186 të Kodit Penal, i cili nuk mbështetet në tekstin ligjor të kësaj dispozitë. Kjo ka sjellë që i individit të dënohet për veprime që nuk ishin të parashikueshme si vepër penale, në kohën e kryerjes së saj. Përkundrazi, gjykatat kanë bërë një interpretim të zgjeruar të normës deri në ekstrem duke realizuar në thelb zbatimin e ligjit penal me analogji.

Në vendimin e saj, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, i është referuar, Fjalorit të Gjuhës Shqipe, dhe më konkretisht, "Në lidhje me nocionin e "falsifikimit" në Kodin Penal nuk jepet përkufizim. Këtë përkufizim e gjejmë në fjalorin e gjuhës shqipe. Në këtë fjalor rezulton se "falsifikoj" do të thotë: **"Paraqit si të vërtetë diçka të gënjeshtërt; shtrembëroj të vërtetën, ndërroj a ndryshoj diçka për të mashtruar të tjerët. Falsifikoi moshën. Falsifikoi dëshminë"**. Në fjalorin e gjuhës shqipe rezulton qartë se falsifikim nuk është vetëm falsifikimi i nënshkrimit". Ky citim i Fjalorit të Gjuhës Shqipe, është totalisht i cinguar, nisur edhe fakti se Gjykata e Lartë, nuk ka vendosur si referencë se cilit fjalor i është referuar. Gjithashtu, neni 186 i Kodit Penal, i cituar më sipër, në asnjë moment, nuk na jep përkufizimin edhe të termit tjetër "dokument". Sipas "Fjalorit të Gjuhës Shqipe", fjala dokument, përkufizohet si **"dokument,-i m.sh. -e(t) 1. shkresë zyrtarë që dëshmonë ose që vërteton diçka; akt i shkruar me ato që janë thënë e që janë vendosur në një mbledhje, në një gjyq etj.; shënim i mbajtur sipas rregullave të caktuara; diçka e shkruar a e vizatuar, që ka vlerë si dëshmi historike; dokument i rëndësishëm (sekret); dokumente arkivore; 2. librezë ose fletë e posaçme që i jepet dikujt nga organet shtetërore a nga një organizatë për të vërtetuar anëtarësinë ose kush është ai: i pajisur me dokument"**.⁴⁴⁰ Siç rezulton nga sa më sipër, përdorimi i zakonshëm i fjalës "dokument" siç e ka përkufizuar gjuha shqipe, ka të bëjë me akte zyrtare, procesverbale, apo dokumente historike. Aktet e hartuara nga personat private, nuk klasifikohen si "dokumenta" sipas gjuhës shqipe. Për rrjedhojë bazuar vetëm në kuptimin gjuhësor të kësaj fjalë, individit rezulton që të jetë dënuar në bazë të një vepër penale që nuk parashikohet nga ligji.

Edhe referimi që më pas ka bërë Gjykata e Lartë në parashikimet e Kodit të Procedurës Civile, nëpërmjet të cilave synohet që të justifikohet qendrimi, nuk më duket i drejtë. Përderisa Gjykata e Lartë ka tentuar të justifikojnë qëndrimin e saj duke përdorur terminologjinë juridike, pra duke luajtur me "termat", atëherë duhet të kishin zbatuar rregullat e "metodës tekstualiste" në mënyrë korrekte. Kështu sipas "rregullit të përdorimit të qendrueshëm" (*Presumption of Consistent Usage*) rezulton se një fjalë ose frazë supozohet se ka të njëjtin kuptim në të gjithë tekstin ndërsa një ndryshim material në terma apo frazë sugjeron një ndryshim në kuptim.⁴⁴¹ Mbi këtë bazë, Kodi Penal, përdor termin "dokument", në nenin 186 të tij, ndërsa Kodi i Procedurës Civile, përdor termin "shkresë", që i ndan në akte zyrtare, shkresa të thjeshta dhe shkresa private. Për secilën prej këtyre "shkresave", përcaktohet vlera dhe mënyra e kundërshtimit në

437 Vendimi nr.00-2021-670 (63), datë 26.10.2021 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

438 Vendimi nr.21, datë 26.9.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

439 Vendimi nr.00-2023-406 (76), datë 21.3.2023 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

440 "Fjalori i Gjuhës Shqipe", botim Akademisë së Shkencave – Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë, Tiranë 2006, fq.205.

441 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, "Reading Law: The interpretation of legal text", 2012, fq.170.

një proces civil, të cilat janë të ndryshme.⁴⁴² Për rrjedhojë, termi "shkresë", nuk mundet kurrsesi të barazohet me termin "dokument".

Nëse i referohemi më pas praktikës së Gjykatës së Lartë, rezulton se në jurisprudencën e saj, ka mbajtur qëndrimin se "falsifikimi intelektual", lidhet me akte/dokumenta zyrtare të lëshuara nga organet shtetërore dhe jo për akte private. Ky qëndrim, përveç dokumentave të pronësisë,⁴⁴³ është mbajtur edhe më tej për pashaportat,⁴⁴⁴ aktet e koaludimit,⁴⁴⁵ paraqitja e të dhënave të rreme në zbatimin e një kontrate administrative,⁴⁴⁶ rezultatin e provimeve në universitet,⁴⁴⁷ leje meremetimesh,⁴⁴⁸ apo vendime të komisioneve të kthimit të pronave.⁴⁴⁹ Në të gjitha këto raste, rezulton se jemi përballë akteve apo dokumenta të parashikuara nga legjislacioni në fuqi dhe që cilësohen si dokumenta zyrtare për institucionet. Ndodhur në këto kushte, është mëse e qartë që praktika gjyqësore në asnjë moment nuk ka njohur si pjesë

442 Kodi i Procedurës Civile, nenet 258-263.

443 Vendimi nr.00-2011-931 (137), datë 26.10.2011 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë: 35. Ajo që ka rëndësi dhe që del nga ky gjykim civil është fakti se kemi dy tituj pronësie mbi të njëjtën pronë. Organit të akuzës i del si detyrë, në bazë të kallëzimit, të verifikojë nëse të dy subjektet pretenduese gëzojnë të drejtën për të përfutur nga ligji, situatë e cila do të çonte në konkluzionin se kemi të bëjmë me një çështje administrative ose nëse kemi të bëjmë me abuzim të së drejtës shtetërore për lëshimin e titujve të pronësisë me qëllim favorizimin e individit, sjellje këto që do të ishin penalizuese dhe objekt i një hetimi dhe më pas i një gjykimi penal. ... 39. Në vetvete akti i marrjes së tokës në përdorim është produkt i një procedure administrative që ligji kërkon të kryhet, prandaj sqarimi i këtyre elementëve është i rëndësishëm për zbulimin e falsifikimit, i cili mund të jetë jo vetëm material kur ka ndërhyrje në akt, por edhe intelektual, kur si në formë ashtu dhe në përmbajtje shfaqet i rregullt por që falsifikimi është kryer nga personat që e kanë për detyrë ta lëshojnë duke shpërdoruar detyrën.

444 Vendimi nr.00-2013-1741 (315), datë 22.11.2012 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë: Në fakt, në këto kushte nuk rezulton asnjë akt hetimor për përcaktimin e saj si e falsifikuar materialisht apo intelektualisht, që do të thotë se është ajo e formuar si e tillë me mjete mekanike apo është e rregullt në vetvete por e falsifikuar nga vetë personi që ka për detyrë ta vendosë.

445 Vendimi nr.00-2014-674 (78), datë 12.3.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë: "E gjykuara L.B. akuzohet nga organi i Prokurorisë se, në marrëveshje me të gjykuarin P.L.I., ka kryer falsifikim intelektual, pasi ka pasqyruar në aktin e kolaudimit një sipërfaqe ndërtimore më të vogël nga ajo në fakt, ndërsa i gjykuari P.L.I. akuzohet se këtë akt kolaudimi të falsifikuar e ka përdorur, duke e paraqitur para ZVRPP Durrës dhe KRRT pranë Komunës Rrashbull".

446 Vendimi nr.00-2015-3041 (199), datë 9.12.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë: Nga të dhënat e mbajtura nga Prefektura Shkodër ka rezultuar se fondi është përdorur për riparimin e 16 automjeteve të policisë. Ka rezultuar gjithashtu se të dhënat e pasqyruara në këtë praktikë janë jo reale dhe të pasqyruara me qëllim përvetësimin e fondit të lëvruar nga Këshilli i Ministrave. Këto praktika janë mbajtur nga shefi i transportit pranë DPQ Shkodër, i gjykuari M.I., mekaniku pranë saj drejtorie, i gjykuari F.P., të cilët kanë qenë pjesë e komisionit të verifikimit dhe marrjes në dorëzim të automjeteve pas kryerjes së shërbimeve teknike, si dhe përfaqësuesi ligjor i operatorit ekonomik "E." sh.p.k, i gjykuari N.D. Pavarësisht se për automjetet nuk është kryer asnjë shërbim, pagesat janë tërhequr nga subjekti "Eni D" sh.p.k. nga përfaqësuesi i saj i gjykuari N.D.

447 Vendimi nr.00-2016-353 (37), datë 9.3.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë: I pandehuri S.T. është pedagog në Fakultetin e Gjeologji - Minierave në Universitetin e Tiranës, jep lëndën e Mekanikës Fluide I dhe II. E dëmtuara S.I. ka qenë studente e tij në lëndën Mekanika Fluide II dhe ka ngelur gati 16 herë. Herën e fundit që ka dhënë provimin në dt.13.09.2010 ajo i ka dhënë shtetasit P.T. shumën prej 3000 euro me qëllim marrjen e notës 5. Për realizimin e këtij qëllimi ajo i është drejtuar emisionit Fiks Fare i cili i ka dhënë shumën prej 3000 euro dhe ka filmuar këto fakte. Pasi ka dhënë provimin ajo pretendon se ka marrë notën 5 përkundrejt 40 pikëve. Emisioni Fiks Fare në dt.16.09.2010 ka dhënë xhirimet e bëra prej saj dhe në fletën e provimit të dt.22.09.2010 e cila është dorëzuar në sekretari S.I ka rezultuar me notën jo kaluese 4 (katër).

448 Vendimi nr.00-2017-659 (116), datë 19.7.2017 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë: Fotokopjet e lejes për meremetim që mundësonte ndërtimin i janë nënshtruar ekspertimit, nga ku ka rezultuar se dokumentet e lejeve janë të falsifikuara, pasi firma që rezulton në fund të tyre nuk është e titullarit të dokumentit, por e imituar, ndërkohë vula është e institucionit. ... Në këtë rast, kemi të bëjmë me falsifikim "intelektual" që cenon pjesën përshkruese-dëftuese të dokumentit.

449 Vendimi nr.00-2017-581 (111), datë 12.7.2017 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë: Nga ana e Agjencisë së Kthimit dhe Kompensimit të Pronave Tiranë është vërtetuar se dokumenti "Vendim nr. 381, datë 18/05/1997 i KKKP Vlorë", nuk ndodhet i administruar pranë AKKP Tiranë dhe për rrjedhojë, ky dokument është i falsifikuar. ... Në këtë rast, kemi të bëjmë me falsifikim "intelektual" që cenon pjesën përshkruese-dëftuese të dokumentit.

të veprës penale të falsifikimit, qoftë dhe në formën “intelektuale”, akte private, hartuar nga persona privatë.

Si argument i fundit, jam i mendimit që shërbejnë edhe rastet e tjera të parashikuara nga ligje të posaçme të cilat parashikojnë përgjegjësinë penale për personat që nuk plotësojnë deklaratimet apo formularë të ndryshëm. Si shembuj mund t'i referohemi legjislacionit për deklarinimin dhe kontrollin e pasurive, të detyrimeve financiare të të zgjedhurve dhe të disa nëpunësve publike,⁴⁵⁰ legjislacionin për parandalimin e konfliktit të interesave në ushtrimin e funksioneve publike,⁴⁵¹ si edhe legjislacioni për garantimin e integritet të personave që zgjidhen, emërohen ose ushtrojnë funksione publike,⁴⁵² të cilat parashikojnë pikërisht përgjegjësinë penale të personave që hartojnë deklarata të ndryshme bazuar në të dhënat e tyre personale. Ky parashikim, mungonte në rastin e legjislacionit për rivlerësimin kalimtar të gjyqtarëve dhe prokurorëve.

Për rrjedhojë edhe në këtë rast, këto shembuj tregojnë që ndodhemi, në rastin ekstrem përpara një krijimi të një norme të re penale nga gjyqësori dhe në rastin më pak të keq, në zbatimin e ligjit penal me analogji.

Një tjetër shembull që lidhet me veprimtarinë “normë-krijuese” të gjykatave në fushën penale dhe që ka rënduar pozitën e të pandehurit, ka të bëjë me veprën penale të shpërdorimit të detyrës. Kështu, individ i ishte akuzuar nga prokuroria se kishte dhënë një leje legalizimi, në zonën historike të qytetit të Tiranës. Por në këtë rast, individ mbrohej me pretendimin se vendimi i Këshillit të Ministrave, që përcaktonte zonën historike, kishte rënë nga fuqia, për shkak se ligji ku ky akt bazohej dhe në zbatim të të cilit kishte dalë, ishte shfuqizuar nga Kuvendi, nëpërmjet miratimit të një ligji të ri, i cili në dispozitat e tij tranzitore nuk parashikonte mbajtjen në fuqi të akteve të “vjetra” nënligjore. Gjykata e Lartë në këtë rast, mbajti qëndrimin se “38. Kolegji vlerëson se, ky arsyetim i Gjykatës së Apelit është i gabuar dhe jo i mbështetur në ligj, pasi shfuqizimi i ligjit në bazë dhe për zbatim të cilit ka dalë akti nënligjor, nuk çon detyrimisht në shfuqizim dhe humbje të fuqisë juridike të aktit. Fakti që VKM nr. 180, datë 13.04.2000 “Për shpalljen Ansambël Monument Kulture të aksit kryesor dhe qendrës historike të qytetit të Tiranës” (që i ka dhënë statusin “ansambël monument kulture” zonës brenda të cilës përfshihen 7 objektet e legalizuara) dhe për shkeljen e të cilës është akuzuar i gjykuari, ka dalë në bazë dhe zbatim të ligjit nr. 7867, datë 12.10.1994 “Për mbrojtjen e pasurisë kulturore të luajtshme dhe të paluajtshme”, ligj, i cili është shfuqizuar me ligjin nr. 9048, datë 07.04.2003 “Për Trashëgiminë kulturore”, nuk passjell ipso jure edhe shfuqizimin e VKM-së nr. 180, datë 13.04.2000.

39. Humbja e fuqisë juridike të një akti administrativ, referuar përcaktimeve të Kodit të Procedurës Administrative, bëhet me akt të shprehur nga organi që e ka nxjerrë aktin. Në nenin 113 të Kodit të procedurës Administrative, përcaktohet shprehimisht: “1. Një akt administrativ

450 Ligji nr.9049, datë 10.4.2003 “Për deklarinimin dhe kontrollin e pasurive, të detyrimeve financiare të të zgjedhurve dhe të disa nëpunësve publike”, i ndryshuar, neni 5: Refuzimi për deklarinim sjell humbjen e funksionit dhe ndëshkimin në përputhje me Kodin Penal; si edhe neni 38: Deklaratat dhe të gjitha dokumentet që i shoqërojnë ato janë dokumente zyrtare. Paraqitja në to e të dhënave të rreme përbën vepër penale dhe dënohet sipas legjislacionit në fuqi.

451 Ligji nr. 9367, datë 7.4.2005 “Për parandalimin e konfliktit të interesave në ushtrimin e funksioneve publike”, i ndryshuar, neni 43/1: Deklaratat për konfliktin e interesave dhe të gjitha dokumentet që i shoqërojnë ato janë dokumente zyrtare. Paraqitja në to e të dhënave të rreme përbën vepër penale dhe dënohet sipas legjislacionit në fuqi.

452 Ligjin nr.138/2015 “Për garantimin e integritet të personave që zgjidhen, emërohen ose ushtrojnë funksione publike”, i ndryshuar, neni 5, pika 3: Formulari i vetëdeklarimit plotësohet vetëm nga personi që është subjekt i këtij ligji. Deklarimi i rrethanave të rreme ose të shtrembëruara përbën vepër penale, sipas nenit 190 të Kodit Penal; si edhe neni 8, pika 11: Kur organet e parashikuara nga ky nen e përfundojnë verifikimin pas përfundimit të mandatit ose kur vihen në dijeni të rrethanave apo fakteve që provojnë ekzistencën e të dhënave të padeklaruara, sipas parashikimeve të këtij ligji, edhe pas përfundimit të mandatit, ato administrojnë përfundimet e hetimit dhe bëjnë kallëzim penal ose regjistrojnë fillimin e ndjekjes penale, në përputhje me nenin 190 të Kodit Penal.

mund të anulohet apo shfuqizohet, kryesisht nga organi publik që ka kompetencë të nxjerrë aktin, nga organi i tij epror apo nga një organ tjetër i parashikuar shprehimisht me ligj... 3. Anulimi ose shfuqizimi bëhen me një akt të ri me shkrim, i cili anulon, shfuqizon, ndryshon apo plotëson aktin e parë...". Ndërsa sipas nenit 125 të po këtij Kodi, me përjashtim të rasteve kur me ligj parashikohet ndryshe, akti revokues ose shfuqizues ka të njëjtën formë ligjore dhe ndjek të njëjtat procedura me aktin që revokohet ose shfuqizohet.

40. Për rrjedhojë Kolegji vlerëson se arsyetimi i Gjykatës së Apelit se, nëse një ligj shfuqizohet, bashkë me të bien edhe aktet nënligjore të dala në bazë e për zbatim të tij është i pabazuar. ...".⁴⁵³

Kjo qasje e Gjykatës së Lartë nuk më duket e drejtë, pasi sipas nenit 118 të Kushtetutës, rezulton se "1. Aktet nënligjore nxirren në bazë dhe për zbatim të ligjeve nga organet e parashikuara në Kushtetutë. 2. Ligji duhet të autorizojë nxjerrjen e akteve nënligjore, ..." dhe për rrjedhojë aktet nënligjore normative duhet të bazohen në një ligj dhe të autorizohen prej tij. Këto akte nuk kanë një "jetë" të pavarur nga ligji në bazë dhe për zbatim të të cilit kanë dalë. Referimi që bën Gjykata e Lartë, në disa dispozita të Kodit të Procedurave Administrative nuk na duket i drejtë, pasi ato parashikime kanë të bëjnë me aktin administrativ individual dhe jo me aktin nënligjor normativ. Kjo qasje rezulton edhe nga doktrina, e cila qartësisht e ka cilësuar këtë situatë si "pushimi faktik i fuqisë së aktit juridik", duke argumentuar se "Ka jo pak raste në praktikë kur ligji në bazë dhe për zbatim të të cilit janë nxjerrë shumë akte nënligjore shfuqizohet me një ligj të mëvonshëm. Është e kuptueshme se të gjitha aktet nënligjore që kanë dalë në bazë dhe për zbatim të ligjit të shfuqizuar, përderisa baza ku ato janë mbështetur bie, atëherë edhe vetë aktet nënligjore e pushojnë vetvetiu fuqinë e tyre juridike. Në këto raste nuk është e detyrueshme për organin administrativ, i cili ka nxjerrë këto akte nënligjore të bazuara në ligjin e mëparshëm, të shprehet për shfuqizimin e tyre".⁴⁵⁴

Si një argument i fundit në këtë rast, është edhe fakti që nga krjimi i Shtetit Shqiptar, në vitin 1912 deri më sot, ka plot akte nënligjore normative që nuk janë shfuqizuar shprehimisht me akte të tjera. Këto mund të jenë qindra, por edhe mijëra. Duke qenë se e drejta ndërkombëtare njeh vazhdimësinë e shtetit, atëherë sipas llogjikës së Gjykatës së Lartë edhe akt akte vijnë të jenë ende në fuqi dhe cilido prej zyrtarëve që vepron dhe shkel një akt nënligjor normativ të nxjerrë dikur më parë mban përgjegjësi penale. Qartazi, një konkluzion i tillë përbën një *non sens* juridik. Duke vepruar në këtë mënyrë, Gjykata e Lartë i ka dhënë vlerë juridike një akti të shfuqizuar, duke e risjellë atë në fuqi. Qartazi jemi përpara një veprimtarie "normë-krijues" të Gjykatës së Lartë, e cila ka sjellë edhe dënimin e një personi, dënim ky i cili nuk do të duhej të kishte ndodhur.

Si një shembull i fundit i veprimtarisë normë krijuese të gjykatave, me pasojë dënimin e personave, lidhet me mënyrën si është formuluar neni 303 i Kodit Penal, dispozitë e cila parashikon se "Fshehja ose asgjësimi i kufomës së një personi, viktimë e vrasjes apo të veprave të tjera të dhunshme, e bërë me qëllim për të ndihmuar autorin e krimit që t'i shpëtojë kërkimit, kapjes dhe arrestimit, dënohet me gjobë ose me burgim gjer në pesë vjet". Siç rezulton formulimi i kësaj dispozitë, kryerja e kësaj veprë penale "e bërë me qëllim për të ndihmuar autorin e krimit që t'i shpëtojë kërkimit, kapjes dhe arrestimit", është e denueshme penalisht. Pikërisht ky togfjalësh është dhe thelbi i situatës së re të krijuar nga gjykatat. Rezulton se Gjykata e Shkallës së Parë kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar⁴⁵⁵ si edhe Gjykata e Apelit kundër korrupsionit dhe

453 Vendimi nr.00-2023-2187 (352), datë 19.12.2023 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

454 Sokol Sadushi, "E drejta administrative 2 – Teoria e aktit administrativ", Shtëpia botuese "Ora", Tiranë 2005, fq.164.

455 Vendimi nr.53, datë 29.9.2022 i Gjykatës së Shkallës së Parë kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar.

krimit të organizuar⁴⁵⁶ kanë refuzuar rregullat e interpretimit tekstual të dispozitës dhe kanë realizuar një interpretim “qartësues dhe të zgjeruar” të normës penale. Duke qenë se nuk kemi pasur akses në vendimet gjyqësore, po i referohemi një artikulli të botuar nga një prej gjyqtarëve të Gjykatës së Apelit kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar. Në këtë punim, pranohet që ky lloj metode sjell si rezultat një interpretim “in pejus”, pra rëndues, për të të pandehurit. Duke iu referuar argumentave të dhëna, rezulton se interpretimi literal, konsiderohet i papranueshëm, bazuar në nenet 15,⁴⁵⁷ 16⁴⁵⁸ dhe 17⁴⁵⁹ të Kushtetutës, si edhe në nenin 1/b të Kodit Penal,⁴⁶⁰ pasi nuk mund të pranohet që një person dhe bashkëpunëtorët e tij, që kanë shkaktuar vdekjen e një personi tjetër nëse kryejnë veprime për fshehjen apo asgjësimin e kufomës, të mos mbajnë përgjegjësi edhe për këtë vepër penale. Interpretimi literal në këtë rast do të çenonte pikërisht vlerat kushtetuese dhe nuk do të luftonte “kriminalitetin”.⁴⁶¹ Gjithashtu pretendohet se në këto raste çenohet dhe koncepti kushtetues, konventor dhe social i familjes, pasi nuk i mundëson ato që të realizojnë një ceremoni mortore për të afërmin e tyre, duke çenuar nenin 8 të KEDNJ⁴⁶² dhe nenin 53⁴⁶³ të Kushtetutës.⁴⁶⁴

Jam i mendimit që këto argumenta, nuk gjejnë bazë në rendin kushtetues, në Shqipëri, Kështu nenet që citohen të Kushtetutës, të KEDNJ dhe të Kodit Penal, nuk i japin të drejtë gjykatave që të kriminalizojnë sjellje apo veprime të caktuara. Ato janë norma të përgjithshme dhe që nga mënyra si janë formuluar dukshëm, nuk kanë të bëjnë me rastin e nenit 303 të Kodit Penal. Në fakt është në natyrën e gjyqtarëve “liberalë/normë-krijues/pragmatistë”, që të justifikojnë veprimet e tyre bazuar në disa “vlera të përgjithshme”, por që në fakt bazohen vetëm në bindjen e tyre të brendshme se si ligji do të duhej të ishte, por jo si realisht është. Në rastin konkret, gjykata është mbështetur në argumenta morali, për të cilat dhe unë jam personalisht dakort, por që duhet që kjo sjellje të kriminalizohet nga ligjvënësi dhe jo nëpërmjet veprimtarisë gjyqësore. Është interesante, që në argumentat që jepen nuk gjejnë vend dhe nuk trajtohen

456 Vendimi nr.16, datë 20.3.2023 i Gjykata e Apelit kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar.

457 Kushtetuta, neni 15: 1. Të drejtat dhe liritë themelore të njeriut janë të pandashme, të patjetërsueshme e të padhunueshme dhe qëndrojnë në themel të të gjithë rendit juridik. 2. Organet e pushtetit publik, në përmbyshje të detyrave të tyre, duhet të respektojnë të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, si dhe të kontribuojnë në realizimin e tyre.

458 Kushtetuta, neni 16: 1. Të drejtat e liritë themelore, si dhe detyrimet e parashikuara në Kushtetutë për shtetasit shqiptarë vlejnë njëllëj edhe për të huajt e për personat pa shtetësi në territorin e Republikës së Shqipërisë, me përjashtim të rasteve kur Kushtetuta e lidh në mënyrë të posaçme me shtetësinë shqiptare ushtrimin e të drejtave e të lirive të caktuara. 2. Të drejtat dhe liritë themelore, si dhe detyrimet e parashikuara në Kushtetutë vlejnë edhe për personat juridikë, për aq sa përputhen me qëllimet e përgjithshme të këtyre personave dhe me thelbin e këtyre të drejtave, lirive dhe detyrimeve.

459 Kushtetuta, neni 17: 1. Kufizime të të drejtave dhe lirive të parashikuara në këtë Kushtetutë mund të vendosen vetëm me ligj për një interes publik ose për mbrojtjen e të drejtave të të tjerëve. Kufizimi duhet të jetë në përpjesëtim me gjendjen që e ka diktuar atë. 2. Këto kufizime nuk mund të cenojnë thelbin e lirive dhe të të drejtave dhe në asnjë rast nuk mund të tejkalojnë kufizimet e parashikuara në Konventën Europiane për të Drejtat e Njeriut.

460 Kodi Penal, neni 1/b: “Legjislacioni penal i Republikës së Shqipërisë ka për detyrë të mbrojë pavarësinë e shtetit dhe tërësinë e territorit të tij, dinjitetin e njeriut, të drejtat dhe liritë e tij, rendin kushtetues, pronën, mjedisin, bashkëjetesën dhe mirëkuptimin e shqiptarëve me pakicat kombëtare, si dhe bashkëjetesën fetare nga veprat penale, si dhe parandalimin e tyre”.

461 Florjan Kalaja “Refleksione mbi veprën penale të fshehjes dhe asgjësimit të kufomës”, botuar në revistën “Studime juridike”, botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, nr.1, viti 2023, fq.44.

462 KEDNJ, neni 8: 1. Çdokush ka të drejtën e respektimit të jetës së tij private dhe familjare, banesës dhe korrespondencës së tij. 2. Autoriteti publik nuk mund të ndërhyjë në ushtrimin e kësaj të drejte, përveçse në shkallën e parashikuar nga ligji dhe kur është e nevojshme në një shoqëri demokratike, në interes të sigurisë publike, për mbrojtjen e rendit publik, shëndetit ose moralit, ose për mbrojtjen e të drejtave dhe lirive të të tjerëve.

463 Kushtetuta, neni 53: 1. Kushdo ka të drejtë të martohet dhe të ketë familje. 2. Martesa dhe familja gëzojnë mbrojtjen e veçantë të shtetit. 3. Lidhja dhe zgjidhja e martesës rregullohen me ligj.

464 Florjan Kalaja “Refleksione mbi veprën penale të fshehjes dhe asgjësimit të kufomës”, botuar në revistën “Studime juridike”, botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, nr.1, viti 2023, fq.45.

aspak neni 1, pika 1;⁴⁶⁵ neni 2, pika 1 dhe 2;⁴⁶⁶ neni 4, pika 1;⁴⁶⁷ neni 70, pika 1;⁴⁶⁸ si edhe neni 145 pika, 1;⁴⁶⁹ të Kushtetutës, të cilat trajtojnë formën e qeverisjes, sovranitetin popullor dhe mënyrën e ushtrimit të tij, si edhe detyrimin e gjykatave që t'i binden Kushtetutës dhe ligjit.

Edhe argumentat e tjera që jepen, në lidhje me interpretimin e zgjeruar të kësaj norme penale, jam i mendimit që nuk qëndrojnë. Për më tepër rastet që përmenden nga GJEDNJ, për moszbatimin e urdhërit të gjykatës nga një anëtar jurie⁴⁷⁰ dhe falsifikimi i dokumentave bankare me pasojë vjedhje në bankë,⁴⁷¹ nuk mendoj se kanë të bëjnë me rastin e veprimtarisë "normë-krijuese" të gjykatave në fushën penale. Në këto raste, shumë mirë mund të gjejnë zbatim rregullat e interpretimit të shkollës tekstualiste të së drejtës, si rregulli i përdorimit të termave të përgjithshëm (*General-Terms Canon*), sipas së cilit termave të përgjithshme u duhen dhënë kuptimi i përgjithshëm,⁴⁷² si edhe fjalët në një tekst ligjor nuk duhet të lexohen/interpretohen në mënyrë të ngushtë.⁴⁷³ Në këtë aspekt termat në legjislacionet respektive ishin formuluar në mënyrë të mjaftueshme që parashikon dënimin e atyre personave.

Përsa i përket justifikimit për të përdorur një interpretim të zgjeruar në fushën penale, që lidhet me qëllimin e ligjvënësit, kjo mendoj se është e ekzagjeruar. Kështu pretendohet se "Zbatimi interpretimi qartësues dhe i zgjeruar i normës penale kërkohet në rastin *lex minus dicit quam voluit*, pra kur vetë ligji përcakton literalisht më pak nga çfarë ka dashur të thotë legjislatori dhe se interpretimi i gjykatës ka për qëllim dhënien e drejtësisë sipas këtij orientimi kushtetues".⁴⁷⁴ Një analizë e shkurtër e kësaj qasjeje të çon në një konkluzion jo të drejtë. Neni 303 i Kodit Penal është miratuar, në vitin 1995 dhe nuk ka pësuar ndryshime që nga ajo kohë. Në atë kohë Kuvendi përbëhej nga 140 deputetë. Sot një pjesë e këtyre deputetëve, mund të vijojnë të jenë në politikë, një pjesë janë tërhequr dhe një pjesë edhe nuk jeton më. Ndërkohë në vitin 2023, pra 28 vite më vonë, tre gjyqtarë të Gjykatës së Posacme të Apelit, janë në gjendje të kuptojnë shumë qartë se çfarë kanë dashur të thonë të 140 deputetët e 1995, kur kanë shkruar atë normë dhe kanë kuptuar se këta deputetë, të gjithë sëbashku, kanë pasur një tjetër qëllim, nga ajo që kanë shkruar. Qartazi një argument i tillë nuk mundet që të qëndrojë dhe për më tepër të justifikojë veprimtarinë "normë-krijuese" të gjykatave. Ky veprim gjyqësor, bie ndesh me disa rregulla të tjera të metodës tekstualiste të interpretimit dhe konkretisht të rregullit të ndalimit të plotësisht të normave (*Omitted-Case Canon*), sipas të cilit asgjë nuk mundet që t'i shtohet asaj që ligji tregon apo në mënyrë të arsyeshme nënkupton,⁴⁷⁵ si edhe të rregullit më të favorshëm (*Rule of Lenity*), sipas të cilit paqartësisë në ligj që përcakton një vepër penale apo vendos një sanksion duhet t'i jepet kuptimi që është në favor të të akuzuarit.⁴⁷⁶

Për ta përfunduar analizën në lidhje me këtë vendimmarrje mund të citojmë

465 Kushtetuta, neni 1, pika 1: *Shqipëria është republikë parlamentare.*

466 Kushtetuta, neni 2, pikat 1 dhe 2: 1. *Sovraniteti në Republikën e Shqipërisë i përket popullit. 2. Populli e ushtron sovranitetin nëpërmjet përfaqësuesve të tij ose drejtpërsëdrejti.*

467 Kushtetuta, neni 4, pika 1: *E drejta përbën bazën dhe kufijtë e veprimtarisë së shtetit.*

468 Kushtetuta, neni 70, pika 1: *Deputetët përfaqësojnë popullin dhe nuk lidhen me asnjë mandat detyrues.*

469 Kushtetuta, neni 145, pika 1: *Gjyqtarët janë të pavarur dhe u nënshtrohen vetëm Kushtetutës dhe ligjeve.*

470 Florjan Kalaja "Refleksione mbi veprën penale të fshehjes dhe asgjesimit të kufomës", botuar në revistën "Studime juridike", botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, nr.1, viti 2023, fq.49. GJEDNJ, Seksioni i parë, çështja "*Dallas v. The United Kingdom*", aplikimi nr.38395/12, datë 11.2.2016.

471 Florjan Kalaja "Refleksione mbi veprën penale të fshehjes dhe asgjesimit të kufomës", botuar në revistën "Studime juridike", botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, nr.1, viti 2023, fq.50-51. GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "*Martrosyan v. Armenia*", aplikimi nr.23341/06, datë 5.2.2013.

472 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, "*Reading Law: The interpretation of legal text*", 2012, fq.101.

473 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, "*Reading Law: The interpretation of legal text*", 2012, fq.355.

474 Florjan Kalaja "Refleksione mbi veprën penale të fshehjes dhe asgjesimit të kufomës", botuar në revistën "Studime juridike", botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, nr.1, viti 2023, fq.48

475 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, "*Reading Law: The interpretation of legal text*", 2012, fq.93.

476 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, "*Reading Law: The interpretation of legal text*", 2012, fq.180.

jurisprudencën e Gjykatës së Lartë të Shteteve të Bashkuara të Amerikës, e cila ka mbajtur qëndrimin se *“Në rendin tonë kushtetues, një ligj i paqartë nuk është ligj. Vetëm përfaqësuesit e zgjedhur të popullit në Kongres kanë fuqinë për të shkruar ligje të reja penale federale. Dhe kur Kongresi ushtron këtë pushtet, ai duhet të shkruajë ligje që u japin njerëzve të zakonshëm paralajmërim të drejtë për atë që ligji kërkon prej tyre. Ligjet e paqarta i shkelin të dyja këto kërkesa kushtetuese. Ata ua dorëzojnë përgjegjësinë e legjislativit për përcaktimin e sjelljes kriminale prokurorëve dhe gjyqtarëve të pazgjedhur dhe i lënë njerëzit pa asnjë mënyrë të sigurt për të ditur se çfarë pasojash do të ketë sjellja e tyre”*.⁴⁷⁷

Nga sa më sipër, qartazi rezultojnë se veprimtaria e gjykatave, duke u fshehur mbas teknikave “normë-krijuese”, kanë cënuar garancinë kushtetuese të nenit 29 të Kushtetutës, sipas së cilës, veprat penale duhet të parashikohen vetëm me ligj.

5.3 Dënimi me ligj

Neni 29, pika 2 e Kushtetutës parashikon se *“Nuk mund të jepet një dënim më i rëndë se ai që ka qenë parashikuar me ligj në kohën e kryerjes së veprës penale”*. Ky formulim kushtetues parashikon parimin *“nulla poena sine lege (nuk ka dënim pa ligj)”*⁴⁷⁸ dhe për rrjedhojë rezultojnë qartësisht se edhe dënimet do të duhet të jenë parashikuar me ligj. Gjithashtu, duke respektuar parimin e sigurisë juridike, ligjet e mëvonshme që mund të rendojnë dënimin e një personi, nuk mund të zbatohen me fuqi prapavepruese. Dënimi penal ka për qëllim parandalimin e kriminit dhe vënien përpara përgjegjësisë të personit që kryen veprën penale. Por, ai ka edhe një tjetër qëllim të rëndësishëm, atë të rehabilitimit të individit dhe kthimit të tij në shoqëri për të vazhduar jetën normalisht.⁴⁷⁹ Se cili ligj do të zbatohet lidhet edhe me kohën e kryerjes së veprës penale ku me qëllim përcaktimin e saj, duhet që të kemi në konsideratë “iter criminis” (rruga kriminale) dhe përkufizimin e “tempus commissi delicti” (koha e kryerjes së veprës penale).⁴⁸⁰

Për qëllimin e dënimit doktrina e së drejtës penale ka përfshirë teori të ndryshme që lidhen me rolin e tij ndëshkues, dënues, edukues dhe rehabilitues. Një qasje, e Gjykatës Kushtetuese dhe të Gjykatës së Lartë, me shumë mundësi e ndikuar nga GJEDNJ, i jep peshë rolit riedukues të dënimit, por këto gjykata citojnë nëpër rrjeshta edhe “shpagimin” si një nga qëllimet e dënimit.

Të fundit mund të përmendim vendimin nr.24, datë 27.4.2023, ku Gjykata Kushtetuese, fillimisht shprehet në mënyrë kategorike se *“21. Në përputhje me frymën e Kushtetutës, sanksioni penal i cilësdo natyre duhet të synojë vetëm riedukimin dhe më pas integrimin e të dënuarit në jetën shoqërore, por më pas vijon duke arsyetuar se 22. ... Kështu, krahas përmbushjes së qëllimit ndëshkues për veprën penale të kryer, shlyerja e dënimit penal nënkupton edhe përmbushjen e funksionit riedukues të tij, përmes realizimit të efektit parandalues për kryerjen e veprave të tjera penale, si dhe riintegrimin e të dënuarit në shoqëri, aspekte këto të rëndësishme të drejtësisë penale”*. Pra, vetë Gjykata Kushtetuese, megjithëse tenton të fokusohet vetëm në rolin riedukues të dënimit, përsëri pranon ekzistencën e rolit ndëshkues/shpagues të dënimit.

Në fakt “shpagimi” është edhe ai një qëllim mjaft i rëndësishëm i dënimit që nuk duhet mohuar. Në lidhje me këtë parim të rëndësishëm të dënimit penal, Kryetari i Gjykatës së Lartë të Kanadasë, Antonio Lamer, në çështjen “R. v. M. (C.A.)”, [1996] 1 S.C.R. 500, në emër të një trupe gjyqësore unanime mbajti qëndrimin se *“79. Shpagimi, si objektivi i dënimit, përfaqëson asgjë më*

477 United States v. Davis, 588 U.S. ____ (2019).

478 Vendimi nr.6/36, datë 14.6.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

479 Artan Hoxha, “Alternativat e dënimit me burgim”, botuar në Revistën “Jeta juridike”, botim i Shkollës së Magjistraturës, nr.4, viti 2004, Shtëpia botuese “Erik desing”, fq.5.

480 Dorina Hoxha, “Koha e kryerjes së veprës penale”, botuar në revistën “Studime juridike”, botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, Shtëpia botuese “Pegi”, nr.2, viti 2012, fq.165.

pak se parimin e shenjtë që dënimi penal, përveç avancimit të konsideratave utilitare që lidhen me parandalimin dhe rehabilitimin, duhet të vendoset edhe për të sanksionuar fajësinë morale të shkelësit. Sipas mendimit tim, shpagimi është gërshtuar në mënyrë integrale në parimet ekzistuese të dënimit në ligjin kanadez përmes kërkesës themelore që një dënim i dhënë të jetë "i drejtë dhe i përshtatshëm" sipas rrethanave. Në të vërtetë, kam besim të thellë se shpagimi përfaqëson një parim të rëndësishëm unifikues të ligjit tonë penal, duke ofruar një lidhje konceptuale thelbësore midis atribuimit të përgjegjësisë penale dhe vendosjes së sanksioneve penale. ... 80. Megjithatë, kuptimi i shpagimit meriton disa sqarime. Legjitimiteti i shpagimit si parim i dënimit është vënë shpesh në pikëpyetje si rezultat i lidhjes së tij fatkeqe me "hakmarrjen" në gjuhën e zakonshme. Por duhet të jetë e qartë nga diskutimi im i mësipërm se shpagimi ka pak lidhje me hakmarrjen, dhe unë ia atribuoj shumë nga kritikën ndaj shpagimit si parim këtij konfuzioni. Siç kanë vënë në dukje komentuesit akademikë dhe gjyqësorë, hakmarrja nuk ka asnjë rol për të luajtur në një sistem të qytetëruar dënimesh. Hakmarrja, siç e kuptoj unë, përfaqëson një akt të pallogaritur dëmtimi ndaj një tjetri, shpesh i motivuar nga emocionet dhe zemërimi, si një hakmarrje për dëmin e shkaktuar vetes nga ai person. Në të kundërt, shpagimi në një kontekst kriminal përfaqëson një përcaktim objektiv, të arsyetuar dhe të matur të një dënimi të përshtatshëm, i cili pasqyron siç duhet fajin moral të shkelësit, duke pasur parasysh rrezikun e qëllimshëm të autorit, dëmin pasues të shkaktuar nga shkelësi, dhe karakterin normativ të sjelljes së shkelësit. Për më tepër, ndryshe nga hakmarrja, shpagimi përfshin një parim të përmbytjes; shpagimi kërkon dhënien e një dënimi të drejtë dhe të duhur dhe asgjë më shumë. 81. Shpagimi, gjithashtu, konceptualisht duhet të dallohet nga vëllai i tij i ligjshëm, dënimi publik. Shpagimi kërkon që një dënim gjyqësor të pasqyrojë siç duhet fajin moral të atij shkelësi të veçantë. Objektivi i dënimit publik kërkon që një dënim duhet të komunikojë gjithashtu dënimin e shoqërisë për sjelljen e atij autori të caktuar. Shkurtimisht, një fjali me një element dënues përfaqëson një deklaratë simbolike, kolektive se sjellja e shkelësit duhet të ndëshkohet për shkeljen e kodit në bazë të vlerave të shoqërisë sonë, siç parashikohet në ligjin tonë thelbësor penal. Siç tha Lord Justice Lawton në R. v. Sargeant (1974), 60 Cr. Aplikacioni. R. 74, në f. 77: "Shoqëria, nëpërmjet gjykatave, duhet të tregojë neverinë e saj ndaj llojeve të veçanta të krimeve dhe e vetmja mënyrë në të cilën gjykatat mund ta tregojnë këtë është me dënimet që ata japin". Rëndësia e shpagimit dhe dënimit publik si qëllime të dënimit nënvizon se sistemi ynë i drejtësisë penale nuk është thjesht një sistem i gjerë dënimesh negative i krijuar për të parandaluar sjelljen objektivisht të dëmshme duke rritur koston që duhet të përballojë shkelësi në kryerjen e një veprë të caktuar. E drejta jonë penale është gjithashtu një sistem vlerash. Një fjali që shpreh dënim publik është thjesht mjeti me të cilin komunikohen këto vlera. Shkurtimisht, përveç bashkëngjitjes së pasojave negative ndaj sjelljes së padëshirueshme, dënimet gjyqësore duhet të jepen gjithashtu në një mënyrë që rrënjos pozitivisht grupin bazë të vlerave të përbashkëta nga të gjithë kanadezët, siç shprehet në Kodin Penal. 82. Si shënim përmbyllës i këtij diskutimi, është e rëndësishme të theksohet se as shpagimi dhe as dënimi publik të vetme nuk japin një justifikim shterues për vendosjen e sanksioneve penale. Përkundrazi, në sistemin tonë të drejtësisë, konsideratat normative dhe utilitare funksionojnë së bashku me njëra-tjetrën për të ofruar një justifikim koherent për dënimin penal. Siç theksoi Gonthier J. në Goltz, në f. 502, qëllimet e sanksionit penal janë sa "të gjerë dhe të ndryshëm". Prandaj, kuptimi i shpagimit duhet të konsiderohet në lidhje me objektivat e tjera legjitime të dënimit, të cilat përfshijnë (por nuk kufizohen në) parandalimin, dënimin publik, rehabilitimin dhe mbrojtjen e shoqërisë. Në të vërtetë, është e vështirë të ndahen në mënyrë të përsosur këto parime të ndërlidhura. Dhe siç theksoi La Forest J. në Lyons, pësha dhe rëndësia relative e këtyre faktorëve të shumtë shpesh do të ndryshojë në varësi të natyrës së krimit dhe rrethanave të autorit. Në analizë përfundimtare, detyra kryesore e një gjyqtari është të bazohet në të gjitha parimet legjitime të dënimit për të përcaktuar një dënim "të drejtë dhe të përshtatshëm", i cili pasqyron peshën e veprës penale të kryer dhe fajësinë morale të shkelësit".

Siç mund të konstatohet shpagimi, pra roli ndëshkues i një dënimi, ka peshën e tij në një vendim gjyqësor. Në këtë mënyrë shoqëria, bindet në rolin dënues të vendimit gjyqësor duke garantuar dhe paqjen shoqërore. Në rast të kundërt shoqëria do të humbiste besimin në sistemin e drejtësisë dhe do të kërkonte të vendoste vetë "drejtësi", nëpërmjet "vetëgjyqësisë", fenomen ky ende i përhapur në Shqipëri. Për këtë arsye, roli i gjykatave nuk duhet të bazohet vetëm në riedukimin e të dënuarve, sic pretendohet në doktrinë, pasi nuk janë këta viktimë në këtë rast, por edhe në rolin shpagues të dënimit, me qëllim arritjen e paqes sociale.

Kjo qasje mbahet edhe nga vetë GJEDNJ, megjithëse citohet jashtëzakonisht shumë nga Gjykata Kushtetuese, Gjykata e Lartë dhe doktrina në Shqipëri, për të justifikuar fokusimin e qëllimit penal vetëm tek "riedukimi". Por rezulton se së fundmi vetë GJEDNJ, në një çështje kundër Shqipërisë, ka mbajtur qëndrimin se "188. Gjithashtu, kërkesat e nenit 2 shkojnë përtej fazës së hetimit zyrtar, kur kjo ka çuar në fillimin e gjykimit në gjykatat kombëtare: procesi në tërësi, duke përfshirë fazën e gjykimit, duhet të plotësojnë kërkesat e detyrimit pozitiv për mbrojtjen e jetës përmes ligjit (shihni Öneriyıldız, cituar më lart, § 95). Edhe pse nuk ekziston asnjë detyrim absolut që të gjitha procedimet penale të finalizohen me dënime ose me një dënim të caktuar, gjykatat e brendshme në asnjë rrethanë nuk duhet të jenë të përgatitura për të lejuar që veprat penale që kërcënojnë jetën të mbeten të pandëshkuara.

189. Për sa i përket dënimit, Gjykata është shprehur se edhe pse gjykatat kombëtare duhet të respektohen në thelb për zgjedhjen e dënimeve të përshtatshme për keqtrajtim dhe vrasje, Gjykata duhet të ndërhyjë në çështjet e disproporcionit të hapur ndërmjet rëndësës së aktit dhe dënimit të urdhëruar (shihni Bektaş dhe Özalp kundër Turqisë, nr. 10036/03, § 50, 20 prill 2010, dhe Nikolova dhe Velichkova kundër Bullgarisë, nr. 7888/03, § 61, 20 dhjetor 2007). Prandaj, detyra e Gjykatës konsiston në shqyrtimin nëse dhe në çfarë mase gjykatat, për arritjen e përfundimit të tyre, mund të konsiderohet se e kanë shqyrtuar çështjen me kujdesin e kërkuar nga neni 2 i Konventës, në mënyrë që efekti parandalues i sistemit gjyqësor në vendi dhe rëndësia e rolit që kërkohet të luajë për parandalimin e shkeljeve të së drejtës për të jetuar të mos cenohen (shihni Vazagashvili dhe Shanava kundër Gjeorgjisë, nr. 50375/07, § 84, 18 korrik 2019, me referenca të mëtejshme).

190. Në fund, Gjykata është shprehur tashmë se kur një punonjës i shtetit dënohet për një krim që shkel nenin 2 ose 3 të Konventës, dhënia më pas e amnistisë ose falja vështirë se mund të thuhet se i shërben qëllimit të një dënimi adekuat. Përkundrazi, shtetet duhet të jenë edhe më të rrepta kur ndëshkojnë punonjësit e tyre për kryerjen e krimeve të rënda që rrezikojnë jetën krahasuar me autorët e zakonshëm, sepse ajo që vihet në lojë nuk është vetëm çështja e përgjegjësisë individuale penale e autorëve, por edhe detyra e shtetit për të luftuar ndjenjën e pandëshkueshmërisë që autorët mund të mendojnë se e gëzojnë për shkak të detyrës së tyre (shihni Makuchyan dhe Minasyan kundër Azerbajxhanit dhe Hungarisë, nr. 17247/13, § 157, 26 maj 2020).

Siç mund të konstatohet me lehtësi në këtë vendim, GJEDNJ shprehet qartë që personat fajtor nuk duhet t'i shmangen përgjegjësisë së tyre dhe të mbeten të "pandëshkuar". Për më tepër, GJEDNJ në këtë rast vë theksin edhe në efektin parandalues të dënimit. Pra, qartazi, fokusimi vetëm tek qëllimi i "riedukimit" nuk është i vetmi qëllim i dënimit tashmë, por edhe "ndëshkimi/shpagimi", i cili ruan një rol thelbësor.

Është e qartë që shpagimi nuk duhet kuptuar si i veçuar nga qëllimet e tjera të dënimit penal. Ai është i lidhur edhe me rolin riedukues të dënimit, bashkë me rolin parandalues etj. Vetëm duke u kombinuar të gjithë këto elementë dënimi penal mund të arrijë qëllimin e tij në disa drejtime dhe aspekte të ndryshme.⁴⁸¹

481 Erind Merkuri, "Instituti i lirit me kusht për të dënuarit me burgim, në një qasje kushtetuese dhe krahasimore", botuar në revistën "Studime juridike", botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, nr.1, viti 2023, fq.28-31.

Megjithatë fakti që ligjvënësi ka të drejtë të vendosë denime me ligj, nuk do të thotë që nga ana e tij nuk duhet të respektohen kërkesat kushtetuese për kufizimin e të drejtave. Gjykata Kushtetuese, ka shqyrtuar, kërkesat lidhur me faktin nëse dënimet penale të vendosura nga ligjvënësi, kanë qenë apo jo proporcionale, ku mund të përmendim rastin nëse konsiderohet si i tillë zbatimi i njëkohshëm si dënime kryesore të një dënimi me burgim dhe një dënimi me gjobë. Sipas Gjykatës Kushtetuese, "15. Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë sanksionon dy lloje dënimesh, dënimet kryesore dhe ato plotësuese. Dënimet kryesore janë të parashikuara në nenin 29 të KP-së. Në llojin e dënimeve kryesore, të cilat mund të jepen nga gjykatat e zakonshme më vetë, për personat që kanë kryer krime, hyjnë dënimi me burgim të përjetshëm, dënimi me burgim dhe ai me gjobë. Ndërsa për personat që kanë kryer kundërvajtje dënimet kryesore janë dënimi me burgim dhe dënimi me gjobë. Dënimi me burgim parashikohet nga neni 32 i KP-së, ndërsa dënimi me gjobë nga neni 34 i KP-së. Përveç dënimeve kryesore, gjykatat kur e çmojnë të arsyeshme, bashkë me dënimin kryesor mund të caktojnë edhe një ose më shumë dënime plotësuese, të parashikuara nga neni 30 i KP-së, në lidhje dhe me nenet 35-43 të tij.

...

18. Më vonë, me ligjin nr.9086, datë 19.06.2003, ligjvënësi, në kuadër të forcimit të masave kundër kriminalitetit, e pa me vend, që t'i hapë rrugë një sërë ndryshimesh të tjera në legjislacionin penal, të cilat "detyrojnë" gjykatën të vendosë njëkohësisht dy dënime kryesore për kryerjen e një veprë penale. Këto ndryshime nuk mund të realizoheshin pa modifikuar fillimisht dispozitën parimore lidhur me dënimet kryesore, nenin 29 të KP-së. Kështu, me ligjin e lartpërmendur këtij neni iu shtua paragrafi i fundit, me këtë përmbajtje: "Dënimi me burgim dhe me gjobë jepen bashkërisht, kur parashikohet në dispozitat përkatëse të këtij Kodi".

19. Për rrjedhojë, pas këtij plotësimi, përveç të tjerash, me ligjin nr.9188, datë 12.02.2004, ndryshime u bënë edhe në formulimin e neneve 190 dhe 191 të KP-së. Sipas sanksionimit të këtyre të fundit, tashmë, për personat që kryejnë veprat penale të falsifikimit të vulave, stampave ose formularëve dhe të falsifikimit të akteve të gjëndjes civile, gjykatat vendosin dy dënime kryesore, atë me burgim dhe me gjobë.

20. Parashikimi njëkohësisht i dy dënimeve kryesore u përdor nga ligjvënësi edhe në ndryshimet e mëvonshme të Kodit Penal në vitet 2007, 2008 si dhe në ndryshimet e fundit të miratuara në vitin 2012. Si pasojë, një sërë dispozitash të Kodit Penal, aktualisht, parashikojnë sanksionimin njëkohësisht të dy dënimeve kryesore, atij me burgim dhe me gjobë.

...

23. Nga të dhënat e mësipërme, Gjykata konstaton se pjesa më e madhe e legjislacioneve, përfshirë edhe ato të vendeve fqinje, për veprën penale të falsifikimit të dokumenteve zyrtare parashikojnë si sanksion një dënim të vetëm, atë me burgim dhe, në rastet kur janë parashikuar dy dënime kryesore ato janë alternative me njëra-tjetrën. Gjithsesi, edhe në ato vende (si p.sh. Italia) ku është parashikuar aplikimi njëkohësisht i dy dënimeve kryesore, tendenca e ligjvënësit, në kuptim të funksionit riedukativ të dënimin, është të diferencojë dënimin penal të të dënuarve duke caktuar një lloj dënimi që është në përpjesëtim me rrezikshmërinë e veprës penale, të autorit të saj, shkallën e fajit, si dhe rrethanat lehtësuese dhe rënduese.

...

26. Gjykata ka vlerësuar se qëllimi i secilit prej dënimeve kryesore të parashikuara në Kodin Penal është i ndryshëm. Dënimi me burgim, duke konsistuar në një privim të lirisë, është konceptuar në të drejtën penale, edhe në kuptim të parimit të favor libertatis, si extrema ratio. Pra, duke qenë se dënimi me burgim passjell sakrifikimin maksimal të lirisë personale të personit, kjo e fundit e mbrojtur nga Kushtetuta, ai është konsideruar nga ligjvënësi si masa e fundit shtërnguese si dhe dënimi më i rëndë ndër dënimet kryesore. Ndërsa, dënimi me gjobë lindi si një mënyrë për të shmangur dënimin me burgim, pasi konsiderohej si më e drejtë që personi të mund të paguante një shumë të hollash për vepra që kishin një rrezikshmëri të ulët shoqërore, pa pasur

nevojë që të privohet nga liria. Qëllimi i dënimit me gjobë, në frymën e Kushtetutës, duhet rilexuar në kuptimin që funksioni riedukativ, për disa vepra të caktuara penale, mund të përmbushet edhe nga pagesa e një shumë të caktuar, pa qenë nevoja që personi të privohet nga liria vetjake (shih vendimin nr.19, datë 01.06.2011 të Gjykatës Kushtetuese).

27. Në këtë këndvështrim, Gjykata ka vlerësuar se dënimi me burgim dhe dënimi me gjobë janë dënime kryesore dhe në thelb të ndryshëm nga njëri tjetri dhe se ndikimi i secilit prej tyre mbi të dënuarin, dhe procesin riedukativ ndaj tij, është shumë i ndryshëm, pasi qëllimi i dënimit me burgim është diametralisht i kundërt nga ai i dënimit me gjobë (shih vendimin nr.19, datë 01.06.2011 të Gjykatës Kushtetuese).

...

41. Gjithashtu, në bazë të formulimit aktual të nenit 34, paragrafi i gjashtë, të KP-së, të ndryshuar me ligjin nr.23, datë 01.03.2012, gjykata, në momentin e dhënies së dënimit me gjobë, duhet të hetojë paraprakisht rreth aftësisë paguese të personit, e cila përcaktohet nga gjendja personale dhe pasurore e personit, si dhe nga rrethana të tjera që lidhen me to.

42. Si rrjedhojë, përcaktimi paraprakisht nga ligjvënësi i dënimit me gjobë, si dënim kryesor, krahas dënimit me heqje lirie në një sërë dispozitash penale, ndërhyr në atributet ekskluzive të gjykatës lidhur me caktimin e dënimit.

43. Po ashtu, Gjykata konstaton se deri në hyrjen në fuqi të paragrafit të fundit të nenit 29 të KP-së, i cili parashikon dy dënime kryesore, ligjvënësi ka mbajtur parasysh këtë ekuilibër të domosdoshëm midis parashikimit të llojeve të veprave penale dhe marzheve të dënimit si atribut i tij me individualizimin e veprës penale, shkallës së fajit dhe llojit dhe masës së dënimit, për efekt të përgjegjësisë penale, si atribut ekskluziv i gjykatës. Në këtë linjë ka shkuar edhe plotësimi që iu bë nenit 34 të KP-së, me ligjin nr. 8733, datë 24.01.2001, duke i shtuar paragrafin e pestë, i cili i njeht të drejtën gjykatës të caktojë krahas dënimit me burgim edhe dënimin me gjobë kur vepra penale passjell përfitime materiale për autorin e saj.

44. Gjykata, gjithashtu, çmon se ligjvënësi, përpara ndërhyrjeve të lartpërmendura, për arritjen e qëllimeve të tij, ka parashikuar, në legjislacionin penal, krahas dënimeve kryesore dhe ato plotësuese dhe, në kuadër të karakterit demokratik të Kodit Penal si dhe si shprehje e parimit të humanizmit që e karakterizon, edhe dënimet alternative të dënimit me burgim (nenet 58-65 të KP-së).

45. Nga sa më lart, Gjykata vëren se, pavarësisht ndërhyrjes së ligjvënësit për parashikimin e dy dënimeve kryesore, gjykatat e zakonshme, në bazë të sanksionimit, në Pjesën e Përgjithshme të Kodit Penal, të dënimeve plotësuese, si dhe në bazë të parashikimit të nenit 34, paragrafi i pestë, të KP-së, kanë pasur dhe kanë mundësinë e ashpërsimit të dënimit kryesor me një ose disa dënime plotësuese ndaj atyre autorëve të veprave penale rrezikshmëria e të cilëve është e lartë ose të përcaktojnë edhe një masë ndëshkimi me gjobë (në bazë të aftësisë paguese të personit) ndaj autorëve të atyre veprave penale që kryejnë krime për motive të fitimit të pasurive ose të sigurimit të çdo lloj përfitimi tjetër material, duke realizuar, në këtë mënyrë, qëllimin e ligjvënësit në luftën kundër kriminalitetit nëpërmjet ashpërsimit të masave ndëshkuese. Përpos kësaj, gjykatat e zakonshme, për të garantuar pagimin e dëmeve pasurore që ka pësuar shteti apo i dëmtuari, apo për të siguruar pagimin e shpenzimeve të procedimit etj., mund të vendosin masa të sigurimit pasuror, si sekuestroja konservative.

...

47. Nga sa më lart, Gjykata çmon se, në vetvetë, secili prej dënimeve kryesore të parashikuara nga neni 29 i KP-së, të zbatuara kur është nevoja së bashku me dënimet plotësuese si dhe me dënimin me gjobë sipas parashikimit të nenit 34, paragrafi i pestë dhe i gjashtë, të KP-së, janë të mjaftueshëm në arritjen e qëllimit të dënimit penal dhe në proporcion me parimet e legjislacionit penal duke respektuar njëkohësisht parimin e ndarjes së pushteteve.

48. Për pasojë, Gjykata çmon se parashikimi a priori i dy dënimeve kryesore edhe për

vepra penale të tilla si falsifikimi i vulave, stampave ose formularëve apo falsifikimi i akteve të gjëndjes civile, jashtë kritereve të analizuara më lart, nuk është në proporcion me gjendjen që i ka diktuar (lufta kundër krimit të organizuar) si dhe bie ndesh me parimin e individualizimit të dënimit e si rrjedhojë me parimin e dhënies së drejtësisë nga ana e gjykatës, pasi i heq kësaj të fundit mundësinë e përcaktimit, rast pas rasti, të dënimit penal sipas rrethanave të çështjes konkrete në shqyrtim.

49. Për sa më sipër, Gjykata çmon se pretendimi i gjykatës referuese se parashikimi i dy dënimeve kryesore nga nenet 190 dhe 191 të KP-së, bie ndesh me parimin e proporcionalitetit, të sanksionuar nga neni 17 i Kushtetutës, është i bazuar.

50. Gjykata vëren se plotësimi që iu bë nenit 29 të KP-së nga ligjvënësi me ligjin nr.9086, datë 19.06.2003, lidhur me parashikimin njëkohësisht të dënimit me burgim dhe atij me gjobë, ka shërbyer si bazë ligjore për të gjitha ndryshimet e ndërmarra më vonë në Pjesën e Posaçme të Kodit Penal për parashikimin e dy dënimeve kryesore në vepra të ndryshme penale përfshirë edhe veprat penale të parashikuara në nenet 190 dhe 191 të KP-së, objekt shqyrtimi. Në përputhje me nenin 48 të Ligjit nr.8577, datë 10.02.2000 "Për organizimin dhe funksionimin e Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Shqipërisë", duke gjykuar se dispozita e mësipërme ka një lidhje të drejtpërdrejtë me objektin e këtij gjykimi, Gjykata çmon se legjitimohet të marrë në shqyrtim edhe këtë nen.

51. Gjykata konstaton se dispozita e sipërpërmendur, mbart të njëjtat probleme kushtetutshmërie të neneve 190 dhe 191 të KP-së, të konsideruara më lart si të papajtueshme me Kushtetutën.

52. Si konkluzion, Gjykata arrin në përfundimin se nenet 29, paragrafi i fundit, 190 dhe 191, të KP-së që sanksionojnë parashikimin e njëkohshëm të dy dënimeve kryesore, atij me burgim dhe me gjobë, vijnë në kundërshtim me nenin 17 të Kushtetutës dhe si të tillë duhen shfuqizuar".⁴⁸²

Në rastin konkret, Gjykata Kushtetuese konstatoi ashpërsimin e masave të dënimit, për më tepër duke aplikuar edhe dy dënime kryesore për kryerjen e së njëjtës vepër penale. Për këtë arsye, dukshëm, për këtë Gjykatë, masa e dënimit e përcaktuar nga ligjvënësi, nuk ishte proporcionale dhe u vendos shfuqizimi i këtyre parashikimeve.

Kjo vendimmarrje e Gjykatës Kushtetuese, solli pastaj problemin se si duhej që të kuptoheshin normat e tjera të pjesës së posaçme të Kodit Penal, që ende parashikonin dy dënime kryesore. Për këto raste, Gjykata Kushtetuese orientoi gjykatat e zakonshme që të ndiqnin një interpretim pajtues ku gjykatat e juridiksionit të zakonshëm, gjatë shqyrtimit konkret të veprave penale, nuk mund të aplikojnë njëkohësisht dy dënime kryesore, në rastet kur këto dënime janë të parashikuara në dispozitat e Pjesës së Posaçme të KP-së. Në këto raste, gjykatat duhet të aplikojnë vetëm dënimin me burgim dhe, nëse plotësohen kushtet e sanksionuara në nenin 34, paragrafi i pestë dhe i gjashtë, të KP-së, gjykata në bazë të vlerësimit konkret të rrethanave të çështjes, mund të aplikojë krahas dënimit me burgim edhe dënimin me gjobë, kur vepra penale passjell përfitime materiale për autorin e saj.⁴⁸³

Në çdo rast, rregulli është që edhe dënimet si pjesë përbërëse e veprave penale të parashikohen në Kodin Penal, ose në ligje të tjera që miratohen me 3/5 e të gjithë anëtarëve të Kuvendit. Për këtë aspekt, Gjykata Kushtetuese, ka pasur mundësi që të shprehet vetëm njëherë, ku ka mbajtur qëndrimin se "22. Ligji objekt kërkesë është miratuar në zbatim të paragrafit të parë, të nenit 78 të Kushtetutës, sipas të cilit "Kuvendi vendos me shumicën e votave, në prani të më shumë se gjysmës së të gjithë anëtarëve të tij, përveç rasteve kur Kushtetuta parashikon një shumicë të cilësuar". Gjykata referuese pretendon se ky ligj, për shkak të ndërhyrjes në legjislacionin penal, nuk duhej miratuar në zbatim të dispozitës së sipërcituar kushtetuese, por të nenit 81, paragrafi i dytë, të Kushtetutës sipas të cilit kodet miratohen me tri të pestat e të gjithë

482 Vendim nr. 47 datë 26.7.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

483 Vendim nr.13, datë 16.4.2013 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.1, datë 20.1.2014 të Gjykatës Kushtetuese.

anëtarëve të Kuvendit. Në themel të pretendimit të saj gjykata referuese vendos argumentin se ligji objekt kërkesë është antikushtetues, për shkak se nuk është miratuar nga Kuvendi me një shumicë prej tri të pestave të të gjithë anëtarëve të tij. ... 25. Mbështetur në normat e mësipërme kushtetuese dhe në Rregulloren e Kuvendit të Shqipërisë, Gjykata vëren se Kuvendi, në miratimin e ligjit objekt kërkesë, pavarësisht se formalisht është mbështetur në nenin 78 të Kushtetutës, ka ndjekur të njëjtën procedurë parlamentare në të cilën kalojnë ligjet që miratohen në bazë të nenit 81 të Kushtetutës. Në këto kushte, Gjykata vlerëson se në çështjen konkrete kontrolli i saj duhet të shtrihet në shqyrtimin nëse Kuvendi, në miratimin e ligjit objekt kërkesë, ka respektuar kuorumin dhe shumicën prej tri të pestave të anëtarëve të tij, kërkuar nga neni 81, paragrafi i dytë, i Kushtetutës”.⁴⁸⁴

Në rastin konkret po shqyrtohej kushtetutshmëria e Ligjit nr. 9754, datë 14.6.2007 “Për përgjegjësinë penale të personave juridike”, ku në preambulën e tij, citohej neni 78 i Kushtetutës, dispozitë që përdoret për miratimin e ligjeve më shumicë të thjeshtë. Megjithatë gjatë debatit gjyqësor, rezultoi se për shkak të konsensusit që kishte arritur projektligji në fjalë, ishte votuar masivisht nga deputetët, duke marrë 122 vota. Pra, megjithëse Kuvendi e kishte konsideruar si një ligj më shumicë të thjeshtë, ligji objekt shqyrtimi praktikisht i kishte marrë dhe tejkaluar votat e kërkuara si një ligj me shumicë të cilësuar. Për këtë arsye, Gjykata Kushtetuese, duke shmangur formalizmin vlerësoi të mos e shfuqizojë si ligj.

Tjetër rast i shqyrtimit të proporcionalitetit të masës së dënimit, ka qenë për veprën penale të ushtrimit të prostitucionit, parashikuara nga neni 113 i Kodit Penal. Në këtë rast, u pretendua se dënimi deri në tre vjet u konsiderua i ekzagjeruar dhe nuk përputhej me interesin publik dhe moralin publik që kërkohej të mbrohej. Por, sipas Gjykatës Kushtetuese, “33. Nga një vështrim i përgjithshëm krahasimor në disa nga vendet evropiane, por edhe më gjerë, Gjykata konstaton se ushtrimi i prostitucionit mund të jetë i ligjshëm nën regjimin juridik të veprimtarisë ekonomike (p.sh. Holanda, Gjermania), mund të jetë i paligjshëm ose mund të trajtohet nën një regjim tjetër juridik. Konkretisht, në Suedi, sipas të ashtuquajturit “model nordik” ose “model rregullator”, penalizohet blerja e aktit seksual dhe është dekriminalizuar shitja e aktit seksual. Nga ana tjetër, ushtrimi i prostitucionit në disa legjislacione reflektohet si kundërvajtje administrative, si në Kroaci apo Lituanë, ashtu sikundër dhe vende të rajonit, si Maqedonia dhe Mali i Zi e konsiderojnë ushtrimin e prostitucionit vepër penale.

...

35. Në rastin konkret, para gjykatës, gjatë gjykimit në seancë gjyqësore, nuk u paraqitën argumente bazuar mbi të dhëna/statistika, në kuptim të testit kushtetues të proporcionalitetit, mbi ashpërsinë e masës konkrete nga palët që mbrojnë viktimat e prostitucionit, duke vërtetuar se pikërisht dekriminalizimi i kësaj vepre penale mund të ulte shfrytëzimin dhe trafikimin e vajzave dhe grave për prostitucion. Edhe pse Gjykata pranon se ushtrimi i prostitucionit mund të jetë i lidhur me shfrytëzimin e vajzave dhe të grave për prostitucion, palët nuk arritën t’i provojnë gjykatës se zbutja e masës së marrë nga ana e ligjvënësit do të sillte për pasojë mbrojtje më të madhe për viktimat e prostitucionit ose do të parandalonte shfrytëzimin dhe trafikimin, si dhe dhunën ndaj vajzave dhe grave.

36. Në vijimësi, Gjykata vlerëson se asnjë nga palët në gjykim nuk paraqiti të dhëna për të argumentuar se viktimat e prostitucionit mbrohen më mirë me dekriminalizimin e kësaj vepre penale ose me përcaktimin e kësaj vepre si kundërvajtje administrative. Për këtë arsye kjo gjykatë nuk ka mjaftueshëm të dhëna për shfuqizimin e kësaj vepre penale. Prandaj, për sa kohë që parashikimi i prostitucionit si vepër penale, por edhe dënimi nga gjobë deri në 3 vjet, nuk duken haptazi disproporcionalë, kjo gjykatë nuk mund të arrijë në konkluzionin se parashikimi i prostitucionit si vepër penale e dënueshme është më e ashpër se sa objektivi që ka për qëllim ligjvënësi për të arritur apo se kjo masë është e paarsyeshme nga ana e ligjvënësit.

484 Vendimi nr.38, datë 25.7.2013 i Gjykatës Kushtetuese.

37. Për më tepër, Gjykata vlerëson se gjykatat e kanë hapësirën e vlerësimit që për veprën penale të ushtrimit të prostitucionit, në marzhin e dënimit nga gjobë deri në 3 vjet, në zbatim të nenit 47 të Kodit Penal, në caktimin e dënimit të marrin parasysh rrezikshmërinë e veprës penale, të autorit të saj, shkallën e fajit, si dhe rrethanat lehtësuese dhe rënduese. Pra, ligjvënësi, me përcaktimin e dënimit për këtë vepër penale nga gjoba deri në 3 vjet, e ka përlogaritur marzhin e proporcionalitetit si në dispozitën ligjore, ashtu edhe në hapësirën e lejuar gjykatave për zbatimin në praktikë të dispozitës sipas specifikës së rastit në gjykim. Gjithashtu, gjykatat kanë në dispozicion të tyre edhe mundësinë e dhënies së dënimeve alternative, deri edhe përjashtim nga dënimi, si masa më të buta, përsëri në varësi të rastit, në përputhje me legjislacionin penal”.⁴⁸⁵

Pra, sipas Gjykatës Kushtetuese në shumicën e rasteve, ligjvënësi ka lirinë për të vendosur përparësitë dhe masat ligjore për të trajtuar fenomenin e prostitucionit, duke respektuar kërkesat e proporcionalitetit, sipas së cilës, masat ligjore duhet të jenë të arsyeshme dhe të nevojshme për të arritur objektivat ligjore. Fakti që gjykatat kanë dhe mundësinë për të përcaktuar dënime alternative dhe të përshtatshme për rastet individuale të prostitucionit, passjell që parashikimi i prostitucionit si vepër penale me dënime deri në 3 vjet nuk është joproporcional dhe ligjvënësi ka vepruar brenda kufijve të ligjit në këtë çështje.

Në një tjetër rast, Gjykata Kushtetuese, analizoi nëse marzhet e dënimit për armëmbajtje pa leje në vende publike, ishin apo jo propocionale. Ligjvënësi, nëpërmjet një ndërhyrje legjislative,⁴⁸⁶ ndër të tjera ndryshoi dhe paragrafin V të nenit 278 të Kodit penal që tashmë parashikonte se “Mbajtja e armëve, i bombave apo minave, ose lëndëve plasëse në automjete apo në çdo mjet tjetër të motorizuar, në mjedise publike ose në mjedise të hapura për publikun, pa lejen e organeve kompetente shtetërore, dënohet me burgim nga shtatë deri në pesëmbëdhjetë vjet”. Ndryshe nga parashikimet e mëparshme, rritja e masës së dënimit për këtë vepër penale ishte e konsiderueshme. E vënë në lëvizje nga gjykatat e zakonshme, Gjykata Kushtetuese, u shpreh se “22. Gjykata vëren se para shtesës së bërë në nenin 55 të Kodit Penal gjykatat nuk kishin asnjë pengesë që si dënim më të rëndë të shtuar të zbatonin mënyrën e mbledhjes aritmetike të dënimeve. Kështu, sipas paragrafit të parë të nenit 55 të Kodit Penal “kur veprimet ose mosveprimet përmbajnë elementet e disa veprave penale, si dhe kur personi ka kryer disa vepra penale për të cilat nuk është dhënë akoma dënim, gjykata më parë cakton dënimin për çdo vepër penale dhe në përfundim jep një dënim të vetëm, që përbëhet nga dënimi më i rëndë i shtuar”. Ndërsa në paragrafin e tretë (ish-paragrafi i dytë para ndryshimeve) përcaktohet rregulli sipas të cilit “dënimi më i rëndë i shtuar nuk mund të kapërcejë shumën e përgjithshme të dënimeve, të caktuara veç e veç, as kufirin më të lartë të parashikuar për llojin e dënimit të dhënë”.

23. Nga ana tjetër, Gjykata çmon me vend të nënvizojë se neni 55 i Kodit Penal zbatohet dhe duhet të zbatohet nga gjykatat e juridiksionit të zakonshëm në lidhje me nenin 47 të Kodit Penal, sipas të cilit “gjykata cakton dënimin, duke respektuar dispozitat e pjesës së përgjithshme të Kodit dhe kufijtë e dënimeve të parashikuara me ligj për veprën penale”, dhe se “në caktimin e dënimit ndaj personit ajo merr parasysh rrezikshmërinë e veprës penale, të autorit të saj, shkallën e fajit, si dhe rrethanat lehtësuese dhe rënduese”.

24. Gjykata rithekson se ndonëse ligjvënësi në përcaktimin e veprave penale dhe llojit të dënimit ka fushë të gjerë veprimi, kjo liri është e kufizuar kur është fjala për vlerësimin e fajit si element i domosdoshëm i përgjegjësisë penale dhe në raport me shkallën e tij për caktimin e llojit dhe masës së dënimit konkret, pasi këto elemente janë të vlerësueshme vetëm nga gjykatat e zakonshme rast pas rasti (shih vendimin nr.47, datë 27.06.2012 të Gjykatës Kushtetuese). Si pasojë, në përcaktimin e dënimit, për vepra të ndryshme penale, organi legjislativ nuk duhet të ketë parasysh vetëm parimin e parashikimit me ligj të dënimit dhe atë të sigurisë juridike. Ai duhet të marrë parasysh mjaftueshëm edhe konceptin e fajit në kuadër të parimit të shtetit të së drejtës

485 Vendimi nr.71, datë 27.11.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

486 Ligj nr.98/2014 “Për disa shtese e ndryshime në ligjin nr.7895, datë 27.1.1995 “Kodi Penal”, i ndryshuar.

dhe nëpërmjet formulimit të sanksionit t'i mundësojë gjyqtarit dhënien e një gjykimi të drejtë dhe proporcional në raste konkrete. Koncepti i fajit dhe përcaktueshmëria e pasojave juridike janë në një marrëdhënie tensioni njëra me tjetrën, marrëdhënie kjo për të cilën duhet gjetur një balancë funksionale kushtetuese (shih vendimin BVerfGE 105, 135 të Gjykatës Kushtetuese Gjermane).

...

26. Në këtë kontekst, duke përcaktuar mënyrën e dhënies së dënimit, sipas metodologjisë së parashikuar në paragrafin e dytë të nenit 55 të KP-së, ligjvënësi u ka hequr gjykatave të sistemit gjyqësor të drejtën të vlerësojnë pikërisht elementet e parashikuara në paragrafin e dytë të nenit 47 të KP-së të përmendura më lart (prg. 23), të cilat janë jo vetëm përcaktuese në individualizimin e drejtë të dënimeve penale, por njëkohësisht janë edhe në kompetencën ekskluzive të gjyqësorit. Në vlerësimin e Gjykatës ky rregullim i ri përbën cenim të parimit të ndarjes së pushteteve dhe të pavarësisë funksionale të pushtetit gjyqësor."

...

43. Bazuar në analizën historike të dispozitës, në parim, Gjykatës i rezulton se ligjvënësi është mbështetur thellësisht në strategjinë e ndërhyrjes ndëshkuese, e karakterizuar posaçërisht nga parashikimi i instrumenteve ashpërsuese, sikundër është rritja e marzheve minimale dhe maksimale të dënimit dhe përpjekja për të parashikuar të gjitha rastet dhe rrethanat e mundshme të prodhimit dhe të mbajtjes së të gjitha kategorive të armëve, municioneve luftarake, bombave, minave ose lëndëve plasëse në banesë, në automjet, në mjete të motorizuara, në mjedise publike apo mjedise të hapura për publikun.

....

47. Gjykata vëren se ndryshimet e ndërmarra nga ligjvënësi në dispozitat objekt shqyrtimi (por edhe të tjera të shqyrtuara më parë nga kjo Gjykatë), kanë qenë përgjithsisht spontane, nisur nga synimi për të luftuar kriminalitetin, por pa iu nënshtruar më parë studimeve të thelluara për të shmangur prishjen e balancave jo vetëm midis masave të dënimit të veprave penale të një kapitulli, por edhe në raport me veprat e tjera penale, në varësi të rrezikshmërisë shoqërore të tyre. Një qasje (strategji) e tillë e gabuar ka deformuar strukturën e Kodit Penal, duke krijuar disproporcione të pashpjegueshme (paarsyeshme) midis dënimeve të parashikuara për vepra të ndryshme të Kodit, në kundërshtim me parimet e shtetit të së drejtës dhe të proporcionalitetit, në rastet e kufizimit të të drejtave dhe lirive të individit. Përfaqësuesit e subjekteve të interesuara (KM) nuk ishin në gjendje të argumentonin para kësaj Gjykate nevojën e domosdoshme për ndërhyrjen në Kodin Penal, duke u mjaftuar vetëm me argumente të përgjithshme, si p.sh. "kriminaliteti ka pësuar rritje" apo "për të luftuar krimin e organizuar".

...

49. Gjykata, për të arritur në një përfundim të drejtë nëse ndërhyrjet e ligjvënësit në nenin 278 të Kodit Penal janë proporcionale në raport me gjendjen që i ka diktuar, e sheh me vend të bëjë një vështrim krahasues midis paragrafëve të vetë nenit, midis nenit 278 dhe dispozitave të tjera të të njëjtit kre, midis nenit 278 dhe veprave të ndryshme penale që kryhen me përdorimin e armëve dhe midis Kodit tonë Penal për veprën në fjalë dhe kodeve penale të vendeve të rajonit.

...

51. Duke ju referuar, së pari, paragrafëve të ndryshëm të nenit 278 të KP-së rezulton se mbajtja e armëve në banesë pa lejen e organeve kompetente dënohet nga një deri pesë vjet (prg.3). Më tej, mbajtja e bombave, minave ose lëndëve plasëse në banesë dënohet nga pesë deri në tetë vjet (prg.4), kurse mbajtja e armëve, bombave, minave ose lëndëve plasëse në automjete apo në çdo mjet tjetër të motorizuar, në mjedise publike ose në mjedise të hapura për publikun, dënohet nga shtatë deri në pesëmbëdhjetë vjet, dallim që nuk e justifikon arsyen apo qëllimin e këtij ndryshimi (prg.5).

52. Gjykata vëren se sipas doktrinës së të drejtës penale, prodhimi apo mbajtja pa lejen e organeve kompetente të armëve luftarake është element thelbësor i anës objektive të kësaj vepre

penale. Ligjvënësi e ka konsideruar vepër të dënueshme penalisht mbajtjen e armëve pa leje, pavarësisht nga qëllimi i mbajtjes së tyre (për t'i përdorur ose jo). Në këtë kontekst, Gjykata e sheh të pajustificuar përpjekjen e ligjvënësit për të përcaktuar rrezikshmërinë e kësaj veprë penale dhe përcaktimin e masës së dënimit nisur nga kritere të tilla, si lloji i armës luftarake, dhe në veçanti vendi i mbajtjes së tyre (banesë, automjet, vendi i punës, etj.). Për më tepër, Gjykata i konsideron joproporcionale dallimet në masat e dënimit të paragrafit të pestë të KP-së dhe paragrafëve të tretë dhe të katërt të këtij neni. Për ilustrim, një qytetar që mban një armë pa leje në banesë për të mbrojtur pronën, veten apo familjen, dënohet nga një deri në pesë vjet burgim. I njëjti person kur armën e mban për të njëjtën arsye në automjetin e tij, dënohet nga shtatë deri në pesëmbëdhjetë vjet burgim.

53. Gjykata e konsideron joproporcionale ndërhyrjen në paragrafin e pestë të nenit 278 të Kodit Penal, duke e krahasuar këtë dispozitë edhe me të tjera që ndodhen në të njëjtin kre të Kodit, "Veprat penale kundër rendit dhe sigurisë publike". Kështu, trafikimi i armëve dhe municioneve, një krim ndërkombëtar, dënohet sipas Kodit Penal nga shtatë deri në pesëmbëdhjetë vjet burgim (neni 278/a, paragrafi i parë). Të njëjtën masë dënimi ligjvënësi ka parashikuar edhe për veprat penale të trafikimit të lëndëve plasëse, djegëse, helmuese dhe radioaktive (neni 282/a, paragrafi i parë), etj.

54. Gjykata vlerëson se armët nuk përfaqësojnë gjë tjetër veçse mjetin për të kryer vepra të tjera penale me rrezikshmëri të lartë shoqërore, të cilat prekin kryesisht marrëdhëniet shoqërore që lidhen me mbrojtjen e jetës. Në këtë kuptim, edhe dënimet e parashikuara për to duhet të jenë në proporcion të drejtë me natyrën e krimit të kryer nëpërmjet përdorimit të tyre. Veprat penale mbulojnë një shkallë të gjerë veprimesh ose mosveprimesh, të cilat dallojnë mes tyre për sa i përket natyrës së shkeljes dhe rrezikut që i kanoset interesit që ligji synon të mbrojë. Mjafton t'u referohemi disa veprave të parashikuara në seksione të ndryshme të Kodit Penal, që kryhen nëpërmjet përdorimit të armëve, për të arritur në përfundimin se ndryshimet objekt shqyrtimi janë disproporcionale.

55. Gjykata vëren se vrasja e kryer nga një person me një armë që e mban pa leje, në gjendjen e tronditjes së fortë psikike të çastit, të shkaktuar nga dhuna ose fyerja e rëndë e viktimës, dënohet me burgim gjer në tetë vjet (neni 82, sek.I, "Krime kundër jetës të kryera me dashje"). Ndërsa, për armën që ka shërbyer si mjet për kryerjen e krimit, dënimi do të ishte jo më pak se shtatë deri në pesëmbëdhjetë vjet. E njëjta logjikë vlen edhe për vrasjen e kryer me kapërcim të kufijve të mbrojtjes së nevojshme, që dënohet me burgim gjer në shtatë vjet (neni 83, sek.I, "Krime kundër jetës të kryera me dashje").

56. Në të njëjtën linjë arsyetimi mund të përmenden edhe vepra të tjera penale me rrezikshmëri të lartë shoqërore që kryhen me përdorimin e armëve. Gjykata konstaton se - vrasja me dashje dënohet me burgim nga dhjetë gjer në njëzet vjet (neni 76); - marrëdhëniet seksuale ose homoseksuale me kërcënim me përdorimin e armës dënohen me burgim nga pesë gjer në pesëmbëdhjetë vjet (neni 104); - shtrëngimi me anë të kanosjes ose dhunës për dhënien e pasurisë me përdorimin e armës dënohet me burgim nga shtatë deri në pesëmbëdhjetë vjet (neni 109/b/2); - rrëmbimi i avionëve, anijeve dhe mjeteve të tjera me kërcënim me armë dënohen me burgim nga dhjetë gjer në njëzet vjet (neni 111), etj.

57. Po në mbështetje të këtij argumenti mbi disproporcionalitetin e dënimeve për vepra penale të përcaktuara në seksione dhe krerë të ndryshëm, bazuar në shkallën e rrezikshmërisë së tyre shoqërore, Gjykata konstaton se Kodi Penal parashikon të njëjtin marzh dënimi me atë të parashikuar në paragrafin e pestë të Kodit Penal edhe për vepra të tjera penale me rrezikshmëri tejet të lartë shoqërore. Kështu, vepra penale mbi trafikimin e personave të rritur, e parashikuar tek seksioni VII "Vepra penale kundër lirisë së personit", dhe më konkretisht, organizimi, drejtimi dhe financimi i trafikimit të personave, dënohet me burgim nga shtatë deri në pesëmbëdhjetë vjet (neni 110/a/3). Gjithashtu, tek kreu VII "Vepra me qëllime terroriste", prodhimi, mbajtja, transportimi i armëve luftarake, kimike, biologjike, bërthamore, me bazë helmuese ose eksplozive, me qëllim

për të kryer vepra terrori, dënohen me burgim nga pesë deri pesëmbëdhjetë vjet (neni 234). Ndërsa pjesëmarrja në organizata terroriste dënohet me burgim nga shtatë deri në pesëmbëdhjetë vjet (neni 234/a, prg.2).

58. Përveç argumenteve të sipërpërmendura, Gjykata e konsideron me vend të shtojë se ndërhyrjet në legjislacion lidhur me veprat penale të armëmbajtjes pa leje në mjedise publike janë tejet të ashpra edhe në raport me disa vende europiane. ...

...

59. Për të njëjtat arsye të marra në analizë më lart, Gjykata çmon se ligjvënësi ka cenuar edhe parimin e sigurisë juridike, pasi ky parim lidhet me plotësimin e disa kërkesave paraprake të detyrueshme gjatë procesit ligjvënës. Sipas Gjykatës, parimi i sigurisë juridike ka si kërkesë të domosdoshme faktin që ligji në tërësi, pjesë apo dispozita të veçanta të tij në përmbajtjen e tyre duhet të jenë të qarta, të përcaktuara dhe të kuptueshme. Për të kuptuar dhe zbatuar drejt këtë parim kërkohet që ligji në një shoqëri të ofrojë siguri, qartësi dhe vazhdimësi, në mënyrë që individët t'i drejtojnë veprimet e tyre në mënyrë korrekte e në përputhje me të. Një rregullim i pasakte i normës ligjore dhe që sjell pasoja, nuk shkon në përputhje me qëllimin, stabilitetin, besueshmërinë dhe efektivitetin që synon vetë norma (shih vendimet nr. 9, datë 26.02.2007; nr. 36, datë 15.10.2007; nr. 52, datë 01.12.2011 të Gjykatës Kushtetuese). Me ndërhyrjen në nenin 278 të KP-së ligjvënësi nuk ka respektuar aspektin harmonik që duhet të kenë dispozitat e Kodit Penal, të cilat në tërësinë e tyre duhet të përbëjnë një entitet të vetëm, ku të bashkohën vlerat dhe parimet kryesore që udhëheqin këtë kod, që janë shteti i së drejtës, barazia para ligjit, drejtësia në caktimin e fajësisë dhe të dënimit, si dhe humanizmi (neni 1/c i Kodit Penal).

60. Gjithashtu, po në këtë drejtim, kjo Gjykatë thekson se që ligji të kuptohet sakte dhe drejt duhet të dalë qartë qëllimi i hartimit të tij. Gjykata konstaton se në relacionin bashkëshoqërues të ligjit nuk ka argumente të mjaftueshme mbi domosdoshmërinë e këtij mjeti ashpërsues. Për më tepër, Kuvendi, si palë e interesuar, nuk paraqiti argumente kushtetuese mbi nevojën, përshtatshmërinë dhe domosdoshmërinë e ashpërsimit të dënimit të mbajtjes pa leje të armëve, bombave, minave ose lëndëve plasëse në mjedise publike apo të hapura për publikun, parashikuar në nenin 278/5 të KP-së, si e vetmja mënyrë për arritjen e qëllimit të ligjvënësit në kuadër të luftës kundër krimit të organizuar dhe sigurisë së rendit publik edhe shoqëror. Në këto kushte, Gjykata vëren paqartësi dhe spontanitet në qëllimin e përzgjedhjes së mjetit të ashpërsimit të dënimit, për rrjedhojë edhe kjo është një arsye e cenimit të parimit të sigurisë juridike.

...

64. Gjykata konstaton se paragrafi i gjashtë i nenit 278 të KP-së, mbart të njëjtat probleme kushtetutshmërie si dhe paragrafi i pestë i nenit 278, i konsideruar si i papajtueshëm me Kushtetutën. Sipas Gjykatës, edhe ky dënim është dukshëm joproporcional. Për më tepër, dhe shprehja "pasoja të rënda" është e paqartë dhe lë vend për interpretime të ndryshme, në kundërshtim me parimin e sigurisë juridike, për rrjedhojë edhe ky paragraf duhet shfuqizuar".⁴⁸⁷

Duke bërë një analizë të arsyetimit të ndjekur nga Gjykata Kushtetuese rezulton se ai fillimisht trajton problematikën e shtimit të dënimeve. Megjithatë i trajtuar si pretendim që cënon parimin e ndarjes dhe të balancimit të pushteteve, parashikuar nga neni 7 i Kushtetutës, trajtimi i këtij rasti ka edhe të bëjë me dënimin e personave me pasojë kufizimin e lirisë së tyre. Kjo sepse ligjvënësi kishte shtuar një paragraf të dytë në nenin 55 të Kodit Penal që i detyronte gjykatat që, kur shpallnin fajtor një person për disa vepra penale të përcaktuara, të bënin mbledhje aritmetike të masës së dënimit të përcaktuara nëpërmjet vendimeve. Pra në këtë rast, shtohet sasia e dënimit me burgim ndaj personave të shpallur fajtor, duke i hequr mundësinë gjykatave që të vlerësonin, sipas kriterëve të Kodit Penal, dënimin që duhej t'i jepnin personit të shpallur fajtor. Kjo sillte dhe kufizimin e paarsyeshëm të lirisë së personit.

Oasja vijuese e Gjykatës Kushtetuese, në këtë vendimmarrje për të kuptuar nëse masat

e dënimit, për armëmbajtje pa leje në vende publike të vendosura nga ligjvënësi janë apo jo proporcionale, ishte në thelb krahasimore, proces i cili është shtrirë në disa plane. Kështu, në rradhë të parë duke zbatuar rregullin e “zhvillimit historik të legjislacionit” (*statutory history*),⁴⁸⁸ Gjykata Kushtetuese ka analizuar mënyrat e ndryshme se si ka qenë formuluar kjo dispozitë që nga viti 1995, kur u miratua fillimisht deri në vitin 2016, kur norma penale u shqyrtua prej saj, me qëllim që të nxjerrë synimin e ligjvënësit. Nga ky evoluim Gjykatës i rezultoi ndryshim i rasteve, bazuar në rrethanat të tilla si lloji i armëve, municioneve dhe vendeve ku ato mbahen, së bashku me ndryshimin e vazhdueshëm të masës së dënimit. Pikërisht kjo qasje tregoi një lloj mungese koherënce në veprimtarinë e ligjvënësit, e cila rëndohej më tej, duke analizuar rrezikshmërinë e kësaj veprë penale dhe masës së dënimit që ajo ka, me vepra të tjera penale që dukshëm janë shoqërisht më të rrezikshme. Qartazi në këtë rast, kjo masë dënimi nuk i rezistonte testit të proporcionalitetit. Si plotësuese e këtij krahasimi, ishte edhe analiza e legjislacioneve të vendeve të tjera, megjithëse kjo analizë duhet parë me rezervë, pasi kushtet ekonomike, shoqërore dhe të politikës penale që kanë shtete të ndryshme jo domosdoshmërisht përshtaten me Shqipërinë. Nga ana tjetër përdorimi i historisë legjislative (*legislative history*), ku Gjykata Kushtetuese, i referohet relacionit që ka shoqëruar këtë propozim, nuk na duket i drejtë, bazuar në rregullat e shkollës tekstualiste të interpretimit, siç e kemi cituar edhe më sipër.⁴⁸⁹

Një tjetër analizë e bërë nga Gjykata Kushtetuese, mbi marzhet e dënimit ka qenë ajo për veprat penale të përhapjes së sëmundjeve infektive dhe për shkeljen e rregullave të karantinimit. Sipas Gjykatës Kushtetuese, “Duke iu kthyer çështjes konkrete, Gjykata vlerëson se, në thelb, masat penalizuese nëpërmjet dënimit me burgim për shkak të thyerjes së rregullave të nxjerra gjatë periudhës së një pandemie lidhen në mënyrë të arsyeshme me objektivin e ligjvënësit për të parandaluar dhe ndëshkuar sjelljet e individit që vënë në rrezik shëndetin dhe jetën e njerëzve nga sëmundjet infektive ose rendin dhe sigurinë publike gjatë gjëndjes së luftës, gjëndjes së jashtëzakonshme ose gjëndjes së fatkeqësisë natyrore.

...

Duke analizuar përmbajtjen e dispozitave, Gjykata konstaton se paragrafi i parë i nenit 89/b, si dhe paragrafët e parë dhe të dytë të nenit 242/a të KP-së përcaktojnë për veprat penale dënime me marzh të diferencuar ose lloje të ndryshme dënimi (me gjobë ose me burgim) në raport të drejtë me faktet penale, subjektet dhe pasojat formale ose materiale të veprave penale të parashikuara, duke u lidhur në mënyrë të arsyeshme me qëllimin legjitim që ka synuar të përmbushë ligjvënësi. Ndërsa për sa i përket paragrafit të tretë të nenit 242/a, Gjykata vëren se ai parashikon vetëm dënim nga 2 gjer në 3 vjet burgim, i cili lidhur me rrethanat e ndryshme në të cilat kryhet kjo veprë, përfshirë edhe kategoritë e ndryshme të subjekteve të veprave penale, e bën të nevojshme analizën kushtetuese të tij, në raport edhe me pretendimin e kërkuesit për cënimin e barazisë para ligjit, për të konkluduar nëse në këtë rast kufizimi i lirisë personale mbart tiparë të arbitraritetit.

Në përmbajtjen e tij, neni 242/a, paragrafi i tretë, i KP-së parashikon sanksionin penal vetëm me burgim si për individët mbartës, ashtu edhe për ata jombartës, pra për dy kategori të ndryshme subjektësh. Njëherazi, kjo dispozitë penale flet për rrethanat e karantinimit ose të izolimit, të cilat janë të ndryshme objektivisht. Më konkretisht, referuar ligjit nr. 15/2016 “Për parandalimin dhe luftimin e infeksioneve dhe sëmundjeve infektive”, të ndryshuar, “karantina” është kufizimi i lëvizjeve të njerëzve të shëndetshëm, të cilët kanë qenë në kontakt me të sëmurët ose burimin e infeksionit të sëmundjeve infektive të rrezikshme dhe qëndrimi i tyre në një mjedis të caktuar, ndërsa “izolimi” është izolimi i personave të dyshuar apo të mundshëm për prekje nga infeksione apo sëmundjet infektive, si dhe personave të infektuar nga të shëndetshmit, për

488 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, “Reading Law: The interpretation of legal text”, 2012, fq.207-210.

489 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, “Reading Law: The interpretation of legal text”, 2012, pjesa “Nocioni i rremë se raportet e komisioneve dhe debatet parlamentare janë një ndihmë e vlefshme në interpretimin ligjor”, fq.282-296.

të penguar përhapjen e infeksionit. Në këtë drejtim, situata "izolim" me "karantinim" nuk është e njëjtë dhe po kështu edhe "personi mbartës" dhe "personi jombartës" janë kategori të ndryshme.

...

Gjykata vëren se paragrafi i tretë i nenit 242/a të KP-së përcakton dënimin me burgim me marzh dënimi nga dy gjer në tre vjet, si personin mbartës, ashtu edhe atë jombartës të sëmundjes infektive, si kur shkel rregullat e karantinës, ashtu edhe ato të izolimit. Megjithatë, duhet evidentuar se element përcaktues i përgjegjësisë penale dhe i dënimit për individin jombartës është njoftimi paraprak i detyrimit për karantinim ose izolim nga autoriteti shtetëror kompetent. Nga analizimi në tërësi i këtyre të dhënave, Gjykata vlerëson se ndërhyrja e ligjvënësit është realizuar përmes një mase që lejon të merren në konsideratë karakteristikat e ndryshme të kategorive të ndryshme të individëve – mbartës dhe jombartës, si dhe ndryshimet midis individëve në karantinë me individët në izolim, ndaj kufizimi nuk rezulton të jetë i paarsyeshëm, i padrejtë dhe joproporcional.⁴⁹⁰

Qasja e mësipërme e Gjykatës Kushtetuese na duket e drejtë dhe madje mund të plotësohet edhe me argumenta të tjera. Kështu, Kodi ynë Penal, është strukturuar në dy pjesë, ku në pjesën e parë, e titulluar dhe "Pjesa e Përgjithshme", janë përcaktuar parimet e së drejtës penale, rregullat e përgjithshme mbi të gjitha institutet e së drejtës penale, si përgjegjësia penale, tentativa, bashkëpunimi, dënimet, si edhe parashkrimi i veprave penale apo i masave të dënimit. Pjesa e dytë e Kodit Penal, e titulluar "Pjesa e Posaçme", parashikon veprat penale konkrete, llojet dhe masat e dënimit për secilën prej tyre. Midis këtyre dy pjesëve ka një lidhje organike dhe caktimi i masave të dënimit të parashikuara në pjesën e posaçme bëhet gjithmonë duke aplikuar kriteret dhe parashikimet e pjesës së përgjithshme të Kodit Penal. Bazuar në këto rregullime Kodi Penal në nenin 47 të tij parashikon se "Gjykata cakton dënimin duke respektuar dispozitat e pjesës së përgjithshme të këtij Kodi dhe kufijtë e dënimeve të parashikuara në ligj për veprën penale. Në caktimin e dënimit ndaj personit ajo merr parasysh rrezikshmërinë e veprës penale, të autorit të saj, shkallën e fajit, si dhe rrethanat lehtësuese dhe rënduese. Paragrafi i parë i kësaj dispozitë, qartazi parashikon lidhjen organike midis dy pjesëve të Kodit Penal, ndërsa paragrafi i dytë tregon elementët që duhet të ketë në konsideratë gjykata kur cakton masën e dënimit.

Duke iu rikthyer subjektit të veprës penale, që nuk është mbartës i sëmundjeve infektive, por që me veprimet e tij bie në fushëveprimin e normave penale të kundërshtuara, nuk ka asnjë pengesë që gjykata e zakonshme duke vlerësuar elementët e paragrafit të dytë të nenit 47, të ketë mundësi që të aplikojë dispozitat e tjera të Kodit Penal. Në këtë drejtim neni 49 i Kodit Penal, parashikon se "Gjykata, pavarësisht nga rrethanat që përmenden në nenin 48 të këtij Kodi, mund të marrë në konsideratë edhe rrethanat të tjera për sa kohë i quan të tilla që justifikojnë lehtësimin e dënimit". Më tej neni 53, i Kodit Penal parashikon se "Gjykata, në raste të veçanta, kur çmon që vepra dhe autori i saj paraqesin rrezikshmëri të pakët dhe janë të pranishme disa nga rrethanat lehtësuese, dhe nuk është e pranishme asnjë rrethanë rënduese ka të drejtë të caktojë një dënim nën minimumin ose një lloj dënimi më të butë se ai që parashikon dispozita përkatëse". Gjithashtu nga ana e gjykatave të zakonshme mund të aplikohen edhe alternativat e dënimit me burgim dhe më konkretisht, neni 58 "Gjysmëliria", neni 59 "Pezullimi i ekzekutimit të vendimit me burgim dhe vënia në prove", neni 59/a "Qendrimi në shtëpi" dhe neni 63 "Pezullimi i ekzekutimit të vendimit me burgim dhe detyrimi për kryerjen e një pune në interes publik".

Kjo tregon që ligjvënësi në miratimin e neneve 89/b dhe 242/a ka pasur në konsideratë dhe parashikimet e Pjesës së Përgjithshme të Kodit Penal dhe nuk pengohet zbatimi i parashikimeve të mësipërme ndaj subjekteve të veprave penale. Në këtë rast, gjykatat e zakonshme kanë një diskrecion të gjërë që duke vlerësuar të gjitha elementët e nevojshëm ligjorë të japin një dënim të drejtë, duke bërë dhe individualizimin përkatës midis personave që janë mbartës të sëmundjeve infektive dhe atyre që nuk janë mbartës të këtyre sëmundjeve.

490 Vendimi nr.39, datë 15.12.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

Duhet theksuar se sipas rastit të nenit 242/a, paragrafi i tretë, jemi në situatën kur ose janë shpallur masat e jashtëzakonshme, ose është shpallur gjendja e epidemisë. Pra, rrezikshmëria shoqërore e veprimeve të personave është jashtëzakonisht e lartë, ku dhe një person jombartës, mund të kthehet në burim rreziku për persona të tjerë, duke shkelur pikërisht rregullat e karantinimit. Shkelja e rregullave të karantinimit mund të bëhet në disa forma, përfshirë edhe mundësinë apo krijimin e kushteve për personat mbartës që të dalin nga karantini i tyre, duke qenë se karantini mund të marrë formë të ndryshme. Pra, situata në kushte epidemie/pandemie është shumë dinamike dhe për rrjedhojë nuk përjashtohet mundësia që të kemi dhe situata ku personat jombartës shfaqen me rrezikshmëri shoqërore të lartë.

Në një rast tjetër, Gjykata Kushtetuese, shqyrtoi kushtetshmërinë e marzheve të dënimit me gjobë për personat juridikë. Sipas gjykatës referuese në këtë rast, dispozita përkatëse ligjore, paraqitej e paqartë. Për këtë rast Gjykata Kushtetuese, mbajti qëndrimin se "42. Duke iu kthyer çështjes në shqyrtim, nën dritën e standardeve të mësipërme, Gjykata vëren se nga pikëpamja strukturore, pika 4 e nenit 11 të ligjit nr. 9754/2007 i kategorizon masat e dënimit penal me gjobë për personat juridikë në tre nënpika "a", "b" dhe "c", sipas dënimeve me burgim të parashikuara nga KP-ja për individët. Shkronja "a" parashikon masa gjobe nga 25 milionë në 50 milionë lekë për krime për të cilat dënimi në KP, minimumi, është jo më pak se 15 vjet burgim ose burgim të përjetshëm; shkronja "b" parashikon masa gjobe nga 5 milionë deri në 25 milionë lekë për krime për të cilat dënimi në KP, minimumi, është jo më pak se 7 vjet deri në 15 vjet burgim; shkronja "c" parashikon masa gjobe nga 500 mijë deri në 5 milionë lekë për krime për të cilat dënimi në KP, maksimumi, është më pak se 7 vjet burgim. Nga leximi literal i saj konstatohet se në shkronjat "a" dhe "b" është përdorur referenca "minimum", ndërsa në shkronjën "c" është përdorur referenca "maksimum", edhe pse objekti dhe synimi i rregullimit të paragrafëve të normës është i përbashkët - përcaktimi i kufijve të masave të dënimit me gjobë për personat juridikë në mënyrë të përshkallëzuar për t'iu përgjigjur parimit të proporcionalitetit sipas llojit të krimit. Po kështu, vihet re se referencat "minimum" dhe "maksimum" respektivisht në shkronjat "b" dhe "c" janë shoqëruar edhe me ndajfoljet sasiore "jo më pak" dhe "më pak" të dënimeve me burgim të veprave penale në KP.

43. Për sa më lart, Gjykata konstaton se në dukje pika 4 e nenit 11, në shkronjat "a", "b" dhe "c", e ligjit nr. 9754/2007, ka një lloj paqartësie gjuhësore, e cila gjithsesi është e lidhur me teknikën legislative të përdorur. Në këtë pikë duhet evidentuar se subjektet e interesuara, Kuvendi dhe Këshilli i Ministrave, kanë parashtruar se kriteret "minimum" dhe "maksimum" nuk kanë të njëjtin kuptim me atë të përdorur nga KP-ja, por janë referenca të kufirit maksimal të dënimit me burgim të parashkuar për çdo vepër penale në këtë kod. Ky prapësim nuk duket i paarsyeshëm, megjithatë Gjykata, duke respektuar kufijtë ndarës të juridiksionit kushtetues me atë gjyqësor, çmon se është detyrë kushtetuese e gjykatave të juridiksionit të zakonshëm të interpretojnë drejt ligjin gjatë zbatimit të tij në praktikë në zgjidhjen e çështjes konkrete.

44. Duke iu referuar formulimit sistematik të pikës 4, Gjykata vëren se ai ka përshkallëzuar me rend zbritës masat e dënimit penal me gjobë për personat juridikë, nga ato më të rëndat te më të lehtat. I njëjti rend zbritës përshkon edhe referencat në kufijtë e dënimeve penale të veprave sipas KP-së. Po ashtu, lidhur me këto referenca të KP-së, nuk konstatohet të ketë shkëputje me pasojë pasaktësi ose boshllëk ligjor, pasi shkronjat "a", "b" dhe "c", të lexuara së bashku, mbulojnë të dyja llojet e dënimit (dënimin me burgim dhe dënimin me burgim të përjetshëm), si dhe të gjithë segmentin e dënimit me burgim nga 5 ditë deri në 35 vjet të ndarë në tri klasa me kufij të lidhur rrjedhshëm me njëri-tjetrin: (a) të paktën 15 vjet ose burgim i përjetshëm; (b) të paktën 7 vjet deri në 15 vjet; (c) deri në 7 vjet burgim.

45. Në këto rrethana, Gjykata vlerëson se, në thelb, nuk rezulton që përmbajtja e pikës 4 të nenit 11 të ketë pasaktësi ose boshllëk ligjor. Paqartësitë referenciale të saj janë të tilla që nuk krijojnë kontradiksion logjik ose pamundësi zbatimi, që do të thotë se paqartësitë gjuhësore nuk

kanë rëndësi të tillë kushtetuese që të passjellin papajtueshmërinë e normës me Kushtetutën. Këto paqartësi mund dhe duhet të zgjidhen me anë të interpretimit gjyqësor nga gjykatat e juridiksionit të zakonshëm, në ushtrim të rolit dhe funksionit të tyre kushtetues të interpretimit dhe zbatimit të ligjit”.⁴⁹¹

Arsyetimi i mësipërm i Gjykatës Kushtetuese, mund të plotesohet edhe me argumenta të tjera. Kështu, sipas Kodit Penal, neni 32 parashikohet se *“Dënimi me burgim për krimet jepet për një kohë nga pesë ditë deri në tridhjetë e pesë vjet. Për kundërvajtje penale dënimi me burgim jepet për një kohë nga pesë ditë deri në dy vjet. Pra, dënimi me burgim për krimet jepet për një kohë nga pesë ditë deri në tridhjetë e pesë vjet. Jo të gjitha veprat e kanë të shkruajtur minimumin ose maksimumin e dënimit. Në rastin kur vepra nuk e parashikon minimumin është e kuptueshme që ai do jetë 5 ditë, ndërsa në rastet kur ajo nuk e parashikon maksimumin, ai do të jetë 35 vjet.*

Është e vërtetë se dispozitat e ligjit për përgjegjësinë penale të personave juridikë, kanë një formulim të ndryshëm nga ai që përdor Kodi Penal, por kjo nuk e kthen atë antikushtetuese. Më konkretisht, në qoftë se në Kodin Penal përcaktohet dënimi në minimum (masa më e ulët e dënimit që përcakton dispozita) dhe dënimi në maksimum (masa më e lartë e dënimit që përcakton dispozita), sipas ligjit nr.9754/2007 minimumi dhe maksimumi marrin një kuptim tjetër. Lë të analizojmë gjurmën “a” që përcakton se “a) për krimet që, sipas Kodit Penal, parashikohet një dënim, minimumi, jo më pak se pesëmbëdhjetë vjet burgim ose burgim i përjetshëm, personi juridik dënohet me gjobë nga 25 milionë lekë deri në 50 milionë lekë;” Interpretimi drejtë i kësaj gjërme, duke u nisur nga prezumimi që është në përputhje me Kushtetutën, do të ishte ai që mjafton që vepra e caktuar penale të përmbajë në të një dënim prej 15 vitesh. Ky dënim mund të jetë në minimumin e përcaktuar, në maksimumin e përcaktuar ose në midis. Për arsye ilustrative, po përdorim si shembull formulimin që ka neni 143/a i Kodit Penal, titulluar “Skemat mashtruese dhe piramidale”, që parashikon se *“Organizimi dhe vënia në funksionim e skemave mashtruese dhe piramidale të huamarrjes, me qëllim fitimi material, dënohet me burgim nga tre gjer në dhjetë vjet. Po kjo vepër, kur ka sjellë pasoja të rënda, dënohet me burgim nga dhjetë gjer në njëzet vjet.* Në qoftë se teorikisht mund të pranojmë se kjo është një vepër që mund të kryhet nga personi juridik (është zgjedhur vetëm për arsye ilustrimi të masës së dënimit), atëherë do të ishim në kushtet e gjurmës “a” të pikës 4 të nenit 11 të ligjit 9754/2007, sepse paragrafi i dytë i këtij neni e përmban dënimin prej 15 vitesh, në midis, pra potencialisht një person mund të dënohet edhe me 15 ose më shumë vite në qoftë se kryen këtë vepër.

E njëjta logjikë ndiqet edhe për gjurmën “b” të pikës 4 të nenit 11 të ligjit 9754/2007, që parashikon se *“b) për krime që, sipas Kodit Penal, parashikohet një dënim, minimumi, jo më pak se shtatë vjet deri në pesëmbëdhjetë vjet burgim, personi juridik dënohet me gjobë nga 5 milionë lekë deri në 25 milionë lekë.”* Kjo është kategoria ku përfshihet edhe vepra penale e parashikuar nga neni 289 që parashikon dënim nga 5 ditë deri në 10 vjet dhe që u bë shkak për të këtë gjykim kushtetues. Duke ndjekur të njëjtën logjikë interpretimi, përderisa ekziston mundësia që personi të dënohet me 7 vjet ose më shumë (ndodhet brenda masave të dënimit të parashikuar), atëherë do të pranojmë interpretimin që jemi në kushtet e kësaj gjërme.

Ndërsa, gjërma “c” e pikës 4, të nenit 11 të Ligjit nr.9754/2007, parashikon se *“c) për krime që, sipas Kodit Penal, parashikohet një dënim, maksimumi, më pak se shtatë vjet, personi juridik dënohet me gjobë nga 500 mijë lekë deri në 5 milionë lekë.”* Në rastin konkret duhet që dënimi që duhet të përcaktojë vepra penale, edhe në maksimum duhet të jetë më pak se 7 vjet. Është e vetëkuptueshme që edhe minimumi përsëri do të jetë më pak se 7 vjet. Një rast i tillë mund të ishte parashikimi i nenit 181 të Kodit Penal, titulluar *“Mospagimi i taksave dhe tatimeve”* që parashikon se *“Mospagimi i taksave dhe tatimeve brenda afatit të caktuar, me gjithë mundësinë e pagimit të tyre, nga personi ndaj të cilit janë marrë më parë masa administrative për këtë*

491 Vendimi nr.32, datë 30.5.2023 i Gjykatës Kushtetuese.

qëllim, dënohet me gjobë ose me burgim gjer në tre vjet." Duke qënë se dënimi në këtë rast është qoftë edhe në maksimum më pak se shtatë vjet, atëherë jemi në kushtet e gërmës "c", të kësaj dispozitë.

Në këtë drejtim, praktika gjyqësore shqiptare i ka aplikuar masat e dënimit të parashikuara nga neni 11, pika 4 e Ligjit nr.9754/2007, prej 16 vitesh dhe marzhet që parashikon kjo dispozitë, dhe është interpretuar se këto dënime mund të jetë në minimumin e përcaktuar, në maksimumin e përcaktuar ose në midis këtyre kufijve.

5.3.1 Raste praktike

Për këtë kuptuar më mirë, rastet praktike që mund të lidhen me parashikimin e pikës 2 të nenit 29 të Kushtetutës, po i referohemi në vijim disa vendimmarjeve të Gjykatës Kushtetuese dhe të Gjykatës së Lartë.

Megjithëse dispozita në parim duket e thjeshtë dhe e lehtë për t'u zbatuar, në praktikën gjyqësore, është trajtuar çështja e mosrëndimit të pozitës së të gjykuarve, në rast se çështja kthehej për rigjykim nga gjykata me e lartë. Në këtë rast, nëse vendimarrja e gjykatës më të lartë, ishte rrjedhojë e ankimit të të gjykuarve, atëherë, në rigjykim, gjykata me e ulët do të duhej që të mos rendonte pozitën e të gjykuarve. Më konkretisht, sipas Gjykatës së Lartë "Së dyti, çmohet me vend të theksohet që, zbatimi i parimit të moskeqësimit të pozitës ..." (reformatio in peius), si një nga parimet e pranuar gjerësisht, thuajse universale, të së drejtës procedurale penale, të trajtohet duke patur parasysh rrethanat specifike të çështjes penale konkrete objekt shqyrtimi, gjatë gjithë ecurisë së gjykimeve dhe rigjykimeve të saj. Si rrethanë specifike në çështjen objekt shqyrtimi, Kolegjet e Bashkuara veçojnë faktin që, sikurse është përmendur në pjesët e para të këtij vendimi, mbas përfundimit të gjykimit të parë të saj në Gjykatën e shkallës së parë Berat, vendimi nr.2, datë 13.01.2003 i asaj gjykate u apelua vetëm nga të gjykuarit, duke u pretenduar prej vetë atyre pavlefshmeria e akteve në lidhje me ushtrimin e ndjekjes penale nga prokurori dhe ushtrimin e së drejtës së mbrojtjes, shkaqe për të cilat edhe u vendos prishja tërësore e tij. Veçojnë gjithashtu edhe faktin që, mbi të njëjtat fakte dhe prova, gjykata e rigjykimit rëndoi pozitën e të gjykuarve L. e P., si në lidhje me cilësimin ligjor të veprës së rrëmbimit (nga rrëmbim ose mbajtje peng të personit në rrethana lehtësuese, parashikuar në nenin 109/a të K.Penal, në rrëmbim ose mbajtje peng të personit, pa këto rrethana që parashikohet në nenin 109/l të këtij Kodi) dhe rrjedhimisht edhe dënimin për këtë vepër, ashtu edhe duke i deklaruar fajtorë e dënuar ata edhe për një akuzë tjetër, e cila sikurse u përmend, ishte ometuar gjatë gjykimit të parë, **kuptohet për gabimin e prokurorit të seancës gjyqësore dhe vetë gjykatës që gjykoi këtë çështje.** Fakti që vendimi i mëparshëm (nr.2, datë 13.01.2003), në këtë rast, u prish për shkelje procedurale, të cilat, sipas dispozitës së nenit 128 të K.Pr.Penale, sjellin pavlefshmëri absolute të akteve të atij gjykimi, nuk do të thotë që edhe interesat thelbësore të personave të deklaruar fajtorë me vendimin përfundimtar të atij gjykimi, i cili në pikëpamje formalo-juridike, edhe ai, u shpall i pavlefshëm (sikurse janë lloji i veprës penale për të cilën ata ishin deklaruar fajtorë, nga njëra anë dhe sidomos lloji e masa e dënimit, caktuar për ta, nga ana tjetër), pësojnë fatin e atyre akteve. Po të pranohej e kundërta, e drejta e ankimit të të gjykuarve në procesin penal, e gjithëpranuar, si nga K.E.D.NJ., Kushtetuta e Shqipërisë dhe legjislacioni procedural penal shqiptar, do të zhvishej nga thelbi i saj, nga kushtet reale që duhet t'i garantohen atyre (të gjykuarve), për t'u realizuar, prej tyre, në mënyrë efektive, e drejta për t'u drejtuar gjykatës më të lartë me ankim kundër vendimeve të gjykatës më të ulët. Për këto arsye, Kolegjet e Bashkuara çmojnë që **ndreqja e gabimeve të lejuara nga gjykata e gjykimit të mëparshëm, gjatë rigjykimit të çështjes, kur vendimi prishet mbi ankimin vetëm të të gjykuarit (pavarësisht shkaqeve të prishjes), nuk duhet të rëndojë pozitën e tij, sikurse ka ndodhur në çështjen objekt shqyrtimi, me të gjykuarit L. e P.**

...

Lidhur me këtë, Kolegjet e Bashkuara, megjithëse konstatojnë që, në Kodin e Procedurës Penale, vetëm në pikën 3 të dispozitës së nenit 425 të tij, është sanksionuar shprehimisht me ligj parimi i mosrëndimit të pozitës (që, gjykata nuk mund të caktojë një dënim më të rëndë, të zbatojë një masë sigurimi më të rëndë, t'i japë pafajësisë një shkak më pak të favorshëm nga ai i vendimit të apeluar, kur apelues është vetëm i pandehuri), edhe pse nuk gjëndet, në formë të shprehur qartë (eksplicite), arritën në përfundimin sipas të cilit, parimi i mosrëndimit të pozitës së të pandehurit duhet të gjejë zbatim në të gjitha shkallët e gjykimit të çështjes (d.m.th. edhe gjatë gjykimit dhe rigjykimit të saj në Gjykatën e Lartë, apo gjatë rigjykimit në gjykatën e shkallës së parë).⁴⁹²

Siç mund të konstatohet, Gjykata e Lartë e konsideroi të bazuar pretendimin për rëndim të pozitës së të akuzuarve. Ky pretendim ishte i drejtë pasi duke krahasuar sanksionet për veprën penale të rrëmbimit ose mbajtjes peng të personit dalin në pah dallime të konsiderueshme në natyrën e tyre. Po kështu Gjykata e Lartë, konfirmoi se zbatimi i parimit të moskeqësimit të pozitës në gjykim duhet të gjëndet në të gjitha shkallët e gjykimit të çështjes. Ky parim është një garanci për të gjykuarit për të drejtën e tyre për t'ju drejtuar me ankim gjykatës, pa pasur frikë që pozita e tij do të mund të rendohet nëse ushtron të drejtat e tij kushtetuese.

Zbatimi i pikës 2 të nenit 29 të Kushtetutës, pra i një dënimi me ligj, siç ishte në kohën e kryerjes së saj, ngatërrohet shpesh herë me parashikimin e pikës 3 të nenit 29 të Kushtetutës, që lejon zbatimin e ligjit penal favorizues me fuqi prapavepruese. Në këtë rast gjykatat duhet të jenë shumë të kujdesshme në analizimin e normave penale, para dhe pas ndryshimeve ligjore, në të gjitha elementët e saj. Në një rast mjaft interesant Gjykata e Lartë u shpreh se "Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vlerëson se në rastin konkret, gjykata e shkallës së parë për krime të rënda e ka deklaruar fajtor të gjykuarin B.G. për vrasje me paramendim, të kryer në bashkëpunim, duke iu referuar nenit 78 të KP, sipas formulimit të bërë me ligjin nr.7895, datë 27.01.1995, i cili parashikonte se: "vrasja e kryer me paramendim, dënohet me burgim nga pesëmbëdhjetë deri në njëzetepesë vjet dhe, kur ka rrethana rënduese, me burgim të përjetshëm a me vdekje". Ngjarja në rastin konkret ka ndodhur më datë 06.07.2000, rreth orës 20:00.

Me ligjin nr.8733, datë 24.1.2001, dispozita e nenit 78 të KP u riformulua si vijon: (vrasja me paramendim): Vrasja me paramendim dënohet me burgim nga pesëmbëdhjetë gjer në njëzet e pesë vjet. Vrasja e kryer për interes, hakmarrje a gjakmarrje dënohet me burgim jo më pak se njëzet vjet ose me burgim të përjetshëm.

Me këtë ndryshim të Kodit Penal, vepra penale e vrasjes me paramendim për motivet e dobëta për interes, hakmarrje dhe gjakmarrje, u parashikua si paragraf i dytë i nenit 78 të Kodit Penal, me dënim më të rëndë. Rrethanat e motiveve të dobëta të interesit, hakmarrjes dhe gjakmarrjes, përpara këtij ndryshimi ishin të përfshira si rrethana rënduese të "motiveve të dobëta" të parashikuara nga shkronja "a" e nenit 5 të Kodit Penal; pra, jo si pas vitit 2001, ku parashikoheshin si rrethana cilësuese, madje këto rrethana ishin të individualizuara shprehimisht si rrethana të veprës penale të vrasjes me paramendim.

Duke qenë se kjo vepër penale është e parashikuar si e tillë dhe është dënueshme penalisht si përpara dhe pas hyrjes në fuqi të ndryshimeve të bëra nga ligjvënësi në vitin 2001, çështja që shtrohet para këtij Kolegji është se, në kushtet kur vepra është kryer përpara hyrjes në fuqi të tij, cila dispozitë është më favorizuese për të gjykuarin lidhur me llojin dhe masën e dënimit që duhet t'i caktohet atij për kryerjen e veprës penale të vrasjes me paramendim për interes, hakmarrje apo gjakmarrje.

Kolegji Penal duhet të vlerësojë se cila nga këto dy parashikime të ligjit penal është më favorizuese për të gjykuarin G..

Nisur nga formulimi i nenit 78/1 i Kodit Penal i bërë sipas ligjit të vitit 2001, për vrasjen me paramendim, Kolegji Penal vlerëson se ky formulim për rastin objekt rekursi nuk përbën ligjin më të favorshëm, pasi në rrethanat e faktit, për akuzën e vrasjes me paramendim, do të zbatohet

paragrafi i dytë i nenit 78, i cili parashikon një trajtim me efekte më rënduese për të gjykuarin G.. Në këto kushte, ky Kolegj vlerëson se ligji i kohës kur është kryer vepra penale; pra neni 78 i Kodit Penal, si norma penale në fuqi në kohën e kryerjes së veprës penale, është njëkohësisht edhe norma penale që ka efekte më favorizuese për të gjykuarin G., pasi vrasja me paramendim sipas formulimit të bërë në Kodin Penal para vitit 2001, parashikohej të dënohej me burgim nga pesëmbëdhjetë vjet deri në njëzetë e pesë vjet burgim dhe kur ka rrethana rënduese me burgim të përrjetshëm.

...

Duke iu kthyer shqyrtimit në rastin konkret, sikundër është vlerësuar nga gjykata e shkallës së parë, por edhe nga ajo e apelit, ka rezultuar se i gjykuari G. ka bashkëpunuar me personat e tjerë duke i dhënë ndihmë fizike, duke marrë informacione për lëvizjet e viktimës dhe sinjalizimin në vendngjarje për ardhjen e viktimës drejt pritës. Pra, nuk konstatohet prania e më shumë se një prej 'rrethanave rënduese', në mënyrë që të gjente aplikim paragrafi i dytë i nenit 78 i Kodit Penal. Nisur nga kontributi i dhënë në rastin konkret, si dhe duke pasur parasysh edhe rolin të cilësuar si të ndihmësit nga ana e të gjykuarit në vrasjen e viktimës, në përputhje me vlerësimet e gjykatave të themelit në këtë aspekt, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, vlerëson se prania vetëm e rrethanës së bashkëpunimit të thjeshtë në dhënien ndihmë për realizimin e vrasjes me paramendim nga bashkëpunëtorët e tjerë të viktimës, nuk plotëson kërkesën ligjore që kërkon neni 78 i Kodit Penal, pra nuk plotësohet prania e më shumë se një e rrethanave rënduese".⁴⁹³

Pra siç mund të konstatohet nga arsyetimi i Gjykatës së Lartë, krahasimi i normave penale, asaj të kohës së kryerjes së veprës penale dhe asaj të resë, nuk mund të bëhet mekanikisht por duhet analizuar në mënyrë të harmonizuar me normat e pjesës së përgjithshme të Kodit Penal që trajtojnë rregullat për caktimin e dënimeve. Vetëm në këtë rast mund të arrihet në një konkluzion të drejtë, i cili mbron dhe të drejtat kushtetuese të të gjykuarit.

Në një tjetër rast, Gjykata e Lartë, ka shqyrtuar, natyrën e lirimit me kusht, si edhe faktin nëse ndryshimet që bëhen në këtë institut të së drejtës penale, mundet apo jo të konsiderohen si pjesë e dënimit apo jo. Sipas Gjykatës së Lartë "24. Duke ju rikthyer rastit konkret, në zbatim të standardeve të cituara më lart dhe jurisprudencës së GJEDNJ, Kolegji arrin në përfundimin se lirimi me kusht nuk është element përbërës i dënimit të caktuar ndaj të dënuarit/kërkuesit, por është mënyrë e ekzekutimit të këtij dënimi. Ndryshimet ligjore që ka pësuar instituti i lirimit me kusht në vitin 2013, nuk kanë cenuar dhe as nuk kanë ndikuar në përkeqësimin e dënimit të caktuar ndaj kërkuesit G.T. Kriteret ndaluese të vendosura në dispozitën e zbatueshme, neni 64 i Kodit Penal, nuk ndikon në përkeqësimin apo zgjatjen e kohës së vuajtjes së dënimit nga kërkuesi. Neni 3 i Kodit Penal është një normë që lidhet me identifikimin e normës penale më të favorshme në momentin e caktimit të dënimit përfundimtar për të akuzuarin/të pandehurin, që do të thotë se shtrirja kohore e zbatimit të kësaj norme vazhdon deri në momentin kur vendimi penal është përfundimtar/res judicata.

...

26. Kolegji vlerëson se pretendimi që ka ngritur rekursuesi se tashmë GJEDNJ ka mbajtur një qëndrim përse i përket ndryshimit të kushteve për lirimin para kohe me kusht, si një përkeqësim të dënimit të dhënë ndaj kërkuesit, i cili nuk ka qenë në këto pozita në momentin që ai është dënuar me vendim përfundimtar, është i pabazuar. Në këtë vendim është trajtuar gjerësisht jurisprudenca e GJEDNJ, në lidhje me lirimin me kusht, si një institut që nuk trajtohet brenda fushës së veprimit të nenit 7 të KEDNJ, pasi nuk është element apo pjesë e dënimit të caktuar".⁴⁹⁴

Arsyetimi i mësipërm dhe mjaft i qartë dhe përcakton që instituti i së drejtës penale, ai i lirimit me kusht, nuk është pjesë e dënimit penal dhe për rrjedhojë mbi të nuk gjejmë zbatim parimet e përgjithshme për caktimin e dënimeve penale, si edhe rregullat për zbatimin e

493 Vendimi nr.00-2015-602 (31), datë 25.2.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

494 Vendimi nr.00-2022-1617 (334), datë 15.12.2022 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

ligjit penal në kohë apo të ligjit penal favorizues. Ndryshimet që mund të pësojë ky institut, nuk ndikojnë mbi dënimin që mund t'i jetë caktuar të gjykuarit dhe për rrjedhojë nuk merren për bazë nga ana e gjykatës. Në çdo rast nëse kushtet për të përfituar nga lirimi me kusht ndryshohen duke u përforcuar sa më shumë, i dënuari nuk mund të pretendojë përkeqësim të pozitës së tij.

Duke iu drejtuar një tjetër instituti të së drejtës penale, rezulton se vendimet e dhëna nga gjykatat, në momentin që marrin formë të prerë, do të duhen të ekzekutohen shpejt. Në këtë mënyrë, si personi që është shpallur fajtor, ashtu edhe shoqëria, konstatojnë vënien në vend të drejtësisë. Përkundrazi kalimi i një kohe të gjatë pa i ekzekutuar këto vendime, i bën ato edhe të pavlera dhe qëllimi i dënimit humbet me kohën. Për këtë arsye në Kodin Penal është parashikuar edhe instituti i parashikimit të ekzekutimit të vendimeve penale,⁴⁹⁵ për të cilin Gjykata Kushtetuese ka mbajtur qëndrimin se "24. Gjykata konstaton se në datën e largimit të kërkuesit nga vendi i vuajtjes së dënimit (19.02.2013) afati i ekzekutimit të dënimit të tij ishte parashkruar, pasi kishin kaluar 20 vjet nga momenti kur vendimi nr.67, datë 22.11.1991 kishte marrë formë të prerë. Në këto kushte, kur nga momenti që vendimi ka marrë formë të prerë kanë kaluar 20 vjet, ekzekutimi i dënimit konsiderohet i parashkruar.

...

26. Gjykatat e faktit, megjithëse e kanë konstatuar parashkrimin në vendimet e tyre, kanë arsyetuar *stricto sensu* se ato janë përpara një vendimi gjyqësor të formës së prerë, i cili nuk e ka konstatuar parashkrimin dhe për këtë arsye ato nuk mund të disponojnë mbi çështjen, pasi do të cenonin parimin e gjësë së gjykuar. Sipas tyre, duke qenë se ka një vendim penal të formës së prerë, me të cilin është bërë bashkimi i dënimeve afati i parashkrimit do të fillojë nga data kur vendimi i bashkimit të dënimeve ka marrë formë të prerë. Në vlerësim të Gjykatës ky arsyetim i gjykatave të faktit e ka vendosur kërkuesin në situatën ku atij i duhet të vuajë një dënim i cili është parashkruar. Këto shkelje të bëra nga gjykatat e faktit nuk janë konstatuar as nga Gjykata e Lartë. Vetë Gjykata e Lartë në vendimin unifikues të saj nr.7/2002, i cili ka interpretuar parashkrimin e dënimit penal (nenin 68 të KP-së), është shprehur se ç...ç nuk mund të ketë zgjatje të afateve të parashkrimit të ekzekutimit të dënimit për asnjë lloj shkak. Kjo vlen si për rastet kur vendimi i dënimit nuk është vënë fare në ekzekutim, ashtu edhe për rastet kur ky vendim është vënë në ekzekutim dhe pasi i dënuari ka filluar të vuajë dënimin, vuajtja e mëtejshme e tij ndërpritet për çfarëdolloj shkak, sikurse mund të jetë edhe largimi i të dënuarit nga vuajtja e dënimitç...ç". Kërkuesi nuk ka paraqitur kërkesë për mosekzekutimin e vendimit penal për shkak të parashkrimit, por është larguar nga vendi i vuajtjes së dënimit. Parashkrimi i dënimit nuk është konstatuar as nga gjykata e shkallës së parë kur ka bashkuar dënimet, por vetëm pasi gjykata e shkallës së parë ka dhënë një vendim të ri ku ka bashkuar dënimet, kërkuesi ka paraqitur kërkesë për mosekzekutim të dënimit për arsye të parashkrimit të tij".⁴⁹⁶

Siç mund të konstatohet, legjislacioni në fuqi parashikon se ekzekutimi i një vendimi të dënimit nuk është i mundur pas kalimit të afateve të caktuara. Për të bërë të bazueshme këtë dispozitë ligjvënësi në nenin 480 të Kodit të Procedurës Penale lejon gjykatën të vendosë për shuarjen e veprës penale pas dënimit dhe për çdo rast tjetër të parashikuar me ligj. Në këtë rast kërkesa për mosekzekutimin e vendimit penal është paraqitur pas kalimit të afatit të parashkrimit, dhe Gjykata e Lartë duke konfirmuar interpretimin se afati i parashkrimit nuk mund të zgjatët për asnjë arsye, vlerësoi kërkesa për mosekzekutimin e dënimit është e justifikuar ligjrisht. Për këtë arsye u vlerësua se moszbatimi i dispozitave penale mbi parashkrimin e

495 Kodi Penal, neni 68: *Vendimi i dënimit nuk ekzekutohet kur nga dita që ka marrë formë të prerë kanë kaluar: a) njëzet vjet për vendimin që përmban dënim pesëmbëdhjetë gjer në njëzetepesë vjet burgim; b) dhjetë vjet për vendimin që përmban dënim pesë gjer në pesëmbëdhjetë vjet burgim; c) pesë vjet për vendime që përmbajnë dënim me burgim gjer në pesë vjet ose dënime të tjera më të lehta.*

496 Vendimi nr.84, datë 30.12.2016 i Gjykatës Kushtetuese.

ekzekutimit të dënimit, ka cenuar të drejtat kushtetuese të individit.

Për t'u përmendur është edhe rasti kur Gjykata e Lartë e Shqipërisë, duke aplikuar teknikat e interpretimit evolutiv dhe normë-krijues, tentoi të ndëshkojë sa më shumë që të ishte e mundur personat që kishin shkaktuar dëme në jetën ekonomike, sociale dhe politike të vendit, duke ndryshuar për këtë qëllim edhe kuptimin e normës penale. Kështu, një rast tipik të caktimit të masës së dënimit pa ligj, ka qenë qasja e Gjykatës së Lartë, në rastin e dënimit të drejtuesve të shoqërive tregtare, që morën huamarrje të gjerë nga publiku dhe që njihen si "firmat piramidale". Gjykata e Lartë në atë kohë, duke ndryshuar masën e dënimit për këto individë, duke përcaktuar se individit përgjegjës, nuk duhej të shpallej fajtor vetëm një herë për veprën penale të mashtrimit, por duhej të shpallej fajtor dhe të dënohej mbi bazën e nenit 143 për veprën penale të mashtrimit për 57,923 akuza, të barabarta me numrin e personave të dëmtuar.⁴⁹⁷ Kjo qasje që u lejua dhe nga Gjykata Kushtetuese, përfundoi në GJEDNJ, e cila mbajti qëndrimin se "160. Duke iu kthyer rrethanave të çështjes në fjalë, Gjykata vëren se ankuesi ishte dënuar për 57,923 akuza për të njëjtën vepër penale. Ankuesi as nuk ishte akuzuar, as nuk ishte dënuar për një vepër tjetër penale. Duke marrë në konsideratë interpretimin doktrinor dhe zbatimin efektiv të nenit 55 nga Gjykata e Lartë në atë kohë, Gjykata çmon se ankuesi nuk mund të parashikonte se neni 55 do të zbatohet në caktimin e një bashkimi dënimesh për kryerjen e mashtrimit si vepër e përsëritur, në mungesë të një akuze tjetër dhe dënimi për një akuzë tjetër, edhe nëse ai duhet të merrte konsulencë juridike.

161. Në fakt, vetëm në janar 2001 legjislacioni i ri parashikoi veprën penale të mashtrimit në rrethana rënduese dhe veprën penale të skemave mashtruese dhe piramidale, si rezultat i të cilave mund të thuhet se ligji u bë i parashikueshëm në lidhje me dënimin që do të caktohej. Sa më sipër, Gjykata çmon se e drejta penale u interpretua në mënyrë të zgjeruar dhe të paparashikueshme në dëm të ankuesit, në dënimin e tij prej njëzet vjet burgim.

162. Rrjedhimisht, Gjykata konstaton se ka pasur shkelje të nenit 7 meqë u caktua një dënim më i lartë ndaj ankuesit sesa ai i zbatueshëm në kohën e kryerjes së veprës penale".⁴⁹⁸

Siç mund të shihet, edhe vetë GJEDNJ, megjithëse përdor teknikën e interpretimit evolutiv apo normë-krijues, nuk e merr në konsideratë këtë teknikë, në mënyrën se si u aplikua nga Gjykata e Lartë e Shqipërisë. Është interesant fakti që megjithëse GJEDNJ ka dijeni për vendimin unifikues të Gjykatës së Lartë, duke qenë se e citon disa herë në vendimin e saj, konsideron që norma u ndryshua në vitin 2001, nëpërmjet procedurës ligjvënëse parlamentare dhe jo nëpërmjet vendimarrjes gjyqësore. Pikërisht, kjo tregon edhe qasjen e duhur ndaj teknikave interpretuese, ku metoda tekstualiste është më e qartë, ruan parimin e sigurisë juridike dhe respekton parimin e ndarjes së pushteteve.

Një tjetër rast që duhet analizuar, lidhet me qëndrimet e ndryshme që ka mbajtur Gjykata e Lartë në raste të ngjashme. Kështu, zbatimi i gjykimit të shkurtuar ndikon drejtëpërdrejtë, në caktimin e dënimit duke qenë se në rast të shpalljes fajtor, të gjykuarit i ulët një e treta e dënimit të caktuar.⁴⁹⁹ Megjithatë, Kodi i Procedurës Penale, është kategorik, kur parashikon në nenin 403, pika 2 të tij se "Nuk lejohet kërkesa për gjykim të shkurtuar për veprat penale për të cilat parashikohet dënim me burgim të përjetshëm". Ky parashikim, kthehet në problematik, nëse ndodhemi përballë të miturve që kanë kryer vepra penale për të cilën parashikohet dënim me burgim të përjetshëm, duke qenë se Kodi Penal, në nenin 31, paragrafi II, parashikon se "Dënimi me burgim të përjetshëm nuk jepet ndaj personave që në kohën e kryerjes së krimit nuk kanë mbushur moshën tetëmbëdhjetë vjeç, si dhe për gratë".

Qëndrimi i Gjykatës së Lartë, në këtë rast ka qenë kontradiktë, duke vendosur fillimisht, mundësinë e aplikimit të gjykimit të shkurtuar për të miturit pasi ato nuk mund të dënohen me

497 Vendimi unifikues, nr. 284, datë 15.9.2000 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

498 GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Alimuçaj kundër Shqipërisë", aplikimi nr. 20134/05, datë 7.2.2012.

499 Kodi i Procedurës Penale, neni 406, pika 1: Kur jep vendim dënim gjykata e ul dënimin me burgim ose gjobë me një të tretën.

burgim të përjetshëm⁵⁰⁰ dhe më pas, duke vendosur që i akuzuari, megjithëse i mitur, nuk mund të përfitojë nga gjykimi i shkurtuar, për shkak se vepra penale për të cilën akuzohet parashikon dënimin me burgim të përjetshëm.⁵⁰¹

Kur çështja u paraqit në Gjykatën Kushtetuese, duke pretenduar cënimin e parimit të sigurisë juridike dhe të barazisë para ligjit, kjo e fundit u shpreh se "33. Në rastin konkret, Gjykata vëren se gjykatat e juridiksionit të zakonshëm, përfshirë këtu edhe Gjykatën e Lartë, nuk e kanë pranuar kërkesën e kërkuarit për gjykim të shkurtuar, pasi, në interpretimin e tyre, neni 403, pika 2, i KPP-së nuk lejon aplikimin e këtij gjykimi në rastet kur vepra penale parashikon dhënien e dënimit me burgim të përjetshëm. Duke qenë se vepra penale për të cilën është gjykuar dhe dënuar kërkuari parashikohet në nenin 79, shkronja "a", të KP-së, dhe ky i fundit parashikon mundësinë e dhënies së dënimit me burgim të përjetshëm, kërkuarit i është mohuar kërkesa për zbatimin e gjykimit të shkurtuar. Gjykata konstaton, gjithashtu, se në një vendim tjetër të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë në ngarkim të të miturit A. Xh. në konflikt me ligjin, në të njëjtat rrethana ligjore, ky kolegji e ka vlerësuar të ligjshëm lejimin e gjykimit të shkurtuar për të miturin, mbi të cilin rëndonte akuzë e njëjtë sikurse për kërkuarin.

34. Gjykata vëren se në analizë të KDPM-së rezulton se nuk ka asnjë normë të posaçme që të përcaktojë në mënyrë të shprehur zbatimin e gjykimit të shkurtuar për të miturit në konflikt me ligjin, të cilët dënohen për vepra penale, për të cilat parashikohet dënimi me burgim të përjetshëm. Në drejtim të standardeve të vendosur edhe nga GJEDNJ-ja, sipas së cilave dispozitat e zbatueshme të ligjit të brendshëm duhet të jenë mjaftueshmërisht të aksesueshme, të qarta dhe të parashikueshme në zbatimin e tyre, duket sikur në rastin konkret, për shkak se nuk ka një dispozitë të posaçme në lidhje me gjykimin e shkurtuar për të miturit, janë gjykatat që përmes interpretimit që u bëjnë dispozitave ligjore qartësojnë normat dhe unifikojnë zbatimin e tyre në vendimet gjyqësore, duke i bërë ato të aksesueshme për publikun. Në këtë kontekst, Gjykata vë në dukje se ekzistenca e dy vendimeve gjyqësore të Gjykatës së Lartë, ku ajo është shprehur në mënyrë të ndryshme për zbatimin e gjykimit të shkurtuar në rastet e të miturve në konflikt me ligjin, nuk mund të pasqyrojë pritshmëri të ligjshme të kërkuarit për zbatimin e tij, në kushtet kur nuk është kryer një interpretim unifikues apo njëses në lidhje me të".⁵⁰²

Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, Gjykata Kushtetuese, konstaton dhe pranon ekzistencën e dy vendimeve kontradiktore të Gjykatës së Lartë për të njëjtin parashikim ligjor, por vlerëson se duke qenë së parimi i sigurisë juridike do të zbatohet vetëm në rast se Gjykata e Lartë, do të kishte njehsuar praktikën gjyqësore, sipas procedurës përkatëse dhe më pas nuk do të kishte respektuar. Fakti që Gjykata e Lartë ka prodhuar një jurisprudencë kontradiktore mbi të njëjtën çështje, për Gjykatën Kushtetuese, nuk është problematike.

Nuk pajtohem me këtë qëndrim të Gjykatës Kushtetuese, për shkak se e legjitimon Gjykatën e Lartë që të mbajë qëndrime të ndryshme për raste të njëjta apo të ngjashme dhe ky trajtim i diferencuar për Gjykatën Kushtetuese nuk do të përbënte problem në nivel kushtetues. Në këtë rast qartësia e ligjit si element do të mungonte totalisht dhe do të varej në oportunitetin e Gjykatës së Lartë, deri kur ajo do ta vlerësonte të nevojshme njehsimin e praktikës gjyqësore. Qartazi në këtë rast, siguria juridike dhe barazia përpara ligjit, nuk ekzistojnë për Gjykatën Kushtetuese dhe kthehen në standarde të dorës së dytë.

Duhet theksuar se në rastin e vendimmarrjes së kolegjeve të tjera të Gjykatës së Lartë, Gjykata Kushtetuese ka mbajtur qëndrimin se përbënte cënim të parimit të sigurisë juridike mbajtja e qëndrimeve të ndryshme, duke mos përdorur mekanizmin për njehsimin e praktikës gjyqësore.⁵⁰³ Ndodhur në këto kushte, kur Gjykata Kushtetuese, kishte vendosur këtë precedent,

500 Vendimi nr.00-2022-641, datë 12.5.2022 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

501 Vendimi nr.00-2022-1595, datë 6.12.2022 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

502 Vendimi nr.4 datë 31.1.2024 i Gjykatës Kushtetuese.

503 Vendimi nr.82, datë 30.12.2016 i Gjykatës Kushtetuese: 19. Gjatë shqyrtimit të çështjes gjykata ka kon-

atëherë dhe në këtë rast do të duhej të kishte mbajtur qendrim. Fakti që Gjykata Kushtetuese, nuk citon jurisprudencën e saj të mëparshme, si edhe nuk jep arsye për këtë ndryshim të jurisprudencës së saj, të çon në konkluzionin se prej saj “aludohet” apo “shpresohet”, që me kalimin e viteve, vendimet e saj gjyqësore, nuk kanë vlerë, ose janë harruar dhe nuk konstatohen nga palët në proces.

Në një tjetër rast, që ka të bëjë me dënimin pa ligj, ka qenë situata për një person, i cili në momentin që ka kryer veprën penale ka qenë i mitur. Sipas neni 51 të Kodit Penal, në kohën e kryerjes së veprës penale, rezultonte se “Për të miturit, që në kohën e kryerjes së veprës penale nuk kanë mbushur moshën 18 vjeç, dënimi me burgim nuk mund të jetë më shumë se gjysma e dënimit që parashikon ligji për veprën penale të kryer” Megjithatë, në kohën e gjykimit dhe dënimit të tij, gjykatat e dënuan individin me 25 vjet burgim dhe nuk e përgjysmuan atë, siç kërkonte dispozita përkatëse. Duke qenë se personi u ekstradua nga jashtë vendit, 15 vite mbas dhënies së vendimit, prej tij u nisën një sërë procedurash me qëllim korigjimin e kësaj vendimmarrje. Një prej tyre ishte dhe kërkesa për korigjim vendimi, e cila u rrëzua nga gjykata e shkallës së parë, por u pranua nga gjykata e apelit. Megjithatë Gjykata e Lartë, vendosi prishjen e vendimit të gjykatës së apelit dhe lënien në fuqi të vendimit të shkallës së parë, duke arsyetuar se “26. Në funksion të qartësimit të këtij koncepti – të gabimit material – Kolegji gjen me vend – në kushtet edhe të verifikimit të trajtimit të kësaj lënde në nivel doktrinar apo jurisprudencial – pothuajse inekzistent – t’i referohet (të evokojë) jurisprudencës së konsoliduar ndërkombëtare, e cila ka identifikuar në këtë lëndë parimin e përgjithshëm, sipas të cilit, procedura e korrigjimit (ndreqjes) së gabimit material lejohet (aplikohet) ekskluzivisht në rastet kur bëhet fjalë për të eliminuar një papërputhshmëri midis shprehjes prononcimit formal të një disponimi (vendimmarrje) dhe përmbajtjes reale (në thelb) të tij (të saj) dhe ndalohet (përfshihet) në rastet kur nën “petkun” e korrektimit – ndreqjes – ndërhyhet në drejtim të modifikimit thelbësor të disponimit (vendimit apo urdhërit).

...

28. Qartazi, qëndrimi i adoptuar prej Gjykatës së Apelit, Vlorë (me vendimin nr. 138, datë 20.07.2017) për të kualifikuar në cilësinë e gabimit material – “ometimin” e Gjykatës së Rrethit Gjyqësor, Fier (në cilësinë – kjo e fundit – të gjykatës së gjykimit në themel të akuzës në ngarkim të të pandehurit Ymeraj) për të aplikuar (me vendimin nr. 319, datë 25.11.20001) nenin 51 të Kodit Penal në favor të tij – në caktimin e dënimit ndaj tij – dhe mbi këtë bazë – aplikimin e procedurës së përcaktuar në nenin 114 të K.Pr.Penale – për korrigjimin e këtij “gabimi” – konsiderohet – prej këtij Kolegji – në konformitet me parimin e përgjithshëm – si një “ndërrhyrje në drejtim të modifikimit thelbësor të disponimit” – vendimit të Gjykatës që ka caktuar dënimin në këto kushte – e papajtueshme me thelbin e këtij parimi që identifikon në cilësinë e gabimit material papërputhshmërinë midis shprehjes (prononcimit) formal të disponimit (të Gjykatës) dhe përmbajtjes reale të tij.⁵⁰⁴

Individi u ankua më pas në Gjykatën e Kushtetuese, e cila vendosi ta rrëzojë kërkesën

statuar se në çështje të tjera, ku pretendimet kanë qenë të njëjta me ato të kërkuarit në çështjen konkrete, Kolegji Administrativ i Gjykatës së Lartë ka mbajtur qëndrime të ndryshme. ... 20. Gjykata Kushtetuese në jurisprudencën e saj ka theksuar se interpretimi i ligjeve është kompetencë e gjykatave të juridiksionit të zakonshëm dhe sidomos e Gjykatës së Lartë. Në këtë kuptim, Kushtetuta i ka dhënë Gjykatës së Lartë autoritetin të njësoj ose ndryshojë praktikën gjyqësore, pra të mbajë qëndrime në çështje të veçanta, me qëllim unifikimin e vendimmarrjes së gjykatave të zakonshme (shih vendimin nr. 32, datë 25.05.2015 të Gjykatës Kushtetuese). Bazuar në nenin 481 të Kodi i Procedurës Civile (KPrC) dhe në nenin 17 të ligjit nr.8588, datë 15.03.2000 “Për organizimin dhe funksionimin e Gjykatës së Lartë të Republikës së Shqipërisë”, të ndryshuar, Kryetari i Gjykatës së Lartë, secili nga kolegjet ose Kolegjet e Bashkuara mund të kërkojnë që gjykata të shprehet në Kolegje të Bashkuara për rekurse të paraqitura nga palët, për të cilat ka praktika të ndryshme të mëparshme në kolegje të thjeshta. Në këto kushte, Gjykata çmon se nisur nga çështja konkrete ka vend për të mbajtur një qëndrim njësoj nga Kolegjet e Bashkuara në lidhje me zbatimin e ligjit për pretendimet e parashtruara para saj.

504 Vendimi nr.00-2023-739 (45), datë 8.2.2023 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

duke arsyetuar, ndër të tjera, se “41. Po sipas GJEDNJ-së, kompetenca e gjykatave më të larta për rishikimin e vendimeve duhet të ushtrohet vetëm për të korrigjuar gabimet gjyqësore dhe gabimet e drejtësisë, dhe jo për të kryer një shqyrtim të ri. Rishikimi nuk duhet të trajtohet si një apel “i maskuar” dhe thjesht mundësia që të ketë dy pikëpamje për të njëjtën çështje nuk është një bazë për rigjykim. Një shmangie nga ky parim justifikohet vetëm kur është e nevojshme nga rrethana të një karakteri thelbësor dhe imponues (shih Bujnița kundër Moldavisë, nr. 36492/02, datë 16 janar 2007, §20; Bota kundër Rumanisë, nr. 16382/03, datë 4 nëntor 2008, §§ 33 dhe 34,). Një dënim që shpërfill provat kryesore përbën një dështim të drejtësisë penale dhe lënia e gabimeve të tilla të pakorrigjuara mund të ndikojë seriozisht në drejtësinë, integritetin dhe reputacionin publik të procedurave gjyqësore (shih Lenskaya kundër Rosisë, nr. 28730/03, §§ 39 dhe 40, 29 janar 2009; Giuran kundër Rumanisë, nr.24360/04, § 39, GJEDNJ 2011 (ekstrakte)). Në mënyrë të ngjashme, lënia në fuqi, pas procedurave të rishikimit, e një dënimi që shkel të drejtën për një gjykim të drejtë përbën një gabim vlerësimi që e përjetëson atë shkelje (shih Yaremenko kundër Ukrainës (nr. 2), nr. 66338 /09, datë 30 prill 2015, §§ 52-56 dhe 64-67).

...

44. Gjykata vlerëson të theksojë se ai gabim i mundshëm, i pohuar pozitivisht ose i nënkuptuar nga gjykatat e zakonshme në zbatimin e ligjit penal në procesin e themelut ndaj kërkuesit, është i asaj natyre që vë në diskutim pajtueshmërinë me Kushtetutën dhe KEDNJ-në të vendimit penal të dënimit të tij. Megjithatë, nuk i takon kësaj Gjykatë të ripërcaktojë faktet e çështjes ose mënyrën e zbatimit dhe interpretimit të ligjit nga gjykatat e zakonshme. Referuar fakteve të çështjes konkrete në shqyrtim, edhe pse procedurat gjyqësore të procesit të themelut që kanë deklaruar fajtor dhe kanë dënuar kërkuesin potencialisht, duken arbitrare për sa kohë bëhet fjalë për lejin e gabimeve të dukshme nga pikëpamja e ligjit të tilla që çojnë në “mohim të drejtësisë”, Gjykatat nuk vë në dyshim vendimin e kundërshtuar të Gjykatës së Lartë në drejtim të mënyrës se si ajo ka interpretuar nenin 114 të KPP-së në rastin konkret. Gjithsesi, ajo gjykatë, duke pasur në vëmendje se vendimi i saj e zhvishte kërkuesin nga e drejta për të pasur një korrigjim të vendimit penal të dhënë ndaj tij nëpërmjet mjetit të zgjedhur nga ai në atë rast, ka identifikuar pasjen e një mundësie tjetër për kërkuesin për të kërkuar rihapjen e procesit ose rishikimin e vendimit penal të dhënë ndaj tij. Referuar këtij mjeti të rekomanduar nga Gjykata e Lartë, kërkuesi ka vënë në lëvizje procesin (e katërt) përmes të cilit ka kërkuar rishikimin e vendimit të formës së prerë të dënimit të tij, ndaj Gjykata çmon të theksojë se në këtë proces gjykatat e zakonshme dhe prokuroria duhet të tregojnë kujdesin e duhur me qëllim mundësimin e riparimit të shkeljes potenciale të të drejtave kushtetuese të kërkuesit, pikërisht në lidhje me respektimin e parimit të mosdënimit pa ligj, riparim ky i kërkuar nga kërkuesi, tashmë prej 8 vjetësh, për të cilin ai ende nuk ka një përgjigje përfundimtare nga sistemi gjyqësor. Gjykata në jurisprudencën e saj ka theksuar se të drejtat individuale, qoftë edhe të natyrës procedurale (këto të fundit të konceptuara në funksion dhe të garancive të të drejtave materiale), duhet të interpretohen gjithmonë në atë mënyrë që të jenë efektive”.⁵⁰⁵

Siç mund të konstatohet nga tërësia e vendimit të Gjykatës Kushtetuese dhe për më tepër edhe nga dy pasazhet e mësipërme, Gjykata Kushtetuese, ka vlerësuar se për individin mbetëj e hapur ende mundësia e rishikimit gjyqësor të formës së prerë. Për rrjedhojë Gjykata e Lartë, që nuk kishte pranuar mundësinë e korrigjimit të vendimit të saj, kishte lënë të hapur këtë rrugë procedurale për të rregulluar masën e dënimit të dhënë ndaj këtij personi. Ajo që tërheq vëmendjen në arsyetimin e Gjykatës Kushtetuese, është referimin i saj vetëm në jurisprudencën e GJEDNJ dhe jo në parashikimet ligjore të Kodit të Procedurës Penale, që trajton rastet e rishikimit. Kështu, Gjykata Kushtetuese, bazuar në jurisprudencën e GJEDNJ pranon si mundësi rishikimi të vendimit penal të formës së prerë edhe kur “... lënia e gabimeve të tilla të pakorrigjuara mund të ndikojë seriozisht në drejtësinë, integritetin dhe reputacionin

publik të procedurave gjyqësore". Por nëse i referohemi parashikimit të nenit 450 të Kodit të Precurës Penale,⁵⁰⁶ një mundësi e tillë thjesht nuk ekziston. Për rrjedhojë është e paqartë se si duhet të veprojnë gjykatat e zakonshme në këtë rast. Jam i mendimit që ky vendim përbën një nga ato rastet, kur Gjykata Kushtetuese, duke u mbështetur vetëm në jurisprudencën e huaj dhe atë ndërkombëtare, në mënyrë abstrakte dhe duke mos marrë në konsideratë parashikimet konkrete ligjore në fuqi në Shqipëri, e komplikon më shumë çështjen me pasoja të rënda për të drejtat e individit.

5.4 Ligji penal favorizues

Neni 29 i Kushtetutës, në pikën 3 të tij parashikon se *"Ligji penal favorizues ka fuqi prapavepruese"*. Ky parim është shprehje e humanizimit që Kushtetuta imponon mbi të drejtën penale. Për rrjedhojë për një person që po hetohet apo gjykohet dhe për të cilin ende nuk ka një vendim të formës së prerë dhe përfundimtar, nëse ligjvënësi ndërhyr duke shfuqizuar veprën penale (pra duke e dekriminalizuar një sjellje të caktuar) ose duke caktuar një masë dënimi më të ulët, ky parashikim ligjor i ri do të gjejë zbatim ndaj këtij personi.

Duke qenë se procedimi i personave, nëpërmjet legjislacionit penal është një veprimtari që mund të kufizojë më shumë lirinë e personit, zbatimi i ligjit penal favorizues me fuqi prapavepruese, synon pikërisht që të zbusë këtë efekt, në emër të parimeve të humanizmit që frymëzojnë kombet e civilizuar.

Megjithatë zbatimi i këtij parimi, që parashikohet edhe në nenin 3 të Kodit Penal, ka një kufi. Kështu sipas Gjykatës së Lartë *"Nga përmbajtja e këtij paragrafi, sipas të cilit, kur ligji i kohës kur është kryer vepra penale dhe ligji i mëvonshëm janë të ndryshëm, zbatohet ai ligj dispozitat e të cilit janë më të favorshme për personin që ka kryer veprën penale, arrihet në përfundimin se, në rastet kur, ligji që ka qenë në fuqi në kohën e kryerjes së veprës penale, është më i disfavorshëm se ligji që është në fuqi në kohën e gjykimit të çështjes penale në ngarkim të personit që e ka kryer atë, gjykatat detyrohen të zbatojnë këtë të dytin d.m.th. ligjin e mëvonshëm, i cili është në fuqi në kohën e gjykimit të çështjes."*

Ky detyrim rrjedh nga fakti që, në rastin konkret, ligji i mëvonshëm përmban dispozita, të cilat janë më të favorshme për personin që ka kryer veprën penale ose, duke përdorur terminologjinë kushtetuese, duhet thënë se, ligji i mëvonshëm është ligj penal favorizues dhe pikërisht për këtë arsye, ai ka fuqi prapavepruese.

Megjithatë, duhet vënë në dukje fakti që fuqia prapavepruese e ligjit penal favorizues, në raport me momentin kohor të zbatimit të tij, nuk është e pakufizuar, pasi ky moment, është i kushtëzuar nga faza në të cilën gjendet procedimi penal që i përket personit të akuzuar për kryerjen e veprës penale, fazë e cila, duke u bazuar në sa u thanë me hollësi më lart, Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë, arrijnë në përfundimin se, nuk mund të jetë tej momentit kohor kur vendimi i dënimit penal të personit të akuzuar, ka marrë formë të prerë, gjë që vlen edhe për

506 Kodi i Procedurës Penale, neni 450: 1. Rishikimi mund të kërkohet: a) kur faktet e vëna në themel të vendimit nuk pajtohen me ato të një vendimi tjetër të formës së prerë; b) kur vendimi është bazuar në një vendim të gjykatës civile ose administrative, i cili është revokuar më pas; c) kur pas vendimit kanë dalë ose janë zbuluar prova të reja, të cilat vetëm ose së bashku me ato që janë vlerësuar njëherë, tregojnë se vendimi është i gabuar; ç) kur vërtetohet se vendimi është dhënë si pasojë e falsifikimit të akteve të gjykimit ose të një fakti tjetër të parashikuar nga ligji si vepër penale. d) kur shkaku për rishikimin e vendimit të formës së prerë rezulton nga një vendim i Gjykatës Europiane për të Drejtat e Njeriut që e bën të domosdoshëm rigjykimin e çështjes. Kërkesa paraqitet brenda 6 muajve nga njoftimi i vendimit; dh) kur ekstradimi i të dënuarit të gjykuar në mungesë jepet me kushtin e shprehur të rigjyimit të çështjes. Kërkesa për rishikim mund të paraqitet brenda tridhjetë ditëve nga data kur personi është ekstraduar. Kërkesa e paraqitur brenda afatit nuk mund të refuzohet; e) kur personi është gjykuar në mungesë sipas nenit 352 të këtij Kodi dhe kërkon rigjykimin e çështjes. Kërkesa paraqitet brenda tridhjetë ditëve nga data e marrjes dijeni. Kërkesa e paraqitur brenda afatit nuk mund të refuzohet.

personat e denuar me vendim penal, të formës së prerë, të gjykatave të huaja penale, sikurse është rasti objekt gjykimi.

Të gjitha çështjet e tjera që mund të lindin mbas këtij momenti, i përkasin një fazë tjetër, asaj të ekzekutimit të vendimit penal.

...

Bazuar në sa u parashtrua, me hollësi në pjesët e përparshme të këtij vendimi, Kolegjet e Bashkuara arrijnë në përfundimin e përgjithshëm se, paragrafi i tretë, i nenit 3 të K.Penal, është i zbatueshëm në procedimet penale të vena në lëvizje pas hyrjes në fuqi të ligjit favorizues, si dhe në procedimet penale, të cilat, megjithëse janë vënë në lëvizje para hyrjes në fuqi të ligjit favorizues, gjykimi, për to, nuk ka përfunduar ende me vendim të formës së prerë.

Kështu që, personat, vendimi i dënimit penal për të cilët ka marrë formë të prerë, sikurse është rasti i kërkuesit J., nuk mund të përfitojnë nga ligji i mëvonshëm edhe pse ai mund të jetë favorizues në raport me ligjin penal që u zbatua, nga gjykatat, në kohën e dënimit të tyre.

I vetmi përjashtim nga ky rregull, në kushtet e zakonshme të zbatimit të K.Penal, bëhet vetëm për personat e denuar me vendim të formës së prerë kur ligji i ri, veprën për të cilën ata janë deklaruar fajtorë dhe denuar, nuk e konsideron më vepër penale.

Dhe këtë përjashtim e ka bërë vetë ligjvënësi, në paragrafin e dytë të nenit 3 të K.Penal, sipas të cilit, ligji i ri që nuk denon veprën penale ka fuqi prapavepruese dhe, në rast se personi është denuar, ekzekutimi i dënimit nuk mund të fillojë dhe, nëqoftëse ka filluar pushon.⁵⁰⁷

Qasja e mësipërme e Gjykatës së Lartë, njeh zbatimin e ligjit penal favorizues por bën dallim midis shfuqizimit të një vepre penale (dekriminalizimi i sjelljes) dhe ndryshimit të masës së dënimit. Në rastin e parë, personi mund të përfitojë në çdo kohë, qoftë kur personi ndodhet nën hetim, gjykim, apo është dënuar dhe shpallur fajtor dhe vendimi është duke u ekzekutuar. Ndryshe është situata kur ndryshon masa e dënimit. Në këtë rast të dytë, personi mund të përfitojë për aq kohë sa vendimi i dënimit nuk ka marrë formë të prerë në mënyrë përfundimtare. Në rast se kjo fazë ka kaluar, çdo ndryshim i mëvonshëm i masës së dënimit nuk ka asnjë efekt. Përkundrazi nëse personi ndodhet nën hetim, apo gjykim, atëherë gjykatat, nëse e shpallin fajtor, janë të detyruara të zbatojnë masën e re të dënimit, nëse ajo është e favorshme për të gjykuarin.

Kjo qasje është zbatuar më pas edhe në çështjet e tjera. Kështu në një tjetër rast, Gjykata e Lartë, mbajti qëndrimin se "... i denuari B. K., në kushtet kur vendimi i Gjykatës së rrethit Gjyqësor Fier, për njohjen e vendimit penal të huaj, kishte marrë formë të prerë, në datën 24.10.2000, nuk mund të përfitojë nga dispozita favorizuese e dalë më pas dhe që ka hyrë në fuqi në datën 17.3.2001.

Si del nga aktet në dosje, mbrojtësi i të denuarit në gjykimin në gjykatën e Apelit Durrës dhe vetë i denuari B. K., Në rekursin e tij, kanë pretenduar se Gjykata e Rrethit Gjyqësor Fier, në vendimin e saj, për njohjen e vendimit penal të huaj, kanë zbatuar gabim ligjin, duke i caktuar 2 vjet burgim për veprën penale të kalimit të paligjshëm të kufirit, në një kohë që gjykata e huaj për këtë vepër penale e kishte denuar me 4 muaj burgim.

Lidhur me këtë pretendim, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se ai, duke qenë se ka të bëjë me fazën e ekzekutimit të vendimit, në bazë të nenit 470, pika 1 të Kodit të Procedurës Penale, është objekt shqyrtimi jo i asaj gjykate ku është paraqitur por i gjykatës që ka dhënë vendimin, pra i Gjykatës të Rrethit Gjyqësor Fier.

Bazuar në sa u paraqit, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se rekursi i të denuarit B. K. është i pabazuar në ligj dhe për këtë shkak vendimi i Gjykatës së Apelit Durrës duhet të lihet në fuqi".⁵⁰⁸

Në një tjetër rast, duke zbatuar këto parime, Gjykatës së Lartë, i duhej të trajtonte faktin se një person ishte denuar në një vend tjetër (Greqi) dhe duke u transferuar në Shqipëri,

507 Vendimi unifikues nr.4, datë 27.3.2003 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

508 Vendimi nr.336, datë 18.6.2003 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

duhej bërë konvertimi i dënimit. Ndërkohë, vepra penale për të cilin personi ishte dënuar jashtë vendit, në Shqipëri, kishte pësuar ndryshime të shumta, duke ngritur në këtë rast, pyetjet se cili do të ishte ligji favorizues që do të mund të zbatohet. Sipas Gjykatës së Lartë “Gjykata e shkallës së parë dhe gjykata e apelit e kanë cilesuar me të drejtë të pabazuar në ligj kerkimin e të denuarit L.Ç., sepse:

Së pari, nga përmbajtja e paragrafit të tretë të nenit 3 arrihet në përfundimin se në rastet kur ligji që ka qenë në fuqi në kohën e kryerjes se veprës penale, është me i disfavorshëm se ligji që është në fuqi në kohën e gjykimit të çështjes penale ndaj personit të akuzuar, gjykatat detyrohen që të zbatojnë ligjin që është në fuqi në kohën e gjykimit të çështjes, i cili duke qenë ligj penal favorizues ka fuqi prapavepruese.

Fuqia prapavepruese e ligjit penal, nuk mund të jetë e aplikueshme tej kohës kur vendimi i dënimit penal ka marrë formë të prerë, pavarësisht se vendimi i formës së prerë është dhënë nga gjykata shqiptare apo një gjykatë e huaj penale.

...

Së dyti, siç u përmend edhe me lartë, fakti që u konsiderua vepër penale dhe për të cilin u dënuar L.Ç. nga gjykata greke, ishte futja e substancave narkotike nga Shqipëria në territorin grek, mbajtja në zotërim dhe transportimi në atë territor, tregëtimi i tyre, veprime këto që edhe sipas legjislacionit penal shqiptar, përbëjnë vepër penale.

...

Si rrjedhojë e kësaj përmbajtje të ligjeve, Kolegji Penal arrin në përfundimin se, edhe në qoftë se konvertimi i dënimit do të ishte kryer nga gjykata pas ndryshimeve të bëra në nenin 283 të K.Penal, për faktin e konstatuar si vepër penale nga gjykata greke, nuk mund të zbatohet dispozita e nenit 283/1 (të ndryshuar) të K.Penal sepse eksportimi i substancave narkotike që konsiston në futjen në territorin grek të tyre nga Shqipëria, nuk është parashikuar si element i anës objektive të kësaj figure krimi. Eksportimi i narkotikëve tashmë është element përbërës i veprës penale të parashikuar nga neni 283/a i K.Penal, i cili parashikon si masë dënimi nga shtatë gjer në pesëmbëdhjetë vjet burgim.

E trajtuar çështja në këtë mënyrë, e bën krejtësisht të qartë pabazueshmërinë në ligj të pretendimeve të të gjykuarit, se mbasi ka marrë formë të prerë vendimi i Gjykatës së shkallës së parë Vlorë nr.122, datë 17.12.1999, që ka bërë njohjen e vendimit penal të dhënë nga gjykata e shtetit grek, duke u aplikuar dispozita e nenit 283/1 (të pandryshuar) që ka qenë në ato kohë në fuqi, të konsiderohet si vepër penale favorizuese dhe të aplikohet ndaj tij dispozita e nenit 283/1 (të ndryshuar) të K.Penal, sepse për shkak që u trajtuan, kjo dispozitë (neni 283/1 i ndryshuar) nuk mund të jetë e zbatueshme për këtë të dënuar, ashtu dhe se neni 283/a i K.Penal nuk është dispozitë favorizuese në krahasim me nenin 283/1 (të ndryshuar) me të cilin është konvertuar dënimi i tij”.⁵⁰⁹

Në rastin konkret, përveç parimit të përgjithshëm që pasi personi që është dënuar me vendim përfundimtar të formës së prerë, ndryshimet në masën e dënimit nuk kanë më efekt, Gjykata e Lartë konstatoi se ndryshimi i elementëve të një vepre penale dhe përfshirja në vepra të reja, nuk do të thotë që vepra penale është shfuqizuar, aq më tepër kur në këtë rast, masa e dënimit ishte rritur më shumë.

Kjo qasje del edhe nga jurisprudenca e mëvonshme e vetë Gjykatës së Lartë që ka vijuar të mbajë këtë qëndrim. Kështu në një rast, Gjykata e Lartë është shprehur se “Në rekursin e tij, kërkuesi A.D. ka parashtruar si shkak për pranimin e kërkesës së tij për rivendosje në afat, faktin që ligji penal në lidhje me veprën penale për të cilën ai është gjetur fajtor, ka pësuar ndryshime, që janë më të favorshme, në kuptim të nenit 29 të Kushtetutës dhe nenit 3/3 të KP. Në lidhje me këtë shkak, Kolegji vlerëson se pavarësisht ndryshimit që ka pësuar dispozita penale, kjo nuk përbën në

⁵⁰⁹ Vendimi nr.358, datë 25.6.2003 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimin nr.359, datë 25.6.2003 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

vetvetë shkak për pranimin e kërkesës për rivendosjen në afat, ...”⁵¹⁰

Duke u larguar nga situatat e mësipërme, është e kuptueshme që në zbatimin klasik të kësaj dispozitë përbën shkelje kushtetuese mosmarrja në shqyrtim nga gjykatat e zakonshme e parimit të zbatimit të ligjit penal favorizues me fuqi prapavepruese. Kështu në një rast, Gjykata Kushtetuese, mbajti qëndrimin se “Përsa më sipër, Gjykata Kushtetuese çmon se pretendimi i parë i kërkuarit është i drejtë. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, në dhomën e këshillimit dhe për çështjen në gjykim, duhet ta kishte marrë në konsideratë zbatimin e parimit kushtetues të fuqisë prapavepruese, të ligjit penal favorizues. Ndër të tjera, neni 441 i Kodit të Procedurës Penale i njeh të drejtën Gjykatës së Lartë të ndryshojë edhe cilësimin ligjor të veprës ose llojin dhe masën e dënimit të dhënë nga gjykata e shkallës së parë apo gjykata e apelit.

Në fakt, siç rezulton edhe nga dosja gjyqësore, ky pretendim nuk është ngritur shprehimisht në rekursin që kërkuar i ka drejtuar Gjykatës së Lartë. Në kohën e paraqitjes së rekursit nuk ishte aprovuar ende ligji nr.9275 “Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr.7895, datë 27.01.1995 “Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë”, ...”, i cili, ndër të tjera, ndryshoi edhe nenin 134 të këtij Kodi, duke parashikuar masa më të buta dënimi për veprën penale të vjedhjes. Ky ligj është aprovuar nga Kuvendi në datën 16.09.2004 dhe është botuar në Fletoren Zyrtare në datën 7.10.2004. Megjithatë, Kolegji Penal i kësaj gjykate, në datën 21.01.2005 kur e ka shqyrtuar çështjen në dhomën e këshillimit, kryesisht dhe vetëm për këtë shkak, duke pasur parasysh se fuqia prapavepruese e ligjit penal favorizues përbën një nga parimet themelore të procesit gjyqësor të garantuar shprehimisht në Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë, nuk duhet të kishte mënjanuar respektimin e këtij parimi kushtetues”.⁵¹¹

Në këtë rast, pavarësisht se kur ishte dënuar nga gjykatat më të ulta kishte një ligj tjetër në fuqi, Gjykata e Lartë në momentin e shqyrtimit të rekursit, do të duhej të merrte në shqyrtim faktin që norma penale tashmë kishte ndryshuar.

Përsëri në një tjetër rast të ngjashëm, Gjykata Kushtetuese, u shpreh se “Përsa më sipër, Gjykata Kushtetuese çmon se pretendimi i kërkuarit D.G.J. është i drejtë. Sipas dispozitës ligjore të kohës së kryerjes së veprës penale (neni 333 i Kodit Penal), pjesëmarrja në bandë të armatosur apo organizatë kriminale dënohet nga pesë deri në pesëmbëshjetë vjet. Kësaj dispozitë ligjore i janë referuar me të drejtë gjykata e shkallës së parë dhe gjykata e apelit në aplikimin e masës së dënimit ndaj kërkuarit. Ndërkohë që çështja ndodhej për shqyrtim në Gjykatën e Lartë, me ligjin nr.9275, datë 16.9.2004, neni 333 i Kodit Penal ka ndryshuar, duke parashikuar në paragrafin e dytë, për pjesëmarrjen në organizatë kriminale, një dënim më të ulët, nga 4 deri në 8 vjet.

Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë duhet ta kishte marrë në konsideratë zbatimin e parimit kushtetues të fuqisë prapavepruese të ligjit penal favorizues. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë ka pranuar në vendimin e tij se pjesëmarrja e kërkuarit D.G.J. “në organizatën kriminale nuk është shoqëruar me veprimtari konkrete por ka mbetur në fazën e pjesëmarrjes siç parashikon edhe neni 332/2 i Kodit Penal.”

Megjithëse është e njohur se fuqia prapavepruese e ligjit penal favorizues përbën një nga parimet themelore të procesit gjyqësor të garantuar shprehimisht në Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë e ka mënjanuar respektimin e këtij standardi kushtetues”.⁵¹²

Kjo shkelje e konstatuar nga Gjykata Kushtetuese, u korrigjua më pas nga Gjykata e Lartë e cila mbajti qëndrimin se “Nisur nga sa më sipër, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, duke pranuar në vendimin e tij të sipërpërmendur se pjesëmarrja e kërkuarit D.G.J. “... në organizatën kriminale nuk është shoqëruar me veprimtari konkrete, por ka mbetur në fazën e pjesëmarrjes, siç e parashikon neni 332/2 i Kodit Penal”, duke mbajtur parasysh dhe parimin e fuqisë prapavepruese të ligjit

510 Vendimi nr. 00-2022-1604 (328), datë 7.12.2022 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

511 Vendimi nr.35, datë 20.12.2005 i Gjykatës Kushtetuese.

512 Vendimi nr.14, datë 17.4.2007 i Gjykatës Kushtetuese.

penal favorizues si një nga parimet themelore të procesit gjyqësor të garantuar shprehimisht në Kushtetutën e Shqipërisë, çmon se vendimi nr.356, datë 14.04.2003 i Gjykatës së rrethit Gjyqësor Tiranë dhe vendimi nr.599, datë 15.11.2003 i Gjykatës së Apelit Tiranë duhet të ndryshohen vetëm përsa i përket të gjykuarit D.G.J., duke ndryshuar masën e dënimit prej 9 (nëntë) vjetësh, të dhënë për veprën penale të parashikuar nga neni 333/2 i Kodit Penal në një masë me të butë, pasi marzhi i dënimit për këtë veprë penale me ndryshimet e bërë me ligjin nr.9275, datë 16.09.2004 “Për disa ndryshime dhe shtesa në Kodin Penal”, përcakton një dënim nga 4 deri në 8 vjet burgim.⁵¹³

Në mënyrë të qendrueshme, Gjykata Kushtetuese, përsëri, në lidhje me këtë situatë, kur dënimet penale, ndryshojnë nga ligjvënësi, në kohën që pritet të shqyrtohet rekursi në Gjykatën e Lartë, ka mbajtur qëndrimin se “Në çështjen konkrete kërkuasi pretendon se Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë nuk ka marrë parasysh se dispozita ligjore penale që ishte në fuqi, në kohën e kryerjes së veprës penale, ka ndryshuar gjatë kohës së gjyqimit të çështjes në Gjykatën e Lartë, duke parashikuar një dënim më të ulët (heqjen e dënimit me gjobë). Sipas dispozitës ligjore të kohës së kryerjes së veprës penale (neni 259 i KP-së) “Korrupsioni pasiv i personave që ushtrojnë funksione publike” dënohet me burgim 2 deri në 8 vjet dhe gjobë nga 500.000 deri në 3.000.000 lekë. Kësaj dispozite ligjore i janë referuar me të drejtë gjykata e shkallës së parë dhe gjykata e apelit në aplikimin e masës së dënimit ndaj kërkuarit. Nga rrethanat faktike Gjykata konstaton se ndërkohë që çështja ndodhej për shqyrtim në Gjykatën e Lartë, me ligjin nr. 144/2013 u bënë disa ndryshime në Kodin Penal nëpërmjet të cilave ligjvënësi hoqi gjobën si dënim për kryerjen e veprës penale për të cilën është dënuar kërkuasi. Kështu neni 48 i ligjit nr. 144/2013 ka parashikuar, ndër të tjera, se në nenin 259 të KP-së, pjesa që parashikon dënimin me gjobë si dënim kryesor, krahas dënimit me burgim, shfuqizohet.

Me vendimin nr. 00-2014-497, datë 27.03.2014, Gjykata e Lartë ka vendosur mospranimin e rekursit të paraqitur nga kërkuasi. Gjykata vlerëson se në çështjen në shqyrtim Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë duhet të kishte marrë në konsideratë ndryshimet ligjore në Kodin Penal të cilat favorizonin kërkuarin dhe për rrjedhojë zbatimin e parimit kushtetues të fuqisë prapavepruese të ligjit penal favorizues, përderisa e ka shqyrtuar çështjen pas hyrjes në fuqi të ligjit favorizues. Megjithatë fuqia prapavepruese e ligjit penal favorizues përbën një nga parimet themelore të procesit gjyqësor të garantuar shprehimisht në Kushtetutë, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë nuk e ka respektuar këtë standard kushtetues (Gjykata ka mbajtur të njëjtin qëndrim në vendimin e saj nr. 14, datë 17.04.2007 në një çështje të ngjashme).⁵¹⁴

Zbatimin e ligjit penal të ri, që është favorizues dhe duhet zbatuar me fuqi prapavepruese e gjejmë dhe në jurisprndencën më të fundit të Gjykatës së Lartë, e cila ka bërë për këtë qëllim një analizë të kujdesshme të normës së vjetër dhe asaj të re dhe më konkretisht, “23. Duke ju rikthyer dispozitës penale konkret, paraprakisht, Kolegj vlerëson të saktësojë se vepra penale “Mashtrimi”, parashikuar nga neni 143 të Kodit Penal, në kohën e kryerjes së veprës penale kishte këtë përmbajtje: “Vjedhja e pasurisë me anë të gënjeshtërs ose shpërdorimit të besimit dënohet me gjobë ose me burgim gjer në pesë vjet. Po kjo veprë, kur kryhet në bashkëpunim në dëm të disa personave ose më shumë se një herë, dënohet me burgim nga tre gjer në dhjetë vjet dhe, kur ka sjellë pasoja të rënda, me burgim nga dhjetë gjer në njëzet vjet”. Nga ana tjetër, në kohën e dhënies së këtij vendimi nga Gjykata e Lartë, neni 143 i Kodit Penal, pas ndryshimeve që ka pësuar me ligjin nr. 36/2017, ka tre paragrafë, më këtë përmbajtje: “Përvetësimi i pasurisë private ose publike nëpërmjet paraqitjes së fakteve të rreme ose duke fshehur fakte të vërteta, gënjeshtërs ose shpërdorimit të besimit, për vetë ose persona të tjerë, përbën veprën penale të mashtimit dhe dënohet me burgim deri në pesë vjet. Kjo veprë, kur kryhet në bashkëpunim ose më shumë se një herë, dënohet me burgim nga dy deri në gjashtë vjet. Kur vepra, ka sjellë pasoja të rënda dënohet me burgim

513 Vendimi nr.531, datë 20.6.2007 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

514 Vendimi nr.47, datë 6.7.2015 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimet nr.61, datë 31.7.2017 dhe nr.70, datë 13.11.2017 të Gjykatës Kushtetuese.

nga pesë deri në dhjetë vjet". Të gjykuarit janë deklaruar fajtorë nga gjykata e faktit për veprën penale të "Mashttrimit" në bashkëpunim, në dëm të disa personave më shumë se njëherë dhe me pasoja të rënda, të parashikuar nga neni 143/2 të KP, duke u dënuar secili me 12 (dymbëdhjetë) vjet burgim. Ndërkohë, aktualisht rrethanat cilësuese të kësaj dispozitë janë parashikuar në dy paragrafë të ndryshëm të kësaj dispozitë, ku në maksimum dënimi i parashikuar është 10 vjet burgim (në rrethanat e parashikuara në paragrafin e tretë të kësaj dispozitë).⁵¹⁵

Megjithatë, qasja e Gjykatës së Lartë nuk duket se ka qenë konsekuente në zbatimin e standardit të vendosur prej saj, përderisa Gjykata Kushtetuese, në një rast të ngjashëm, konstatoi shkelje të zbatimit të këtij parimi, duke arsyetuar se "Gjykata vëren se Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, duke vendosur mospranimin e rekursit të kërkuarit, përfundimisht ka njohur zbatimin e dënimit me burgim të caktuar ndaj kërkuarit nga gjykatat e faktit, të cilat për një nga veprat penale i kanë caktuar atij dënim me 6 vjet burgim, dënim ky që sipas ligjit të kohës së kryerjes së veprës (neni 143, paragrafi 2, pjesa e parë e dispozitës) ka qenë ndërmjet marzheve të dënimit të parashikuar nga ligji (nga 3 gjer në 10 vjet burgim), ndërsa sipas ligjit aktual (neni 143, paragrafi 2) në masën maksimale të parashikuar prej tij (nga 3 gjer në 6 vjet burgim), kurse për një vepër tjetër penale i kanë caktuar atij dënim me 10 vjet burgim, dënim ky që sipas ligjit të kohës së kryerjes së veprës (neni 143, paragrafi 2, pjesa e dytë e dispozitës) ka qenë në minimumin e dënimit të parashikuar nga ligji (nga 10 gjer në 20 vjet burgim), ndërsa sipas ligjit aktual (neni 143, paragrafi 3) në masën maksimale të parashikuar prej tij (nga 5 gjer në 10 vjet burgim). Pra, nëpërmjet vendimit të tij Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë ka njohur zbatimin ndaj kërkuarit të masave maksimale të dënimit me burgim të parashikuara nga ligji aktual për ato vepra penale që ai është gjetur fajtor, në një kohë kur gjykatat e faktit, në aplikim të kriterëve të individualizimit të dënimit, kanë urdhëruar zbatimin ndaj kërkuarit të dënimeve me burgim të cilat në raport me ligjin e kohës së kryerjes së veprave penale përfaqësonin një masë të ndërmjetme të dënimit për njërën nga ato dhe masën minimale të dënimit për tjetrën".⁵¹⁶

Nga ky arsyetim, rezulton se kur gjykatat më të ulta, duke zbatuar ligjin e kohës, ka caktuar një masë dënimi me burg që ndodhej midis marzheve minimale dhe maksimale që parashikonte dispozita, Gjykata e Lartë në shqyrtimin e rekursit dhe kur tashmë norma penale ka ndryshuar nuk duhet të mjaftohet vetëm me faktin që dënimi i caktuar përfshihet brenda marzheve të reja, por duhet të bëjë një vlerësim të kësaj mase dënimi në raport me marzhet e reja të vendosura nga ligjvënësi. Në këtë rast, është e dukshme që ligjvënësi ka riformuluar rrethanat rënduese në veprën penale të mashttrimit, por duke bërë këtë, ka ndryshuar dhe masën e dënimit, e cila rezulton më e ulët se masa e mëparshme e dënimit. Mbi këtë bazë, zbatimi i ligjit të ri, është një detyrim kushtetues.

Zbatimi i ligjit penal favorizues lidhet edhe me momentin që dita e dhënies së vendimit, mund të jetë e njejtë me ditën e hyrjes në fuqi të ligjit të ri penal. Në një rast të shqyrtuar nga GJEDNJ, rezultonte se aplikanti ishte gjykuar me procedurën e gjykimit të shkurtuar, që në rast fajësie mundësonte zbritjen e dënimit nga burgim i përjetshëm në 30 vite burgim. Ndërkohë rezultonte se po në të njëjtën ditë që aplikanti ishte dënuar kishte hyrë në fuqi ligji i ri që e ndryshonte parashikimin e mësipërm. GJEDNJ në këtë vendim mbajti qëndrimin se në rastet kur një dispozitë e cila klasifikohet si procedurale në kuptim të ligjit të brendshëm, por që ka ndikim në ashpërsinë e dënimit, atëherë kjo dispozitë do të cilësohet si "materiale" në kuptim të nenit 7, pika 1 të KEDNJ.⁵¹⁷

Një tjetër rast, kur jemi përpara ligjit penal favorizues është edhe situata kur nga

⁵¹⁵ Vendimi nr. 00-2022-1794, datë 22.12.2022 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimin nr. 00-2022-1342 Vendimi (278), datë 27.10.2022; nr. 00-2022-1431 (300), datë 10.11.2022; nr. 00-2023-1 (1), datë 12.1.2023 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

⁵¹⁶ Vendimi nr.10, datë 28.2.2024 i Gjykatës Kushtetuese.

⁵¹⁷ GJEDNJ, Dhoma e Madhe, çështja "Scoppola kundër Italisë" (nr.2), aplikimi nr.10249/03, datë 17.9.2009.

ligjvënësi është miratuar një ligj për amnistinë, në bazë të nenit 81, pika 2, gërma “ë” të Kushtetutës. Vetë amnistia ndodhet e përkufizuar nga neni 71 i Kodit Penal, sipas të cilit *“Me aktin e amnistisë organi kompetent përjashton nga ndjekja penale, nga vuajtja tërësisht apo pjesërisht e dënimit ose bën zëvendësimin e dënimit me një lloj dënimi më të butë. Amnistia shtrihet për ato vepra penale të kryera deri një ditë para shpalljes së saj, veç rastit kur në aktin përkatës vendoset ndryshe.”* Pra, nëpërmjet miratimit të një ligji për amnistinë, ligjvënësi, mund të shuajë një ndjekje penale, mund të përjashtojë kategori personash nga vuajtja e dënimit që mund të jetë i plotë, kur u shuan të gjithë dënimin e mbetur, si edhe e pjesësisht kur i shuan vetëm një pjesë të dënimit. Pra, duke qenë se nëpërmjet amnistisë ndërhyhet në masën e dënimit, ky lloj ligji natyrshëm konsiderohet si ligj penal favorizues dhe i shtrin efektet e saj gjithmonë me fuqi prapavepruese.

Për këtë arsye nga Gjykata Kushtetuese është konsideruar shkelje rastet kur Gjykata e Lartë, nuk ka zbatuar legjislacionin për amnistinë, që ishte miratuar, në kohën që pritej shqyrtimi i rekursit prej saj. Pra pavarësisht se gjykatat më të ulta, kishin qenë korrekt në zbatimin e legjislacionit përkatës penal, Gjykata e Lartë do të duhej të kishte marrë në konsideratë zbatimin e ligjit të amnistisë, në momentin që mori në shqyrtim çështjen konkrete. Sipas Gjykatës Kushtetuese, *“17. Në rastin konkret, rezultoi se ligji nr.107/2012 “Për dhënie amnistie”, datë 08.11.2012, i hyrë në fuqi në datën 28.12.2012, në nenin 5 të tij, ndër kriteret për përfitimin e amnistisë ka parashikuar se “1. Procedimi penal nuk mund të fillojë dhe nëse ka filluar duhet të pushojë për veprat penale të kryera deri në datën 30 shtator 2012, për të cilat Kodi Penal parashikon një dënim me burgim deri në 2 vjet ose çdo lloj dënimi tjetër më të lehtë. 2. Sipas kompetencës së dhënë nga Kodi i Procedurës Penale dhe në varësi të fazës apo të shkallës së procedimit penal, prokurori ose gjykata vendosin mosfillimin e çështjes penale apo pushimin e çështjes penale për veprat penale që amnistohen”.*

...

21. Nga sa më sipër, Gjykata ka vlerësuar se amnistia e veprës penale gjen zbatim në të gjitha fazat procedurale të procesit penal, me pasojë pushimin e çështjes për ato vepra penale për të cilat ndjekja penale nuk duhet të fillojë ose të vazhdojë. Kështu, në rastet kur gjykata e shkallës së parë zbaton amnistinë e veprës penale, ajo ka detyrimin të deklarojë pushimin e çështjes. Nëse amnistia e veprës penale zbatohet në procesin gjyqësor në Gjykatën e Apelit apo në Gjykatën e Lartë, këto të fundit duhet të prishin vendimet e dhëna nga gjykatat më të ulëta dhe të pushojnë çështjen penale (shih vendimin nr. 16, datë 19.04.2010, të Gjykatës Kushtetuese).

22. Në çështjen në shqyrtim, Gjykata konstaton se në momentin e shqyrtimit të çështjes (datë 24.04.2013) në Gjykatën e Lartë, ligji nr.107/2012 *“Për dhënie amnistie”*, kishte hyrë në fuqi (28.11.2012) dhe se vepra penale *“mosbindje ndaj urdhrit të punonjësit të policisë”*, për të cilën është dënuar kërkuesi, plotëson kriteret për përfitimin e amnistisë. Pavarësisht këtij fakti, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë nuk ka vendosur pushimin e çështjes për këtë vepër penale. Për pasojë, Gjykata çmon se Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë ka cenuar parimin e zbatimit të ligjit penal favorizues⁵¹⁸.

Një tjetër aspekt interesant i lidhur me amnistinë, ka qenë interpretimi i duhur i normave të këtij legjislacioni për të kuptuar se cili person mund të përfitojë ose jo prej saj. Kështu Gjykata e Lartë, në një rast, ka mbajtur qëndrimin se *“Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, vlerëson se, ndonëse nuk ka një përkufizim formal të termit “1 vit të mbetur”, që ka përdorur ligjvënësi për ndarjen e kategorive përfituese ose jo të ligjit për amnistinë, sipas kuptimit literal shprehja: “1 vit të mbetur”, mund t’i referohet periudhës së masës së dënimit që është ende për t’u vuajtur, pavarësisht se sa kohë ka mbetur për t’u plotësuar vuajtja, duke i ulur përkatësit 1,5 ose 1 vit nga pjesa e mbetur akoma për t’u vuajtur e dënimit. Por, shprehja “1 vit të mbetur” e përdorur nga ligjvënësi, e pa shoqëruar me plotësues, mund t’i referohet edhe periudhës së fundit të mbetur përpara përfundimit të vuajtjes së plotë të dënimit.*

518 Vendimi nr.1, datë 20.1.2014 i Gjykatës Kushtetuese.

Në bazë të analizës sistematike të dispozitës së parashikuar nga neni 4/b i ligjit nr.154/2015; pasur parasysh se amnistia e parashikuar me këtë ligj ka për qëllim përjashtimin nga dënimi të personave që plotësojnë kriteret, sipas dispozitave të këtij ligji, dhe kriteret për përfitimin janë parashikuar në nenin 3 të ligjit të titulluar "kriteret për përfitimin e amnistisë"; si edhe faktin e rrezikshmërisë së të gjithë personave të dënuar, të cilët nuk përfitojnë nga parashikimi i nenit 3 dhe përjashtohen nga kriteret ndaluese, të parashikuara në nenin 5; ky Kolegj është vlerësuar se me shprehjen **"1 vit të mbetur"**, ligjvënisi ka pasur për qëllim t'i referohet periudhës përfundimtare të mbetur pa vuajtur nga ana e kategorisë së personave të dënuar të parashikuar nga neni 4 i ligjit në fjalë, dhe kjo periudhë është e vetmja kohë vuajtjeje dënimit që duhet t'i ketë mbetur të dënuarit, si kusht që të përfitojë përjashtimin nga dënimi. Pra, kategoria e personave të parashikuar në nenin 4 të këtij ligji është kategoria e personave, në rastin konkret burra, që iu ka mbetur pavuajtur një vit, pasi ndryshe nuk do të kishte kuptim termi **"i mbetur"**, shtuar siç duket në seancë plenare, por e pa përmendur në projektligjin e parashtruar për miratim nga ana e Kuvendit.

Prandaj në këto kushte, zbatimi i nenit 4 i ligjit nr. 154/2015, do të zbatohet vetëm për ata persona, të cilëve u ka mbetur pa vuajtur, përkatësisht edhe 1,5 apo 1 vit nga përfundimi i vuajtjes së plotë të dënimit të dhënë ndaj tyre, vetëm me plotësimin e këtij kushti ata do të mund të përfitojnë përjashtimin e pjesshëm nga dënimi, sipas përkatësisë së tyre në parashikimin e shkronjës "a" apo shkronjës "b" të nenit 4 të ligjit nr. 154/2015.

Në bazë të këtij interpretimi sistematik të nenit 4/b të ligjit nr. 154/2015, "Për dhënie amnistie", Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vlerësuar se shkaqet e parashtruara në rekursin Prokurorit janë të mbështetura në ligj dhe gjenden të bazuara, prandaj vendimi i gjykatës së apelit, duhet të priset, pasi është marrë në kundërshtim me nenin 4/b të ligjit nr. 154/2015, "Për dhënie amnistie", dhe duhet të lihet në fuqi vendimi i gjykatës së rrethit gjyqësor, si një vendim, i cili është marrë në zbatim të drejtë të ligjit penal material, dhe konkretisht të nenit 4/b të ligjit nr. 154/2015, "Për dhënie amnistie".⁵¹⁹

Analiza e mësipërme e Gjykatës së Lartë është shumë shteruese. Në fillim Gjykata e Lartë bën një analizë doktrinale të institutit të amnistisë, duke përcaktuar dy lloje amnistish, aministinë e veprës penale, sipas së cilës, një person që mund të hetohet apo është nën hetim, ndjekja penale nuk fillon ose nëse ka filluar pushon. Në këtë rast personi që përfiton nuk mund të hetohet dhe aq më pak të gjykohej. Rasti i dytë është amnistia e dënimit penal. Në këtë rast dënimi që po vuan personi që përfiton nga amnistia ose lirohet (amnistia e plotë) ose i ulet dënimi i mbetur (amnistia e pjesshme).

Por ajo që e ka shqetësuar Gjykatën e Lartë, është mënyra e se si ishte formuluar dispozita e ligjit të aministisë që parashikonte se të gjithë personave të dënuar ... u amnistohet: ... a) **1,5 vjet të mbetura për personat e dënuar gra dhe personat që në kohën e kryerjes së veprës penale kanë qenë të mitur; apo b) 1 vit të mbetur për personat e dënuar burra**". Në këtë rast, pranohet që mund të ketë interpretime të ndryshme të termit "mbetur" për të cilin Gjykata e Lartë duket se aplikon disa teknika interpretimi, por që në fakt është teknika e "interpretimit tërësor të normave të një akti juridik" (*Whole-text canon*), sipas të cilit pjesa normative një akti juridik interpretohet si një i terë, duke i marrë dispozitat e tij të lidhura me njëra-tjetrën dhe jo duke interpretuar një normë të shkëputur nga normat e tjera,⁵²⁰ pasi në thelb analiza që bëhet është krahasimi i normës që do të interpretohet me dispozitat e tjera të këtij ligji. Në përfundim Gjykata e Lartë, arrit në konkluzion që ky parashikim zbatohet vetëm për ata persona që u ka mbetur deri në një vit burg (ose 1.5 vite për gratë).

Një një tjetër situatë që lidhet me "dënimin pa ligj", ka qenë rasti, kur megjithëse ligji

519 Vendimi nr.00-2017-408 (80), datë 7.6.2017 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimet nr.00-2017-404 (82), datë 7.6.2017; nr.00-2017-407 (83), datë 7.6.2017; nr. 00-2017-409 (84), datë 7.6.2017; nr. 00-2017-410 (85), datë 7.6.2017; nr. 00-2017-584 (114), datë 13.7.2017;

520 Antonin Scalia, Bryan A. Garner, "Reading Law: The interpretation of legal texts", Chicago 2012, fq.167-169.

ka qenë në fuqi kur gjykatat e zakonshme kishin dënuar individin, në momentin që rekursi i tij u shqyrtua në Gjykatën e Lartë, ligji ishte shfuqizuar nga Gjykata Kushtetuese. Sipas Gjykatës Kushtetuese, "21. Gjykata konstaton se kërkuesi është dënuar nga gjykatat e faktit me 6 muaj burgim dhe 200.000 lekë gjobë. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë ka vendosur mbi rekursin e kërkuesit pas daljes së vendimit të Gjykatës Kushtetuese dhe për këtë shkak, ai (Kolegji) duhej të kishte marrë parasysh faktin se Gjykata Kushtetuese ka shfuqizuar dispozitat penale mbi bazën e të cilave kërkuesi ishte dënuar.

22. Pavarësisht se kërkuesi nuk e ka parashtruar në rekurs këtë fakt, për shkak se rekursi ishte ushtruar para hyrjes në fuqi të vendimit të Gjykatës Kushtetuese dhe kërkuesi nuk mund të ishte në dijeni të tij, Kolegji Penal ex officio duhej të kishte vlerësuar antikushtetutshmërinë e vendimeve të gjykatave të faktit, pasi çështja ishte ende në gjykim para Kolegjit Penal.

23. Gjykata në vendimin nr.47, datë 26.07.2012 ka mbajtur qëndrimin se përcaktimi paraprakisht nga ligjvënësi i dënimit me gjobë, si dënim kryesor, krahas dënimit me burg, në një sërë dispozitash penale, ndërhyr në atributet ekskluzive të gjykatës lidhur me caktimin në rastin konkret të dënimit. Më tej, Gjykata ka arsyetuar se secili prej dënimeve kryesore të parashikuara nga neni 29 i KP-së, të zbatuara kur është nevoja së bashku me dënimet plotësuese si dhe me dënimin me gjobë sipas parashikimit të nenit 34, paragrafi i pestë dhe i gjashtë të KP-së, është i mjaftueshëm në arritjen e qëllimit të dënimit penal dhe në proporcion me parimet e legjislacionit penal, duke respektuar njëkohësisht parimin e ndarjes së pushteteve. Për pasojë, parashikimi a priori i dy dënimeve kryesore nuk është proporcional si dhe bie ndesh me parimin e individualizimit të dënimit e, si rrjedhojë, me parimin e dhënies së drejtësisë nga ana e gjykatës, pasi i heq kësaj të fundit mundësinë e përcaktimit, rast pas rasti, të dënimit penal sipas rrethanave të çështjes konkrete në shqyrtim.

24. Pas deklarimit nga kjo Gjykatë të antikushtetutshmërisë së nenit 29, paragrafi i fundit, të KP-së, ajo (Gjykata) ka theksuar në çështje të tjera se gjykatat e juridiksionit të zakonshëm, gjatë shqyrtimit konkret të veprave penale, nuk mund të aplikojnë njëkohësisht dy dënime kryesore, në rastet kur këto dënime janë të parashikuara në dispozitat e Pjesës së Posaçme të KP-së. Në këto raste, gjykatat duhet të aplikojnë vetëm dënimin me burgim dhe, nëse plotësohen kushtet e sanksionuara në nenin 34, paragrafi i pestë dhe i gjashtë, të KP-së, në bazë të vlerësimit konkret të rrethanave të çështjes, ato mund të aplikojnë krahas dënimit me burgim edhe dënimin me gjobë, kur vepra penale passjell përfitime materiale për autorin e saj. Gjykata, po ashtu, thekson se neni 34, paragrafi i pestë dhe i gjashtë, i KP-së aplikohet si në rastet kur dispozitat e KP-së përcaktojnë si dënim për veprën penale vetëm atë me burgim, ashtu dhe në rastet kur ato (dispozitat) sanksionojnë njëkohësisht dy dënime kryesore.

...

28. Në këtë kuptim, në rastin konkret, Gjykata e Lartë, duhet t'i kishte vlerësuar shkaqet e rekursit jo vetëm në kuadër të mangësive ligjore apo zbatimit të gabuar të ligjit, siç parashikon KPP-ja, por edhe në kuadër të zbatimit të drejtë dhe koherënt të dispozitave ligjore për dhënien e dënimit penal, baza ligjore e të cilit, në kohën e shqyrtimit të rekursit në dhomë këshillimi, kishte ndryshuar si rrjedhojë e vendimit të Gjykatës Kushtetuese. Çështja e zbatimit të drejtë të ligjit procedural është një nga shkaqet për të cilat rekursi duhet të kalojë për shqyrtim gjyqësor në seancë publike në Gjykatën e Lartë".⁵²¹

Vendimet e Gjykatës Kushtetuese kanë forcën e ligjit dhe shfuqizimi i normës penale që ajo bën, do të thotë që gjykatat e zakonshme, përfshirë dhe Gjykatën e Lartë duhet që të ecin me logjikën e zbatimit të ligjit penal favorizues.

Kjo qasje më pas është pranuar edhe në jurisprudencën e Gjykatës së Lartë, e cila ka mbajtur qëndrimin se "Ky Kolegj vëren se vendim i Gjykatës Kushtetuese ka hyrë në fuqi (në

⁵²¹ Vendimi nr.12, datë 19.3.2015 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.49, datë 3.7.2017 të Gjykatës Kushtetuese.

datë 29.02.2016) pas vendimit të rekursuar nr. 400, datë 11.12.2015 të Gjykatës së Apelit Korçë. Pavarësisht kësaj, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se referuar nenit 3/3 të Kodit Penal, i cili parashikon se “Kur ligji i kohës kur është kryer vepra penale dhe ligji i mëvonshëm janë të ndryshëm, zbatohet ai ligj dispozitat e të cilit janë më të favorshme për personin që ka kryer veprën penale”, vendimi i gjykatës së apelit Korçë lidhur me të gjykuarit duhet të prishet përse i përket masës së dënimit që i është caktuar të gjykuarve me qëllim për të zbatuar ligjin penal favorizues.

...

Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vëren se gjykatat e faktit në përcaktimin e masës së dënimit të të të gjykuarve i janë referuar nenit 278/5 të Kodit Penal, sipas formulimit në kohën e kryerjes së veprës penale. Ndërkohë që çështja ndodhej në pritje për shqyrtim në Gjykatën e Lartë, doli vendimi nr. 9, datë 26.02.2016 i Gjykatës Kushtetuese duke i shfuqizuar pikërisht paragrafin pesë dhe gjashtë të nenit 278 të Kodit Penal. Në këto kushte, Kolegji Penal duhet të marrë në konsideratë zbatimin e parimit kushtetues të fuqisë prapavepruese të ligjit penal favorizues, pasi ky përbën një nga parimet themelore të procesit gjyqësor të garantuar shprehimisht në Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë”.⁵²²

Praktika e Gjykatës së Lartë, e ka shtrirë zbatimin e këtij parimi edhe në rastet e kur ka pasur një njehsim apo ndryshim të praktikës gjyqësore, e cila është më favorizuese për të gjykuarit. Kështu, sipas Gjykatës së Lartë “72. Përpos rregullit të përgjithshëm të sipërcituar, në rastin objekt gjykimi, Kolegjet e Bashkuara vlerësojnë se duhet të mbahet në konsideratë pika 3 e nenit 29 të Kushtetutës, që parashikon se ligji penal favorizues ka fuqi prapavepruese. Neni 29 i Kushtetutës parashikon se askush nuk mund të akuzohet ose të deklarohet fajtor për një vepër penale, e cila nuk konsiderohej e tillë me ligj në kohën e kryerjes së saj; se nuk mund të jepet një dënim më i rëndë se ai që ka qenë i parashikuar me ligj në kohën e kryerjes së veprës penale; se ligji penal favorizues ka fuqi prapavepruese. Gjykata Kushtetuese është shprehur se e drejta e përfitimit nga efekti prapaveprues i ligjit penal favorizues, e sanksionuar në nenin 29, pika 3, të Kushtetutës, është një parim themelor që ka të bëjë me thelbin e një procesi të drejtë penal dhe si i tillë është i rëndësishëm për respektimin e së drejtës kushtetuese për një proces të rregullt ligjor (shih vendimin nr. 12, datë 15.02.2017, të Gjykatës Kushtetuese).

....

74. Nisur sa më sipër, bazuar në parimin e zbatimit të ligjit penal favorizues, Kolegjet e Bashkuara vlerësojnë se ndryshimi i praktikës njësuese të sipërcituar, e cila ka shërbyer si argument nga gjykatat e faktit në mbështetje të rrëzimit të kërkesës së kërkuarit A.M. për rivendosjen në afat të ankimit, do të ketë fuqi prapavepruese për zgjidhjen e çështjes objekt gjykimi. Kolegjet e Bashkuara vlerësojnë se praktika njësuese, e cila ka shërbyer në funksion të zgjidhjes së kërkesës së kërkuarit A.M. për rivendosjen në afat të të drejtës së ankimit, ndaj vendimit të gjykimit në themel të akuzës, pas ndryshimit me këtë vendim, i jep mundësinë gjykatës për të shqyrtuar kërkesën e tij, me objekt rivendosjen në afat të të drejtës së ankimit, ndaj vendimit nr. 51, datë 11.12.1999 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Sarandë.

75. Për sa më sipër, Kolegjet e Bashkuara, vlerësojnë se, vendimi nr. 20-2017-38/10, datë 24.01.2017 i Gjykatës së Apelit Gjirokastrë (që ka vendosur lënien në fuqi të vendimit nr. 23-2016-2291, datë 02.12.2016 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Sarandë, që ka rrëzuar kërkesën e kërkuarit A.M. për rivendosjen në afat të të drejtës së ankimit) duhet të prishet dhe çështja të dërgohet për rishqyrtim në këtë gjykatë, me tjetër trup gjyqësor. Në rishqyrtim, Gjykata e Apelit Gjirokastrë, duke mbajtur në konsideratë qëndrimin e Kolegjeve të Bashkuara në këtë vendim ndryshues të praktikës gjyqësore, duhet të marrë në shqyrtim kërkesën e kërkuarit A.M., me objekt rivendosjen në afat të të drejtës së ankimit, ndaj vendimit nr. 51, datë 11.12.1999, të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor

⁵²² Vendimi nr.00-2017-858 (133), datë 8.11.2017 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimin nr.00-2022-1812 (273), datë 27.10.2022; nr.00-2022-607 (95), datë 24.3.2022 dhe nr. 00-2022- 891 (104), datë 1.4.2022, të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

Sarandë, duke verifikuar nëse shkaqet e ankimit të kërkuesit/të gjykuarit në mungesë, A.M., janë të njëjta me shkaqet jo personale të shqyrtuara më parë nga gjykatat më të larta mbi ankimin e bashkëpandehurit tjetër Dh.T.”⁵²³

Nga analiza e mësipërme, rezulton se respektimi i parimit të zbatimit të ligjit penal favorizues me fuqi prapavepruese, është një nga shtylla kryesore të drejtësisë penale në vendin tonë, e përcaktuar kjo nga vetë Kushtetuta. Përdorimi i këtij parimi kërkon një gjykim të kujdesshëm dhe të individualizuar të rastit, duke marrë parasysh parashikimet e kohës së kryerjes së veprës penale dhe parashikimet e reja ligjore. Këtu përfshihen edhe ndryshimet jurisprudenciale që mund të ketë pësuar praktika gjyqësore. Në këtë mënyrë, drejtësia penale kërkon të gjejë një balancë mes drejtësisë për viktimat dhe nevojës për të ofruar mundësi për riedukimin e personave të **përfshirë në krim**.

KREU VI

PREZUMIMI I PAFAJËSISË

(Neni 30 i Kushtetutës)

Një tjetër parim i rëndësishëm kushtetues, është që çdo person që hetohet apo gjykohet konsiderohet i pafajshëm deri sa të mos jetë shpallur fajtor nga sistemi gjyqësor, nëpërmjet një vendimi që ka marrë formë të prerë. Ky parim është sanksionuar në nenin 30 të Kushtetutës, dispozitë e cila parashikon se *“Kushdo quhet i pafajshëm përderisa nuk i është provuar fajësia me vendim gjyqësor të formës së prerë”*. Sigurimi i kësaj mbrojtjeje ligjore nënkupton një grup prej tre rregullash të lidhura me njëra – tjetrën që udhëheqin procedurën e gjykimeve penale, si vijon: duke marrë parasysh faktet e rastit konkret – nëse krimi në fjalë është kryer dhe nëse i pandehuri ka qenë personi që ka kryer krimin – shteti ka gjithë barrën e provës.⁵²⁴

Parimi i prezumimit të pafajësisë buron nga parimi i shtetit të së drejtës dhe është i lidhur ngushtë me të drejtën e personit të akuzuar për t’u mbrojtur në një gjykim të drejtë. Gjykatat e zakonshme nuk duhet ta fillojnë procesin me bindjen se i pandehuri ka kryer krimin për të cilin akuzohet, se barra e provës i takon palës akuzuese, se çdo dyshim duhet të shkojë në favor të të pandehurit dhe se gjykata duhet ta mbështesë vendimin në prova të drejtpërdrejta dhe të tërthorta që duhet të provohen nga akuza. Ato janë të detyruara të përcaktojnë faktet e çështjes, të rëndësishme për vlerësimin e përgjegjësisë ligjore të të akuzuarit, sa më qartë dhe sakte të jetë e mundur dhe nuk mund t’i paraqesin ato thjesht si aludime apo dyshim.⁵²⁵ Parimi i prezumimit të pafajësisë kërkon që deklarimi i fajësisë së të pandehurit të bëhet nga gjykata vetëm pas një shqyrtimi të plotë të çështjes, në përputhje me parimin e kontradiktoritetit dhe të barazisë së armëve në gjykim. Ky parim buron nga parimi i shtetit të së drejtës dhe është i lidhur ngushtë me të drejtën e personit të akuzuar për t’u mbrojtur në një gjykim të drejtë. Sipas këtij parimi, asnjë masë që barazohet me dënimin nuk mund të jepet ndaj një të pandehuri pa u provuar fajësia e tij përtej çdo dyshimi të arsyeshëm.⁵²⁶

Është detyrë e prokurorit që të informojë të akuzuarin për çështjen kundër tij, në mënyrë që ai të mund të përgatisë e paraqesë mbrojtjen dhe të kundërshtojë provat të cilat mjaftojnë për ta dënuar atë. Parimi i prezumimit të pafajësisë mund të shkelet edhe në mungesë të një deklarimi formal; mjafton të ekzistojë një arsyetim, i cili të sugjerojë se gjykata e konsideron të akuzuarin si fajtor, si edhe kur barra e provës kalon nga prokurori te mbrojtja.⁵²⁷ Disa ligje, të quajtura zakonisht dispozitat e përgjegjësisë së kundërt, e zhvendosin barrën e provës tek të akuzuarit ose aplikojnë një prezumim të faktit që vepron kundër të akuzuarit. Sipas ligjit ndërkombëtar të të drejtave të njeriut, një dispozitë *reverse onus* jo domosdoshmërisht shkel prezumimin e pafajësisë, me kusht që ligji të mos jetë i paarsyeshëm në rrethanat përkatëse të faktit dhe të mbrojtë të drejtat e të akuzuarit. Aplikimi i një dispozitë të tillë mund të justifikohet nëse natyra e veprës e bën shumë të vështirë vërtetimin e çdo elementi nga prokuroria, ose në qoftë se është qartësisht më praktike për të akuzuarit që të provojnë një fakt se sa për organet e ndjekjes penale.⁵²⁸

524 Kreshnik Myftari, Sevada Guço, *“Prezumimi i pafajësisë – parim i rëndësishëm kushtetues”*, botuar në revistën *“Studime juridike”*, botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, Shtëpia botuese “Mileniumi i ri”, nr.2, viti 2013, fq.171-172.

525 Vendimet nr. 12, datë 24.04.2018; nr. 68, datë 14.11.2016; nr. 19, datë 02.04.2012 të Gjykatës Kushtetuese.

526 Vendimi nr. 68, datë 14.11.2016 të Gjykatës Kushtetuese.

527 Vendimi nr.19, datë 18.9.2008 i Gjykatës Kushtetuese.

528 Kreshnik Myftari, Sevada Guço, *“Prezumimi i pafajësisë – parim i rëndësishëm kushtetues”*, botuar në revistën *“Studime juridike”*, botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, Shtëpia botuese “Mileniumi i ri”, nr.2, viti 2013, fq.176.

Garancitë kushtetuese të këtij parimi janë konkretizuar në rregullat e Kodit të Procedurës Penale, duke i krijuar në këtë mënyrë të gjitha mundësitë organit që procedon me ndjekjen penale (prokurorisë dhe gjykatave) për të përmbushur detyrën kushtetuese të respektimit të këtij parimi. Kështu, parimi i prezumimit të pafajësisë parashikohet në nenin 4 të këtij Kodi, sipas të cilit i pandehuri prezumohet i pafajshëm gjersa nuk vërtetohet fajësia e tij me vendim gjyqësor të formës së prerë dhe se çdo dyshim për akuzën çmohet në favor të tij. Vendimi i fajësisë jepet nga gjykata kur i pandehuri rezulton fajtor për faktin penal që i atribuohet përtej çdo dyshimi të arsyeshëm. Nenet 149 e vijues kanë parashikuar rregulla të detajuara për kuptimin, marrjen dhe vlerësimin e provave. Gjykata vendos për marrjen e provës, pasi dëgjon palët mbi mënyrën e marrjes së saj. Sipas nenit 151 të KPP-së, gjatë hetimeve paraprake provat merren nga organi që procedon, sipas rregullave të caktuara në të, kurse në gjykim provat merren me kërkesën e palëve. Ndërsa neni 152, po aty, përcakton se çmuarja e provave është përcaktimi i vërtetësisë dhe fuqisë provuese të tyre dhe se çdo provë i nënshtrohet shqyrtimit dhe nuk ka vlerë të paracaktuar. Gjykata i çmon provat sipas bindjes së formuar pas shqyrtimit të tyre në tërësi dhe se ekzistenca e një fakti nuk mund të nxirret nga indiciet, përveçse kur këto janë të rëndësishme, të sakta dhe në përputhje me njëra-tjetrën.⁵²⁹

Bazuar në jurisprudencën e Gjykatës Kushtetuese dhe të Gjykatës së Lartë, dalin në pah rastet dhe situatat se kur ka rezultuar që ky parim të jetë shkelur dhe në cilat raste është respektuar.

I vetmi rast që kemi në lidhje me cënimin e këtij parimin nga një normë ligjore, lidhet me mënyrën si u parashikua neni 59, pika 4, fjalía e dytë e Kodit Penal,⁵³⁰ mbas reformës së vitit 2017.⁵³¹ Përpara këtyre ndryshimeve, fillimisht, dënimi penal ishte i lidhur me fajësinë e autorit të veprës penale. Pra vetëm mbasi shpallej fajtor, me një vendim penal të formës së prerë, ishte i mundur zbatimi i sanksioneve penale. Ndërkohë, sipas fjalisë së dytë të pikës 4 të nenit 59 të Kodit Penal, afati i provës fillonte nga e nesërmja e shpalljes së vendimit të gjykatës që ka deklaruar fajësinë dhe ka caktuar dënim me burgim për autorin e veprës penale dhe njëkohësisht ka urdhëruar pezullimin e ekzekutimit të këtij dënimi dhe vënien në provë të tij. Nga përmbajtja në tërësi e kësaj dispozitë, vërehet se vendimi për pezullimin e ekzekutimit të dënimit me burgim dhe vënien në provë të personit të gjetur fajtor për veprën penale është kompetencë e gjykatës, duke mos përjashtuar këtu edhe gjykatën e shkallës së parë. Ky rregullim ligjor, për ekzekutimin gati menjëherë të një vendimi të tillë të gjykatës së shkallës së parë duket se nuk mbante në konsideratë faktin e qenies të ankimueshëm të këtij vendimi në një gjykatë më të lartë, si edhe nuk mbante parasysh as afatet e ankimit sipas Kodi të Procedurës Penale. Për më tepër, parimisht, gjykata më e lartë, mund të ndryshojë vendimin e fajësisë që ka dhënë gjykata e shkallës së parë.

Bazuar në këto konsiderata, Gjykata Kushtetuese, duke konstatuar papajtueshmërinë e kësaj norme me parimin e prezumimit të pafajësisë, parashikuar nga neni 30 i Kushtetutës, arsyetoi se *“Për sa më sipër, Gjykata thekson se, në kuptim të parimit të prezumimit të pafajësisë, edhe personi i dënuar me vendim të gjykatës së shkallës së parë vijon të konsiderohet i pafajshëm përderisa fajësia e tij nuk është provuar me një vendim gjyqësor të formës së prerë. Ai mund të jetë subjekt i kufizimit të lirisë për shkak të masave shtrënguese të sigurimit personal, por jo për shkak të dënimit të dhënë nga gjykata e shkallës së parë. Në këtë kuptim, ekzekutimi gati menjëherë i vendimit të gjykatës së shkallës së parë për pezullimin e ekzekutimit të dënimit me burgim, e*

529 Vendimi nr. 63 datë 20.11.2023 i Gjykatës Kushtetuese.

530 Kodi Penal, neni 59, pika 4: Afati i provës, me përjashtim të rregullit të parashikuar në paragrafin 3 të këtij neni, është 24 muaj deri në 5 vjet. Afati i provës fillon nga e nesërmja shpalljes së vendimit të gjykatës që ka dhënë vendim për pezullimin e dënimit me burgim. Afati i provës mund të shkurtrohet ose zgjatet në varësi të mënyrës së ekzekutimit të provës dhe kushteve personale të të dënuarit, por pa cenuar afatin minimal dhe maksimal të parashikuar në këtë paragraf.

531 Ligji nr.36/2016.

*vendos personin në kushtet e përmbushjes së këtij dënimi alternativ me burgim, pikërisht të atyre kufizimeve në liritë dhe të drejtat që lindin nga vënja e tij në provë, pavarësisht faktit se në kuptimin kushtetues vijon të konsiderohet ende i pafajshëm, për sa kohë ai vendim nuk ka marrë formë të prerë. Praktikisht, në pikëpamje të ekzekutimit, një person i pafajshëm në kuptimin kushtetues barazohet me një person fajtor në të njëjtin kuptim, për sa kohë ligji i detyron ata njësoj për të përmbushur detyrimet që vijnë nga një vendim dënimi. Ekzekutimi gati menjëherë i vendimit të gjykatës së shkallës së parë për pezullimin e ekzekutimit të dënimit me burgim sipas dispozitës së kundërshtuar, pavarësisht faktit se personi ndaj të cilit është dhënë ky dënim alternativ gëzon dhe ka ushtruar të drejtën e ankimit, e paraqet atë në dukje si fajtor përpara gjykatës më të lartë, çka mund të paragjykojë vlerësimin e fakteve nga kjo e fundit dhe të krijojë premisa për mungesën e efektivitetit të ankimit të paraqitur prej tij. Për më tepër, Gjykata mban në konsideratë edhe faktin se ligji nuk parashikon mjet korrigjues, qoftë për llogaritjen e këtij lloji dënimi alternativ të vuajtur, ashtu dhe për kompensimin e individit kur ky dënim gjendet i padrejtë nga gjykata më e lartë. Ndërkohë, në ndryshim nga ky rast, vendimi i dënimit me burgim i gjykatës së shkallës së parë, ekzekutimi i të cilit nuk është pezulluar, nuk e ngarkon personin e dënuar me përmbushjen e detyrimeve përkatëse ndaj shtetit, për sa kohë, ai vendim nuk ka marrë formë të prerë dhe, për këtë arsye, ky person vijon të konsiderohet ende i pafajshëm”.*⁵³²

Ky arsyetim i Gjykatës Kushtetuese, përputhet me qëndrimin e mbajtur në doktrinë se ky parim nënkupton që i pandehurit konsiderohet i pafajshëm deri në provimin e fajësisë nga gjykata kompetente. Provimi i fajësisë quhet i realizuar në momentin që jepet vendimi i formës së prerë.⁵³³ Për rrjedhojë, del qartë se një person i dënuar nga gjykata e shkallës së parë mbetet i pafajshëm derisa fajësia e tij të provohet në mënyrë të prerë nga një gjykatë kompetente. Ekzekutimi i shpejtë i dënimit alternativ dhënë nga kjo gjykatë, e prezumon tashmë personin si fajtor, edhe pse ai konsiderohet ende i pafajshëm në kuptimin kushtetues. Kjo situatë mund të paragjykonte vlerësimin e fakteve nga një gjykatë e lartë dhe të pengonte efektivitetin e procesit të ankimit. Në të njëjtën kohë, Gjykata Kushtetuese me të drejtë ka theksuar mungesën e mjeteve korrigjuese për rastet kur një dënim alternativ i vuajtur, rezulton më pas i padrejtë, nga vendimmarrja e gjykatave më të larta. Kontradikta e kësaj norme rezulton edhe nga fakti tjetër se vendimi i dënimit me burgim nga gjykata e shkallës së parë, nuk ngarkonte personin me detyrime, derisa vendimi të merrte formë të prerë, duke ruajtur kështu statusin e pafajshëm për të akuzuarin.

Duke e parë në tërësi vendimin e sipërcituar, konstatohet se, megjithëse vendimmarrja ishte shumë e qartë deri në këtë pikë, në mënyrë të pashpjegueshme, Gjykata Kushtetuese, tenton të zgjidhë situatën edhe duke iu referuar relacionit që ka shoqëruar projektligjin për disa shtesa dhe ndryshime në Kodin Penal në vitin 2017, për t’u shprehur se nuk gjendej asnjë informacion në këtë akt, se përse ishte e nevojshme kjo ndërhyrje. Siç e kemi theksuar, në këtë punim, përdorimi i historisë së hartimit të aktit (*legislative history*), nuk ka asnjë vlerë të shtuar në gjykim, për më tepër kur referohesh në akte që nuk janë diskutuar, votuar, ndryshuar apo miratuar nga organi legjislativ. Madje vetë gjykata referuese, Gjykata e Shkallës së Parë e Juridiksionit të Përgjithshëm, Dibër, nuk ka bërë asnjë referim në relacionin e projektligjit apo në aktet e tjera që kanë shoqëruar projektligjin. Duke e quajtur të sakte qëndrimin e gjykatës referuese, i qëndroj mendimit të shprehur, se gjykata nuk duhet t’i referohen akteve, që hartohen nga disa nëpunës të administratës dhe të përceptohet sikur pasqyrojnë vullnetin e ligjvënësit. Historia legjislative, nuk duhet të përdoret në interpretimin e normave, kuptimi i të cilave duhet të dalë vetëm nga fjalët dhe formulimet juridike, që janë votuar dhe miratuar sipas procedurës

532 Vendimi nr.20, datë 3.4.2024 i Gjykatës Kushtetuese.

533 Arta Vorpsi, “Procesi i rregullt ligjor në praktikën e Gjykatës Kushtetuese të Shqipërisë”, Shtepia botuese “Maluka”, Tiranë 2011, fq.101.

përkatëse dhe jo në materiale të tjera jashtëligjore.⁵³⁴

Duke iu referuar rasteve që janë paraqitur në gjykimin kushtetues, me ankim kushtetues individual, rezulton se Gjykata Kushtetuese, ka konstatuar shkelje të këtij parimi në një rast ku është shprehur se *"Nga materialet e çështjes nxirret konkluzioni, se gjykata e shkallës së parë që e ka deklaruar fajtor të pandehurin, e ka marrë të mirëqenë akuzën, duke cenuar parimin e prezumimit të pafajësisë që parashikohet nga neni 6, pika 2 e Konventës Europiane të të Drejtave të Njeriut dhe nga neni 4 i Kodit të Procedurës Penale. Në këto dispozita parashikohet, se çdo person i akuzuar për një shkelje të ligjit prezumohet i pafajshëm derisa fajësia e tij të provohet ligjërisht. Cenimi i këtij parimi të rëndësishëm procedural nga ana e gjykatës tregon se nuk është zhvilluar një proces i rregullt ligjor, që shprehet qartë në qëndrimin e mbajtur nga gjykata ndaj alibisë së pretenduar nga i pandehuri, sipas të cilit, në kohën e krimit ndodhej në Greqi.*

Gjykata Kushtetuese konkludon, se shkeljet procedurale të rëndësishme të lejuara nga organi i akuzës dhe nga gjykata e shkallës së parë që ka deklaruar fajësinë e të pandehurit, nuk i ka korrigjuar as Gjykata e Apelit, as Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë.

Gjykata e Apelit jo vetëm që nuk i ka konstatuar shkeljet e lartpërmendura, por ajo vetë ka bërë shkelje të rënda procedurale, pasi nuk e ka siguruar paraqitjen e të gjykuarit, i cili ka kërkuar me insistim të thirrej për t'u dëgjuar në atë Gjykatë.

Edhe vendimi i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, është i cenueshëm. Kështu, Kolegji Penal ka vendosur në dhomën e këshillimit mospranimin e rekursit të paraqitur nga i pandehuri me arsyetimin, se rekursi nuk përmban shkaqe nga ato që parashikon neni 432 i Kodit të Procedurës Penale.

Nga përmbajtja e rekursit që ka paraqitur i gjykuari në Kolegjin Penal del, se në të janë ngritur shkaqe që kanë të bëjnë me mosrespektimin e normave procedurale. Këto shkelje të rënda me karakter procedural dhe kushtetues, siç u përmendën më lart në këtë vendim, nuk janë vlerësuar nga Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, i cili në këto kushte, ishte i detyruar ta kalonte çështjen për gjykim në seancë dhe jo në dhomën e këshillimit siç ka vepruar.

Nga ana tjetër, vendimi i Kolegjit Penal është i cenueshëm sepse megjithëse nuk ka pranuar rekursin, është shprehur në themel për çështjen në paragrafin e dytë të tij kur pranon se *"vendimet e dhëna nga Gjykata e Shkallës së Parë Elbasan dhe nga Gjykata e Apelit Durrës janë të drejta dhe të bazuara në ligj".* Në dhomën e këshillimit, nuk mund të vendoset mbi drejtësinë ose jo të vendimeve të shkallëve më të ulta, por vetëm në seancë gjyqësore dhe me pjesëmarrjen e palëve".⁵³⁵

Siç del nga vendimi i mësipërm, rezulton se gjykatat nuk e kanë marrë aspak në konsideratë dhe nuk e kanë analizuar pretendimin e personit që po gjykohej se ai ndodhej në një shtet tjetër në momentin që pretendohet të kishte ndodhur vepra penale. Pikërisht thjesht mos marrja në konsideratë, pa e verifikuar vërtetësinë e kësaj alibie, tregon qartësisht që gjykatat e kishin paragjykuar personin si fajtor.

Shkelje të këtij parimi gjejmë edhe në praktikën e Gjykatës së Lartë e cila në një rast është shprehur se *"14. Kolegji Penal vlerëson se procesi i hetimit ka qenë i mangët nga të dyja gjykatat, të cilat megjithëse në vendimet përkatëse kanë shprehur mangësi të procesit hetimor, nuk i kanë riparuar ato. Gjykata e Rrethit Gjyqësor Elbasan në faqen 1-3 të vendimit është shprehur: "...mënyra e krijimit të saj lë për të dëshiruar, pasi në gjykim mbeten rrethana të pasqaruara se kush ka vepruar në emër të shoqërisë, kush e ka regjistruar atë, dhe në ç'mënyrë ajo ka vepruar... nga mbetja e errët e këtij momenti, ky subjekt ka kryer aktivitet tregtar dhe që konsiston në futjen e sasive shumë të mëdha të mallit nga jashtë..."*

534 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, *"Reading Law: The interpretation of legal text"*, 2012, pjesa "Nocioni i rremë se raportet e komisioneve dhe debatet parlamentare janë një ndihmë e vlefshme në interpretimin ligjor", fq.369-390.

535 Vendimi nr.4, datë 7.2.2001 i Gjykatës Kushtetuese.

15. Ndërsa gjykata e Apelit Durrës në faqen 3 të vendimit arsyeton se: "...në këtë pikë do të ishte e arsyeshme që për këtë subjekt dhe subjekte të tjera mbi të cilat krijohet dyshimi i arsyeshëm duhet të ishin bërë akt-ekspertimet grafike të nënshkrimeve të personave pasi janë të ndryshëm, apo është një person që vepron në mënyrë të tillë..."

16. Në këto kushte kur të dyja gjykatat kanë bazuar vendimin në fakte të dyshimta Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë i tërheq vëmendjen të dy gjykatave për hetim gjyqësor të mangët, të cilat çojnë në shkeljen e parimit të prezumimit të pafajësisë të sanksionuar në Nenin 30 të Kushtetutës si dhe në Nenin 4 të K.Pr.Penale .

17. Gjykatat nuk e kanë ezauruar plotësisht procesin e të provuarit dhe për pasojë vendimi i fajësisë nuk është tej çdo dyshimi të arsyeshëm. Të dyja gjykatat kanë arritur në konkluzion, duke u bazuar kryesisht në provat e sjella nga Prokuroria, nëpërmjet Drejtorisë së Tatimeve Elbasan, pa u hetuar në lidhje me krijimin e Shoqërisë "T.F." sh.p.k, kush e ka krijuar, vepruar në emër të saj, veprimtarinë, shitjen, borxhet e saj, etj.

18. Gjithashtu Kolegji Penal vlerëson se këto vendime kanë pasur mungesa në arsyetimin e tyre. Nuk i është bërë asnjë analizë elementëve të veprës penale të "Mospagimit të taksave dhe tatimeve", parashikuar nga Neni 181 të K.Penal dhe si janë konsumuar ato prej të gjykuarit.

...

20. Gjykatat nuk kanë verifikuar nëse organet tatimore i kanë kryer të gjitha procedurat në lidhje me njoftimin e detyrimeve tatimore, nuk është vërtetuar nëse subjekti ka aftësi paguese, elementë të domosdoshëm në lidhje me deklarinin fajtor të të gjykuarit për veprën penale për të cilën akuzohet.

21. Gjykata e Rrethit Gjyqësor Elbasan në deklarinin fajtor të të gjykuarit ka marrë për bazë pranimin e akuzës nga avokati në mungesë të të pandehurit duke mos pasur parasysh se pranimi i akuzës është ekskluzivitet vetëm i të pandehurit dhe jo i mbrojtësit të tij, në kundërshtim me neni 50 të K.Pr.Penale. Sipas përmbajtjes së kësaj dispozitë, është i pandehuri, i cili përcakton, gjithnjë në kuadër të kërkesave ligjore, kufijtë e të drejtave të mbrojtësit të tij.⁵³⁶

Rasti i mësipërm, është një shembull klasik, i cënimit të parimit të prezumimit të pafajësisë, nga ku del se vetë gjykatat pranojnë dyshime në arsyetimin e vendimeve të tyre, por megjithatë vendosin ta shpallin fajtor të akuzuarin bazuar edhe në pohimin e fajësisë që kishte bërë avokati, megjithëse ai nuk e kishte një tagër të tillë.

Në një tjetër rast, Gjykata e Lartë, u shpreh në lidhje me raportin që ekziston midis parimit të prezumimit të pafajësisë me provimin e fajësisë nga ana e prokurorisë nëpërmjet provës me dëshmitarë. Sipas Gjykatës së Lartë "Ky parim sanksionohet dhe në nenin 30 të Kushtetutës sonë dhe nenin 4 të K.Pr.Penale. Gjykata Kushtetuese në një sërë vendimesh të saj, si vendimi nr.4, dt.07.02.2004, vendimi nr.9, dt. 08.04.2004, vendimi nr.19, dt 18.09.2008, nr.23, datë 23.07.2009, etj., është shprehur se çdo dyshim duhet të shkojë në favor të të pandehurit dhe ky parim (parimi i prezumimit të pafajësisë) do të konsiderohej i cenuar nëse barra e provës do të kalonte nga akuza tek i pandehuri. Gjithashtu ky parim nënkupton ndër të tjera se barra e provës i takon palës akuzuese, çdo dyshim duhet të çmohet në favor të të pandehurit dhe se gjykata duhet ta mbështesë vendimin në prova direkte dhe indirekte që duhet të provohen nga akuza.

Dyshimi në favor të të pandehurit nënkupton se kur faktet dhe rrethanat e çështjes lejojnë vlerësime e interpretime të ndryshme, duhet pranuar ai interpretim që është më i favorshëm për të pandehurin. Nga ana tjetër nënkupton se, në mënyrë që të konkludohet në një vendim fajësie, gjykata, në përfundim të gjykimit nuk duhet të jetë e dyzuar për mundësinë e kryerjes së veprës nga i pandehuri, në të kundërt, çdo dyshim çmohet në favor të tij.

...

Një nga institutet më të rëndësishme të së drejtës procedurale penale është ai i "provave penale dhe procesit të të provuarit", i cili me të drejtë është konsideruar si institut bosht i kësaj të

drejtë. Instituti i provave penale dhe procesit i të provuarit, lidhet në mënyrë të drejtpërdrejtë me përmbajtjen dhe detyrën e kësaj shkence, me atë që quhet procesi i zbulimit dhe i të provuarit të së vërtetës në procesin penal. Rëndësia e shqyrtimit dhe e verifikimit të provave gjatë gjykimit të çështjes është përcaktuese për formimin e bindjes së brendshme të gjykatës, mbi bazën e së cilës do të përcaktohet vërtetësia dhe fuqia e tyre provuese, siç është shprehur edhe më parë ky Kolegj (shih Vendimi nr.291, datë 15.03.2007 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë).

Ligjvënësi, në nenin 152/1 të K.Pr.Penale, ka parashikuar se "Gjykata i çmon provat sipas bindjes së formuar pas shqyrtimit të tyre në tërësi". Nga interpretimi literal e gramatikor i kësaj dispozitë, kuptohet një rregull i rëndësishëm i procesit të të provuarit, që çmuarja e provave bëhet vetëm mbi bazën e bindjes së brendshme, bindje kjo, e cila krijohet shkallë shkallë nga shqyrtimi dhe verifikimi i të gjitha provave. Në interpretim të nenit 152 të K.Pr.Penale, çmuarja e provave është procesi i përcaktimit të vërtetësisë dhe fuqisë provuese të tyre, gjë që e bën gjykata. Bindja e brendshme, si e drejtë ekskluzive e atij që gjykon çështjen, formohet mbi bazë të provave të administruara në gjykim.

...

Edhe më parë ky Kolegj (shih vendimin nr.25, datë 15.01.2003 i Kolegjit Penal i Gjykatës së Lartë) është shprehur: "Përcaktimi i vërtetësisë së provës që është vënë si kusht nga ligjvënësi për të patur një proces ligjor çmuarje të saj, nënkupton...verifikimi se ku konsiston lidhja e rrethanës apo objektit material konkret me objektin e të provuarit në çdo gjykim konkret, të cilin e përbëjnë përgjigjet që duhet t'u japë gjykata pyetjeve të tilla si: çfarë ka ndodhur, ku dhe kur ka ndodhur, me ç'mjet është kryer, si ka ndodhur, kush dhe pse e ka kryer veprën, përgjigje, të cilat duhet të përbëjnë shtratin mbi të cilin duhet ndërtuar pjesa arsyetuese e çdo vendimi gjyqësor në procesin penal". Po kështu është shprehur se: "Procesi i të provuarit...është vërtetimi i fakteve nëpërmjet grumbullimit të provave të mjaftueshme për të bindur gjykatën lidhur me fajësinë e tij (të pandehurit)....". (Vendimi nr.205, datë 06.04.2005 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë).

...

Në lidhje me çështjen objekt gjykimi Gjykata e Apelit Vlorë ka arsyetuar se "...Kjo gjykatë çmon se përfundimi i arritur nga Gjykata e Shkallës së Parë Fier se rrethanat e vrasjes së F. K. vërtetohen nga pyetja e G.K., Th.K., A.K., B.A., Sh.L. dhe E.K., ... është i gabuar. Në deklaratimet e bëra nga shtetasit e mësipërm nuk rezulton asnjë e dhënë që vrasjen e ka kryer E.A. Gjatë gjykimit nuk u paraqit asnjë provë direkte që të lidhë të pandehurin E.A. me këtë vepër, në gjykim nuk u paraqit asnjë provë shkresore (akt ekspertimi biologjik, kimik, daktiloskopik, etj) provë materiale (letra e pretenduar e lënë nga i pandehuri) apo dëshmitarë okularë që të provojë këtë akuzë ndaj të pandehurit. Në përfundim të analizës së provave me dëshmitarë, Gjykata e Apelit Vlorë, çmon se niveli i shkallës së të provuarit të akuzës së vrasjes me dashje ndaj të pandehurit është shumë i ulët. ...Dëshmitë indirekte në shkallë të tretë dhe që i'u referohen dëshmimeve të një personi (dëshmitari indirekt) që nuk kanë qenë në vendngjarje (indiciet)...megjithëse të rëndësishme, janë të pasakta dhe nuk përputhen jo vetëm me provat e tjera të marra në gjykim por as me njëra tjetrën.....".

Ky Kolegj vëren se një provë e rëndësishme në këtë proces, në lidhje me fajësinë e të pandehurit E.A. është dëshmia e dëshmitarit G.K., i cili rezulton të ketë qenë personi i fundit që ka parë viktimën F.K. dhe të pandehurin bashkë natën e ngjarjes, dhe që nuk është pyetur si dëshmitar në proces. Në ndryshim nga dëshmitarët e tjerë të pyetur në gjykim, të cilët kanë dëshmuar për fakte dhe rrethana që i përkasin kohës pas kryerjes së veprës, dëshmitarët A.K. dhe A.T, apo të cilët u referohen informacioneve dhe fakteve të mësuara nga persona të tjerë, dëshmitarë indirekte, shtetasi grek G.K. rezulton të ketë qenë i vetmi person që ka parë të pandehurin dhe viktimën bashkë vetëm pak kohë para momentit kur sipas ekspertimit mjeko-ligjor rezulton të ketë ndodhur ngjarja.

...

Në çështjen objekt gjykimi, shtetasi G.K. është një dëshmitar kyç i cili është kërkuar nga

Prokuroria pranë Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Fier dhe që duhet të ishte thirrur për të dëshmuar në gjykim, duke qenë se nuk është realizuar pyetja e tij si dëshmitar në shkallë të parë, pyetje kjo e cila nuk është realizuar jo për shkak të pamundësisë së njoftimit apo për shkak të mosparaqitjes së këtij dëshmitari, por për shkak të mosrealizimit të saj nga ana e gjykatës. Kështu, nga procesverbalët e seancave gjyqësore të zhvilluara përpara Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Fier, rezultojnë se shtetasi grek G.K., i thirrur nga gjykata, është paraqitur në seancat e datave 17.11.2010, seancë e cila është shtyrë për shkak të mosformimit të trupit gjykues dhe në seancat e datës 02.12.2010 ora 10:50 dhe 02.12.2010 ora 14:00, seanca të cilat janë shtyrë për shkak të mosparaqitjes së përkthyesit. Në këto kushte, duke qenë se dëshmitari është paraqitur në tre seanca, Gjykata e Rrethit Gjyqësor Fier duhet të kishte marrë të gjitha masat procedurale e ligjore në mënyrë që të mos të dështonte pyetja e tij dhe, për sa kohë që kjo nuk është realizuar, ishte detyrë e Gjykatës së Apelit të korrigjonte këtë mangësi duke thirrur dhe pyetur në cilësinë e dëshmitarit këtë shtetas, ose duke kërkuar pyetjen e tij me anë të letërporosisë.

Për sa u arsyetua më sipër, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se vendimi i Gjykatës së Apelit Vlorë duhet prishur duke e kthyer çështjen për rishqyrtim në këtë Gjykatë, por me tjetër trup gjykues, dhe duke i caktuar asaj si detyrë që në rigjykim, të thërrasë dhe të pyesë në cilësinë e dëshmitarit të kërkuar nga akuza, shtetasin grek G.K.⁵³⁷

Qasja në këtë rast e Gjykatës së Lartë, bazohet në një analizë të parimit të prezumimit të pafajësisë, të barrës së provës dhe të procesit të të provuarit. Bazuar në këtë analizë, gjykatat më të ulta nuk duhet që t'i shmangeshin përgjegjësisë për të pyetur dëshmitarin kyç të kësaj ngjarje, për më tepër kur ai ishte paraqitur rregullisht tre herë për të dëshmuar, por kishte dështuar dhe kjo jo për fajin e tij.

Në një tjetër rast, Gjykata e Lartë ka arsyetuar se "Në çështjen objekt gjykimi, provat e administruara nga gjykatat, ku dhe është bazuar fajësia e të gjykuarve janë dëshmia e të dëmtuarit G.F., dëshmia e kallëzuesit, të vëllait të të dëmtuarit dhe transkriptet e përgjimeve ambjentale, të cilat janë të paqarta, si për sa i përket faktit nëse i dëmtuari ka shkuar dhe ka qëndruar me dëshirë në banesën e të gjykuarit A.R., apo e kanë mbajtur atje kundër vullnetit të tij, ashtu edhe për sa i përket dijenisë së dy të gjykuarve A.B. e A.R. në lidhje me faktin penal.

...

Duke i parë këto parime dhe kritere të të provuarit të përcaktuara në K.Pr.Penale në lidhje me faktet dhe rrethanat e çështjes objekt gjykimi, ku provat kryesore në lidhje me fajësinë ose jo të të gjykuarve A.B. e A.R., është dëshmia e të dëmtuarit G.F., ky Kolegj vëren se, Gjykata e Apelit Vlorë⁵³⁸ ka arsyetuar se "...Në kundërshtim me sa kanë pretenduar të pandehurit A.R. e A.B., ata jo vetëm kishin dijeni për shumën e parave, të kërkuara si përfitim i paligjshëm, nga i pandehuri A.R të dëmtuarit G.F., por edhe kanë kryer veprime aktive për ta mbajtur-ruajtur-këtë të fundit, në mungesë të të pandehurit organizator, deri sa familjarët e të dëmtuarit të paguanin në këmbim të lirimit, shumën 2.500 euro.... Fakti që të pandehurit nuk e kanë keqtrajtuar fizikisht apo psikikisht të dëmtuarin nuk ka rëndësi për kualifikimin e faktit penal të kryer prej tyre....".

Ky Kolegj vëren se e vetmja provë në këtë proces, në lidhje me fajësinë e të pandehurve A.B. e A.R. është dëshmia e të dëmtuarit G.F., e cila është cituar në vendimin e Gjykatës së Apelit dhe është kundërshtuar nga prokuroria me deklaratimet e dhëna prej tij në fazën e hetimeve paraprake dhe që nuk mbështetet në asnjë provë tjetër të administruar në gjykim.

...

Në çështjen objekt gjykimi, ndërkohë që Gjykata e Shkallës së Parë, pavarësisht se i ka deklaruar fajtor dhe i ka dënua të gjykuarit A.B. e A.R., në arsyetimin e vendimit të saj është shprehur se nuk provohet dijenia e tyre mbi faktin penal, Gjykata e Apelit, në vend që të recuperojë

537 Vendimi nr.00-2014-1936 (189), datë 2.10.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

538 Në këtë vendim, citimi i Gjykatës së Apelit Vlorë duket se është bërë në mënyrë të gabuar nga Gjykata e Lartë. Në këtë çështje flitet për vendimin e Gjykatës së Apelit për Krime e Renda.

këtë mangësi, kontradiktë në arsyetimin e vendimit të shkallës së parë, të ngritur si shkak ankimi edhe nga të gjykuarit, shprehet se fajësia provohet, por pa cituar provat që e kanë çuar atë në këtë konkluzion. Në kuptim të nenit 383/1/ç të K.Pr.Penale, të sipërcituar, Gjykata nuk duhet të mjaftohet vetëm me një citim apo listim të provave, por duhet të bëjë një analizë të tyre në përputhje me njëra tjetrën dhe me faktin apo rrethanën konkrete të cilën ato provojnë, ashtu siç është shprehur edhe më parë ky Kolegj, në vendimin nr.25/2003, ...

...

Për sa u arsyetua më sipër, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se vendimi i Gjykatës së Apelit për Krime të Rënda duhet prishur duke e kthyer çështjen për rishqyrtim në këtë Gjykatë, por me tjetër trup gjykues, dhe duke i caktuar asaj si detyrë që në rigjykim, të kryejë një hetim të plotë e të gjithanshëm të çështjes dhe t'u japë përgjigje pretendimeve të ngritura nga të pandehurit në përputhje me nenin 3 e 383/1/b të K.Pr.Penale⁵³⁹.

Në këtë rast, kemi vetëm një provë, thëniet e personit të dëmtuar, provë kjo e cila nuk shoqërohet më të tjera. Vlera e kësaj prove komplikohet më tej edhe me kontradiktën në arsyetimin e gjykatës së shkallës së parë, që nga njëra anë i shpall fajtor të gjykuarit dhe nga ana tjetër arsyeton se nuk kishin dijeni mbi faktin penal. Kjo kontradiktë nuk u korrigjua nga gjykata e apelit, por kjo instancë u kufizua vetëm në listimin e provave. Qartazi në këtë situatë, kemi të dhëna kontradiktore që bazuar në parimin e prezumimit të pafajësisë do të duhej që të vlerësoheshin në favor të të pandehurve.

Në mënyrë të ngjashme Gjykata e Lartë, nuk e ka konsideruar të mjaftueshme kufizimin e parimit të prezumimit të pafajësisë, bazuar në thëniet e vëllait të viktimës, duke mbetur ajo e vetmja provë dhe për më tepër e shoqëruar me kontradikta të ndryshme. Kështu, sipas Gjykatës së Lartë "Duke i parë këto parime dhe kritere të të provuarit të përcaktuara në K.Pr.Penale në lidhje me faktet dhe rrethanat e çështjes objekt gjykimi, ku provat kryesore në lidhje me fajësinë ose jo të të gjykuarve J.T. dhe L.R., është dëshmia e të vëllait të viktimës dhe njohja që ai i ka bërë dy të gjykuarve, ky Kolegj vëren se, arsyetimi i Gjykatës së Apelit Vlorë se: ".... Në këtë rast, nuk mund të flitet për dy prova të ndryshme në kushte në kushtet që ato kanë të njëjtin burim-perceptimin dhe njohjen që shtetasi E.F. ka mbi ngjarjen ku ka qenë i pranishëm.... Por, siç me të drejtë arsyetohet në vendimin e gjykatës së shkallës së parë, dëshmia e këtij shtetasi dhe identifikimi që ky shtetas i ka bërë dy të pandehurve gjatë paraqitjes së tyre për njohje, janë të pamjaftueshme për të provuar akuzën në ngarkim të tyre, për faktin se qëndrimet që ky shtetas ka mbajtur në lidhje me rrethanat e ngjarjes janë kontradiktore mes tyre, por edhe në kontradiktë me dëshmitë e personave të tjerë në ngjarje dhe provat e rezultuara nga mekanizmi i ngjarjes të fiksuara në procesverbalin e qyrrjes së vendit të ngjarjes dhe të automjetit me të cilin udhëtonte dëshmitari dhe viktima.... Vetëm duke analizuar deklaratimet e dhëna nga ky shtetas në fazën e hetimeve paraprake mes tyre, por edhe me dëshminë e dhënë në gjykim, konstatohen dukshëm kontradikta thelbësore në lidhje me pozicionin e tij gjatë ngjarjes, që ka kushtëzuar edhe përceptimin e tij të mekanizmit të ngjarjes dhe tiparëve dalluese të autorëve të saj... Pra, edhe nga këto dëshmi, rezulton e qartë kontradikta e përshkrimeve të bëra nga dëshmitari E.F. në deklaratimet e dt. 12.02.2011 dhe dëshminë në gjykim, ku nuk evidentohet fare ky fakt, që përveç personit që ka qëlluar me armë zjarri rezultojnë edhe veprimet e kryera nga një nga dy personat e tjerë, që është afruar tek mjeti me send të fortë ka qëlluar xhamin anësor nga krahu i shoferit dhe më pas, është qëlluar nga personi tjetër që mbante armën e zjarrit....

Tërësia e këtyre kontradiktave shumë të rëndësishme, të evidentuara më lart me hollësi mes deklaratimit të dt. 30.12.2010 dhe deklaratimit të datës 12.02.2011 si dhe dëshmisë në gjykim, të dhëna nga vëllai i viktimës, shtetasi E.F. në lidhje me mekanizmin e ngjarjes, konstatimi i faktit se reagimi momental i këtij dëshmitari, duke u hedhur nga makina, sapo kanë nisur të shtënat e ka vënë atë në pamundësi për të parë dhe fiksuar drejtë tiparët dalluese të autorëve të kësaj

ngjarje dhe së fundmi, pohimi i vetë dëshmitarit mbi mungesën e konfliktit të mëparshëm (konflikt i sqaruar disa muaj përpara ngjarjes) me personin që kishte mësuar nga të afërmit se ishte autor i ngjarjes si dhe mosidentifikimi i burimit të këtij informacioni, e bëjnë tërësisht të pabesueshme dëshminë dhe të pavërtetë njohjen që ai ka realizuar duke identifikuar dy të pandehurit si personat autorë të ngjarjes...”, është e drejtë e i bazuar në prova e në ligj.

Për sa u arsyetua më sipër, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se vendimi nr.103, datë 26.02.2014 i Gjykatës së Apelit Vlorë duhet lënë në fuqi⁵⁴⁰.

Në një tjetër rast në vendimmarrjen e Gjykatës së Lartë, arsyetohet nëse mund të provohej apo jo fajësia, bazuar në gjurmët papilare të gjetura në vendin e krimit. Sipas Gjykatës së Lartë “Në lidhje me këtë pretendim, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë gjen të bazuar dhe në përputhje me ligjin material e procedural penal përfundimin e arritur nga gjykata e faktit se: “...Dyshimet e akuzës ndaj të pandehurit Y.C. bazohen vetëm në një provë të vetme, që janë gjurmët papilare të zbuluara në gazetën dhe qesen me të cilën ishte mbështjellë lënda narkotike e sekuestruar. Lidhur me këto gjurmë, të pandehurit kanë mbajtur qëndrimin, në koherencë ndërmjet tyre, se ata ishin të njohur ndërmjet tyre dhe se ditën e ngjarjes kishin takuar tek fusha e aviacionit në Tiranë për të diskutuar për interesimin që kishte i pandehuri Y.C. në fushën e karburanteve, nisur nga fakti se i pandehuri I.H. ishte nga Fieri, vend në të cilin ushtron aktivitetet në këtë fushë “A”...”

...

Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vlerëson të theksojë gjithashtu se, është detyra e organit të akuzës që të grumbullojë të gjithë provat e mundshme, të nevojshme për çështjen e t’ia paraqesë ato gjykatës sikurse është e drejta e mbrojtjes që të paraqesë provat që mendon se janë në favor të mbrojtjes së të pandehurit. Por, gjykata duhet të zbatojë rigorozisht kërkesat e nenit 152 të K.Pr. Penale për çmuarjen e provave duke përcaktuar me objektivitet vërtetësinë dhe fuqinë provuese të tyre mbas nënshtrimit të shqyrtimit dhe larg paracaktimit të fuqisë provuese të tyre. Në rastin në shqyrtim, ky Kolegj konkludon se, nga gjykatat e faktit janë respektuar këto kërkesa⁵⁴¹.

Pra, në rastin konkret, një person nuk mundet që të deklarohet fajtor, bazuar në një provë të vetme, qoftë ajo dhe me natyrë shkencore, për më tepër kur kishte elementë të tjerë që mund të shpjegojnë ekzistencën e këtyre gjurmëve papilare, të palidhura me veprën penale.

Për Gjykatën e Lartë, parimi i prezumimit të pafajësisë, nuk mundet që të çenohet edhe në rastin kur ndaj të akuzuarit ekziston vetëm një indicie e pashoqëruar me prova të tjera. Më konkretisht, Gjykata e Lartë është shprehur se “Konkretisht gjykata e shkallës së parë ka konkluduar për fajësinë e të gjykuarit, vetëm mbi bazën e indicjes (thënia e një dëshmitari se kjo tokë në fshat flitet se punohet nga ana e Sh.P.) dhe pamundësisë së të gjykuarit për të provuar në këtë fazë gjykimi se, ai punonte në ndërtim jashtë shtëpisë së vet.

Në rastin në shqyrtim, ky Kolegj konkludon se, indicjet janë qartësuar nga gjykimi në Gjykatën e Apelit ku janë respektuar kërkesat për çmuarjen e drejtë të provave dhe është gjendur e pabazë akuza e ngritur nga organi i hetimit e bazuar vetëm mbi indicje duke u prishur për rrjedhojë edhe vendimi i gjykatës së Shkallës së Parë Krujë.

...

Nga ana tjetër, ky parim, nënkupton se gjykata duhet ta mbështesë vendimin në prova direkte dhe indirekte të administruara në gjykim. Në rastin konkret asnjë provë tjetër nuk është paraqitur e marë në favor të kësaj akuze dhe për sa është analizuar më lartë, nuk gjendet i pranueshëm rekursi i prokurorit në lidhje me pafajësinë e të gjykuarit Sh.P.”⁵⁴²

Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, gjykata e shkallës së parë kishte shpallur fajtor të gjykuarin bazuar në thëniet e një personi se një tokë e caktuar punohej prej të gjykuarit. Është mëse e qartë që një “provë” apo “indicie” e tillë, nuk mundet që të çenjë parimin e prezumimit të

540 Vendimi nr.00-2015-354 (36), datë 9.3.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë

541 Vendimi nr.00-2014-1970 (229), datë 9.12.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

542 Vendimi nr. 00-2014-1965 (231), datë 19.12.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

pafajësisë. Kjo është edhe arsyeja se përse gjykata e apelit dhe Gjykata e Lartë vendosen të mos e marrin atë në konsideratë.

Përdorimin e provës me dëshmitarë, për më tepër kur ajo është prova e vetme në gjykim, Gjykata e Lartë e ka konsideruar se duhet analizuar më shumë kujdes dhe veçanërisht të përputhet me provat e tjera të marra në gjykim. Sipas Gjykatës së Lartë "Duke i parë këto parime dhe kritere të të provuarit të përcaktuara në K.Pr.Penale në lidhje me faktet dhe rrethanat e çështjes objekt gjykimi, ku provat kryesore në lidhje me fajësinë ose jo të të gjykuarit E.Xh. janë ato me dëshmitarë, ky Kolegj vëren se, bazuar në K.Pr.Penale, kur dëshmitari referon diku, ai duhet të tregojë burimin dhe gjykata e thërret personin tek i cili referon dëshmitari, në të kundërt thënie të tij janë të papërdorshme. Ndërsa në lidhje me indiciet, neni 152 i K.Pr.Penale kërkon që ato të jenë të rëndësishme, të sakta dhe në përputhje me njëra tjetrën, të tilla që të çojnë në një konkluzion i cili të përjashtojë çdo alternativë tjetër të mundshme. Po kështu, Gjykata e Lartë në vendimin nr.5, dt. 11.11.2003, të Kolegjeve të Bashkuara është shprehur se ekzistenca e një fakti mund të nxirret edhe nga indiciet kur ato janë të rëndësishme dhe në përputhje me njëra-tjetrën.

...

Ky Kolegj vëren se e vetmja provë në këtë proces, në lidhje me fajësinë e të pandehurit E.Xh. është dëshmia e dëshmitarit M.D., i cili, së bashku me bashkëshorten e tij shtetasen S.D., rezultojnë të kenë qenë personat e fundit që kanë parë dy autorët e vrasjes së viktimës R.D., teksa braktisnin makinën e tij e largoheshin.

Siç me të drejtë ka arsyetuar Gjykata e Apelit Vlorë, kjo dëshmi, nuk lidhet e nuk gjen konfirmim në asnjë nga provat e tjera të administruara në gjykim. Kështu, dëshmitarët e tjerë okular, personat që kanë parë viktimën dhe autorët në momentet para ngjarjes, kanë deklaruar se nuk e kanë parë të gjykuarin atë ditë. Shtetasi E.B., i cili ka patur kontakt të drejtpërdrejtë me autorët pak para ngjarjes, pasi ata i kanë kërkuar fillimisht atij t'i çonte për në Berat, e më pas pasi ai i ka refuzuar, kanë shkuar tek viktimja, ka dëshmuar në gjykim se asnjëri nga dy djemtë (autorët) nuk kishte qenë i gjykuari. Shtetasja T.D., e motra e viktimës, e cila e ka takuar atë sëbashku me dy autorët pak çaste para ngjarjes, ka deklaruar se nuk kishte qenë i gjykuari, madje dhe bashkëshortja e dëshmitarit M.D., shtetasja S.D., e thirrur si dëshmitare në gjykim ka hedhur poshtë deklaratimet e tij, duke deklaruar se të gjykuarin e njej si banor të Uznovës dhe se ai nuk ishte asnjëri nga dy djemtë që zbritën nga makina e viktimës. Për më tepër, vetë dëshmitari M.D. i ka ndryshuar thëniet kur është thirrur për të dëshmuar përpara Gjykatës së Apelit.

Në këto kushte, duke qenë se e vetmja provë që e lidh të gjykuarin E.Xh. me ngjarjen janë deklaratimet e dëshmitarit M.D., të cilat nuk gjejnë konfirmim në asnjë provë tjetër të administruar në gjykim, si dhe duke patur parasysh qëndrimin e mbajtur edhe më parë nga ky Kolegj se fajësia nuk mund të mbështetet në një provë të vetme, jo vetëm kur kjo është provë me dëshmitarë, por as kur është provë shkencore, si dhe në zbatim të parimit të prezumimit të pafajësisë dhe të të provuarit të akuzës tej çdo dyshimi të arsyeshëm, vendimi i Gjykatës së Apelit Vlorë është i drejtë dhe i bazuar në ligj.

Lidhur me pretendimin e parashtruar nga organi i akuzës se Gjykata e Apelit nuk ka argumentuar përse hedh poshtë provat e vlerësuara nga Gjykata e Shkallës së Parë lidhur me eksperimentin hetimor mbi mundësinë e realizimit të qitjes, duke qenë sipas rastit, brenda apo jashtë automjetit, si dhe eksperimentin hetimor mbi mundësinë e të parit nga vendi ku ka qenë dëshmitari M.D. dhe bashkëshortja e tij S.D. në kohën kur autorët e krimit kanë braktisur automjetin e viktimës dhe janë larguar në këmbë, ky Kolegj vëren se, ai është i pabazuar në ligj. Të dy këto prova, të cilave i'u është referuar organi i akuzës, janë marrë në shqyrtim dhe janë analizuar nga Gjykata e Apelit Vlorë. Pa marrë parasysh se vlerësimi i provave është në kompetencë të gjykatave të faktit, ndërsa ky Kolegj merret vetëm me çështje ligji, edhe sikur të interpretohen këto prova ashtu siç pretendohet prej organit të akuzës, ato nuk i shërbejnë identifikimit të autorit të veprës, por japin të dhëna mbi mënyrën se si është kryer vepra, veprimin e kryer si element të

anës objektive të figurës së veprës penale (si është qëlluar viktima) dhe mbi faktin nëse kanë patur mundësi dy dëshmitarët M. dhe S.D. të shihnin autorët nga vendi ku ata ndodheshin, pra lidhur me besueshmërinë e deklarimeve të dëshmitarëve, dhe nuk i shërbejnë vërtetimit të pranisë së të gjykuarit në vendngjarje.

Në një proces penal, prova janë, sipas përcaktimit të nenit 149 të K.Pr.Penale, njoftimet mbi faktet e rrethanat që lidhen me veprën penale, që merren prej burimeve të parashikuara në ligjin procedural penal, në përputhje me rregullat e caktuara prej tij dhe që shërbejnë për të vërtetuar kryerjen ose jo të veprës penale, pasojat e ardhura prej saj, fajësinë ose pafajësinë e të pandehurit dhe shkallën e përgjegjësisë së tij. Provë që lidhet drejtpërdrejtë me autorin e veprës në rastin objekt shqyrtimi, pra fajësinë ose jo të të pandehurit, të gjykuarit E.Xh., është vetëm dëshmia e dëshmitarit M.D., ndërsa provat e referuara prej akuzës, eksperimentet hetimore, i shërbejnë vërtetimit të mënyrë së kryerjes së veprës dhe besueshmërisë së dëshmitarëve Medi dhe S.D..

Në lidhje me pretendimin e parashtruar në rekurs nga Prokuroria pranë Gjykatës së Apelit Vlorë se ripyetja e dëshmitarit M.D. për herë të dytë përpara Gjykatës së Apelit Vlorë ishte një provë e panevojshme, ky Kolegj thekson se është detyrë e gjykatës të kryejë një hetim të plotë dhe të gjithanshëm, jo vetëm e gjykatës së shkallës së parë por edhe e asaj të apelit si gjykatë fakti dhe ligji, në funksion të dhënies së drejtësisë, për më tepër kur në rastin konkret, dëshmitari M.D. është i vetmi dëshmitar i cili ka implikuar të pandehurin si një nga autorët e ngjarjes dhe kur çështja ishte kthyer për rigjykim prej Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë duke i'u caktuar Gjykatës së Apelit si detyrë realizimi i një analize të hollësishme të provave si dhe verifikimi i gjëndjes fizike dhe mendore të këtij dëshmitari.

...

Ky Kolegj çmon të bazuar pretendimin e organit të akuzës se bazuar në aktin e ekspertimit psikologjik, dëshmitari M.D. ka patur zotësi për të dëshmuar dhe se nuk ndodhemi përpara rasteve të parashikuara prej neneve 155, 156 të K.Pr.Penale, por rithekson se thëniet e këtij dëshmitari, edhe sikur të mos mbahet parasysh fakti se ai i ka ndryshuar ato gjatë pyetjes përpara gjykatës së apelit, nuk gjejnë konfirmim në asnjë nga provat e tjera të administruara në gjykim, e për pasojë, të vetme, nuk plotësojnë standartin e të provuarit të akuzës tej çdo dyshimi të arsyeshëm.

Po në këtë kuadër, ky Kolegj vëren se, nuk mund të konsiderohen si prova në funksion të të provuarit të fajësisë së të gjykuarit E.Xh., as dëshmitë e shtetasve A.D. dhe I.D.. Të dy këta dëshmitarë janë dëshmitarë indirekte. Në dëshminë e tij shtetasi I.D., djali i viktimës, ka deklaruar se: "...kam dëgjuar se babanë ma ka vrrarë M.K. dhe M.P.....Për E.Xh. është hapur fjala 5-6 vitet e fundit....".

...

Gjithashtu, ky Kolegj vëren se, dëshmitari A.D. ka dëshmuar mbi fakte të cilat i ka mësuar nga nëna e tij, dëshmitarja T.D., e cila e pyetur në gjykim ka deklaruar se asnjëri nga djemtë që ajo ka parë në makinë me viktimën para ngjarjes, nuk ishte i gjykuari E.Xh."⁵⁴³

Siç shihet nga arsyetimi i mësipërm, Gjykata e Lartë ka bërë një analizë midis dëshmive direkte dhe atyre indirekte, ku ka përcaktuar se vlerën kryesore e ka dëshmia direkte. Provat me dëshmitarë që nuk tregojnë burimin e informacionit apo që bazohen në thënie apo thashetheme nuk mundet që të merren në konsideratë. Edhe dëshmia direkte e cila nuk përputhet me të dhënat apo provat e tjera që i përkasin këtij gjykimi, konsiderohet e dyshimtë dhe i gjykuari prezumohet i pafajshëm.⁵⁴⁴

543 Vendimi nr. 00-2016-1358 (143), datë 12.7.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

544 Shih edhe vendimin nr. 00-2016-1152 (133), datë 29.6.2016 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë: Në rastin konkret, Kolegji Penal vlerëson se gjykatat e themelit kanë gabuar në zbatimin e parimit të prezumimit të pafajësisë, duke e konsideruar fajtor të gjykuarin dhe duke marrë kështu të mirëqenë akuzën e prokurorisë. ... Në këto kushte, Kolegji vlerëson se konkluzioni i gjykatës së themelit është bazuar mbi deklaratimet e dy të bashkëpandehurve

Kjo qasje është ruajtur edhe në gjykimet për veprat penale që lidhen me prostitucionin, ku në këto raste, dëshmia kryesore mbetet ajo e viktimave. Në këtë rast Gjykata e Lartë është shprehur se “Siç është theksuar gjatë arsyetimit të këtij vendimi, në një proces penal ndërsa organi i akuzës ka detyrimin të provojë akuzën e ngritur në ngarkim të të akuzuarit, i akuzuari ka të drejtën të mbrohet ndaj saj, duke gëzuar deri në fund të procesit penal parimin e prezumimit të pafajësisë. ... Në këto kushte, lidhur me çështjen në shqyrtim, duke qenë se vetmja provë që i lidh të gjykuarit me akuzën e rëndë të “Shfrytëzimi i prostitucionit në rrethana renduese” të parashikuar nga neni 114/a, 4,5,6 të K.Penal, janë vetëm deklaratimet e të dëmtuarës V. të cilat nuk gjejnë konfirmim me ndonjë provë tjetër të administruar në gjykim, si dhe në zbatim të parimit të prezumimit të pafajësisë dhe të të provuarit të akuzës tej çdo dyshimi të arsyeshëm, neni 4 i K.Pr. Penale, përfundimisht arrihet në përfundimin se vendimi i Gjykatës së Apelit Durrës është i drejtë dhe i bazuar në ligj, si i tillë nuk ka vend për t’u cenuar ligjërisht”.⁵⁴⁵

Pra, vetëm dëshmia e një personi, qoftë ajo edhe viktimë e mundshme në këtë rast, nuk mund të sjellë deklarinim fajtor të një personi i cili prezumohet si i pafajshëm.

Në lidhje përsëri me fuqinë provuese të provës me dëshmitarë dhe mundësisë së kundërshtimit të saj, Gjykata e Lartë është shprehur se “Në bazë të nenit 362 të Kodit të Procedurës Penale, të ndryshuar me ligjin nr.8813, datë 17.5.2001, janë përcaktuar rregullat lidhur me kundërshtimin e dëshmisë. Në këtë nen thuhet se për të kundërshtuar, tërësisht ose pjesërisht, përmbajtjen e dëshmisë ose kur refuzon të dëshmojë, palët mund të përdorin thëniet e bëra më parë nga dëshmitari para prokurorit ose Policisë Gjyqësore dhe që ndodhen në fashikullin e prokurorit, por vetëm pasi dëshmitari ka deponuar mbi faktet dhe rrethanat që kundërshtohen. Këto thënie nuk përbëjnë provë në vetvetë për faktet që pohohen në to, por ato mund të vlerësohen nga gjykata për të përcaktuar besueshmërinë e personit të pyetur dhe përfshihen në fashikullin e shqyrtimit gjyqësor.

...

Nëpërmjet institutit të kundërshtimit të dëshmisë (në dallim nga instituti i kundërshtimit të deklarimeve të të pandehurit), deklaruesit i kontestohet fakti se ka bërë – më parë, në fazat e mëparshme – thënie të ndryshme në raport me ato që është duke thënë në gjykim gjatë hetimit gjyqësor përpara gjykatës në fazën e hetimit gjyqësor ku ato pranohen dhe formohen. Qëllimi i institutit të kundërshtimit të dëshmisë, është i dyfishtë, nga njëra anë ai synon të vërë në dyshim besueshmërinë e subjektit, i cili para gjykatës ndryshon versionin e përmbajtjes së fakteve (në këtë kuptim ato janë provë e besueshmërisë së autorit të thënieve, por jo të vetë thënieve), dhe nga ana tjetër, i mundëson subjektit që kërkon të korrigjojë apo të japë një sqarim tjetër, rreth versionit tjetër të deklarimeve të bëra përpara gjykatës.

Pas kundërshtimit të dëshmisë, mund të ndodhë që subjekti të korrigjojë versionin e thënieve të bëra në gjykatë, duke mos pasur më dallim me versionin e mëparshëm të dëshmisë.

Në këtë rast, kontestimi nuk është gjë tjetër, veçse mjeti për realizimin e parimit të kontradiktorialitetit për thëniet e bëra në seancën gjyqësore, ndaj dhe në këtë rast, thëniet janë plotësisht të përdorshme për dhënien e vendimit.

Pas kundërshtimit të dëshmisë, mund të ndodhë që subjekti në seancë gjyqësore, të mbajë një version të ndryshëm të fakteve a rrethanave në raport me thëniet e bëra më parë gjatë hetimeve paraprake, duke dhënë një shpjegim pak a shumë bindës rreth këtij ndryshimi.

D. dhe A.A., por ajo nuk ka arritur të shpjegojë mospërputhjet dhe kundërshtitë e tyre apo lidhjen a konfirmimin e tyre me prova të tjera. Në këto kushte, në bazë të akteve të fashikullit, Kolegji vlerëson se vendimet e gjykatave të themelit, nuk kanë arritur në një konkluzion të qartë dhe logjik sa i përket përcaktimit e plotësimi të elementëve të përgjegjësisë penale në lidhje me akuzën e atribuuar ndaj të pandehurit A.L., pra në respektimin e nenit 245/1/2 të Kodit Penal. Vërtetimi i akuzës në fjalë, sa i përket veprimeve të këtij të pandehuri, nuk ka kaluar standardin ligjor të provimit përtej çdo dyshimi të arsyeshëm, rrjedhimisht, vendimi i gjykatës së apelit dhe ai i shkallës së parë të duhet të prishen dhe çështja ndaj të pandehurit Lilo duhet të pushohet për shkak se nuk provohet fajësia e tij.

Për këto grup rastesh shtrahet problemi i përdorimit të thënieve të bëra më parë për qëllime të vendimmarrjes. Normalisht, është rregull e përgjithshme që thëniet e mëparshme përdoren vetëm për qëllime të vlerësimit të besueshmërisë të subjektit që në seancën gjyqësore gjatë fazës së hetimit gjyqësor ka bërë thënie me version të ndryshëm ose ka mbetur në heshtje, dhe normalisht, thëniet e bëra më parë gjatë fazës së hetimeve paraprake, nuk mund të shërbejnë si provë të fakteve objekt dëshmie, përveç përjashtimeve të shprehura sipas rasteve të parashikuara shprehimisht nga Kodi i Procedurës Penale. Në pikën "4" parashikohen në mënyrë taksative rastet e përjashtimit nga parimi i papërdorshmërisë tendenciale të thënieve të bëra më parë nga dëshmitari, jo në prani të gjykatës dhe sipas procedurës incidentale të vlerësimit, e cila zhvillohet në fazën e debatit gjyqësor në prani të gjykatës dhe palëve të interesuara konform parimit të kontradiktorialitetit.

Në bazë të nenit 112, pika "3" të K.Pr.Penale të marrë së bashku me nenin 382 dhe 383 të po këtij Kodi, në arsyetimin e vendimit, gjykata normalisht, nuk mund të mbështetet në thëniet e mëparshme të bëra gjatë fazës së hetimeve paraprake nga dëshmitari, pasi efekti minimal i kundërshtimit të dëshmisë është, heqja e fuqisë së thënieve të bëra në seancën gjyqësore në fazën e hetimit gjyqësor, para gjykatës, por në vetvetë, ato nuk janë të përdorshme për të formuar provën dhe vërtetësinë e faktit objekt të thënieve të mëparshme të bëra jashtë seancë. Por ky fakt nuk do të thotë që, domosdoshmërisht, gjykata duhet të vlerësojë si të pabesueshme thëniet që dëshmitari ka bërë gjatë seancës gjyqësore, sepse gjykata vendos sipas bindjes së lirë të formuar pas shqyrtimit të provave në tërësinë e tyre, në bazë të nenit 152 të K.Pr.Penale. Kur gjykata konsideron se thëniet e bëra në prani të prokurorit ose të oficerit të policisë gjyqësore, janë në përputhje me provat e tjera të pranuar dhe të administruara në seancë gjyqësore, dhe vetëm kur vërtetësia e tyre konfirmohet me këto prova të administruara në seancë gjyqësore, ato mund të shërbejnë për marrjen e vendimit nga ana e gjykatës; në të kundërt, ato nuk mund të shërbejnë si bazë dhe as nuk mund të përdoren në marrjen e vendimit nga ana e gjykatës, konform parimit të papërdorshmërisë tendenciale të këtyre thënieve, si përjashtim që konfirmon rregullin e përgjithshëm të papërdorshmërisë së këtyre thënieve për qëllim të vendimmarrjes. Gjithsesi, për çdo rast, në bazë të nenit të nenit 112/3 të K.Pr.Penale, të marrë së bashku me nenin 382 dhe 383 të K.Pr.Penale, gjykata ka detyrimin për të pasqyruar shprehimisht "arsyet" në bazë të cilave, i ka vlerësuar si të besueshme thëniet e bëra nga dëshmitari gjatë seancës gjyqësore, paçka se ato janë në mospërputhje me thëniet e bëra gjatë fazës së hetimeve paraprake para prokurorit apo oficerit të policisë gjyqësore, ndërsa vlerësimi për të përcaktuar besueshmërinë e personit të pyetur, bën pjesë në tagrin e gjykatës që procedon, ajo ka detyrimin për të parashtuar arsyet e një vendimmarrjeje të tillë. Këto arsye duhet të jenë logjike, të detajuara dhe të mjaftueshme".⁵⁴⁶

Nga sa më lart, mund të konkludohet se gjykatat për të respektuar parimin e prezumimit të pafajësisë duhet të arsyetojnë mjaftueshëm vërtetësinë, besueshmërinë dhe fuqinë provuese të thënieve të dëshmitarëve. Legjislacioni shqiptar përcakton rregulla lidhur me kundërshtimin e dëshmisë dhe është detyrë e gjykatës të procedojë për vlerësimin e besueshmërisë së thënieve të bëra më parë nga dëshmitarët para policisë gjyqësore. Instituti i kundërshtimit të dëshmisë synon të vërë në dyshim besueshmërinë e subjektit dhe të mundësojë subjektit të korrigjojë apo të japë një sqarim tjetër rreth versionit të deklarimeve të bëra përpara gjykatës. Pas kundërshtimit të dëshmisë, thënie të bëra më parë mund të përdoren vetëm për vlerësimin e besueshmërisë së subjektit, dhe gjykatës i kërkohet të argumentojë shprehimisht arsyet për përdorimin e tyre në vendim. Gjikata nuk mund të mbështetet në thëniet e mëparshme të dëshmitarëve nga faza e hetimeve paraprake, përveç se në raste të veçanta të parashikuara nga Kodi i Procedurës Penale, dhe ka detyrimin për të argumentuar vendimet e saj në bazë të provave të pranuar në seancën gjyqësore. Vlerësimi për besueshmërinë e personit të pyetur bën pjesë në përgjegjësinë e gjykatës që procedon, dhe gjykata ka detyrimin për të paraqitur arsyet e vendimmarrjes së saj në mënyrë logjike, të detajuara dhe të mjaftueshme.

Qasja e mësipërme, mbi fuqinë provuese me dëshmitarë, është plotësuar më tej nga një tjetër vendim i Gjykatës së Lartë e cila është shprehur se “Dispozitat e Kodit të Procedurës Penale parashikojnë një ndarje të fazës së hetimeve paraprake me fazën e gjykimit të çështjes, sipas parimit të ndarjes së fazës së hetimeve në raport me fazën gjyqësore. Pra, normalisht, veprimtaria e kryer gjatë fazës së hetimeve paraprake është e destinuar për këtë fazë dhe nuk shërben si veprimtari në fazë e gjykimit, përveç atyre rasteve kur veprimtaria është e papërsëritshme dhe rastet e tjera të parashikuar shprehimisht nga ligji procedural mbi përmbajtjen fashikullit të gjykimit. Garancia e procesit të rregullt parashikon që sa herë që vlerësohet rregullsia e procesit, sidomos kur kemi të bëjmë në rastin e dhënies së një vendimi dënimi, të gjitha provat e përsëritshme duhet të formohen-krijohen në gjykim në praninë e të pandehurit dhe palëve të tjera, sipas parimeve të kontradiktorialitetit, menjëhershmerisë dhe oralitetit.

Normalisht, si rregull deklarimet e bëra gjatë marrjes në pyetje të personave që kanë dijeni për veprën penale, sikundër të gjithë aktet e tjera të kryera gjatë hetimeve paraprake, nuk mund dhe nuk duhet të përdoren në fazën e shqyrtimit gjyqësor, përveç atyre përjashtimeve të parashikuar shprehimisht në ligj. Në fazën e shqyrtimit gjyqësor, hartimi dhe formimi i akteve dhe veçanërisht, i atyre provuese bëhet në përputhje me parimin e kontradiktorialitetit, menjëhershmerisë dhe oralitetit, përpara një gjykatë të tretë dhe të paanshme, ku provat merren ose verifikohen në shqyrtimin gjyqësor.

....

Nga një analizë e hollësishme e dispozitës së sipërcituar, nga të dhënat që pasqyrohen në dosjen gjyqësore, Kolegji Penal Gjykatës së Lartë vlerëson se në rastin objekt rekursi, vendimi i gjykatës së apelit është rrjedhojë e një procesi të parregullt ligjor, për shkak se gjykata e apelit nuk ka arsyetuar në mënyrë të përshtatshme e të mjaftueshme mbi vërtetësinë dhe besueshmërinë dhe fuqinë provuese të thënieve të dëshmitarëve, përmbajtja e të cilave është kundërshtuar me thëniet e deklaruara përpara oficerit të policisë gjyqësore gjatë hetimeve paraprake. Gjykata ka detyrimin për të pasqyruar shprehimisht “arsyet” në bazë të cilave, i ka vlerësuar si të besueshme thëniet e bëra nga personi që ka dijeni për rrethanat e veprës penale të bërë gjatë fazës së hetimeve paraprake, para prokurorit apo oficerit të policisë gjyqësore, paçka se ato janë në mospërputhje me thëniet e bëra gjatë seancës gjyqësore (fazës së gjykimit të themelit të akuzës). Është e vërtetë se vlerësimi për të përcaktuar besueshmërinë e personit të pyetur, bën pjesë në tagrin e gjykatës që procedon, por nga ana tjetër ajo ka detyrimin për të parashtruar arsyet e një vendimarrjeje të tillë. Këto arsye duhet të jenë logjike, të detajuara dhe të mjaftueshme, sidomos në rastin kur gjykata e shkallës së parë, që ka administruar drejtpërsëdrejti burimin e dëshmisë, duke konkluduar për mos-besueshmërinë e provës. Gjykata e apelit duhet të tregojë një kujdes më madh në analizimin e provave deklarative dhe përcaktimin e besueshmërisë së tyre, kur gjykata e shkallës së parë ka arritur në një konkluzion të ndryshëm lidhur me shqyrtimin e provave deklarative, duke kundërshtuar arsyet e vendimit të shkallës së parë. Me qëllim bëjë një vlerësim tjetër të provave deklarative, gjykata e apelit duhet të procedojë me riçeljen e hetimit gjyqësor, sipas nenit 427 të Kodit të Procedurës Penale, duke e konsideruar si të domosdoshme për arritjen e një konkluzioni të drejtë lidhur me përcaktimin e vërtetësisë dhe besueshmërisë së provave që gjykata e shkallës së parë, i ka vlerësuar ndryshe. Në rastin konkret, arsyetimi i gjykatës së apelit se në vetvetë deklarime e bëra gjatë fazës së hetimeve paraprake, janë në koherencë me njëra tjetrën dhe lidhen me prova të tjera, është i pa mbështetur në ligj dhe nuk mund të qëndrojë. Për faktin se, gjykata e apelit nuk ka respektuar parimin e prezumimit të pafajësisë, i cili është edhe një rregull gjykimi. Në bazë të cilit, në gjykimin në apel kur ndryshohet një vendim pafajësie, në mungesë të provave të reja, nuk mjafton një lexim ndryshe i provave të administruara në shkallë të parë, dhe që është konsideruar si i pamjaftueshëm në arritjen e konkluzionit të fajësisë së të pandehurit. Kjo pasi kërkohet diçka më shumë se një ri-shqyrtim i provave të administruara për të tejkaluar dyshimin e arsyeshëm që është krijuar në shkallë të parë. Kolegji vlerëson se dënimi

i të pandehurit nënkupton sigurinë e fajësisë së tij, ndërsa vendimi i pafajësisë nuk nënkupton sigurinë e pafajësisë, por thjesht dyshimin e arsyeshëm të pafajësisë.

...

Kolegji Penal vëren se, në kushtet kur gjykata e shkallës së parë ka vlerësuar drejtpërsëdrejti provat, duke bërë një cilësim tjetër më të favorshëm të pandehurit. Gjykata e apelit të mbi bazën e të njëjtave prova, pa çelur, qoftë edhe pjesërisht hetimin gjyqësor, ka përmbytur vlerësimin e gjykatës së shkallës së parë, duke konkluduar për ndryshimin në mënyrë rënduese dhe të disfavorshme për të pandehurin. Por nuk ka përmendur dhe analizuar provat e tjera që si pas saj kanë pohuar konfirmimet me deklaratimet e dhëna gjatë hetimeve”.⁵⁴⁷

Në këtë rast, Gjykata e Lartë, ka bërë dallimin midis provave të mbledhura nga prokuroria gjatë fazës së hetimeve paraprake dhe provave që formohen në gjykim, duke pasur përparësi këto të fundit. Në parim, nëse i gjykuari nuk kërkon gjykim të shkurtuar, provat duhet të përsëriten gjatë hetimit gjyqësor për t'i dhënë mundësi të gjykuarit të debatohet dhe t'i kundërshtojë ato. Për rrjedhojë dëshmia e dhënë në gjykim, prevalon mbi dëshminë e dhënë gjatë hetimeve paraprake. Këto thenie mund të përdoren vetëm për të vënë në diskutim besueshmërinë e personit që jep dëshminë para gjykatës, por si rregull nuk përbëjnë provë. Nëse dëshmia e dhënë në gjykatë, është në favor të të gjykuarit, pak vlerë ka përdorimi i thënieve të dhëna gjatë fazës së hetimeve paraprake nga i njëjti person, pasi në çdo rast vënia në dyshim e dëshmisë së tij, aq më tepër kur në këtë rast, ishte e vetmja provë që e lidhte të akuzarin me veprën penale, do ta bëjë këtë provë të prokurorisë si të pabesueshme dhe në çdo rast do të duhet të vlerësohet në favor të të gjykuarit. Është e kuptueshme që thëniet e dhëna gjatë hetimeve paraprake mund të përdoren në gjykim edhe si provë, por vetëm si rast përjashtimor dhe nën kushtet dhe rrethanat që parashikon legjislacioni procedural.

Në mënyrë të ngjashme, mungesa e lidhjes së provave me personin për të cilin është ngritur akuza për kryerjen e një veprë penale, është pranuar nga Gjykata e Lartë edhe për provat materiale, e cila është shprehur se “Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, vëren se i gjykuari V.T. është akuzuar për veprën penale të prodhimit dhe shitjes së narkotikëve, sipas nenit 283/1 të Kodit Penal. Që të plotësohet vepra penale e prodhimit dhe shitjes së narkotikëve veprimet kriminale, duhet që të jenë cenuar marrëdhëniet juridike (dispozitat përkatëse ligjore që parashikon figura e veprës penale) që rregullojnë shitjen, blerjen, shpërndarjen transportimin, mbajtjen apo përdorimin jovetjak të lëndëve narkotike.

Sa i përket respektimit të nenit 283/1 të Kodit Penal, Kolegji Penal çmon se në vendimin objekt rekursi nuk rezulton të jetë argumentuar në ligj e në prova përgjegjësia penale lidhur me ngritjen e akuzës së prodhimit dhe shitjes së narkotikëve, për shkak se mungon lidhja në raport me mënyrën e sekuestrimit të provës materiale dhe kontributit konkret të këtij të gjykuari. Në lidhje me dozën e sekuestruar pranë ndenjësës së koltuku në lokalin e hapur ndaj publikut dhe në prani të personave të tjerë, si dhe në mungesë të prova të tjera lidhja e provës materiale me autorin e veprës penale në mënyrë që të provohet kryerja e anës objektive e faktit penal dhe atribuimi i saj një individit të caktuar nuk mund të thuhet se është e provuar dhe e arsyetuar nga ana e gjykatave, në rastin konkret, pasi kjo dozë nuk mund t'i atribuohet të gjykuarit në mënyrë të sigurt, ndaj dhe respektimi i nenit 283/1 të Kodit Penal, sa i takon plotësimin të anës objektive nuk është arsyetuar në mënyrë të hollësishme nga ana e gjykatës. Prandaj ky episod nuk mund të shërbejë për atribuimin e faktit penal ndaj të pandehurit dhe në këto kushte nuk mund të thuhet se është respektuar neni 283/1 i Kodit Penal, sa i takon anës objektive, pasi nga ana e gjykatave nuk është provuar jashtë çdo dyshimi autorësia e të pandehurit dhe përkatësia jashtë çdo dyshimi e dozës së lëndës narkotike tek i pandehuri.

Po kështu, edhe në lidhje me dozën e lëndës narkotike të gjetur në vendin afër banjës, ku mbaheshin shishet e birrës në lokal të hapur ndaj publikut dhe me publik në të, në mungesë

të provave që të lidhnin provën materiale me një person të caktuar, siç mund të jenë prania gjurmëve të gishtave, dëshmi, prova dokumentare a shkencore, konkluzioni i gjykatave të themelit rreth fajësisë së pandehurit nuk është arsyetuar në mënyrë të hollësishme dhe standardi i barrës së provës së përdorur nuk rezulton të ketë kaluar praninë e një dyshimi të arsyeshëm sikundër është parashikuar nga neni 4 i Kodit të Procedurës Penale. Nisur nga sasia e relativisht e vogël e lëndës narkotike të gjetur, vendin e mbushur me njerëz në lokal të hapur ndaj publikut, orën dhe çastin e gjetjes, dyshimi se dozat mund t'u përkasin personave të tjerë nga i pandehuri, dhe ose të ishin të destinuara për përdorim personal nuk rezulton të jetë i përjashtuar, dhe gjykatat të kenë arsyetuar hollësisht lidhur me dyshimet e ngritura nga i pandehuri, pra ka rezultuar se gjykatat e faktit në arsyetimin e vendimit nuk kanë bërë një përcaktim jashtë çdo dyshimi të arsyeshëm mbi ekzistencën e elementeve të figurës së veprës penale të parashikuar nga neni 283/1 i Kodit Penal⁵⁴⁸.

Analiza e mësipërme e Gjykatës së Lartë tregon se gjetja e lëndëve narkotike, në këtë rast në një vend publik, i aksesueshëm nga shumë persona jo domosdoshmërisht sjell fajësinë e personit të akuzuar. Në këtë rast, mbi të zbatohet parimi i prezumimit të pafajësisë dhe i dyshimit në favor të tij.

Qasja e mësipërme, për këtë lloj vepre penale është ruajtur nga Gjykata e Lartë e cila është shprehur se "Në rastin konkret, Kolegji Penal vlerëson se, ndryshe nga sa ka arsyetuar gjykata e shkallës së parë, gjykata e apelit ka gabuar në zbatimin e parimit të prezumimit të pafajësisë, duke e konsideruar fajtor të pandehurin T., dhe duke marrë kështu të mirëqenë akuzën e prokurorisë, pa kaluar pragun e dyshimit të arsyeshëm dhe duke mos arsyetuar në mënyrë të detajuar krijimin e bindjes së saj. Në mungesë të provave të mjaftueshme që të lidhnin provën materiale me një person të caktuar, siç mund të jenë prania gjurmëve të gishtave, dëshmi, prova dokumentare a shkencore, konkluzioni i gjykatës të apelit rreth fajësisë së pandehurit nuk është arsyetuar në mënyrë të hollësishme dhe standardi i barrës së provës së përdorur nuk rezulton të ketë kaluar pragun e një dyshimi të arsyeshëm, sikundër është parashikuar nga neni 4, i Kodit të Procedurës Penale.

Kolegji pas shqyrtimit të çështjes në tërësi, vëren se nisur nga sasia e lëndës narkotike të gjetur në pjesën e jashtme të automjetit, mungesa e elementëve provuese të tjerë, mundësia e vënies nga dikush tjetër e sasisë së lëndës narkotike, për nga vendi, rrethanat, mjeti, dhe sasia e saj, vendin e hapur, orën dhe çastin e gjetjes, dyshimi se lënda narkotike mund të jetë vënë prej personave të tjerë nga i pandehuri, nuk rezulton të jetë i përjashtuar në mënyrë të sigurt, dhe gjykata e apelit të ketë arsyetuar hollësisht lidhur me dyshimet e ngritura nga i pandehuri. Në këto kushte, ky Kolegj vlerëson se gjykata e apelit në arsyetimin e vendimit të saj nuk ka bërë një analizim jashtë çdo dyshimi të arsyeshëm mbi ekzistencën e elementeve të figurës së veprës penale të parashikuar nga neni 283/1 i Kodit Penal, çka ka sjellë mosrespektimin e dispozitës penale materiale në fjalë⁵⁴⁹.

Pra, edhe në këtë rast gjykata më e ulët, nuk kishte përjashtuar në mënyrë bindëse rrethanat apo situatat që ishin në favor të të gjykuarit, madje edhe lidhja e provës materiale me vetë të gjykuarin ishte shumë sipërfaqësore.

Në një rast tjetër që ka të bëjë me veprat penale të kontrabandës dhe të veprimeve që pengojnë zbullimin e së drejtës Gjykata e Lartë ka theksuar se në atë rast ishte cënuar parimi i prezumimit të pafajësisë sepse "Nga të dhënat e fashikullit gjyqësor ka rezultuar se sasia e përgjithshme e mallit të importuar, përfshirë dhe ngarkesën e dy autoboteve objekt akuze me mall të dyshuar të datës 04.11.2011, rezulton se përputhet plotësisht me sasinë e mallit të importuar nga Italia, e cila është njëlloj me sasinë e mallit të depozituar në Magazinën doganore, nën regjim IM7; dhe se nuk ka pasur asnjë shmangie nga pagesa e detyrimeve. Pra, ka rezultuar se gjykatat e

548 Vendimi nr.00-2016-1223 (145), datë 13.7.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

549 Vendimi nr. 00-2017-655 (115), 19.7.2017 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

faktit në arsyetimin e vendimit nuk kanë bërë një përcaktim jashtë çdo dyshimi të arsyeshëm mbi ekzistencën e elementeve të figurës së veprës penale të parashikuar nga neni 172 i Kodit Penal.

...

Në këto kushte, në bazë të akteve të fashikullit, Kolegji vlerëson se rekursi i të gjykuarve L. dhe K. është i mbështetur në ligj dhe vendimet e gjykatave të themelit, nuk kanë arritur në një konkluzion të qartë dhe logjik sa i përket përcaktimit të plotësimit të elementëve të përgjegjësisë penale në lidhje me akuzën e atribuuar ndaj të pandehurve L. dhe K.. Vërtetimi i akuzës në fjalë, sa i përket veprimeve të të pandehurve L. dhe K., nuk ka respektuar standardin ligjor të provimit përtej çdo dyshimi të arsyeshëm dhe vendimi i gjykatave të themelit është marrë në zbatim të gabuar të nenit 4 të Kodit të Procedurës Penale, si dhe në shkelje të nenit 152, 383 të Kodit të Procedurës Penale, prandaj vendimet në fjalë duhet të prishen, e rrjedhimisht ndjekja ndaj të gjykuarve në fjalë, nuk duhet të fillonte, pasi nuk është respektuar parimi dhe standardi i parashikuar nga neni 4 i Kodit të Procedurës Penale dhe nuk provohet që ky i gjykuar të ketë kryer veprën për të cilën akuzohet.

Në këto kushte, Kolegji arrin në përfundimin se vendimi i gjykatës së apelit dhe ai i shkallës së parë për të pandehurit L. dhe K. duhet të prishet dhe çështja penale në ngarkim të tyre të pushohet, ndërsa për të njëjtat arsye rekursi i prokurorit nuk është bazuar në ligj, ndaj duhet të lihet në fuqi për të pandehurit S.D., Y.T., F.K. dhe D.K.. Ku gjykatat e themelit kanë bërë një vlerësim të drejtë të ligjit dhe kanë arsyetuar në përputhje me aktet e fashikullit gjyqësor.

...

Duke iu kthyer rastit objekt shqyrtimi, ndryshe nga sa ka pretenduar prokurori, Kolegji Penal vlerëson se nga ana e gjykatës së themelit nuk është respektuar ligji penal material, në lidhje me plotësimin e elementëve të anës objektive të veprës penale të veprimeve që pengojnë zbulimin e të vërtetës, parashikuar nga neni 301 i Kodit Penal. Konkluzioni i gjykatës së themelit, në bazë të cilit ana objektive provohet nga prova shkencore, nga ku rezulton se nuk ka të dhëna të ruajtura në memorien e diskut të ngurtë (hard-diskut), nuk është i arsyetuar në mënyrë të mjaftueshme dhe nuk e kalon prapenë të dyshimit të arsyeshëm, për shkak se në vetvetë, konkluzioni bazuar në rezultatin e aktit të ekspertimit se disku i ngurtë (hard disk), nuk ka të dhëna të ruajtura në memorien e tij, nuk është arsyetuar apo shpjeguar nëse kjo do të thotë se nuk ka pasur asnjëherë të dhëna, apo ka pasur të dhëna, të cilat më pas janë fshirë. Në këto kushte, prania e elementit ligjor të kërkuar nga neni 301, e fshehjes së të dhënave nga suporti nuk kalon barrën e provës përtej dyshimit të arsyeshëm. Kolegji çmon se në rastin konkret, gjykatat e themelit nuk kanë arsyetuar çështjen nëse ka qenë pikërisht i pandehuri L. personi që ka qenë pasur mundësi në orën dhe datën e pretenduar për akses në diskun e ngurtë, apo sistemi i regjistrimit nuk ka qenë përdorur nga ana e pronarit të tij. Ka rezultuar se i pandehuri L., me cilësinë e administratorit, ka realizuar vetëm instalimin teknik në magazinat e Eldës në Porto Romano, ndërsa nga ana e gjykatave nuk është arsyetuar edhe mbi përdorimin e sistemit të kamerave nga ana e të pandehurit K..

Në këto kushte, në bazë të akteve të fashikullit, Kolegji vlerëson se rekursi i të gjykuarit L. është i mbështetur në ligj dhe vendimet e gjykatave të themelit, nuk kanë arritur në një konkluzion të qartë dhe logjik sa i përket përcaktimit të plotësimit të elementëve të përgjegjësisë penale në lidhje me akuzën e atribuuar ndaj këtij të gjykuari. Vërtetimi i akuzës në fjalë, sa i përket veprimeve të të pandehurit L. K., nuk ka respektuar standardin ligjor të provimit përtej çdo dyshimi të arsyeshëm dhe vendimi i gjykatave të themelit është marrë në zbatim të gabuar të nenit 4 të Kodit të Procedurës Penale, si dhe në shkelje të nenit 152, 383 të Kodit të Procedurës Penale ndaj duhet të prishet, rrjedhimisht ndjekja ndaj të gjykuarit K. nuk duhet të fillonte, pasi nuk është respektuar parimi dhe standardi i parashikuar nga neni 4 i Kodit të Procedurës Penale dhe nuk provohet që ky i gjykuar të ketë kryer veprën për të cilën akuzohet⁵⁵⁰.

Në këtë rast, nuk kuptohej se ku qendronte kontrabanda, përderisa malli i sjellë në

550 Vendimi nr. 00-2017-658 (121), datë 20.7.2017 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

Shqipëri, ishte në sasi të njëjtë me mallin e marrë në Itali. Për më tepër ky mall ishte depozituar në një magazinë doganore. Këto elementë nuk ishin trajtuar nga gjykatat më të ulta, që në këtë rast dukshëm i kishin paragjykuar të akuzuarit si fajtorë. Po kështu, edhe fakti që në sistemin elektronik të autoritetit doganor nuk kishte të dhëna, nuk do të thotë që ato janë fshirë. Në këtë rast, prokuroria do të duhej të provonte që ky sistem kishte pasur më parë të dhëna që më pas ishin fshirë. Mungesa e hetimit për të përcaktuar këtë moment, pasi sistemi ndoshta nuk kishte pasur kurrë të dhëna, çoi edhe në dështimin e akuzës së prokurorisë.

Gjykata e Lartë, ka konsideruar si cënim të parimit të prezumimit të pafajësisë, edhe aludimin e gjykatave më të ulta, për ekzistencën e një dëmi financiar në fushën doganore, kur malli që ekzistonte në magazinë dhe garancia e vendosur nga subjekti tregtar tejkalonin këtë vlerë dëmi të supozuar. Më konkretisht Gjykata e Lartë, ka arsyetuar se "40. Me të drejtë të gjykuarit pretendojmë se nuk jemi përpara një dëmi efektiv. Ky borxh doganor është shlyer nga subjektet debitorë në vitin 2005 dhe 2006, pra, para se të përfundonte si hetimi nga organi i akuzës, ashtu edhe gjykimi nga gjykata, provuar kjo sipas shkresës së administruar në dosje të Drejtorisë së Doganës Durrës.

41. Të gjithë subjektet me borxhin e pretenduar ndaj administratës doganore, janë subjekte që zhvillojnë veprimtarinë e tyre me regjimin e magazinimit doganor, duke qenë njëkohësisht edhe mbajtës të autorizimit të këtij regjimi.

42. Në lidhje për sa më sipër, sipas humultimeve të këtij Kolegji, legjislacioni doganor kërkon nga subjekte që posedojnë autorizim të regjimit doganor, një garanci në vlerë monetare, e cila mund të konfiskohej dhe sekuestrohej nga administrata doganore në çdo kohë. Ky argumentim mbështetet dhe në dispozitat e tjera ligjore të Kodit Doganor, ku në nenin 204 e në vijim, përcaktohet se borxhi doganor ose paguhet ose garantohet.

43. Po kështu, në rastin konkret, nga subjektet debitorë, në magazinat e regjimit doganor disponoheshin mallra që e tejkalojnë borxhin e pretenduar dhe për të cilin janë akuzuar të gjykuarit se nuk kanë vepruar në përmbushje të rregullt të detyrës për shkak se nuk kanë vepruar për të mbledhur forcërisht këtë borxh.

44. Me të drejtë është pretenduar nga të gjykuarit dhe përfaqësuesve të tyre ligjorë, se ky borxh ishte i rikuperueshëm në çdo kohë, pa qenë nevoja për sekuestime nga strukturat përkatëse pasi ishte plotësisht i garantuar dhe një detyrim i garantuar nga një garanci pasurore, si edhe gjendje malli në magazinat doganore, nuk mund të përfshihet e të konsiderohet si një dëm efektiv financiar shkaktuar arkës së shtetit.

45. Duke supozuar për një moment se realisht ndodhemi përpara një dëmi financiar shkaktuar buxhetit të shtetit, ky Kolegj vlerëson se, masat për rikuperimin forcërisht të këtij borxhi doganor të akumuluar, nuk ishin shteruar, pasi jo vetëm që nuk ishte konfirmuar ligjshmëria e urdhrave për lindjen e borxhit nga gjykata, por, ishin ende në proces dhe se vonesat në arkëtim nuk mund të emërtohen kurrsesi si një dëm efektiv financiar, pasi për çdo vonesë, ligjvënësi ka parashikuar penalitete për t'u paguar.

46. Po kështu, ligjvënësi ka përcaktuar si mundësi edhe bllokimin e subjekteve që figurojnë debitorë ndaj administratës doganore, pasi strukturat e kësaj të fundit disponojnë mjete dhe mekanizma për rikuperim të borxhit doganor, ku për më tepër këto subjekte rezultojnë edhe poseduese të autorizimit të regjimit doganor. Neni 216 e në vijim të Kodit Doganor, si dhe në udhëzimet përkatëse të nxjerra në zbatim të këtij kodi, të cilave gjykata i është referuar, nuk ka të përcaktuara afate në rikuperimin e borxhit doganor, pasi ky borxh për vetë kushtet ka lindur si pasojë e një kontrolli të rastësishëm. Për rrjedhojë procedimi për rikuperim të një borxhi të përcaktuar mbi bazën e një vendimi administrativ shoqërohet me një sërë masash dhe veprime, të cilat kërkojnë kohë dhe angazhim të të gjitha strukturave dhe jo thjesht të disa veprimeve administrative të disa doganierëve. Për këtë shkak, ligjbërësi, jo rastësisht ka përcaktuar një afat tre vjeçar për njoftimin e subjektit që rezulton debitorë ndaj administratës doganore.

47. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vlerëson të gabuar konkluzionin e gjykatës së apelit, duke gjetur elementë të veprës penale të "Shpërdorimit të detyrës" në veprimet e të gjykuarve A.K., I.B., L.Rr., A.N., P.J. dhe F.M..

48. Në nenin 248 të K.Penal, shpërdorimi i detyrës përcaktohet: "Kryerja ose moskryerja me dashje e veprimeve ose mosveprimeve në kundërshtim me ligjin që përbëjnë mospërmbushje të rregullt të detyrës nga punonjësi i ngarkuar me funksionin shtetëror ose shërbimin publik, kur u ka sjellë pasoja të rënda interesave të ligjshme të shtetasve ose të shtetit...".

51. Vetë mënyra e ndërtimit të dispozitës ligjore të shpërdorimit të detyrës kërkon që për të ardhur një pasojë e dëmshme nga veprimtaria e një organi, duhet të ekzistojë pasoja e drejtpërdrejtë e veprimeve, apo akteve të ndryshme me fuqi ligjore në ushtrimin e funksionit.

52. Kolegji Penal vlerëson gjithashtu, se Gjykata e Rrethit Gjyqësor Durrës dhe ajo e Apelit, kanë shkelur parimin e prezumimit të pafajësisë, duke i konsideruar fajtor të gjykuarit A.K., I.B., L.Rr., A.N., P.J. dhe F.M. dhe duke marrë kështu të mirëqenë akuzën e prokurorisë.

54. Nisur nga ky argumentim, Kolegji Penal, vlerëson se konkluzioni i gjykatës së apelit Durrës, së shtetit i është shkaktuar dëm ekonomik, nuk qëndron dhe është i gabuar në interpretim të nenit 248 të Kodit Penal dhe vjen në kundërshtim edhe me vetë legjislacionin doganor⁵⁵¹.

Sipas këtij arsyetimi, punonjësit doganorë nuk mundej që të mbanin përgjegjësi për konsumimin e veprës penale të shpërdorimit të detyrës, siç pretendonte prokuroria, pasi në këtë rast mungonte elementi i "dëmit financiar" shkaktuar interesave shtetërore. Këto interesa mbuloheshin si me vlerën e mallit që ndodhej në magazinë ashtu edhe me garancinë e vendosur nga subjekti tregtar. Pranimi në këtë rast nga gjykatat më të ulta të pretendimit të prokurorisë pa e analizuar aspak atë, përbënte cënim të parimit të prezumimit të pafajësisë.

E njëjta linjë arsyetimi është ndjekur nga Gjykata e Lartë edhe në një rast tjetër, ku është mbajtur qendrimi se "Po kështu, në lidhje me pasojat financiare të shkaktuara individëve, studentëve të regjistruar në degët përkatëse pranë Fakultetit "V.", ky Kolegj vëren se, së pari nga ana e organit të akuzës është pretenduar se ka patur një dëm financiar por pa u evidentuar, konkretizuar e aq më pak provuar vlera e tij. Pajoja, në rastin konkret, dëmi financiar i pretenduar, si element i anës objektive të figurës së veprës penale të parashikuar nga neni 248 i K.Penal, ashtu si edhe çdo element tjetër i saj, duhet të provohet. Në mënyrë që të konkludohet në një vendim fajësie, gjykata, në përfundim të gjykimit nuk duhet të jetë e dyzuar për mundësinë e kryerjes së veprës nga i pandehuri, në të kundërt, çdo dyshim çmohet në favor të tij.

Për më tepër, marrëdhënia e pretenduar është një marrëdhënie juridiko civile, kontraktore, mes SHLP "V." dhe secilit student, e cila mund të zgjidhet mes atyre palëve në zbatim të K.Pr.Civile dhe së dyti, këto pasoja në rastin konkret nuk kanë ardhur duke patur parasysh Udhëzimin nr.33, dt. 19.09.2014 "Për procedurat e pranimit dhe regjistrimit në institucionet e Arsimit të Lartë Publik e Privat....." me të cilin janë njohur programet e studimit të pretenduara si pasojë nga akuza, pra këto programe janë vlerësuar si të rregullta dhe në përputhje me kriteret ligjore.

Ky Kolegj vëren se, pretendimi i organit të akuzës se si pasojë e urdhrat të të pandehurit janë hapur programe jo në përputhje me kriteret ligjore nuk u provuar në gjykim, përse kohë nuk i takon akuzës të bëjë këtë përcaktim por ekspertëve përkatës të arsimit. Siç me të drejtë është pretenduar prej të pandehurit dhe mbrojtësës së tij, në dy raportet e monitorimit të hartuara nga MASH, në vitet 2012 dhe 2013, nuk ka asnjë rekomandim apo sugjerim në lidhje me shkeljet e kryera ose jo nga ky subjekt. E po kështu, vetëm pak muaj pas nxjerrjes së urdhrat të pretenduar, me vendimin nr.317, dt. 16.03.2012, Këshilli i Akreditimit ka dhënë vlerësim pozitiv për të njëjtat programe, çka krijon dyshim mbi mungesën e plotësisht të kushteve prej tyre, dyshime këto të

551 Vendimi nr.00-2014-1426 (138), datë 14.5.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

cilat në çdo rast shkojnë në favor të të pandehuri, bazuar në parimin e prezumimit të pafajësisë".⁵⁵²

Pra, edhe në këtë çështje krijimi i një situatë të dyshimtë ku institucionet përgjegjëse për arsimin, nuk kishin konstatuar asnjë shkelje, përkundrazi kishin dhënë rezultate pozitive për programet e studimit në një institucion të lartë arsimit privat, e bënte të dyshimtë fajësinë e pretenduar mbi të gjykuarin. Për rrjedhojë në këto kushte, ai prezumohej si i pafajshëm.

Në një tjetër rast, Gjykata e Lartë konstatoi mungesën e provave për falsifikimin e një procesverbalit i kryer me qëllim mashtrimin në kredi, si edhe mungesën e qëllimit për të mos kthyer kredinë. Sipas Gjykatës së Lartë "Duke patur parasysh sa më sipër, si dhe faktin se në gjykim nuk është administruar asnjë provë ku të mbështetet pretendimi i organit të akuzës se ky procesverbal nuk është mbajtur prej shtetasit V.B., apo se ajo nuk ka ditur çfarë ka firmosur pasi nuk e njihje gjuhën italiane, ky Kolegj çmos se arsyetimi i gjykatave se ky pretendim nuk qëndron është i bazuar në ligj e në prova.

Në lidhje me pretendimin e parashtruar në rekurs se i gjykuari ka paraqitur pranë bankës një vlerë më të madhe të pronave të vendosura në hipotekë se vlera e tyre reale, ky Kolegj vëren se as ky pretendim nuk qëndron, pasi siç me të drejtë është arsyetuar nga Gjykata e Apelit Tiranë, vlerësimi i këtyre pasurive është bërë jo nga i gjykuari, por nga eksperti i caktuar nga banka, vlerësim sipas të cilit ka rezultuar se fabrika e tapeteve kishte një vlerë rreth 380.000 USD, ndërsa fabrika e domateve kishte një vlerë rreth 600.000 USD, për më tepër kur këto pasuri kanë mjaftuar për shlyer kredinë, pasi në gjykim është provuar se megjithë ndërprerjen e pagimit të kredisë, kredia është ekzekutuar nga Zyra e Përmbarimit me garancinë e lënë dhe me Bankën I.SH. nuk ka asnjë lloj detyrimi

Ky Kolegj çmon të theksojë edhe një herë format e kryerjes së veprës penale për të cilën është akuzuar i gjykuari, nën dritën e veprimeve të kryera prej tij. Së pari, ka rezultuar në gjykim se kredia pranë Bankës I.SH. nuk është marrë prej të gjykuarit por prej personit juridik, "G.D.T." sh.p.k. dhe veprimet i gjykuari i ka kryer si administrator i këtij subjekti, në emër dhe për llogari të tij, i autorizuar nga shoqëria mëmë "G. SRL" pikërisht për këtë qëllim me vendim të Këshillit të Administrimit të kësaj shoqërie dhe jo si person fizik. Së dyti: Është provuar se pasuritë e vëna si garanci jo vetëm që nuk janë fiktive, pra jo reale, por as nuk janë në pronësi të një subjekti tjetër por në bashkëpronësi të personit juridik kredimarrës "G.D.T." sh.p.k., me shtetasit V.B. dhe T.M.. Pra këto pasuri janë në pronësi të shoqërisë së tapeteve shkodra, ortakët e të cilës, "G.D.T." sh.p.k., V.B. dhe T.M., me procesverbalin dt. 29.04.1998, kanë rënë dakord për vënien e tyre si kolateral në funksion të shlyerjes së kredisë së marrë nga "G.D.T." sh.p.k. Ky procesverbal nuk ka rezultuar i falsifikuar dhe as i pavlefshëm, jo vetëm në momentin e marrjes së kredisë nga Banka I.SH. por as më vonë. Pra, në veprimet e të gjykuarit nuk konstatohen elementët e anës objektive të figurës së veprës penale për të cilën ai është akuzuar.

Gjithashtu, ky Kolegj çmon të drejtë e të bazuar qëndrimin e mbajtur nga Gjykata e Apelit Tiranë se: "...Prokuroria pretendon se i pandehuri e ka marrë këtë shumë kredie me qëllim për mos ta kthyer më. - Ky pretendim nuk qëndron pasi nga ana e të pandehurit janë paguar dy këstet e para të kredisë dhe ndërprerja ka ndodhur për shkak se ai është shkarkuar nga detyra e Administratorit të firmës. - Përveç pagimit të dy kësteve ai ka lënë në garanci dhe dy objekte të cilat kanë qenë të përbashkëta dhe në pronësi të të pandehurit dhe të dëshmitarëve. Ndërprerja e mospagimit të kredisë nuk është kryer me dëshirën e të pandehurit por nga shkaqe të pavarura prej tij. Ky fakt tregon se ana subjektive e të pandehurit ka qenë dëshira për ta shlyer kredinë në bankën I.SH.", për sa kohë që nga provat e administruara në gjykim ka rezultuar se nga kredimarrësi janë likuiduar dy këstet e kredive dhe më pas është ndërprerë pagesa pasi në dt. 13.03.2000, në bazë të dorëheqjes së paraqitur nga i gjykuari M.A. që në fillim të vitit 1999, këshilli i administrimit të shoqërisë G. SRL, ka vendosur të pranojë këtë dorëheqje dhe ta zëvendësojë të pandehurin me shtetasin italian L.N., të cilit i janë dorëzuar të gjitha librat e shoqërive dhe kontabilitetit. Në këto kushte, shlyerja

e kredisë duhet të vazhdonte nga kredimarrësi që në rastin konkret ka qenë personi juridik "G.D.T." sh.p.k. dhe jo nga i gjykuari. Pra, nuk evidentohet ana objektive e veprës penale mashtrimi në kredi, dashja, si formë e fajësisë së kryerjes së saj dhe qëllimi për të mos e kthyer më".⁵⁵³

Qartazi në këtë rast, elementët në favor të të gjykuarit ishin anashkaluar nga gjykatat e zakonshme dhe nuk ishin çmuar. Kjo duket qartë në shmangien e veprimeve të organeve të personave juridike si edhe të vetë Bankës, të cilat nuk merreshin në konsideratë, megjithëse ishin përfituese të kredisë dhe kishin personalitet juridik të ndryshëm nga i gjykuari. Për rrjedhojë këto gjykata kishin treguar paragjykim të çështjes dhe cënim të parimit të prezumimit të pafajësisë.

Sipas praktikës së Gjykatës së Lartë, ky parim shtrihet edhe në rastin kur bazuar në një gjykim të shkurtuar, gjykata e shkallës së parë e ka shpallur të pafajshëm të gjykuarin. Edhe në rast se ankimi paraqitet nga prokurori, pozita e të gjykuarit nuk mundet që të cënohet bazuar në të njëjta prova, por duke i bërë një vlerësim të ndryshëm të tyre. Më konkretisht sipas Gjykatës së Lartë "57. Parimi i prezumimit të pafajësisë, në shkallën e dytë të gjykimit, nuk mund të zbatohet i veçuar nga parimi i mosrëndimit të pozitës të të pandehurit gjatë shqyrtimit të çështjes mbi ankimin e palëve të gjykimit penal. Nevoja për harmonizimin e këtyre dy parimeve në shkallën e dytë të gjykimit duhet të jetë mbajtur parasysht nga ligjvënësi në ndryshimet e fundit të Kodit të Procedurës Penale në vitin 2017, kur ka parashikuar si risi në procedurën e gjykimit në shkallë të dytë, nëpërmjet një dispozitë ndaluese, pamundësinë e gjykatës së apelit për të bërë një vlerësim të ndryshëm të provave të marra gjatë gjykimit në shkallë të parë, për rastin kur objekt ankimimi është një vendim pafajësie.

...

61. Si rregull Prokurori duhet të ankimojë vendimin e ndërmjetëm për gjykimin e shkurtuar së bashku me vendimin përfundimtar pasi në shqyrtimin e ankimit Gjykatat e Apelit duhet tu përmbahen atyre të paraqitura në ankimin e prokurorit, duke iu përmbajtur në mënyrë rigorozë kufizimeve ligjore të parashikuara për procedurën e shqyrtimit gjyqësor në shkallën e dytë të gjykimit. Mbi bazën e interpretimit sistematik të paragrafit të parë dhe të katërt të nenit 427 të Kodit të Procedurës Penale, si dhe nenit 426/a paragrafi i gjashtë i Kodit të Kodit të Procedurës Penale, rezulton se në rastin e ushtrimit të së drejtës së ankimit ndaj një vendim pafajësie, nuk mund të kërkohet fajësia e të pandehurit, vetëm mbi bazën e një vlerësimi të ndryshëm të provave të marra gjatë gjykimit në shkallë të parë, dhe se për të provuar fajësinë duhet të kërkohet nga pala ankimuese, jo në seancë gjyqësore, por në kërkesën ankimore apo plotësimin e saj, sipas nenit 415/2 të KPP, marrja e provave të reja apo rimarrja e provave të shqyrtuara në shkallën e parë të gjykimit.

...

63. Sipas rregullit të përgjithshëm të parashikuar nga paragrafi i parë i nenit 427/1 të KPP, rezulton se përsëritja e shqyrtimit gjyqësor në Gjykatën e Apelit, qoftë në formën e rrimarrjes së provave të lejuara në shqyrtimin gjyqësor në shkallë të parë, qoftë në formën e marrjes së provave të reja, lejohet në qoftë se vlerësohet se nuk mund të merret vendim përfundimtar në gjendjen që janë aktet. Gjykimi i shkurtuar, sipas përcaktimeve të nenit 405/6 të KPP është konceptuar si një gjykim në gjendjen që janë aktet, që për më tepër sipas vendimit unifikues nr.2, datë 29.01.2003 të Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë, në thelb të tij si gjykim i posaçëm, ka pranimin e akteve të grumbulluara gjatë fazës së hetimit paraprak, duke evituar marrjen e provave në seancë gjyqësore dhe debatin lidhur me to.

64. Por ky këndëvshtrim i natyrës së gjykimit të shkurtuar lidhet me të pandehurin dhe sjelljen e tij ndaj procesit pranimi të akteve e heqjes dorë nga të drejta për debat mbi provat duke i pranuar ato në gjendjen që janë. Interesi i drejtësisë në rast të rëndimit të pozitës së të pandehurit në gjykimin në shkallë të dytë, nënkupton një balancim në mes të së drejtës për dëgjim të provave,

debatit e kontradiktoritetit mbi to, të drejtës për të debatuar provat e reja të pakërkua dhe së drejtës së përfitimit të gjyimit të shkurtuar me atë dhënies së një vendimi objektiv fajësie të mbështetur në prova.

65. Rimarrja e provave të njëjta apo marrja e provave të reja, me kërkesë të prokurorit ose edhe kryesisht, mbi bazën e interpretimit të mësipërm, mund të bëhet në rastin e shfuqizimit të vendimit të ndërmjetëm që ka pranuar kërkesën për gjyimin e shkurtuar, kur ndaj këtij vendimi është paraqitur ankim së bashku me vendimin përfundimtar ...

...

67. Në rast se nuk është bërë ankim ndaj vendimit të ndërmjetëm për pranimin e kërkesës të të pandehurit për gjykim të shkurtuar, gjykata e Apelit kur vlerëson së vendimi i pafajësisë nuk është i drejtë mund të përsërisë shqyrtimin gjyqsor duke marrë prova, duke i debatuar ato e dhënë mundësi të pandehurit të diskutojë mbi to, duke marrë prova të reja e në vecanti ato me dëshmitarë. Nëse nga ana e të pandehurit nuk paraqiten prova të reja dhe shqyrtimi gjyqësor i rëpërsëritur mbyllet po me ato prova për të cilat ai ka kërkuar e është procedura me gjykim të shkurtuar, të pandehurit i takon e drejta e përfitimit të uljes së 1/3 së dënimit në rast të vendimit të fajësisë nga Gjykata e Apelit. ...

68. Në të tilla kushte, në të kundërt të pretendimeve të Prokurorisë së Rrethit Gjyqësor Tiranë, rezulton se nuk mund të deklarohet në shkallën e dytë të gjyimit, fajësia e të pandehurit S.V., për të cilin është pushuar akuza nga gjykata e shkallës së parë, vetëm mbi bazën e një vlerësimi të ndryshëm të të njëjtave prova të marra, sipas gjyimit të shkurtuar nga Gjykata e Rrethit Gjyqësor Tiranë të një përsëritje shqyrtimi formal nëpërmjet një procedure të ashtuquajtur "të administrimit të provave shkresore" që është një rudiment procedural që nuk njihet në frymën e legjislacionit tonë të ri procedural".⁵⁵⁴

Nga arsyetimi i mësipërm, kuptohet që ligjvënësi, ka ndryshuar parashikimet ligjore për gjyimin në shkallë të dytë, duke ndaluar gjykatën e apelit që ta shpallë fajtor të gjykuarin, në rastin kur gjykata e shkallës së parë e ka shpallur të pafajshëm. Pra, gjykata e apelit, nuk mundet që të bëjë një rivlerësim të ndryshëm të provave dhe të arrijë në një konkluzion të ndryshëm nga gjykata e shkallës së parë. Gjykata e apelit do të duhet të riçelë hetimin gjyqësor dhe të vijojë me marrjen e provave të reja. Kjo situatë bëhet më e vështirë që të ndryshohet, nëse gjykimi në shkallën e parë është bërë në kuadër të procedurës së gjyimit të shkurtuar. Që prokuroria të ishte e suksesshme, në gjyimin në shkallë të dytë, do të duhej që së pari të kundërshtonte me ankimin përfundimtar edhe vendimin e ndërmjetëm për pranimin e kërkesës për gjykim të shkurtuar, si edhe të paraqiste prova të reja. Në çdo rast, përsëritja e të njëjtave provave, nuk mund të shërbejë si shkak për të shpallur fajtor në gjyimin në shkallë të dytë, të gjykuarin që gjykata e shkallës së parë e ka shpallur të pafajshëm.

Duke u rikthyer tek Gjykata Kushtetuese, rezulton se ky institucion, së fundmi ka konstatuar cënim të këtij parimi kushtetues duke mbajtur qëndrimin se "32. Ndërkohë, kontrolli i banesës i datës 05.07.2015 është dokumentuar me procesverbal, në të cilin janë pasqyruar sendet e sekuestruara në ambientin pranë banesës. Procesverbali i kontrollit është nënshkruar pa vërejtje nga kërkuesi dhe e ëma e tij, si dhe mban shënimin se të dy këta persona, pasi u pyetën nëse kishin fshehur prova materiale ose sende të veprës penale, kanë deklaruar se nuk kishin. Po kështu, e ëma e kërkuesit ka dhënë deklarime gjysmë ore pas kontrollit, duke mbajtur qëndrimin se nuk kishte dijeni se kujt i përkisnin armët e gjetura dhe se kush mund t'i kishte fshehur ato në ambientin (magazinë) që përdorej nga familja për materialet e punës. Sendet e sekuestruara me cilësinë e provave materiale kanë shërbyer për regjistrimin e procedimit penal nr. 1135, datë 06.07.2015 dhe kërkuesi është proceduar nën masën e sigurimit të arrestit në burg.

33. Lënda e gjetur në qeset plastike i është nënshtruar ekspertimit kimik dhe ekspertët janë shprehur se nuk mund të përcaktonin nëse ishte lëndë narkotike apo psikotrope. Mbi bazën

554 Vendimi nr.00-2023-1078 (191), datë 30.6.2023 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

e këtij ekspertimi, në datën 29.01.2016 Prokuroria pranë Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Shkodër ka vendosur pushimin e çështjes që lidhet me veprën penale "Prodhim dhe shitje e narkotikëve", të parashikuar nga neni 283 të KP-së, me arsyetimin se kryerja e kësaj veprë penale nga kërkuesi ishte e dyshimtë. Në të njëjtën datë, prokuroria ka vendosur marrjen e kërkuesit në cilësinë e të pandehurit për veprat penale të mbajtjes pa leje të armëve luftarake, armëve të ftohta dhe armëve të gjuetisë, të parashikuara nga nenet 278, paragrafi i tretë, 279, paragrafi i parë dhe 280 të KP-së. Sipas prokurorisë, akuzat provoheshin nga dy procesverbalet e datës 05.07.2015 për kontrollin e banesës dhe ambienteve përreth saj, të shoqëruar me tabelë fotografike, procesverbali i datës 05.07.2015 i sekuestrimit të provave materiale dhe tre aktet e ekspertimit të datës 07.07.2015, mbi gjendjen teknike të armëve të sekuestruara. Në vijim, në datën 15.02.2016 prokuroria ka dërguar kërkesën në gjykatë për gjykimin e çështjes penale.

...

39. Duke analizuar faktet e mësipërme, Gjykata vëren se fillimisht prokuroria, dhe më pas dy gjykatat e faktit, në deklarin e fajësisë së kërkuesit janë bazuar në 3 rrethana specifike: (i) prania e kërkuesit gjatë ushtrimit të kontrollit të banesës dhe ambienteve rrethuese të saj; (ii) gjetja dhe sekuestrimi i armëve në ambientet e jashtme të banesës; (iii) gjendja teknike e armëve, sipas akteve të ekspertimit dhe mungesa e lejes për mbajtjen e tyre. Mbi bazën e këtyre rrethanave, gjykatat e faktit kanë çliuar prokurorin nga barra e provës, duke ia kaluar kërkuesit detyrimin për të provuar se armët e sekuestruara nuk i përkisnin atij, me arsyetimin se përgjegjësia penale e veprave penale të mbajtjes së armëve ka natyrë objektive. Me fjalë të tjera, gjykatat e faktit kanë përcaktuar fajësinë e kërkuesit me anë të prezumimeve të faktit.

...

41. Në këtë drejtim, Gjykata evidenton, së pari, se përgjegjësia objektive e kërkuesit për mbajtjen pa leje të armëve në një ambient të jashtëm të banesës është një prezumim fakti i diskutueshëm në kushtet kur armët janë gjetur në një ambient të jashtëm të banesës dhe kur ai nuk jeton vetëm në banesë. Megjithatë sendet janë sekuestruar në ambientin magazinë që përdorej për nevojë pune nga familja dhe kryefamiljar ishte babai i kërkuesit, gjykatat e juridiksionit të zakonshëm kanë arritur në përfundimin e fajësisë së kërkuesit me arsyetimin jo bindës se "babai i kërkuesit nuk ka qenë në vendngjarje kur është kryer kontrolli i banesës".

20. Së dyti, Gjykata vëren se prokuroria dhe gjykatat e faktit nuk kanë kryer verifikimin e duhur të dhunës së ushtruar ndaj kërkuesit prej punonjësve të policisë gjatë kontrollit të banesës, ndonëse kishin prova dokumentare të vëna në dispozicion nga Avokati i Popullit (shih paragrafin 31 më sipër). Qëndrimin mohues të kërkuesit për akuzat, si dhe pretendimeve dhe provave të tij për dhunën e ushtruar nga Policia e Shtetit, gjykatat u janë përgjigjur se ato ishin objekt i një procedimi tjetër penal. Duke vepruar në këtë mënyrë, arsyetimi i gjykatave të faktit se procesverbali i kontrollit të banesës ishte provë për fajësinë e kërkuesit, pasi ishte nënshkruar pa vërejtje nga kërkuesi dhe e ëma e tij, pa u ndalur në analizën e faktit se procesverbali ishte nënshkruar menjëherë pas dhunimit të kërkuesit, nuk është bindës. Në këtë pikë, Gjykata rithekson se kur gjykatat e juridiksionit të zakonshëm ndodhen para pretendimeve dhe dyshimeve serioze faktike për veprime të paligjshme të organeve që procedojnë me ndjekjen penale, ato kanë detyrimin të ndërmarrin hapat e nevojshëm dhe të domosdoshëm për të kërkuar dhe sqaruar deri në fund të gjitha rrethanat e çështjes (shih vendimin nr. 14, datë 03.05.2011 të Gjykatës Kushtetuese).

42. Së treti, duke njohur rolin e gjykatave të juridiksionit të zakonshëm në përcaktimin e fakteve, bazuar në provat e shqyrtuara rregullisht, Gjykata konstaton se prokuroria dhe gjykatat e faktit kanë pranuar me fuqi të plotë provuesë procesverbalin e kontrollit të banesës, të nënshkruar pa vërejtje nga kërkuesi dhe e ëma e tij, pa dhënë asnjë shpjegim përse e ëma e kërkuesit, e pyetur edhe si deklaruuese pas gjysmë ore nga kontrolli, ka mohuar faktin që armët e gjetura i përkasin kërkuesit apo familjarëve të tjerë. Po kështu, prokuroria nuk ka verifikuar pretendimet e kërkuesit

në fazën e hetimeve paraprake, konkretisht për të hetuar ekzistencën e gjurmëve papilare mbi sendet e sekuestruara dhe eventualisht për t'i krahasuar ato me të kërkuesit. Ndonëse gjykata e shkallës së parë ka vepruar për verifikimin e këtij pretendimi, gjatë gjykimit ky ekspertim ka rezultuar i pamundur (shih paragrafin 34 më sipër).

...

45. Në vlerësim tërësor të elementeve të mësipërme, Gjykata çmon se, fillimisht, prokuroria dhe, më pas, gjykatat e juridiksionit të zakonshëm në rastin e kërkuesit nuk rezultojnë ta kenë filluar procesin me prezumimin se ky i fundit nuk ka kryer veprat penale për të cilat akuzohet. Në vijim, arsyetimi i vendimeve të gjykatave nuk dëshmon që fajësia e kërkuesit të jetë provuar përtej çdo dyshimi të arsyeshëm. Ndërsa, Gjykata e Lartë nuk ka kryer rol aktiv për të ndikuar efektivisht në vendimmarrjen e gjykatave të faktit për të synuar të drejtën dhe për të riparuar qëndrimin e tyre, me qëllim që të respektoheshin standardet kushtetuese. Për pasojë, Gjykata vlerëson se pretendimi i kërkuesit për cënimin e parimit të prezumimit të pafajësisë është i bazuar.

46. Së fundmi, edhe pse kërkuesi ka kërkuar shfuqizimin e vendimeve gjyqësore të gjykatave të të tria shkallëve, Gjykata çmon se duhet të shfuqizohet vetëm vendimi nr. 00-2022-1526, datë 24.11.2022 i Gjykatës së Lartë, duke e dërguar çështjen për shqyrtim pranë saj. Gjykata e Lartë, duke u bazuar në kompetencat si gjykatë ligji, është në pozicionin e duhur për të shqyrtuar pretendimet e kërkuesit dhe për t'i dhënë përgjigje atij në përputhje me të drejtat kushtetuese, si dhe për të riparuar gabimet e gjykatave më të ulëta.

Për rrjedhojë, Gjykata vlerëson se pretendimi i kërkuesit për cënimin e parimit të prezumimit të pafajësisë është i bazuar, sipas arsyetimit të mësipërm, ndaj kërkesa pranohet vetëm për shfuqizimin e vendimit të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë⁵⁵⁵.

Rasti i mësipërm është mjaft i rëndë dhe tregon për dështime të sistemit të drejtësisë në disa nivele. Kështu së pari, kemi dhunën fizike ushtruar ndaj të gjykuarit nga punonjësit e policisë gjatë kontrollit të banesës. Pretendimet e tij jo vetëm që nuk u dokumentuan, por prokuroria mbajti një qëndrim shumë indiferent. Kjo u shoqërua me mungesë të dokumentacionit mjekësor dhe hetim të paplotë për të verifikuar pretendimet e dhunës së ushtruar. Me tej qenë gjykatat të cilat i bazuan vendimet e tyre në prezumime të faktit, pa kryer verifikime të mjaftueshme të fakteve të pretenduara. Të gjitha këto veprime dhe mosveprime çuan në mosrespektimin e parimit të prezumimit të pafajësisë dhe mosdhënia e peshës së duhur për pretendimet dhe provat e paraqitura nga i gjykuari. Këtu shtohet edhe fakti se gjykatat më të larta nuk kanë kryer rolin e tyre për të siguruar respektimin e standardeve kushtetuese dhe mbrojtjen e të drejtave të të gjykuarit në procesin gjyqësor.

Gjykata Kushtetuese, ka konsideruar si cënim të këtij parimi, edhe rastin kur në arsyetimin e vendimit gjyqësor, gjykatat e zakonshme shmangin totalisht provat dhe argumentat e dhëna nga personi që po gjykohej. Në një rast, ku pretendohet falsifikimi i dokumentave me qëllim vërtetimin e vjetërsisë në punë me qëllim përfitimin e pagesave të pensionit, Gjykata Kushtetuese, arsyetoi se "30. Nisur nga sa më lart, në kontekstin e rrethanave të çështjes konkrete, Gjykata vëren se gjykata e apelit, ndonëse e ngarkuar me ligj për të shqyrtuar çështjen në mënyrë të plotë nga pikëpamja e fakteve dhe e ligjit, nuk është ndalur në shqyrtimin dhe analizimin/vlerësimin e provave thelbësore të kërkuesit, sipas të cilit provohet pafajësia e tij. Në këtë këndvështrim, Gjykata rithekson se vlerësimi i provave është atribut i gjykatave të zakonshme, ndërsa juridiksionit kushtetues i përket vetëm të shqyrtojë nëse parimi i prezumimit të pafajësisë është respektuar gjatë procesit gjyqësor. Në rastin në shqyrtim, Gjykata konstaton se pavarësisht se gjykata e apelit ka arsyetuar se regjistri i ish-Ndërmarrjes Gjeologjike Shkodër në pjesën që i takon kërkuesit, është tërësisht i falsifikuar, ajo nuk ka argumentuar se nga kush është falsifikuar dokumenti dhe se si ka arritur në këtë përfundim në lidhje me një dokument që

555 Vendimi nr. 63 datë 20.11.2023 i Gjykatës Kushtetuese

është administruar nga vetë DRSSH-ja, Shkodër. Gjithashtu, gjykata e apelit është mjaftuar të konsiderojë si të falsifikuar këtë dokument për shkak të fshirjeve apo ndërhyrjeve, si dhe duke u bazuar në krahasimin me të dhënat e një dokumenti tjetër, regjistri i ish-kooperativës bujqësore, që është edhe ai i prejardhur (i administruar nga DRSSH-ja). Për më tepër, gjykata e apelit ka shmangur krahasimin e këtij të fundit me të dhënat e dokumenteve të tjera që nuk janë në harmoni me të (akti i DRSSH-së, Shkodër për verifikimin e vjetërsisë, ku rezultojnë se kërkuesi ka punuar në kooperativë ndërkohë që kryente shërbimin ushtarak) apo edhe me të dhënat e dokumenteve të tjera që nuk duket se janë në kontradiktë me regjistrin e ishNdërmarrjes Gjeologjike (libreza e punës dhe vërtetimet e asistencës).

31. Për këto arsye, Gjykata vlerëson se mënyra se si ka vepruar gjykata e apelit në raport me pasojat e ardhura për kërkuesin (deklarim fajtor të tij), qoftë edhe duke mos arsyetuar se pse nuk duhet të merren në konsideratë rrethanat dhe provat e lartpërmendura (që ishin në favor të kërkuesit), vë në dyshim respektimin e së drejtës për proces të rregullt të parashikuar në nenin 42 të Kushtetutës, në drejtim të garantimit të parimit të prezumimit të pafajësisë. Në këtë mënyrë, në vlerësimin e Gjykatës, vendimi i gjykatës së apelit nuk është në përputhje dhe me parimin e barazisë së armëve, i cili, sipas jurisprudencës së Gjykatës, kërkon që, çdo palë në proces duhet të ketë mundësi të barabarta që të paraqesë çështjen e tij, pasi përndryshe argumentet e njërës palë do të prevalonin mbi argumentet e palës tjetër, për rrjedhojë e drejta për të marrë pjesë në gjykim do të zhvishej nga funksioni i saj kushtetues për të garantuar procesin e rregullt ligjor“.

Siç rezultojnë nga ky arsyetim, gjykata e apelit, ishte mjaftuar vetëm me konstatimin e korigjimeve për ta konsideruar si të falsifikuar një dokument shtetëror (regjistër), pa analizuar se kush e kishte bërë falsifikimin, pra duke prezumuar se ishte bërë nga i gjykuari, megjithëse asnjë provë nuk u administrua në këtë gjykim. Kjo qasje duket edhe në mënjanimin e provave të tjera të paraqitura nga i gjykuari, si regjistra të tjerë, vërtetime, etj.

Në jurisprudencën gjyqësore, konstatohen edhe raste, kur megjithëse është ngritur si pretendim, nuk është konstatuar shkelja e këtij parimi. Kështu sipas Gjykatës Kushtetuese, mos mbajtja e një qendrimi dhe mos shprehja për provat përpara vendimit përfundimtar nga ana e gjykatave si edhe mundësia që i është dhënë të gjykuarit për të paraqitur provat e veta, tregon për respektimin e këtij parimi.⁵⁵⁶

Gjithashtu, sipas Gjykatës Kushtetuese, nuk mund të ngrihen pretendime për cënimin e parimit të prezumimit të pafajësisë, bazuar vetëm në mënyrën si shprehen gjykatat e zakonshme në vendimin e tyre përfundimtar, por këto pretendime mund të ngrihen vetëm nëse gjykatat shprehen gjatë procesit gjyqësor.⁵⁵⁷ Në vijim të këtij arsyetimi, në një tjetër rast Gjykata Kushtetuese është shprehur se paragjykimi i çështjes do të duhet të dalë, nga aktet gjyqësore, ku të tregohet pikërisht sjellja e gjykatës apo shfaqja e opinioneve të caktuara.⁵⁵⁸ Nuk është konsideruar si cënim i parimit të prezumimit të pafajësisë, mënyra e interpretimit të ligjit nga gjykatat e zakonshme.⁵⁵⁹

Gjithashtu, Gjykata e Lartë është përballur edhe me situatën nëse publikimi në mjetet e informimit publik (media të shkruar, audiovizive, platforma elektronike etj) ka ndikuar në cënimin e parimit të prezumimit të pafajësisë. Sipas Gjykatës së Lartë, nëse gjykata e faktit, kishte bërë përpjekje maksimale për të mbajtur të fshehtë deklaratimet e dhëna nga një prej bashkëpunëtorëve të drejtësisë në fazën e hetimeve paraprake, si edhe kishte kërkuar nisjen e hetimeve përkatëse, ndaj daljes së këtij informacioni, nuk mund të konsiderohet se nga ana e saj

556 Vendimi nr.4, datë 27.2.2004 i Gjykatës Kushtetuese.

557 Vendimi nr.9, datë 28.4.2004 i Gjykatës Kushtetuese.

558 Vendimi nr.19, datë 18.9.2008 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimet nr.23, datë 23.7.2009; nr.8, datë 16.3.2011; nr.47, datë 7.11.2011; nr.49, datë 29.9.2014; nr.49, datë 10.7.2015; nr.75, datë 22.12.2015; nr. 83 datë 30.12.2016; nr.37, datë 25.4.2017; nr.45, datë 3.7.2017; nr.82, datë 21.12.2017; nr.12, datë 24.4.2018 dhe nr.13, datë 24.4.2018 të Gjykatës Kushtetuese.

559 Vendimi nr.16, datë 15.6.2009 i Gjykatës Kushtetuese.

është cënauar ky parim. Gjykata e shkallës së parë kishte refuzuar edhe marrjen e regjistrimeve të emisioneve televizive apo të seancave plenare, duke u bazuar në këtë mënyrë vetëm në **provat e administruara në gjykim**. Pikërisht kjo mënyrë sjelljeje është vlerësuar se respekton parimin e prezumimit të pafajësisë.⁵⁶⁰

Një rast mjaft interesant është situata, ku disa persona akuzohen për të njëjtën vepër penale por janë gjykuar në procese të ndryshme. Në këtë rast, ngrihet për diskutim pyetja, nëse një nga këta persona gjykohet më vonë, vendimi penal i formës së prerë të dhënë për të tjerët, a mund të përdoret si provë në gjykimin e ri, apo do të konsiderohet si paragjykim i çështjes? Gjykata Kushtetuese, mbajti qëndrimin se një vendim i formës së prerë mund të përdoret në një tjetër gjykim, vetëm përse i përket ekzistencës së faktit. Nëse gjykatat e zakonshme nuk arrijnë në një konkluzion paraprak për fajësinë e personit që po gjykohet bazuar në vendimin e mëparshëm, apo nuk i japin këtij vendimi një vlerë të paracaktuar, por shqyrtojnë të gjitha provat e paraqitura në tërësinë e tyre, si edhe i japin mundësi të gjykuarit që të paraqesë provat e tij dhe versionin e tij të ngjarjeve, atëherë parimi i prezumimit të pafajësisë nuk cënohet.⁵⁶¹

Nuk është konsideruar shkelje e parimit të prezumimit të pafajësisë edhe rasti kur prova shkencore e pasqyruar në një akt ekspertimi, përmban "hamendësim", por fajësia e personit është vlerësuar në harmoni me gjithë provat e tjera.⁵⁶²

Kjo qasje është ruajtur edhe në rastin kur nuk ka qenë e mundur që të dëgjohen disa dëshmitarë, thirrja e të cilëve ishte lënë detyrë për gjykatën e apelit, por nëse kjo gjykatë në rigjykim nuk e ka nisur procesin me bindjen se i gjykuari është fajtor për veprën penale për të cilën akuzohet dhe nëse nuk rezulton se provave dhe dëshmive të administruara në gjykatën e faktit t'u jetë dhënë një vlerë e paracaktuar, por ato janë vlerësuar në gjykim së bashku dhe në unitet me provat e tjera të administruara në proces, atëherë parimi i prezumimit të pafajësisë është respektuar.⁵⁶³

Parimi i prezumimit të pafajësisë, nuk gjen zbatim në procedurat për caktimin dhe zbatimin e masave parandaluese dhe që kanë të bëjnë me verifikimin e ligjshmërisë së krijimit të pasurisë nga persona të ndryshëm, të cilat megjithëse janë të ngjashme me procesin penal, kanë një karakter autonom.⁵⁶⁴

I njëjti qëndrim është mbajtur edhe në lidhje me legjislacionin tjetër që kishte të bënte me të ashtuquajturin legjislacion "Forca e ligjit",⁵⁶⁵ që i jepte të drejtë Policisë së Shtetit, të sekuestrointe pasurinë e personave që dyshohej se e kishin krijuar nëpërmjet veprimtarive jo të ligjshme. Në këtë rast barra e provës kalonte te vetë këta persona për të provuar ligjshmërinë e pasurisë që kishin. Në rast të kundërt, çështja i kalonte prokurorisë dhe më pas gjykatave që vendosnin për sekuestrimin e këtyre pasurive.⁵⁶⁶

Një rast të rrallë të zbatimit të parimit të prezumimit të pafajësisë e gjejmë, në një nga vendimet e hershme të Gjykatës së Lartë, e cila e zbatoi këtë parim në revokimin e masës së sigurisë së një personi që akuzohej për krime të rënda, por që gjatë fazës së hetimit ishte zgjedhur deputet i Kuvendit të Shqipërisë. Gjykata e Lartë në këtë rast, arsyetoi se me marrjen e mandatit të deputetit, për të pandehurin duhet të aplikohen të gjitha dispozitat kushtetuese dhe ligjore që lidhen me statusin e deputetit, pavarësisht se kishte një çështje penale apo ishte caktuar masë sigurimi përpara marrjes së këtij mandati. Në këtë rast, kishin ndryshuar kushtet dhe kriteret që parashikonte ligji, nga momenti kur ndaj tij është caktuar masa e sigurimit

560 Vendimi nr.00-2014-1935 (175), datë 16.7.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

561 Vendimi nr.8, datë 26.2.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

562 Vendimi nr.68, datë 14.11.2016 i Gjykatës Kushtetuese.

563 Vendimi nr.18, datë 6.3.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

564 Vendimi nr.4, datë 23.2.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

565 Akti normativ me fuqinë e ligjit, nr.1, datë 31.1.2021 "Për masat parandaluese në kuadër të forcimit të luftës kundër terrorizmit, krimit të organizuar, krimeve të rënda dhe konsolidimit të rendit e sigurisë publike".

566 Vendimi nr.4, datë 21.2.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

personal me arrest në burg, nuk ekzistonte tashmë rreziku i ikjes dhe se nuk kishte të dhëna që ky i pandehur mund të kryente një vepër tjetër penale.⁵⁶⁷ Pra, në këtë rast, megjithëse ky person ishte në hetim për kryerjen e veprimeve të dhunshme, përsëri përderisa ende nuk ishte dënuar, konsiderohej i pafajshëm. Ky element, prezumimi i pafajshëm, e lidhur edhe me zgjedhjen e tij si deputet, nga e cila prevalojnë të gjitha garancitë, solli si pasojë që Gjykata e Lartë të revokonte masën e sigurisë ndaj këtij personi.

Megjithatë, në caktimin e masave të sigurimit, standardi i prezumimit të pafajësisë si rregull nuk është i lartë. Në këtë rast mjafton që të vlerësohet dyshimi arsyeshëm i bazuar në prova. Masa e sigurimit personal nuk njehet me dënimin penal, pasi është një veprim procedural që kufizon përkohësisht lirinë e personit ndaj të cilit po zhvillohet procedimi penal. Ky kufizim është i përkohshëm dhe shkalla e tij varet nga nevojat konkrete të procesit të hetimit. Në këtë fazë të procedimit penal është i mjaftueshëm "dyshimi" se personi mund të jetë autor i mundshëm i veprës penale, dyshim i cili mbështetet në gjendjen që janë aktet e çështjes në procesin e hetimeve paraprake dhe që dallon nga koncepti i "fajësisë", i cili mbështetet në provat që janë objekt i debatit gjyqësor.⁵⁶⁸

567 Vendimi nr.459, datë 23.7.2001 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

568 Vendimi nr.00-2021-769 (80), datë 9.11.2021 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

KREU VII

GARANCITË NË PROCESIN PENAL

(Neni 31 i Kushtetutës)

7.1 Hyrje

Garantimi i të drejtave të individit gjatë procesit penal është themelore për sigurimin e drejtësisë dhe integritetit të sistemit të drejtësisë penale. Në vijimësinë e garancive të saj për personat që hetohen apo gjykohen, Kushtetuta e Shqipërisë në nenin 31 të saj parashikon se *“Gjatë procesit penal kushdo ka të drejtë: a) të vihet në dijeni menjëherë dhe hollësisht për akuzën që i bëhet, për të drejtat e tij, si dhe t’i krijohet mundësia për të njoftuar familjen ose të afërmit e tij; b) të ketë kohën dhe lehtësitë e mjaftueshme për të përgatitur mbrojtjen e vet; c) të ketë ndihmën pa pagesë të një përkthyesi, kur nuk flet ose nuk kupton gjuhën shqipe; ç) të mbrohet vetë ose me ndihmën e një mbrojtësi ligjor të zgjedhur prej tij; të komunikojë lirisht dhe privatisht me të, si dhe t’i sigurohet mbrojtja falas, kur nuk ka mjete të mjaftueshme; d) t’u bëjë pyetje dëshmitarëve të pranishëm dhe të kërkojë paraqitjen e dëshmitarëve, të ekspertëve dhe të personave të tjerë, të cilët mund të sqarojnë faktet”*.

Në përputhje me këtë dispozitë kushtetuese, çdo person i akuzuar ka të drejtë të njohë menjëherë dhe plotësisht akuzën ndaj tij, si dhe të gëzojë të drejtat e tij themelore. Kjo përfshin të drejtën për të përgatitur mbrojtjen e vetë në mënyrë të plotë dhe efikase, si dhe të ketë mundësinë për të komunikuar me familjen ose të afërmit e tij.

Në rastet kur personi i akuzuar nuk flet ose nuk kupton gjuhën shqipe, ai ka të drejtë të ketë një përkthyes të pavarur dhe pa pagesë për të siguruar që ai kupton dhe të jetë i kuptueshëm gjatë procesit penal.

Gjithashtu, kjo dispozitë siguron të drejtën për mbrojtje ligjore të zgjedhur nga personi i akuzuar ose, në rast të nevojës, mbrojtje të paguar nga shteti, nëse personi i akuzuar nuk ka mjete të mjaftueshme për të paguar një mbrojtës. Kjo siguron që personi i akuzuar të ketë një përfaqësues të denjë dhe efikas për të mbrojtur interesat e tij në gjykatë.

Përveç kësaj, personi i akuzuar ka të drejtë t’i bëjë pyetje dëshmitarëve të pranishëm dhe të kërkojë paraqitjen e dëshmitarëve, ekspertëve dhe personave të tjerë që mund të ndihmojnë në sqarimin e fakteve të rastit. Kjo siguron një proces të drejtë për të gjithë palët përfshirëse në procesin penal.

Në këtë mënyrë, neni 31 i Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë shënon një garanci thelbësore për drejtësinë dhe integritetin e procesit penal, duke i siguruar personave të akuzuar të drejtat dhe mbrojtjen e tyre në përputhje me standardet ndërkombëtare të drejtësisë.

Duke qenë se kjo dispozitë parashikon një sërë të drejtash që shërbejnë si garanci procedurale për personin që hetohet apo gjykohet, po i trajtojmë ato në vijim, në mënyrë të veçantë, duke cituar dhe jurisprudencën gjyqësore që është zhvilluar mbi këto parashikime.

7.2 E drejta për t’u njohur me akuzën që i bëhet, me të drejtat e tij dhe për të njoftuar familjen ose të afërmit.

Neni 31 i Kushtetutës, në gjermën “a” të tij parashikon se *“Gjatë procesit penal kushdo ka të drejtë: a) të vihet në dijeni menjëherë dhe hollësisht për akuzën që i bëhet, për të drejtat e tij, si dhe t’i krijohet mundësia për të njoftuar familjen ose të afërmit e tij”*. E para në renditje është

njoftimi i akuzës, sipas së cilës personi duhet që të ketë dijeni se për çfarë akuzohet, pra akuza konkrete se për cilën apo cilat vepra penale akuzohet se janë konsumuar prej tij. Menjëherë me njoftimin e akuzës, personit duhet t'i shpjegohen të drejtat që ai ka për t'u mbrojtur. Me reformën e vitit 2017,⁵⁶⁹ në Kodin e Procedurës Penale, u shtua detyrimi në mënyrë të shprehur për njoftimin e të drejtave, ku neni 34/a, parashikon se *"1. Personi nën hetim ose i pandehuri ka të drejtë: a) të njoftohet në një kohë sa më të shkurtër, në gjuhën që kupton, për veprën penale për të cilën hetohet, si edhe për shkaqet e akuzave; b) të përdorë gjuhën që flet ose kupton ose të përdorë gjuhën e shenjave, si dhe të ndihmohet nga një përkthyes dhe interpretues nëse ka paaftësi të kufizuar në të folur dhe në të dëgjuar; c) të heshtë, të paraqesë lirisht mbrojtjen e tij, si dhe të mos u përgjigjet pyetjeve të caktuara; ç) të mbrohet vetë ose me ndihmën e një mbrojtësi të zgjedhur prej tij; d) të ketë një mbrojtës të siguruar nga shteti, nëse mbrojtja është e detyrueshme ose nuk ka mundësi financiare për të pasur një mbrojtës, sipas parashikimeve të këtij Kodi dhe legjislacionit në fuqi për ndihmë juridike; dh) të takohet privatisht dhe të komunikojë me mbrojtësin që e përfaqëson; e) të ketë kohë të mjaftueshme dhe lehtësi për të përgatitur mbrojtjen; ë) të njihet me materialet e çështjes, sipas parashikimeve të këtij Kodi; f) të paraqesë prova që i shërbejnë mbrojtjes së tij; g) t'u bëjë pyetje dëshmitarëve, ekspertëve dhe të pandehurve të tjerë gjatë gjykimit; gj) të ushtrojë të drejta të tjera të parashikuara nga ky Kod. 2. Përpara marrjes në pyetje për herë të parë ose përpara kryerjes së akteve ku prania e tij është e detyrueshme, sipas ligjit, organi procedues e njofton të pandehurin për të drejtat e parashikuara në shkronjat "a", "b", "c", "ç", "d", "dh" dhe "e", të pikës 1, të këtij neni, duke i dhënë, kundrejt nënshkrimit, letrën e të drejtave në formë të shkruar. 3. Të drejtat dhe garancitë e parashikuara për të pandehurin zbatohen edhe për personin nën hetim dhe përsonin, të cilit i atribuohet vepra penale, me përjashtim të rasteve kur ky Kod parashikon ndryshe".* Siç rezulton nga përmbajtja e pikës 2 të kësaj dispozitë njoftimi i të drejtave bëhet përpara marrjes në pyetje për herë të parë ose përpara kryerjes së veprimeve të tjera procedurale dhe vërtetohet nëpërmjet nënshkrimit që i akuzuari vendos në "letrën e të drejtave".

Togfjalëshi i fundit, në mënyrën si është shkruar, merr në konsideratë faktin se personi është i ndaluar apo arrestuar dhe garanton mundësinë e personit që të njoftojë familjen apo të afërm të tjerë të tij. Ky njoftim i krijon mundësinë personit që njerëz të ndryshëm të kenë dijeni për vendodhjen e tij si edhe të angazhohen për mbrojtjen e interesave të tij.

Rasti i parë që Gjykata Kushtetuese u përball me këtë parashikim, kishte të bënte me kontrollin incidental me referim, mbi nenin 375 të Kodit të Procedurës Penale, referuar nga Gjykata e Rrethit Gjyqësor Shkodër. Kjo dispozitë pretendohet se ishte antikushtetuese, pasi i jepte Gjykatës të drejtën, që kur jepte vendimin përfundimtar, të ndryshonte cilësimin juridik të veprës penale për të cilin akuzohej një person, duke cënuar në këtë mënyrë të drejtën e tij për t'u njohur me akuzën. Gjykata Kushtetuese e rrëzoi këtë pretendim duke u shprehur se *"Një interpretim i tillë i nenit 375 të Kodit të Procedurës Penale që i jep këtë të drejtë gjykatës, del më mirë në dukje po të krahasohet me përmbajtjen e nenit 372 të këtij kodi. Në këtë dispozitë parashikohet e drejta e prokurorit për ndryshimin e akuzës dhe procedimin me akuzën përkatëse kur fakti del ndryshe nga çështje përshkruar në kërkesën për gjykim. Kurse neni 375, parashikon ndryshimin e cilësimit juridik të veprës dhe të drejtën e gjykatës t'i japë faktit një përcaktim juridik të ndryshëm nga ai që ka bërë prokurori. Ky formulim i ndryshëm i këtyre neneve ka rëndësi të veçantë. Ai tregon se gjykata nuk është organ akuze, nuk formulon akuzë të re dhe as e ndryshon atë, por mbi bazën e faktit të paraqitur, bën cilësimin e duhur ligjor të veprës, duke i dhënë faktit një përcaktim tjetër. Në këtë rast, gjykata bën një interpretim të ligjit që ajo zbaton dhe që është në kompetencë të saj dhe nuk cënon aspak kompetencat e prokurorit.*

Gjykata, duke i dhënë faktit një përcaktim juridik të ndryshëm nga ai i prokurorit, mund të bëjë që cilësimi i ri të jetë një vepër penale më e lehtë ose më e rëndë. Në rastin e fundit nuk do

569 Ligj nr.35/2017, neni 26.

të thotë se rëndohet pozita e të pandehurit. Rëndimi i pozitës trajtohet në raport me shkallën më të lartë të gjykimit. Kur gjykata bën cilësimin e drejtë ligjor të veprës, pavarësisht nga karakteri i saj më i rëndë, ajo ka bërë një zbatim të drejtë të ligjit dhe duke vënë në dijeni palët u krijon atyre mundësinë për t'u ankuar ndaj vendimit.

Për zbatimin e nenit 375 të Kodit të Procedurës Penale, kërkohën edhe kushte të tjera. Njëri nga kushtet është që gjykata këtë ndryshim mund ta bëjë kur vepra penale është në kompetencën e saj. Në rast se vepra penale nuk është në kompetencë të gjykatës, ajo nuk mund ta bëjë ndryshimin por ia dërgon çështjen organit kompetent. Kushti tjetër është që për ndryshimin të verë në dijeni palët. Kur gjykata bën ndryshimin gjatë seancës me vendim të ndërmjetëm, ua komunikon atë palëve. Por në rast se gjykata konstaton se duhet bërë ndryshimi i cilësimit juridik të veprës pas mbylljes së shqyrtimit gjyqësor kur është tërhequr për vendim, atëherë duhet të riçelë seancën dhe të vejë në dijeni palët, dhe të dëgjojë edhe pretendimet e tyre. Kështu ajo garanton të drejtën e mbrojtjes dhe të akuzës së prokurorit. Zbatimi në këtë mënyrë i kërkesave të nenit 375 të Kodit të Procedurës Penale, është një garanci për zhvillimin e një procesi të rregullt ligjor, duke e vënë gjykatën në rolin që i takon për dhënien e drejtësisë”.⁵⁷⁰

Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, Gjykata Kushtetuese e interpretoi dispozitën në mënyrë të tillë, që gjykatat e zakonshme, duke vlerësuar mundësinë e ricilësimit juridik të veprës penale, nuk mund të jepnin vendim përfundimtar pa realizuar njoftimin paraprak të kësaj mundësie vendimmarje dhe për rrjedhojë të drejtës për t'u mbrojtur. Në rast se kjo bëhej gjatë procesit, gjykata do të duhej të merrte vendim të ndërmjetëm, ndërsa nëse ishte tërhequr për vendim përfundimtar do të duhej ta riçelte hetimin gjyqësor.

Më vonë kjo dispozitë u ndryshua nga ligjvënësi⁵⁷¹ dhe kjo provokoi një tjetër gjykim kushtetues, e inicuar nga Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Mirditë, mbi kushtetutshmërinë e kësaj norme. Gjykata Kushtetuese duke mos e shfuqizuar normën, mbajti qëndrimin se “Siç u tha edhe më lart, neni 375 i Kodit të Procedurës Penale, me ligjin nr.8813, datë 13.6.2002, ka pësuar ndryshime. Fjalët “duke vënë në dijeni palët” si detyrim për gjykatën nuk figurojnë më në formulimin e ri të kësaj dispozitë. Ky ndryshim nuk sjell si pasojë papajtueshmërinë e kësaj dispozitë, me nenin 31 të Kushtetutës.

Gjykata Kushtetuese çmon se dalja e gjykatës në seancë gjyqësore dhe vënia në dijeni e palëve për mënyrën e zgjidhjes së këtij problemi ligjor, pa u shprehur kjo më parë me vendim përfundimtar, mund t’u krijojë atyre dyshime për paragjykimin e çështjes nga ana e saj, gjë që mund të shoqërohet me një shkelje tjetër kushtetuese që lidhet me mosrespektimin e së drejtës themelore të individit për një gjykim të drejtë nga një gjykatë e paanëshme.

...

Në dallim nga kjo, neni 375 i Kodit të Procedurës Penale, parashikon rastet kur fakti që i atribuohet të pandehurit nuk ndryshon dhe mbetet i njëjtë deri në momentin e tërheqjes së gjykatës në dhomën e bisedimeve. Në një rast të tillë, është gjykata ajo që çmon dhe vendos kryesisht për t’i dhënë këtij fakti një përcaktim tjetër, të ndryshëm nga ai që ka bërë prokurori”.⁵⁷²

Në këtë rast, Gjykata Kushtetuese, duket se është tërhequr nga qëndrimi i saj i mëparshëm, që gjykata e zakonshme duhet që në çdo rast të njoftojë të gjykuarin për mundësinë e ricilësimit juridik të veprës penale. Duke qenë se ligjvënësi hoqi togfjalëshin “duke vënë në dijeni palët”, edhe Gjykata Kushtetuese, në vendimin e saj nuk e përmend më këtë detyrim për gjykatat. Mesa duket kjo këtë herë u justifikua me mundësinë që trupi gjyksesor duke vepruar në këtë mënyrë do tregonte që kishte paragjykuar çështjen. Pavarësisht kësaj, jam i mendimit që në këtë rast standardi i mbrojtjes së individit është ulur, duke qenë se nga ana e tij nuk mundet që të paraqiten argumenta apo mbrojtje në lidhje me veprën penale të re, për të cilën

570 Vendimi nr.50, datë 30.7.1999 i Gjykatës Kushtetuese.

571 Ligji nr.8813, datë 13.6.2002.

572 Vendimi nr.24, datë 30.7.2003 i Gjykatës Kushtetuese.

përfundimisht u dënua.

Ky lloj interpretimi del edhe nga qendrimi i Gjykatës së Lartë për të njëjtën dispozitë, e cila është shprehur se *“Gjykata duke i dhënë një përcaktim të ndryshëm faktit, mund të bëjë që cilësimi i ri i veprës të jetë për një vepër tjetër penale më të lehtë apo më të rëndë, dhe, në rastin e fundit nuk do të thotë se rendohet pozita e të pandehurit. Sipas nenit 375 të Kodit të Procedurës Penale, gjykata mund t’i japë faktit një përcaktim të ndryshëm nga ai që ka bërë prokurori, sepse gjykata është e pavarur dhe disponon vetë, pavarësisht nga disponimi i bërë nga ana e akuzës.*

Për këtë qëllim, ligji në nenin 375 nuk parashikon detyrimin për gjykatën që t’i japë kohë të gjykuarit për të bërë ndonjë mbrojtje të interesave të tij, kur në nenet 372, 373 dhe 374, të pandehurit i jepet kohë kur kërkohet për mbrojtjen lidhur me akuzat e reja të bëra nga prokurori. Këto të fundit janë dispozita, të cilat i referohen organit të akuzës, që përpara përfundimit të shqyrtimit gjyqësor ka të drejtë të ndryshojë akuzën, të japë një akuzë tjetër, ose të akuzojë të gjykuarin për një akuzë të re.

Për këto raste, për shkak se i pandehuri në situatën e krijuar duhet të mbrohet për këto akuza, ligji parashikon që nga gjykata i vihet kohë në dispozicion për të realizuar mbrojtjen e tij për akuzat e reja. Ndërsa në rastin e nenit 375 të K.Pr.Penale, nuk kemi procedurë të njëjtë të detyrueshme si për akuzat e reja të bëra nga ana e prokurorit gjatë gjykimit të çështjes, por me disponim të Gjykatës në vendimin përfundimtar. Gjykata, duke analizuar rrethanat e ngjarjes i jep faktit një përcaktim juridik të ndryshëm dhe ligji procedural penal nuk parashikon shtyrje të seancës gjyqësore dhe dhënien e afatit kohor për mbrojtje, kur ky ndryshim cilësimi ligjor bëhet nga ana e gjykatës në vendimin e saj përfundimtar. Ndryshe nga sa pretendohet në rekursin e paraqitur, në këtë rast nuk kemi të bëjmë me shkelje procedurale dhe cenim të të drejtave të të pandehurit në gjykim”.⁵⁷³

Pra, qartazi sipas kuptimit të ri të kësaj norme, gjykatat e zakonshme mund të ndryshonin cilësimin juridik të veprës penale pa iu dhënë mundësi palës që të mbrohej.

Megjithatë qasja e re interpretuese paraqiti disa problematika. Kështu në gjykimin kushtetues, problematike u paraqit situata kur i akuzuari, kishte kërkuar dhe gjykatat kishin pranuar, kërkesën për gjykim të shkurtuar. Në këtë rast, ndërsa akuza e ngritur nga prokuroria ishte për “moskallzim krimi”, gjykata e kishte shpallur fajtor për një vepër penale më të rëndë. Duke qenë se ky cilësim juridik dhe dënim nuk u ndryshua nga gjykata e apelit apo Gjykata e Lartë, personi nëpërmjet ankimit kushtetues individual u ankua në Gjykatën Kushtetuese e cila mbajti qëndrimin se *“30. Bazuar në këto vlerësime, Gjykata Kushtetuese vëren se, në rastin objekt shqyrtimi, Gjykata e Shkallës së Parë për Krime të Rënda duke bërë ndryshimin e cilësimit të veprës penale, pasi ka pranuar kërkesën e të pandehurit për të proceduar me gjykim të shkurtuar, nuk ka respektuar kërkesat e përcaktuara nga jurisprudenca shqiptare dhe ajo e GJEDNJ-së në lidhje me këtë institut. Pra, Gjykata e Shkallës së Parë për Krime të Rënda nuk i ka dhënë mundësinë kërkuar për të ushtruar të drejtën e mbrojtjes ndaj veprës së re penale (për më tepër më të rëndë).*

31. Në këtë këndvështrim, Gjykata Kushtetuese rithekson qëndrimin e saj se ndonëse, gjatë gjykimit të zakonshëm, është kompetencë eskuzive e gjykatave të juridiksionit të zakonshëm të bëjnë ndryshimin e cilësimit juridik të veprës penale, në gjykimet e posaçme, siç konsiderohet dhe gjykimi i shkurtuar, kjo e drejtë duhet të ushtrohet në përputhje me veçoritë e këtij gjykimi e, në veçanti me faktin se për të proceduar me këtë lloj gjykimi, përveç kërkesës së të pandehurit kërkohet detyrimisht edhe vendimi/miratimi i gjyqtarit (shih paragrafin 18 të këtij vendimi). E thënë ndryshe, gjyqtari në momentin e marrjes së vendimit, në lidhje me pranimin ose jo të kërkesës për gjykim të shkurtuar të të pandehurit, duhet të udhëhiqet jo vetëm nga parimi i ekonomisë gjyqësore (shih paragrafin 19 të këtij vendimi), por duhet të vendosë, kryesisht, në përputhje me parimin e drejtësisë efektive. Kjo do të thotë që ai, ndër të tjera, duhet të marrë në konsideratë edhe cilësimin juridik të veprës penale të përcaktuar nga prokurori. Si pasojë, nëse ka dyshime mbi

këtë cilësim, ky element mjafton që gjyqtari të rrëzojë kërkesën e të pandehurit për të proceduar me gjykim të posaçëm dhe të vazhdojë gjykimin me procedurën e zakonshme duke respektuar kështu të gjitha parimet e procesit të rregullt ligjor, si kontradiktoriteti, e drejta e mbrojtjes, etj.

32. Nisur nga kjo premisë, në përfundim të analizës së këtyre dy instituteve, Gjykata Kushtetuese çmon se nëse gjykatat e juridiksionit të zakonshëm edhe në rastin kur procedohet me gjykim të shkurtuar, njësoj si në gjykimin e zakonshëm, do të mund të bëjnë ndryshimin e cilësimit juridik të veprës penale dhe të dënojnë të pandehurin me një masë dënimi më të rëndë se ajo e kërkuar nga prokurori, instituti do të humbiste çfarëdolloj justifikimi kushtetues, për arsye se i pandehuri, duke hequr dore në mënyrë të vullnetshme nga disa parime kushtetuese si parimi i barazisë së armëve dhe nga parimi i kontradiktoritetit, do të sakrifikonte të drejtat e tij kushtetuese jo vetëm pa pasur asnjë lloj përfitimi, por edhe duke marrë një dënim më të lartë nga ai që priste.

33. Nga sa më lart, Gjykata arrin në konkluzionin se, kur nga gjykatat e juridiksionit të zakonshëm procedohet me gjykim të shkurtuar, procedim në të cilin, duke qenë se gjykata merr në konsideratë vetëm dosjen e prokurorit, nuk ekziston mundësia e realizimit të së drejtës së mbrojtjes efektive nga i pandehuri, ndryshimi i cilësimit juridik të veprës penale nga ana e gjykatës, është në kundërshtim me qëllimin e këtij gjykimi”.⁵⁷⁴

Vendimi i mësipërm megjithëse pozitiv, paraqet një lloj qendrimi jo të drejtë të Gjykatës Kushtetuese në raport me jurisprudencën e saj të mëparshme. Kështu siç e cituam më sipër, me vendimin e saj të vitit 1999, Gjykata Kushtetuese, kërkoj që gjykatat e zakonshme të riçelnin hetimin gjyqësor, nëse mendonin që cilësimi juridik i veprës penale mund të ndryshojë. Por ky qendrim nuk rezultoi në vendimin e saj të vitit 2003, cituar më sipër, ku siç e përmendëm Gjykata Kushtetuese, duket se e justifikon mohimin e mundësisë së riçeljes së hetimit gjyqësor, në favor të mos paragjykitimit të çështjes. Por në rastin e këtij vendimi, në brendinë e arsyetimit të saj, Gjykata Kushtetuese, i referohet si precedent edhe vendimit të saj të vitit 1999 dhe nuk citon aspak vendimin e vitit 2003, i cili mund të ketë shërbyer edhe si bazë vendimmarrjeje për gjykatat e zakonshme. Kjo tendencë e Gjykatës Kushtetuese për të lënë në “harresë” disa vendime të saj, tregon për një mungesë koherënce në vendimmarrjen e Gjykatës Kushtetuese, fakt ky që nuk i shërben parimit të sigurisë juridike. Në këtë rast Gjykata Kushtetuese duhej që në mënyrë të shprehur të ishte distancuar nga vendimmarrja e saj e vitit 2003.

Megjithatë pavarësisht kësaj problematike, vendimi i mësipërm i Gjykatës Kushtetuese, në thelb duket i drejtë, pasi vendosi standarde të rëndësishme nga ku përcaktohet se informimi i plotë dhe i sakte për akuzat është themeli i së drejtës për një proces të rregullt ligjor dhe një kusht themelor për garantimin e drejtësisë së procesit në tërësinë e tij. Nga ana tjetër gjykimi i shkurtuar është një procedurë e posaçme e cila mund të përdoret vetëm në përputhje me kërkesat dhe kushtet e përcaktuara nga ligji dhe jurisprudenca. Ndryshimi i cilësimit juridik të veprës penale nga gjykatat e zakonshme në një proces të gjykimin e shkurtuar duhet të përputhet me parimet e drejtësisë efektive dhe të sigurojë të drejtën e të pandehurit për një mbrojtje efektive. Gjykata vuri në dukje se do të përbënte shkelje kushtetuese dhe do të ishte në kundërshtim me qëllimin e gjykimit të shkurtuar, nëse ndryshimi i cilësimit juridik mund të sjellë që personi nën gjykim të dënohet me një masë dënimi më të rëndë se ajo e kërkuar nga prokurori, duke cënuar të drejtat kushtetuese në procesin penal.

Është e kuptueshme që luhatjet e jurisprudencës të shtrira në kohë nuk janë në favor të sigurisë juridike dhe të të drejtave themelore. Kjo është edhe arsyeja që ligjvënësi më vonë, vendosi të ndërhynte përsëri, duke parashikuar detyrimin e gjykatës së zakonshme për të njoftuar palët, në rast se shihte mundësinë e ricilësimit juridik të veprës penale.⁵⁷⁵

⁵⁷⁴ Vendimi nr.4, datë 10.2.2012 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.24 datë 30.4.2012 të Gjykatës Kushtetuese.

⁵⁷⁵ Ligj nr.35/2017, neni 207: Në nenin 375, pas pikës 1 shtohen pikat 2 dhe 3 me këtë përmbajtje: 2. Kur

Përsa i përket jurisprudencës së Gjykatës së Lartë, në lidhje me këtë të drejtë kushtetuese, pra ajo për t'u njohur me akuzën, vërejmë se Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë, kanë trajtuar këtë parim, në rastin e caktimit të masave të sigurimit. Kështu sipas Gjykatës së Lartë "Nga përmbajtja e dispozitave të analizuara më sipër, rezulton, qartësisht i shprehur, qëllimi i ligjvënësit sipas të cilit, masat e sigurimit mund të merren ndaj çdo personi që plotëson kushtet për të qenë subjekt i veprës penale. Terminologjia e përdorur nga kodi i procedurës penale për subjektet e veprave penale ndryshon nga fillimi i çështjes penale e deri në dërgimin e saj për gjykim. Emërtimi i autorëve të veprave penale fillon me termin "personi, të cilit i atribuohet vepra penale" (neni 287), "person ndaj të cilit zhvillohen hetime" (nenet 293/1, 295/1, 296/1 e 2, 302, 303/2 – "b" e "d" dhe 308 etj.) dhe "i pandehur" që ndeshet në shumë dispozita të tjera të Kodit të Procedurës Penale. Autori i mundshëm i veprës penale këto emertime i merr në faza të ndryshme të procedimit penal. Këto emertime nuk përfaqësojnë të njëjtën gjë dhe nuk kanë të njëjtin kuptim.

Termin "person të cilit i atribuohet vepra penale" e gjejmë në nenin 287 të K.Pr.Penale, që bën pjesë në kreun e dytë të titullit të gjashtë të Kodit, që flet për mënyrën si njoftohet e merr dijeni për veprën penale prokurori dhe policia. Kur njoftuesi mendon se e di se kush është autori i veprës penale, prokurori shënon në regjistrin që mbahet për njoftimin e veprave penale emrin e personit që tregon kallzuesi se është ose mund të jetë autor i veprës penale. Nuk ka asnjë dyshim se ky emërtim i përket fazës fillestare të procedimit penal. Termi "person të cilit i atribuohet vepra penale" i marrë në kontekstin e nenit 287 të K.Pr.Penale plus momentin procedural në të cilin përdoret, kuptohet se nuk mund të barazohet as me termin "person ndaj të cilit zhvillohen hetime" dhe as me termin "i pandehur". Emri i personit të cilit i atribuohet vepra penale shënohet në regjistër vetëm në ato raste kur kallzuesi mendon se e di se kush është autori i krimit. Por kjo nuk do të thotë se ai është vërtet autor i veprës penale. Nëse vërtet personi të cilit i atribuohet vepra penale është apo jo autor i veprës penale do të dalë nga një hetim i plotë e i gjithanshëm e në përputhje me ligjin.

Në fazën e hetimeve paraprake kuptohet se ndryshon dhe gjendja juridiko-procedurale penale e autorit të mundshëm të veprës penale, nga person që i atribuohet vepra penale në "person ndaj të cilit zhvillohen hetime". Këtë emërtim e mbajnë vetëm personat që dyshohen si autorë të mundshëm të veprës penale. Edhe ky, emërtimi i dytë që merr autori i mundshëm i veprës penale, gjatë hetimeve paraprake nuk mund të barazohet me termin "i pandehur". Personi ndaj të cilit zhvillohen hetime është një figurë procedurale e përkohshme, që qendron midis asaj që Kodi i Procedurës Penale e quan "person të cilit i atribuohet vepra penale" dhe "të pandehurit" e cila është një figurë me e avancuar procedurale dhe relativisht me e qëndrueshme, e cila ruhet e pandryshuar në çdo gjendje dhe shkallë të procesit penal, derisa të këtë marrë formë të prerë vendimi i pushimit, i pajfjesisë ose fajfjesisë (neni 34/2 i K.Pr.Penale).

Duke përmbledhur sa u tha më sipër, arrihet në përfundimin se figura procedurale e autorit të mundshëm të veprës penale, që nga momenti i njoftimit të saj tek prokurori e deri në momentin e përfundimit të hetimeve (neni 327) evoluon nga "person të cilit i atribuohet vepra penale" në "person ndaj të cilit zhvillohen hetime" dhe se fundi në "i pandehur", pavarësisht se çështja pushohet (neni 328) apo dërgohet për gjykim (neni 331). Si rregull, statusi i të pandehurit merret në përfundim të hetimeve, përpara se të depozitohet fashikulli i gjykimit, por ky status mund të merret edhe me përpara. Kjo është në çmimin e prokurorit. Dhe këtë prokurori mund ta bëjë në çdo fazë të hetimit deri në përfundimin e tyre. Këtë veprim prokurori e kryen vetëm pasi të këtë siguruar të dhënat e mjaftueshme (neni 34/1 i K.Pr.Penale).

Duke përfunduar theksojmë se caktimi i masave të sigurimit kundrejt autorëve të veprave penale nuk kushtëzohet me marrjen e cilësisë së të pandehurit. Përveç dispozitave të cituara e të

në përfundim të shqyrtimit gjyqësor gjykata vlerëson se fakti për të cilin akuzohet i pandehuri mund të ketë cilësim juridik më të rëndësishëm se ai që ka bërë prokurori ose viktima akuzuese, njofton palët mbi këtë mundësi dhe u jep kohën e nevojshme për t'u mbrojtur. Palët kanë të drejtë të paraqesin prova të reja. 3. Kur gjykimi zhvillohet në mungesë të të pandehurit, sipas nenit 352, të këtij Kodi, gjykata zbaton rregullat e përcaktuara në paragrafët 1 dhe 2 të tij.

analizuara më sipër kjo del edhe nga neni 5 i Kodit të Procedurës Penale ku thuhet: “Liria e personit mund të kufizohet me masa sigurimi vetëm në rastet dhe mënyrat e përcaktuara me ligj”. Rregulli i përcaktuar në nenin 5 plotësohet dhe sqarohet më së miri nga pika 4 e nenit 34 të Kodit të Procedurës Penale ku thuhet: “Dispozitat që zbatohen për të pandehurin, zbatohen edhe për personin nën hetim, me përjashtim të rasteve kur ky kod parashikon ndryshe. Ndaj këtij personi (nenkupto personi në hetim) shtrihen edhe të drejtat dhe garancitë që janë parashikuar për të pandehurin”.

...
Si përfundim, Kolegjet e Bashkuara theksojnë se masat e sigurimit mund të caktohen edhe pa u marrë personi me parë si i pandehur, me kusht që të jetë vënë në dijeni menjëherë dhe hollësisht për akuzën që i bëhet dhe për të drejtat e tij (neni 31 i Kushtetutës).⁵⁷⁶

Siç rezulton, nga arsyetimi i mësipërm, Gjykata e Lartë, ka përcaktuar se masat e sigurimit mund të merren edhe ndaj personave të cilave ende zyrtarisht nuk u është komunikuar akuza, duke lejuar zbatimin e këtyre masave pa penguar procedurat hetimore. Kjo sepse sipas Gjykatës së Lartë dhe dispozitave të KPP-së, është e qartë se masa e sigurimit mund të caktohet edhe para pyetjes së personit në rolin e të pandehurit, duke i dhënë autoriteteve mundësinë për t’i ndërmarrë këto masa në fazën fillestare të hetimit. Gjykata e Lartë ka bërë edhe sqarimin e termave të ndryshëm që përdoren në Kodin e Procedurës Penale, për statusin e personit që po hetohet dhe më konkretisht statusi i personit në hetim shndërrohet nga “personi të cilit i atribuohet vepra penale” në “person ndaj të cilit zhvillohen hetime”, duke arritur në fund në statusin “i pandehur”, i cili është një fazë më e avancuar procedurale. Megjithatë kusht kryesor është që pavarësisht se personi nuk është marrë ende i pandehur, atij t’i komunikohet arsyet për çfarë po hetohet, me qëllim që ai të vihet në dijeni dhe të ketë mundësi të përgatitet për mbrojtjen e vetë.

Në një tjetër rast, Gjykata e Lartë analizoi, situatën e zhvillimit të një procesi, pa u njoftuar akuza personave që po gjykohehin. Sipas Gjykatës së Lartë, “Rezulton se të gjykuarit B.N., A.Z. e A.D., janë dërguar për gjykim për akuzën e vjedhjes në bashkëpunim parashikuar nga neni 134/2 i Kodit Penal, pa u marrë ata të pandehur dhe pa ju komunikuar atyre akti i njoftimit të akuzës. Komunikimi nuk u është bërë as mbrojtësve të të gjykuarve, të cilët kanë qenë në mungesë.

Dihet që procedimi penal kryhet ndaj personit që ka kryer një vepër penale, pra të pandehurit, i cili e merr këtë cilësi me aktin e njoftimit të akuzës. Ky akt që kryhet në përputhje me nenin 34 të Kodit të Procedurës Penale, duhet t’i njoftohet të pandehurit dhe mbrojtësit të tij. Edhe në rastet e deklarimit të ikjes, për njoftimin e akuzës duhet të respektohen kërkesat e nenit 141 të K.Pr.Penale dhe kopja e aktit të njoftimit të akuzës t’i njoftohet mbrojtësit të personit të marrë si të pandehur. Në çështjen konkrete, organi procedues nuk ka respektuar nenin 34 të K.Pr. Penale, duke mos u dhënë të gjykuarve cilësinë e të pandehurve dhe komunikimin atyre të aktit të njoftimit të akuzës. Procesverbali i përfundimit të hetimeve dhe njohja e mbrojtësit me materialet e çështjes nuk mund të konsiderohet akt i njoftimit të akuzës **për të pandehurit**.

Në kushtet e mësipërme, gjykatat duhet të kishin konstatuar shkeljet e të drejtave të të pandehurve në procesin penal dhe t’i krijonin mundësinë organit procedues për kryerjen e detyrimeve procedurale (nëpërmjet tërheqjes së akteve).

Mos venia në dijeni e të gjykuarve për akuzën që ju bëhet, vjen në kundërshtim edhe me nenin 31/a të Kushtetutës, ku është parashikuar se «gjatë procesit penal kushdo ka të drejtë të vihet në dijeni menjëherë dhe hollësisht për akuzën që i bëhet, **për të drejtat e tij....**».

Shkeljet e lejuara nga gjykata përbëjnë shkaqe për cënimin e vendimeve, për arsye se janë shkelur parimet e një procesi të rregullt ligjor dhe të drejtat kushtetuese të të pandehurve në procesin penal. Në kuptim edhe të nenit 128/e të K.Pr.Penale, ato shkelje sjellin pavlefshmëri absolute të vendimeve”.⁵⁷⁷

576 Vendimi unifikues nr.3, datë 27.9.2002 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

577 Vendimi nr.696, datë 11.11.2002 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm nga organi i prokurorisë nuk rezulton që të ishte bërë njoftimi i akuzës vetë të gjykuarve apo mbrojtësve të tyre, ndërkohë që çështja ishte çuar për gjykim. Qartazi, kjo sjellje përbënte cënim të të drejtave të të gjykuarve që në fillim. Nga ana tjetër është e kuptueshme që një pretendim i tillë nuk do të qëndrojë nëse nga ana e organit të prokurorisë dokumentohet njoftimi i akuzës dhe për më tepër personi merret në pyetje rreth asaj akuzë.⁵⁷⁸

Mungesa e njoftimit të vetë personit është konstatuar si shkelje edhe nga GJEDNJ, e cila ka mbajtur qëndrimin se “68. Në çështjen në fjalë, Gjykata vëren se pas të paktën dy kontrolleve të pasuksesshme të shtëpisë së ankuesit, ankuesi është deklaruar që i fshihet drejtësisë nga gjykatat vendase më 11 tetor 2001. Një avokat është caktuar ta përfaqësojë atë dhe është njoftuar për akuzat ndaj ankuesit. Nuk është kundërshtuar që ankuesi nuk kishte marrë asnjë informacion zyrtar për akuzat apo datën e gjykimit të tij.

...

72. Fakti që ankuesi është mbrojtur në apel nga një avokat i caktuar nga babai i tij nuk do të thotë se ai kishte dijeni të mëparshme reale të procedurave ndaj tij. Gjykatat vendase nuk e shqyrtuan fare këtë çështje dhe Qeveria nuk parashtroi ndonjë provë për të kundërtën.

73. Së fundi, thjesht mungesa e ankuesit në shtëpi nuk mjafton për të konsideruar se ai kishte dijeni për procedurat dhe, për rrjedhojë kishte ikur. Më tej, nuk duket se është kryer ndonjë kërkim tjetër në vend apo jashtë shtetit (shih Ay Ali kundër Italisë, nr.24691/04, § 44, 14 dhjetor 2006; dhe Zunic kundër Italisë, nr.14405/05, § 60, 21 dhjetor 2006). Për më tepër, kuptohet nga dosja e çështjes se ankuesi iu dorëzua autoriteteve me qëllim që të kundërshtojë dënimin e tij in absentia sapo u njoftua për dënimin e caktuar ndaj tij.

74. Në këto rrethana, Gjykata vlerëson se nuk është treguar që ankuesi kishte dijeni të mjaftueshme të procedurave ligjore ndaj tij, që ai në mënyrë të qartë dhe të plotë autorizoi veprimet e anëtarëve të familjes së tij në apel, apo në mënyrë të qartë ka hequr dorë nga e drejta e tij për t'u paraqitur në gjykatë duke iu shmangur me paramendim drejtësisë”.⁵⁷⁹

Kjo situatë e detyroi Gjykatën e Lartë që të merrej me problematikën e njoftimit të akuzës për personat në mungesë, ku sipas së cilës “Në rastin e të gjykuarit në mungesë (rasti i katërt, i trajtuar më lart, në paragrafin 31), njohja e të pandehurit me akuzën ndodh në një fazë të avancuar të procesit penal, shpesh pasi ka përfunduar si hetimi, ashtu edhe gjykimi në shkallë të parë. Prandaj është e një rëndësie thelbësore që i pandehuri të ketë mundësi, të paktën në gjykimin në apel — i cili është gjithsesi një gjykim themeli — për të ushtruar të drejtat e tij kushtetuese thelbësore siç janë: e drejta për t'u dëgjuar, përfshirë këtu të drejtën për të zgjedhur personalisht mbrojtësin; për të kërkuar marrjen e provave nëpërmjet përsëritjes së hetimit gjyqësor si element i respektimit të parimeve të kontradiktorialitetit dhe të barazisë së armëve. Vetëm nëpërmjet plotësimit të këtij kriteri, pra mundësimit të të pandehurit për të zgjedhur vetë ose miratuar strategjinë mbrojtëse, mund të thuhet se është garantuar zhvillimi i një procesi të rregull ligjor, i cili nuk duhet të jetë një e drejtë thjesht në letër, por mundësimi i një procesi të zhvilluar në kontradiktorialitetin e palëve, duke respektuar barazinë e armëve dhe garantimin e një mbrojtje efektive.

Edhe nëse mbrojtësi i caktuar kryesisht apo ai i zgjedhur nga të afërmit do të lejohej të ushtronte ankim në apel, ky veprim përsëri do të konsiderohej si pa efekte për sa i përket të drejtës së mbrojtjes si e drejtë kushtetuese, pasi kjo e drejtë fillon, në çdo rast, veçse me njoftimin efektiv të akuzës ndaj të pandehurit. Përkundrazi, lejimi i këtyre dy kategorive mbrojtësish për të bërë ankim në apel jo vetëm që nuk do të ishte i dobishëm nga perspektiva e mbrojtjes efektive dhe ekonomisë gjyqësore (pasi në çdo rast të gjykuarit në mungesë do t'i lejohej rivendosja në afat dhe do të kishim një dublikim të panevojshëm të procedurave gjyqësore), por do të ishte i dëmshëm edhe për parimin e sigurisë juridike duke krijuar përplasje me parimin e procesit të rregullt ligjor.

578 Vendimi nr.66, datë 16.6.2003 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

579 GJENDJ, Seksioni i katërt, çështja “Shkalla kundër Shqipërisë”, aplikimi nr.26866/05, datë 10.5.2011.

Në kushtet kur parimi i procesit të rregullt ligjor ka përparësi mbi atë të sigurisë juridike, investimi i gjykatave në një proces, i cili më pas do të hapej me kërkesën e të gjykuarit në mungesë, do të sillte një proces të pavlefshëm dhe një vendim të cenueshëm që nuk krijon siguri juridike. Kjo pasi "rishqyrtimi i rekursit nga Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, në kushtet kur ai Kolegj është shprehur njëherë në lidhje me mospranimin e rekursit të paraqitur nga pala, jo për shkak të paraqitjes së tij tej afatit ligjor, bie ndesh me parimin e "res judicata" (gjësë së gjykuar), pasi i njëjti Kolegj nuk mund të shqyrtojë dhe shprehet dy herë në lidhje me rekursin e paraqitur nga e njëjta palë kundër të njëjtit vendimi të gjykatës së apelit".⁵⁸⁰

Vendimi njehsues i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë, megjithëse unifikon çështje që kanë të bëjnë me ankimin, e lidh ushtrimin e kësaj të drejtë, me momentin e njoftimit të akuzës. Vetëm në këtë rast, personi merr dijeni për veprën penale që akuzohet dhe mund të fillojë të përgatitet për mbrojtjen. Kjo garanci duhet ta shoqërojë personin që gjykohet edhe nëse në gjykimin në shkallë të parë, ai ka qenë në mungesë dhe për të është caktuar avokat kryesisht ose nga familjarët. Në rast se personi arrestohet apo ndalohet mbasi ka përfunduar gjykimi në gjykatën e shkallës së parë, atëherë kyç do të konsiderohet edhe momenti i njoftimit të akuzës. Siç do të trajtohet edhe në pjesën e ankimit, kjo mënyrë interpretimi, korrigjoi praktikën jo të drejtë që ishte krijuar më parë nga Gjykata Kushtetuese, sipas së cilës edhe avokati i caktuar kryesisht apo nga familjarët kishte të drejtën e ankimit dhe rekursit. Në këto raste kur personi mbasi arrestohej, merrte dijeni realisht për akuzën dhe procesin, praktikisht nuk kishte më mundësi që të mbrohej.

Bazuar në qasjen e mësipërme, më pas Gjykata e Lartë, ka konsideruar si jo të drejta vendimet e marra nga gjykatat më të ulta për personat që janë gjykuar në mungesë dhe për të cilët nuk ishte realizuar procesi i njoftimit të tyre sipas rregullave procedurale. Më konkretisht Gjykata e Lartë është shprehur se "17.Siç rezulton nga aktet e administruara në gjykim, hetimi dhe gjykimi i çështjes është zhvilluar në mungesë të të gjykuarit P.K..

18. Gjatë hetimit me vendimin e datës 13.07.1998 të gjykatës së shkallës së parë Fier është deklaruar ikja e të pandehurit, ku më parë me vendimin datë 10.04.1998 po të gjykatës së shkallës së parë Fier ndaj tij ishte vendosur masa e sigurimit "arrest në burg" në mungesë.

19. Gjatë gjykimit në shkallë të parë, i gjykuari P.K. është përfaqësuar nga mbrojtësi i caktuar nga familjarët e tij, sipas prokurës së posaçme nr.2905/1005 regjistri, datë 02.09.1998.

20. Gjykata e shkallës së parë Fier në përfundim të gjykimit e ka deklaruar fajor dhe dënuar më burgim të përjetshëm për kryerjen e veprave penale të parashikuar nga N.78/2 dhe 278/2 të K.Penal.

21. Gjykata e Apelit Vlorë mbasi kanë mbërritur aktet e fashikullit të gjykimit përpara fillimit të shqyrtimit gjyqësor ka realizuar procedurat e njoftimit për seancën e parë gjyqësore, e caktuar për t'u zhvilluar në datë 17.09.1999 ora 09.30. Siç provohet nga aktet e fashikullit gjykata ka vendosur njoftimin e përfaqësuesit të të gjykuarit, av.H.Spahiu të zgjedhur nga familjarët, por në dosje nuk ka të administruar asnjë fletë-thirrje dhe konfirmim në lidhje me njoftimin e të gjykuarit P.K..

22. Gjykata e Apelit Vlorë, megjithëse ka pasur një situatë të paqartë në lidhje me njoftimin e të gjykuarit P.K., ka zhvilluar gjykimin në mungesë të tij në prani të mbrojtësit të caktuar nga familjarët në disa seanca, i cili më pas është zëvendësuar nga mbrojtësi i caktuar kryesisht av.K.B.. Kjo gjykatë nuk ka verifikuar paraprakisht nëse i gjykuari ka patur njoftim për gjykimin në shkallë të dytë kundër tij si dhe nuk ka deklaruar mungesën në bazë të nenit 351 të K.Pr.Penale. Mosnjoftimi i të gjykuarit dhe mosmarja e vendimit për gjykimin në mungesë sjellin pavlefshmëri të procedurave të mëtejshme të gjykimit.

23. Procedura përcakton në veprimet paraprake që kryen gjykata për shqyrtimin e çështjes verifikimin e paraqitjes së palëve (neni 348 i K.Pr.Penale) në bazë të njoftimit paraprak

580 Vendimi unifikues nr.1, datë 10.3.2014 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

që ajo i ka kryer atyre për vendin, datën dhe orën se ku do të mbahet gjykimi. Ligji detyron që ky njoftim të realizohet në mënyrë të detyrueshme për të gjithë subjektet procedurale të cilat marrin pjesë: i) prokurorin, ii) të pandehurin, iii) mbrojtësin e tij si dhe iv) subjektet e tjera nëse ka.

24. Dhe megjithëse ishte e dukshme se njoftimi për të nuk ishte i realizuar, pasi nuk ka të administruar në dosje njoftim me konfirmim sipas N.140 të K.Pr.Penale, dhe gjykata e apelit pavarësisht se kishte detyrim ta ndiqte këtë procedurë, në kundërshtim me ligjin pa kryer procedurat fillestare të përcaktuara në këtë dispozitë, në lidhje me njoftimin ka zhvilluar gjykimin.

...

28. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vlerëson se edhe nga gjykata e shkallës së parë nuk janë respektuar procedurat për njoftimin e të pandehurit, pasi gjykata e shkallës së parë (trupi gjykues) në kundërshtim me nenin 333/2 të K.Pr.Penale nuk ka urdhëruar njoftimin e të gjykuarit por ka marrë të mirëqenë faktin se ishte në mungesë gjatë hetimeve, por është provuar tërësisht se i gjykuari i është fshehur hetimit dhe gjykimit të çështjes në ngarkim të tij⁵⁸¹.

Në praktikën e Gjykatës së Lartë, është konsideruar si shkelje e kësaj garancie kushtetuese edhe fakti nëse i gjykuari është shpallur fajtor edhe për një rrethana renduese e cila nuk parashikohej si e tillë nga vetë vepra penale. Më konkretisht sipas një arsyetimi të Gjykatës së Lartë "Në këto kushte, arsyetimi që bëjnë gjykatat e faktit që, sipas tyre, ekzistonjë disa rrethana renduese, në kryerjen e veprave penale, nga i gjykuari L.B., është haptazi i pabazuar në ligj, sepse, nuk mund të deklarohet fajtor një i gjykuar, pa patur akuzë përkatëse, të ngritur nga prokuroria edhe në lidhje me rrethanën renduese konkrete, sepse, cënohet në këtë mënyrë parimi kushtetues i të drejtës së mbrojtjes së të gjykuarit.

...

Sa më sipër, qëndrimi që kanë mbajtur gjykatat e faktit, duke konkluduar se, i pandehuri L.B., i ka kryer veprat penale, në prani të disa rrethanave renduese, përveç rrethanës së "bashkëpunimit", në kushtet kur, këto rrethana renduese, nuk i janë komunikuar atij, as gjatë hetimit dhe as gjatë gjykimit, dhe as nuk i është dhënë e drejta që të përgatisë mbrojtjen dhe të paraqesë prova, në lidhje me këto rrethana renduese, bie në kundërshtim, jo vetëm me normat ligjore të parashikuara në Kodin e Procedurës Penale, por, edhe me vendimet e Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Shqipërisë, si dhe të Gjykatës së Strasburgut⁵⁸².

Gjykata e Lartë është marrë përsëri më këtë situatë, kur ka konstatuar se gjykatat më të ulta, me vendimin përfundimtar kanë realizuar një mënyrë disponimi jo të saktë. Sipas Gjykatës së Lartë, "26. Kolegji, duke patur në vëmendje analizën e fakteve të atribuara të pandehurit H.G. në raport me aktin e njoftimit të akuzës dhe kërkesës për dërgimin e çështjes në gjyq të prokurorisë, si dhe në raport me konkluzionet e arritura nga vendimi i gjykatës së apelit, vlerëson se në rastin konkret janë shkelur dispozitat për paraqitjen e akuzave të reja, e lidhur kjo edhe me mosrespektimin e të drejtës së pandehurit për tu mbrojtur në mënyrë efektive për akuzën që i është atribuar. Në radhë të parë, Kolegji vlerëson se në analizë duhet marrë kuptimi i termave "fakt penal", "akuzë", "vepër penale" dhe "cilësim juridik". Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut (GJEDNJ) në jurisprudencën e saj ka theksuar se, 'akuzë' është njoftimi zyrtar nga ana e autoritetit kompetent, i faktit që lidhet me kryerjen e një veprë penale. 'Natyra e akuzës' është cilësimi juridik që u bëhet fakteve në akt-akuzë. 'Shkaku i akuzës' janë faktet materiale për të cilat akuzohet i pandehuri (shih vendimet e GJEDNJ, Kamasinski kundër Austrisë, datë 19.12.1989; Pelissier e Sassi kundër Francës; Drassich kundër Italisë etj.). Në referim të jurisprudencës së GJEDNJ-së, me rëndësi në funksion të garantimit të të drejtave kushtetuese dhe procedurale të pandehurit, është komunikimi i akuzës, me të gjitha elementet e saj të renditura më lart.

27. Kolegji vë në dukje se neni 248 i Kodit Penal, 'Shpërdorimi i detyrës', nuk parashikon rrethanën cilësuese 'më shumë se një herë'. Në këtë rast të pandehurit i janë atribuar dy fakte

581 Vendimi nr.00-2015-700 (45), datë 26.3.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

582 Vendimi nr.00-2014-1935 (175), datë 16.7.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

penale, për të cilat gjykata e apelit ndonëse i pranon si të provuara nuk argumenton nëse ato janë cilësuar/klasifikuar si krim vazhdues apo nëse i gjykuari duhet deklaruar fajtor për secilin fakt/akuzë të kontestuar. Në këtë drejtim, Kolegji vlerëson të drejtë pretendimet e prokurorisë për zbatim të gabuar të ligjit penal material, e lidhur kjo edhe me kontradiktat që ekzistojnë mes argumentimit dhe dispozitivit të vendimit. Gjykata e apelit pavarësisht se ka arsyetuar se vepra penale objekt akuzë është kryer/konsumuar në dy episode/fakte të ndryshme penale nga i pandehuri, në dispozitiv është zbatuar vetëm një herë neni 248 i Kodit Penale, për deklarimin fajtor të të pandehurit për veprën penale "Shpërdorim detyrë". Fakti që gjykata e apelit ka vënë një shënim 'dy herë', nuk do të thotë se dispozita penale konkrete është zbatuar për të dy faktet penale objekt akuze dhe që i janë atribuuar të pandehurit G."⁵⁸³

Pra, në rastin konkret, akuza nuk lidhej me mënyrën e disponimit nga gjykata. Kështu personi ishte akuzuar dy herë për dy episode të ndryshme për konsumimin e veprës penale "shpërdorim detyrë", akuza që ishin pranuar nga gjykata e apelit, por e cila në dispozitiv e kishte dënuar atë vetëm një herë. Në këtë rast theksohet se vepra penale e "shpërdorimit të detyrës", nuk parashikon si rrethanë rënduese, kryerjen e saj më shumë se njëherë siç parashikohet për disa vepra të tjera penale. Për këtë arsye, gjykata e apelit do të duhej të arsyetonte nëse ndodhej përballë një krimi vazhdues apo konsumimit dy herë të kësaj vepre penale.

Njoftimi i personit, është parakusht edhe për garantimin e të drejtave të tjera. Nga GJEDNJ, është konstatuar shkelje, kur ku njoftim nuk është bërë i rregullt, sipas arsyetimit se "22. Gjykata vëren se vendimi i Gjykatës së Lartë, i datës 7 korrik 2005, nuk shprehet për çështjen e mungesës së kërkuesve në seancë. Ky vendim nuk përcakton nëse Gjykata e Lartë e shqyrtoi faktin nëse ishte bërë njoftimi i duhur për seancën gjyqësore, cilat ishin arsyet, nëse kishte pasur ndonjë të tillë, që ishte gjykuar se kërkuesit ishin njoftuar në seancë, ose përse nuk ishte shtyrë seanca në pritje të njoftimit të tyre. As Gjykata kushtetuese nuk dha arsye për vendimin e saj të datës 28 mars 2006, për rrëzimin e ankesës së kërkuesve për mosnjoftimin e tyre nga Gjykata e Lartë për seancën dhe për zhvillimin e seancës në mungesë të tyre. Kjo heshtje në vetvetë nuk qëndron mirë, duke pasur parasysh përgjegjësitë e gjykatave vendase sipas nenit 6. Mungesa e arsyeve në vendimet vendase, në lidhje me njoftimin e seancave ose nevoja për praninë e palëve, duke pasur parasysh natyrën e procedurave, nuk mund të korrigjohet ex post facto në procedurat e Gjykatës.

23. Në mungesë të njoftimeve personale, kërkuesit, duke përfshirë edhe njoftimet me anë të avokatit të tyre, mundën të mësonin për seancën duke marrë iniciativën të vizitonin gjykatën ose të kontrollonin në faqen e saj në internet. Në këndvështrimin e Gjykatës, kërkuesit nuk mund të priteshin në mënyrë të arsyeshme që ta bënin një gjë të tillë për çdo njoftim të seancave të publikuara nga Gjykata e Lartë për rreth gjysmë viti që nga momenti kur ata mësuhan për apelimin. Gjykata thekson se edhe nëse palët demonstrojnë një mungesë të caktuar kujdesi, pasojat atribuar sjelljes së tyre nga gjykatat vendase duhej të ishin në proporcion me seriozitetin e moszbatimeve të tyre dhe të mbanin në konsideratë parimin e përgjithshëm për një gjykim të drejtë.

24. Në lidhje me referencën e qeverisë për ndryshim në sistemin e adresave postare apo pretendimin për mungesën e adresës së I.D., si arsye për mosnjoftimin e tij në seancë, Gjykata vëren se nuk ka asnjë tregues se ishin bërë përpjekje për të njoftuar avokatin e kërkuesve për seancën. Identiteti i avokatit njihej, dhe gjykatat e kishin prokurën e vërtetuar nga noteri sipas së cilës I.D. autorizojë të përfaqësojnë kërkuesit. Nuk kishte pasur asnjë vështirësi në njoftimin e tij për seancat e mëparshme gjatë së cilave ai kishte përfaqësuar palët, apo për t'i dorëzuar atij vendimet e këtyre gjykatave, ose apelimin e depozituar nga pala kundërshtarë në Gjykatën e Lartë. Gjithashtu, identiteti i përfaqësuesit të kërkuesve, N.B., njihej dhe prokura përkatëse i ishte vënë gjykatave në dispozicion. Mesa duket, gjykatat duhej të kishin dijeni për identitetet e kërkuesve dhe vendbanimet e tyre në SHBA. Për sa më sipër, nuk mund të thuhet se Gjykata e Lartë nuk kishte asnjë mundësi për të thirrur kërkuesit apo përfaqësuesit e tyre në seancë. Duke pasur parasysh

se çfarë rrezikohej për kërkuesit, që do të thotë përcaktimin e padisë së tyre civile për pronësinë e truallit, si edhe pasojat pasurore, nga autoritetet vendase kërkohej një kujdes i veçantë për të siguruar respektimin e plotë të garancive të nenit 6.

25. Në lidhje me argumentin e qeverisë se njoftimi publik për seancën kishte bërë të mundur që pala kundërshtare të paraqitej në Gjykatën e Lartë dhe të paraqiste çështjen e tyre, mund të demonstronte se njoftimi publik për seancat mund të bënte të mundur paraqitjen e palëve në gjykatë. Në një eventualitet tjetër, sidoqoftë, e njëjta kërkesë vlente për gjykatën për të treguar kujdes nëse ishte respektuar e drejta e palëve për të qenë të pranishëm dhe se ajo mund ta shtynte seancën në pritje të kryerjes së njoftimit.

26. Gjykata arrin në përfundimin se Gjykata e Lartë i ka privuar kërkuesit nga mundësia për të paraqitur çështjen e tyre efektivisht dhe për të gëzuar barazinë e armëve me palën kundërshtare, pasi nuk ishte përmbyshur detyrimi për të respektuar parimin për gjykim të drejtë. Kjo mangësi nuk ishte korrigjuar pasi kërkuesit kishin mësuar për vendimin e Gjykatës së Lartë.

27. Për këtë arsye, është shkelur neni 6 § 1 i Konventës⁵⁸⁴

Nga ky konstatim kuptohet qartë detyrimi për njoftimin e seancës gjyqësore, qoftë drejtëpërdrejtë personit, qoftë dhe avokatit të tij, kur ky i fundit dihej dhe nuk ka pasur pengesa të tjera komunikimi me të. Gjithashtu, njoftimi elektronik me publikim në faqen e internetit, nuk mund të konsiderohet si i mjaftueshëm, përderisa nuk mund të pritët që të interesuarit të kontrollojnë vazhdimisht faqen e internetit të institucionit, për periudha të gjata kohore.

7.3 Përgatitja e mbrojtjes

Parashikimi i gjurmës "a" të nenit 31 të Kushtetutës, lidhet më pas natyrshëm me parashikimin e gjurmës "b" të kësaj dispozitë, sipas së cilës "Gjatë procesit penal kushdo ka të drejtë: ... b) të ketë kohën dhe lehtësitë e mjaftueshme për të përgatitur mbrojtjen e vet;" Pra, mbas njoftimit të akuzës, çdo individ i duhet dhënë koha e nevojshme dhe krijuar lehtësitë e duhura për të përgatitur mbrojtjen e vetë.

Cënimi i kësaj garancie kushtetuese, është konsideruar shkelje nga ana e Gjykatës Kushtetuese, që në fillimet e jurisprndencës së saj mbi këtë parashikim, e cila ka mbajtur qëndrimin se "I pandehuri nuk është njohur me të gjitha materialet në ngarkim të tij, nga prokurori para se çështja të kalonte për gjykim, siç janë gjashtë deklaratimet e personave që kanë dijeni për çështjen, të cilat nuk ishin në dosjen hetimore më datën 5.2.1999 kur nga prokurori është bërë procesi për njohjen e të pandehurit me materialet e çështjes. Këto prova janë paraqitur vetëm në gjykatën e shkallës së parë pas disa seancave, me kërkesë të gjykatës. Në këtë vështrim, është shkelur e drejta e mbrojtjes të të gjykuarit.

Konstatohet gjithashtu, se nga data 27.7.1998 që është regjistruar çështja e të gjykuarit nga organet e hetimit dhe deri në datën 1.2.1999 që është caktuar mbrojtës, janë bërë një sërë veprimesh procedurale pa praninë e mbrojtësit, çka përbën shkelje të garancisë për realizimin në kohë të mbrojtjes (neni 31/b i Kushtetutës të Republikës së Shqipërisë). Dosja hetimore ka kaluar për gjykim më datën 5.2.1999, dmth. 4 ditë pas pjesëmarrjes së mbrojtësit, çka ka sjellë pamundësinë objektive në hetuesi për të realizuar mbrojtje efikase e në kohë.

...

Gjykata Kushtetuese konkludon, se shkeljet procedurale të rëndësishme të lejuara nga organi i akuzës dhe nga gjykata e shkallës së parë që ka deklaruar fajësinë e të pandehurit, nuk i ka korrigjuar as Gjykata e Apelit, as Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë⁵⁸⁵.

Pra, qartazi për individin janë kryer hetime pa iu caktuar një mbrojtës, kur prania e tij

584 GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Lazaris kundër Shqipërisë", aplikimi nr.48806/06, datë 20.6.2023.
585 Vendimi nr.4, datë 7.2.2001 i Gjykatës Kushtetuese.

është detyruese në fazën e hetimeve paraprake, por mbi të gjitha i gjithë materiali i përfituar gjatë hetimit nuk iu vu në dispozicion, në kohën e duhur mbrojtësit. Për këtë arsye, dukshëm nuk ishte garantuar e drejta për të pasur lehtësitë e nevojshme për të përgatitur mbrojtjen, shkelje këto që nuk u riparuan nga asnjë shkallë e pushtetit gjyqësor.

Po për këtë tematikë, njoftimin e akuzës dhe krijimin e mundësisë për të përgatitur mbrojtjen, Gjykata e Lartë, ka mbajtur qëndrimin se *"Lidhur me rëndësinë e këtyre akteve procedurale gjykata sjell në vëmendje faktin që, si për dërgimin e çështjes në gjyq, ashtu edhe për kërkesën për gjykim (akte këto, të cilat lidhen ngushtësisht me njëri tjetrin), ligjvënësi shqiptar ka vendosur standard mjaft të lartë në drejtim të garantimit të të drejtave të personave, të cilët, megjithëse kanë cilësinë e të pandehurit, para se çështja në ngarkim të tyre të dërgohet në gjyq, duhet t'u vihen në dispozicion (vetë atyre ose mbrojtësve) të gjitha aktet e procedimit penal që u përkasin atyre. Ligjvënësi ka përcaktuar procedura qartësisht të shprehura (eksplicite), respektimi me përpikmëri dhe rigorozitet i të cilave garanton, në mënyrë efektive, të drejtat e personit të njohura nga Konventa Europiane e të Drejtave të Njeriut (KEDNJ) dhe Kushtetuta e Shqipërisë për një proces të rregullt ligjor.*

Gjykata sqaron se, lidhja e ngushtë midis vendimit për dërgimin e çështjes në gjyq, nga njëra anë dhe kërkesës për gjykim, nga ana tjetër, konsiston në faktin që, bazuar në përmbajtjen e dispozitës së nenit 331 të Kodit të Procedurës Penale (e cila titullohet "Dërgimi i çështjes në gjykatë", në të cilën përcaktohet përmbajtja e kërkesës për gjykim dhe renditen elementët përbërës të saj), ligjvënësi ka vënë si parakusht që, para se të hartohet nga prokurori kërkesa për gjykim, duhet të jetë marrë prej tij vendimi për dërgimin e çështjes në gjyq. Ndërsa, për marrjen e këtij vendimi (vendimit për dërgimin e çështjes në gjyq), po nga prokurori (bazuar në përmbajtjen e pikës 2 të dispozitës së nenit 327 të Kodit të Procedurës Penale), ligjvënësi ka vendosur, si parakusht imperativ, që ai duhet të jetë siguruar më parë që i pandehuri ose mbrojtësi i tij janë njohur me aktet e çështjes.

Nga mënyra e formulimit të kësaj dispozite del që, njohja me aktet e çështjes nuk duhet kuptuar si një veprim thjesht formal. Ligjvënësi, duke përdorur shprehjen sipas së cilës, "... prokurori, pasi ... sigurohet që i pandehuri ose mbrojtësi (i tij) është njohur me aktet (e çështjes), vendos ... dërgimin e çështjes në gjykatë", kërkon siguri të plotë përse i përket procesit të realizimit të njohjes së këtyre akteve nga personi që i nënshtrohet ndjekjes penale dhe për të cilin kryhen, apo kundër të cilit drejtohen veprimet e prokurorit në fazën e hetimeve paraprake, përfshirë edhe ato veprime, të cilat emërtohen "Akte procedurale", sikundër janë edhe vendimi për dërgimin e çështjes në gjykatë dhe kërkesa për gjykim.

Gjykata vë në dukje se, nëpërmjet realizimit si duhet të procesit të njohjes së të pandehurit apo mbrojtësit me aktet e çështjes penale në ngarkim të tij, atij i jepet mundësia që, së pari, të paraqesë pretendimet eventuale rreth rregullshmërisë së procedurës së ndjekur gjatë kryerjes së veprimeve të ndryshme hetimore apo rezultateve të tyre dhe, çështje akoma më e rëndësishme, për të përgatitur një mbrojtje sa më efektive, të cilën do ta përdorë gjatë ecurisë së mëtejshme, deri në përfundimin në gjykatë të procesit penal në ngarkim të tij. Trajtimi në këtë mënyrë i rëndësisë së këtij procesi është në përputhje me frymën që del nga përmbajtja e nenit 31/a, b të Kushtetutës së Shqipërisë, ku parashikohet se: Gjatë procesit penal kushdo ka të drejtë: a) të vihet në dijeni menjëherë dhe hollësisht për akuzën që i bëhet ...; b) të ketë kohën dhe lehtësitë e mjaftueshme për të përgatitur mbrojtjen e vet.

Nga ana tjetër, ky trajtim pajtohet edhe me frymën që i jep artikulli 6(3)(a) i KEDNJ të drejtës për t'u informuar mbi akuzën dhe që i përgjigjet pretendimit legjitim të personit për të ditur pse shteti ka vepruar kundër tij, si dhe qëllimit për t'i dhënë atij informacionin që do t'i nevojitet për të përgatitur mbrojtjen.

...

Përse i përket justifikimit të përfaqësuesve të Prokurorisë së Përgjithshme për përpilimin

e disa akteve të rëndësishme procedurale brënda të njëjtës ditë (05.12.2008), akte këto që u përmendën më lart, argumenti i përfundimit, sipas tyre, të afatit të hetimit të çështjes të nesërmen, më 06.12.2009, nuk ka bazë ligjore”.⁵⁸⁶

Ky vendim i njeh meritat ligjvënësit, që ka krijuar standard tepër të lartë për të garantuar të drejtën e mbrojtjes së personave në procesin penal. Nga ana tjetër, prokuroria duhet të ndjekë me përpikmëri të gjitha hapat dhe veprimet procedurale. Mbasi ka vendosur për dërgimin e çështjes në gjykatë, ky institucion duhet të kujdeset që i pandehurit dhe/apo mbrojtësit e tij të marrin dijeni për akuzën dhe aktet e hetimit dhe të kenë mundësi dhe kohën e nevojshme për përgatitjen e mbrojtjes. Vetëm pasi të sigurohet për këtë fakt, prokuroria mundet që të vendosi në lëvizje procesin gjyqësor, nëpërmjet “kërkesës për gjykim”. Në këtë mënyrë respektohet dhe garancia e përcaktuar nga neni 31, gërma “b” e Kushtetutës.

Gjithashtu, Gjykata e Lartë e ka lidhur këtë garanci kushtetuese, edhe me rastin kur gjatë një procesi gjyqësor, prokuroria çmonte se duhej që të komunikoheshin akuza të reja. Sipas Gjykatës së Lartë, “Shkaqet e parashtruara në rekurs nga prokurori i apelit kundër dy vendimeve të lartpërmendura janë të bazuara në ligj dhe në bazë të nenit 441/1/c e K.Pr. Civile diktojnë pa tjetër prishjen e vendimit dhe kthimin e akteve për rishqyrtim.

Gjatë shqyrtimit gjyqësor prokurori i apelit ka konstatuar se të pandehurit nuk duhet të përgjigjen penalisht vetëm një herë sipas nenit 78 të Kodit Penal por dy herë pra për dy vrasjet që janë kryer si dhe për plagosje të rëndë në dëm të shtetases A. D. sipas nenit 88/1 të Kodit Penal.

Me qenë se këto akuza nuk ishin përmendur në kërkesën për gjykim dhe kishin lidhje me çështjen që gjykohej prokurori i apelit ka kërkuar prishjen e vendimit të Gjykatës së shkallës së parë dhe kthimin e akteve për rigjykim në mënyrë që t’ju komunikonte të pandehurve akuzat e reja kërkesë e cila pa të drejtë nuk është marrë ne konsideratë nga gjykata duke shkelur kështu dispozitën për paraqitjen e akuzave të reja, nenin 373 të K.Pr. Penale.

Mbi sa sipër vendimet e dy gjykatave duhet të prishen dhe aktet të kthehen për rishqyrtim pranë gjykatës së shkallës së parë në mënyrë që të pandehurve t’ju komunikohën akuzat e reja konform kërkesave të ligjit dhe njëkohësisht t’ju krijohet mundësia për të realizuar mbrojtjen garantimin e të drejtave procedurale dhe në tërësi zhvillimin e një procesi të rregullt ligjor në mbështetje të nenit 31 të Kushtetutës së Shqipërisë dhe neneve 1 dhe 6 të K.Pr. Penale”.⁵⁸⁷

Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, Gjykata e Lartë, ndryshe nga gjykatat më të ulta është konsideruar e kujdesshme, që me komunikimin e akuzave të reja të respektohet standardi për dhënien e kohës dhe lehtësive që i gjykuari të përgatisë edhe mbrojtjen e tij.

Gjykata Kushtetuese, e ka shtrirë këtë të drejtë edhe për gjykimin në gjykatën e apelit dhe në rigjykim. Kështu sipas një vendimi të Gjykatës Kushtetuese, “Gjykata e apelit dhe gjykata e rrethit, në rigjykim, kanë zhvilluar një proces jo të rregullt ligjor në kuptim të nenit 42/1 të Kushtetutës. Në radhë të parë, gjykimet janë zhvilluar pa njoftuar të pandehurin ose avokatët e tij, sipas rregullave të parashikuara në Kodin e Procedurës Penale. Kështu, ndërsa prokuroria ka paraqitur ankim ndaj vendimit nr.111, datë 25.2.1999 të gjykatës së rrethit, kopja e këtij ankimi, nuk i është dërguar kërkuarit sipas mënyrës dhe në vendin e parashikuar në nenin 140 të Kodit të Procedurës Penale për të pandehurin e lirë. Kjo kopje, së bashku me lajmërim-marrjen është dërguar në repartin 311 (burg) në datën 4.3.1999, kur i pandehuri kishte mbaruar dy ditë më parë dënimin e dhënë nga gjykata e rrethit e ndodhej në gjendje të lirë. Ndodhur para këtij fakti, Gjykata e apelit nuk mund të vazhdonte gjykimin, por të kërkonte zbatimin e nenit 414 të Kodit të Procedurës Penale për t’i njoftuar ankimin të pandehurit.

Në procesverbalin e seancës gjyqësore datë 2.4.1999 në Gjykatën e apelit, pasqyrohet sikur është thirrur për gjykim edhe kërkuari, por në të vërtetë nuk ka njoftim për të. Në dosje

586 Vendimi nr.5, datë 10.4.2009 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimin nr.00-2014-1258 (140), datë 20.5.2014 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

587 Vendimi nr.276, datë 7.7.1999 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

ndodhen dy shkresa me të njëjtin numër 19 dhe me të njëjtën datë 16.03.1999, drejtuar njëra komandës së Repartit 313 (burgut) e tjetra togës së shoqërimit, në të cilat kërkohet të shoqërohet i pandehuri në atë gjykatë. Duke marrë parasysh se i pandehuri është liruar nga burgu në datën 02.03.1999, pra 14 ditë më parë se të nisen shkresat dhe se në dosje nuk ka njoftim tjetër për të pandehurin, Gjykata Kushtetuese arrin në konkluzionin, se gjykimi i çështjes në atë gjykatë është bërë pa njoftuar të pandehurin.

Njoftimi i të pandehurit sipas Kodit të Procedurës Penale, nuk është bërë as në rigjykim në gjykatën e rrethit, aq më tepër, që nga kjo gjykatë u dënua për një vepër penale shumë më të rëndë se e mëparshmja. Për datën 15.7.1999 (dita kur u zhvillua seanca e parë e gjykimit), i është dërguar një shkresë togës së shoqërimit, me të cilën i kërkohet të shoqërojnë në gjykatë të pandehurin Xh.V., me banim në Fshatin Tapizë, Tiranë dhe një polic i togës së shoqërimit ka shënuar në të që i pandehuri ndodhet në Greqi, por nuk del nëse është njoftuar familja, fqinjët, avokatët e caktuar prej tij etj., sipas mënyrës e në vendet e parashikuara në nenin 140 të Kodit të Procedurës Penale. Jo vetëm kaq, por meqënëse njoftimi ishte i dyshimtë, gjykata, në zbatim të nenit 349 të Kodit të Procedurës Penale, duhet ta përsëristë atë përpara se të deklaronte mungesën e të caktontë mbrojtës kryesisht.

...

E drejta e të pandehurit për të zgjedhur mbrojtësin e tij është njëkohësisht edhe një detyrim për gjykatën për ta respektuar këtë të drejtë. Është e vërtetë që gjykata e rrethit në rigjykim ka caktuar mbrojtës dhe i ka dhënë kohë atij të përgatitet, por kjo nuk është e mjaftueshme për të arritur në përfundimin, se gjykata ka përmbushur detyrimet e saj kushtetuese e ligjore për realizimin e së drejtës së mbrojtjes. Është detyrë e gjykatës së rrethit dhe gjykatës së apelit të kryejnë të gjitha veprimet procedurale për njoftimin e të pandehurit, dhe vetëm kur ky nuk paraqitet, të caktojnë mbrojtës kryesisht. Për më tepër, gjykata e apelit nuk ka caktuar as mbrojtës kryesisht, por ka dëgjuar vetëm prokurorin, duke mos respektuar parimet e rëndësishme të mbrojtjes dhe të kontradiktoritetit në gjykim⁵⁸⁸.

Siç rezultojnë nga pasazhet e mësipërme, kopja e ankimit që kishte bërë prokurori nuk iu njoftua vetë të gjykuarit apo mbrojtësit të tij. Gjykata e Apelit nuk u kujdes që të ndiqte rregullat procedurale të njoftimit. Po kështu edhe gjykata e rrethit, tek e cila u dërgua çështja për rigjykim, përsëri nuk realizoi të gjitha procedurat e njoftimit. Megjithëse personi rezultonte që të ishte liruar, të dyja gjykatat i qendruan pozicionit të dërgimit të njoftimeve togës së shoqërimit dhe vendeve të ekzekutimit të dënimeve penale. Kjo situatë krijoi mospërmbushje të detyrimeve për njoftimin e personit që po gjykohej. Për më tepër, megjithëse u caktua një mbrojtës kryesisht në gjykimin në shkallë të parë gjatë rigjykimit të çështjes, konstatohet se atij nuk iu dha koha dhe lehtësitë e nevojshme për përgatitjen e mbrojtjes. Pra, në këtë rast si gjykata e apelit ashtu edhe gjykata e shkallës së parë dështuan në garantimin e kësaj garancie kushtetuese.

Oasja e mësipërme është ndjekur më pas nga Gjykata e Lartë, e cila ka mbajtur qëndrimin se "Gjykata e Apelit e ka marrë vendimin në shkelje të ligjit, sepse nuk i ka siguruar të pandehurit të drejtën për të marrë pjesë në gjykim dhe për t'u degjuar në gjykimin e çështjes në ngarkim të tij në gjykatën e Apelit. Duke mos respektuar nenin 426/1 të Kodit të Procedurës Penale dhe dispozitat që rregullojnë mënyrën e njoftimit të pandehurit në gjendje të lirë, nenet 140 dhe 141 të Kodit të Procedurës Penale, është lejuar edhe shkelja e Kushtetutës dhe Konventës Europiane të të drejtave të njeriut dhe në kuptim të nenit 128 të Kodit të Procedurës Penale vendimi i gjykatës e Apelit Durrës është absolutisht i pavlefshëm.

Gjykata e Apelit, në kuptim edhe të nenit 349 të Kodit të Procedurës Penale duhet të përsëriste njoftimin para se të deklaronte mungesën e të pandehurit dhe të caktonte mbrojtës kryesisht. Caktimi i mbrojtësit kryesisht, duke mos u zbatuar ligji për njoftimin e të gjykuarit, nuk

588 Vendimi nr.9, datë 22.2.2001 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.17, datë 4.4.2001 të Gjykatës Kushtetuese

realizon detyrimin e caktuar nga ligji për sigurimin e të drejtës së mbrojtjes të të gjykuarit. Mbrojtja caktohet kryesisht kur gjykata kryen njoftimin e të pandehurit në përputhje me kodin e procedurës penale dhe i pandehuri, megjithëse ka marrë rregullisht dijeni nuk paraqitet pa patur shkaqe”.⁵⁸⁹

Po për gjykimin në apel, Gjykata e Lartë ka mbajtur edhe qëndrimin tjetër “Se, gjatë shqyrtimit të akteve të procedimit penal që i përket të pandehurit M.B. u konstatua se, me vendimin nr.13, datë 03.03.2005 të Gjykatës së shkallës së parë për Krimet e Rënda Tiranë, ai është deklaruar fajtor dhe dënuar, përfundimisht, me 10 (dhjetë) vjet burgim për krimet e parashikuara nga nenet 140 e 278/II të K.Penal. U konstatua gjithashtu, se, më 15.03.2005, avokatja K.D., caktuar me prokurë nga vëllai i tij - K.B., paraqiti në Gjykatën e Apelit për Krimet e Rënda, kërkesë, të titulluar “Kërkesë ankimore”, në të cilën pretendohet se meqënëse nuk ka patur mundësi të njihej me vendimin e mësipërm dhe fashikullin e hetimit e gjykimin të çështjes, në një moment tjetër, pasi të njihej me materialet e dosjes, do të parashikonte, në mënyrë të detajuar, shkaqet për të cilat kundërshtonte atë vendim.

Me arsyetimin se, ky akt ankimi nuk përmban asnjë nga kërkesat e dispozitës së nenit 412 të K.Pr.Penale, Gjykata e apelit për krime të rënda, me vendimin nr.15, datë 12.04.2005 të saj, vendosi mospranimin e ankimit, vendim, të cilin Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë e gjeti të cënueshëm. Në këtë përfundim u arrit pasi, megjithëse, nga aktet u konstatua se, edhe pas paraqitjes së “kërkesës ankimore” (datë 15.03.2005), deri ditën e shqyrtimit të çështjes në apel (datë 12.04.2005), nga ana e mbrojtësve (me prokurë veç av. K.D., ishte autorizuar edhe av. F.D.) nuk u paraqitën shkaqet ligjore për të cilat kërkohej prishja e vendimit të gjykatës së shkallës së parë, që në fillim të seancës gjyqësore në apel, nga mbrojtësi i të gjykuarit - av. F.D. u kërkuar kohë për të studiuar dosjen. Gjykata, pasi dëgjoi edhe përfaqësuesen e prokurorisë, e cila u shpreh kundër kërkesës, në kundërshtim me urdhërimin e pikës 3 të dispozitës së nenit 354 të K.Pr.Penale, pa u shprehur me vendim, vazhdoi shqyrtimin gjyqësor dhe doli me vendim përfundimtar, (mospranimin e ankimit), duke mos i krijuar kështu të pandehurit M. kohën dhe lehtësitë e mjaftueshme për të përgatitur, (nëpërmjet avokatit të caktuar me prokurë), mbrojtjen e vet, garanci kushtetuese kjo e sanksionuar, në formë qartësisht të shprehur, në shkronjën “b” të dispozitës së nenit 31 të Kushtetutës së Shqipërisë”.⁵⁹⁰

Siç rezulton nga rrethanat e kësaj çështjeje, Gjykata e Apelit për Krimet e Rënda, nuk ka krijuar lehtësitë e nevojshme që i gjykuari të paraqiste mbrojtjen e vetë. Kjo pengesë lidhet me mos krijimin e mundësisë për studimin e dosjes. Qartazi në këtë rast, Gjykata e Apelit për Krimet e Rënda, nuk mori në konsideratë garancinë kushtetuese të parashikuar nga neni 31, gërma “b” e Kushtetutës duke sjellë si pasojë cënimin e saj.

Gjykata Kushtetuese, më tej, e ka shtrirë këtë garanci kushtetuese edhe për gjykimin në Gjykatën e Lartë, duke mbajtur qëndrimin se “Gjykata Kushtetuese, duke marrë parasysh rrethanat e çështjes, vlerëson se pretendimet e kërkuarit për shkelje të së drejtës për një proces të rregullt ligjor sipas kritereve të nenit 42 të Kushtetutës dhe nenit 6 të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut, janë të bazuara dhe për rrjedhojë kërkesa e tij duhet të pranohet.

Nga materialet e dosjes, të administruara në gjykim, nuk rezulton të ketë ndonjë dokument apo veprim që të vërtetojë se të gjykuarit apo mbrojtësit e tij t’i jetë njoftuar rekursi i prokurorit. Një qëndrim i tillë bie në kundërshtim me kërkesat e nenit 414 të Kodit të Procedurës Penale, që detyron gjykatën që ka dhënë vendimin t’i komunikojë aktin e ankimit palës tjetër. Shkelja e këtij detyrimi ligjor e ka privuar kërkuarin edhe nga realizimi i së drejtës së mbrojtjes në Gjykatën e Lartë, sepse ai nuk është vënë në dijeni se çështja e tij do të shqyrtohej nga kjo gjykatë. Këto shkelje të vazhdueshme të normave kushtetuese e ligjore kanë cenuar të drejtën për t’u dëgjuar e për t’u mbrojtur, çka e bën procesin të parregullt në kuptimin kushtetues.

Gjykata Kushtetuese duke iu referuar edhe praktikës së saj të mëparshme disa vjeçare

589 Vendimi nr.706, datë 19.12.2001 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

590 Vendimi nr.149, datë 23.3.2006 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

ku është mbajtur i njëjti qëndrim për shkelje të kësaj natyre dhe duke e konfirmuar atë, thekson se zbatimi i standardeve të përcaktuara nga Kushtetuta dhe Konventa Europiane për të Drejtat e Njeriut, në procesin penal, është një domosdoshmëri dhe kërkesë për të afirmuar shtetin ligjor. Sipas praktikës së Gjykatës Europiane për të Drejtat e Njeriut, çdo cenim i të drejtave të individit, duhet të jetë objekti i një kontrolli efektiv i kryer nga gjyqësori duke ofruar garancinë më të mirë për pavarësi, paanësi dhe procedurë korrekte”.⁵⁹¹

Pra, edhe në këtë rast, mosnjohimi i rekursit nuk i ka krijuar të gjykuarit mundësinë për të pasur kohën e nevojshme dhe lehtësitë për përgatitjen e mbrojtjes për gjykimin në Gjykatën e Lartë.

Në një tjetër rast, Gjykata Kushtetuese, vuri në dukje pamundësinë e Gjykatës së Lartë, për të ndryshuar vendimet e gjykatave më të ulta që kishin vendosur pafajsi, duke e shpallur fajtor personin e gjykuar, duke arsyetuar se “Pretendimi i parë i kërkuarit lidhet me faktin që Gjykata e Lartë, në kundërshtim me kërkesat e Kodit të Procedurës Penale e ka zgjidhur vetë çështjen në themel duke rënduar pozitën e të gjykuarit. Ky pretendim mbështetet me arsyetimin se kërkuari ishte deklaruar i pafajshëm me vendim të gjykatës së shkallës së parë, që është lënë në fuqi nga gjykata e apelit, dhe Gjykata e Lartë, mbi rekursin e prokurorit, pa asnjë provë të re, por me një arsyetim tjetër të vendimit, e ka deklaruar fajtor dhe dënuar atë. ...

...

Në këtë rast, garantimi i së drejtës së mbrojtjes merr rëndësi të veçantë për kërkuarin, pasi ai, nga gjendja e favorshme që ishte krijuar për të si rezultat i marrjes së pafajësisë, u vu papritur në një pozitë të pafavorshme, për të cilën duhej të përgatiste mbrojtjen e tij. Në rastin konkret Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë për të zbatuar drejt kërkesat e Kushtetutës dhe të ligjit procedural, pas prishjes së vendimeve, duhej ta kthente çështjen për rigjykim për t’i dhënë mundësi kërkuarit të përfitojë të drejtat që garanton neni 31 i Kushtetutës gjatë procesit penal lidhur me kohën dhe lehtësitë e nevojshme për të përgatitur mbrojtjen e vet”.⁵⁹²

Në këtë çështje, Gjykata Kushtetuese, konstatoi se Gjykata e Lartë, nga gjykatë ligji ishte kthyer në gjykatë fakti, duke rivlerësuar provat e administruara nga gjykatat më të ulta dhe duke e shpallur fajtor të gjykuarin. Kjo qasje, praktikisht nuk i jepte mundësinë të gjykuarit që të përgatiste mbrojtjen e tij, siç konstatohet dhe në arsyetimin e Gjykatës Kushtetuese.

Problematiche është konsideruar nga Gjykata Kushtetuese, edhe mënyra e njoftimit që bën Gjykata e Lartë, mos respektimi i së cilës mund të dëmtojë mundësinë e të gjykuarit për t’u përgatitur për mbrojtjen. Kështu, referuar një çështje konkrete Gjykata Kushtetuese, mbajti qëndrimin se “13. Për sa i përket mënyrës së njoftimit të datës së seancës për gjykimin në Gjykatën e Lartë, sipas nenit 436/3 të KPP-së, sekretaria e Gjykatës së Lartë e afishon atë të paktën 10 ditë para datës së seancës.

14. Në rastin në shqyrtim, Gjykata vëren se seanca e parë gjyqësore në Gjykatën e Lartë është zhvilluar në datën 18.11.2015. Nga website i Gjykatës së Lartë, Gjykata konstaton se në listën e çështjeve penale për gjykim në këtë datë, nuk rezulton emri i kërkuarës. Nga ana tjetër, kjo listë është shpallur në 11.11.2015, duke mos respektuar afatin 10-ditor i përcaktuar nga neni 436/3 i KPP-së. Në këtë seancë nuk kanë qenë të pranishëm as kërkuarja, as mbrojtësi i zgjedhur prej saj. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë i ka caktuar kërkuarës mbrojtës kryesisht dhe e ka shtyrë seancën për në datën 02.12.2015. Edhe kjo seancë është shtyrë për shkak të mungesës së justifikuar të mbrojtësit të caktuar kryesisht. Lista e seancës së radhës, e datës 09.12.2015, është shpallur në datën 02.12.2015, përsëri duke mos u respektuar afati 10-ditor. Në këtë seancë kërkuarja është mbrojtur nga avokati i caktuar kryesisht, i cili ka depozituar edhe memorie.

15. Nga sa më lart, Gjykata vlerëson se edhe pse kërkuarës i është caktuar mbrojtës

591 Vendimi nr.15, datë 13.7.2005 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimet nr.7, datë 19.2.2007; nr.13, datë 13.4.2007;

592 Vendimi nr. 9, datë 11.5.2006 i Gjykatës Kushtetuese.

kryesisht, Gjykata e Lartë jo vetëm nuk e ka njoftuar kërkuesen për datën e seancës, duke mos respektuar dispozitën për shpalljen e listës së gjykimit dhe të afateve përkatëse, por në mungesë të paraqitjes së mbrojtësit të caktuar prej saj në gjykim, nuk i ka marrë të gjitha masat për t'i dhënë kërkueses mundësinë për të pasur një mbrojtje reale dhe efektive. Për pasojë, Gjykata çmon se ky pretendim i kërkueses është i bazuar”.⁵⁹³

Gjykata e Lartë, duke mos respektuar procedurën e njoftimit, kishte sjellë si pasojë që e gjykuara dhe mbrojtësi i zgjedhur prej saj të mos merrnin dijeni rregullisht për seancën gjyqësore. Kjo shkelje nuk mundej që të riparohej edhe nëpërmjet caktimit të mbrojtësit kryesisht.

E njëjta qasje rezulton edhe mbas reformës në Kodin e Procedurës Penale në vitet 2017 dhe 2021, që sollën ndryshime edhe në mënyrën e njoftimit të seancës gjyqësore në Gjykatën e Lartë. Por përsëri rezulton se nga ana e kësaj të fundit, respektimit i afateve dhe formës së njoftimit, nuk ka ndodhur gjithmonë. Kështu në një rast Gjykata Kushtetuese, mbajti qëndrimin se “29. Në rastin konkret, Gjykata vëren se Gjykata e Lartë në datën 03.10.2022 ka shpallur në faqen e saj zyrtare listën e çështjeve të planifikuara për shqyrtim në dhomën e këshillimit nga Kolegji Penal në datën 13.10.2022, mes të cilave edhe dy çështjet e kërkuesit, atë që është objekt i ankimit kushtetues, si dhe çështjen tjetër të regjistruar në bazë të vendimit të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Dibër të datës 21.07.2022 për deklarimin e moskompetencës së saj për shqyrtimin e kërkesës me objekt shuarjen/revokimin e masës shtrënguese “Arresti në shtëpi”. Ndërkohë, njoftimi nuk rezulton të jetë kryer me e-mail në adresën elektronike të avokatit të kërkuesit, ndonëse ai e kishte depozituar atë. Në atë ditë, me vendimin nr. 00-2022-1250 (264), datë 13.10.2022, Kolegji Penal i asaj gjykatë, në dhomën e këshillimit, ka vendosur prishjen e vendimit nr. 258, datë 17.03.2022 të gjykatës së apelit dhe lënien në fuqi të vendimit nr. 28, datë 16.03.2021 të gjykatës së shkallës së parë. Vendimi përfundimtar në datën 02.12.2022 është njoftuar në adresën elektronike të avokatit të kërkuesit, çka tregon se sekretaria e Gjykatës së Lartë ishte në dijeni se mbrojtësi kishte depozituar këtë adresë elektronike.

30. Për sa më lart, Gjykata konstaton se pavarësisht se avokati i kërkuesit ka depozituar të dhënat elektronike, ai nuk është njoftuar nëpërmjet e-mail-it për datën e seancës. Gjithashtu, Gjykata e Lartë, duke publikuar datën e zhvillimit të seancës vetëm 10 ditë para, nuk ka respektuar afatin 30-ditor të parashikuar nga neni 436, pika 3, i KPP-së për publikimin e datës së seancës në faqen zyrtare, si dhe nuk ka dhënë arsye të shkurtimit të afatit. Për rrjedhojë, Gjykata vlerëson se ka pasur shkelje të së drejtës së njoftimit e për rrjedhojë edhe të së drejtës së kërkuesit për t'u dëgjuar.

...

33. Në çështjen konkrete, Gjykata e Lartë është prirur nga shpejtësia në gjykimin e çështjes, duke e marrë në shqyrtim me prioritet në raport me çështjet e tjera të regjistruara, si dhe duke shkurtuar afatin ligjor të njoftimit me 20 ditë, pa dhënë arsye për këtë shkurtim dhe në rrethanat që as palët nuk kanë dhënë pëlqimin e tyre në drejtim të shkurtimit të tij. Në këtë kuptim, Gjykata çmon se mosrespektimi i afateve të publikimit të datës së seancës në faqen zyrtare të Gjykatës së Lartë, si dhe mosnjoftimi nga ana e sekretarisë së kësaj gjykatë të datës së seancës në adresën elektronike të depozituar nga avokati i kërkuesit, në rastin konkret përbëjnë shkelje me natyrë thelbësore, vërtetimi i të cilave ka shkaktuar pamundësinë e kërkuesit për të marrë pjesë në gjykim. Me fjalë të tjera, këto shkelje procedurale të konstatuara kanë karakter të tillë që kanë passjellë kufizimin e së drejtës për t'u dëgjuar, për t'u mbrojtur dhe të parimit të barazisë së armëve në gjykim për kërkuesin, gjykim i cili kishte interes të lartë për kërkuesin, pasi lidhej drejtpërdrejt me kufizimin e së drejtës kushtetuese për të mos u dëbuar nga territori, përveçse me anë të ekstradimitit”.⁵⁹⁴

593 Vendimi nr.71, datë 30.11.2016 i Gjykatës Kushtetuese.

594 Vendimi nr.48, datë 11.10.2023 i Gjykatës Kushtetuese.

Qartazi në këtë rast, Gjykata e Lartë është nxituar në kryerjen e disa veprimeve procedurale, sa për ta konsideruar procedurën e njoftimit si “formalisht” të bërë, por duke mos respektuar afatin e vendosur nga ligji, si edhe duke mos e njoftuar nëpërmjet postës elektronike mbrojtësin e personit që po gjykohej, Gjykata e Lartë nuk i dha mundësinë të gjykuarit, që të përgatiste në këtë shkallë të gjykimit, mbrojtjen e tij.

7.4 Garantimi i ndihmës me përkthyes për personat e huaj që heton dhe gjykohej në Shqipëri

Kushtetuta e Shqipërisë, ka disa parashikime për të huajt, ku neni 16, pika 1, parashikon se *“Të drejtat e liritë themelore, si dhe detyrimet e parashikuara në Kushtetutë për shtetasit shqiptarë vlejnë njëlloj edhe për të huajt e për personat pa shtetësi në territorin e Republikës së Shqipërisë, me përjashtim të rasteve kur Kushtetuta e lidh në mënyrë të posaçme me shtetësinë shqiptare ushtrimin e të drejtave e të lirive të caktuara”*, ndërsa neni 39, pika 3, parashikon se *“Ndalohej dëbimi kolektiv i të huajve. Dëbimi i individëve të huaj lejohet në kushtet e përcaktuara me ligj”*. Më tej, neni 40 i ligjit themelor të vendit, parashikon se *“Të huajt kanë të drejtën e strehimit në Republikën e Shqipërisë sipas ligjit”*.

Siç rezulton nga këto dispozita, Kushtetuta e Shqipërisë siguron një kornizë juridike për mbrojtjen e të drejtave dhe lirive themelore të të gjithë individëve në territorin e saj, përfshirë të huajt dhe personat pa shtetësi. Nëpërmjet neneve specifike si nenet 16, 39 dhe 40, Kushtetuta vendos parimet dhe detyrimet për trajtimin e të huajve, duke ndaluar dëbimin kolektiv dhe duke ofruar të drejtën e strehimit sipas ligjit. Neni 16 i Kushtetutës së Shqipërisë shënon një angazhim kushtetues për barazi në trajtimin e të gjithë individëve në territorin e vendit, duke përfshirë edhe të huajt dhe personat pa shtetësi. Neni 39 ndalon dëbimin kolektiv të të huajve, duke vendosur një kufizim të qartë mbi veprimet shtetërore në këtë drejtim. Në vend të kësaj, Kushtetuta e lejon dëbimin e individëve të huaj në përputhje me ligjin, duke caktuar kushte dhe procedura të drejta që duhet të respektohen për të siguruar një trajtim të drejtë dhe të barabartë. Në fund, neni 40 i Kushtetutës rregullon të drejtën e strehimit për të huajt në territorin e Shqipërisë. Sipas këtij neni, të huajt kanë të drejtën për strehim në vend në përputhje me ligjin, që e bën këtë proces të transparent dhe të kontrollueshëm nga autoritetet përgjegjëse.

Bazuar në këto parashikime, si edhe në lirinë e levizjes së njerëzve, të huajt kanë të drejtë të vijnë në Shqipëri, të qëndrojnë dhe të largohen. Në kuadër të këtyre levizjeve nuk përjashtohet mundësia që të kemi dhe vepra penale, për të cilat dyshohet se mund të jenë kryer nga persona të huaj. Këta shtetas të huaj, në shumicën e rasteve nuk kanë njohuri për gjuhën shqipe dhe për rrjedhojë Kushtetuta ka vendosur garancinë që këtyre personave t’u sigurohet një përkthyes, në mënyrë që personi që po hetohet apo gjykohet të ketë mundësinë të marrë dijeni për aktet apo veprimet procedurale dhe ecurinë e procesit, në gjuhën që ai kupton.

Në lidhje me këtë parashikim, në jurisprudencën shqiptare, gjejmë vetëm një vendim, që referon edhe në normën kushtetuese, ku Gjykata e Lartë është shprehur se *“13. Vendimi i Gjykatës së Apelit Durrës nr.10-2011-28 (1), datë 13.01.2011 është rrjedhojë e zbatimit jo të drejtë të ligjit procedural penal, në lidhje me mosrespektimin e parimit të barazisë së armëve në një proces të rregullt ligjor, siç është theksuar edhe në vendimin nr.04, datë 10.02.2012 të Gjykatës Kushtetuese “veçanërisht në procesin penal, barazia e armëve, kontradiktorialiteti dhe lidhur ngushtë me këto, realizimi i mbrojtjes së të pandehurit, garantuar shprehimisht në nenin 31 të Kushtetutës dhe nenin 6 të KEDNJ-së, përbëjnë në vetvetë elementët më thelbësorë të procesit të rregullt ligjor në kuptimin kushtetues”*.

14. Kështu konstatohet se nga ana e Gjykatës së Apelit Durrës nuk i është dhënë përgjigje dhe nuk është argumentuar pretendimi i mbrojtjes së të gjykuarit për parregullsi në procesin e përkthimit të akteve të gjuhës italiane nga ana e përkthyesit të betuar, që vjen në kundërshtim me

Nenin 383 të K.Pr.Penale.

15. Edhe Gjykata e Shkallës së Parë Kavajë me vendimin e saj nuk i ka dhënë përgjigje këtyre pretendimeve duke marrë të mirëqenë si periudhë kohore të veprimtarisë kriminale të të gjykuarit në Itali, periudhën fund viti 1997 deri në fillim të vitit 1998. (faqe 7, paragrafi 2 i vendimit nr.308, datë 15.10.2010). Siç sanksionohet edhe në Nenin 5 të KEDNJ-së, E drejta për t'u informuar me shpejtësi dhe me detaje në një gjuhë në të cilën ai kupton natyrën dhe shkakun e akuzës, është një parim i lidhur ngushtë me të drejtën e të akuzuarit për një mbrojtje të rregullt, përderisa mbrojtja e tij mund të përgatitet nëse ai di që nga fillimi natyrën e akuzës, sikurse shkaqet ligjore dhe faktike në të cilat ajo bazohet.

16. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë konstaton edhe me sy të lirë se (në faqen 94 të dosjes, paragrafi 4), nga ana e përkthyeses zyrtare është përkthyer gabim versioni origjinal i vendimit nga italishtja në gjuhën shqipe (faqe 43 e dosjes). Kështu data e përgjimit të bisedave e përkthyer 29.09.1998 në versionin origjinal është 29.09.1997.

17. Për të verifikuar gabimet e mundshme të përkthimit zyrtar të akteve të ardhura nga shtetet italian, të cilat ndikojnë në kualifikimin ligjor të veprimeve kriminale të të gjykuarit, për efekt të dënimit që parashikon legjislacioni ynë penal, është e domosdoshme të rikryhet një përkthim i sakte i akteve me ekspertë kompetente⁵⁹⁵.

Vendimarrja e mësipërme tregon që përkthimi i akteve procedurale nuk ishte bërë në mënyrë të rregullt. Kjo rezultonte nga një konstatim që vetë Gjykata e Lartë realizoi me lehtësi. Për këtë arsye, i gjithë fashikulli do të duhej të verifikohej nëse aktet ishin përkthyer në rregull apo kishte gabime të tjera që mund të ndikonin në realizimin e mbrojtjes së të gjykuarit. Ky vendim tregon se e drejta për të pasur një përkthyes për të huajt, nuk shtrihet vetëm në përkthimin e komunikimeve në seancë gjyqësore, por edhe gjatë gjithë procesit penal, përfshirë edhe për të pasur aktet hetimore të përkthyer.

Për këtë aspekt edhe GJEDNJ, lidhur me sigurimin e përkthyesit përgjatë procesit ka vlerësuar se, kjo vlen vetëm për personin i cili nuk e kupton dhe flet gjuhën zyrtare që përdoret në gjykatën ku po gjykohet, por kjo e drejtë nuk aplikohet për rastet e personave të cilët e kuptojnë gjuhën në të cilën gjykata zhvillon procesin, por dëshirojnë që të flasin vetë në një gjuhë tjetër si psh. gjuha e një minoriteti ku ai bën pjesë.⁵⁹⁶

7.5 E drejta për t'u mbrojtur.

Një person që hetohet dhe akuzohet nga autoritetet shtetërore, ka nevojë që të mbrohet. Për këtë arsye neni 31, gërma "ç", e ligjit themelor të vendit parashikon se "Gjatë procesit penal kushdo ka të drejtë: ... ç) të mbrohet vetë ose me ndihmën e një mbrojtësi ligjor të zgjedhur prej tij; të komunikojë lirisht dhe privatisht me të, si dhe t'i sigurohet mbrojtja falas, kur nuk ka mjete të mjaftueshme;" Sipas formulimit të këtij parashikimi kushtetues, në parim këtë mbrojtje individ mundet që ta realizojë vetë, por duke qenë se shumica e personave nuk kanë një formim juridik, atëherë është e këshillueshme realizimi i mbrojtjes nëpërmjet një profesionisti, nëpërmjet një avokati. Avokati prezumohet, për shkak të formimit të tij, se është njohës i normave juridike, doktrinës, si edhe të jurisprudence kombëtare dhe ndërkombëtare dhe se do të përfaqësoj interesat e klientit të tij, nëpërmjet aftësive të tij më të mira. Garancia kushtetuese, shkon edhe më tej kur përcakton se, në rast se individ nuk ka mundësi financiare për të mbuluar shpenzimet e nevojshme për përballimin e një avokati, atëherë ky duhet të sigurohet falas nga shteti.

Kodi i Procedurës Penale në nenin 48 të tij,⁵⁹⁷ ka parashikuar në pikat 1 dhe 2

595 Vendimi nr.00-2012-1568 (247), datë 3.10.2012 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

596 GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Lagerblom kundër Suedisë", aplikimi nr.26891/95, datë 14.1.2003.

597 Kodi i Procedurës Penale, neni 48: 1. I pandehuri ka të drejtë të zgjedhë jo më shumë se dy mbrojtës. 2. Zgjedhja bëhet me deklaram të bërë para organit procedues ose me akt të dhënë mbrojtësit ose të dërguar atij

numrin e mbrojtësve që mund të ketë një i pandehur, deri në dy, si edhe mënyrën e caktimit të tyre, nëpërmjet, deklarimit apo një akti përfaqësimi. Pika 3, krijon mundësinë që ky mbrojtës të caktohet edhe nga familjarët. Po ky Kod, në nenin 49, siç është formuluar në bazë të reformës së vitit 2017,⁵⁹⁸ parashikon se kategoritë që përfitojnë caktimin e një mbrojtësi nga ana e shtetit, si edhe procedurën e përgjedhjes, caktimit të tij apo edhe zëvendësimit.

Këto dy dispozita, synojnë të bëjnë sa më të efektshme parashikimin e nenit 31, gërma “ç” të Kushtetutës, në mënyrë që një person që po hetohet apo gjykohet, nëse nuk vendos që të mbrohet vetë, apo nuk ka mundësinë që të zgjedhë një mbrojtës, t’i caktohet një i tillë nga ana e autoriteteve të ndjekjes penale apo gjyqësore. Këto dispozita, si edhe mundësia që edhe familjarët të caktojnë një avokat mbrojtës, ka sjellë disa përplasje të forta midis jurisprudencës së Gjykatës së lartë dhe Gjykatës Kushtetuese, e cila do të trajtohet më tej, tek e drejta për ankim, debat ky i cili në thelb përfundoi me qasjen që insistonte Gjykata e Lartë.

Përsa i përket mbrojtësit të zgjedhur nga familjarët, i cili mbetet edhe figura me e diskutueshme në jurisprudencën tonë, Gjykata e Lartë, nëpërmjet një vendimi unifikues, mbajti qëndrimin se “Në aspektin *ratione personae*, i afërmi lejohet për të zgjedhur mbrojtës vetëm për personin (1) e ndaluar, (2) të arrestuar ose (3) të dënuar me burgim. Në lidhje me dy mundësitë e para, kuptohet lehtësisht se personi ndodhet në kushtet fizike të kufizimit të lirisë personale. Ndërkohë, përsa i përket mundësisë së tretë të parashikuar nga neni 48(3) i K.Pr.Penale – në lidhje me personin e dënuar me burgim – nisur nga parashikimi në legjislacionin tonë procedural penal të institutit të gjykimit në mungesë mund të paraqiten dy situata të ndryshme faktike.

Personi i dënuar me burgim mund të jetë në kushtet e vuajtjes së dënimit me burgim në një institucion të ekzekutimit të vendimeve penale. Në këtë rast, statusi i tij in vinculis përkon me situatën e personit të ndaluar ose të arrestuar. Element i përbashkët në të tre këto raste ka të bëjë padyshim me gjendjen e personit në kushtet e kufizimit të lirisë personale.

Një situatë tjetër mund të rezultojë në rastin e gjykimeve në mungesë. Në këtë kuptim, mundet që vendimi i dënimit me burgim të jetë dhënë në mungesë dhe ekzekutimi i vuajtjes së tij të mos jetë kryer ende. A legjitimohet i afërmi të zgjedhë mbrojtës për personin e dënuar me burgim edhe nëse vendimi për këtë të fundit është dhënë në mungesë? Po ashtu, a mundet që i afërmi të zgjedhë mbrojtës për personin i cili gjykohet në mungesë, por që nuk ka marrë njoftim efektiv për akuzat kundër tij? Para se t’i japë përgjigje kësaj pyetjeje, Gjykata do të përqëndrohet në trajtimin

rekomande. 3. Zgjedhja e mbrojtësit për personin e ndaluar, të arrestuar ose të dënuar me burgim, derisa ky person nuk e ka bërë vetë zgjedhjen, mund të bëhet nga një i afërm i tij, në format e parashikuara nga paragrafi 2

598 Kodi i Procedurës Penale, neni 49, ndryshuar nga ligji nr.35/2017: 1. Organi procedues i siguron menjëherë një mbrojtës të paguar nga shteti të pandehurit që nuk ka zgjedhur mbrojtës ose ka mbetur pa të kur: a) është nën moshën tetëmbëdhjetë vjeç; b) nuk dëgjon dhe nuk flet; c) është me aftësi të kufizuara, që e pengojnë për të realizuar vetë të drejtën e mbrojtjes; ç) është akuzuar për një vepër penale, për të cilën ligji parashikon dënim në maksimum jo më pak se 15 vjet me burgim; d) akuzohet për një vepër penale, sipas shkronjave “a” dhe “b”, të nenit 75/a, të këtij Kodi; dh) është deklaruar i ikur ose në mungesë, me vendim gjykate; e) merret në pyetje personi i arrestuar ose i ndaluar; ë) në rastet e parashikuara nga paragrafi 5, i nenit 205, ose paragrafi 1, i nenit 296, të këtij Kodi; f) në çdo rast tjetër të parashikuar nga ligji. 2. Nëse ekzistojnë arsyet për mbrojtje të detyrueshme, sipas këtij neni, organi procedues i cakton menjëherë një mbrojtës të pandehurit. Mbrojtësi ndihmon të pandehurin në të gjitha fazat e procedimit, për aq kohë sa ekzistojnë kushtet e parashikuara në pikën 1 të këtij neni. 3. Mbrojtësi i caktuar, sipas këtij neni, zgjidhet nga organi procedues nga lista e vënë në dispozicion nga Dhoma e Avokatisë. 4. Gjykata, prokurori dhe policia gjyqësore, kur duhet të kryejnë një veprim për të cilin parashikohet ndihma e mbrojtësit dhe kur i pandehuri është pa mbrojtës, njoftojnë për këtë veprim mbrojtësin e caktuar. 5. Kur kërkohet prania e mbrojtësit dhe mbrojtësi i zgjedhur ose i caktuar nuk është siguruar, nuk është paraqitur ose e ka lënë mbrojtjen, gjykata ose prokurori zbaton paragrafin 4, të nenit 350, të këtij Kodi. Nëse mungesa e tij është e përligjur, gjykata ose prokurori mund të caktojë si zëvendësues një mbrojtës tjetër, i cili ushtron të drejtat dhe merr përsipër detyrimet e mbrojtësit. 6. Mbrojtësi i caktuar mund të zëvendësohet vetëm për shkaqe të përligjura. Ai i pushon funksionet kur i pandehuri zgjedh mbrojtësin e tij. 7. Kur mbrojtja nuk mund të sigurohet sipas kësaj dispozite dhe pikës 3, të nenit 49, mbrojtja garantohet nga institucionet që administrojnë ndihmën juridike falas, sipas legjislacionit në fuqi.

e qëllimit të nenit 48 (3) të K.Pr.Penale.

E drejta për të zgjedhur mbrojtës, në funksion të nenit 31(1)(ç) të Kushtetutës dhe nenit 6 (3) të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut ("KEDNJ" ose "Konventa") është një e drejtë ekskluzivisht personale, që nuk mund t'i transferohet të afërmeve të të pandehurit. Edhe vetë mundësia e limituar, e dhënë të afërmeve për të zgjedhur mbrojtës, parashikuar nga neni 48 i K.Pr.Penale, buron dhe është pjesë përbërëse e kësaj të drejtë vetjake e të pandehurit. Në këtë përfundim arrihet jo vetëm duke u bazuar në konfigurimin e kësaj dispozitë si pjesë përbërëse e nenit 48 të K.Pr.Penale, titulluar "Mbrojtësi i zgjedhur nga i pandehuri", por edhe nga qëllimi i vetë normës në fjalë, i cili ka të bëjë me përmirësimin dhe fuqizimin e efektivitetit të institutit të mbrojtësit të zgjedhur.

Mundësia e parashikuar nga ligjvënësi për të lejuar të afërmit e personit të ndaluar, të arrestuar apo të dënuar me burgim për të zgjedhur mbrojtës, ka ardhur si rrjedhojë e nevojës për të siguruar ndihmën juridike për të pandehurin që në momentet e para të procedimit penal. Është e kuptueshme se personat të cilët gjenden të izoluar, në kushtet e kufizimit të lirisë personale, e kanë mjaft të vështirë për të kërkuar dhe zgjedhur një mbrojtës të cilit t'i besojnë përfaqësimin dhe strategjinë mbrojtëse gjatë procedimit penal që zhvillohet kundër tyre. Për më tepër, mundësia e zgjedhjes nga ana e të afërmeve tenton të shmangë mundësinë e "sugjerimit" të emrave të mbrojtësve brenda strukturave të burgimit dhe/ose paraburgimit. Nga ana tjetër, të afërmit e të pandehurit, duke qenë "jashtë", e kanë më të lehtë për të bërë një kërkim të gjithanshëm e të plotë me qëllim zgjedhjen e mbrojtësit që ata besojnë se do t'i japë ndihmën e duhur të afërmit të tyre. Përkundrazi, për sa i përket të pandehurit në gjendje të lirë, të ikur, apo i cili nuk gjendet, kjo nevojë për të "kërkuar" dhe zgjedhur mbrojtësin, mund të realizohet personalisht, pa nevojën e të afërmeve.

Në aspektin *ratione temporis*, i afërmi lejohet për të zgjedhur mbrojtës "derisa ky person [titullari i së drejtësç nuk e ka bërë vetë zgjedhjen". Pra, dispozita lë të kuptojë që kjo zgjedhje nga ana e të afërmit duhet të jetë e kufizuar në kohë, dhe me karakter të përkohshëm. Ndonëse ligjvënësi nuk ka përcaktuar ndonjë afat të caktuar përtej të cilit i afërmi i të pandehurit humbet mundësinë për të zgjedhur mbrojtës, ajo çfarë del nga qëllimi i dispozitës, por edhe nga përdorimi i termit "derisa", është parashikimi se zgjedhja e mbrojtësit nga vetë i pandehuri do të ndodhë në një moment të caktuar kohor të procedimit penal, në të cilin ky i fundit do të vendosë të zgjedhë një mbrojtës tjetër, ose të pranojë vazhdimin e mbrojtjes nga i njëjti mbrojtës i zgjedhur më parë nga të afërmit e tij. Pranimi, në të kundërt, i mundësisë së zgjatjes së tagrave të mbrojtësit të zgjedhur nga të afërmit e të pandehurit për të gjithë kohëzgjatjen e procesit penal, pa pasur vetë i pandehuri mundësinë për të bërë zgjedhjen e tij, do të përkthehej padyshim në një shkelje të së drejtës së mbrojtjes dhe procesit të rregullt ligjor.

Për këto arsye, Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë konkludojnë se përcaktimi i ligjit se i afërmi i të pandehurit ka të drejtë të zgjedhë mbrojtës, në kuptim të pikës 3 të nenit 48 të K.Pr.Penale, vetëm në rastet kur i pandehuri gjendet i izoluar, në kushtet e kufizimit të lirisë personale është i qartë dhe nuk ka nevojë për interpretim unifikues. Në këtë rast, mbrojtësi i zgjedhur nga të afërmit e personit në kushtet e kufizimit të lirisë personale, do të konsiderohet, për efekt të ligjit, si mbrojtës i zgjedhur.

Gjykata tashmë do të kthehet në trajtimin e rastit të të gjykuarit në mungesë si një situatë komplekse në kuadër të procesit të rregullt ligjor referuar të drejtës bazë që ka çdo person për t'u dëgjuar në një proces penal që zhvillohet kundër tij.

Kushtetuta, KEDNJ-ja por edhe Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike ("Pakti") në parim nuk i ndalojnë a priori gjykimet në mungesë.

...

Në Legjislacionin Procedural Penal Shqiptar, gjykimi mund të lejohet të zhvillohet në mungesë në katër raste të ndryshme.

Rasti i parë (mungesa dhe largimi i vullnetshëm i të pandehurit) ka të bëjë me situatën e

parashikuar nga neni 352 (1) i K.Pr.Penale. Në këtë rast, i pandehuri, me dijeni dhe vullnet të plotë heq dorë nga e drejta e tij për të qenë i pranishëm në gjykim, duke u përfaqësuar nga mbrojtësi. Sipas paragrafit 2 të nenit 252 të K.Pr.Penale, "I pandehuri, i cili pasi është paraqitur, largohet vetë nga salla, konsiderohet i pranishëm, me kusht që të përfaqësohet nga mbrojtësi".

Rasti i dytë (i pandehuri i fshehur) lidhet me situatën kur i pandehuri arratiset ose kur provohet se i fshihet drejtësisë. Ky është edhe rasti i parashikuar nga Kushtetuta në nenin 33 (2) të saj.

Rasti i tretë (i pandehuri që nuk paraqitet), ka të bëjë me situatën e parashikuar nga neni 351 i K.Pr.Penale, i cili parashikon deklarimin e mungesës në rastin kur i pandehuri i lirë ose i paraburgosur nuk paraqitet në seancë, edhe pse është njoftuar rregullisht. Me njoftim të rregullt në këndvështrimin e procesit të rregull ligjor sipas garancive kushtetuese të shprehura në nenin 31 të Kushtetutës dhe nenit 6 (3) të KEDNJ-së do të kuptohet marrja dijeni personalisht e të gjykuarit në lidhje me akuzën kundër tij dhe procesin gjyqësor vetëm në rastin kur njoftimi i është komunikuar personalisht të gjykuarit. Dhe këtë standard e përmbush pjesërisht vetëm pika 1 e nenit 140 të K.Pr.Penale, në pjesën ku parashikohet se: "Njoftimi i të pandehurit në gjendje të lirë bëhet duke i dorëzuar atij kopjen e aktit (...)".

Rasti i katërt (i pandehuri që nuk gjendet), përkon me situatën, disi anormale, e cila nuk lidhet me të pandehurin e lirë, të arratisur apo të paraburgosur, por me të pandehurin që nuk gjendet, njoftimi i të cilit rregullohet nga pjesa vazhduese e nenit 140 si dhe 141 të K.Pr.Penale, pra përveç rastit kur njoftimi është marrë personalisht nga personi i gjykuar i cituar më lart. Ndryshimi i këtij rasti, në krahasim me rastet e tjera të lartpërmendura është thelbësor. Kjo pasi për këtë të pandehur nuk mund të thuhet se ka hequr dorë në mënyrë eksplicite nga të drejtat e tij Kushtetuese të parashikuara në nenet 31-33 të saj, si dhe neni 6 i KEDNJ-së apo neni 14 i Paktit. Ndërkohë që për tri rastet e para mund të prezumohet se të pandehurit kanë pasur mundësinë që të ushtrojnë të drejtat e tyre të garantuara nga Kushtetuta dhe aktet e tjera ndërkombëtare – përfshirë të drejtën për të zgjedhur mbrojtës prej tyre – për rastin e të pandehurit që nuk gjendet ky pohim nuk mund të bëhet, pasi të pandehurit akoma nuk i është dhënë kjo mundësi, pra të vihet në dijeni të procesit kundër tij; të ketë kohën e mjaftueshme për të realizuar mbrojtjen; të ketë ndihmën e një përkthyesi nëse nuk njih gjuhën shqipe; të mbrohet vetë ose me ndihmën e një mbrojtësi të zgjedhur prej tij; t'u bëjë pyetje dëshmitarëve ose ekspertëve të pranishëm dhe të kërkojë thirrjen e të tjerëve; etj.

Siç vërehet, të gjitha të drejtat themelore të çdo personi në procesin penal lidhen, në radhë të parë me njoftimin e akuzës së ngritur kundër tij. ... Përkundrazi, nëse nuk ka prova të mjaftueshme se i pandehuri i gjykuar në mungesë nuk ka marrë informacion të mjaftueshëm mbi procedimin në ngarkim të tij (qoftë ky jo vetëm rasti i të pandehurit që nuk gjendet, por edhe i të pandehurit të lirë të cilit nuk i është dorëzuar personalisht njoftimi), atëherë i lind detyrimi sistemit tonë ligjor për t'i lejuar të gjykuarit në mungesë, rivendosjen në afat për të ushtruar të drejtat e tij themelore në procesin penal.

E thënë me pak fjalë, për rastin e të gjykuarit në mungesë, ekziston mundësia që në momentin që do burgoset nga organet ligjzbatuese me qëllim ekzekutimin e vendimit të dënimit të dhënë në mungesë, ky i fundit të lejohet të rivendoset në afat, me qëllim ushtrimin e të drejtës së tij për t'u mbrojtur, përfshirë të drejtën e zgjedhjes së mbrojtësit.

Për këtë arsye, nuk mund të pranohet mundësia e zgjedhjes së mbrojtësit nga ana e të afërmit në rastin kur i pandehuri nuk ka marrë dijeni të mjaftueshme për procesin kundër tij, pasi vetëm në momentin e marrjes dijeni lind e drejta e të pandehurit për të zgjedhur mbrojtës. Në të kundërt, nëse do të pranohej zgjedhja e mbrojtësit nga të afërmit e të pandehurit të gjykuar në mungesë, për efekt të ligjit kjo zgjedhje do të konsiderohej si e bërë nga vetë i pandehuri, çka do të passillte praktikisht shkeljen e së drejtës për të zgjedhur personalisht mbrojtësin.

Megjithatë, Gjykata konstaton se në praktikë ka ndodhur shpesh që të afërmit e të pandehurit që gjykohej në mungesë të zgjedhin mbrojtës, edhe në rastin kur ky i fundit nuk ka marrë dijeni efektive mbi procesin që zhvillohet kundër tij. Gjykata e mirëkupton shqetësimin e të afërmeve për bërjen e mundur të mbrojtjes së interesave të të afërmit të tyre të gjykuar në mungesë. Sidoqoftë, ky shqetësim nuk mund të tejkalohet dhe as të shkelë të drejtat ekskluzivisht personale të vetë të pandehurit. Për këtë, Gjykata e gjen me vend të interpretojë statusin procedural të mbrojtësit të zgjedhur nga familjarët e të pandehurit të gjykuar në mungesë (kupto: i pandehuri që nuk gjendet), jo si mbrojtës të zgjedhur nga i pandehuri, por si mbrojtës të caktuar kryesisht në rast se i gjykuari nuk e ka miratuar këtë zgjedhje të familjarëve të tij.

Nga sa më sipër, Gjykata arrin në përfundimin se zgjedhja e mbrojtësit nga familjarët e të pandehurit, në kuptim të nenit 48 (3) të K.Pr.Penale, ndodh në rastet kur i pandehuri është në gjendje të kufizimit të lirisë personale, pra në disponibilitetin e autoriteteve të drejtësisë dhe ka dijeni të mjaftueshme për zhvillimin e një procedimi penal në ngarkim të tij.

Në qoftë se i pandehuri nuk është fizikisht i paraburgosur dhe nuk ka prova të mjaftueshme për të besuar se ka njohuri për procesin penal në ngarkim të tij, atëherë zgjedhja e mbrojtësit nga ana e të afërmeve të të pandehurit të gjykuar në mungesë do të konsiderohet, për efekt të ligjit procedural, si mbrojtës i caktuar kryesisht. **Pra, mbrojtësi i zgjedhur nga familjarët do të pranohet nga gjykata duke e legjitimuar por duke i njohur tagrat e mbrojtësit të caktuar, që janë të drejtat procedurale që ka mbrojtësi në procesin penal me përjashtim të së drejtave që ligji ia njeh si të drejta ekskluzivisht personale të pandehurit**.⁵⁹⁹

Nëse mund të bënim një përmbledhje të arsytimit të mësipërm të Gjykatës së Lartë, do të konkludonim se në procesin penal, figura e mbrojtësit është e natyrës teknike dhe ushtrohet për të mbrojtur dhe përfaqësuar të pandehurin në gjykim. Ligji procedural penal njeh dy lloje mbrojtësish: atë të zgjedhur nga i pandehuri dhe mbrojtësin e caktuar nga organi që procedon në rast se i pandehuri nuk ka zgjedhur mbrojtës ose nuk ka një të tillë. Mbrojtësi, si subjekt procedural, ka të drejtat procedurale që i njeh ligji të pandehurit, përveç atyre që i rezervohen personalisht këtij të fundit. Edhe pse ka dallime midis mbrojtësve të zgjedhur dhe të caktuar, përgjegjësia profesionale dhe etike për mbrojtjen mbetet e njëjtë për të dy këto kategori. Neni 48, pika 3 e K.Pr.Penale parashikon se zgjedhja e mbrojtësit nga i afërmi është e kufizuar për personin e ndaluar, të arrestuar ose të dënuar me burgim. Zgjedhja nga i afërmi lejohet vetëm për personin në kushtet e kufizimit të lirisë personale. Gjithashtu, zgjedhja nga i afërmi është e përkohshme derisa të pandehuri vetë të bëjë zgjedhjen e tij. Ligji parashikon mundësinë e zhvillimit të procesve gjyqësore në mungesë të të pandehurit në katër raste të ndryshme: mungesa dhe largimi i vullnetshëm i të pandehurit, i pandehuri i fshehur, i pandehuri që nuk paraqitet, dhe i pandehuri që nuk gjendet. Në çdo rast është e rëndësishme që të gjitha të drejtat themelore të të pandehurit lidhen me njoftimin e akuzës kundër tij. Nëse i pandehuri nuk ka marrë dijeni të mjaftueshme për procesin kundër tij, zgjedhja e mbrojtësit nga i afërmi konsiderohet si mbrojtës i caktuar kryesisht. Gjykata e Lartë konkludoi se zgjedhja e mbrojtësit nga familjarët ndodh kur i pandehuri është në gjendje të kufizimit të lirisë personale dhe ka dijeni të mjaftueshme për procedimin penal në ngarkim të tij. Nëse i pandehuri nuk është paraburgosur dhe nuk ka prova të mjaftueshme për të besuar se ka njohuri për procesin penal në ngarkim të tij, zgjedhja e mbrojtësit nga i afërmi do të konsiderohet si mbrojtës i caktuar kryesisht.

Duke analizuar jurisprudencën e Gjykatës Kushtetuese dhe të Gjykatës së Lartë, e prodhuar bazuar në këtë parashikim, rezulton se janë përpunuar disa aspekte të së drejtës për t'u mbrojtur, të cilat po i trajtojmë në vijim.

7.5.1 Njoftimi personalisht i personit që po hetohet apo gjykohet

Neni 31, gërma “ç”, parashikon në rradhë të parë mundësinë që personi që po gjykohet të mbrohet vetë. Për këtë arsye është nevojshme që personi që po hetohet apo gjykohet të marrë dijeni personalisht.

Nga jurisprudenca e Gjykatës Kushtetuese, vërhet se ajo është shprehur që “Kërkuesi L.L., është gjykuar në mungesë në gjykatën e faktit, duke iu caktuar kryesisht një mbrojtës. Nga Gjykata e Apelit, ku është shqyrtuar apeli i prokurorit që kërkonte ndryshimin e vendimit, duke caktuar një dënim më të rëndë, edhe pse kërkuesi ishte përsëri në mungesë, nuk është marrë asnjë masë për të realizuar mbrojtjen e tij, të garantuar nga neni 31 i Kushtetutës. Gjykata e Apelit, në rradhë të parë, nuk ka zbatuar kërkesat e nenit 426/1 të Kodit të Procedurës Penale, lidhur me njoftimet para fillimit të gjykimit. Nga ana tjetër, ajo s’ka marrë asnjë masë për t’i caktuar një mbrojtës kërkuesit që vazhonte të gjykohej në mungesë. Kjo do të garantonte një minimum të domosdoshëm të mbrojtjes të të drejtave të tij dhe do të siguronte një proces të rregullt ligjor. Aq më tepër që në rastin në fjalë, çështja në Gjykatën e Apelit, shqyrtohej mbi ankimin e prokurorit, i cili pretendonte, se kërkuesit i ishte dhënë një dënim i butë. Veç kësaj, kjo Gjykatë ndryshimin e vendimit të gjykatës së shkallës së parë e ka bërë nëpërmjet shqyrtimit në themel, duke i rivlerësuar provat e administruara nga gjykata dhe duke arritur në konkluzione krejt të kundërta, pa u zbatuar parimi i kontradiktoritetit.

Megjithëse kjo shkelje është rilevuar, krahas problemeve të tjera, në rekursin paraqitur Gjykatës së Kasacionit, Kolegji Penal, padrejtësisht nuk e kalon çështjen për shqyrtim dhe me vendimin nr.170, datë 26.10.1998 arsyeton, se nuk ka shkaqe nga ato të parashikuara nga neni 432 i Kodit të Procedurës Penale. Në këtë mënyrë, Kolegji anashkalon faktin, se pikërisht mungesa e mbrojtjes, në rastin konkret, është shkelje e parimeve esenciale të procesit penal, gjë që e bën këtë proces të parregullt në kuptimin kushtetues”.⁶⁰⁰

Nga vendimi i mësipërm, del qartë detyrimi i autoriteteve gjyqësore që në çdo rast, duhet të tentohet për të njoftuar personin që po gjykohet, kjo edhe për faktin se pasi merr dijeni rregullisht, individit ka të drejtë që të vendosë nëse do të mbrohet vetë, apo të zgjedhë një avokat si mbrojtës. Por pa u njoftuar rregullisht kjo mundësi nuk ka asnjë vlerë.

Qëndrimi i mësipërm i Gjykatës Kushtetuese, është ndjekur edhe nga Gjykata e Lartë, e cila më pas ka mbajtur qëndrimin se “Nga ky parashtrim rezulton se për njoftimin e të pandehurit L.B. nuk janë respektuar rregullat për njoftimin e të pandehurit të lirë që janë përcaktuar në nenin 140 të K.Pr.Penale. ... Pra, në këtë dispozitë parashikohet procedura që duhet të ndiqet për njoftimin e të pandehurit të lirë, e cila mund të kryhet në disa mënyra, por këto rigorozisht të përcaktuara në përmbajtje dhe në respektim të një rradhe të ndërruar nga njëra-tjetra. Kjo procedurë për njoftimin e të pandehurit L.B. nuk rezulton që të jetë kryer.

Në rrethanat kur, nga ana e gjykatës së shkallës nuk është respektuar neni 140 i K.Pr.Penale dhe kur aktet e njoftimeve të kësaj gjykate për të pandehurin L.B. janë të pavlefshme, bazuar në nenin 143 të K.Pr.Penale, Kolegji Penal arrin në përfundimin se gjykimi në shkallë të parë është zhvilluar në mungesë të këtij të pandehuri, duke mos u thirrur ai në kundërshtim me ligjin.

Kjo shkelje, në kuptim të nenit 128/c të K.Pr.Penale, passjell pavlefshmërinë absolute të gjykimit në shkallë të parë, për shkak të mosrespektimit të dispozitave që lidhen me thirrjen e të pandehurit në gjykim. Njëkohësisht, kjo shkelje ka sjell dhe humbjen e të drejtave të ligjshme të të pandehurit L.B. dhe pikërisht ato për t’u mbrojtur vetë apo për t’u degjuar para se të gjykohet në një proces penal, të drejta këto që burojnë nga nenet 31 dhe 33 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë. Për rrjedhojë, vendimi i gjykatës së shkallës së parë është i kundërligjshëm. Ky përfundim vjen conform edhe me qëndrimin e mbajtur nga Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë në Vendimin

600 Vendimi nr.3, datë 29.1.2001 i Gjykatës Kushtetuese.

Unifikues Nr.2 datë 19.4.2001”⁶⁰¹

Detyrimi për të njoftuar personalisht të pandehurin, shtrihet edhe në gjykimin në gjykatat e apelit. Gjykata e Lartë, i ka dhënë një rëndësi të madhe kësaj faze, duke unifikuar praktikën gjyqësore me arsyetimin se *“Urdhërimin për thirrjen dhe njoftimi i të pandehurit, për të marrë pjesë në gjykimin në apel, është një detyrim ligjor dhe jo fakultativ për gjykatën.*

...

Në praktikën gjyqësore të gjykatave të apelit, pikërisht lidhur me thirrjen dhe njoftimin e të pandehurit në gjykim, efektivisht janë vërejtur qendrimet e ndryshme të kundërligjshme dhe konkretisht:

- Mosurdhërimin e thirrjes dhe njoftimin e të pandehurit të lirë apo të arrestuar.
- Njoftimin vetëm të mbrojtësit të të pandehurit.
- Rrezimin e kërkesës se paraqitur nga mbrojtësi, për urdhërimin e thirrjes dhe njoftimin e të pandehurit.
- Urdhërimin e thirrjes se të pandehurit, por mosrespektimin e kërkesave ligjore për njoftimin e të pandehurit të burgosur.

Siç shihet, në të gjitha rastet, në substancë kemi të bëjmë me mosgarantim të sigurimit të të drejtës së mbrojtjes për të pandehurin.

...

Sigurimi i të drejtës se pjesëmarrjes dhe dëgjimit të të pandehurit në gjykimin në apel, është një veprim i domosdoshëm, jo vetëm në aspektin kushtetues e ligjor, por edhe për faktin se Gjykata e apelit në dallim nga Gjykata e Lartë, gjykon edhe si gjykatë fakti.

...

Duke i parë në unitet të gjitha dispozitat e cituara më sipër, arrihet në përfundimin se pjesëmarrja e të pandehurit të lirë apo të arrestuar në gjykim (edhe në apel), dëgjimi dhe mbrojtja e tij, ndërsa për të (të pandehurin) është **një e drejtë** kushtetuese dhe ligjore, për gjykatën është një **detyrim** gjithashtu ligjor, që nuk le shteg për ekuivoke.

...

Një moment tjetër i veçantë që duhet t'i nënshtrohet analizës gjithmonë në kuadrin e kësaj çështje, është edhe dallimi që duhet bërë midis “njoftimit” të të pandehurit dhe “njoftimit” të mbrojtësit, moment i cili konfondohet në praktikë. Sikundër edhe u përmend, gjykatat jo rrallë njësijnë pozicionin e mbrojtësit me atë të të pandehurit, duke “barazuar” apo “njësuar” të drejtat dhe detyrimet e këtyre dy subjekteve të procesit penal.

Është e vërtetë se mbrojtësi në përgjithësi ka të drejtat që ligji i njej të pandehurit. Por ligja procedurale, ka përcaktuar edhe kufijtë respektive në këto të drejta. ...

Është pikërisht i pandehuri, i cili përcakton, gjithnjë në kuadër të kërkesave ligjore, kufijtë e të drejtave të mbrojtësit të tij. Edhe nga këndvështrimi i kërkesave të parashikuara në nenin 426 pika 1 të Kodit të Procedurës Penale, nuk mundet kurrsesi të “barazohet” thirrja e njoftimi i të pandehurit me mbrojtësin e tij. Në këtë dispozitë përcaktohet shprehimisht dhe në mënyrë të qartë ndarja e njerit subjekt nga tjetri: “Kryetari i Kolegjit të Gjykatës së Apelit urdhëron thirrjen e të pandehurit, paditesit civil dhe të paditurit civil, si dhe të mbrojtësve e të përfaqësuesve të tyre...”.

Siç u tha edhe më lart, në dispozitën e cituar të Kodit të Procedurës Penale, parashikohet urdhërimi i thirrjes së të pandehurit në gjykimin në gjykatën e apelit. Në pamje të parë, eventalisht mund të krijohet idea e gabuar se kemi të bëjmë thjeshtë me urdhërim për thirrje dhe vetëm kaq. Mirëpo, parë kjo dispozitë në koneksitet dhe unitet me dispozitat e tjera të Kodit të Procedurës Penale, arrihet në përfundimin se “urdhërimi për thirrje” i të pandehurit të lirë apo të arrestuar në gjykimin në apel, nuk mund të kuptohet dhe ndahet nga njoftimi i tij dhe rregullat procedurale që

⁶⁰¹ Vendimi nr.343, datë 16.5.2002 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimin nr.389, datë 14.7.2004 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

duhen zbatuar për këtë njoftim”.⁶⁰²

Nga arsyetimi i mësipërm i Gjykatës së Lartë, konkludohet se urdhërimi për thirrjen dhe njoftimin e të pandehurit në gjykimin në apel është një detyrim ligjor, jo fakultativ për gjykatën. Mosrespektimi i këtij detyrimi ligjor për të siguruar pjesëmarrjen dhe degjimin e të pandehurit në gjykimin në apel përfaqëson shkelje të të drejtave kushtetuese dhe ligjore të garantuara nga Kushtetuta, Konventa Europiane e të Drejtave të Njeriut dhe Kodi i Procedurës Penale. Në praktikën gjyqësore të gjykatave të apelit, ka pasur qëndrime të ndryshme që kanë shkelur të drejtat e të pandehurit, duke përfshirë mosurdhërimin e thirrjes dhe njoftimit të tij, njoftimin vetëm të mbrojtësit, rrëzimin e kërkesës së mbrojtësit për thirrjen dhe njoftimin e të pandehurit, si dhe mosrespektimin e kërkesave ligjore për njoftimin e të pandehurit të burgosur. Pjesëmarrja, dëgjimi dhe mbrojtja e të pandehurit në gjykimin në apel janë të drejta kushtetuese dhe ligjore, ndërsa për gjykatën janë detyrim ligjor, që nuk lejojnë hapësira për interpretime të ndryshme. Gjykatat e apelit duhet të zbatojnë dhe të respektojnë kërkesat ligjore për njoftimin e të pandehurit të lirë apo të arrestuar, siç janë të parashikuara nga Kodit i Procedurës Penale, përndryshe moszbatimi dhe mosrespektimi i kërkesave ligjore për thirrjen dhe njoftimin e të pandehurit në apel çon në pavlefshmëri absolute të aktit gjyqësor, siç është parashikuar nga Kodit i Procedurës Penale, duke sjellë dëme të konsiderueshme në drejtësi dhe integritetin e procesit gjyqësor. Gjykata e Lartë ka trajtuar edhe dallimin ndërmjet “urdhërit për thirrjen” dhe “njoftimit” të të pandehurit, ku arsyetohet se ka dallime esenciale në përmbajtje dhe procedurë, që gjykatat e apelit duhet t’i kuptojnë dhe t’i zbatojnë në përputhje me ligjin procedural penal.

Një tjetër shkelje e konstatuar, është njoftimi, në mënyrë të parregullt i personit që po gjykohet i cili ka shfaqur dëshirën për të qenë i pranishëm në gjykimin që po zhvillohet. Gjykata Kushtetuese në këtë rast ka vërejtur se “18. Referuar dosjes gjyqësore, gjatë gjykimit të çështjes në Gjykatën e Apelit Vlorë rezulton se në ngarkim të kërkuarit janë zhvilluar disa seanca gjyqësore. Sipas dëftësave të komunikimit rezulton se seanca e parë gjyqësore i është komunikuar kërkuarit dhe mbrojtësit të zgjedhur prej tij. Në seancën e datës 12.04.2012 ka rezultuar se mbrojtësi i kërkuarit ka hequr dorë nga përfaqësimi i tij dhe si rrjedhim gjykata ka vendosur të vazhdojë gjykimin në mungesë të kërkuarit dhe të caktojë një mbrojtës kryesisht. Në këto kushte, seanca e radhës i është komunikuar me fletëthirrje mbrojtësit kryesisht dhe avokatit të zgjedhur prej tij, edhe pse ky i fundit ka hequr dorë nga mbrojtja. Kjo seancë është zhvilluar në datën 25.04.2012, ku ka qenë prezent djali i kërkuarit, i cili ka paraqitur një raport mjekësor ku justifikohet mungesa e të pandehurit Teki Muhameti. Në kushtet kur ky i fundit ka kërkuar të paraqitet personalisht në gjykatë, gjykata ka vendosur shtyrjen e seancës. Sipas procesverbalit gjyqësor të kësaj seancë, njoftimin e të pandehurit e ka marrë përsipër djali i tij Genci Muhameti. Seanca e radhës, datë 09.05.2012, është shtyrë për në datën 23.05.2012 (palët kanë marrë dijeni në seancë), pasi kërkuari ka pretenduar mbrojtjen e tij me avokat të zgjedhur prej tij. Në fakt, kjo seancë gjyqësore rezulton të jetë zhvilluar në datën 15.05.2012, nga ku konstatohet se interesat e kërkuarit janë mbrojtur me avokat të caktuar kryesisht, pasi kërkuari nuk është paraqitur dhe përfaqësuesi i tij, i ndodhur rastësisht në gjykatë, ka pretenduar para gjykatës padijeninë e tagrave të tij përfaqësues në këtë çështje.

19. Sipas Kodit të Procedurës Penale, organet dhe mënyrat e njoftimit të akteve janë të përcaktuara në nenin 132 të këtij kodi, ku ndër të tjera parashikohet se njoftimet që u bëhen nga gjykata të interesuarve në praninë e tyre shënohen në procesverbal. Referuar procesverbalit të datës 09.05.2012 rezulton se gjykata ka zbatuar këtë dispozitë procedurale për të realizuar njoftimin e palëve për seancën gjyqësore të radhës. Sipas shënimeve në këtë procesverbal, seanca

602 Vendimi unifikues nr.1, datë 15.2.2001 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimet nr.294, datë 25.4.2001; nr.63, datë 30.1.2002; nr.119, datë 13.2.2002; nr.155, datë 20.2.2002; nr.195, datë 21.3.2002; nr.343, datë 16.5.2002; nr.498, datë 1.10.2003; nr.00-2011-788 (112), datë 21.9.2011 dhe nr.00-2015-600 (33), datë 26.2.2015; të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

e radhës ishte caktuar të zhvillohej në datën 23.05.2012, ndërkohë që nga Gjykata e Apelit Vlorë nuk është respektuar kjo datë e gjykimit të çështjes, pasi seanca gjyqësore është zhvilluar në datën 15.05.2012 dhe jo në 23.05.2012, sikurse palët kishin marrë njoftim në seancë gjyqësore. Në këtë mënyrë është evident fakti që Gjykata e Apelit Vlorë e ka zhvilluar procesin duke administruar vetëm argumentet e prokurorit, pa dëgjuar më parë edhe pretendimet e kërkuesit.

20. Në vështrim të standardeve kushtetuese dhe kërkesave procedurale penale lidhur me njoftimin e të pandehurit, Gjykata arrin në konkluzionin se shkeljet procedurale në drejtim të rregullave të njoftimit tregojnë mungesën e njoftimit efektiv dhe zyrtar të kërkuesit gjatë gjykimit, për rrjedhojë vendimi i Gjykatës së Apelit Vlorë duhet të shfuqizohet.

21. Për sa i përket shqyrtimit të çështjes në Gjykatën e Lartë, Gjykata konstaton se gjatë këtij procesi gjyqësor nuk janë korrigjuar mangësitë procedurale të gjykimit në Gjykatën e Apelit Vlorë. Gjykata ka theksuar se gjykimi kushtetues synon të vlerësojë nëse procesi si i tërë ka qenë i rregullt, duke u ndalur në ato shkelje thelbësore, vërtetimi i të cilave do të cenonte të drejtat dhe liritë themelore të palëve në proces. Gjykata ka pranuar cënimin e parimit për një proces të rregullt ligjor në rastet kur gjykata e shkallës më të lartë, duke u bazuar në kompetencat që i jep Kodi i Procedurës, nuk ka plotësuar apo nuk ka korrigjuar mangësitë dhe gabimet e gjykatave të shkallëve më të ulëta në plotësimin e standardeve dhe elementeve të një procesi të rregullt ligjor (shih vendimin e Gjykatës Kushtetuese nr. 5 datë 25.02.2013). Në kushtet kur pretendimet e kërkuesit janë ngritur në rekursin e paraqitur në Gjykatën e Lartë, madje janë evidentuar si shkelje procedurale edhe në rekursin e paraqitur nga organi i prokurorisë, Gjykata vlerëson se edhe Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, duke vendosur mospranimin e rekursit në dhomën e këshillimit pa praninë e palëve, i ka mohuar kërkuesit të drejtën për t'u dëgjuar në gjykim dhe njëkohësisht të drejtën e ankimit efektiv në një gjykatë më të lartë. Si rrjedhim, Gjykata arrin në përfundimin se edhe Gjykata e Lartë ka lejuar një proces të parregullt në aspektin kushtetues, për pasojë vendimi duhet të shfuqizohet".⁶⁰³

Në këtë rast, shënimi i një datë dhe ore tjetër për seancën gjyqësore në procesverbalin e njoftimit, si edhe mbajtja e kësaj seancë në datë dhe orë tjetër tregon për një njoftim të parregullt të kërkuesit që e ka penguar atë të jetë i pranishëm në seancën gjyqësore në procesin që zhvillohej kundër tij, duke sjellë si pasojë cënimin e parashikimeve kushtetuese.

Detyrimi për të njoftuar personalisht të pandehurin shtrihet edhe në rastin kur prej tij është lëshuar një prokurë në favor të një avokati, por në këtë akt përfaqësimi nuk parashikohet në mënyrë të shprehur fakti që jep pelqimin që gjykimi të zhvillohet dhe në mungesë të tij. Situata nuk ndryshon edhe nëse i pandehuri deklaron adresën e banimit jashtë shtetit. Në këto raste, autoritet gjyqësore kanë detyrimin që të bëjnë njoftimin personal të të pandehurit, siç rezulton nga jurisprudenca e Gjykatës së Lartë, e cila ka mbajtur qëndrimin se "I gjykuari M.R., më datën 28.01.2003, para gjykimit të çështjes në apel ka bërë një prokurë, me të cilën autorizon avokatin G.K. që ta përfaqësojë atë në shqyrtimin e çështjes, por nuk ka dhënë pelqimin që shqyrtimi gjyqësor të bëhet në mungesë të tij. Në këtë prokurë përmendet adresa e të gjykuarit në Genova, Itali, ku ai punon.

Gjykata e apelit ka marrë vendim për gjykimin në mungesë të të gjykuarit dhe nuk ka urdhëruar thirrjen e nuk ka bërë njoftimin e tij në adresat e njohura, sipas kërkesave të neneve 140 e 141 të K.Pr.P., në kundërshtim me nenin 426 të K.Pr.P..

Zhvillimi i gjykimit vetëm me pjesëmarrjen e avokatit, pa dijeninë dhe pjesëmarrjen e të gjykuarit M.R. çënon të drejtën e këtij të fundit për tu mbrojtur vetë, për tu dëgjuar dhe për një proces të rregullt ligjor, parashikuar nga Konventa Europiane e të Drejtave të Njeriut (KEDNJ) neni 6, pika 3, gërma "c", Kushtetuta, neni 31, gërma "ç", neni 33, pika 1 dhe neni 42, dhe K.Pr.P., neni 426, pika 1".⁶⁰⁴

603 Vendim nr.13, datë 19.3.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

604 Vendimi nr.572, datë 29.10.2003 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

Detyrimi për të njoftuar personin që ndodhet jashtë shtetit, është edhe në rastin kur dihet shteti ku ka vendodhjen si edhe statusi i tij në atë shtet. Nëse të dhënat janë të pamjaftueshme për gjetjen e saktë të vendodhjes, autoritetet janë të detyruara që urdhërojnë kërkimin ndërkombëtar të tij, siç me të drejtë Gjykata Kushtetuese është shprehur në një rast se “25. Nga materialet e administruara në dosjen gjyqësore rezulton se urdhri i Prokurorisë për Krime të Rënda për ndalimin e menjëhershëm të të kërkuarit mban datën 22.05.2005. Masa e sigurisë “arrest me burg” është caktuar me vendimin nr.264, datë 17.12.2006 të Gjykatës së Shkallës së Parë për Krime të Rënda. Ndërkohë, akuza kundër kërkuesit i është njoftuar mbrojtësit të caktuar kryesisht me vendimin e datës 05.01.2007.

26. Nga procesverbali i mbajtur nga Oficeri i Policisë Gjyqësore i Komisarariatit të Policisë Elbasan në datën 24.01.2007, pas kontrollit të ushtruar në banesën e kërkuesit në fshatin Bradadesh, Elbasan, rezulton se ai nuk gjendej aty dhe sipas deklarimeve të familjarëve (nëna dhe babai) ai ndodhej në Belgjikë prej rreth dy vjetësh. Ky fakt konfirmohet edhe nga procesverbali mbi kërkimin e personit që nuk gjendet dhe procesverbali i deklarimit nga persona që tregojnë rrethanat e dobishme për qëllime të hetimit të datës 24.01.2007, ku pasqyrohen deklaratimet e babait të kërkuesit sipas të cilave “djali është larguar në vitin 1998 ... dhe ka mbërritur në Belgjikë, ku ka kërkuar strehim politik e më pas ka marrë edhe nënshtetësi belge. Ai ka ardhur në Shqipëri vetëm dy herë, në vitin 2003 dhe vitin 2004. Aktualisht është në Bruksel, por adresën e saktë të djalit nuk e di...”.

...

32. Në vështrim të sa më sipër, Gjykata vëren se interesat ligjore të kërkuesit të gjykuar në mungesë, si gjatë fazës së hetimeve paraprake, ashtu dhe gjatë proceseve gjyqësore penale në ngarkim të tij, janë përfaqësuar nga mbrojtës të caktuar kryesisht. Në vlerësimin e Gjykatës mbrojtësit ligjorë kanë ushtruar tagra që lidhen me përfaqësimin e kërkuesit në mungesë dhe jo të drejta procedurale që i rezervohen personalisht atij, siç është e drejta e ankimit në Gjykatën e Apelit për Krime të Rënda apo e rekursit në Gjykatën e Lartë.

33. Përveç sa më sipër, Gjykata vlerëson se moskomunikimi i ankimit ose rekursit kërkuesit, por vetëm mbrojtësit të caktuar kryesisht, mungesa e një prokure të posaçme që të shprehë vullnetin e tij për caktimin e mbrojtësve ligjorë ose për delegimin e këtij vullneti familjarëve dhe përcaktimin shprehimisht të kufijve e tagrave të përfaqësimit në procesin penal, mosrespektimi i procedurave për njoftimin e fletëthirrjeve dhe pasja e të metave formale në përmbajtjen e tyre, përbëjnë fakte bindëse se kërkuesi, në mungesë të njoftimit efektiv dhe zyrtar nga autoritetet, nuk ka pasur asnjë mundësi tjetër për të marrë dijeni për procesin gjyqësor, deklarinin fajtor dhe dënimin e tij.

...

35. Nga sa më sipër, Gjykata vëren se gjykatat e zakonshme kanë pasur disa indicie mbi shtetin ku kërkuesi jetonte me familjen e tij dhe statusin e posaçëm të azilantit politik në Belgjikë. Megjithatë, në dosje nuk gjendet i administruar ndonjë urdhër kërkimi ndërkombëtar, me qëllim njoftimin e tij, në referim të përcaktimeve të nenit 142 të KPP-së, që parashikon se kur ka të dhëna të pamjaftueshme për të proceduar me dërgimin e letërrekomandesë me lajmërim marrjeje, si mënyrë për njoftimin e akuzës, autoriteti procedues, përpara se të nxjerrë vendimin e mosgjetej, urdhëron të bëhen kërkime edhe jashtë territorit të shtetit, sipas rregullave të caktuara në marrëveshjet ndërkombëtare.

...

38. Në vështrim të sa më sipër, Gjykata çmon se në kushtet kur janë konstatuar shkelje të së drejtës për një proces të rregullt ligjor nga ana e Gjykatës së Apelit për Krime të Rënda dhe për sa kohë ato nuk janë plotësuar ose korrigjuar edhe nga ana e Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, bazuar në parimin e subsidiaritetit, arrihet në përfundimin se edhe ky kolegji ka lejuar një proces të parregullt në aspektin kushtetues. Për pasojë, Gjykata vlerëson se edhe vendimi i Kolegjit Penal të

Gjykatës së Lartë duhet të shfuqizohet si jokushtetues”.⁶⁰⁵

Ky detyrim për të njoftuar të pandehurin që ndodhet jashtë shtrihet edhe në rastin, nëse personi ndodhet i burgosur në një shtet tjetër të huaj, sipas qëndrimit që ka mbajtur Gjykata e Lartë dhe më konkretisht: *“Duke iu kthyer çështjes objekt rekursi, rezulton se zgjedhja e mbrojtësit nga ana e të pandehurit Sh. është bërë nëpërmjet një akti, prokure të bërë jashtë shtetit, në Greqi, vend në të cilin i pandehuri është duke vuajtur dënimin penal. Gjykata e apelit ka arsyetuar se, akti me të cilin i pandehuri ka bërë zgjedhjen e tij nuk është redaktuar në selinë ku noteri ushtron veprimtarinë e tij, domethënë ai është redaktuar jashtë territorit të Republikës së Shqipërisë, dhe për këtë shkak ai nuk i plotëson kriteret e parashikuara në nenin 48 dhe 410 të Kodit të Procedurës Penale.*

...

Në këto kushte, edhe sikur të merret e mirëqenë se prokura e redaktuar jashtë shtetit nuk mund të konsiderohet si akt i mirëfilltë për legjitimin e mbrojtësit, prapëseprapë, ai evidenton vendimin e qëndrimit të pandehurit Sh., ku gjykata e apelit kishte për detyrën që në zbatim të nenit 142 (njoftimi i të pandehurit jashtë shtetit) i cili përcakton se *“kur vendbanimi ose qëndrimi i të pandehurit jashtë shtetit është i njohur, autoriteti procedues i dërgon atij letër rekomande me lajmërim marrje, me të cilën e njofton për veprën penale që akuzohet dhe i kërkon të deklarojë ose të zgjedhë banesën në territorin shqiptar. Në qoftë se pas tri ditëve nga marrja e letrës rekomande nuk bëhet deklarimi ose zgjedhja e banesës ose kur kjo nuk lajmërohet, njoftimi bëhet nëpërmjet dorëzimit të mbrojtësi”.*

Gjithashtu, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon të vërë në dukje se referuar nenit 128 pika 1 gërma “c” të K.Pr.Penale, thirrja e të pandehurit ka qenë e detyrueshme dhe njoftimi i tij për këtë thirrje nuk rezulton të jetë konfirmuar. Në këto kushte gjykimi i mospranimit të ankimit duhet të konsiderohet si akt procedural absolutisht i pavlefshëm dhe, nisur nga fakti që vendimi përfundimtar Gjykatës së Apelit për mospranimin e ankimit është i ndikuar nga akti i mësipërm, në bazë të nenit 131/1 të K.Pr.Penale, edhe ky vendim duhet të konsiderohet si akt absolutisht të pavlefshëm, por për shkak të veçorive që ka gjykimi i rivendosjes në afat për apelimin së bashku me vendimin përfundimtar, duhet të dërgohet për rishqyrtim në Gjykatën e apelit për Krime të Rënda”.⁶⁰⁶

Nga arsyetimi i mësipërm del qartë vendodhja e personit në një vend të huaj dhe për më tepër në një vend të vuajtjes së dënimit. Për rrjedhojë vendodhja e tij ishte mëse e përcaktuar, pa mundësinë e të pandehurit që të largohej. Për këtë arsye, mos zbatimi i dispozitave procedurale për njoftimin e të pandehurit përbënte një shkelje nga ana e gjykatës së apelit.

Pavarësisht jurisprudencës së mësipërme të Gjykatës së Lartë, rezulton se gjykatat e apelit tentonin të bënin rezistencë për të njoftuar të pandehurin personalisht duke e justifikuar këtë qasje me ekonomizimin e procedurave gjyqësore. Gjykata e Lartë, përsëri, ruajti standardin e vendosur prej saj, duke u shprehur se *“U arrit në këtë përfundim, pasi gjatë shqyrtimit të akteve të procedimit penal që i përket të gjykuarit A. në gjykatën e apelit, u konstatua se, ndryshe nga urdhërimet e dispozitës së nenit 426 të K.Pr.Penale, megjithëse në këtë shkallë gjykimi, u zhvilluan 14 seanca gjyqësore (24/01, 02/02, 16/02, 16/02, 01/03, 08/03, 15/03, 27/03, 10/04, 19/04, 04/05, 11/05, 12/05, 22/05 dhe 26.05.2006), për asnjërën prej tyre nuk është njoftuar i gjykuari për të realizuar të drejtën që i njeh ligji lidhur me pjesëmarrjen dhe mënyrën e formës e realizimit të mbrojtjes së tij edhe në këtë fazë të procesit penal që u zhvillua kundër tij.*

Arsyetimin e gjykatës së apelit, sipas të cilit, për njoftimin e të gjykuarit nuk duhej të ndiqej procedura e parashikuar nga neni 140 i K.Pr.Penale, pasi megjithëse në mungesë, ndaj tij ishte caktuar si masë sigurimi personal ajo e arrestit në burg, dhe se hapat e njoftimit sipas nenit 140 të K.Pr.Penale barazohen me ato të zbatuara nga oficeri i policisë gjyqësore në fazën

605 Vendim nr.31, datë 25.5.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

606 Vendimi nr.00-2015-2066 (117), datë 1.7.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

e hetimeve paraprake, ky Kolegj e gjen në kundërshtim me urdhërimin kategorik që përmban dispozita e përmendur, sipas të cilit urdhërimi i thirrjes së të pandehurit për datën e orën e gjykimit në apel është i vetmi veprim paraprak që duhet të kryhet para fillimit të shqyrtimit të çështjes në këtë shkallë gjykimi, veprim ky krejtësisht i pakushtëzuar me veprimet që detyrohen të kryejnë organet e procedimit penal në fazat e mëparëshme të tij dhe rezultatet e tyre për realizimin e së drejtës së mbrojtjes që i takon të akuzuarit.

Përsa i përket "argumentit" të përdorur nga gjykata sipas të cilit, "... ndjekja nga gjykata e apelit e hapave procedurale të parashikuara nga neni 140 i K.Pr.Penale dhe arritja në përfundimin se i pandehuri (i deklaruar i ikur) nuk gjendet, siç ndodh rëndom, është një shpërdorim i kohës procesore sepse përsëriten të njëjtat procedura që janë në fuqi për zbatimin e urdhërit të arrestit, pra në kundërshtim me ekonominë gjyqësore", Kolegji Penal sjell në vëmendje të gjykatës që ka dhënë vendimin e ankimuar faktin se, subjekteve të procedimit pa përjashtuar edhe Gjykatën e Apelit për Krime të Rënda, nuk u njihet e drejta e vlerësimit të operativitetit apo jo dhe, aq më pak, e drejta e oportunitetit të zbatimit ose jo të normave procedurale në përgjithësi dhe, për më tepër të atyre që kanë të bëjnë drejtpërsëdrejti me krijimin e kushteve efektive për realizimin e të drejtës së mbrojtjes të të akuzuarve në një proces penal, e drejtë kjo që, jo vetëm u njihet, por edhe u garantohet atyre nga Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë (neni 31) dhe Konventa e Mbrojtjes së të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore të tij (neni 6/c).

Gjatë shqyrtimit të akteve të procedimit penal që i përket të gjykuarit A. u konstatua se, për katërmbëdhjetë seancat që u zhvilluan për gjykimin e çështjes në apel, vetëm për seancën e parë, atë të datës 24.01.2006, në dosje ndodhet një fletë-thirrje (pa adresë), drejtuar atij dhe pa marrë në konsideratë, jo vetëm faktin që nuk figuron se kujt i është dorëzuar, por as edhe shënimin sipas të cilit "avokati nuk merr përsipër njoftimin", në vend që të përseriste njoftimin në adresë të të gjykuarit, duke respektuar urdhërimet e dispozitës së nenit 140 të K.Pr.Penal, gjykata mori vendim për gjykimin e çështjes në mungesë të tij, shkelje këto, të cilat, sipas shkronjës "c" të dispozitës së nenit 128 të K.Pr.Penale, i bëjnë aktet procedurale të gjykimit në apel absolutisht të pavlefshme".⁶⁰⁷

Nga pasazhet e mësipërme, kuptohet që Gjykata e Apelit për Krimet e Rënda, duke përdorur metodën "evoluiste" apo "normë-krijuese" të interpretimit, ka çmuar dobëshmërinë e zbatimit të parashikimeve ligjore për njoftimin e të pandehurit dhe ka konkluduar në injorimin dhe mos zbatimin e tyre. Me të drejtë, kjo qasje nuk është pranuar nga Gjykata e Lartë, e cila duke i tërhequr vëmendjen kësaj gjykatë, i ka vënë në dukje detyrën e saj që të zbatojë ligjet, siç janë shkruar dhe jo t'i vendosë në diskutim ato.

Një tjetër rast që ka të bëjë me njoftimin e vetë të gjykuarit, ka qenë edhe situata, kur fillimisht njoftimi i personit është bërë rregullisht, por më pas gjykata e apelit ka vendosur gjykimin e tij në mungesë dhe i ka caktuar një avokat kryesisht. Në këtë rast, Gjykata e Lartë, arsyetoi se "Duke iu kthyer çështjes objekt shqyrtimi në bazë të fashikullit të gjykimit në apel, Kolegji vëren se, pasi janë shtyrë disa seanca për njoftimin e të pandehurit M., me shkresën nr.1566/1, datë 25.06.2014, Prokuroria pranë Gjykatës së Shkallës së parë Berat ka njoftuar Prokurorinë pranë Gjykatës së Apelit Vlorë që i pandehuri F.M., ndodhej në IEVP-Berat, duke vuajtur një dënim të dhënë nga Gjykata e Rrethit Gjyqësor Berat. Në seancën gjyqësore të datës 17.01.2015, i gjykuari M. ka nuk qenë prezent, duke qenë se gjykata ka konstatuar në bazë të akteve, se është ai i arrestuar, ka shtyrë seancën për njoftimin e tij në dhomat e paraburgimit. Në seancën gjyqësore të datës 08.07.2015, i gjykuari ka qenë prezent, pasi i është njoftuar rreth seancës nga Gjykata e Apelit, drejtuar Drejtorisë së Burgjeve. Ai vetë ka kërkuar shtyrjen sa të lirohej nga një dënim i marrë. Gjykata e apelit ka pranuar shtyrjen e seancës për t'u mbrojtur me avokat dhe për shkak të ngarkesës së punës. Në këtë seancë, gjykata ka vendosur shtyrjen e seancës për datën 09.09.2015 dhe njëkohësisht ka caktuar avokat kryesisht (shih procesverbalin fq.16-17 të dosjes së apelit). Në seancën tjetër të datës 09.09.2015, i gjykuari nuk është paraqitur në gjykim, vetëm mbrojtësi i

607 Vendimi nr.61, datë 6.2.2008 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

caktuar kryesisht është paraqitur. Gjykata e apelit, ka deklaruar mungesën e të pandehurit me arsyetimin se ai kishte dijeni nga seanca e kaluar dhe pa shkak ligjor nuk ka justifikuar mungesën, (shih procesverbalin fq.18-19 të dosjes së apelit). Pas vazhdimit të gjykimit, Gjykata e Apelit në këtë seancë ka vendosur ndryshimin e vendimit të gjykatës së rrethit duke e deklaruar dhe dënuar sipas akuzës të parashikuar në nenin 151 të Kodit Penal të pandehurin F.M.

...

... Ka rezultuar se i pandehurit M. ka marrë pjesë në gjykimin e shkallës së parë, pa praninë e një avokati. Nga ana e gjykatës së themelit nuk është arsyetuar në mënyrë të hollësishme rreth ndonjë heqje dorë e të pandehurit nga e drejta për të marrë pjesë në gjykimin e apelit. Ky Kolegj çmon se hetimi dhe vlerësimi i shkakut të mungesës hyn në kompetencën e gjykatës së themelit, e cila duhet të arsyetojë në përputhje me të gjithë elementet faktike dhe rrethanat konkrete duke mbajtur parasysh tërësinë e tyre brenda kontekstit konkret, ndërsa çështja e respektimit të ligjit shqyrtohet nga Gjykata e Lartë.

Në vendimin për deklarimin e mungesës së të pandehurit gjykata e themelit nuk ka arsyetuar në mënyrë të mjaftueshme shkakun e pamundësisë absolute për t'u paraqitur, duke vazhduar me pa të drejtë gjykimin në mungesë të pandehurit. Nga të dhënat e fashikullit nuk mund të konkludohet se i pandehuri ka hequr dorë apo ka abuzuar qëllimisht me të drejtën e tij për të marrë pjesë në të gjitha seancat në gjykimin e zhvilluar ndaj tij, prandaj gjykata e themelit ka gabuar në zbatimin e ligjit procedural, dhe ky shkak është i natyrë së tillë që të ketë ndikuar në zhvillimin e gjykimit pa pjesëmarrjen e të pandehurit. Në vendimin për deklarimin e mungesës së të pandehurit gjykata e themelit nuk ka arsyetuar në mënyrë të mjaftueshme shkakun e pamundësisë absolute për t'u paraqitur, duke vazhduar me pa të drejtë gjykimin në mungesë të pandehurit dhe mbrojtësit të zgjedhur personalisht me prokurë. Gjykata e themelit, meqenëse seanca po zhvillohej pa praninë e të dënuarit, kishte detyrimin për të njoftuar këtë të fundit për praninë e tij në gjykim, pasi ishte e domosdoshme⁶⁰⁸.

Nga sa më sipër, del qartë se i pandehuri, ndodhej i izoluar në IEVP dhe për rrjedhojë vendodhej e tij ishte e ditur, duke pasur i pandehuri shumë pak mundësi për t'ju shmangur njoftimeve që vinin nga gjykata. Megjithatë herën e parë, gjykata e apelit e njoftoi personalisht të pandehurin, mungesa e tij herën e dytë, duke qenë i izoluar në një vend paraburgimi, e bën të çuditshëm konkluzionin e gjykatës së apelit se i pandehuri kishte dijeni por nuk u paraqit pa shkaqe të përligjura. Në këtë rast ishte gjykata e apelit që do të duhej të urdhëronte shoqërimin e tij, fakt i cili nuk rezultoi që të ketë ndodhur. Pikërisht kjo mënyrë veprimi të gjykatës së apelit solli edhe cënimin e së drejtës kushtetuese për t'u mbrojtur.

E drejta për t'u njoftuar, me qëllim përgatitjen e mbrojtjes, shtrihet edhe në gjykimin në Gjykatën e Lartë, ku rëndësi parësore merr njoftimi i rekursit që mund të ketë bërë prokuroria. Në lidhje me këtë moment Gjykata Kushtetuese ka mbajtur qëndrimin se "Nga materialet e dosjes nuk vërtetohet që të pandehurit apo mbrojtësit të tij t'i jetë komunikuar rekursi i prokurorit. Mosnjoftimi i rekursit vjen në kundërshtim me kërkesat e nenit 414 të Kodit të Procedurës Penale, ku përcaktohet se "akti i ankimit i njoftohet prokurorit, të pandehurit dhe palëve private, nga sekretaria e gjykatës që ka dhënë vendimin". Mospërmbushja e këtij detyrimi ligjor nuk i ka dhënë mundësi të pandehurit të dijë që çështja e tij do të paraqitej për shqyrtim në Gjykatën e Lartë dhe të njihej me shkaqet e parashtruara në rekurs, duke i mohuar kështu të drejtën për t'u mbrojtur.

Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, e ka gjykuar çështjen në mungesë të mbrojtësit të të pandehurit, pa verifikuar arsyet e mosparaqitjes, sepse nga dosja rezultoi se as i pandehuri dhe as mbrojtësi i tij nuk kanë pasur dijeni për ushtrimin e rekursit nga prokurori dhe për ditën e gjykimit në Gjykatën e Lartë.

...

E drejta për të marrë pjesë në gjykim, presupozon jo vetëm pjesëmarrjen fizike të palës,

por krijimin për të të mundësive që duke njohur pretendimet e palës tjetër, të jetë në gjendje të parashikojë prapësimet dhe pretendimet e saj. Kjo nuk është një kërkesë formale dhe pa rëndësi, por substanciale dhe e domosdoshme për mbrojtjen e të drejtave të palës, sepse vetëm në këtë mënyrë sigurohet roli i paanshëm i gjykatës dhe i jepet asaj mundësia reale të shprehë me vendim opinionin për çështjen, pa cenuar rregullsinë e procesit.

Duke shqyrtuar çështje të kësaj natyre për shkelje të së drejtës kushtetuese të shtetasve për një proces të rregullt ligjor, Gjykata Kushtetuese synon të konfirmojë atë praktikë të saj për zbatimin me korrektësi e konsekuencë të kërkesave të nenit 6 të Konventës dhe dispozitave kushtetuese si dhe jurisprudencës së Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut.

Me këtë rast Gjykata Kushtetuese ve në dukje se në një shtet ligjor, kërkesat e nenit 6 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe dispozitat e Kushtetutës që garantojnë të drejtën e individit për proces të rregullt ligjor, duhet të zbatohen pa asnjë rezervë dhe se shkelja e tyre duhet t'i nënshtrohet një kontrolli të rreptë dhe efektiv për të siguruar realisht të drejtat kushtetuese.

Në këto kushte, vendimi i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, është rezultat i një procesi të parregullt ligjor që i ka mohuar këto të drejta dhe duhet të shfuqizohet si antikushtetues⁶⁰⁹

Pra, autoritetet gjyqësore, janë të ngarkuara që të njoftojnë rekursin që ka bërë prokurori, për më tepër kur bazuar në këtë akt, pozita e individit mund të rëndohet. Mungesa e njoftimit të rekursit, pengon drejtëpërdrejtë individin që të përzgjedhë avokatin mbrojtës si edhe të përgatisë mbrojtjen e tij për këtë lloj gjykimi.

Një tjetër rast i cënimit të këtij standardi kushtetues, ka qenë dhe situata, kur kopja e rekursit i njoftohej mbrojtësit të të gjykuarit që kishte pasur në gjykimin në shkallën e parë, por ndërkohë i gjykuari kishte pasur tjetër mbrojtës në gjykimin në apel. Gjykata Kushtetuese, në këtë rast u shpreh se "Në çështjen objekt shqyrtimi, Gjykata vëren se pranë Gjykatës së Lartë ka paraqitur rekurs prokurori i Prokurorisë për Krime të Rënda Tiranë. Nga dosja gjyqësore rezulton se dëftesa e komunikimit të rekursit (nr.94, më datë 03.05.2007) ndaj vendimit të Gjykatës së Shkallës së Parë për Krime të Rënda, i është përcjellë avokatit, i cili shprehet në të njëjtën dëftesë se: "nuk e kam unë këtë çështje". Nga dosja gjyqësore konstatohet se ky avokat ka qenë mbrojtës i kërkuesit gjatë gjykimit në Gjykatën e Shkallës së Parë për Krime të Rënda, kurse në gjykimin në Gjykatën e Apelit për Krime të Rënda, mbrojtës i kërkuesit ka qenë një avokat tjetër.

Gjykata e Lartë, në seancën gjyqësore të datës 01.10.2008, pasi ka bërë verifikimet e pjesëmarrjes së palëve, ka vendosur shtyrjen e seancës gjyqësore, për arsye se ishte paraqitur vetëm mbrojtësi i një prej të pandehurve në proces dhe njoftimin me shpallje për seancën e ardhshme. Në seancën gjyqësore të datës 29.10.2008, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë ka vendosur vazhdimin e gjykimit të çështjes dhe e ka shqyrtuar atë në mungesë të kërkuesit dhe mbrojtësit të tij. Vendimi i kolegjit e ka përkeqësuar pozitën e kërkuesit për shkak se ky vendim ka prishur vendimin e Gjykatës së Apelit për Krime të Rënda dhe ka lënë në fuqi vendimin e Gjykatës së Shkallës së Parë për Krime të Rënda.

Siç u përmend dhe më sipër, Gjykata e ka konsideruar cenim të së drejtës për një proces të rregullt ligjor gjykimin pa praninë e mbrojtësit të të gjykuarit. Interesat e drejtësisë kërkojnë detyrimisht realizimin e mbrojtjes, qoftë edhe me avokat të caktuar kryesisht, për të pandehurin që gjykohet nga Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë mbi bazën e rekursit të paraqitur nga prokurori, në të cilin, ndër të tjera, kërkohet rëndim i pozitës së tij në krahasim me vendimin e dhënë për këtë çështje nga gjykata e apelit. Në aspektin e garantimit të procesit të rregullt ligjor, për Kolegjin Penal të Gjykatës së Lartë, për çështjen në shqyrtim ishte e domosdoshme marrja e masave për të mos lejuar zhvillimin e seancës në mungesë të avokatit mbrojtës të të pandehurit, si e vetmja

609 Vendimi nr.5, datë 17.2.2003 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.23, datë 13.10.2005; nr.24, datë 26.10.2005;

mënyrë që i pandehuri, përmes këtij të fundit, të realizonte të drejtën për t'u mbrojtur".⁶¹⁰

Pra, qartazi, procedura e njoftimit të rekursit ishte bërë në shkelje të rregullave procedurale. Ajo që tërheq vëmendjen është se megjithëse avokati që kishte pasur çështjen në gjykimin në shkallën e parë, kishte bërë shënim që nuk e kishte më këtë çështje në ngarkim, administrata gjyqësore dhe vetë trupa gjyqësore, e kishin injoruar këtë shënim dhe e kishin konsideruar të rregullt njoftimin. Sjellja më pas e Gjykatës së Lartë që vijoi procesin në mungesë të të gjykuarit dhe rëndoi pozitën e tij, përbën një shkelje të mëtejshme të të drejtave të personave në gjykim.

Me qëllim zbatimin e një standardi të njejtë, siç u konsiderua shkelje për gjykatën e apelit që nuk njofton të ndalurit në IEVP, siç e përmendëm më sipër, konsiderohet përsëri shkelje edhe mos njoftimi i rekursit për personin që ndodhej i ndaluar nga autoritetet shtetërore dhe konkretisht në një Institut të Ekzekutimit të Vendimeve Penale (IEVP). Në këtë rast Gjykata Kushtetuese, ka përcaktuar se njoftimi personalisht i të pandehurit prevalon dhe nuk mundet që të riparohet nëpërmjet caktimit të mbrojtësit kryesisht. Në këtë rast, duke qenë se personi që po gjykohej ndodhej i ndaluar nga shteti, në një IEVP, njoftimi i tij nuk mund që të konsiderohej i pamundur. Pra, nga autoritetet shtetërore nuk është treguar kujdesi i duhur. Vetëm në rast se personi njoftohet, por nuk vepron në caktimin e një mbrojtësi, apo kur çdo tentative për njoftimin e tij (zakonisht kur ndodhen në arrati) dështon, mund të caktohet si mjet i fundit një avokat kryesisht.⁶¹¹

Në vijim të këtij qendrimi, shkelje në gjykimin në Gjykatën e Lartë është konsideruar, mosnjoftimi i të pandehurit për rekursin të bërë nga prokurori si edhe për datën dhe orën e gjykimit. Kjo mangësi nuk mundet që të rregullohej me lejinim për marrjen pjesë në seancë të mbrojtësit që kishte marrë pjesë në gjykimin në gjykatën e apelit, i cili ishte caktuar kryesisht në atë shkallë gjykimi. Në këtë rast, mungesa e njoftimit si edhe e aktit të përfaqësimit për këtë avokat, tregon që zhvillimi i procesit në Gjykatën e Lartë ka qenë formal dhe në cënim të së drejtës për t'u mbrojtur.⁶¹²

Qëndrimin e mësipërm, Gjykata Kushtetuese, e zhvilloi më tej duke mbajtur u shprehur se "Respektimi i këtyre standardeve në gjykimin që zhvillon Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë nuk mund të jetë gjithnjë i njëjtë. Padyshim që këtu merren në konsideratë veçoritë dhe natyra e gjykimit në Gjykatën e Lartë, shqyrtimi i së cilës përqendrohet kryesisht në çështje ligjore, në mënyrën e zbatimit të ligjit material dhe procedural nga gjykatat e nivelit më të ulët. Pikërisht për këtë arsye, realizimi i mbrojtjes së personit të akuzuar në seancën gjyqësore që mund të zhvillohet në këtë gjykatë bëhet vetëm nga mbrojtësi ligjor i tij. Një mbrojtje e tillë është në interes të të pandehurit dhe të dhënies së drejtësisë në përgjithësi, për të cilën një rol tepër të veçantë Kushtetuta i ngarkon pikërisht Gjykatës së Lartë. Prandaj edhe në këtë rast, në funksion të garantimit të kësaj mbrojtjeje, sipas Kodit të Procedurës Penale, ndër të tjera duhet të bëhet njoftimi i palëve, me qëllim që personit të akuzuar të mund t'i realizohet një mbrojtje sa më efektive dhe në këtë shkallë gjykimi.

Në ndryshim nga gjykimi që zhvillohet në shkallën e parë dhe në apel, mospjesëmarrja e mbrojtësit të të gjykuarit në Gjykatën e Lartë edhe pas bërjes së rregullt të njoftimeve respektive, nuk do të përbënte gjithnjë proces të parregullt në kuptimin kushtetues. Por, nëse "interesat e drejtësisë" do ta kërkonin një gjë të tillë, atëherë mbrojtja e personit të akuzuar, qoftë edhe kryesisht, në kuptim të nenit 6/3c të Konventës, do të ishte mëse e nevojshme edhe në këtë shkallë të gjykimit. Në këtë kuptim, Gjykata Europiane për të Drejtat e Njeriut ka vënë në dukje se në funksion të mbrojtjes së të pandehurit, kur vlerësohet se ekziston interesi i drejtësisë në kuptim të nenit 6/3 shkronja "c" të Konventës, gjykata nuk mund të mjaftohet të ofrojë ndihmë ligjore vetëm

610 Vendimi nr.28, datë 2.10.2009 i Gjykatës Kushtetuese.

611 Vendimi nr.35, datë 1.6.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

612 Vendimet nr.20, datë 18.4.2000 dhe nr.44, datë 18.7.2000 të Gjykatës Kushtetuese.

nëse personi i akuzuar nuk ka mjete të mjaftueshme financiare për një gjë të tillë, por edhe ta caktojë atë vetë kryesisht, "...sepse avokati zyrtar mund të vdesë, të sëmuret rëndë, të ketë një problem tjetër ose t'i shmanget detyrës. Në rast se autoritetet vihen në dijeni për këtë, ato duhet ta zëvendësojnë, ose ta detyrojnë të kryejë detyrën ... Të bësh interpretim kufizues..., do të thotë të arrish në rezultate të paarsyeshme, të papajtueshme me atë që thotë shkronja "c" si dhe me logjikën e nenit 6 në tërësi; pra ndihma juridike ... rrezikon të mbetet një fjalë boshe."

Vlerësimi, nëse ndodhemi para interesit të drejtësisë ose jo në gjykimin që do të zhvillohet në Gjykatën e Lartë, varet sipas rastit nga natyra e çështjes, nga subjekti që ka paraqitur rekursin dhe kompleksiteti apo vështirësia e problemeve ligjore të parashtruara në të, nga lloji dhe masa e dënimit që rrezikon të jepet ndaj të akuzuarit në krahasim me vendimet e dhëna nga gjykatat më të ulëta, etj. Ajo varet gjithashtu edhe nga vendi, roli dhe detyrat që kryen një gjykatë e tillë në çdo vend të veçantë. Në këtë kuadër, theksohet se ndihma ligjore është veçanërisht e rëndësishme në vendet ku e drejta e aksesit në këto gjykata mund të realizohet vetëm nëpërmjet avokatit mbrojtës ose legjislacioni procedural respektiv nuk parashikon mundësinë e kundërrekursit nga ana e palës kundërshtare.

Përsa më sipër, Gjykata Kushtetuese vlerëson se interesat e drejtësisë kërkojnë detyrimisht realizimin e mbrojtjes, qoftë edhe me avokat të caktuar kryesisht, të të akuzuarit që gjykohet nga Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë mbi bazën e rekursit të paraqitur nga prokurori, në të cilin, ndër të tjera, kërkohet një rëndim i dukshëm i pozitës së tij, në krahasim me vendimin e dhënë për këtë çështje nga gjykata e apelit.

Në rastin në shqyrtim, kërkuesit një e drejtë e tillë nuk i është garantuar në Gjykatën e Lartë. Gjykata e apelit ka vendosur pushimin e çështjes dhe lirimin e tij të menjëhershëm nga paraburgimi. Në gjykimin që ka zhvilluar pas rreth 7 muajsh Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë mbi bazën e rekursit të prokurorit, nuk ka marrë pjesë as i pandehuri dhe as mbrojtësi i tij. Ky kolegji praktikisht ka vlerësuar vetëm pretendimet e prokurorit të paraqitura në rekurs dhe në seancë, në të cilat është kërkuar deklarimi fajtor dhe dënimi me burgim i të pandehurit. Pala e akuzuar, konkretisht mbrojtja e saj, nuk ka pasur mundësi të shprehet për asnjë nga këto pretendime. Në këto kushte, qartazi, nuk është respektuar parimi i barazisë së armëve dhe kontradiktoritetit, e për pasojë është cenuar rëndë e drejta e mbrojtjes së kërkuesit".⁶¹³

Bazuar në analizën e mësipërme Gjykata Kushtetuese ka vendosur si standard që në çdo rast, do të duhet të njoftohet vetë i pandehuri për gjykimin që do të zhvillohet në Gjykatën e Lartë, pavarësisht se ai vetë nuk ka mundësi që të mbrohet vetë, për shkak se mbrojtja me avokat është e detyrueshme pasi jemi përpara një gjykatë ligji. Nga ana tjetër nëse i pandehur dhe mbrojtësi i tij marrin dijeni rregullisht dhe nuk paraqiten pa shkaqe të përligjura, duke qenë se jemi në proces penal, Gjykata e Lartë është e detyruar që të caktojë një mbrojtës kryesisht, kur e kërkojnë interesat e drejtësisë. Rasti më tipik, mbetet nëse rekursi është ushtruar nga prokuroria e cila mund të sjellë si pasojë rëndimin e pozitës së të pandehurit.

Gjykata Kushtetuese, ka quajtur cënim të këtij parimi edhe rastin kur për gjykimin në Gjykatën e Lartë, është njoftuar avokati i zgjedhur nga i pandehuri, por të cilit nuk i ishën dhënë tagrat për të bërë përfaqësimin dhe në Gjykatën e Lartë, pasi në këtë rast, përsëri njoftimi konsiderohej i parregullt me pasojë cënimin e së drejtës për t'u mbrojtur në këtë shkallë gjykim. Më konkretisht Gjykata Kushtetuese, mbajti qëndrimin se "Nga materialet e dosjes rezulton se kopja e rekursit të prokurorit nuk i është dorëzuar kërkuesit, por avokatit që kërkuesi kishte caktuar për mbrojtjen e tij në shkallë të parë dhe në apel. Është e vërtetë se ky avokat, mbi deklarin në seancë të kërkuesit, është caktuar të realizojë mbrojtjen e tij në dy shkallët e para të gjykimit. Mirëpo nga procesverbali i seancave gjyqësore si në shkallë të parë, ashtu edhe në

613 Vendimi nr.16, datë 8.6.2006 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimet nr.5, datë 4.3.2008; nr.13, datë 21.7.2008; nr.16, datë 15.6.2009; nr.30, datë 26.11.2009; nr.37, datë 24.12.2010; nr.9 datë 29.2.2012 të Gjykatës Kushtetuese.

apel, nuk rezulton që këtij avokati t'i jenë dhënë tagra mbrojtjeje tej këtyre dy shkallëve të gjykimimit. Në këto rrethana dhe në mungesë të ndonjë prokure noteriale me të cilën do të ngarkohej avokati i mësipërm me mbrojtjen e kërkuarit në gjykimin në Gjykatën e Lartë, ai nuk mund të ushtrojë funksionin e mbrojtësit në këtë Gjykatë. Për pasojë, dorëzimi i kopjes së rekursit këtij avokati e bën njoftimin e këtij akti të pavlefshëm. Kjo situatë e ka bërë të pamundur marrjen e dijeni të kërkuarit për ditën e gjykimimit në Gjykatën e Lartë, sepse marrja e dijeni për rekursin është sinjali i parë që merr pala që i kundërvihet ky akt, kohë nga e cila ky i fundit fillon të ndjekë listën e datave të gjykimimit në këtë Gjykatë. Mirëpo, në kundërshtim me këtë, Gjykata e Lartë duke u mjaftuar me shpalljen e ditës së gjykimimit në listën e gjyqeve, e ka shqyrtuar çështjen në mungesë të kërkuarit dhe në mungesë të mbrojtësit, duke shkelur kështu parimin e barazisë së armëve.

Gjykata Kushtetuese vlerëson se ky parim luan një rol të rëndësishëm në procesin penal, sepse në këtë rast, përballë personit të akuzuar për veprën penale, është shteti. Për këtë arsye shteti (në rastin në shqyrtim Gjykata e Lartë) duhet të ndërmarrë të gjitha masat ligjore që t'i sigurojë të akuzuarit mundësitë e njohjes dhe të deklarimit për ... vlerësimet ligjore të çështjes. Në rastin në shqyrtim, kjo Gjykatë ka pasur në dispozicion pretendimet ligjore të prokurorit për mosaplikimin e kushtit në rastin e dënimit me burgim të kërkuarit, por nuk i ka dhënë mundësi këtij të fundit që të njihet dhe të komentojë lidhur me këto pretendime. Në këtë drejtim, Gjykata e Lartë duhet të mbante parasysh edhe faktin se pranimi i rekursit mund të çonte, ashtu siç ka ndodhur në fakt, në keqësimin e pozitës së kërkuarit, pa i dhënë mundësi këtij të mbrohet, ndërkohë që pala e akuzës jo vetëm që ka paraqitur rekursin, por edhe është përfaqësuar nga prokurori në gjykimin në këtë Gjykatë".⁶¹⁴

Gjykata Kushtetuese nuk e ka konsideruar shkelje të së drejtës së mbrojtjes, rastin kur personi nuk ndodhej në Shqipëri dhe nga autoritetet shtetërore, si gjatë fazës së hetimit paraprak, ashtu edhe gjatë gjykimimit janë bërë të gjitha përpjekjet për gjetjen edhe njoftimin e tij, sipas rregullave procedurale në fuqi. E rëndësishme në këtë rast, është fakti nëse personi tregon që ka dijeni për procesin penal që po zhvillohet kundër tij. Në këtë aspekt, pavarësisht se personi mund të ndodhet jashtë shtetit, caktimi vetë personalisht prej tij i një avokati për ta mbrojtur në gjykimin e kësaj çështje, tregon se i gjykuari kishte arritur të merrte dijeni për procesin penal që po zhvillohej.⁶¹⁵

Nuk është konsideruar, shkelje e kësaj garancie nëse vetë personi, personalisht ose nëpërmjet veprimeve të tij, heq dorë nga pjesëmarrja në proces. Kështu, nëse rezulton se njoftimi i të pandehurit është kryer në përputhje me normat procedurale, mungesa e tij në gjykim nuk është e pavlefshme dhe gjykimimi në mungesë vijon me përfaqësimin e tij nga mbrojtësi. Në rastin kur i pandehuri ka zgjedhur që të përfaqësohet nga një avokat mbrojtës, refuzimi i tij për të marrë pjesë në seancat gjyqësore mund të interpretohet si një refuzim për t'u paraqitur.⁶¹⁶

Edhe për gjykimin në apel, garantimi i pjesëmarrjes për të pandehurin, nuk është detyrues, kur vetë i pandehuri heq dorë nga kjo e drejtë. Kjo heqje dorë mund të jetë me deklaram, por mund të rezultojë edhe nga vetë sjellja e të pandehurit.⁶¹⁷

Për të konkluduar në realizimin e detyrimeve nga autoritetet e ndjekjes penale dhe ato gjyqësore, me qëllim që të garantohet e drejta e mbrojtjes për të pandehurin, duhen analizuar veprimet e tyre me kujdes, sidomos kur kemi alternim të avokatëve të caktuar kryesisht dhe atyre të zgjedhur nga vetë i pandehurit. Në këto raste nuk do të konsiderohet shkelje e së drejtës së mbrojtjes, kur në çdo fazë të hetimit dhe në çdo shkallë të gjykimimit janë bërë përpjekje për njoftimin personalisht të personit të akuzuar. Vetëm pasi këto tentativa kanë rezultuar si të pa suksesshme, atëherë është proceduar me caktimin e avokatëve kryesisht, të cilët janë hequr në

614 Vendimi nr.21, datë 20.9.2005 i Gjykatës Kushtetuese.

615 Vendimi nr.10, datë 2.4.2009 i Gjykatës Kushtetuese.

616 Vendimi nr.00-2016-1191(142), datë 6.7.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

617 Vendimi nr.105, datë 9.4.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

momentin që janë paraqitur avokatë të zgjedhur nga vetë i pandehuri.⁶¹⁸

7.5.2 Zgjedhja e mbrojtësit nga individ.

Përveç mbrojtjes personalisht, neni 31, gërma “ç” e Kushtetutës, garanton të drejtën e individit që të zgjedhë vetë një avokat për mbrojtjen e interesave të tij, gjatë një procesi penal.

Gjykata e Lartë e ka konsideruar të rëndësishëm caktimin e një mbrojtësi edhe në gjykimin në apel, siç rezulton nga arsyetimi vijues se “Nga materialet e dosjes rezulton se seanca gjyqësore e datës 17.02.2006 në gjykatën e Apelit Korçë është shtyrë me kërkesë të të pandehurit A.S., për të zgjedhur një mbrojtës, meqënëse nuk dëshironte të mbrohej me mbrojtësin që kishte patur me parë. Më pas është realizuar vetëm shtyrja e katër seancave gjyqësore, dy herë për mosformim të trupit gjykues, një herë për shkak të mungesës së marrjes dijeni të të pandehurit dhe një herë me kërkesë të të pandehurit, pasi nuk mund të paraqitej në gjykim për arsye shëndetësore. Në seancën e datës 12.05.2006 rezulton se është paraqitur i pandehuri dhe prokurori. Pavarësisht se sipas procesverbalit të kësaj seancë, i pandehuri nuk ka dhënë pëlqimin për vazhdimin e gjykimit pa avokat, gjykata, pa revokuar vendimin e datës 17.02.2006, ka vazhduar dhe përfunduar gjykimin e çështjes pa praninë e avokatit mbrojtës, duke u mjaftuar me faktin që i pandehuri nuk është shprehur për kërkesa paraprake. Duke gjykuar çështjen pa praninë e një mbrojtësi, i cili rezulton që edhe të jetë kërkuar nga i gjykuari dhe për këtë shkak gjykata ka vendosur të shtyjë edhe seancën, Kolegji çmon se gjykimi në shkallë të dytë është zhvilluar në shkelje të kërkesave të nenit 6 të K.Pr. Penale dhe nenin 31/ç të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë.

Prania e mbrojtësit në këtë gjykim bëhet akoma me e domosdoshme edhe për faktin se kërkesës se të gjykuarit për përsëritje të pjesshme të shqyrtimit gjyqësor me qëllim marrjen e disa provave të rëndësishme për çështjen, **gjykata nuk i ka dhënë zgjidhje**.”⁶¹⁹

Gjithashtu, gjykatat e apelit, duhet të tregoheshin të kujdesshme në rastin kur kemi mbrojtës të zgjedhur nga vetë i pandehuri, i cili gjithashtu ka deklaruar se nuk do të marrë pjesë në gjykim, nuk duhet të jenë të gatshme në zëvendësimin e tij, për më tepër kur nuk është hequr dorë nga përfaqësimi. Kështu, në një rast Gjykata e Lartë, u shpreh se “Duke iu kthyer çështjes objekt rekursi, në zbatim të parimeve të mësipërme, Kolegji Penal vëren se, nga rrethanat pranuar nga gjykata rezulton se në Gjykatën e Apelit Tiranë, i gjykuari ka zgjedhur, nëpërmjet prokurës nr.2176 Rep dhe 872 Kol, datë 08.07.2014, që përfaqësimi i tij në të gjitha shkallët e gjykimit të bëhej nga avokati E.S., i cili kishte të drejtë edhe përfaqësimin e tij në mungesë. Shqyrtimi gjyqësor në gjykatën e apelit është zhvilluar në disa seanca. Në seancën e datës 09.07.2014 është paraqitur av.E.S., i paisur me prokurë, i cili kërkoi nga gjykata të njihet me materialet e dosjes për faktin se nuk ka qenë më parë mbrojtës i të gjykuarit, kërkesë kjo që gjykata e konsideroi të drejtë dhe të ligjshme dhe me vendim të ndërmjetëm shtyu seancën për më datë 08.09.2014. Në këtë seancë gjykata ka deklaruar mungesën e të pandehurit dhe vazhdimin e gjykimit në prani të mbrojtësit të tij.

Më datë 08.09.2014 meqënëse avokati E.S., kishte depozituar në sekretarinë e gjykatës një kërkesë me shkrim për shtyrje seance për arsye shëndetësore, duke bashkëngjitur edhe raportin mjekësor, gjykata me vendim të ndërmjetëm vendosi të shtyjë seancën për më datë 19.09.2014 duke urdhëruar njoftimin si të mbrojtësit ashtu edhe të pandehurit me shpallje në Gjykatën e Apelit dhe Njësinë Administrative ku ai banon.

Në seancën e datës 19.09.2014 gjykata ka vendosur të zhvillojë gjykimin në mungesë të pandehurit dhe mbrojtësit të tij, pasi asnjëri prej tyre nuk është paraqitur në gjykim dhe ka caktuar mbrojtës kryesisht. Nga aktet që janë administruar në dosje rezulton se gjykata pa njoftuar mbrojtësin e caktuar me prokurë të posaçme nga i pandehuri, cakton një avokate kryesisht në

618 Vendimi nr. 764, datë 9.11.2005 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

619 Vendimi nr.205, datë 7.3.2007 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

seancën e datës 19.09.2014 dhe në përfundim të saj jep vendimin objekt rekursi.

...

Kolegji Penal vlerëson se e drejta e të pandehurit për të qenë i pranishëm dhe marrë pjesë në zhvillimin e seancave lidhur me gjykimin e zhvilluar ndaj tij është një element i rëndësishëm i procesit penal, pasi mundëson ushtrimin efektiv të së drejtës së mbrojtjes dhe kontribuon në përcaktimin e së vërtetës së fakteve, paraqitjen e provave dhe ballafaqimin me to në lidhje me akuzat që janë ngritur në ngarkim të të pandehurit, si dhe në vetë dhënien e drejtësisë. Gjykata e apelit vepruar ndesh me dispozitat e neneve 48, 49, 51, 55 dhe 57 të Kodit të Procedurës Penale, duke i caktuar një avokat kryesisht të pandehurit A.R., kur avokati i zgjedhur prej tij E.S., nuk ka pasur dijeni për ditën dhe orën e gjykimit. Gjykata e apelit në këtë rast, nuk kishte refuzim nga ky mbrojtës (av.E.S.) për të përfaqësuar të gjykuarin A.R., prandaj nuk duhej të kryente zëvendësimin e tij e t'i caktonte avokat kryesisht sikundër ka vepruar. Gjykata e Apeli ka vepruar në kundërshtim me kërkesat e neneve 57 e 426 të Kodit të Procedurës Penale".⁶²⁰

Edhe në këtë rast, gjykata e apelit, nuk mundej që të mos merrte në konsideratë, raportin mjekësor të paraqitur nga avokati i zgjedhur nga vetë i gjykuari. Për më tepër, duke qenë se i gjykuari kishte vendosur që të përfaqësohej nga vetëm ky mbrojtës, gjykata e apelit do të duhej që ta kishte vënë në dijeni edhe atë për caktimin e mbrojtësit kryesisht. Në këtë rast, caktimi i një avokati kryesisht në vend të avokatit të zgjedhur prej të pandehurit ka shkelur dispozitat ligjore dhe ka penguar mbrojtjen efektive të të gjykuarit. Mungesa e arsytimit të mjaftueshme nga gjykata e themelit për mosparaqitjen e të pandehurit dhe për mos-përsëritjen e njoftimeve për aktet dhe veprimet e gjykatës e bëri procesin gjyqësor të parregullt dhe në shkelje të standardeve kushtetuese.

Shkelje e garancisë kushtetuese është konsideruar edhe mos njoftimi i rregullt i avokatit të caktuar nga vetë i pandehuri dhe zëvendësimi i tij me një avokat të caktuar kryesisht, siç me të drejtë ka arsyetuar Gjykatës së Lartë, në një rast se "Duke iu kthyer çështjes objekt rekursi, në zbatim të parimeve të mësipërme, Kolegji Penal vëren se, nga rrethanat pranuar nga gjykata rezulton se në gjykatën e apelit, pas shtyrjes së seancës gjyqësore të datës 12.01.2016, me kërkesë të mbrojtësit A.A., seanca tjetër është caktuar në datë 20.01.2016. Në fletëthirrjen e drejtuar Av. A.A., ftuesi gjyqësor ka bërë shënimin "mori dijeni me telefon". Gjykata apelit e ka konsideruar si rregullisht të kryer njoftimin, prandaj edhe mospraninë e avokatit në seancën e datës 20.01.2016, ajo e ka vlerësuar pa shkaqe të arsyeshme. Për këtë shkak, gjykata e themelit, ka caktuar një mbrojtës kryesisht, duke vazhduar gjykimin, pa praninë e mbrojtësit të zgjedhur nga ana e të gjykuarit, i cili edhe ky ishte deklaruar në mungesë. Kolegji Penal, referuar procesverbalit të seancës gjyqësore, vëren se të gjykuarit nuk i është siguruar mbrojtja e nevojshme në përputhje me interesat e të gjykuarit dhe kërkesat kushtetuese e procedurale penale, pasi ndodhemi në rastet e një njoftimi të pavlefshëm për mbrojtësin e zgjedhur nga i pandehuri, si dhe mungon paraqitja me shkrim e konkluzioneve të mbrojtësit të caktuar kryesisht nga ana e gjykatës. Në të njëjtën kohë, ky Kolegj nuk është i bindur për zgjedhjen e bërë nga i pandehuri për t'u përfaqësuar nga ana e mbrojtësit të zgjedhur prej tij, në rastin kur ai është zëvendësuar nga ana e gjykatës së apelit, dhe për këtë vendim, nuk është njoftuar i pandehuri, i cili për këtë akt nuk mund të prezumohet se ishte vënë në dijeni, duke ndikuar kjo shkelje në vendimmarrjen e gjykatës së apelit.

...

Në rastin objekt shqyrtimi, Kolegji i Gjykatës së Lartë vëren se gjykata e apelit ka vepruar ndesh me dispozitat e neneve 48, 49, të Kodit të Procedurës Penale, duke i caktuar një avokat kryesisht të pandehurit Y.C., kur avokati i zgjedhur prej tij, nuk rezulton e provuar se ka pasur dijeni për ditën dhe orën e gjykimit, apo se nuk është paraqitur për shkaqe të paarsyeshme. Gjykata e apelit në këtë rast, nuk kishte ndonjë refuzim nga mbrojtësi i besuar për të përfaqësuar të të pandehurin, prandaj ajo nuk duhej të kryente zëvendësimin e tij e t'i caktonte avokat kryesisht

sikundër ka vepruar, pa njoftuar më parë atë rreth këtij vendimi. Në këto kushte, Gjykata e Apeli ka vepruar në kundërshtim me kërkesat e neneve 49 e 426 të Kodit të Procedurës Penale, duke i mohuar të pandehurit të drejtën e mbrojtjes me avokat të besuar e të zgjedhur prej tij.

Në lidhje me përligjen e shkakut të mungesës dhe mos-përsëritjes së njoftimeve për aktet dhe veprimet e tjera të kryera nga gjykata e apelit përkundrejt palëve, Kolegji çmon se shkaqet që mund të pengojnë marrjen pjesë e të pandehurit dhe mbrojtësit në gjykim mund të jenë të ndryshme dhe gjykata duhet të hetojë dhe arsyetojë në se ndodhemi para tyre. Ndonëse hetimi dhe vlerësimi i shkakut të mungesës së mospranisë së palës hyn në kompetencën e gjykatës së themelit, e cila duhet të arsyetojë në përputhje me të gjithë elementet faktike dhe rrethanat konkrete, duke mbajtur parasysh tërësinë e tyre brenda kontekstit konkret, çështja e respektimit të ligjit hyn në fushën e kompetencës së Gjykatës së Lartë”.⁶²¹

Duke analizuar faktet e pasqyruara në vendim, rezulton se shënimi në fletë thirrjen se avokati i zgjedhur nga i pandehuri është njoftuar në telefon nuk mundet që të konsiderohet si i rregullt, pasi njoftimi me telefon lejohet vetëm në raste urgjence dhe duke u konfirmuar marrja e tij nga personi që i drejtohej, konfirmim i cili mungonte në këtë rast. Prandaj gjykata duhej të kishte shtyrë seancën dhe të përsëriste njoftimet dhe jo të vijonte duke caktuar avokat kryesisht.

Në një tjetër rast, disi të çuditshëm për procesin gjyqësor, gjykata e apelit, fillimisht e ka legjitimuar mbrojtësin e zgjedhur nga i pandehuri, por më pas me vendim përfundimtar ka vendosur mospranimin e ankimit për shkak të moslegjitimit të mbrojtësit të zgjedhur nga i pandehuri. Gjykata e Lartë me të drejtë e ka prishur këtë vendim, duke argumentuar se “Duke iu kthyer çështjes objekt shqyrtimi, Kolegji Penal vlerëson se, në bazë të akteve të fashikullit të gjykimit, gjykata e apelit në rastin konkret ka lejuar legjitimimin e mbrojtësit të pandehurit H., në fillim të seancës së gjykimit në apelit, porse në mënyrë kontradiktore në vendimin përfundimtar, gjykata e apelit ka konkluduar për mospranimin e ankimit të apelit për shkak të mungesës së legjitimitit të mbrojtësit Av. I.I.. Në këto kushte, ose gjykata nuk kë bërë verifikimin e legjitimitit të palëve në fazën e kërkesave paraprake të gjykimit ose nuk ka bërë një hetim të mjaftueshëm në lidhje me objektin dhe mënyrën e shprehjes së vullnetit së të pandehurit në lidhje me mbrojtësin e tij.

...

Në rastin konkret, nisur nga rëndësia e së drejtës për të ushtruar ankim në apel dhe roli që ka e drejta për t’u mbrojtur me mbrojtës edhe në gjykimin në apel, përpara se të vendoste mospranimin e ankimit, gjykata e apelit duhet të kryente një hetim më të hollësishëm në lidhje me tagrat dhe përcaktimin e vullnetit të të pandehurit H. Hetim i cili është më se i nevojshëm për qëllim të ushtrimit në mënyrë të rregullt të tagrit të gjykatës mbi verifikimin e legjitimitit dhe vlerësimit të ankimit të paraqitur nga ana e mbrojtësit e të pandehurit H., i cili ka pretenduar konfirmimin e të pandehurit për zgjedhjen e këtij mbrojtësi dhe paraqitjen e ankimit.

Në këto kushte, meqenëse arsyetimi i gjykatës së apelit në lidhje me mënyrën e disponimit të ankimit, nuk është i detajuar dhe në përmbajtjen e tij nuk shpjegohet lidhja e shkaqeve të konstatuara nga gjykata e apelit në raport me mënyrën e verifikimit të legjitimitit të mbrojtësit të të pandehurit H.. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vlerëson se konkluzionet e pjesës përshkruese-arsyetuese të vendimit të gjykatës së apelit nuk rezultojnë të lidhura ngushtë dhe në unitet me pjesët përbërëse të vendimit objekt rekursi. Argumentet e pjesës arsyetuese të vendimit duhet të ishin të bazuara dhe të lidhura logjikisht dhe të formonin një përmbajtje koherente brenda vendimit, për të qenë të mjaftueshme për të mbështetur dhe pranuar pjesën urdhëruese të vendimit”.⁶²²

Gjithashtu, Gjykata e Lartë e ka konsideruar shkelje moslegjitimin e një mbrojtësi për një nga të pandehurit, mbas një kërkesë të pakuptimtë të prokurorit, për përjashtimin e tij.

621 Vendimi nr.00-2016-1219 (149), datë 13.7.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

622 Vendimi nr.00-2017-577 (100), datë 29.6.2017 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

Kështu sipas Gjykatës së Lartë, "Përsa i përket të gjykuarit F., u konstatua se, ashtu sikurse edhe për të gjykuarit e tjerë, për gjykimin në apel u caktuan gjashtë seanca (24/01, 22/02, 20/03, 13/04, 10/05 dhe 22.05.2006). U konstatua gjithashtu se, ndërsa në seancën e parë ai nuk u paraqit (pasi rezultoi që nuk kishte dijeni), në seancën pasardhëse, në të cilën u paraqit, ai mori përsipër që, në seancën pasardhëse të njoftonte edhe avokatin, i cili do ta mbronte atë, gjë që e realizoi në dy seancat e tjera-ato të datave 20/03 dhe 13.04.2006, në të cilat bashkë me të, u paraqit edhe Av. B.T.. Në procesverbalet gjyqësore përkatëse, pikërisht për këtë avokat figuron edhe numri i liçensës së tij.

Rezultoi që, me po atë avokat, i gjykuari u paraqit edhe në seancën e datës 10.05.2006, në të cilën filloi dhe u zhvillua edhe shqyrtimi gjyqësor i pretendimeve të ankimit, por, me ndërhyrjen e paargumentuar ligjërisht të prokurorit të seancës, avokatit nuk iu lejua nga gjykata që të realizonte mbrojtjen e të gjykuarit F. Kjo gjëndje vazhdoi edhe në seancën pasardhëse-datë 22.05.2006, që është edhe seanca e fundit e këtij gjykimi.

Në procesverbalin e seancës së datës 10.05.2006, në të cilin figuron edhe vendimi i ndërmjetëm, i paarsyetuar i gjykatës, me të cilin u pranua kërkesa e prokurorit për mospranimin në gjykim të mbrojtësit B.T., figuron edhe se, "... i pandehuri F. Ll. deklaroi të mbrohet vetë", pa u pasqyruar se cila mund të ketë qënë rrjedhja logjike e vënies në bisedim nga gjykata të çështjes së realizimit të mbrojtjes së këtij të gjykuari, deri në momentin që ai supozohet se duhet të ketë bërë deklarin si më sipër. Për shkak të vetë mënyrës së pakuptimtë se si u arrit që ky i gjykuar të mbetet efektivisht pa një mbrojtës profesionist për të realizuar të drejtat që i garanton Kushtetuta, në nenin 31 të saj, pasqyrimi i bisedimit që mund të jetë zhvilluar me të gjykuarin nga ana e gjykatës, për këtë moment, vlerësohet se ishte i domosdoshëm.

Duke patur parasysh sa më sipër, Kolegji Penal, vlerëson se vendimi i gjykatës së apelit, në këtë pjesë të tij, është i cënueshëm".⁶²³

E drejta e mbrojtjes me avokat nënkupton një mbrojtje të specializuar dhe për këtë arsye vetë individi që po gjykohet ka të drejtën që ta zgjedhë vetë avokatin e tij mbrojtës. Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, gjykata e apelit nuk e ka dokumentuar arsyen e kundërshtimit të prokurorit për mospranimin e mbrojtësit, si edhe fakti pse kjo u pranua nga ana e gjykatës, për më tepër, kur ky mbrojtës kishte marrë pjesë në disa seanca gjyqësore. Në këtë drejtim dukshëm është cënuar e drejta e mbrojtjes së të pandehurit.

Me ndryshimet që iu bënë legjislacionit procedural penal me reformën e vitit 2017, u miratuan dispozita që parashikon caktimin e gjobës si një mjet të ri për disiplinimin e procesit gjyqësor, që ka për qëllim shmangien e abuzimeve me të drejtat në procesin gjyqësor dhe i kundërdrejtohet palës ose përfaqësuesit të saj, kur me vetëdije paraqet kërkesa ose pretendime abuzive. Kjo mundësi, e përdorur nga Gjykata e Rrethit Gjyqësor Dibër, u ankimua deri në Gjykatën Kushtetuese, e cila mbajti qëndrimin se "28. Nisur nga sa më lart, Gjykata rithekson se dispozita procedurale që parashikon caktimin e gjobës si një mjet të ri për disiplinimin e procesit gjyqësor, ka për qëllim shmangien e abuzimeve me të drejtat në procesin gjyqësor dhe i kundërdrejtohet palës ose përfaqësuesit të saj, kur me vetëdije paraqet kërkesa ose pretendime abuzive. Dhënia e vendimit për caktimin e gjobës ndaj palëve ndërgjyqëse ose përfaqësuesve të tyre është një masë procedurale që i shërben funksionimit të duhur të procesit të rregullt gjyqësor dhe mirëadministrimit të drejtësisë. Kjo do të thotë se gjoba e caktuar, në dallim nga gjoba administrative, ka regjim juridik të ndryshëm, pasi normohet nga një kuadër tjetër ligjor, jepet nga një organ gjyqësor dhe jo administrativ, si dhe ka për qëllim zhvillimin e procesit gjyqësor të themelit pa abuzim nga palët ndërgjyqëse.

29. Duke iu rikthyer rastit konkret, Gjykata konstaton se caktimi i gjobës ndaj kërkuesit ka qënë një masë procedurale që është vendosur në zbatim dhe përputhje me parashikimet ligjore në fuqi, e lidhur me ushtrimin e kompetencës së gjykatës për të siguruar zhvillimin e rregullt të

623 Vendimi nr.394, datë 10.9.2008 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

procesit gjyqësor dhe konkretisht për të ndaluar abuzimin me ushtrimin e të drejtave gjatë procesit penal në të cilin kërkuesi ka qenë në cilësinë e përfaqësuesit ligjor. Për më tepër, nuk është provuar nga kërkuesi se masa e gjobës ka përcaktuar të drejta ose detyrime civile ndaj tij ose ka ndikuar në reputacionin e tij. Për rrjedhojë, bazuar në kontekstin e rrethanave të çështjes dhe argumenteve të paraqitura nga kërkuesi, natyrën e gjobës, qëllimin për të cilin ajo është vendosur, dhe kryesisht masën e saj, Gjykata në të njëjtën linjë me qëndrimin e GJEDNJ-së vlerëson se ajo nuk prek ose ndërhyr në të drejtat kushtetuese të kërkuesit. Prandaj vendimi që ka caktuar gjobën ndaj kërkuesit nuk hyn në fushën e veprimit të nenit 42 të Kushtetutës dhe pretendimet e tij nuk mund të merren në shqyrtim nga Gjykata. Për rrjedhojë kërkuesi nuk legjitimohet *ratione materiae* në lidhje me kërkimet e tij”.⁶²⁴

Nga ky arsyetim rezulton se vendosja e gjobave për abuzimin e së drejtës për të paraqitur kërkesë është një masë procedurale që gjykata mund të marrë gjatë procesit që zhvillohet para saj, me qëllim garantimin e mbarëvajtjes së procesit gjyqësor, por ajo nuk përfshin një ndalim për avokatin e penalizuar që të përfaqësojë klientë përpara gjykatave të tjera. Procesi i vendosjes së gjobës nuk ka të bëjë drejtpërdrejt me reputacionin profesional të avokatit, por me çështjen nëse ka abuzim me të drejtën e paraqitjes së kërkesave të ndryshme procedurale në gjykatë.

E paqartë dhe përsëri shkelje e së drejtës për t’u mbrojtur ishte edhe sjellja e Gjykatës së Apelit Durrës, kur insistonte që procesin ta zhvillonte nëpërmjet një avokati të caktuar kryesisht, ndërsa i pandehurit kërkonte që të mbrohej me një tjetër avokat. Gjykata e Lartë në këtë rast u shpreh se “23. Ndonëse i gjykuari ndodhej nën masën e sigurimit “Arrest në burg”, në seancën e datës 04.07.2012, jashtë dëshirës dhe vullnetit të tij, ai është përfaqësuar me avokat të caktuar kryesisht nga Gjykata e Apelit Durrës, duke iu mohuar garancia procedurale e mbrojtjes.

24. Ka rezultuar nga procesverbalet e seancës gjyqësore se i gjykuari nuk është paraqitur në seancën e datës 02.05.2012 në apel dhe ka deklaruar se do të mbrohej nga av. I.H. Ky avokat mbrojtës, ka ardhur në seancë dhe ka deklaruar se heq dorë nga mbrojtja. Po në këtë datë është ndryshuar 2/3 e trupit gjykues pasi kishte shkak ligjor dhe një trupë tjetër gjyqësore i ka përjashtuar.

25. Trupi i rinovuar gjyqësor ka caktuar seancën e datës 07.06.2012, ku i gjykuari përsëri nuk është paraqitur dhe ka vënë shënimin se do mbrohej nga av.S.V., i cili nuk kishte marrë njoftim dhe seanca është shtyrë për në datën 20.06.2012 për t’u njoftuar ky avokat.

26. Në seancën e datës 20.06.2012 i gjykuari nuk është paraqitur dhe ka shprehur dëshirën të mbrohej nga av. S.V.. Ky avokat mbrojtës është paraqitur në seancë dhe ka deklaruar se: “Unë nuk jam avokat i të pandehurit por do të kontaktoj me të dhe kërkoj shtyrjen e seancës për t’u njohur me materialet e dosjes”. Gjykata në këtë seancë ka marrë vendim për t’i caktuar një mbrojtës kryesisht dhe ka caktuar av.N.G., i cili është njoftuar për seancën e datës 04.07.2012.

27. Për seancën e datës 04.07.2012 i gjykuari, në njoftimin në burg, ka deklaruar se kërkon të përfaqësohet nga av.S.V. dhe ka konfirmuar dijeninë e tij si dhe dëshirën për të mos marrë pjesë vetë në seancë gjyqësore dhe nuk është paraqitur personalisht. Gjykata e apelit ka vazhduar gjykimin në mungesë me avokat kryesisht të caktuar atij dhe po atë ditë ka dhënë dhe vendimin. ...

31. ... Nga sa më sipër, gjykata ka vepruar ndesh me dispozitat e sipërcituara duke i caktuar një avokat kryesisht këtij të gjykuari, kur avokati S.V. deklaroi një seancë më parë se do të kontaktonte me të gjykuarin dhe donte të njihej me aktet e dosjes.

32. Gjykata e apelit në këtë rast nuk kishte refuzim nga ky mbrojtës (av.S.V.) për të përfaqësuar të gjykuarin D.T., nuk duhej të kryente zëvendësimin e tij e t’i caktonte avokat kryesisht sikundër ka vepruar. Gjykata, meqenëse seanca ishte zhvilluar pa praninë e të gjykuarit, duhej të njoftonte të gjykuarin për qëndrimin e mbrojtësit të kërkuar prej tij në seancë e t’i linte afatin ligjor për zëvendësimin e tij (nëse mbrojtësi nuk do binte dakord për marrjen përsipër të mbrojtjes).⁶²⁵

Gjykata e Apelit në këtë rast, duket se deklarimin fillestar të av.S.V. e ka konsideruar si

624 Vendimi nr.22, datë 4.4.2024 i Gjykatës Kushtetuese.

625 Vendimi nr.00-2013-864 (124), datë 10.4.2013 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë

refuzim, kur ai nuk ishte i tillë. Për më tepër në këtë rast, nuk jepen argumenta se përse kërkesat e tjera të të pandehurit që të përfaqësohet po prej këtij avokati nuk u morën në konsideratë. Në këtë rast, Gjykata e Apelit ka tentuar të imponojë vullnetin e vetë, mbi atë të të pandehurit, me pasojë cënimin e së drejtës së mbrojtjes së tij.

Kjo e drejtë nuk cënohet nëse avokati është caktuar kryesisht apo është pajisur me prokurë të rregullt. Kështu, në një rast, në dosjen gjyqësore rezultonte një prokurë e lëshuar nga i gjykuari në favor të avokatit mbrojtës që mori pjesë në fazën hetimore dhe gjatë gjykimit të çështjes. Ky akt i lëshuar para noterit prezumohej i ligjshëm dhe individit duhej ta kundërshtonte atë, si të falsifikuar gjatë procesit penal dhe jo për herë të parë në Gjykatën Kushtetuese.⁶²⁶

Një tjetër tematikë që ka trajtuar nga jurisprudenca, ka qenë kryerja e veprimeve nga ana e mbrojtësit, kur autoritet nuk kanë njoftuar dhe vetë të gjykuarin, si edhe marrja në pyetje e të gjykuarit, pa praninë e mbrojtësit. Sipas Gjykatës Kushtetuese, personi që po gjykohej i kishte dhënë tagra të gjera përfaqësimi mbrojtësit të tij. Për rrjedhojë komunikimi i akteve dhe veprimeve të ndryshme procedurale vetë mbrojtësit dhe jo të pandehurit nuk mundet që të konsiderohet shkelje. Gjithashtu, nëse vetë personi i cili është madhor, heq dorë nga sigurimit i mbrojtjes gjatë fazës së marrjes në pyetje, me dëshirën e tij, nuk përbën shkelje për autoritetit shtetërore.⁶²⁷

Mbrojtja me avokat, konsiderohet e realizuar edhe kur i gjykuari ka qenë në mungesë, por gjatë gjithë procesit ka pasur disa avokatë të zgjedhur prej tij, apo të caktuar kryesisht nga gjykata. Ajo që ka rëndësi është që të jenë mbrojtur interesat e të gjykuarit nëpërmjet kundërshtimit të provave të prokurorisë, të paraqitjes së provave në favor të tij kur është e mundur dhe dhënien e interpretimeve ligjore që favorizojnë të gjykuarin.⁶²⁸

7.5.3 Marrëdhënia midis individit dhe mbrojtësit

Marrëdhënia që krijohet midis individit dhe avokatit mbrojtës që ai ka zgjedhur, konsiderohet e veçantë dhe gëzon mbrojtje kushtetuese. Kjo bazohet në togfjalëshin që përmban neni 31, gërma "ç", e Kushtetutës sipas së cilës, individit ka të drejtën që *"...të komunikojë lirisht dhe privatisht me të, ..."*, pra me avokatin. Për rrjedhojë konsiderohet se veprimet dhe sjellja e avokatit janë në shërbim të individit dhe konsiderohen dhe si veprime që kryhen për tij. Vetëm nëse personi, më pas kundërshton veprimet e avokatit, atëherë do të prevalojë vullneti i tij.

Kjo marrëdhënie e veçantë ka shërbyer si bazë për Gjykatën Kushtetuese, për të vlerësuar nëse prania në seancë e avokatit por jo e të pandehurit përbënte apo jo cënim të së drejtës për t'u mbrojtur. Sipas Gjykatës Kushtetuese, *"... në seancën e datës 26.9.2000 avokati i të pandehurit deklaroi para gjykatës se i pandehuri është i sëmurë dhe se ka kërkuar që gjykimi i çështjes të zhvillohet në mungesë të tij. Pavarësisht se kërkesa e të pandehurit nuk ishte hartuar sipas rregullave të Kodit të Procedurës Penale përderisa deklarimi është bërë në seancë gjyqësore nga vetë avokati i të pandehurit, gjykata është e detyruar ta marrë këtë si të mirëqenë. Po të vepronte ndryshe, ajo do të vinte në dyshim marrëdhëniet e avokatit me të pandehurit që ai mbron dhe do të cenonte të drejtën e mbrojtjes. Sipas nenit 50/1 të Kodit të Procedurës Penale, mbrojtësi ka të drejtat që ligji i njej të pandehurit, ndërsa sipas paragrafit të tretë të po atij neni i pandehuri mund të zhvlerësojë me deklarim të hapur veprimin e kryer nga mbrojtësi, por para se të jetë marrë vendimi nga gjykata lidhur me këtë veprim"*.⁶²⁹

Pra, në rastin konkret qendrimi i shprehur nga avokati se vetë personi kishte kërkuar që procesi të vijonte në mungesë të tij, për më tepër kur ishte avokat i zgjedhur prej vetë të

626 Vendimi nr.27, datë 11.12.2006 i Gjykatës Kushtetuese.

627 Vendimi nr.42, datë 18.12.2007 i Gjykatës Kushtetuese.

628 Vendimi nr.40, datë 22.9.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

629 Vendimi nr.124, datë 27.9.2001 i Gjykatës Kushtetuese.

gjykuarit, sillte si pasojë pranimin e kësaj kërkesë nga ana e gjykatave. Kjo sepse në këtë rast do të vihej në diskutim marrëdhënia klient – avokat, marrëdhënie në të cilën gjykatat, si rregull, nuk kanë të drejtë të ndërhyjnë. Megjithatë vetë Gjykata e Lartë në një rast tjetër, e ka konsideruar si një të drejtë personale të vetë të pandehurit, për të marrë pjesë ose jo në gjykim dhe për rrjedhojë avokati nuk mund të shprehet për vijimin e gjykimit në mungesë të personit që po gjykohej, pa pasur tagra ta qarta nga klienti i tij për këtë veprim.⁶³⁰ Qasja e Gjykatës së Lartë, është mbështetur edhe nga GJEDNJ, e cila ka mbajtur qëndrimin se “Në procedimet e apelit, siç vërtetohet dhe dokumentohet nga vetë Gjykata e Apelit, ankuesi përsëriti dëshirën e tij për të marrë pjesë në seancën e apelit të tij. Gjykata e Apelit reagoi duke e shtyrë seancën tre herë, me qëllim që të garantonte praninë e ankuesit. Është për të ardhur keq që shërbimi penitenciar nuk arriti të zbatonte urdhrat e Gjykatës së Apelit. Më 18 qershor 2004, avokati i ankuesit i kërkoi gjykatës të vazhdonte me procedimet. Në atë rast dhe duke marrë parasysh rrethanat e veçanta të çështjes, Gjykata nuk çmon se deklarata e avokatit të ankuesit përbën heqje dorë nga dëshira e përsëritur dhe përfundimtare e ankuesit për të marrë pjesë në gjykim”.⁶³¹ Mbi këtë bazë mund të themi se marrëdhënia e mirëmbësimit midis avokatit dhe klientit të tij, nuk shtrihet në çdo aspekt dhe kur bëhet fjalë për të drejtën për të marrë pjesë në gjykim ose jo, ajo është një e drejtë personale e vetë të gjykuarit. Avokati në këto raste nuk mund të shprehet vetë, por duhet të të ketë tagra të qarta nga klienti i tij.

Kjo marrëdhënie e veçantë ka gjetur trajtim edhe në jurisprudencën e Gjykatës së Lartë, e cila ka mbajtur qëndrimin se “Në bazë të K.Pr.Penale, ligjit për Avokatin dhe Kodit Etik të Avokatit, del qartë detyra e mbrojtësit dhe marrëdhëniet që krijohen midis tij dhe të pandehurit, të cilat janë marrëdhënie mirëbesimi i cili është detyrim profesional për mbrojtësin për të mbrojtur interesat e të pandehurit. Gjithashtu është e domosdoshme që, në çdo çështje penale, mbrojtësi të konsultohet e të diskutojë me të pandehurin për mënyrën e organizimit të mbrojtjes dhe pasojat që mund të vijnë prej saj.

Në rastin në shqyrtim, duket që nuk ka patur konsultim midis mbrojtësit dhe të pandehurit, lidhur me zhvillimin e gjykimit të shkurtuar me të cilin i pandehuri nuk ka qenë dakort dhe me të drejtë gjykata e rrethit nuk e ka pranuar. Nga proces verbalët e mëvonëshme del se është ndjekur rregullisht zhvillimi i gjykimit nga i pandehuri e mbrojtësi, e se midis tyre nuk ka patur asnjë mosmarrëveshje. Edhe se gjykata e rrethit nuk ka shtyrë gjykimin, sikurse shprehet gjykata e apelit për t’i dhënë kohë e mundësi mbrojtësit të konsultohet me të pandehurin K.M., në atë seancë, nuk është marrë asnjë provë dhe deri me datën 09.04.2003, që ka vazhduar rregullisht gjykimi (mbas 22 ditësh nga seanca e parë gjyqësore), mbrojtësit dhe të pandehurit, i janë krijuar të gjitha kushtet për konsultime e, siç del nga aktet i pandehuri ka mohuar akuzën, qëndrim që ka mbajtur edhe mbrojtësi, i cili në përfundim ka kërkuar pafajësi për të pandehurin për veprën që akuzohej.

Ritheksojmë faktin që i pandehuri K.M., nuk ka patur asnjëherë pretendime për mbrojtësin dhe mbrojtjen e bërë prej tij”.⁶³²

Përsa i përket kësaj marrëdhënie, GJEDNJ, në çështjen “Andre dhe tjetër kundër Francës”, konstatoi se gjykatat kombëtare në kuadër të një hetimi të nisur nga organet tatimore ndaj një shoqërie aksionere kishin autorizuar kryerjen e një kontrolli. Autoritetet tatimore të asistuar edhe nga policia kishin kryer më shumë se një kontroll, përfshirë këtu edhe në zyrën avokatore që përfaqësonte shoqërinë në këtë proces. Gjatë këtij kontrolli u sekuestruan dokumenta të ndryshme përfshirë edhe shënime me shkrim dore të avokatëve Pasi shteruan rrugët e brendshme, zyra avokatore dhe avokati konkret iu drejtuan GJEDNJ duke pretenduar ndër të tjera edhe cënimin e nenit 8. GJEDNJ theksoi në këtë vendim se termi “banesë” mund të

630 Vendimi nr.160, datë 1.3.2001 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

631 GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja “Cani kundër Shqipërisë”, aplikimi nr.11006/06, datë 6.3.2012.

632 Vendimi nr.599, datë 26.11.2003 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

përfshijë edhe një hapësirë tjetër ku një person kryen veprimtari profesionale. Sipas GJEDNJ në rastet e kontroleve në zyrat e avokatëve jemi përpara një kufizimi të sekretit profesional klient-avokat dhe do të duhet që të ndiqet një qëllim i ligjshëm, të ketë një interes publik si dhe duhet që ndërhyrja të jetë proporcionale. Në rastin konkret GJEDNJ gjeti shkelje duke qenë se nuk provohej që aplikantët të ishin përfshirë në ndonjë mashtrim në bashkëpunim me klientët e tyre dhe se kontrolli ishte kryer vetëm sepse organet hetuese nuk kishin mundur që të gjenin prova në mënyra të tjera. Rrjedhimisht sipas gjykatës kontrolli dhe raporti midis kufizimit dhe qëllimit të arritur nuk ishte proporcional.⁶³³

Legjislacioni procedural penal, lejon që një avokat mbrojtës të mund të përfaqësojë edhe disa persona të marrë njëkohësisht si të pandehur, por me kushtin që të mos ketë përplasje interesash midis tyre. Fillimisht këtë situatë e gjejmë të trajtuar në jurisprndencën e Gjykatës së Lartë, e cila ka arsyetuar se *“Nga materialet e çështjes, si në hetimin paraprak dhe në gjykim rezulton se midis të pandehurve ka kundërthenie. Kjo konsiston në faktin se shpjegojnë në mënyra të ndryshme rrethanat e ngjarjes të cilat duke u vërejtur me kujdes kanë të bëjnë edhe me qendrime të ndryshme të pandehurve për veprat penale që akuzohen.*

Kështu në theniet e tij në hetimin paraprak i pandehuri G.K. shpjegon se kishte njohje me të pandehurin tjetër dhe ditën e ngjarjes me 25.2.1998 i pandehuri A.B. se bashku me A.D. kanë qëlluar me automatik në drejtim të turmës duke vrarë 4 vetë dhe plagosur 2 të tjerë prej të cilëve kishte edhe persona të njohur prej tij, pra implikon direkt në vrasje të pandehurin A.B. në një kohë që ky i fundit mohon kategorikisht faktin të këtë zbritur nga makina dhe të këtë qëlluar me armë në drejtim të turmës si dhe njohjen paraprake me të pandehurin tjetër duke pranuar vetëm njohjen me A.D. Pra ndonëse dy të pandehurit në pozitë mohuese, mënyra si shpjegojnë rrethanat e ngjarjes tregon se njeri i pandehur atribuon fakte që e rëndojnë përkatësisht të pandehurin tjetër.

Në këto rrethana ndonëse të pandehurit akuzohen për bashkëpunim në krim, në përpjekje për të mbrojtur vetveten mënyra si shpjegojnë ngjarjen tregon se midis tyre ka papajtueshmeri interesash dhe mbrojtje e dy të pandehurve, nga i njëjti avokat vjen në kundërshtim me kërkesat e nenit 54 të K.Pr.Penale. Mungesa e mbrojtjes së veçantë ne seancë gjyqësore për secilin të pandehur nuk garanton mbrojtjen e të drejtave procedurale dhe interesave të të pandehurve dhe në bazë të nenit 428/1/c e K.Pr.Penale i ka diktuar edhe gjykatës së Apelit prishjen pa tjetër të vendimit të Gjykatës së rrethit.

*Respektimi i normave procedurale, në rigjykimin e çështjes që garantojnë mbrojtjen e të pandehurit do të sigurojë edhe zhvillimin e një procesi të rregullt ligjor konform nenit 31 të Kushtetutës të Republikës së Shqipërisë dhe neneve 1,2 të K.Pr. Penale”*⁶³⁴

Kjo qasje është trajtuar më pas edhe në jurisprndecën e Gjykatës Kushtetuese, e cila ka argumentuar se “Mbrojtësi në këtë proces gjyqësor ka përfaqësuar njëkohësisht pesë të pandehur të akuzuar për veprën penale të vrasjes, në një kohe që midis të pandehurve rezulton e vërtetuar dhe e pohuar nga vetë gjykata ne vendimin e saj që të këtë patur papajtueshmeri interesash. Neni 54 i Kodit të Procedurës Penale nuk lejon ne kushte të tilla realizimin e mbrojtjes ligjore ne procesin penal, duke vendosur për të shmangur shkeljen e konstatuar detyrim jo vetëm për mbrojtësin, por edhe për vetë organin procedues.

Mbrojtësi, përpara gjykatës së shkallës së parë, por edhe në të gjithë shkallët e tjera të gjykimin, ka kërkuar deklarimin fajtor për kërkuesin dhe pafajësinë për të pandehurin tjetër. Edhe ne mbrojtjen e paraqitur me shkrim përpara gjykatës së shkallës së parë rezulton se avokati është mbështetur kryesisht mbi atribuimet e të pandehurit tjetër, për të cilin ai ka kërkuar pafajësinë. Njëkohësisht, mbrojtësi në këtë proces gjyqësor ka tejkaluar tagret e tij të perfaqesimit, sepse ka

633 GJEDNJ, Seksioni i pestë, çështja “Andre dhe tjerë kundër Francës”, aplikimi nr.18603/03, datë 24.7.2008.

634 Vendimi nr.263, datë 16.6.1999 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimin nr.343, datë 16.5.2002 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

pranuar fajesine e të gjykuarit A.Ç., ndërkohë që sipas nenit 50 të Kodit të Procedurës Penale, kjo është një e drejtë që i rezervohet personalisht të pandehurit.

Nga shqyrtimi i të dhënave që ndodhen ne dosjen gjyqësore, rezulton se avokati mbrojtës pranon përpara gjykatave për klientin e tij, i cili gjykohej ne mungesë se "...këto pohime të të pandehurit A.G. gjejnë vertetim të plotë me shpjegimet që dha përpara gjykatës i pandehuri G. ...", se "...rezulton e provuar...", se ai "...ka konsumuar plotesisht elementet e veprës penale të vrasjes. ...", se i pandehuri "...është penduar thelle për veprat penale që ka kryer. ..." etj.

Veprime të tilla të kryera nga avokati, që prekin të drejtën e të gjykuarit për t'u mbrojtur, janë lejuar nga të gjitha gjykatat që e kanë shqyrtuar këtë çështje. Detyrë e organit procedues, sipas rregullave të përgjithshme procedurale që lidhen me gjykimin, është që t'i krijojë të gjitha mundësitë të akuzuarit për t'u përfaqësuar në mënyrë të efektshme dhe njëkohësisht të sigurohet që avokati të zbatojë detyrat e tij, përndryshe ai duhet të zëvendësohet".⁶³⁵

Qartazi në këtë rast, nuk mundet që të flitet për të drejtë mbrojtje, kur avokati që duhet të përfaqësojë mbrojtjen e të pandehurit shprehet për fajësinë e tij. Fakti që mbrojtësi e ka bërë këtë për të mbrojtur të pandehurit e tjerë duhej që të kishte "alarmuar" gjykatat e të gjitha shkallëve, veçanërisht Gjykatën e Lartë që kishte edhe praktikë gjyqësore për këto raste dhe që duhej të kishin marrë masa t'i caktonin këtij të pandehuri një përfaqësues tjetër.

Rasti i mundësisë apo jo të konfliktit të interesave kur një avokat ka mbrojtur dy të pandehur është trajtuar edhe në situata të tjera ku Gjykata Kushtetuese, ka mbajtur qëndrimin se: "Përsa i përket pretendimeve të kërkuarit për cenim të dispozitave procedurale që lidhen me të drejtën e mbrojtjes, Gjykata Kushtetuese çmon se nuk janë të bazuara. Rezulton nga dosja gjyqësore se në Gjykatën e Apelit Vlorë, të dy të pandehurit janë mbrojtur nga i njëjti avokat, por midis tyre nuk vërtetohet të ketë pasur papajtueshmëri interesash. Pavarësisht se njëri nga të pandehurit është deklaruar i pafajshëm nga gjykata e rrethit gjyqësor, nuk rezulton si gjatë fazës së hetimit, ashtu edhe të gjykimin, që ai të ketë atribuuar thënie në ngarkim të fajësisë së kërkuarit.

Gjithashtu, lidhur me pretendimin tjetër të kërkuarit se mbrojtësi, në kundërshtim me tagret e përfaqësimit të dhëna me prokurën e caktuar nga familjarët, ka pohuar fajësinë e tij, Gjykata Kushtetuese thekson se veprimet e kryera nga mbrojtësi nuk kanë të bëjnë me pranimin e fajësisë, dhe as me dhunimin e së drejtës së mbrojtjes. Nga interpretimi kushtetues që i është bërë të drejtës për një proces të rregullt ligjor dhe dispozitave procedurale penale që parashikojnë mënyrën e realizimit të mbrojtjes së të pandehurit, Gjykata Kushtetuese konkludon se në rastin konkret mbrojtja e ushtruar ka qenë si në funksion të lehtësimit të pozitës së të pandehurit, ashtu edhe të rrethanave në të cilat ndodheshin provat gjyqësore. Mbrojtësi gjatë gjithë seancave gjyqësore në gjykatën e rrethit gjyqësor edhe në gjykatën e apelit ka insistuar në pafajësinë e kërkuarit. Nga dosja rezulton se gjithnjë në funksion të mbrojtjes së kërkuarit, pas kërkesës për pafajësi, mbrojtësi e ka realizuar mbrojtjen e tij duke i kërkuar gjykatës se edhe në rast të konsiderimit fajtor të kërkuarit, kualifikimi ligjor i veprës penale duhej të bëhej nga paragrafi i dytë në paragrafin e parë të nenit 101 të Kodit Penal. Një kërkesë e tillë procedurale, duke u vlerësuar e lidhur edhe me provat gjyqësore që janë paraqitur në ngarkim të kërkuarit, konsiderohet se është brenda funksionit të mbrojtjes që ka realizuar avokati i tij dhe nuk përbën cenim të së drejtës për një proces të rregullt ligjor".⁶³⁶

Pra, në kuadër të standardeve kushtetuese, nuk quhet cënim i së drejtës së mbrojtjes, nëse një avokat përfaqëson dy të pandehur dhe njëri prej tyre konsiderohet i pafajshëm dhe tjetri fajtor. Gjithashtu edhe pretendimet e avokatit për rikualifikim të veprës penale, nëse gjykata do ta konsideronte fajtor personin që po gjykohet, nuk barazohet me pohimin e fajësisë prej mbrojtësit.

635 Vendimi nr.222, datë 4.11.2002 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.9, datë 28.4.2004 dhe nr.15, datë 10.11.2004 të Gjykatës Kushtetuese.

636 Vendimi nr.28, datë 11.12.2006 i Gjykatës Kushtetuese.

7.5.4 Caktimi i mbrojtësit kryesisht

Mbrojtja me avokat është një garanci më shumë për personat që do të gjykohen për mbrojtjen e interesave të tyre. Megjithatë për arsye të ndryshme, këto persona nuk kanë mundësi që ta caktojnë vetë një mbrojtës. Për këtë arsye, Kushtetuta parashikon detyrimin e shtetit për t'i caktuar një mbrojtës kryesisht. Kjo garanci shtrihet në çdo fazë të hetimit dhe gjykimin.

Për detyrimin e sigurimit të mbrojtjes gjatë fazës së hetimeve paraprake, Gjykata Kushtetuese, ka mbajtur qëndrimin se *"Gjykata Kushtetuese vlerëson se shkaqet që ngrihen nga kërkuesi në kërkesën e tij, kanë të bëjnë me shkelje të standardeve kushtetuese për një proces të rregullt ligjor në disa drejtime:*

1. Është shkelur parimi kushtetues që garanton të drejtën e mbrojtjes në hetimet paraprake. Vërtetohet se kërkuesi është hetuar e gjykuar në mungesë. Hetimi i çështjes ka filluar në datën 10.6.1997, dhe deri në datën 25.3.1998 nuk është caktuar avokat në mungesë, për mbrojtjen e të pandehurit. Vendimi për njoftimin e akuzës mban datën 13.2.1998, por nuk i është komunikuar avokatit, sepse deri në këtë datë nuk ishte caktuar avokat mbrojtës. Edhe procesverbali mbi njohjen e materialeve të çështjes, vendimi për dërgimin e çështjes në gjykatë dhe kërkesa për gjykim nuk rezultojnë t'i jenë njoftuar avokatit.

...

2. Gjykata e Rrethit Gjyqësor, Kukës, ka shqyrtuar çështjen në rrethana të tilla kur në hetimet paraprake është shkelur parimi kushtetues që garanton të drejtën e mbrojtjes.

Sipas nenit 151/1 të Kodit të Procedurës Penale, gjatë hetimeve paraprake provat merren nga organi që procedon sipas rregullave të përcaktuara në këtë Kod. Ndërsa në pikën 4 të këtij neni, përcaktohet se provat e marra në shkelje të ndalimeve të parashikuara nga ligji nuk mund të përdoren. Papërdorshmëria ngrihet edhe kryesisht në çdo gjendje dhe shkallë të procedimit. Gjykata e shkallës së parë, në shqyrtimin gjyqësor të çështjes ka vepruar në kundërshtim me këto rregulla, duke e bërë kështu procesin gjyqësor të parregullt.

3. Gjykata e apelit, duke marrë në konsideratë pretendimet e ngritura nga avokati i kërkuesit për hetim dhe gjykim të pamjaftueshëm, në seancën e datës 15.7.2003, me vendim të ndërmjetëm ka riçelur seancën gjyqësore për përsëritjen e pjesshme të hetimit gjyqësor, duke kërkuar: fashikullin e hetimeve paraprake, vendimin e gjykatës për caktimin e masës së sigurimit për të pandehurin dhe certifikatën e gjëndjes civile. Por, në seancën e datës 16.9.2003, kjo gjykatë vendosi përfundimin e gjykimin pa i kryer hetimet për të cilat kishte vendosur në seancën e mëparshme. Në këtë mënyrë edhe kjo Gjykatë është pajtuar dhe ka lënë në fuqi shkeljet e kryera në procedimet e mëparshme si të hetimit paraprak, ashtu edhe të gjykimin të çështjes.

4. Shkeljet si më sipër kërkuesi i ka ngritur në rekursin drejtuar Gjykatës së Lartë. Gjykata Kushtetuese vlerëson se në rastin konkret këto shkelje kanë të bëjnë drejtpërdrejt me të drejtat themelore të garantuara nga Kushtetuta lidhur me procesin e rregullt ligjor, prandaj Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë ishte rasti që ta kalonte çështjen në seancë, duke zbatuar parimin e kontradiktoritetit në gjykim.

Të gjitha këto shkelje të pretenduara nga kërkuesi dhe të verifikuara gjatë shqyrtimit të çështjes kanë të bëjnë me prekljen e standardeve të rëndësishme të procesit penal, për të cilat Gjykata Kushtetuese është shprehur edhe në vendimet e saj të mëparshme, duke i shfuqizuar vendimet përkatëse si antikushtetuese".⁶³⁷

Siç rezultojnë nga arsyetimi i mësipërm, avokati mbrojtës, kishte munguar që në fazën e hetimit paraprak, ndërkohë që dispozitat e Kodit të Procedurës Penale, kërkojnë praninë e tij për një pjesë të mirë të veprimeve procedurale, me pasojë papërdorshmërinë e tyre. Interesant ishte edhe qasja e Gjykatës së Apelit, e cila megjithëse riçeli hetimin gjyqësor, pa mbajtur më pas

637 Vendimi nr.20, datë 20.7.2005 i Gjykatës Kushtetuese.

qendrim për vetë vendimmarrjen e saj, mbylli procesin në këtë shkallë. Kjo tregon për çënime të rënda të standardeve kushtetuese, të cilat nuk u anashkaluan dhe nga Gjykata e Lartë.

Më tej nga Gjykata Kushtetuese, është mbajtur qendrimi tjetër se *“Duke iu referuar Kodit të Procedurës Penale (KPP) dispozitat që rregullojnë marrjen në pyetje të të pandehurit janë nenet 37, 38 dhe 39 të këtij Kodi. Të tri këto nene mund të analizohen vetëm në harmoni me njëri-tjetrin dhe ne funksion të respektimit të garancive kushtetuese që burojnë nga nenet 31 dhe 32 të Kushtetutës.*

Posaçërisht, në nenin 37 të KPP-së parashikohet se në momentin që personi, i cili akoma nuk ka marrë cilësinë e të pandehurit, bën deklarime prej të cilave mund të burojnë përgjegjësi penale, organi procedues ndërpret marrjen në pyetje dhe e fton personin që të caktojë një mbrojtës.

Prania e mbrojtësit është një kusht i domosdoshëm për vazhdimin e marrjes në pyetje të personit, pasi ndryshe nuk mund të shpjegohet detyrimi për punonjësin e policisë që të ndërpresë marrjen në pyetje. Kjo e bën mbrojtësin ligjor një subjekt të domosdoshëm dhe të pazëvendësueshëm gjatë kryerje të këtij veprimi procedural dhe për rrjedhojë, mungesa e tij çon në cenim të nenit 31 të Kushtetutës.

Fakti që neni 37 i KPP-së parashikon ftesën që i bëhet personit që po merret në pyetje që të zgjedhë një mbrojtës nuk mund të lexohet në mënyrën që e ka interpretuar Gjykata e Rrethit Gjyqësor të Beratit, sipas të cilës është e mjaftueshme që mbrojtësi të verifikojë në një moment të mëvonshëm nëse deklaratat e personit të ndaluar janë bërë me vullnetin e tij të lirë. Përkundrazi, Gjykata çmon se mbrojtësi ligjor duhet të jetë i pranishëm gjatë marrjes në pyetje të të ndaluarit, dhe mbi të gjitha, duhet që në çdo rast të kujdeset për interesat e të ndaluarit. Ky konkluzion është jo vetëm një interpretim logjik i normave të sipërpërmendura, por, gjithashtu, është një standard kushtetues, i pranuar përgjithësisht jo vetëm në jurisprudencën e Gjykatës Kushtetuese, por edhe të GJEDNJ-së.

Ndërsa ndalimi i parashikuar nga neni 38/2 i KPP-së që ndaj personit të marrë në pyetje nuk mund të përdoren metoda ose teknika për të ndikuar mbi vullnetin e lirë të tij mund të lexohet nga Gjykata vetëm në kuptimin më të gjerë të mundshëm duke ndaluar çdo lloj sjelljeje, nga ana e organeve të zbatimit të ligjit që mund të lërë shteg për dyshime se vullneti i personit të marrë në pyetje është dhunuar. Dhe në këtë kuptim pjesëmarrja e mbrojtësit është një garanci serioze jo vetëm për mbrojtjen e interesave të të ndaluarit ose të pandehurit por edhe për të garantuar një proces të rregullt ligjor në funksion të dhënies të drejtësisë.

Gjykata, për sa më sipër, vlerëson se ndaj kërkuesit është cenuar standardi kushtetues i parashikuar nga neni 31 i Kushtetutës”.⁶³⁸

Arsyetimi i mësipërm është mjaft domethënës, pais rrëzon një qasje jo të drejtë të gjykatave të zakonshme që rolin e mbrojtësit gjatë fazës së marrjes në pyetje e minimizuan në rolin e një verifikuesi. Pra, një person mund të merret në pyetje pa praninë e mbrojtësit dhe të vijojë të japë përgjigje megjithëse mund të lindin nga këto përgjigje përgjegjësi penale dhe kjo procedurë do të quhej e rregullt nëse një mbrojtës i thirrur më vonë, nënshkruante deklaratën. Qartazi vendimmarrja e Gjykatës Kushtetuese me të drejtë e rrëzoi këtë praktikë.

Realizimi i mbrojtjes me avokat kërkohet edhe në gjykimin në apel, siç rezulton nga qendrimi i mbajtur fillimisht nga Gjykata e Lartë, sipas së cilës *“Siç rezulton nga aktet, në gjykimin në gjykatën e Apelit Vlorë është shtyrë seanca për shkak të mosparaqitjes apo të mosnjohimit të të pandehurve, detyrim ligjor ky që parashikohet nga neni 426 i K.Pr.Penale. Në seancën e datës 26.04.2002, që është dhe seanca e fundit e gjyimit, ka rezultuar se i pandehuri A.M. nuk është paraqitur, por nga fletëthirrja e dërguar familjareve të tij, rezulton se ata kanë marrë dijeni dhe në këto rrethana gjykata, me vendim të ndërmjetem ka vendosur zhvillimin e gjyimit në mungesë. Por nga aktet rezulton se në gjykim nuk ka marrë pjesë as avokati i caktuar nga gjykata, i cili në fletëthirrjen e dërguar për gjykimin e datës 26.04.2002 ka deklaruar se ka hequr dorë nga gjykimi i*

638 Vendimi nr.14, datë 3.5.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

kësaj çështjeje dhe për këtë ka dijeni dhe familja e të pandehurit.

Në këto rrethana në bazë të nenit 49/5 të K.Pr.Penale, gjykata duhej të kishte caktuar kryesisht një avokat tjetër mbrojtës **për këtë të pandehur**. Gjykimi në mungesë të të pandehurit dhe pa mbrojtës është në kundërshtim me rregullat e vendosura në Kodin e Procedurës Penale, pasi në këtë mënyrë shkelen të drejtat e ligjshme të të pandehurit si dhe e drejta e tij kushtetuese për një proces të rregullt ligjor. Ky veprim, në bazë të nenit 128/c të K.Pr.Penale përbën pavlefshmëri absolute të vendimit dhe shkak për prishjen e tij. Gjykata, përveç shkeljes procedurale ka lejuar në këtë mënyrë edhe cenim të të drejtave kushtetuese të të pandehurit në procesin penal, siç është ajo e sigurimit të mbrojtjes vetë ose me ndihmën e një mbrojtësi ligjor (neni 31/ç të Kushtetutës).⁶³⁹

Nga arsyetimi i mësipërm, rezulton se gjykata e apelit kishte vepruar drejtë në realizimin e njoftimeve për të pandehurin dhe për mbrojtësin e tij. Gjithashtu drejtë kishte vepruar gjykata e apelit edhe në rastin kur ka caktuar më pas një mbrojtës kryesisht, por në momentin që nga ky i fundit u hoq dorë nga mbrojtja, gjykata e apelit kishte detyrimin që të caktonte një tjetër mbrojtës kryesisht dhe jo të vijonte me gjykimin në mungesë.

Sigurimi i mbrojtjes me avokat edhe në gjykimin në gjykatat e apelit, u trajtua si standard kushtetues më pas edhe nga Gjykata Kushtetuese, sipas së cilës "Në çështjen në gjykim, Gjykata Kushtetuese konstaton se të akuzuarit nuk i janë dhënë këto garanci në gjykimin e bërë në Gjykatën e Apelit Shkodër, duke u cenuar dukshëm e drejta e tij e mbrojtjes. Në fakt, rezulton se Kryetari i Kolegjit të Gjykatës së Apelit Shkodër, i ka dërguar njoftim për ditën dhe orën e gjykimit të çështjes edhe Dhomës së Avokatisë Lezhë (mbrojtësit të caktuar kryesisht nga gjykata e shkallës së parë, i cili kishte bërë edhe ankimin kundër vendimit të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Lezhë), por ky njoftim nuk ka asnjë konfirmim nga marrësi dhe nuk dihet nëse i është komunikur ose jo mbrojtësit të caktuar kryesisht. Pavarësisht nga kjo, Gjykata Kushtetuese çmon se edhe sikur njoftimi i bërë me këtë rast të ishte i rregullt, Gjykata e Apelit Shkodër, në funksion të respektimit të kërkesës për barazinë e armëve dhe të shanseve dhe të parimit të kontradiktoritetit, nuk duhej të kishte vendosur për zhvillimin e gjykimit në mungesë të të pandehurit dhe të mbrojtjes, por duhej ta kishte shtyrë atë dhe të kishte marrë masat e duhura për të siguruar pjesëmarrjen e mbrojtësit, qoftë edhe të një tjetri të caktuar përsëri kryesisht".⁶⁴⁰

Pra, edhe në gjykimin në apel, duhet të merren masa që personi të përfaqësohet vetë, ose nëpërmjet avokatit që ka zgjedhur vetë. Kjo situatë është ideale, por në mungesë të individit apo të mbrojtësit të tij, gjykata e shkallës së dytë është e ngarkuar që të caktojë vetë një mbrojtës kryesisht. Gjykata e apelit nuk duhet të kufizohet me njoftimin e mbrojtësit të caktuar kryesisht për gjykimin në shkallë të parë, pasi edhe nëse ky nuk paraqitet, atëherë, siç e përmendëm, gjykata duhet të caktojë vetë një mbrojtës.

Një situatë e pazakontë në procesin penal është shfaqur kur i pandehuri kërkonte që gjykata t'i caktonte një mbrojtës kryesisht, por ata avokatë që caktoheshin prej saj, ose refuzoheshin nga i pandehuri, ose refuzonin mbrojtjen, ose nuk paraqiteshin **për arsye të pajustificuara**. Në këtë rast, Gjykata e Apelit për Krimet e Rënda, përcaktoi se Gjykata e Shkallës së Parë për Krimet e Rënda, kishte cenuar të drejtën për t'u mbrojtur të të pandehurit, pasi duhej që t'i kishte detyruar avokatët që cakonte kryesisht, **për të pranuar mbrojtjen**. Për këtë situatë të pazakontë, Gjykata e Lartë, mbajti qëndrimin se "Por ndryshe nga sa ka arsyetuar gjykata e apelit, gjykata e shkallës së parë ka bërë përpjekje të dukshme dhe të konsiderueshme në mënyrë që i pandehuri D., të mundësohej për të përfituar mbrojtje ligjore falas me avokat apo grup avokatësh dhe për më tepër, duke i dhënë edhe mundësinë të pandehurit që t'i përzgjidhte apo t'i përcaktonte ai vetë avokatët që dëshironte. Shqyrtimi gjyqësor i çështjes në ngarkim të të pandehurit D.D. është zhvilluar në praninë e të pandehurit dhe të mbrojtësve të zgjedhur prej tij dhe më pas, ka

639 Vendimi nr.680, datë 11.11.2002 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

640 Vendimi nr.19, datë 12.6.2003 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimet nr.33, datë 24.11.2003 dhe nr.30, datë 26.11.2009 të Gjykatës Kushtetuese.

vijuar vetëm me pranimë e të pandehurit deri në dhënien e vendimit përfundimtar. Ka rezultuar se, i pandehuri personalisht dhe mbrojtësi për kohën që kanë qenë në gjykim, janë njohur me të gjitha aktet dhe materialet e fashikullit të gjykimit dhe kanë marrë kopje të çdo akti që përmbahej në fashikull. Ai ka marrë kopje të procesverbaleve të seancave gjyqësore sipas kërkesës së tij, është njohur dhe ka marrë kopje të dokumenteve dhe kërkesave të paraqitura nga prokuroria si palë, përfshirë edhe konkluzionet e saj përfundimtare të çështjes, të njoftimeve dhe korrespondencave të ndryshme nga të gjitha drejtimet, deri në përfundim të gjykimit. Në disa seanca i pandehuri ka kërkuar që të sqarohet nga gjykata se sa do jetë shpërblimi për avokatët e caktuar kryesisht, përpara se të zgjedhë një mbrojtës. Madje edhe ka kërkuar që të largohet nga salla, fakt i cili me të drejtë është interpretuar nga ana e gjykatës së shkallës së parë, si heqje dorë edhe nga e drejta e mbrojtjes. Gjithashtu, i pandehuri ka qenë i ndihmuar deri në seancën e datës 09.07.2012, me mbrojtës të zgjedhur prej tij. Pas kësaj, gjykata e shkallës së parë ka bërë përpjekje duke caktuar mbrojtës nga ana e saj, por asnjë mbrojtës nuk e pranoi detyrën, kjo përmes heqjes dorë, refuzimit apo mosparaqitjes në seancat gjyqësore pa shkaqe të justifikuara. Gjykata e themelit për këtë gjykim, i është drejtuar edhe Komisionit Shtetëror për Ndihmë Juridike për të caktuar avokatë për të mbrojtur të pandehurin.

Në gjykimin e zhvilluar në gjykatën e shkallës së parë, i pandehuri dhe mbrojtësit e tij kanë paraqitur kërkesa të ndryshme, për marrjen si prova të disa dëshmitarëve, ekspertëve dhe disa prova të tjera, po ashtu, ata kanë pyetur në mënyrë të hollësishme dëshmitarët e prokurorisë që janë paraqitur në gjykim. Sipas nenit 128/1 shkronja "c" norma bën fjalë rreth pranisë së mbrojtësit kur ajo është e detyrueshme, pra kur ai nuk është njoftuar për datën dhe orën e seancës, dhe në rast mosparaqitje absolute të mbrojtësit të kërkuar, pasi ai është zgjedhur dhe caktuar në detyrën e mbrojtjes. Në rastin konkret, gjykata e shkallës së parë i ka njoftuar mbrojtësit, duke bërë përpjekje për t'i caktuar ata në mbrojtje të pandehurit, asnjë mbrojtës nuk e ka pranuar detyrën, duke hequr dorë, refuzuar apo edhe pse të njoftuar ata nuk paraqiteshin në seancat gjyqësore pa shkaqe të justifikuara. Si rezultat i krijimit të kësaj situatë, gjykata i ka bërë të njohur të pandehurit këtë situatë, duke i vënë në dispozicion atij listën e këtyre avokatëve (me 101 avokatë), duke i lënë kohë të mjaftueshme, duke shtyrë seanca gjyqësore, që të zgjidhte një ose dy mbrojtës të besuar nga lista, por pavarësisht kohës së dhënë, i pandehuri nuk ka bërë përzgjedhjen e asnjë mbrojtësi, ndërkohë gjykata ka shtyrë seancat, duke u përpjekur t'i caktonte një mbrojtës kryesisht të pandehurit. Në këtë drejtim, ndryshe nga sa ka arsyetuar gjykata e apelit, i gjykuari D. ka mbajtur një qëndrim të papajtueshëm me të drejtat e njohura nga procesi i rregullt, duke abuzuar me situatën dhe të drejtat që i janë njohur nga legjislacioni shqiptar. Këtë qëndrim të papajtueshëm dhe në abuzim me të drejtat që i janë njohur nga ligji me qëllimin zhvillimin e një mbrojtjeje efektive, i pandehuri D. e ka mbajtur edhe në gjykimin e zhvilluar në Gjykatën e Lartë, në të cilën janë zhvilluar një seri seancash gjyqësore duke abuzuar me të drejtën e ankimit, janë zhvilluar mbi 30 seanca gjyqësore dhe qëllimi i vetëm i të pandehurit D. ka qenë pengim i institucioneve të drejtësisë në organizimin dhe zhvillimin e gjykimit në përputhje me parimet e procesit të rregullt dhe sidomos brenda një afati të arsyeshëm kohor.

... Gjykata e apelit, në thelb, ka pretenduar mosveprimin e gjykatës që shkallës së parë, që sipas saj nuk ka vepruar për të detyruar mbrojtësin që synonte të caktonte që të marrë përsipër mbrojtjen në mënyrë detyruese për të pandehurin, por gjykata e apelit nuk ka përmendur bazën ligjore me arsyetimin apo argumentimin përkatës lidhur me këtë interpretim të ligjit, ku sipas saj caktimi i mbrojtësit kryesisht duhej bërë në mënyrë urdhëruese duke e imponuar atë të marrë përsipër mbrojtjen e të pandehurit".⁶⁴¹

Siç rezulton nga sa më sipër, gjykata e shkallës së parë ka bërë të gjitha përpjekjet e nevojshme për caktimin e një mbrojtësi kryesisht, duke caktuar shumë të tillë, që ose nuk paraqiteshin, ose refuzonin të merrnin detyrën. Po kështu nga kjo gjykatë është vendosur në

641 Vendimi nr.00-2016-1220 (153), datë 13.7.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

dispozicion dhe një listë me 101 avokatë që i pandehuri të kishte mundësi të zgjidhte, e drejtë kjo që nuk u ushtrua prej tij. Në këto kushte, nisur dhe nga vetë sjellja e të pandehurit, mund të konsiderohet se gjykata e shkallës së parë, bëri të gjitha përpjekjet e mundshme për garantimin e së drejtës së mbrojtjes. Është vetë sjellja e të pandehurit që tregon se në fakt ai po abuzon me këtë të drejtë dhe nuk kërkonte përfaqësim real në gjykim.

Interesante është qasja e gjykatës së apelit, që përfaqësimin nga avokatët të caktuar kryesisht e konsideronte si detyrë dhe për rrjedhojë nga arsyetimi i saj del që gjykata e shkallës së parë do të duhej t'i detyronte avokatët të pranonin mbrojtjen. Por për të realizuar një urdhërim të tillë, Kodi i Procedurës Penale nuk rezultoi që të ketë asnjë parashikim. Kjo sjellje e gjykatës së apelit, është një tjetër formë e përdorimit të metodave "evolutive" apo "normë-krijuese" të interpretimit, por që me të drejtë nuk u pranua nga Gjykata e Lartë, si një disponim pa një bazë ligjore.

Caktimi i një mbrojtësi kryesisht bëhet edhe në rastet që i pandehuri nuk ka burime të mjaftueshme financiare. Megjithatë në praktikën tonë janë shfaqur raste, kur gjykatat e apelit kanë refuzuar caktimin e një mbrojtësi kryesisht me argumentin që i gjykuari nuk paraqiti prova të besueshme se ndodhej në pamundësi financiare. Kjo mënyrë interpretimi nuk u konsiderua e drejtë nga Gjykata e Lartë e cila konkludoi se *"15. Gjatë gjykimit në apel, në seancën e datës 01.06.2010 kjo mbrojtëse është paraqitur dhe ka deklaruar se heq dorë nga mbrojtja e mëtejshme, pasi i gjykuari A.P. nuk e ka paguar. I gjykuari dhe bashkëshortja e tij, e pranishme në seancë, kanë deklaruar se nuk kanë të ardhura të mjaftueshme për të paguar një avokat mbrojtës. Seanca është shtyrë për të paraqitur i gjykuari prova për gjendjen e tij ekonomike.*

16. Në seancën e datës 30.06.2010 gjykata e apelit ka administruar një certifikatë të përbërjes familjare si dhe një vërtetim nga Bashkia Pogradec se, i gjykuari nuk trajtohet me ndihmë ekonomike. Gjykata e apelit ka konkluduar se, me këto prova nuk mund të provohet pamundësia ekonomike e të gjykuarit për të mos paguar një avokat dhe ka vazhduar gjykimin pa avokat mbrojtës.

17. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vëren se gjykata e apelit nuk ka respektuar një nga parimet bazë të Kodit të Procedurës Penale duke i mohuar një të drejtë ligjore personit të arrestuar i cili po gjykohej për një vepër të rëndë penale, e cila kërkon një mbrojtje të specializuar dhe ai (i gjykuari) nuk ka mjete të mjaftueshme për të siguruar vetë mbrojtjen e tij.

...

19. Kolegji Penal konstaton se në rastin e gjykimit të zhvilluar kundër A.P. nuk plotësohen standardet e një procesi të rregullt ligjor në përputhje me nenet 31/ç, (sigurimi i mbrojtjes falas kur nuk ka mjete të mjaftueshme) të Kushtetutës dhe nenit 6/1 të KEDNJ-së. Si pasojë e shkeljes së një prej parimeve bazë kushtetues dhe të procedurës në lidhje me caktimin e një mbrojtësi kryesisht, nuk është respektuar e drejta e të gjykuarit për t'u mbrojtur në procesin gjyqësor të zhvilluar kundër tij".⁶⁴²

Siç del nga arsyetimi i mësipërm, caktimi i një mbrojtësi kryesisht është detyrues dhe nuk lidhet me nivelin e provueshmërisë së burimeve financiare.

Detyrimi për të caktuar një avokat mbrojtës në gjykimin e çështjeve në Gjykatën e Lartë është edhe më i rëndësishëm nëse, i pandehuri është i mitur, siç e ka specifikuar Gjykata Kushtetuese, e cila në një çështje ka mbajtur qëndrimin se *"Fakt është se, megjithëse data e gjykimit të çështjes në Gjykatën e Lartë është shpallur, avokati në mbrojtje të kërkuar ka munguar në gjykim dhe nuk është caktuar avokat tjetër.*

Në nenin 49 pika 2 të Kodit të Procedurës Penale është parashikuar shprehimisht: *"Kur i pandehuri është nën moshën 18 (tetëmbëdhjetë) vjeç, ..., ndihma nga një mbrojtës është e detyrueshme"; kurse në pikën 5 të po kësaj dispozitë, parashikohet se "... kur kërkohet prania e*

642 Vendimi nr.00-2013-856 (129), datë 17.4.2013 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimin nr.00-2015-2320 (139), datë 16.9.2015 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

mbrojtësit dhe kur mbrojtësi i zgjedhur ose i caktuar nuk është siguruar, nuk është paraqitur ose e ka lënë mbrojtjen, gjykata ose prokurori cakton si zëvendës një mbrojtës tjetër, i cili ushtron të drejtat dhe merr përsipër detyrimet e mbrojtësit”.

...

*Gjykata Kushtetuese ka arritur në përfundimin se Gjykata e Lartë, krahas parimeve të tjera, është e detyruar të respektojë kontradiktoritetin e barazinë e palëve në gjykim. Zbatimi i këtyre parimeve në gjykimin penal kërkon që i pandehuri, i mitur, nëpërmjet mbrojtësit të tij, të paraqitet e të dëgjohet njëllor si prokurori. Zbatimi me korrektësi i këtyre parimeve do të përjashtonte disavantazhin e një palë ndaj tjetrës. Në çështjen konkrete, nga Gjykata e Lartë, i ka shkelur parimet edhe pse shqyrtohej një rekurs që, nëpërmjet ndryshimit të vendimeve të shkallëve të tjera të gjykimit, rëndonte pozitën e të pandehurit të mitur”.*⁶⁴³

Qendrimi i mbajtur që përjashtonte mundësinë e përfaqësimit të të miturit me avokat në gjykimin në Gjykatë të Lartë, përbën *non sens* juridik, për më tepër kur gjatë gjykimit në gjykatat më të ulta, mbrojtja e të miturit me avokat është e detyrueshme, por çuditërisht nuk ishte e tillë, për gjykimin në instancën më të lartë gjyqësore. Ajo që e bën më të pakuptimtë këtë situatë është fakti që përfaqësimi me avokat në Gjykatën e Lartë është detyrues në çdo rast, duke qenë kjo e fundit një gjykatë ligji. Për të gjitha këto arsye, qendrimi i Gjykatës së Lartë përbën cënim të së drejtës së mbrojtjes dhe Gjykata Kushtetuese me të drejtë konstatoi probleme kushtetuese në këtë proces.

Megjithatë, edhe në rastin e të miturve, jo çdo shkelje e shfaqur gjatë procedurës e kthen procesin në të parregullt, nëse ajo është recuperuar më pas. Kështu në një rast tjetër, me kërkuar të mitur, Gjykata Kushtetuese, mbajti qëndrimin se “Në bazë të nenit 35 dhe 49/2 të Kodit të Procedurës Penale: “të pandehurit të mitur i sigurohet ndihma juridike dhe psikologjike në çdo gjendje dhe shkallë të procedimit me praninë e prindit ose të personave të tjerë të kërkuar nga i mituri...” dhe “...ndihma nga një mbrojtës është e detyrueshme”. E drejta e mbrojtjes për të kontaktuar me avokatin në fillimin e procesit hetimor është një parim mjaft i rëndësishëm procedural dhe kushtetues për zhvillimin e drejtë të një procesi gjyqësor, sepse përbën një premisë të rëndësishme për të përfituar nga garancitë ligjore kundër një procesi të paligjshëm. Megjithatë, në çdo çështje të veçantë, duke pasur parasysh edhe të gjithë procedurën që mund të jetë ndjekur, është e rëndësishme të vlerësohet nëse një kufizim ose shkelje e tillë ka ndikuar drejtpërdrejt në zgjidhjen e çështjes dhe ia ka bërë të akuzuarit të pamundur mbrojtjen dhe zhvillimin e procesit gjyqësor në mënyrë të drejtë.

Pretendimi i kërkuar se të pandehurit të mitur, E.R. nuk i është siguruar mbrojtje që në fillim të marrjes së tij në pyetje, por më pas, nuk do të thotë se atij i është mohuar e drejta e mbrojtjes. Pyetja e tij pa praninë e mbrojtësit në mjediset e policisë gjyqësore me datën 18.11.1998 përbën një shkelje, por kjo nuk duhet vlerësuar e shpëputur nga tërësia e veprimeve të tjera procedurale, sepse rezulton që më datën 24.11.1998, në prani të avolatit mbrojtës të tij, ky i mitur ka atribuar ndaj të pandehurve të tjerë të njëjtat thënie dhe pohuar të njëjtën ngjarje, ashtu si në gjatë pyetjes pa praninë e avokatit. Fakti që i pandehuri i mitur, edhe në prani të mbrojtësit të tij, ka mbajtur të njëjtin qëndrim si dhe gjatë pyetjes pa avokat, dëshmon se shkelja e evidentuar në fillim të procesit nuk është e atij karakteri që të cënojë procesin ligjor”.

⁶⁴⁴

Gjykata Kushtetuese nuk ka konsideruar shkelje të së drejtës së mbrojtjes, caktimin nga autoritet shtetërore, të një mbrojtësi kryesisht, i cili ka marrë pjesë në të gjitha veprimet procedurale, në prani të vetë individit dhe që nuk është kundërshtuar asnjëherë prej saj.

⁶⁴⁵

Siç e kemi përmendur, në rastet kur individ kërkon një mbrojtës, por nuk ka mundësi financiare, atëherë i caktohet me kërkesë të tij një avokat kryesisht nga shteti. Në këtë drejtim

643 Vendimi nr.13, datë 10.6.2005 i Gjykatës Kushtetuese.

644 Vendimi nr.7, datë 28.2.2000 i Gjykatës Kushtetuese.

645 Vendimi nr.1, datë 12.1.2007 i Gjykatës Kushtetuese.

është zhvilluar edhe legjislacioni për ndihmën juridike, siç e ka konstatuar edhe Gjykata Kushtetuese, në vendimarrjen e saj, kur është shprehur se nuk mund të pretendohet cënimi i së drejtës për t'u mbrojtur me avokat në rastin kur vetë i gjykuari nuk ka ushtruar të drejtën e tij për të kërkuar ndihmë juridike sipas ligjit. Në këtë rast, Gjykata Kushtetuese, është kufizuar në konstatimin e faktit se në gjykimin në dy shkallët e para të gjyqësorit, mbrojtja ishte garantuar nga ana e autoriteteve shtetërore nëpërmjet caktimit të një avokati kryesisht. Për gjykimin në Gjykatën e Lartë, personi duhej të kishte qenë vetë aktiv, duke aplikuar në bazë të të gjitha mjeteve të vëna në dispozicion nga ana e shtetit, ku në këtë rast ishte ndihma juridike.⁶⁴⁶

Nga jurisprudenca e Gjykatës së Lartë, është konsideruar e ligjshme vendimarrja e gjykatës së shkallës së parë, për të zëvendësuar mbrojtësit e caktuar nga të pandehurit, në rast se ata shfaqeshin si pengesë për zhvillimin normal të procesit. Kështu, gjykata e shkallës së parë ka pranuar kërkesat për legjitimimin e mbrojtësve të zgjedhur nga të pandehurit, por rezulton se ata shpesh herë nuk paraqiteshin, apo largoheshin nga seancat gjyqësore. Për më tepër nga ana e tyre nuk respektohej planifikimi i seancave gjyqësore të vendosura nga gjykata me qëllim menaxhimin e kësaj çështje ku akuzoheshin 16 persona. Kjo solli që nga ana e gjykatës shpesh herë mbrojtësit e zgjedhur të zëvendësoheshin me mbrojtës të caktuar nga gjykata kryesisht. Në këtë rast, abuzimi me të drejtën e mbrojtjes nuk mundet që të përdoret si justifikim për ta kundërshtuar procesin gjyqësor në terësinë e tij.⁶⁴⁷

Nuk është konsideruar shkelje e së drejtës së mbrojtjes në gjykimin në apel, kur të pandehurit i është dhënë disa herë mundësia që të caktojë vetë mbrojtës, por nga vetë ai megjithëse është deklaruar vullneti për të zgjedhur një mbrojtës, nuk e ka ushtruar këtë të drejtë, si edhe nuk është paraqitur vetë në gjykim megjithëse ka pasur dijeni.⁶⁴⁸

Gjykata Kushtetuese, nuk ka konsideruar shkelje në procesin që zhvillohet në Gjykatën e Lartë, kur kjo e fundit ka përbushur detyrimet kushtetuese për të garantuar të drejtën e mbrojtjes. Kështu, rekursi rezulton që t'i ishte njoftuar mbrojtësit që i pandehuri ka pasur në gjykimin në gjykatën e apelit dhe Gjykata e Lartë, në mungesë të individit dhe mbrojtësit të zgjedhur prej tij, ka shtyrë seancën dhe ka caktuar mbrojtës kryesisht. Në këtë rast, Gjykata e Lartë ka vepruar në përputhje me standardin kushtetues.⁶⁴⁹

Gjithashtu, nuk është konsideruar shkelje, pasiviteti i të pandehurit ndaj veprimeve të avokatit, i cili megjithëse mund të jetë caktuar fillimisht kryesisht nga gjykata apo nga familjarët, përsëri, personi pasi ka ardhur në dijeni të këtyre veprimeve, nuk ka shfaqur interes për kundërshtimin e tyre.⁶⁵⁰

7.5.5 Detyrimi për realizimin e një mbrojtjeje efektive

Avokatët e caktuar si mbrojtës, si ata të zgjedhur edhe ata kryesisht duhet që të mbrojnë interesat e klientit që ata përfaqësojnë nëpërmjet aftësive më të mira të tyre. Në sistemin juridik, e drejta kushtetuese për të mbrojtur të pandehurin është një vlerë e shtuar e sistemit të drejtësisë penale. Për rrjedhojë në çdo proces gjyqësor, një ndër aspektet më të rëndësishme është garantimi i një mbrojtje efektive për të pandehurin. Një mbrojtje efektive do të thotë më shumë se thjesht një përfaqësim formal për të pandehurin. Avokati i caktuar nga gjykata ose ai i zgjedhur nga vetë i akuzuari duhet të jetë në gjendje të sigurojë dhe të përfaqësojë interesat e klientit të tij në mënyrë të përshtatshme. Kjo përfshin të kuptuarit e rrethanave të rastit, analizimin e provave, mënyrën e paraqitjes së tyre, si dhe ndërtimin e një

646 Vendimi nr.37, datë 19.9.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

647 Vendimi nr.00-2014-1935 (175), datë 16.7.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

648 Vendimi nr.00-2014-1481 (154), datë 25.6.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

649 Vendimi nr.6, datë 26.2.2013 i Gjykatës Kushtetuese.

650 Vendimi nr.49, datë 10.7.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

strategjie mbrojtëse sa më të suksesshme.

Pavarësisht këtij detyrimi, në jurisprudencën e Gjykatës së Lartë, gjejmë rast, kur kjo mbrojtje nuk është konsideruar si e tillë, pasi "Gjykata e Shkallës së Parë për Krime të Rënda, në kundërshtim me nenin 49 të K.Pr.Penale, ka zëvendësuar mbrojtësin e caktuar nga familjarët e të gjykuarit A.Sh., me një mbrojtës të caktuar kryesisht për shkak të mungesave të seancat gjyqësore, por pa njoftuar më parë familjarët dhe mbrojtësin e këtij të gjykuari. Po në gjykimin në shkallë të parë, këtë të gjykuar në seancën e datës 17.07.2007 e ka përfaqësuar një mbrojtës, i cili konstatohet se ka marrë pjesë në gjykim pa u marrë vendim për caktimin e tij kryesisht nga trupi gjykues, megjithëse në të gjitha seancat gjyqësore të mëpasshme identifikohet si mbrojtësi i caktuar kryesisht nga gjykata për të gjykuarin A.Sh.. Në këtë seancë gjyqësore, në faqen 6061 (nga pas) të procesverbalit gjyqësor pasqyrohet vetëm fakti se "konstatohet se është paraqitur av. R.P. që, konform nenit 49 të K.Pr.Penale, zëvendëson av. V.P në mbrojtjen e të pandehurit A.Sh.". Në zbatim të nenit 348/2 të K.Pr.Penale, caktimi i mbrojtësit zëvendësues bëhet nga kryetari i seancës përpara fillimit të shqyrtimit gjyqësor, ndërsa gjatë shqyrtimit gjyqësor, siç është dhe rasti konkret, nga trupi gjykues sipas rregullave të përcaktuara në nenin 55 të K.Pr.Penale. Në secilin rast disponohet sipas përcaktimit të nenit 112 të K.Pr.Penale, pra me urdhër apo vendim, ndërsa në rastin konkret nuk ka një akt të tillë për caktimin e mbrojtësit të ri, apo së paku ai nuk është pasqyruar konform nenit 346/2 të K.Pr.Penale në procesverbalin gjyqësor. Konstatohet gjithashtu se nuk janë respektuar realisht edhe kërkesat e nenit 49/5/6 të K.Pr.Penale në lidhje me marrjen përsipër të detyrimeve të mbrojtësit dhe evidentimin e shkaqeve të përligjura për zëvendësimin e mbrojtësit të mëparshëm. Për më tepër ky mbrojtës ka pranuar të vazhdojë gjykimin pa u njohur realisht me dosjen gjyqësore e cila përbëhej nga një material voluminoz prej disa mijëra faqesh, e për rrjedhojë ka realizuar një mbrojtje formale dhe jo efektive të këtij të gjykuari (nga procesverbali gjyqësor nuk rezulton as t'i jetë komunikuar e drejta për t'u njohur me aktet dhe provat dhe as ky mbrojtës nuk ka kërkuar ushtrimin e një të drejtë të tillë, sipas nenit 57 të K.Pr.Penale). Rrjedhimisht në asnjë seancë gjyqësore, ndryshe nga kolegët e tij, ky mbrojtës nuk ka paraqitur asnjë kërkesë paraprake, pretendim apo propësim, pyetje për ekspertë e dëshmitarë apo kundërshtim të akteve gjyqësore, duke u mjaftuar në mohimin e akuzës për të cilën akuzohej "klienti" i tij dhe në 5 faqe material të shkruar në konkluzionet përfundimtare. Të gjitha sa sipër e bëjnë vendimin e shkallës së parë të pavlefshëm, pasi nuk janë respektuar dispozitat në lidhje me praninë e mbrojtësit".⁶⁵¹

Nga arsyetimi i mësipërm kuptohet që përveçse mënyra e caktimit dhe e ndryshimit të avokatëve mbrojtës nuk ka qenë në përputhje me ligjin procedural, rezulton se avokati i caktuar përfundimisht ka pasur rol pasiv, duke mos ngritur asnjë pretendim dhe duke mos bërë asnjë kërkesë procedurale për të mbrojtur interesat e të pandehurit. Ajo që e rëndon situatën është fakti që për një dosje me mijëra faqe materiale, ky mbrojtës përgati një material për konkluzionet përfundimtare prej vetëm 5 faqesh. Është mëse e qartë që si prokuroria dhe gjykata e shkallës së parë kanë qenë "komode" me këtë mbrojtës që bëri detyrën vetëm formalisht, ndërkohë që duhet të kishin marrë masa për të garantuar një mbrojtje më efektive.

Garantimi i mbrojtjes me avokat, nuk duhet të jetë sa për "dukje" dhe "formë", por duhet të jetë efektive edhe në gjykimin në apel. Nga jurisprudenca e Gjykatës së Lartë, referuar përsëri rastit të sipërcituar, ka rezultuar që kjo mbrojtje nuk ka qenë efektive edhe në gjykimin në shkallë të dytë pasi "Nga ana tjetër edhe Gjykata e Apelit për Krime të Rënda, veç faktit të mos konstatimit të pavlefshmërisë së vendimit të gjykatës së shkallës së parë, konform nenit 128/c të K.Pr.Penale për shkaqet e mësipërme, ka vepruar në kundërshtim me nenin 55/3 të K.Pr.Penale në momentin kur është njoftuar për heqjen dorë nga mbrojtja të mbrojtësit të caktuar nga familjarët e të gjykuarit. Kështu, është e vërtetë se në vendimin e ndërmjetëm të seancës gjyqësore të datës 12.05.2008, trupi gjykues ka vendosur të vazhdojë gjykimin me këtë avokat, me arsyetimin se

651

Vendimi nr.00-2010-1027 (431), datë 17.5.2010 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

dorëheqja e tij, në bazë të nenit 55 të Kodit Penal, nuk ka efekt deri në caktimin e një mbrojtësi të ri, por nuk pasqyrohet në procesverbal caktimi i një mbrojtësi të ri. Neni 55/3 përcakton qartë se dorëheqja nuk ka efekt derisa të caktohet mbrojtësi i ri dhe të ketë mbaruar afati që mund t'i jetë dhënë mbrojtësit zëvendësues për t'u njohur me aktet dhe provat. Nga përmbajtja e kësaj dispozitë kuptohet se nuk bëhet fjalë për mbyllje të shqyrtimit gjyqësor në këtë moment procedural, aq më pak për të ftuar palët për konkluzionet përfundimtare dhe shpallur vendimin gjyqësor. Ndërkohë që duhej të caktonte një mbrojtës zëvendësues dhe t'i jepte kohë atij të njihej me aktet e provat e më pas të vazhdonte gjykimin me mbrojtësin e ri, Gjykata e Apelit për Krime të Rënda ka ftuar për konkluzione mbrojtësin e të gjykuarit, i cili pasi ka rikujtuar faktin se për shkak të gjëndjes shëndetësore jo të mirë nuk kishte përgatitur mbrojtjen, nisur nga mosfillimi i efekteve të dorëheqjes së tij ka konsumuar aty për aty e si ka mundur konkluzionet e tij përfundimtare të pasqyruara në 4 faqe të procesverbalit gjyqësor. Ehtë e qartë që mungesa e mbrojtjes efektive edhe në këtë rast, siç arsyetuar më sipër në këtë vendim, e bën të pavlefshëm vendimin e Gjykatës së Apelit për Krime të Rënda për pjesën që i përket të gjykuarit A.Sh".⁶⁵²

Pra, në këtë rast, i pandehuri është mbrojtur nga një avokat që kishte hequr dorë nga përfaqësimi, por që nuk ishte zëvendësuar ende. Ky avokat në këtë fazë dhe moment, ka pasur interes të ulët në mbrojtjen e të pandehurit, përderisa ka kërkuar që të largohet. Duhej që Gjykata e Apelit të merrte masat për caktimin e një avokati tjetër kryesisht, veprim që nuk është kryer prej saj. Ajo që e rëndon më shumë situatën, është realizimi i konkluzioneve përfundimtare në këtë shkallë të gjyimit, nga një mbrojtës që ka hequr dorë, që ishte në gjendje shëndetësore jo të mirë dhe që gjithë mbrojtjen e improvizoi aty në moment, duke dorëzuar një material deri në katër faqe. Dukshëm, në këtë rast, mbrojtja e të pandehurit në gjykimin në apel nuk ka qenë efektive.

Përfaqësim dhe mbrojtje formale në gjykimin në apel, kemi edhe në rastin kur avokati që do të caktohej kryesisht, kishte qenë i pranishëm në sallën e gjyimit paraprakisht, dhe mbasi caktohet nga gjykata, pa u shprehur nëse pranon mbrojtjen dhe pa kërkuar kohë të njihej me aktet, shprehet për vijimin e seancës. Kështu, në lidhje me këtë rast, Gjykata e Lartë u shpreh se "Nga ana tjetër në të dyja seancat, mbrojtësi i të gjykuarit është kujdesur të njoftojë për mungesën e tij trupin gjyqësor, nëpërmjet asistentit të tij, duke paraqitur si shkak për mosparaqitjen, faktin se ndodhej në një gjykim tjetër. I pandehuri O.M. ka kërkuar që të shtyhet seanca gjyqësore për t'u përfaqësuar nga mbrojtësi i zgjedhur prej tij. Gjykata e Apelit, pa marrë më parë edhe mendimin e përfaqësuesit të organit të akuzës, duke e konsideruar pa shkak ligjor mungesën e mbrojtësit të të pandehurit, ka caktuar një avokat kryesisht për të pandehurin. Megjithatë Gjykata e Apelit shprehet se këtë vendim e mbështet në nenin 49 të K.Pr.Penale, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, konstaton shkelje pikërisht të kësaj dispozitë nga ai trup gjyqësor, e konkretisht të pikës 5 të nenit 49 të K.Pr.Penale. Kështu, mbrojtësi i caktuar kryesisht, mbrojtja e të cilit në seancë gjyqësore konsiston vetëm në dy pyetje sqaruese që i bën njërit prej dëshmitarëve të pyetur, nuk rezultojnë të jetë thirrur e rrjedhimisht të jetë paraqitur e të ketë pranuar të marrë përsipër detyrimet si mbrojtës i të gjykuarit, detyrim që indirekt del edhe nga neni 55/1 i K.Pr.Penale. Po kështu ai nuk rezultojnë të ketë kërkuar dhe të jetë njohur me aktet dhe provat, siç kërkon neni 57 i K.Pr.Penale. Në këto rrethana ky mbrojtës duket se ka qenë në sallën e gjyimit ende pa u caktuar si i tillë dhe ka ushtruar mbrojtjen pa njohur asnjë nga materialet e dosjes gjyqësore.

Vetëm pasi ka zëvendësuar me vendim të ndërmjetëm, mbrojtësin e zgjedhur prej të gjykuarit, me mbrojtësin e caktuar kryesisht, gjykata e apelit i ka kërkuar mendimin përfaqësuesit të akuzës në lidhje me këtë zëvendësim, i cili (prokurori) pavarësisht nga momenti procedural kur iu dha fjala e kërkuar mendimi, duke e konsideruar mungesën e mbrojtësit për shkaqe të përligjura është shprehur se "është një e drejtë e të pandehurit të mbrohet me avokatin e zgjedhur prej tij, kërkoj shtyrjen e seancës gjyqësore".

Në të tilla rrethana, Kolegji Penal, çmon se në seancën e datës 19.05.2008, në Gjykatën e Apelit Ushtarak Tiranë, i gjykuari O.M. nuk ka ushtruar të drejtën efektive për t'u mbrojtur me ndihmën e një mbrojtësi, e drejtë që ia njeh neni 6 i K.Pr.Penale, neni 31/ç i Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë⁶⁵³.

Ky zëvendësim i mbrojtësit të zgjedhur nga i pandehuri me justifikimin e përshpjektimit të procesit dhe caktimi i një avokati që "çuditërisht" ishte i pranishëm në sallë, ku i vetmi veprim procedural i tij ishte drejtimi i dy pyetjeve sqaruese ndaj dëshmitarëve dhe që nuk kërkoi minimalisht kohë për t'u njohur me dosjen, tregon për një situatë të "stisur" nga ana e gjykatës së apelit me qëllim mbylljen sa më shpejt të këtij procesi. Gjykata në këtë rast nuk mori në konsideratë faktin që kjo mënyrë veprimi cënonte të drejtën kushtetuese të personit që po gjykohej.

Në një tjetër rast, Gjykata e Lartë e konsideroi përsëri mbrojtjen joefektive, gjatë gjykimit në apel pasi "Fakti që Gjykata e Apeli Durrës ka caktuar një mbrojtës kryesisht i cili edhe pse i ka qëndruar ankimit dhe pretendon se ka studiuar dosjen nuk do të thotë që ka garantuar të drejtën e të gjykuarit për një proces të rregullt ligjor.

Gjykata e Apelit edhe pse vetë organi i akuzës, duke parë kompleksitetin e çështjes, akuzat e rënda ndaj të pandehurit, ka kërkuar që ti jepet kohë mbrojtësit të caktuar kryesisht për të realizuar një mbrojtje efektive, nuk e ka pranuar këtë kërkesë duke cënuar të drejtën e të pandehurit për një mbrojtje efektive.

...

Kolegji Penal konstaton se, në rastin e gjykimit të zhvilluar kundër D.T., nuk plotësohen standardet e një procesi të rregullt ligjor, në përputhje me nenin 31/ç të Kushtetutës dhe nenit 6/1 të KEDNJ-së. Si pasojë e shkëljes së rregullave në lidhje me mbrojtësin e zgjedhur nga i pandehuri (gjykuari) nuk është respektuar e drejta e të gjykuarit për një mbrojtje efektive".⁶⁵⁴

Rasti i mësipërm, tregon për zhvillimin e disa veprimeve formale me qëllim përfundimin e procesit gjyqësor sa më shpejt. Realizimi i këtyre veprimeve sa për "dukje" del edhe nga qendrimi i organit të prokurorisë që ka kërkuar t'i jepet kohë mbrojtësit që të studiojë dosjen, kërkesë kjo që çuditërisht është refuzuar nga vetë mbrojtësi i caktuar nga gjykata e apelit. Pra, qartazi, jemi përpara një mbrojtje formale dhe jo efektive të interesave të personit që ndodhej në gjykim.

Në një tjetër rast, mjaft interesant, Gjykata Kushtetuese, ka analizuar nëse realizimi i mbrojtjes kryesisht në gjykimin në Gjykatën e Lartë, kishte qenë apo jo efektiv. Kështu, nga arsyetimi i vendimit të Gjykatës Kushtetuese, rezulton se "25. Kolegji Penal ka njoftuar me shkrim për seancën gjyqësore avokatin J.K., në cilësinë e mbrojtësit të caktuar kryesisht. Akti i njoftimit, jo vetëm që nuk përmban numër dhe datë, por në përmbajtje ka edhe pasaktësi të dukshme. Aty pasqyrohet se Gjykata e Lartë ka zhvilluar seancë gjyqësore në datën 07.01.2022, në të cilën është caktuar të marrë pjesë avokati i caktuar kryesisht si përfaqësues i shoqërisë "P." sh.p.k. Kjo e fundit nuk rezulton të ketë ndonjë lidhje me kërkuesin ose çështjen e tij. Ndërkohë që seanca e parë që i përket çështjes së kërkuesit nuk është zhvilluar në datën 07.01.2022, por në datën 14.01.2022, gjatë së cilës Kolegji Penal ka marrë vendim të ndërmjetëm për shtyrjen e seancës për të siguruar pjesëmarrjen e mbrojtësit, por pa caktuar konkretisht një të tillë. Në këtë mënyrë, caktimi kryesisht i mbrojtësit nga Gjykata e Lartë është karakterizuar nga formalizmi, duke mos iu përgjigjur efektivitetit dhe profesionalizmit të mbrojtjes që kërkon gjykimin në seancë në Gjykatën e Lartë. Në këtë pikë, gjithashtu, duhet evidentuar se në çështjen konkrete dy gjykatat më të ulëta kishin dhënë vendime të ndryshme, duke interpretuar ligjin në mënyra diametralisht të kundërta, fakt i cili kërkonte vëmendje të shtuar profesionale nga ana e mbrojtësit.

26. Në seancën gjyqësore të datës 21.01.2022, avokati i caktuar kryesisht ka paraqitur dhe

653 Vendimi nr.00-2010-1553 (886), datë 20.10.2010 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

654 Vendimi nr.00-2016-561 (61), datë 4.4.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

lexuar mendimin me shkrim, dhe në përfundim ka kërkuar lënien në fuqi të vendimit të Gjykatës së Apelit Vlorë. Kolegji Penal nuk rezulton t'i ketë bërë ndonjë pyetje ose vërejtje mbrojtësit, por e ka konsideruar të realizuar mbrojtjen e individit dhe ka dhënë vendimin përfundimtar, duke pranuar rekursin e prokurorit dhe duke përmbysur në disfavor të kërkuesit rezultatin që ishte vendosur nga gjykata e apelit (shih procesverbalin gjyqësor të datës 21.01.2022). Nga shqyrtimi i mendimit me shkrim, pa datë dhe gjithsej 2 fletë, të nënshkruar nga mbrojtësi dhe të administruar në dosjen gjyqësore, konstatohet mungesa e qartë jo vetëm e argumentimit ligjor për çështjen, në kuptim të interpretimit të ligjit sipas rrethanave të çështjes, por edhe e kërkimit/qëndrimit përfundimtar mbi objektin e rekursit të prokurorit. Po kështu, në mendimin me shkrim, ndonëse tepër i shkurtër, vihen re mospërputhje të konsiderueshme të të dhënave dhe paqartësi në paraqitjen e rastit. Kështu, në paragrafët e tretë, të katërt dhe të pestë të faqes 2 të këtij materiali të dhënave e referuara nuk përkojnë me rrethanat e rastit të kërkuesit, për më tepër në përmbajtje (paragrafi i katërt) janë vendosur të dhënave e plota të një të dënuari tjetër (emër, mbiemër, atësi, amësi, datëlindje dhe vendlindje).

...

29. Për sa më sipër, Gjykata vlerëson se avokati i caktuar kryesisht për kërkuesin ka dështuar në mënyrë të dukshme për t'i ofruar atij mbrojtje efektive dhe se Gjykata e Lartë nuk ka ndërhyrë për marrjen e masave të duhura. Në këtë mënyrë, e drejta e mbrojtjes e kërkuesit është realizuar vetëm formalisht, pa plotësuar standardin substancial të saj, për rrjedhojë ka mbetur një e drejtë iluzive dhe teorike.

Në përfundim, Gjykata çmon se pretendimi i kërkuesit për cënimin e procesit të rregullt ligjor në aspektin e së drejtës së mbrojtjes është i bazuar dhe kërkesa duhet pranuar".⁶⁵⁵

Siç rezulton nga sa më sipër, Gjykata e Lartë nuk kishte arritur të njoftonte të pandehurin apo mbrojtësin e tij dhe për këtë arsye kishte proceduar me caktimin e një avokati kryesisht. Gjithsesi ky caktim nuk ishte dokumentuar siç duhej dhe për më tepër aktet e caktimit dhe njoftimit të këtij avokati përmbanin pasaktësi të dukshme dhe serioze. Nga ana tjetër, realizimi i një mbrojtje me vetëm 2 faqe nga ky avokat i caktuar kryesisht në gjykimin e Gjykatës së Lartë, dukshëm ishte një përfaqësim formal dhe jo në përputhje me rregullat profesionale dhe të etikës që karakterizojnë profesionin e avokatisë. Për rrjedhojë, i gjithë procesi u realizua sa për "dukje" dhe përbënte cënim të së drejtës së mbrojtjes për të gjykuarin.

Një mbrojtje profesionale dhe etike, kërkohet edhe për disa procese të veçanta gjyqësore, përndryshe do të konsiderohet si cënim i kësaj garancie kushtetuese. Kështu në rastin e procedurave të transferimit të dënimeve, mënyra si kishin vepruar gjykatat e zakonshme e detyruan Gjykatën Kushtetuese që të mbante qëndrimin se "Nisur nga karakteristikat e këtij procesi, si dhe nga prezenca në këtë proces e prokurorit, bëhet imperative siguri e garantimi i mbrojtjes së të dënuarit. I dënuari që është duke vuajtur dënimin me burgim në një shtet të huaj, për shkak se e ka të pamundur paraqitjen në gjykatën shqiptare ka të drejtë të caktojë një avokat vetë personalisht dhe nëse ai nuk e realizon një mundësi të tillë është gjykata e detyruar të caktojë një mbrojtës kryesisht. Ashtu si dhe në çdo çështje gjyqësore edhe në këtë lloj procesi, avokati është i detyruar të respektojë ligjin, rregullat e etikës profesionale, me qëllim që të mbrojë me mjete ligjore të drejtat e të mbrojturit prej tij.

Ashtu siç doli nga gjykimi, avokati i kërkuesit i caktuar nga gjykata, pa dijeni e miratim të kërkuesit ka kërkuar qysh në procesin e njohjes në gjykatën e rrethit ashtu dhe në ankim e në rekurs aplikimin e dispozitave ligjore dhe e dënimit në disfavor me interesat e kërkuesit. Gjykata e Apelit Gjrokastër e Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë janë vënë në lëvizje e kanë pranuar kërkimet e avokatit, të cilat janë bërë tej tagrave të tij ligjore e etike. Në këto kushte, avokati ka vepruar në kundërshtim me përmbushjen e rregullt të detyrimeve të tij, ndërsa gjykatat kanë zhvilluar një proces të parregullt gjyqësor, në kundërshtim me nenin 42/1 të Kushtetutës.

655 Vendimi nr.34, datë 17.11.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

Duke pranuar zhvillimin e një procedurë gjyqësore të veçantë Gjykata Kushtetuese vlerëson se në zhvillimin e saj duhet të respektohen një sërë të drejtash të garantuara nga Kushtetuta e ligji procedural penal e sidomos e drejta e mbrojtjes. Por, e drejta e mbrojtjes nuk mund të kuptohet pa garancitë reale që e bëjnë atë të realizueshme, ndër të cilat mosrëndimi i pozitës së të pandehurit zë një vend të rëndësishëm e merr dimension kushtetues.

Në kundërshtim me sa u arsyetua më lart, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, ashtu dhe Gjykata e Apelit Gjirokastrë, në gjykimet e tyre kanë mënjanuar këtë garanci, duke arsyetuar në vendime, së parimi i mësipërm nuk mund të zbatohet në fazën e procedurave gjyqësore që lidhen me ekzekutimin. Edhe në këtë aspekt, këto vendime janë rezultat i procesit të parregullt gjyqësor në kuptimin kushtetues”.⁶⁵⁶

Në këtë çështje, përderisa vetë personi nuk kishte caktuar një mbrojtës, gjykatat kishin proceduar me caktimin e një mbrojtësi kryesisht, por i cili, në kundërshtim me rregullat profesionale dhe etike kishte vepruar qartazi kundër interesave të individit. Megjithëse çështja dukej se ishte zgjidhur me një vendim unifikues të Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë, gjykatat e zakonshme, përfshirë dhe vetë Kolegjin Penal të Gjykatës së Lartë e kishin injoruar totalisht atë, duke pranuar kërkesat e avokatit të caktuar kryesisht, i cili po vepronte në kundërshtim me interesat e personit që “në dukje” përfaqësonte.

Në një tjetër procedurë të veçantë, realizimi një mbrojtje efektive është edhe kusht që një vendim i huaj të njihet në Shqipëri dhe t’i jepet vlerë ligjore. Kështu në një rast, Gjykata e Lartë, duke mos pranuar kërkesën e prokurorisë për njohjen e një vendimi penal të huaj, argumentoi se “Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se procedura e ndjekur në caktimin e mbrojtjes së të pandehurit S.I. në gjykimin e tij në mungesë nga ana e Gjykatës se Pizës ka qenë krejtësisht formale, duke bërë kështu që vendimi i kësaj gjykatë është dhënë duke mos i krijuar mundësinë të pandehurit për t’u ndihmuar nga një mbrojtës. Fakti që avokatit të caktuar kryesisht në datën 19.01.2005, nga ana e gjykatës nuk i është dhënë kohë për t’u përgatitur për mbrojtjen për një gjykim, i cili vazhdonte për disa vjet, por brenda të njejtit moment që i është ngarkuar detyra për të mbrojtur të pandehurin në mungesë gjykata ka shpallur vendime e dënimit, tregon qartë që në gjykimin e këtij personi nuk është garantuar një prej të drejtave themelore kushtetuese që është e drejta për t’u mbrojtur, e shprehur kjo në nenin 31/ç të Kushtetutës së Shqipërisë.

Që mbrojtësi i caktuar kryesisht nga ana e Gjykatës së Pizës nuk ka realizuar një mbrojtje efektive, por ka qenë thjesht një formalitet procedural, del qartë edhe nga qendrimi që ai ka mbajtur pas shpalljes së vendimit, duke mos e ankmuar atë në një gjykatë më të lartë siç mund të ishte Gjykata e Apelit Firence. Kjo rrethanë jo vetëm i ka mohuar të pandehurit l. një tjetër të drejtë kushtetuese, që buron nga dispozita e nenit 43 të Kushtetutës së Shqipërisë, por ka bërë që t’i humbin edhe mundësitë procedurale për të ushtruar këtë ankim kur ai është vënë në dijeni të vendimit të dënimit.

Vendimi i Gjykatës se Pizës, për të cilin organi i prokurorisë ka kërkuar të njihet në Shqipëri, vjen ndesh jo vetëm me nenet 43 dhe 31/ç të Kushtetutës së R.Shqipërisë dhe me parashikimet e nenit 512/c të K.Pr.Penale Shqiptare, por edhe me nenin 6/3 të KEDNJ, prandaj ai është një vendim që nuk mund të njihet nga ana e gjykatës shqiptare. Në dhënien e këtij vendimi, Gjykata e Pizës nuk i ka dhënë mundësinë reale të pandehurit S.I. për t’u ndihmuar nga një mbrojtës, duke e bërë kështu procesin kundër tij të parregullt.

...

Po ky qendrim mbahet edhe nga vetë legjislacioni Italian, ku dispozita e nenit 108 të K.Pr. Penale Italiane, në rastet e heqjes dore, revokimit, apo lënies së mbrojtjes nga ana e avokatit të të pandehurit, mbrojtësi apo ai i caktuar kryesisht ka të drejtë që të njihet me materialet e dosjes brenda një periudhë jo me pak se shtatë ditë”.⁶⁵⁷

656 Vendimi nr.6, datë 30.4.2004 i Gjykatës Kushtetuese.

657 Vendimi nr.248, datë 17.3.2010 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

Nga sa më sipër, rezulton se gjykata e huaj, me qëllim sigurimin e së drejtës së mbrojtjes sa për "dukje", kishte caktuar një avokat kryesisht, në fund të procesit dhe ditën që dha edhe vendimin e dënimit. Ky avokat gjithashtu, nuk ushtroi të drejtën e ankimit në një gjykatë më të lartë. Për rrjedhojë mungesa e një mbrojtje efektive, solli si pasojë që vendimi i huaj të mos njihej dhe të mos merrte vlerë ligjore në vendin tonë.

Në përfundim të kësaj pjese e shohim të nevojshme të përmendim edhe qasjen e Gjykatës Kushtetuese, për proceset e zhvilluara në shtete të tjera, ku shtetas shqiptarë janë dënuar dhe të cilët më pas transferohen për të vuajtur dënimin në Shqipëri. Në këto raste, individët e transferuar, nuk mund të ngrenë pretendime dhe të ankohen për procesin e zhvilluar në shtetin e huaj, siç Gjykata Kushtetuese e ka shprehur mjaft qartë, në një rast duke mbajtur qëndrimin se "17.Kërkuesi pretendon se duke qenë se është gjykuar në mungesë, ai nuk ka realizuar të drejtën e mbrojtjes gjatë procesit gjyqësor të zhvilluar ndaj tij nga gjykatat serbe dhe për këtë shkak procesi ka qenë i parregullt.

18. Gjykata vlerëson se nuk është në juridiksionin e saj të vlerësojë dhe të mbajë qëndrim ndaj pretendimeve për shkelje procedurale gjatë proceseve gjyqësore të gjykatave të huaja. Një gjë e tillë mund të bëhet nga vetë kërkuesi në rrugën e rishikimit të vendimeve gjyqësore apo rivendosjes në afat të së drejtës së ankimit, sipas legjislacionit procedural të shtetit serb, vendimi i të cilit ka marrë formë të prerë dhe është në fazën e ekzekutimit. Pavarësisht këtij qëndrimi, Gjykata e sheh të arsyeshme të theksojë se pretendimi nuk rezulton të jetë i bazuar, pasi në vendimin e gjykatës serbe përmendet fakti se kërkuesit i është caktuar një mbrojtës kryesisht, i cili rezulton të ketë kryer përfaqësimin dhe mbrojtjen konform rregullave procedurale, duke kërkuar edhe ndryshimin e cilësimit të veprës penale, gjë që dëshmon për një mbrojtje efektive".⁶⁵⁸

Megjithëse në pamje të parë qëndrimi i Gjykatës Kushtetuese duket se nuk përputhet me atë të Gjykatës së Lartë, të cituar më sipër, duhet vënë në dukje se rastet janë të ndryshme. Në rastin e fundit kur një person transferohet për të vuajtur dënimin në Shqipëri, dënimi konsiderohet i vlefshëm dhe nuk kontrollohet nga gjykatat shqiptare. Kurse në rastin e njohjes së vendimeve të gjykatave të huaja, gjykatat shqiptare kryejnë një proces verifikimi, pa vlerësuar themelin e vendimmarrjes, nëse plotësohen apo jo kushtet lejuese apo ndaluese për njohjen e këtij vendimi.

7.5.6 Shkaqet e mungesës dhe shtyrjes së seancave gjyqësore.

Një situatë që shfaqet shpesh përpara gjykatave të zakonshme janë kërkesat për shtyrje bazuar në arsye të ndryshme. Në këto raste vihet në diskutim ecuria e procesit gjyqësor dhe shpejtësia e gjykimit. Gjetja e një ekuilibri midis garantimit të së drejtës së mbrojtjes dhe ecurisë së procesit nuk është gjithmonë e lehtë.

Për mosparaqitjen e avokatëve mbrojtës Gjykata e Lartë, ka mbajtur në mënyrë të përgjithshme, qëndrimin se "Mungesa e tyre është e justifikuar vetëm nëse ka pengesa apo gjendet në pamundësi për të realizuar mbrojtjen e klientit të tij, për shkaqe të pavarura prej tij, të tilla që e bëjnë objektivisht të pamundur të përmbushë detyrën e mbrojtësit, sikurse janë rastet e gjendjeve të jashtëzakonshme dhe fatkeqësive natyrore, ngjarje aksidentale mbi personin e tij apo familjarë të tij, raste fatkeqësie në rrethin më të afërt familjar, gjendja shëndetësore personale e tillë që pamundëson kryerjen e detyrës apo gjendja shëndetësore e rëndë e familjarëve të tij nëse evidentohet domosdoshmëria e pranisë së tij tek i sëmuri.

Nuk përbën justifikim të pranueshëm ligjërisht pretendimi i mospjesëmarrjes në kryerjen e veprimit procedural apo në seancë gjyqësore, kur avokati njofton se ndodhet në kryerjen e një veprimi procedural për një klient tjetër në një çështje tjetër, ose në një gjykim tjetër, ndodhet jashtë qendrës së autoritetit procedues apo jashtë shtetit për motive

658 Vendim nr.44, datë 19.6.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

profesionale apo çlodhëse e zbavitëse, etj.

Nëse, nga njëra anë, është e drejta e të gjykuarit të ketë mbrojtës, nëse është detyrim i gjykatës të sigurohet që i gjykuari ka mbrojtës të caktuar prej tij e nëse nuk ka a mungon t'ia sigurojë një tjetër kryesisht dhe se mbrojtësit e ushtrojnë profesionalisht dhe efektivisht detyrën e tyre, nga ana tjetër, është detyrimi ligjor i mbrojtësve të marrin masa për të siguruar pjesëmarrjen në hetim apo gjykim dhe, nëse e kanë të pamundur, jo vetëm të njoftojnë gjykatën por edhe të mbrojturin prej tij për pengesën e pamundësinë për të ushtruar mbrojtjen.

Në këtë kontekst, nuk ka logjikë juridike për të justifikuar mungesën e mbrojtësit me arsyetimin se gjendet në një proces tjetër. Përfshirja e avokatit në mbrojtjen e klientëve në procedime të ndryshme dhe ngarkesa e tij me punë janë zgjedhja e tij, sikurse është edhe vijimi i realizimit të mbrojtjes apo heqja dorë nga mbrojtja. Pranimi i ushtrimit të detyrës dhe heqja dorë prej saj nga mbrojtësi janë akte të vullnetit të tij dhe plotësisht të kontrollueshme prej tij. Si të tilla është detyrimi i avokatit të marrë masa organizative për të bashkëpunuar me kolegë të tjerë, apo për të mbajtur aq ngarkesë pune sa mund të garantojë klientët dhe autoritetet gjyqësore se është në gjendje të përmbushë detyrën. Nuk janë gjykatat ato që duhet të zgjidhin problemet e ngarkesës me punë të avokatëve, sikurse nuk është çështje e avokatëve të zgjidhin problematikën e ngarkesës së punës së gjykatës.

Po kështu, secili procedim, çdo gjykim ka të njëjtën standart dhe të njëjtën rëndësi për dhënien e drejtësisë dhe procesin e rregullt ligjor. Secila gjykatë ka detyrimin t'i përmbahet këtyre standarteve. Nuk është avokati ai që "zgjedh" se cila gjykatë duhet të vijojë me praninë e tij dhe cila të shtyjë gjykimin, as edhe përcakton ai se cili prej gjykimeve është më i rëndësishëm se tjetri. Nëse avokati është i ngarkuar më shumë çështje, nëse gjendet para angazhimit të njëkohshëm në dy gjykime të ndryshme, detyra e tij është të njoftojë mospjesëmarrjen dhe shkakun përkatës. Gjykata nuk ka detyrim për të shtyrë seancën por ka detyrimin tjetër që, nëse e kërkon ligji, t'i sigurojë të gjykuarit një mbrojtës kryesisht".⁶⁵⁹

Më tej në disa raste konkrete Gjykata e Lartë është shprehur se "Në lidhje me përligjen e shkakut të mungesës dhe mos-përsëritjes së njoftimeve për aktet dhe veprimet e tjera të kryera nga gjykata e apelit, Kolegji çmon se një ndër shkaqet që mund të pengojë marrjen pjesë e të pandehurit në gjykimin e zhvilluar ndaj tij mund janë edhe motivet që lidhen me shëndetin e tij. Kolegji vëren se e drejta e shëndetit është e parashikuar në Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë, ku të gjithë shtetasit, pa dallim, gëzojnë në mënyrë të barabartë të drejtën për kujdes shëndetësor nga shteti. Ky Kolegj çmon se hetimi dhe vlerësimi i shkakut të mungesës hyn në kompetencën e gjykatës së themelit, e cila duhet të arsyetojë në përputhje me të gjithë elementet faktike dhe rrethanat konkrete duke mbajtur parasysh tërësinë e tyre brenda kontekstit konkret, ndërsa çështja e respektimit të ligjit shqyrtohet nga Gjykata e Lartë.

Në vendimin për deklarimin e mungesës së të pandehurit gjykata e themelit nuk ka arsyetuar në mënyrë të mjaftueshme shkakun e pamundësisë absolute për t'u paraqitur, duke vazhduar me pa të drejtë gjykimin në mungesë të pandehurit. Prania e elementit rrethanor, se i pandehuri që kishte paraqitur një raport mjekësor dhe në të njëjtën kohë kishte lëshuar një prokurë në favor të mbrojtësit përbën një të dhënë indicjare, e cila në vetvetë, në mungesë të një arsyetimi të detajuar, nuk mund të konsiderohet e mjaftueshme për të mos e mbajtur në konsideratën e duhur lidhur me vendimmarrjen për vazhdimin ose jo të gjykimin në mungesë të të pandehurit për vlerësimin e shkakut të mungesës.

Në rastin konkret, i pandehuri kishte paraqitur një raport mjekësor, pra një dokument shkresor i dhënë nga një organ publik, i cili rezultoi të jetë lëshuar nga një mjek dhe që ka pasur për synim shërimin apo riaftësimin e shëndetit të të pandehurit dhe nga të dhënat e fashikullit nuk mund të konkludohet se i pandehuri ka hequr dorë apo ka abuzuar qëllimisht me të drejtën e tij për të marrë pjesë në të gjitha seancat në gjykimin e zhvilluar ndaj tij, prandaj gjykata e themelit

659 Vendimi unifikues nr.7, datë 14.10.2011 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

ka gabuar në zbatimin e ligjit procedural, dhe ky shkak është i natyrë së tillë që të ketë ndikuar në zhvillimin e gjykimit pa pjesëmarrjen e të pandehurit, në këto kushte vendimi objekt rekursi duhet të priset dhe çështja të dërgohet për rigjykim në po atë gjykatë me një tjetër trup gjykues”.⁶⁶⁰

Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, kur personi që po gjykohej kishte paraqitur një raport mjekësor që konsiderohet edhe akt zyrtar, gjykata nuk mundej që ta injoronte, por duhej që ta merrte në konsideratë, të shtynte seancën gjyqësore dhe të përsëriste njoftimet. Në këtë rast gjykata nuk mundet që të vendosë gjykimin e saj mbi atë të mjekëve. Nëse ka pasur abuzim nga ana e tyre, kjo zgjidhet më rrugë të tjera administrative apo gjyqësore, të cilat duhet të përdoren nga ana e gjykatës, por kjo e fundit nuk ka tagrin ligjor për t’i injoruar këto raporte mjekësore.

Një tjetër rast, i konsideruar si i justifikuar nga Gjykata e Lartë, janë edhe fatkeqësitë familjare, siç rezulton nga arsyetimi vijues se “Gjykata e apelit në këtë rast, nuk kishte refuzim nga ky mbrojtësi (av.L.) për të përfaqësuar të gjykuarin M., prandaj nuk duhej të kryente zëvendësimin e tij e t’i caktonte avokat kryesisht sikundër ka vepruar. Gjykata e Apelit ka vepruar në kundërshtim me kërkesat e neneve 57 e 426 të Kodit të Procedurës Penale, duke e realizuar gjykimin nga një mbrojtës që nuk ishte zgjedhur prej të pandehurit dhe që nuk mund të garantonte një njohje dhe një mbrojtje efektive për të pandehurin M.

...

Në rastin konkret, Kolegji vlerëson se kemi të bëjmë me një shkak të përligjur të mbrojtësit të zgjedhur dhe të besuar nga ana e të pandehurit, i cili vullnetarisht nuk ka qenë i pranishëm, pasi ia ka besuar mbrojtjen e tij mbrojtësit të zgjedhur prej tij.

Në lidhje me përligjen e shkakut të mungesës dhe mos-përsëritjes së njoftimeve për aktet dhe veprimet e tjera të kryera nga gjykata e apelit, Kolegji çmon se një ndër shkaqet që mund të pengojë marrjen pjesë e mbrojtësit në gjykim mund të jenë edhe motivet që lidhen me familjen e mbrojtësit, siç mund të jetë ndodhja e një vdekjeje e një familjari të afërt të mbrojtësit që shkakton pamundësi absolute për t’u paraqitur. Kolegji vlerëson se pamundësia për t’u paraqitur e mbrojtësit nuk duhet kuptuar thjeshtë si një pamundësi fizike, por duhet të merren parasysh edhe ato situata të cilat nga aspekti njerëzor dhe emocional mund të përbëjnë një pengesë në zhvillimin e rregullt të detyrës së mbrojtësit. Në arritjen e këtij përfundimi Kolegji mban parasysh faktin se vdekja e një të afërmit është një fakt që parashikohet nga Kodi i Punës dhe ligji për shërbimin civil si një shkak i ligjshëm për justifikimin e mungesës nga puna, prandaj edhe për mbrojtësin që kryen një shërbim të parashikuar nga Kushtetuta për mbrojtjen e të pandehurit, nuk mund të mos t’i njihet ky parim ligjor dhe moral, por që nuk duhet të ndikojë në efektivitetin e së drejtës së mbrojtjes dhe pjesëmarrjes së të pandehurit në gjykim nëpërmjet përfaqësuesit të tij në gjykim. Në këto kushte, gjykata e apelit duhet të kishte proceduar me shtyrjen e shqyrtimit të gjykimit, duke urdhëruar përsëritjen e njoftimit për mbrojtësin e zgjedhur nga ana e të pandehurit sipas nenit 350 të Kodit të Procedurës Penale dhe jo me zëvendësimin e tij me një tjetër”.⁶⁶¹

Në përfundim të trajtimit të kësaj të drejtë, mund të themi se e drejta e mbrojtjes është thelbi i çdo sistemi të drejtësisë penale. Mbrojtja në procesin penal përfaqëson shumë më tepër se sa thjesht një avokat që përfaqëson interesat e një personi të akuzuar. Ajo është një shërbim i përkushtuar për t’u siguruar që të gjitha të drejtat dhe liritë e personit të akuzuar respektohen në çdo fazë të procesit hetimor dhe/apo gjyqësor. Mbrojtja e duhur përfshin përgatitjen e plotë të çështjes, zbatimin e strategjive ligjore dhe përfaqësimin sa më profesional në gjykatë.

E drejta për të zgjedhur një avokat është një prerogativë e rëndësishme që siguron besimin dhe komunikimin e lirë midis klientit dhe avokatit. Kjo lejon që personi i akuzuar të zgjedhë një avokat që e ndjen si më të përshtatshëm për rastin e tij, duke i dhënë një ndjenjë më të madhe kontrolli dhe sigurie në procesin ligjor. Në këtë kontekst, marrëdhënia e veçantë

660 Vendimi nr.00-2015-2556 (160), datë 14.10.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

661 Vendimi nr.00-2016-1156 (132), datë 29.6.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

midis klientit dhe avokatit është e rëndësishme për të siguruar një bashkëpunim efektiv dhe të qëndrueshëm gjatë gjithë procesit ligjor. Komunikimi i hapur dhe i besueshëm, si dhe një kuptim i plotë i çështjes nga ana e avokatit, ndihmojnë në ndërtimin e një strategjie të fuqishme mbrojtëse. Caktimi i avokatëve, në raste të caktuara, nga gjykatat është një parashikim që shpesh shërben për të siguruar që personi i akuzuar të ketë një mbrojtje të drejtë dhe të ndershme, veçanërisht kur personi i akuzuar nuk mund të zgjedhë vetë një avokat. Megjithatë, është e rëndësishme që ky caktim të kryhet në përputhje me procedurat ligjore dhe të respektojë nevojat dhe interesat e personit të akuzuar. Në fund të gjithë analizës, thelbi i çështjes është që mbrojtja nga avokati të jetë efektive dhe jo vetëm formale. Kjo do të thotë që personi i akuzuar të ketë një përfaqësim të përgatitur dhe të përkushtuar, i cili do të punojë në mënyrë të frytshme për të mbrojtur të drejtat dhe interesat e personit të akuzuar në përputhje me ligjin. Në këtë mënyrë, e drejta e mbrojtjes në procesin penal nuk është vetëm një garanci juridike, por edhe një shprehje e rëndësishme e drejtësisë dhe respektit për të drejtat themelore të individit në një shoqëri ligjore.

7.6 Parimi i barazisë së armëve.

Neni 31 i Kushtetutës, në gërmën "d" të tij parashikon se *"Gjatë procesit penal kushdo ka të drejtë: ... d) t'u bëjë pyetje dëshmitarëve të pranishëm dhe të kërkojë paraqitjen e dëshmitarëve, të ekspertëve dhe të personave të tjerë, të cilët mund të sqarojnë faktet"*. Ky parashikim i fundit i kësaj dispozitë i jep mundësinë personave që po gjykohen që të jenë aktivë në mbrojtjen e të drejtave të tyre në një proces penal. Kështu megjithëse, bazuar në parimin e prezumimit të pafajësisë, barra e provës për të provuar akuzën ndaj personave që po gjykohen është e prokurorisë, kjo nuk do të thotë që personi që po akuzohet është i detyruar të rrijë pasiv gjatë procesit. Ky person, nëse e çmon të nevojshme ka të drejtë që të jetë aktiv në kërkimin dhe paraqitjen e provave të ndryshme.

Norma kushtetuese në këtë rast, citon vetëm dy lloje provash, atë me dëshmitar dhe me ekspertë, megjithatë ky parashikim i lidhur me atë të nenit 42 pika 2 e Kushtetutës, sipas së cilit *"Kushdo, ... në rastin e akuzave të ngritura kundër tij, ka të drejtën e një gjykimi të drejtë ..."*, shërben si bazë juridike edhe për të kërkuar paraqitjen e provave të tjera, në një gjykim penal.

Për rrjedhojë tërësia e këtyre të drejtave procedurale për të pasur mundësinë për të paraqitur çdo lloj prove, formon atë që në jurisprudencë, njihet si parimi i barazisë së armëve. Ky parim, nënkupton se çdokush që është palë në proces duhet të ketë mundësi të barabarta që të paraqesë çështjen e tij dhe se asnjë palë nuk duhet të gëzojë avantazh të konsiderueshëm ndaj palës tjetër, por duhet të përcaktohet një ekuilibër i drejtë mes palëve. Nëse nuk do të ekzistonte barazia e armëve në gjykim, atëherë argumentet e njëres palë do të mbizotëronin mbi argumentet e palës tjetër dhe për rrjedhojë e drejta për të marrë pjesë në gjykim do të zhvishej nga funksioni i saj kushtetues për të garantuar një proces të rregullt ligjor. Bazuar në këto parime, gjykatës i dalin një sërë detyrash, mes të cilave rëndësi të veçantë merr krijimi i mundësive të barabarta për pjesëmarrjen e palëve ose përfaqësuesve të tyre në proces, si dhe mundësia e deklarimit të tyre për faktet, provat dhe vlerësimet ligjore që janë të lidhura ngushtë me çështjen që shqyrtohet në gjykatë.⁶⁶² Synim kryesor është realizimi i një debati real ndërmjet akuzës dhe mbrojtjes, gjë që ndikon pozitivisht dhe në mënyrë të drejtpërdrejtë në zbulimin e së vërtetës dhe dhënien e drejtësisë nga gjykata me objektivitet e paanësi. Këto kërkesa kushtetuese e ligjore janë në funksion të mbrojtjes sa më efektive të të pandehurit, pasi përballë tij qëndron vetë shteti, i përfaqësuar në procesin penal nga prokurori që paraqet dhe

662 Vendimet nr.23, datë 13.10.2005; nr.24, datë 26.10.2005; nr.16, datë 08.06.2006; nr.13, datë 21.07.2008; nr.19, datë 18.09.2008; nr.10, datë 02.04.2009; nr.16, datë 15.06.2009; nr.3, datë 23.2.2016 dhe nr.22, datë 29.4.2021 të Gjykatës Kushtetuese.

mbrohon akuzën kundër tij.⁶⁶³

Përveç Gjykatës Kushtetuese, qasjen e mësipërme e ka pranuar edhe Gjykata e Lartë, që në fillimet e jurisprndencës mbi këtë nen, kur ka mbajtur qëndrimin se *“Përveç sa më sipër, në rigjykim gjykata duhet të bëjë kujdes për respektimin e të drejtës kushtetuese dhe ligjore të të pandehurit në një proces penal, që buron nga neni 31/d i Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë dhe nga neni 356 i K.Pr.Penale, që ka të bëjë me kërkesat për marrjen e provave, mospranimi apo mosmarrja e të cilave duhet të bëhet vetëm për shkaqe të ligjshme”*.⁶⁶⁴

Gjykata Kushtetuese e ka konsideruar të cënuar shkeljen e këtij parimi, kur gjykatat e zakonshme nuk kanë marrë masat për thirrjen e dëshmitarëve të kërkuar nga mbrojtja e të akuzuarit. Kështu në një rast, Gjykata Kushtetuese, vërejti se *“Gjykata konstaton se sipas procesverbalit gjyqësor të datës 12.04.2007, Gjykata e Apelit Durrës ka vendosur të pranojë kërkesën e mbrojtësit, për të përsëritur pjesërisht shqyrtimin gjyqësor, për të thirrur me cilësinë e dëshmitarit shtetasin V.P, si dhe për të paraqitur prova të tjera që kanë rëndësi për çështjen. Gjykata ka ngarkuar mbrojtësin e të pandehurit për njoftimin e dëshmitarit, gjë që sipas procesverbalit të datës 09.05.2007, ka rezultuar e pamundur për shkak të mosgjetyes të adresës së tij. Gjykata ka vendosur shtyrjen e seancës gjyqësore, duke i dhënë mbrojtësit përsëri kohë për njoftimin e dëshmitarit. Në seancën e datës 04.07.2007, mbrojtësi i të pandehurit ka deklaruar se ka qenë e pamundur gjetja e adresës së saktë të dëshmitarit V.P, pasi si tregtar makinash ai vinte në portin e Durrësit njëherë në muaj. Gjykata e Apelit Durrës, mbi kërkesën e Prokurorit, ka revokuar vendimin për thirrjen e dëshmitarit V.P dhe ka shtyrë seancën gjyqësore për të proceduar me thirrjen e ekspertit që do të verifikonte nëse nënshkrimi në deklaratën doganore ishte i njëjtë me atë të kërkuarit*.

Gjykata vlerëson se në procesin penal të zhvilluar në Gjykatën e Apelit Durrës nuk janë respektuar kërkesat e KPP-së (nenet 132 – 143) për njoftimin e dëshmitarit të kërkuar nga mbrojtësi i të pandehurit. Gjykata e Apelit Durrës ka ngarkuar mbrojtësin e të pandehurit për njoftimin e dëshmitarit V.P, ndërkohë që, sipas nenit 132 të KPP-së, njoftimi i dëshmitarëve përbën një detyrim për gjykatën. Në rast se njoftimi do të rezultonte i pamundur, atëherë gjykata, në zbatim edhe të nenit 164 të KPP-së, duhet të kishte marrë të gjitha masat për shoqërimin e detyrueshëm të këtij dëshmitari.

Nga sa më sipër, Gjykata vlerëson se revokimi i thirrjes së dëshmitarit të kërkuar nga mbrojtësi, nuk është rezultat i vlerësimit mbi parëndësinë e këtij dëshmitari në procesin penal, por është pasojë e shkeljes së detyrimit të Gjykatës së Apelit Durrës për thirrjen e tij, në vështrim të neneve 132 dhe 164 të KPP-së. Në këtë vështrim, Gjykata arrin në konkluzionin se gjatë gjykimit të çështjes janë cënuar standardet e procesit të rregullt ligjor, parashikuar nga nenet 31/d dhe 42 të Kushtetutës, duke i mohuar kërkuarit mundësinë e arsyeshme për të paraqitur dhe ballafaquar pretendimet e tij për veprimet e kryera nga dëshmitari V.P, çka ka sjellë pamundësinë e tij për t'u mbrojtur ndaj akuzave të Prokurorit”.⁶⁶⁵

Arsyetimi i mësipërm, tregon për një sjellje jo ligjore të gjykatës së apelit, e cila konkludoi se meqënëse ky dëshmitar kërkohej nga mbrojtja ishte detyrimi i saj për të gjetur adresën dhe për ta sjellë në gjykim. Pasi, mbrojtja dështoi në gjetjen e këtij dëshmitari, gjykata e apelit vendosi revokimin e vendimit për thirrjen e tij. Në këtë rast, gjykata e apelit ka treguar se ka vepruar sa për “formë” kur ka pranuar kërkesën e mbrojtjes për thirrjen e një dëshmitari, duke qenë në fakt se detyrimi, siç argumentoi Gjykata Kushtetuese, binte mbi gjykatën dhe jo palën.

Nga ana e saj Gjykata e Lartë, e ka konsideruar të cënuar këtë parim, kur pretendimet e ngritura nga pala e akuzuar, nuk pasqyrohen në vendimin përfundimtar dhe rrëzohen me një shprehje standarde si të pabazuara, siç rezulton nga arsyetimi se *“Gjykata e apelit në arsyetimin*

663 Vendimi nr.19, datë 18.9.2008 i Gjykatës Kushtetuese.

664 Vendimi nr.343, datë 16.5.2002 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

665 Vendimi nr.38, datë 30.12.2010 i Gjykatës Kushtetuese.

e vendimit jo vetëm nuk i ka dhënë përgjigje asnjë prej pretendimeve të të pandehurit duke u mjaftuar me shprehjen *“Pretendimet e ngritura nga ana e të pandehurit në kërkesën ankimore, janë të pabazuara në ligj e në prova e si të tilla nuk duhet të merren parasysht”,* por edhe nuk i ka përmendur as formalisht të gjitha ato.

Respektimi i parimit të barazisë së armëve dhe kontradiktorialitetit në procesin penal, dhe lidhur ngushtë me to, mbrojtja e të pandehurit, e garantuar shprehimisht në nenin 31 të Kushtetutës dhe nenin 6 të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut (KEDNJ), përbëjnë në vetvetë elementë të qenësishëm e thelbësorë të procesit të rregullt ligjor.

Gjykata e apelit ka zbatuar keq ligjin procedural penal, konkretisht nenin 383/ç të Kodit të Procedurës Penale në lidhje me përmbytjen e vendimit gjyqësor, duke anashkaluar praktikën e konsoliduar gjyqësore në këtë drejtim dhe duke cënuar kështu të drejtën e të gjykuarit për një proces të rregullt ligjor.

Ne rigjykim gjykata e apelit duhet të trajtojë dhe argumentojë zgjidhjet e saj lidhur me pretendimet e palëve dhe atyre të parashtruara në ankim, me të cilat është vënë në lëvizje procesi në atë gjykatë.

Në këto kushte, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vlerëson se vendimi nr.566, datë 19.06.2009 i Gjykatës së Apelit Tiranë, që ka vendosur *“Lënien në fuqi të vendimit nr.1630, datë 26.11.2008 të Gjykatës së Shkallës së Parë Tiranë”,* është rezultat i zbatimit të gabuar të ligjit procedural penal, e si i tillë duhet të prishet”.⁶⁶⁶

Pamundësia e personit që po gjykohet për të pyetur dëshmitarët e ngjarjes, është konstatuar si shkelje edhe nga ana e GJEDNJ-së e cila ka mbajtur qëndrimin se *“112. Gjykata vëren se vendimi i Gjykatës së Rrethit Fier që dënonte ankuesin për vrasjen e P. ishte bazuar tërësisht në dëshminë e A. dhe deklaratat e dëshmitarëve B., C. dhe D. të dhëna gjatë hetimit penal. Ky arsyetim u mbështet në apel.*

113. Gjykata vëren se në procedurën penale Shqiptare, Gjykata e Apelit ka juridiksionin të trajtojë jo vetëm çështje të ligjit por edhe çështje të faktit në lidhje me tërësinë e çështjes. Gjykata e Apelit është e autorizuar të shqyrtojë provat dhe materialet e reja shtesë të paraqitura nga palët, siç e çmon të nevojshme. Si rezultat i shqyrtimit, Gjykata e Apelit mund të rrëzojë apelin dhe të mbështesë vendimin, të ndryshojë vendimin ose të shfuqizojë vendimin dhe të përfundojë procedimet penale ose të shfuqizojë vendimin dhe të paraqesë çështjen për rigjykim. Gjykata e Lartë trajton çështjet e ligjit të ngritura në apelin e ankuesit.

114. Në lidhje me këtë, Gjykata vëren se A. nuk ishte as dëshmitarë okulare, as e pranishme në vendin e krimit. Dëshmia e saj u bazua në deklaratat e dëshmitarëve B., C. dhe D., që ishin bërë gjatë hetimit penal. As ankuesi, as avokati i tij nuk mund të përballeshin me këta dëshmitarë kryesorë ose të bënin pyetje ose komente në lidhje me ato deklarata, meqë në atë kohë nuk ishte ngritur asnjë akuzë kundër tij (shih paragrafin 7 më sipër).

115. Për më tepër, Gjykata çmon se ankuesi nuk hoqi dorë nga e drejta e tij për të marrë në pyetje ata dëshmitarë. Më 7 Shkurt 2000 ai kundërshtoi leximin e deklaratave të tyre dhe kërkoi paraqitjen e tyre para Gjykatës së Rrethit Fier. Gjykata sërish rithekson përfundimet e saj në paragrafin 108 më sipër. Gjykata nuk është e bindur se autoritetet ishin të zellshme në përpjekjet e tyre për të sjellë dëshmitarët para gjykatës së shkallës së parë. Mosparaqitja e këtyre dëshmitarëve deklaratat e të cilëve ishin vendimtare për dënimin e ankuesit, e parandaloi ankuesin nga marrja e tyre në pyetje ose nga marrja e tyre e mëparshme në pyetje. Ky mosveprim nuk u rregullua as nga Gjykata e Apelit që ishte e autorizuar të shqyrtonte çështjet e faktit dhe ligjit, as nga Gjykata e Lartë.

116. Duke marrë në konsideratë faktorët e mësipërm, Gjykata rrjedhimisht nxjerr përfundimin se në këtë drejtim ka patur një shkelje të Nenit 6 § 1 në lidhje me Nenin 6 § 3 (d) të

666 Vendimi nr.00-2012-1275 (164), datë 13.6.2012 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

Konventës”⁶⁶⁷

Nga arsytimi i mësipërm, kuptohet qartë që gjykatat shqiptare kishin bazuar fajësinë e personit, në provën me dëshmitarë, për të cilën vetë personi megjithëse insistoi nuk pati mundësinë që t’i pyeste drejtëpërdrejtë. Qartazi, kjo mënyrë e të vepruarit cënon të drejtën kushtetuese të barazisë së armeve, shkelje kjo e toleruar nga gjykatat e të gjitha niveleve dhe llojeve në Shqipëri.

Gjykata Kushtetuese ka trajtuar edhe rastin e personave që në gjykimin në shkallë të parë, janë shpallur fajtor në mungesë, por që janë gjykuar personalisht në gjykimin në apel. Në këto raste, personi që po gjykohet ka të drejtë të kërkojë paraqitjen e provave të reja apo kundërshtimin e atyre të administruara në gjykimin në shkallë të parë. Sipas Gjykatës Kushtetuese, “10. ... Në gjykimin e zhvilluar në Gjykatën e Apelit Tiranë rezultoi se në seancën e datë 17.12.2008, mbrojtësi i kërkuar ka kërkuar përsëritjen e pjesësme të hetimit gjyqësor për pyetjen e disa dëshmitarëve dhe të vetë kërkuar. Gjykata e Apelit Tiranë ka pranuar riçeljen pjesërisht të hetimit gjyqësor dhe ka proceduar vetëm me pyetjen e kërkuar, meqenëse gjykimi në shkallë të parë është bërë në mungesë të tij. Pas administrimit të kësaj dëshmie Gjykata e Apelit Tiranë ka vendosur ti japë fund hetimit gjyqësor dhe është tërhequr për vendim, duke vendosur përfundimisht lënien në fuqi të vendimit të gjykatës së shkallës së parë.

...

12. Në çështjen konkrete në shqyrtim rezultoi se gjykatat e kanë bazuar vendimin e tyre, për deklarimin fajtor dhe dënimin e kërkuar, mbi dëshmitë e disa shtetasve, të cilët kanë dëshmuar për fakte apo ngjarje të dëgjua apo mësuara nga persona të tretë, për të cilët deklarojnë se nuk i njohin, nuk u mbajnë mend emrat, apo edhe të dëgjua si thashetheme. Këto dëshmi janë konsideruar të mjaftueshme nga gjykatat për të formuar bindjen e tyre dhe nuk ato kanë administruar asnjë dëshmi apo provë tjetër për të mbështetur vendimet e tyre. Po ashtu, nuk rezultoi të jetë administruar si provë arma e ngjarjes dhe as të jetë provuar se ajo armë i përkiste kërkuar. Gjykatat janë bazuar, në thelb, në dëshmi të cilat, në kuptim të nenit 154 të KPP-së, ishin të papërdorshme, pasi referonin lidhur me fakte që nuk rezultoi të jenë provuar me prova të tjera të administruara në proces dhe, çka është më e rëndësishmja, nuk i janë nënshtruar debatit gjyqësor në përputhje me parimin e kontradiktoritetit. Edhe pse në gjykimin në apel i pandehuri, i pyetur në seancë gjyqësore, mohoi akuzat e ngritura ndaj tij, ajo gjykatë përsëri i dha vlerë të paracaktuar të njëjtave dëshmi të administruara në gjykatën e shkallës së parë, duke ndërtuar një skemë ngjarjeje të ndryshme nga sa rezultoi nga aktet e administruara në dosjen gjyqësore dhe mbi të cilën bazoi vendimin e saj të fajësisë.

13. Bazuar në nenin 427 të KPP-së, gjatë gjykimit në gjykatën e apelit, kur një palë kërkon rimarrjen e provave të administruara në shqyrtimin gjyqësor të shkallës së parë ose marrjen e provave të reja, gjykata në qoftë se çmon se një gjë e tillë është e nevojshme, vendos përsëritjen tërësisht ose pjesërisht të shqyrtimit gjyqësor. Sipas kësaj dispozite, përsëritja e shqyrtimit gjyqësor vendoset edhe kryesisht kur gjykata e çmon të domosdoshme, si dhe kur vërtetohet se i pandehuri nuk ka marrë pjesë në shkallë të parë, sepse nuk ka marrë dënimin ose nuk ka mundur të paraqitet për shkaqe ligjore. Gjykata vlerëson se, në kushtet kur në gjykimin në shkallë të parë vërehen shkelje të dispozitave procedurale që lidhen me provat, mënyrën e marrjes dhe vlerësimit të tyre, Gjykata e Apelit Tiranë kishte detyrimin që, qoftë edhe kryesisht, të përsëriste hetimin gjyqësor dhe të kërkonte paraqitjen në seancë dhe pyetjen e atyre dëshmitarëve, dëshmitë e të cilëve gjykata e shkallës së parë i ka vënë në bazë të vendimit të saj, në mënyrë që në zbatim të parimit të barazisë së armëve dhe kontradiktoritetit t’ia nënshtronte këto prova debatit gjyqësor dhe ti jepte mundësi kërkuar që ti kundërshtonte ato në seancë gjyqësore. Mospranimi i kërkesës për përsëritjen tërësisht të hetimit gjyqësor e ka vënë kërkuar haptazi në pozitë të pabarabartë me akuzën, duke cenuar në këtë mënyrë parimin e barazisë së armëve dhe të kontradiktoritetit.

14. Gjykata vlerëson, gjithashtu, se duke i kërkuar kërkuesit të paraqesë prova për të provuar pafajësinë e tij, gjykatat e kanë kaluar barrën e provës nga akuza tek i pandehuri. Është detyrimi i organit të akuzës që bashkë me dërgimin e një çështjeje për gjykim të paraqesë edhe provat mbi të cilat e mbështet akuzën. Kuptimi dhe zbatimi i drejtë në praktikë i parimit të prezumimit të pafajësisë është garancia kryesore për mbrojtjen e të drejtave të të pandehurit, sepse ky parim detyron akuzën që të provojë fajësinë e të pandehurit, e çliron këtë të fundit nga barra për të provuar pafajësinë e tij, i jep të drejtë të zgjedhë mbrojtjen më të përshtatshme për të, të bëjë ose jo deklarime, të kërkojë prova dhe të marrë pjesë aktivisht në shqyrtimin e tyre, duke kërkuar që provat e dyshimta të interpretohen gjithmonë në favorin e tij⁶⁶⁸.

Në këtë çështje ka rezultuar që prova kryesore ku është mbështetur fajësia e personit që po gjykohej, ishin vetëm deklaratimet e disa dëshmitarëve të cilët nuk kanë paraqitur dëshmi direkte pra nuk kanë qenë ata dëshmitarë okularë të ngjarjes, por u janë referuar thënieve të personave të tjerë. Në këto raste, këto prova nuk mundej që të merreshin në konsideratë. Gjithashtu edhe mohimi i mundësisë për t'i ripyetur vetë i pandehuri në apel këta dëshmitarë, solli si pasojë cënimin e parimit të barazisë së armëve.

Në lidhje me mundësinë për kundërshtimin e dëshmisë, Gjykata e Lartë, ka mbajtur një qendrim mjaft interesat kur është shprehur se "21. Kolegji Penal vlerëson se Gjykata e Apelit për Krime të Rënda i ka dhënë vlerë të paracaktuar deklaratimeve të të bashkëpandehurit A.R. përpara OPGJ-së, në datë 30.05.2008, kohë në të cilën ai është pyetur në cilësinë e personit nën hetim. Në atë deklaratim, i gjykuari A.R. ka implikuar të gjykuarit E.V. dhe J.G. si bashkëpunëtorët e tij. Megjithatë, në seancë gjyqësore, i gjykuari A.R. ka mohuar fajësinë e të bashkëpandehurve E.V. dhe J.G., duke deklaruar se në lidhje me të parin, e kishte përfshirë me keqdashje, në shenjë hakmarrje për një konflikt që i gjykuari R. kishte me të gjykuarin V. (pasi ky i fundit i kishte ngacmuar dhe kishte patur raporte me ish të fejuarën e tij), ndërsa në lidhje me të dytin, pasi ishte shtyrë nga oficeri i policisë gjyqësore që e mori në pyetje, i cili i premtoi se sa më shumë persona të implikonte në ngjarje, aq më shumë do të lehtësohej pozita e tij procedurale. Megjithatë, Gjykata e Apelit për Krime të Rënda e vlerësoi si të pabesueshëm këtë dëshmi të të gjykuarit në seancë gjyqësore, dhe konsideroi si të vërtetë, deklaratën e datës 30.05.2008, të dhënë para O.P.Gj-së në fazën e hetimeve paraprake pasi, kjo e fundit, konfirmohej nga provat e tjera (tabulatet telefonike).

...

25. Megjithatë, ligjvënësi ka parashikuar, në raste të veçanta dhe përjashtimore, leximet e lejueshme, të disiplinuar në nenin 369 të K.Pr.Penale, për rastet objektive në të cilat, pasi janë dhënë deklarime para OPGJ-së ose prokurorit në fazën e hetimeve paraprake, nuk është objektivisht e mundur prania fizike e personit për të dëshmuar në gjykim. Për shembull, kjo mund të ndodhë në rastet kur gjatë kohës së dhënies së deklaratës gjatë hetimeve paraprake dhe gjykimit, dëshmitari ka vdekur, ose nuk gjendet më (me gjithë kërkimet e bëra nga policia gjyqësore), apo kur refuzon të përgjigjet. Në këto raste pra, ligjvënësi lejon "leximin", pra futjen e këtyre deklaratave në fashikullin gjyqësor duke u bërë pjesë e vendimmarrjes së gjykatës në vendimin përfundimtar, pra duke iu nënshtruar kërkesave të nenit 152 të K.Pr.Penale mbi çmuarjen e provave.

26. Përkundrazi, në rastin kur dëshmitari është i pranishëm në seancë gjyqësore dhe pranon t'i përgjigjet pyetjeve të organit të akuzës si dhe të mbrojtjes, atëherë vetëm thëniet e tij në seancë gjyqësore, pra vetëm dëshmia e tij do të merret parasysh si provë dhe do të çmohet për efekt të vërtetësisë dhe fuqisë provuese të akuzës (apo të mbrojtjes në rast dëshmitari të thirrur nga mbrojtja). Vetëm nëse kjo dëshmi do të përbajë kundërshtime me deklaratime të mëparshme të dhëna gjatë hetimeve paraprake, atëherë palët kanë të drejtë, në bazë të nenit 362 të K.Pr. Penale, të kundërshtojnë dëshminë. Sipas pikës 2 të këtij neni, 'Këto thënie nuk përbëjnë provë në vetvetë për faktet që pohohen në to, por ato mund të vlerësohen nga gjykata për të përcaktuar besueshmërinë e personit të pyetur dhe përfshihen në fashikullin e shqyrtimit gjyqësor'. Thëniet e

668 Vendim nr.50, datë 1.11.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

kundërta në deklaratën e bërë në fazën e hetimeve paraprake mund të përdoren nga palët vetëm për të vënë në dyshim besueshmërinë e dëshmitarit. E thënë ndryshe, këto thënie kontradiktore (gjatë gjykimit dhe gjatë hetimeve paraprake) "asgjësojnë njëra-tjetrën" duke goditur besueshmërinë e personit dhe bërë dëshminë e tij për efekt të nenit 152 të K.Pr.Penale, si "të pavërtetë", por jo domosdoshmërisht anasjelltas, pra kjo nuk ka efektin e bërjes së thënies gjatë hetimeve paraprake si "të vërtetë".

27. Në çdo rast, për dëshmitë e të bashkëpandehurve, Kodi i Procedurës Penale ka parashikuar – duke pasur parasysh edhe konfliktin potencial të interesave në fjalë – marrjen me rezervë nga ana e gjykatës (edhe kur nuk kundërshtohen nga palët), duke sanksionuar vlerësimin e tyre në unitet me provat e tjera që konfirmojnë vërtetësinë e tyre.

...

29. Gjykata e Apelit për Krime të Rënda ka gabuar kësisoj, duke anashkaluar totalisht dëshminë e të gjykuarit R. në seancë gjyqësore, dhe duke marrë për bazë vetëm deklaratimet e dhëna nga ky i fundit gjatë hetimeve paraprake. Për këtë arsye, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vlerëson se gjykatat e themelit duhet të kishin marrë për bazë dëshminë e dhënë në gjykim të të gjykuarit A.R. për efekt të zbatimit të nenit 152/3 të K.Pr.Penal. Sipas akteve të gjykimit, rezultoi se ky i gjykuar (i bashkëpandehur në procedim të ndarë) ka qenë kontradiktor në dëshminë e tij, duke dëshmuar të kundërtën e çka kishte deklaruar para OPGJ-së gjatë hetimeve paraprake në datën 30.05.2008. Për këtë arsye, si dhe për shkak të statusit të tij procedural, i gjykuari R. duhej konsideruar në tërësi si dëshmitar jo i besueshëm. Gjykatat me të drejtë kanë konsideruar dëshminë e tij në gjykim si të pavërtetë, por kanë gabuar duke konsideruar si të vërtetë deklaratimet e dhëna gjatë hetimeve paraprake. Ky arsyetim është i papranueshëm nga ky Kolegj, pasi mund të krijonte precedentin e rrezikshëm, në të cilin deklaratat e dhëna gjatë hetimeve paraprake do të ktheheshin me rëndësi vendimtare për çështjen, duke e kthyer institutin e dëshmisë në gjykim dhe marrjes së provave në kontradiktoritetin e palëve, thjesht formal e të parëndësishëm".⁶⁶⁹

Në këtë rast, Gjykata e Lartë me të drejtë ka përcakuar që provat formohen në gjykim dhe për rrjedhojë provë me dëshimtarë do të konsiderohet ajo që jepet në seancë gjyqësore, ku të gjitha palët, përfshirë dhe mbrojtjen kanë të drejtë të bëjnë pyetje ndaj dëshmitarëve dhe të kundërshtojnë thëniet e tyre. Një formë kundërshtimi mund të jetë edhe leximi i thënies të dëshmitarit të bëra gjatë fazës së hetimeve paraprake, por kjo bëhet për të ulur besueshmërinë e dëshmisë. Nuk mundet që kurrsesi theniet e dëshmitarit gjatë fazës së hetimeve paraprake të përbëjnë provë, pasi në këtë rast pala mbrojtëse nuk do të kishte asnjë mundësi kundërshtimi ndaj tyre, duke cënuar pikërisht parimin e barazisë së armëve.

Si një rast më shumë vlerë për t'u diskutuar, është mundësia apo jo e personave që gjykohen për t'u njohur dhe për të kundërshtuar informacionet apo materialet që mund të kenë autoritetet dhe që janë klasifikuar si sekret shtetëror. Në këtë rast Gjykata Kushtetuese, në mënyrë të qartë ka mbajtur qëndrimin se "41. Gjykata thekson se në rastet e vendosjes së të burgosurit në regjim të posaçëm të sigurisë së lartë, juridiksioni i zakonshëm duhet të vlerësojë thelbin e çështjes, e konkretisht nëse urdhri i ministrit të Drejtësisë është në përputhje me standardin e procesit të rregullt ligjor, sipas nenit 6/1 të KEDNJ-së (shih vendimet e GJEDNJ-së Ganci k. Italisë, datë 30.10.2003, § 31; Asciutto k. Italisë, datë 27.11.2007, § 38). Pavarësisht se e drejta e një palë në gjykim për akses në dokumente nuk është absolute, çdo kufizim i kësaj të drejte duhet të jetë i tillë që nuk cenon thelbin e së drejtës për proces të rregullt ligjor, të garantuar në nenin 42 të Kushtetutës dhe nenin 6/1 të KEDNJ-së. Në këtë drejtim, gjykatat duhet të kenë akses të pakufizuar në të gjithë dokumentacionin e klasifikuar mbi të cilin është bazuar vendimarrja e autoritetit shtetëror. Ato duhet të kryejnë një shqyrtim të detajuar të arsyeve të autoritetit shtetëror për mosbërjen me dije të dokumenteve të klasifikuara, t'i vlerësojnë ato, si dhe të

669 Vendimi nr.00-2015-582 (21), datë 11.2.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimet nr.00-2016-357 (35), datë 9.3.2016 dhe nr.00-2016-727 (83), datë 27.4.2016 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

urdhërojnë bërjen të ditur të atyre dokumenteve që vlerësojnë se nuk justifikojnë klasifikimin. Për më tepër, gjykatat janë të pajisura me pushtet për të vlerësuar thelbin e vendimmarrjes së autoritetit shtetëror, të heqin kufizimin për pasjen e certifikatës së sigurisë, si dhe të shfuqizojnë, kur është rasti, një vendim arbitrar të autoritetit. Ato duhet të ushtrojnë pushtetin e tyre duke treguar kujdes në shqyrtimin e çështjeve të kësaj natyre, si për sa i përket konfidencialitetit të dokumenteve të klasifikuara, ashtu edhe të arsyeve të masës së dhënë ndaj kërkuesit, duke arsyetuar vendimmarrjen e tyre në varësi të rastit konkret (shih vendimin e GJEDNJ-së Regner k. Republikës Çeke, datë 19.09.2017, §§ 153, 154).

...

44. Duke iu rikthyer rastit konkret, Gjykata vëren se nga materialet e dosjes gjyqësore rezulton se gjatë gjykimit të çështjes në Gjykatën e Posaçme të Shkallës së Parë, mbrojtësit e kërkuesit kanë kërkuar të njihen me përmbajtjen e shkresave të klasifikuara "sekret" dhe "i kufizuar", të cituara në urdhrin nr. 253/2020 të ministrit të Drejtësisë (shih faqet 108-110 të dosjes gjyqësore).

45. Në referim të procesverbaleve të seancave gjyqësore të zhvilluara në këtë gjykatë, rezulton se në seancën e datës 06.10.2020 gjyqtarja e çështjes ka çmuar se ishte e nevojshme të tërhiqej dosja mbi të cilën është mbështetur urdhri nr. 253/2020 i ministrit të Drejtësisë për vënien e kërkuesit në regjimin e posaçëm të sigurisë në burg (shih procesverbalin e seancës së datës 06.10.2020, faqja 11) dhe i është drejtuar Ministrisë së Drejtësisë për vënien në dispozicion të kësaj praktike, duke i sjellë në vëmendje respektimin e kufizimeve të vendosura në ligjin nr. 8457/1999 në përcjelljen e saj. Kjo praktikë është vënë në dispozicion të gjykatës me shkresën nr. 443/4 prot., datë 27.10.2020 të Ministrisë së Drejtësisë, gjithsej 16 akte, të cilat në përshkrimin e statusit të tyre përbënin "sekret" sipas ligjit nr. 8457/1999. Pas kërkesës së mbrojtësit të kërkuesit që gjyqtarja të konfirmonte nëse ishte e pajisur me certifikatën e sigurisë për vlerësimin e dokumentacionit të paraqitur nga Ministria e Drejtësisë dhe, nëse jo, t'i drejtohej Drejtorisë së Sigurimit të Informacionit të Klasifikuar për t'u pajisur me këtë certifikatë, Gjykata e Posaçme e Shkallës së Parë ka vendosur t'ia kthejë të gjitha aktet e përcjella për çështjen Ministrisë së Drejtësisë, me arsyetimin se nuk kishte akses në këto dokumente bazuar në nenin 21 të ligjit nr. 8457/1999, pasi ato ishin të klasifikuara si "sekret shtetëror" (shih procesverbalin e seancës së datës 18.12.2020, faqet 5-6).

...

47. Nga sa më lart, Gjykata konstaton se, pavarësisht se bazuar në aktet ligjore dhe nënligjore në fuqi, Gjykata e Posaçme e Shkallës së Parë mund të kishte akses në informacionin e klasifikuar mbi të cilin është bazuar urdhri nr. 253/2020 i ministrit të Drejtësisë për vendosjen e kërkuesit në regjimin e posaçëm të burgut të sigurisë së lartë, ajo ka vlerësuar të kthejë materialet e dërguara nga Ministria e Drejtësisë, duke e vlerësuar urdhrin e ministrit vetëm nga ana formalo-procedurale dhe jo nga ajo substanciale.

48. Gjykata vëren se pavarësisht se në ankimin e tij drejtuar Gjykatës së Posaçme të Shkallës së Parë kërkuesi kishte ngritur pretendime jo vetëm për procedurat e nxjerrjes së urdhrin nr. 253/2020, por edhe për thelbin, gjykata nuk ka vlerësuar nëse të dhënat e akteve, mbi të cilat është bazuar ky urdhër, janë marrë në përputhje me parashikimet ligjore në fuqi, nëse kërkuesi duhej të ishte njohur me këto akte me qëllim të garantimit të së drejtës së tij për një proces të rregullt ligjor në drejtim të kontradiktoritetit, si dhe nëse në nxjerrjen e tyre organet shtetërore kanë vepruar në përputhje me ligjin dhe jo në mënyrë abuzive ose arbitrare.

49. Për pasojë, mungesa e shqyrtimit të elementeve substanciale të urdhrin nr. 253/2020 nga Gjykata e Posaçme e Shkallës së Parë nuk u konstatua dhe nuk u rregullua nga Gjykata e Posaçme e Apelit ose Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, pavarësisht kërkesave të vazhdueshme të kërkuesit për vlerësimin nga gjykatat të urdhrin të ministrit të Drejtësisë, me qëllim që, të paktën ato, të njiheshin me përmbajtjen e këtyre akteve".⁶⁷⁰

670 Vendimi nr.5, datë 22.2.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

Megjithëse rasti i dhënë më sipër ka të bëjë me legjislacionin e ekzekutimit të vendimeve penale, jam i mendimit se parashikimet e tij vlejnë edhe për gjykimin në themel. Kështu, në mënyrë qartazi jo të drejtë, gjykatat e zakonshme kishin vendosur që urdhërin e Ministrit të Drejtësisë, për të vendosur në izolim të posaçëm një person ta vlerësonin vetëm nga ana formale juridike dhe jo substanciale, megjithëse ligji i posaçëm nuk kishte ndonjë parashikim e tillë. Për rrjedhojë, përderisa ligji i vitit 1998 nuk e kufizonte të drejtën e aksesit në gjykatë, për të kundërshtuar aktin e Ministrit të Drejtësisë vetëm për shkaqe formale-procedurale, sjellja "evolutive" e gjykatës për t'i ndryshuar kuptimin normave ligjore, ishte totalisht e pabazuar. Siç me të drejtë Gjykata Kushtetuese konkludon, si vetë pala, ashtu edhe gjykata, duhet të kenë akses në këtë informacion, mbi të cilin u bazua urdhëri i ministrit, për më tepër kur në bazë të informacionit është kufizuar liria personale e personit, një e drejtë kushtetuese themelore.

Tjetër rast i cënimit të barazisë së armëve, është kur në gjykimin në gjykatën e apelit është kërkuar riçelja e hetimit gjyqësor dhe gjykata ka mbajtur qëndrimin se do të shprehej më vonë, kur në fakt ka dhënë më pas vendimin përfundimtar. Në këtë rast, Gjykata e Lartë ka arsyetuar se "31. Kolegji, referuar akteve që ndodhen në dosje konstaton se në seancën e zhvilluar më datë 27.06.2016, seanca e fillimit të gjykimin në Apel – e verifikimit të konstituimit të palëve në proces – mbrojtësi i të pandehurit B., ka paraqitur kërkesën, me shkrim, duke kërkuar përsëritjen tërësisht të procesit gjyqësor. Në lidhje me kërkesën e parashtruar, Gjykata, mbasi ka rezervuar të drejtën për t'u prononcuar, në një moment të dytë, pra duke mos e trajtuar, në atë moment, të fillimit të gjykimin në shkallë të dytë, të çështjes, ka përfunduar gjykimin duke ometuar të trajtoje kërkesën dhe të prononcohet lidhur me ligjshmërinë (pranimin ose rrëzimin e saj) e paraqitjes së saj. Pasi është parashtruar ankimi, rezulton se Gjykata e ka shtyrë seancën, për një datë tjetër, me qëllim paraqitjen e diskutimit përfundimtar prej mbrojtjes, duke e lënë këtë kërkim pa një vendimarrje.

32. Qartazi, Gjykata (e gjykimin të çështjes në shkallë të dytë), duke proceduar, pa u prononcuar lidhur me kërkesën e të pandehurit për "riçeljen dhe përsëritjen e shqyrtimit gjyqësor", me parashtrimin e shkaqeve (të tjera) të ankimit (prej të pandehurit), dhe me parashtrimin e qëndrimit të Prokurorit lidhur me këto shkaqe, kërkesë e cila paraqykonte - në mënyrë të pakthyeshme - *conditio sine qua non* - vazhdimin e mëtejshëm të gjykimin në atë shkallë, ka kompromentuar edhe paanësinë e saj në gjykimin e asaj çështje, përse kohë që "mosprononcimi në momentin e fillimit të gjykimin dhe vazhdimi i gjykimin, pavarësisht paraqitjes dhe trajtimit të kësaj kërkesë", presupozonin, minimalisht, "moskonsiderimin" (mosvlerësimin) edhe të përmbajtjes së saj".⁶⁷¹

Qartazi Gjykata e Apelit ka tentuar që të injorojë kërkesat e mbrojtjes së të pandehurit dhe ka treguar qëllimin që nuk ka dashur që ta zgjasë si proces, zgjatje që do të ishte e pashmangshme nëse do të riçelej hetimi gjyqësor. Megjithëse riçelja apo jo e hetimit gjyqësor në gjykimin në gjykatën e apelit është atribut i kësaj gjykate, ajo në çdo rast do të duhej ta arsyetonte mospranimin e kësaj kërkesë dhe jo ta linte atë në heshtje. Qartazi gjykata e apelit nuk ka dashur t'i njohë të pandehurit mundësinë e kundërshtimit të provave të paraqitura në gjykimin në gjykatën e shkallës së parë, duke cënuar parimin e barazisë së armëve.

Nga jurisprudenca e Gjykatës Kushtetuese dhe e Gjykatës së Lartë, dalin edhe raste, kur ky parim jo vetëm nuk është shkelur, por edhe është respektuar. Kështu, në lidhje me provën me dëshmitarë, marrja e saj gjatë fazës së hetimeve paraprake, nuk kërkon praninë e mbrojtësit. Pra, pyetja e personave me cilësinë e dëshmitarit, nga organet e ndjekjes penale, nuk kërkon praninë e mbrojtësit të personit që po hetohet. Siç është trajtuar gjerësisht në jurisprudencën tonë të cituar më sipër, rezulton se palët kanë mundësinë të kundërshtojnë dëshminë si provë, gjatë shqyrtimit gjyqësor të çështjes.⁶⁷²

Parimi i barazisë së armëve, nuk do të thotë se duhet të pranohet çdo lloj kërkesë të paraqitur nga mbrojtja, për më tepër kur bëhet fjalë për mos dhënien e kësaj mundësie për të

671 Vendimi nr.00-2022-1519 (230), datë 20.9.2022 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

672 Vendimi nr.528, datë 8.10.2003 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

kundërshtuar disa prova, të cilat në vendimin përfundimtar nuk janë marrë në konsideratë për të shpallur fajtor personin e gjykuar.⁶⁷³

Në praktikën gjyqësore, është diskutuar nëse i pandehuri ka pasur apo jo mundësi që të kundërshtojë një dëshmi e cila ishte marrë nëpërmjet procedurës së "sigurimit të provës". Në këtë rast personi që do të merrej përfundimisht si i pandehur, nuk e kishte këtë status, gjatë kohës kur u bë sigurimi i provës me dëshmitarë dhe për rrjedhojë ai ose avokati nuk ishin të pranishëm në atë proces, por gjatë gjykimit të themelit të çështjes, gjykata i krijoi mundësinë që ta kundërshtonte këtë dëshmi me dëshmitarë dhe prova të tjera. Për rrjedhojë, ky rast nuk u konsiderua si cënim i parimit të barazisë së armëve.⁶⁷⁴

Në jurisprudencën kushtetuese, është diskutuar edhe veprimtaria me iniciativë e policisë gjyqësore, e cila ka tagrin që të veprojë sa më shpejt me qëllim që kur ka rrezik, provat të mos humbasin. Kryerja e veprimeve hetimore me përparësi, rregullohet nga Kodi i Procedurës Penale dhe veprimtaria e policisë gjyqësore me qëllim grumbullimin dhe ruajtjen e provave që kanë rrezik të zhduken ose të humbasin, megjithëse në rastin konkret, nuk ishin kryer në prani të vetë personit apo mbrojtësit të tij, ishin një masë e lejuar nga ligji dhe për rrjedhojë nuk përbënte shkelje kushtetuese. Gjithashtu, prania e personit në sekuestrimin e provave në zyrën e saj, si edhe mundësia për të pyetur ekspertin që kishte hartuar akt ekspertimin përkatës, përmbushte kriteret kushtetuese për respektimin e parimit të barazisë së armëve.⁶⁷⁵

Duhet theksuar se mospranimi i të gjitha kërkesave jo domosdoshmërisht çon në konkluzionin se është cënuar parimi i barazisë së armëve. Kështu në një rast tjetër, Gjykata Kushtetuese, pasi ka analizuar pretendimet e ngritura nga mbrojtja dhe përgjigjen që ka marrë nga ana e gjykatës ka vlerësuar se në përgjithësi kërkesat për thirrjen e disa dëshmitarëve, nuk ishin të bazuara përderisa dëshmitë e tyre ishin jo të drejtëpërdrejta dhe i referoheshin një dëshmitari të vetëm, që po thirrej në gjykim për të dëshmuar. Gjithashtu, pala kishte mundësi të njihej dhe të kundërshtonte provat e tjera të administruara në gjykim.⁶⁷⁶

Në çdo rast nuk mundet që të flitet për cënim të parimit të barazisë së armëve kur pretendimet e ngritura kanë të bëjnë me mënyrën e vlerësimit të provave.⁶⁷⁷

Nuk është konsideruar shkelje e këtij parimi, edhe mos verifikimi apo mos vlerësimi i një prove të paraqitur nga i pandehuri, kur ajo dukshëm rrëzohej me prova të tjera, siç ka konstatuar në një rast Gjykata Kushtetuese, e cila ka argumentuar se përderisa ishin verifikuar hyrjet dhe daljet jashtë vendit, nëpërmjet autoriteteve shtetërore, nuk ishte e nevojshme që të verifikohej edhe pashaporta e personit që po gjykohej.⁶⁷⁸

Oasja e mësipërme konfirmohet edhe nga një tjetër vendim i Gjykatës Kushtetuese, nga ku rezultoi se mos pranimi për të thirrur për të dëshmuar nëpunësi i postës, mos marrja e regjistratit të dorëzimeve dhe kryerja e një ekspertimi grafik, bazohej në faktin se këto prova nuk ishin të nevojshme, pasi marrja dijeni për vendimin e mosfillimit të ndjekjes penale, vërtetohej me akte të tjera, që ishin administruar në gjykim.⁶⁷⁹

Jurisprudenca e Gjykatës së Lartë, nuk ka konstatuar shkelje edhe kur avokatët mbrojtës ishin lejuar të njihen dhe të paraqesin kundërshtimet e tyre gjatë procesit, duke përfshirë kërkesat për prova dhe argumentet e tyre. Nga ana tjetër, gjykatat kishin dhënë të arsyetuar qëndrimin e tyre për refuzimin e kërkesave ose provave të palëve, duke siguruar transparencë dhe mundësinë për ankim nëse ishte e nevojshme. Po kështu, palët ishin informuar

673 Vendimi nr.4, datë 27.2.2004 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.82, datë 21.12.2017 të Gjykatës Kushtetuese.

674 Vendimi nr.19, datë 18.9.2008 i Gjykatës Kushtetuese.

675 Vendimi nr.55, datë 18.12.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

676 Vendimi nr.57, datë 21.12.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

677 Vendimi nr.12, datë 19.3.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

678 Vendimi nr.49, datë 10.7.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

679 Vendimi nr.21, datë 20.3.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

dhe kanë pasur mundësinë për të marrë pjesë në gjithë fazat e procesit, duke përfshirë thirrjen dhe pyetjen e dëshmitarëve, si dhe paraqitjen e provave dhe argumenteve. Gjykatat kishin vepruar për të siguruar që të gjithë palët e përfshira, të kishin mundësi të paraqesin qëndrimet e tyre dhe të kishin akses në të gjitha informatat e nevojshme për mbrojtjen e tyre.⁶⁸⁰

Gjykata Kushtetuese, nuk ka konsideruar si shkelje të parimit të barazisë së armëve edhe kur i akuzuari ka pretenduar paraqitjen e provave që ose ishin haptazi të panevojshme ose nuk jepej asnjë e dhënë nëse prova e kërkuar lidhej apo jo me objektin e gjykit.⁶⁸¹

Tjetër rast, që gjykimi kushtetues, nuk e ka konsideruar si shkelje, ka qenë situata kur megjithëse aktet e hetimit paraprak nuk i ishin njoftuar të gjitha të akuzuarit, në momentin që çështja kaloi në gjykim, rezultoi që kjo mangësi të jetë riparuar nga vetë gjykatat, duke komunikuar aktet dhe dhënë kohën e nevojshme për realizimin e mbrojtjes, si edhe për krijimin e mundësisë për kundërshtimin e tyre.⁶⁸²

Në një tjetër vendim, Gjykata Kushtetuese, është marrë më çështjen e kundërshtimit të përgjimeve të realizuara nga prokuroria, mënyrën e realizimit të tyre dhe vlefshmërinë. Gjykata Kushtetuese ka bërë një analizë të hollësishme të pretendimeve dhe argumenteve të paraqitura nga palët në lidhje me standardet dhe procedurat ligjore në procesin penal. Në këtë kontekst, Gjykata ka shqyrtuar pretendimet në lidhje me mënyrën e vlerësimit të provave dhe procedurave të ndjekura në procesin gjyqësor, veçanërisht përgjimet e realizuara. Nëpërmjet një analize të thelluar, është vlerësuar se palët kanë pasur mundësi të plotë për të përfaqësuar interesat e tyre gjatë shqyrtimit gjyqësor dhe për të kundërshtuar provat dhe aktet procedurale që iu paraqiten, përfshirë dhe ligjshmërinë e përgjimeve dhe rezultatet e përfutuara prej tyre. Në veçanti, Gjykata ka përfshirë në vendimin e saj vlerësimin e kërkesave dhe pretendimeve të mbrojtjes, duke u fokusuar në garantimin e të drejtave të të pandehurit dhe respektimin e procedurave të drejtësisë. Përmes një analize të plotë, Gjykata ka arritur në përfundimin se kërkuarit ka pasur mundësi të mjaftueshme për të përfaqësuar interesat e saj dhe për të kundërshtuar çdo pretendim të akuzës. Përtej kësaj, në vendim, Gjykata Kushtetuese ka konkluduar se kërkuarit nuk është vënë në pozitë jo të favorshme në krahasim me palën tjetër në proces, duke përmbushur kështu standardet e drejtësisë dhe garancitë e përcaktuara nga ligji themelor. Mos pranimit i pretendimeve të tyre nuk përbën cënim të parimit të barazisë së armëve.⁶⁸³

Një rast mjaft interesant është situata kur barra e provës kalon nga prokuroria tek i pandehuri. Disa ligje, të quajtura zakonisht dispozitat e përgjegjësisë së kundërt, e zhvendosin barrën e provës tek të akuzuarit ose aplikojnë një prezumim të faktit që vepron kundër të akuzuarit. Sipas ligjit ndërkombëtar të të drejtave të njeriut, një dispozitë *“reverse onus”* jo domosdoshmërisht shkel prezumimin e pafajësisë, me kusht që ligji të mos jetë i paarsyeshëm në rrethanat përkatëse të faktit dhe të mbrojtë të drejtat e të akuzuarit. Aplikimi i një dispozite të tillë mund të justifikohet nëse natyra e veprës e bën shumë të vështirë vërtetimin e çdo elementi nga prokuroria, ose në qoftë se është qartësisht më praktike për të akuzuarit që të provojnë një fakt se sa për organet e ndjekjes penale.⁶⁸⁴ Megjithëse barra e provës në provimin e fajësisë i takon prokurorisë, në rastet kur i pandehuri kërkon që të jetë aktiv në realizimin e mbrojtjes së tij, i kalon barra e provës për të provuar rrethanat e faktit apo pretendimet që ai parashtroi. Rasti më tipik është kur vetë personi paraqet një alibi, sipas të cilës ai nuk ka qenë në vendin e ngjarjes. Në këtë rast i takon të pandehurit që të provojë alibinë që ka parashtuar.⁶⁸⁵

680 Vendimi nr.00-2014-1935 (175), datë 16.7.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

681 Vendimi nr.42, datë 12.7.2016 i Gjykatës Kushtetuese.

682 Vendimi nr.37, datë 25.4.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

683 Vendimet nr.12, datë 24.4.2018 dhe nr.13, datë 24.4.2018 të Gjykatës Kushtetuese.

684 Kreshnik Myftari, Sevada Guço, *“Prezumimi i pafajësisë – parim i rëndësishëm kushtetues”*, botuar në revistën *“Studime juridike”*, botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, Shtëpia botuese *“Mileniumi i ri”*, nr.2, viti 2013, fq.176.

685 Vendimi nr.00-2015-1202 (98), datë 10.6.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

KREU VIII

E DREJTA PËR TU MOSVETËINKRIMINUAR

(Neni 32, pika 1 e Kushtetutës)

Kushtetuta e Shqipërisë në nenin 32, parashikon dy garanci të tjera për personat që mund të përfshihen në një proces penal. Duke qenë se këto dy raste kanë karakteristika të ndryshme, po i trajtojmë në mënyrë të ndarë.

Pika 1 e nenit 32 të Kushtetutës, parashikon se *“Askush nuk mund të detyrohet të dëshmojë kundër vetvetës ose familjes së vet dhe as të pohojë fajësinë e tij”*. Kjo quhet e drejta e mosvetëinkriminimit, ku një personi që mund të hetohet apo edhe akuzohet ka të drejtë që të heshtë dhe të mos pranojë fajësinë ose të bëjë deklarime nga të cilat mund të lindë përgjegjësia e tij penale.

Në një shoqëri ku drejtësia përbën themelet kryesore të harmonisë dhe të sigurisë, ka një nevojë të pashmangshme për të garantuar që individët të cilët bëhen pjesë e sistemit të drejtësisë të trajtohen me drejtësi dhe të përfitojnë nga mbrojtja e ligjit. Në këtë kontekst, është e rëndësishme të kultivohet një kulturë e drejtësisë që përmbush standardet më të larta të drejtësisë dhe integritetit. Mbi të gjitha është e rëndësishme të njihen edhe rrethanat kur mbrojtja personale mund të interpretohet gabimisht si inkriminim i pafajshëm. Në qendër të kësaj ideje është besimi në të drejtën e çdo individi për të mbrojtur integritetin e tij dhe për të mos u detyruar të përfshihet në një situatë që mund të shkaktojë dëmtimin e padrejtë të tij. Kjo ide e përbashkët e drejtësisë e njohur si të drejta për të mos u inkriminuar është shenjë e përparimit të shoqërive drejt një qëllimi të përbashkët, garantimin e drejtësisë dhe mbrojtjen e të drejtave të individëve në çdo nivel shoqëror. Në këtë kuptim, mbrojtja e të drejtës për të mos vetëinkriminuar shfaqet si një element themelor i sistemit të drejtësisë dhe një garanci për integritetin dhe lirinë personale.

Mundësia që personi të mos dëshmojë kundër vetvetës, si edhe të mos pohojë fajësinë e tij, rregullohet edhe nga Kodi i Procedurës Penale, ku neni 36 parashikon se *“Deklarimet e bëra gjatë procedimit nga i pandehuri nuk mund të përbëjnë objekt dëshmie”*, ndërsa neni 37, i po këtij Kodi parashikon se *“Kur para autoritetit procedues një person, që nuk është marrë si i pandehur, bën deklarime, nga të cilat dalin të dhëna për inkriminim në ngarkim të tij, autoriteti procedues ndërpret pyetjen, duke e paralajmëruar se pas këtyre deklarimeve mund të zhvillohen hetime ndaj tij dhe e fton të caktojë një mbrojtës. Deklarimet e mëparshme nuk mund të shfrytëzohen kundër personit që i ka bërë”*.

Dispozita kushtetuese, e mbron personin që të mos dëshmojë edhe kundër familjes së tij, parashikim që detajohet më tej nga Kodi i Procedurës Penale, i cili në nenin 158, me ndryshimet e reformave të vitit 2002 dhe 2017, parashikon se *“1. Nuk janë të detyruar të dëshmojnë: a) gjinia ose krushqia e afërt e të pandehurit, sipas përcaktimeve të nenit 16, me përjashtim të rasteve kur kanë bërë kallëzim ose ankim ose kur ata apo një i afërm i tyre janë të dëmtuar nga vepra penale; b) bashkëshorti për faktet e mësuara nga i pandehuri gjatë jetës bashkëshortore; c) bashkëshorti i ndarë nga i pandehuri për faktet e mësuara nga i pandehuri gjatë jetës bashkëshortore; ç) ai që edhe pse nuk është bashkëshort i të pandehurit, bashkëjeton ose ka bashkëjetuar me të; d) ai që është i lidhur me të pandehurin me marrëdhënie birësimi. 1/1. Përjashtimi nga detyrimi për të dëshmuar nuk zbatohet kur personat e përmendur në paragrafin 1, të këtij neni, kanë bërë kallëzim ose ankim ose kur ata ose një anëtar i familjes së tyre është viktimë e veprës penale. 2. Gjykata u bën të njohur personave të mësipërm të drejtën për të mos dëshmuar dhe i pyet ata nëse duan të përfitojnë nga kjo e drejtë. Mosrespektimi i këtij rregulli e bën të pavlefshme dëshminë”*.

Parashikimi i nenit 32, pika 1 e Kushtetutës, i lidhur edhe me nenin 158 të K.Pr.P. tregon se qëllimi kryesor ka qenë ruajtja e marrëdhënieve shoqërore të rëndësishme, sikundër janë

ato mes gjinisë ose krushqisë së afërt, bashkëshortit ose bashkëjetuesit me të pandehurin. Për rrjedhojë është përjashtuar ky rreth subjektsh nga detyrimi për të dëshmuar gjatë gjykimit që zhvillohet në ngarkim të të afërmit të tyre.

Ligjvënësi i ka njohur një status të veçantë këtyre personave, duke parashikuar detyrimin për gjykatën që, në momentin e administrimit të dëshmisë, t'u bëjë atyre të njohur të drejtën për të mos dëshmuar. Por, parashikimi i nenit 158, pika 2 e Kodit të Procedurës Penale, konfigurohet jo si pengesë absolute për të dëshmuar, por si mundësi për të hequr dorë nga dhënia e dëshmisë dhe karakterizohet nga autonomia e zgjedhjes personale, rast pas rasti, të dëshmitarit. Në çdo rast i takon subjektit të interesuar (dëshmitarit) të vlerësojë nëse do përfitojë ose jo nga kjo e drejtë. Në rast se subjekti nuk përfiton nga kjo e drejtë, pra ai vendos të dëshmojë, ai merr cilësinë e dëshmitarit si çdo subjekt tjetër, me të gjitha detyrimet ligjore, dhe dëshmia konsiderohet e marrë në mënyrë të ligjshme. Dispozita procedurale e nenit 158 të Kodit të Procedurës Penale, ka parashikuar edhe përjashtimin nga mosdetyrimi për të dëshmuar, në rastin kur subjekti ka paraqitur kallëzim ose ankim, ose ai vetë, ose një i afërm i tij, është dëmtuar nga vepra penale. Kufizimet e të drejtës për të mos dëshmuar janë parashikuar nga nevoja që të dëgjohen, në fazën e gjykimit, personat që kanë gjykuar të arsyeshme të kallëzojnë veprën e të afërmit të tyre dhe për këtë arsye kanë shprehur, nëpërmjet veprimeve të tyre, se e kanë tejkaluar konfliktin e brendshëm psikologjik midis detyrimit ligjor për të dëshmuar të vërtetën dhe detyrimit moral për të mos dëmtuar të afërmin e tyre.⁶⁸⁶

Në rastet e para praktike, bazuar në këto parashikime, Gjykata e Lartë ka mbajtur qëndrimin se *"Deklarimet e bëra nga i pandehuri R.L. me cilësinë e personit ndaj të cilit zhvillohen hetime, përpara oficerit të policisë gjyqësore, në bazë të nenit 37 të Kodit të Procedurës Penale, nuk mund të përdorën kundër tij, pasi në ato deklarime ai ka dhënë fakte që e inkriminonin. Ka qenë detyrë e oficerit të policisë gjyqësore që po e merrte në pyetje të ndërpriste pyetjen, duke e paralajmëruar, se pas këtyre deklarimeve mund të zhvilloheshin hetime ndaj tij për sa kishte deklaruar.*

Në nenin 37 të Kodit të Procedurës Penale thuhet në mënyrë të shprehur: *"Deklarimet e mëparshme nuk mund të shfrytëzohen kundër personit që i ka bërë".* Sa më sipër drejt është arsyetuar nga gjykata se askush nuk mund të deklarohet fajtor mbi bazën e të dhënave të mbledhura në mënyrë të paligjshme (neni 32/2 i Kushtetutës). Meqënëse deklarimet e bëra nga i pandehuri R.L., janë marrë në shkelje të ndalimeve të parashikuara nga ligji ato nuk mund të përdoren (neni 151/4 i K.Pr.Penale)".⁶⁸⁷

Në rastin e kësaj çështje kemi të bejmë me deklarime që ka dhënë vetë personi që po akuzohej megjithëse ky fakt nuk i ishte bërë i ditur. Për këtë arsye, deklarimet që ai kishte bërë, u konsideruan si vetëinkriminim. Për më tepër, oficeri i policisë gjyqësore nuk e ka ndërprerë marrjen në pyetje, ta njoftonte personin për të drejtat e tij, si edhe t'i jepte mundësinë të zgjidhte një avokat ose të kërkonte që t'i caktohej një i tillë. Arsyeja pse Gjykata e Lartë ka cituar pikën 2 të nenit 32, dhe jo pikën 1 të kësaj dispozite, lidhet me faktin që deklarimet e tij ishin përdorur si provë më pas në proces. Për këto arsye këto deklarime u quajtën edhe si prove e pavlefshme, por ishin të tilla për shkak se ishte cënuar parimi i mosvetëinkriminimit.

Gjykata e Lartë gjithashtu e ka konsideruar cënim të këtij parimi dhe provat si të papërdorshme, deklarimet e bashkëjetueses (si e afërme) e personit që po gjykohej, së cilës nuk i ishte njoftuar mundësia që kishte të drejtë të mos dëshmonte. Më konkretisht, Gjykata e Lartë u shpreh se *"Ndonëse për të gjykuarin L.L., përdorimi i deklarimeve të të dëmtuarës K.V., të bëra në seancën e sigurimit të provës datë 18.03.2002, është i paligjshëm, për të gjykuarin G.L. ka vlerë vetëm lidhur me pjesëmarrjen e tij dhe të avokatit të tij në seancën përkatëse të sigurimit të provës, mbasi duke u nisur nga kriteret e nenit 158, pika "ç" të K.Pr.Penale, deklarimet e të dëmtuarës nuk mund të përdoren as edhe kundër këtij të pandehuri për sa kohë që gjykata nuk e*

686 Vendimi nr.40, datë 22.9.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

687 Vendimi nr.658, datë 17.12.2003 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

ka njohur paraprakisht dëshmitaren me të drejtën e saj për të mos dëshmuar kundër personit me të cilin ajo ka bashkëpunuar.

Në këto kushte, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se Gjykata e Apelit Tiranë duhet ta shqyrtojë edhe një herë çështjen penale duke përsëritur shqyrtimin gjyqësor, për të pyetur të dëmtuarën K.V., pyetjen e së cilës padrejtësisht e ka refuzuar në seancën e datës 01.07.2005⁶⁸⁸.

Gjykata e Lartë ka interpretuar, edhe mundësinë e marrjes së të dhënave nga personi nën hetim për një vepër penale, si edhe mënyrën e përdorimit të saj si provë. Më konkretisht, Gjykata e Lartë ka arsyetuar se "Kolegjet e Bashkuara vërejnë se neni 296 përfshihet në kreun IV, Titulli VI, Pjesa e Dytë e K.Pr.Penale mbi veprimet me nismë të policisë gjyqësore. Ky nen trajton rastet se kur oficeri i policisë gjyqësore merr të dhëna nga personi nën hetim, mënyrën dhe kushtet e marrjes së të dhënave për çdo rast, qëllimin dhe përdorshmërinë e këtyre të dhënave për efekte të vazhdimit të hetimeve dhe në gjykim.

Sipas rastit (dhe si rregull pas kryerjes së veprimeve eventuale të identifikimit të personit ndaj të cilit zhvillohen hetimet), me synim perfitim të të dhënave të dobishme për qëllimet e vijimit të mëtejshëm të hetimit të çështjes, oficerët e policisë gjyqësore kanë të drejtë të marrin të dhëna (deklarime) prej tij, të cilat normalisht janë të natyrës së informacioneve të para e me karakter të përgjithshëm. Këto të dhëna merren edhe nga persona të tjerë që mund të tregojnë të dhëna të dobishme për qëllimet e hetimit (neni 297).

Në rastin e pikës 1 të nenit 296, veprimi i marrjes së të dhënave, i cili nuk ka për qëllim të jetë mjet i marrjes në pyetje dhe për ngarkimin e tij me përgjegjësinë penale për kryerjen e veprës, bëhet vetëm në kushtet kur personi nën hetim është në gjendje të lirë dhe vetëm në pranimë e detyrueshme të mbrojtësit të caktuar prej tij ose kryesisht, pasi t'i jetë bërë paraprakisht e njohur kjo pozitë dhe e drejta deklarimeve vetëm në pranimë e mbrojtjesit. Sipas pikës 1, marrja e të dhënave bëhet mbi nismën e vetë oficerit të policisë gjyqësore dhe, për t'i shërbyer qëllimeve për të cilat është e lejuar (por veçanërisht atyre të nenit 370), duhet të dokumentohet me anë të procesverbalit (neni 303/2/b). Të dhënat e marra në respektim të kushteve të lartpërmendura kanë vlera vetëm për qëllime të informimit në funksion të hetimit të çështjes. Ato nuk kanë vlerën e provës përveçse kur leximi, përdorimi i tyre për qëllime të provueshmërisë, lejohet nga gjykata gjatë gjyqimit në fazën e marrjes së provave, në zbatim të nenit 370 të K.Pr.Penale.

Në rastin e pikës 2 të nenit 296, në ndryshim nga pika 1, marrja e të dhënave bëhet edhe pa pranimë e mbrojtësit, por edhe nëse personi ndaj të cilit zhvillohen hetimet është në gjendje arresti në flagrancë, apo ndalimi. Oficeri i policisë gjyqësore mund të kryejë këtë veprim me personin nën hetim në vendin e ngjarjes. Po kështu edhe në rastin e veprave të dukshme, pra atëherë kur ardhja në dijeni për kryerjen e veprës është e qartë, e dukshme dhe në aspektin kohor menjëherë pas kryerjes së saj. Në këtë rast do të kuptohet se marrja e të dhënave mund të realizohet edhe në vend tjetër të ndryshëm nga vendi i ngjarjes. Në rrethana të tilla, në mungesë të kushteve thelbësore garantuese për të drejtat e njeriut, gjëndjes së lirë apo pranisë së mbrojtësit, duke qenë se ligji (neni 292, pika 2) nuk kërkon pranimë e tij, ekziston pengesa (ndalimi) e dokumentimit të të dhënave të marra në procesverbal (neni 303.2.b), aq më tepër për qëllime të përdorimit të tyre për efekte provueshmërie (neni 370). Informacioni i përfutur në këtë mënyrë shërben vetëm për qëllime të vijimit të menjëhershëm të mëtejshëm të hetimeve.

Në rastin e pikës 3, në ndryshim nga pika 1, nuk jemi përpara nismës së oficerit të policisë gjyqësore, por thjesht para marrjes së atyre të dhënave sikurse deklarohen e parashtrihen, me vullnet të lirë, të qartë e të pavesuar, me nismën e vetë personit nën hetim. Dhenia e këtyre deklarimeve nuk kushtëzohet me qenien e personit nën hetim në gjendje të lirë dhe as me pranimë e detyrueshme të mbrojtësit. Kjo për shkakun se, deklarimi i rregullt me nismën e vetë personit nën hetim, përbën një mjet, mënyrë të zgjedhur prej tij për vetëmbrojtje apo bashkëpunim me autoritetin procedues në funksion të kërkimit të së vërtetës. Të dhënat e marra nga personi ndaj

688 Vendimi nr.482, datë 13.9.2006 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

të cilët zhvillohen hetimet dokumentohen rregullisht në procesverbal (neni 303/2/b) dhe, përveçse shërbejnë gjatë hetimeve paraprake, lejohet përdorimi i tyre përjashtimisht edhe në gjykim në rastin e kundërshtimeve sipas nenit 370 të K.Pr.Penale.

Në vështrim të interpretimit si me sipër të nenit 296 të K.Pr.Penale, duke qenë se në çështjen objekt gjykimi, procesverbali i datës 01.06.2000 i deklaramëve të personit nën hetim, të gjykuarit M. N., është një veprim i kryer me nismën e oficerit të policisë gjyqësore, në zyrën e këtij të fundit dhe rreth dy muaj pas kryerjes së veprës penale, Kolegjet e Bashkuara vijnë në përfundimin se jemi përpara rastit të parashikuar nga pika 1 e nenit 296. Por, njëkohësisht, Kolegjet çmojnë se marrja e të dhënave është kryer në shkelje të kushtit thelbësor të kësaj dispozite, pra në mungesë të pranisë së detyrueshme të mbrojtësit. Këto të dhëna janë të papërdorshme për efekte provueshmërie në gjykim në kombinim me nenin 370 të K.Pr.Penale. Prandaj, vendimi i gjykatës së Apelit në pjesën që ka vendosur përdorimin si provë të këtyre të dhënave është rrjedhojë e interpretimit dhe zbatimit të gabuar të ligjit.⁶⁸⁹

Nga arsytimi i mësipërm, Gjykata e Lartë, bën dallim midis dy parashikimeve të Kodit të Procedurës Penale, nenit 37 dhe nenit 296 të tij. Megjithatë edhe në rastin e dytë, marrja e të dhënave nga personi që po hetohet, pavarësisht statusit të tij në atë fazë të hetimit, bëhet nën disa kushte dhe gjithmonë duke mos cënuar parimin e mosvetëinkriminimit. Kështu nëse personi merret në pyetje mbasi ka ndodhur ngjarja, kjo procedurë bëhet gjithmonë në prani të mbrojtësit, në mënyrë që të dhënat e përfutuara të konsiderohen si provë. Në çdo rast, kjo nuk do të thotë që personi ka detyrim të flasë edhe kundër vetës së tij. Ai duke zbatuar garancinë e nenit 31, pika 1 të Kushtetutës gëzon përsëri të drejtën e mosvetëinkriminimit, pra edhe të heshtë. Kurse marrja e të dhënave në vendin e ngjarjes, apo menjëherë pas kryerjes së veprës penale, mund të shërbejë si informacion për vijimin e hetimeve, por thënie në këtë rast, nuk mundet që të përdoren si provë në gjykim.

Në fillimet e jurisprudencës së saj, mbi këtë parashikim, Gjykata Kushtetuese ka mbajtur qëndrimin se pavarësisht se momentin e marrjes së dëshmisë së prindërve, të personit që po gjykohej, këtyre nuk i është bërë e ditur mundësia për të mos dëshmuar, nuk kemi cënim të këtij parimi, nëse fajësia është provuar me prova të tjera.⁶⁹⁰

Nga ana e saj Gjykata e Lartë nuk e ka konsideruar cënim të këtij parimi, rastet kur personi megjithëse është vënë në dijeni se po merret në përgjegjësi penale dhe është pyetur nëse do të mbrohet me avokat, ka mbajtur qëndrimin se nuk dëshiron një mbrojtje të tillë dhe me vullnetin e tij ka vijuar të japë dëshminë.⁶⁹¹

Edhe Gjykata Kushtetuese, nuk e ka konsideruar cënim të këtij parimi rastin kur fajësia është pohuar nga vetë personi që akuzohej disa herë në fazë të ndryshme procedurale të hetimit dhe të gjykit.⁶⁹²

Nuk ka pasur cënim të parimit të mosvetëinkriminimit, edhe në rastin kur pyetja e personave që po gjykoreshin është ribërë në prani të avokatit mbrojtës, si edhe më e rëndësishme, fajësia e tyre del nga provat e tjera të administruara në gjykim.⁶⁹³

Në rastin e të afërmëve, Gjykata Kushtetuese, nuk e ka konsideruar cënim të këtij parimi, nëse këta persona kanë bërë edhe kallzimin përkatës kundër personit që gjykohet.⁶⁹⁴

Referuar praktikës gjyqësore, rezulton gjithashtu, se i gjykuari nuk mund të pretendojë mbrojtje nga parimi i mosvetëinkriminimit, nëse gjatë marrjes së tij në pyetje është shprehur qartë se nuk kërkon praninë e një avokati.⁶⁹⁵

689 Vendimi nr.3, datë 19.5.2009 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimin nr.00-2015-594 (1), datë 14.1.2015 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

690 Vendimi nr.9, datë 28.4.2004 i Gjykatës Kushtetuese.

691 Vendimi nr.212, datë 22.4.2004 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

692 Vendimi nr.1, datë 12.1.2007 i Gjykatës Kushtetuese.

693 Vendimi nr.402, datë 8.5.2005 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

694 Vendimi nr.40, datë 22.9.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

695 Vendimi nr.47, datë 7.11.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

KREU IX

E DREJTA PËR TË MOS U SHPALLUR FAJTOR MBI BAZËN E PROVAVE TË MBLEDHURA NË MËNYRË TË PALIGJSHME

(Neni 32, pika 2 e Kushtetutës)

Siç e përmendëm më sipër, neni 32 i Kushtetutës përmban në vetvetë dy parashikime të ndryshme, ku pika 2 parashikon se *“Askush nuk mund të deklarohet fajtor mbi bazën e të dhënave të mbledhura në mënyrë të paligjshme”*. Ky parim i rëndësishëm është trajtuar nga jurisprudenca shqiptare dhe ajo e GJEDNJ si pjesë përbërëse e procesit të rregullt ligjor dhe veçanërisht në drejtim të respektimit të së drejtës për t’u mbrojtur, e cila kërkon që i akuzuari të ketë mundësitë e duhura për të njohur dhe komentuar çdo provë që i paraqitet gjykatës.

Në bazë të KEDNJ, gjykata e ka për detyrë të vlerësojë në tërësi, nëse procedura lidhur me mënyrën se si u siguruan provat ishte e drejtë. Mënyra e marrjes së provave ka rëndësi thelbësore për zhvillimin e drejtë të procesit penal. Sigurimi i paligjshëm i provës dhe pranimi i saj nga trupi gjykues nuk mund të mos nënkuptojë që procesi ishte i parregullt. Asnjë gjykatë nuk ka mundësi që, pa dëmtuar dhënien e “përmasës së duhur të drejtësisë”, të mbështetet në prova që janë marrë jo vetëm me metoda të pandershme, por, mbi të gjitha, që janë edhe të kundërligjshme.

Nisur nga këto qëndrime të evidentuara në jurisprudencën europiane, Gjykata Kushtetuese e ka konsoliduar qëndrimin e saj, duke evidentuar dallimin që ekziston në një proces ligjor ndërmjet mënyrës së marrjes së provave dhe vlerësimit të tyre. Vlerësimi i provave mbetet një çështje për t’u trajtuar nga vetë gjykatat e zakonshme dhe nuk përbën objekt kontrolli për Gjykatën Kushtetuese. Kjo e fundit mund dhe duhet të investohet, kur ndaj një procesi gjyqësor ka pretendime për rrugët dhe mënyrat e marrjes së provave, e fiksimit të tyre, por jo për mënyrën e vlerësimit. Kontrolli kushtetues nuk mund të zëvendësojë prerogativat kushtetuese e ligjore të vetë hallkave të sistemit gjyqësor, e aq më tepër të vlerësojë bindjen e brendshme të gjykatave për çështje konkrete.

Legjislacioni ynë procedural penal, doktrina, si dhe jurisprudenca gjyqësore e kanë trajtuar gjerësisht mënyrën e marrjes së provave si një aspekt i rëndësishëm i procesit. Marrja e provave, sipas Kodit të Procedurës Penale, merr një kuptim të ri bazuar në sistemin akuzator, duke ndryshuar metodën e të proceduarit në lidhje me marrjen e provave në shqyrtimin gjyqësor, duke hequr dorë përfundimisht nga të gjitha ato norma të cilat sanksiononin pabarazinë e palëve në procesin penal në disfavor të individit dhe të të drejtave të tij. Provat paraqiten dhe marrin vlerën e tyre në debatin gjyqësor. Dispozitat e këtij kodi kanë ndryshuar rrënjësisht mënyrën e procedimit penal në të gjitha fazat e tij. Prandaj, mosrespektimi i dispozitave ligjore të vendosura për aktet e procedimit shërben njëkohësisht dhe si shkak pavlefshmërie, që ndikon drejtpërdrejt mbi ecurinë e procesit gjyqësor.⁶⁹⁶

Sipas jurisprudencës kushtetuese marrja e provave në mënyrë të ligjshme përbën një aspekt të rëndësishëm të respektimit të së drejtës për një proces të rregullt ligjor, parashikuar nga neni 42 i Kushtetutës dhe nga neni 6 i KEDNJ-së. Në këtë drejtim, detyra e gjykatës është të vlerësojë nëse procesi si i tërë, duke përfshirë edhe mënyrën e marrjes së provave, ka qenë i drejtë. Parimi bazë kushtetues, që lidh provat me procesin e rregullt, është i sanksionuar në

696 Vendimi nr.7, datë 27.4.2005 i Gjykatës Kushtetuese.

nenin 32, pika 2 të Kushtetutës, sipas të cilit askush nuk mund të deklarohet fajtor mbi bazën e të dhënave të mbledhura në mënyrë të paligjshme. Për të përcaktuar nëse procesi ka qenë i rregullt, duhet kontrolluar nëse e drejta e mbrojtjes është respektuar dhe duhet verifikuar në veçanti nëse kërkuesit i është dhënë mundësia për të vënë në dyshim autenticitetin e provave dhe kundërshtuar përdorimin e tyre.⁶⁹⁷

Gjykata e Lartë ka konsideruar çënim të këtij parimi, procesin e sigurimit të provës, konkretisht deklaratimet e një dëshmitareje, ku seanca është zhvilluar pa praninë e të pandehurës dhe mbrojtësit të saj. Gjykata e Lartë në këtë rast u shpreh se “Përsa i përket të gjykuarës V.K., gjykata e ka mbështetur vendimin e saj për deklarimin fajtor dhe dënimin e saj në dëshminë e të dëmtuarës, dëshmitares N.Gj, të marrë nga gjykata me 06.06.2002, kur kjo e fundit ka proceduar me sigurimin e kësaj prove, sipas kërkesës se prokurorit.

Seanca për marrjen e kësaj prove është zhvilluar, me përjashtim të prokurorit, vetëm me pjesëmarrjen e të gjykuarit M.M dhe mbrojtësit të këtij të fundit, pra pa pjesëmarrjen e mbrojtësit të të gjykuarës V.K. dhe të vetë asaj. Për më tepër, gjykata nuk e ka marrë parasysh kërkesën e prokurorit të seancës për pjesëmarrjen e tyre në këtë seancë.

Në këtë mënyrë, gjykata ka vepruar në kundërshtim me nenin 32 të K.Pr.P., i cili parashikon se, seanca për marrjen e provës zhvillohet me pjesëmarrjen e domosdoshme të prokurorit dhe të mbrojtësit të të pandehurit dhe se, i pandehuri ka të drejtë të marrë pjesë kur duhet të pyetet një dëshmitar.

E gjykuara V.K. dhe mbrojtësi i saj me të drejtë kanë kërkuar përpara gjykatës pavlefshmërinë absolute të procesverbalit të marrë për sigurimin e provës si më sipër, por gjykata nuk e ka konstatuar atë si të pavlefshëm.

...

Megjënese dëshmia e dëshmitares N.Gj., duke mos u marrë sipas rregullave të sigurimit të provës që parashikojnë dispozitat e mësipërme të K.Pr.P. për të gjykuarën V.K., është e papërdorshme, gjykata është e detyruar ta ripyese atë në rishqyrtimin e çështjes.

Në të kundërtën, në rrethanat e mësipërme, ajo, mbështetur në nenin 32 të Kushtetutës, nuk mund ta deklarojë fajtorë të gjykuarën mbi bazën e të dhënave të mbledhura në mënyrë të paligjshme”.⁶⁹⁸

Gjykata Kushtetuese ka pasur mundësi të konstatojë shkelje të kësaj garancie, në një rast ku është shprehur se “Evidentohet nga procesverbali gjyqësor se personi që ka bërë njohjen, dëshmitari, si dhe vetë kërkuesi në seancë gjyqësore, e kanë kundërshtuar në të gjithë elementet procesverbalin e paraqitjes për njohje, duke vënë në dyshim vërtetësinë e saj. Në procesin e njohjes kanë marrë pjesë tre punonjës të policisë, ndërkohë që rezultojnë se i pandehuri ka qenë realisht i dallueshëm ndërmjet tyre, për arsye të kushteve të rënda fizike dhe shëndetësore që paraqiste. Nuk figuron në procesverbal që të kenë nënshkruar tre personat që pretendohet se kanë marrë pjesë në njohje, ndërkohë që njëri nga dëshmitarët pranon se nuk e ka nënshkruar procesverbalin në datën 25.9.2001, por rreth dy javë pas zhvillimit të njohjes.

Njëkohësisht, Gjykata Kushtetuese vlerëson se pretendimi i avokatit të kërkuesit për pavlefshmërinë e kësaj prove, për arsye të moszhvillimit të seancës së paraqitjes për njohje në datën 25.9.2001, është i drejtë. Në dosje ndodhet urdhri i prokurorit, datë 1.10.2001, nëpërmjet të cilit urdhërohet oficeri i policisë gjyqësore për kryerjen e paraqitjes për njohje. Megjithatë procesverbali i paraqitjes për njohje në kuptim të neneve 171 e 172 të Kodit të Procedurës Penale është kundërshtuar në të gjitha shkallët e gjykimit si shkak për pavlefshmërinë e njohjes, gjykatat e kanë konsideruar atë si provë për dënimin e kërkuesit.

Refuzimi nga ana e gjykatës i kërkesës së mbrojtësit për thirrjen si dëshmitarë të tre personave që kanë shërbyer gjatë paraqitjes për njohje, nuk i ka dhënë atij mundësinë për të

697 Vendimet nr.47, datë 7.11.2011 dhe nr.57, datë 21.12.2012 të Gjykatës Kushtetuese.

698 Vendimi nr.30, datë 24.1.2005 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

ushtruar në mënyrë efektive të drejtën e mbrojtjes. E drejta e palëve për të paraqitur argumente, sigurohet vetëm në rastin kur ato dëgjohen realisht, pra, kur shqyrtohen nga gjykata në mënyrën e duhur. Nuk mund të thuhet se kjo është bërë, në qoftë se është nënvleftësuar një provë me rëndësi esenciale

Parë nga ky këndvështrim, Gjykata Kushtetuese çmon se të pandehurit dhe mbrojtësit të tij nuk u është krijuar mundësia, megjithë kërkesat e shumta në të gjitha shkallët e gjykimit, t'u drejtonin pyetje dëshmitarëve për të kundërshtuar provën në këtë proces penal, duke cenuar të drejtën e mbrojtjes në një masë të papajtueshme me kërkesat e nenit 42 të Kushtetutës të Republikës së Shqipërisë dhe të nenit 6 paragrafët 1 e 3, shkronja "d" të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut.

Përfundimisht, Gjykata Kushtetuese konkludon se gjatë gjykimit të zhvilluar ndaj kërkuarit, S.D., janë cenuar elementë thelbësorë të së drejtës për një proces të rregullt ligjor, në kuptim të neneve 31 shkronja "d"; 32, pika 2, dhe 42 të Kushtetutës, si dhe të nenit 6 pika 3 shkronja "d" të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut".⁶⁹⁹

Duke parë arsyetimin e mësipërm, rezultojnë se ka pasur shkelje të rënda të procedurave ligjore gjatë marrjes së provave, veçanërisht në lidhje me njohjen e personit dhe vlerësimin e dëshmisë së dhënë para prokurorit ose policisë gjyqësore. Nga ana tjetër mungesa e përputhshmërisë së procesverbalit të paraqitjes për njohje me kërkesat ligjore bën që kjo provë të jetë e pavlefshme dhe e dyshimtë. Në të njëjtën kohë, refuzimi i gjykatës për të lejuar dëshmitarët e kërkuar nga mbrojtja, si edhe refuzimi i mundësisë për të paraqitur argumenta dhe kundërshtuar proven, përforcon idenë e një procesi të padrejtë dhe të papajtueshëm me Kushtetutën. Kjo mënyrë e të vepruarit ka cenuar të drejtën e mbrojtjes dhe integritetin e procesit gjyqësor.

Shkelje në mënyrën e marrjes së provave është konstatuar nga GJEDNJ, edhe në rastin e cënimit të normave procedurale penale për realizimin e njohjes, si edhe në mosparaqitjen e provave të tjera. Më konkretisht GJEDNJ, ka konstatuar se "72. Në fillim, ankuesve dhe B.L. iu kërkuar të qëndronin në rresht duke mbajtur veshur kapuç të bardhë dhe blu, të ngjashëm në ngjyrë me ato të veshur nga autorët e krimit. Dy personat e tjerë në rresht mbanin kapuç të zinj, në kontrast të qartë me kapuçat bardhë e blu të veshur nga ankuesit dhe B.L. të cilët akuzoheshin për kryerjen e krimit. Ndryshimi i pozicionit të personave në rresht nuk rezultoi në ndonjë rezultat të ndryshëm për ankuesit, meqenëse atyre vazhdimisht u kërkohej të vishnin të njëjtën ngjyrë kapuçi (bardhë dhe blu) (shih paragrafin 19 më lart). Gjykata konstaton se parada e identifikimit ishte e barasvlershme me një ftesë të hapur për dëshmitarë për të vënë gishtin e fajit mbi të dy ankuesit dhe B.L. si autorë të krimit.

73. Për më tepër, parada e identifikimit u mbajt në mungesë të avokatëve të ankuesve. Nga dosja e çështjes nuk kuptohet që ankuesit kanë hequr dorë me vullnetin e tyre të lirë, shprehimisht ose heshturazi, nga e drejta për asistencë ligjore në momentin e paradës së identifikimit.

74. Gjykata vëren në këtë lidhje se megjithëse gjykata e rrethit pranoi që ka pasur parregullsi në fazën e hetimit, në dënimin e ankuesve ajo u bazua në identifikimin pozitiv të ankuesve bërë nga dëshmitarët okularë në paradën e identifikimit. Megjithatë, as ndihma e siguruar më tej nga avokati, as natyra kundërshtuese e procedimeve gjyqësore të rezultuara nuk mund të kuronin defektet që kishin ndodhur gjatë hetimit penal.

75. Nuk kishte mbikëqyrje të pavarur të drejtësisë së procedurës ose mundësisë për të protestuar kundër parregullsive gjithë qarta. Gjykata konstaton se mosrespektimi i dukshëm i të drejtave të mbrojtjes në këtë fazë, gjithmonë do të paragjykonte drejtësinë e gjykimeve penale të mëvonshme.

76. Përfundimisht, Gjykata vëren që asaj nuk i është shpjeguar se përse janë refuzuar kërkesat e ankuesve për të paraqitur në gjyq kapuçat e përdorur gjatë paradës së identifikimit.

699 Vendimi nr.7, datë 27.4.2005 i Gjykatës Kushtetuese.

Ndërsa është e vërtetë se e drejta për zbulimin e provave përkatëse nuk është absolute. Gjykata duhet të shqyrtojë procedurën e vendimarrjes për të siguruar që, sa është e mundur, procedura t'i përmbahej kushteve për të siguruar procedime kundërshtuese, barazi të palëve, si dhe mbrojtje të mjaftueshme për të mbrojtur interesin e të akuzuarit.

77. Gjykata konsideron se në rrethanat e çështjes së ankuesve, drejtësia kërkonte që ata të mund të argumentonin se kapuçat që u ishin kërkuar atyre të vishnin në paradën e identifikimit, të cilët përbënin provën vendimtare për dënimin e ankuesve, ishin krejtësisht të ndryshëm nga ato të veshur nga grabitësit. Megjithatë, në gjyq atyre iu mohua mundësia të rivendosnin parregullsitë që kishin ndodhur në paradën e identifikimit. Në këtë drejtim, Qeveria nuk iu referua ndonjë arsyeje të interesit publik për të fshehur prova të tilla, dhe arsye të tilla nuk janë të dukshme nga procedimet gjyqësore vendase.

78. Në përfundim, duke pasur parasysh konstatimet e mësipërme, Gjykata arrin në përfundimin që procedimet gjyqësore në fjalë nuk përmbushnin kushtet e një gjykimi të drejtë. Për rrjedhojë, ka pasur shkelje të nenit 6 § 1 në çështjen aktuale.⁷⁰⁰

Nga arsyetimi i mësipërm, kuptohet qartë që gjykatat shqiptare kishin bazuar fajësinë e personave bazuar në procedurën e njohjes, e cila ishte zhvilluar në kundërshtim me ligjin. Për rrjedhojë, kjo provë nuk duhej të merrej në konsideratë, por gjykatat shqiptare e lejuan atë, duke shpallur fajtor personat, bazuar në prova të paligjshme. Me të drejtë, kjo u konstatua si shkelje nga ana e GJEDNJ-së.

Gjykata Kushtetuese, ka konsideruar shkelje të këtij parimi, edhe mos marrjen nga gjykatat e zakonshme, të konkluzioneve që janë pasqyruar në vendime gjyqësore të formës së prerë. Më konkretisht Gjykata Kushtetuese ka konstatuar dhe është shprehur se "20. Gjykata, bazuar në aktet bashkëlidhur kërkesës, vëren se pas përfundimit të hetimeve paraprake prokuroria ka dërguar për gjykim çështjen penale në ngarkim të shtetasve Sh.S. dhe S.H., si dhe kërkesit D. (G.) R. për kryerjen e disa veprave penale. Në kushtet kur ky i fundit ka qenë në mungesë, gjykata ka bërë ndarjen e procedimit penal dhe gjykimi i tyre ka vijuar veçmas.

21. Sipas vendimit të kësaj gjykatë "si provë bazë në konkludimin e fajësisë së të pandehurit D. (G.) R., gjykata vlerëson deklaratimet e bëra nga i bashkëpandehuri Sh.S., gjatë hetimeve paraprake, me cilësinë e personit ndaj të cilit zhvillohen hetime, të 26.01.2006, në prani të mbrojtësit të tij, si dhe deklaratimet e bëra nga ky i bashkëpandehur, me cilësinë e të pandehurit, në prani të mbrojtësit të tij, në datën 21.07.2006, deklaratime ... në të cilat ky i bashkëpandehur ka sqaruar në mënyrë të detajuar rrethanat e faktit, si dhe të gjitha veprimet që ka kryer i pandehuri i këtij gjykimi, veprime të cilat kanë shkaktuar vrasjen e shtetasit D.K. dhe plagosjen e rëndë, me pasojë vdekjen të shtetasit R.B." (shih paragrafin 147 të vendimit).

22. Gjykata vëren, gjithashtu, se për sa u takon të pandehurve Sh.S. dhe S.H. rezulton se përfundimisht, me vendimin e formës së prerë nr.33 datë 31.05.2011 të Gjykatës së Apelit për Krimet e Rënda Tiranë, është vendosur pushimi i gjykimit, pasi nuk është vërtetuar fajësia e tyre. Sipas këtij vendimi: "Përpos konstatimeve të sipërcituara që kanë të bëjnë me mënyrën e vlerësimit të "kontributit" "deklaratime të të pandehurit Sh.S." gjatë hetimeve paraprake me përmbajtje "vetëakuzuese" dhe "akuzuese ndaj të tjerëve" në funksion të verifikimit të akuzës së kontestuar të të pandehurve Sh.S.-S.H., Gjykata e Apelit për Krime të Rënda vlerëson se edhe dokumentimi i këtij kontributi prej policisë gjyqësore rezulton në kundërshtim me parashikimet ligjore...".

23. Bazuar në sa më sipër rezulton se në procesin gjyqësor të sipërcituar deklaratimet e shtetasit Sh.S., në të cilat janë bazuar gjykatat që kanë shqyrtuar çështjen penale në ngarkim të kërkesit për deklarimin e fajësisë së tij, janë deklaruar të pavlefshme, pasi janë marrë në kundërshtim me përcaktimet e KPP. Në bazë të pikës 5 të nenit 193 të KPP, vendimet e formës së prerë mund të merren për qëllime të provës lidhur me ekzistencën e faktit, duke u vlerësuar në

700 GJENDJ, Seksioni i katërt, çështja "Laska dhe Lika kundër Shqipërisë", aplikimet nr.12315/04 dhe nr.17605/04, datë 20.4.2010.

unitet me provat e tjera. Në rastin konkret gjykatat edhe pse i referohen këtij vendimi, nuk marrin parasysh përfundimet e arritura prej tij në lidhje me provat kryesore të procesit të zhvilluar ndaj kërkuesit. Deklarimet e shtetasit Sh.S., siç rezulton nga vendimet gjyqësore të kundërshtuara, janë prova bazë ku mbështetet gjykata për arritjen në një përfundim në lidhje me mekanizmin e ngjarjes dhe autorësinë e saj. Po ashtu, rezulton se gjykata u referohet edhe dëshmime të dhëna nga disa shtetas të tjerë, të cilët referojnë për fakte të mësuara nga persona të tjerë, që kanë ndërruar jetë, të cilat janë përdorur në gjykim në bazë të nenit 154/2 të KPP. Gjykata vëren se megjithëse këto pretendime janë ngritur në rekursin e paraqitur në Gjykatën e Lartë nga mbrojtësi i kërkuesit, Kolegji Penal ka vendosur mospranimin e tij.⁷⁰¹

Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, bazuar në analizën e provave dhe argumenteve të paraqitura në procesin gjyqësor, Gjykata Kushtetuese arriti në përfundimin se deklarimet e shtetasit Sh.S., të cilat kanë qenë baza për vendimet gjyqësore në çështjen penale në ngarkim të kërkuesit për deklarimin e fajësisë së tij, janë të pavlefshme për shkak të shkeljeve të parashikimeve ligjore. Në rastin konkret, deklarimet e shtetasit Sh.S. janë marrë në kundërshtim me dispozitat e Kodit të Procedurës Penale, duke rezultuar në një përdorim të paligjshëm të tyre në procesin gjyqësor. Në bazë të pikës 5 të nenit 193 të këtij Kodi, vendimet e formës së prerë mund të merren për qëllime të provës, por gjykatat duhet të konsiderojnë përmbajtjen e tyre në unitet me provat e tjera dhe të sigurojnë që ato të mos shkelin dispozitat ligjore, dispozitë që nuk rezultonte të ishte zbatuar në këtë rast.

Në disa raste, megjithëse provat mund të jenë marrë në mënyrë të paligjshme, përsëri kjo nuk ka pasojë në procesin gjyqësor, përdorimi i deklarimit fajtor, nga gjykatat e zakonshme është bazuar në prova të tjera. Kështu në një rast Gjykata Kushtetuese, u shpreh se "Gjykata e shkallës së parë, në arsyetimin e vendimit të saj lidhur me fajësinë e kërkuesit dhe të bashkëpunëtorëve të tij, nuk e ka përmendur kasetën filmike si provë, por ka analizuar tërësinë e provave të tjera, të cilat nuk rezultojnë dhe as nuk kundërshtohen nga kërkuesi si të marra në mënyrë të paligjshme. Edhe gjykata e shkallës së dytë, me arsyetimin që ajo përdor në vendimin e saj, e konsideron si rrethanë të rëndësishme faktin se kasetat filmike nuk përbëjnë të vetmen provë dhe themeloren në përcaktimin e fajësisë së të pandehurit.

Gjithashtu, pretendimi i kërkuesit për moskryerjen e autopsisë së kufomës, në një kohë që për gjykatën është vlerësuar si i mjaftueshëm ekspertimi mjekoligjor, i cili ka dhënë një përshtetshmëri të plotë të dëmtimeve të kufomës dhe u ka dhënë përgjigje pyetjeve të saj, si dhe pretendimi i tij për përdorimin e torturës gjatë hetimit, janë momente që kanë të bëjnë me provueshmërinë dhe jo me çënimin e procesit ligjor.

Parregullsia e procesit ligjor në aspektin kushtetues do të konsiderohet evidente, nëse shkeljet e konstatuara gjatë gjykimit çënojnë parimet themelore të gjykimit dhe, njëkohësisht, përbëjnë thelbin e arsyetimit të vendimit të gjykatës për përcaktimin e fajësisë së të akuzuarit.

Gjykata Kushtetuese nuk shqyrton mënyrën e vlerësimit dhe as nuk bën analizën e provave të administruara në proceset gjyqësore, pasi ato janë çështje që u përjashtojnë gjykatave të zakonshme, gjykim i të cilave nuk i përshtatet dhe nuk mund të jetë i njëjtë me mënyrën e zhvillimit të një gjykimi tepër të veçantë, siç është gjykimi kushtetues.

Përfundimisht, Gjykata Kushtetuese arrin në përfundimin se shkeljet e pretenduara nga kërkuesi nuk vërtetojnë se procesi ligjor ka qenë i parregullt.⁷⁰²

Në këtë rast, prova që ishte marrë në mënyrë të paligjshme, kasetat filmike, nuk kishte qenë përcaktuese në deklarimin fajtor të personit të akuzuar, fajësinë e të cilët gjykatat e zakonshme e kishin bazuar në prova të tjera. Për rrjedhojë garancia kushtetuese nuk gjente zbatim në këtë rast.

Një situatë e ngjashme ka qenë edhe me marrjen e dëshmime të dëshmitarëve të mitur,

701 Vendimi nr.8, datë 19.3.2018 i Gjykatës Kushtetuese.

702 Vendimi nr.7, datë 28.2.2000 i Gjykatës Kushtetuese.

ku Gjykata Kushtetuese, ka arsyetuar se *"Kërkuesi pretendon gjithashtu se ai është deklaruar fajtor në kundërshtim me nenin 32/2 të Kushtetutës, mbi bazën e të dhënave të mbledhura në mënyrë të paligjshme. Sipas kërkuesit, dëshmitarët e mitur janë mbajtur në polici për 24 orë dhe kanë firmosur në procesverbale pa qenë të vetëdijshëm se çfarë ishte shkruar në to.*

*Nga dosja gjyqësore nuk vërtetohet që deklarimet e dëshmitarëve të jenë marrë me mënyra e metoda të paligjshme. Dëshmitarët e mitur janë pyetur në prani të mësuesit apo të prindit. Për më tepër, në gjykim, ata kanë ndryshuar thëniet e kanë deklaruar të kundërtën, sikur nuk e kanë parë ngjarjen dhe përfundimisht gjykata thëniet e tyre nuk i ka vlerësuar si prova kundër të pandehurit".*⁷⁰³

Siç rezulton edhe nga ky vendim, pavarësisht mënyrës si ishin marrë këto dëshmi, fakti që nuk u morën në konsideratë në vendimmarrjen përfundimtare të gjykatave, tregon që nuk mund të ngrihen pretendime të tilla, për cënim të kësaj garancie kushtetuese.

Në një tjetër rast, Gjykata Kushtetuese, nuk konstatoi shkelje në administrimin e dëshmive të personave që megjithëse nuk ishin dëshmitarë të drejtëpërdrejtë, krijuan në tërësinë e tyre indicje të plota, që shërbyen për deklarimin fajtor të të akuzuarit. Sipas Gjykatës Kushtetuese, *"Gjatë shqyrtimit gjyqësor, Gjykata e Rrethit Gjyqësor Pukë dhe ajo e Apelit të Shkodrës kanë pyetur, me cilësinë e dëshmitarit, një numër personash, të cilët, edhe pse nuk ishin dëshmitarë okularë, kanë shpjeguar rrethana të ndryshme, të cilat janë vlerësuar nga gjykatat në lidhje me përcaktimin e fajësisë, motivet e kryerjes së krimit, si dhe shkallën e rrezikshmërisë së autorit. Në shqyrtimin e kësaj çështje nga këto gjykata, Gjykata Kushtetuese nuk konstatoi që në marrjen e vlerësimit e thënieve të personave të jenë shkelur parimet themelore të një procesi të rregullt ligjor. Po kështu, mbledhja e të dhënave nuk del që të jetë bërë në rrugë e mënyra të paligjshme, çka do të vinte ndesh edhe me nenin 32 pika 2 të Kushtetutës".*⁷⁰⁴

E njëjta situatë është konstatuar edhe me leximin e thënieve të dhëna gjatë hetimeve paraprake për dëshmitarë që nuk gjendeshin më, siç rezulton nga arsyetimi i Gjykatës Kushtetuese se *"Nga shqyrtimi i kësaj çështje në seancë gjyqësore, Gjykata Kushtetuese arrin në përfundimin se shkeljet e pretenduara nga kërkuesi, si elementë të një procesi jo të rregullt ligjor, nuk rezultojnë të bazuara. Kështu, kërkuesi ka pretenduar se, në kundërshtim me nenin 32/2 të Kushtetutës, gjykatat i kanë bazuar vendimet e tyre në të dhëna të mbledhura në mënyrë të paligjshme. Konkretisht, i mësipërmi ka parashtruar se gjykata e rrethit ka shkelur rregullat procedurale lidhur me leximin në seancën gjyqësore të thënieve të të dëmtuarit D.S. Lidhur me këtë pretendim, Gjykata vëren se Kodi i Procedurës Penale, në nenin 369, lejon leximin e akteve që përmbahen në fashikullin për shqyrtimin gjyqësor, në rastet që parashikohen në këtë dispozitë. Nëse ka qenë ose jo rasti për leximin e thënieve është një çështje fakti dhe, në rastin në shqyrtim, gjykata e rrethit ka pranuar se plotësohen kushtet për aplikimin e kësaj dispozite".*⁷⁰⁵

Përsa i përket mënyrës së marrjes së dëshmisë së personave të dëmtuara nga vepra penale, në një rast tjetër, Gjykata Kushtetuese, në mënyrë shumë lakonike ka arsyetuar se *"Gjykata Kushtetuese çmon se pretendimi i kërkuesit për shkelje të nenit 32, pikat 1 dhe 2, të Kushtetutës, për mënyrën e marrjes së provës, nuk vërteton që gjykata të ketë shkelur ndonjë nga elementet e së drejtës për një proces të rregullt ligjor. Denoncimi i së dëmtuarës në organet e policisë, si dhe pyetja e së dëmtuarës nga gjykata në kuadrin e sigurimit të provës, të cilat ndodhen të administruara në dosjen gjyqësore, nuk rezultojnë të jenë marrë në kundërshtim me rregullat*

703 Vendimi nr.4, datë 27.2.2004 i Gjykatës Kushtetuese.

704 Vendimi nr. 95, datë 27.7.2001 i Gjykatës Kushtetuese.

705 Vendimi nr.91, datë 13.5.2002 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.33, datë 12.7.2013 të Gjykatës Kushtetuese: *"17. Lidhur me pretendimin se gjykata e zakonshme ka marrë si provë dëshminë e shtetasit B.K. duke lexuar thëniet e tij e duke mos e thirrur të dëshmojë, Gjykata arrin në përfundimin se ky pretendim është i pazuar. Rezulton se pas njoftimit nga gjykata e zakonshme dëshmitari nuk është gjendur në adresën e kërkuar. pasi ishte larguar. Në këto kushte gjykata ka zbatuar nenin 369, pika 3, të Kodit të Procedurës Penale, duke proceduar me leximin e deklarimeve të tij para organit të akuzës, të cilat janë vlerësuar me tërësinë e provave".*

procedurale për mënyrën e marrjes së provave. Kjo provë është marrë dhe vlerësuar nga gjykata gjatë hetimit gjyqësor në harmoni me të gjitha provat e tjera që rëndojnë mbi të pandehurin".⁷⁰⁶

Siç rezulton, nuk konstatohet që sigurimit i provës me dëshmitarë të jetë bërë në kundërshtim me rregullat procedurale, për më tepër kur është vlerësuar në tërësi edhe më prova të tjera.

Në një çështje mjaft interesante, Gjykatat e Lartë dhe Gjykata Kushtetuese kanë mbajtur qëndrimin e tyre në lidhje me pyetjen e dëshmitarëve që ndodhen jashtë shtetit dhe të cilët nuk mundet që të sillen në Shqipëri për të dëshmuar përpara gjykatës. Këto janë ato raste, kur mundësia për të pyetur drejtëpërdrejtë dëshmitarët, nga pala që gjykohet, mund të bëhet e diskutueshme. Në këtë rast, zbatohen marrëveshjet ndërkombëtare dhe normat e procedurës penale për marrëdhëniet juridiksionale me autoritetit e huaja. Gjykata e Lartë, megjithëse nuk ka konstatuar shkelje, ka mbajtur qëndrimin se "Këto pretendime nuk janë të bazuara. Nga materialet e dosjes gjyqësore rezulton se rruga e ndjekur për pyetjen, pasqyrimin dhe vlerësimin e thëniesve të këtij dëshmitari është krejtësisht e rregullt. Kështu në kuadrin e Konventës Europiane për ndihmën e ndërsjelltë në fushën penale e protokollet shtesë, ratifikuar nga Republika e Shqipërisë me ligjin nr.8498, datë 10.06.1998, organi kompetent i procedimit i Shqipërisë, ka kërkuar nga autoritetet respektive italiane, në rrugë të rregullt, me letërporosi, marrjen e provave apo dërgimin e të dhënave që kanë të bëjnë me këtë organizatë kriminale, me shtrirje e lidhje ndërkombëtare. Më konkretisht, kjo kërkesë bazohet në nenin 3 të Konventës e nenet 509 e vijues të Kodit të Procedurës Penale.

Në plotësim të kësaj kërkesë të bazuar në ligje, pala Italiane, në përbërje të akteve të dosjes nr.1010/99, që gjithashtu është dërguar në rrugë të rregullt bashkë me aktet e tjera, ka dërguar dhe kasetën për pyetjen e dëshmitarit T.M. datë 31.01.2002. Përdorimi i kësaj kasete si provë për çështjen, nuk përbën shkelje të drejtës për një proces të rregullt ligjor dhe për arësytet e mëposhtëme:

Pala Italiane e ka kërkuar këtë kasete, mbi bazën e traktatit dypalësh midis saj e SH.B.A dhe pala Amerikanë, krahas dërgimit, në bazë të nenit 8/3 të këtij traktati, që lejon mundësinë e shtetit kërkues, që me autorizim të shtetit të kërkuar, ti përdori provat, me faksin datë 27.01.2003, ka lejuar përdorimin e kësaj kasete nga autoritetet shqiptare. Prandaj administrimi, përdorimi dhe vlerësimi si një nga provat e çështjes i dëshmisë së dëshmitarit T.M., marrë nga autoritetet amerikanë, nuk përbën shkelje të drejtës për një proces të rregullt ligjor.

Edhe problemet e tjera që ngrihen në rekurs lidhur me këtë dëshmi nuk qëndrojnë. Proces-verbali i pyetjes së dëshmitarit T.M. datë 30.01.2002 është i rregullt pasi është marrë nga prokurori federal i New Yorkut e në prani të avokatit. Gjithashtu nuk ka patur vend për zbatimin e nenit 156/b të Kodit të Procedurës penale, për mospyetjen ose vlerësimin e thenieve të këtij dëshmitari, mbasi sipas këtij neni nuk mund të pyeten si dëshmitare personat e marrë si të pandehur në një vepër të përbashkët ose procedim të lidhur, në një kohë që nga materialet e dosjes del se T.M. nuk ka qenë i pandehur.

Ndryshe nga sa ngrihet në rekurse, sipas proces-verbalit të pyetjes të T.M. dhe vendimit nr.80/2001 të Gjykatës së Leçes, dalin të vërtetuara gjeneralitetet e këtij dëshmitari dhe nuk vihen në dyshim personaliteti dhe thëniet e tij. Dëshmia e dëshmitarit M. në kushtet kur nuk është bërë e mundur pyetja e tij në gjyq, me të drejtë, në bazë të nenit 369/3 të Kodit të Procedurës Penale është bërë administrimi e leximi para gjykatës dhe në bazë të nenit 152 të këtij Kodi, vlerësimi i saj sëbashku me provat e tjera.

Edhe pretendimet e ngritura në rekurse lidhur me shkeljet procedurale të kryera në pyetjen e dëshmitares L.Ç. nuk qëndrojnë, mbasi rezulton se në pyetjen e kësaj dëshmitareje janë mbajtur parasysh e zbatuar dispozitat e Kodit të Procedurës Penale, neni 6 i Konventës Europiane për të drejtat e njeriut dhe dispozitat e Konventës Europiane për ndihmën e ndërsjelltë në fushën

706 Vendimi nr.28, datë 11.12.2006 i Gjykatës Kushtetuese.

penale, për të cilën u bë fjalë më sipër. Në zbatimin e këtyre dispozitave, ato janë mbështetur edhe në nenin 122/2 të Kushtetutës, sipas të cilit, "një marrëveshje ndërkombëtare e ratifikuar me ligje, ka epërsi mbi ligjet e vendit që nuk pajtohen me të".

Në këtë këndvështrim, rezulton se pyetja e kësaj dëshmitareje në hetimin paraprak, është bërë në bazë të letër-porosisë nr.228/14, datë 19.03.2001 që i është dërguar autoriteteve Italiane, në përputhje me kërkesat e nenit 509/4 të Kodit të Procedurës Penale. Më tej bazuar në këtë letër-porosi dhe neni 3 të Konventës Europiane për ndihmën e ndërsjelltë në fushën penale, kjo pyetje është bërë nga autoritetet italiane dhe në bazë të procedurave të përcaktuara nga legjislacioni Italian, i cili është zbatuar në mënyrë të rregullt.

Kjo dëshmitare është pyetur në gjykim nga ana e autoriteteve gjyqësore italiane në bazë të letër-porosisë ndërkombëtare të autoriteteve respektive shqiptare. Kjo pyetje është bërë në bazë të legjislacionit Italian, në një proces nga i cili del se procesi para gjykatës së Leçes, ka të bëjë me fakte të ndryshme nga procesi në Shqipëri dhe në një proces ku kanë marrë pjesë avokatët, ku sipas legjislacionit Italian dëshmitares i është lexuar formula e betimit e ku i është vënë në dijeni e drejta për të abstenuar nga dhënia e ndonjë përgjigje që mund ta implikonte në ndonjë përgjegjësi.

Veç sa më sipër, nuk qëndron pretendimi se L.Ç. është pyetur si dëshmitare në kundërshtim me nenin 156/1 të K.Pr.P. Ajo nuk ka qenë e pandehur në këtë proces dhe procedimi nr.168, datë 31.1.2001 i Prokurorisë Shqiptare për këtë çështje, është një proces që është hetuar më vetë nga procedimet e hetuara në SH.B.A. e në vende të tjera të Europës".⁷⁰⁷

Qendrimi i mësipërm, i Gjykatës së Lartë, u analizua më pas nga Gjykata Kushtetuese, e cila, e vënë në lëvizje mbi bazën e ankimeve kushtetuese individuale, ka mbajtur qëndrimin se "Lidhur me pyetjen, me cilësinë e dëshmitares së shtetases italiane, nga materialet e dosjes rezulton se është vepruar në përputhje me kuadrin procedural përkatës. Kështu, Gjykata e Shkallës së Parë Tiranë, mbi kërkesën e prokurorit të çështjes, në bazë të neneve 509 e vijues të Kodit të Procedurës Penale, si dhe të Konventës së Këshillit të Europës "Për ndihmën e ndërsjelltë juridike në fushën penale" të datës 20 prill 1957 dhe të Protokollit shtesë të datës 17 mars 1997, të ratifikuar me ligjin nr.8498, datë 10.06.1999, u është drejtuar autoriteteve italiane, me qëllim që të bënin të mundur paraqitjen e së sipërpërmendurës përpara gjykatës për të dëshmuar në procesin në ngarkim të kërkuesve. Meqenëse dëshmitarja është deklaruar se nuk mund të paraqitej përpara Gjykatës së Shkallës së Parë Tiranë për të dëshmuar, kjo gjykatë u është drejtuar përsëri autoriteteve përkatëse që të bënin të mundur pyetjen në vendbanimin e saj në Itali.

Në këtë mënyrë, në përputhje me Konventën e sipërpërmendur si dhe në bazë të dispozitave të Kodit të Procedurës Penale Italiane, pyetja e dëshmitares është realizuar nga ana e Gjykatës së Apelit, Romë. Në procesin e pyetjes kanë marrë pjesë edhe avokatët e caktuar nga gjykata kryesisht, (pasi avokatët e zgjedhur nga kërkuesit nuk kanë pranuar) prokurorët e çështjes, si dhe tre anëtarët e trupit gjykues të Gjykatës së Shkallës së Parë Tiranë. Procesverbali dhe materiali i incizuar në ekzekutim të letërporosisë i është dërguar, nëpërmjet Ministrisë së Drejtësisë, gjykatës së shkallë së parë dhe më pas është administruar nga ana e saj në seancë gjyqësore në prani të kërkuesve. Edhe për caktimin e përkthyesit, si dhe për zhvillimin e njohjes me fotografi nuk ka shkelje. Në këtë rast, siç rezulton nga materialet e dosjes, veçanërisht nga procesverbali përkatës, organet e procedimit kanë respektuar rregullat procedurale. Në këto kushte, në kundërshtim nga sa pretendojnë kërkuesit, pyetja e dëshmitares L.Ç. është bërë në përputhje me nenin 31/d të Kushtetutës, si dhe me nenin 6/3 (d) të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut.

Si aspekt tjetër të shkeljes së nenit 32/2 të Kushtetutës kërkuesit kanë parashtruar cilësimin si dëshmi të thënieve të shtetasit kolumbian T.M. Lidhur me këtë pretendim, nga materialet e çështjes rezulton se nga Gjykata e Shkallës së Parë Tiranë, me anën e letërporosisë drejtuar autoriteteve gjyqësore italiane, u është kërkuar të bënin të mundur dërgimin e disa materialeve që

lidheshin me dëshminë e këtij dëshmitari. Autoritetet gjyqësor italiane, bazuar në Traktatin "Për asistencë reciproke në fushën penale" midis Republikës Italiane dhe Shteteve të Bashkuara të Amerikës, i kanë dërguar SHBA-së letërporosinë për pyetjen me cilësinë e dëshmitarit të shtetasit kolumbian T.M., që gjendej i arrestuar pranë Zyrrave Federale të Shtetit New York. Në ekzekutim të letërporosive të sipërpërmendura, autoritetet italiane i kanë dërguar Gjykatës së Shkallës së Parë Tiranë materialet që pasqyrojnë dëshminë e tij, marrë në pyetje nga autoriteti procedues përkatës i Nju Jorkut. Siç rezulton nga vendimi i Gjykatës së Shkallës së Parë Tiranë, këto materiale janë administruar në kuadrin e leximeve të lejueshme, si "deklarime të bëra nga shtetasi i huaj jashtë shtetit", në bazë të nenit 369/3 të Kodit të Procedurës Penale. Ky material është vlerësuar nga gjykata duke u lidhur edhe me provat e tjera. Përsa më sipër, Gjykata Kushtetuese nuk konstaton shkelje të aspektit kushtetues.

Në rastin në shqyrtim, megjithëse gjykatat nuk kanë qenë në gjendje të realizonin pyetjen personalisht të dëshmitarëve të sipërcituar, kjo nuk do të thotë se ato i kanë bazuar vendimet e tyre, vetëm, apo në një masë të madhe, në dëshmitë e marra nëpërmjet letërporosive. Ato janë bazuar edhe në dëshmitë e tjera, të marra në seancë gjyqësore dhe të dëshmitarëve të pyetur në fazën e hetimit gjyqësor, dhe në një sërë dokumentesh e provash materiale.

Prandaj, Gjykata Kushtetuese çmon se edhe ndonjë kufizim, që mund të jetë imponuar mbi të drejtat e mbrojtjes, nuk ka qenë i tillë sa të privojnë kërkuesit nga e drejta për zhvillimin e një gjykimi të drejtë. Për pasojë, Gjykata Kushtetuese konkludon se nuk ka pasur shkelje të nenit 6/1/3(d) të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut, si dhe të neneve 31/d dhe 32/2 në lidhje me nenin 42 të Kushtetutës të Republikës së Shqipërisë.

Edhe pretendimi se aktet e dosjes nr.1010/99 të ardhura nga Italia, nuk mund të konsiderohen si prova të vlefshme, nuk është i bazuar. Nga materialet e dosjes rezulton se dosja e mësipërme, në ekzekutim të letërporosive të sipërpërmendura, është dërguar nga ana e autoriteteve italiane, në rrugë institucionale, duke respektuar të gjithë procedurën përkatëse që parashikon Kodi i Procedurës Penale, si dhe konventa përkatëse e Këshillit të Europës.⁷⁰⁸

Mënyra e marrjes së provave me dëshmitarë në këtë rast, është vlerësuar jo vetëm sipas legjislacionit të brendshëm procedural penal, por edhe sipas akteve ndërkombëtare që rregullojnë ndihmën juridike në fushën penale. Nga tërësia e procesit, Gjykata e Lartë dhe Gjykata Kushtetuese, ka konstatuar se të gjitha parashikimet juridike kombëtare dhe ndërkombëtare ishin plotësuar në këto raste dhe se disa kufizime që ishin shfaqur në pyetjen e dëshmitarëve nga ana e mbrojtjes, nuk i kanë prekur në mënyrë joproporcionale të drejtat kushtetuese të individit, për të realizuar një mbrojtje efektive.

Megjithatë, në një rast tjetër, Gjykata e Lartë, ka sqaruar disa elementë kur marrja e dëshmime jashtë shtetit, nëpërmjet letërporosisë nuk është e vlefshme. Kështu, sipas Gjykatës së Lartë, "Si gjykata e Shkallës së parë për Krime të Rënda, ashtu dhe ajo e apelit, **ndër të tjera e kanë bazuar vendimin e tyre në deklarimet e dëshmitarëve dhe provat e tjera të marra ne zbatim të letërporosisë, konform nenit 509 të K.Pr.Penale, leterporosi e cila nuk është ekzekutuar në gjykatë, pra duke mos iu nënshtruar kështu deklarimet e dëshmitarëve hetimit gjyqësor, meqënëse pyetja e tyre është bërë përpara autoritetit të prokurorisë se Ipsalas dhe jo para gjykatës. Realizimi i një procedurë të tillë në marrjen e provës vjen në kundërshtim të hapur me procedurat e parashikuara në nenin 360 të K.Pr.Penale, për rrjedhojë, në vështrim të nenit 360/3 e K.Pr.Penale, mosrespektimi i këtyre rregullave sjell pavlefshmëri të këtij veprimi hetimor të kryer. Gjykatat kanë vepruar në kundërshtim me kërkesat e nenit 3/2, 152 dhe 380 të K.Pr.Penale, pasi përveçse e kanë mbështetur vendimin e tyre në prova që nuk i janë nënshtruar shqyrtimit gjyqësor i kanë dhënë provave vlerë të paracaktuar.**

Nga ana e gjykatave të faktit, në marrjen e këtyre vendimeve janë shkelur edhe dispozitat e nenit 4 dhe 5/c të Konventës së Këshillit të Europës "Për ndihmën e ndërsjellë juridike në fushën

708 Vendimi nr.14, datë 17.4.2007 i Gjykatës Kushtetuese.

penale”, ratifikuar me ligjin nr.8498, datë 10.06.1999 të Parlamentit të R.Shqipërisë. Edhe pse nga ana e gjykatës shqiptare është kërkuar që pyetja e bashkëtpandehurve të kryhej nga gjykata e Shtetit Turk, e cila kishte në gjykim çështjen dhe për datën dhe vendin e realizimit të kësaj procedurë të njoftohet gjykata shqiptare, rezulton e kundërta. Jo vetëm që autoriteti procedues shqiptar, që në rastin konkret ishte Gjykata e Krimeve të Rënda nuk është vënë në dijeni për datën dhe vendin e marrë në pyetje të këtyre personave, por ndonëse çështja ishte duke u gjykuar në gjykatën Turke, pyetja e tyre është bërë nga organi i prokurorisë dhe jo prej saj edhe pse në kërkesën e Gjykatës së shkallës së parë për Krime të Rënda nr.373, datë 05.07.2006, është përcaktuar që kjo gjykatë të njoftohet për datën dhe pyetjen e personave të mësipërm. Madje në materialin e dosjes nuk gjendet as ndonjë përgjigje që e pengon ligjërisht Gjykatën Turke për të zbatuar letërporosinë sipas kërkesës së mësipërme të Gjykatës së shkallës së parë për Krimet e Rënda”.⁷⁰⁹

Arsyetimi i Gjykatës së Lartë në këtë rast, është se së pari, ekzekutimi i letërporosisë është bërë nga prokuroria dhe jo nga gjykata dhe së dyti, autoritetet gjyqësore shqiptare nuk janë njoftuar për momentin e ekzekutimit të kësaj letërporosie. Konsiderimi si shkelje i pyetjes nga prokuroria e personit që kërkohet të merret dëshmia, dhe jo nga ana e gjykatës, nuk duket se është në të njëjtën linjë arsyetimi me vendimet e tjera dhe të sipërcituara të Gjykatës së Lartë dhe Gjykatës Kushtetuese, ku pyetja e një personi nga prokurori federal amerikan ishte konsideruar e rregullt prej tyre. Thëksojmë se këto luhatje të jurisprudencës nuk ndihmojnë në qartësimin e ligjit. Pavarësisht këtyre luhatjeve të jurisprudencës së Gjykatës së Lartë, qendrimi që ka mbajtur Gjykata Kushtetuese, bazuar në parashikimin e nenit 132 të Kushtetutës,⁷¹⁰ do të duhet të konsiderohet si përcaktues në këto raste.

Në rastin e marrjes së pyetjes së të miturve gjatë fazës së hetimeve paraprake Gjykata Kushtetuese, nuk ka gjetur shkelje nëse ato kanë qenë të shoqëruar nga mësuesi apo prindi, siç rezulton në arsyetimin e saj se “Në lidhje me pretendimin, se dëshmitarët e mitur janë dhunuar fizikisht gjatë marrjes në pyetje, kërkuesi nuk ka paraqitur prova që ta vërtetonte atë.

Nga dosja gjyqësore nuk rezulton që të jetë pretenduar nga dëshmitarët se punonjësit e policisë kanë përdorur, ndaj tyre, dhunë psikologjike dhe fizike.

Për më tepër, nga dosja gjyqësore konstatohet se procesverbalet e datës 14.7.2004 janë mbajtur konform neneve 297, 155-158 të Kodit të Procedurës Penale, pasi gjatë marrjes në pyetje të dëshmitarit Gj.Z., ka qenë i pranishëm babai i tij, ndërsa në rastin e dëshmitarit F.Z., mësuesi i tij, veprime këto që janë në përputhje me nenin 361/5 të Kodit të Procedurës Penale. Deklarimet e këtyre dëshmitarëve janë vlerësuar dhe në seancë gjyqësore nga Gjykata e Shkallës së Parë për Krime të Rënda, në përputhje me nenin 3 të Kodit të Procedurës Penale sipas të cilit, gjykata jep vendim në bazë të provave që shqyrtohen dhe vlerësohen në seancë gjyqësore”.⁷¹¹

Gjykata Kushtetuese, ka vendosur si standard që nëse pretendohet se dëshmitarët nuk e kanë dhënë dëshminë e tyre të lirë, por në kushte presioni apo dhune, i takon të pandehurit që ngre këtë pretendim që ta provojë atë. Më konkretisht Gjykata Kushtetuese është shprehur se “Gjykata çmon se kërkuesi nuk ka paraqitur argumente provuese të mjaftueshme që të evidentojë se dëshmitarët i janë nënshtruar torturës, në mënyrë që Gjykata të bëjë një vlerësim të ndryshëm nga ai që kanë bërë gjykatat e zakonshme lidhur me këtë aspekt. Në vlerësimin e Gjykatës kërkuesi i ka ngritur pretendimet në lidhje me mënyrën e marrjes së provave përpara gjykatave të zakonshme, çka nënkupton se atij i është dhënë mundësia për të vënë në dukje mangësitë e provave nga ana formale, si dhe për të kundërshtuar autenticitetin dhe ligjshmërinë e tyre. Për rrjedhojë, pretendimi i kërkuesit se provat në proces janë marrë në mënyrë të paligjshme është i pabazuar”.⁷¹²

709 Vendimi nr.00-2009-20 (14), datë 4.2.2009 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

710 Vendimet e Gjykatës Kushtetuese janë përfundimtare dhe të detyrueshme për zbatim.

711 Vendimi nr.42, datë 18.12.2007 i Gjykatës Kushtetuese.

712 Vendimi nr.47, datë 7.11.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

Nuk është konsideruar si shkelje nga ana e Gjykatës Kushtetuese, kur një person nën hetim, ka dhënë dëshminë e tij, pa praninë e avokatit, bazuar në vetë kërkesën e tij. Në këtë rast, megjithëse kjo dëshmi është përdorur kundër një tjetër personi që po gjykohej, ajo nuk mundet që të konsiderohet si e pavlefshme. Sipas Gjykatës Kushtetuese “34. Gjykata vëren se në bazë të nenit 128/c të KPP, aktet procedurale janë absolutisht të pavlefshme kur nuk respektohen dispozitat që lidhen me thirrjen e të pandehurit ose praninë e mbrojtësit kur ajo është e detyrueshme. Nga aktet e dosjes gjyqësore rezulton se në deklarimet e dhëna para oficerit të policisë gjyqësore në datën 25.07.2002, në cilësinë e personit ndaj të cilit zhvillohen hetime, shtetasi A.Y. ka deklaruar se do të flasë pa praninë e avokatit dhe se nuk ka nevojë për avokat mbrojtës, kurse gjatë pyetjes së këtij shtetasi nga organi i akuzës, në cilësinë e të pandehurit, në datën 26.07.2002, ka qenë i pranishëm mbrojtësi i tij. Në këto kushte, Gjykata vëren se gjatë dhënies së deklarimeve të kundërshtuara, shtetasi A.Y. nuk kishte marrë cilësinë e të pandehurit në gjykim. Pas njoftimit të akuzës atij i është siguruar dhe garantuar mbrojtja me avokat dhe janë respektuar edhe kërkesat ligjore që lidhen me praninë e mbrojtësit gjatë fazës së hetimeve paraprake. Për pasojë, edhe ky pretendim i kërkuarit është i papabazuar.

35. Në lidhje me vlerën që ka pasur kjo provë edhe pse nuk është detyrë e saj të përcaktojë rëndësinë vendimtare të një prove të përdorur në gjykim, Gjykata vëren se deklarimet e kundërshtuara, të dhëna nga shtetasi A.Y., nuk kanë qenë e vetmja provë në gjykim, por ajo është vlerësuar në unitet me provat e tjera që konfirmojnë vërtetësinë e tyre, në respektim të dispozitave procedurale penale. Bindja e gjykatës që ka shqyrtuar çështjen për fajësinë e kërkuarit është formuar jo vetëm në bazë të kësaj prove të kundërshtuar nga kërkuari, por duke u mbështetur në një sërë provash të tjera të administruara gjatë gjykimit”.⁷¹³

Gjykata Kushtetuese, gjithashtu nuk ka gjetur shkelje në proces, në rastin e procedurave të njohjes së sendeve apo të personave, kur ka arsyetuar se “Sipas kompetencave të tyre, gjykatat kanë marrë provat dhe i kanë çmuar sipas bindjes së formuar pas shqyrtimit të tyre në tërësi ndërsa pretendimet e kërkuarit për mangësi procedurale në paraqitjen për njohje të sendeve të vjedhura apo për shkelje të këtyre rregullave në paraqitjen për njohjen e të pandehurit nuk kanë sjellë në vetvetë shkeljen e të drejtave themelore të të gjykuarit dhe si rrjedhojë nuk kanë të bëjnë me procesin jo të rregullt ligjor në kuptim të neneve 42/1 e 131/f të Kushtetutës. Vlerësimi i provave, metodika e taktika e njohjes, si dhe vlefshmëria apo pavlefshmëria e akteve çmohen nga gjykatat e sistemit gjyqësor si në gjykim, ashtu edhe në rishikimin e çështjeve sipas Kodit të Procedurës Penale”.⁷¹⁴

Mosmarrja sipas rregullave procedurale e kasetave filmike, janë konsideruar si cënim i nenit 32, pika 2 e Kushtetutës dhe për rrjedhojë provat e përfutuara në këtë rast, janë konsideruar si të papërdorshme, siç arsyeton Gjykata e Lartë në vendimin vijues se “Përsa i përket akuzës se parashikuar nga neni 259 i Kodit Penal “Korrupsioni pasiv i personave që ushtrojnë funksione publike”, konstatohet se kjo akuzë ka qenë mbështetur në prova, të cilat në gjykimin në shkallë të parë u deklaruan si të papërdorshme me vendim të ndërmjetem, në mbështetje të nenit 151 të K.Pr.Penale, duke u konsideruar si të marra në kundërshtim me rregullat e përcaktuara në K.Pr. Penale. Ky vendim i ndërmjetem i Gjykatës së shkallës së parë Tiranë nuk është ankimuar brenda afateve ligjore nga përfaqësuesi i akuzës, i cili në fund të gjykimit në shkallë të parë hoqi dorë nga kjo akuzë. Ndërkohë në rekurs vërejmë se përfaqësuesi i akuzës ngre pretendime në lidhje me vlefshmërinë si provë të kasetave filmike të regjistruar, pa patur parasysh që një kërkesë e tillë ka rënë në dekadencë, pasi është vetë organi i akuzës që nuk e ka ankimuar vendimin e ndërmjetëm për papërdorshmërinë e këtyre kasetave si provë. Nga ana tjetër, ky Kolegj vlerëson se më të drejtë gjykata e shkallës së parë i ka konsideruar të papërdorshme si prova ato kaseta filmike, pasi konstaton gjithashtu se janë marrë në shkelje të neneve 221, 222, 223 të K.Pr.Penale e në

713 Vendimi nr.9, datë 26.2.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

714 Vendimi nr.124, datë 27.9.2001 i Gjykatës Kushtetuese.

bazë të nenit 226/1 të K.Pr.Penale përdorimi i tyre është ligjërishit i ndaluar, aq me tepër po të kemi parasysh atë çfarë saksionon neni 32/2 i Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, se “askush nuk mund të deklarohet fajtor mbi bazën e të dhënave të mbledhura në mënyrë të paligjshme”.⁷¹⁵

Pavarësisht arsytimit të mësipërm, jam i mendimit që Gjykata e Lartë, përderisa pretendimi i organit të prokurorisë kishte rënë në dekadencë, për shkak të mos paraqitjes ankim ndaj vendimit të gjykatave më të ulta, nuk kishte asnjë arsye që të shprehej në lidhje me përdorimin ose jo të këtyre provave.

Vlerësimi në tërësi i disa provave, është quajtur si element kyç nga Gjykata Kushtetuese, për të mos e konsideruar procesin gjyqësor, në tërësinë e tij, si problematik. Kështu në një rast tjetër, Gjykata Kushtetuese, është shprehur se “Kërkuesja pretendoi gjithashtu se është deklaruar fajtor mbi bazën e të dhënave të mbledhura në mënyrë të paligjshme. Gjykata Kushtetuese këtë pretendim e konsideron të lidhur me parimet që u referohen provave. Sipas këtyre parimeve, vlerësimi i provave, dobishmëria dhe rëndësia e tyre provuese në një çështje konkrete është, si rregull, detyrë e gjykatave të sistemit gjyqësor, ndërsa verifikimi i ligjshmërisë së krijimit dhe marrjes së provave i nënshtrohet edhe kontrollit të Gjykatës Kushtetuese, pasi ky aspekt i gjykimit ka lidhje të drejtpërdrejtë me procesin e rregullt ligjor. Gjykata vlerëson se jo çdo lloj shkeljeje në këtë drejtim e bën tërësisht procesin gjyqësor të parregullt, pasi procesi duhet të vlerësohet në tërësinë e ecurisë së tij. Në çështjen në shqyrtim, Gjykata Kushtetuese konstaton se gjatë gjykimit janë administruar edhe prova të tjera, të cilat janë vlerësuar nga gjykatat përkatëse si të mjaftueshme për të provuar fajësinë e kërkueses. Asaj i është dhënë mundësia të bëjë komentet përkatëse lidhur me provat, në momentin kur janë administruar si të tilla nga gjykatat e faktit. Për pasojë, gjykatat e kanë bërë vlerësimin e tyre lidhur me akuzën duke pasur parasysh edhe prapsimet e kërkueses në lidhje me provat që pretendohet se janë marrë në mënyrë të paligjshme”.⁷¹⁶

Në një rast tjetër, shumë interesant, Gjykata Kushtetuese, ka shqyrtuar edhe mënyrën e transferimit të procedimit penal, nga një shtet i huaj në Shqipëri, dhe për rrjedhojë edhe të provave përkatëse. Duke analizuar marrëveshjet ndërkombëtare të zbatueshme në atë rast, si edhe rezervën e bërë nga Shqipëria, Gjykata Kushtetuese, arsyetoi se “6. Kërkuesi pretendon, se Konventa për Ndihmë të Ndërsjellë Juridike në Fushën Penale nuk është e zbatueshme ndërmjet Shqipërisë dhe Italisë. Gjykata Kushtetuese vëren, se rezerva që Shqipëria i ka bërë kësaj Konvente parashikon: “...Republika e Shqipërisë do të refuzojë dhënien e ndihmës juridike në fushën penale... b) për ato vepra penale të cilat janë në proces hetimi në territorin e Republikës së Shqipërisë apo në një territor tjetër”. Bazuar në të drejtën ndërkombëtare të traktateve, nëse një shtet i bën rezervë një traktati ndërkombëtar atëherë, në bazë të parimit të reciprocitetit, të gjitha shtetet palë mund të zgjedhin të mos e respektojnë këtë detyrim specifik të përmbajtur në rezervë, që do të thotë, se teksti i traktatit modifikohet sipas rezervës së parashikimeve të nenit 21 të Konventës së Vienës për të Drejtën e Traktateve. Gjykata vëren se, siç shihet edhe nga teksti i rezervës, parashikimi lidhet me refuzimin e ndihmës nga Shqipëria. Në rastin konkret, është Shqipëria shteti që ka kërkuar ndihmë juridike dhe jo e anasjelltë. Nga ky formulim kuptohet qartë se autoritetet shqiptare nuk do ta zbatonin Konventën, nëse çështja për të cilën kërkohet ndihma e ndërsjellë juridike është në proces hetimi në Shqipëri dhe, për arsye të hetimeve, Shqipëria vendos të mos i transferojë/kalojë provat e mbledhura prej saj në këtë fazë. Italia, referuar korrespondencës zyrtare, nuk i referohet në asnjë vend faktit që çështja është në hetim në Itali, përkundrazi, jep pëlqimin e saj për dhënien e ndihmës juridike për çështjen në ngarkim të kërkuesit. Për rrjedhojë, Konventa, në çështjen objekt shqyrtimi, është ligj i zbatueshëm ndërmjet palëve për ndihmën e ndërsjellë juridike.

...

10. Nga shqyrtimi i materialeve në dosje, Gjykata vëren, se të gjitha këto letërporosi janë

715 Vendimi nr.00-2008-116 i Vendimit (570), datë 17.2.2008 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

716 Vendimi nr.1, datë 12.1.2007 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimet nr.49, datë 29.9.2014; nr.49, datë 10.7.2015 dhe nr.82, datë 21.12.2017 të Gjykatës Kushtetuese.

administruar gjatë shqyrtimit gjyqësor. Aktet e dërguara nga autoritetet italiane janë kopje të njësuar me origjinalin, sikurse parashikohet në nenin 3/3 të Konventës së Këshillit të Europës për Ndhimë të Ndërsjellë në Fushën Penale. Nga korrespondenca e sipërcituar dhe duke iu referuar dosjes gjyqësore, konstatohet se të gjitha letërporositë janë dërguar dhe marrë në përputhje me dispozitat e Konventës për Ndhimë të Ndërsjellë Juridike dhe neneve përkatëse të KPP.

11. Aktet e siguruar me letërporosi kanë vlerën e provës në qoftë se janë marrë në përputhje me normat procedurale shqiptare. Në doktrinën e të drejtës penale, lidhur me marrjen e provave me letërporosi, çështja e ligjit të zbatueshëm është shumë e rëndësishme. Pyetja kryesore që lidhet me këtë çështje është nëse prova merret sipas ligjit të shtetit kërkues, apo në përputhje me ligjin e shtetit të kërkuar. Një shtet mund të kërkojë që disa formalitete të zbatohen në mënyrë që ai shtet ta pranojë provën e mbledhur gjatë procesit.

...

13. Nga shqyrtimi i të gjitha materialeve të dosjes gjyqësore Gjykata vëren, se mënyra e marrjes së provave në procesin gjyqësor në ngarkim të kërkuesit është bërë në përputhje me dispozitat e sipërpërmendura të Konventës për Ndhimë të Ndërsjellë Juridike në Fushën Penale dhe me nenet 193, 505 e në vijim të KPP. Për rrjedhojë, pretendimi i kërkuesit se provat në proces janë marrë në mënyrë të paligjshme dhe jo në përputhje me konventat ndërkombëtare përkatëse, është i pabazuar.⁷¹⁷

Nga pasazhet e mësipërme del se për vlefshmërinë e marrjes së provave, vendimtare kanë qenë marrëveshjet ndërkombëtare kuadër në çështjet penale, të ratifikuara nga Shqipëria dhe Italia. Bazuar në këto akte ndërkombëtare dhe në legjislacionin e brendshëm, ka rezultuar se procedurat për transferimin e provave dhe letërporositë janë kryer në përputhje me dispozitat e Konventës dhe Kodit të Procedurës Penale. Autoritetet shqiptare dhe italiane kanë vepruar në përputhje me ligjin dhe me kërkesat e njëra-tjetrës. Aktet e siguruar me letërporosi janë trajtuar si prova në përputhje me ligjin dhe rregullat procedurale shqiptare. Kështu, ato kanë vlerë si prova në gjykim dhe ishin të pranueshme për gjykatën. Gjithashtu, procedurat për transferimin e provave janë kryer duke respektuar të drejtat dhe detyrimet e të dy palëve në këtë proces.

Në jurisprudencën e saj, Gjykata Kushtetuese, ka vlerësuar edhe natyrën e provës me ekspert dhe ka mbajtur qëndrimin se "Gjykata vëren se akti i ekspertimit është një provë shkencore që, edhe pse mbart në vetvetë shumë avantazhe, për gjykatën do të mbetet një provë si gjithë llojet e tjera të provave që do të marrë vlerën dhe fuqinë e saj provuese vetëm mbasi gjykatat e juridiksionit të zakonshëm e çmojnë atë. Çmuarja e provës, pra dhe i asaj me ekspert, bëhet duke nxjerrë vlerën e saj provuese në koherencë me provat e tjera të procesit gjyqësor. Në këtë aspekt, Gjykata vlerëson se mendimet e ekspertit përbëjnë vetëm një këshillë për gjykatat, të cilat nuk janë aspak të detyruara që të pranojnë a priori këto mendime, përveçse kur i bindin. Fakti se eksperti ofron mendime të specializuara për gjykatën në një fushë jojuridike, bën që mendimi i ekspertit të tërheqë vëmendje më të madhe në momentin e çmuarjes së tij nga ana e gjykatave të zakonshme dhe se këto të fundit duhet të argumentojnë me hollësi mendimin e kundërt. Nëse ato nuk pranojnë mendimin e ekspertit duhet të paraqesin argumente bindëse, por kjo nuk do të thotë se gjykatat duhet të pajtohen gjithmonë me konkluzionet e ekspertëve. Pra, gjykatat, përfundimet e nxjerra nga ekspertët, i shqyrtojnë në kontekstin e të gjitha rrethanave të tjera të çështjes, duke analizuar, ndër të tjera, veprimet dhe sjelljet e të pandehurit (kërkuesit), sidomos kur bëhet fjalë për aktet e ekspertimit psikiatriko – ligjor.

...

Gjykata, gjithashtu, vëren se ndonëse Gjykata e Apelit Vlorë, sikurse parashtron dhe kërkuesi, ka gabuar kur e ka mbështetur vendimin për revokimin e aktit të riekspertimit në nenin 485/1 të K.Pr.P., ajo, ndryshe nga sa pretendon kërkuesi, ka analizuar dhe arsyetuar në vendim të

717 Vendimi nr.23, datë 23.7.2009 i Gjykatës Kushtetuese.

gjitha rrethanat e çështjes, sjelljet e të pandehurit, provat e paraqitura nga palët dhe i ka dhënë përgjigje pretendimeve të paraqitura duke parashtruar në vendim argumentet për rrëzimin e tyre”.⁷¹⁸

Po në jurisprudencën e Gjykatës Kushtetuese, gjejmë edhe trajtime të pretendimeve që kanë të bëjnë me afatet hetimore (për rrjedhojë marrjen e provave jashtë këtyre afateve), përkthimin e përgjimeve ambientale dhe për vetë përgjimin ambjental. Gjykata Kushtetuese, në një rast i ka konsideruar të vlefshme provat e përfutuara duke arsyetuar se “15. Gjykata konstaton se në dosjen hetimore (fq.41) gjendet e administruar shkresa “Informacion mbi procedimin penal nr.182/2005”, datë 13.09.2007, dërguar Prokurorisë së Përgjithshme, nga përmbajtja e së cilës rezulton se Prokuroria e Rrethit Kavajë, në datën 05.08.1998, ka filluar hetimet për procedimin penal nr.93 për veprën penale të vrasjes me dashje, pa autor, por në datë 06.01.1999 është vendosur pezullimi i hetimeve për shkak të moszbulimit të autorit të veprës penale. Hetimet kanë rifilluar në datën 14.11.2005 ku vepra penale i është atribuuar personit nën hetim (kërkuesit), i cili është arrestuar në flagrancë më datë 15.11.2005 dhe i është caktuar masa e sigurimit personal në burg. Për shkak të kompleksitetit të hetimit që lidhej me dëshmitarët që ndodheshin jashtë shtetit, adresa e të cilëve nuk dihej, afatet hetimore janë zgjatuar dhe afati 2-vjeçar i hetimit ka përfunduar në datën 14.06.2007, por nisur nga nevoja për kryerjen e veprimeve të tjera hetimore (dërgimi i letërporosisë në shtetin italian, identifikimi i lidhjeve shoqërore të të pandehurit dhe krahasimin e gjurmëve të tyre me ato të gjetura në makinë, por ende të paidentifikuara), mbi bazën e kërkesës së prokurores së çështjes për zgjatjen e hetimeve, Prokurori i Përgjithshëm e ka miratuar zgjatjen e hetimeve, në përputhje me nenin 324 të KPP. Vendimet për zgjatjen e hetimeve parapake, në periudhën 14.02.2006-14.05.2006-14.08.2006-14.11.2006, janë nënshkruar nga i pandehuri dhe mbrojtësi. Vendimet e zgjatjes së afateve të hetimit, në periudhën 14.02.2007-14.05.2007-14.06.2007-14.09.2007-14.12.2007, janë nënshkruar vetëm nga mbrojtësi i zgjedhur nga kërkuesi dhe i pajisur me tagra përfaqësimi, në përputhje me dispozitat e KPP.

16. Për sa më sipër, Gjykata vlerëson se pretendimi i kërkuesit për mosrespektimin e afateve procedurale të fillimit të hetimeve parapake, zgjatjen e tyre tej afateve të parashikuara nga ligji, për mospërdorimin e veprimeve hetimore të kryera tej afateve dhe, për rrjedhojë, cënimin e të drejtës së mbrojtjes dhe ankimit, është i pabazuar. Për më tepër, këto pretendime kanë marrë përgjigje me vendimet gjyqësore.

...

18. Në lidhje me pretendimet e mësipërme, Gjykata vëren se, bazuar në materialet e dosjes gjyqësore, Gjykata e Rrethit Gjyqësor Kavajë është shprehur me vendim të ndërmjetëm për rrëzimin e këtyre kërkesave, me arsyetimin se veprimet hetimore të pretenduara si të pavlefshme janë kryer në përputhje me normat përkatëse procedurale penale. Po ashtu, Gjykata e Rrethit Gjyqësor Kavajë vijon arsyetimin se: “mbrojtësi dhe i pandehuri kanë marrë dijeni për veprimet hetimore dhe përfundimin e hetimeve, sipas procesverbalit të datës 13.11.2007, pa u shprehur për këto pretendime”.

19. Gjithashtu, Gjykata konstaton se Gjykata e Apelit Durrës, në seancën e datës 29.01.2009, ka pranuar kërkesën e mbrojtësve të kërkuesit për të përsëritur pjesërisht shqyrtimin gjyqësor dhe, konkretisht, ka lejuar, midis të tjerash, pyetjen e përkthyesve lidhur me transkriptimin dhe përkthimin e përgjimit ambjental të shtetasve M.S. dhe E.SH. dhe shqyrtimin si provë të kasetës së përgjimit ambjental për ta dëgjuar në prani të palëve dhe përkthyesve”.⁷¹⁹

Çështja e afateve hetimore është gjithmonë komplekse, mbi të gjitha në rastet kur ka kaluar një kohë e gjatë midis ngjarjes dhe realizimit të veprimeve konkrete hetimore. Por, siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, veprimet e prokurorisë, ishin brenda afateve hetimore, megjithëse ishin zgjatuar disa herë. Kjo do të thotë që edhe provat e përfutuara ishin të ligjshme

718 Vendim nr. 45 datë 23.7.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

719 Vendimi nr.57, datë 21.12.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

në këtë aspekt. Një tjetër problem i shqyrtuar ishte çështja e përgjimit ambjental e lidhur edhe me përkthyesit që realizuan këto transkriptimin e këtyre përgjimeve, por siç rezulton nga procesi i zhvilluar në gjykatat e zakonshme, palët kishin pasur mundësi të njiheshin dhe të paraqisnin kundërshtimet e tyre në lidhje me to.

Përsa i përket përgjimeve, Gjykata Kushtetuese, në mënyrë lakonike, duke iu referuar arsytimit të vendimit të Gjykatës së Lartë, është shprehur se *"27. Gjykata e Lartë edhe gjatë ushtrimit të juridiksionit fillestar në gjykimin e çështjeve penale në ngarkim të disa kategori funksionarësh të lartë, nuk anashkalon kompetencën e saj kryesore kushtetuese, që është interpretimi i ligjit dhe dhënia e kuptimit të normës ligjore. Në këtë kuptim, Gjykata e Lartë edhe në rastin në shqyrtim ka marrë në analizë të gjitha pretendimet e paraqitura nga mbrojtësit e të pandehurve për pavlefshmërinë e vendimit me të cilin është lejuar përgjimi i shtetasit I.Ç. dhe të të gjitha akteve që burojnë prej tij. Gjykata e Lartë duke u ndalur në mënyrën e zbatimit dhe interpretimit të ligjit procedural nga ana e Prokurorisë pranë Gjykatës së Shkallës së Parë për Krimet e Rënda dhe vetë kësaj gjykatë, ka vlerësuar se këto pretendime janë haptazi të pabazuara (pikat 149-178 të vendimit). Vlerësimi nëse ka pasur apo jo prova që të justifikonin vënien në përgjim të numrit të këtij shtetasi nuk janë çështje që mund të bëhen objekt i kontrollit kushtetues.*

28. Gjykata vëren se edhe pretendimet në lidhje me rezultatet e përgjimeve parandaluese kanë marrë përgjigje të arsyetuara nga Gjykata e Lartë, e cila ka marrë në analizë dhe ka interpretuar si ligjin nr.9157, datë 04.12.2003 *"Për përgjimin e komunikimeve elektronike"*, ashtu edhe dispozitat e KPP, në kuptim të rrethanave të çështjes konkrete në shqyrtim. Sipas nenit 1 të këtij ligji, ai përcakton procedurat që duhet të ndiqen për përgjimin e komunikimeve elektronikeve nga institucione shtetërore informative, si dhe procedurat që duhet të ndiqen nga personat e ngarkuar për përgjim, kurse në nenin 3 është dhënë përkufizimi që kanë termat e përdorur në këtë ligj. Sipas nenit 5 të tij rezultatet e përgjimit, të marra në bazë të këtij ligji, nuk kanë vlerën e provës në një proces penal, me përjashtim të atyre të marra sipas KPP. Edhe në këtë kuptim rezulton se përgjimi i bisedave dhe komunikimeve elektronike të numrit të telefonit në përdorim të shtetasit I.Ç., është bërë në përputhje me rregullat dhe parashikimet e KPP, pasi fillimisht ai është lejuar me vendimin e prokurorit, vendim që është vlefshëm nga Gjykata e Shkallës së Parë për Krimet e Rënda. Për rrjedhojë, edhe pretendimi i kërkuar për pavlefshmërinë e akteve procedurale dhe provave të përdorura në gjykim është i pabazuar".⁷²⁰

Nga arsyetimi i mësipërm rezulton se Gjykata e Lartë nuk ka anashkaluar kompetencën e saj kryesore kushtetuese për interpretimin e ligjit dhe dhënien e kuptimit të normave ligjore, veçanërisht në çështjet penale kundër funksionarëve të lartë. Kjo Gjykatë ka marrë parasysh të gjitha pretendimet e paraqitura nga mbrojtësit e të pandehurve për pavlefshmërinë e vendimit për përgjimin e një shtetasi, dhe ka vlerësuar se ato janë të pabazuara. Pretendimet e ngritura për pavlefshmërinë e përgjimit dhe rezultateve të tij janë rrëzuar duke u bazuar në parashikimet dhe interpretimin e normave të Kodit të Procedurës Penale. Gjykata e Lartë, ka vlerësuar se përgjimi ishte bërë në përputhje me rregullat dhe parashikimet e legjislacionit procedural penal, pasi fillimisht ishte lejuar nga prokurori dhe më pas është vlerësuar si e ligjshme nga Gjykata e Shkallës së Parë për Krimet e Rënda.

⁷²⁰ Vendimi nr.12, datë 24.4.2018 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.13, datë 24.4.2018 të Gjykatës Kushtetuese.

KREU X

E DREJTA PËR T'U DEGJUAR DHE GJYKIMI NË MUNGESË

(Neni 33 i Kushtetutës)

Si një nga garancitë themelore dhe më të rëndësishme të të drejtave që një person gëzon në procesin penal është edhe e drejta e tij për t'u degjuar. Kjo e drejtë i garantohet individëve me qëllim që ai të japë versionin e tij të ngjarjes apo situatave për të cilat është hetuar, akuzuar dhe po gjykohej.

Kjo e drejtë, nuk bie në kundërshtim me të drejtat dhe garancitë e tjera në procesin penal, veçanërisht parimet e rëndësishme të prezumimit të pafajësisë dhe të mos vetë inkriminimit. Kjo e drejtë është në diskrecionin e vetë individit, i cili nëse zgjedh një mbrojtje aktive të tij, ka të drejtë që edhe të flasë, të paraqesë prova apo të kërkojë marrjen e tyre përpara organeve të ndjekjes penale si edhe gjykatave. Kjo nuk do të thotë që barra e provës kalon tek ky person, por mbetet përsëri në ngarkim të prokurorisë e cila do të duhet që të provojë fajësinë e personit tej çdo dyshimi të arsyeshëm. Nga ana tjetër vetë personi mund të zgjedhë që të mos flasë, duke respektuar kështu të drejtën për të mos u vetëinkriminuar.

Kjo e drejtë parashikohet nga neni 33 i Kushtetutës, dispozitë e cila parashikon se *"1. Kushdo ka të drejtë të dëgjohet para se të gjykohej. 2. Nga kjo e drejtë nuk mund të përfitojë personi që i fshihet drejtësisë"*. Ky parashikim, njeh mundësinë për të folur përpara autoriteteve të ndjekjes penale dhe gjykatave, por nga ana tjetër në një formë "sanksioni", parashikon që personat që i fshihen drejtësisë nuk mundet që të përfitojnë nga kjo e drejtë. Ky parashikim i fundit është baza kushtetuese për institutin e së drejtës procedurale penale për gjykimin në mungesë.

E drejta për t'i degjuar lidhet natyrshëm edhe më të drejta të tjera, të cilat janë trajtuar në pjesë të tjera të këtij punimi, si me të drejtën për t'u njoftuar, për t'u mbrojtur, për t'u ankuar etj. Në këtë pjesë do të trajtojmë vetëm atë jurisprudencë që nuk lidhet në mënyrë të drejtëpërdrejtë me garancitë e tjera kushtetuese.

Në një vendim të sajin të vitit 2010, Gjykata Kushtetuese, ka bërë një trajtim të gjërë të jurisprudencës së GJEDNJ-së në lidhje me respektimin e së drejtës për t'u dëgjuar, si edhe të mundësisë që autoritetet e një shteti ta gjykojnë një person në mungesë, pasazhet e së cilës, shprehen se *"26. Gjykata Kushtetuese vlerëson se standardet e vendosura nga Gjykata Europiane që theksojnë: a) I pandehuri ka të drejtë të jetë i pranishëm në procesin gjyqësor të kryer në ngarkim të tij; b) i pandehuri mund të heqë dorë vullnetarisht nga ushtrimi i kësaj të drejtë; c) i pandehuri duhet të jetë në dijeni për ekzistencën e një procesi gjyqësor në ngarkim të tij; ç) duhet të ekzistojnë instrumente paraprake ose riparuese për të shmangur procese në ngarkim të tyre, ose për të siguruar një proces të ri dhe, nëpërmjet depozitimit të provave të reja, të drejtën e mbrojtjes që nuk ka qenë e mundur ta ushtronte personalisht në procesin në mungesë të përfunduar tashmë."*

...

28. Duke u bazuar në këto qëndrime, Gjykata Europiane, duke pasuruar praktikën e saj, ka vendosur shumë detyra për drejtësinë kushtetuesë lidhur me gjykimin në mungesë. Ajo ka theksuar se e drejta e një personi të akuzuar, për të qenë i pranishëm në seancën dëgjimore të akuzave të ngritura kundër tij, është thelbësore për një proces të drejtë. (Ektabani kundër Suedisë 1988 Vaundelle kundër Frances 2003). Kjo përfshin jo vetëm praninë fizike, por edhe aftësinë për të dëgjuar dhe ndjekur procedimet, për të kuptuar provat dhe argumentet, për të orientuar

përfaqësuesit ligjorë dhe për të dhënë fakte. (T and V kundër Mbretërisë së Bashkuar). Kjo është veçanërisht e rëndësishme kur procedimet kanë natyrë kontradiktore. Shteti ka detyrimin për t'i dhënë të pandehurit një njoftim efektiv dhe të përshtatshëm për seancën dhe të marrë masa për të siguruar praninë e tij (Poitrimol kundër Francës 1993, Spinatto kundër HMP Brixton dhe Italisë 2001). Gjykata thekson se është e një rëndësie thelbësore, që i akuzuari duhet të jetë i pranishëm në seancë, sepse ai ka të drejtën të dëgjohet, por edhe sepse ai ka nevojë t'i verifikojë gjykatës vërtetësinë e thënieve të tij dhe t'i krahasojë këto me të palës tjetër ose dhe të dëshmitarëve. Ligjvënësi duhet të jetë në gjendje të mos nxisë mungesa të pajustificueshme (Geyseghem kundër Belgjikës 1999). Edhe pse nuk është absolute, e drejta e çdokujt, të akuzuar për një vepër penale, për t'u mbrojtur efektivisht nga një mbrojtës ligjor, është një nga kriteret kryesore të gjykimit të drejtë. Një person i akuzuar penalisht nuk e humb këtë të drejtë thjesht për faktin se ai nuk ndodhet vetë personalisht në gjyq. (Mariani kundër Francës, 2005).

29. Gjykata Europiane është shprehur se të informosh dikë për një proces të hapur kundër tij është një akt gjyqësor i një rëndësie të veçantë që duhet bërë në përputhje me kërkesat procedurale dhe thelbësore, të cilat garantojnë ushtrimin efektiv të të drejtave nga ana e të pandehurit. Njoftimi i paqartë dhe joformal nuk mjaftojnë. Nëse mund të pranohet një njoftim edhe tërthorazi, heqja dorë duhet të jetë e qartë. Është një e drejtë e personit të dënuar in absentia, i cili nuk rezulton se ka hequr dorë në mënyrë të qartë nga e drejta e tij për t'u paraqitur në gjykim, të ketë në të gjitha rastet një vendim të ri mbi akuzat. (Sejdovic kundër Italisë 2000).

30. Konventa u lë shteteve kontraktuese një diskrecion të gjërë lidhur me zgjedhjet e mjeteve, për të siguruar se sistemi i tyre ligjor është në përputhje me kërkesat e nenit 6 të Konventës. Detyra e Gjykatës Europiane është të shqyrtojë nëse rezultati që Konventa kërkon është arritur nga shtetet kontraktuese. Veçanërisht mjetet procedurale të ofruara nga legjislacioni i brendshëm dhe praktika duhet të tregojnë se kanë qenë efektive, kur një person i akuzuar penalisht as nuk ka hequr dorë nga të drejtat e tij për t'u dëgjuar dhe mbrojtur personalisht dhe as nuk i është fshehur drejtësisë. Mospranimi, për të rihapur procedurat e zhvilluara në mungesë të të akuzuarit, pa asnjë të dhënë se i akuzuari ka hequr dorë nga të drejtat e tij për të qenë i pranishëm, konsiderohet "një shkelje flagrante dhe mohim i drejtësisë". Rihapja e çështjes brenda afateve ligjore, kundër një vendimi të dhënë në mungesë, kur mbrojtësi e kishte autoritetin për të kërkuar pranimin e provave të reja, e bëjnë të detyrueshëm ndryshimin e vendimit dhe të akuzave, në atë mënyrë që procedimet në tërësi do të konsiderohen të drejta (Stoichkov kundër Bullgarisë). As një shkronjë, por as dhe shpirti i nenit 6 të Konventës nuk e ndalojnë një person të heqë dorë nga të drejtat e tij, me dëshirë shprehimisht ose taktikisht. Por megjithatë për qëllimet e Konventës do konsiderohet efektive, që të drejtat e atij, që ka hequr dorë prej tyre, të sanksionohen pa ekuivoke dhe të shoqërohen me një minimum të garancive, për shkak të rëndësisë së tyre.

31. Gjykata Europiane në një rast tjetër ka vërejtur se kërkuesi, pas marrjes së vendimit nga gjykata e faktit në favor të tij, dështoi në detyrimin për të informuar autoritetet për ndryshimin e adresës së tij, siç e kërkonte ligji kombëtar italian. Autoritetet u munduan që ta vënë në dijeni për të gjitha aktet, në adresën që ai kishte lënë në dispozicion. Me gjithë këto përpjekje për vënien në dijeni të të akuzuarit për akuzat e ngritura nga Prokurori në Gjykatën e Apelit, ai nuk kishte dijeni për proceset gjyqësore kundër tij. Ai mori dijeni për dënimin e tij ditën e arrestimit. Gjykata rithekson se e drejta për t'u drejtuar një gjykatë, e cila në një aspekt të saj përfshin të drejtën e aksesit, nuk është absolute. Kjo e drejtë mund të jetë pjesë e kufizimeve, veçanërisht lidhur me kushtet e pranimin të një apelimi. Gjithsesi këto kufizime nuk duhet të jenë të tilla sa të dëmtojnë vetë thelbin e së drejtës. Këto duhet të ndjekin një qëllim legjitim dhe mjetet e përdorura duhet të jenë përpjestimore me qëllimin që kërkohet të arrihet. Rregullat për mbarimin e afateve janë parashikuar për të siguruar administrimin e drejtësisë në përputhje veçanërisht me parimin e sigurisë juridike. Gjithsesi rregullat në diskutim, nuk duhet të bëhen pengesë që palët ndërgjyqëse të mos arrijnë të përdorin çdo lloj mjeti ankimi efektiv. (Osu kundër Italisë 2002).

32. Duke këmbëngulur në këtë kërkesë, Gjykata Europiane është shprehur se ajo e kishte për detyrë të ekzaminonte nëse ishin përmbushur kriteret e përcaktuara nga neni 6/3, ku thuhet se "... çdokush ka të drejtë të dëgjohet ...". Pyetja që shtrohet para kësaj Gjykatë është: Një procedurë e kombinuar, për të njoftuar një person i cili nuk ka adresë dhe procedura, për të pasur një gjykim në mungesë, a e garanton të drejtën e tij për t'u dëgjuar? Megjithatë nuk është e shprehur në paragrafin 1 të nenit 6, objekti dhe qëllimi i këtij neni të marra së bashku tregojnë se një person "i akuzuar penalisht" është i detyruar të marrë pjesë në seancë dëgjimore. Për më tepër, nënparagrafi (c), (d) dhe (e) e paragrafit 3 (neni 6-3-c, neni 6-3-d, neni 6-3-e) i garantojnë "secilit të akuzuar" të drejtën "të mbrojtë vetë veten e tij", "të pyesë dëshmitarë" dhe "t'i sigurohet përkthyes falas". Është e vështirë të kuptosh se si këto të drejta mund të realizohen dhe se si mund t'i ushtrojë i akuzuari pa qenë vetë i pranishëm në seancë".⁷²¹

Nga analiza që Gjykata Kushtetuese, i ka bërë jurisprudencës së GJEDNJ rezultojnë se duhet të merren në konsideratë disa standarde dhe të realizohen disa veprime procedurale që janë të nevojshme për një proces të rregullt ligjor kundrejt një personi të akuzuar dhe që gjykohet në mungesë. Nga kjo analizë kuptohet se mungesa e të pandehurit në gjykim është një çështje e rëndësishme kushtetuese dhe konventore. Është e domosdoshme që i akuzuari të ketë mundësinë për të qenë i pranishëm dhe për të mbrojtur veten në gjykim. Kufizimi i kësaj të drejte duhet të jetë i përcaktuar saktësisht dhe të përputhet me standardet e vendosura nga konventat ndërkombëtare dhe jurisprudenca përkatëse. Njoftimi i të pandehurit për procesin gjyqësor është një detyrë e autoriteteve shtetërore dhe është e nevojshme që ai të jetë i plotë dhe i saktë. Është detyrë e gjykatës të vlerësojë nëse janë përmbushur standardet për një proces të rregullt ligjor, duke përfshirë në këtë vlerësim edhe arsyet apo shkaqet pse i pandehuri nuk është i pranishëm. Në përgjithësi, analiza që Gjykata Kushtetuese i ka bërë jurisprudencës së GJEDNJ (deri në vitin 2010) thekson nevojën për respektimin e të drejtave të të pandehurit dhe për zbatimin e procedurave të rregullta dhe ligjore nëpër gjykimet penale. Ky proces gjyqësor duhet të bëhet në përputhje me standarde të larta të garantuara nga legjislacioni vendas dhe konventat ndërkombëtare për të drejtat e njeriut.

Megjithatë e drejta për t'u dëgjuar ka një kufizim të saj në gjykimin në Gjykatë të Lartë, ku në këtë rast përfaqësimi me avokat është detyrues. Kjo situatë, ka gjetur trajnim në jurisprudencën e Gjykatës së Lartë e cila ka mbajtur qëndrimin se "Kështu , sipas nenit 437/5 të këtij Kodi: "Gjyqtari i ngarkuar relatton çështjen. Pas fjalës së prokurorit, mbrojtësit dhe përfaqësuesit e palëve private bëjnë mbrojtjen. Replika nuk lejohet". Kjo dispozitë, e cila mund të duket se mohon një të drejtë themelore të individit, e parashikuar nga neni 33/1 i Kushtetutës, në fakt gjatë gjykimit në Gjykatën e Lartë nuk lejon të pandehurin të marrë vetë fjalën për të mbrojtur interesat e tij. Këtë të drejtë ligjvënësi ja ka dhënë mbrojtësit të të pandehurit, ashtu si dhe të drejtën për të nënshkruar aktin e rekursit. Kjo veçori gjykimi përforcohet edhe nga dispozita e nenit 433/2 të K.Pr.Penale, sipas të cilit: "Mospranimi i rekursit vendoset nga Kolegji i Gjykatës së Lartë në dhomë këshillimi, pa pjesëmarrjen e palëve". Siç shihet, duke qenë një gjykatë ligji dhe që nuk merr prova, Gjykata e Lartë i jep zgjidhje ankimeve të palëve edhe pa pjesëmarrjen e tyre, por vetëm duke u bazuar në aktin e rekursit, memoriet dhe dosjen gjyqësore. Është pikërisht kjo një tjetër arsye që, ndryshe nga sa pretendoi mbrojtja, Kolegjet e Bashkuara çmojnë se duke mos pranuar rekursin në Gjykatën e Lartë pa nënshkrimin e mbrojtësit, për të pandehurit në fakt rritet standardi në favor të garancive për të mos humbur të drejtën e gjykimit për shkak të paraqitjes së rekursit jo sipas kërkesave procedurale penale, garanci kjo që sigurohet me nënshkrimin e rekursit prej një mbrojtësi. Ky përfundim del nga përmbajtja e nenit 433/1 të K.Pr.Penale, sipas të cilit rekursi nuk pranohet, nëse bëhet për shkaqe të ndryshme nga ato që lejon ligji. Këto shkaqe janë të përcaktuara në nenin 432/1 të këtij Kodi dhe nëse rekursi do të bëhet nga një person jo

721 Vendimi nr. 30, datë 17.6.2010 i Gjykatës Kushtetuese.

specialist, pra jo nga mbrojtësi, rritet ndjeshëm mundësia që rekursi të mos pranohet".⁷²²

Nga ky arsyetim rezulton se në këtë lloj gjykimi, individët e ushtrojnë të drejtën për t'u dëgjuar nëpërmjet avokatit mbrojtës, kjo pasi duke qenë një gjykatë ligji dhe jo fakti, përfaqësimi dhe mbrojtja në Gjykatën e Lartë mund të realizohet më mirë nëpërmjet profesionistëve.

Gjykata e Lartë, gjithashtu ka trajtuar edhe situatën e gjykimit në mungesë dhe ka mbajtur qëndrimin se "Sistemi penal shqiptar njeh dhe pranon si gjykim të vlefshëm gjykimin e zhvilluar në kushtet e mungesës së të pandehurit. Gjykimi në mungesë, në çdo rast, konsiderohet i vlefshëm vetëm në rast se i pandehuri vullnetarisht ka vendosur të mos marrë pjesë në gjykim, me kusht që njoftimet lidhur me procedimin penal dhe vendimet e dhëna të jenë kryer në përputhje me formën që parashikon ligji procedural penal dhe duke garantuar, në çdo rast, që interesat e tij të mbrohen prej një mbrojtësi të caktuar vetë ose nëpërmjet një prej mënyrave të parashikuara në ligj.

Në kushtet kur i pandehuri nuk merr pjesë në gjykim, kur ai nuk ka mundësi që të japë vetë deklaratat, të parashtojë apo kundërshtojë fakte, të shprehet në lidhje me provat e paraqitura apo të kërkojë administrimin e provave të tjera, njoftimi i procedimit penal dhe vendimet e marra, si dhe dhënia e mundësisë së mbrojtjes me avokat dhe ankimit kundër vendimeve të dhëna, marrin një rëndësi të jashtëzakonshme për të garantuar të drejtën për një proces të rregullt ligjor, në kuptim të nenit 42 të Kushtetutës dhe nenit 6 të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut (KEDNJ)".⁷²³

Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, nëse provohet se i akuzuari që do të gjykohej është njoftuar rregullisht, atëherë ai mund të heqë dorë nga e drejta për t'u dëgjuar vullnetarisht. Siç rezulton nga jurisprudenca gjyqësore, heqja dorë, mund të jetë e shprehur, përpara gjykatës ose në ndonjë akt të shkruar, por mund të rezultojë edhe me veprimet konkludente, pra me heshtje, që tipikisht mund të shfaqet nëpërmjet refuzimit për të marrë pjesë në seancat gjyqësore, ose forma të tjera refuzimi.

Gjykata Kushtetuese e ka konsideruar cënim të këtij parimi, mosnjoftimin e rekursit të prokurorit, pasi kjo e ka penguar individin që të marrë pjesë në gjykimin që do të zhvillohej në Gjykatën e Lartë. Në këtë rast arsyetimi i Gjykatës Kushtetuese, ishte se "Nga gjykimi i kësaj çështje në seancën plenare të Gjykatës Kushtetuese, rezultoi se nuk vërtetohet që t'i jetë komunikuar kërkuarit rekursi i prokurorit pranë Gjykatës së Apelit Tiranë. Kolegji penal i Gjykatës së Lartë, e ka gjykuar dhe e ka deklaruar fajtor të pandehurin në mungesë dhe pa pjesëmarrjen e mbrojtësit. Në këtë rast ajo gjykatë ka shkelur neni 31/ç të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, duke i mohuar të drejtën e mbrojtjes kërkuarit, pra është bërë një proces i parregullt ligjor, në kundërshtim me nenin 42/1.

...

Rezultoi gjithashtu se në gjykimin e çështjes në kolegjin penal nuk janë mbajtur parasysht kërkesat e pikave 3 e 4 të nenit 437 të Kodit të Procedurës Penale, për verifikimin e legjitimitetit të palëve dhe të rregullsisë së lajmërimeve.

Në rrethanat e lartpërmendura, konkludohet se kolegji penal nuk ka patur parasysht edhe pikën 1 të nenit 33 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, ku sanksionohet se kushdo ka të drejtë të dëgjohet para se të gjykohej. Ky parim i Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, parashikohet edhe në nenin 6 të Konventës Evropiane për të drejtat e njeriut. Është e qartë se shkeljet e lartpërmendura të lejuara nga kolegji penal i Gjykatës së Lartë, çenojnë parimin e mbrojtjes në gjyq dhe influencojnë drejtëpërsëdrejti negativisht në dhënie të drejtësisë".⁷²⁴

Rasti më tipik dhe më interesant i cënimit të së drejtës për t'u dëgjuar ka qenë situata që megjithëse është siguruar prania e të pandehurit në gjykim, gjykata nuk i ka vënë në dukje të drejtën për t'u dëgjuar në gjykim, si edhe nuk rezulton që prej personit të akuzuar të jetë hequr

722 Vendimi nr.5, datë 15.9.2009 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

723 Vendimi nr.1, datë 20.1.2011 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

724 Vendimi nr.33, datë 24.5.2000 i Gjykatës Kushtetuese.

dorë prej kësaj të drejte. Më konkretisht, Gjykata e Lartë ka arsyetuar se “Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë konstaton se, megjithëse në gjykimin në apel i gjykuari është thirrur, atij nuk i është dhënë e drejta për t’ju drejtuar gjykatës për sa i atribuohet dhe për pretendimet që ai kishte lidhur me fajësinë. Nga procesi verbal i seancës gjyqësore nuk rezulton që të pandehurit ti jetë kërkuar nga gjykata që të ushtrojë të drejtën e tij për t’ju drejtuar asaj dhe as nuk rezulton nëse ai ka dashur ta bëjë një gjë të tillë. Një nga shkaqet e rekursit të paraqitur prej të gjykuarit në Gjykatë të Lartë është se këtij të fundit i është mohuar e drejta e fjalës dhe se gjykata nuk i ka dhënë mundësinë që ai të deklarojë sipas nenit 358 të K.P.Penale. Sipas kësaj dispozitë, kryetari i bën të ditur të pandehurit se ai ka të drejtë të bëjë në çdo fazë të shqyrtimit gjyqësor deklaratimet që i çmon të përshtatshme.

Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, nuk arrin të nxjerrë përfundime të plota me aq sa është mbajtur në proces verbalin gjyqësor dhe duke e konsideruar se e drejta për t’u dëgjuar është një e drejtë e rëndësishme kushtetuese, sanksionuar në nenin 33/1 të saj, gjithashtu edhe një e drejtë procedurale, çmon se vendimi duhet prishur dhe çështja ti kthehet për rigjykim po asaj gjykatë”.⁷²⁵

Nga ana tjetër, Gjykata e Lartë ka sqaruar që pjesëmarrja në gjykim e të pandehurit, për rrjedhojë edhe ushtrimi prej tij i së drejtës për t’u dëgjuar, është fakultative dhe jo detyruese. Kështu, në një rast, Gjykata e Lartë është shprehur se “Pretendimi i prokurorit se ky lloj gjykimi nuk mund të zhvillohet pa praninë e të pandehurit, nuk qëndron. Vërtet në pikën 4 të nenit 405 të K.Pr.P. parashikohet se, kur i pandehuri nuk paraqitet në seancë për arsye të përligjura, gjykata cakton datën e seancës së re dhe urdhëron që të lajmerohet i pandehuri, por ky detyrim duhet kuptuar si një detyrim për gjykatën dhe jo për të pandehurin.

Urdhërimi në këtë rast për lajmërimin e të pandehurit nga gjykata nuk duhet të ngatërrohet me urdhërimin në rastin që parashikon neni 353 i K.Pr.P., për shoqërimin e detyrueshëm të të pandehurit, kur ky i fundit nuk është paraqitur ose është deklaruar në mungesë, në qoftë se prania e tij është e domosdoshme për marrjen e një prove, por jo për pyetjen e tij.

Pjesëmarrja e të pandehurit në gjyq, kur nuk është urdhëruar shoqërimi i detyrueshëm i tij në gjyq, është një e drejtë dhe jo detyrim i tij.

Nga ana tjetër, urdhërimi për lajmërimin e të pandehurit lidhet me të drejtën që Kushtetuta i ka garantuar personit, që ai të dëgjohet përpara se të gjykohej (neni 33). Pra, gjykata është e detyruar që në këto raste të urdhërojë lajmërimin e të pandehurit dhe pasi të ketë kryer këtë detyrim në përputhje me ligjin, në rast të mosparaqitjes së tij, të vazhdojë gjykimin në datën e caktuar me pjesëmarrjen e mbrojtësit”.⁷²⁶

Qendrimi i mësipërm, është plotësuar më tej, nga Gjykata e Lartë, kur në një tjetër rast është shprehur se “Në seancën e datës 08.10.2004, është paraqitur para Gjykatës së Apelit Vlorë, avokati L.Xh. me prokurën nr.2097/601, datë 13.08.2004 të lëshuar po nga i pandehuri A. D. Me prokurën e dytë i pandehuri A.D. ka revokuar prokurën e parë dhe ka caktuar si mbrojtës të tij, avokatin L.Xh.. Edhe avokati L.Xh. ka realizuar mbrojtjen e të pandehurit dhe ka rekursuar vendimin e dhënë nga gjykata e apelit.

Nga sa u analizua më sipër del si konkluzion se i pandehuri është vënë në dijeni të akuzës dhe është mbrojtur në të gjitha shkallët e gjykimit me ndihmën e avokateve të zgjedhur rregullisht prej tij (nenet 48/1 e 2 dhe 109/1 të K.Pr.Penale)

Ka qenë vullneti i të pandehurit për t’u hetuar e gjykuar në mungesë. Nga neni 33 i Kushtetutës dhe 352 i Kodit të Procedurës Penale rezulton se pjesëmarrja dhe prezenca e të pandehurit në gjykim, nuk është detyrim, por e drejtë e të pandehurit. Kur vërtetohet se i pandehuri i fshihet drejtësisë (neni 352/4 K.Pr.Penale) ose nuk deshiron të realizojë të drejtën e paraqitjes para gjykatës (neni 352/1 e 2 K.Pr.Penale), atëherë gjykimi i tij mund të bëhet në mungesë. Vullneti i të pandehurit për t’u gjykuar në mungesë del në mënyrë të shprehur nga disa prokuror të lëshuara

725 Vendimi nr.527, datë 3.10.2001 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

726 Vendimi nr.84, datë 18.2.2004 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

direkt nga ana e tij, të cilat janë analizuar më sipër".⁷²⁷

Gjykata e Lartë, e ka konsideruar shkelje të kësaj të drejte, mos shoqërimin e të pandehurit që mbahej në gjendje të lirë, duke theksuar se kjo shkelje nuk mund të riparohet nëpërmjet caktimit të një mbrojtësi kryesisht. Më konkretisht Gjykata e Lartë u shpreh se "Rezulton se i pandehuri N.B., me vendimin nr.18, datë 31.3.2000 të Gjykatës së rrethit gjyqësor Librazhd, është deklaruar fajtor dhe është denuar perfundimisht me 4 muaj burgim, për veprat penale të favorizimit të prostitucionit mbetur ne tentative në bazë të nenit 114 e 22 të Kodit Penal dhe të fallsifikimit të leternjoftimit në bazë të nenit 189 të Kodit Penal. Në gjykimin në shkallë të parë i pandehuri është njoftuar rregullisht dhe ka marrë pjesë në gjykim ai vetë dhe mbrojtësi i tij N.K.

Mbi ankimin e bërë nga prokurori, gjykata e Apelit ka çelur seancën gjyqësore më datën 16.05.2000 dhe ka konstatuar se i pandehuri dhe mbrojtësi i tij nuk kishin njoftim për gjykimin në këtë gjykatë, prandaj është shtyrë seanca për datën 5.06.2000, me qëllim që të njoftoheshin për datën e gjykimit i pandehuri dhe mbrojtësi. Nga materialet e dosjes rezulton se i pandehuri nuk ka ardhur në dijeni të njoftimit. Për këtë fakt edhe në procesverbalin e seancës gjyqësore të datës 5.06.2000 është shënuar se "adresa e vënë në dosjen hetimore dhe gjyqësore është e pasaktë." Gjithashtu nuk rezulton e provuar ardhja në dijeni të ditës së gjykimit edhe të avokatit të tij N.K. Ndodhur në këto kushte, gjykata e Apelit, ne vend që të zbatonte nenet 349,350 dhe 351 të Kodit të Procedurës Penale, që bëjnë fjalë për përsëritjen e njoftimeve, i ka caktuar të pandehurit kryesisht mbrojtës dhe ka vazhduar gjykimin në mungesë të tij.

Gjykata e Apelit e ka marrë vendimin në shkelje të ligjit, sepse nuk i ka siguruar të pandehurit të drejtën për të marrë pjesë në gjykim dhe për t'u dëgjuar në gjykimin e çështjes në ngarkim të tij në gjykatën e Apelit. Duke mos respektuar nenin 426/1 të Kodit të Procedurës Penale dhe dispozitat që rregullojnë mënyrën e njoftimit të pandehurit ne gjendje të lirë, nenet 140 dhe 141 të Kodit të Procedurës Penale, është lejuar edhe shkelja e Kushtetutës dhe Konventës Europiane të të drejtave të njeriut dhe në kuptim të nenit 128 të Kodit të Procedurës Penale vendimi i gjykatës e Apelit Durrës është absolutisht i pavlefshëm".⁷²⁸

Problematikat e njoftimit të personat që janë në gjendje të lirë ka vijuar në gjykimet në Shqipëri edhe deri në vitin 2023, ku Gjykata e Lartë, ka arsyetuar dhe mbajtur qëndrimin se "23. Kolegji Penal vlerëson se, gjatë gjykimit në shkallë të parë nuk janë respektuar dispozitat për thirrjen dhe njoftimin e të pandehurit. Pavarësisht se gjykata ka konstatuar se i pandehuri nuk kishte dijeni për gjykimin, ajo nuk ka ndërmarrë hapat e tjerë procedural për njoftimin e tij, sipas nenit 140 e vijues të KPP, por është mjaftuar me vazhdimin e gjykimit në prani të mbrojtësit të caktuar kryesisht nga gjykata. Nga procesverbalet e seancës gjyqësore, rezulton se i gjykuari Sh.B. nuk ka pasur dijeni efektive për gjykimin penal në ngarkim të tij dhe në këtë mënyrë, ndaj tij nuk është zhvilluar një proces i rregullt ligjor. Njoftimi i tij pranë banesës, ku familjarët e tij jo vetëm që nuk kanë marrë përsipër njoftimin, por kanë konfirmuar se ai nuk ndodhet në banesë, nuk mund të konsiderohet si një njoftim efektiv.

24. Në çështjen objekt gjykimi, rezulton se si nga ana e prokurorisë në fazën e hetimit paraprak të çështjes, ashtu edhe nga gjykata e shkallës së parë gjatë gjykimit, nuk janë përmbushur detyrimet për njoftimin e personit nën hetim/të pandehurit, konform dispozitave procedurale të parashikuara nga nenet 140-141 të KPP. Nga aktet e fashikullit të gjykimit rezulton se, thirrja dhe njoftimi i të pandehurit nuk është realizuar, madje ndaj tij nuk është caktuar as masë sigurimi në mungesë, kjo me qëllim nxjerrjen në kërkim të personit në hetim.

25. Në vlerësimin e Kolegjit, në këto rrethana procedurale, gjykata e shkallës së parë duhet të vijonte me respektimin e kërkesave të neneve 140 e 141 të KPP, pasi njoftimi i të pandehurit sipas nenit 140/1 të KPP nuk ka dhënë rezultat (sipas parashikimeve të ligjit të kohës). Në asnjë nga aktet, nuk rezulton të jetë urdhëruar kërkimi i të pandehurit në vende të tjera, sipas kërkesave

727 Vendimi nr.764, datë 9.11.2005 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

728 Vendimi nr.706, datë 19.12.2001 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

të nenit 141 të KPP, ku parashikohet se në rast se kërkimi nuk jep rezultat pozitiv, atëherë nxirret vendimi i mosgjetyes në të cilin i caktohet një mbrojtës të pandehurit. Ky moment procedural ka rëndësi në raport me njoftimin e të pandehurit, pasi ligji përcakton se, "njoftimi bëhet duke i dorëzuar një kopje mbrojtësit". Duke mos realizuar njoftimin efektiv të tij, Kolegji vlerëson se të gjykuarit Sh.B. i janë cënauar të drejtat dhe garancitë procedurale, duke filluar nga e drejta për t'u paraqitur personalisht në gjykim, e për pasojë edhe të drejtat që lidhen me paraqitjen e provave shfaqësuese apo lehtësuese, formimin e provës në kontradiktoritet, barazinë e armëve dhe të drejtën efektive të mbrojtjes.

...

32. Në përfundim, Kolegji vlerëson se procesi gjyqësor në shkallë të parë është absolutisht i pavlefshëm, pasi nuk ka mundur thirrjen dhe paraqitjen në gjykim të të pandehurit Sh.B., si dhe nuk ka arritur të garantojë një mbrojtje efektive të të drejtave të tij në këtë proces penal. Kjo pavlefshmëri absolute dhe e pariparueshme në asnjë rrethanë, parashikohet shprehimisht në germën "c", pika 1, të nenit 128 të KPP. Rrjedhimisht, i gjithë procesi gjyqësor i zhvilluar në shkallë të parë është i vesuar në mënyrë të tillë, sa që e vetmja zgjidhje për riparimin e tij gjendet në nenin 441/1-ç të KPP, pra zhvillimi i tij nga e para nga Gjykata e Shkallës së Parë të Juridiksionit të Përgjithshëm Fier, nga një trup tjetër gjyqtarësh (kjo e metë e procesit nuk mund të riparohet as në gjykata e apelit, e cila nuk mund të disponojë mbi një vendim absolutisht të pavlefshëm). Gjykata në rigjykim duhet të kujdeset që të realizojë njoftimin dhe dijeninë efektive të të gjykuarit, si dhe garantimin e mbrojtjes, duke i dhënë mundësinë të gjykuarit Sh.B., të zgjedhë personalisht mbrojtësin e tij të besuar".⁷²⁹

Në mënyrë të kuptueshme, i njëjti standard është ndjekur nga Gjykata e Lartë edhe për të pandehurin që ndodhej në gjendje arresti. Ajo, e ka konsideruar shkelje të kësaj të drejtë, mos shoqërimin e të pandehurit që mbahej në gjendje arresti, në seancat gjyqësore, ndërkohë që prej tij ishte shprehur dëshira për të qenë i pranishëm. Për më tepër Gjykata e Lartë e ka konsideruar si atribut personal të të gjykuarit që të jetë i pranishëm ose të heqë dorë nga kjo mundësi dhe jo e avokatit mbrojtës. Më konkretisht Gjykata e Lartë u shpreh se "Nga shqyrtimi i akteve rezultojnë se, gjykimi në apel është bërë pa pjesëmarrjen e të pandehurit megjithë kërkesën e tij për të marrë vet pjesë personalisht në këtë gjykim, duke ju mohuar e drejta kushtetuese për t'u dëgjuar përpara se të gjykohej, sikurse parashikon neni 33 i Kushtetutës, si dhe dispozitat përkatëse të K.P.P.

Mbas disa seancash të shtyra për shkak të mos sigurimit të pjesëmarrjes së tij në gjykim, në seancën e datës 26.09.2000, mbrojtësi i të gjykuarit deklaroi se i pandehuri ka hequr dorë nga kërkesa e tij për t'u paraqitur në gjykim dhe gjykata mbi këtë bazë ka vendosur gjykimin në mungesë të tij. Në bazë të nenit 50/1 të K.P.P, mbrojtësi ka të drejtat që ligji i njej të pandehurit me përjashtim të atyre që i rezervohen personalisht këtij të fundit.

Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se, në kushtet kur vetë i gjykuari nuk ka revokuar kërkesën e tij për të marrë pjesë në gjykimin në apel dhe një gjë të tillë nuk ja ka autorizuar as mbrojtësit të tij e bëjnë kërkesën e avokatit të pambështetur në ligj. Ky i fundit nuk mund të disponojë për asnjë moment mbi vullnetin e atij që e mbron. E drejta për pjesëmarrje në gjykim është një nga ato të drejta që ligji ia rezervon personalisht të pandehurit dhe është ai që me vullnetin e tij vendos lidhur me prezencën, ose mungesën e tij në seancat gjyqësore.

Mbështetur sa më sipër vendimi i gjykatës së Apelit që duke pranuar heqjen dore nga një person që nuk legjitimohet e bën vendimin të marrë në kumdershtim me ligjin e për pasojë të cënueshëm".⁷³⁰

Qasja e mësipërme, e Gjykatës së Lartë bie në kundërshtim me një vendim të mëparshëm të Gjykatës Kushtetuese, e cila në një tjetër rast, ka lejuar që avokati të shprehet se klienti i tij kërkon që gjykimi të vijojë në mungesë të tij, duke e vlerësuar se ndodhemi përballë

729 Vendimi nr.00-2023-1842 (290), datë 2.11.2023 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

730 Vendimi nr.160, datë 1.3.2001 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

një marrëdhënie mirëbesimi klient-avokat.⁷³¹ Megjithatë duhet theksuar se GJEDNJ ka ruajtur qëndrimin se vendimi për të marrë pjesë ose jo në gjykim, i takon vetë personit dhe nuk mundet që të ushtrohet nga avokati i tij, pa pasur ky i fundit, tagra të posaçme që të deklarojë dëshirën e klientit për të mos marrë pjesë.⁷³²

Në praktikën e Gjykatës së Lartë, është konsideruar shkelje, nënshkrimi i njoftimit nga person tjetër, ndryshe nga i gjykuari, por që në atë çështje janë me interesa të kundërta. Kështu sipas Gjykatës së Lartë *"Nga shqyrtimi i akteve rezulton se gjykimi i çështjes në gjykatën e Apelit është bërë pa pjesëmarrjen e të gjykuarit Xh.M, pasi njoftimi për datën e gjyqit nuk është bërë i rregullt, duke ju mohuar e drejta për t'u dëgjuar përpara se të gjykohet, sikurse parashikon neni 33 i Kushtetutës dhe dispozitat përkatëse të K.P.Penale. Për të garantuar këtë të drejtë, ligjvënësi në nenin 426/1 të K.P.P., i ve detyrë Kryetarit të Kolegjit që të sigurojë pjesëmarrjen e të pandehurit në gjykim nëpërmjet thirrjes së tij. Në dosjen gjyqësore ndodhet flete-thirrja e cila nuk ka nënshkrimin e atij që ka bërë njoftimin, si dhe nuk del nëse H.T., që ka vënë firmën në të, ka marrë apo jo përsipër njoftimin e të pandehurit. Për më tepër, kjo fletë-thirrje është nënshkruar nga H.T., që është një person pozicioni i të cilit lidhur me këtë veper, në raport me të gjykuarin, është në interesa të kundërta".*⁷³³

Gjykata e Lartë ka konsideruar shkelje edhe kur njoftimet nënshkruhen nga persona që nuk identifikohen se çfarë lidhje kanë me personat që kërkohet të thirren në gjykim. Sipas Gjykatës së Lartë, *"Në gjykimin e zhvilluar në gjykatën e Apelit Tiranë, në seancën e datës 05.04.2006 janë dërguar nga gjykata dy fletëthirrje, njera për të gjykuarin E.K. dhe tjetra për avokatin e tij I.M., të zgjedhur nga vetë i gjykuari E.K. me prokurën nr.9111 Rep. dhe nr.671 Kol., të hartuar me datë 31.10.2005. Në fletëthirrjen e drejtuar të gjykuarit E.K., ka nënshkruar se ka marrë dijeni një person me emrin A.K., ndërsa në fletëthirrjen drejtuar avokatit I.M. ka firmosur një person me emrin L.V.*

Gjykata e Apelit Tiranë, pa analizuar faktin nëse i gjykuari E.K. dhe avokati i tij kishin marrë apo jo dijeni për datën e seancës gjyqësore, dhe pa sqaruar se çfarë lidhje kanë personat që kanë nënshkruar në fletëthirrjet respektive me personat të cilëve iu drejtohen këto fletëthirrje, duke vepruar në kundërshtim me nenet 349, 351, 352 dhe 353 të K.Pr.Penale, ka deklaruar mungesën e të gjykuarit E.K.. Po ashtu gabimisht ka vepruar dhe kur ka bërë zëvendësimin e avokatit I.M., të zgjedhur prej të gjykuarit, me avokatin N.G.J., të caktuar kryesisht nga gjykata. Duke qenë se, si njoftimi i të gjykuarit E.K. ashtu dhe njoftimi i mbrojtësit të tij ishin të dyshimtë, për shkak të nënshkrimeve në të të personave që nuk identifikohen se ç'lidhje kanë me vetë ata, si deklarimi i mungesës ashtu dhe zëvendësimi i avokatit të zgjedhur me një avokat të caktuar kryesisht (i cili për më tepër nuk kërkon as dhe një afat minimal për t'u njohur me materialet e çështjes), tregon qartë se të gjykuarit nuk i është krijuar mundësia për një mbrojtje sa me të efektshme nga kjo gjykatë. Ashtu siç parashikon dhe neni 6/b i Konventës Evropiane të të drejtave të njeriut, gjykata ka detyrim ligjor për t'ia krijuar këtë mundësi të gjykuarit në mungesë, gjë e cila në rastin konkret nuk është bërë nga gjykata e apelit, duke vepruar kështu dhe në kundërshtim me nenet 49 e 51 të K.Pr.Penale. Po ashtu dhe neni 33/1 i Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë garanton që gjithkush ka të drejtë të dëgjohet, prandaj gjykata e apelit ka patur detyrimin ligjor të njoftonte të gjykuarin për datën dhe orën e gjyimit dhe të verifikonte nëse kishte marrë dijeni. Më pas mbetet në dëshirën dhe vlerësimin e këtij të fundit nëse dëshiron të marrë pjesë apo jo në gjykim e më pas të deklarojë mungesa e tij, kur nuk ekzistonin shkaqe ligjore për mosparaqitjen e tij. Mirëpo që të arrihet në këtë konkluzion, gjykata ka detyrimin të njoftojë për datën dhe orën e gjyimit, të pandehurin dhe ky njoftim nuk duhet të jetë i dyshimtë, përndryshe gjykata duhet të përsërisë fletëthirrjen. Në rastin konkret në fletëthirrjen drejtuar të gjykuarit për seancën e datës 05.04.2006,

731 Vendimi nr.124, datë 27.9.2001 i Gjykatës Kushtetuese.

732 GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Cani kundër Shqipërisë", aplikimi nr.11006/06, datë 6.3.2012.

733 Vendimi nr.677, datë 20.11.2002 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

ka nënshkruar shtetesja A.K. dhe Gjykata e Apelit Tiranë, pa analizuar fare këtë moment, pra pa sqaruar fare lidhjen mes të tyre, ka deklaruar mungesën e të gjykuarit. Po ashtu, pa analizuar se ç'lidhje ka personi me emrin L.V., që ka nënshkruar në fletëthirrjen e drejtuar avokatit të zgjedhur nga i gjykuari E.K., pra pa u qartësuar nëse ky avokat ka marrë apo jo dijeni për datën e seancës, ka bërë zëvendësimin e tij me avokatin e caktuar kryesisht. Në këtë rast gjykata ka vepruar në kundërshtim me kërkesat e nenit 351/1 të K.Pr.Penale, pasi vetëm kur ajo të bindej se i gjykuari kishte marrë dijeni, pra ishte njoftuar për datën e seancës dhe pa asnjë shkak të ligjshëm nuk paraqitej në seancë. Respektimi me rigorozitet nga gjykata i kërkesave të këtij neni i garantonte të pandehurit të drejtën dhe mundësinë për t'u mbrojtur për sa akuzohet dhe nëse ka shkaqe, kërkon të verë në vend të drejtat që mund t'i jenë shkelur nga organi i akuzës".⁷³⁴

Gjithashtu, sipas jurisprudencës së Gjykatës së Lartë, për personat që gjykohen në gjendje të lirë, nuk mund të bëhet njoftimi duke ndjekur rregullat e njoftimit të personave që janë të ndaluar apo në gjendje arresti. Për rrjedhojë njoftimi nuk mund të bëhet nëpërmjet strukturave të Policisë së Shtetit, siç me të drejtë arsyeton Gjykata e Lartë se "Nga shqyrtimi akteve rezulton se gjykimi i çështjes në gjykatën e Apelit është bërë pa pjesëmarrjen e të gjykuarit V.D. Kolegji çmon se në këto rethana atij i është mohuar e drejta për tu dëgjuar përpara se të gjykohej, sikurse parashikon neni 33 i Kushtetutës dhe dispozitat përkatëse të K.P.Penale. Për garantimin e kësaj të drejte, ligjvënësi në nenin 426/1 të K.P.P., i ve detyrë kryetarit të kolegjit që të sigurojë pjesëmarrjen e të pandehurit në gjykim nëpërmjet thirrjes së tij. Në dosjen gjyqësore nuk ndodhet asnjë akt, nga i cili të dalë se i pandehuri është njoftuar për ditën dhe orën e gjykimit, por ndodhen disa akte njoftimi për Komisaratin e Policisë Mirditë në një kohë që i pandehuri nuk ishte në gjendje arresti, por i lirë dhe njoftimi i tij duhej të bëhej sipas procedurës që parashikohet në nenin 140 e 141 të K.P.P. Për pasojë nuk ka konfirmim me shkrim nga i pandehuri për datën dhe orën e gjykimit.

Në këto kushte, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë arrin në përfundimin se Gjykata e Apelit ka vepruar në kundërshtim me nenin 426/1 dhe 140 e 141 të K.P.P., duke mos marrë masat e domosdoshme ligjore për thirrjen e të pandehurit në gjykim. Për pasojë, në bazë të nenit 128, pika 1, gërma "c" të K.P.P., Kolegji çmon se gjykimi në apel për shkak të mosrespektimit të dispozitave që lidhen me thirrjen e të pandehurit në gjykim, është i pavlefshëm".⁷³⁵

Një tjetër rast i konsideruar si shkelje, ka qenë edhe mos marrja e konfirmimeve që fletë-thirrjet e dërguara nga gjykata janë marrë realisht nga i pandehuri, siç rezulton nga arsyetimi vijues i Gjykatës së Lartë se "Nga aktet e administruara rezulton se gjykimi i çështjes në gjykatën e apelit është bërë pa pjesëmarrjen e të gjykuarit dhe nuk rezulton që të jetë bërë njoftimi i tij në përputhje me dispozitat procedurale. Në këto kushte të gjykuarit i është mohuar e drejta për t'u dëgjuar përpara se të gjykohej, siç përcakton neni 33 i Kushtetutës. Pjesëmarrja në gjykim e avokatit të caktuar nga familjarët, nuk do të thotë se janë realizuar të drejtat e të pandehurit, sepse i gjykuari nuk ka shfaqur pëlqim që gjykimi të zhvillohet në mungesë të tij. Në nenin 426/1 të K.Pr.P., i vihet detyrë kryetarit të kolegjit që të sigurojë pjesëmarrjen e të pandehurit në gjykim nëpërmjet thirrjes së tij. Në dosjen gjyqësore janë nisur 3 fletë thirrje për të pandehurin A. G., të cilat mbajnë shënimin se nuk ndodhet këtu dhe ato nuk i janë dorëzuar asnjë personi, duke vepruar në kundërshtim me dispozitat procedurale lidhur me njoftimet (nenet 140-141 të K.Pr.P.). Thirrja e personit në gjykim realizohet nëpërmjet letërthirrjes, por vetëm fakti që është nisur letërthirrja nuk do të thotë se i pandehuri ka marrë dijeni për ditën e gjykimit të çështjes në ngarkim të tij, prandaj gjykata duhet të sigurohet nëse thirrja është realizuar ose jo në përputhje me ligjin dhe ne varësi të shkaqeve të mosparaqitjes, në respektim të përcaktimeve ligjore zhvillon gjykimin e çështjes në mungesë të të akuzuarit, natyrisht duke i siguruar mbrojtjen me avokat".⁷³⁶

734 Vendimi nr.686, datë 31.10.2007 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

735 Vendimi nr.615, datë 6.11.2002 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

736 Vendimi nr.164, datë 9.4.2003 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

Gjykata e Lartë e ka konsideruar shkelje të kësaj të drejtë edhe mosnjoftimin e të pandehurit që mbahej në gjendje arresti, duke arsyetuar se “Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë arrin në përfundimin se vendimi i Gjykatës Ushtarake të Apelit Tiranë Nr.68, datë 22.9.2000, duhet të prishet edhe për faktin tjetër se në kundërshtim me nenin 33/1 të Kushtetutës dhe të nenit të 128 pika 1, gërma c, të K.P.P., megjithë insistimin e të gjykuarit që të marrë pjesë në gjykimin në gjykatën e Apelit, nuk është bërë e mundur realizimi i pjesëmarrjes së tij. Gjykimi në apel është bërë në mungesë të të gjykuarit, i cili ka qenë në gjendje arresti dhe duhej të thirrej për gjykim në përputhje me kërkesat e nenit 139 të Kodit të Procedurës Penale.”.⁷³⁷

Mosnjoftim i personit nën akuzë dhe për rrjedhojë cënim të së drejtës për t’u dëgjuar, kemi edhe në rastin kur megjithëse njoftimi është realizuar, diferenca midis kohës së marrjes së njoftimit dhe zhvillimit të seancës gjyqësore, ka qenë jashtëzakonisht e shkurtër. Kështu Gjykata e Lartë është shprehur se “Nga shqyrtimi i akteve rezulton se, gjykimi në apel është bërë në mungesë të të gjykuarit V.H. dhe të mbrojtësit të tij, av. K.S. Të gjykuarit i është dorëzuar flet-thirrja në datën 10.10.2000, ora 9.00 ndërkohë që gjykimi i çështjes ishte caktuar që të zhvillohej po këtë ditë në orën 10.00, duke mos i dhënë mundësi për paraqitje në seancë. Ndërsa për mbrojtësin e tij, në dosje lajmërimi për datën e gjykimit, por ajo nuk është e konfirmuar që të jetë marrë prej tij. Gjykata e Apelit Vlorë gabimisht i ka konsideruar të njoftuar të dy palët me shpallje dhe flet-thirrje dhe ka vazhduar gjykimin në mungesë, duke shkelur nenin 426/1 të K.P.P. Në bazë të tij jo vetëm që nuk mund të bëhet njoftimi me shpallje, por dhe afati i paraqitjes nuk mund të jetë më i vogël se 10 ditë. Në këto kushte, mospjesmarrja e të pandehurit në gjykim, por për faj të Gjykatës, ka bërë që të mos realizohet e drejta për mbrojtje garantuar nga Kushtetuta dhe ligji procedural penal. Në kundërshtim me nenin 33 të Kushtetutës dhe nenet 139/1,2 e 426/1 të K.P.P., të gjykuarit i është mohuar e drejta për tu dëgjuar përpara se ai të gjykohej.

Sikurse arsyetohet më sipër, në bazë të nenit 128, pika 1, gërma “c”, të K.P.P., Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se, aktet procedurale, të bëra në gjykimin e zhvilluar në gjykatën e Apelit Vlorë, për shkak të mosrespektimit të dispozitave që lidhen me thirrjen e të pandehurit të arrestuar në gjykim janë absolutisht të pavlefshme. Në këto kushte vendimi i Gjykatës së Apelit Vlorë, duhet të prishet dhe aktet duhet ti kalojnë për rishqyrtim po asaj gjykatë, me tjetër trup gjykues”.⁷³⁸

Shkelje konsiderohet edhe rasti, kur mos pjesëmarrja e të pandehurit që ndodhej në gjendje arresti, nuk mund të bëhej për shkaqe të pavaruar prej tij, siç ka konstatuar Gjykata e Lartë, në një rast, kur arsyetoi se “Në zbatim të nenit 426, pika 1 të Kodit të Procedurës Penale, gjykata e apelit, me shkresën e datës 30.09.2003 dërguar Komisarariatit të Policisë Berat, ka urdhëruar që i pandehuri i paraburgosur, N.D., krahas njoftimit për ditën dhe orën e zhvillimit të gjykimit, të shoqërohej për në këtë gjykatë, nëqoftëse dëshironte për të marrë pjesë në të. Në shkresën në fjalë, i pandehuri ka vënë shënimin se “dua të marr pjesë vetë në gjykim”.

Nga procesi verbal gjyqësor i gjykatës të apelit, i seancës gjyqësore të datës 8.10.2003, del se i pandehuri N.D. nuk është paraqitur në gjykim, mbasi “...Komisariati i Policisë Berat nuk e shoqëron të pandehurin, në seancën e sotme gjyqësore, për shkak të ngarkesës së madhe”.

Po ashtu, simbas këtij procesi verbal, gjykata e apelit, lidhur me njoftimin e të pandehurit, për ditën dhe orën e zhvillimit të gjykimit dhe për vullnetin e tij për të marrë ose jo pjesë në gjykim, ka pranuar se i pandehuri i paraburgosur N.D. “...nga aktet rezulton se ka dijeni dhe ka kërkuar të marrë pjesë në gjykim”.

Duke patur parasysh sa u paraqit, del se i pandehuri i paraburgosur N.D., ndonëse në mënyrë të qartë e kishte shprehur vullnetin për të marrë pjesë në gjykim, nuk është paraqitur në gjykatën e apelit për shkaqe që nuk vareshin prej tij.

Megjithëse e ndodhur në këto kushte, Gjykata e Apelit Vlorë, ka vendosur “Të zhvillohet gjykimi në mungesë, për të pandehurin N.D., pasi nga aktet rezulton se ka dijeni, por nuk mund të

737 Vendimi nr.94, datë 8.2.2001 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

738 Vendimi nr.323, datë 30.5.2001; nr.47, datë 22.1.2003 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

paraqitet në seancën gjyqësore, sepse nuk e shoqëron Komisariati i Policisë Berat, për shkak të ngarkesës së madhe”.

Lidhur me sa u paraqit dhe bazuar në dispozitat e Kodit të Procedurës Penale, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se vendimi i ndërmjetëm i datës 8.10.2003 i Gjykatës së Apelit Vlorë, i cili ka lejuar zhvillimin e gjykimit për shqyrtimin e ankimit të të pandehurit të paraburgosur N.D., në mungesë të tij, është haptazi i paligjshëm.

...

Po ashtu, duke vepruar në kundërshtim me urdhërimin e ligjit, gjykata e apelit ka cenuar rëndë dhe të drejtën e të pandehurit N.D., për të marrë pjesë dhe për t'u dëgjuar në gjykim, e drejtë kjo e garantuar nga neni 33 i Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë”.⁷³⁹

Një tjetër shkelje e kësaj të drejtë kushtetuese, është konsideruar rasti, ku së pari njoftimet nuk janë bërë të rregullta dhe së dyti, nga vetë akti i përfaqësimit lëshuar në favor të avokatit mbrojtës, nuk del qartë, që të jetë hequr dorë shprehimisht nga kjo e drejtë. Sipas Gjykatës së Lartë, “Nga aktet e ndodhura në dosje del se, gjykimi i zhvilluar në gjykatën e Apelit Durrës është zhvilluar në mungesë të të gjykuarve A.H., E.T. dhe R.S., të tre me masë sigurimi personal arrest në burg, në mungesë.

...

Në dosjen objekt shqyrtimi, ndodhet një shkresë me datë 21.2.2003, e perpiluar nga kjo gjykatë dhe drejtuar Komisarariatit të Policisë Elbasan, me të cilën kërkohej që tre të gjykuarit të njoftoheshin se në datën 18.3.2003, ora 10.30, çështja në ngarkim të tyre do të merrej në shqyrtim dhe se ata, për këtë njoftim, duhej që të shprehnin vullnetin e tyre me akt të shkruar, nëse do merrnin ose jo pjesë në gjykim.

Akti në fjalë nuk ka asnjë shënim, qoftë të bërë nga të gjykuarit, qoftë të bërë nga një person tjetër, që të provojë se ata kanë marrë dijeni për njoftimin, si dhe të kenë shfaqur vullnetin për të marrë ose jo pjesë në gjykim.

Përveç këtij akti, në dosje nuk ka asnjë akt tjetër që të vërtetojë se tre të gjykuarit janë njoftuar për ditën dhe orën e zhvillimit të gjykimit.

Bazuar në sa u paraqit, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se, njoftimi i të gjykuarve për ditën dhe orën e zhvillimit të gjykimit nga ana e gjykatës të apelit nuk është kryer.

Simbas proces verbalit gjyqësor të seancës së parë dhe të dytë të gjykimit të datave 18.3.2003 dhe 9.4.2003, del se ne veprimet paraprake, gjatë kontrollit të paraqitjes të palëve, gjykata ka konstatuar se tre të gjykuarit nuk janë paraqitur në gjykim.

Megjithëse e ka konstatuar një gjë të tillë, gjykata e apelit nuk ka kryer asnjë veprim, si në drejtim të verifikimit për kryerjen ose jo të njoftimit të të gjykuarve për të marrë pjesë në gjykim, ashtu dhe për sqarimin e shkakut të mosparaqitjes së tyre.

...

Në dosjen objekt shqyrtimi ndodhen dy prokura në emër të të gjykuarve A.H. dhe E.T., përkatësisht të datave 23.1.2002 dhe 26.1.2003.

Prokura në emër të të pandehurit A.H., me të cilin ai ka autorizuar mbrojtësin e tij me të drejtën “për të më përfaqësuar në të gjitha shkallët e gjykimit”, është perpiluar në kohën që organi i prokurorisë vazhdonte kryerjen e hetimit paraprak.

Prokura në emër të të pandehurit E.T., me të cilën ai ka autorizuar mbrojtësin e tij, për shkak se do të largohej jashtë shtetit që të “ndjekë çështjen në gjykatën e apelit dhe në gjykatën e Lartë, duke me përfaqësuar mua me ankimet përkatëse, duke i firmosur në emrin tim dhe për llogarinë time”, është periluar 10 ditë mbas dhënies të vendimit nga gjykata e shkallës së parë.

Siç shikohet në prokurat e permendura, fjalët “përfaqësim” dhe “të ndjekë çështjen” nuk tregojnë në mënyrë të drejtperdrejtë dhe të qartë vullnetin e të gjykuarve për të mos marrë pjesë në gjykim dhe as vullnetin për t'u mbrojtur, duke qenë në mungesë, nga mbrojtës të zgjedhur.

*Duke qenë prokurat në këto kushte, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se ato nuk e justifikojnë moskryerjen e veprimeve nga gjykata e apelit, si përsa i përket mos thirrjes së të gjykuarve në gjykim, ashtu dhe mos verifikimit të shkakut të mos paraqitjes së tyre në të”.*⁷⁴⁰

Në tërësi, jurisprudenca e Gjykatës së Lartë ka qenë konsekuente në konsiderimin si cënim të së drejtës për t’u dëgjuar dhe për rrjedhojë për t’u mbrojtur, në rast se njoftimet për të pandehurin, si në gjendje të lirë, apo në gjendje arresti, për arsye të ndryshme nuk janë njoftuar nga ana e gjykatave.⁷⁴¹

Së fundmi, Gjykata e Lartë në mënyrë mjaft interesante ka lidhur, detyrimin për arsyetimin e vendimeve gjyqësore, me të drejtën për t’u dëgjuar. Më konkretisht Gjykata e Lartë ka mbajtur qëndrimin se “20. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë thekson se vendimi gjyqësor penal, si në rastin e fajësisë apo pafajësisë së të pandehurit, duhet të jetë i arsyetuar. Ky detyrim rrjedh jo vetëm nga neni 142(1) i Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, që përcakton se: “1. Vendimet gjyqësore duhet të jenë të arsyetuara”, por edhe nga dispozitat respektive të Kodit të Procedurës Penale të sipërcituara. Arsyetimi i vendimit, si kusht i domosdoshëm për vlefshmërinë e vendimit penal, nuk plotësohet kur gjykata riprodhon mekanikisht përmbajtjen tërësore (fjalë për fjalë) të provave, ashtu siç i janë referuar nga prokuroria në kërkesën për gjykim, apo si i ka konstatuar gjatë gjykimit, ashtu edhe kur ai nuk i përmend fare provat që merr për bazë në dhënien e vendimit (përfshirë edhe argumentin pse nuk i pranon provat e kundërta). Kolegji vëren se shtimi artificial i volumit fizik të një vendimi gjyqësor penal, me riprodhimin tërësor të çdo akti apo prove që ndodhet në fashikullin e gjykimit, nuk e bën vendimin më të mirë apo më të arsyetuar, madje përkundrazi mund të prodhojë efektin e kundërt që e bën vendimin gjyqësor më të vështirë për tu kuptuar. Kjo paraqitet me rëndësi, pasi vendimi i gjykatës nuk i drejtohet vetëm profesionistëve të së drejtës, por palëve, nga të cilat i pandehuri shpesh herë është person që nuk ka formim të mjaftueshëm juridik. Vendimi gjyqësor duhet të jetë i qartë dhe i kuptueshëm dhe siç parashikon neni 383(1)(ç) i KPrP të përmbajë “1...ç parashtimin e përmbledhur të rrethanave të faktit dhe provat mbi të cilat bazohet vendimi, si dhe arsyet për të cilat gjykata i quan të papranueshme provat e kundërta.” Jo më kot, ligji procedural penal përdor termin “e përmbledhur”, pasi kërkon nga gjykata që në kuadër të arsyetimit të vendimit, kjo të mund të “kullojë” faktet, rrethanat dhe provat e administruara gjatë gjykimit, dhe të evidentojë vetëm ato elementë që kanë rëndësi të drejtpërdrejtë për çështjen, e që ndikojnë sipas arsyetimit të gjykatës, në arritjen e përfundimit për themelin e çështjes (d.m.th fajësinë apo pafajësinë e të pandehurit). Arsyetimi i vendimit gjyqësor është i lidhur drejtpërdrejtë me respektimin e standardit të procesit të rregullt ligjor. Kur Kushtetuta parashikon në nenin 33(1) të saj se “1. Kushdo ka të drejtë të dëgjohet para se të gjykohe”, përmbledh në vetvetë dy koncepte themelore, i pari ai i dëgjimit të palëve dhe i dyti ai i gjykimit të çështjes. Në lidhje me këtë koncept të dytë, të gjykosh do të thotë të vlerësosh faktet, të thuash çfarë përfundimi faktik rrjedh prej provave të pranuar në proces dhe pasi të bësh këtë, ti mbivendosësh faktit të konstatuar, kuptimin e ligjit të zbatueshëm, për të evidentuar nëse fakti në fjalë futet apo jo në elementët e veprës penale që parashikon Kodi Penal. Arsyetimi në këtë drejtim, është *conditio sine qua non*, për vlefshmërinë e vendimit gjyqësor”.⁷⁴²

Nga ky vendim del që qartazi se e drejta për t’u dëgjuar lidhet me të drejtën për t’u mbrojtur. Nga ana tjetër, kohët e fundit, po shihet një tendencë nga ana e gjykatave për të

740 Vendimi nr.519, datë 8.10.2003 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

741 Shih edhe vendimet nr.162, datë 1.3.2001; nr.436, datë 3.7.2001; nr.561, datë 16.10.2001; nr.95, datë 6.2.2002; nr.114, datë 13.2.2002; nr.119, datë 13.2.2002; nr.155, datë 20.2.2002; nr.195, datë 21.3.2002; nr.276, datë 18.4.2002; nr.387, datë 13.6.2002; nr.465, datë 23.7.2002; nr.570, datë 23.10.2002; nr.29, datë 3.3.2003; nr.31, datë 23.3.2004; nr.48, datë 16.1.2008; nr.00-2010-1208 (843), datë 22.9.2010; nr.00-2011-212 (41), datë 23.2.2011; nr.00-2012-261 (52), datë 22.2.2012; nr.00-2013-871 (119), datë 3.4.2013 dhe nr.00-2013-861 (133), datë 17.4.2013 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

742 Vendimi nr.00-2023-2015 (340), datë 7.12.2023 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

arsyetuar vendimet e tyre në mënyrë sa më të tejzgjatura, që në fakt rrezikon që t'i bëj këto vendime të pakuptimta dhe shpesh herë të çënojnë të drejtën e mbrojtjes së vetë të personave që ndodhen në gjykim.

E drejta për t'u dëgjuar nuk konsiderohet e cënuar nëse rezulton se personi është arratisur. Kështu, nëse nga prokuroria dhe gjykata, janë bërë të gjitha përpjekjet dhe është tentuar njoftimi i tij në të gjitha format, si në vendbanimin e fundit, ashtu edhe nepërmjet strukturave të policisë dhe ka rezultuar se personi i fshihet drejtësisë, atëherë ai nuk mundet që të pretendojë cënim të së drejtës për t'u dëgjuar.⁷⁴³

Nga ana e saj, Gjykata e Lartë, në një çështje është shprehur për mospranimin e kthimit të një çështje për rigjykim me qëllim ripërsëritjen e hetimit gjyqësor, përderisa nuk tregohet se cilat veprime kërkohej që të përsëriteshin, apo cilat prova do të duhej të paraqiteshin që kishin lidhje me çështjen. Fakti që personi i ishte fshehur drejtësisë dhe më vonë ishte kapur, nuk ishte arsye e mjaftueshme për të vendosur riçeljen e hetimit gjyqësor.⁷⁴⁴

Në një tjetër çështje, Gjykata Kushtetuese është shprehur se duke qenë se nga aktet e çështjes diltë qartë që personi që ishte gjykuar kishte pasur dijeni për fillimin e procesit penal në ngarkim të tij, por kishte zgjedhur që t'i fshihej drejtësisë, atëherë nuk mund të pretendonte cënim të së drejtës për t'u dëgjuar. Kjo situatë rezultonte nga fakti se të gjitha njoftimet janë bërë në adresën e deklaruar zyrtarisht në prokurën e redaktuar por edhe në adresa të tjera, që kanë rezultuar nga të dhënat që kishin organet e tjera shtetërore. Mbi të gjitha, i gjykuari, kishte pasur mundësi të përfaqësohet nga avokati i tij gjatë hetimit dhe gjykimit. Edhe pse kishte pasur mundësi të përfaqësohej në gjykim përmes avokatit të tij, individit se bashku me familjen e tij, përfshirë dhe bashkëshorten kishin zgjedhur të largohen nga vendi dhe të mos marrin pjesë në procesin penal, duke treguar se ka pasur qëllim për t'ju fshehur drejtësisë. Duke qenë se ndodhej familjarisht jashtë shtetit dhe ishte bashkëshortja e tij që kishte ndihmuar në redaktimin e prokurës, rezulton qartë se i gjykuari kishte dijeni për veprën penale që akuzohej, gjykimin që po zhvillohej dhe kishte zgjidhur vetë të mbrohej në këtë mënyrë.⁷⁴⁵

Gjykata Kushtetuese, e ka konsideruar se personi i fshihet drejtësisë edhe në rastin kur gjykatat e zakonshme kanë bërë të gjitha përpjekjet për gjetjen dhe njoftimin e tij. E rëndësishme në këtë rast ka qenë njoftimi i familjarëve apo të afërmëve të tjerë, pavarësisht se vetë personi nuk rezulton që të jetë njoftuar apo të ketë caktuar vetë ndonjë mbrojtës. Në këtë rast është marrë i mirëqenë mbrojtësi i caktuar nga njëri prej familjarëve.⁷⁴⁶

Duke ndjekur gjetjet e përpunuara nga jurisprudenca e saj, se jo çdo shkelje përbën cënim të së drejtës për një proces të rregullt ligjor, Gjykata Kushtetuese ka konstatuar, në lidhje me të drejtën për t'u dëgjuar dhe gjykimin në mungesë se pranimi i kërkesës për rivendosje në afat kishte riparuar shkeljen që kishin bërë gjykatat më parë, duke mos njoftuar të pandehurin, kur për më tepër dihej edhe vendndodhja e tij.⁷⁴⁷

Gjykata Kushtetuese, ka gjykuar edhe kërkesat për dhënie autorizimi për vendosje masash kufizuese ndaj një deputeti dhe që shqyrtohen nga Kuvendi. Në këtë çështje Gjykata Kushtetuese, ka arsyetuar nëse e drejta për t'u dëgjuar shtrihet edhe në këtë lloj procedurë parlamentare dhe ka konkluduar se e drejta për t'u dëgjuar shtrihet edhe në këtë lloj procedurë parlamentare, por jo në çdo fazë të kësaj procedurë. Kështu, fakti që individit ka pasur mundësinë të shprehet në një strukturë të brendshme të Kuvendit (Këshilli i Mandatëve, Rregullores dhe Imuniteteve), dhe mbrojtja e tij është pasqyruar në aktet që i janë përcjellë seancës plenare

743 Vendimi nr.23, datë 23.4.2001 i Gjykatës Kushtetuese

744 Vendimi nr.257, datë 14.5.2003 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

745 Vendimi nr.45, datë 10.10.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

746 Vendimi nr.26, datë 8.5.2012 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimet nr.33, datë 24.5.2012; nr.39, datë 26.7.2013; nr.8, datë 27.2.2014 dhe nr.40, datë 6.7.2016 të Gjykatës Kushtetuese.

747 Vendimi nr.49, datë 29.9.2014 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.14, datë 21.6.2022 të Gjykatës Kushtetuese.

të Kuvendit, tregon se në këtë rast e drejta e tij për t'u dëgjuar ishte realizuar dhe nuk përbën shkelje mos dëgjimi i tij në seancë penale apo mënyra e votimit nga Kuvendi.⁷⁴⁸

E drejta për t'u dëgjuar lidhet edhe me gjykimet që janë zhvilluar kundrejt shtetasve shqiptarë jashtë vendit, vendimi i të cilave kërkohet që të njihet dhe t'i jepet fuqi juridike në vendin tonë. Për këtë arsye, Gjykata e Lartë ka bërë dhe një analizë se si duhet që gjykatat më të ulta të vlerësojnë nëse mund të njihet dhe t'i jepet fuqi juridike një vendimi penal të dhënë një shtet të huaj, duke vlerësuar nëse personi është njoftuar apo jo rregullisht për procesin që po zhvillohej kundër tij, pra edhe nëse ka pasur mundësi të ushtrojë të drejtën e tij për t'u dëgjuar. Më konkretisht, Gjykata e Lartë, ka arsyetuar se *"Kolegji Penal çmon se për të arritur në një përfundim të tillë Gjykata e Apelit Durrës duhet t'i ishte referuar nenit 509 të K.Pr.Penale dhe të kishte kërkuar nëpërmjet Ministrisë tonë të Drejtësisë informacion në lidhje me procedurën e ndjekur për njoftimin e të gjykuarit M.B. gjatë procesit gjyqësor të zhvilluar në Gjykatën e Padovas dhe bazën ligjore ku janë mbështetur këto procedura të njoftimit (të përkthyer zyrtarisht). Kjo për shkak se nga përmbajtja e vendimit gjyqësor me nr.1025/02, datë 18.07.2002 të kësaj gjykate rezulton vetëm që ai është i pagjetur (në mungesë - i ikur) dhe nuk ka asnjë informacion për procedurën e ndjekur për njoftimin.*

*Vetëm pasi të administrojë akte të tilla, Gjykata e Apelit Durrës mund të arrijë në përfundime të sakta nëse vërtet nuk është ndjekur procedura ligjore për njoftimin e të gjykuarit M.B., gjë që do sjellë edhe mospranimin e kërkesës për njohjen e vendimit penal të Gjykatës Italiane".*⁷⁴⁹

Nisur nga fakti që gjykatat kanë pasur problematika në lidhje me gjykimet në mungesë, ku shpesh herë persona të ndryshëm, janë gjykuar pa pasur dijeni reale, ose të paktën nuk dokumentohej kjo dijeni, për procesin që po zhvillohej, ligjvënësi, ka ndërhyrë me reformën e vitit 2017, në dispozitat e Kodit të Procedurës Penale, duke garantuar më shumë mundësinë e rihapjes së procesit të gjykuarit në mungesë. Këto ndryshime u interpretuan nga Gjykata e Lartë, e cila u shpreh se *"45. Ndryshimet legjislative procedural në vitin 2017, Ligjin nr.35/2017 kanë bërë rregullimet e nevojshme në funksion të garantimit të së drejtës së pjesëmarrjes, duke lënë mundësitë procedural të dënuarit që është gjykuar në mungesë për të rihapur procesin. Kështu në rastin kur i pandehuri nuk ka patur mundësi të respektojë afatin e ankimit për shkak të rastit faktor ose të forcës madhore mund të kërkojë rivendosjen në afat të ankimit sipas neneve 147 dhe 412/1 të KPP. Ndërsa në rastin kur është gjykuar në mungesë dhe nuk ka patur dijeni për procesin gjyqësor në ngarkim të tij, mund të kërkojë rishikimi i vendimit sipas nenit 450 shkronja e) që parashikon se kur personi është gjykuar në mungesë sipas nenit 352 të këtij Kodi, ka mundësin ligjore që të kërkojë rigjykimin e çështjes.*

...

48. Në rast të këtyre dy kërkesave të cilat kërkojnë paraqitjen e tyre brënda afatit procedural të paracaktuar nga KPP, Kolegji vlerëson të theksojë se në kushtet kur i dënuari S.B. nga data e ekstradimit në Shqipëri ka qënë në pritje të zhvillimit të gjykimet në Gjykatë e Lartë, afati i tij për paraqitjen e njërit nga mjetet e sipërpërmenduar rivendosje në afat ose rishikimi, afati duhet t'i fillojë nga dita e marrjes dijeni të këtij vendimi të mospranimit të rekursit në Gjykatën e Lartë që ka konstatuar përdorimin e mjetit të gabuar të ankimit. Ky qëndrim i Kolegjit Penal është në përputhje me jurisprudencën e GJEDNJ, interpretimin joformal të dispozitave mbi afatet e ankimeve lidhur me momentin e vënies në dijeni mbi vendimin, bazuar në parimin e zbatimit të drejtpërdrejtë të KEDNJ sipas interpretimit dinamik të bazës ligjore të bërë në pjesën arsyetuese të këtij vendimi.

49. Kolegji vlerëson se, pretendimet e të gjykuarve për mosrespektim të parashikimeve ligjore në lidhje me njoftimin dhe vlerësimit të nenit 151 të KPP, në momentin që Kolegji vlerëson se,

748 Vendimi nr.75, datë 22.12.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

749 Vendimi nr.00-2014-785 (39), datë 12.2.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

duhet të ishin ushtruar mjete të tjera procedurale (rivendosje ose rishikim), për faktin se rekursi është ushtruar nga mbrojtës pa tagra, janë pretendime që nuk mund të merren parsysh, pasi procesi gjyqësor ndaj të gjykuarve nuk është zhvilluar në respektim të ligjit procedural penal dhe në shkelje të drejtës procedural e kushtetuese për pjesëmarrjen në gjykim, nga një përfaqësues i caktuar sipas ligjit.

...

55. Nga ana e të dënuarve duhet të kërkohej rivendosja në afat për ankimin e vendimit të Gjykatës së Apelit, Gjirokastër për shkak të pamundësisë së ushtrimit të ankimit ose të kërkohej rishikimi i vendimit në rast se ata janë gjykuar në mungesë, nëse nuk kanë patur dijeni për zhvillimin e gjykimit. Në kushtet kur i dënuari S.B. nga data e ekstradimit në Shqipëri ka qenë në pritje të zhvillimit të gjykimit në Gjykatë e Lartë, afati për paraqitjen e njërit nga mjetet e sipërpërmenduar rivendosje në afat ose rishikimi, duhet t'i fillojë nga dita e marrjes dijeni të këtij vendimi të mospranimit të rekursit në Gjykatën e Lartë që ka konstatuar përdorimin e mjetit të gabuar të ankimit⁷⁵⁰.

Nga sa më sipër, del qartë se ndryshimet legjislative përkatëse, kanë bërë rregullimet e nevojshme për të garantuar të drejtën e pjesëmarrjes së personave të dënuar në procesin gjyqësor, duke lënë hapësira procedurale për rishikimin e vendimeve gjyqësore në raste të veçanta. Në rastet kur personi i dënuar nuk ka pasur mundësi të respektojë afatin për ankimin për shkak të rrethanave të veçanta si rasti faktor ose forcë madhore, ai ka të drejtën ligjore për të kërkuar rivendosjen në afat të ankimit ose rishikimin e vendimit. Gjithashtu, në rastet kur personi i dënuar është gjykuar në mungesë dhe nuk ka pasur dijeni për procesin gjyqësor në ngarkim të tij, ai gjithashtu ka të drejtën të kërkojë rishikimin e vendimit sipas dispozitave ligjore relevante. Gjykata e Lartë ka theksuar rëndësia e respektimit të të drejtave procedurale dhe kushtetuese të personave të dënuar, duke përfshirë të drejtën e tyre për pjesëmarrje në gjykim dhe për rivendosje në afat ose rishikim të vendimeve të dhëna në mungësi. Vendimet e marrë në këtë kontekst duhet të përputhen me garancitë e gjykimit të drejtë, siç parashikohet në instrumente ndërkombëtare për të drejtat e njeriut.

750

Vendimi nr.00-2022-1809 (349), datë 21.12.2022 i Kolegjit Penal i Gjykatës së Lartë.

KREU XI

MOS GJYKIMI DHE MOS DËNIMI DY HERË PËR TË NJËJTËN VEPËR PENALE "NE BIS IN IDEM"

(Neni 34 i Kushtetutës)

Një nga garancitë më themelore në një proces penal, është që përfundimi i tij mbyll përpjekjet e individit më shtetin dhe ky i fundit nuk mundet që të tentojë ta rihapë apo ta rigjykojë personin për të njëjtën vepër penale. Gjithashtu, personi nuk mundet që të dënohet dy herë për të njëjtën shkelje penale.

Këtë garanci të rëndësishme, Kushtetuta e Shqipërisë e rregullon në nenin 34 të saj, dispozitë e cila parashikon se *"Askush nuk mund të dënohet më shumë se një herë për të njëjtën vepër penale dhe as të gjykohet sërish, me përjashtim të rasteve kur është vendosur rigjykimi i çështjes nga një gjykatë më e lartë, sipas mënyrës së parashikuar me ligj"*. Siç mund të konstatohet, norma kushtetuese, parashikon dhe rregullin, ashtu edhe përjashtimin. Qëllimi i nenit 34 të Kushtetutës është sanksionimi i parimit *"të mos gjykitimi dhe dënimit dy herë për të njëjtën vepër penale"* (*ne bis in idem*) dhe parimit të *"gjësë së gjykuar"* (*res judicata*). Këto dy parime vijnë si garanci të konfirmuara nga kjo dispozitë kushtetuese, në kuadër të mbrojtjes së të drejtave të individit në fushën penale.⁷⁵¹

Shprehja *"për të njëjtën vepër penale"* interpretohet nga doktrina kushtetuese dhe ajo penale si *"ngjarje e ndodhur më parë në kohë mbi të cilën është ngritur një akuzë dhe ka filluar procesi penal në seancë gjyqësore, në përfundim të së cilës i pandehuri ka rezultuar autor ose bashkëpunëtor në kryerjen e veprës objekt akuzë"*. Në veçanti, si një vepër e vetme konsiderohet një sjellje e caktuar, e pandarë, e parashikuar si e dënueshme e cila mund të kryhet e ndarë në pjesë por ka të njëjtën vendngjarje dhe të njëjtin moment kryerje, megjithëse ligjërisht (juridikisht) mund të shihet nga kënde të ndryshme vështrimi dhe mund të bëhet objekt shqyrtimi në dy procedime penale. Kështu p.sh do të konsiderohet si e njëjta vepër penale moszbatimi i thirrjes për kryerjen e shërbimit ushtarak për shkak se kjo lidhet me një qëndrim të vetëm, i cili është marrë mbi bazën e ndërgjegjes së personit dhe që ka mbetur i pandryshuar gjatë gjithë kohës. Nga ana tjetër, do të konsiderohen si vepra të veçanta të shkeljeve nga njëra-tjetra mosbindja e një personi, në mënyrë të përsëritur, ndaj urdhërimit, kur ai nuk është deklaruar si kundërshtar i bindur i luftës ose shërbimit ushtarak, pra nuk bën pjesë të kundërshtarët e ndërgjegjes.⁷⁵²

Ky parim, siç e theksuam, është njohur si një prej të drejtave të njeriut të mbrojtura nga Kushtetuta, sipas të cilit askush nuk mund të ndiqet ose të dënohet penalisht për një vepër penale për të cilën është shpallur më parë i pafajshëm ose është dënuar me një vendim gjyqësor përfundimtar. Ideja e parimit *ne bis in idem* nuk qëndron te zbatimi dy a më shumë herë i së njëjtës normë penale, por të mosgjykimi e mosdënimi përsëri i subjektit për të njëjtin fakt që përbën vepër penale, për të cilën ai është dënuar më parë me një vendim të formës së prerë nga një gjykatë e caktuar me ligj. Kriteri *"e njëjta vepër"* i referohet të njëjtit veprim, sjellje, fakt, veprë penale dhe kualifikim ligjor që formojnë bazën e kësaj veprë dhe për të cilën personi është dënuar ose liruar. Nëse gjenden elementë të njëjtë, parimi *ne bis in idem* ndalon çdo dënim tjetër ose procedim të mëtejshëm.⁷⁵³

751 Vendimi nr.1, datë 26.1.2021 i Gjykatës Kushtetuese

752 Arta Vorpsi, *"Procesi i rregullt ligjor në praktikën e Gjykatës Kushtetuese të Shqipërisë"*, Shtepia botuese "Maluka", Tiranë 2011, fq.112-113.

753 Vendimet nr.33, datë 22.7.2011; nr.8, datë 28.2.2012 dhe nr.4, datë 21.2.2022 të Gjykatës Kushtetuese.

Megjithatë ky parim në Shtetet e Bashkuara të Amerikës, nuk zbatohet në mënyrë strikte. Ndalimi që parashikon Amendamenti i Pestë i Kushtetutës së SHBA-s, për mos gjykimin dhe mos dënimin dy herë për të njëjtën vepër penale, vlen vetëm që federata ose shteti të mos gjykojnë, apo denojnë, dy herë të njëjtin person për të njëjtën vepër penale. Por sipas jurisprudencës së Gjykatës së Lartë, nuk ka asnjë ndalim kushtetues që për të njëjtën vepër penale personi të gjykohet dhe dënohet si nga shteti ashtu edhe nga federata.⁷⁵⁴

Në jurisprudencën e saj Gjykata e Lartë e Shqipërisë, ka përcaktuar se ky parim i shtrin efektet e tij edhe në rastet kur personi është gjykuar dhe është disponuar me vendim gjyqësor të formës së prerë në një vend të huaj. Për rrjedhojë ky person për të njëjtin fakt nuk mundet që të gjykohet dhe në Shqipëri. Sipas Gjykatës së Lartë, *“Kolegjet e Bashkuara duke konsideruar këto kushte të lidhura e jo të shkëputura nga njera tjetra, për efekt të unifikimit të praktikës gjyqësore, arrijnë në përfundimin se ligji penal shqiptar nuk shtrin efektet e tij ndaj shtetasve shqiptar që kryejnë vepër penale në territorin e një shteti tjetër, kur për këtë vepër autoriteti gjyqësor i shtetit të huaj ka dhënë një vendim i cili ka marrë formë të prerë. Edhe në rastin eventual kur çështja penale ka filluar ajo duhet të pushohet duke zbatuar nenin 328/1, gërma “e” dhe “f” të K.Pr.Penale, pasi për të njëjtën vepër penale ekziston një vendim gjyqësor i formës së prerë. Kjo garanci procedurale e parashikuar edhe në nenin 7 të K.Pr.Penale, është shprehja dhe zbërthimi i garancisë kushtetuese të njohur në nenin 34 të saj, që duke përkrahur parimin e së drejtës Romake “Non bis in idem”, përcakton se : “Askush nuk mund të dënohet më shumë se një herë për të njëjtën vepër penale dhe as të gjykohet sërish, me përjashtim të rasteve kur është vendosur rigjykimi i çështjeve nga një gjykatë më e lartë, sipas mënyrës së parashikuar me ligj”.*⁷⁵⁵

Në një rast konkret të zbatimit të kësaj situate, është përballur vetë Gjykata e Lartë, kur, një person ishte shpallur fajtor për të njëjtin vepër penale në një shtet të huaj, por gjykatat më të ulta e kishin shpallur fajtor me argumentin se e dënonin për pjesën e asaj veprë penale që kishte konsumuar në territorin shqiptar. Duke mos pranuar këtë llogjikë, Gjykata e Lartë, arsyetoi se *“Ne paragrafin e dytë të nenit 6 të K.Penal përcaktohet se: “Ligji penal i Republikës së Shqipërisë është i zbatueshëm edhe për shtetasin shqiptar që kryen një krim në territorin e një shteti tjetër, kur krimi është njëkohësisht i dënueshëm dhe derisa nuk është dhënë një vendim përfundimtar nga një gjykatë e huaj”. Pra, kjo dispozitë përcakton dy kushte për zbatimin në hapësirë të ligjit penal. Së pari, fakti të konsiderohet vepër penale nga legjislacioni i vendit ku është kryer dhe nga ai shqiptar dhe së dyti, për këtë vepër penale të mos jetë dhënë vendim i formës së prerë nga autoriteti gjyqësor i huaj.*

...

Në rastin eventual kur çështja penale jo vetëm ka filluar, por ka avancuar deri në deklarimin fajtor dhe dënimin e të gjykuarit Xh.H. (D.D.) me 12 vjet burgim për të njëjtën vepër penale, për të njëjtin fakt kriminal, për të cilin më parë është gjykuar e dënuar nga një gjykatë e huaj, vendimet duhet të prishen dhe çështja penale duhet pushuar, për shkak se ndjekja penale ndaj tij nuk duhet të vazhdojë.

Ndryshe nga sa arsyeton Gjykata e Shkallës së parë për Krime të Rënda Tiranë dhe pranohet nga Gjykata e Apelit, nëse ndodhemi apo jo përpara gjësë së gjykuar, nuk ka rëndësi fakti nëse vendimi penal i huaj nr.751, datë 25.01.2006 i Gjykatës së Apelit të Manastirit në Republikën e Maqedonisë, është njohur apo jo nga gjykata shqiptare.

Këto vendime rezultojnë të jenë administruar në dosjen gjyqësore konform rregullave që përcakton dispozita e nenit 509 të K.Pr.Penale dhe duke qenë se është marrë si provë sipas kërkesave të nenit 151 të K.Pr.Penale, Kolegji çmon se kjo tregon që i gjykuari Xh.H. ose (D.D.), është gjykuar një herë për të njëjtin fakt kriminal, çka nuk duhet të çonte gjykatat shqiptare të faktit në një gjykim e denim të dytë.

754 Gamble v. United States, 587 U.S. ____ (2019).

755 Vendimi unifikues nr.154, datë 15.4.2000 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

Sipas nenit 516 të K.Pr.Penale, njohja e vendimit të huaj lidhet vetëm me caktimin e dënimit që personi duhet të vuajë në shtetin shqiptar.

Në ndryshimin me sa arsyeton Gjykata e Shkallës së parë për Krime të Rënda Tiranë dhe pranoi Gjykata e Apelit, Kolegji Penal çmon se aplikimi i parimit të mosgjykimit dy herë për të njëjtën vepër penale (fakt kriminal), është i njëjtë në rastet e gjykrimeve penale të zhvilluara në shtete të ndryshme të huaja me rastet e gjykrimeve penale brenda vendit.

Në nenin 34 të Kushtetutës, në nenin 54 të KEDNJ dhe në nenin 7 të K.Pr.Penale, nuk është vënë asnjë kufizim dhe nuk është bërë asnjë dallim apo përjashtim nëse gjykimi i mëparshëm është bërë nga gjykatë e huaj apo gjykatë penale brenda vendit, por thuhet në mënyrë të shprehur se askush nuk mund të dënohet më shumë se një herë për një vepër penale dhe as të gjykohej sërish, me përjashtim të rasteve të shprehura konkretisht në këto dispozita, ç'ka tregon se rasti në gjykim nuk është në rastet përjashtimore të parashikuara në to".⁷⁵⁶

Në rastin konkret, gjykatat më të ulta kishin keqinterpretuar përveçse normave kushtetuese dhe ligjore, edhe marrëveshjen ndërkombëtare. Argumentimi i tyre se personi duhej të dënohej edhe për konsumimin e kësaj vepre në territorin shqiptar, nuk ka asnjë kuptim pasi është i njëjti fakt kriminal që atribuohet, trafikim ndërkombëtar, i cili minimalisht përfshin territorin e dy shteteve. Kjo vepër penale nuk mundet që të parcializohet në dy vepra penale të ndryshme, nga një për çdo territor. Gjithashtu, edhe justifikimet e tjera procedurale për mos njohjen e këtij vendimi në Shqipëri, dukshëm nuk qendronin.

Në një rast tjetër, që paraqet ngjashmëri me rastin e mësipërm, rezulton se Gjykata e Lartë ka trajtuar situatën kur personat, në shtetin e huaj, ishin gjykuar për të njëjtin fakt penal, ashtu edhe kur ky fakt penal, nuk ishte i njëjtë. Më konkretisht nga arsyetimi i Gjykatës së Lartë rezulton se "Edhe pse Gjykata e Apelit për Krime të Rënda ka administruar si provë vendimin e Gjykatës së Chiavarit, sipas të cilit i gjykuari nuk ka kryer veprën penale të shfrytëzimit për prostitucion të shtetas S.K. në territorin Italian, në arsyetimin e vendimit të saj ka pranuar si të provuar faktin se gjatë qëndrimit në Itali, i gjykuari e ka shfrytëzuar të dëmtuarën për prostitucion. Në këtë përfundim, i cili ka çuar edhe në deklarimin fajtor dhe dënimin e të gjykuarit G.H., Gjykata e Apelit për Krime të Rënda ka arritur dhe duke përdorur të njëjtat prova që janë përdorur nga Gjykata e Chiavarit për deklarimin e pafajshëm të po këtij të gjykuari.

Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se në rastin konkret, për sa kohë për të njëjtin fakt kriminal dhe për të njëjtin person që është i gjykuari G.H., është zhvilluar një gjykim duke u dhënë edhe një vendim penal nga Gjykata e Chiavarit, gjykimi në ngarkim të tij dhe vendimi i dhënë për këtë person nga Gjykata e Apelit për Krime të Rënda vjen ndesh me dispozitat e nenit 34 të Kushtetutës, nenit 54 të KEDNJ dhe nenit 7 të K.Pr.Penale. Ky person është gjykuar dy herë për të njëjtin fakt kriminal.

Ndryshe nga sa ka arsyetuar Gjykata e Apelit për Krime të Rënda, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se për t'u ndodhur përpara parimit "ne bis in idem" nuk ka rëndësi nëse vendimi penal i huaj nr.273/05 i Gjykatës së Chiavarit është njohur ose jo nga gjykata shqiptare. Ky vendim rezulton të jetë administruar në dosjen gjyqësore konform rregullave që përcakton dispozita e nenit 509 të K.Pr.Penale dhe duke qenë se është marrë si provë, sipas kërkesave të nenit 151 të K.Pr. Penale, tregon se i gjykuari G.H. është gjykuar një herë për të njëjtin fakt kriminal, ç'ka nuk duhet ta çonte gjykatën e apelit në një gjykim të dytë. Sipas nenit 516 të K.Pr.Penale, njohja e vendimit të huaj lidhet vetëm me caktimin e dënimit që personi duhet të vuajë në shtetin shqiptar. Në rastin në gjykim, ky vendim duhet t'i shërbente Gjykatës si provë e lidhur me pretendimin e të gjykuarve, sipas të cilëve gjykimi i tyre nga gjykata shqiptare ishte bërë në shkelje të parimit "ne bis in idem".

Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se ndryshe qendron situata me të gjykuarin K.Xh.. Është e vërtetë se ndaj këtij personi, në gjykatën Italiane të Chiavarit është zhvilluar një gjykim, por del qartë se ndërmjet këtij gjykimi dhe gjykimit të zhvilluar nga Gjykata e Apelit për Krime të Rënda

bëhet fjalë për fakte kriminale të ndryshme. Gjykata e Chiavarit e ka deklaruar të gjykuarin K. të pafajshëm për veprën penale të shfrytëzimit për prostitucion në dëm të dy shtetaseve rumune, e konkretisht R.M. dhe M.L. Ndërkohë, rezulton se Gjykata e Apelit për Krime të Rënda, të gjykuarin K.Xh. e ka deklaruar fajtor dhe dënuar për veprën penale të trafikimit të S.K., T.L. dhe M.L. për prostitucion në shtetin italian, fakt ky që nuk ka qenë objekt i gjykimit nga gjykata italiane. Për këto arsye, pretendimi i këtij të gjykuari se ndaj tij është zhvilluar një proces i parregullt ligjor, pasi është shkelur parimi i gjëse se gjykuar nuk qendron”.⁷⁵⁷

Pra, ndaj të gjykuarve ishte zhvilluar dhe një proces në shtetin Italian, për veprën penale të shfrytëzimit të prostitucionit, por parimi “ne bis in idem” vepronte vetëm nëse bëhej fjalë për shfrytëzimin për prostitucion të të njëjtit person. Ky parim nuk ishte shkelur, në rastin e personit tjetër, duke qenë se në shtetin Italian, gjykimi për të ishte bërë për veprën penale të shfrytëzimit të prostitucionit për shtetaset rumune, ndërkohë që gjykata shqiptare e kishin shpallur fajtor për veprën penale të shfrytëzimit të prostitucionit të shtetaseve shqiptare. Ndodhur në këto kushte, nuk cënohej parimi i gjëse se gjykuar dhe nuk cënohej parimi i mos gjykimit dy herë për të njëjtën veprën penale.

Një tjetër rast interesant, ka të bëjë me gjykimin e shkurtuar dhe me dënimin e personit për të njëjtin fakt kriminal në një shtet të huaj. Kështu një person i akuzuar nga prokuroria dhe sjellë në gjykim, kishte kërkuar gjykim të shkurtuar, kërkesë e cila ishte pranuar dhe procesi kishte vijuar bazuar në rregullat e këtij gjykimi. Në këtë gjykim, fashikulli hetimor i prokurorisë, kthehet në dosje gjyqësore dhe nuk lejohet debat mbi vlefshmërinë apo papërdoshmërinë e provave, të cilat merren të mirëqena, si edhe nuk lejohet paraqitja e provave të reja. Por në këtë gjykim, i pandehuri solli si provë vendime të gjykatave të huaja, nga ku rezultonte se për të njëjtin fakt penal ishte dënuar me vendim gjyqësor të formës së prerë. Për rrjedhojë, natyrshëm u shtrua për diskutim pyetja nëse mund të pranohen tashmë këto prova apo jo në procesin gjyqësor, për të cilin ishte pranuar kërkesa për gjykim të shkurtuar? Gjykata e Lartë duke mbajtur një qendrim pozitiv, arsyetoi se “Gjykata e Apelit Korçë me të drejtë ka pranuar si provë vendimin e Gjykatës Nurtigen, Seksioni Penal i Landit Baden – Württemberg me dosje 12Cs 34Js 5993/10, i cili provon se i pandehuri është gjykuar e dënuar për veprën penale të falsifikimit të letërnjoftimeve, pasaportave, dhe vizave. Pretendimi i organit të akuzës se jemi para rastit të gjykimit të shkurtuar dhe nuk mund të merren prova të reja në rastin konkret nuk qëndron.

Procedura e gjykimit të shkurtuar në rastin konkret nuk mund të pengonte gjykatën e apelit për marrjen e kësaj prove, pasi marrja e saj në rastin konkret nuk ka synuar të provojë fajësinë apo pafajësinë e të gjykuarit, pasi kjo provë ka vërtetuar ekzistencën e një rrethanë që passjell pushimin e gjykimit të çështjes në këtë gjykatë.

Gjykata e Apelit Korçë me të drejtë ka zbatuar parimin e rëndësishëm ne bis in idem të sanksionuar në nenin 34 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë.

Parimi ne bis in idem është njohur nga e drejta jonë e brendshme dhe nga e drejta ndërkombëtare penale si një prej të drejtave të njeriut të mbrojtura nga Kushtetuta dhe nga instrumentet kryesorë juridikë të brendshëm e ndërkombëtarë që rregullojnë marrëdhëniet në fushën penale, si dhe përgjegjësinë për kundravajtje”.⁷⁵⁸

Siç rezulton nga sa më sipër, vendimet gjyqësore të huaja, megjithëse përbëjnë provë, nuk lidhen me provueshmërinë e fajësisë apo të pafajësisë së personit, por duke qenë se lidhen me të drejtën kushtetuese për të mos u gjykuar dy herë, domosdoshmërisht duhet të administrohen nga ana e gjykatave, pavarësisht se jemi në një gjykim të shkurtuar.

Gjykata Kushtetuese është përballur me këtë parim, fillimisht në diskutimin e ratifikimit të një marrëveshje ndërkombëtare dhe konkretisht të së ashtuqajturës, “Statuti i Romës”,

757 Vendimi nr.00-2009-71 (292), datë 20.5.2009 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimet nr.00-2012-940 (211), datë 11.7.2012 dhe nr.00-2013-666 (105), datë 27.3.2013 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

758 Vendimi nr.00-2013-879 (14), datë 23.1.2013 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

marrëveshja që krijonte Gjykatën Ndërkombëtare Penale, e cila ndër të tjera parashikon edhe mundësinë që kjo Gjykatë të mos marrë në konsideratë, vendimmarrjet e gjykatave kombëtare për të njëjtën çështje. Në atë rast Gjykata Kushtetuese, u shpreh se “Në aspektin e dytë, statuti ka pranuar rregullin sipas të cilit GJNP-ja bëhet kompetente të gjykojë personin për vepra për të cilat ai është hetuar apo gjykuar nga juridiksionet kombëtare vetëm kur kjo bëhet e nevojshme:

(a) për mbrojtjen e personit nga përgjegjësia penale;

(b) kur gjykimi nuk është zhvilluar në mënyrë të pavarur dhe të paanshëm, në pajtim me normat e procesit të rregullt të njohura nga e drejta ndërkombëtare dhe janë zhvilluar në mënyrën që personi t’i shpëtojë përgjegjësisë penale ose t’i lehtësohet kjo përgjegjësi.

Ndërkohë, Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë, në nenin 34, në të Drejtat dhe Liritë Themelore pranon se: “Askush nuk mund të dënohet më shumë se një herë për të njëjtën vepër penale dhe as të gjykohet sërisht, me përjashtim të rasteve kur është vendosur rigjykimi i çështjes nga një gjykatë më e lartë sipas mënyrës së parashikuar me ligj”.

Ky parim gjen shprehjen e vet edhe në një sërë dokumentesh ndërkombëtare e posaçërisht, në Paktin Ndërkombëtar lidhur me të drejtat civile dhe politike (neni 14 pika 7) miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e OKB-së më 16 dhjetor 1966.

Duke ballafaquar dispozitat e Statutit me ato të Kushtetutës, Gjykata Kushtetuese arrin në konkluzionin se ato nuk vijnë ndesh me njëra-tjetrën. Shqyrtimi i çështjeve nga GJNP-ja, sipas nenit 20, pikës 3, shkronjat “e”, “a” dhe “b”, në vetvetë ka natyrën e një rishqyrtimi, të cilin sipas dispozitës së sipërcituar të Kushtetutës e ka në kompetencë gjykata më e lartë. Me këtë shprehje, Kushtetuta nuk ka parasysh institucionin e Gjykatës së Lartë, por gjykatën më të lartë sipas një renditjeje të caktuar. Kështu, GJNP-ja paraqitet në fakt si gjykata më e lartë (lidhur me gjykimin e krimeve të caktuara).

Në bazë të preambulës së Statutit, GJNP-ja paraqitet si gjykatë plotësuese e juridiksionit kombëtar. Në rastet kur vërtetohet se autoriteti gjyqësor i brendshëm nuk ka zhvilluar një procedim real e ky proces konsiderohet nul, i paqenë, vihet në lëvizje GJNP-ja si një gjykatë më e lartë.

Gjykata Kushtetuese vlerëson se një rregullim i tillë juridik në Statut i shërben qëllimit për të cilin është ngritur GJNP-ja. Nëse lufta kundër krimeve të rënda duhet të jetë efektive, në radhë të parë ajo duhet të ndihmojë në mënjanimin e shfaqjeve të varësisë së institucioneve gjyqësore kombëtare ndaj subjekteve të inkriminuar, të cilët eventualisht, mund të veprojnë me cilësinë e kryetarit të shtetit, të qeverisë, autoritetit të Parlamentit etj”.⁷⁵⁹

Në rastin e kësaj çështjeje, Gjykata Kushtetuese ka zbatuar rregullin e interpretimit pajtues, pra, ka interpretuar normat e marrëveshjes ndërkombëtare dhe ato të Kushtetutës në mënyrë të tillë që të mos kenë kundërshti me njëra – tjetrën. Bazuar në këtë llogjikë interpretimi, përse i përket krimeve ndërkombëtare, Gjykata Ndërkombëtare Penale do të konsiderohet si gjykatë e sistemit të brendshëm gjyqësor të vendit tonë dhe maja e këtij sistemi.

Më tej Gjykata Kushtetuese është përballur, me parashikimet e Kodit Penal të cilat dënojnë personat që kryejnë vepra penale “më shumë se një herë”. Në rastin konkret “Në disa dispozita të këtij kodi, parashikohen forma të ndryshme të llogaritjes së dënimit për personat që kanë kryer vepra penale në mënyrë të përsëritur (recidivë) ose më shumë se një herë. Megjithatë, kjo nuk nënkupton edhe mundësinë e llogaritjes dy herë, njëkohësisht, e të njëjtave fakte e rrethana në kualifikimin e veprave penale. Ashtu siç thuhet edhe në vendimin e Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Shkodër subjekti i një vepre penale mund të jetë i dënuar i rehabilituar, i dënuar dhe ende i pa rehabilituar ose person që ka kryer disa herë vepra penale dhe nuk është dënuar për to. Togfjalëshi “më shumë se një herë” nuk do të thotë që i përfshin të tre këta grupe personash. Përkundrazi Kodi Penal në nenin 50 dallon rrethanën rëndonjëse të “kryerjes së një krimi pas dhënies së një dënimi për një krim të kryer më parë” (shkronja “ç”) nga rrethana tjetër rëndonjëse e “kryerjes së veprës penale më shumë se një herë” (shkronja “h”). Për më tepër sipas përmbajtjes së kreut të

759 Vendimi nr.186, datë 23.9.2002 i Gjykatës Kushtetuese.

gjastë të Kodit Penal që ka të bëjë me caktimin e dënimit, përsëritja konsiderohet si një rrethanë rënduese subjektive që ka të bëjë me personin e fajtorit, prandaj është lënë në vlerësimin e gjykatës përcaktimi i masës së rëndimit të fajtorit. Nëse ligjvënësi një nga rrethanat e mësipërme e pikërisht atë “më shumë se një herë” e ka parashikuar në disa raste edhe si element të veprës penale duke e bërë këtë të fundit të cilësuar, nuk do të thotë se ka përzier në të dhe rrethanat e tjera rënduese, që kanë të bëjnë me dënimin e mëparshëm. Përkundrazi ligjvënësi nuk ka përfshirë si element të veprës penale kryerjen e një krimi pas dhënies së një dënimi për një krim të kryer më parë, për të mos cenuar parimin *ne bis in idem*.

Vetë ky parim përjashton dënimin e përsëritur të një personi për të njëjtën vepër penale, prandaj në rastin kur për veprën e mëparshme i akuzuari është dënuar dhe madje ka vuajtur dënimin, elementet e veprës së mëparshme nuk mund të konsiderohen si pjesë përbërëse të veprës së re penale. Nëse në veprimtarinë praktike të gjykatave konstatohen raste të vlerësimit të dënimit dy ose më shumë herë për të njëjtat fakte e rrethana, këto janë probleme që nuk kanë të bëjnë me antikushtetutshmërinë e ligjit, por me interpretimin e zbatimin e tij, që vlerësohen e korrigjohen nga vetë gjykatat e sistemit gjyqësor.

...

Ndryshe qëndron problemi në rastet kur i akuzuari ka kryer edhe më parë vepër penale, por nuk është dënuar për të. Në këtë rast përcaktimi “më shumë se një herë” si element që e bën veprën penale të cilësuar dhe si rrjedhojë parashikimi i një dënimi më të ashpër në raport me atë që ka kryer vetëm një vepër penale nuk cenon parimin “*ne bis in idem*” dhe as atë të trajtimit të barabartë e të arsyeshëm të të gjykuarve, sepse i akuzuari duhet t’i nënshtrohet procesit gjyqësor për të dyja veprat”.⁷⁶⁰

Thelbi i arsyetimit të më sipërm është që togfjalëshi “më shumë se një herë” që gjendet e parashikuara në shumë vepra penale të Kodit Penal, nuk ka të bëjë me parimin e mos gjykimin dhe mos dënimit dy herë për të njëjtën veprë penale. Ligji dallon midis rasteve kur krimi është kryer pas një dënimi të mëparshëm dhe atyre kur krimi është kryer më shumë se një herë. Në rastin e fundit, ky person mund të ketë kryer të njëjtën vepër penale më shumë se një herë, por nuk është dënuar më parë për të njëjtin fakt, dhe ky togfjalësh shërben për të nxjerrë në pah pikërisht rrezikshmërinë e personit.

Në jurisprudencë është trajtuar edhe rasti nëse një person, që është gjykuar fillimisht si bashkëpunëtor në një vepër penale, e cila më pas është pushuar, a mund të shpallej fajtor për veprën penale të “moskallzimit të krimi”? Gjykata e Lartë iu përgjigj pozitivisht kësaj situatë duke argumentuar se “Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë i gjen të pabazuara në ligj pretendimet e ngritura në rekurs nga ana e këtij të gjykuari. Siç edhe ka arsyetuar në vendimin e saj Gjykata e Apelit Vlorë, ka rezultuar e provuar se i gjykuari E., që në momentin e parë ka rënë në dijeni të faktit se i gjykuari tjetër E.C. kishte goditur me thike dhe si rezultat i saj i kishte shkaktuar vdekjen viktimes E.S. por në kundërshtim me detyrimin që kishte për të kallzuar një fakt të tillë, u largua duke edhe u fshehur fillimisht. Fakti që ai u akuzua si bashkëpunëtor në vrasje me të gjykuarin tjetër E.C., nuk mund ta përjashtonte atë nga detyrimi për të kallzuar veprën e kryer ndërkohë që ka pretenduar se nuk është autor i vrasjes pra nuk ka qenë bashkëpunëtor në kryerjen e kësaj vepre.

Do të mund të qëndronin pretendimet e të gjykuarit në raste se Gjykata e Apelit Vlorë do ta kishte deklaruar atë fajtor dhe dënuar njëkohësisht si bashkëpunëtor në vrasjen e viktimes E. S. dhe për moskallzim të kësaj vrasje të kryer prej E.C., pasi do të ishim përpara shkëljes së parimit “*ne bis in idem*” i sanksionuar në nenin 34 të Kushtetutës dhe i mbrojtur nga i gjithë legjislacioni penal”.⁷⁶¹

Në jurisprudencën e Gjykatës Kushtetuese, është trajtuar rasti nëse cënohej ky parim

760 Vendimi nr.5, datë 8.3.2005 i Gjykatës Kushtetuese.

761 Vendimi nr.48, datë 25.1.2006 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

kur një person ishte shpallur i pafajshëm për veprën penale të pjesëmarrjes në bandë të armatosur, por ndërkohë më vonë ishte deklaruar fajtor për veprën penale të pjesëmarrjes në organizatë kriminale. Në këtë rast Gjykata Kushtetuese, arsyetoi se “20. Në çështjen në shqyrtim, me vendimet objekt kontrolli kushtetues, kërkuesi është gjetur fajtor nga Gjykata e Shkallës së Parë për Krime të Rënda dhe Gjykata e Apelit për Krime të Rënda, ndër të tjera për veprën penale të pjesëmarrjes në organizatë kriminale, dhe jo në bandë të armatosur, sipas parashikimeve të nenit 333/2 dhe 334 të Kodit Penal (KP). Gjykata vëren se me vendimin nr. 289 datë 21.12.2001, Gjykata e Apelit Durrës ka vendosur pushimin e gjykimit për të kërkuesin E.B. për akuzën e krijimit dhe pjesëmarrjes në bandë të armatosur parashikuar nga neni 333 i KP-së pasi nuk provohet fajësia. Çështja që shtrohet nga kërkuesi është nëse vepra penale “pjesëmarrja në bandë kriminale” dhe “pjesëmarrja në organizatë kriminale” janë e njëjta vepër apo janë vepra të ndryshme.

21. Gjykata vëren se në kohën kur është gjykuar kërkuesi për akuzën e pjesëmarrjes në bandë të armatosur, KP-ja bënte dallim ndërmjet pjesëmarrjes në bandë të armatosur dhe në organizatë kriminale. Neni 28 i KP-së të mëparshëm i zbatuar nga Gjykata e Apelit Durrës parashikonte se “banda e armatosur dhe organizata kriminale përfaqësojnë forma të bashkëpunimit të veçantë, të cilat dallojnë nga njëra tjetra jo vetëm nga numri i pjesëmarrësve, por edhe nga shkalla e organizimit dhe e qëndrueshmërisë së tyre për kryerjen e një numri veprash penale”. Ligji nr. 9275, datë 16.09.2004 e ndryshoi nenin 28 duke bërë përsëri dallimin ndërmjet organizatës kriminale dhe bandës kriminale, por duke qartësuar dallimet ndërmjet këtyre formave të bashkëpunimit kriminal. Kështu, sipas nenit 28 të ndryshuar “Organizata kriminale është forma më e lartë e bashkëpunimit në të cilën bëjnë pjesë tre ose më shumë persona që dallohet nga shkalla e veçantë e organizimit, strukturimit, qëndrueshmërisë, kohëzgjatjes, si dhe nga qëllimi për kryerjen e një a më shumë veprave penale, për të realizuar përfitime materiale dhe jo materiale (neni 28/1). Ndërsa banda e armatosur është një formë e veçantë bashkëpunimi që, duke zotëruar armë, municione luftarake dhe mjete të tjera të nevojshme, synon kryerjen e veprave penale, të parashikuara në kërret V, VI, e VII të këtij kodi (neni 28/3). Neni 333 i pjesës së posaçme të KP-së i referohet pjesëmarrjes në organizatë kriminale. Në bazë të këtij neni është dënues edhe kërkuesi. Pra, ndryshe nga sa shprehet kërkuesi në kërkesë, pjesëmarrja në organizatë kriminale dhe pjesëmarrja në bandë kriminale janë vepra të ndryshme penale.

22. Në vijim të gjithë këtyre parashikimeve të KP, Gjykata çmon së parimi ne bis in idem nuk është shkelur, pasi edhe nëse vendimi i Gjykatës së Apelit Durrës do të lexohej si vendim pafajësie për pjesëmarrje në bandë të armatosur, vendimi i Gjykatës së Apelit për Krime të Rënda (vendimi i formës së prerë) lidhet me një vepër tjetër penale, që është pjesëmarrja në një organizatë kriminale, dallim i qartësuar nga neni 28 i Kodit Penal”.⁷⁶²

Analiza e Gjykatës Kushtetuese në këtë çështje bazohet në krahasimin e elementëve që kanë këto dy forma bashkëpunimi për të arritur në konkluzionin që nuk jemi përpara të njëjtës vepër penale.

Është e kuptueshme që nuk ka shkelje në rastet kur çështja kalon për kompetencë nga një gjykatë në tjetrën, siç rezulton nga arsyetimi vijues i Gjykatës Kushtetuese se “Në çështjen në shqyrtim, vendimi nr. 106, datë 12.02.2003, i Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë, të cilit i referohet kërkuesi, nuk i plotëson kriteret e mësipërme, pasi nuk ka forcë detyruese dhe është bërë objekt ankimi në Gjykatën e Apelit. Në këto kushte, edhe pse çështja, për arsye të mos-kompetencës, ka kaluar për shqyrtim në Gjykatën e Shkallës së Parë për Krime të Rënda, e cila është një gjykatë e ndryshme nga ajo fillestare dhe pjesa më e madhe e veprave penale, objekt gjykimi, kanë qenë të njëjta në të dyja gjykimet në shkallë të parë, në rastin konkret kemi të bëjmë me hallkat e një procesi gjyqësor në vazhdimësi, që është zhvilluar në përputhje me dispozitat penale në fuqi. Për këto arsye, Gjykata çmon së parimi ne bis in idem nuk është shkelur dhe pretendimi i kërkuesit për

762 Vendimi nr.33, datë 22.7.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

*cënimin e parimit të mosgjyqimit dy herë për të njëjtën vepër është i pambështetur”.*⁷⁶³

Gjithashtu nuk është konsideruar shkelje e këtij parimi edhe në rastet kur nuk rezultonte të këtë pasur një procedim penal apo dënim të personit që po gjykohej në një shtet tjetër, për të njëjtën vepër penale që po gjykohej në Shqipëri.⁷⁶⁴

Në një rast disi të veçantë, një gjykatë apeli, e kishte të konsideruar të humbur vlerën e formës së prerë për një person që ishte dënuar dhe shpallur fajtor nga gjykatat më parë, për shkak të një tjetër i pandehur, pjesë e të njëjtit proces, kishte bërë kërkesë për rivendosje në afat të së drejtës së ankimit e cila ishte pranuar. Gjykata e Lartë e konsiderojë jo të drejtë këtë konkluzion, duke arsyetuar se “12. Gjykata e apelit ka gabuar duke e konsideruar të humbur fuqinë e formës së prerë edhe për kërkesin E.K. me rivendosjen në afat dhe gjykimin përsëri të të gjykuarit N.C. Në bazë të vendimit nr.90, datë 17.02. 2011 të Gjykatës së Apelit Vlorë dhe të vendimit për ndreqje të gabimit të po kësaj gjykatë me nr.5, datë 29.04.2011, rezulton se vendimi është prishur vetëm për të gjykuarin N.C. dhe jo për të të gjykuarin E.K. Për këtë të gjykuar ngelet në fuqi dënimi me 4 (katër) vjet burgim dhënë me vendimin nr.102, datë 28.04.2005 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Fier, i ndryshuar me vendimin nr.70, datë 20.04.2006 të Gjykatës së Apelit Vlorë.

13. Kolegji Penal vlerëson se nga gjykata e apelit në mënyrë të gabuar është interpretuar marrja e vendimit formë të prerë duke njehsuar procedurat e përfundimit të shqyrtimit gjyqësor për kërkesin dhe për të gjykuarin në kohën kur shqyrtimi gjyqësor ka përfunduar në kohë të ndryshme.

...

15. Në rastin kur gjykohen disa të pandehur në të njëjtin proces gjyqësor përfundimi i tij mund të jetë në kohë të ndryshme (forma e prerë) dhe pasojat juridike të tij përfshi dhe llogaritjen e afatit të parashkrimit. Rihapja e procesit për një prej të gjykuarve nuk e çënon parimin e res judicata për të gjykuarit e tjerë. Pavarësisht se për të bashkëgjykuarin N.C. është rivendosur në afat e drejta e ankimit dhe vendimi për të është prishur, ky fakt nuk e çënon formën e prerë për kërkesin E.K.”.⁷⁶⁵

Nga ky argumentim, rezulton qartë që ankimi për një të pandehur nuk prek efektet e vendimit për të pandehurin tjetër që nuk e ushtron këtë të drejtë, aq më tepër që në këtë rast ishte bërë edhe korigjimi i vendimit për pranimin e kërkesës për rivendosje në afat të së drejtës së ankimit.

Gjykata Kushtetuese, nuk e ka konsideruar shkelje të këtij parimi, rastet kur personi është gjykuar dhe dënuar në kuadër të një procesi penal, por pasuritë e këtij personi janë hetuar në kuadër të një procedimi tjetër autonom që ka si qëllim verifikimin e ligjshmërisë së krijimit të pasurisë. Në këtë rast Gjykata Kushtetuese ka arsyetuar se “53. Duke iu rikthyer rastit konkret, Gjykata vëren se kërkuesi është dënuar me vendimin nr. 661, datë 12.12.2006 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Durrës, ndryshuar me vendimin nr. 345, datë 18.09.2007 të Gjykatës së Apelit Durrës, për veprën penale “Prodhim dhe shitja e narkotikëve”, të parashikuar nga neni 283, paragrafi i dytë, i KP-së. Ndërkohë, kërkuesi ka kundërshtuar në Gjykatën Kushtetuese vendimet e gjykatave të posaçme për konfiskimin e mjetit, ndaj dhe procesi gjyqësor i kundërshtuar lidhet me procedurën e ndjekur nga gjykatat bazuar në aktin normativ nr.1/2020, sipas të cilit procesi ka natyrë civile (neni 25).

54. Për sa më lart, Gjykata vlerëson se procesi gjyqësor sipas aktit normativ nr. 1/2020, nuk zhvillohet në fushën penale, pra nuk synon të vërtetojë një fakt penal, sepse rregullat e gjykimit në këtë rast janë ato të parashikuara në KPC, ndërsa pasojat e këtij gjykimi janë të natyrës civile, sepse lidhen me pasurinë. Për rrjedhojë, në rastin konkret nuk mund të zbatohet parimi *ne bis in idem*.

763 Vendimi nr.47, datë 7.11.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

764 Vendim nr.8 datë 28.2.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

765 Vendimi nr.00-2012-733 (132), datë 16.5.2012 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

55. Në drejtim të pretendimit për cënimin e parimit res judicata, Gjykata konstaton se GJKKO-ja e Shkallës së Parë dhe GJKKO-ja e Apelit janë shprehur se automjeti i sekuestruar nuk ka qenë objekt verifikimi gjatë procedimit penal të mëparshëm, ndaj dhe nuk mund të konsiderohet gjë e gjykuar. Ndërsa, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë nuk e ka analizuar drejtpërdrejt këtë parim, por ka mbështetur qëndrimin e gjykatave më të ulëta, duke u shprehur në vendimin nr. 00-2021-241, datë 13.04.2021 se "Pavarësisht se Kolegji nuk i hyn shqyrtimit të provave, ai vlerëson se gjykatat më të ulëta kanë vlerësuar drejt se ekzistojnë kushtet për konfiskimin e pasurisë sipas objektit të kërkesës, referuar aktit normativ nr. 1/2020. Kolegji vlerëson se të gjitha pretendimet e ngritura në rekurs janë ngritur edhe në shkallët e tjera të gjykimit dhe kanë marrë përgjigje të arsyetuar nga gjykatat më të ulëta."

56. ... Në këtë drejtim, duke qenë se automjeti nuk ka qenë pjesë e gjykimit penal, Gjykata vëren se kërkuesi nuk ka sjellë prova bindëse për të provuar të kundërtën e konkluzionit të gjykatave të zakonshme, për këtë automjet, i cili është blerë pas kontrollit të parë që i është bërë familjes së tij në vitin 2017, kontroll i përfunduar me vendimin nr. 80, datë 03.11.2017 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Durrës.

57. Nga sa më sipër, Gjykata vlerëson se pretendimet për cënimin e parimit të mosdënimit dy herë për të njëjtën vepër (ne bis in idem) dhe të gjësë së gjykuar (res judicata) janë të pabazuara. Për rrjedhojë, duke e parë të lidhur me këto pretendime, Gjykata vlerëson se nuk ka as cenim të parimit të sigurisë juridike".⁷⁶⁶

Përsa i përket mosdënimit dy herë për të njëjtën vepër penale, kemi rastin kur personi, megjithëse është shpallur fajtor, për kryerjen e një vepre penale, mbi këtë fajësi, gjejnë zbatim forma dënime të ndryshme. Jurisprudenca e Gjykatës së Lartë në këtë rast, ka qenë e prerë, siç shihet nga arsyetimi vijues se "Gjykata e Apelit të Krimeve të Rënda Tiranë e ka zgjidhur drejt çështjen, duke bërë rikualifikim ligjor të veprimeve kriminale të të katër prej të gjykuarve.

Është e vërtetë që, Gjykata e Shkallës së Parë të Krimeve të Rënda Tiranë, në pjesën arsyetuese të vendimit të saj, shprehet se: "në rastin konkret vepra duhet cilësuar sipas nenit 298/3 të K.Penal jo për rrethanën cilësuese të bashkëpunimit, por për ekzistencën e rrethanës tjetër cilësuese, atë të kryerjes më shumë se një herë", por ky arsyetim nuk është reflektuar në dispozitivin e vendimit, ku të pandehurit respektivë janë dënuar shprehimisht "për kryerjen e veprës penale të "Ndihmës për kalim të paligjshëm të kufijve", e kryer në bashkëpunim në kuadër të grupit të strukturuar kriminal". Gjykata e Shkallës së Parë të Krimeve të Rënda Tiranë duke vepruar në këtë mënyrë, sikundër gjykon edhe Gjykata e Apelit të Krimeve të Rënda, i ka dënuar të pandehurit dy herë për bashkëpunimin, e rrjedhimisht u ka dhënë një sanksion më të rëndë.

Përkundrazi, zgjidhja e gjykatës së apelit është konform logjikës së legjislatorit të parashikuar nga neni 28, pika 5, që thotë se "krijimi dhe pjesëmarrja në një ... grup të strukturuar kriminal dënohet sipas parashikimeve të pjesës së posaçme të këtij Kodi ose dispozitave të tjera penale të veçanta".

Ndalimi ligjor i dënimit më shumë se një herë për të njëjtën vepër penale është shprehje e parimit të së drejtës penale i cili përjashton jo vetëm deklarinimin fajtor dhe dënimin e të gjykuarit më shumë se një herë për të njëjtën vepër penale, por edhe kualifikimin ligjor të së njëjtës vepër sipas dispozitave të ndryshme të Kodit Penal. Nuk mund të bëhet cilësimi ligjor i veprës një herë sipas një dispozitë të përgjithshme dhe një herë sipas një dispozitë të posaçme.

Nga ana e Gjykatës së Shkallës së Parë për Krime të Rënda është cënuar parimi ne bis in idem, i parashikuar nga neni 34 i Kushtetutës, ndaj edhe rekursi i prokurorit nuk duhet të pranohet.

Në këto kushte, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vlerëson se vendimi i Gjykatës së Apelit për Krime të Rënda është rezultat i zbatimit të drejtë të ligjit penal dhe si i tillë do të lihet në fuqi".⁷⁶⁷

Pra, në rastin konkret, personat megjithëse ishin shpallur fajtor, për të njëjtin fakt

⁷⁶⁶ Vendimi nr.4, datë 21.2.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

⁷⁶⁷ Vendimi nr.00-2011-970 (68), datë 29.2.2012 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

penal, ishin dënuar edhe sipas pjesës së përgjithshme të Kodit Penal, ashtu edhe sipas pjesës së posaçme të saj, duke rezultuar praktikisht në dy dënime për të njëjtën vepër penale. Qartazi, garancia e parashikuara nga neni 34 i Kushtetutës ishte cënuar dhe u korigjua me të drejtë nga Gjykata e Lartë.

Gjykata Kushtetuese, nuk e ka konsideruar shkelje të këtij parimi, ndryshimin e masës së dënimit gjatë të njëjtës procedurë gjykimi nga gjykatat e shkallëve të ndryshme të pushtetit gjyqësor. Kështu, nga arsyetimi i Gjykatës Kushtetuese, konstatohet se *“28. Në çështjen në shqyrtim, nga aktet e administruara për nevoja të këtij gjykimi kushtetues, rezulton se kërkuesi K.P. është akuzuar për kryerjen e veprës penale “Prodhimi dhe shitja e narkotikëve”, në bashkëpunim, parashikuar nga neni 283, paragrafi i dytë, i KP-së. Për këtë vepër penale, fillimisht, ai është shpallur fajtor nga gjykata e shkallës së parë, duke u dënuar me 7 vjet burgim dhe në aplikim të nenit 406, pika 1, të KPP-së, i është zbritur dënimi me 1/3-ën, duke u dënuar përfundimisht me 4 vjet e 8 muaj burgim. Më pas, mbi bazën e ankimit të tij, gjykata e apelit ka ndryshuar vendimin e gjykatës së shkallës së parë, duke e deklaruar atë fajtor për kryerjen e veprës “Prodhimi dhe shitja e narkotikëve”, tashmë sipas paragrafit të parë të nenit 281 të KP-së, dhe dënuar me 5 vjet burgim, si dhe në aplikim të nenit 406, pika 1, të KPP-së i ka zbritur dënimin me 1/3-ën, duke e dënuar përfundimisht me 3 vjet e 4 muaj burgim, dënim për pjesën e pavuajtur të të cilit, bazuar në nenin 59 të KP-së, ka urdhëruar pezullimin e ekzekutimit dhe vënien e kërkuesit në provë për një periudhë prej 3 vjetësh. Ndërkohë, në vijim të këtij procesi gjyqësor, mbi rekursin e Prokurorisë së Apelit Vlorë, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, me vendimin objekt kontrolli kushtetues, ka prishur vendimin e gjykatës së apelit dhe ka lënë në fuqi vendimin e gjykatës së shkallës së parë, duke rikthyer kështu për të dënimin me 4 vjet e 8 muaj burgim (shih paragrafët 1-5 më sipër).*

29. Sipas vendimit të gjykatës së shkallës së parë, datë 20.03.2017, të lënë në fuqi nga Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, kërkuesi K.P. është dënuar përfundimisht për të vuajtur dënimin e tij me 4 vjet e 8 muaj burgim. Gjithashtu, rezulton se urdhri i ekzekutimit për dënimin e tij me shërbim prove, sipas vendimit të gjykatës së apelit, ka filluar të ekzekutohet në datën 30.06.2017 dhe ka pushuar së ekzekutuari në datën 25.06.2020, për shkak të ligjit nr. 5/2020 “Për dhënie amnistie”. Gjykata vëren se nga data kur ka filluar ekzekutimi i dënimin të kërkuesit me shërbim prove deri në datën e pushimit të tij ka kaluar një periudhë prej rreth 3 vjetësh.

30. Për sa më lart, Gjykata eidenton se ndaj kërkuesit K.P. është zhvilluar vetëm një proces penal për akuzën e ngritur nga prokuroria. Nuk rezulton që për të njëjtën sjellje dhe veprim ndaj tij të jetë zhvilluar një proces i dytë gjyqësor ose që ai të jetë gjykuar dhe dënuar më shumë se një herë për të njëjtin fakt penal. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë është vënë në lëvizje rregullisht me rekurs brenda të njëjtit procedim penal dhe në përfundim të shqyrtimit të rekursit, ai ka disponuar për cilësimin juridik të veprës penale të kryer dhe alternativën e dënimit me burgim. Për rrjedhojë, Gjykata çmon se edhe pretendimi i kërkuesit K.P. për cënimin e parimit të mosdënimit dy herë për të njëjtën vepër penale është i pabazuar”.⁷⁶⁸

Në lidhje me situatën e përjashtimit që parashikon dispozita, pra mundësinë e rigjykimit në raste se kjo vendoset nga gjykata më e lartë, e shohim të nevojshme që t'i referohemi jurisprudencës së Gjykatës Kushtetuese, e cila mori në shqyrtim një kërkesë të ardhur nga gjykatat e zakonshme, në formën e kontrollit incidental me referim, e cila kundërshtonte parashikimin e ri në Kodin e Procedurës Penale, që shqyrtimin e kërkesave për rishikim të vendimeve të formës së prerë, i parashikonte si kompetencë të gjykatave të shkallëve të para. Gjykata referuese pretendonte se parashikimi ligjor se kompetente për të gjykuar kërkesën për rishikim është gjykata e shkallës së parë që ka dhënë vendimin në dhomën e këshillimit, bie në kundërshtim me nenin 34 të Kushtetutës, pasi askush nuk mund të gjykohej sërish, me përjashtim të rasteve kur është vendosur rigjykimi i çështjes nga një gjykatë më e lartë, sipas mënyrës së parashikuar me ligj. Pra, vendimi gjyqësor i formës së prerë dhe përfundimtar që

768 Vendimi nr.47, datë 5.10.2023 i Gjykatës Kushtetuese.

kishte shpallur fajtor, një person të caktuar, në shumicën e rasteve mund të ishte i gjykatave të apelit por edhe i Gjykatës së Lartë. Për rrjedhojë nuk mundej kurrësesi, gjykata e shkallës së parë të prishte këto vendime dhe të vendoste rigjykimin e çështjes.

Por, Gjykata Kushtetuese nuk e quajti bindës arsyetimin e gjykatës referuese dhe duke rrëzuar kërkimet e saj, arsyetoi se “31. Nga ana tjetër, Gjykata thekson se neni 34 i Kushtetutës parashikon se qëllimi i gjykimit dy herë ka edhe përjashtim, që nënkupton se kur plotësohen disa kushte, çështja mund të rigjykohet, por gjithmonë mbi bazën e ankimit. Shprehja “rigjykimi i çështjes nga një gjykatë më e lartë” në nenin 34 të Kushtetutës tregon se rigjykimi, si përjashtim i ndalimit të gjykimit dy herë, nuk mund të vendoset me nismë të gjykatës, por merr shkak në çdo rast nga ankimi. Në këtë kontekst, kjo shprehje duhet parë e lidhur me përmbajtjen e nenit 43 të Kushtetutës, që garanton të drejtën e ankimit ndaj çdo vendimi gjyqësor, dispozitë e cila në përmbajtjen e saj përdor sërish konceptin “gjykatë më e lartë”.

32. Në vlerësimin e Gjykatës, shprehja “rigjykimi i çështjes nga një gjykatë më e lartë, sipas mënyrës së parashikuar me ligj”, parashikuar në nenin 34 të Kushtetutës, nuk i referohet posaçërisht vetëm kërkesës për rishikim si fazë procedurale e institutit të rishikimit, sikundër e lexon kërkesja gramatikisht, për rrjedhojë as përcaktimit të gjykatës kompetente për shqyrtimin e pranimit të kërkesës për rishikim, por i referohet institutit të rishikimit si tërësi me të dyja fazat dhe të gjitha garancitë e procedurat që ky institut ofron sipas ligjit, veçanërisht garantimin e së drejtës së ankimit për të dënuarin.

33. Gjithashtu, Gjykata thekson se me ligjin nr. 76/2016, datë 22.07.2016, Kushtetuta ka pësuar ndryshime edhe në përcaktimin e kompetencës së Gjykatës së Lartë. Neni 141, pika 1, i Kushtetutës, thotë: “Gjykata e Lartë shqyrton çështje lidhur vetëm me kuptimin dhe zbatimin e ligjit për të siguruar njësimin ose zhvillimin e praktikës gjyqësore, sipas ligjit”. Duke mbajtur në konsideratë këtë fakt, Gjykata thekson se parashikimet ligjore për kërkesën për rishikim, sipas nenit 453 të KPP-së, kanë ardhur edhe si pasojë e ndryshimit të kompetencës ligjore të Gjykatës së Lartë, duke e parashikuar si gjykatë me qëllime unifikuese të interpretimit të ligjit dhe të harmonizimit të praktikës gjyqësore.

...

37. Nga sa më lart, Gjykata thekson se referuar edhe standardeve ndërkombëtare nuk ka detyrime të cilat referojnë patjetër të një gjykatë më e lartë në shkallë, për sa i përket vendimit që urdhëron rigjykimin e çështjes, por e lënë në vlerësimin e shteteve, në përputhje me ligjin dhe procedurën penale të shtetit përkatës.

38. Edhe në drejtim të së drejtës së ankimit, Gjykata vëren se sipas modelit të përzgjedhur nga ligjvënësi, me ndryshimet që iu bënë KPP-së në vitin 2002, ky lloj vendimi konsiderohej i formës së prerë dhe ndaj tij nuk mund të paraqitej ankimi, për sa kohë që kompetencën për të shqyrtuar kërkesën për rishikim e kishte gjykata më e lartë brenda sistemit gjyqësor. Ndërkohë, vetë Gjykata e Lartë ka shqyrtuar, sipas kompetencës së kohës, rishikimin e vendimeve të dhëna prej saj. Duke iu referuar rregullimit të ri kushtetues që i është bërë Gjykatës së Lartë me ndryshimet kushtetuese të vitit 2016, në drejtim të kompetencave të saj, ajo shqyrton vetëm çështje që lidhen me kuptimin dhe zbatimin e ligjit për të siguruar njësimin ose zhvillimin e praktikës gjyqësore. Edhe në nenin 432 të KPP-së janë përcaktuar në mënyrë të qartë shkaqet për të cilat mund të investohet Gjykata e Lartë për ushtrimin e kompetencës së saj si gjykatë ligji. Në këtë kuptim, zgjedhja e modelit të shqyrtimit të kërkesës për rishikim do të ishte ose gjykata e shkallës së parë, ose gjykata e apelit. Nëse kompetenca do t'i lihej gjykatës së apelit, si gjykatë më e lartë fakti, përsëri do të kishte të njëjtat pasoja për individin në drejtim të paankueshmërisë së vendimit në një gjykatë më të lartë se ajo që shqyrton kërkesën, ose në drejtim të rishikimit të vendimeve të dhëna prej saj.

39. Në vazhdimësi të kësaj analize, Gjykata vlerëson se dhënia e kompetencës për kërkesat për rishikim, si mjet i jashtëzakonshëm ankimi, gjykatës së shkallës së parë, është një garanci më e lartë për interesat e të dënuarit se sa do të ishte në kushtet e caktimit i kësaj kompetence

gjykatave më të larta (p.sh. Gjykatës së Lartë, vendimi i së cilës nuk do të kishte ankim), pasi sistemi i apelimit dhe rekursit, i cili parashikon të drejtën e ankimit, në të dyja fazat e procesit të rishikimit në tërësi, sipas parashikimeve të neneve 449 - 458 të KPP-së, e garanton kontrollin e shkallëzuar gjyqësor, në kuptimin vazhdues të procesit, sikundër edhe neni 34 i Kushtetutës përcakton.

40. Duke iu referuar edhe kontekstit historik, Gjykata vëren se shqyrtimi i kërkesës për rishikim nga gjykata e shkallës së parë ka qenë pjesë e legjislacionit procedural penal, në formën fillestare të KPP-së, miratuar në vitin 1995. Konkretisht, referuar neneve 452-456 të KPP-së, kërkesa për rishikim, ashtu si edhe gjykimi i rishikimit, bëheshin pranë gjykatës së shkallës së parë. Në lidhje me të drejtën e ankimit, KPP-ja parashikonte se vendimi i dhënë në gjykimin e rishikimit mund të ankimohej në gjykatën e apelit (neni 458). Ky parashikim ligjor është zbatuar gjatë viteve 1995-2002. Nga kjo pikëpamje, procedura e rishikimit e urdhëruar nga një gjykatë e të njëjtit nivel i është përgjigjur në kohë konceptit kushtetues të "gjykatës më të lartë", edhe në kohën e miratimit të KPP-së, kur vepronte neni 9 i ligjit nr. 7561/1992 "Për disa ndryshime e plotësime në ligjin nr. 7491, datë 29.04.1991 "Për dispozitat kryesore kushtetuese", sipas të cilit "vendimet gjyqësore mund të anulohen, të prishen ose të ndryshohen vetëm me vendim të një gjykatë më të lartë, në kushtet e parashikuara me ligj". Gjithashtu, procedura e rishikimit, e urdhëruar nga një gjykatë e të njëjtit nivel, i është përgjigjur konceptit kushtetues të "gjykatës më të lartë" edhe pas hyrjes në fuqi të Kushtetutës, që solli konceptin kushtetues të "gjykatës më të lartë" në nenet 34 dhe 43, deri në vitin 2002 me ndryshimet e ligjit nr.8813, datë 13.6.2002 "Për disa shtesa e ndryshime në ligjin nr. 7905, datë 21.3.1995 "Kodi i Procedurës Penale i Republikës së Shqipërisë".

41. Për sa më lart, në përfundim të kësaj analize, Gjykata vlerëson se standardet e përmendura në nenin 34 të Kushtetutës nuk cenohen nga parashikimet ligjore të KPP-së për institutin e rishikimit, në kuadrin e tërësisë së këtij instituti, duke përfshirë vendimmarrjet e gjykatave si në fazën e kërkesës për rishikim, edhe në fazën e gjykimit të rishikimit, por edhe apelimet, si dhe rekursat ndaj këtyre vendimeve, si garancia më e lartë e të dënuarit kur ushtron të drejtën e rishikimit ndaj një vendimi gjyqësor të formës së prerë".⁷⁶⁹

Arsyetimi i mësipërm i Gjykatës Kushtetuese, tërheq vëmendjen për përdorimin e disa teknikave të metodës "tekstualiste" të interpretimit të së drejtës. Kështu, në rrallë të parë, ajo nuk pranon mënyrën e interpretimit që kishte bërë gjykata referuese duke e konsideruar atë si një lexim thjesht "gramatikor" të normës. Kjo qasje e Gjykatës Kushtetuese, është mëse e saktë dhe tregon pikërisht që metoda "tekstualiste", nuk është një lexim mekanik i normave por përkundrazi është një interpretim i arsyeshëm i tyre.⁷⁷⁰ Nga ana tjetër Gjykata Kushtetuese, përdor në këtë vendim rregullin e "interpretimit tërësor të normave të një akti juridik" (*Whole-text canon*), sipas të cilit pjesa normative një akti juridik interpretohet si një i tërë, duke i marrë dispozitat e tij të lidhura me njëra-tjetrën dhe jo duke interpretuar një normë të shkëputur nga normat e tjera.⁷⁷¹ Në zbatim të këtij rregulli, Gjykata Kushtetuese e ka parë nenin 34 të lidhur me nenin 43 të Kushtetutës, për rrjedhojë, sipas kësaj Gjykatë, rigjykimi mund të zhvillohet vetëm në kuadër të paraqitjes së një ankimi në një proces penal dhe asnjëherë kryesisht nga ana e gjykatës vetë.

Më tej Gjykata Kushtetuese, ka vijuar me rregullin e "interpretimit historik" (*statutory history*), sipas të cilit mënyra e ndryshimit në kohë të normave juridike, tregon pikërisht për qëllimin që ka pasur ligjvënësi.⁷⁷² Në këtë rast, Gjykata Kushtetuese, analizoi ndryshimet

769 Vendimi nr.1, datë 26.1.2021 i Gjykatës Kushtetuese.

770 Antonin Scalia, Bryan A. Garner, "Reading Law: The interpretation of legal texts", Chicago 2012, pjesa nr.62 "Nocioni i gabuar se fjalët duhet të interpretohen në mënyrë të ngushtë", fq.355-358, si edhe pjesa nr.68 "Nocioni i gabuar se kuptimi literal i ligjit është "prova më e mirë" e qëllimit të ligjvënësit", fq.397-398.

771 Antonin Scalia, Bryan A. Garner, "Reading Law: The interpretation of legal texts", Chicago 2012, fq.167-169.

772 Antonin Scalia, Bryan A. Garner, "Reading Law: The interpretation of legal texts", Chicago 2012, fq.256-260.

që kishte pësuar neni 141 i Kushtetutës, që rregullonte juridiksionin e Gjykatës së Lartë, ku fillimisht përcaktohej se kjo Gjykatë, kishte kryesisht juridiksion rishikues, kurse me reformën kushtetuese të vitit 2016, kjo normë u amendua dhe tashmë juridiksioni i Gjykatës së Lartë është përcaktuar si njëhsues dhe harmonizues i praktikës gjyqësore. Kjo solli si pasojë edhe ndryshimin e normave përkatëse në Kodin e Procedurës Penale, ku kompetenca që i ishte dhënë Gjykatës së Lartë me reformën e vitit 2002 për rishikimin e vendimeve gjyqësore të formës së prerë, me reformën e vitit 2017, iu rikthye gjykatave të shkallës së parë.

Si argument të fundit, Gjykata Kushtetuese ka përdorur edhe rregullin e “interpretimit të mëparshëm” (*Prior-construction canon*), sipas të cilit nëse ligjvënësi miraton një normë e cila ka ekzistuar më parë në legjisllacionin e mëparshëm, tashmë të shfuqizuar, ky parashikim ligjor nuk merret vetëm literalisht, pra vetëm si fjalë, por merret bashkë me kuptimin, jurisprudencën dhe doktrinën që është zhvilluar bazuar në të.⁷⁷³ Në këtë çështje Gjykatës Kushtetuese, i rezultoi se ky parashikim ka qenë në fuqi, në periudhën 1995-2002. Në kohën e miratimit të saj fillestar, në vitin 1995, rezulton se ligjet kushtetuese të atyre viteve, kishin parashikime të ngjashme me nenin 34 të Kushtetutës aktuale. Për rrjedhojë fakti që ky parashikim nuk kishte paraqitur probleme kushtetuese në kohën e miratimit, nuk mundet që të konsiderohet se paraqet probleme aktualisht.

Mos gjykimi dy herë për të njëjtën vepër penale, parashikuara nga neni 34 i Kushtetutës, nuk ndalon rigjykimin e saj, nëse është në favor të personit të dënuar. Për këtë mundësi, Gjykata e Lartë, ka mbajtur qëndrimin se “Në këtë normë kushtetuese janë parashikuar tre nga parimet më të rëndësishme të procedurës penale: i) parimi i mos gjykimit dy herë për të njëjtën vepër penale (*ne bis in idem*) ii) parimi i sigurisë ligjore (*res judicata*) dhe iii) mundësia e rihapjes së çështjes penale si mundësi shmangie nga parimi i sigurisë ligjore.

Në lidhje me parimin e tretë, mundësia e hapjes së çështjes penale përcaktohet se ai mund të lejohet sipas rregullave të parashikuara në ligj dhe konkretisht në Kodin e Procedurës Penale. Në kapitullin e VIII-të Ankimet, Kreun IV është parashikuar “Rishikimi” si mjet i jashtëzakonshëm për të goditur një vendim përfundimtar, d.m.th të cilit i kanë shteruar të gjitha mjetet e ankimit.

Shmangia nga parimi i sigurisë ligjore nëpërmjet rishikimit në kushtet e parashikuara nga ligji ka si qëllim ndreqjen e gabimit gjyqësor në dhënien e drejtësisë. Në lidhje me këtë çështje GJEDNJ-ja në disa çështje, është shprehur se: “Gjykata vlerëson se kërkesat e sigurisë ligjore nuk janë absolute. Largimi nga parimi justifikohet vetëm nëse një gjë e tillë bëhet e nevojshme nga rrethanat dhe nga karakteri substancial detyrues ose kur ka arsye serioze legjitime që janë më me peshë se siguria juridike”.

Kolegji Penal vlerëson se vendimi i dhënë kundër të dënuarit A.A. duhet të rishikohet për shkak të arsyeve serioze që ekzistojnë në drejtësinë e dhënies së vendimit për sa kohë që procesi i të provuarit nuk ka qenë ezaurues në momentin e dhënies së vendimit dhe më pas kanë dalë prova të reja të pashqyrtuara, të cilat mund të çojnë në një vendimmarrje të ndryshme duke “thyer” parimin e sigurisë juridike si një çështje “*res judicata*”. Një çështje e cila konsiderohet si gjë e gjykuar i referohet një zgjidhje përfundimtare kur vendimi ngelet i pacenueshëm për shkak të ezaurimit të mjeteve të lejuara të ankimit, mos shfrytëzimit të tyre nga palët ose të kalimit të afateve kohore kur lejohet të bëhet ankimi. E vetmja mënyrë që një çështje e konsideruar si *res judicata* është nëpërmjet një mjeti të jashtëzakonshëm ankimi siç është rishikimi sipas rasteve të parashikuara në K.Pr.Penale.

...

Sipas aktit të ekspertimit mjekoligjor të sipërcituar i gjykuari është diagnostikuar me sëmundjen “Depresion Endogjen me tentativa suicidalë (Vetëvrasje)”, dhe ky konkluzion nuk është hedhur poshtë nga grupet e tjera të ekspertëve të caktuara nga gjykata, gjatë procedimit penal me

773
326.

Antonin Scalia, Bryan A. Garner, “Reading Law: The interpretation of legal texts”, Chicago 2012, fq.322-

nr.298 akti, datë 13.05.2009 ndaj ekspertëve L.F. e Sh.K..

Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vlerëson se në rastin konkret kemi të bëjmë me faktin e pretenduar nga ekspertët mjekoligjorë se qëndrimi i mëtejshëm në burg për të gjykuarin rrezikon seriozisht jetën e tij, dhe në kushtet kur jeta e tij rrezikohet është e domosdoshme që i dënuari të trajtohet në kushte materiale e morale që i sigurojnë atij jetën, shëndetin e dinjitetin njerëzor, parime këto të përcaktuara në nenin 2 të Konventës Europiane të të Drejtave të Njeriut si dhe në nenin 3 të Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut të OKB”.⁷⁷⁴

Nga sa më sipër del që parimi i sigurisë juridike që lidhet edhe me gjënë e gjykuar, nuk është i pakufizueshëm, por në rrethana dhe situata të caktuara mundet që të ndryshojë. Në rastin konkret kërkohej rishikimi gjyqësor i një vendimi të formës së prerë, për shkak të provave të reja të paraqitura nga i dënuari, nëpërmjet të cilit pretendonte se qëndrimi në gjendje burgimi i rrezikonte jetën, e cila e lidhur me dinjitetin e njeriut përbëjnë vlera kushtetuese. Në raportin midis këtyre vlerave, sipas Gjykatës së Lartë, është normale që të kufizohet parimi i sigurisë juridike. Por pavarësisht konkluzioneve të Gjykatës së Lartë, ajo që tërheq vëmendjen është fakti se në të përcaktohet që jeta, shëndeti dhe dinjiteti i njeriut janë parime që janë përcaktuar në akte ndërkombëtare si KEDNJ dhe Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut të OKB-së, ndërkohë që mesa duket Gjykata e Lartë nuk ka dijeni, ose i injoron, ose mbase i konsideron dhe të parëndësishme, fakti që këto parime janë edhe vlera të Kushtetutës sonë, të parashikuara nga “Preambula” e saj,⁷⁷⁵ si edhe nenet 3,⁷⁷⁶ 21⁷⁷⁷ dhe 55⁷⁷⁸ të ligjit themelore të vendit, të cilat nuk gjejnë asnjë referim në vendimarrjen e instancës më të lartë gjyqësore në vend. Megjithatë, përsëri mbetet e paqartë dhe në vendimin e Gjykatës së Lartë nuk arsyetohet se si ndikon apo si lidhet me themelin e çështjes, provat që kanë të bëjnë me pasojat mbi shëndetin të personit të dënuar. Pra, nuk kuptohet nga këto prova “të reja”, nëse i dënuari është apo jo fajtor për veprën penale për të cilën ishte dënuar njëherë me vendim të formës së prerë dhe përfundimtar. Mendoj se kjo përbën një të metë në arsyetimin e vendimit të Gjykatës së Lartë.

Në një tjetër rast, që lidhet me rishikimin e vendimit të formës së prerë dhe për rrjedhojë e kufizimit të parimit të mos gjykitim dy herë për të njëjtin veprë penale, lidhet me situatën kur personi është gjykuar në mungesë në të gjitha shkallët e gjyqësorit në vend. Në këtë rast, atij i lejohet vetëm kërkesa për rishikim vendimi të formës së prerë, për të cilën Gjykata e Lartë, mbajti qëndrimin se “Në interpretim të dispozitave të mësipërme, në harmoni me Kushtetutën si dhe KEDNJ dhe qëndrimet e mbajtura nga Gjykata Kushtetuese dhe Gjykata e Lartë, të cilat rregullojnë të drejtën për një proces të rregullt ligjor si dhe garancitë e të pandehurit në një proces penal, i pandehuri i dënuar në mungesë, i cili nuk i fshihet drejtësisë dhe nuk ka hequr dorë në mënyrë të parëvokueshme për të drejtën e tij, për të qenë i pranishëm në gjykim dhe për të zgjedhur mbrojtës personalisht, lejohet të paraqesë kërkesë për rishikim, me qëllim ankimin e vendimit të dënimit kundër tij, nëse ka shkaqe nga ato që parashikohen në ligjin procedural penal.

Kolegji Penal vlerëson se, në kushtet kur mbrojtësi i zgjedhur nga familjarët apo i caktuar kryesisht ka ezauruar të drejtën e ankimit dhe kur Gjykata e Lartë është shprehur njëherë me vendim në lidhje me rekursin e paraqitur prej tij, të gjykuarit i lind e drejta të zgjedhë mënyra të tjera ankimi, të parashikuara nga ligji, kundër vendimeve gjyqësore që ai kundërshton, siç është kërkesa për rishikim, konform nenit 449 e vijues të Kodit të Procedurës Penale.

Kjo e drejtë të gjykuarit i lind në momentin që ai është informuar për një proces të zhvilluar

774 Vendimi nr.00-2014-1104 (34), datë 12.2.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

775 Preambula e Kushtetutës: Ne, Populli i Shqipërisë, ... për të garantuar të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, ... me zotimin për mbrojtjen e dinjitetit dhe të personalitetit njerëzor, ...

776 Kushtetuta, neni 3: ... dinjiteti i njeriut, të drejtat dhe liritë e tij, ... janë baza e këtij shteti, i cili ka për detyrë t’i respektojë dhe t’i mbrojë.

777 Kushtetuta, neni 21: Jeta e personit mbrohet me ligj.

778 Kushtetuta, neni 55: 1. Shtetasit gëzojnë në mënyrë të barabartë të drejtën për kujdes shëndetësor nga shteti. 2. Kushdo ka të drejtë për sigurim shëndetësor sipas procedurës së caktuar me ligj.

kundër tij dhe komunikimin e vendimit përfundimtar, i cili është një akt gjyqësor i një rëndësie të veçantë që duhet bërë në përputhje me kërkesat procedurale penale, të cilat garantojnë ushtrimin efektiv të të drejtave nga ana e të gjykuarit, në kuadrin e një procesi të rregullt ligjor.

Nëse njoftimi i këtij akti bëhet duke respektuar rregullat procedurale, dhe i ekstraduari paraqet kërkesën e tij jashtë afatit 30 ditor, nga mbërritja në territorin shqiptar, atëherë, mund të rrëzohet kërkesa e tij, për mosparaqitjen në afat të saj, sipas nenit 51/4 të ligjit nr. 10193, datë 03.12.2009 "Për marrëdhëniet juridiksionale me autoritetet e huaja në çështjet penale". Në të kundërt, kërkesa për rishikimin e vendimit penal konsiderohet e paraqitur brenda afatit ligjor, për sa kohë organi i akuzës nuk provon se vendimi gjyqësor, si akt, i është njoftuar kërkuesit në respektim të dispozitave procedurale penale, si dhe ai të jetë informuar në lidhje me të drejtën e tij, për rishikimin e vendimit gjyqësor të dhënë ndaj tij.

Për sa më lart, lidhur me kërkesën e paraqitur për shqyrtim, Kolegji çmon se, kërkesa e paraqitur nga kërkuesi V.R. është paraqitur në afatin ligjor të parashikuar në ligjin nr. 10193/2009 "Për marrëdhëniet juridiksionale me autoritetet e huaja në çështjet penale".

Po kështu, nga aktet nuk rezulton që kërkuesi (i ekstraduari) V.R. të ketë hequr dorë vullnetarisht në mënyrë të parëvokueshme nga e drejta e tij për rishikimin e vendimit penal të dhënë në ngarkim të tij apo për mospranimin e një kërkesë të tillë. (Shkresa nr. V-140 prot, datë 13.04.2016 e Ministrisë së Drejtësisë, Drejtoria e Marrëdhënieve Juridiksionale me Jashtë).⁷⁷⁹

Siç rezulton nga sa më sipër, nuk provohet, pra nuk është e dokumentuar që personi të ketë pasur dijeni për këtë proces, i cili është arrestuar jashtë vendit dhe më pas sjellë në Shqipëri. Ky fakt lidhet edhe me situatën që mbrojtësi ishte caktuar nga familjarët, të cilët nuk kishin vepruar sipas udhëzimeve të vetë personit të dënuar. Për rrjedhojë me qëllim realizimin e të drejtave të tij kushtetuese dhe garantimin e një mbrojtjeje efektive, i gjykuari legjitimohet që kërkojë që të gjykohet përsëri.

Gjithashtu, Gjykata e Lartë, ka mbajtur qëndrimin se për një person që është gjykuar dhe dënuar jashtë, si rregull ligjet për aministrinë të miratuara në Shqipëri, nuk i shtrijnë efektet edhe mbi këto dënime. Më konkretisht Gjykata e Lartë është shprehur se "22. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, gjatë shqyrtimit në seancë gjyqësore të kësaj çështjeje konstatoi se Vendimi i Gjykatës së Apelit Shkodër është në kundërshtim me praktikën e unifikuar të Gjykatës së Lartë. Kolegji, duke ju rikthyer çështjes në fjalë, konstaton se referuar akteve të administruara në gjykimin vendimi i Gjykatës së Apelit Shkodër bie në kundërshtim me qëndrimet e Gjykatës së Lartë, për sa i takon zbatueshmërisë së ligjit nr.8202, datë 27.03.1997 "Për Amnistinë". Konkretisht Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë në vendimin nr. 154, datë 18.04.2000 (çështja që i përket kërkuesit A.H.) kanë arritur në përfundimin se: "ligji penal shqiptar nuk shtrin efektet e tij ndaj shtetasve shqiptar që kryejnë vepër penale në territorin e një shteti tjetër, kur për këtë vepër autoriteti gjyqësor i shtetit të huaj ka dhënë një vendim i cili ka marrë formë të prerë. Edhe në rastin eventual kur çështja penale ka filluar ajo duhet të pushohet duke zbatuar nenin 328/1, gërma "e" dhe "f" të K.Pr.Penale, pasi për të njëjtën vepër penale ekziston një vendim gjyqësor i formës së prerë. Kjo garanci procedurale e parashikuar edhe në nenin 7 të K.Pr.Penale, është shprehja dhe zbërthimi i garancisë kushtetuese të njohur në nenin 34 të saj, që duke përkrahur parimin e se Drejtës Romake "Non bis in idem", përcakton se: "Askush nuk mund të dënohet më shumë se një herë për të njëjtën vepër penale dhe as të gjykohet sërish, me përjashtim të rasteve kur është vendosur rigjykimi i çështjeve nga një gjykatë me e larte, sipas mënyrës se parashikuar me ligj.

23. Duke mbajtur qëndrimin e mësipërm, Kolegjet e Bashkuara arrijnë në përfundimin që ligji nr.8202, datë 27.03.1997 "Për amnistinë", nuk shtrin efektet e tij për shtetasit shqiptar që kanë kryer vepra penale jashtë territorit shqiptar dhe për të cilët janë dënuar me një vendim përfundimtar nga autoriteti gjyqësor i huaj në kohën e hyrjes së tij në fuqi, as drejtpërdrejtë, dhe

⁷⁷⁹ Vendimi nr.00-2017-507(94), datë 21.6.2017 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimin nr. 00-2017- 506 (95), datë 21.6.2017 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

as pas transferimit të tyre ne Shqipëri".⁷⁸⁰

Pra, parimi i mos gjykimit dy herë për të njëjtën vepër shtrihet dhe mbulon edhe parimin e gjëse së gjykuar. Për rrjedhojë, për personat që janë dënuar me vendim të gjykatave të huaja dhe kërkohet që të ekstradohen jashtë vendit, legjislacioni për aministrinë, nuk shtrihet në këto raste.

780 Vendimi nr.00-2021-756 (84), datë 11.11.2021 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

KREU XII

MBROJTA E TË DHËNAVE PERSONALE

(Neni 35 i Kushtetutës)

Kushtetuta e Shqipërisë, i kushton rëndësi disa të drejtave, të cilat sëbashku përbëjnë atë që njihet si e drejta për një jetë private të fshehtë. Një nga elementët e kësaj të drejtë janë edhe të dhënat personale, të cilat Kushtetuta e Shqipërisë, i garanton në nenin 35 të saj, ku shprehet se *"1. Askush nuk mund të detyrohet, përveçse kur e kërkon ligji, të bëjë publike të dhëna që lidhen me personin e tij. 2. Mbledhja, përdorimi dhe bërja publike e të dhënave rreth personit bëhet me pëlqimin e tij, me përjashtim të rasteve të parashikuara me ligj. 3. Kushdo ka të drejtë të njihet me të dhënat e mbledhura rreth tij, me përjashtim të rasteve të parashikuara me ligj. 4. Kushdo ka të drejtë të kërkojë ndreqjen ose fshirjen e të dhënave të pavërteta ose të paplota ose të mbledhura në kundërshtim me ligjin"*.

Normalisht, shkella e kësaj të drejtë kushtetuese, do të sillte si pasojë që provat e marra në kundërshtim me të të konsideroheshin si të pavlefshme, gjë e cila do të na çonte në parashikimin e nenit 32, pika 2 e Kushtetutës, sipas së cilës askush nuk mund të dënohet mbi bazën e provave të mbledhura në mënyrë të pavlefshme. Megjithatë për shkak të parashikimit më vetë të kësaj të drejtë si edhe të rëndësisë që kanë të dhënat personale, po e trajtojmë si pjesë më vetë.

Nga hulumtimi i jurisprudencës gjyqësore në Shqipëri, kemi arritur të identifikojmë disa raste ku parashikimi i nenit 35 të Kushtetutës, është ngritur shprehimisht nga palët, por që Gjykata e Lartë, e ka zgjidhur çështjen duke analizuar aspekte të tjera.⁷⁸¹

Megjithatë Gjykata e Lartë, ka analizuar në mënyrë shteruese, sekuestrimin e të dhënave kompjuterike, me qëllim njehsimin e praktikës gjyqësore. Ky njehsim, ka ardhur si domosdoshmëri me qëllim vendosjen e një balance midis interesit publik, që shoqëron një ndjekje penale dhe mbrojtjen e të dhënave personale që mund të gjenden në këto të dhëna kompjuterike. Më konkretisht, Gjykata e Lartë ka arsyetuar se *"57. Në tekstin e dispozitës, nenit 208/a të KPP, konstatohen edhe disa parashikime ndryshe nga ato të nenit 208 të KPP. Konkretisht, vërehet se ligjvënësi në dispozitën e re të shtuar në vitin 2008, në rastin kur procedohet për krime që lidhen me teknologjinë e informacionit, sekuestrimi i të dhënave kompjuterike do të bëhet me vendim të gjykatës, në vijim të paraqitjes së kërkesës nga ana e prokurorit. Kolegji e lexon parashikimin e përmbajtur në nenin 208/a të KPP, si vullnet të ligjvënësit që sekuestrimi në këto raste të bëhet vetëm me vendim të gjykatës, si një garanci shtesë, por të domosdoshme për të garantuar sekuestrimin e të dhënave kompjuterike nëse përbëjnë të dhëna të domosdoshme për vërtetimin e faktit penal dhe më e rëndësishme është që të sekuestrohen vetëm ato të dhëna që janë të nevojshme për vërtetimin e këtij fakti penalisht të ndëshkueshëm. Ky preokupim i ligjvënësit konsiderohet i arsyeshëm për faktin se të dhënat kompjuterike, objekt i sekuestros, ndryshe nga të dhënat e përfuara nëpërmjet vendosjes së sekuestros mbi sendet e tjera, për shkak të natyrës së tyre të veçantë, është më e vështirë të individualizohet, si dhe, duke qenë se si rregull "depozitohen" në sisteme kompjuterike, në të cilat "parkohen" edhe të dhëna të tjera që mund të mos kenë lidhje me vërtetimin e faktit penal, ekziston rreziku i ekspozimit të të dhënave të tjera, (që nuk kanë lidhje me faktin penal për të cilin hetohet) marrja e të cilave mund të cenojë liri dhe të drejta të rëndësishme të qytetarëve, të cilat gëzojnë mbrojtje kushtetuese dhe konventore, si liria dhe fshehtësia e korrespondencës ose e çdo mjeti tjetër të komunikimit, nëpërmjet nenit 36 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, e drejta për respektimin e jetës private dhe familjare,*

⁷⁸¹ Vendimet nr. 00-2015-173 (4), datë 21.1.2015 dhe nr.00-2017-307 (56), datë 12.4.2017 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

nenit 8 të KEDNJ, apo lirinë e shprehjes, neni 22 i Kushtetutës, të drejtën e informimit, neni 23 i Kushtetutës, të mbrojtura gjithashtu dhe nga neni 10 i KEDNJ. Sikundër parashikohet në nenin 17 të Kushtetutës kufizime të të drejtave dhe lirive kushtetuese mund të vendosen vetëm me ligj, për një interes publik ose për mbrojtjen e të drejtave të të tjerëve. Kufizimi duhet të jetë në përpjesëtim me gjendjen që e ka diktuar atë. Këto kufizime nuk mund të cenojnë thelbin e lirive dhe të të drejtave dhe në asnjë rast nuk mund të tejkalojnë kufizimet e parashikuara në KEDNJ.

...

66. Kolegji vlerëson së parimet e domosdoshmërisë, përshtatshmërisë dhe proporcionalitetit duhet të udhëheqin vendimarrjen e gjykatës, qoftë në marrjen e vendimit për sekuestrimin e të dhënave kompjuterike, ashtu edhe në lidhje me parashikimin e modaliteteve konkrete për sekuestrimin e të dhënave kompjuterike.

...

69. Këtu lind nevoja e arsytimit nga ana e Gjykatës se përse për vërtetimin e kësaj vepre penale është e domosdoshme vendosja e sekuestros mbi të dhënat kompjuterike. Vlen të theksohet, sikundër është parashikuar në nenin 208 të KPP se ligjvënësi ka përdorur termin "domosdoshmëri" dhe jo "nevojë". Kjo do të thotë se arsyetimi i Gjykatës duhet të shtrihet qoftë në drejtim të vërtetimit të lidhjes së të dhënave kompjuterike për të cilat kërkohet sekuestrimi me vërtetimin e faktit penalisht të ndëshkueshëm, por edhe me arsytimin se ky vërtetim mund të bëhet vetëm nëpërmjet sekuestrimit të të dhënave kompjuterike, pa të cilat nuk mund të arrihet në njoftimin mbi ekzistencën e faktit.

70. Pasi të përmbushet edhe ky kriter, Gjykatës i imponohet detyrimi të përcaktojë cilat janë konkretisht të dhënat ose sistemet kompjuterike që do t'i nënshtrohen sekuestrimit dhe çfarë synohet të provohet nëpërmjet vendosjes së sekuestros mbi këto të dhëna apo sistemet kompjuterike të përcaktuara për t'u sekuestruar. Në këtë përcaktim/veçim të të dhënave dhe të sistemeve kompjuterike, Gjykata duhet të mbajë në konsideratë parimet e domosdoshmërisë në kuptimin se do të përzgjidhen vetëm ato të dhëna të cilat i shërbejnë vërtetimit të faktit dhe pa të cilat nuk mund të arrihet në njoftimin mbi ekzistencën e faktit. Sekuestrimi i të dhënave të tjera, jo të domosdoshme do të konsiderohet si shkelje nga ana e Gjykatës. I njëjti arsyetim duhet përdorur edhe për sistemet kompjuterike nëse do të jetë e nevojshme të sekuestrohen. Në përputhje me parimin e proporcionalitetit dhe të përshtatshmërisë, jo vetëm që duhet të përzgjidhen ato sisteme kompjuterike në të cilat përmbahen të dhënat e veçuara si të domosdoshme dhe jo sisteme të tjera, por ndër këto sisteme kompjuterike, nëse ekziston mundësia e zgjedhjes, do të përzgjidhen ato sisteme kompjuterike, sekuestrimi i të cilave do të cenojë më pak të drejtat e personit të cilit i përkasin sistemet kompjuterike të përcaktuara për t'u sekuestruar. Gjithashtu, në përputhje me parimin e proporcionalitetit dhe të përshtatshmërisë, sekuestrimi i të dhënave dhe në mënyrë të veçantë i sistemeve kompjuterike do të bëhet për aq kohë sa është e nevojshme në vërtetimin e fakteve, duke u parashikuar në këtë mënyrë se proporcionaliteti nuk mund të mos raportohet edhe me kohëzgjatjen e kufizimit, e cila do të vlerësohet sipas një kriteri kohor të arsyeshëm (GJEDNJ Smirnov v. Russia, App. no. 71362/01, 7.6.2007, GJEDNJ, Draghici v. Portugal, App. no.. 43620/10, datë 19.6.2014).

...

72. Së fundmi, por jo më pak e rëndësishmja, në vendimin e Gjykatës nuk duhet të mungojë parashikimi mbi modalitetet për sekuestrimin e të dhënave ose sistemeve kompjuterike. Edhe në përcaktimin e modaliteteve të sekuestrimit të të dhënave ose pajisjeve kompjuterike, Gjykata duhet të udhëhiqet nga parimi i proporcionalitetit dhe përshtatshmërisë. Mënyra e sekuestrimit të të dhënave ose pajisjeve duhet të jetë e tillë që të sekuestrohen vetëm të dhënat ose sistemet specifikesht të përcaktuara në vendimin e Gjykatës. Duhet të mbahet në konsideratë që sekuestrimi i pajisjeve të bëhet në mënyrë të tillë që, personit të cilit do t'i sekuestrohen të dhënat apo pajisjet, të cenohet sa më pak e mundur. Për nxjerrjen e të dhënave mund të sekuestrohen

pajisjet, vetëm në rast se është e domosdoshme. Nëse ka disa sisteme apo pajisje alternative që mund të sekuestrohen, duhet të përzgjidhen ato pajisje të cilat cenojnë më pak personin tek i cili sekuestrohen këto të dhëna apo pajisje, duke mbajtur në konsideratë bërjen e kopjeve nga autoritetet, në mënyrë që të shmanget sa më shumë të jetë e mundur procesi i sekuestrimit. Nëse sekuestrimi i pajisjeve është i domosdoshëm, ky të bëhet për aq kohë sa është e nevojshme për marrjen e të dhënave apo bërjen e kopjeve.

...

74. Por, në mënyrë të veçantë, për shkak të ndjeshmërisë që paraqet, referuar dhe rastit objekt shqyrtimi, nga i cili Kolegji vlerësoi të kalojë në këtë vendimarrje njësuere, Kolegji çmon të nevojshme të ndalët pak më tepër në rastin kur sekuestrimi i të dhënave ose sistemeve kompjuterike bëhet ndaj gazetarëve profesionistë. Kjo për faktin se liritë dhe të drejtat themelore, të cilat u evidentuan më lart, duhet të mbrohen në rastin kur është e nevojshme të procedohet me sekuestrimin e të dhënave kompjuterike dhe janë liria e shprehjes, liria dhe fshehtësia e korrespondencës ose e çdo mjeti tjetër të komunikimit dhe e drejta për respektimin e jetës private dhe familjare, të cilat mbrohen në të gjitha sistemet demokratike, bëhen më evidente dhe më të ndjeshme në rastin e gazetarëve profesionistë. Jurisprudenca kushtetuese dhe e GJEDNJ është shumë e pasur në këtë drejtim, duke sanksionuar me vendosmëri respektimin e këtyre të drejtave nga autoritetet shtetërore, nënshkruese të KEDNJ.

...

76. Në përputhje me këtë qëndrim të GJEDNJ, Kolegji vlerëson se, sikundër u aryetua më lart, përveç garancive të parashikuara lidhur me sekuestrimin e të dhënave kompjuterike, specifikisht lidhur me sekuestrimin e të dhënave ose sistemeve kompjuterike ndaj gazetarëve profesionistë, Gjykata duhet të lejojë sekuestrimin, pasi të jetë shteruar kërkimi në të gjitha burimet e tjera të mundshme të të dhënave, duke pasur parasysh paragrafin 3 të nenit 159 të KPP, i cili parashikon lidhur me emrat e personave nga të cilët gazetarët profesionistë kanë marrë të dhëna gjatë ushtrimit të profesionit të tyre dhe vetëm kur të dhënat janë të domosdoshme për të provuar veprën penale dhe vërtetësia e këtyre të dhënave mund të dalë vetëm nëpërmjet identifikimit të burimit, Gjykata urdhëron gazetarin që të tregojë burimin e informacionit të tij. Kjo do të thotë se ndërhyrje të tilla, duhet të jenë të mirëargumentuara dhe vetëm në rastet kur e dhëna nuk mund të merret në mënyrë tjetër.

77. Sa më sipër, lidhur me çështjen e dytë të shtruar për njësim, Kolegji arrin në përfundimin njësuës se:

Së pari, duhet të ekzistojnë kushtet e përgjithshme sipas nenit 208 KPP:

- i. Kjo do të thotë se sekuestrimi edhe në rastin e të dhënave kompjuterike, vendoset për provat materiale, kuptimi i të cilave jepet në nenin 187 të KPP dhe për sendet që lidhen me veprën penale.
- ii. Për sendet që lidhen me veprën penale, duhet të arsyetohet se edhe këto sende janë të domosdoshme për vërtetimin e fakteve.

Së dyti, Gjykata duhet të argumentojë se cila është vepra penale që në mënyrë të arsyeshme dyshohet se është kryer.

Së treti, Gjykata duhet të arsyetojë përse sekuestrimi i të dhënave ose sistemeve kompjuterike është i domosdoshëm për zgjidhjen e çështjes.

Së katërti, Gjykata duhet të përcaktojë ose të argumentojë se cilat janë të dhënat ose sistemet kompjuterike që do t'i nënshtrohen sekuestrimit dhe çfarë synohet të provohet nëpërmjet vendosjes së sekuestros mbi të dhënat ose sistemet kompjuterike. Në këtë përcaktim Gjykata duhet të bazohet në parimet e proporcionalitetit dhe të përshtatshmërisë, duke lejuar sekuestrimin e të dhënave ose të sistemeve kompjuterike për nevoja të hetimit, vetëm nëse është e nevojshme, për sa është e nevojshme dhe për aq kohë sa është e nevojshme;

Së pesti, Gjykata duhet të përcaktojë dhe të arsyetojë në vendim modalitetet për

sekuestrimin e të dhënave ose sistemeve kompjuterike. Edhe në këtë rast, Gjykata duhet të bazohet në parimet e proporcionalitetit dhe të përshtatshmërisë. Sekuestrimi duhet të bëhet në mënyrë të tillë që të sekuestrohen vetëm të dhënat ose sistemet specifikuara në vendimin e gjykatës. Për nxjerrjen e të dhënave mund të sekuestrohen pajisjet, vetëm në rast se është e domosdoshme dhe për aq kohë sa është e nevojshme për marrjen e të dhënave apo krijimin e kopjeve;

Së gjashti, përveçse sa më sipër, specifikuara lidhur me sekuestrimin e të dhënave ose sistemeve kompjuterike ndaj gazetarëve profesionistë, Gjykata duhet të lejojë sekuestrimin, pasi të jetë shteruar kërkimi në të gjitha burimet e tjera të mundshme të të dhënave, duke patur parasysh paragrafin 3 të nenit 159 të KPP. Kjo do të thotë se ndërhyrje të tilla, duhet të jenë të mirëargumentuara dhe vetëm në rastet kur e dhëna nuk mund të merret në burimin e saj. Në raste të tilla përjashtimore Gjykata duhet të saktësojë të dhënat konkrete që kërkohet të sekuestrohen, përse ato janë të domosdoshme/thelbësore për zgjidhjen e çështjes sipas nenit 211/2 të KPP, si dhe arsyet përse sekuestrimi i tyre është i pamundur të realizohet në një mënyrë tjetër. Në çdo rast Gjykata duhet të tregojë kujdes për moscenim të marrëdhënies së gazetarit me burimin e informacionit, duke shmangur zbulimin e këtij burimi kur vërtetësia e të dhënave mund të verifikohet në një mënyrë tjetër”.⁷⁸²

Vendimarrja e mësipërme e Gjykatës së Lartë, tregon për rëndësinë që i jepet të dhënave personale dhe mundësisë së abuzimit të tyre nëpërmjet teknologjisë. Është fakt tashmë i njohur që zhvillimet teknologjike bëjnë të mundur ruajtjen e shumë të dhënave dhe komunikimeve të shumë personave si asnjëherë më parë. Po këto zhvillime teknologjike mundësojnë edhe aksesimin e këtyre të dhënave në mënyrë shumë të shpejtë. Duke qenë, që në kuadër të ushtrimit të një ndjekje penale, autoritetet mund ta kenë të nevojshme marrjen e të dhënave kompjuterike, kjo duhet të bëhet me kujdes dhe vetëm për aq sa është e nevojshme për hetimin penal. Në këtë rast, garancia procedurale kryesore është marrja e autorizimit për të vepruar nga ana e gjyqtarit, i cili përcakton llojet e të dhënave që do të duhen të merren si edhe modalitetet për marrjen e tyre. Kodi i Procedurës Penale kërkon që sekuestrimi i të dhënave kompjuterike të bëhet vetëm me vendim të gjykatës, për të garantuar sigurinë dhe domosdoshmërinë e këtij veprimi, veçanërisht në rastet kur të dhënat janë të nevojshme për vërtetimin e veprës penale. Vendimet për sekuestrimin e të dhënave kompjuterike duhet të udhëhiqen nga parimet e domosdoshmërisë, përshtatshmërisë dhe proporcionalitetit, duke garantuar që sekuestrimi bëhet vetëm për të dhëna të nevojshme për vërtetimin e fakteve penale dhe duke minimizuar ndikimin në të drejtat dhe liritë e personave. Gjykatat duhet të argumentojnë se përse sekuestrimi i të dhënave kompjuterike është i domosdoshëm për hetimin dhe vërtetimin e veprës penale, duke i përcaktuar dhe justifikuar të dhënat ose sistemet kompjuterike që do të nënshtrohen sekuestritit dhe qëllimin e këtij veprimi.

Duke iu referuar të drejtës së krahasur, rezulton se në Shtetet e Bashkuara të Amerikës, Gjykatë e Lartë, ka mbajtur qëndrimin e saj në lidhje me mënyrën e marrjes së kampioneve të gjakut nga një person i dyshuar, me qëllim testimin e tyre. Gjyqtari William J. Brennan, Jr., duke arsyetuar për shumicën, u shpreh se të drejtat kushtetuese të personit nuk u shkelën kur policia mori kampione gjaku pa pëlqimin e tij. Në këtë rast u arrit në përfundimin se policia nuk shkeli të drejtën e Amendamentit të Pestë kundër vetë-inkriminimit, sepse nxjerrja dhe analiza kimike e mostrave së gjakut nuk përfshinte “as edhe një hije detyrimi për të dëshmuar”.⁷⁸³ Gjithashtu punonjësit e policisë nuk shkelën të drejtën e Amendamentit të Katërt kundër konfiskimeve të paarsyeshme në këtë rast. Sipas Gjykatës së Lartë në mungesë të rrethanave urgjente, kërkimet që përfshijnë ndërhyrje në trupin e njeriut kërkojnë një urdhër-kërkimi, lëshuar nga gjykatat.⁷⁸⁴

782 Vendimi njehsues nr. 00-2021-1135 (147), datë 23.12.2021 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

783 *Schmerber v. California*, 384 U.S. 757, 765 (1966).

784 *Schmerber v. California*, 384 U.S. 757, 770 (1966).

Megjithatë, në këtë rast, marrja e pavullnetshme e gjakut justifikohet, bazuar në rrethanat të ngutshme të Amendamentit të Katërt, sepse nëse punonjësit e policisë do të prisnin të merrnin një urdhër-kontrolli, provat që personi mund të kishte konsumuar alkool do të kishte humbur përmes procesit të metabolizmit natyror të trupit të alkoolit në qarkullimin e gjakut.⁷⁸⁵ Gjykata arsyetoi se punonjësi i policisë, përgjegjësi në atë rast “mund të ketë besuar në mënyrë të arsyeshme se ai u përball me një emergjencë,” ku provat do të shkatërroheshin nëse ai priste të merrte një urdhër kontrolli nga ana e gjykatës.⁷⁸⁶ Për më tepër, gjyqtari Brennan paralajmëroi se vendimi i gjykatës ishte i kufizuar “vetëm në faktet e të dhënave aktuale” dhe se “ndërhyrjet e vogla në trupin e një individi në kushte të kufizuara të rrepta në asnjë mënyrë nuk tregojnë se gjykata lejon ndërhyrje më thelbësore ose ndërhyrje në kushte të tjera.”⁷⁸⁷ Siç mund të konstatohet, marrja e mostrave biologjike nga ana e trupit të një njeriu normalisht duhet të bëhet nëpërmjet një vendimi gjyqësor, por në raste të ngutshme dhe emergjence, është e lejueshme marrja e këtyre provave edhe pa autorizimin e gjykatës. Në këtë rast, i takon autoriteteve shtetërore që të justifikojnë këtë nivel ndërhyrjeje.

Në një tjetër rast, që lidhet me zhvillimet e teknologjisë, ka të bëjë me gjurmimin e lëvizjes së automjeteve nga ana e personave të dyshuar. Ky gjurmim, mund të bëhet edhe nëpërmjet vendosjes së një paisje GPS,⁷⁸⁸ në automjetin e personit të dyshuar. Në këtë rast, Gjykata e Lartë e SHBA-së, vendosi se një masë e tillë, mund të ndiqej nga autoriteti shtetëror, vetëm nëse më parë kishin marrë autorizimin nga ana e gjykatës, duke arsyetuar se “Amendamenti i Katërt parashikon në pjesën përkatëse se “e drejta e njerëzve për të qenë të sigurt në personat, shtëpitë, dokumentet dhe efektet e tyre, kundër kontrolleve dhe sekuestrimeve të paarsyeshme, nuk duhet të cenohet”. Është e padiskutueshme që një automjet është një “efekt” pasi ai term përdoret në Amendament. Ne mendojmë se instalimi i një pajisjeje GPS nga qeveria në automjetin e objektivit dhe përdorimi i saj i kësaj pajisjeje për të monitoruar lëvizjet e automjetit, përbën një “kërkim”.

Është e rëndësishme të jemi të qartë se çfarë ka ndodhur në këtë rast: Qeveria ka pushtuar fizikisht pronën private me qëllim të marrjes së informacionit. Nuk kemi dyshim se një ndërhyrje e tillë fizike do të ishte konsideruar si një “kërkim” sipas kuptimit të Amendamentit të Katërt kur ai u miratua. Entick kundër Carrington, 95 Ing. Rep. 807 (C. P. 1765), është një “rast që ne e kemi përshkruar si një “monument i lirisë angleze” “pa dyshim i njohur” për “çdo burrë shteti amerikan” në kohën kur u miratua Kushtetuta dhe konsiderohet të jetë “e vërteta dhe përfundimtare”, shprehje e ligjit kushtetues” në lidhje me kontrollin dhe sekuestrimin. Në atë rast, Lord Camden shprehu në terma të qartë rëndësinë e të drejtave pronësore kur analizoi kontrollin dhe sekuestrimin: “Ligji ynë e mban pronën e çdo njeriu aq të shenjtë, saqë asnjë njeri nuk mund të vendosë këmbën mbi afërsinë e fqinjit të tij pa lejen e tij; nëse e bën ai është shkelës, megjithëse nuk bën fare dëm; nëse do të shkelë tokën e fqinjit të tij, ai duhet ta justifikojë me ligj.”

Teksti i Amendamentit të Katërt pasqyron lidhjen e tij të ngushtë me pronën, pasi përndryshe ai do të referonte thjesht “të drejtën e njerëzve për të qenë të sigurt nga kontrollet dhe sekuestrimet e paarsyeshme”; fraza “në personat, shtëpitë, letrat dhe efektet e tyre” do të kishte qenë e tepërt”.⁷⁸⁹

Në një tjetër rast, Gjykata e Lartë e SHBA-së trajtoi çështjen e kontrollit të përmbajtjes së telefonave celularë, që kishin personat e dyshuar në momentin e kontrollit apo të ndalimit të tyre. Kryetari i Gjykatës së Lartë John Roberts, i cili arsyetoi vendimin, arriti në përfundimin se kërkohet një urdhër gjyqësor për të kontrolluar një telefon celular dhe me konkretisht “Të dhënat

785 *Schmerber v. California*, 384 U.S. 757, 771-772 (1966).

786 *Schmerber v. California*, 384 U.S. 757, 770 (1966).

787 *Schmerber v. California*, 384 U.S. 757, 772 (1966).

788 “Global Positioning System” – “Sistemi i pozicionimit global”, është një nga sistemet globale të navigimit satelitor (GNSS) që ofron informacion për vendndodhjen dhe kohën për një marrës GPS kudo në planet, ku ka një linjë të papenguar shikimi për katër ose më shumë satelitet GPS.

789 *United States v. Jones*, 565 U.S. 400 (2012).

digjitale të ruajtura në një celular nuk mund të përdoren si armë për të akuzuar një zyrtar që po kryen një procedurë arrestimit ose për të realizuar arratisjen e të arrestuarit. Zyrtarët e zbatimit të ligjit mbeten të lirë të ekzaminonjë aspektet fizike të një telefoni për t'u siguruar që ai nuk do të përdoret si armë - le të themi, për të përcaktuar nëse ka një brisk të fshehur midis telefonit dhe kasës së tij. Megjithatë, sapo një zyrtar të ketë siguruar një telefon dhe të eliminojë çdo kërcënim fizik të mundshëm, të dhënat në telefon nuk mund të rrezikojnë askënd.⁷⁹⁰ Megjithëse provat e mundshme të ruajtura në një telefon mund të shkatërrohen ose me fshirje në distancë ose me kriptim të të dhënave, Gjykata theksoi "operimin e zakonshëm të veçorive të sigurisë së një telefoni, përveç çdo përpjekjeje aktive nga një i pandehur ose bashkëpunëtorët e tij për të fshehur ose shkatërruar provat pas arrestimit".⁷⁹¹ Për këtë arsye, kërkimi i telefonit pa urdhër të gjykatës përbënte shkelje. Duke arsyetuar më tej Gjykata e Lartë, u shpreh edhe se "Telefonat celularë modernë nuk janë thjesht një tjetër komoditet teknologjik. Me gjithçka që përmbajnë dhe gjithçka që mund të zbulojnë, ato mbajnë për shumë amerikanë "privatësinë e jetës". Fakti që teknologjia tani i lejon një individ të mbajë një informacion të tillë në dorën e tij nuk e bën informacionin më pak të denjë për mbrojtjen për të cilën etërit themelues luftuan".⁷⁹² Ky pasazh i fundit është shumë i rëndësishëm, pasi tregon se të gjitha të dhënat që ndodhen në brendinë e një telefoni celular, si mesazhe, të dhënat për thirrjet telefonike, dokumenta në format elektronik, fotografitë, videot, etj, përbëjnë të dhëna personale. Për rrjedhojë, aksesimi i tyre mund të bëhet vetëm me leje të gjykatës.

Një tjetër rast shumë i rëndësishëm, i trajtuar nga Gjykata e Lartë e SHBA-së kishte të bënte me mënyrën e marrjes së të dhënave të vendodhjes së një personi, nëpërmjet gjurmimit të të dhënave të telefonit celular të tij (informacion për vendndodhjen e qelizave të përdorimit të celularit - "CSLI"). Gjykata e Lartë e SHBA-së, në vendimin e saj, arsyetuar nga Kryetari John Roberts, mbajti qëndrimin se të dhënat e përdorimit të këtyre qelizave janë "të detajuara, enciklopedike dhe të përpiluara pa mundim" duke i dhënë qeverisë aftësinë për të gjurmuar lëvizjet e kaluara të individëve. Për më tepër, Gjykata vuri në dukje se CSLI mund të përbëjë rreziqe edhe më të mëdha për privatësinë sesa të dhënat GPS, pasi përhapja e telefonave celularë mund t'i akordojë qeverisë "mbikëqyrje pothuajse të përsosur" të lëvizjeve të një individi. Prandaj, Gjykata e Lartë vendosi që, sipas Amendamentit të Katërt, qeveria duhet të marrë një urdhër kontrolli nga gjykatat, në mënyrë që të ketë akses në të dhënat historike të përdorimit të qelizave të një celulari.⁷⁹³ Gjykata e Lartë arsyetoi më tej se teknologjia "i ka ofruar zbatuesve të ligjit një mjet të ri të fuqishëm për të kryer përgjegjësitë e tyre të rëndësishme. Në të njëjtën kohë, ky mjet rrezikon cënimin e modelit të qeverisjes të llojit që Hartuesit (e Kushtetutës së SHBA), pas konsultimit me mësimet e historisë, hartuan pikërisht Amendamentin e Katërt për të parandaluar këto shkelje. ... teknologjitë e reja janë gjithmonë vigjilente dhe kujtesa e tyre është pothuajse e pagabueshme, ..."⁷⁹⁴ Megjithatë, Gjykata e Lartë theksoi se ky vendim shtrihet vetëm për të dhënat e kësaj natyre dhe nuk prek raste të tjera siç janë të dhënat bankare. Në mënyrë të ngjashme, Gjykata e Lartë përcaktoi se ky vendim nuk pengon mbledhjen e këtyre të dhënave pa urdhër kontrolli gjyqësor, në raste emergjence ose për çështje të sigurisë kombëtare.

790 Riley v. California, 573 U.S. 373, 387 (2014).

791 Riley v. California, 573 U.S. 373, 389 (2014).

792 Riley v. California, 573 U.S. 373, 403 (2014).

793 Carpenter v. United States, 585 U.S. 296, 138 (2018).

794 Po aty.

KREU XIII

FSHEHTËSIA E KORRESPONDENCËS

(Neni 36 i Kushtetutës)

Si një pjesë e rëndësishme e së drejtës për një jetë private të fshehtë, janë edhe komunikimet e ndryshme që një person mund të ketë me një apo më shumë persona të tjerë. Kjo e drejtë, rregullohet nga neni 36 i Kushtetutës, dispozitë e cila parashikon se *"Liria dhe fshehtësia e korrespondencës ose e çdo mjeti tjetër të komunikimit janë të garantuara"*. Ky parashikim mbulon çdo formë komunikimi, si nga ato tradicionale, letër, postë, telefon etj, deri tek ato modernet, nëpërmjet telefonisë celulare, rrjeteve sociale, platformave dhe aplikacioneve të ndryshme elektronike.

Në jurisprudencën e saj, Gjykata e Lartë, e ka konsideruar shkelje të kësaj të drejtë lejimin e përgjimit të komunikimeve telefonike hyrëse dhe dalëse në numrat telefonike celularë, në rast se janë bërë në kundërshtim me rregullat e përgjimeve, parashikuara nga legjislacioni procedural penal.

Në Shqipëri, njihen ligjërisht dy lloje përgjimesh, ku i pari është ai i lejuar nga Kodi i Procedurës Penale dhe që ka të bëjë me përgjimet ambientale që lejohen më urdhër të prokurorisë dhe përgjimet e komunikimit apo të ambjentëve private të cilat lejohen vetëm me leje të gjykatës. Këto përgjime, nëse merren sipas rregullave procedurale, janë të përdorshme në proceset gjyqësore. Në rastin e përgjimit kemi të bëjmë me ndërhyrjen dhe kapjen e fshehtë, pa dijeninë e komunikuesve të përmbajtjes së një komunikimi apo bisedimi midis dy apo më shumë komunikuesish, të cilët veprojnë me qëllim përjashtimin e të tretëve nga komunikimi privat mes tyre dhe që realizohet nga një subjekt publik i autorizuar, i cili është jashtë komunikimit të tyre, nëpërmjet një instrumenti teknik që shmang formën e mbrojtjes dhe privatësinë e komunikimit. Pra, kufizimi i shtrirjes së përgjimit ka të bëjë me respektimin e marrëdhënies kushtetuese të mbrojtur, siç është e drejta kushtetuese e fshehtësisë (privatësisë) dhe lirisë së komunikimeve, si dhe paprekshmëria e banesës, parashikuar nga neni 36 dhe 37 i Kushtetutës dhe neni 8 i KEDNj-së, dhe neni 17 i Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike. E drejtë kjo e mbrojtur edhe penalisht në bazë të nenit 121 të Kodit Penal, nga ndërhyrjet e padrejta në jetën private. Liria dhe fshehtësia e komunikimeve janë pjesë e atyre të drejtave dhe lirive themelore të njeriut që janë të pandashme, të patjetërsueshme, të padhunueshme dhe qëndrojnë në themel të të gjithë rendit juridik, duke krijuar hapësirën e nevojshme për zhvillimin e personalitetit dhe dinjitetit të personit në një shoqëri demokratike dhe në shtetin e së drejtës. Në rastin e përgjimeve, përgjithësisht, përgjohet një bashkëbisedim, pra "deklarime" midis, të paktën dy subjekteve, të cilët nuk janë në dijeni të faktit që përgjohen nga një organ publik i autorizuar për këtë fakt dhe që është jashtë bisedës apo komunikimit midis këtyre personave. Kësisoj, si rezultat i autorizimit të mjetit të përgjimit, përftohen dhe rrjedhin provat deklarative, që sipas rastit janë: ose pohimi i personit nën hetim apo të pandehur, ose deklarime të personave që janë dëshmitarë rreth fakteve objekt të veprës penale. Në këtë kontekst, element karakterizues i konceptit të përgjimit procedural është realizimi i tij nga një subjekt publik i autorizuar, jo vetëm i jashtëm nga komunikimi, por dhe i ndryshëm nga pjesëmarrësit e komunikimit dhe që bëhet me padijeninë e këtyre të fundit.⁷⁹⁵

Përgjimet në ambjente private, apo e komunikimeve private, lejohen si rregull nëpërmjet vendimit gjyqësor, por në raste të ngutshme, mund të realizohen edhe me urdhër të prokurorit, i cili duhet menjëherë të kërkojë vleftësimin e saj nga ana e gjykatës. Gjykata e Lartë në trajtimin

795 Vendimi nr.00-2016-353 (37), datë 9.3.2016 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

e këtij mjeti për kërkimin e provës, ka mbajtur qëndrimin se “32. “Parimi i proporcionalitetit” është ballancimi i të drejtës ndërmjet interesit të përgjithshëm në ndjekjen penale në një çështje dhe mbrojtjes së të drejtave themelore të individit. Në respektimin e këtij parimi, prokurori, në çdo rast, duhet të shqyrtojë dhe vlerësojë nëse masa e marrë prej tij ose masa që ai i kërkon gjykatës është në proporcion me objektivin që synohet për të arritur me anë të përgjimit. Liria dhe fshehtësia e korespondencës ose e çdo mjeti tjetër komunikimi janë të garantuara (neni 36 i Kushtetutës). Kufizimi i kësaj të drejtë, parashikuar në nenin 17/1 të Kushtetutës dhe në nenet 221-226 të KPP, bëhet për të mbrojtur interesat publike ose për të mbrojtur të drejtat e personave të tjerëve, duke respektuar parimet e nevojshmërisë, proporcionalitetit, ruajtjes së sekretit dhe objektivitetit në kryerjen e tij. Përgjimi, ndërhyrja e fshehtë për të kapur, dëgjuar dhe regjistruar përmbajtjen e komunikimit dhe të dhëna që lidhen me të, ndërmjet pikës së nisjes dhe pikës së mbërritjes, si metodë e posaçme hetimore të përdoret si një mjet i efektshëm për kërkimin e provës, duke plotësuar kushtet e parashikuara në ligj, neni 221 e vijues i KPP. Përgjimet e komunikimeve telefonike, ambjentale ose në forma të tjera të kryhen në kushte sa më të natyrshme, me synim për të rritur efektivitetin e këtij mjeti për sigurimin e provave, identifikimin e veprimtarisë kriminale dhe të autorëve të saj, si dhe vënien e tyre para drejtësisë.

33. Urdhërimi i përgjimit nga ana e prokurorit pa vendim të gjykatës sipas paragrafit 2 të nenit 222 të KPP, duhet të ushtrohet me kujdes të veçantë e vetëm në rastet e një bazë dyshimi të arsyeshëm të mbështetur në të dhëna të besueshme e objektive për kryerjen e veprës penale, e nga vonesa që sjell marrja e lejes nga gjykata, mund tu vijë dëm i rëndë hetimeve. Të gjitha këto kushte duhet të arsyetohen e të motivohen nga ana e prokurorit e duhet t'i nënshtrohen menjëherë vlerësimit të gjykatës”.⁷⁹⁶

Lloji i dytë i përgjimit është ai me natyrë parandaluese, që rregullohet me ligj të posaçëm. Ndërkohë që ky lloj përgjimi mund të shërbejë për të mbledhur të dhëna operative dhe të parandalojë veprime kriminale, rezultatet e tij nuk mundet që të shërbejnë si provë në asnjë lloj gjykimi, siç me të drejtë ka konstatuar Gjykata e Lartë në një rast, ku ka mbajtur qëndrimin se “Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë vlerëson se vendimet e mësipërme të gjykatave duhet të prishen dhe të rrëzohet kërkesa e Prokurorisë së Rrethit Gjuqësor Tiranë për lejimin e përgjimit të komunikimeve telefonike hyrëse dhe dalëse në numrat telefonike celularë të shtetasve I.S., J.Gj. dhe B.M. Ky Kolegj konstaton se vendimet e gjykatave të të dyja shkallëve të gjykimit janë marrë në kundërshtim me dispozitat procedurale penale, e konkretisht me nenet 221/5 e 222/1 të Kodit të Procedurës Penale. Kështu, sipas nenit 221/5 të Kodit të Procedurës Penale: “Përgjimi parandalues rregullohet me ligj të veçantë. Rezultatet e tij nuk mund të përdorën si provë”. Në kundërshtim me këtë urdhërim, gjykatat kanë vënë në themel të arsyetimit dhe vendimit të tyre, duke i konsideruar dhe përdorur si prova rezultatet e përgjimeve parandaluese të pasqyruara në informacionin e SH.I.SH. Në këtë mënyrë gjykata ka konsideruar si “prova të mjaftueshme për vërtetimin e akuzës” (siç kërkon neni 222/1 i K.Pr.Penale), rezultatet e përgjimit parandalues, të cilat siç theksuam me lart, në bazë të nenit 221/5 të K.Pr.Penale, nuk mund të përdorën si provë. Madje në vendimet e tyre të dyja gjykatat i konsiderojnë këto rezultate të përgjimeve parandaluese si “dyshime të forta e të bazuara”, pra as formalisht ato nuk pohojnë se ka prova të mjaftueshme për vërtetimin e akuzës, siç urdhëron neni 222/1/b i K.Pr.Penale, për rastet e lejit të përgjimit të thirrjeve dhe komunikimeve telefonike. Edhe gjatë gjykimit në Gjykatën e Lartë, organi i akuzës pretendoi se “ekziston dyshimi i bazuar”, kur sipas dispozitës së mësipërme për lejimin e përgjimit duhen “prova të mjaftueshme”. ... Në rastin konkret, në kundërshtim me ligjin, janë kufizuar të drejtat kushtetuese të shtetasve, siç është ajo e sanksionuar nga neni 36 i Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë”.⁷⁹⁷

Gjykata e Lartë, ka trajtuar edhe rastin, kur kemi përgjime të komunikimeve të realizuara nga një prej personave që ka qenë pjesë e këtij komunikimi. Zhvillimet teknologjike, mundësojnë

796 Vendimi nr.00-2022-1608 (329), datë 9.12.2022 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

797 Vendimi nr.00-2010-1360 (33), datë 13.10.2010 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

çdo person që të kapë, fiksojë apo rregjistrojë, momente, thenie dhe deklarime të personave të tjerë. Kjo teknologji mundëson kryerjen e këtyrë veprimeve pa u kuptuar nga personi apo personat e tjerë. Në këtë rast, me të drejtë mund të lind diskutimi, për vlerën e tyre provuese, për të cilën Gjykata e Lartë ka mbajtur qëndrimin se “Ndërsa në rastin e regjistrimeve të kryera nga ana e njërit prej komunikuesve të bisedës a komunikimit të tyre, për shkak se regjistrimi kryet me dijeninë e të paktën një komunikuesi, nuk mund të flitet për përgjim në kuptimin e përgjimit procedural të parashikuar nga nenet 221-226 të Kodit të Procedurës Penale. Në rastin e regjistrimeve të kryera nga njëri prej bashkëbiseduesve në komunikimin e tyre, në fakt, kemi të bëjmë me veprimtarinë e memorizimit të bisedës a komunikimit, pra fiksimit të deklarimeve, siç do të ndodhte në rastin kur njëri prej bashkëbiseduesve, njëkohësisht do të mbante shënime me shkrim gjatë bisedës ndërmjet tyre. Pra, bëhet fjalë për njohje deklarimesh të shprehura lirisht dhe të mësuara në mënyrë të ligjshme nga ana e komunikuesve, e cila mund të fiksohet duke u regjistruar, qoftë edhe me mjete teknike (të teknologjisë së informacionit) nga njëri prej bashkëbiseduesve dhe nëse nuk përbën sekret shtetëror të ruhet, shpërndahet a të përdoret për qëllime të ligjshme prej bashkëbiseduesit, duke u përdorur edhe si provë e njoftimeve të marra gjatë komunikimit. Pra, ky lloj mjeti procedural nuk ka nevojë për autorizimin e autoritetit publik nga ana e gjykatës apo e prokurorit, pasi suporti ku ruhet regjistrimi i komunikimit përbën dokumentin e komunikimit, ashtu sikundër objektet e ndryshme janë të fiksuar në një film fotografik. Në këto kushte, Kolegji vlerëson se regjistrimet e kryera nga njëri prej bashkëbiseduesve përbejnë prova dokumentare, që burojnë nga regjistrime të kryera nga persona private, qoftë dhe pa dijeninë e palës tjetër. Neni 191/1 i Kodit të Procedurës Penale parashikon se: “lejohe marrja e dokumenteve, që përfaqësojnë fakte, persona ose sende, nëpërmjet fotografimit, filmimit, fonografimit ose çdo mjeti tjetër”. Materiali ku mbahet regjistrimi nuk është gjë tjetër veçse mjeti ku mbështetet dhe fiksohet, pra ku dokumentohet i ruajtur bashkëbisedimi si një fakt historik që ka ndodhur ndërmjet komunikuesve. Dokumenti si provë procedurale që është formuar jashtë procedimit penal, përmban katër elementë thelbësorë, a) faktin e përfaqësuar, ose sendin apo personin e përfaqësuar, pra që konsiston në atë çka përbën objektin e provës, b) përfaqësimin që është krijimi në mënyrë të kuptueshme dhe të barasvlershme të faktit të përfaqësuar, mbasi ai ka ndodhur realisht c) materializimi, i cili është veprimi i fiksimit dhe ruajtjes së përfaqësimit në një material të caktuar, dhe ç) materiali ku ruhet përfaqësimi. Për ilustrim, në objektin e fotografisë shihet i pandehuri duke i qëlluar viktimës, ky përbën faktin e përfaqësuar, përfaqësimi është paraqitja e pamjes së të pandehurit të orientuar, duke qëlluar drejt viktimës në një kuadër që përfaqëson një vend real të caktuar (përfytyrimi real), materializimi është fiksimi i pamjes së përfaqësuar në shiritin e celuloidit të ndjeshëm ndaj dritës, dhe së fundi shiriti përbën bazën materiale ku është fiksuar përfaqësimi i faktit, sendit, apo personit. Pra, prova dokumentare karakterizohet nga aftësia e saj për të përfaqësuar, pavarësisht mjetit të përdorur, fakte, sende, dhe persona. Prandaj edhe deklarimet e bëra të regjistruara nga bashkëbiseduesit përbëjnë një fakt që përfaqësohet nga regjistrimi i zërit audio apo audiovideo, në një suport të caktuar.

Në bazë të këtij kuadri ligjor, çdo komunikues që komunikon me personin e dyshuar mund të konsiderohet si person që ka dijeni për faktet dhe një dëshmitar i mundshëm rreth tyre, pasi nëpërmjet ruajtjes së komunikimit a të bashkëbisedimit, ai mëson rreth fakteve që ka mësuar dhe marrë dijeni nga komunikuesit e tjerë.

Duke zbatuar parimin e mësipërm në rastin konkret, Kolegji Penal vëren se i pandehuri S.T., është akuzuar për veprën penale të korrupsionit pasiv të personave që ushtrojnë funksione publike, dhe asaj të falsifikimit të dokumenteve, sipas akuzës dëshmitarja S.I., i ka ofruar vëllait të pandehurit një shumë prej 3000 eurosh me qëllim që ai të ushtronte ndikim të paligjshëm tek i pandehuri, duke e vlerësuar dëshmitaren me një notë kaluese. Për realizimin e këtij qëllimi, ajo i është drejtuar emisionit Fiks Fare, i cili i ka dhënë shumën prej 3000 euro dhe ka e ka pajisur atë me një mjet atë duke i filmuar këto fakte nga ana e saj. Gjykata e shkallës së parë dhe gjykata e

apelit në rastin konkret, kanë arsyetuar se regjistrimet e kryera privatisht nga ana e dëshmitares S.I. edhe pse me ndihmën e dhënë nga një emision të gazetarisë investiguese, konkretisht të 2 CD-të me përmbajtje data/video dhe një CD-je me përmbajtje audio, përbëjnë përgjime, dhe si të tilla gjykatat e themelit kanë deklaruar papërdorshmërinë e tyre, pasi nuk janë zbatuar rregullat dhe procedura e parashikuar nga ligji procedural për përgjimet. Ndryshe nga sa kanë arsyetuar gjykatat e themelit, Kolegji Penal vlerëson se regjistrimet e kryera nga njëri prej komunikuesve në mënyrë private nuk mund të konsiderohet si përgjime procedurale, në kuptim të nenit 221-226 të Kodit të Procedurës Penale, pasi nuk hyjnë në konceptin e përgjimit procedural, për arsye se nuk janë bërë nga një subjekti publik i tretë dhe jashtëm nga komunikuesit dhe mungon padijenja e përgjimit nga të gjithë komunikuesit. Këto regjistrime të komunikimeve duhet të konsiderohen si dokumente që përfaqësojnë fakte, persona ose sende nëpërmjet fotografimit, filmimit, fonografimit ose çdo mjeti tjetër, sipas nenit 191 të Kodit të Procedurës Penale, pasi konsiderohen si një memorizim i asaj çka thuhet nga prej pjesëmarrësve gjatë komunikimit. Prandaj për këto regjistrime nuk mund të gjejë zbatim, regjimi, kufizimi dhe rregullat e parashikuara nga ligji për përgjimet, por i vetmi kufizim që mund të gjejë zbatim është ai parashikuar nga neni 151, pika "3" e Kodit të Procedurës Penale, i cili parashikon parimin e respektimit të vullnetit të personit, sipas të cilit, kur kërkohet një provë që nuk rregullohet me ligj, gjykata mund ta marrë në qoftë se ajo vlen për të vërtetuar faktet dhe nuk cenon lirinë e vullnetit të personit".⁷⁹⁸

Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, nëse një prej bashkëbiseduesve regjistron bisedën, kjo nuk konsiderohet si përgjim procedural, por si një formë e memorizimit të bisedës, e cila mund të konsiderohet si provë dokumentare. Kodi i Procedurës Penale, lejon marrjen e dokumenteve që përfaqësojnë fakte, persona ose sende, përmes fotografimit, filmimit, fonografimit ose çdo mjeti tjetër. Çdo person që komunikon me personin e dyshuar mund të konsiderohet si person që ka dijeni për faktet dhe një dëshmitar i mundshëm rreth tyre, pasi nëpërmjet ruajtjes së komunikimit ose bashkëbisedimit, ai mëson rreth fakteve që ka mësuar dhe marrë dijeni nga komunikuesit e tjerë. Pra, në këto raste, materialet e përfutuara mund të përdoren si provë në gjykatë dhe nuk i nënshtrohen rregullave procedurale për autoritetet shtetërore. Duhet theksuar se në këto raste, këto materiale duhet të mbartin interes publik, përndryshe personi që i realizon ato mund të mbajë përgjegjësi penale.

KREU XIV

MBROJTJA E FSHEHTËSISË SË BANESËS

(Neni 37 i Kushtetutës)

Kushtetuta e Shqipërisë, në vijim të garantimit të të drejtave për një jetë private të fshehtë, garanton dhe prakeshmërinë e banesës, ku neni 37 i saj, parashikon se *"1. Paprekshmëria e banesës është e garantuar. 2. Kontrollat e banesës, si dhe të mjediseve që njësohen me të, mund të bëhen vetëm në rastet dhe në mënyrat e parashikuara me ligj. 3. Askujt nuk mund t'i bëhet kontroll vetjak jashtë procesit penal, me përjashtim të rasteve të hyrjes në territorin e shtetit dhe të daljes prej tij ose për të mënjnuar një rrezik që i kanoset sigurimit publik"*.

Siç mund të shihet Kushtetuta, mbron banesën dhe ambjente të tjera që barazohen me të. Në jurisprudencën tonë, fillimisht Gjykata e Lartë, ka mbajtur qëndrimin se *"Kontrolli i banesës së të gjykuarit pa pasur vendim gjykatë është kryer në kundërshtim me dispozitat e nenit 151/4 dhe 251 dhe nenit 32 të Kushtetutës, e si rrjedhojë, rezultati i dalë prej saj është i papërdorshëm. Ky kontroll është një akt procedural i papërdorshëm dhe nga fakti se ai nga pikepamja formale nuk është realizuar konform dispozitave ligjore procedurale. Kështu, sipas proces-verbalit të kontrollit të banesës rezulton se ai është bërë në datën 20 të vitit 2007, por nuk është pasqyruar muaji kur është realizuar ky veprim hetimor. Në kundërshtim me ligjin është vepruar nga ana e organit të akuzës edhe sa i përket fiksimit dhe marrjes së provave. Siç rezulton nga proces-verbali i kqyrjes dhe marrjes së provës materiale i datës 20.12.2006 është bërë e mundur dhe fiksimi dhe marrja e provës materiale"*.⁷⁹⁹ Siç mund të shihet, kontrolli i ushtruar në banesë nuk është bërë në përputhje me legjislacionin procedural dhe për rrjedhojë provat e mbledhura në këtë rast, u konsideruan si të papërdorshme.

Megjithatë, realizimi i kontrollit në banesa ka qenë një problem vazhdues, i cili e detyroi Gjykatën e Lartë që të diskutonte mundësinë për njehsimin e praktikës gjyqësore. Në atë rast Gjykata e Lartë, mbajti qëndrimin se *"Nga analiza e nenit 202 të Kodit të Procedurës Penale, vërehet se në raste normale, dispozita parashikon si autoritet për disponimin e kontrollit, gjykatën. Në këtë mënyrë garantohet paprekshmëria e banesës të parashikuar shprehimisht nga neni 37 i Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë. Në bazë të së cilës, përcaktohet se "kontrollat e banesës, si dhe të mjediseve që njësohen me të, mund të bëhen vetëm në rastet dhe në mënyrat e parashikuara me ligj. Askujt nuk mund t'i bëhet kontroll vetjak jashtë procesit penal, me përjashtim të rasteve të hyrjes në territorin e shtetit dhe të daljes prej tij ose për të mënjnuar një rrezik që i kanoset sigurimit publik"*. Kusht themelor për të proceduar me disponimin e kontrollit përbën prania e elementit të *"arsyeve të bazuara për të menduar se dikush fsheh në personin e tij, në një vend tjetër, apo në banesë, prova materiale të veprës penale ose sende që i përkasin veprës penale"*. Në raste normale, dispozita në fjalë parashikon se organi që disponon mbi kërkesën për gjykim është gjykata, e cilat nxjerr vendimin të arsyetuar dhe që mund të veprojë vetë ose të urdhërojë që veprimi të kryhet nga oficerët e policisë gjyqësore, të caktuar në vendimin e kontrollit. Ndërsa në fazën e hetimeve paraprake, në raste flagrante ose në rast ndjekje të personit që është duke ikur, që nuk lejojnë nxjerrjen e një vendimi kontrolli, oficerët e policisë gjyqësore kryejnë kontrollin e personit ose të vendit, duke zbatuar rregullat e caktuara në nenin 298 të Kodit të Procedurës Penale, d.m.th. kur ekzistojnë arsye të bazuara për të menduar se mbi personin gjenden të fshehura sende ose gjurmë të *"veprës penale"* që mund të zhduken a të humbasin ose që këto sende a gjurmë ndodhen në një vend të caktuar ose atje ku gjendet personi nën hetim ose i ikur, apo kur duhet të kryhet një ndalim, të ekzekutohet një vendim arresti ose një vendim dënimi me burgim, oficerët

e policisë gjyqësore mund të bëjnë kontrollin e personit ose të lokalit, kur ekzistojnë kushtet e treguara në paragrafin 1 të nenit 298 dhe ka arsye të veçanta urgjence që nuk lejojnë nxjerrjen e një vendimi kontrolli. Në këto raste, procesverbali i veprimeve të kontrollit i dërgohet pa vonesë, por jo më vonë se dyzet e tetë orë, prokurorit të vendit ku është bërë kontrolli, i cili brenda dyzet e tetë orëve vijuese vleftëson kontrollimin me vendim të arsyetuar. Kolegjet e Bashkuara vlerësojnë se qoftë në rastin kur kontrolli disponohet nga gjykata, qoftë në rastin kur kontrolli disponohet në raste urgjente nga ana e policisë gjyqësore, vendimi përkatës i gjykatës dhe vendimi vleftësues i prokurorit përbën një garanci, e cila përcakton personin që do të kontrollohet, kushtet ligjore dhe faktike që përligjin një masë të tillë kufizuese, si edhe përcaktimin e objektit dhe qëllimit të kontrollit dhe eventualisht të sekuestrimit....Kolegjet e Bashkuara vlerësojnë se përveç veprave penale menjëherë të dukshme me sy të lirë nga ana e oficerit të policisë gjyqësore, nuk është i mundur përdorimi i kontrollit pa vendim të gjykatës dhe me iniciativë të policisë gjyqësore si mjet për kërkimin e njoftimin e veprave penale, sepse së pari ai nuk është e parashikuar nga ligji procedural penal, së dyti do të cenonte thelbin e garancisë themelore të së drejtës për respektimin e jetës private dhe të paprekshmërisë të banesës të garantuar nga Kushtetuta dhe nga traktatet e tjera ndërkombëtare në fushën e të drejtave themelore të njeriut. Në këto kushte, Kolegjet e Bashkuara vlerësojnë se ndërmarrja e kontrollit pa vendim gjykatë me iniciativë të policisë gjyqësore duhet të bëhet në respektim të plotë të kritereve dhe kushteve ligjore, duke u shpjeguar qoftë në procesverbalin përkatës apo edhe nga deklaratimet e oficerit të policisë gjyqësore që e ka kryer atë, prania e rrethanave faktike dhe ligjore që kanë shërbyer si bazë dhe si shkak për disponimin e kontrollit nga ana e policisë gjyqësore”.⁸⁰⁰

Në fund në dispozitivin e vendimit, Gjykata e Lartë nuk shprehet që ky vendim është njehsues për praktikën gjyqësore apo jo, megjithëse kjo ishte edhe arsyeja se përse gjykimi u bë në këtë formë.

Pikërisht, kjo situatë duket se është shfrytëzuar më vonë nga vetë Gjykata e Lartë për të mbajtur një tjetër qendrim totalisht të ndryshëm nga sa më sipër. Kështu në një rast, tjetër Gjykata e Lartë u shpreh se “11- Në rastin objekt shqyrtimi, referuar arsyetimit të gjykatave të shkallëve më të ulëta, nuk rezultoi të ekzistojnë shkaqe të rëndësishme që ti bëjnë këto vendimmarrje të pabazuara. Rezulton nga aktet e administruara në fashikull, se Komisariati i Policisë Mirditë në kuadër të planit të masave nr.11, datë 11.01.2022 dhe informacionit policor parandalues, ka ushtruar kontroll pikërisht mbi mjetin me targa MR3019A, pa paragjykuar personat pasagjerë të cilët ndodheshin në të, fakt i cili tregon që prej punonjësve të policisë nuk është bërë një përzgjedhje selektive dhe paragjykuese për shtetasit apo dhe vetë drejtuesin e mjetit A.M., që në rastin konkret është person i dyshuar.

12- Në vijim të rrethanave prej policisë gjyqësore në datë 12.01.2022, është ushtruar kontroll fizik dhe në vijim të banesave të të katërve personave të cilët ndodheshin në mjet, duke mos bërë përsëri selektim në drejtim të asnjë prej të dyshuarve me qëllim verifikimin e informacionit dhe zbatimin e planit të masave të policisë. Në drejtim të kontrollit të banesës së A.M., rezultoi se shkak për kontrollin e banesës është bërë kontrolli i kryer në automjetin me targa MR3019A, ku shtetasit A.D., pasagjer në mjet i është gjetur një sasi lëndë e dyshuar si narkotike.

...

16- Në lidhje me këtë pretendim Kolegji Penal vlerëson të analizojë dispozitën procedurale penale të parashikuar nga neni 202 i KPrP që parashikon kontrollin e vendit ose të banesës me synimin për gjetjen e sendeve të paligjshme në lidhje me nenin 298 të KPrP. Në bazë të paragrafit “3” të nenit 202 të Kodit të Procedurës Penale, janë parashikuar kushtet dhe mënyrat për kryerjen e kontrollove. Në mënyrë që të disponohet në pajtim me ligjin procedural, me kontrollin e personit, vendit apo të banesës, pikësepari është e nevojshme prania: ose e gjëndjes së flagrancës mbi kryerjen e një veprë penale të caktuar, ose rasti i ndjekjes së personit që është duke ikur.

800 Vendimi nr.1, datë 30.6.2017 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

17- Ekzistenca e njërit prej këtyre kritereve përligj procedimin nga ana e policisë gjyqësore me kontrollin me iniciativë të saj, kur shkaqe të gjëndjes së ngutshmërisë nuk lejojnë nxjerrjen e një vendimi kontrolli, si edhe kur ekzistojnë "arsye të bazuara për të menduar se mbi personin gjenden të fshehura sende ose gjurmë të veprës penale që mund të zhduken a të humbasin, ose që këto sende a gjurmë ndodhen në një vend të caktuar, ose atje ku gjendet personi nën hetim ose i ikur".

18- Duhet të ekzistojë një marrëdhënie e njëkohshme midis sjelljes kriminale të personit dhe faktit të perceptuar si vepër penale nga ana e oficerit të policisë gjyqësore, i cili mbi bazën e intuitës së tij dhe përvojës, të bazuar në të dhëna indicjare objektive dhe logjike arrin të krijojë mendimin e drejtpërdrejtë se personi është në kryerje e sipër të një veprë penale, apo e ka parë atë duke e kryer dhe fillon pas këtij fakti ndjekjen e personit. Në të gjitha rastet, nga dispozita objekt analize, rezulton se gjendja e flagrancës dhe ndjekja e personit duhet të ekzistojnë përpara ndërmarrjes së kontrollit nga ana e oficerit të policisë gjyqësore dhe jo të lindë si rezultat i mëpasshëm nga kryerja e kontrollit me iniciativë të policisë gjyqësore.

19- Në bazë të elementit tjetër të parashikuar nga ligji procedural, duhet të ekzistojnë 'arsye të bazuara' për të menduar se mbi personin gjenden të fshehura sende: 1) ose gjurmë të veprës penale që mund të zhduken a të humbasin, 2) ose që këto sende a gjurmë ndodhen në një vend të caktuar. Në lidhje me këtë element ligjor, Kolegji vlerësojnë se arsyet e bazuara për të menduar se sendet apo gjurmë që lidhen me veprën penale apo janë prova materiale të veprës penale, duhet të bazohen në të dhëna apo dyshime konkrete të bazuara në indicje reale, ato duhet të formojnë një bashkësi indicjesh që ngrihen objektivisht dhe drejtohen kundër personit të caktuar dhe që i referohen një lloji të caktuar veprë penale të dyshuar, jo çfarëdolloj veprë penale apo një kontroll të përgjithshëm pa një qëllim dhe objekt të caktuar, të paarsyetuar apo të pa shpjeguar mbi baza racionale.

20- Qëllimi i kontrollit të ligjshëm përkufizohet nga objekti i kontrollimit dhe i vendeve mbi bazën e të cilët duhet të bazohen arsyet për të menduar se është kryer një vepër dhe do të gjenden sende apo prova që lidhen me atë vepër. Kryerja e kontrollit me iniciativë të policisë gjyqësore, duhet të bazohet në baza probabiliteti dhe objektive që konvergojnë rreth gjetjes së sendeve mbi një person apo në një vend të caktuar për lloje të përcaktuara veprash penale dhe me një objekt të paracaktuar. Ndërmarrja e kontrollit pa vendim gjykatë me iniciativë të policisë gjyqësore duhet të bëhet në respektim të plotë të kritereve dhe kushteve ligjore, duke u shpjeguar qoftë në procesverbalin përkatës apo edhe nga deklaratimet e oficerit të policisë gjyqësore që e ka kryer atë, prania e rrethanave faktike dhe ligjore që kanë shërbyer si bazë dhe si shkak për disponimin e kontrollit nga ana e policisë gjyqësore.

...

25- Kryerja e kontrollit me iniciativë të policisë gjyqësore, duhet të bazohet në arsye që krijojnë një dyshim të arsyeshëm të konkretizuar dhe të individualizuar rreth një personi të caktuar. Dyshimi i arsyeshëm për ushtrimin e kontrollit përbën një të dhënë të veçantë dhe objektive kundër një personi të caktuar rreth kryerjes së një veprë penale, bazuar në rrethana faktike të mjaftueshme për të ngritur supozimin e një njeriu mesatar duke besuar se në një person të caktuar apo në një vend të caktuar do të gjenden sende apo prova që lidhen me veprën penale. Vlerësimi i ligjshmërisë së kontrollit duhet të bazohet në të gjithë elementet faktikë që rezultojnë të dokumentuar në procesverbalin e kontrollit dhe eventualisht atë të sekuestrimit të sendit të gjetur nga ushtrimi i kontrollit, si dhe mënyrë së veprimit të disa llojeve të caktuar të autorëve të veprave penale. Në rastin kur zbatohen këto kritere dhe gjenden sende të kundraligjshme, mungesa e vendimit të gjykatës për kontrollin nuk duhet të vërë në dyshim sekeustrimin e sendeve të paligjshme e nisjen e një procedimi penal për to.

26- Në rastin objekt rekursi, ka rezultuar se në datën 12.01.2022, në qytetin e Rrëshenit, në vendin e quajtur "Ish-farmacia e vjetër", nga punonjësit e Policisë së Komisarariatit të Policisë Mirditë, bazuar në informacionin e marrë në rrugë operative, është ndaluar mjeti me targa MR3019A,

me drejtues shtetasin A.M. dhe pasagjerë, A.D., R.K., B.P. Mjeti dhe personat iu janë nënshtruar kontrollit fizik. Më pas shërbimet policore kanë ushtruar kontroll në banesën e shtetasit A.M., ku është gjendur një qese plasmani në të cilën kishte lëndë të dyshuar si lëndë narkotike cannabis sativa, me peshë 8.27gram e cila u sekuestrua në cilësinë e provës. Gjithashtu është gjetur edhe një armë zjarri revolver me mulli, 63 fishekë të kalibrave të ndryshëm, një karikator si ato të automatikëve model 56, një peshore metalike me dy kuti plastike të cilat janë sekuestruara në cilësinë e provave materiale. Në këto rrethana, shërbimet e policisë gjyqësore më datë 12.01.2022, ora 19:30 kanë bërë arrestimin në flagrancë të shtetasit A.M.

27- Gjykata e apelit, ka arritur në konkluzionin se nuk ka vend për paligjshmëri të kontrollit të banesës. Kolegji e gjen të drejtë këtë konstatim të Gjykatës së Apelit duke argumentuar se në arritjen e analizës lidhur me ligjshmërinë ose pavlefshmërinë e kontrollit të ushtruar me iniciativë të policisë, së pari duhen evidentuar rrethanat relevante që mundësojnë ushtrimin e një shqyrtimi gjyqësor ex post facto të veprimit të kontrollit në mënyrë që gjykata të vlerësojë ligjshmërinë e vendimit për kryerjen e kontrollit, së dyti duke arsyetuar rreth mënyrës se si është krijuar bindja e oficerëve të policisë gjyqësore, në arritjen e mendimit dhe vendimit të tyre për të proceduar me kontrollin e banesës, pa vendim gjykatë, pra cila ka qenë indicja apo intuited që i ka shtyrë ata të zgjerojnë objektin dhe qëllimin e veprimtarisë së tyre. Kjo analizë nuk pengon autoritetin procedues dhe policinë gjyqësore që të sekuestrojë sendet e paligjshme të cilat përbëjnë bazë për regjistrimin e procedimit penal për veprën përkatëse të dyshuar.

28- Në rastin konkret konstatohet se në procesverbalin e datës 12.01.2022, të mbajtur prej Oficerit të Policisë Gjyqësore është përcaktuar që në hyrje të procesverbalit se cili është shkaku i cili ka shërbyer për kontrollin e banesës. Gjetja e sendeve të kundraligjshme justifikon këtë veprim procedural hetimor dhe arsyet e bazuara nga të cilat është menduar se gjenden sende të kundraligjshme e se kontrolli duhet kryer bazuar në nenin 298 të KPrP. Gjetja e sendeve legjitimon veprimin procedural të kontrollit dhe më pas dhe kërkesën për caktimin e masës së sigurimit e ekzistencën e kushteve e kriterëve të parashikuara nga neni 228, 229 të KPrP.⁸⁰¹

Vendimarrja e mësipërme, paraqet disa kontradikta në vetvetë. Kështu fillimisht në arsyetimin e Gjykatës së Lartë, përmendet se kontrolli në automjet është bërë bazuar në të dhënat e policisë, si edhe planin e masave të saj, por ndërkohë citohet se ky kontroll nuk ishte selektiv, mbi katër personat që ndodheshin në makinë. Këto pohime janë kontradiktore, pasi nëse policia ka vepruar në bazë të të dhënave operative që kishte, përzgjedhja e këtyre katër personave për kontroll nuk ka qenë rastësore por e qëllimshme. Nga ana tjetër, ndërkohë që lënda e dyshuar si narkotike është gjetur tek vetëm një person, policia më pas ka proceduar edhe për kontrollin e banesave të katër personave. Në këtë rast nuk kuptohet se kush ka qenë dyshimi i arsyeshëm i strukturave të policisë për të vepruar për kontrollin e banesave pa leje nga ana e gjykatës. Justifikimi që sjell Gjykata e Lartë, që në këtë rast, kontrolli justifikohet pasi u gjetën sende të paligjshme, është jashtëzakonsi i rrezikshëm, pasi kjo i jep të drejtë policisë që të kontrollojë çdo banesë, pa asnjë lloj arsye gjithmonë se mund të gjejë sende të paligjshme dhe ky kontroll nuk ka nevojë që të lejohet nga gjykata. Për më tepër, Gjykata e Lartë, nuk shprehet se çfarë do të ndodhte nëse nuk gjenden sende të paligjshme nëpër banesa.

Qasja e mësipërme e Gjykatës së Lartë, jo vetëm që nuk më duket e drejtë, pasi cënon të drejtat kushtetuese dhe themelore të mbrojtjes së privatësisë së banesës, por bie në kundërshtim edhe me praktikën e saj të mëparshme. Për më tepër vetë Gjykata e Lartë, rreth një muaj më vonë, në një tjetër rast mbajti qëndrimin se "Në rastin konkret, Kolegji vlerëson se, me të drejtë Gjykata e Apelit, Shkodër e ka vleftësuar të paligjshëm arrestin në flagrancë të personit nën hetim I.K., pasi në lidhje me këtë shtetas nuk ka ekzistuar ndonjë dyshim për kryerjen e veprës penale të "Organizimit të llotarive të palëjuara", parashikuar nga neni 197 të Kodit Penal. Ashtu siç pretendon organi i akuzës vajtja pranë ambjenteve ku ndodhej ky shtetas ka qenë për qëllim

*tjetër. Është normale që gjatë kontrollit, punonjësit e policisë kanë detyrimin që të konstatojnë, sigurojnë prova dhe të sekuestrojnë ato prova që provojnë elementët e ndonjë veprë penale”.*⁸⁰²
Pra, në rastin konkret, provat e gjetura për një tjetër vepër penal, nuk u quajtën të përdorshme, përderisa kontrolli në banesë ishte bërë për arsye të tjera.

802 Vendimi nr.00-2022-1031, datë 29.7.2022 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

KREU XV EKSTRADIMI

(Neni 39 pika 2 e Kushtetutës)

15.1 Hyrje

Ekstradimi është një nga format më të vjetra dhe më efikase të bashkëpunimit ndërkombëtar gjyqësor në fushën penale, duke përfaqësuar një marrëdhënie juridike që lind ndërmjet dy shteteve në rastet kur autoritetit përkatës të procedimit penal nuk mund të kryejnë vetë procedimin pasi autori i veprës ndodhet jashtë shtetit. Vetëm falë këtij bashkëpunimi efektiv ndërmjet tyre mund të realizohet drejtësi penale, pavarësisht nga vendi ku është kryer vepra penale apo vendndodhjes së autorit të saj, në mënyrë që asnjë vepër penale të mos ngelet e pandëshkuar dhe çdo autor të përballlet me përgjegjësitë e veta.⁸⁰³

Përdorimi i këtij mekanizmi parashikohet dhe nga neni 27, pika 2, gërma “dh” e Kushtetutës, sipas së cilës *“Liria e personit nuk mund të kufizohet, përveçse në rastet e mëposhtme: ... dh) ... në rastet e ... ekstradimit”*. Më tej, Kushtetuta, ka edhe një tjetër regullim për ekstradimin, ku në nenin 39, pika 2 e Kushtetutës parashikon se *“Ekstradimi mund të lejohet vetëm kur është parashikuar shprehimisht në marrëveshjet ndërkombëtare në të cilat Republika e Shqipërisë është palë, dhe vetëm me vendim gjyqësor”*. Koncepti i institutit të ekstradimit, referuar Konventës Europiane për Ekstradimin dhe Kodit të Procedurës Penale, konsiston në një nga format e bashkëpunimit ndërkombëtar dhe ka për qëllim dorëzimin e një personi një shteti të huaj, për ekzekutimin e një vendimi me burgim ose të një akti që vërteton procedimin e tij për një vepër penale.⁸⁰⁴

Bazuar në legjislacionin kombëtar dhe atij ndërkombëtar, shkak për ekstradim janë vetëm veprat penale që ndëshkohën nga ligjet e palës kërkuese dhe të palës së kërkuar me privimin e lirisë ose me një masë sigurimi privuese të lirisë. Kjo do të thotë se në mënyrë që të lejohet ekstradimi dhe më pas të bëhet dorëzimi i personit për të cilin kërkohet ekstradimi, janë të nevojshme si titull ekstradimi ose prania e vendimit të dënimit të formës së prerë që cakton një vendim dënimi me burgim, ose prania e një vendimi (të përkohshëm) që cakton një masë sigurimi që e privon personin nga liria deri në gjykimin përfundimtar të personit për të cilin kërkohet ekstradimi. Ky konkluzion bazohet në faktin se personi për të cilin kërkohet ekstradimi duhet të jetë ose i dënuar ose në ngarkim të tij të ekzistojë një masë shtrënguese për vepra penale të ekstradueshme, bazuar në indicje të rëndësishme fajësie. Ekstradimi i një individi nënkupton transferimin formal të mbajtjes/burgimit të tij nga shteti mbajtës në shtetin kërkues sipas mjeteve dhe kanaleve zyrtare të krijuara për qëllimin e dorëzimit të individit.⁸⁰⁵

Duke u rikthyer në parashikimin kushtetues të mësipërm, rezulton se ai vendos dy kritere në mënyrë që ekstradimi për një person të lejohet, ku i pari është ekzistenca e një marrëveshje ndërkombëtare dhe i dyti, ekzistenca e një vendimi gjyqësor. Në vijim po i trajtojmë me rradhë.

803 Paulin Çera, *“Ekstradimi për jashtë shtetit. Problemet praktike”*, botuar në Magjistrati VIII, botim i Shkol-lës së Magjistraturës, Shtëpia botuese “Pegi”, Tiranë 2016, fq.250.

804 Vendim nr.4, datë 5.2.2014 i Gjykatës Kushtetuese.

805 Vendimi nr.00-2018-13(4), datë 9.2.2018 i Kolegji Penal të Gjykatës së Lartë.

15.2 Ekzistenca e një marrëveshje ndërkombëtare

Marrëveshjet ndërkombëtare që kanë të bëjnë me ekstradimin, kufizojnë lirinë personale të individëve dhe për rrjedhojë në bazë të nenit 121, pika 1, gërma "b" e Kushtetutës, është e detyrueshme që të ratifikohën me ligj. Marrëveshjet e ekstradimit mund të jenë shumëpalëshe, ku mund të përmendim Konventën Evropiane "Për ekstradimin", me protokollet e saj shtesë, në të cilën bëjnë pjesë shumica e shteteve të kontinentit evropian por mund të jenë edhe dy palëshe, pra të lidhur midis Shqipërisë dhe një tjetër shteti në mënyrë të drejtëpërdrejtë.

Në këtë kuadër, interpretimi dhe qëllimi i normave të së drejtës ndërkombëtare, duhet të bëhet në bazë të parimit të mirëbesimit, çka do të thotë se prezumohet një respektim i krahasueshëm dhe ekuivalent i të drejtave dhe lirive themelore të personit midis sistemeve gjyqësore të atyre shteteve, të cilat kanë nënshkruar marrëveshje të përbashkëta, apo që veprojnë e bashkëpunojnë në bazë të parimit të mirëbesimit dhe njohjes së ndërsjelltë të akteve të nxjerra nga organet e tyre përkatëse. Veçanërisht sa i takon aspektit të garancive të procesit të rregullt dhe të drejtë për personin, i cili kërkohet të ekstradohet. Megjithatë, shqyrtimi i gjykatave i këtyre kërkesave nuk duhet të jetë vetëm një kontroll formal i procedurës dhe i verifikimit të kushteve në bazë të dokumentacionit shoqërues të kërkesës për ekstradim. Kur faktet e paraqitura, duken haptazi në mospërputhje me dokumentacionin mbështetës dhe ka arsye të bazuara për mosrespektimin e të drejtave dhe lirive themelore, prezumimi për respektimin ekuivalent të të drejtave dhe lirive themelore të individit nga ana e shtetit kërkues mund të tejkalohet, e si rrjedhim, nga ana e gjykatës së faktit mund të konsiderohet si pengesë për ekstradimin e shtetasve, kur ky fakt është arsyetuar në mënyrë të mjaftueshme në vendimin gjyqësor.⁸⁰⁶

Gjykata e Lartë, që në fillimit e jurisprudencës së saj e kë bërë të qartë, që nuk mundet të ekstradohen personat, nëse nuk ka një marrëveshje të tillë me shtetin kërkues.⁸⁰⁷ Një situatë mjaft interesante ka qenë rasti i marrëveshjeve ndërkombëtare të ekstradimit të ratifikuara shumë kohë më parë nga Shqipëria, konkretisht në vitin 1933, me ShBA. dhe hyrë në fuqi në vitin 1935. Në këtë rast Gjykata e Lartë, duke qenë se gjatë regjimit komunist, marrëdhëniet midis Shqipërisë dhe ShBA-së ishin ndërprerë, kërkoi që gjykatat më të ulta të verifikonin "fatin" e kësaj marrëveshjeje.⁸⁰⁸ Megjithatë, Gjykata e Lartë u përball më vonë me këtë dilemë dhe në një mënyrë mjaft bindëse, argumentoi se "*Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë shtroi për bisedim këto çështje: I. A është në fuqi marrëveshja për ekstradim ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Shteteve të Bashkuara të Amerikës?*

Çdo shtet brenda kufijve të tij merr vetë masat që i gjykon më të nevojshme për të ndjekur krimet dhe për të ndëshkuar kriminelët në bazë të ligjeve të tij. Mirëpo shpesh herë, për të luftuar më me sukses kriminalitetin, është e nevojshme edhe ndihma e shteteve të tjera. Kjo ndihmë është shumë e domosdoshme në ato raste kur kriminelët kapërcejnë kufijtë e shtetit në territorin e të cilit kanë kryer krimin, për t'i shpëtuar ndjekjes penale. Në këtë rast shteti, në territorin e të cilit ndodhet kriminel, mund të ndihmojë duke ia dorëzuar atë shtetit në territorin e të cilit ka kryer krimin. Një dorëzim i tillë në të drejtën penale ndërkombëtare quhet ekstradim.

Vetëm me anë të procedurës së ekstradimit bëhet e mundur që një keqbërës i prezumuar t'i nënshtrohet juridiksionit të një shteti (shteti kërkues), duke iu marrë një shteti tjetër (shteti dorëzues). E drejta e ekstradimit nuk mund të rregullohet vetëm nga normat kombëtare. Përcjellja e një personi në një shtet tjetër për t'u ndjekur penalisht mund të bëhet vetëm mbi bazën e një marrëveshje të lidhur minimumi ndërmjet dy shteteve.

a. Në këtë kuadër Shqipëria dhe Shtetet e Bashkuara të Amerikës, me qëllimin e mirë

806 Vendimi nr.00-2017-899 (143), datë 22.11.2017 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

807 Vendimi nr.1, datë 8.1.2001 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

808 Vendimi nr.163, datë 23.2.2002 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

për të ndihmuar njeri tjetrin, kanë vendosur të lidhin midis tyre, një marrëveshje për ekstradimin e të arratisursve që i shmangen drejtësisë. Marrëveshja për ekstradim e personave që i shmangen drejtësisë është nënshkruar në Tiranë, me datën 01 mars 1933, midis Ministrit të Punëve të Jashtme të Shqipërisë dhe të Dërguarit të Jashtëzakonshëm dhe Ministër Fuqiptotë i Shteteve të Bashkuara të Amerikës në Shqipëri.

Në rekurs pretendohet se kjo marrëveshje nuk është në fuqi, pasi vjen në kundërshtim me Kushtetutën. Respektimi i së drejtës kushtetuese është padyshim kërkesë dhe kusht i domosdoshëm. Nga një sërë dispozitash të Kushtetutës del në mënyrë të shprehur se:

1- Ekstradimi mund të lejohet vetëm kur është parashikuar shprehimisht në marrëveshjet ndërkombëtare, në të cilat Republika e Shqipërisë është palë dhe vetëm me vendim gjyqësor (Neni 39/2 i Kushtetutës).

2- Marrëveshjet ndërkombëtare kanë fuqi në të gjithë territorin e Republikës së Shqipërisë kur janë të ratifikuara (Neni 116/1-b i Kushtetutës), të shpallura edhe të botuara sipas procedurave që parashikohen për ligjet (Neni 117/3 i Kushtetutës).

3- Çdo marrëveshje ndërkombëtare e ratifikuar bëhet pjesë e sistemit të brendshëm juridik pasi botohet në Fletoren Zyrtare të Republikës së Shqipërisë (Neni 122/1 i Kushtetutës).

4- Ratifikimi dhe denoncimi i marrëveshjeve ndërkombëtare nga Republika e Shqipërisë bëhet me ligj dhe në rastet e parashikuara nga neni 121 i Kushtetutës.

5- Ligjet dhe aktet e tjera normative të miratuara para datës së hyrjes në fuqi të Kushtetutës të vitit 1998, do të zbatohen derisa nuk janë shfuqizuar (Neni 178/1 i Kushtetutës).

6- Marrëveshjet ndërkombëtare të ratifikuara nga Republika e Shqipërisë para hyrjes në fuqi të Kushtetutës së vitit 1998 konsiderohen të ratifikuara sipas kësaj Kushtetutë (Neni 180/1 i Kushtetutës).

7- Këshilli i Ministrave i paraqet Gjykatës Kushtetuese marrëveshjet ndërkombëtare, të cilat përmbajnë dispozita që vijnë në kundërshtim me Kushtetutën e vitit 1998 (Neni 180/2 i Kushtetutës).

Megjithëse nuk janë vënë në bisedim kriteret e mësipërme kushtetuese, nga provat e marra dhe të verifikuara në shqyrtimin gjyqësor nga gjykata e shkallës së parë dhe gjykata e apelit arrihet në përfundimin se ekstradimi është parashikuar shprehimisht në marrëveshjen ndërkombëtare të lidhur ndërmjet shtetit Shqiptar dhe atij Amerikan: Kjo marrëveshje është ratifikuar, shpallur dhe botuar sipas procedurave ligjore shqiptare.

Për pasojë, marrëveshja në fjalë është bërë pjesë e sistemit juridik shqiptar. Ajo (marrëveshja) nuk është denoncuar dhe as shfuqizuar nga shteti shqiptar, prandaj me të drejtë është konsideruar se është akoma në fuqi nga gjykata e faktit dhe gjykata e apelit.

b. Në rekurs pretendohet se marrëveshja për ekstradim nuk është ratifikuar sipas Kushtetutës së vitit 1998.

Marrëveshja në fjalë është ratifikuar nga të dy shtetet nënshkruese. Nga shteti amerikan, marrëveshja është ratifikuar në Senat në 1934 dhe është nënshkruar nga Presidenti Franklin Roosevelt, e kundërfirmuar nga Sekretari i Shtetit Cordell Hull, më 21 shkurt 1934. Ndërsa në Shqipëri, Parlamenti Shqiptar e ka ratifikuar marrëveshjen më 20 shkurt 1935, e cila është dekretuar në prill 1935 nga Mbreti Zog e kundërfirmuar nga Kryeministri Pandeli Evangjeli, Ministri i Drejtësisë Vasil Avrami dhe Ministri i Jashtëm Xhafer Vila (fletore zyrtare 12 qershor 1935).

Me plotësimin e procedurës së ratifikimit, shpalljes dhe botimit, marrëveshja ka hyrë formalisht në fuqi në muajin prill 1935. Marrëveshja parashikon ekstradimin për një kategori krimesh apo deliktesh, me përjashtim të atyre me karakter politik, ku hyjnë dhe veprat penale për të cilat akuzohet i arrestuari Dh.N..

Megjithëse nga materialet e dosjes nuk del në mënyrë të shprehur qendrimi zyrtar i Qeverisë Shqiptare në lidhje me marrëveshjen e ekstradimit, nga veprimet e ndërmarra për këtë çështje dhe çështje të tjera, analoge me këtë të fundit, duket shumë qartë se ajo (qeveria) nuk e ka

konsideruar asnjëherë marrëveshjen në kundërshtim me Kushtetutën, përkundrazi e ka vlerësuar atë (marrëveshjen) të ratifikuar sipas Kushtetutës aktuale. Qeveria Shqiptare, që nga miratimi i Kushtetutës dhe deri më sot, jo vetëm që nuk i ka paraqitur Gjykatës Kushtetuese marrëveshjen objekt gjykimi apo ndonjë dispozitë të saj, por e ka zbatuar atë si pjesë përbërëse të sistemit të brendshëm juridik (neni 122 i Kushtetutës), pa e denoncuar atë (neni 121 i Kushtetutës).

Me të marrë kërkesën nga autoritetet amerikanë, Ministria e Drejtësisë së Shqipërisë i ka kërkuar prokurorit kryerjen e veprimeve përkatëse për ekstradimin e të arrestuarit Dh.N. (neni 488 i K.Pr.Penale). Në bazë të nenit 491 dhe 492 të K.Pr.Penale, Ministria e Drejtësisë ka patur të drejtë të mos e pranojë kërkesën për ekstradim, por nuk e ka bërë atë.

Nuk e ka refuzuar kërkesën për ekstradim se nuk ka gjetur asnjë rrethanë faktike dhe ligjore që mund të bëhej shkak për të penguar ekstradimin. Sipas nenit 492/1 të K.Pr.Penale, Ministria e Drejtësisë, kur merr nga një shtet i huaj një kërkesë ekstradimi, në qoftë se nuk e refuzon atë, ia dërgon bashkë me dokumentat prokurorit pranë gjykatës kompetente. Ministria e Drejtësisë Shqiptare, jo vetëm që nuk e ka refuzuar kërkesën e shtetit amerikan, por i ka kërkuar prokurorit ta paraqesë atë (kërkesën) në gjykatë për shqyrtim.

Kjo agjensi e ekzekutivit shqiptar nuk e ka refuzuar kërkesën për ekstradim e bindur se në Amerikë të arrestuarit Dh.N. i garantohet një proces i rregullt ligjor, prezumimi i pafajësisë, moszbatimi i ligjeve dhe sanksioneve ex post facto dhe e drejta për një ankim efektiv.

Sa më sipër, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë arrin në konkluzionin se, megjëse marrëveshja për ekstradimin ndërmjet shtetit shqiptar dhe atij Amerikan është ratifikuar para hyrjes në fuqi të Kushtetutës së vitit 1998 dhe nuk është denoncuar apo konsideruar antikushtetuese, ajo (marrëveshja) është pjesë përbërëse e sistemit të brendshëm juridik dhe e detyrueshme për zbatim nga organet shtetërore Shqiptare. Vetë Kushtetuta e Shqipërisë ka sanksionuar në nenin 180/1 të saj, se marrëveshjet ndërkombëtare të ratifikuara nga Republika e Shqipërisë para hyrjes në fuqi të Kushtetutës se re konsiderohen të ratifikuara sipas kësaj Kushtetute.

c. Në rekurs pretendohet se në marrëveshjen e ekstradimit është palë Mbreteria dhe jo Republika e Shqipërisë. Ky pretendim bëhet me qëllim për të vënë në dyshim marrëveshjen. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë çmon se pretendimi i mësipërm nuk e vë aspak në dyshim marrëveshjen për ekstradim, për faktin se në të drejtën ndërkombëtare është i njohur parimi i vazhdimësisë së shtetit. Në këtë kuadër nuk ka shumë rëndësi forma e qeverisjes në kohën e nënshkrimit dhe ratifikimit të marrëveshjes. E rëndësishme është se një shtet sovran, si subjekt i së drejtës ndërkombëtare, me popullsi të caktuar, territor e qeveri e ruan personalitetin e tij juridik në marrëdhëniet ndërkombëtare, pavarësisht nga ndryshimi i regjimit apo formës së qeverisjes. Të drejtat dhe detyrimet e shtetit shqiptar, në rrafshin ndërkombëtar, në thelb nuk ndryshojnë në qoftë se ndryshohet dhe sa herë ndryshohet forma e qeverisjes. Pa mohuar aspak rëndësinë e tri elementeve popull, territor dhe qeveri, duhet theksuar se rëndësi vendimtare për personalitetin ndërkombëtar të shtetit ka elementi i katërt, d.m.th. ai i sovranitetit dhe i pavarësisë.

Sovraniteti ka si bazë jo mungesën e përgjegjësisë, por respektin për interesat e shteteve të tjera. Përgjegjësia e shtetit për të kryer detyrimet e tij ndërkombëtare është një përgjegjësi juridike. Çdo mospërfillje e detyrimeve ndërkombëtare përbën shkelje. Rregullat e sanksionuara në marrëveshjen dy palëshe ndërmjet Shqipërisë dhe Amerikës duhet të respektohen nga shteti suksesor shqiptar. Kompetenca e shtetit suksesor nuk është thjesht vullnetare dhe e pa kufizuar.

Për pasojë, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë arrin në konkluzionin se, për shtetin shqiptar kanë mbetur të pa ndryshuara të gjitha të drejtat dhe të gjitha detyrimet e marra përsipër, me marrëveshjen dypalëshe të lidhur në vitin 1933 dhe të ratifikuar respektivisht në vitet 1934 dhe 1935 nga palët nënshkruese.

d. Në lidhje me marrëveshjen objekt gjykimi, në rekurs pretendohet se ajo është shfuqizuar nga Kongresi i Përmetit. Mbrojtësi i të gjykuarit ka pretenduar vazhdimisht gjatë gjykimeve në shkallë të parë dhe në apel se, marrëveshjet ndërkombëtare të nënshkruara nga Mbretëria Shqiptare

janë shfuqizuar të gjitha me vendimet e Kongresit të Përmetit. Edhe ky pretendim i mbrojtjes, për Kolegjin Penal të Gjykatës së Lartë rezultoi i pavërtetë. Këshilli Antifashist Nacionalçlirimtar i Shqipërisë, që luante rolin e Qeverisë së Shqipërisë në atë kohë, me vendimin nr.3, datë 27.05.1944 ka vendosur:

“Të rishikohen të gjitha marrëveshjet me shtetet e huaja, lidhjet ekonomike dhe politike që janë bërë nga qeveria e Zogut në dam të popullit shqiptar, të prishen dhe të bëhen të reja”(neni 2).

Nga përmbajtja e vendimit të mësipërm rezultoi se Kongresi i Përmetit ka vendosur vetëm për rishikimin në përgjithësi të marrëveshjeve ekonomike dhe politike që ishin bërë nga qeveria e Zogut, në dëm të popullit shqiptar.

Kolegji Penal vlerëson se marrëveshja për ekstradim, e lidhur ndërmjet Shqipërisë dhe SHBA – së në vitin 1933 ka qenë dhe mbetet një marrëveshje dypalëshe, në rrafshin juridik e gjyqësor. Marrëveshje të tilla, shteti shqiptar ka lidhur këto vitet e fundit dhe me shtete të tjera, prandaj Qeveria e ka konsideruar atë (marrëveshjen) se nuk duhet të rishikohet.

e. Pretendimi i fundit i mbrojtjes në lidhje me marrëveshjen dy palëshe është se ajo (marrëveshja) ka qenë e vlefshme për një afat 5 (pesë) vjeçar. Sipas mbrojtjes, ky afat 5 vjeçar është sanksionuar në nenin 13 të marrëveshjes, në të cilin thuhet:

“Ky traktat do të mbetet në fuqi për një periudhë prej 5 vjetësh dhe, në rast se as njana nga Palët e Nalta Kontraktuese nuk do të këtë njoftue një vjet para mbarimit të asaj periudhe qëllimin e vet për t’i dhanë fund Traktatit, ky do të mbesë në fuqi deri në mbarimin e një vjeti prej datës në të cilën të jetë dhanë një njoftim i tillë prej njansës ose tjetrës nga Palët e Nalta Kontraktuese”.

Afati i traktatit ka një rëndësi themelore, sepse ai shënon çastin prej të cilit palët e traktatit mund ta quajnë veten të lirë nga detyrimet e parashikuara prej tij. Nga pikepamja e kohës së veprimit të tyre traktatet ndahen në traktate pa afat, traktate me afat të caktuar dhe traktate me afat të pacaktuar. Traktatet me afat të pacaktuar janë traktate të llojit të veçantë. Nuk mund të thuhet se këto traktate nuk kanë afat, por afati i tyre nuk është fort i caktuar.

Edhe në nenin 13 të marrëveshjes ndërmjet Shqipërisë dhe Amerikës nuk del të jetë shumë i precizuar afati i saj, siç pretendohet nga mbrojtja e të arrestuarit Dh.N. Përkundrazi, neni 13 i marrëveshjes përcakton në mënyrë të qartë:

Së pari të drejtën e secilit shtet për të denoncuar marrëveshjen dhe së dyti mënyrën dhe kohën e denoncimit. Sipas nenit në fjalë, pala denoncuese duhet t’i paraqesë palës tjetër, në rrugë diplomatike, një njoftim ku të deklarojë qëllimin e tij për t’i dhënë fund marrëveshjes së lidhur në vitin 1933. Nuk provohet që marrëveshja objekt gjykimi të jetë përfunduar në këtë formë. Nga hetimi gjyqësor nuk ka dalë që shteti shqiptar të këtë patur ndonjëherë qëllim për t’i dhënë fund marrëveshjes. Marrëveshja do të ishte e vlefshme vetëm për 5 vjet nëqoftëse njoftimi do të ishte kryer një vit para afatit pesëvjeçar. Meqënëse marrëveshja nuk është denoncuar brenda pesë vjeçarit të parë, atëherë ajo është akoma në fuqi. Përderisa afati i parë pesëvjeçar ka kaluar, njoftimi për t’i dhënë fund marrëveshjes mund të bëhet në çdo kohë, por marrëveshja do të vazhdojë të mbetet në fuqi dhe për një vit më shumë.

Analiza e fakteve të mësipërme e çon Kolegjin Penal në konkluzionin se marrëveshja e ekstradimit midis Shqipërisë dhe SHBA-së, e nënshkruar dhe e ratifikuar në vitin 1933 është akoma në fuqi⁸⁰⁹.

Analiza e mësipërme është mjaft shteruese, si në planin historik, ashtu edhe aktual dhe tregon se detyrimet ndërkombëtare të një shteti nuk shuhet për shkak të ndryshimit të formave të ndryshme të regjimit apo formave të ndryshme të qeverisjes. Për rrjedhojë, përderisa kjo marrëveshje nuk ishte denoncuar asnjëherë, sipas normave të së drejtës ndërkombëtare apo nuk ishin verifikuar raste të tjera shuarje të kësaj marrëveshjeje, ajo mbetet ende në fuqi.

Dy rastet e përmendura më sipër, tregojnë se gjykatat shqiptare, kanë njohur zbatimin

809 Vendimi nr.665, datë 17.12.2004 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

e Marrëveshjes së Ekstradimit me SHBA-në të vitit 1933 që në vitin 2002 dhe 2004 respektivisht, dhe jo vetëm në vitin 2010, siç pasqyrohet në mënyrë jo të drejtë në doktrinë.⁸¹⁰

Në rastin e mungesës së marrëveshjeve ndërkombëtare, Shqipëria, ka ruajtur të drejtën që të procedojë vetë shtetasit shqiptarë edhe për krimet që kanë ndodhur jashtë vendit. Kështu në një rast Gjykata e Lartë është shprehur se *"Meqënëse të pandehurit A.G. dhe A.T. e kanë kryer veprimtarinë e tyre kriminale edhe në territorin e shtetit Italian dy kanë qenë alternativat në lidhje me ushtrimin e ndekjes penale kundër tyre: së pari që ata të ekstradoheshin për t'u ndjekur penalisht nga autoritetet kompetente Italiane dhe së dyti që hetimi dhe gjykimi i tyre të bëhej në Shqipëri. Kuadri Kushtetues e ligjor Shqiptar e pengon ekstradimin e shtetasve shqiptar që kryejnë vepra penale jashtë Shqipërisë. ... Meqënëse të pandehurit A.G. dhe A.T. e kanë kryer veprimtarinë e tyre kriminale edhe në territorin e shtetit Italian dy kanë qenë alternativat në lidhje me ushtrimin e ndekjes penale kundër tyre: së pari që ata të ekstradoheshin për t'u ndjekur penalisht nga autoritetet kompetente Italiane dhe së dyti që hetimi dhe gjykimi i tyre të bëhej në Shqipëri. Kuadri Kushtetues e ligjor Shqiptar e pengon ekstradimin e shtetasve shqiptar që kryejnë vepra penale jashtë Shqipërisë. ... Shteti shqiptar ka rezervuar të drejtën për të ushtruar vetë ndjekjen penale. E drejta e shtetit shqiptar për të ushtruar ndjekjen penale kundër shtetasve shqiptarë që kryejnë vepra penale në territorin e një shteti tjetër është sanksionuar në nenin 6/2 të Kodit Penal ku thuhet: "Ligji Penal i Republikës së Shqipërisë është i zbatueshëm edhe për shtetasin shqiptar që kryen krim në territorin e një shteti tjetër, kur krimi është njëkohësisht i dënueshëm dhe derisa nuk është dhënë për të një vendim përfundimtar nga një gjykatë e huaj". ... Kur prokuroria nis një procedim penal kryesisht, ajo mund të përdorë provat e marra nga një autoritet i huaj qoftë sipas Konventës për Transferimin e Procedimeve qoftë edhe sipas Konventës për Ndihmën e Ndërsjellë në Fushën Penale. Në këto raste mjafton që aktet të jenë përcjellë në rrugën e përcaktuar nga këto Konventa që siç dihet është ajo përmes Ministrisë së Drejtësisë".⁸¹¹ Vendimmarrja e mësipërme e Gjykatës së Lartë, tregon pikërisht ndalimin e ekstradimit të shtetasve shqiptarë në këto raste, por edhe detyrimin për procedimin e tyre në territorin shqiptar, si edhe mënyrën e marrjes së provave kur vepra penale është kryer jashtë vendit.*

Një tjetër rast, i trajtuar nga jurisprudenca shqiptare ka të bëjë me faktin kur kërkesa për marrjen e një mase shtrenguesë gjatë një procedure ekstradimi është bërë në momentin që marrëveshja dy palëshe ishte ratifikuar nga Shqipëria, por kjo marrëveshje sipas të drejtës ndërkombëtare, ende nuk kishte hyrë në fuqi. Në këtë rast Gjykata e Lartë, mbajti qëndrimin se *"Kuvendi i Republikës së Shqipërisë me ligjin nr.9871, datë 11.02.2008 ka ratifikuar "Marrëveshjen ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Republikës së Italisë, si shtesë e Konventës Evropiane për ekstradimin, të 13 Dhjetorit 1957 dhe të Konventës Evropiane për ndihmë juridike për çështjet penale të 20 prillit 1959, që ka si qëllim të lehtësojë zbatimin e tyre".*

Në nenin 23, pika "1", "Hyrja në fuqi" e këtij ligji thuhet: *Kjo marrëveshje hyn në fuqi ditën e parë të muajit vijues pas marrjes së njoftimit të dytë nga të dy njoftimet me të cilat palët njoftojnë përfundimin e procedurave të brendshme përkatëse.*

Nga shkresa datë 18.07.2011 e Ministrisë së Punëve të Jashtme (paraqitur nga prokurori në seancë gjyqësore) rezulton se procedura e njoftimit reciprok të palëve, sipas nenit 23/1 e ligjit, ka përfunduar gjatë muajit korrik 2011, ç'ka do të thotë se kjo marrëveshje ka hyrë në fuqi në datën 01 gusht 2011.

Kërkesa objekt gjykimi, për caktimin e masë së sigurimit provizor me afat, me qëllim ekstradimi të shtetasit E.R., është paraqitur në Gjykatën e Rrethit Gjyqësor Tiranë në datën

810 Florian Boriçi, Iva Çorri, Olti Skrame, "Legjislacioni dhe jurisprudenca shqiptare lidhur me ekstradimin. Vështrim i përgjithshëm dhe zhvillimet e fundit", botuar në revistën "Jeta juridike", botim i Shkollës së Magjistraturës, nr.3, viti 2018, Shtëpia botuese "Morava", fq.121.

811 Vendimi nr.389, datë 23.6.2006 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

19.01.2011, kohë kur marrëveshja e mësipërme nuk kishte hyrë në fuqi”.⁸¹²

Megjithatë, rezulton se Shqipëria, ka bërë rezervat përkatëse dhe nuk pranon dorëzimin për ekstradim të shtetasve shqiptarë që kanë kryer vepra penale në territorin shqiptar ose edhe jashtë tij, kur vepra është kryer në dëm të interesave të shtetit ose shtetasve, përveç rastit kur arrihet marrëveshje e ndryshme me palën e interesuar.⁸¹³ Në këto raste, nëse shteti kërkues, kërkon ekstradimin e një shtetasi për vepra penale të cilat sjellin edhe cënim të interesave të Shqipërisë apo shtetasve të tij, gjykatat do të duhet të refuzojnë ekstradimin e këtyre personave.⁸¹⁴ Në këto raste gjykimi apo vuajtja e dënimit duhet të bëhet në Shqipëri.

Në një tjetër rast, autoritetet mbretërore spanjolle kishin realizuar një korrespondencë me autoritetet shqiptare në lidhje me mundësinë e ekstradimit të një shtetasi shqiptar. Prokuroria e Përgjithshme në këtë rast ishte shprehur se mungesa e një marrëveshje ekstradimi midis dy shteteve, e përjashtonte këtë mundësi. Më pas, të dyja shtetet proceduan në lidhjen e një marrëveshje ndërkombëtare për rregullimin e ekstradimit⁸¹⁵ dhe nga ana e Mbretërisë së Spanjës u paraqit një kërkesë për ekstradim. Kjo situatë solli si diskutim përpara gjykatave shqiptare, nëse korrespondenca e zhvilluar përpara ratifikimit të marrëveshjes së ekstradimit, përbënte apo jo refuzim të ekstradimit, me pasojë mosgjykimin e kërkesës së dytë të paraqitur nga Mbretëria e Spanjës. Gjykata e Shkallës së Parë, e pranoi kërkesën për ekstradim, por Gjykata e Apelit e rrëzoi atë, me argumentin se një kërkesë e tillë ishte shqyrtuar më parë dhe refuzuar. Gjykata e Lartë, duke mbështetur qëndrimin e gjykatës së shkallës së parë, arsyetoi se “21. Kolegji vlerëson se arsyetimi i gjykatës së apelit është i gabuar, pasi nga tërësia e akteve nuk konstatohet që nga ana e autoriteteve Spanjolle të jetë depozituar apo kërkuar më parë ekstradimi i shtetasit shqiptar N.J.. Ky fakt është konfirmuar edhe me shkresën nr. 167 prot, datë 31.01.2023 të Ministrit të Drejtësisë, ku theksohet se nuk ka patur një praktikë ekstradimi për shtetasin shqiptar N.J. deri para hyrjes në fuqi të Marrëveshjes ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Mbretërisë së Spanjës. Nga ana tjetër, siç me të drejtë ka vënë në dukje gjykata e shkallës së parë, objekt shqyrtimi është kërkesa e autoriteteve Spanjolle për ekstradimin e shtetasit shqiptar N.J., që është regjistruar në datë 10.06.2022, dukshëm pas hyrjes në fuqi të Marrëveshjes ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Mbretërisë së Spanjës (marrëveshje e miratuar me ligjin nr. 17/2022, datë 17.02.2022). Në këtë vështrim, Kolegji vlerëson se në rastin konkret nuk gjen zbatim neni 3/2 i Marrëveshjes, pasi nuk jemi para rastit të një kërkesë të marrë para hyrjes në fuqi të kësaj marrëveshje dypalëshe.

22. Gjithashtu, Kolegji vlerëson se në çështjen objekt gjykimi nuk është vërtetuar se gjendemi as përpara nenit 498/4 të KPP, ku parashikohet se: “... Vendimi kundër ekstradimit ndalon dhënien e një vendimi të mëposhëm në favor të ekstradimit si rezultat i një kërkesë të re të paraqitur për të njëjtat fakte nga i njëjti shtet, përveçse kur kërkesa mbështetet në elementë që nuk kanë qenë vlerësuar nga gjykata...”. Në rastin konkret, nuk konstatohet që autoritetet shqiptare të drejtësisë të kenë marrë në shqyrtim e aq më pak të kenë disponuar me vendim për ndalimin e ekstradimit të shtetasit N.J. (përpara paraqitjes së kërkesës objekt shqyrtimi). Nga aktet e verifikuara gjatë shqyrtimit të kërkesës nga gjykatat e faktit, konstatohen vetëm disa shkëmbime informacioni mes autoriteteve përkatëse të drejtësisë spanjolle dhe shqiptare, pas identifikimit të shtetasit N.J. si person i shpallur në kërkim ndërkombëtar në lidhje me faktin e trafikimit të narkotikëve, referuar vendimit të gjykatës kompetente të Mbretërisë së Spanjës. Fakti që Prokurori i Përgjithshëm ka kërkuar transferimin e procedimit të këtij shtetasi në Shqipëri, në kushtet e mungesës së një marrëveshje dypalëshe mes Republikës së Shqipërisë dhe

812 Vendimi nr.00-2012-247(38), datë 8.2.2012 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

813 Ligji nr. 8322, datë 02.04.1998 “Për aderimin në Konventën Evropiane të Ekstradimit të 13 Dhjetorit 1957 “Për ekstradimin”, neni 2.

814 Vendimi nr.00-2015-925 (77), datë 19.5.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

815 Ratifikuar me ligjin nr. 17/2022, “Për ratifikimin e marrëveshjes ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Mbretërisë së Spanjës, si shtesë e Konventës Evropiane për Ekstradimin të vitit 1957”, botuar në Fletoren Zyrtare nr. 33, datë 1.3.2022, hyrë në fuqi më datë 16.03.2022.

Mbretërisë së Spanjës për ekstradimin e shtetasve, nuk do të thotë dhe nuk mund të interpretohet si ndalim apo refuzim i ekstradimit, pasi një disponim i tillë i takon vetëm gjykatës (siç përcakton edhe KPP).

23. Për sa më sipër, në kushtet kur nuk konstatohet asnjë nga shkaqet e parashikuara nga neni 491 i KPP, si dhe kërkesa e autoriteteve Spanjolle për ekstradimin e shtetasit shqiptar N.J. është paraqitur pas hyrjes në fuqi të ligjit nr. 17/2022, datë 17.02.2022 "Për ratifikimin e marrëveshjes ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Mbretërisë së Spanjës, si shtesë e Konventës Evropiane për ekstradimin, të vitit 1957", Kolegji vlerëson se nuk ka arsye ligjore për refuzimin e ekstradimit të shtetasit shqiptar N.J. nga Republika e Shqipërisë drejt Mbretërisë së Spanjës. Për rrjedhojë, vendimi nr. 140, datë 01.03.2023 i Gjykatës së Apelit të Juridiksionit të Përgjithshëm duhet të priset dhe të lihet në fuqi vendimi nr. 643 regj, them, datë 12.10.2022 i Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë".⁸¹⁶

Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, Gjykata e Lartë mbajti qëndrimin se refuzimi i kërkesave për ekstradim, duhet të jetë vendosur nga ana e gjykatave dhe jo nga institucionet e tjera. Për rrjedhojë, qëndrimi i Prokurorisë së Përgjithshme dhe komunikimi i saj me autoritetet spanjolle nuk duhej konsideruar si shqyrtimi dhe refuzimi i një kërkesë për ekstradim. Duke qenë se kërkesa ishte paraqitur, mbas hyrjes në fuqi të marrëveshjes për ekstradimin midis këtyre dy shteteve, atëherë nuk shiheshin pengesa për miratimin e saj.

Nga mënyra se si është formuluar neni 39 i Kushtetutës, ku në pikën 1 të saj, parashikohet se "Asnjë shtetas shqiptar nuk mund të dëbohet nga territori i shtetit" dhe më pas në pikën 2 rregullohen kushtet e ekstradimit, ka sjellë si pasojë interpretimin që ekzistenca e një marrëveshje ekstradimi, si kusht për lejin e tij, zbatohet vetëm për shtetasit shqiptar por jo për ato të huaj. Fillimisht kjo qasje është pasqyruar në jurisprndencën e Gjykatës Kushtetuese, e cila është shprehur se "14. Nisur nga sa më sipër, Gjykata konstaton se me të drejtë prokuroria ka arritur në përfundimin se kushtet që parashikon Konventa Evropiane për Ekstradimin dhe legjislacioni i brendshëm shqiptar janë të plotësuar dhe nuk ka asnjë pengesë për të lejuar ekstradimin. Përveç sa më sipër, Gjykata thekson se autoritetet shqiptare kanë detyrimin që të zbatojnë edhe detyrimin që rrjedh nga Konventa Evropiane për Ekstradimin, e cila është ratifikuar nga parlamenti shqiptar me ligjin nr.8322, datë 02.04.1998. Gjykata vëren se gjatë ratifikimit të kësaj Konvente shteti shqiptar ka mbajtur si rezervë, pra nuk ka pranuar të ekstrapojë shtetasit e saj (shtetasit shqiptarë), me përjashtim të rasteve kur është parashikuar ndryshe në marrëveshjet ndërkombëtare, ku Shqipëria është palë (neni 2/2 i ligjit). Këtu përfshihen edhe shtetasit që kanë dyshetësi, njëra prej të cilave është shqiptare (neni 2/3 i ligjit). Kërkuksi nuk është shtetas shqiptar, por i huaj. Në këto kushte, Republika e Shqipërisë nuk mund ta refuzojë shtetasin e huaj, nëse nuk ka arsye të besueshme se ai do t'u nënshtrohet trajtimeve diskriminuese apo do të vuajë dënime të bazuara në motive politike apo shkaqe të tjera të ndaluara nga konventat apo legjislacioni kombëtar për çështjen e ekstradimit.

15. Gjykata vëren se edhe Republika e Serbisë e ka ratifikuar këtë Konventë në datën 30.09.2002. Pra, të dyja palët janë në kushtet që duhet të plotësojnë detyrimet e Konventës për ekstradimin e personave të dënuar për vepra penale të kryera në territorin e tyre, pavarësisht shtetësisë. Konkretisht, neni 1 parashikon: "Palët kontraktuese zotohen t'i dorëzojnë njëra-tjetrës, sipas rregullave dhe kushteve të përcaktuara në nenet që vijnë, individët që ndiqen për shkelje të ligjit ose kërkohën nga organet gjyqësore të palës kërkuuese për të vuajtur dënimin ose masën e sigurimit.". Përjashtim bëjnë vetëm shtetasit e vetë palës së cilës i drejtohet kërkesa, gjë që është përjashtuar edhe nga ligji ratifikues i Konventës".⁸¹⁷

Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, fillimisht Gjykata Kushtetuese, ka vënë në dukje se personi ka shtetësi të huaj, pra nuk pengohet ekstradimi i tij, megjithëse vijon më pas të

816 Vendimi nr.00-2023-992 (180), datë 15.6.2023 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

817 Vendim nr.44, datë 19.6.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

përmendë se të dyja shtetet kanë ratifikuar edhe Konventën Evropiane për Ekstradimin dhe për rrjedhojë duhet të plotësojnë detyrimet që rrjedhin prej saj.

Gjendja e shtetasve të huaj, që mund të ekstradohen nga Shqipëria edhe në mungesë të një marrëveshje ndërkombëtare midis shteteve për këtë qëllim, është pranuar më pas, në mënyrë të qartë, nga jurisprudenca e Gjykatës së Lartë, e cila ka mbajtur qëndrimin se “Kolegji gjen me vend të afirmojë (me këtë rast) – në kushtet e paraqitjes prej palës rekursuese – të pretendimit (motiv rekursi) – të pamundësisë së lejimit të ekstradimit të qytetarit në kushtet e mungesës së një marrëveshje të nënshkruar midis shtetit kërkues (të ekstradimit) dhe shtetit të kërkuar – konkluzion i derivuar prej përcaktimit kushtetues – të sanksionuar në paragrafin e dytë të nenit 39 të Kushtetutës së Shqipërisë – sipas përmbajtjes së të cilit, Ekstradimi mund të lejohet vetëm kur është parashikuar shprehimisht në marrëveshjet ndërkombëtare në të cilat Republika e Shqipërisë është palë dhe vetëm me vendim gjyqësor – se mungesa e një marrëveshjeje dypalëshe e kësaj natyre (midis Republikës së Shqipërisë dhe Republikës Popullore të Kinës) apo edhe fakti që kjo e fundit nuk rezulton firmëtare e Konventës (shumëpalëshe) Evropiane për Ekstradimin (nënshkruar në Paris, më 13 dhjetor 1957, nga vendet aderuese në Këshillin e Evropës) – në të cilën ka aderuar Republika e Shqipërisë – nuk paragjykon, për asnjë moment, mundësinë e ekstradimit (të implementimit, mbi kërkesën e autoritetit të huaj, të procedimit të ekstradimit) të të huajit, të ndodhur në territorin e Republikës së Shqipërisë, përse kohë që ndalimi kushtetues i sipërcituar – qartazi – presupozon kushtin e domosdoshëm për të aktivuar këtë procedurë ndaj qytetarit shqiptar dhe se – kjo “pengesë” – nuk përjashton – apriori – mundësinë e bashkëpunimit dypalësh – në këtë lëndë – të ekstradimit (reciprok) të personave të huaj – të “farkëtuar” jo mbi baza ngushtësisht konvencionale (dypalëshe apo shumëpalëshe), por mbi bazën e parimeve të të drejtës ndërkombëtare – përgjithësisht të pranuar – dhe kryesisht – të reciprocitetit”.⁸¹⁸

15.3 Ekzistenca e një vendimi gjyqësor

Siç e përmendëm me sipër, kushti i dytë që kërkon dispozita kushtetuese, është që lejimi i ekstradimit të bëhet nëpërmjet vendimit gjyqësor. Togfjalëshi “vetëm me vendim gjyqësor”, do të thotë se lejimi i ekstradimit vlerësohet përmes një procesi gjyqësor, i cili në këto raste duhet të përmbushë standardet e procesit të rregullt ligjor, të parashikuara nga neni 42 i Kushtetutës dhe të materializuara në jurisprudencën kushtetuese, përfshirë edhe standardin e arsytimit të vendimit.⁸¹⁹ Ky parashikim është në harmoni me atë të nenit 27 të Kushtetutës, pasi ekstradimi është një nga shkaqet për të cilat kufizohet liria personale.

Nëpërmjet veprimtarisë së gjykatës, fillimisht duhet të verifikohet identiteti i personit që kërkohet të arrestohet, siç me të drejtë Gjykata e Lartë ka konkluduar se “Kështu, në nenin 515/2 të K.Pr.P. parashikohet shprehimisht: “Kryetari i gjykatës, brenda pesë ditëve nga ekzekutimi i masës shtrënguese, merr masa për identifikimin e personit dhe i njofton atij të drejtën për të patur mbrojtës.” Formulimi i kësaj dispozitë nuk duhet të nënkuptojë përmbushjen e një procedurë rutine, për të gjetur një person që të plotësojë formalisht identitetin (në rastin konkret emër, mbiemër, pasi ditëlindja paraqiste gabime), e pasqyruar në aktet procedurale të përcjella nga autoriteti gjyqësor ndërkombëtar, por të sigurohet identifikimi i subjektit real, ndaj të cilit kërkohet të caktohet masa shtrënguese. Identifikimi i këtij subjekti do të mund të sigurohet vetëm nëpërmjet administrimit të një dokumentacioni të plotë, i cili duhet të përcillet nga pala kërkuese (autoriteti gjyqësor i huaj). Në rast mangesish në dërgimin e këtij dokumentacioni është detyrim i organit procedues shqiptar të kërkojë plotësimin e tij, sikundër parashikohet edhe në dispozitën e nenit 512/3 të K.Pr.Penale”.⁸²⁰ Pra, në këtë rast, bazuar edhe në aktet ndërkombëtare të ratifikuara nga shteti Shqiptar, për

818 Vendimi nr.00-2023-980(139), datë 25.4.2023 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

819 Vendimi nr.6, datë 16.2.2021 i Gjykatës Kushtetuese.

820 Vendimi nr.232, datë 8.10.2008 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

më tepër në rastet kur vetë këto akte bëjnë të ditur se cilat dokumenta duhet të dorëzohen për efekt ekstradimi nga shteti kërkues, në shtetin dërgues, duhet të paraqiten edhe dokumentat që lidhen me identitetin e personit për të cilin është paraqitur kërkesa. Ky verifikim i identitetit të personit duhet të bëhet menjëherë kur vendosen masa shtrënguese dhe jo në momentin kur gjykata kompetente do të shqyrtojë në themel bazueshmërinë e kërkesës për ekstradim.⁸²¹

Rasti më klasik, kur duhet që të refuzohet ekstradimi, lidhet me llojin e dënimit që mund t'i jepet personit, për të cilin kërkohet ekstradimi, nëse shpallet fajtor në vendin kërkues. Kështu, nëse personi rrezikon që të dënohet me vdekje, ekstradimi kurrësesi nuk mundet që të lejohet, siç me të drejtë ka mbajtur qëndrimin e saj Gjykata e Lartë, kur është shprehur se "Pranimi nga gjykatat e faktit i kërkesës së organit të akuzës për ekstradimin e shtetasit A.Rr. për në Sh.B.A., duke mos administruar në gjykim asnjë lloj garancie të lëshuar nga autoritetet përkatëse të shtetit amerikan se ndaj këtij personi nuk do të aplikohet dënimi me vdekje, i bën vendimet e gjykatave të cënueshme pasi janë shkelur kërkesat e nenit 21 të Kushtetutës së Shqipërisë, neni 11 i Konventës Europiane për Ekstradimet, si neni 491/b i K.Pr.Penale, si dhe neni 32/d i ligjit nr.10193, datë 03.12.2009, "Për marrëdhëniet juridiksionale me autoritetet e huaja në çështjet penale".

Edhe pse gjykatat e faktit kanë mundur të provojnë në gjykim se njëra prej akuzave që rëndon mbi shtetasin shqiptar A.Rr. parashikon dënim me vdekje nga legjislacioni i shtetit të Neë Yorkut, shtet i cili ka kërkuar ekstradimin e tij, në kundërshtim me dispozitat e sipërcituara kanë lejuar ekstradimin, duke arsyetuar se fakti që shtetasi shqiptar i ekstraduar mund të dënohet edhe me vdekje në shtetin amerikan nuk përbën pengesë për ekstradimin e tij. Ky arsyetim i gjykatave të faktit është marrë në shkelje të ligjit jo vetëm për faktin se dispozita e nenit 21 të Kushtetutës së Shqipërisë ka sanksionuar se: "Jeta e personit mbrohet me ligj", por edhe sepse legjislacioni shqiptar, për një shkak të tillë e ndalon gjykatën të lejojë ekstradimin e shtetasve shqiptarë. Kështu, sipas nenit 491/b të K.Pr.Penale, nuk mund të jepet ekstradimi kur: "ka arsye të mendohet se personi që kërkohet do t'u nënështrohet... dënimeve të egra". Në rastin objekt gjykimi, dënimi me vdekje që parashikon në shtetin kërkues njëra prej dispozitave për të cilat është akuzuar shtetasi A.Rr. dhe mundësia që ndaj tij të caktohet ky lloj dënimi nuk mund të mos konsiderohet nga ana e gjykatës si shkak për të mos dhënë ekstradimin, pasi dënimi me vdekje është një prej dënimeve që në kuptim të dispozitës së mësipërme duhet të vlerësohet "dënim i egër". Në këtë përfundim duhet të kishin arritur gjykatat e faktit edhe në zbatim të nenit 32/d të ligjit "për marrëdhëniet juridiksionale me autoritetet e huaja në çështje penale, i cili parashikon se ekstradimi lejohet kur: "shteti kërkues jep garanci që nuk do të japë një dënim me vdekje ose, nëse e ka dhënë një dënim të tillë, nuk do ta ekzekutojë atë".⁸²²

Pavarësisht këtij qëndrimi të Gjykatës së Lartë, rezultoi se personi ishte ekstraduar në SHBA, disa ditë përpara dhënies së këtij vendimi. Kjo mënyrë veprimi e autoriteteve shqiptare, u konsiderua si shkelje nga ana e GJEDNJ-së, e cila mbajti qëndrimin se "87. Në përfundim, Gjykata e kundërshton argumentin e Qeverisë se ekstradimi i ankuesit ishte i pashmangshëm, duke iu referuar përfundimit të afërt të periudhës së tij të ndalimit dhe mungesës së çdo alternative për të shmangur lirin e tij. Pikë së pari, nuk kishte asnjë bazë ligjore për ekstradimin e ankuesit pas vendimit të Gjykatës së Lartë më 26 Nëntor 2010. Më tej, Gjykata vëren se edhe pse limiti kohor për ekstradimin e ankuesit u shty deri më 1 Dhjetor 2010 (shiko paragrafin 23 më sipër), ai u largua fizikisht më 24 Nëntor 2010, lëvizje e bërë dy ditë përpara vendimit të Gjykatës së Lartë. Së dyti, as gjendja ekzistuese e ligjit kombëtar e interpretuar nga Qeveria, veçanërisht pamundësia ligjore për vijimësinë e ndalimit përtej limitit kohor të parashikuar në Nenin 499 të KPP, dhe as deficiencat e hasura nga autoritetet në përpjekje për të arritur objektivat e tyre legjislative dhe ligjvënëse, nuk mund të ndikojnë në ndalimin e ankuesit, në mungesë të një vendimi gjykatë final, i cili autorizonte

821 Po aty.

822 Vendimi nr.00-2010-1471 (44), datë 26.1.2010 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

ekstradimin e tij, ose shmangte apo mohonte detyrimet e Shtetit përgjegjës bazuar në Konvente. Së treti nuk ka asnjë tregues se autoritetet patën parasysh mundësinë për ndërmarrjen e hapave për heqjen e rrezikut të fluturimit me të cilin do të udhëtonte ankuesi nëse ai do të lihej i lirë, për shembull ushtrimi i formave të tjera kërcënuese të masave të sigurisë, siç parashikohet në KPP (shiko paragrafët 47 dhe 48 mësipër). Së katërti, autoritetet nuk e informuan paraprakisht Gjykatën për ekstradimin, për vështirësitë e hasura prej tyre për përmbushjen e masës së përkohshme”.⁸²³ Nga ky pasazh, është mëse e qartë që Shqipëria, duke u ngutur të ekstradonte një individ, pa përfunduar procedurat e brendshme gjyqësore në të gjitha shkallët, kishte cënuar të drejtat kushtetuese të këtij individ si edhe kishte cënuar detyrimet ndërkombëtare në raport me KEDNJ.

Një tjetër rast që nuk lejohet ekstradimi, lidhet me respektimin e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, të cilat përfshijnë edhe masën e caktimit të dënimit penal për të miturit. Kushtetuta e Shqipërisë, në nenin 54, pika 1 të saj, sipas të cilit “Fëmijët, ... kanë të drejtën e një mbrojtjeje të veçantë nga shteti”. Si pasqyrim i këtij parashikimi Kushtetues neni 51 i Kodit Penal, parashikon se “Për të miturit, që në kohën e kryerjes së veprës penale nuk kanë mbushur moshën 18 vjeç, dënimi nuk mund të jetë më shumë se gjysma e dënimit që parashikon ligji për veprën penale të kryer. Rregullat për caktimin e dënimit për të miturin parashikohen në Kodin e Drejtësisë Penale për të Mitur”. Bazuar në këtë parashikim, nëse legjislacioni i vendit kërkues, nuk e ka këtë garanci, atëherë sipas Gjykatës së Lartë, rezulton se “Në çështjen objekt shqyrtimi, ky Kolegj çmon se, lejimi i ekstradimit të shtetasit I.L., i cili në kohën e kryerjes së veprës penale për të cilën është dënuar dhe kërkohet ekstradimi ka qenë i mitur 16 vjeç, në kushtet kur legjislacioni i shtetit kërkues nuk i jep atij të njëjtën garanci si legjislacioni ynë, përbën shkelje të një të drejtë themelore të tij”.⁸²⁴

Në kuadër të respektimit të të drejtave kushtetuese, Gjykata e Lartë ka refuzuar që të lejojë ekstradimin e personave që janë gjykuar në shtetin kërkues, por në mungesë, pasi “Në rastin konkret, nga një shqyrtim i akteve me qëllim për të vlerësuar nëse dokumentacioni mbështetës është i aftë të përmbushë kushtet e parashikuara për ekstradimin e shtetasit D.Gj. dhe të konkretizojë dyshimet e arsyeshme dhe të të dhënave të rëndësishme të fajësisë në ngarkim të këtij shtetasi, vendimet e dhëna në ngarkim të këtij shtetasi janë dhënë në mungesë të të tij. ... Kur një person i akuzuar për një vepër penale nuk është njoftuar personalisht, nuk mund të prezumohet thjesht nga statusi i tij si i “i kur”, i cili bazohet në një prezumim në vetvetë, të pabazuar mjaftueshëm në fakte, që i pandehuri ka hequr dorë nga e drejta për të marrë pjesë në gjykim dhe për t’u mbrojtur ... Mungesa e një mjeti për rishikimin e vendimeve të formës së prerë të dhëna në mungesë të të pandehurit, nuk është e parashikuar akoma nga rendi juridik i shtetit kërkues dhe kjo do ta vendoste shtetasin në shkelje të parimit të procesit të rregullt të parashikuar nga neni 42 i Kushtetutës dhe neni 6 i KEDNJ-së”.⁸²⁵ Pra, në këto raste që të lejohet ekstradimi, shteti kërkues do të duhej të kishte parashikuar në legjislacionin e saj mundësi për rigjykimin e personave të gjykuar në mungesë.

Gjykata e Lartë ka trajtuar në jurisprudencën e saj edhe rastin kur personi që kërkohet të ekstradohet mund të gjykohej dhe në Shqipëri. Gjykata e Lartë ka bërë disa dallime të rasteve përkatëse kur personi kërkohet të ekstradohet për të njëtin fakt kriminal apo për fakte të ndryshme kriminale. Nëse ekstradimi kërkohet për të njëtin fakt kriminal atëherë “Në këto kushte, shkronja “c” e nenit 491/1/ të Kodit të Procedurës Penale përbën një kusht pengues për lejimin e ekstradimit, vetëm nëse vepra penale bazohet në të njëjtat fakte mbi ato që kërkohet ekstradimi, për të cilat juridiksioni territorial i shtetit shqiptar është shprehur dhe do të zbatohet parimi i ne bis in idem, duke u disponuar moslejimi i ekstradimit”, ndërsa nëse kemi të bëjmë me vepra penale të ndryshme, atëherë “...në rastin e veprave penale të kryera në territor shqiptar mbi fakte të ndryshme nga ato për të cilat kërkohet ekstradimi, përparësi i duhet dhënë ushtrimit

823 GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja “Rapo kundër Shqipërisë”, aplikimi nr.58555/10, datë 25.9.2012.

824 Vendimi nr.00-2014-1113 (37), datë 12.2.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

825 Vendimi nr.00-2014-1479 (134), datë 7.5.2014 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

të juridiksionit penal shqiptar deri në përfundimin e ekzekutimit të vendimit shqiptar, por më pas, mundësi i duhet dhënë edhe shtetit kërkues të huaj të ushtrojë juridiksionin e tij penal, duke i dhënë udhë dorëzimit të personit ndaj të cilit është kërkuar ekstradimi, dhe jo të rrëzohet kërkesa për ekstradim e autoriteteve të huaja gjyqësore”.⁸²⁶ Megjithatë, jurisprudenca e mëvonshme e Gjykatës së Lartë, ka specifikuar edhe rolin e Ministrit të Drejtësisë, sidomos në rastin e dytë, ku është përcaktuar se “Subjekti që ka tagrin për të vendosur çdo çështje tjetër mbi ekzekutimin e ekstradimit që ka lindur, pasi vendimi gjyqësor që ka lejuar ekstradimin ka marrë formë të prerë, apo çdo çështje tjetër që lidhet me dorëzimin e personit për të cilin është lejuar ekstradimi, është Ministri i Drejtësisë. Nëse personi për të cilin është lejuar ekstradimi po gjykohet, apo është në vuajtje e sipër të një dënimi në Republikën e Shqipërisë, në parim, është Ministri i Drejtësisë, subjekti që ligji procedural shqiptar i ka njohur tagrin për të vlerësuar eventualisht pezullimin e ekzekutimit të ekstradimit derisa gjykimi apo dënimi i personit ndaj të cilit është lejuar ekstradimi të ketë mbaruar, apo të vendosë dorëzimin e përkohshëm të personit në fjalë, ose nëse e vlerëson oportune të kërkojë që dënimi i dhënë në Shqipëri të njihet apo të vijojë të ekzekutohet në shtetin kërkues, në bazë të nenit 500 të Kodit të Procedurës Penale”.⁸²⁷

Një person, i cili mund të ketë kryer një vepër penale në një vend të huaj, por për të cilin është gjykuar në Shqipëri, nuk mundet që të ekstradohet më në vendin kërkues. Megjithatë në këto raste, nuk konsiderohet si vendimmarrje e gjykatave shqiptare, shqyrtimi i kërkesave për njohje vendimesh të gjykatave të huaja në fushën penale. Për rrjedhojë në këto raste, nuk mundet që të refuzohet ekstradimi bazuar në këtë shkak.⁸²⁸

Vlen për t'u theksuar se Gjykata e Lartë, bazuar në legjislacionin procedural penal e ka konsideruar si cënim të parimit të sigurisë juridike ekstradimin e një personi mbi të njëjtin shkak, për të cilën më parë ishte refuzuar ekstradimi me vendim gjyqësor të formës së prerë.⁸²⁹

Një tjetër rast, që ka të bëjë me ekstradimin e personave, është edhe zbatimi i parimit të reciprocitetit. Kështu për ekstradimin e personave ka disa marrëveshje kuadër në nivel Evropian. Më konkretisht, me ligjin nr. 8322, datë 2.4.1998, shteti shqiptar ka ratifikuar Konventën Evropiane të Ekstradimit (Konventa) dhe dy protokollet shtesë të saj. Sipas nenit 10 të kësaj Konvente “ekstradimi nuk akordohet nëse parashkrimi i aktit ose i dënimit hyn në fuqi qoftë falë legjislacionit të palës që kërkon, qoftë nga ai i palës së kërkuar”. Protokollin i Katërt Shtesë i Konventës Evropiane për Ekstradimin, është ratifikuar me ligjin nr. 117/2013. Me këtë akt, është ndryshuar neni 10 i saj, duke parashikuar: “1. Ekstradimi nuk miratohet kur ndjekja penale ose dënimi i personit të kërkuar është parashkruar sipas ligjit të palës kërkuese. 2. Ekstradimi nuk refuzohet për arsye se ndjekja penale ose dënimi i personit të kërkuar do të parashkruhej sipas ligjit të palës së kërkuar”. Parashikimet e mësipërme kanë të bëjnë me parashkrimin e ndjekjes penale, që Kodi ynë Penal e rregullon në nenin 66 të tij, si edhe parashkrimin e ekzekutimit të dënimit, që rregullohet nga neni 68 i Kodit Penal.

Ndërkohë që fillimisht kalimi i këtyre afateve sipas legjislacionit shqiptar do të sillte refuzimin e kërkesës për ekstradim, ndryshimet e reja të Konventës, me Protokollin e Katërt Shtesë, sjellin si pasojë që një shtet nuk duhet që të refuzojë kërkesën për ekstradim, kur vepra penale megjithëse është parashkruar sipas legjislacionit të tij kombëtar, nuk është parashkruar sipas legjislacionit të vendit kërkues. Ky detyrim ndërkombëtar nuk zbatohet nëse shteti që e ratifikon apo aderon në të paraqet një rezervë ndaj këtij parashikimi.

Fillimisht më këto rregullime u përball Gjykata Kushtetuese, gjatë së cilës u paraqit situata kur për një person ishte kërkuar fillimisht ekstradimi i tij në Gjermani dhe që ishte refuzuar me vendim gjyqësor të formës së prerë. Më pas me ratifikimin e protokollit shtesë cituar

826 Vendimi nr.00-2015-603 (3), datë 21.1.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

827 Vendimi nr.00-2017-899 (143), datë 22.11.2017 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

828 Vendimi nr.00-2022-1035 (211), datë 22.7.2022 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

829 Vendimi nr.00-2022-1035 (211), datë 22.7.2022 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

më sipër, u riparaqit kërkesa nga autoritetet gjërmane dhe kësaj herë ajo u pranua nga gjykatat e faktit, ndërsa Gjykata e Lartë vendosi mospranimin e rekursit. Gjatë shqyrtimit gjyqësor, Gjykata Kushtetuese, konstatoi shkelje të të drejtave kushtetuese për një proces të rregullt ligjor, duke argumentuar se “36. Për sa më lart, duke mbajtur në konsideratë se të gjitha vendimet e gjykatave të juridiksionit të zakonshëm janë marrë përpara datës së nënshkrimit të Protokollit të katërt shtesë nga ana e Republikës Federale të Gjermanisë, Gjykata vlerëson se në rastin konkret dispozita e aplikueshme është neni 10 i Konventës përpara ndryshimeve, i cili parashikonte ndalimin e ekstradimit kur vepra penale është parashkruar ose nga legjislacioni i shtetit kërkuar, ose nga ai i shtetit të kërkuar.

37. Nga ana tjetër, Gjykata konstaton se në legjislacionin shqiptar vepra penale e “Vrasjes”, për të cilën akuzohet kërkuar, parashikohet nga neni 76 i KP-së. Përpara ndryshimeve të KP-së të vitit 2017 nuk ndalohej parashkrimi për ndjekjen penale për këtë vepër. Ndërsa duke iu referuar dispozitave aktuale të KP-së (dispozita të ndryshuara me ligjin nr. 36/2017, datë 30.3.2017), në nenin 66, pika 2 të saj, përcaktohet se: “Veprat penale të kreut II, seksioni I, nenet 76-79/c, nuk i nënshtrohen parashkrimit.”. Për rrjedhojë, në kohën e shqyrtimit të kërkesës së parë për ekstradim, sipas legjislacionit penal shqiptar në fuqi, ndjekja penale për veprën “Vrasje”, për të cilën akuzohej kërkuar në shtetin gjerman, ishte parashkruar. Ndërsa, gjatë shqyrtimit të kërkesës së dytë të ekstradimit, sipas legjislacionit shqiptar të ndryshuar, vepra penale “Vrasje” nuk parashkruhet.

38. Sipas KPP-së, në rastet kur një vendim gjyqësor nuk e ka lejuar ekstradimin, kërkesa e re për ekstradim mund të pranohet vetëm në prani të elementeve të reja. Konkretisht, neni 498, pika 4, i KPP-së parashikon: “Vendimi kundër ekstradimit ndalon dhënien e një vendimi të mëpasshëm në favor të ekstradimit si rezultat i një kërkesë të re të paraqitur për të njëjtat fakte nga i njëjti shtet, përveçse kur kërkesa mbështetet në elementë që nuk kanë qenë vlerësuar nga gjykata.”.

39. Në rastin në shqyrtim, Gjykata konstaton se Gjykata e Rrethit Gjyqësor Kukës dhe Gjykata e Apelit Shkodër, në gjykimin e kërkesës së dytë për ekstradim të kërkuar, kanë vlerësuar si elementë dhe kritere të reja për ekstradimin e tij dispozitat ligjore, të cilat kanë hyrë në fuqi pas përfundimit të gjyimit të parë ku është refuzuar ekstradimi dhe që kanë ndikuar në parashkrimin e veprës penale. Edhe pse dispozitat e reja ligjore kanë natyrë materiale, gjykatat e faktit i kanë zbatuar duke mos arsyetuar pse nuk gjente zbatim parimi i ligjit penal më të favorshëm për kërkuar, i sanksionuar nga neni 29, pika 3, i Kushtetutës. Gjithashtu, Gjykata vëren se kërkesa për ekstradimin e kërkuar bazohet në të njëjtat fakte dhe prova të vlerësuara më parë nga gjykatat dhe se prokuroria nuk ka paraqitur ndonjë fakt të ri ose nuk ka konstatuar ndonjë element të pavlerësuar më parë nga gjykatat (në gjykimin e parë).⁸³⁰

Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, gjykata shqiptare, jo vetëm që kishin shqyrtuar për së dyti kërkesën që kishin rrëzuar më parë, por kishin dështuar në zbatimin e legjislacionit penal më të favorshëm për subjektin që kërkohej ekstradimi. Fatkeqësisht, autoritetet shqiptare e kishin ekstraduar me kohë, kërkuar, në cënim të të drejtave të tij kushtetuese.⁸³¹

830 Vendimi nr.6, datë 16.2.2021 i GJykatës Kushtetuese.

831 Vendimi nr.00-2021-1132 (149), datë 28.12.2021 i Kolegjit Penal të GJykatës së Lartë: “11. Kolegji evidenton faktin se Gjykata Kushtetuese me vendimin nr. 6, datë 16.02.2021 (6/2021) ka vendosur pranimin pjesërisht të kërkesës së kërkuar J.K., shfuqizimin e vendimit nr. 00-2018-240, datë 12.07.2018 të Kolegjit Penal të GJykatës së Lartë dhe dërgimin e çështjes për rishqyrtim në GJykatën e Lartë. 12. Kolegji konstatoi, në seancë gjyqësore në vijim të deklaratimit, të Prokurorit (pranë GJykatës së Lartë), z. A.K., të konfortuar me shkresën nr. 2858/10 prot, datë 16.08.2018, të Zyrës Qëndrore Kombëtare Interpol, realizimin e ekstradimit të shtetasit të Republikës së Kosovës J.K., nga Republika e Shqipërisë në Republikën Federale të Gjermanisë, më datë 16.08.2018, nëpërmjet dorëzimit tek autoriteti gjyqësor i këtij shteti. 13. Në këto kushte, të verifikimit të kësaj situatë procedurale, të përcaktuar në gërmën “d”, të paragrafit të parë të nenit 420 të KPrPenale, të shkaktuar, në kushtet e realizimit efektiv të ekstradimit të shtetasit Smaili, në Republikën Federale Gjermane, prej mungesës së objektit, tashmë, të këtij ankimi - rekursi, i imponohet, këtij Kolegji, detyrimi për të deklaruar mospranimin e tij.”

Duke iu rikthyer ndryshimeve që pësoi Konventa Evropiane për Ekstradimin nga Protokolli i katërt shtesë i saj, rezulton se Shqipëria, nuk ka paraqitur asnjë rezervë ndaj zbatimit të nenit 10, tashmë të ndryshuar, por një tjetër shtet Italia, e ka bërë një rezervë të tillë. Kjo ka sjellë një jurisprudencë jo të qëndrueshme të Gjykatës së Lartë, në lidhje me interpretimin e kësaj situatë.

Sipas rregullimeve të reja në nivel ndërkombëtar, ndërkohë që Shqipëria nuk mund të refuzojë dorëzimin e shtetasve të saj, bazuar në faktin se vepra penale për të cilin kërkohet ekstradimi është parashkruar në Shqipëri por jo në Itali, kjo e fundit, pra Italia, mund ta bëjë një refuzim të tillë, për shtetasin e saj, kur kërkohet që të ekstradohen në Shqipëri. Në fillim, Gjykata e Lartë, u shpreh që ky ndryshim midis Shqipërisë dhe Italisë, nuk përbënte problem për lejimin e ekstradimit të personit të kërkuar.⁸³²

Por në një vendimmarrje të mëvonshme Gjykata e Lartë, ndryshoi qëndrim, bazuar në parimin e reciprocitetit, parim ky i njohur në të drejtën ndërkombëtare. Sipas Gjykatës së Lartë *"Ekstradimi karakterizohet nga parimi i reciprocitetit, i shprehur në termat se: shteti i kërkuar jep ekstradimin vetëm në rast se shteti kërkuar, në rrethana të ngjashme ose të njëjta ose me palë të kundërta, është i detyruar të bëjë të njëjtën gjë. Parimi i reciprocitetit përveç garantimit të barazisë në marrëdhëniet ndërkombëtare në çështjet penale, ndihmon dhe në standardizimin e ligjeve mbi këtë temë e të favorizojë zhvillimin e një praktike ekstradimi tërësisht konvencionale"*.⁸³³ Për mënyrën e zbatimit të këtij parimi, Gjykata e Lartë arsyeton më tej se *"Në vijim të këtij arsyetimi, Kolegji Penal vlerëson së parimi i reciprocitetit përbën normë të së drejtës, të detyrueshme për t'u zbatuar nga shtetet anëtare të saj. Vetë Konventa është burim i së drejtës dhe gjykata ka detyrimin që ta zbatojë atë, duke garantuar mbi të gjitha respektimin e të drejtave të subjekteve, që u nënshtrohen procedurave të ekstradimit. Duke pranuar së parimi i reciprocitetit mes Republikës së Italisë dhe asaj të Shqipërisë, duhet të zbatohet jo vetëm nga Ministri i Drejtësisë (qoftë edhe në momentin, kur kërkon nëpërmjet prokurorisë që të procedohet me kërkesën e shtetit të huaj që kërkon ekstradimin), por edhe nga gjykata që e shqyrton kërkesën"*.⁸³⁴ Në përfundim të analizës së saj, Gjykata e Lartë konkludoi se *"Duke iu rikthyer çështjes nëse është vendi që Republika e Shqipërisë të zbatojë reciprocitetin ndaj shtetit kërkuar, Republikës së Italisë, Kolegji Penal vlerëson se për sa kohë në një rast analog, Republika e Italisë do të refuzonte zbatimin e paragrafit të dytë të nenit 10 të Konventës për Ekstradimin (sipas Protokollit të Katërt), është rasti që të zbatohet parimi i reciprocitetit. Në zbatim të nenit 26 të Konventës Evropiane të Ekstradimit Republika e Italisë nuk mund të kërkojë zbatimin e kësaj dispozitë nga një shtet tjetër Kontraktues, për sa kohë që ka ratifikuar me rezervë Protokollin e Katërt"*.⁸³⁵

Kjo qasje e Gjykatës së Lartë, nuk duket që të jetë në përputhje me rregullimet e Konventës së Vjenës *"Për të drejtën e traktateve"*, ku neni 20, pika 5 e saj, parashikon se *"Për qëllimet e paragrafeve 2 dhe 4 dhe në qoftë se traktati nuk parashikon ndryshe, një rezervë konsiderohet se ka qenë pranuar nga një shtet në qoftë se ai nuk ka bërë ndonjë kundërshtim ndaj rezervës deri në fund të një periudhë dymbëdhjetë mujore prej datës që ai është njohur me të ose, prej datës në të cilën është shprehur pëlqimi i tij për të qenë i lidhur nga traktati, cilado që të jetë i fundit"*. Nga të dhënat e çështjes në gjykim, nuk rezulton që Shqipëria të ketë kundërshtuar rezervën e bërë nga Italia. Kjo do të thotë që Shqipëria e ka pranuar rezervën e Italisë, duke mos e kundërshtuar atë brenda 12 muajve. Në këto kushte, gjen zbatim neni 21, pika 1 Konventës së Vjenës *"Për të drejtën e traktatave"*, e cila parashikon se *"1. Një rezervë e bërë në lidhje me një palë tjetër në përputhje me nenet 19, 20, 23: (a) modifikon për shtetin rezervues në marrëdhëniet e tij me këtë palë tjetër, dispozitat e traktatit me të cilat lidhet rezerva në kufijtë e rezervës; dhe*

832 Vendimi nr.00-2022-1035 (211), datë 22.7.2022 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

833 Vendimi nr. 00-2022-1446 (232), datë 20.9.2022 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

834 Po aty.

835 Po aty.

(b) modifikon në të njëjtën masë ato dispozita për këtë palë tjetër lidhur me marrëdhëniet e saj me shtetin rezervues". Pra, pasoja ligjore e moskundërshtimit nga Shqipëria të rezervës së sipërcituar, është që në marrëdhëniet midis tyre, Shqipëria është e detyruar të zbatojë, nenin 10 të Protokollit të Katërt ashtu siç e ka modifikuar Italia, sipas rezervës që ka paraqitur. Refuzimi i Shqipërisë për të ekstraduar një person, duke u mbështetur në parimin e reciprocitetit përbën shkelje të parimit *pacta sunt servanda* dhe për rrjedhojë mospërbushje të detyrimeve të marra në kuadër të traktatit.

Rreth një muaj më vonë, Gjykata e Lartë, mori një tjetër qendrim dhe krijoi përsëri një situatë problematike. Kështu në një tjetër rast, pothuaj të njëjtë, Gjykata e Lartë filloi të vinte në dukje parashikimet e legjislacionit shqiptar, sipas të cilit kërkesa për ekstradim nuk duhet të pranohet nëse vepra penale për të cilën kërkohet ekstradimi është parashkruar sipas legjislacionit tonë. Ky rregullim del qartë nga përmbajtja e nenit 491, gërma "ë" e Kodit të Procedurës Penale, sipas të cilit "Nuk mund të jepet ekstradimi: ... ë) kur është parashkruar ndjekja penale ose dënimi sipas ligjit të shtetit të kërkuar". Ndërkohë që referuar akteve të ratifikuara nga Shqipëria, rezulton se në Protokollin e Katërt shtesë të Konventës Evropiane "Për ekstradimin", në nenin 1 të këtij Protokollit është parashikuar se ".... ekstradimi i shtetasve nuk lejohet nëse ndjekja penale ose dënimi i dhënë është parashkruar në bazë të ligjit të shtetit kërkuar". Ndërkohë në pikën 2 të nenit 1 të po këtij protokollit është parashikuar se ekstradimi nuk mund të refuzohet nëse ndjekja penale ose dënimi i personit të kërkuar është parashkruar sipas ligjit të shtetit të kërkuar.

Pra rezulton se ka mospërputhje midis legjislacionit kombëtar dhe atij ndërkombëtar përsa i përket ekstradimit të shtetasve, ku legjislacioni i brendshëm, nëse vepra penale është parashkruar, e ndalon ekstradimin, kurse aktet ndërkombëtare nuk e marrin në konsideratë këtë fakt. Gjykata jonë e Lartë këtë dilemë duket se e zgjidhi duke arsyetuar se "35. ... Për zbatimin e dispozitës ligjore konkrete në rast kolizioni të normës ndërkombëtare me ligjin e brendshëm, na vjen në ndihmë neni 122 i Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë dhe jurisprudenca e Gjykatës Kushtetuese në interpretimin e kësaj norme kushtetuese. Sipas jurisprudencës kushtetuese, normat ndërkombëtare kanë epërsi mbi ligjet e vendit që nuk pajtohen me to. Më konkretisht në vendimin nr. 20, datë 01.06.2011, në faqen 7 paragrafi i dytë i tij, Gjykata Kushtetuese shprehet se: ...Nëse nuk ka harmonizim, pra nëse jemi në rastet e vakumit legjislativ, ose kur parashikimet ligjore bien në kundërshtim me dispozitat e Konventës, atëherë gjyqtarët e çdo niveli zbatojnë drejtpërsëdrejti vendimet e GJEDNJ-së në përputhje me nenin 122 të Kushtetutës dhe nenin 19 dhe 46 të KEDNJ-së. Neni 122 i Kushtetutës përcakton shprehimisht se dispozitat e marrëveshjeve ndërkombëtare kanë epërsi mbi ligjet e vendit që nuk pajtohen me të.....(shih vendimin e Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë nr. 97, datë 16.11.2021).

36. Në bazë të parimit të hierarkisë së normave, parashikuar nga neni 116 i Kushtetutës, në rastin në shqyrtim duhet të prevalojë parashikimi që bëhet në Konvente, pra ai i Protokollit të Katërt Shtesë të Konventës Evropiane "Për ekstradimin", ratifikuar nga Shqipëria dhe hyrë në fuqi. Rezulton se neni 10 i Protokollit të Katërt Shtesë është ratifikuar nga Shqipëria dhe ndaj tij nuk është bërë asnjë rezervë. ..."⁸³⁶

Qasja kontradiktore që prodhoi jurisprudenca e Gjykatës së Lartë e detyroi këtë të fundit që të vepronte për njësimin e praktikës gjyqësore. Megjithatë gjatë këtij procesi, Gjykata e Lartë, çmoi që të pezullonte çështjen dhe t'i drejtohej Gjykatës Kushtetuese, duke kërkuar shfuqizimin e nenit 491, gërma "ë" e Kodit të Procedurës Penale. Nëse analizojmë vendimin e Gjykatës së Lartë në këtë rast, në të arsyetohet më shumë evoluimi i marrëveshjeve ndërkombëtare mbi ekstradimin, e legjislacionit shqiptar, si edhe përshkruhet përmbajtja e normave ndërkombëtare dhe kombëtare. Përveç këtyre trajtimeve, në vendim gjenden edhe pasazhe të tilla që kanë të bëjnë me reciprocitetin, mënyrën e ushtrimit të tij, si edhe dilemën, nëse ushtrimi i këtij parimi në fushën

e ekstradimeve, i takon Ministrisë së Drejtësisë, apo gjykatave që shprehen për ekstradimin.⁸³⁷

Siç mund të konstatohet, qasja e Gjykatës së Lartë, nuk ishte e plotë dhe nuk jepeshin arsye bindëse për antikushtetutshmërinë e normës së kundërshtuar. Për këtë arsye, Mbledhja e Gjyqtarëve të Gjykatës Kushtetuese, vendosi moskalimin e çështjes për shqyrtim në seancë gjyqësore, duke arsyetuar se *“Për sa më sipër, Mbledhja e Gjyqtarëve vlerëson se Gjykata e Lartë e ka ngritur çështjen kushtetuese pa identifikuar qartë se cili është ligji i zbatueshëm. Thënë ndryshe, çështja kushtetuese është bazuar mbi premisa teorike në lidhje me (mos)zbatueshmërinë e normave ligjore me fuqi të ndryshme juridike dhe në kuptim të parimeve kushtetuese, konkretisht atij të hierarkisë së akteve ligjore, ndërkohë që Gjykata e Lartë nuk duket të ketë vënë në dyshim zbatueshmërinë e nenit 10, paragrafi 2, të KEE-së sipas Protokollit të Katërt Shtesë për shkak të qenies së kësaj Konvente e vetëzbatueshme. Megjithatë, për sa kohë që një analizë e tillë shtruese mungon në vendimin e Gjykatës së Lartë, i takon kësaj të fundit që në ushtrim të kompetencës së saj kushtetuese, duke zbatuar parimet kushtetuese që janë të detyrueshme në këtë drejtim, të përcaktojë nëse në rastin konkret dispozitat e KEE-së nuk janë të vetëzbatueshme dhe, më tej, duke arritur në përfundimin se dispozita e vetme e zbatueshme është shkronja “ë” e nenit 491 të KPP-së, të përcaktojë se nuk ka asnjë interpretim të saj që është i pajtueshëm me parimet kushtetuese që gjejnë zbatim. Vetëm pasi gjykata referuese të ketë arritur, mbi bazën e një analize të tillë, në përfundimin që ka vetëm një dispozitë të zbatueshme, e cila mund të interpretohet vetëm në atë kuptim që vë në dyshim kushtetutshmërinë e saj, duke e vënë në pamundësi ta zbatojë për zgjidhjen e çështjes konkrete, ajo mund të vërë në lëvizje kontrollin incidental të normës ligjore”*.⁸³⁸

Me rikthimin e çështjes, Gjykata e Lartë me vendimin e datës 22 maj 2024, njësoi praktikën gjyqësore duke mbajtur qëndrimin se *“Në marrëdhëniet juridiksionale me një shtet që ka vendosur rezervën ligjore në normën ndërkombëtare për moszbatimin e saj për çështje që janë në juridiksionin e atij shteti, parimi i reciprocitetit dhe zbatimi i tij është një kusht që vlerësohet nga Ministri i Drejtësisë, si autoriteti kompetent i shtetit të kërkuar. Gjykata vlerëson kushtet për lejimin e ekstradimit në përputhje me marrëveshjet ndërkombëtare të ratifikuara nga Republika e Shqipërisë, me Kodin e Procedurës Penale dhe ligjin për marrëdhëniet juridiksionale me jashtë. Gjykata, pranon kërkesën për ekstradimin e shtetasve shqiptar edhe në rast se ndjekja penale dhe dënimi janë parashkruar sipas ligjit penal shqiptar. Gjykata, në përputhje me nenin 122 të Kushtetutës, zbaton nenin 10, paragrafi i dytë, të Konventës Evropiane për Ekstradimin, ndryshuar me Protokollin e Katërt Shtesë të kësaj Konvente edhe nëse ndonjë nga shtetet palë në këtë marrëveshje kanë vendosur rezervë në normën ndërkombëtare”*.⁸³⁹

Theksoj se në momentin e përfundimit të këtij punimi, Gjykata e Lartë ende nuk e kishte arsyetuar vendimin e saj njësojes, por në këtë rast jam bazuar në njoftimin zyrtar të dhënë nga ky institucion. Siç rezulton nga këto përfundime njësojese, tashmë u bë e qartë se kërkesat për ekstradim drejt Italisë nuk mundet që të refuzohen bazuar në pretendimet për parashkrimin e veprës penale sipas legjislacionit të brendshëm.

Gjykata e Lartë ka mbajtur qëndrim të drejtë, kur ka vendosur rrëzimin e kërkesës për ekstradim të një personi, i cili mund t'i nënshtrohej torturës në vendin kërkuar. Për të vërtetuar gjendjen e paraburgimit, apo të burgimit të personave në atë shtet kërkuar, Gjykata e Lartë i është referuar në këto raste raporteve të organizatave ndërkombëtare (OKB), shteteve (Departamenti i Shtetit i ShBA), si edhe organizatave ndërkombëtare joqeveritare (Amnesty International, Human Right Watch (HRW), Freedom House). Bazuar në këto të dhëna, Gjykata e Lartë, arsyetoi se *“96. Konstatimet e denoncuar në raportet e publikuara të organizmave qeveritare dhe jo qeveritare ndërkombëtare, sikurse në mënyrë të detajuar u evidentuan në përmbajtjen e këtij vendimi, për shkak të origjinës – burimit të tyre – të besueshmërisë, objektivitetit, autoritetit*

837 Vendimi nr.70003-00296-2023 Regj. Themeltar, datë 26.10.2023 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

838 Vendimi nr.46, datë 12.3.2024 i Mbledhjes së Gjyqtarëve të Gjykatës Kushtetuese.

839 https://gjykata-media.s3.eu-central-1.amazonaws.com/Vendim_njesues_penal_1_020e33d50d.pdf

dhe reputacionit të autorëve të tyre, seriozitetit të investigimit, koherencës së konkluzioneve, si dhe mbështetjes së tyre edhe nga burime të tjera, konsiderohen, prej këtij Kolegji, të afta për të konkluduar (në të njëjtat kushte dhe në mënyrë të pashmangshme, sikurse është konkluduar në vendimin e GJEDNJ, të datës 06.10.2022, nr. aplikimi 37610/18 – seksioni i parë – Liu kundër Polonisë, por edhe në vendimin Sufi dhe Elmi kundër Mbretërisë së Bashkuar – vendim i datës 28.06.2011, nr. 11449/07&216) se “masa, me të cilën tortura dhe format e tjera të keqtrajtimit, janë sinjalizuar (njoftuar prej këtyre burimeve, në mënyrë konstante dhe të besueshme) si të përdorura në strukturat e paraburgimit dhe të burgimit të shtetit kinez mund të barazohet (të konsiderohet e barazvlefshme) me ekzistencën e një situate të përgjithshme dhune, gjë që presupozon edhe përjashtimin e të interesuarit për të demonstruar motive specifike personale të rrezikimit (të rrezikut të individualizuar) të pësimi të kësaj dhune përsa kohë që detyrimisht – në mënyrë të pashmangshme, do të “sistemohej” në një nga këto struktura dhe do të rrezikonte realisht keqtrajtimin.

97. Përfundimisht, referuar këtij aspekti – rrezikut real të keqtrajtimit, me të cilin sipas GJEDNJ, në referim të raporteve ndërkombëtare, do të përballlet rekursuesi në eventualitetin e miratimit të kërkesës për ekstradim, Kolegji çmon se ekstradimi nuk mund të lejohet. Ky rast ndalimi parashikohet dhe në shkronjën “b”, të nenit 491, të KPP, të titulluar “Mospranimi i kërkesës për ekstradim”, në të cilin parashikohet se: “Nuk mund të jepet ekstradimi: ... b) kur ka arsye të mendohet se personi që kërkohet do t’u nënshtrohet përsekutimeve ose diskriminimeve për shkak të racës, fesë, seksit, shtetësisë, gjuhës, bindjeve politike, gjëndjes personale a shoqërore ose dënimeve a trajtimeve të egra, çnjerëzore a poshtëruese ose veprimeve që përbëjnë shkelje të një të drejtë themelore të njeriut;”. Në rastin konkret, në rast ekstradimi, rekursuesi do të përballlet me rrezikun real të keqtrajtimit dhe shkeljes së ndalimit të torturës. Ky shkak, edhe pa qenë nevoja të hetohet më tej lidhur me pretendimet e rekursuesit për përballjen me rrezikun e keqtrajtimit për shkak të fesë që ai pretendon se praktikon, është i mjaftueshëm për mospranimin e kërkesës për ekstradim”.⁸⁴⁰

Nga sa më sipër, qartazi, një person nuk duhet të ekstradohet në një vend, ku i rrezikohet jeta dhe shëndeti i tij. Kjo është edhe arsyeja se përse Kushtetuta kërkon që kërkesat për ekstradim të vlerësohen nga gjykatat, si rojtare të të drejtave dhe lirive themelore të njeriut.

840 Vendimi nr.00-2023-980 (139), datë 25.4.2023 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

KREU XVI

E DREJTA PËR AKSES NË GJYKATË

(Neni 42, pika 2 e Kushtetutës)

Duke vijuar me garancitë që parashikohen nga Kushtetuta e Shqipërisë, referuar përmbajtjes së nenit 42, pika 2 të saj, rezulton, ndër të tjera se *“Kushdo, për mbrojtjen e të drejtave, të lirive dhe të interesave të tij kushtetues dhe ligjorë, ose në rastin e akuzave të ngritura kundër tij, ka të drejtën e një gjykimi ...”*. Ky formulim tregon dhe i jep të drejtë çdo individ që për mbrojtjen e çfarëdolloj të drejte t’i drejtohet gjykatës për të pasur një “gjykim”, në mënyrë që të parashtrijë pretendimet e tij dhe të marrë përgjigje në lidhje me to. Kjo e drejtë, njihet në terminologjinë juridike si “e drejta për akses në gjykatë”. E drejta e aksesit në gjykatë, si një e drejtë kushtetuese, duhet t’i garantohet gjithmonë edhe të pandehurit në një procedim penal.⁸⁴¹

E drejta e aksesit në gjykatë është e sanksionuar në nenin 42 të Kushtetutës dhe nuk përfshin vetëm të drejtën për të filluar një proces, por edhe të drejtën për të pasur një zgjidhje përfundimtare për mosmarrëveshjen objekt gjykimi nga ana e gjykatës, pasi aksesit në gjykatë duhet të jetë substantiv dhe jo thjesht formal. Kjo e drejtë përbën një garanci për administrimin e mirë të drejtësisë, prandaj çdo interpretim i ngushtë i nenit 42 të Kushtetutës dhe i nenit 6 të KEDNJ-së nuk përputhet me qëllimet dhe objektin e këtyre dispozitave. Administrimi i mirë i drejtësisë fillon me garancinë që një individ të ketë akses në gjykatë për t’i siguruar atij të gjitha aspektet e një formë gjyqësore të shqyrtimit të çështjes. Mohimi i së drejtës për t’iu drejtuar gjykatës dhe për të marrë një përgjigje përfundimtare prej saj për pretendimet e ngritura, përbën cenim të së drejtës themelore për një proces të rregullt ligjor.⁸⁴²

Neni 42 i Kushtetutës sanksionon në vetvetë jo vetëm të drejtën e individit për t’iu drejtuar gjykatës, por edhe detyrimin e shtetit që t’ia garantojë atij këtë akses. Sipas këtij neni detyrimi për të garantuar të drejtën efektive të aksesit në gjykatë nuk nënkupton thjesht mungesën e një ndërhyrjeje, por mund të kërkojë ndërmarrjen e veprimeve pozitive nga ana e shtetit. Në rast se mohohet një e drejtë e tillë, procesi konsiderohet jo i rregullt, sepse aksesit në gjykatë është para së gjithash një kusht kryesor për të realizuar mbrojtjen e të drejtave të tjera. Shteti i së drejtës nuk mund të konceptohet pa u njohur individëve të drejtën dhe mundësinë për t’iu drejtuar gjykatës.⁸⁴³

Duke vijuar me procesin penal, ka rezultuar se fillimisht Kodi i Procedurës Penale, parashikonte se në rastet kur prokuroria vendoste pushimin e çështjes për shkak se fakti nuk ekzistonte, atëherë kundër këtij vendimi nuk lejohej ankimim në gjykatë. Ky ndalim u konsiderua si antikushtetuese, nga Gjykata Kushtetuese, e cila arsyetoi se *“Parë në këtë këndvështrim, vendimi i prokurorit për pushimin e çështjes nuk mund të konsiderohet si vendim i formës së prerë dhe i paankimueshëm gjyqësisht. Gjykata Kushtetuese, në jurisprudencën e saj, ka theksuar se vendimi i pushimit të çështjes nga prokurori nuk përbën dhënie drejtësie, kjo e fundit është kompetencë vetëm e gjykatës. Pikërisht për këtë shkak, palëve në proces duhet t’u krijohet mundësia që të përballen me drejtësinë edhe në rastin kur prokurori vendos pushimin e çështjes për shkak se fakti nuk ekziston. Është gjykata që, ashtu si në rastet e tjera të përmendura në nenin 328 të KPP, do të vlerësojë bazueshmërinë e veprimeve paraqara të prokurorit dhe shkaqeve që e kanë çuar atë në marrjen e vendimit të pushimit.*

841 Altin Shagani, Ermal Yzeiraj, Bujar Ahmeti, *“Parimet kushtetuese – parime drejtuese të procesit penal”*, botuar në *“Sistemi kushtetues dhe sfidat e tij”*, konferencë shkencore kombëtare, datë 29.1.2010, organizuar nga Fakulteti i Drejtësisë, i Universitetit të Tiranës, Tiranë 2011, fq.158.

842 Vendimi nr.2, datë 29.1.2016 i Gjykatës Kushtetuese.

843 Vendimi nr.5, datë 6.3.2009 i Gjykatës Kushtetuese.

...

Në këtë këndvështrim, Gjykata Kushtetuese çmon se dhënia formë të prerë vendimit të prokurorit për pushimin e çështjes në rastin e nenit 329/1 të KPP, pjesa e fjalisë "përveçse kur me vendim deklarohet se fakti nuk ekziston", i mohon individit të drejtën për t'iu drejtuar gjykatës (e drejta e aksesit në gjykatë), si një nga elementët përbërës të nenit 42/2 të Kushtetutës. E drejta për t'iu drejtuar gjykatës, me qëllim vendosjen në vend të një të drejtë të cenuar nga një akt i pushtetit publik, ka për qëllim kontrollin e këtyre të fundit për respektimin e parimeve kushtetuese e ligjore në funksion të realizimit të drejtësisë. Në një shoqëri demokratike, e drejta e individit për t'u dëgjuar nga gjykata është një garanci e domosdoshme për të respektuar të drejtat dhe liritë e tjera themelore të shtetasve në një shtet të së drejtës (Shih Vendime të GJK nr.4. datë 10.02.2005; nr.21, datë 24.07.2006; nr.10, datë 04.04.2007; nr.26, datë 13.06.2007).

...

Gjykata Kushtetuese, gjatë kontrollit të objektit të kërkesës, nuk arriti të evidentojë ndonjë interes publik apo të drejtë tjetër themelore, e cila mund ta ketë detyruar ligjvënësin të parashikojë përjashtimin e vetëm nga rastet kur individit mund t'i drejtohet gjykatës për të kundërshtuar vendimet e prokurorit, pra kur ky i fundit arrin në përfundimin se fakti nuk ekziston. Mosnënshtrimi i vendimit të prokurorit kontrollit gjyqësor jo vetëm që prek të drejtën e individit për t'iu drejtuar gjykatës, por nuk mbron ndonjë interes publik, i cili në parim është më i prirur të ketë tendencë kah rritja e kontrollit gjyqësor ndaj akteve të pushtetit publik sesa në të kundërtën. Një gjë e tillë do t'i shërbente rrjedhimisht edhe rritjes së besueshmërisë së publikut tek drejtësia duke shmangur çdo përpjekje për vendimmarrje abuzive nga organet e pushtetit publik.

Në vijim të kësaj logjike, Gjykata Kushtetuese nuk e gjen të zbatuar në ndërhyrjen e ligjvënësit parimin e proporcionalitetit midis ndërhyrjes dhe nevojës që ka diktuar atë. Për më tepër, rezulton se dispozita objekt shqyrtimi është në kapërcim edhe të kriterit më esencial të kufizimit, konkretisht paprekshmërisë së thelbit të së drejtës përballë çdo kufizimi. Moslejimi i ankimit ndaj vendimit të prokurorit i ka mohuar tërësisht individit përballjen e tij me drejtësinë në rastin e nenit 329/1 të KPP, duke mosparashikuar asnjë mundësi rishikimi të tij nga një organ i pavarur dhe i paanshëm, siç është gjykata".⁸⁴⁴

Qendrimi i Gjykatës Kushtetuese, në këtë çështje përbën nga të paktat raste kur një normë ligjore është shfuqizuar sepse nuk rezultonte që të justifikonte asnjë interes publik në kufizimin e së drejtës për akses në gjykatë. Gjithashtu, ky kufizim nuk përputhej edhe me testin e proporcionalitetit. për rrjedhojë në mungesë të kriterëve kushtetuese, me të drejtë norma përkatëse u shfuqizua nga Gjykata Kushtetuese.

Një tjetër rast i kufizimit në mënyrë jokushtetuese të së drejtës për akses në gjykatë, ka qenë situata, kur personi i dënuar me vendim gjyqësor të formës së prerë kishte ushtruar rekurs në Gjykatën e Lartë, e cila kur e mori në shqyrtim çështjen kishte hyrë në fuqi ligji për amnistinë dhe për rrjedhojë vendosi pushimin e gjykimit të çështjes në Gjykatën e Lartë. Gjykata Kushtetuese, arsyetoi se në këtë rast kemi pasur cënim të së drejtës për akses në gjykatë, pasi "Gjykata vlerëson, se Kolegji Penal ka zbatuar gabim nenin 387/1 të K.Pr.Penale, pasi kjo normë zbatohet në rastin e amnistisë të veprës penale dhe jo në atë të amnistisë së dënimit me të cilën kanë të bëjnë faktet e pranuar në vendim. Edhe në rast se Kolegji Penal do të pranonte fakte që kishin të bënin me amnistinë e veprës penale, dhe si rrjedhim lejonin zbatimin e nenit 387/1 të K.Pr.P atëherë, në zbatim të neneve 441, gërma "c", 442, pika 1, gërma "a" dhe, pika 2 të K.Pr.P, Kolegji duhej të vendoste prishjen e vendimeve të gjykatave më të ulëta dhe pushimin e çështjes.

Zbatimi i normës jo në kontekstin e fakteve të pranuar ka kufizuar të drejtën e kërkuesit për gjykim pasi, në këtë rast, dhënia e vendimit të pushimit të çështjes nuk është në përputhje me detyrimin që ka Kolegji Penal për të dhënë një përgjigje përfundimtare lidhur me pretendimet e ngritura në rekurs. Kolegji Penal duhej të respektonte të gjitha standardet e procesit të rregullt në

844 Vendimi nr.5, datë 6.3.2009 i Gjykatës Kushtetuese.

gjykimin e çështjes, pasi amnistia e dënimit nuk kufizon të drejtën e të gjykuarit për t'u gjykuar në përputhje me rregullat që parashikon K.Pr.P. për gjykimin në Gjykatën e Lartë. Pushimi i çështjes në Kolegjin Penal, pa u shprehur mbi vendimin e Gjykatës së Apelit, nuk ka sjellë asnjë pasojë mbi këtë vendim e për rrjedhojë, kërkuesi (i gjykuari) quhet ende i dënuar dhe i vetmi efekt i ardhur është përjashtimi nga vuajtja e dënimit. Gjykata thekson se interesi i të gjykuarit në një proces penal nuk është vetëm marrja e çfarëdo vendimi që e shmang atë nga vuajtja e një dënimi penal, por edhe zhvillimi i një gjykimi që i lejon atij mundësinë për të debatuar sipas parimit të kontradiktoritetit dhe barazisë së armëve, duke pasur si qëllim njohjen e pafajësisë për të rivendosur integritetin, nderin dhe reputacionin".⁸⁴⁵

Në këtë rast, Gjykata e Lartë kishte konfunduar dy format e shfaqjes së amnistisë, asaj të veprës penale dhe asaj të dënimit. Gjykata e Lartë e konsideroi vetiu të dënuar personin që kishte bërë rekurs, pa shqyrtuar pretendimet e tij pse ishte i pafajshëm dhe duke qenë se përfitonte nga ligji mbi amnistinë vendosi pushimin e gjykimit të çështjes në Gjykatën e Lartë, por duke lënë në fuqi vendimin e gjykatës së apelit që e kishte shpallur atë fajtor. Në këtë rast, statusi i personit mbetej përsëri i dënuar, duke dëmtuar reputacionin e tij si dhe ai mund të kishte pengesa të tjera në jetën e tij, si aplikime për vende të ndryshme pune etj. E ndryshme do të ishte situata nëse personi përsëri do të konsiderohej fajtor nga Gjykata e Lartë. Atëherë në këtë rast, ajo duhej të vendoste pushimin e çështjes për veprën penale për të cilën akuzohej personi dhe që ishte amnistuar.⁸⁴⁶

Një tjetër rast i diskutueshëm, është mosnjohja e personave që u sekuestrohet pasuria në kuadër të masave që merren në bazë të ligjit nr.10192, datë 3.12.2009 "Për parandalimin dhe goditjen e krimit të organizuar, trafikimit, korrupsionit dhe krimeve të tjera nëpërmjet masave parandaluese kundër pasurisë", i ndryshuar. Nga përmbajtja e ligjit rezulton se në gjykimin në shkallë të parë, gjykata vendos vetëm mbi bazën e akteve të paraqitura nga prokurori, pa e njoftuar palën tjetër, ndaj pasurisë së të cilit vendoset masa e sekuestrimit. Por, Gjykata Kushtetuese, në këtë rast nuk gjeti antikushtetutshmëri në kufizim e së drejtës për akses në gjykatë, sepse "Në çështjen në shqyrtim, Gjykata vëren se në dukje neni 12, paragrafi 1 i ligjit objekt shqyrtimi nuk parashikon shprehimisht mundësinë e personit subjekt i nenit 3 të ligjit që të paraqesë para gjykatës qëndrimet e parashtrimet e veta për kërkesën e prokurorit për sekuestrim. Por neni 27 parashikon procedurën e ankimit, sipas të cilit kundër vendimit të gjykatës për sekuestrimin e pasurisë, zgjatjen e afatit të masës së sekuestrimit, revokimit ose të shuarjes së masës së sekuestrimit, mund të bëhet ankim në gjykatën e një niveli më të lartë, sipas afateve dhe kushteve të parashikuara në KPC. Ankimi, sipas pikës 1 ose 2 të nenit 27, nuk pezullon zbatimin e vendimit, përveçse kur ligji parashikon ndryshe. Pra, gjatë gjykimit për sekuestrimin e pasurisë në shkallë të parë, personi, pasuria e të cilit sekuestrohet, nuk ka formalisht një mjet efektiv për të ndikuar gjykatën në këtë fazë. Megjithatë, duke qenë se e drejta e ankimit parashikohet shprehimisht në nenin 27 të ligjit, Gjykata çmon se procesi në tërësinë e tij i jep mundësinë personit të prekur që të vërë në vend të drejtën e tij, p.sh. në rast se gjykata e apelit do të arrinte në përfundimin se pretendimi është i bazuar do të vendoste heqjen e sekuestrimit. Prandaj i parë në tërësinë e vet, Gjykata arrin në përfundimin se procesi për vendosjen e masës së sekuestros nuk cenon standardin kushtetues të aksesit efektiv në gjykatë, kontradiktoritetit dhe të drejtës për t'u dëgjuar".⁸⁴⁷

Sipas këtij arsyetimi, fakti që personi ka të drejtë të ankohet në gjykatën e apelit, e cila është gjykatë fakti dhe ka të drejtë të shqyrtojë çështjen në themel dhe të vendosë dhe heqjen e masës së sekuestros eliminon pasojat negative që mund të ketë zhvillimi i këtij procesi në gjykimin në shkallë të parë.

845 Vendimi nr.16, datë 19.4.2010 i Gjykatës Kushtetuese.

846 Vendim nr.1 datë 20.1.2014 i Gjykatës Kushtetuese

847 Vendimi nr.4, datë 23.2.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

Rast tjetër i kufizimit të së drejtës për akses në gjykatë, ka qenë vendimmarrja e Gjykatës së Lartë, e cila nuk pranonte, rekursin e paraqitur me nënshkrimin e personit që po gjykohej por që nuk kishte nënshkrimin e avokatit mbrojtës. Gjykata Kushtetuese e ka konsideruar, këtë formë vendimmarrje, si cënim të së drejtës për akses në gjykatë, duke arsyetuar se *“Në rastin konkret, Gjykata vëren se kërkuesi A.L. ka depozituar brenda afatit ligjor, pranë sekretarisë së gjykatës që ka dhënë vendimin, një rekurs i cili nuk ka qenë i nënshkruar nga mbrojtësi i tij. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, në Dhomën e Këshillimit, ka vendosur mospranimin e rekursit për shkak se rekursi i paraqitur nga kërkuesi nuk ka qenë i nënshkruar nga mbrojtësi, sipas kërkesave të nenit 435/2 të KPP-së. Për sa më sipër, Gjykata çmon se, në vështrim të garantimit të standardit të aksesit në gjykatë, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë e ka interpretuar nenin 435/2 të KPP-së në mënyrë të ngushtë dhe të shkëputur nga fryma e Kushtetutës dhe fjalë vijuese e kësaj dispozitë procedurale. Nga materialet e paraqitura para Gjykatës Kushtetuese nuk rezulton që Kolegji Penal të ketë vlerësuar veprimet e sekretarisë gjyqësore përkatëse për vënien në dijeni të kërkuesit për mosplotësimin e kërkesës formale të nënshkrimit e rekursit nga mbrojtësi, në mënyrë që ai të mund të bënte plotësimet e nevojshme”*.⁸⁴⁸

Siç rezulton nga ky arsytim, Gjykata e Lartë, do të duhej të verifikonte nëse sekretaria gjyqësore kishte realizuar detyrën e saj për të vënë në dijeni personin që po paraqiste rekursin për këtë të metë, si edhe në çdo rast t’ia jepte mundësinë për riparimin e saj. Ky qëndrim i GJK ka qenë në përputhje të plotë edhe me praktikën e GJEDNJ, e cila lidhur specifikisht me karakterin e gjykimit në gjykatat më të larta të një vendi ka konstatuar se vendimet gjyqësore gjithmonë ndikojnë mbi personat. Megjithatë vendimi i Gjykatës së Kasacionit (ose asaj të Lartë) thjesht konfirmon ose anulon një vendim, ai vendim mund të ketë efekte të ndryshme në pozicionin e personit të interesuar. Madje, nganjëherë, gjykimi i Kasacionit ka pasoja shumë më të mëdha mbi fatin e një personi se vendimet e gjykatës së faktit dhe të apelit. Është e vërtetë që neni 6/1 i KEDNJ nuk kërkon nga shtetet themelimin e gjykatës së apelit ose të Kasacionit. Megjithatë, një shtet i cili i ka këto gjykata, është i detyruar të sigurojë se personat që i drejtohen do të gëzojnë përpara këtyre gjykatave garancitë themelore të parashtruara në nenin 6 të KEDNJ. Në një shoqëri demokratike në kuptimin e Konventës, e drejta për një administrim të mirë të drejtësisë zë një vend kaq të dallueshëm, sa që asnjë interpretim i ngushtë i nenit 6, pika 1 nuk përputhet me qëllimet dhe objektin e kësaj dispozitë.⁸⁴⁹

Gjykata Kushtetuese, nuk ka konsideruar shkelje të së drejtës për akses në gjykatë, kur rekursi i paraqitur nuk përmbante shkaqet nga ato për të cilat ligji lejon paraqitjen e këtij akti procedural.⁸⁵⁰

Po kështu, Gjykata Kushtetuese nuk ka konsideruar si cënim të së drejtës për akses në gjykatë, rastin kur vepra penale është hetuar kryesisht nga organi i akuzës i cili më pas ka vendosur pushimin e saj. Personat e prekur nga vepra penale kanë pasur të drejtë që të merrnin informacion nga prokuroria dhe të paraqisnin kallzim më vetë dhe nëse kjo nuk pranohej mund t’i drejtoheshin gjykatës, por jo të ankoheshin kur nuk e kishin nisur vetë procesin penal.⁸⁵¹

848 Vendimi nr.41, datë 28.9.2011 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimet nr.46, datë 4.11.2011

849 Arta Vorpsi, “Procesi i rregullt ligjor në praktikën e Gjykatës Kushtetuese të Shqipërisë”, Shtepia botuese “Maluka”, Tiranë 2011, fq.134.

850 Vendimi nr.37, datë 19.9.2011 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.21, datë 20.3.2017 të Gjykatës Kushtetuese.

851 Vendimi nr.67, datë 17.11.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

KREU XVII

GJYKIMI PUBLIK

(Neni 42, pika 2 e Kushtetutës)

Neni 42, pika 2 e Kushtetutës, përcakton gjithashtu se *“Kushdo, për mbrojtjen e të drejtave, të lirive dhe të interesave të tij kushtetues dhe ligjorë, ose në rastin e akuzave të ngritura kundër tij, ka të drejtën e një gjykimi ... publik ...”*. E drejta për t'u dëgjuar nga gjykata është një element tjetër i procesit të rregullt ligjor. Ajo lidhet kryesisht me të drejtën për të bërë kërkime/parashtrime dhe për të marrë përgjigje për to. Kërkesat e nenit 42 të Kushtetutës dhe nenit 6 të KEDNJ, të marra në tërësi, kanë për qëllim që t'i garantojnë kujtdo që pretendon se i janë shkelur të drejtat e njohura me Kushtetutë dhe me ligj, në radhë të parë ndjekjen e çështjes në gjykatë. Në këtë kuptim, pjesëmarrja në gjykim është një e drejtë e pamohueshme për faktin, se kjo pjesëmarrje, shërben për të mbrojtur në substancë të drejtën që pretendohet si e shkelur.⁸⁵²

Historikisht, gjyqet publike kanë qenë një pjesë e rëndësishme e sistemeve juridike në shumë shoqëri. Kjo traditë ka rrënjë të thella dhe arsye të ndryshme historike, shoqërore dhe ligjore. Ka disa arsye se përse gjyqet bëhen publike ku fillimisht mund të përmendet transparenca dhe llogaridhënia. Kështu gjyqet që zhvillohen publikisht sigurojnë një shkallë të caktuar të transparencës në sistemin ligjor dhe ndihmojnë në ruajtjen e llogaridhënies. Kur procesi gjyqësor zhvillohet hapur për publikun, ka një ndjesi më të madhe të besueshmërisë ndaj vendimeve gjyqësore dhe të drejtësisë në përgjithësi. Në një shoqëri demokratike, qytetarët kanë një interes të drejtë për të mbikëqyrur sistemin e drejtësisë dhe të sigurojnë që gjyqësori është i pavarur dhe i drejtë. Gjykimi publik lejon qytetarët të vlerësojnë procesin gjyqësor dhe të shprehin kritika apo komente në lidhje me të. Një proces i hapur mund të mbrojë të akuzuarit nga abuzimet e autoriteteve. Kur gjykimi është publik, ka më shumë mundësi që të drejtat e të akuzuarve të respektohen dhe të mbrohen, pasi ka një kujdes më të madh për procedurat ligjore dhe mënyrën e zhvillimit të procesit. Gjykimi publik gjithashtu ofron një mundësi për edukimin e publikut në lidhje me të drejtën dhe procesin gjyqësor. Në përgjithësi, gjyqet publike janë një mënyrë për të siguruar llogaridhënien, transparencën dhe drejtësinë në sistemin gjyqësor. Megjithatë, është vlerësuar se ka raste kur mund të ketë nevojë për disa përjashtime ose për kufizime të hapësirës së publikut në disa procese gjyqësore.

GJEDNJ është shprehur se karakteri i proceseve gjyqësore mbron palët ndërgjyqëse kundër administrimit të drejtësisë në fshehtësi pa një mbikëqyrje publike dhe është gjithashtu një nga mjetet me të cilat mund të ruhet besimi në gjykata. Duke e bërë të dukshëm administrimin e drejtësisë, zhvillimi i proceseve publike kontribuon në arritjen e qëllimit të nenit 6 § 1, përkatësisht një gjykim të drejtë, garantimi i të cilit është një nga parimet themelore të çdo shoqërie demokratike.⁸⁵³ Një gjykim është publik nëse publiku ka mundësi të informohet për datën dhe vendin e zhvillimit të procesit gjyqësor, si edhe nëse ky vend është lehtësisht i aksesueshëm.⁸⁵⁴

Në zbatim të këtij detyrimi kushtetue dhe konventor, Kodi i Procedurës Penale, në nenin 339 të tij parashikon se *“1. Seanca gjyqësore është publike, përndryshe quhet e pavlefshme. 2. Nuk pranohen në seancë të miturit nën moshën gjashtëmbëdhjetë vjeç dhe ata që janë në*

852 Arta Vorpsi, *“Procesi i rregullt ligjor në praktikën e Gjykatës Kushtetuese të Shqipërisë”*, Shtepia botuese “Maluka”, Tiranë 2011, fq.137.

853 GJEDNJ, çështja “Sutter kundër Zvicrës”, aplikimi nr.8209/78, datë 22.2.1984, § 26; Seksioni i parë, çështja “Krestovskiy kundër Rusisë”, aplikimi nr. 14040/03, datë 28.10.2010, § 24; Seksioni i tretë, çështja “Riepan kundër Austrisë”, aplikimi nr.35115/97, datë 14.11.2000, § 27.

854 GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja “Riepan kundër Austrisë”, aplikimi nr.35115/97, datë 14.11.2000, § 29.

gjendje dehje, intoksikimi ose çrregullimi mendor. 3. Ndalohej prania në seancë e personave të armatosur, me përjashtim të pjesëtarëve të forcave të ruajtjes së rendit”. Siç mund të shihet, ky parashikim fillon me deklarinim se seanca gjyqësore është publike, me pasojë pavlefshmërinë e saj. Me qëllim garantimin e mbarëvatjes së zhvillimit të seancës gjyqësore, dispozita ndalon të miturit nën gjashtëmbëdhjetë vjeç që të jenë të pranishëm. Kjo lidhet me zhvillimin psikologjik të miturve të kësaj moshe, të cilët edhe mund të pengojnë vijim normal të seancës gjyqësore si edhe qëllimin për të mbrojtur këto persona nga ndikimi që mund të ketë citimi i provave, dëshmime dhe ngjarjeve që lidhen me një vepër penale të caktuar. Përsa i përket përjashtimit të personave që janë në gjendje dehje, intoksikimi ose çrregullimi mendor, kuptohet që ato nuk kanë mundësinë që të kuptojnë zhvillimin e seancës gjyqësore si edhe mund të bëhen pengesë për zhvillimin normal të saj. Pika e tretë e kësaj dispozite lidhet me ruatjen e rendit dhe garancinë që trupa gjyqësore dhe palët duhet të kenë brenda gjykatës me qëllim zhvillimin normal të procesit. Është e kuptueshme që këto subjekte nuk mundet të jenë të sigurtë nëse persona të ndryshëm të armatosur mund të hyjnë, dalin apo të qëndrojnë në sallë.

Megjithatë, si shumica e të drejtave, edhe kjo mund t'i nënshtrohet kufizimeve në përputhje me kriteret që parashikon neni 17 i Kushtetutës. Kështu, neni 340 i Kodit të Procedurës Penale, parashikon se “1. Gjykata vendos që shqyrtimi gjyqësor ose disa veprime të tij të zhvillohen me dyer të mbyllura: a) kur publiciteti mund të dëmtojë moralin shoqëror ose mund të sjellë përhapjen e të dhënave që duhet të mbahen sekret në interes të shtetit, në qoftë se një gjë e tillë kërkohet nga organi kompetent; b) kur nga ana e publikut ka shfaqje që prishin zhvillimin e rregullt të seancës; c) kur është e nevojshme të mbrohet siguria e dëshmitarëve ose e të pandehurve; ç) kur gjykohet e nevojshme në pyetjen e të miturve si dëshmitarë. d) kur viktimi e përcaktuar në nenin 58/b, të këtij Kodi, kërkon të zhvillohet me dyer të mbyllura. 2. Shqyrtimi gjyqësor zhvillohet gjithmonë me dyer të mbyllura kur: a) gjykohen të miturit; b) gjykohen të pandehur të rritur, të cilët akuzohen për kryerjen e veprave penale ndaj të miturve si viktimë, pavarësisht moshës së viktimës gjatë gjykimit. 3. Vendimi i gjykatës për zhvillimin e seancës me dyer të mbyllura revokohet kur pushojnë shkaqet që e sollën atë. 4. Kryetari i trupit gjykues informon personat që marrin pjesë në një gjykim me dyer të mbyllura për detyrimin që kanë për të mbajtur konfidencial informacionin e mësuar në seancë”. Kjo dispozitë e cila është edhe vetëshpjeguese, tregon rastet kur gjykimi mund të zhvillohet me dyer të mbyllura. Në disa raste publiciteti i seancës mund të çojë në cënim të dinjitetit njerëzor. Raste të tilla mund të vërtetohen kur shqyrtimi gjyqësor duhet t'i nënshtrohen prova me karakter sensitiv si filmime, regjistrime bisedash apo fotografime që ekspozojnë një aspekt delikat të jetës private të individit.⁸⁵⁵ Për rastet e cituara në pikën e parë, gjyqtari vendos vetë sipas rrethanave që mund të paraqiten. Me zhdukjen e tyre, sipas pikës së tretë, gjyqtari vendos për vijimin e gjykimit publikisht. Kjo mundësi nuk është e vlefshme për gjyqtarin në rastin e pikës së dytë, ku vetë ligjvënësi që ka përcaktuar se gjykimi, në mënyrë detyruese, duhet të bëhet me dyer të mbyllura. Të gjitha veprimet procedurale që janë bërë gjatë kohës që procesi zhvillohet me dyer të mbyllura, mbeten konfidenciale.

Edhe KEDNJ, në tekstin e saj dhe GJEDNJ në jurisprudencën e saj, ka pranuar mundësinë e kufizimit të këtij parimi, por duke përcaktuar se zhvillimi i procesit tërësisht ose pjesërisht, me dyer të mbyllura duhet vlerësohet bazuar rreptësisht nga rrethanat e çështjes.⁸⁵⁶ Sipas jurisprudencës së GJEDNJ, gjykatat nuk janë të detyruara që të zhvillojnë gjykimin me dyer të mbyllura, por mbetet në diskrecionin e tyre aplikimi i kësaj mundësie, nëse konsiderojnë

855 Altin Shagani, Ermal Yzeiraj, Bujar Ahmeti, “Parimet kushtetuese – parime drejtuese të procesit penal”, botuar në “Sistemi kushtetues dhe sfidat e tij”, konferencë shkencore kombëtare, datë 29.1.2010, organizuar nga Fakulteti i Drejtësisë, i Universitetit të Tiranës, Tiranë 2011, fq.165.

856 GJEDNJ, Dhoma e Madhe, çështja “Martinie kundër Francës”, aplikimi nr.58675/00, datë 12.4.2006, § 40; Seksioni i katërt, çështja “Welke dhe Białek kundër Polonisë”, aplikimi nr.15924/05, datë 1.3.2011, § 74.

se një kufizim i tillë është i justifikuar.⁸⁵⁷ Në veçanti, kur diskutohet që gjykimi të bëhet me dyer të mbyllura, gjykatat vendase duhet të shqyrtojnë mundësinë e aplikimit të masave më pak kufizuese.⁸⁵⁸

Në jurisprudencën tonë, nuk rezulton që këto dispozita të jenë trajtuar gjerësisht dhe rastet janë të pakta. Në një rast Gjykata e Lartë, ka mbajtur qëndrimin se "4. Rreth 48 orë nga regjistrimi i ngjarjes, në datë 10.03.2010 është vetëdorëzuar në polici i gjykuari T.B., i cili ka deklaruar se është ai autor i vrasjes; me viktimën ka pasur një zënkë momentale, për këtë shkak ka shtënë disa herë në drejtim të tij me një pistoletë, duke treguar vendin e fshehjes së saj. ... 30. Duke u kthyer në deklaratat e të gjykuarit, Kolegji Penal vlerëson se gjykatat kanë gabuar duke pranuar si të mirëqenë versionin e të gjykuarit se në fakt autorësinë e vrasjes e kishte marrë përsipër për të mbrojtur një shokun e tij, emrin e të cilit nuk mund ta tregonte pasi ndihej i kërcënuar për jetën e tij. Sipas të gjykuarit (i cili nuk ka pranuar për të dëshmuar, por vetëm ka dhënë deklaratë para gjykatës) ai ishte mashtruar nga një femër, e cila ishte prezantuar me emrin A. si avokatja e personit në fjalë) duke i thënë se nëse e merrte ai përsipër vrasjen, për shkak të moshës së re, do të vuantë vetëm pak ditë burg. ... 32. ... Në lidhje me deklaratat e të gjykuarit T.B., këto të fundit vlerësohen si të pambështetura në prova të tjera dhe gjykatat e themelit duhet të kishin bërë një hetim më të plotë mbi vërtetësinë e tyre. Në këtë kuptim, nëse i gjykuari ndihej i kërcënuar për jetën e tij, gjykatat duhej të kishin proceduar, në zbatim të nenit 340(1)(c) të K.Pr.Penale me gjykimin me dyer të mbyllura dhe të kërkonin gjeneralitetet e personit i cili sipas të gjykuarit ishte autori i veprës penale".⁸⁵⁹

Siç, rezulton nga rasti i mësipërm, Gjykata e Lartë, shprehej vetëm që nëse i gjykuari ndihej i kërcënuar, atëherë gjykimi mund të zhvillohej me dyer të mbyllura, por jo të merrej si e mirëqenë deklarata e tij.

GJEDNJ ka pranuar mundësinë e zhvillimit të seancave gjyqësore me dyer të mbyllura, për shembull, për të mbrojtur sigurinë ose privatësinë e dëshmitarëve ose për të promovuar shkëmbim i lirë i informacionit dhe i opinionit në kërkim të drejtësisë.⁸⁶⁰ Rast tjetër janë edhe procedimet disiplinore kundër të burgosurve të dënuar, ku rezulton të jetë i justifikuar zhvillimi i gjykimit me dyer të mbyllura, duke pasur në konsideratë rendin dhe sigurinë publike.⁸⁶¹

Përsa i përket sigurisë së proceseve penale, janë rastet më të zakonshme për zhvillimin e seancave gjyqësore me dyer të mbyllura. Por, nisur edhe nga shqetësimet që ngrihen për këto lloje gjykimesh, ato mbeten të ralla.⁸⁶² Autoritetet gjyqësore duhet të marrin në konsideratë të gjitha alternativat e mundshme për të garantuar sigurinë në sallën e gjyqit dhe t'i japin përparësi një mase më pak kufizuese nëse mund të arrijë të njëjtin qëllim.⁸⁶³ Kështu, për shembull, thjesht mundësia e supozuar që disa anëtarë të një grupi të armatosur të paligjshëm të mos jenë arrestuar nuk mund të justifikojë përjashtimin e publikut nga procesi gjyqësor për qëllime sigurie.⁸⁶⁴ Zhvillimi i një gjykimi në procedimin penal të zakonshëm në burg nuk do të thotë domosdoshmërisht se ai nuk është publik. Megjithatë, për t'iu kundërvënë pengesave të

857 GJEDNJ, Seksioni i parë, çështja "Toeva kundër Bullgarisë", aplikimi nr.53329/99, datë 9.9.2004.

858 GJEDNJ, Seksioni i pestë, çështja "Mamaladze kundër Gjeorgjisë", aplikimi nr. 9487/19, datë 3.11.2022, § 98.

859 Vendimi nr.00-2015-1202 (98), datë 10.6.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

860 GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "B. dhe P. kundër Mbretërisë së Bashkuar", aplikimi nr.36337/97 dhe nr.35974/97, datë 24.4.2001, § 37; Seksioni i katërt, çështja "Francu kundër Rumanisë", aplikimi nr.69356/13, datë 13.10.2020.

861 GJEDNJ, çështja "Campbell dhe Fell kundër Mbretërisë së Bashkuar", aplikimet nr.7819/77 dhe nr.7878/77, datë 28.6.1984, § 87.

862 GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Riepan kundër Austrisë", aplikimi nr.35115/97, datë 14.11.2000, § 34.

863 GJEDNJ, Seksioni parë, çështja "Krestovskiy kundër Rusisë", aplikimi nr.14040/03, datë 28.10.2010, § 29.

864 GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Kartoyev dhe të tjerët kundër Rusisë", aplikimi nr.9418/13, datë 19.10.2021, § 60.

përfshira në zhvillimin e seancave jashtë sallës së rregullt të gjyqit, shteti është i detyruar të marrë masa kompensuese në mënyrë që të sigurojë që publiku dhe media të jenë të informuara siç duhet për vendin e seancës dhe t'i jepet akses efektiv.⁸⁶⁵

Përsa i përket rasteve, ku përfshihen edhe informacione të klasifikuara si sekret shtetëror GJEDNJ e ka bërë të qartë se thjesht prania e informacionit të klasifikuar në dosjen e çështjes nuk nënkupton automatikisht nevojën për të zhvilluar procesin me dyer të mbyllura, pa balancuar nevojën për një proces publik me shqetësimet e sigurisë kombëtare. Përpara se të përjashtojnë publikun nga proceset penale, gjykatat duhet të nxjerrin konkluzione specifike, nëse mbyllja është e nevojshme për të mbrojtur një interes të rëndësishëm shtetëror dhe duhet të kufizojnë sekretin në masën e nevojshme për të ruajtur një interes të tillë.⁸⁶⁶ Për më tepër, një mundësi teorike që informacioni i klasifikuar mund të shqyrtohet në një moment të caktuar, gjatë procesit gjyqësor, nuk mund të justifikojë përjashtimin e publikut nga i gjithë procedimi.⁸⁶⁷

865 GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Riepan kundër Austrisë", aplikimi nr.35115/97, datë 14.11.2000, §§ 28-29.

866 GJEDNJ, Seksioni i parë, çështja "Belashev kundër Rusisë", aplikimi nr.28617/03, datë 4.12.2008; § 83; Seksioni i katërt, çështja "Welke dhe Białek kundër Polonisë", aplikimi nr.15924/05, datë 1.3.2011, § 77.

867 GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Kartoyev dhe të tjerët kundër Rusisë", aplikimi nr.9418/13, datë 19.10.2021, § 59.

KREU XVIII

GJYKIMI BREND A NJË AFATI TË ARSYESHËM

(Neni 42, pika 2 e Kushtetutës)

Kushtetuta e Shqipërisë, ka vendosur si standard që gjykimet të zhvillohen sa më shpejt që të jetë e mundur. Kështu, neni 42, pika 2 e Kushtetutës, parashikon se *Kushdo, për mbrojtjen e të drejtave, të lirive dhe të interesave të tij kushtetues dhe ligjorë, ose në rastin e akuzave të ngritura kundër tij, ka të drejtën e një gjykimi ... brenda një afati të arsyeshëm ...* Kjo dispozitë vendos detyrimin për organizimin e sistemit ligjor në mënyrë të tillë që gjykatat të plotësojnë kërkesat e standardeve për një proces të rregull ligjor, përfshirë këtu edhe atë të gjykimit brenda afatit të arsyeshëm. Në këtë drejtim, gjykatat kanë për detyrë të sigurojnë që të gjitha subjektet që marrin pjesë në proces të sillen në mënyrë të tillë që të evitojnë çdo vonesë të panevojshme.⁸⁶⁸ Bazuar në jurisprudencën e GJEDNJ, sistemi gjyqësor në Shqipëri, ka vlerësuar arsyet e kohëzgjatjes së procesit gjyqësor nën dritën e rrethanave të veçanta të çështjes, duke pasur parasysh sidomos kompleksitetin e çështjes, sjelljen e kërkuarit, sjelljen e autoriteteve, si dhe rrezikun që passjell për kërkuarin kjo tejzgjatje e afateve të gjykimit.⁸⁶⁹

Deri në vitin 2017, nuk parashikoheshin rregullime ligjore në lidhje me gjykimin e kërkesave për cënimin e së drejtës për t'u gjykuar brenda një afati të arsyeshëm. Në atë kohë, vetëm Gjykata Kushtetuese, bazuar në normën kushtetuese, pranoi të marrë në shqyrtim kërkesa të tilla. Më vonë me reformën e vitit 2017, Kuvendi, miratoi ndër të tjera edhe Ligjin nr.38/2017, i cili solli disa shtesa dhe ndryshime në Kodin e Procedurës Civile. Neni 83 i këtij ligji, ka shtuar kreun X "Mbi gjykimin e kërkesave për konstatimin e shkeljes së afatit të arsyeshëm, përshpejtimin e procedurave dhe shpërblimin e dëmit". Dispozitat e këtij kreu përcaktojnë vlerësimin e kohëzgjatjes së arsyeshme të procesit, si edhe shpërblimin e drejtë kur konstatohet kohëzgjatje e paarsyeshme në procedurat e hetimit, gjykimin e çështjeve, si edhe në procedurat e ekzekutimit të vendimeve. Sipas ndryshimeve të fundit ligjore, do të ketë një mjet ligjor ankimi, i prezumuar efektiv, që do të garantojë si përshpejtim të procesit gjyqësor penal, ashtu edhe dëmshpërblim, pra një rezultat konkret në drejtim të rivendosjes të së drejtës së shkelur për proces gjyqësor brenda afateve të arsyeshme ligjore. Kodi i Procedurës Civile nuk ka parashikuar efekte prapavepruese për çështjet të cilat kanë përfunduar në themel pranë gjykatave të zakonshme dhe për të cilat kanë kaluar afatet e arsyeshme sipas parashikimeve ligjore përkatëse, por ka rregulluar dhe specifikuar rregulla dhe procedura për çështjet që janë apo do të jenë në shqyrtim pas datës 5 nëntor pranë gjykatave të zakonshme në lidhje me pretendimet për kohëzgjatje të paarsyeshme të procesit gjyqësor.

Neni 399/2 i Kodit të Procedurës Civile, parashikon se "1. Afate të arsyeshme të përfundimit të hetimit, gjykimit apo ekzekutimit të një vendimi të formës së prerë, për qëllimet e përcaktuara në nenin 399/1, do të konsiderohen: ... ç) në hetimin e veprave penale afati maksimal i kohëzgjatjes së hetimeve, sipas Kodit të Procedurës Penale; d) në gjykimin penal në shkallë të parë, afati i gjykimit të krimeve 2 vjet dhe i kundërvajtjeve 1 vit, në gjykimin në apel përfundimi i gjykimit për krimet në një afat kohor prej 1 viti dhe për kundërvajtjet 6 muaj dhe në Gjykatën e Lartë, përfundimi i gjykimit për krimet në një afat kohor prej 1 viti dhe për kundërvajtjet 6 muaj". Pra, siç mund të shihet tashmë janë parashikuar afate konkrete maksimale se deri kur mund të zgjasin proceset penale, në çdo fazë dhe shkallë gjykimi. Më tej neni 399/6, i Kodit të Procedurës Civile parashikon se "1. Kërkesa për konstatimin e shkeljes dhe përshpejtimin e procedurave i drejtohet gjykatës kompetente, sipas llojit të mosmarrëveshjes penale, civile ose administrative

868 Vendimi nr.12, datë 5.3.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

869 Vendimi nr.59, datë 16.9.2016 i Gjykatës Kushtetuese.

si më poshtë: a) në rastet kur çështja, në të cilën pretendohet të ketë shkelje, është duke u gjykuar në gjykatën e shkallës së parë, kërkesa shqyrtohet nga gjykata e apelit, në juridiksionin e të cilës ndodhet gjykata e shkallës së parë; b) në rastet kur çështja në të cilën pretendohet të ketë shkelje, është duke u gjykuar në gjykatat e apelit, kërkesa shqyrtohet nga kolegji përkatës i Gjykatës së Lartë; c) në rastet kur çështja në të cilën pretendohet të ketë shkelje, është duke u gjykuar në Gjykatën e Lartë, kërkesa shqyrtohet nga një kolegji tjetër i Gjykatës së Lartë;”.

Çështja e parë që mund të shtrohet për diskutim, është kush legjitimohet në procesin penal të kërkojë përshpejtim të procedurave hetimore apo gjyqësore. Duke qenë se gjykatat e zakonshme, kishin njohur legjitimitetin vetëm të prokurorisë dhe të pandehurit, në Gjykatën Kushtetuese u shtrua për diskutim çështja, nëse duhej të legjitimohej apo jo edhe viktimja, për të cilën, kjo Gjykatë, mbajti qendrim pozitiv duke u shprehur se “42. Gjykata vëren se në vlerësimin që i ka bërë kërkesës së kërkuarit gjykata e shkallës së parë i është referuar në arsyetimin e saj përmbajtjes së neneve 9/a dhe 58 të KPP-së, që parashikojnë të drejtat e viktimës nga vepra penale, mes të cilave: të kërkojë ndjekjen penale të fajtorit; të kërkojë në çdo kohë informacion për gjendjen e procedimit, si dhe të njihet me aktet e provat, pa cenuar parimin e sekretit hetimor; të kërkojë marrjen e provave, si dhe të parashtrijë kërkesa të tjera përpara organit procedues; të njoftohet për mosfillimin e procedimit, pushimin e çështjes, fillimin dhe përfundimin e gjykimit; të bëjë ankim në gjykatë kundër vendimit të prokurorit për të mos filluar procedimin dhe vendimit të prokurorit ose gjyqtarit të seancës paraprake për të pushuar akuzën ose çështjen; të thirret në seancën paraprake dhe në seancën e parë gjyqësore etj. Ajo gjykatë i ka njohur kërkuarit pozitën e viktimës në kuptim të nenit 58 të KP-së, çka do të thotë edhe të drejtat gjatë procedimit penal në lidhje me gjendjen në të cilën ndodhet ai, ndërkohë që e ka trajtuar legjitimitimin e tij në drejtim të së drejtës për të paraqitur ankim kundër vendimit që ka shqyrtuar në themel çështjen penale dhe ka vendosur (pa)fajësinë e të pandehurit, çka nuk është rasti konkret. Nga ana tjetër, gjykata është shprehur edhe se kërkuari nuk ka cilësinë e palës në ndonjë proces civil ose penal. Ndërkohë që ajo gjykatë, edhe pse ka cituar dispozitat përkatëse të KPC-së që parashikojnë mjetet juridike dhe procedurat për paraqitjen dhe gjykimin e kërkesave për konstatimin e shkeljes së afatit të arsyeshëm, përshpejtimin e procedurave dhe shpërbllimin e dëmit, nuk e ka analizuar çështjen dhe pretendimet e kërkuarit në drejtim të qëllimit dhe natyrës së këtyre mjeteve juridike. Ajo nuk ka bërë asnjë analizë në drejtim të legjitimitimit të kërkuarit, duke e lidhur me të drejtat që vihen në diskutim dhe dëmin që mund t’i ketë ardhur atij në të drejtat ligjore që kërkon të mbrojë përmes kërkesës për konstatimin e cenimit dhe përshpejtimin e procedurave penale. Për rrjedhojë, mungesa e analizës për sa më sipër, si dhe vlerësimet e gjykatës së shkallës së parë se për kërkuarin nuk garantohet e drejta për proces të rregullt në drejtim të përfundimit të hetimeve dhe gjykimit brenda një afati të arsyeshëm, vënë në dyshim edhe standardin e arsyetimit të atij vendimi”.⁸⁷⁰ Siç rezulton nga ky arsyetim, edhe viktimja gëzon legjitimitetin për të kërkuar gjyqësisht përshpejtimin e procedurave hetimore apo gjyqësore, për më tepër, ku nga procesi penal tërheq të drejta të cilat mund të përdoren në gjykime të tjera.

Duke pasur në konsideratë legjitimitimin e subjekteve, parashikimet e vjetra dhe të reja ligjore, rregulluar nga nenet 339/1 – 399/12 të Kodit të Procedurës Civile, është prodhuar edhe një jurisprudencë, duke vlerësuar si kritere, periudha që duhet të merret në konsideratë, kompleksitetin e çështjes, sjelljen e autoriteteve dhe interesin e palëve.

a) Koha që duhet të merret në konsideratë

Në lidhje me periudhën që duhet të marrë në konsideratë, Gjykata Kushtetuese, ka konsideruar si fillim të ecjes së afatit momentin e njoftimit të akuzës, apo njoftimin e personit

870 Vendimi nr.6, datë 15.2.2024 i Gjykatës Kushtetuese.

nga ana e gjykatës.⁸⁷¹ Në një rast tjetër ka marrë në konsideratë momentin e depozitimit të kërkesës për gjykim, deri në momentin e marrjes së vendimit përfundimtar,⁸⁷² e cila mund të shkojë deri në vendimmarrjen e Gjykatës së Lartë.⁸⁷³

Një rast interesant, ka qenë kur Gjykata Kushtetuese, kishte shfuqizuar një vendim të Gjykatës së Lartë dhe e ktheu për rigjykim në këtë Gjykatë, por e cila pretendonte se nuk kishte marrë kurrë dijeni për këtë vendimmarrje të Gjykatës Kushtetuese. Duke qenë se nëpërmjet postës shqiptare dhe regjistrave në këto dy institucione nuk provohej kur ishte komunikuar zyrtarisht vendimi, atëherë Gjykata Kushtetuese, mori në konsideratë datën e botimit të vendimit të saj në Fletoren Zyrtare për ta konsideruar si datë të fillimit të ecjes së afatit për Gjykatën e Lartë, që kishte detyrimin për rishqyrtimin e çështjes.⁸⁷⁴

b) Kompleksiteti i çështjes

Përsa i përket standardit të një çështje komplekse nga jurisprudenca është konsideruar shqyrtimi i një numër të madh dokumentash, problemet e kompetencës, si edhe shqyrtimi mbi të paktën njëherë të çështjes mbi bazë ankesash.⁸⁷⁵ Komplekse është konsideruar edhe situata kur janë thërritur dhe pyetur me cilësinë e dëshmitarit dhjetëra shtetas me banime në vende të ndryshme të Shqipërisë, ndërkohë disa shtetas të tjerë me gjithë kërkimet konform legjislacionit në fuqi, nuk janë gjendur ose nuk jetonin më. Po ashtu, rezultoi se janë shqyrtuar dhe verifikuar një numër i konsiderueshëm aktesh apo provash shkresore, akte ekspertimi balistik, grafik etj.⁸⁷⁶

Rast tjetër ku është pranuar se çështja ka qenë komplekse, lidhet me numrin e të akuzuarve dhe provave të administruara për të vërtetuar fajësinë e tyre. Gjithashtu, duhet pasur parasysh se në zgjatjen e procesit ka ndikuar edhe fakti se kjo çështje, mbi bazën e ankimeve/ rekurseve, është kthyer për rigjykim. Pra, çështja është gjykuar dy herë në Gjykatën e Apelit dhe dy herë në Gjykatën e Lartë.⁸⁷⁷ Nuk është konsideruar çështje komplekse situata kur çështja është kthyer për rigjykim nga Gjykata Kushtetuese, në Gjykatën e Lartë me qëllim rigjykimin e saj.⁸⁷⁸

c) Sjellja e autoriteteve

Në lidhje me standardin e sjelljes së autoriteteve, janë konsideruar shkelje rastet e mungesës e gjyqtarëve për arsye objektive ndër të cilat mund të përmendim pjesëmarrjen në gjykim në çështje të tjera, raportet shëndetësore, apo marrja e kohës së nevojshme për t'u njohur me çështjen. Seancat gjyqësore janë shtyrë edhe për mungesë të prokurorëve për shkaqe të lidhura kryesisht me zëvendësimin e tyre ose marrjen e kohës për t'u njohur me çështjen. Krahas mungesës së gjyqtarëve dhe prokurorëve vërehet se seancat janë shtyrë edhe për arsye të mungesës së sekretares së gjykatës.⁸⁷⁹

Është konsideruar shkelje edhe mos regjistrimi nga administrata gjyqësore e vendimit të Gjykatës Kushtetuese, prej 6 vitesh, që kishte kthyer çështjen për rigjykim në Gjykatën e Lartë. Megjithatë në çdo rast Gjykata e Lartë do të duhej të kishte marrë në konsideratë botimin e vendimit në Fletoren Zyrtare.⁸⁸⁰

871 Vendimi nr.47, datë 7.11.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

872 Vendimi nr.37, datë 25.4.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

873 Vendimi nr.76, datë 4.12.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

874 Vendimi nr.87, datë 26.12.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

875 Vendimi nr.47, datë 7.11.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

876 Vendimi nr.37, datë 25.4.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

877 Vendimi nr.76, datë 4.12.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

878 Vendimi nr.87, datë 26.12.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

879 Vendimi nr.47, datë 7.11.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

880 Vendimi nr.87, datë 26.12.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

ç) Sjellja e kërkuesit

Nga procesverbalet e seancave gjyqësore, vihet re se mungesa e mbrojtësit e të akuzuarit apo mbrojtësve të të bashkëpandehurve të tjerë, kryesisht me motivacionin e pjesëmarrjes në gjyqe të tjera, është bërë shpesh shkak për shtyrjen e seancave të shumta. Në disa raste seancat janë shtyrë për arsye se nga ana e mbrojtjes nuk janë siguruar në kohë provat shkresore ose janë paraqitur të parregullta nga ana formale.⁸⁸¹

Gjithashtu, rezulton se si pasojë e një numri shumë të madh të pandehurish në proces një pjesë e konsiderueshme e seancave gjyqësore nuk janë zhvilluar ose janë ndërprerë për shkak të mosparaqitjes, largimit të një apo më shumë mbrojtësve apo edhe për kërkesa të konsideruara si të padrejta nga gjykata.⁸⁸²

Kriteret e mësipërme merren në konsideratë, për të vlerësuar nëse një proces po zhvillohet apo jo brenda një afati të arsyeshëm, Megjithatë legjislacioni shqiptar parashikon pushimin e shqyrtimit të kërkesës për shkelje të gjykimit brenda një afati të arsyeshëm, nëse brenda 30 ditëve, gjykata kompetente shqyrton çështjen.⁸⁸³

Gjykata e Lartë ka konsideruar si të justifikuar tejzgjatjen e shqyrtimit të çështjeve, për shkak të rezultateve të reformës në drejtësi, e cila solli largimin e shumë gjyqtarëve dhe për rrjedhojë shumë çështje mbetën pa shqyrtuar. Sipas Gjykatës së Lartë, ky justifikim përfshihej në rastin e pamundësive objektive, parashikuara nga ligjvënësi.⁸⁸⁴

881 Vendimi nr.47, datë 7.11.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

882 Vendimi nr.37, datë 25.4.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

883 Vendimet nr.4, datë 23.11.2021; nr.21/1, datë 25.11.2021; nr.5, datë 9.12.2021; nr.1, datë 29.7.2022 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Vendimi nr.4, datë 14.12.2022 i Kolegjit Civil të Gjykatës së Lartë. Vendimi nr.20, datë 16.6.2022; nr.5/8/1-2018, datë 7.7.2022 të Kolegjit Administrativ i Gjykatës së Lartë.

884 Vendimet nr.2, datë 13.9.2021 dhe nr.5, datë 16.12.2021 të Kolegjit Administrativ të Gjykatës së Lartë. Vendimi nr.3/2022, datë 10.11.2022 të Kolegjit Civil të Gjykatës së Lartë.

KREU XIX

GJYKIMI NGA NJË GJYKATË E PAVARUR

(Neni 42, pika 2 e Kushtetutës)

Që një person të ketë mundësi të mbrojë të drejtat e tij kushtetuese, edhe në procesin penal, është e nevojshme që ai të gjykohet nga një gjykatë e pavarur. Për këtë garanci, vetë Kushtetuta, në nenin 42, pika 2 e saj ndër të tjera parashikon se *“Kushdo, për mbrojtjen e të drejtave, të lirive dhe të interesave të tij kushtetues dhe ligjorë, ose në rastin e akuzave të ngritura kundër tij, ka të drejtën e një gjykimi ... nga një gjykatë e pavarur ...”*.

Ky parashikim, është rrjedhojë e parimit të ndarjes së pushteteve përcaktuar nga neni 7 i Kushtetutës, dispozitë e cila parashikon *“Sistemi i qeverisjes në Republikën e Shqipërisë bazohet në ndarjen dhe balancimin ndërmjet pushteteve ligjvënës, ekzekutiv dhe gjyqësor”*. Sipas kësaj skeme, secili prej pushteteve ka sferën e tij të kompetencave që në asnjë mënyrë nuk duhet të çenohet nga pushtetet e tjera. Për rrjedhojë, ndryshimi i Kushtetutës, ratifikimi (apo denoncimi) i marrëveshjeve ndërkombëtare dhe miratimi i legjislacionit mbetet sferë ekskluzive kompetencash e Kuvendit. Përsa i përket zbatimit të legjislacionit, nëpërmjet akteve nënligjore si edhe veprimeve të shumta administrative, këto kompetenca i përkasin sferës ekskluzive të pushtetit ekzekutiv. Ndërsa përsa i përket interpretimit të normave juridike, mbi një mosmarrëveshje konkrete, me qëllim zgjidhjen e tyre, kjo mbetet ekskluziviteti i pushtetit gjyqësor.

Për këtë arsye, ligji themelor i vendit parashikon disa garanci për pavarësinë e gjykatave. Duke filluar trajnimin e tyre sipas renditjes që ka vendosur Kushtetuta, rezulton se në fillim përcaktohen kushtet, kriteret dhe mënyra e emërimit të anëtarëve të Gjykatës së Lartë (nga KLGJ dhe Presidentit), mandati i tyre (9 vjeçar pa të drejtë ripërtëritjeje),⁸⁸⁵ kushtet që duhet të plotësojnë personat që emërohen gjyqtarë për herë të parë (përfundimi i studimeve në Shkollën e Magjistraturës, verifikimi i pasurisë dhe figurës),⁸⁸⁶ imuniteti për vendimet e marra,⁸⁸⁷ paprekshmëria e pagës dhe privilegjeve të tjera,⁸⁸⁸ rastet e përfundimit të mandatit të anëtarit të Gjykatës së Lartë,⁸⁸⁹ përgjegjësia disiplinore e gjyqtarëve,⁸⁹⁰ papajtueshmëria në ushtrimin e funksionit⁸⁹¹ dhe detyrimi për t’iu bindur vetëm Kushtetutës dhe ligjeve.⁸⁹² Kushtetuta, për “qeverisjen” e sistemit të drejtësisë, parashikon Këshillin e Lartë Gjyqësor (KLGJ), që përbëhet nga 11 anëtarë, ku shumica, 6 anëtarë, zgjidhjen nga gjyqësori, ndërsa 5 anëtarët e tjerë janë jo gjyqtarë (avokatë, pedagogë dhe nga shoqëria civile). Më tej Kushtetuta parashikon disa garanci për anëtarët dhe kompetencat e KLGJ-së.⁸⁹³ Një tjetër garanci është që procedimi disiplinor i gjyqtarëve, mund të nisë vetëm nga Inspektori i Lartë i Drejtësisë, të vlerësohet nga KLGJ-ja dhe subjektet kanë të drejtën e ankimit në Gjykatën Kushtetuese për masën e shkarkimit dhe në Gjykatën Administrative të Apelit (dhe eventualisht në Gjykatën e Lartë), për masat e tjera disiplinore.⁸⁹⁴

885 Kushtetuta, neni 136.

886 Kushtetuta, neni 136/a.

887 Kushtetuta, neni 137.

888 Kushtetuta, neni 138.

889 Kushtetuta, neni 139.

890 Kushtetuta, neni 140.

891 Kushtetuta, neni 143.

892 Kushtetuta, neni 145, pika 1.

893 Kushtetuta, nenet 147 – 147/ç.

894 Kushtetuta, nenet 147/dh – 147/ë.

Këto garanci detajohen më tej nga disa ligje të ndryshme si Ligji nr.95/2016 "Për organizimin dhe funksionimin e institucioneve për të luftuar korrupsionin dhe krimin e organizuar", Ligji nr.96/2016 "Për statusin e gjyqtarëve dhe prokuroërve", Ligji nr.98/2016 "Për organizimin e pushtetit gjyqësor", si edhe Ligji nr.115/2016 "Për organet e qeverisjes së sistemit të drejtësisë", ndryshuar në mënyrë të vazhdueshme. Këto ligje, në bazë të nenit 81, pika 2, gërma "a" e Kushtetutës, miratohen dhe ndryshohen nga Kuvendi me një shumicë prej tre të pestave të të gjithë anëtarëve të Kuvendit.

Garantimi i pavarësisë së pushtetit gjyqësor është guri i themelit të një demokracie të suksesshme dhe rritjes së besimit të publikut tek institucionet. Përpos krijimit të një kuadri ligjor në respektim të pavarësisë së pushtetit gjyqësor, në rradhë të parë, është e nevojshme që ky koncept të pranohet nga vetë gjyqtarët. Gjyqtari i famshëm amerikan Learned Hand kur fliste për shpirtin e lirisë shprehej se: "Nëse liria vdes në zemrat e njerëzve, atëherë nuk ka kushtetutë, ligje apo gjykatë që ta shpëtojë atë".⁸⁹⁵

Në mënyrë të përmbledhur, trajtimi i mësipërm, tregon se në Shqipëri, gjykatat janë të pavarura, me qëllim që të mos influencohen nga pushtetit e tjera në vendimarrjen e tyre.

895 Artan Hoxha, "Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë dhe garantimi i pavarësisë së pushtetit gjyqësor", botuar në "Sistemi kushtetues dhe sfidat e tij", konferencë shkencore kombëtare, datë 29.1.2010, organizuar nga Fakulteti i Drejtësisë, i Universitetit të Tiranës, Tiranë 2011, fq.155.

KREU XX

GJYKIMI NGA NJË GJYKATË E PAANSHME

(Neni 42, pika 2 e Kushtetutës)

Një tjetër garanci e nevojshme për një gjykim të drejtë dhe për të treguar integritetin dhe besueshmërinë e gjykatës që po shqyrton një mosmarrëveshje konkrete është që ajo të jetë edhe e paanshme. Për këtë arsye, neni 42, pika 2, e Kushtetutës, parashikon se *“Kushdo, për mbrojtjen e të drejtave, të lirive dhe të interesave të tij kushtetues dhe ligjorë, ose në rastin e akuzave të ngritura kundër tij, ka të drejtën e një gjykimi ... nga një gjykatë ... e paanshme ...”*. Gjykimi nga një gjykatë e paanshme është një nga elementet e rëndësishme të procesit të rregullt ligjor, i garantuar nga neni 42 i Kushtetutës dhe neni 6 i KEDNJ-së. Parimi i paanshmërisë nënkupton mungesën e paragjytimeve nga gjyqtarët për çështjen e shtruar përpara tyre. Një gjykatë duhet të jetë e paanshme jo vetëm formalisht, por edhe në mënyrë të shprehur. E drejta për t'u gjykuar përpara një gjykatë kompetente, të pavarur dhe të paanshme, të caktuar me ligj, kërkon që drejtësia jo vetëm duhet të bëhet, por ajo, gjithashtu, duhet të shikohet që bëhet.⁸⁹⁶

Parimi i paanshmërisë ka në vetvetë elementin e vet *subjektiv*, i cili lidhet ngushtë me bindjen e brendshme që krijon gjyqtari për zgjidhjen e çështjes në gjykim, si dhe elementin *objektiv*, me të cilin kuptohet dhënia e garancive të nevojshme për gjykim të paanshëm nga vetë gjykata, përmes mënjanimi nga vetë ajo të çdo dyshimi të përligjur në këtë drejtim. Veçanërisht rëndësi merr problemi i përbërjes së trupit gjykues, në mënyrë që të mënjanohen nga gjykimi i çështjes gjyqtarët që nuk kanë garancitë e kërkuara për paanshmëri në kuptimin objektiv. Në shtetin e së drejtës kërkesa për një gjykim të paanshëm merr rëndësi të veçantë në funksion të besimit në dhënien e drejtësisë, që në shoqëritë demokratike duhet ta krijojnë në çdo rast jo vetëm palët në gjykim, por dhe çdo qytetar i thjeshtë.⁸⁹⁷ Ligji procedural penal përcakton rregulla të tilla që bëjnë dallim thelbësor mes fazës së hetimit paraprak dhe fazës së gjykimit. Në fazën e gjykimit, gjykata duhet të marrë vendime pa qenë e ndikuar nga vendimmarrja e mëparshme, qoftë edhe kur ato bazohen në dyshime të arsyeshme. Paragjykimi eventual për paanësinë e gjyqtarit mund të ngrihet në hipotezën kur gjyqtari është shprehur në një procedim tjetër me një vlerësim që ka të bëjë me përbajtjen e të njëjtit fakt, në lidhje me të njëjtin subjekt.⁸⁹⁸

Në këtë aspekt është konsideruar gjykatë e njëanshme trupi gjykues në përbërje të të cilit ka qenë i pranishëm qoftë edhe vetëm një gjyqtar, i cili në këndvështrimin objektiv nuk jepte garanci për një gjykim të paanshëm. Thjesht dhe vetëm pjesëmarrja e një ose më shumë gjyqtarëve në një procedim të mëparshëm, pavarësisht nga ndikimi i prezencës dhe i mendimit të tyre në të gjithë trupin gjykues, është një arsye e mjaftueshme dhe njëkohësisht një garanci më pak për kërkuesin, tek i cili është krijuar dyshimi i bazuar se gjykata nuk ka qenë e paanshme në shqyrtimin e kësaj çështjeje.⁸⁹⁹

Në përputhje me këto standarde është zhvilluar edhe jurisprudenca gjyqësore shqiptare. Kështu, Gjykata e Lartë ka konsideruar shkelje të këtij parimi rastin kur prokurori ka pasur lidhje kurshqie (kunati) me një nga anëtarët e trupit gjykues.⁹⁰⁰

Gjykata e Lartë e ka konsideruar shkelje të këtij parimi edhe rastin kur një prej gjyqtarëve të gjykatës së apelit, mbasi kishte shqyrtuar ankimin kundër masës së sigurimit personal, ka marrë më pas vetë pjesë në shqyrtimin e themelit të çështjes, kur ajo është paraqitur për gjykim

896 Vendimet nr.10, datë 12.4.2022 dhe nr.21, datë 26.9.2022 të Gjykatës Kushtetuese.

897 Vendimet nr.15, datë 11.3.2021 dhe nr.21, datë 26.9.2022 të Gjykatës Kushtetuese.

898 Vendimet nr.10, datë 12.4.2022 dhe nr.21, datë 26.9.2022 të Gjykatës Kushtetuese.

899 Vendimi nr.21, datë 29.4.2010 i Gjykatës Kushtetuese.

900 Vendimi nr.705, datë 18.12.2002 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

në gjykatën e apelit. Në këtë rast Gjykata e Lartë ka arsyetuar se “... në shqyrtimin e çështjes në gjykatën e apelit, në përbërjen e trupit gjykues, ka qenë edhe gjyqtari B. T., i cili, sikurse u theksua, kishte marrë pjesë në gjykimin e çështjes për shqyrtimin e ankimit të bërë nga i pandehuri kundër vendimit të gjykatës së rrethit për caktimin e masës së sigurimit, gjë që e bën vendimin e gjykatës së apelit një akt absolutisht të pavlefshëm. Në Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë, aktet e tjera ligjore e në K. Pr. Penale, janë një seri dispozitash për garantimin e një procesi të rregullt ligjor, të të drejtave të të pandehurve e sigurimin e një procesi të drejtë e të paanshëm. Këtij qëllimi i shërben edhe neni 15 i K.Pr. Penale, që përcakton rastet e papajtueshmërisë së gjyqtarit për shkak të pjesëmarrjes në procedim. Ky detyrim procedural, nuk është respektuar në shqyrtimin e çështjes në ngarkim të të gjykuarit A. M. në shqyrtimin e çështjes në gjykatën e apelit pasi në të, ka marrë pjesë gjyqtari B. T., që kishte shkak papajtueshmërie”.⁹⁰¹ Kjo qasje është shtrirë më tej nga Gjykata e Lartë edhe në rastin kur një prej gjyqtarëve të apelit që ka shqyrtuar kërkesat në lidhje me masat e sigurisë, merr pjesë në shqyrtimin e themelit të çështjes kur ajo kthehet për rigjykim nga Gjykata e Lartë.⁹⁰²

Gjykata e Lartë, ka konsideruar shkelje situatën kur e njëjta trupë gjyqësore që kishte vendosur ndarjen e çështjes për dy të akuzuar, kishte shqyrtuar të dyja çështjet. Më konkretisht Gjykata e Lartë arsyetoi se “Në kundërshtim me frymën e nenin 15 të K. Pr. P. dhe dispozitën e pikës “c” të nenit 17/1 të K.Pr.P., vërehet se i njëjti trup gjykues që vendosi ndarjen e çështjes dhe deklaroi fajtor të pandehurin E., vijoi shqyrtimin gjyqësor të çështjes penale në ngarkim të të gjykuarit N.A. Këtë subjekt të gjykimit, organi e prokurorisë e akuzonte si bashkëpunëtor me të dënuarin E. në kryerjen e veprës penale. Pasi gjykoj çështjen me procedurën e gjykimit të zakonshëm, gjykata e shkallës së parë e deklaroi të pafajshëm të gjykuarin N., duke e mbështetur vendimin e saj dhe në dëshminë e të dënuarit E. U konstatua se vendimi u la në fuqi nga Gjykata e Apelit Korçë. Në referencë të përmbajtjes së dispozitës së pikës “c” të nenit 17/1 të K. Pr. P. ku thuhet se “Gjyqtari ka për detyrë të heqë dorë nga gjykimi i çështjes konkrete: ...c) kur ka dhënë këshilla ose ka shfaqur mendim mbi objektin e procedimit”, ky Kolegj çmon se për sa kohë objekt i procedimit në ngarkim të të gjykuarit N.A. ishte kryerja e veprës penale në bashkëpunim me të dënuarin E., trupi gjykues që e gjykoj dhe e dënoi këtë të fundit ka pasur pengesë ligjore për vijimin e gjykimit konkret”.⁹⁰³

Gjykata Kushtetuese, ka konsideruar shkelje të këtij standardi kur në gjykimin në Gjykatën e Lartë, pjesë e trupës gjyqësore ka qenë dhe një gjyqtar që kishte shqyrtuar më parë çështjen si gjyqtar i gjykatës së apelit. Më konkretisht Gjykata Kushtetuese u shpreh se “Në rastin konkret, dyshimi i kërkuar për njëanshmëri në shqyrtimin e çështjes në Kolegjin Penal të Gjykatës së Lartë të mbledhur në dhomën e këshillimit është i drejtë. Një nga gjyqtarët në përbërje të këtij kolegj ka marrë pjesë më parë në trupin gjykues në Gjykatën e Apelit Durrës, i cili ka lënë në fuqi vendimin e Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Durrës, që ka gjetur fajtorë dhe dënuar kërkuar respektivisht me 8 vjet dhe 10 vjet burgim. Madje, në këtë rast, ky gjyqtar kishte qenë edhe relator i çështjes. Mbi këtë bazë duhej të ishte mënjeluar pjesëmarrja e këtij gjyqtari në Kolegjin Penal të Gjykatës së Lartë të mbledhur për shqyrtimin e rekursit të kërkuarve. Vetë të gjykuarit apo mbrojtësit e tyre nuk e kanë pasur dhe as nuk mund ta kenë mundësinë ta kërkojnë këtë në këtë fazë të shqyrtimit të çështjes në Gjykatën e Lartë, pasi ata nuk janë të pranishëm”.⁹⁰⁴ I njëjti qëndrim është mbajtur edhe kur gjyqtari në Gjykatën e Lartë, që ka shqyrtuar rekursin e personit të akuzuar, ka qenë gjyqtar në gjykimin që është zhvilluar në shkallën e parë, për më tepër, kur e ka shpallur fajtor atë.⁹⁰⁵ Një situatë e tillë e paraqitur këtu, ndodh për shkak se që gjykata më e

901 Vendimi nr.249, datë 3.5.2006 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

902 Vendimi nr.544, datë 29.6.2007 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

903 Vendimi nr.105, datë 27.2.2008 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

904 Vendimi nr.12, datë 13.4.2007 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.38, datë 15.10.2007 të Gjykatës Kushtetuese.

905 Vendime nr.48, datë 22.7.2016 dhe nr.10, datë 12.4.2022 të Gjykatës Kushtetuese.

lartë të shqyrtojë vendimet e dhëna nga gjykata më e ulët, kërkon një kohë pritjeje, kohë gjatë së cilës, gjyqtari që ka dhënë vendimin në gjykatën më të ulët mund të provomohet dhe ngrihet në karrierë, duke u emëruar në gjykatën më të lartë. Në këtë rast është në përgjegjësinë e tij që të shmangë shqyrtimin e rasteve për të cilën është shprehur më parë.

Një situatë e ngjashme është edhe kur një gjyqtar ka shqyrtuar në Gjykatën e Lartë, rekursin e paraqitur nga një i akuzuar, dhe më pas ka qenë pjesë e trupës gjyqësore që ka shqyrtuar edhe kërkesën për rishikimin e vendimit gjyqësor të formës së prerë. Këtë situatë Gjykata Kushtetuese e ka konsideruar shkelje, duke arsyetuar se “Në rastin në shqyrtim rezulton, se në trupën e gjyqtarëve që përbënin Kolegjin Penal të Gjykatës së Lartë, që me vendimin nr.266, datë 23.10.2002, ka vendosur lënien në fuqi të vendimit nr.305, datë 20.12.2001 të Gjykatës së Apelit Vlorë, sikundër dhe në Kolegjin Penal të Gjykatës së Lartë (Dhoma e Këshillimit), që me vendimin nr.14, datë 03.10.2008, ka vendosur mospranimin e kërkesës për rishikimin e këtyre vendimeve, ka qenë prezent i njëjti gjyqtar. Gjykata çmon se një fakt i tillë nuk sjell a priori cenim të parimit të paanshmërisë, pasi çdokush mund të iniciojë të njëjtën gjykatë dhe të njëjtët gjyqtarë, për çështje të ndryshme. Por i ndryshëm është qëndrimi, kur i njëjti gjyqtar apo gjykatë gjykon të njëjtën çështje gjyqësore. Rezulton se një nga gjyqtarët e Gjykatës së Lartë, të cilët kanë shqyrtuar rekursin e paraqitur nga kërkuesi dhe kanë konkluduar për drejtësinë e vendimit të gjykatës së Apelit Vlorë, që ka lënë në fuqi dënimin e tij me 22 vjet burg, ka shqyrtuar dhe ka konkluduar edhe për mospranimin e kërkesës për rishikim të vendimit, të dhënë prej tyre. Gjykata vlerëson se, pavarësisht nga forma dhe referenca ligjore e paraqitjes së pretendimeve të kërkuesit në të dy gjykimet, ato lidhen me shqyrtimin në fakt të së njëjtës çështje gjyqësore. Pjesëmarrja e gjyqtarit të Gjykatës së Lartë në dy vendimet e dhëna për të njëjtat rrethana të pretenduara, (ndërkohë që objektivisht kanë ekzistuar mundësitë për shmangien e tyre nga gjykimi) ka krijuar një dyshim të justifikuar tek kërkuesi se vendimi i dhënë ka qenë produkt i një procesi të dyshuar si të njëanshëm”.⁹⁰⁶

Qëndrimi i mësipërm, u ndryshuar më pas, pa dhënë asnjë shkak apo arsye, nga vetë Gjykata Kushtetuese, ku në një rast tjetër të ngjashëm, argumentoi se “20. Kërkuesi pretendon se është shkelur parimi i paansisë, pasi dy gjyqtarë të Gjykatës së Lartë kanë marrë pjesë në dy gjykime të iniciuara nga ai. Dy gjyqtarët (BY dhe GD) kanë qenë pjesmarrës në Kolegjin Penal, ku është shqyrtuar rekursi i paraqitur nga kërkuesi dhe kanë konkluduar për drejtësinë e vendimit të Gjykatës së Apelit duke e lënë në fuqi atë. Të njëjtët gjyqtarë kanë shqyrtuar edhe kërkesën për rishikim në Dhomën e Këshillimit, e cila ka vendosur mospranimin e kërkesës.

...

25. Gjykata vlerëson se gjyqtari, që shqyrton kërkesën për rishikimin e vendimit të formës së prerë, nuk kryen vlerësime të reja, në themel, të të njëjtave fakte të vlerësuara nga gjykata në gjykimin e themelit, por ai kryen një vlerësim, për herë të parë, të fakteve/provave të reja, të cilat nuk kanë qenë më parë objekt gjykimi, diskutimi dhe vlerësimi nga gjykatat që kanë dhënë vendimin për të cilin bëhet rishikimi. Rishikimi i vendimit si një mjet ankimor kundër vendimeve gjyqësore të formës së prerë është i kufizuar vetëm në shkaqet e rishikimit të përcaktuara me ligj, që në asnjë mënyrë nuk përfshijnë veprimtarinë vlerësuese të gjyqtarit në gjykimin që kërkohet/ pranohet të rishikohet.

26. Duke analizuar rastin në shqyrtim, Gjykata vëren se Kolegji Penal ka refuzuar kërkesën për rishikim me arsyetimin se deklaratat e tre shtetasve, sipas të cilëve kërkuesi S.E. nuk është autor i vrasjes, dhe akti ekspertimit mjeko-ligjor nr.17, datë 11.09.2009 i Klinikës Ligjore Fisher Spltz, nuk përbëjnë provë të re në kuptim të nenit 450, shkronja “c” të K.Pr.Penale.

27. Gjyqtarët në procesin e dytë, në Dhomë Këshillimi kanë vlerësuar ekzistencën e shkaqeve për të rishikuar vendimin gjyqësor penal të formës së prerë, ndërsa në procesin parë, në seancë gjyqësore kanë vlerësuar respektimin ose zbatimin e drejtë të ligjit procedural dhe material. Gjyqtarët e pranishëm në Kolegjin Penal, gjatë shqyrtimit të kërkesës për rishikim

906 Vendimi nr.21, datë 29.4.2010 i Gjykatës Kushtetuese.

nuk kanë gjykuar drejtësinë e një vendimi të mëparshëm të dhënë prej tyre, por kanë vlerësuar ekzistencën e një prove të pretenduar si të re nga kërkuesi, e cila nuk dihej në kohën e gjykitimit. Gjykata vlerëson se në këtë proces dy gjyqtarë të Gjykatës së Lartë në Dhomë Këshillimi kanë vlerësuar ekzistencën e një prej rasteve të parashikuara nga neni 450 i K.Pr.Penale. Duke qenë kështu, Gjykata konkludon se pretendimi për anësinë e gjyqtarëve është i pabazuar, sepse nuk ekziston një dyshim i arsyeshëm dhe i justifikueshëm mbi anësinë e tyre”.⁹⁰⁷

Siç mund të konstatohet, në rastin e dytë, Gjykata Kushtetuese, pjesëmarrjen e gjyqtarëve që kishin shqyrtuar kërkesën për rishikim vendimi të formës së prerë, megjithëse kishin qenë edhe në trupën gjyqësore që kishte shqyrtuar edhe rekursin e paraqitur, nuk e konsideroi në planin kushtetues si problematike. Në këtë rast kemi një ndryshim të jurisprudencës së Gjykatës Kushtetuese, e cila cënon të drejtat dhe garancitë që personi kërkues mendonte se i kishte dhe nuk jepet asnjë arsye për këtë ndryshim të precedentit të saj.

Megjithatë, më vonë përsëri Gjykata Kushtetuese, ndryshoi qëndrimin e saj, dhe duke iu rikthyer, jurisprudencës së mëparshme, mbajti qëndrimin se “Nisur nga sa më sipër, Gjykata çmon se vlerësimet e bëra nga gjyqtarët E.I., SH.S. dhe A.Z., si pjesëtarë të trupit gjykues, në vendimet e mospranimi të rekursit (dhomë këshillimi) dhe rrëzimit të kërkesës për rishikim (seancë gjyqësore), janë të ndryshme. Megjithatë, siç është shprehur edhe në çështje të ngjashme (shih vendimin nr. 4, datë 25.02.2009), Gjykata vlerëson se pavarësisht nga forma dhe referenca ligjore e paraqitjes së pretendimeve të kërkuesit në të dyja gjykimet, ato lidhen me shqyrtimin në fakt të së njëjtës çështje gjyqësore. Në këto kushte pjesëmarrja e të njëjtëve gjyqtarë në këto dy gjykime nuk ofron garanci të mjaftueshme për të përjashtuar çdo dyshim të arsyeshëm të kërkuesit në lidhje me paanshmërinë e gjykatës, aq më tepër kur këta gjyqtarë përbëjnë shumicën në numër të trupit gjykues. Kur ekzistojnë kushtet që justifikojnë një dyshim të përligjur për anshmëri gjatë gjykitimit, detyra e çdo gjyqtari është t’i shmangët gjykitimit, në mënyrë që të mos cenojë rregullsinë e procesit gjyqësor (shih vendimin nr. 47, datë 07.11.2011 të Gjykatës Kushtetuese). Në rastin konkret, pjesëmarrja e gjyqtarëve E.I., SH.S. dhe A.Z. në trupin gjykues që ka shqyrtuar kërkesën për rishikimin e vendimit të formës së prerë, ndërkohë që objektivisht kanë ekzistuar mundësitë për shmangien e tyre nga gjykimi, ka krijuar një dyshim të justifikuar të kërkuesit se vendimi i dhënë nuk ka qenë produkt i një procesi të paanshëm”.⁹⁰⁸

Siç mund të konstatohet qasja e Gjykatës Kushtetuese në këtë rast nuk është e qendrueshme. Kjo formë e “aktivizimit” gjyqësor, tipike për gjykatat që orientohen drejt interpretimit evolutiv të normës, cënojnë disa standarde kushtetuese, veçanërisht atë të sigurisë juridike dhe të barazisë përpara ligjit. Megjithëse, në përgjithësi kërkohet që çdo ndryshim i jurisprudencës së Gjykatës Kushtetuese, do të duhet të arsyetohet, të justifikohet dhe të argumentohet, ky detyrim merr rëndësi të posaçme kur ndryshimi jurisprudencës është përqendësues për pozitën e kërkuesit. Pra, Gjykata Kushtetuese, kishte detyrimin që të jepte arsye bindëse se përse ka ndryshuar qëndrimin e saj⁹⁰⁹ dhe jo të “shpresojë” apo të “aludojë” që

907 Vendimi nr.25, datë 10.6.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

908 Vendimi nr.49, datë 10.7.2015 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.70, datë 17.11.2015 të Gjykatës Kushtetuese.

909 Vendimi nr.21, datë 29.4.2010 i Gjykatës Kushtetuese: 16. Gjykata thekson, se nenet 124, 132 dhe 145/2 të Kushtetutës shprehën qartësisht në lidhje me forcën detyruese të vendimeve të Gjykatës Kushtetuese mbi të gjitha organet kushtetuese, autoritetet publike dhe gjykatat. Vendimet e Gjykatës Kushtetuese kanë fuqi detyruese të përgjithshme dhe janë përfundimtare. Ato përbëjnë jurisprudencë kushtetuese dhe, për rrjedhojë, kanë efektet e forcës së ligjit (shih vendimin nr. 5, datë 07.02.2001 të Gjykatës Kushtetuese). Ky efekt detyrues ka të bëjë si me pjesën urdhëruese, ashtu edhe me pjesën arsyetuese të vendimit. Në respekt të doktrinës dhe të jurisprudencës kushtetuese Gjykata thekson se efekti detyrues që pasqyrohet mbi argumentet thelbësore të vendimit të saj përbëjnë edhe një *ratio decidendi*, eliminimi i të cilave do ta bënte vendimin, në tërësinë e tij, të pakuptimtë (shih vendimin e Gjykatës Kushtetuese nr.14, datë 03.06.2009). Nga kjo pikëpamje, Gjykata thekson se nga standardi i detyrueshmërisë së zbatimit të vendimmarrjes kushtetuese nuk mund të bëjë përjashtim as vet Gjykata Kushtetuese. 17. Gjykata thekson se në aspektin kushtetues është e pamundur dhe e palejueshme që doktrina kushtetuese zyrtare të riinterpretohet në

një vendim i dhenë disa vite më parë, nuk ka më vlerë gjyqësore, apo është harruar nga palët dhe nuk do të konstatohet.

Papajtueshmëri ka edhe në rastet kur gjyqtari që po shqyrton çështjen ka qenë edhe në rolin e prokurorit më parë dhe për më tepër ka dhenë edhe orientime, për mënyrën e hetimit të çështjes. Gjykata Kushtetuese, duke konstatuar cënim të parimit të paanshmërisë, arsyetoi se “20. Nga materialet e paraqitura evidentohet se Kryetari i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, në cilësinë e zv/Prokurorit të Përgjithshëm, ka firmosur disa shkresa që kanë lidhje me procedimin penal ndaj kërkuesit. Më konkretisht, në shkresën nr. 1392, datë 25.10.1996, drejtuar grupit të hetimit të çështjes penale në ngarkim të grupit “Hakmarrja shqiptare e drejtësisë” përcaktohet procedura që duhet ndjekur lidhur me shpalljen e kërimit ndërkombëtar për persona të kategorisë “shumë të kërkuar”. Në fund të shkresës, Zv./Prokurori i Përgjithshëm shprehet me fjalët “do të kërkon vendosjen e masës shtrënguese dhe ekstradimin” çka përbën dhënien e një urdhri të drejtpërdrejtë prokurorit të zakonshëm. Në shkresën nr. 1413/40, datë 27.11.1996, Zv./Prokurori i Përgjithshëm i kërkon Gjykatës së Rrethit Tiranë t’i vërë në dispozicion Prokurorisë së Përgjithshme materiale hetimore për zhvillimin e hetimeve në lidhje me procedimin penal ndaj kërkuesit. Me anë të shkresës nr. 523, datë 12.08.1997, Zv./Prokurori i Përgjithshëm i kthen përgjigje të ëmës së kërkuesit në lidhje me gjendjen e autoveturave të sekuestruara në procedimin penal ndaj kërkuesit.

21. Në vijim, duke pasur parasysh çka më sipër, Gjykata vlerëson se kur ekzistojnë kushtet që justifikojnë një dyshim të përligjur për anshmëri gjatë gjykimit, detyra e çdo gjyqtari është t’i shmanget gjykimit, në mënyrë që të mos cenojë rregullsinë e procesit gjyqësor për sa i përket aspektit të paanshmërisë së gjykatës. Në çështjen konkrete, Gjykata konstaton se përfshirja e gjyqtarit në procesin penal ndaj kërkuesit, kur ai ka ushtruar rolin e zv/Prokurorit të Përgjithshëm, nuk ka qenë e papërfillshme ndaj dhe dyshimi i kërkuesit është i bazuar nga ana objektive. Për rrjedhojë, ky pretendim i kërkuesit, që lidhet me besueshmërinë e gjykatës për të qenë objektivisht e paanshme, duhet pranuar”.⁹¹⁰

Një debat interesant në jurisprudencë ka qenë edhe fakti nëse gjyqtari që shqyrton kërkesat gjatë fazës së hetimeve paraprake, mund të disponojë edhe në lidhje me kërkesat për sigurimin e provës. Gjykata e Lartë, fillimisht ka mbajtur qëndrimin se “Në çështjen në shqyrtim ... masa e sigurimit është caktuar nga gjyqtarja L.B., mbasi ajo me parë kishte pranuar kërkesën e prokurorisë për sigurimin e provës dhe me tej ka kryesuar trupin gjyqësor, i cili ka marrë provën në kushtet e nenit 321 të K.Pr.Penale. Papajtueshmeria krijohet ndërmjet qenies gjyqtare të L.B. në marrjen e provës së dëshmisë së E.V. dhe njëkohësisht qenien e saj si gjyqtare në caktimin e masës së sigurimit ndaj të pandehurit H.S. ...Me marrjen e provës në kushtet e sigurimit të saj, gjyqtarja ka zhvilluar një pjesë të gjykimit të çështjes... kjo e bënë pjesëmarrjen e kësaj gjyqtare të

një mënyrë të tillë që ndryshon sistemin e vlerave të sanksionuara në Kushtetutë, që mohon pajtueshmërinë e vlerave me njëra tjetrën, që redukton garancitë mbrojtëse të epërsisë së saj në sistemin juridik, që mohon konceptimin e Kushtetutës si një akt i vetëm dhe sistem harmonik, që redukton garancitë e të drejtave dhe lirive të sanksionuara dhe që ndryshon modelin e ndarjes së pushteteve të rregulluara në Kushtetutë. Çdo ndryshim i “precedentëve të Gjykatës Kushtetuese apo korrigjim i doktrinës kushtetuese zyrtare nuk mund të bëhet mbi bazën e faktorëve të rastit, siç mund të jetë edhe ndryshimi i përbërjes së saj” (shih më gjerë vendimin e Gjykatës Kushtetuese të Lituanisë të datës 28 Mars 2006). Sigurimi i vazhdimësisë së jurisprudencës kushtetuese përbën një detyrim për Gjykatën, por nga ana tjetër, në mënyrë të natyrshme jurisprudenca nuk mund të mos i nënshtrohet edhe evoluimit të saj. Nga kjo pikëpamje, ekziston përherë mundësia që jurisprudenca duke u plotësuar përmes konkluzioneve të reja interpretuese, edhe të ndryshohet, por Gjykata thekson se një ndryshim i praktikës mund të realizohet nëse ekzistojnë arsye të forta që do ta justifikojnë një ndërmarrje të tillë dhe vetëm në rastet kur kjo është e paevitueshme, objektivisht e domosdoshme, si dhe kushtetutshmërisht e bazuar dhe e arsyetuar. Duke vendosur në kundërshtim me një praktikë të konsoliduar dhe pa dhënë argumente në lidhje me këtë fakt, Gjykata shmanget nga korniza e rregullave të një procesi të drejtë e të ndershëm, duke i mohuar mbrojtjen gjyqësore kërkuesit në kuptim të asaj se çfarë ky i fundit priste, bazuar në jurisprudencën e vetë Gjykatës (Vendimi i Gjykatës Kushtetuese të Çekisë nr. IV. US 451/05, datë 17.07.2007).
910 Vendimi nr.47, datë 7.11.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

papajtueshme me gjykimin prej saj të çdo kërkesë tjetër të paraqitur nga palët... gjyqtari që merr pjesë në gjykim, qoftë dhe në një fazë të tij, nuk mund të jetë i njëjtë me gjyqtarin që ka shqyrtuar kërkesat gjatë hetimit paraprak".⁹¹¹

Këtë qëndrim ka mbajtur më pas edhe Gjykata Kushtetuese e cila u shpreh se "25. Procedura e marrjes së provës, e rregulluar nga neni 321 i KPP-së, paraqet karakteristikat e shqyrtimit gjyqësor, për arsye se gjatë këtij procesi gjyqtari kryen një pjesë të shqyrtimit gjyqësor, që është administrimi i provave. Kjo konfirmohet edhe nga parashikimi i nenit 321, i cili kërkon pjesëmarrjen e domosdoshme të prokurorit dhe të mbrojtësit të të pandehurit, me pasojë mospërdorimin e saj në shqyrtimin gjyqësor (neni 322), si dhe praninë e të pandehurit dhe të dëmtuarit kur duhet të pyetet një dëshmitar ose një person tjetër. Bazuar në dispozitat procedurale, sigurimi i provës bëhet në format e përcaktuara për debatin gjyqësor dhe mbrojtësi i të pandehurit mund t'i drejtojë pyetje personit që është thirrur të dëshmojë. Si e tillë, kjo provë ka të njëjtën vlerë me provat e marra gjatë shqyrtimit gjyqësor nga gjykata që shqyrton në themel çështjen.

26. Gjykata rithekson se ligji nuk përjashton që gjyqtari i cili ka shqyrtuar një kërkesë gjatë hetimit paraprak, të shqyrtojë një kërkesë tjetër të të njëjtit lloj apo të një lloji tjetër në të njëjtin procedim, por parimi është që gjyqtari që ka vleftësuar çdo kërkesë të prokurorit gjatë hetimeve paraprake, ka papajtueshmëri me gjyqtarin që merr pjesë në gjykimin e çështjes.

27. Për sa më sipër, Gjykata vlerëson se nuk ka papajtueshmëri, në kuptim të nenit 15 të KPP-së, për sa i përket faktit se i njëjti gjyqtar që ka shqyrtuar kërkesën e prokurorit për caktimin e masës së sigurimit personal ndaj të pandehurit, shqyrton edhe kërkesën e prokurorit, ose njërës prej palëve, për sigurimin e provës, sepse procedura e rregulluar nga neni 320 i KPP-së bën pjesë në kërkesat që mund të shqyrtohen nga i njëjti gjyqtar gjatë hetimeve paraprake. Papajtueshmëria qëndron në faktin se gjyqtari i hetimeve paraprake nuk mund të marrë pjesë në seancën për marrjen e provës, sepse kjo është pjesë e shqyrtimit gjyqësor të çështjes dhe nuk mund të kryhet nga gjyqtari i hetimeve paraprake.

28. Duke ju referuar rrethanave të çështjes konkrete, nga dosja gjyqësore rezultojnë se Prokuroria pranë Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Korçë, duke pretenduar se kanë lindur rrethana që bëjnë të domosdoshme sigurimin e provës, ka kërkuar të pranohet, që në fazën e hetimeve paraprake, pyetja e të dëmtuarës NC si dëshmitare. Bazuar në këtë kërkesë, gjyqtari AL ka bërë sigurimin si provë të dëshmisë së shtetases NC. Po ashtu, nga dosja gjyqësore rezultojnë se, mbi bazën e kërkesës së Prokurorisë pranë Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Korçë, po ky gjyqtar ka dhënë vendimin për caktimin e masës së sigurimit arrest në burg ndaj të pandehurit A.K.

29. Duke qenë se gjyqtari AL ka marrë pjesë në procedurën për marrjen e provës, që rregullohet nga neni 321 i KPP-së, e cila është vlerësuar nga Gjykata se është pjesë e shqyrtimit gjyqësor, ai nuk mund të konsiderohej më si gjyqtar i hetimeve paraprake, pra nuk mundej më të shqyrtonte dhe të shprehej për asnjë kërkesë të prokurorit gjatë hetimeve paraprake, në kuptim të nenit 15/2 të KPP-së".⁹¹²

Siç rezultojnë nga arsyetimi i mësipërm, megjithëse sigurimi i provës, bëhet gjatë fazës së hetimeve dhe pa shkuar çështja për gjykim, kjo procedurë, barazohet me atë të marrjes dhe administrimit të provave në gjykim. Për rrjedhojë, gjyqtari që shqyrton kërkesa të tilla nuk mund të quhet më gjyqtar i hetimeve paraprake dhe të vlerësojë dhe kërkesa të tjera gjatë kësaj fazë.

Megjithatë duhet të kemi në konsideratë edhe një praktikë të Gjykatës së Lartë, që bën dallim midis gjyqtarit që ka vendosur për sigurimin e provës dhe atij që merr provën dhe më konkretisht "Nga shqyrtimi i çështjes objekt kërkesë, rezultojnë se kërkesën për sigurimin e provës e ka vlerësuar dhe ka marrë vendimin përkatës një gjyqtare tjetër, kurse M.R. ka marrë pjesë në trupin gjykues kur është dëgjuar dëshmitarja, procedurë në të cilën nuk bëhet vlerësim i provës

911 Vendimi nr.115, datë 21.5.2008 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

912 Vendimi nr.40, datë 22.9.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

e as merret ndonjë vendim. Gjyqtari që ka disponuar me vendim mbi kërkesën për sigurimin e provës, sipas nenit 320 të Kodit të Procedurës Penale, përjashtohet nga gjykimi i çështjes, kurse ai që merrë provën nuk përjashtohet”.⁹¹³

Po edhe ky qëndrim i Gjykatës së Lartë, u ndryshua më vonë po prej saj, kur në një tjetër rast u mbajt qëndrimi se “Me vendimin nr. 90, datë 28. 12. 2005 Gjykata e Shkallës së Parë për Krime të Rënda ka vendosur rrëzimin e kërkesës për përjashtimin e trupit gjykues. Në këtë vendim është arsyetuar se kërkesa është bërë përtej afatit të parashikuar nga neni 19 i K. Pr. P. dhe se në çdo rast shkak për përjashtim në rastin konkret ka vetëm gjyqtari G. B., që ka vendosur pranimin e kërkesës për sigurimin e provës dhe jo katër gjyqtaret në fjalë, të cilët vetëm kanë marrë pjesë në seancën gjyqësore për sigurimin e provës. Këtë qëndrim e ka gjetur të mbështetur në ligj dhe Gjykata e Apelit për Krime të Rënda, e cila, pasi ka shqyrtuar ankimin e mbrojtjes ndaj vendimit të themelit, është shprehur dhe në lidhje me anldmin për rrëzimin e kërkesës për përjashtimin e katër gjyqtarëve nga trupi gjykues, duke e konsideruar atë të drejtë. ...

...

Në vështrim të nenit 15/2 të K. Pr. P., gjyqtarët që rnorën pjesë në seancën e sigurimit të provës (dëshmisë) nga e dëmtuara A. D., nuk mund të ishin pjesë e trupit gjykues që do të gjykonte çështjen e themelit në ngarkim të të gjykuarit, ku do të vlerësohej në cilësinë e provës edhe dëshmia e të dëmtuarës. Gjykimi i kërkesave të prokurorit gjatë hetimit paraprak të të njëjtit procedim është parashikuar në dispozitën e lartpënnendursi një nga rastet për papajtueshmërinë e funksionit të gjyqtarit në gjykimin e çështjes së themelit. Duke bërë një interpretim të gabuar të dispozitës së nenit 15 të K. Pr. P., vërehet se gjyqtari i vetëm i Gjykatës së Shkallës së Parë për Krime të Rënda me vendimin nr. 90, datë 28. 12. 2005, e ka rrëzuar kërkesën e paraqitur nga mbrojtja për përjashtimin e gjyqtarëve me arsyetimin se ajo është paraqitur jashtë afatit të parashikuar nga neni 19. Në vlerësim të nenit 17/1, gërma “e” të K. Pr. P., në rastin konkret, gjyqtarët kanë qenë përpara një papajtueshmërie të shprehur posaçërisht në ligj, e ndryshme kjo nga cenimi i pozitës së paanshmërisë në gjykimin e çështjes për shkaqe të karakterit subjektiv që mund të rezultojnë gjatë gjykimin të çështjes, të cilat parashikohen në nenin 18/2 të K. Pr. P. Ky arsyetim i gabuar nuk është korrigjuar nga Gjykata e Apelit për Krime të Rënda, që e ka lënë të pacenuar këtë vendim”.⁹¹⁴

Sic mund të konstatohet edhe vetë Gjykata e Lartë, ndryshon qëndrimin e saj, pa dhënë arsytet përkatëse, duke cënuar në këtë mënyrë parimet e barazisë dhe të sigurisë juridike.

Tjetër rast shkeljeje, të standardit të gjykimin nga një gjykatë e paanshme është konsideruar nga Gjykata Kushtetuese situata që ka të bëjë me ndryshimin e qëndrimit të prokurorisë në gjykimin që u zhvillua në Gjykatën e Lartë. Në këtë rast Gjykata Kushtetuese, arsyetoi se “Gjykata vëren se Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, pavarësisht qëndrimit të ri të lartpërmendur të prokurorisë, nuk ka analizuar konkluzionet që ka mbajtur Prokuroria e Përgjithshme në diskutimin përfundimtar përpara Gjykatës së Lartë. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë në pjesën hyrëse të vendimit, si shkaqe të paraqitura në rekurs nga ana e prokurorisë paraqet ato shkaqe që prokuroria pranë Gjykatës së Apelit Vlorë ka parashtruar (shih faqen 8 të vendimit të Gjykatës së Lartë). Ndërsa në pjesën arsyetuese ky kolegji u referohet konkluzioneve të fundit të prokurorisë të mbajtura gjatë diskutimit përfundimtar në procesin në Gjykatën e Lartë vetëm kur parashtron kërkimet e palëve (shih faqen 9 të vendimit të Gjykatës së Lartë). Po në pjesën arsyetuese të vendimit të Gjykatës së Lartë, kjo e fundit, kur argumenton mbi shkaqet e ngritura në rekurs nga të dyja palët (kërkuesit dhe prokuroria), arsyeton (në një paragraf të vetëm të vendimit) vetëm mbi shkaqet e ngritura në rekurs nga prokuroria pranë Gjykatës së Apelit Vlorë (shih faqen 14 të vendimit të Gjykatës së Lartë) dhe nuk analizon mbi qëndrimin e ri të Prokurorisë. ... Gjykata

913 Vendimi nr.27, datë 01.10.2003 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

914 Vendimi nr.104, datë 27.2.2008 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Shih edhe vendimin nr.418 datë 18.4.2007 të Gjykatës së Lartë.

Kushtetuese, duke e parë tashmë në këndvështrimin e mbrojtjes së të drejtave e detyrimeve që burojnë nga Kushtetuta, si dhe të parimeve të saj, vëren se pretendimi i kërkuesve se Gjykata e Lartë duke mos mbajtur asnjë lloj qëndrimi të shprehur lidhur me konkluzionet e reja të paraqitura nga prokuroria ka cenuar parimin e paanshmërisë në gjykim, është i drejtë dhe duhet pranuar”.⁹¹⁵ Pra, në këtë rast, injorimi nga Gjykata e Lartë i qëndrimit të ri të organit të akuzës ka treguar se çështja është paragjykuar totalisht prej saj.

Gjykata Kushtetuese, ka konsideruar shkelje të parimit të paanshmërisë edhe rastin kur në Gjykatën e Lartë, i njëjti gjyqtar ka shqyrtuar edhe rekursin për vlerësimin e masave ndaluese, si edhe themelin e çështjes, kur kjo lidhej me të njëjtin fakt dhe të njëjta prova. Gjykata Kushtetuese në këtë rast, ka arsyetuar se “34. Gjykata çmon se në rastin konkret objekt i rekurseve të ushtruara, si në rastin e vleftësimit të masës ndaluese, ashtu edhe në shqyrtimin e çështjes për kryerjen e veprës penale, ka qenë vlerësimi i faktit, duke analizuar të njëjtat prova dhe rrethanat të çështjes. Të dyja gjykimet, pavarësisht nga forma dhe referenca ligjore e paraqitjes së pretendimeve, lidhen me shqyrtimin dhe vlerësimin në tërësi të të njëjtit fakt, nëse përbën ose jo vepër penale.

35. Konkretisht, Gjykata vëren se gjyqtari I.P. ka qenë pjesë e trupit gjykues në dy kolegje penale të Gjykatës së Lartë. Në njërin kolegji, në datën 18.09.2020 ka vlerësuar shkaqet e rekursit të ushtruar nga Prokuroria e Posaçme dhe aktet e masës ndaluese duke vendosur kalimin për shqyrtim të çështjes në seancë gjyqësore me praninë e palëve. Në kolegjin tjetër, në datën 26.10.2021, ka shqyrtuar çështjen në dhomë këshillimi dhe ka vlerësuar shkaqet e rekursit të ushtruar nga kërkuesi, duke analizuar të njëjtat rrethanat dhe të njëjtin fakt, të cilësuar si penal, duke vendosur mbi fajësinë e kërkuesit.

36. Gjykata vlerëson se në çështjen konkrete, për shkak të natyrës së veçantë të saj, kompleksitetit, pjesëmarrja e të njëjtit gjyqtar në dy vendime të dhëna nga kolegjet penale të Gjykatës së Lartë, duke vlerësuar aktet për të njëjtat rrethanat dhe duke e dokumentuar këtë vlerësim, krijon dyshime në respektimin e kriterit objektiv të parimit të paanshmërisë. Ndërkohë, objektivisht ka ekzistuar mundësia për shmangien e pjesëmarrjes së të njëjtit gjyqtar në të dyja gjykimet, pasi, sikurse rezultoi, çështja gjyqësore penale për themelin është regjistruar rreth një vit pas regjistrimit të çështjes për caktimin e masës ndaluese dhe është shqyrtuar rreth katër muaj përpara çështjes për caktimin e masës së sigurimit”.⁹¹⁶

Gjykata Kushtetuese nuk ka konsideruar shkelje të këtij parimi, rastet kur gjyqtari që ka shqyrtuar themelin e çështjes, ka qenë edhe pjesë e trupës gjyqësore e caktuar për shqyrtimin e masës së sigurimit personal, por për të cilën nuk është shprehur për shkak të heqjes dorë nga kërkesa prej prokurorisë,⁹¹⁷ ndërsa Gjykata e Lartë ka mbajtur një qëndrim të ngjashëm, kur në gjykimin e parë është shpallur vetëm moskompetenca.⁹¹⁸ Nuk ka papajtueshmëri edhe për gjyqtarin që shqyrton kërkesën për rivendosje në afat të ankimit dhe më pas themelin e çështjes, kjo për shkak se në gjykimin e kërkesës për rivendosje në afat shqyrtohen, nëse janë të justifikuara shkaqet që kanë çuar në humbjen e mundësisë për të ushtruar ankim dhe nuk shqyrtohet asnjë element që ka të bëjë me themelin e çështjes.⁹¹⁹ Një rast i pazakontë ka qenë kur personi do të gjykohej në shkallë të dytë, në një gjykatë apeli dhe rezultonte që pjesë e asaj gjykate, të ishte gjyqtar edhe i vëllai i viktimës. Por sipas Gjykatës Kushtetuese, nuk konsiderohet si cënim i parimit të paanshmërisë, për shkak se nga organet kompetente të qeverisjes së sistemit gjyqësor, për shqyrtimin e ankimit ishin deleguar tre gjyqtarë nga gjykata të tjera të

915 Vendimi nr.79, datë 14.12.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

916 Vendimi nr.21, datë 26.9.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

917 Vendimi nr.18, datë 2.4.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

918 Vendimi nr.813, datë 23.11.2005 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

919 Vendimi nr.8, datë 27.2.2014 i Gjykatës Kushtetuese.

vendit.⁹²⁰ Gjithashtu, nuk është konsideruar shkelje edhe mënyra e vlerësimit të provave të administruara në gjykim nga ana e gjyqtarit apo mënyra e interpretimit dhe zbatimit të ligjit.⁹²¹ Nuk konsiderohet shkelje e këtij parimi edhe kur një gjyqtar në gjykatën e apelit, ka qenë pjesë e trupit gjykues që ka gjykuar në shkallë të parë këtë çështje dhe ka dhënë një vendim, me të cilin ka vleftësuar dhe caktuar masën e sigurimit “arrest në burg”, nën dyshimin e arsyeshëm se ky shtetas ka kryer veprën penale për të cilën po hetohej, nëse rasti që po shqyrtonte si gjyqtar apeli kishte të bënte me një procedim të tjetër të ndarë dhe që nuk kishte lidhje me procedimin e parë.⁹²² Ky arsyetim vlen edhe për Gjykatën e Lartë, në rast se e njejta trupë gjyqësore ka shqyrtuar rekursat e prokurorisë dhe personave të akuzuar, por në çështje të ndryshme, që nuk janë të lidhura njëra me tjetrën.⁹²³ Nuk konsiderohet shkelje e këtij parimi, nëse gjykata e apelit që po shqyrtonte themelin e çështjes, vendos edhe në lidhje me kërkesat për konstatimin e humbjes së fuqisë së masës së sigurimit të caktuar ashtu edhe kërkesat për shuarjen e masës së vendosur më parë.⁹²⁴

Një rast mjaft interesant, ka të bëjë me mënyrën e aplikimit të ligjit për amnistinë,⁹²⁵ ku në shqyrtimin e një çështjeje, Gjykata e Apelit Korçë, arsyetoi se mund të zbatohet neni 59, i Kodit Penal, për pezullimin e ekzekutimit të dënimit me burgim, ndër të tjera edhe sepse “Është për t’u theksuar se, e pandehura F.K. ka vuajtur një pjesë të dënimit, po kështu përfiton 1.5 vjet nga amnistia e dhënë me ligjin 22/2014 dhe në këtë aspekt koha e dënimit të pavuajtur është pakësuar. Por dhe kjo pjesë e mbetur pavuajtur mund të ishte përfutur prej saj në qoftë se gjykata do të pranonte gjykimin e shkurtuar të kërkuar prej saj dhe avokatit mbrojtës”.⁹²⁶ Ky vendim u ndryshua nga Gjykata e Lartë, e cila, për këtë konkluzion të Gjykatës së Apelit, mbajti qëndrimin se “Edhe arsyetimi i gjykatës së apelit se e dënuara përfiton nga amnistia sipas ligjit nr.22/2014 dhe se koha e dënimit është pakësuar, madje mund të ishte përjashtuar po të ishte akorduar gjykimi i shkurtuar është kontradiktë, pasi nuk është argumentuar nga ana e gjykatës nëse dhe si është realizuar qëllimi i dënimit me ato pak vite burgim që i kanë mbetur për të vuajtur”.⁹²⁷ Personi i dënuar, më pas u ankua në Gjykatën Kushtetuese, ku ndër të tjera pretendoi se “...Gjykata e Lartë ka cenuar parimin e paanshmërisë, pasi ka bërë një vlerësim të gabuar të rrethanave të çështjes dhe provave si dhe ka shqyrtuar çështjen në momentin kur publikisht ishte i njohur diskutimi në Kuvendin e Shqipërisë i ligjit “Për dhënie amnistie”, sipas të cilit amnistoheshin të gjitha dënimet alternative të dhëna me vendim të formës së prerë para datës 30.11.2015, sikurse ishte rasti konkret”. Gjykata Kushtetuese në këtë rast, me të drejtë mbajti qëndrimin se “Bazuar në këto standarde, Gjykata vlerëson se pretendimet e kërkuarës se Gjykata e Lartë ka bërë një vlerësim të gabuar të rrethanave të çështjes dhe provave, si dhe ka shqyrtuar çështjen në momentin kur publikisht ishte i njohur diskutimi në Kuvend i ligjit “Për dhënie amnistie”, nuk lidhen me parimin e paanshmërisë së saj. Gjykata çmon se këto pretendime në thelb kanë të bëjnë me çmuarjen nga ana e gjykatës të provave, si dhe me bindjen e saj të brendshme në lidhje me deklarinimin ose jo faktore të kërkuarës. Si e tillë, kjo çështje i takon sferës së kompetencës së gjykatave të zakonshme, të cilat bëjnë vlerësimin juridik të rrethanave dhe provave të parashtruara nga palët, dhe jo juridiksionit kushtetues. Ky i fundit nuk mund të zëvendësojë prerogativat kushtetuese e ligjore të vetë hallkave të sistemit gjyqësor, aq më tepër të vlerësojë bindjen e brendshme të gjykatave për çështje konkrete. Qëndrimi i mbajtur në jurisprudencën e kësaj Gjykate është se

920 Vendimi nr.49, datë 29.9.2014 i Gjykatës Kushtetuese.

921 Vendimi nr.21, datë 20.3.2017 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimet nr.76, datë 4.12.2017 dhe nr.82, datë 21.12.2017 të Gjykatës Kushtetuese

922 Vendimi nr.37, datë 25.4.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

923 Vendimi nr.8, datë 19.3.2018 i Gjykatës Kushtetuese.

924 Vendimi nr.19, datë 4.4.2023 i Gjykatës Kushtetuese.

925 Ligji nr.22/2014 “Për amnistinë”.

926 Vendimi nr.63, datë 8.4.2014 i Gjykatës së Apelit Korçë.

927 Vendimi nr. 00-2015-3057(196), datë 9.12.2015 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

*interpretimi i ligjit, zbatimi i tij në çështjet konkrete, si dhe vlerësimi i fakteve dhe rrethanave nuk hyjnë në juridiksionin kushtetues, përderisa pretendimet e kërkuarit nuk lidhen me cënimin e ndonjë standardi kushtetues”.*⁹²⁸

Siç mund të konstatohet Gjykata e Lartë, në interpretimin e ligjit, nuk ka marrë në konsideratë diskutimet parlamentare. Pikërisht, këtë qasje, personi i dënuar e ka konsideruar si paragjykim ndaj çështjes së saj. Pra, në këndvështrimin e saj, Gjykata e Lartë, qëllimisht nuk ka marrë në konsideratë këto diskutime, pasi e kishte paragjykuar çështjen. E shohim me vend të ndalemi pak më gjerë në këtë pretendim, për shkak se shpesh herë ka një konfondim në praktikë në lidhje me metodën e interpretimit të ligjeve. Gjykata e Lartë duke mos iu referuar diskutimeve parlamentare në lidhje me ligjin “Për amnistinë”, ka zbatuar metodën tekstualiste të interpretimit, e cila mohon që kuptimi i tekstit ligjor të dalë, nga materiale ekstraligjore, ku përfshihen edhe relacionet e një projektligjit, raportet e komisioneve parlamentare apo diskutimet e deputetëve.⁹²⁹ Kjo qasje është pranuar edhe nga jurisprudenca e krahasuar, vendime që janë cituar në këtë punim.⁹³⁰ Për rrjedhojë zbatimi i kësaj metode interpretimi nga Gjykata e Lartë, nuk do të thotë që ajo ka paragjykuar çështjen, kur përkundrazi kemi të bëjmë me zbatimin korrekt dhe të drejtë të ligjit.

928 Vendimi nr.71, datë 30.11.2016 i Gjykatës Kushtetuese.

929 Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, “*Reading Law: The interpretation of legal text*”, 2012, pjesa “Nocioni i rremë se raportet e komisioneve dhe debatet parlamentare janë një ndihmë e vlefshme në interpretimin ligjor”, fq.282-296.

930 Vendimi nr. 73/2000, date 14.3.2000 (ESP-2000-1-011) i Gjykatës Kushtetuese të Mbretërisë së Spanjës dhe Vendimi i Gjykatës së Lartë të ShBA-së, në çështjen “*Dobbs v. Jackson Women’s Health Organization*, 597 U.S. 215 (2022)”.

KREU XXI

GJYKIMI NGA NJË GJYKATË E CAKTUAR ME LIGJ

(Neni 42, pika 2 e Kushtetutës)

Neni 42, në pikën 2 të saj, na jep një tjetër element të së drejtës për një proces të rregullt ligjor. Kështu dispozita parashikon se *“Kushdo, për mbrojtjen e të drejtave, të lirive dhe të interesave të tij kushtetues dhe ligjorë, ose në rastin e akuzave të ngritura kundër tij, ka të drejtën e një gjykimi ... nga një gjykatë ... e caktuar me ligj”*. Përcaktimi i saktë i kompetencës është detyrim që rrjedh nga parimi i shtetit të së drejtës, i sanksionuar në nenin 4 të Kushtetutës, sipas të cilit e drejta përbën bazën dhe kufijtë e veprimtarisë së shtetit. Vetë kompetenca lëndore e gjykatës është e lidhur ngushtë me kompozimin e trupit gjykues të ngarkuar për shqyrtimin e çdo çështjeje konkrete. Në këtë kontekst, fjala “ligj”, sipas nenit 42 të Kushtetutës, përfshin edhe legjislacionin për krijimin dhe kompetencën e gjykatave, ku kompetenca për gjykimin e çështjeve penale ka të bëjë me rrethin e akuzave, shqyrtimi i të cilave është atribut i gjykatave të llojeve dhe niveleve të ndryshme. Në përputhje me sa më sipër, Gjykata ka vlerësuar se nëse një gjykatë nuk ka juridiksion/kompetencë për të gjykuar të pandehurin në përputhje me dispozitat që zbatohen sipas legjislacionit përkatës, ajo nuk është “e krijuar me ligj”, sipas kuptimit të nenit 42 të Kushtetutës.⁹³¹ Pra, ky nocion përfshin si krijimin e gjykatave, si institucion, caktimin e fushës së çështjeve që do të shqyrtohen (kompetenca lëndore) si edhe mënyrën e formimit të trupit gjykues.

Përsa i përket krijimit të gjykatave me ligj, si institucion, rregullimi bazë na jepet nga neni 135 i Kushtetutës, ku pikat 1, 2 dhe 3 parashikojnë se “1. Pushteti gjyqësor ushtrohet nga Gjykata e Lartë, si dhe nga gjykatat e apelit e gjykatat e shkallës së parë, të cilat krijohen me ligj. 2. Gjykatat e posaçme gjykojnë veprat penale të korrupsionit dhe të krimit të organizuar, si dhe akuzat penale kundër Presidentit të Republikës, Kryetarit të Kuvendit, Kryeministrit, anëtarit të Këshillit të Ministrave, gjyqtarit të Gjykatës Kushtetuese dhe të Gjykatës së Lartë, Prokurorit të Përgjithshëm, Inspektorit të Lartë të Drejtësisë, Kryetarit të Bashkisë, deputetit, zëvendësministrit, anëtarit të Këshillit të Lartë Gjyqësor dhe të Këshillit të Lartë të Prokurorisë, dhe drejtuesve të institucioneve qendrore ose të pavarura të përcaktuara në Kushtetutë ose në ligj, si dhe akuzat kundër ish-funksionarëve të sipërpërmendur. 3. Kuvendi mund të krijojë me ligj gjykata të tjera për fusha të veçanta, por në asnjë rast gjykata të jashtëzakonshme”.

Kjo dispozitë, na tregon se Gjykata e Lartë, si instanca më e lartë gjyqësore në vend, parashikohet drejtëpërdrejtë nga ligji themelor i vendit. Pika 1 e kësaj dispozitë, vijon më tej që parashikon ekzistencën e gjykatave të shkallës së parë dhe të apeleve, por pa përcaktuar numrin dhe vendin e tyre. Kjo i lihet diskrecion Kuvendit që ta rregullojë me ligj. Nga ky parashikim kuptojmë që sistemi gjyqësor në Shqipëri, në bazë të Kushtetutës, është organizuar në bazë të sistemit tre shkallësh.

Pika 2 e po kësaj dispozitë, parashikon organizimin e një gjykatë të posaçme, atë kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar. Pra kjo lloj gjykatë e fiton personalitetin e saj drejtëpërdrejtë nga Kushtetuta.

Pika 3, përmban një lejim dhe një ndalim. Lejimi është mundësia e Kuvendit që po me ligj të krijojë gjykata për fusha të veçanta, të cilën rezulton se Kuvendi e ka ushtruar disa herë, si krijimi i gjykatave ushtarake, apo e krimeve të rënda (sot të shkrira), si edhe gjykatat administrative. Kushtetuta ndalon kategorikisht krijimin e gjykatave të jashtëzakonshme, që në historinë e Shqipërisë, kanë qenë vetëm dy, Gjyqi për Fajet Politike (1925-1939) dhe Gjyqi Special

i Shtetit (1946-1949).

Në zbatim të detyrimeve kushtetuese, Kuvendi ka miratuar një sërë ligjesh që rregullojnë krijimin, organizimin dhe funksionimin e gjithë sistemit gjyqësor në Shqipëri dhe në jurisprudencën shqiptare nuk është vërejtuar ndonjëherë probleme në këto aspekte.

Elementi i dytë, kompetenca lëndore e gjykatave, në fushën penale, si rregull përcaktohet në Kodin e Procedurës Penale, nenet 74 – 75/b. Mbi këtë bazë gjykatat kanë përcaktuar saktë rrethin e çështjeve që do të duhet të shqyrtojnë.

Jurisprudenca shqiptare ofron disa raste kur ky element është trajtuar. Kështu Gjykata Kushtetuese, ka përcaktuar se megjithëse akuza formulohet dhe ngrihet nga prokuroria, “e drejta që i njihet gjykatës për t’i dhënë faktit një përcaktim juridik të ndryshëm nga ai që ka bërë prokurori, nuk është veprim antikushtetues”.⁹³² Ky qëndrim u konfirmua nga Gjykata Kushtetuese, përsëri, në një tjetër rast, megjithëse dispozita kishte pësuar disa ndryshime ligjore dhe u kundërshtua përsëri përpara saj. Në këtë rast të dytë Gjykata Kushtetuese, u shpreh se “Gjykata Kushtetuese nuk pajtohet me këto argumente dhe ripohon se gjykata e zakonshme nuk është organ akuzë, nuk formulon akuzë dhe as e ndryshon atë, por mbi bazën e faktit të paraqitur bën cilësimin e duhur ligjor të veprës duke i dhënë faktit një përcaktim tjetër. Në këtë rast, ajo bën interpretimin e ligjit që zbaton, gjë që është në kompetencën e saj. Pozita e të pandehurit nuk rëndohet edhe kur cilësimi i ri i veprës është më i rëndë, sepse rëndimi i pozitës trajtohet në raport me shkallën më të lartë të gjykimit. Në zgjidhjen e çështjeve konkrete, gjykata e zakonshme, ushtron funksionin e saj juridiksional, sqaron kuptimin e ligjit që duhet të zbatohet, me qëllim që të eliminojë çdo dyshim që lidhet me cilësimin juridik të veprës, për të siguruar kështu stabilitetin e së drejtës dhe rivendosjen e rendit juridik të shkelur”.⁹³³

Siç rezulton nga arsyetimet e mësipërme, e drejta e gjykatave për të ndryshuar cilësimin juridik të veprës penale, nuk e kthen atë në organ akuze, por ka të bëjë me kompetencën e saj lëndore për të zbatuar drejt ligjin. Nëse gjykata konstaton që prokurori në akuzën që ka ngritur nuk ka përcaktuar drejt faktet juridike, ajo (pra gjykata) ka të drejtë të ndryshojë cilësimin juridik të veprës penale në përputhje të plotë me vlerësimin e fakteve që i atribuohen të pandehurit.⁹³⁴

Në një tjetër rast, Gjykata Kushtetuese, u përball me situatën kur një gjykimi i një çështjeje penale, në momentin që kishte filluar shqyrtimi i saj, ishte në kompetencë të një gjykatë (në atë rast të Gjykatës për Krime të Rënda) dhe gjatë shqyrtimit të saj, u ndryshua legjislacioni, duke përcaktuar se tashmë kjo kompetencë i takonte gjykatave të juridiksionit të përgjithshëm. Gjykata Kushtetuese, në këtë rast, mbajti qëndrimin se “Nga gjykimi dhe materialet e çështjes rezulton, se kërkuesi E.B. është akuzuar nga Prokuroria pranë Gjykatës së Shkallës së Parë për Krime të Rënda për disa vepra penale, mes të cilave edhe për krimin e vrasjes kundër dy ose më shumë personave, parashikuar nga neni 79 gërma “dh” e K.Penal. Dosja e prokurorisë i ka kaluar për gjykim, sipas kompetencës lëndore, Gjykatës së Shkallës së Parë për Krime të Rënda në datën 03.09.2004, ndërsa më datën 22.10.2004 ka hyrë në fuqi ligji nr.9276, datë 16.09.2004 “Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr.7905, datë 21.03.1995 “Kodi i Procedurës Penale të Republikës së Shqipërisë”. Sipas nenit 4 të këtij ligji, kompetenca lëndore e gjykimit të veprës penale të mësipërme nuk i përkiste më gjykatave të krimeve të rënda, por gjykatave të zakonshme të rretheve gjyqësore. Megjithëse ligji që ndryshoi kompetencën lëndore kishte hyrë në fuqi para gjykimit të çështjes objekt kërkese dhe megjithëse ai nuk përmbante asnjë dispozitë transitorie për mënyrën se si do të veprohej për çështjet e regjistruara në gjykatat e krimeve të rënda, Gjykata e Shkallës së Parë për Krime të Rënda, ajo e Apelit për Krime të Rënda si dhe Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë nuk e

932 Vendimi nr.50, datë 30.7.1999 i Gjykatës Kushtetuese.

933 Vendimi nr.24, datë 30.7.2003 i Gjykatës Kushtetuese.

934 Admir Belishta, “Akuzat e reja në procesin penal, problemet e lindura nga interpretimit teorike dhe praktika gjyqësore në lidhje me këto akuza”, botuar në revistën “Jeta juridike”, botim i Shkollës së Magjistraturës, nr.3, viti 2008, fq.37.

dërguan çështjen në gjykatat e zakonshme të rretheve gjyqësore, por e mbajtën dhe e shqyrtuan vetë atë.

...
 Është parim i njohur e i pranuar, se ndryshe nga e drejta penale materiale, ku zbatohet parimi se ligji i ri nuk ka fuqi prapavepruese, me përjashtim të rasteve kur ai është në favor të të pandehurit, në të drejtën procedurale penale vepron parimi sipas të cilit, ligji i ri ka fuqi edhe ndaj marrëdhënieve procedurale të lindura para hyrjes së tij në fuqi, për çështje që gjenden në hetim apo gjykim, me përjashtim të rasteve e për një kohë kur vetë ligji shprehimisht ka vendosur" (Vendimi nr.11, datë 19.09.1995 i Gjykatës Kushtetuese). Bazuar në këtë standard kushtetues si dhe në faktin se në ligjin nr.9276, datë 16.9.2004, që ndryshoi kompetencën lëndore të gjykatave të krimeve të rënda, nuk parashikoheshin dispozita tranzitore për çështjet që ishin regjistruar nga Prokuroria e Krimeve të Rënda apo ishin duke u gjykuar nga gjykatat e krimeve të rënda përpara këtij ligji, arrihet në përfundimin, se këto të fundit nuk kanë qenë kompetente për të shqyrtuar akuzat e ngritura ndaj tij.

...
 Gjykatat për krime të rënda, sipas nenit 2/2 të ligjit nr.9110, datë 27.07.2003 "Për organizimin dhe funksionimin e gjykatave për krime të rënda", janë hallka të sistemit gjyqësor që shqyrtojnë në shkallë të parë dhe të dytë krimet me rrezikshmëri të lartë, të përcaktuar në ligj. Në kundërshtim me pretendimin e subjektit të interesuar, shqyrtimi i një çështje nga një gjykatë jo kompetente nuk përbën në çdo rast vetëm një shkelje procedurale, por ka të bëjë edhe me respektimin e të drejtës kushtetuese për tu gjykuar nga një gjykatë e caktuar me ligj. Marrja nga një gjykatë e kompetencës që i takon me ligj një gjykatë tjetër, mund të bëhet vetëm nëse e lejon ligji dhe vetëm nga gjykatat që ai cakton. Ligjvënësi, me shtesat dhe ndryshimet e bëra, ndërsa ka parashikuar në kodet e procedurave penale e civile pasojat e mosrespektimit të kësaj ndarjeje, nuk ka parashikuar ndonjë përjashtim për gjykimin e ndonjë çështjeje nga gjykatat e krimeve të rënda kur ajo sipas ligjit i takon të gjykohej nga gjykatat e zakonshme të rretheve gjyqësore.

Mosrespektimi i kompetencës lëndore e bën vendimin gjyqësor absolutisht të pavlefshëm dhe pretendimi për respektimin e kësaj kompetence mund të ngrihet si nga i pandehuri/i gjykuari, ashtu edhe kryesisht në çdo fazë të procesit. Në ndryshim nga kompetenca lëndore, akti i dhënë në mungesë të kompetencës tokësore është një akt relativisht i pavlefshëm dhe deklarohet si i tillë nga gjykata mbi kërkesën e palëve, bërë para se të fillojë shqyrtimi gjyqësor.

Sa më sipër, Gjykata arrin në përfundimin, se Gjykata e Shkallës së Parë për Krime të Rënda dhe ajo e Apelit për Krime të Rënda, duke gjykuar vetë çështjen për një vepër penale që i takon kompetencës së gjykatave të zakonshme të sistemit gjyqësor, kanë zhvilluar një proces jo të rregullt ligjor në kuptim të nenit 42 të Kushtetutës dhe nenit 6/1 të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut".⁹³⁵

Mungesa e kompetencës lëndore në këtë rast lidhet me natyrën e ligjit procedural. Ndryshe nga ligji material, për të cilin si rregull zbatohet ligji i kohës kur ka ndodhur marrëdhënia juridike, ligji procedural si rregull, zbatohet menjëherë me hyrjen e tij në fuqi, me përjashtim të rasteve kur vetë ligjvënësi vendos ndryshe, nëpërmjet dispozitave tranzitore. Në rastin e kësaj çështjeje, ligjvënësi nuk kishte parashikuar dispozita të tilla tranzitore dhe për rrjedhojë gjykata e krimeve të rënda do të duhej që vijimin e shqyrtimit të çështjes t'ia kalonte gjykatës së zakonshme. Gjykata Kushtetuese, në këtë çështje bën edhe dallimin midis cënimit të kompetencës lëndore, e cila është e pariparueshme dhe cënimit të kompetencës tokësore, e cila mund të merret në konsideratë vetëm nëse palët paraqesin pretendime në lidhje me këtë moment. Pra, vendimi gjyqësor i dhënë në mungesë të kompetencës tokësore është një

935 Vendimi nr.11, datë 23.4.2009 i Gjykatës Kushtetuese.

akt procedural relativisht i pavlefshëm. Përkundrazi, vendimi gjyqësor i dhënë në mungesë të kompetencës lëndore është një akt absolutisht i pavlefshëm.

Gjykata Kushtetuese, gjithashtu ka shqyrtuar edhe paqartësinë e krijuar nga legjislacioni procedural se cila do të ishte gjykata kompetente për shqyrtimin e kërkesave për rivendosje në afat, ku sipas saj, rezultonte se "Gjykata vlerëson se paqartësia që pretendohet nga gjykata referuese se shprehja "organi që procedon" nënkupton patjetër gjykatën e shkallës së parë, nuk rrjedh nga pika 4 e nenit 147 por nga kuptimi që i është dhënë kësaj shprehje nga vetë gjykata referuese në vendimin unifikues të saj. Shprehja "organi që procedon" i referohet organit që ka dhënë vendimin, ndaj të cilit kërkon të ankohet i gjykuari. Pra, nëse i gjykuari kërkon të ushtrojë ankim ndaj vendimit të apelit, kërkesën për rivendosje në afat duhet ta shqyrtojë gjykata e apelit dhe jo gjykata e shkallës së parë. Në këtë këndvështrim, Gjykata arrin në përfundimin se organi që merr kërkesën për shqyrtim është organi që procedon në kuptim të nenit 147/4 të KPP. Për këtë arsye, Gjykata nuk konstaton antikushtetutshmëri të kësaj pike por vetëm keqinterpretim të dispozitës nga gjykata referuese.

Gjykata çmon se një rol në keqinterpretimin e shprehjes "organi që procedon" luan edhe pika 6 e nenit 147 të KPP. Sipas pikës 6, "ankimi kundër vendimit të refuzimit të kërkesës mund të bëhet në gjykatën e apelit". Shprehja "në gjykatën e apelit" të çon në përfundimin se mospranimi është vendosur nga gjykata e shkallës së parë. Si rrjedhim, Gjykata vlerëson se kuptimi/zbatimi jo i drejtë i dispozitës së nenit 147/4 rrjedh pikërisht nga togfjalëshi "në gjykatën e apelit" i parashikuar në nenin 147/6 të KPP. Nëse pjesë e këtij togfjalëshi nuk do të ishte "e apelit", atëherë ankimi do të bëhej në gjykatën më të lartë respektive ndaj vendimit të dhënë nga një gjykatë më e ulët, kompetenca e së cilës do të përcaktohej sipas rastit. Në këtë mënyrë, do të garantohej edhe parimi i gjykatës së caktuar me ligj, parashikuar nga neni 42/2 i Kushtetutës. Për këtë arsye, Gjykata çmon se togfjalëshi "në gjykatën e apelit" bie ndesh me nenin 42/2 dhe 135 të Kushtetutës".⁹³⁶

Në këtë çështje, Gjykata Kushtetuese, përcaktoi me të drejtë se ligjvënësi e kishte lidhur gjykatën kompetente për shqyrtimin e kërkesave për rivendosje në afat, me llojin e ankimit që bën i gjykuari. Pra, nëse i gjykuari do të ankimojë vendimin e shkallës së parë, atëherë logjikisht dhe duke iu referuar dispozitave procedurale, kompetente për shqyrtimin e ankimit do të jetë gjykata e apelit. Nëse i gjykuari do të ankimojë vendimin e gjykatës së apelit, kompetente do të jetë Gjykata e Lartë. Ngatarresa që sillte më pas dispozita duke kërkuar që ankimi kundër refuzimit të kësaj kërkesë të bëhej në gjykatën e apelit, bëri që Gjykata Kushtetuese të shfuqizonte, këtë pjesë të dispozitës.

Gjykata Kushtetuese, në një tjetër rast, ka konsideruar cënim të këtij parimi, mënyrën e caktimit të dënimit me gjobë. Më konkretisht Gjykata Kushtetuese ka arsyetuar se "14. Duke iu rikthyer çështjes konkrete, rezulton se ajo është shqyrtuar në Kolegjin Penal të Gjykatës së Lartë, pas shpalljes së vendimit të lartpërmendur të Gjykatës Kushtetuese. Bazuar në këtë vendim, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë ka vlerësuar se dënimi me gjobë në vlerën prej 500 000 (pesëqind mijë) lekësh, i caktuar nga gjykata e shkallës së parë për kërkuesen, i përgjigjet dënimit plotësues, pasi dënimi me gjobë nuk mund të jepet si dënim kryesor së bashku me dënimin me burgim. Si përfundim, Gjykata e Lartë ka lënë në fuqi për kërkuesen si dënimin me burgim (si dënim kryesor), ashtu edhe atë me gjobë (si dënim plotësues).

15. Në lidhje me aplikimin e dënimit me gjobë krahas atij me burgim, kërkohet plotësimi i kriterëve të parashikuara në nenin 34/5 të KP-së, pra kryerja e veprës penale për motive të fitimit të pasurive ose të sigurimit të çdo lloj përfitimi tjetër material. Në rastin konkret, rezulton se kërkuesja A.P. është dënuar për kryerjen e veprës penale "shpërdorim i detyrës", të parashikuar nga neni 248 i KP-së, dhe, në bazë të nenit 35/2 të KP-së, ndaj saj është dhënë si dënim plotësues "heqja e së drejtës për të ushtuar funksione publike". Nga arsyetimi i vendimit të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Gjirokastrë, që e ka dënuar kërkuesen, nuk rezulton që elementet që kërkon

zbatimi i nenit 34/5 të KP-së të jenë analizuar dhe provuar në atë gjykim, ...

16. Vlerësimi i tërësisë së faktit penal, në lidhje me të gjitha elementet dhe rrethanat që e përbëjnë atë, me qëllim të individualizimit të shkallës së përgjegjësisë të të pandehurit dhe përshtatshmërisë së dënimit, hyn në fushën e diskrecionalitetit të gjyqtarit të faktit, kurse Gjykata e Lartë, si gjykatë ligji, ka në kompetencë të shqyrtojë problemet që kanë të bëjnë me mosrespektimin ose zbatimin e gabuar të ligjit material e procedural dhe kontrolli i saj duhet të fokusohet vetëm në drejtim të ligjshmërisë dhe bazueshmërisë së vendimeve të ankimuara, pra mbi mënyrën e zbatimit të ligjit nga gjykatat më të ulëta. Në këtë kuptim, në rastin konkret, Gjykata e Lartë, duke dhënë për kërkuesen dënimin me gjobë krahas atij me burgim, ndërkohë që gjykata e shkallës së parë nuk ka hetuar nëse plotësoheshin kushtet e nenit 34/5 të KP-së, ka tejkaluar kompetencat e saj ligjore, duke cenuar parimin e gjykimit nga një gjykatë e caktuar me ligj⁹³⁷.

Pra, në këtë rast, Gjykata e Lartë, nuk mundej që të plotësonte funksionet e gjykatave më të ulta, për të vlerësuar dhe hetuar nëse mund të aplikohet edhe dënimi me gjobë në këto raste. Duke qenë një çështje fakti, ky vlerësim i takonte gjykatave më të ulta.

Një tjetër rasti cënimit të parimit të gjykimit nga një gjykatë e caktuar me ligj, ka qenë situata, kur Gjykata e Lartë, ka kufizuar kompetencat ligjore të gjykatës së apelit, për të vendosur një dënim më të ulët. Arsyetimi i Gjykatës së Lartë në këtë rast, mbështetet në procedurën e gjykimit të shkurtuar, ku si rregull nuk lejohet rivlerësim i provave. Megjithatë, ky rivlerësim ka të bëjë me themelin e çështjes dhe jo me caktimin e masës së dënimit. Bazuar në këtë shkak, si edhe në paqendrueshmërinë e jurisprudence-së së Gjykatës së Lartë, GJEDNJ, duke konstatuar shkelje të KEDNJ, mbajti qëndrimin se “60. Megjithatë, prokurori çmoi se ankuesi nuk ishte trajtuar në mënyrë aq favorizuese dhe i kërkoi Gjykatës së Lartë të ricaktonte dënimin e Gjykatës së Rrethit. Ankuesi u përfaqësua nga avokati mbrojtës para Gjykatës së Lartë. Sipas ligjit të brendshëm, ai nuk kishte të drejtë të merrte pjesë në seancë personalisht dhe, si çështje e të drejtës së Konventës, Neni 6 nuk i garantonte atij këto të drejta para Gjykatës së Lartë, juridiksioni i të cilës kufizohej vetëm në çështjen e interpretimit ligjor, dmth objektin e kompetencave për rishikim të Gjykatës së Apelit sipas Kodit të Procedurës Penale. Në atë rast, Gjykata e Lartë konstatoi se Gjykata e Apelit kishte tejkaluar kompetencën e saj dhe la në fuqi dënimin e Gjykatës së Rrethit.

61. Gjykata nuk konstaton asgjë në konkluzionet e Gjykatës së Lartë që të sugjerojë se Gjykata e Apelit nuk mund të kishte ulur më tej dënimin e ankuesit. Në të vërtetë, në pajtim me Nenin 428 të Kodit të Procedurës Penale, Gjykata e Apelit kishte mundësinë të ndryshonte dënimin e vendosur nga Gjykata e Rrethit. Qeveria nuk paraqiti ndonjë statut ose praktikë gjyqësore të brendshme me qëllim që aplikimi i gjykimit të shkurtuar ta zhvishte Gjykatën e Apelit nga kompetenca e saj për të ulur dënimin e vendosur nga gjykata e shkallës së parë. Vendimi unifikues i Gjykatës së Lartë i 29 janarit 2003 nuk ofroi asnjë lloj mbështetjeje për një interpretim të tillë.

62. Në të kundërt, sipas praktikës së brendshme gjyqësore dhe veçanërisht gjatë periudhës kur ankimi kushtetues i ankuesit po shqyrtohej nga Gjykata Kushtetuese, Gjykata e Lartë la në fuqi dy vendime të Gjykatës së Apelit, përkatësisht të 9 shtatorit 2005 dhe 20 tetorit 2005, të cilat kishin ulur më tej dënimet e caktuara nga Gjykatat e Rrethit me anë të aplikimit të gjykimit të shkurtuar (shihni paragrafin 36 më lart). Së fundi, në vitin 2011 vetë Gjykata e Lartë caktoi dënime më të lehta, pavarësisht nëse i pandehuri kishte përfutur ulje me anë të aplikimit të gjykimit të shkurtuar nga gjykata më të ulta (shihni paragrafin 37 më lart).

Rrjedhimisht, rezultoi se vazhdon të mbizotërojë kjo linjë e praktikës gjyqësore dhe interpretimit të dispozitave të procedurës penale.

63. Gjykata vëren më tej se në asnjë fazë të procedimeve të apelit, qoftë në procedimet para Gjykatës së Apelit ose para Gjykatës së Lartë, ankuesi nuk kishte mundësi të argumentonte personalisht se ekzistonin faktorë lehtësues, si për shembull pendimi i tij pas krimit, mospasja e dënimeve penale të mëparshme, formimi i tij dhe vështirësitë ekonomike të familjes së tij, të cilat

937 Vendim nr.47, datë 11.11.2013 i Gjykatës Kushtetuese.

do të kishin favorizuar caktimin e një dënimi më të ulët sesa ai i dhënë nga Gjykata e Rrethit. Për Gjykatën, të gjitha këto janë çështje mbi të cilat, për arsye të drejtësisë, ai duhet të ishte dëgjuar personalisht. Rrjedhimisht, ka patur një shkelje të Nenit 681 të Konventës”.⁹³⁸

Siç mund të konstatohet, normat e Kodit të Procedurës Penale, nuk kishin asnjë ndalim për gjykatën e apelit që të ndryshonte dhe lehtësonte dënimin e personit, megjithëse gjykimi në gjykatën e shkallës së parë, ishte zhvilluar mbi bazën e gjykimit të shkurtuar. Duke vepruar në këtë mënyrë, Gjykata e Lartë, praktikisht ndryshoi kuptimin e normave ligjore, sipas një kuptimi që ekzistonte vetëm në bindjen e saj, por jo në ligj. Ky aspekt, i lidhur edhe me faktin që po vetë Gjykata e Lartë, ndryshoi qëndrimin e saj, pa dhënë arsye për këto luhatje në jurisprudencën e saj, ishte mëse e mjaftueshme për GJEDNJ, që të konstatonte cënimin e së drejtës për t’u gjykuar nga një gjykatë e caktuar me ligj.

Elementi i tretë, që lidhet me të drejtën për t’u gjykuar nga një gjykatë e caktuar me ligj ka të bëjë me përbërjen e trupit gjykues. Sipas legjislacionit tonë procedural penal, çështjet në varësi të llojit të gjykatës dhe të veprës penale mund të shqyrtohen me një, tre, pesë, apo katërmëdhjetë deri në nëntëmbëdhjetë gjyqtarë.⁹³⁹ Në çdo rast, trupi gjykues duhet që të jetë formuar sipas ligjit, për gjykimin e çështjeve konkrete.

Gjykata Kushtetuese, nuk e ka konsideruar si shkelje në nivel kushtetues, nëse trupi gjykues përmbante më shumë gjyqtarë se ajo që parashikohej nga legjislacioni. Më konkretisht Gjykata Kushtetuese, është shprehur se “Kërkesi ka pretenduar gjithashtu, se edhe gjykimi në shkallë të parë ka qenë i parregullt, duke u gjykuar çështja me trup gjykues me tre gjyqtarë, kur

938 GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja “Cani kundër Shqipërisë”, aplikimi nr.11006/06, datë 6.3.2012.

939 Kodi i Procedurës Penale, neni 13: 1. Veprat penale gjykohen në shkallë të parë nga gjykatat e rretheve gjyqësore dhe Gjykata kundër Korrupsionit dhe Krimin të Organizuar, sipas rregullave dhe përgjegjësi të caktuara në këtë Kod. 2. Gjykatat e rretheve gjyqësore dhe Gjykata e Shkallës së Parë kundër Korrupsionit dhe Krimin të Organizuar gjykojnë në një gjyqtar: a) kërkesat e palëve gjatë hetimeve paraprake; b) ankimi ndaj vendimit të prokurorit për mosfillimin e ndjekjes penale apo pushimin e çështjes për kundërvajtjet penale; c) kërkesa e prokurorit për pushimin e akuzës ose çështjes për krimet; ç) kërkesën e prokurorit për dërgimin e çështjes në gjyq; d) kërkesën e prokurorit për miratimin e urdhrit penal; dh) kërkesat që lidhen me ekzekutimin e vendimeve penale; e) kërkesat për rivendosje në afat; ë) kërkesat që lidhen me marrëdhëniet juridiksionale me autoritetet e huaja, sipas titullit X të këtij Kodi; f) çdo kërkesë tjetër të parashikuar në këtë Kod apo në ligje të veçanta. 3. Gjykatat e rretheve gjyqësore gjykojnë me një gjyqtar veprat penale, për të cilat parashikohet dënim me gjobë ose me burgim në maksimum jo më shumë se 10 vjet. Veprat e tjera penale gjykohen me trup gjykues të përbërë nga tre gjyqtarë. 3/1. Gjykata kundër Korrupsionit dhe Krimin të Organizuar gjykon me trup gjykues të përbërë nga tre gjyqtarë, me përjashtim të rasteve kur ky Kod parashikon ndryshe. Kjo gjykatë gjykon me një gjyqtar akuzat penale kundër funksionarëve, sipas nenit 75/a, të këtij Kodi, për vepra penale të ndryshme nga korrupsioni dhe krimi i organizuar, për të cilat parashikohet dënim me gjobë ose me burgim në maksimum jo më shumë se 10 vjet. 4. Gjykimi i të miturve bëhet nga seksionet përkatëse të krijuara sipas ligjit. Këto seksione gjykojnë edhe të pandehurit e rritur që akuzohen për kryerjen e veprave penale në dëm të të miturve. 5. Parashikimet e pikës 4, të këtij neni, nuk zbatohen në rastet e përcaktuara në paragrafin 1, të nenit 80, të këtij Kodi.

Kodi i Procedurës Penale, neni 14: 1. Gjykatat e apelit shqyrtojnë në shkallë të dytë, me trup gjykues të përbërë nga tre gjyqtarë, çështjet e gjykuara nga gjykatat e rretheve gjyqësore. 2. Shfuqizuar. 3. Gjykata e Apelit kundër Korrupsionit dhe Krimin të Organizuar shqyrton në shkallë të dytë, me trup gjykues të përbërë nga tre gjyqtarë, çështjet e gjykuara nga gjykata e shkallës së parë kundër korrupsionit dhe krimin të organizuar. 4. Gjykimet për kërkesat e parashikuara në pikën 2 të nenit 13 të këtij Kodi shqyrtohen nga një gjyqtar i vetëm.

Kodi i Procedurës Penale, neni 14/a: Gjykata e Lartë gjykon në kolegje me trup gjykues të përbërë nga 3 gjyqtarë. Gjykata e Lartë gjykon njësimin dhe zhvillimin e praktikës gjyqësore në kolegje me trup gjykues të përbërë nga 5 gjyqtarë dhe ndryshimin e praktikës gjyqësore në kolegje të bashkuara.

Ligj nr.98/2016 “Për organizimin e pushtetit gjyqësor”, neni 31, pika 3: Kolegji Penal shqyrton rekurse ndaj vendimeve të gjykatave me juridiksion të përgjithshëm dhe gjykatave të posaçme për gjykimin e veprave penale të korrupsionit dhe krimin të organizuar për çështje penale, si dhe çështje të tjera të caktuara në kompetencë me ligj. Ai gjykon në trupa gjykues të përbërë nga tre gjyqtarë. Çështjet penale të gjykuara nga gjykatat e posaçme për gjykimin e veprave penale të korrupsionit dhe krimin të organizuar gjykohen nga një trup gjykues i përbërë nga pesë gjyqtarë.

Ligj nr.98/2016 “Për organizimin e pushtetit gjyqësor”, neni 33, pika 2: Kolegjet e Bashkuara gjykojnë kur në to marrin pjesë jo më pak se dy të tretat e të gjithë gjyqtarëve të Gjykatës së Lartë.

në bazë të ligjit duhej me një gjyqtar të vetëm. Lidhur me këtë pretendim Gjykata Kushtetuese konstaton se çështja në ngarkim të kërkuarit A.G. është shqyrtuar në seancë më datë 11.06.2002 në një kohë kur sipas nenit 13 të Kodit të Procedurës Penale gjykimi bëhej me trup gjykues me tre gjyqtarë. Me ligjin nr.8813, datë 13.06.2002, neni 13 i Kodit të Procedurës Penale pësoi ndryshime duke u përcaktuar se gjykohen nga një gjyqtar kërkesat për marrëdhënie juridiksionale me autoritetet e huaja. Në këto kushte me qenë se në kohën e gjykimit të çështjes në shkallë të parë ligji procedural ishte ndryshuar, gjykimi i saj me trup gjykues me tre gjyqtarë ndonëse përbën shkelje, ajo nuk është e tillë që ta bëjë procesin të parregullt në kuptimin kushtetues⁹⁴⁰.

Në vijim të jurisprudencës së saj gjyqësore, rezulton se në një rast, Gjykata Kushtetuese, ka trajtuar situatën e transferimit të gjyqtarëve me qëllim shqyrtimin e çështjeve të caktuara. Më konkretisht Gjykata Kushtetuese, është shprehur se "Kërkuarit kanë pretenduar se në caktimin e gjyqtarëve për të gjykuar për llogari të Gjykatës së Apelit Tiranë, në rastin në shqyrtim, Këshilli i Lartë i Drejtësisë ka vepruar në kundërshtim me dispozitën e mësipërme. Sipas kërkuarëve, nuk rezulton se gjyqtarët e caktuar kanë dhënë dorëheqjen për shqyrtimin e çështjes në ngarkim të tyre dhe për pasojë, nuk është e vërtetë se në Gjykatën e Apelit Tiranë nuk mund të formohej trupi gjykues për gjykimin e kësaj çështjeje. Ky pretendim i kërkuarëve është i pabazuar. Sipas nenit 28/4 të ligjit të mësipërm, Këshilli i Lartë i Drejtësisë, me propozimin e Ministrit të Drejtësisë, mund të emërojë një gjyqtar të gjykojë një numër çështjesh në një gjykatë tjetër të të njëjtit nivel, nëse mungojnë gjyqtarët në këtë gjykatë. Në rastin në shqyrtim, siç rezulton edhe nga materialet e dosjes, në kundërshtim me sa pretendojnë kërkuarët, disa nga gjyqtarët e Gjykatës së Apelit Tiranë kanë dhënë dorëheqjen, e cila është pranuar nga kryetari i kësaj gjykatë në bazë të rregullave të Kodit të Procedurës Penale. Për pasojë, ka qenë pikërisht rasti që parashikon dispozita e mësipërme e ligjit "Për organizimin dhe funksionimin e pushtetit gjyqësor ..." kur Këshilli i Lartë i Drejtësisë cakton gjyqtarë për të gjykuar për llogari të një gjykatë tjetër. Përsa sipër, Gjykata Kushtetuese konkludon se nuk ka shkelje të parimit të gjykimit nga një gjykatë e caktuar me ligj, parashikuar nga neni 42/2 i Kushtetutës".⁹⁴¹

Pra, në këtë rast, është vënë në diskutim, caktimi i gjyqtarëve nga gjykata të tjera, por duke qenë se gjykata e apelit, kishte mbetur pa gjyqtarë, për shkak dorëheqjeje, atëherë ishte mëse e nevojshme caktimi i tyre. Fakti ku gjyqtarët e transferuar ushtronin realisht funksionet e tyre, nuk ishte përcaktuese për këtë çështje.

Një situatë tjetër dhe jo normale që sjell si pasojë cënimin e parimit të gjykimit nga një gjykatë e caktuar me ligj, ka qenë qendrimi i mbajtur nga gjykatat e zakonshme se ato mund të vendosin vetë kushtetutshmërinë e normave ligjore. Kështu në një rast, Gjykata e Posaçme e Apelit për Korrupsionin dhe Krimin e Organizuar, duke deklaruar moskompetencën e saj, ka arsyetuar se "... Kushtetutëbërësi parashikoi krijimin e një juridiksioni të posaçëm që do të merrej ekskluzivisht me gjykimin e veprave penale që lidheshin me korrupsionin, krimin e organizuar si dhe ato të kryera nga një sërë subjektsh që zënë vendet më të larta në piramidën shtetërore dhe që, për shkak të pushtetit që mbartin, mund të ushtrojnë ndikim të paligjshëm në organet e drejtësisë. (...). Qëllimi i kushtetutëbërësit në krijimin e gjykatave të posaçme ka qenë përgjigja efikase ndaj sfidave që kanë paraqitur fenomeni i korrupsioni, krimin të organizuar si dhe abuzimi me detyrën i disa funksionarëve të lartë të shtetit. Funksionimi me efikasitet i gjykatave të posaçme, nga ana tjetër, do të thotë se ato nuk mund të ngarkohen me shqyrtimin e çështjeve të tjera, jashtë sferës së problematikave të sipërrajtuara. Mirëpo, në nenin 75/a të Kodit të Procedurës Penale kompetenca lëndore e gjykatave të posaçme është shtrirë tej rasteve të parashikuara në Kushtetutë. Në këtë dispozitë përcaktohet se: "Gjykata kundër Korrupsionit dhe Krimin të Organizuar gjykon:

a) krimet e parashikuara nga nenet 230, 230/a, 230/b, 230/c, 230/4, 231, 232, 232/a, 232/b, 233, 234, 234/a, 234/b, 244, paragrafi 2, 244/a, 245, 245/1, paragrafët 2 dhe 4. 257, 258, paragrafi

940 Vendimi nr.13, datë 12.7.2004 i Gjykatës Kushtetuese.

941 Vendimi nr.14, datë 17.4.2007 i Gjykatës Kushtetuese.

2, 259, paragrafi 2, 259/a, 260, 312, 319, 319/a, 319/b, 319/c. 319/4, 319/d, 319/dh, 319/e, 328 dhe 328/b të Kodit Penal (...). Nga përmbajtja e dispozitës në fjalë konstatohet lehtësisht se ligjvënësi ka tejkaluar parashikimet e Kushtetutës lidhur me kompetencën e gjykatave të posaçme lidhur me gjykimin e disa veprave penale, ndër të cilat edhe vepra penale "Nxitja, thirrja publike dhe propaganda për kryerjen e veprave me qëllime terroriste", e parashikuar nga neni 232/a i Kodit Penal, të cilën dyshohet të ketë kryer personi nën hetim B.Z.. (...).⁹⁴²

Nga arsyetimi i mësipërm, rezulton se kjo Gjykatë, ka ushtruar kontroll kushtetues, mbi parashikimet e nenit 75/a të Kodit të Procedurës Penale, duke konstatuar, sipas arsyetimit të saj, që një parashikim i kompetencës së saj lindore ishte në tejkalim të Kushtetutës dhe për rrjedhojë vendosi moszbatimin e saj. Gjykata e Apelit Durrës, së cilës iu dërguan aktet, vendosi që ta paraqesë çështjen përpara Gjykatës së Lartë, e cila duhej të zgjidhte mosmarrëveshjen e kompetencës midis këtyre dy gjykatave. Gjykata e Lartë, u shpreh se "15. Kolegji konstaton se me ligjin nr. 41/2021, KPP ka pësuar disa ndryshime mes të cilave edhe në nenin 75/a të këtij Kodi, ku përcaktohet kompetenca e Gjykatës për Korrupsionin dhe Krimin e Organizuar. Me këto ndryshime, ligjvënësi ka parashikuar se gjykatat e posaçme gjykojnë krimet e listuara në shkronjën 'a' të këtij neni, mes të cilave edhe neni 232/a i Kodit Penal, vepër penale për të cilën dyshohet i hetuari Bledar Zeneli. Kolegji vlerëson se në rastin konkret, Gjykata e Posaçme e Apelit në kushtet kur ka çmuar se këto ndryshime ligjore janë në kundërshtim me Kushtetutën, në thelb ka vënë në diskutim kushtetutshmërinë e neni 7 të ligjit nr. 41/2021 "Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 7905, datë 21.03.1995 "Kodit i Procedurës Penale të Republikës së Shqipërisë", i ndryshuar. Një situatë e tillë ligjore është rregulluar nga neni 145 i Kushtetutës, që në funksion të garantimit të pavarësisë së gjyqtarëve, ka parashikuar se kur ato çmojnë se ligjet vijnë në kundërshtim me Kushtetutën nuk i zbatojnë ato. Por, në të njëjtën kohë, kjo dispozitë parashikon edhe detyrimin e gjyqtarëve që në një rast të tillë, të pezullojnë gjykimin dhe të dërgojnë çështjen në Gjykatën Kushtetuese.

16. Kolegji vë në dukje se, Gjykata Kushtetuese ka marrë në shqyrtim kushtetutshmërinë e nenit 7 të ligjit 41/2021, ndonëse në atë rast kontrolli incidental i normës lidhej me togfjalëshin "paragrafi 2", pas nenit 244 në dispozitën e kundërshtuar (neni 7 i ligjit 41/2021). Gjykata Kushtetuese në këtë rast ka marrë në shqyrtim pretendimin e gjykatës referuese se, dispozita e kundërshtuar cenon parimin e gjykatës së caktuar me ligj, pasi ngushton kompetencën lëndore të gjykatave të posaçme, duke zgjeruar kompetencën e gjykatave të juridiksionit të zakonshëm, në kundërshtim me nenin 135, pika 2, të Kushtetutës. Ndërkohë, në rastin objekt shqyrtimi, Gjykata e Posaçme e Apelit ka pretenduar të kundërtën, duke theksuar se ligjvënësi ka zgjeruar kompetencën lëndore të gjykatave të posaçme dhe ka ngushtuar kompetencën e gjykatave të juridiksionit të zakonshëm, në kundërshtim me nenin 135, pika 2 të Kushtetutës.

...

18. Kolegji në zbatim të Kushtetutës dhe jurisprudencës së Gjykatës Kushtetuese, vlerëson se ndryshimet e nenit 75/a të KPP me ligjin 41/2021 nuk janë në kundërshtim me Kushtetutën. Në arritjen e këtij konkluzioni, Kolegji mban në konsideratë edhe faktin se ligjvënësi me këtë ndërhyrje në kompetencën lëndore të gjykatave të posaçme, ka pasur në vëmendje pikërisht qëllimin e normës kushtetuese (neni 135 pika 2) për të kategorizuar brenda juridiksionit penal të posaçëm ato vepra penale që janë në të njëjtin nivel për nga rëndësia dhe natyra e tyre. Konkretisht, me ndryshimet që ka pësuar nenin 75/a i KPP, në kompetencën lëndore të gjykatave të posaçme janë përfshirë edhe veprat penale të parashikuara nga Kreu VII i pjesës së posaçme të Kodit Penal, 'Vepra me qëllime terroriste'.

19. Kolegji thekson se veprat penale me qëllime terroriste për shkak të rëndësisë dhe natyrës së tyre, janë krime serioze që lidhen me faktin se terrorizmi paraqet një kërcënim të

942 Vendimi nr.32, datë 22.8.2022 i Gjykatës së Posaçme të Apelit për Korrupsionin dhe Krimin e Organizuar.

madh për paqen, sigurinë dhe stabilitetin kombëtar e ndërkombëtar. Terrorizmi vazhdon të jetë një prej kërcënimeve kryesore ndaj sigurisë globale, që kërcënon gëzimin e së drejtës për jetë, liri dhe integritetin fizik të viktimave, duke rrezikuar edhe cënimin e të drejtave të njeriut. Në këtë vështrim, Kolegji thekson se rëndësinë që ka hetimi dhe ndjekja penale e veprave me natyrë terroriste, duke vënë në dukje edhe faktin se ekziston një lidhje për nga rëndësia dhe natyra e këtyre veprave penale, ndërmjet krimit të organizuar dhe krimit terrorist, arsye për të cilën ligjvënësi i ka kategorizuar edhe këto vepra penale brenda juridiksionit penal të posaçëm.

20. Sa më sipër, Kolegji vendos zgjidhjen e mosmarrëveshjes së kompetencës lëndore ndërmjet Gjykatës së Apelit Durrës dhe Gjykatës së Posaçme të Apelit për Korrupsionin dhe Krimin e Organizuar për gjykimin/shqyrtimin të çështjes/kërkesave, në kuadër të procedimit penal nr. 185, të vitit 2021 të Prokurorisë së Posaçme Kundër Korrupsionit dhe Krimit të Organizuar, duke përcaktuar se kompetenca lëndore i takon Gjykatës së Posaçme të Apelit për Korrupsionin dhe Krimin e Organizuar”.⁹⁴³

Me të drejtë Gjykata e Lartë e ka konsideruar qasjen e Gjykatës së Posaçme të Apelit për Korrupsionin dhe Krimin e Organizuar, si jo në përputhje me standardet kushtetuese dhe ligjore. Kështu nëse një gjykatë e sistemit gjyqësor, pretendohet se një normë ligjore bie në kundërshtim me Kushtetutën, ajo duhet ta pezullojë çështjen dhe t’ia dërgojë për shqyrtim Gjykatës Kushtetuese.⁹⁴⁴ Kjo sepse interpretimi përfundimtar i Kushtetutës⁹⁴⁵ dhe kontrolli kushtetues apo konvencional i ligjeve,⁹⁴⁶ janë kompetencë ekskluzive e Gjykatës Kushtetuese. Për këto arsye, jemi të mendimit që Gjykata e Posaçme e Apelit për Korrupsionin dhe Krimin e Organizuar, ka cënuar edhe parimin e gjykimit nga një gjykatë e caktuar me ligj, kur mori përsipër të shprehej për kushtetutshmërinë e një norme ligjore.

Cënim i parimit të gjykimit nga një gjykatë e caktuar me ligj, kemi edhe në rastet kur gjykatat, në rastin tonë në fushën penale, krijojnë norma juridike. Pushteti gjyqësor, duhet të jetë më i kujdesshëm që në përdorimin e metodave interpretuese të mos krijojë norma juridike. Të dyja gjykatat më të larta, Gjykata Kushtetuese dhe Gjykata e Lartë, kanë pranuar në jurisprudencën e tyre, faktin që procesi interpretues që ato realizojnë ka si qëllim të tregojë kuptimin e normës, por jo të krijojë norma të tjera. Kështu, Gjykata Kushtetuese, ka mbajtur qëndrimin se “Gjykata vëren se funksioni më i rëndësishëm i pushtetit ligjvënës, në një shtet të së drejtës, është nxjerrja e ligjeve dhe është në kompetencë vetëm të Kuvendit që, nëse vlerëson se dispozita të ndryshme kanë nevojë për ndryshime ose plotësime, të ushtrojë funksionin e tij për miratimin e rregullimeve përkatëse. Në kushtet kur në Kushtetutë, ose edhe në ligjet e tjera, elementet e mësipërme, të parashtruara nga kërkuesit, nuk gjejnë rregullim të hollësishëm, këto elemente nuk mund të plotësohen nëpërmjet vendimit interpretues të Gjykatës. Interpretimi ka për qëllim t’i japë normës kushtetuese kuptimin e drejtë të saj dhe nuk ka për qëllim plotësimin e boshllëqeve kushtetuese/ligjore, sepse përndryshe Gjykata do të vihej në pozicionin e gabuar të krijuesit të normës juridike”.⁹⁴⁷ Gjithashtu edhe Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë kanë mbajtur qëndrimin se “Pikërisht, krijimi dhe zhvillimi i praktikës gjyqësore, nëpërmjet zgjidhjes së çështjeve gjyqësore e dallon Gjykatën e Lartë nga pushteti normativ i ligjvënësit, i cili sa herë vlerëson mospërshtatjen e tij me situatën apo rrethanat e krijuara, ia nënshtron ligjin procedurës parlamentare për ndryshim. Detyrë e Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë është të

943 Vendimi nr.00-2023-499, datë 23.3.2023 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë.

944 Kushtetuta, neni 145, pika 2: Kur gjyqtarët çmojnë se ligjet vijnë në kundërshtim me Kushtetutën, nuk i zbatojnë ato. Në këtë rast, ata pezullojnë gjykimin dhe ia dërgojnë çështjen Gjykatës Kushtetuese. Vendimet e Gjykatës Kushtetuese janë të detyrueshme për të gjitha gjykatat.

945 Kushtetuta, neni 124, pika 1: Gjykata Kushtetuese zgjidh mosmarrëveshjet kushtetuese dhe bën interpretimin përfundimtar të Kushtetutës.

946 Kushtetuta, neni 131, pika 1, gërma “a”: Gjykata Kushtetuese vendos për: a) pajtueshmërinë e ligjit me Kushtetutën ose me marrëveshjet ndërkombëtare, siç parashikohet në nenin 122;

947 Vendimi nr.24, datë 9.6.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

*respektojë kufijtë kushtetues të interpretimit gjyqësor të normës juridike, duke mos marrë kompetencat e ligjvënësit, por duke kryer një zhvillim gjyqësor të së drejtës”.*⁹⁴⁸ Bazuar në këto konkluzione dëshiroj të theksoj se interpretimet që kanë bërë gjykatat penale, të trajtuara në këtë punim, të cilat kanë pasur si qëllim krijimin e normave të reja, të cilat edhe janë përdorur për të shpallur fajtor persona të ndryshëm, çënojnë edhe parimin e gjykatës së caktuar me ligj.

948 Vendimi nr.1, datë 28.10.2022 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

KREU XXII

E DREJTA PËR ANKIM

(Neni 43 i Kushtetutës)

Shqyrtimi i çështjeve të caktuara nga vetëm një gjykatë, megjithë garancitë e saj, mund të prodhojë dhe rezultate jo të drejta. Për këtë arsye, nga Kushtetuta e Shqipërisë, është njohur edhe mundësia e paraqitjes së ankimit në një gjykatë më të lartë. Kështu neni 43 i Kushtetutës, parashikon se *“Kushdo ka të drejtë të ankohet kundër një vendimi gjyqësor në një gjykatë më të lartë, përveç rasteve kur parashikohet ndryshe në ligj për kundërvajtje të lehta penale, për çështje civile ose administrative me rëndësi ose vlerë të vogël, në përputhje me kushtet e parashikuara në nenin 17 të Kushtetutës”*. E drejta e ankimit kundër një vendimi gjyqësor është një nga të drejtat themelore të individit, e cila mbi bazën e parashikimit kushtetues gjen zbatim edhe në dispozitat materiale e procedurale konkrete. Në këtë mënyrë, çdo dispozitë ligjore që nuk respekton përmbajtjen e nenit 43 të Kushtetutës, duke sjellë si pasojë cënimin e një të drejtë themelore të individit, konsiderohet si e papajtueshme me Kushtetutën dhe si e tillë duhet shfuqizuar. E drejta themelore e ankimit, e sanksionuar në nenin 43 të Kushtetutës, është një e drejtë procedurale që shërben për të mbrojtur një të drejtë substanciale. Kjo e drejtë bazohet në parimin se *“...nuk mund të ekzistojë një e drejtë pa të drejtën e ankimit”* ose *“...nuk ka të drejtë ankimi pa pasur një të drejtë”*.⁹⁴⁹

E drejta e ankimit e parashikuar nga neni 43 i Kushtetutës duhet kuptuar si një mundësi e çdo individi për të pasur mjete të caktuara procedurale për të kundërshtuar vendimin e dhënë nga një gjykatë më e ulët në një gjykatë më të lartë, duke i garantuar individit të drejtën për t'u përballur me drejtësinë në të gjitha nivelet e saj, sipas kuadrit ligjor në fuqi për këtë qëllim.⁹⁵⁰ E drejta e ankimit, e sanksionuar në nenin 43 të Kushtetutës, është një e drejtë procedurale që shërben për të mbrojtur një të drejtë substanciale. Në këtë kuptim, në funksion të ushtrimit efektiv të së drejtës së ankimit, ka rëndësi të realizohet si aspekti formal/procedural ashtu edhe ai substancial. Kërkesat procedurale të ankimit janë, para së gjithash, në funksion të aksesit që duhet të kenë të pandehurit për të ushtruar efektivisht ankimin ndaj vendimit gjyqësor. Çdo instancë ankimuese që njeh sistemi i normave procedurale penale është pjesë e të drejtës së të pandehurit për të pasur akses në gjykatë. Aksesit në gjykatë është, para së gjithash, një kusht kryesor për të realizuar mbrojtjen e të drejtave të tjera. Mohimi i të drejtës për t'iu drejtuar gjykatës dhe për të marrë një përgjigje përfundimtare prej saj për pretendimet e ngritura, përbën cenim të së drejtës themelore për një proces të rregullt ligjor.⁹⁵¹ Në funksion të garantimit të së drejtës për t'u ankuar ndaj një vendimi gjyqësor penal, neni 43 i Kushtetutës vihet në zbatim përmes parashikimeve të neneve 407-421 të Kodit të Procedurës Penale që disiplinojnë ushtrimin e ankimit. Mbi bazën e këtyre dispozitave, është ligji ai që cakton rastet në të cilat vendimet e gjykatës mund të ankimohen, si dhe mjetin e përshtatshëm ankimues, që mund të jetë apeli, rekursi në Gjykatën e Lartë ose kërkesa për rishikim, duke parashikuar aspektet formale dhe afatet procedurale për ushtrimin e këtyre mjeteve ankimuese.⁹⁵²

Këto parashikime vlerësohet se janë në përputhje edhe me jurisprudencën e GJEDNJ⁹⁵³ e cila i ka lënë një marzh të gjerë vlerësimi shteteve lidhur me mënyrën e aplikimit të Protokollit nr.7, neni 2 të KEDNJ lidhur me kompetencat e gjykatës më të lartë (që do të shqyrtojë ankimin),

949 Vendim nr.62, datë 4.11.2016 i Gjykatës Kushtetuese.

950 Vendimi nr.5, datë 6.3.2009 i Gjykatës Kushtetuese.

951 Vendimet nr.7, datë 11.3.2008; nr.14, datë 3.6.2009 dhe nr.4, datë 23.2.2011 të Gjykatës Kushtetuese.

952 Vendimi nr.14, datë 26.3.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

953 GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja “Krombach kundër Francës”, aplikimi nr.29731/96, datë 13.2.2001.

si dhe faktin nëse kjo gjykatë do të jetë gjykatë fakti edhe ligji apo vetëm gjykatë ligji (rasti i Gjykatës së Lartë në Shqipëri).

Parashikimi i nenit 43 të Kushtetutës, i cituar më sipër dhe që i drejtohet të gjitha llojeve të gjykimit, parashikon mundësinë e ankimit në një gjykatë më të lartë, si rregull, për çdo lloj çështje. Por, në rastin tonë, ligjvënësi mund të vendosë kufizime të ankimit *“për kundërvajtje të lehta penale”*. Ky parashikim, bëhet me qëllim që sistemi gjyqësor të mos mbingarkohet me çështje dhe gjykatat më të larta të marrin më çështje sa më të rëndësishme. Por pavarësisht kësaj mundësie, nuk rezulton që ligjvënësi ta ketë shfrytëzuar, duke përjashtuar gjykime për kundërvajtje penale të lehta, nga procesi i ankimit.

Kjo dispozitë është e ngjashme edhe me Protokollin nr.7 të KEDNJ, neni 2, ku përveç pjesës së mësipërme ka parashikuar edhe mundësinë e kufizimit të së drejtës për ankim në rastin kur individ është gjykuar në shkallë të parë nga gjykata më e lartë, ose shpallur fajtor dhe dënuar në vijim të një apeli kundër pafajësisë së tij. Siç do të analizohet edhe në vijim, edhe në vendin tonë ka qenë aplikuar modeli i Gjykatës së Lartë me juridiksion fillestar, që në kuptim të Protokollit nr.7, sjell kufizimin e të drejtës së ankimit. Lidhur me rastin tjetër përjashtimor që lidhet me kufizimin e të drejtës për ankim në një gjykatë më të lartë, në rastin kur vendimi i fajësisë është dhënë mbi bazën e një ankimi kundër një vendimi pafajësie, vlerësojmë se edhe Kodi ynë e njeh si rast. Bëhet fjalë për nenin 441, pika 1, gërma “dh” të Kodit që parashikon si mënyrë disponimi të Gjykatës së Lartë edhe *ndryshimin e vendimeve të gjykatës së apelit dhe të gjykatës së shkallës së parë dhe zgjidhjen përfundimisht të çështjes kur zbatimi i ligjit procedural ose material nuk diktohet nga nevoja për rivlerësimin e fakteve apo të provave të çështjes*. Në këtë rast personi mund të jetë shpallur i pafajshëm nga gjykata e shkallës së parë dhe ajo e apelit, dhe Gjykata e Lartë mund të vendosi për ndryshimin e këtyre vendimeve dhe deklarimin fajtor të personit, i cili nuk do të ketë më mundësi për të ushtruar ankim në ndonjë gjykatë të zakonshme. Thëksojmë këtu se ankimi kushtetues individual (si mjeti për të kërkuar shfuqizimin e vendimeve të Gjykatës së Lartë) nuk përbën mjet të zakonshëm ankimi dhe se do të duhet që të analizohet rast pas rasti nëse Gjykatat Kushtetuese përmbushin ose jo kriteret e të qenit “një gjykatë më e lartë” në kuptim të nenit 2 të protokollit 7 të KEDNJ, duke qenë se fushëveprimi i tyre është shumë i kufizuar. Siç ka vlerësuar GJEDNJ në një çështje konkrete,⁹⁵⁴ ka rezultuar se Gjykata Kushtetuese e Spanjës nuk i përmbush kushtet për të qenë “një gjykatë më e lartë”, për shkak se kjo e fundit është e kufizuar të vlerësojë vetëm bazueshmërinë e vendimeve në Kushtetutë dhe të analizojë zbatimin ose jo të të drejtave themelore të njeriut, por jo të shqyrtojë në themel këto vendime.

Duke u rikthyer në Kodin e Procedurës Penale, aty parashikohen edhe disa raste përjashtimore për vendime ndaj të cilave nuk lejohet ankim. Një prej rasteve është i parashikuar nga neni 332, gërma “gj”, në të cilin sanksionohet se kundër vendimit të gjyqtarit të seancës paraprake për kalimin e çështjes në gjyq nuk lejohet ankim dhe se ankimi lejohet vetëm ndaj vendimit për pushimin e akuzës ose çështjes. Kjo dispozitë është parashikuar e tillë me synimin për të shmangur ankimet e panevojshme ndaj një vendimi i cili në vetvetë vendos kalimin për gjykim, pra ia kalon çështjen një “filtri” tjetër, që është gjyqtari që gjykon çështjen në themel.

Nga ana tjetër, rasti i vetëm kur nuk lejohet ankim ndaj një vendimi fajësie është rasti i gjykimit me marrëveshje, parashikuar nga nenet 406/d – 406/f të Kodit të Procedurës Penale. Ky lloj gjykimi në thelb nënkupton pranimin nga ana e të pandehurit e fajësisë dhe marrëveshjen me prokurorin për dënimin si dhe zgjidhjen e pasojave të ardhura nga kryerja e veprës penale. Si rregull kjo marrëveshje lejohet për veprat penale që dënohen në maksimum jo më shumë se 7 vite burg, por që në rastin e bashkëpunëtorëve të drejtësisë ky kufizim nuk gjen zbatim. Pas arritjes së kësaj marrëveshje, është i detyrueshëm edhe miratimi nga ana e gjykatës e cila ose e

954 GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja “Saquetti Iglesias kundër Spanjës”, aplikimi nr.50514/13, datë 30.6.2020.

pranon në tërësi, ose i kthen aktet prokurorit, ose vendos pushimin e çështjes, por në asnjë rast ajo nuk lejohet të ndryshojë kushtet e marrëveshjes. Është pikërisht kjo arsyeja që ndaj vendimit të miratimit të marrëveshjes nga ana e Gjykatës, nuk lejohet ankim sepse prezumohet që edhe i pandehuri edhe prokurori janë jo vetëm dakord me këtë vendim, por janë edhe subjektet të cilët iniciuan këtë gjykim.

Gjithashtu një vendim tjetër kundër të cilit Kodi i Procedurës Penale nuk lejon ankimin është edhe vendimi i gjykatës për pranimin e kërkesës për rigjykim që bëhet kundër një vendimi të formës së prerë. Ligjvënësi ka vlerësuar se do ishte e panevojshme që të lejohej e drejta e ankimit, pasi ky vendim është një vlerësim *prima facie* i faktit nëse jemi apo jo përpara rasteve të rishikimit sipas nenit 450 të Kodit të Procedurës Penale, por që në çdo rast do të jetë një tjetër trup gjykues që do bëjë vlerësimin në themel të çështjes. Gjithsesi nuk lejohet rishikimi i vendimit të pafajësisë dhe as rishikimi i vendimit të dënimit kur synohet rëndimi i pozitës së të dënuarit (neni 449 Kodit të Procedurës Penale).

Një rast i moslejimit për të ushtruar ankim, ka qenë parashikuar në Kushtetutën e Shqipërisë, në nenin 141 të saj, përpara reformës kushtetuese të vitit 2016. Atëherë, Gjykata e Lartë, kishte juridiksion fillestar për të gjykuar *akuzat penale kundër Presidentit të Republikës, Kryetarit dhe anëtarëve të Këshillit të Ministrave, deputetëve, gjyqtarëve të Gjykatës së Lartë dhe gjyqtarëve të Gjykatës Kushtetuese*.⁹⁵⁵ Megjithatë, gjykimi i akuzave penale kundër këtyre funksionarëve detyrimisht shtronte për diskutim, mënyrën e gjyimit të personave që pretendohet se kishin bashkëpunuar me ta, por që nuk e kishin këtë status. Neni 80, pika 2 e Kodit të Procedurës Penale në atë kohë, parashikonte që edhe çështja e tyre bashkohej dhe gjykohej nga Gjykata e Lartë. Duke pretenduar se në këtë mënyrë çënohej e drejta për ankim e këtyre personave, Gjykata e Lartë e pezulloi çështjen dhe ia referoi Gjykatës Kushtetuese, për të vlerësuar kushtetutshmërinë e kësaj dispozitë. Gjykata Kushtetuese e rrëzoi kërkesën duke arsyetuar se “22. ... Në lidhje me këto subjekte Gjykata është shprehur edhe më parë se fakti që në rastin e shqyrtimit të këtyre çështjeve nga Gjykata e Lartë, si gjykatë e shkallës së parë, nuk është parashikuar e drejta e ankimit në një gjykatë më të lartë, nuk e bën procesin të parregullt nga pikëpamja kushtetuese (shih vendimin nr.27, datë 09.05.2012 të Gjykatës Kushtetuese). Ky qëndrim i Gjykatës është bazuar edhe në nenin 2 të Protokollit 7 të KEDNJ-së, sipas të cilit për vendime të dhëna në shkallë të parë nga gjykata më e lartë, siç është rasti konkret i juridiksionit fillestar të Gjykatës së Lartë, për gjykimin e funksionarëve të lartë të shtetit, këto vendime janë të paankimueshme. Në këtë drejtim edhe Gjykata Europiane për të Drejtat e Njeriut ka theksuar se shtetet kontraktuese gëzojnë, në parim, një hapësirë vlerësimi në përcaktimin se si e drejta e ankimit, e parashikuar në nenin 2 të Protokollit 7 të KEDNJ-së, duhet të ushtrohet (shih Krombach kundër Francës, vendim i datës 13 shkurt 2001, §96).

23. Megjithatë, Gjykata vëren se në pikën 2 të nenit 80 të KPP-së thuhet: “Në rastet e procedimeve të lidhura ndërmjet tyre që nuk mund të ndahen, nga të cilat një ose disa janë në kompetencë të gjykatave të shkallës së parë dhe të tjerat në kompetencë të Gjykatës së Lartë, kompetente është kjo e fundit.” Bazuar në këtë dispozitë Gjykata e Lartë është kompetente për gjykimin në themel edhe të akuzave penale ndaj të pandehurve, të cilët edhe pse nuk përfshihen në rrethin e subjekteve të përcaktuara shprehimisht në nenin 141/1 të Kushtetutës, i nënshtrohen këtij juridiksioni për shkak të lidhjes mes procedimeve penale në shqyrtim. Për pasojë, në raste të tilla, Gjykata vlerëson se për këta të pandehur ka kufizim të së drejtës së ankimit në një gjykatë më të lartë, ndaj ajo duhet të vlerësojë nëse ky kufizim që i është bërë njohjes dhe ushtrimit të kësaj të drejte nga legjislacioni i brendshëm ndjek një qëllim të ligjshëm dhe nëse cenon thelbin e kësaj të drejte.

...

25. Në rastet e parashikimit të juridiksionit fillestar për gjykatat më të larta, Gjykata

955 Kushtetuta, neni 141, pika 1 e saj, përpara ndryshimeve të vitit 2016.

ka vlerësuar se qëllimi kryesor i këtij përjashtimi është shkurtimi i afateve për zgjidhjen e këtyre çështjeve, duke garantuar njëkohësisht edhe një gjykim në shkallë të parë më të kualifikuar e më profesional. Është në interes të administrimit të drejtësisë dhe të funksionimit normal të mekanizmave shtetërore që rastet e këtij lloji, mjaft të kufizuara në numër dhe relativisht të lehta për t'u zgjidhur, të trajtohen me përparësi dhe vëmendje të veçantë. Ky përjashtim është në përputhje edhe me nenin 42 të Kushtetutës dhe nenin 6 të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut, në të cilët, ndër të tjera, kërkohet zhvillimi i gjykimit brenda një afati sa më të arsyeshëm (shih vendimin nr.14, datë 05.07.2005 të Gjykatës Kushtetuese).

26. Po ashtu, Gjykata vlerëson se në një interpretim a contrario, pra nëse do të pranohej që në raste të tilla të ishte kompetente një gjykatë më e ulët, për shkak të cilësisë së ndryshme të personave të akuzuar, atëherë kjo do të binte ndesh me parashikimin kushtetues të nenit 141/1, i cili ka përcaktuar Gjykatën e Lartë si gjykatë të shkallës së parë për gjykimin e një kategorie të caktuar çështjesh penale dhe që si i tillë nuk mund të anashkalohej apo të mos respektohet nga dispozita ligjore. Për pasojë, cenimi i së drejtës së ankimit për një kategori subjektësh, për shkak të zbatimit të nenit 80/2 të KPP-së, buron drejtpërdrejt nga ky parashikim kushtetues.

27. Balanca mes të drejtës së kufizuar dhe interesit publik ose mbrojtjes së të drejtave të të tjerëve është siguruar nga gjetja nga legjislatori e pikës së ekuilibrit midis së drejtës së ankimit dhe interesit të dhënies së drejtësisë, që realizohet me anë të zhvillimit të një procesi të drejtë ligjor. Po ashtu, mjeti i përdorur nuk është joproporcional, pasi në raste të tilla Gjykata e Lartë e shqyrton çështjen duke vepruar si një gjykatë fakti, duke zbatuar për sa është e mundur rregullat e gjykimit në shkallë të parë dhe duke respektuar të gjitha kërkesat për një proces të rregullt ligjor, si e drejta e mbrojtjes, e barazisë së armëve dhe e kontradiktoritetit në gjykim, dhe duke marrë vendimin në bazë të vlerësimit të provave të administruara. Gjykata vlerëson se garancitë që u janë njohur nga Kushtetuta një kategorie të caktuar funksionarësh publikë, zbatohen në rastet e bashkimit të procedimeve edhe ndaj të pandehurve të tjerë. Edhe pse ky lloj gjykimi përbën përjashtim nga rregulli i përgjithshëm i gjykimit penal, Gjykata e Lartë i shqyrton këto çështje si nga pikëpamja e faktit, ashtu dhe nga pikëpamja e interpretimit dhe zbatimit të ligjit material e procedural, çka është edhe funksioni i saj kushtetues, duke respektuar standardet e një procesi të drejtë ligjor. Në këto raste Gjykata e Lartë heton dhe gjykon në themel çështjen, ashtu siç do të vepronte një gjykatë e sistemit gjyqësor të zakonshëm⁹⁵⁶.

Nga arsyetimi i mësipërm, kuptohet se është i lejueshëm, kufizimi i së drejtës për ankim në rastin e gjykimit të çështjeve penale nga gjykatat më të larta. Në rastet kur procedurat janë të lidhura dhe nuk mund të ndahen, ku disa ishin në kompetencë të gjykatave të shkallës së parë ndërsa të tjera në kompetencë të Gjykatës së Lartë, kompetente bëhej Gjykata e Lartë. Kjo vlente edhe për gjykimin e akuzave penale ndaj të pandehurve që nuk përfshihen në rrethin e subjekteve të përcaktuara shprehimisht në atë kohë, nga neni 141 i Kushtetutës. Ky lloj gjykimi bazohej në parimin e shkurtimit të afateve për zgjidhjen e këtyre çështjeve, duke siguruar një gjykim në shkallë të parë më të kualifikuar dhe më profesional. Në këtë rast garancitë kushtetuese që u ishin njohur një kategorie të caktuar funksionarësh publikë, zbatoheshin edhe në rastet e bashkimit të procedimeve edhe ndaj të pandehurve të tjerë. Edhe pse ky lloj gjykimi përbënte përjashtim nga rregulli i përgjithshëm i gjykimit penal, Gjykata e Lartë i shqyrton këto çështje si nga pikëpamja e faktit, ashtu dhe nga pikëpamja e interpretimit dhe zbatimit të ligjit material e procedural, duke respektuar standardet e një procesi të rregullt ligjor.

Megjithatë, vetë vendimi i mësipërm i Gjykatës Kushtetuese, doli pas reformës së vitit 2016, e cila tashmë e kishte ndryshuar përmbajtjen e nenit 141 të Kushtetutës, duke i njohur Gjykatës së Lartë vetëm kompetencën për njehsimin e praktikës gjyqësore dhe zhvillimin e së drejtës.⁹⁵⁷

956 Vendim nr.62, datë 4.11.2016 i Gjykatës Kushtetuese.

957 Ligj nr.76/2016 "Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 8417, datë 21.10.1998, "Kushtetuta e Shqipërisë".

Në planin krahasimor, duhet theksuar se ligjvënësi shqiptar, kishte qenë më i kujdesshem, duke parashikuar kriterin lidhës, në nenin 80, pika 2 të Kodi të Procedurës Penale, që u konsiderua si kushtetues, nga Gjykata Kushtetuese në vendimin e sipërcituar. Nga ana tjetër, në një rast të paraqitur përpara GJEDNJ, nga ana e kësaj të fundit u analizua edhe fakti nëse kemi apo jo shkelje të parimit të gjykatës së caktuar me ligj në rastin kur disa individë janë gjykuar nga ana e Gjykatës së Kasacionit së Mbretërisë së Belgjikës, si gjykatë me juridiksion fillestar. Ky gjykim kishte ardhur për arsye se të gjithë personat e tjerë u konsideruan si persona të lidhur në procedim me një ministër që sipas Kushtetutës ishte subjekt që gjykohej direkt nga gjykata më e lartë në vend. Aplikantët ngritën pretendimin se ata vetë do të gjykoreshin nga një gjykatë penale dhe jo nga Gjykata e Kasacionit së Mbretërisë, nëse nuk do ishte edhe ministri si i pandehur dhe se, përveç parashikimit Kushtetues që lidhej drejtpërdrejt me subjektin e posaçëm (ministrit në këtë rast), nuk ekzistonte asnjë parashikim që të përcaktonte shprehimisht se edhe personat e lidhur do të gjykoreshin nga ana e Gjykatës së Kasacionit. GJEDNJ në këtë rast gjeti shkelje duke u bazuar në faktin se për sa kohë që nuk kishte një ligj që të përcaktonte "rregullin e lidhjes" që kishte "shpikur" Gjykata e Kasacionit, atëherë nuk mund të ishte kjo e fundit kompetente. Rrjedhimisht sipas Gjykatës aplikantët nuk ishin gjykuar nga një gjykatë e caktuar me ligj.⁹⁵⁸

Siç mund të konstatohet dhe nga praktika e GJEDNJ-së, kufizimi i së drejtës për ankim, për shkak të gjykimit drejtëpërsëdrejti nga gjykata më e lartë në vend, përveç parashikimit në Kushtetutën e vendit, duhet të plotësohet nga legjislacioni në fuqi dhe për personat e tjerë që mund të konsiderohen si bashkëpunëtorë apo persona të lidhur me subjektin e posaçëm. Në mungesë të rregullimeve legjislative, boshllëku nuk mundet të plotësohet nga ana e gjykatave, nëpërmjet krijimit apo më saktë shpikjes së normave të reja.

Referuar nenit 135, pika 1 të Kushtetutës, rezulton se sistemi gjyqësor në Shqipëri, është i përbërë nga tre shkallë, gjykatat e shkallës së parë, të apelit dhe Gjykata e Lartë. Pra, ndryshe nga KEDNJ që kërkon vetëm shtimin e të paktën një shkallë gjyqësore apeli, në sistemin tonë të drejtësisë ekzistojnë tre shkallë gjykimi. Por, vetëm shkalla e dytë e gjykimit, gjykatat e apelit, kanë juridiksion të plotë, pra të shqyrtojnë çështjet në tërësinë e tyre, si duke vlerësuar mënyrën e interpretimit të ligjit, ashtu edhe vlerësimin e provave të paraqitura në gjykim. Kjo del qartë dhe nga përmbajtja e nenit 422 të Kodit të Procedurës Penale, sipas të cilit "Prokurori, i pandehuri dhe paditësi dhe i padituri civil kanë të drejtë të apelojnë vendimet e gjykatës së shkallës së parë". Pra, dispozita nuk parashikon kufizime, se përse mund të bëhet ankim.

Nga ana tjetër Gjykata e Lartë, nuk ka juridiksion të plotë për shqyrtimin e çështjes. Juridiksioni i saj kufizohet nga vetë Kushtetuta, e cila parashikon se "Gjykata e Lartë shqyrton çështje lidhur me kuptimin dhe zbatimin e ligjit për të siguruar njësimin ose zhvillimin e praktikës gjyqësore, sipas ligjit".⁹⁵⁹ Mbi këtë bazë, neni 432 i Kodit të Procedurës Penale parashikon se "1. Rekursi në Gjykatën e Lartë kundër vendimeve të gjykatës së apelit mund të bëhet për këto shkaqe: a) për mosrespektimin ose zbatimin e gabuar të ligjit material ose procedural, me rëndësi për njësimin ose zhvillimin e praktikës gjyqësore; b) për mosrespektimin ose zbatimin e gabuar të ligjit procedural me pasojë pavlefshmërinë e vendimit, pavlefshmërinë absolute të akteve ose papërdorshmërinë e provave; c) kur vendimi i ankimit vjen në kundërshtim me praktikën e Kolegjit Penal ose të Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë. 2. Kur e çmon të nevojshme, gjykata u kërkon palëve memorie me shkrim". Siç mund të konstatohet, shkaqet për të cilat ushtrohet rekurs në Gjykatën e Lartë, janë kufizuar vetëm në ngritjen e pretendimeve

përisë", të ndryshuar", neni 20.

958 GJEDNJ, Seksioni i dytë, çështja "Cowme dhe të tjerët kundër Belgjikës", aplikimet nr.32492/96, nr.32547/96, nr.32548/96, nr.33209/96 dhe nr.33210/96, datë 22.6.2000.

959 Kushtetuta, neni 141, pika 1.

që kanë të bëjnë me mënyrën e interpretimit të ligjit material dhe procedural nga gjykatat e zakonshme. Gjykata e Lartë, nuk është gjykatë fakti dhe nuk mundet që të marrë prova të reja, apo të rivlerësojë provat që janë administruar nga gjykatat më të ulta. Në rast se duhet që të merren prova të reja, ose ato nuk janë vlerësuar ato që ndodhen në dosje, Gjykata e Lartë duhet ta kthejë çështjen për rishqyrtim.⁹⁶⁰ Kushtetuta i garanton individit të drejtën për t'u ankuar të paktën një herë ndaj një vendimi gjyqësor të dhënë ndaj tij.⁹⁶¹

Njohja e së drejtës për ankim, mund të ilustruhet nëpërmjet një shembulli, që ka të bëjë me ushtrimin e kësaj të drejte nga ana e personave të gjykuar në mungesë. E drejta për ankim duhet të shihet e lidhur edhe me parashikimin e nenit 31 të Kushtetutës, dispozitë e cila përmban mundësinë që një person të zgjedhë vetë mbrojtës, ose t'i caktohet një kryesisht kur nuk ka mundësi financiare. Megjithatë parashikimi i dispozitës kushtetuese e lidh caktimin kryesisht të avokatit, me kërkesën e vetë të gjykuarit. Legjislacioni procedural penal, ndërkohë parashikon edhe caktimin e një mbrojtësi kryesisht në raset se personi nuk gjendet. Caktimi i këtij mbrojtësi kryesisht bëhet si në fazën e hetimeve paraprake ashtue dhe gjatë gjyqimit. Në këtë rast mund të lindë pyetja se ky avokat (mbrojtës) i caktuar nga shteti, çfarë të drejtash procedurale disponon, nëse i gëzon të gjitha, apo ka kufizime? Përgjigjia e kësaj pyetjeje prodhoi një jurisprudencë konfliktuale midis Gjykatës Kushtetuese dhe Gjykatës së Lartë, por edhe midis Gjykatës Kushtetuese dhe Kuvendit nga ana tjetër.

Debati midis gjykatave rrotullohej se si duhej që të kuptoheshin parashikimet e nenit 48 të Kodit të Procedurës Penale, dispozitë që siç ishte miratuar në vitin 1995, parashikonte se *"1. I pandehuri ka të drejtë të zgjedhë jo më shumë se dy mbrojtës. 2. Zgjedhja bëhet me deklarament të bërë para organit procedues ose me akt të dhënë mbrojtësit ose të dërguar atij rekomandë. 3. Zgjedhja e mbrojtësit për personin e ndaluar, të arrestuar ose të dënuar me burgim, derisa ky person nuk e ka bërë vetë zgjedhjen, mund të bëhet nga një i afërm i tij, në format e parashikuara nga paragrafi 2". Ndërkohë që pikat 1 dhe 2 të kësaj dispozitë parashikojnë të drejta për personin e pandehur për të pasur deri në dy mbrojtës dhe mënyrën e caktimit të tyre, pika 3 e kësaj dispozitë parashikon mundësinë e caktimit të mbrojtësit nga familjarët. Por leximi "normal" i dispozitës tregon se ky caktim i mbrojtësit nga familjarët bëhet në kushte specifike dhe konkretisht kur personi ishte i ndaluar, i arrestuar ose i dënuar me burgim dhe vetëm derisa ky person nuk e ka bërë vetë zgjedhjen. Siç mund të konstatohet këto dispozita nuk bëjnë fjalë për personat që ndodhen në arrati dhe që gjykohen në mungesë.*

Nga ana tjetër neni 410 i Kodit të Procedurës Penale, siç ishte miratuar në vitin 1995, parashikonte se *"1. I pandehuri mund të bëjë ankim vetë ose nëpërmjet mbrojtësit të tij. Kujdestari i të pandehurit mund të bëjë çdo ankim që i takon të pandehurit. 2. Kundër vendimit të dhënë në mungesë, mbrojtësi mund të bëjë ankim vetëm kur është i pajisur me një akt përfaqësimi të lëshuar në format e parashikuara nga ligji. 3. I pandehuri mund ta tërheqë ankimin e bërë nga mbrojtësi i tij, por kur ai nuk ka zotësinë juridike për të vepruar duhet të merret edhe pëlqimi i kujdestarit. 4. Ankimi i të pandehurit kundër dënimit penal ose pafajësisë i shtrin efektet e veta edhe në pjesën e vendimit që cakton detyrimin për kthimin e pasurisë, shpërblimin e dëmit dhe pagimin e shpenzimeve procedurale". Duke u fokusuar në pikën 2 të kësaj dispozitë rezultoi se mbrojtësi mund të bënte ankim, ndaj vendimeve të gjykatave më të ulta në gjykatat më të larta, vetëm nëse ishte pajisur me akt përfaqësimi të lëshuar në formën e parashikuara nga ky ligj.*

Në këtë rast pyetja që lind ishte nëse mbrojtësi që ishte caktuar me prokurë nga familjarët, do të kishte të drejtë që të bënte ankim? Ky debat u shtri edhe për mbrojtësit e caktuar kryesisht, megjithëse të dyja dispozitat nuk bënin fjalë për këtë lloj "mbrojtësi". Debati ka fillues në një vendimarrje të Gjykatës së Lartë, e cila fillimisht mbajti qëndrimin, duke unifikuar praktikën gjyqësore se: *"Ndryshe nga ç'arsyeton gjykata e apelit Durrës në rastin*

960 Vendimi nr.25, datë 30.7.2003 i Gjykatës Kushtetuese.

961 Vendimi nr.62, datë 4.11.2016 i Gjykatës Kushtetuese.

në gjykim përderisa organi procedues dhe gjykata në të gjitha fazat, të pandehurit të mitur, në mungesë i kanë caktuar kryesisht me vendim, avokatin mbrojtës A.K. Duke u caktuar avokati si përfaqësues i të pandehurit me vendim të Gjykatës nuk është e nevojshme që ai të pajiset me akt përfaqësimi tjetër nga vetë i pandehuri apo të afërmit për të apeluar vendimin e dënimit të tij nga gjykata e shkallës së parë. Të pandehurit të mitur dhe aq më tepër në mungesë, garancia e sipërme buron dhe nga nenet 1 dhe 6 të Kodit Pr. Penale dhe Nr. 17, 28 dhe 31 të Kushtetutës, të cilat janë në përputhje dhe me Konventen Europiane për të Drejtat e të Miturve. Detyrimi ligjor i parashikuar nga neni 410/2 i Kodit Pr. Penale që kundër vendimit të dhënë në mungesë, mbrojtësi mund të bëjë ankim vetëm kur është i pajisur me një akt përfaqësimi; duhet të kuptohet për mungesën dhe largimin e vullnetshëm të pandehurit, të parashikuar nga neni 352 të Kodit Pr. Penale⁹⁶²

Mesa duket, vetë trupa e Gjykatës së Lartë e kuptoi gabimin e saj, dhe më vonë e ndryshoi këtë qëndrim, duke u shprehur se "Sa më sipër gjen shprehje edhe në nenin 410/1 të K.P.P. kur përcaktohet se kundër vendimit gjyqësor i pandehuri mund të bëjë ankim vetë, ose nëpërmjet mbrojtësit të tij. Ndërsa, në rastin e gjykimit në mungesë, sipas paragrafit të dytë të këtij neni, kur i pandehuri nuk e ushtron vetë të drejtën e ankimit, këtë të drejtë ligji 'ja' njej vetëm mbrojtësit të autorizuar posaçërisht për ushtrimin e saj. Autorizimi kërkohet të jetë "një akt përfaqësimi i lëshuar në format e kërkuara nga ligji". Pra ky akt, duhet të lëshohet personalisht nga vetë i pandehuri, vullneti i të cilit vërtetohet sipas rastit nga noteri ose organi që njej ligji, dhe në të duhet të delegohet shprehimisht e drejta e ankimit ndaj vendimit gjyqësor. Në gjykimin e çështjes, i pandehuri A.G.J. pasi është deklaruar në mungesë, është përfaqësuar me një mbrojtës të caktuar kryesisht nga organi procedues dhe jo nga një mbrojtës i zgjedhur prej tij.

Aplikimi i kësaj të drejtë se ankimit kundër vendimit të Gjykatës së shkallës së parë prej mbrojtësit të caktuar kryesisht nga organi procedues, sikurse është pranuar në gjykimin e të pandehurit A.G.J., mohon të drejtën e të pandehurit për të ushtruar ose jo ankim ndaj vendimit të Gjykatës, mbrojtësi që ka bërë ankimin, nuk është zgjedhur apo pranuar prej tij. Mbrojtja kryesisht, presupozon garantimin e një procedimi dhe gjykimi të drejtë, respektimin e të drejtave dhe lirive të të pandehurit në procesin penal, por kursesi, disponimin tërësor mbi të drejtat që atij i njej ligji. Vetëm në rastin kur një i pandehur është nën kujdestari, ligji parashikon që kujdestari ka të drejtë të bëjë çdo ankim që i takon të pandehurit, ndërsa në rastet e tjera, askush nuk mund të legjitimohet, pa patur pëlqimin e të pandehurit.

Kolegjet e Bashkuara çmojnë se në gjykimin në shkallë të parë, për shkak të garantimit të të drejtave të pandehurit në procesin penal, mbrojtësi i caktuar kryesisht merr të gjitha atributet e të pandehurit që gjykohet në mungesë dhe legjitimohet për bërjen e kërkesave dhe kundërshtimeve që lidhen me atë fazë gjykimi. Me dhënien e vendimit, mbrojtësi përfundon së qeni palë në gjykim e për pasojë, nuk gëzon më të drejtat që ligji ju njej palëve në procesin penal. Ushtrimi i ankimit në gjykatën e Apelit nga mbrojtësi i të gjykuarit A.G.J., është bërë në kapërcim të të drejtave që i njej ligji në këtë fazë të procedimit".⁹⁶³

Pavarësisht se kjo vendimmarrjeje mbeti e pacënuar, një tjetër vendim i njejtë i Gjykatës së Lartë,⁹⁶⁴ nëpërmjet ankimit individual, u kundërshtua në Gjykatën Kushtetuese, e cila u shpreh se "Gjykata Kushtetuese çmon se akti i përfaqësimit është bërë sipas kërkesave të ligjit në bazë të neneve 48 dhe 410/2 të Kodit të Procedurës Penale. Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë, kanë interpretuar gabim ligjin, duke shkelur një të drejtë themelore të qytetarëve dhe njëkohësisht, kanë zhvilluar një proces të parregullt gjyqësor. Mbrojtësi i të pandehurit që gjykohet në mungesë, i caktuar sipas kërkesave të ligjit gëzon të gjitha të drejtat e mbrojtësit në një mbrojtje të detyrueshme, përfshirë dhe të drejtën e ankimit ndaj vendimit të gjykatës.

Në kundërshtim nga sa arsyetojnë Kolegjet e Bashkuara në vendim, e drejta e ankimit

962 Vendimi nr.30, datë 28.1.1999 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

963 Vendimi nr.354, datë 28.7.1999 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

964 Vendimi nr.386, datë 29.7.1999 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

ndaj vendimit të gjykatës nuk është një e drejtë ekskluzive, që i takon vetëm të pandehurit, siç është e drejta për të pranuar ose jo veprën penale, për të bërë ose mos bërë deklarime etj. Sipas ligjit, e drejta e ankimit i takon edhe mbrojtësit si një nga kushtet për realizimin e plotë të mbrojtjes. Në këtë vështrim, është i gabuar arsyetimi që bëjnë Kolegjet e Bashkuara se aplikimi i të drejtës së ankimit nga mbrojtësi i zgjedhur nga të afërmit e të pandehurve, mohon të drejtën e këtyre të fundit për të ushtruar ose jo ankim ndaj vendimit të gjykatës, sepse mbrojtësi nuk është zgjedhur ose pranuar nga vetë të pandehurit. Por, t'i mohosh mbrojtësit ankimin kur këtë të drejtë ia njej ligji, do të thotë të mos sigurosh mbrojtjen e të pandehurit. E drejta e ankimit ndaj vendimit të fajësisë, si pjesë e së drejtës së mbrojtjes, është në favor të të pandehurit dhe jo në disfavor të tij, prandaj mosushtrimi i saj çënon të drejtat ligjore të të pandehurit.

Përcaktimi në vendimin e Kolegjeve të Bashkuara se mbrojtësi i zgjedhur nga të afërmit e të pandehurve nuk legjitimohet në bërjen e ankimit ndaj vendimit të gjykatës, çënon parimin kushtetues të mbrojtjes në procesin penal. Para një fakti të tillë dhe për të përligjur sadopak vendimin, arsyetohet se i pandehuri në mungesë nuk humbet të drejtën e ankimit vetëm se duhet të realizojë këtë të drejtë duke kërkuar fillimisht rivendosjen në afat të ankimit. Një arsyetim i tillë, është i pabazuar sepse konfondon të drejtën e ankimit me të drejtën për të kërkuar rivendosjen e afatit të humbur për të bërë ankim. Nga ana tjetër, ai është kontradiktor dhe alogjik, sepse pranon të drejtën e ankimit, por nuk përcakton zgjidhjen praktike dhe ligjore të saj. I pandehuri që gjykohet në mungesë nuk realizon dot vetë as të drejtën e ankimit dhe as atë të rivendosjes në afat, prandaj ligji, në zbatim të parimit kushtetues, ngarkon me këtë detyrë dhe njëkohësisht i jep të drejtë mbrojtësit të caktuar në një nga format e parashikuara në ligj. Të pranosh që i pandehuri që gjykohet në mungesë mund ta realizojë të drejtën e ankimit nëpërmjet rivendosjes në afat, kur ligji i ka garantuar të drejtën e ankimit nga mbrojtësi i zgjedhur nga të afërmit e tij, do të thotë që në fakt të mohosh të drejtën e mbrojtjes, ta reduktosh procesin gjyqësor vetëm në shkallë të parë, gjë që e bën atë të parregullt.

...

Caktimi i mbrojtësit në mënyrat dhe kriteret e parashikuara nga ligji, përfshirë dhe mbrojtësin e caktuar kryesisht dhe njëkohësisht, e drejta e tyre për të bërë ankim ndaj vendimit të gjykatës, ka për qëllim respektimin e procesit të rregullt ligjor në të gjitha shkallët e gjykimit, siç përcaktohet edhe në nenin 2/2 të Protokollit nr.7 të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut dhe nenit 14/5 të Paktit Nërkombëtar për të Drejtat civile dhe politike.

Vendimi i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë, për moslegjitimimin e mbrojtësit të zgjedhur nga të afërmit e të pandehurve, është i pabazuar edhe për shkak të inkonsekuencës së tij. Kështu, pranohet që mbrojtësi nuk legjitimohet të bëjë ankim ndaj vendimit të gjykatës, por nuk përmendet fare nëse ai ka të drejtë të marrë pjesë në gjykimin e çështjes në shkallë të parë ose në hetimet paraprake. Një qëndrim i tillë, është kontradiktor, sepse në rast se mbrojtësi i caktuar nga të afërmit e të pandehurve nuk do të legjitimohej për arsyet e përmendura në vendimin e Kolegjeve të Bashkuara, atëherë ky moslegjitimim i shtrin efektet që nga fillimi dhe jo vetëm për ankimin ndaj vendimit të gjykatës".⁹⁶⁵

Arsyetimi i mësipërm i Gjykatës Kushtetuese, bazohet në argumentat se së pari, e drejta për të bërë ankim, nuk është një e drejtë ekskluzive e personit që po gjykohet, por i takon dhe avokatit si pjesë e strategjisë së tij mbrojtëse. Së dyti, mos ushtrimi i së drejtës për ankim do të krijonte pabarazi midis subjekteve të procedimit penal, ku prokurori e ka këtë të drejtë, ndërsa avokati i personit që po gjykohet jo. E treta, mbrojtësi i caktuar me prokurë nga familjarët konsiderohet i pajisur me të gjitha tagrat e përfaqësimit. Për rrjedhojë mohimi i së drejtës për ankim, e bën procesin gjyqësor të parregullt.

Në fakt, siç e cituam më sipër, neni 48 në pikën 3 të tij, parashikonte mundësinë e

965 Vendimi nr.17, datë 17.4.2000 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimet nr.48, datë 28.7.2000; nr.77, datë 8.11.2000; nr.53, datë 27.6.2001; nr.17, datë 8.5.2003 të Gjykatës Kushtetuese.

zgjedhjes së mbrojtësit nga familjarët vetëm në rastin ishte personi ishte i ndaluar, i arrestuar ose i dënuar me burgim. Qartazi, dispozita nuk parashikon mundësinë që familjarët të caktojnë një mbrojtës për individin që nuk gjendet. Duke e shtrirë këtë të drejtë edhe për këtë kategori të gjykuarish, Gjykata Kushtetuese, mesa duket ka përdorur metodën e interpretimit evolutiv apo normë-krijues, duke ndryshuar kuptimin e normës juridike. Largimi i Gjykatës Kushtetuese nga metodat "tekstualiste" të interpretimit të së drejtës, do të sillte pasoja për të drejtat dhe liritë themelore të personave që po gjykohen në mungesë, duke cënuar në fakt të drejtën e tyre për ankim.

Qasjes së mësipërme të Gjykatës Kushtetuese, Gjykata e Lartë tentoi që t'i rezistonte pasi në rigjykim, mbajti qëndrimin se "Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë çmojnë se procesi i gjykimit të kësaj çështjeje është zhvilluar rregullisht, duke u zbatuar drejt dispozitat e ligjit procedural, ashtu siç i kupton dhe interpreton ato Gjykata e Lartë.

Edhe në këtë rishqyrtim të çështjes, të imponuar prej vendimit të Gjykatës Kushtetuese dhe të marrë pa pasur ankuesit legjitimitet për ta vënë çështjen në lëvizje, Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë vazhdojnë t'i qëndrojnë mënyrës së mëparshme të interpretimit të normave procedurale penale, që kanë lidhje me çështjen, duke konkluduar përsëri e përfundimisht, edhe me argumenta të reja e me të plota, se:

Mbrojtësi i caktuar kryesisht nga gjykata ose i zgjedhur nga të afërmit e të pandehurit, për të marrë pjesë në gjykimin që zhvillohet në mungesë të të pandehurit për të mbrojtur interesat e tij, nuk është person i legjitimuar nga normat e ligjit procedural penal në fuqi për të bërë ankim kundër vendimit të dhënë në mungesë të të pandehurit. Ai legjitimohet vetëm në qoftë se është pajisur me një prokurë të posacme të lëshuar nga vetë i pandehuri e të vërtetuar rregullisht sipas ligjit".⁹⁶⁶

Megjithëse koha do të tregojë që qëndrimi i Gjykatës së Lartë ishte më i saktë, nuk pajtohem me moszbatimin prej saj të qëndrimit të Gjykatës Kushtetuese. Sipas sistemit juridik që Shqipëria ka përzgjedhur, vendimet e Gjykatës Kushtetuese janë përfundimtare dhe detyruese për organet e tjera, duke përfshirë në këtë rast edhe Gjykatën e Lartë.

Në mënyrë të kuptueshme, vendimmarrja e mësipërme e Gjykatës së Lartë, u shfuqizua nga Gjykata Kushtetuese, e cila mbajti qëndrimin se "Në parim vendimet e dhëna nga Gjykata Kushtetuese kanë autoritetin absolut të gjësë së gjykuar dhe prodhojnë efekte "erga omnes", pra për të gjithë. Në rastin konkret, çështja që trajton të drejtën e avokatit për të bërë ankim, si përfaqësues i të gjykuarit në mungesë, i caktuar kryesisht ose nga familjarët e të pandehurit, është zgjidhur njëherë e përgjithmonë në mënyrë definitive dhe sipas parimit "res judicata" ajo nuk mund të rishikohet përsëri në të ardhmen. Pikërisht, zgjidhjen përfundimtare, kjo çështje e ka marrë tashmë me vendimin nr.17, datë 17.04.2000 të Gjykatës Kushtetuese, sipas të cilit: "Caktimi i mbrojtësit në mënyrat dhe kriteret e parashikuara nga ligji, përfshirë dhe mbrojtësin e caktuar kryesisht dhe njëkohësisht e drejta e tyre për të bërë ankim ndaj vendimit të gjykatës, ka për qëllim respektimin e procesit të rregullt ligjor në të gjitha shkallët e gjykimit, siç përcaktohet edhe në nenin 2/2 të Protokollit nr.7 të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut dhe në nenin 14/5 të Paktit Ndërkombëtar për të drejtat civile dhe politike".

Pretendimi tjetër i kërkuarve që lidhet me moszbatimin e vendimeve të Gjykatës Kushtetuese nga ana e Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë, që sigurisht përbën dhe thelbin e këtij vendimi, kërkon kryerjen e një analize të kujdesshme, me qëllim arritjen e përfundimeve dhe të konkluzioneve kushtetuese. Për këtë arsye, shqyrtimi nga Gjykata Kushtetuese i të njëjtës çështje, ndërmjet palëve të njëjta në proces që përmban një pretendim të ri për antikushtetutshmëri, nuk përbën gjë të gjykuar.

Zbatimi i detyrueshëm i vendimeve të Gjykatës Kushtetuese është i garantuar në Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë, e cila në nenin 132 dhe 145 të saj sanksionon shprehimisht

këtë koncept kushtetues. Vendimet e Gjykatës Kushtetuese kanë fuqi detyruese të përgjithshme dhe janë përfundimtare. Ato përbëjnë jurisprudencë kushtetuese dhe për rrjedhojë kanë efektet e forcës së ligjit.

Gjykata Kushtetuese vepron si ligjvënës negativ, pasi duke shfuqizuar një normë, vendimi i saj merr fuqi të përgjithshme si çdo ligj shfuqizues. Asnjë organ tjetër, me përjashtim të vetë Gjykatës Kushtetuese (dhe kjo lidhet me ndryshimin e praktikës, apo rishikimin e kushtetutës), nuk ka të drejtë të vërë në diskutim vendimet e saj dhe aq më tepër të mos pranojë t'i zbatojë ato. Lënia në vlerësimin e organeve të tjera të vendimeve kushtetuese krijon precedentin e rrezikshëm për t'i mohuar këtij organi funksionin e garantit të Kushtetutës. Roli i Gjykatës Kushtetuese qëndron pikërisht në fuqinë detyruese të vendimeve të saj. Formulimi që i ka dhënë Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë fuqisë detyruese të vendimeve të Gjykatës Kushtetuese është e vetmja mënyrë e pranueshme për zgjidhjen e drejtë dhe përfundimtare të çështjeve me natyrë kushtetuese dhe ka të bëjë me autoritetin e këtij organi.

...

Në çështjen që lidhet me vendimin nr.17, datë 17.04.2000, Gjykata Kushtetuese ka shqyrtuar kërkesën e individit për shkeljen e të drejtave themelore dhe ka arsyetuar në vendimin e saj se është shkelur një parim mjaft i rëndësishëm kushtetues, pra e drejta e mbrojtjes. Vetë pohimi që bën Gjykata Kushtetuese se në çështjen konkrete është shkelur një parim kushtetues do të thotë se është rrjedhojë e konstatimit dhe e një analize të kujdesshme të zbërthimit të dispozitës kushtetuese që sanksionon të drejtën e mbrojtjes. Ky konkluzion i Gjykatës Kushtetuese, i nxjerrë mbi interpretimin që ajo i bën të drejtës së mbrojtjes në konceptin dhe frymën e Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë dhe të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut për çështjen konkrete, për Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë dhe për jurisprudencën kushtetuese, është një interpretim përfundimtar.

...

Nisur nga argumentat e parashtruara më lart, Gjykata Kushtetuese arrin në përfundimin se Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë, duke mos zbatuar vendimin nr.17, datë 17.04.2000, kanë shkelur Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë, shkelje e cila në çështjen konkrete ka ndikuar drejtpërdrejt në mohimin e të drejtës së mbrojtjes dhe të drejtës për gjykim, duke mos i garantuar individëve të drejtën për një proces të rregullt ligjor⁹⁶⁷.

Në vijim, Kuvendi tentoi ta zgjidhë këtë mosmarrëveshje midis këtyre dy instancave të larta të sistemit të drejtësisë, duke ndërhyrë në Kodin e Procedurës Penale nëpërmjet ligjit nr.8813, datë 13.6.2002, i cili në nenin 50 parashikoi se "Në nenin 410, në pikën 2 pas fjalës "lëshuar" shtohen fjalët "nga i pandehuri".

Norma e mësipërme u bë menjëherë objekt shqyrtimi kushtetues dhe Gjykata Kushtetuese mbajti qëndrimin se "Në shqyrtimin e kësaj çështje, Gjykata Kushtetuese niset nga qëllimi që të garantojë realisht të drejtat dhe liritë themelore të parashikuara në Kushtetutë dhe si të tilla dhe vendosjen e konsolidimin e një sistemi ligjor të përshtatshëm dhe të aftë për t'i mbrojtur ato nga çdo cenim real apo potencial.

Me këtë rast, ajo vë në dukje se nuk mund të bëhet fjalë për garantim të të drejtave e lirive themelore të individit, nëpërmjet një procesi të rregullt ligjor, kur ky proces bazohet në një akt normativ me përmbajtje antikushtetuese, siç është edhe neni 410/2 i Kodit të Procedurës Penale me plotësimet që i janë bërë me ligjin nr.8813, datë 13.6.2002 dhe konkretisht me shtesën në të të fjalëve "... nga i pandehuri". Ky plotësim, i cili në vetvetë rezulton të jetë i panevojshëm, sepse pa të ky paragraf është i kuptueshëm dhe i zbatueshëm në lidhje dhe me dispozita të tjera të ligjit, shkel të drejtat e individit për një proces të rregullt ligjor, nëpërmjet të drejtës për t'u mbrojtur dhe të drejtës për gjykim të çështjes në të gjitha shkallët, të garantuara nga nenet 31/ç e 42 të Kushtetutës dhe nenet 6 e 13 të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut.

967 Vendimi nr.5, datë 7.2.2001 i Gjykatës Kushtetuese.

Gjykata Kushtetuese çmon se antikushtetutshmëria në paragrafin e dytë të nenit 410 të Kodit të Procedurës Penale konsiston në disa drejtime, të cilat evidentohen nga krahasimi i përmbajtjes së tij me dispozitat e Kushtetutës dhe të akteve ndërkombëtare.

1. Shtesa në këtë paragraf vjen në kundërshtim me parimin kushtetues të mbrojtjes në procesin penal. Para këtij ndryshimi, pika 2 e nenit 410 kishte këtë përmbajtje: "Kundër vendimit të dhënë në mungesë, mbrojtësi mund të bëjë ankim vetëm kur është i pajisur me një akt përfaqësimi të lëshuar në format e parashikuara nga ligji". Me plotësimin që i është bërë këtij paragrafi, duke shtuar pas fjalës "lëshuar", fjalët "nga i pandehuri", mohohet e drejta e mbrojtësit për të bërë ankim dhe për të marrë pjesë në gjykim në një shkallë më të lartë po qe se ai nuk është pajisur me akt përfaqësimi të lëshuar nga i pandehuri. Në këtë mënyrë, cenohet e drejta e ankimit dhe e mbrojtjes për vetë të pandehurin, gjë që vjen në kundërshtim me përmbajtjen e nenit 17 të Kushtetutës, sepse kufizimi prek thelbin e së drejtës dhe tejkalon kufizimet e parashikuara në Konventën Europiane për të Drejtat e Njeriut. Prekja e thelbit të së drejtës së ankimit dhe mohimi i saj, konsiston në faktin se i gjykuari në mungesë që i fshihet drejtësisë, është në pamundësi të pajisë mbrojtësin me akt përfaqësimi të lëshuar prej tij në format e parashikuara nga ligji, pra efektivisht të mos ushtrojë të drejtën e ankimit.

...

Me ndryshimin që i është bërë nenit 410/2 të Kodit të Procedurës Penale, Gjykata Kushtetuese, thekson se çdo përpjekje e gjykatave të sistemit gjyqësor për të zhvilluar një proces të rregullt ligjor dhe respektuar të drejtën e ankimit dhe të mbrojtjes, do të ishte pa asnjë efekt, nëqoftëse ligji ku mbështeten vendimet e tyre nuk lejon ushtrimin e një të drejte të tillë. Si rrjedhojë ai ka përmbajtje antikushtetuese. Në zhvillimin e një procesi të rregullt ligjor, rëndësi vendimtare ka saktësia dhe drejtësia e ligjeve materiale e procedurale në të cilat mbështetet gjykata për të shqyrtuar dhe zgjidhur çështjen.

...

Nga ana tjetër, për t'i qëndruar konsekuent ndryshimit të bërë në paragrafin e dytë të nenit 410 të Kodit të Procedurës Penale, organi ligjvënës duhej të harmonizonte me të edhe pikën 3 të nenit 48 të këtij Kodi, sipas të cilës, zgjedhja e mbrojtësit për personin e ndaluar, të arrestuar ose të dënuar me burgim, derisa ky person nuk e ka bërë vetë zgjedhjen, mund të bëhet nga një i afërm i tij në format e parashikuara në paragrafin e dytë të këtij neni. Po të bëhet krahasimi i përmbajtjes së këtyre neneve të të njëjtit ligj, del se sipas nenit 48, mbrojtësi mund të caktohet jo vetëm nga i pandehuri, por edhe nga të afërmit e tij, por për të bërë ankim ndaj vendimit të dhënë në mungesë të të pandehurit, sipas nenit 410/2, kërkohet akti i përfaqësimit i lëshuar nga ky i fundit. Caktimi i mbrojtësit në procesin penal në kushtet dhe mënyrat e parashikuara në ligj, përfshirë dhe atë të caktuar kryesisht nga gjykata, nuk ka për qëllim vetëm pjesëmarrjen e tij në një shkallë të gjykimit, por ndjekjen e çështjes nëpërmjet ushtrimit të së drejtës së ankimit dhe pjesëmarrjes në të, deri në instancën më të lartë gjyqësore, për të mbrojtur plotësisht të drejtat e të pandehurit në një proces të rregullt ligjor. Duke pasur caktimi i mbrojtësit këtë qëllim ligjor e kushtetues, del se përmbajtja e nenit 410/2 vjen ndesh me të e për rrjedhojë, ka karakter antikushtetues.

...

2. Ndryshimi i pikës 2 të nenit 410 të Kodit të Procedurës Penale bëhet nga Kuvendi, pasi Gjykata Kushtetuese me vendimet e saj nr.17, datë 17.04.2000 dhe nr.5, datë 7.2.2001, ka shfuqizuar si antikushtetuese dy vendime të Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë, përkatësisht atë me nr.386, datë 29.7.1999 dhe nr.371, datë 21.10.2000, për shkak të procesit të parregullt ligjor dhe shkelje të parimeve kushtetuese që garantojnë liritë dhe të drejtat e individit.

...

Nga paraqitja shkurtimisht e argumenteve të këtyre vendimeve del qartë se Gjykata Kushtetuese duke interpretuar përmbajtjen e neneve 410/2 e 48 të Kodit të Procedurës Penale, në përputhje me Kushtetutën, Konventën Europiane për të Drejtat e Njeriut dhe akte të tjera

ndërkombëtare, u ka dhënë këtyre dispozitave një kuptim të caktuar në mënyrë që me zbatimin e tyre të sigurohet mbrojtja e të drejtave themelore.

Pikërisht këto vendime të Gjykatës Kushtetuese, të cilat janë përfundimtare, të formës së prerë dhe të detyrueshme për zbatim, nuk janë mbajtur parasysh nga Kuvendi me rastin e ndryshimit që i ka bërë nenit 410/2 të Kodit të Procedurës Penale. Natyrisht, që Kuvendi, si organ ligjvënës, ka kompetencën dhe vullnetin e lirë të bëjë ndryshime e plotësime në ligj, por me kusht që ato të mos vijnë ndesh me Kushtetutën dhe me marrëveshjet ndërkombëtare të ratifikuara. Vendimet e Gjykatës Kushtetuese, në përgjithësi dhe ato të cituara më lart në veçanti, janë mbështetur në Kushtetutë dhe në marrëveshjet ndërkombëtare të ratifikuara nga Republika e Shqipërisë, prandaj Kuvendi nuk duhej të vepronte në kundërshtim me to.

Në rast se organi ligjvënës e konsideronte të paplotë ose të paqartë përmbajtjen e nenit 410/2 dhe ishte i mendimit se ajo duhej sqaruar më tej për të siguruar një zbatim të drejtë e unik, duhej të tregonte kujdesin e duhur që ndryshimet të prireshin nga gjetja e mjeteve e mënyrave për t'i garantuar të akuzuarit që gjykohej në mungesë, të drejtën e ankimit dhe atë të mbrojtjes".⁹⁶⁸

Megjithatë edhe me qëndrimin e fundit të Gjykatës Kushtetuese, çështja mori zgjidhje përfundimtare, në realitet filloi të rezultonte që persona që kapeshin shumë kohë më vonë se ishte zhvilluar procesi ndaj tyre, praktikisht nuk kishin më mundësi që të mbroheshin pasi për shkak të mbrojtësve të caktuar kryesisht, apo të zgjedhur nga familjarët, ishin shteruar të gjitha mjetet ankimore. Shpesh herë mbrojtja e realizuar kryesisht dhe ankimet përkatëse kishin qenë edhe formale. Për këtë arsye, Gjykata e Lartë, e risolli edhe njëherë këtë çështje në rishqyrtim, duke kërkuar tashmë shfuqizimin e nenit 410 të Kodit të Procedurës Penale, si antikushtetues. Ndodhur në këtë situatë, me vendimmarrjen e saj të vitit 2010, Gjykata Kushtetuese e korrigjoi sjelljen e saj të mëparshme duke mbajtur qëndrimin se "35. Parimi i shtetit të së drejtës i sanksionuar në Kushtetutë nënkupton rregullin e vazhdimësisë së jurisprudencës. Megjithatë është e pranueshme që jurisprudenca kushtetuese të evoluojë, duke synuar rritjen e standardeve kushtetuese. Pra, çdo ndryshim i precedentëve të Gjykatës Kushtetuese ose korrigjimi i doktrinës zyrtare kushtetuese mund të bëhet vetëm për arsye të rëndësishme, sidomos për ta harmonizuar atë me praktikën e Gjykatës Europiane.

Nevoja për të riinterpretuar disa formulime të doktrinës kushtetuese mund të lindë edhe në funksion të zgjerimit të hapësirave, në përputhje me konceptet kushtetuese dhe të Konventës Europiane.

36. Në aspektin kushtetues është e palejueshme dhe e pamundur që doktrina kushtetuese zyrtare të interpretohet ose të riinterpretohet në një mënyrë të tillë që të ndryshojë sistemin e vlerave të sanksionuara në Kushtetutë, që të mohojë pajtueshmërinë e tyre, që të reduktojë garancitë mbrojtëse të epërsisë së saj në sistemin juridik, që të mohojë konceptimin e kushtetutës si një akt i vetëm dhe harmonik, që të reduktojë garancitë e të drejtave dhe lirive të individit të sanksionuara në kushtetutë dhe që të ndryshojë modelin e ndarjes së pushteteve (vendim i Gjykatës Kushtetuese të Lituanisë datë 28 Mars 2006).

37. Thënë sa më lart, Gjykata vlerëson se duhet të riinterpretojë praktikën e saj në lidhje me gjykimin në mungesë dhe sidomos në lidhje me të drejtën e të gjykuarit në mungesë, për t'u rivendosur në afat për të ankimuar vendimin e dhënë. Këtë mision gjykata e vlerëson se mund ta bëjë nëpërmjet interpretimit pajtues të dispozitave konkrete objekt shqyrtimi me Kushtetutën dhe me praktikën e Gjykatës Europiane, e cila ka vendosur disa detyrime rreth problematikës që ka të bëjë me gjykimin në mungesë.

38. Gjykata Kushtetuese e çmon me vend, që në përputhje me nenin 124 të Kushtetutës të bëjë një interpretim të nenit 33 të Kushtetutës, si edhe të pajtueshmërisë me të të neneve të K.Pr.P., për të cilat gjykata referuese ka paraqitur ankim me këtë dispozitë.

Pika 2 e nenit 33 të Kushtetutës përcakton se personat që i fshihen drejtësisë humbasin

968 Vendimi nr.15, datë 17.4.2003 i Gjykatës Kushtetuese.

të drejtën për t'u dëgjuar nga gjykata. Në këtë kuptim Kushtetuta ka bërë një zgjedhje që ligjëron gjykimin e të pandehurit në mungesë kur plotësohen disa kushte, për të cilat në jurisprudencën e kësaj Gjykatë dhe në praktikën gjyqësore kanë ekzistuar interpretime e qëndrime relativisht të ndryshme. Edhe për këtë arsye Gjykata Kushtetuese e çmon të nevojshme që, për të siguruar standardet kushtetuese, duhet reflektuar duke u bazuar edhe në praktikën e GJEDNJ-së. Në radhë të parë është e domosdoshme që i pandehuri duhet ketë dijeni në se ndaj tij ka filluar një proces penal dhe, në radhë të dytë, ky duhet të heqë dorë vullnetarisht nga pjesëmarrja në të. Gjykata arrin në këtë përfundim, për arsye se heqja dorë nënkupton një akt vullneti nga ana e të pandehurit, që siç është pranuar nga teoria e së drejtës penale, për të pasur një akt vullnetar duhet të ketë në radhë të parë një proces të brendshëm të perceptimit të realitetit nga ana e të pandehurit dhe më pas një proces të brendshëm vendimmarrjeje prej tij. Gjykata vlerëson se në të njëjtën mënyrë në këtë aspekt duhet kuptuar dhe përmbajtja e nenit 147/2 i K.Pr.P., në të cilin thuhet: "Në qoftë se është dhënë vendimi në mungesë, i pandehuri mund të kërkojë rivendosjen në afat për të bërë ankim kur provon se nuk ka pasur dijeni për vendimin."

...

44. Gjykata çmon se e drejta e të pandehurit për të marrë pjesë në gjykim, si dhe për të zgjedhur përfaqësuesit ligjorë është një e drejtë kushtetuese vetjake, e cila nuk mund të transferohet te familjarët. Po ashtu, parashikimi në nenin 48/3 për mundësinë e familjarëve për të pajisur me prokurë mbrojtësin e të pandehurit nuk nënkupton transferimin e të drejtës për të zgjedhur mbrojtësin nga i pandehuri te familjarët, por nënkupton edhe ushtrimin e vullnetit të këtij të pandehurit, nëpërmjet familjarëve. Me fjalë të tjera, i pandehuri e ushtron këtë të drejtë vetjake nëpërmjet familjarëve të tij, të cilët kanë mundësinë objektive për të kontaktuar me avokatë, në mënyrë që këta të fundit të shqyrtojnë mundësinë për të marrë cilësinë e mbrojtësit ligjor të të pandehurit. Në këto kushte, në qoftë se ka mospërputhje ndërmjet vullnetit të të pandehurit dhe vullnetit të familjarëve të tij, që kanë keqinterpretuar vullnetin e të pandehurit ose kanë pasur një vullnet të ndryshëm për mbrojtësin ligjor, duhet të mbizotërojë vullneti i të pandehurit, i cili në çdo rast mund të refuzojë ose shkarkojë mbrojtësin e zgjedhur nga familjarët.

...

47. Sa më lart, konform praktikës së Gjykatës Europiane, Gjykata Kushtetuese çmon se kërkesa e paraqitur nga Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë nuk duhet pranuar sepse edhe ashtu siç janë formuluar dy paragrafët e dispozitave të kontestuara, po qe se interpretohen në këtë mënyrë, shmanget mundësia e dykuptimësisë së tyre".⁹⁶⁹

Bazuar në qëndrimin e ri të Gjykatës Kushtetuese, Gjykata e Lartë, unifikoi praktikën gjyqësore, duke arsyetuar se "E drejta e të pandehurit për të marrë pjesë në gjykim, si dhe për të zgjedhur përfaqësuesit ligjorë është një e drejtë kushtetuese vetjake, e cila nuk mund të transferohet te familjarët. Po ashtu, parashikimi në nenin 48/3 për mundësinë e familjarëve për të pajisur me prokurë mbrojtësin e të pandehurit nuk nënkupton transferimin e të drejtës për të zgjedhur mbrojtësin nga i pandehuri te familjarët, por nënkupton edhe ushtrimin e vullnetit të këtij të pandehuri nëpërmjet familjarëve. Me fjalë të tjera, i pandehuri e ushtron këtë të drejtë vetjake nëpërmjet familjarëve të tij, të cilët kanë mundësinë objektive për të kontaktuar me avokatë, në mënyrë që këta të fundit të marrin cilësinë e mbrojtësit ligjor të të pandehurit. Në këto kushte, në qoftë se ka mospërputhje ndërmjet vullnetit të të pandehurit dhe vullnetit të familjarëve të tij, që kanë keqinterpretuar vullnetin e të pandehurit ose kanë pasur një vullnet të ndryshëm për mbrojtësin ligjor, duhet të mbizotërojë vullneti i të pandehurit, i cili në çdo rast mund të refuzojë ose shkarkojë mbrojtësin e zgjedhur nga familjarët."

...

Pasi çështja është shqyrtuar në Kolegjin Penal të Gjykatës së Lartë, në mungesë të të pandehurit, ky i fundit ose mbrojtësi i tij nuk mund të kërkojë rivendosjen në afat të të drejtës për të

969 Vendimi nr. 30, datë 17.6.2010 i Gjykatës Kushtetuese.

ushtruar rekurs ndaj të njëjtit vendim për të cilin Kolegji është shprehur njëherë, me pretendimin se i pandehuri nuk është vënë në dijeni të vendimit. I njëjti qëndrim mbahet edhe në rastin e kërkesës për rivendosje në afat të të drejtës për të bërë apel pasi çështja është shqyrtuar në gjykatën e apelit.

...

Në rastet kur gjykata më e lartë ka vendosur mospranimin e ankimit ndaj vendimit të gjykatës më të ulët për shkak të kalimit të afatit, i pandehuri apo mbrojtësi i tij mund të kërkojnë rivendosjen në afat të të drejtës për të ushtruar ankim ose rekurs ndaj të njëjtit vendim.

...

Në çështjet penale me disa të pandehur gjykata nuk duhet të pranojë kërkesën për rivendosje në afat të të drejtës së ankimit të paraqitur nga i pandehuri, i cili nuk ka ushtruar ankim, kur konstatohet se çështja është gjykuar mbi bazën e ankimit të një bashkë të pandehuri.

Pavarësisht sa më sipër, në çështjet penale me disa të pandehur, gjykata duhet të pranojë kërkesën për rivendosje në afat të të drejtës së ankimit të paraqitur nga i pandehuri, i cili nuk ka ushtruar ankim, kur ankimi i bashkë të pandehurit nuk është pranuar për një nga shkaqet e parashikuara në pikën 1 të nenit 420 të K.Pr.Penale, si dhe kur gjykata është shprehur në vendim vetëm për ankimin e të pandehurit që ka ushtruar të drejtën e ankimit dhe jo për gjithë të pandehurit.⁹⁷⁰

Vendimarrja e mësipërme, ishte përsëri e paplotë dhe e detyroi Gjykatën e Lartë, në vitin 2014, ta plotësonte këtë vendim unifikues, me një tjetër, duke mbajtur qëndrimin se "Në rastin e të gjykuarit në mungesë (rasti i katërt, i trajtuar më lart, në paragrafin 31), njohja e të pandehurit me akuzën ndodh në një fazë të avancuar të procesit penal, shpesh pasi ka përfunduar si hetimi, ashtu edhe gjykimi në shkallë të parë. Prandaj është e një rëndësie thelbësore që i pandehuri të ketë mundësi, të paktën në gjykimin në apel – i cili është gjithsesi një gjykim themeli – për të ushtruar të drejtat e tij kushtetuese thelbësore siç janë: e drejta për t'u dëgjuar, përfshirë këtë të drejtën për të zgjedhur personalisht mbrojtësin; për të kërkuar marrjen e provave nëpërmjet përsëritjes së hetimit gjyqësor si element i respektimit të parimeve të kontradiktorialitetit dhe të barazisë së armëve. Vetëm nëpërmjet plotësimit të këtij kriteri, pra mundësimi të të pandehurit për të zgjedhur vetë ose miratuar strategjinë mbrojtëse, mund të thuhet se është garantuar zhvillimi i një procesi të rregull ligjor, i cili nuk duhet të jetë një e drejtë thjesht në letër, por mundësimi i një procesi të zhvilluar në kontradiktorialitetin e palëve, duke respektuar barazinë e armëve dhe garantimin e një mbrojtje efektive.

Edhe nëse mbrojtësi i caktuar kryesisht apo ai i zgjedhur nga të afërmit do të lejohej të ushtronte ankim në apel, ky veprim përsëri do të konsiderohej si pa efekte për sa i përket të drejtës së mbrojtjes si e drejtë kushtetuese, pasi kjo e drejtë fillon, në çdo rast, veçse me njoftimin efektiv të akuzës ndaj të pandehurit. Përkundrazi, lejimi i këtyre dy kategorive mbrojtësish për të bërë ankim në apel jo vetëm që nuk do të ishte i dobishëm nga perspektiva e mbrojtjes efektive dhe ekonomisë gjyqësore (pasi në çdo rast të gjykuarit në mungesë do t'i lejohej rivendosja në afat dhe do të kishim një dublikim të panevojshëm të procedurave gjyqësore), por do të ishte i dëmshëm edhe për parimin e sigurisë juridike duke krijuar përplasje me parimin e procesit të rregullt ligjor. Në kushtet kur parimi i procesit të rregullt ligjor ka përparësi mbi atë të sigurisë juridike, investimi i gjykatave në një proces, i cili më pas do të hapej me kërkesën e të gjykuarit në mungesë, do të sillte një proces të pavlefshëm dhe një vendim të cenueshëm që nuk krijon siguri juridike. Kjo pasi "rishqyrtimi i rekursit nga Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, në kushtet kur ai Kolegji është shprehur njëherë në lidhje me mospranimin e rekursit të paraqitur nga pala, jo për shkak të paraqitjes së tij tej afatit ligjor, bie ndesh me parimin e "res judicata" (gjësë së gjykuar), pasi i njëjti Kolegji nuk mund të shqyrtojë dhe shprehet dy herë në lidhje me rekursin e paraqitur nga e njëjta palë kundër të njëjtit vendim të gjykatës së apelit".

...

Sa më sipër, Kolegjet e Bashkuara arrijnë në përfundimin unifikues se:

Mbrojtësi i caktuar nga gjykata, apo i zgjedhur nga një i afërm i të pandehurit, i cili është gjykuar në mungesë, sipas përcaktimit të bërë nga ligjvënësi në pikën 3 të nenit 48 të K.Pr.Penale, nuk legjitimohet të bëjë ankim kundër vendimit të dënimit të dhënë nga Gjykata e Shkallës së Parë.

Në çdo rast, i dënuari në mungesë ka të drejtë të kërkojë rivendosje në afat për të ushtruar ankim në apel ose rekurs në Gjykatën e Lartë, përveç rasteve kur ka prova të mjaftueshme se:

(i) kishte dijeni për gjykimin e zhvilluar kundër tij;

(ii) në mënyrë direkte ose të tërthortë, ka autorizuar familjarët për t'u ankimuar në apel;

ose

(iii) ka hequr dorë në mënyrë eksplicite nga e drejta e tij për të qenë i pranishëm në gjykimin kundër tij, duke u fshehur nga drejtësia⁹⁷¹.

Siç rezulton nga sa më sipër, avokatët mbrojtës të caktuar nga gjykatat kryesisht apo nga familjarët nuk kanë të drejtën e ankimit apo rekursit, pasi kjo është një e drejtë ekskluzive e vetë të pandehurit. Vetëm nëse avokati tregon bindshëm se ai vepron në bazë të një prokure të lëshuar nga i pandehuri, ose në rastin e avokatit të caktuar nga familjarët, që ata veprojnë sipas udhëzimeve të vetë të pandehurit, atëherë mund të lejohet ankimi dhe/apo rekursi.

Megjithatë, për shkak të vendimit të Gjykatës së Lartë të vitit 2011, nuk lejohej ankimi apo rekursi për personin që ishte gjykuar në mungesë, nëse çështja ishte shqyrtuar në bazë të ankimit apo rekursit të paraqitur nga bashkëtpandehurit e tjerë.

Me reformën e vitit 2017, pika 2 e nenit 410 të Kodit të Procedurës Penale, pësoi përsëri ndryshime, ku me ligjin nr.37/2017, tashmë parashikohej se "Kundër vendimit të dhënë në mungesë, mbrojtësi mund të bëjë ankim vetëm kur është i autorizuar posaçërisht nga i pandehuri, është i pajisur me një akt përfaqësimi të lëshuar në format e parashikuara nga ligji ose me deklaram në seancë". Nga ana tjetër, me të njëjtin ligj pësoi ndryshime edhe neni 450 i Kodit të Procedurës Penale, ku tashmë ndër të tjera parashikon se "1. Rishikimi mund të kërkohet: ... e) kur personi është gjykuar në mungesë sipas nenit 352 të këtij Kodi dhe kërkon rigjykimin e çështjes. Kërkesa paraqitet brenda tridhjetë ditëve nga data e marrjes dijeni. Kërkesa e paraqitur brenda afatit nuk mund të refuzohet".

Ndalimi që kishte vendosur vendimi i Gjykatës së Lartë i vitit 2011 si edhe ndryshimet në Kodin e Procedurës Penale që synonin të zgjeronin mundësinë për të gjykuarit në mungesë të kenë mundësi që të degjohen dhe mbrohen, e detyroi Gjykatën e Lartë, që të rishikonte qasjen e saj, duke mbajtur qëndrimin se " 49. Kolegjet e Bashkuara vërejnë se, edhe pas ndryshimeve ligjore të vitit 2017, me përjashtim të kufijve të shqyrtimit të çështjes në apel, situata mbetet e njëjtë lidhur me bashkëtpandehurit që nuk kanë ushtruar ankim. Sipas dispozitës së pandryshuar, gjykata e apelit shqyrton edhe pjesën që u takon bashkëtpandehurve që nuk kanë ushtruar ankim, brenda shkaqeve të ngritura në ankim nga bashkëtpandehurit e tjerë. Po kështu, edhe në dispozitën aktuale (neni 425/1), gjykata e apelit shqyrton edhe pjesën që u takon bashkëtpandehurve që nuk kanë ushtruar ankim brenda shkaqeve të paraqitura në ankim. Për rrjedhojë, shqyrtimi i çështjes në apel për pjesën që u takon bashkëtpandehurve që nuk kanë ushtruar ankim bëhet brenda shkaqeve të ankimit të bashkëtpandehurit që ka ushtruar ankim, ndaj sentenca e tretë e vendimit njësuës nr. 1, datë 20.01.2011 mohon të drejtën e bashkëtpandehurve (të gjykuar në mungesë) që nuk kanë ushtruar ankim, për të kërkuar rivendosje në afat të së drejtës së ankimit, në rastet kur parashtrohen shkaqe të ndryshme nga ato të marra në shqyrtim nga gjykata e apelit, e inicuar nga ankimi i bashkëtpandehurve të tjerë.

50. Mbi këtë bazë arsyetimi, sentenca e tretë e vendimit njësuës nr. 1, datë 20.01.2011, që ndalon paraqitjen e kërkesës për rivendosje në afat të të drejtës së ankimit nga i pandehuri, që nuk ka ushtruar ankim, kur konstatohet se çështja është gjykuar vetëm mbi bazën e ankimit

971

Vendimi unifikues nr.1, datë 10.3.2014 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

të bashkëtepandehurit (të pranishëm në gjykim) dhe kur shkaqet e ankimit nuk rezultojnë të karakterit personal, konsiderohet e paarsyeshme, qartësisht e paimponuar prej përmbajtjes së dispozitave (neneve 416/1 dhe 425/1 të KPP).

...

52. Për sa më sipër, Kolegjet e Bashkuara vlerësojnë se paragrafi i parë i nenit 416 të KPP, ku parashikohet se "Ankimi i bërë nga një i pandehur, kur nuk bazohet vetëm në motive personale, vlen edhe për të pandehurit e tjerë ...", nuk mund të shërbejë "in peius", për të mohuar të drejtën e bashkëtepandehurit (të gjykuar në mungesë) që nuk ka ushtruar ankim, për t'u rivendosur në afat të së drejtës së ankimit, kur pretendon shkaqe të ndryshme nga ato të marra në shqyrtim nga gjykata nëpërmjet ankimit të bashkëtepandehurve të tjerë (për shkaqe jo personale të këtyre të fundit), duke iu njohur në këtë mënyrë e drejta për të qenë prezent në gjykim dhe për tu dëgjuar, në të njëjtat kushte, sikurse i gjykuari i pranishëm në proces.

...

63. Pra, referuar praktikës së GJEDNJ edhe pse gjykimet e zhvilluara pa praninë e të pandehurit nuk janë në vetvetë në mospërputhje me nenin 6 të KEDNJ, padyshim do të konsiderohej një mohim i drejtësisë nëse një person i gjykuar në mungesë nuk do ishte në gjendje të kërkonte nga gjykata një rivlerësim të themelit të akuzave, në rastet kur nuk provohet se ai ka hequr dorë nga e drejta për të marrë pjesë në gjykim dhe për t'u mbrojtur.

...

67. Kolegjet e Bashkuara vlerësojnë se ndërmjet dy parimeve të rëndësishme, ai i sigurisë juridike dhe procesi i rregullt ligjor, në rastin konkret, ky i fundit do të prevalojë. ...

68. Për sa më sipër, Kolegjet e Bashkuara vlerësojnë se interpretimi i kryer për çështjen e tretë në vendimin njësuës nr. 1, datë 20.01.2011 të Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë, është në kundërshtim me parimet ligjore, me jurisprndencën e konsoliduar të Gjykatës Kushtetuese dhe të GJEDNJ. Në këto kushte, Kolegjet e Bashkuara duke konkluduar se nevoja për ndryshimin e jurisprndencës është "e paevitueshme, objektivist e domosdoshme, si dhe kushtetutshmërisht e bazuar dhe e arsyetuar", arrijnë në qëndrimin njësuës si më poshtë:

"I gjykuari në mungesë, kur provohet se nuk ka marrë dijeni për vendimin e dënimit, ka të drejtën të kërkojë rivendosjen në afat të ankimit, pavarësisht se çështja është gjykuar në gjykatat më të larta mbi bazën e ankimit të një bashkëtepandehuri.

Gjykata që shqyrton kërkesën për rivendosje në afat vlerëson formalisht nëse shkaqet e ankimit të të gjykuarit në mungesë janë të njëjta me shkaqet jo personale të shqyrtuara më parë nga gjykatat më të larta mbi ankimin e bashkëtepandehurit tjetër.

Gjykata duhet të pranojë kërkesën për rivendosje në afat të së drejtës së ankimit të paraqitur nga i gjykuari në mungesë, i cili nuk ka ushtruar ankim, nëse ai parashton shkaqe të tjera, të ndryshme nga ato, për të cilat është shprehur më parë gjykata më e lartë në vendimin e marrë mbi bazën e ankimit të bashkëtepandehurit për shkaqe jo personale të këtij të fundit."⁹⁷²

Nga sa më sipër, mesa duket, përfundon saga juridike e së drejtës për t'u ankuar e personave që gjykohen në mungesë, e cila filloi në vitin 1999 dhe përfundoi në vitin 2022, ku ndërhyjnë Gjykata e Lartë, Gjykata Kushtetuese dhe Kuvendi disa herë. Së fundmi, del që çdo person që gjykohet në mungesë, i garantohet mundësia që të ushtrojë, sipas rastit ankim apo rekurs me qëllim realizimin e së drejtës së tij të mbrojtjes.

E drejta për ankim nuk duhet të shihet e pakufizuar për prokurorinë për më tepër kur këtij institucioni i ka humbur edhe afati ankimor për të apelur vendimin e gjykatës së shkallës së parë, që e ka shpallur personin e akuzuar të pafajshëm. Në këtë rast, prokuroria, nuk mundet që të barazohet me personin dhe të kërkojë 9 muaj mbasi vendimi kishte marrë formë të prerë, rivendosjen në afat të së drejtë së ankimit, siç me të drejtë ka argumentuar edhe GJEDNJ, ku ka mbajtur qëndrimin se "58. Gjykata nuk e pranon argumentin e Qeverisë se prokurori që

mori pjesë në procedurat e pafajësisë, edhe pse kishte marrë pjesë dhe më parë në proceset që kishin përfunduar në dënimin e ankuesit, nuk kishte njoftuar eprorët e tij, duke çuar kështu në mosdepozitimin e një ankese brenda afateve kohore të parashikuara me ligj. Ajo gjykon se gabimet e autoriteteve shtetërore duhet t'i shërbejnë të pandehurit. Me fjalë të tjera, rreziku i ndonjë gabimi të kryer nga autoriteti i prokurorisë, ose edhe nga gjykata, duhet të mbulohet nga shteti; gabimet nuk duhet të paguhen nga individ i përfshirë në çështje (shih më lart Radchikov k. Rosisë, § 50). Për më tepër, nivelet më të larta në zyrën e Prokurorit të Përgjithshëm ishin të ndërgjegjshme për proceset e rishikimit të vendimit gjyqësor siç dëshmohej në letrën e datës 26 gusht 1998 (shih paragrafin 13 më lart).

59. Situata në të cilën vendimi përfundimtar në favor të ankuesit u vu në dyshim dhe u rishikua, mund të ishte shmangur nëse zyra e prokurorisë do të kishte bërë një ankesë të zakonshme brenda afatit kohor 10-ditor të parashikuar me ligj. Në çështjen në fjalë zyra e prokurorit dështoi në ushtrimin e të drejtës së saj për depozitimin e kërkesës së zakonshme dhe lejoi kalimin e afatit ligjor prej 10 ditësh pa e kundërshtuar vendimin e pafajësisë. Kjo zyrë kërkoi leje për rivendosje afati pas më shumë se nëntë muajsh, pasi vendimi në favor të ankuesit ishte bërë përfundimtar dhe i zbatueshëm dhe pas deklarimit të tij të pafajshëm. Kërkesa e prokurorit nuk përmbante informacion në lidhje me datën kur kishte filluar llogaritja e afatit 10-ditor sipas kuptimit të nenit 147 § 3 të KPP-së, dhe as Qeveria nuk ka vënë në pah ndonjë rrethanë përjashtimore që do ta kishte parandaluar zyrën e prokurorit nga bërja e një kërkesë të rregullt në një kohë të arsyeshme.

60. Gjykata vlerëson se argumentet e palëve të përdorura nga prokurori për të justifikuar kërkesën për rivendosje në afat ishin të pamjaftueshme për të justifikuar vënien në pikëpyetje të një vendimi përfundimtar dhe për të përdorur këtë mjet të jashtëzakonshëm. Gjykata është e mendimit se lejimi i kërkesës së prokurorit nuk vendos një baraspeshë ndërmjet interesit të ankuesit dhe nevojës për të siguruar efektivitetin e sistemit të drejtësisë penale.

61. Duke marrë parasysh këto konsiderata, Gjykata është e mendimit se duke i dhënë leje prokurorit për rivendosje në afat, Gjykata e Lartë cenoi parimin e sigurisë ligjore të parashikuar në nenin 681 të Konventës. Si rezultat, ka pasur shkelje të këtij neni⁹⁷³.

Në lidhje me raste të tjera, Gjykata Kushtetuese, ka konsideruar cënim të këtij parimi, rastin kur Gjykata e Lartë, nuk i ka dhënë përgjigje asnjë pretendimi të palës së ngritur në rekurs, duke e quajtur shqyrtimin e ankimit si një procedurë formale në këtë rast.⁹⁷⁴ Cënim i kësaj të drejte është konsideruar edhe rasti, kur rekursi ishte paraqitur në kohë, por data ishte korrigjuar nga ana e administratës gjyqësore në mënyrë jo të rregullt,⁹⁷⁵ ose për shkak të defekteve në sistem dhe në veprimtarinë e administratës së Gjykatës së Lartë, të gjykuarit nuk i ishte krijuar mundësia e regjistrimit të rekursit.⁹⁷⁶ Tjetër shkelje e konstatuar nga Gjykata Kushtetuese, ka qenë qëndrimi që mbante Gjykata e Lartë, e cila nuk pranonte për shqyrtim rekursin e paraqitura me nënshkrimin e personit, por jo të avokatit mbrojtës. Në këto raste, Gjykata Kushtetuese mbante qëndrimin, se duhej verifikuar nëse sekretaria gjyqësore kishte zbatuar detyrimin ligjor lidhur me vënien në dijeni të të pandehurit, për të plotësuar rekursin me nënshkrimin nga mbrojtësi si edhe në rastin kur i pandehuri nuk ka mbrojtës të tij, Gjykata e Lartë duhet të verifikonte nëse kryetari i kolegjit e ka përmbushur detyrimin e tij për të caktuar avokat kryesisht.⁹⁷⁷ Shkelje është konsideruar edhe konsiderimi i paraqitjes si jashtë afatit të një

973 GJENDJ, Seksioni i katërt, çështja "Xheraj kundër Shqipërisë", aplikimi nr.37959/02, datë 1.12.2008.

974 Vendimi nr.28, datë 19.3.1999 i Gjykatës Kushtetuese.

975 Vendimi nr.23, datë 5.10.2006 i Gjykatës Kushtetuese.

976 Vendim nr.8, datë 26.2.2016 i Gjykatës Kushtetuese.

977 Vendimet nr.38, datë 30.12.2010; nr.5, datë 2.3.2011; nr.8, datë 16.3.2011; nr.9, datë 29.3.2011; nr.10, datë 29.3.2011; nr.26, datë 13.6.2011; nr.39, datë 21.9.2011; nr.41, datë 28.9.2011; nr.46, datë 4.11.2011; nr.51, datë 30.11.2011; nr.2, datë 25.1.2012; nr.16, datë 27.3.2012; nr.22, datë 23.4.2012; nr.51, datë 7.11.2012; nr.53, datë 5.12.2012; nr.54, datë 13.12.2012 dhe nr.21, datë 29.4.2013 të Gjykatës Kushtetuese.

ankimi, i cili në fakt ishte paraqitur në afat.⁹⁷⁸

Një tjetër rast ka qenë situata kur gjykata e shkallës së parë nuk kishte pranuar kërkesën për gjykim të shkurtuar dhe i gjykuari kishte paraqitur ankim bashkë me vendimin përfundimtar edhe për këtë shkak. Gjykata e apelit që shqyrtoi çështjen u shpreh se kundër refuzimit për pranimin e gjykimit të shkurtuar nuk lejohej ankim. Gjykata Kushtetuese në këtë rast, arsyetoi se *“Duke iu referuar çështjes objekt gjykimi, Gjykata konstaton se kërkuuesi e ka realizuar efektivisht në apel të drejtën e ankimit ndaj vendimit të mospranimit të gjykimit të shkurtuar si në aspektin procedural ashtu edhe substancial, pasi ky lloj ankimi i paraqitur prej tij është shqyrtuar nga Gjykata e Apelit për Krime të Rënda, së bashku me ankimin ndaj vendimit përfundimtar. Gjykata vëren se, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, duke arsyetuar se “vendimi i Gjykatës së Apelit për Krimet e Rënda, në pjesën që bën fjalë për aplikimin e nenit 406/1 të KPP-së, është marrë në kundërshtim me Kodin e Procedurës Penale” dhe duke vijuar se “pranimi i gjykimit të shkurtuar është atribut i gjykatës së shkallës së parë dhe jo i gjykatës së apelit”, ka cenuar të drejtën e ankimit ndaj vendimit të mospranimit të gjykimit të shkurtuar. Shkelja që i atribuohet Gjykatës së Lartë është kufizimi që ajo i ka bërë ushtrimit efektiv të së drejtës së ankimit ndaj vendimit të mospranimit të gjykimit të shkurtuar, duke e bërë këtë vendim të pakontrollueshëm”.*⁹⁷⁹ Por kjo e drejtë nuk konsiderohet e shkelur, kur Gjykata e Lartë, duke prishur vendimin e gjykatës së apelit dhe duke lenë në fuqi vendimin e gjykatës së shkallës së parë, është shprehur se në këtë rast nuk ka vend për zbatimin e gjykimit të shkurtuar duke qenë se në gjykimin në shkallë të parë është administruar një provë e re.⁹⁸⁰

E drejta për ankim, është konsideruar e cënuar në rastin kur Gjykata e Lartë, nuk ka pranuar për të shqyrtuar rekursin e paraqitur nga të gjykuarit, në rastin kur gjykatat më të ulat kishin pasur qendrimet diametralisht të kundërta, dhe për më tepër çështja kishte të bënte me zbatimin e marrëveshjeve të ekstradimit.⁹⁸¹

Gjykata Kushtetuese, ka theksuar se konsiderohet cënim i së drejtës për ankim, rasti kur Gjykata e Lartë, vendos mospranimin për shqyrtim të rekursit, kur në këtë akt janë ngritur pretendime me natyrë kushtetuese.⁹⁸² Në kuadër të këtij aspekti, Gjykata Kushtetuese, e ka konsideruar të cënuar të drejtën për ankim, në rastin kur *“Gjykata e Lartë, në funksionin e saj si gjykatë e ligjit, edhe pse gjatë gjykimit të parë, të paankimuar nga Prokuroria, kërkuuesi është shpallur i pafajshëm dhe në rigjykim është deklaruar fajtor, nuk e ka shqyrtuar në themel pretendimin e kërkuetit lidhur me cënimin e parimit të mosrëndimit të pozitës. Në këtë mënyrë, Gjykata e Lartë i ka mohuar atij të drejtën e aksesit në gjykatë, si dhe të drejtën e ankimit në kuptimin substancial në këndvështrim të së drejtës për të pasur një vendim përfundimtar që do t’u jepte përgjigje pretendimeve të tij me natyrë kushtetuese”.*⁹⁸³

Një rast interesant, që ka të bëjë me cënimin e së drejtës për ankim, ka qenë situata, kur megjithëse ligji, parashikon se ankimet dhe rekursat, regjistrohen nga sekretaria e gjykatës, e cila pasi bën veprimet e njoftimit ia çon dosjen gjykatës përkatëse më të lartë, në varësi të llojit të ankimit, ishin marrë veprime procedurale nga ana e kancelarit të gjykatës, së shkallës së parë, i cili duke çmuar se në këto raste nuk lejohej ankim apo rekurs, i kishte kthyer përgjigje negative individit që kishte ushtruar këtë të drejtë.⁹⁸⁴

978 Vendimi nr. 40 datë 18.7.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

979 Vendimi nr.14 datë 26.3.2012 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimet nr.21, datë 16.4.2012 të Gjykatës Kushtetuese.

980 Vendimi nr.6, datë 26.2.2013 i Gjykatës Kushtetuese.

981 Vendimi nr.4, datë 5.2.2014 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.12, datë 15.2.2017 të Gjykatës Kushtetuese.

982 Vendimet nr.27, datë 27.3.2017; nr.64, datë 16.10.2017; nr.65, datë 16.10.2017; nr.67, datë 10.11.2017; nr.83, datë 26.12.2017 të Gjykatës Kushtetuese.

983 Vendim nr.45, datë 3.7.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

984 Vendimi nr.63, datë 4.11.2016 i Gjykatës Kushtetuese.

Një rast tjetër interesant për jurisprudencën është mos verifikimi nga Gjykata e Lartë e situatës së personave që ndodhen të izoluar si rezultat të aplikimit të masave shtrënguese të sigurimit personal. Më konkretisht një person ishte vendosur në Institucionet e Ekzekutimit të Vendimeve Penale (IEVP), me masë sigurie “arrest me burg”, deri sa të shqyrtohej kërkesa për ekstradim. Nga këto ambjente, ky person kishte lëshuar një prokurë, në favor të një avokati për të përfaqësuar interesat e tij, akt i cili ishte vërtetuar edhe nga punonjësit pranë kësaj IEVP-je. Gjykata Kushtetuese, megjithëse vuri në dukje që avokati, nuk kishte treguar nivelin e duhur të profesionalizmit, për shkak se kur kishte depozituar rekursin nuk kishte bashkëlidhur aktin e përfaqësimit, përsëri konstatoi cënim të së drejtës për ankim në Gjykatën e Lartë, e cila kishte dështuar në verifikimin e situatës së veçantë ku ndodhej personi, si edhe faktin që gjatë gjykimit në gjykata më të ulta, tagrat e këtij avokati nuk ishin vënë asnjëherë në diskutim.⁹⁸⁵

Po kështu, është konstatuar cënim i kësaj të drejtë, situata kur personi ndodhej në IEVP dhe prokura në favor të një avokati mbrojtës ishte lëshuar nga nëna e të pandehurit dhe për këtë shkak Gjykata e Lartë, kishte vendosur mospranimin e rekursit. Gjykata Kushtetuese, duke e konsideruar cënim këtë mënyrë veprimit të Gjykatës së Lartë, arsyetoi se “Gjykata konstaton se në rastin në fjalë kërkuesi gjendet në kushtet e kufizimit të lirisë personale në burg dhe sipas nenit 48, pika 3, të KPP-së, “zgjedhja e mbrojtësit për personin e (...) dënuar me burgim, derisa ky person nuk e ka bërë vetë zgjedhjen, mund të bëhet nga një i afërm i tij, në format e parashikuara nga paragrafi 2”. Megjithatë, Gjykata e Lartë në vendimin e saj nuk e ka trajtuar çështjen duke u bazuar në interpretimin e nenit 48, pika 3, të KPP-së dhe në paragrafin 25 të vendimit të saj unifikues nr.1/2014, të cilat i përgjigjen situatës faktike konkrete, por i është referuar paragrafit 54 të vendimit unifikues nr.1/2014. Në rastin konkret nuk jemi përpara situatës ku i pandehuri i fshihet drejtësisë ose është në mungesë, por jemi në kushtet e pamundësisë së kërkuarit për të zgjedhur mbrojtës për arsye të kufizimit të lirisë së tij personale. Gjykata vlerëson se kjo qasje ndaj nenit 48 pika 3 e KPP-së në çështjen konkrete i ka kufizuar kërkuarit aksesin substancial në gjykim, pasi nuk u ka dhënë përgjigje pretendimeve të tij të ngritura në rekurs. Kjo e fundit duket se ka mbajtur një qëndrim formalist për sa i përket mbrojtësit të zgjedhur nga nëna e kërkuarit, duke mos shkuar përtej një kontrolli formal të prokurës, në drejtim të verifikimit nëse zgjedhja e mbrojtësit nga nëna e të gjykuarit ishte rezultat edhe i vullnetit të plotë të këtij të fundit. Në rastin konkret, me qëndrimin e saj formalist në lidhje me verifikimin e legjitimitetit të mbrojtësit, Gjykata e Lartë i ka kufizuar kërkuarit aksesin substancial në gjykim, duke e bërë të pamundur shqyrtimin në themel të shkaqeve të rekursit”.⁹⁸⁶

Kufizimi i së drejtës për ankim, është konstatuar nga Gjykata Kushtetuese, edhe në rastin kur nga sekretaria e Gjykatës së Lartë, nuk është realizuar asnjë veprim paraprak për njoftimin e seancës për të pandehurin dhe mbrojtësin e tij, duke i mohuar atij mundësinë për të paraqitur pretendimin për zbatimin e ligjit penal favorizues. Kështu sipas Gjykatës Kushtetuese, “Bazuar në sa më sipër, Gjykata konstaton se sekretaria e Gjykatës së Lartë nuk rezulton të ketë kryer njoftimin e kërkuarit dhe as të mbrojtësit të caktuar prej tij, me asnjë nga mënyrat e parashikuara në ligj. Për rrjedhojë, kërkuesi, duke mos u njoftuar në përputhje me dispozitat procedurale për datën e shqyrtimit të rekursit së tij, nuk ka pasur mundësi të paraqesë pretendimet e tij për zbatimin e ligjit penal favorizues, të cilat nuk mund të ishin paraqitur prej tij në momentin e paraqitjes së rekursit. Nga ana tjetër, Kolegji Penal nuk ka verifikuar respektimin e procedurave të njoftimit, për rrjedhojë arsyetimin e vendimit e ka bazuar vetëm mbi shkaqet e rekursit, sipas formulimit të tyre në momentin e paraqitjes së tij nga avokati i kërkuarit. Në këtë mënyrë, duke mos e njoftuar për datën e shqyrtimit të rekursit e ka vënë në pamundësi të paraqesë pretendimet e tij në lidhje me çështjet të zbatimit dhe veprimet të ligjit në kohë, duke i kufizuar në këtë mënyrë aksesin substancial në gjykim, për më tepër që ligji penal në kohën e shqyrtimit të rekursit kishte pësuar ndryshime. Për sa më lart, Gjykata çmon

985 Vendimi nr.6, datë 22.2.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

986 Vendimi nr.10, datë 12.4.2022 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.12 datë 28.2.2024 të Gjykatës Kushtetuese.

se pretendimi i kërkuesit për cënimin e së drejtës së aksesit, i parë së bashku me të drejtën e ankimit efektiv dhe atë për t'u mbrojtur, është i bazuar".⁹⁸⁷

Kufizimi i së drejtës për ankim, është trajtuar edhe në një rast disi të veçantë që ka të bëjë me shqyrtimin e materialeve të paraqitura si "rekurs", nga tre avokatë të ndryshëm. Më konkretisht nga arsyetimi i Gjykatës Kushtetuese, konstatohet se "24. Në rastin në shqyrtim, Gjykata vëren se nga dosja gjyqësore e administruar për nevoja të këtij gjykimi kushtetues, në fazën e hetimit penal, babai i kërkuesit ka zgjedhur mbrojtës të kërkuesit avokatin V.A., bazuar në prokurën e posaçme nr. 1469 rep., nr. 557 kol., datë 15.06.2015, e cila është pjesë e fashikullit të akteve që i përkasin dosjes penale. Gjatë procesit gjyqësor në shkallën e parë (në seancën gjyqësore të datës 20.07.2015) avokati V.A. ka marrë përsipër mbrojtjen e kërkuesit. Gjithashtu, kërkuesi, disa herë gjatë gjykimit, me deklaratë, ka bërë të ditur se nuk do të paraqitej në seancë dhe se do të përfaqësohej nga avokati V.A. Ky i fundit rezulton të ketë qenë i pranishëm në gjykimin e çështjes në gjykatën e shkallës së parë, ka paraqitur ankimin kundër vendimit të saj, si dhe ka marrë pjesë si mbrojtës në gjykimin e çështjes në Gjykatën e Apelit Durrës.

25. Kundër vendimit të Gjykatës së Apelit Durrës, në datën 11.05.2016, brenda afatit ligjor, avokati V.A. ka paraqitur rekurs, ku ka shprehur qëndrimin e tij për kundërshtimin e vendimeve të gjykatave të faktit, duke referuar si shkaqe ato të parashikuara në shkronjat "a", "b" dhe "c" të nenit 432 të KPP-së. Ai ka deklaruar se vendimi që kundërshton nuk i është vënë në dispozicion i arsyetuar, prandaj është në pamundësi të evidentojë shkaqet e kundërshtimit dhe kërkimet përfundimtare, por ka vepruar në këtë mënyrë për të mos humbur afatin e rekursit. Po kështu, Gjykata konstaton se nga aktet e dosjes gjyqësore nuk rezulton që avokati V.A. ose vetë kërkuesi të jenë njoftuar për vendimin e arsyetuar të Gjykatës së Apelit Durrës.

26. Ndërkohë rezulton se në datën 13.05.2016 kundër vendimit të Gjykatës së Apelit Durrës ka paraqitur rekurs edhe avokati A.Ç., i zgjedhur nga babai i kërkuesit. Ky rekurs ka përmbajtje të njëjtë me atë të paraqitur nga avokati V.A., por është plotësuar me shkaqet e ankimit pas arsyetimit të vendimit të gjykatës së apelit, akt ky që është administruar në dosjen gjyqësore. Tre ditë përpara seancës së caktuar në dhomë këshillimi, në datën 13.12.2021, avokati B.D. i zgjedhur nga kërkuesi, ka paraqitur në Gjykatën e Lartë parashtrime në vazhdim të rekursit të paraqitur dhe shtesës së rekursit të bërë nga avokati A.Ç.

27. Gjykata vëren se Gjykata e Lartë ka vlerësuar se avokati V.A. legjitimohej në paraqitjen e rekursit, duke çmuar se ai ishte mbrojtës i zgjedhur personalisht prej të pandehurit (i mandatuar me tagra gjatë gjykimit), por duke qenë se rekursi për zënien e afatit rezulton pa pretendime konkrete, në kushtet e inekzistencës së shkaqeve, e ka konsideruar si të vesuar dhe si të tillë të papranueshëm (shih paragrafët 24-25 të vendimit të Gjykatës së Lartë). Veprimet e avokatit A.Ç. i ka konsideruar si veprime të kryera pa tagra të deleguara në mënyrë të ligjshme dhe, si të tilla, nuk i ka shqyrtuar, ndërsa parashtrimet e avokatit B.D. nuk i ka marrë në shqyrtim, duke arsyetuar se ato nuk mund të vlerësohen si plotësim i të metave të rekursit të paplotë të paraqitur nga avokati V.A. dhe nuk mund të zëvendësojnë mjetin procedural të ankimit në gjykatën më të lartë, në rastin konkret të rekursit (shih paragrafët 27, 28 dhe 29 të vendimit të Gjykatës së Lartë). Gjykata e Lartë ka arritur në përfundimin se rekursi i kërkuesit ndaj vendimit të Gjykatës së Apelit Durrës nuk duhet të merret në shqyrtim, pasi nuk plotëson kriteret formale që duhet të përmbajë. Ndërkohë, ajo nuk shprehet në vendim në lidhje me njoftimin e kërkuesit ose të mbrojtësit të tij për vendimin e arsyetuar të Gjykatës së Apelit Durrës, ndonëse dosja është dërguar nga gjykata e apelit në gjykatën e shkallës së parë për paraqitjen e rekurseve eventuale në datën 26.05.2016, pra pas kalimit të 30 ditëve nga shpallja e vendimit.

28. Nga rrethanat e mësipërme, Gjykata vlerëson se pavarësisht se rekursi i paraqitur nga mbrojtësi i zgjedhur nga kërkuesi, avokati V.A., është i paplotë, pasi nuk përmban shkaqet për të cilat kërkohet prishja e vendimit dhe argumentet përkatëse në lidhje me kundërshtimin e vendimit

987 Vendimi nr.20, datë 22.9.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

të Gjykatës së Apelit Durrës, kërkuesi, si nëpërmjet mbrojtësit që kishte mbrojtur interesat e tij deri në gjykatën e apelit (avokatit V.A.), ashtu edhe nëpërmjet avokatëve të tjerë, ka shprehur qartë vullnetin për kundërshtimin e vendimeve të gjykatave më të ulëta. Nga ana tjetër, fakti që ky mbrojtës nuk ka paraqitur rekurs të plotë për të parashtruar shkaqet e parashikuara nga neni 432 i KPP-së, është kushtëzuar nga mosnjoftimi i vendimit të arsyetuar të Gjykatës së Apelit Durrës.

29. Po kështu, Gjykata konstaton se në praktikë ka gjetur zbatim paraqitja e kërkesës “për zënie afati” të ankimit/rekursit, për palën që kërkon të kundërshtojë vendimin gjyqësor, por që për shkak të mosarsyetimit të tij brenda afatit ligjor nuk kishte mundësi të pasqyronte shkaqet ose të ngrinte pretendimet kundër vendimit gjyqësor të kundërshtuar. Kjo praktikë i ka shërbyer aksesit substancial të individit në gjykatë dhe është njohur për të konsideruar të shfaqur vullnetin e individit për të kundërshtuar vendimin brenda afateve ligjore, duke i dhënë mundësinë që pasi të njihej me arsyetimin e vendimit, të plotësonte shkaqet e ankimit”.⁹⁸⁸

Siç mund të konstatohet nga arsyetimi i mësipërm, rasti është tejet i veçantë pasi kemi përpjekjen e tre avokatëve, në faza të ndryshme që kanë synuar mbrojtjen e të drejtave të të pandehurit në gjykimin në Gjykatën e Lartë. Kjo e fundit, pa kuptuar që e gjithë problematika buronte nga mënyra e të vepruarit e gjykatës së apelit, e cila nuk kishte arsyetuar vendimin në kohë dhe jashtë afatit 30 ditor që lejohej për ushtrimin e së drejtës për rekurs,⁹⁸⁹ mbajti një qendrim tejet formalist duke cënauar të drejtën kushtetuese të individit për ankim.

Nuk është konsideruar shkelje e së drejtës për ankim, rasti kur ankimi është ushtruar nga prokuroria megjithëse kjo ka sjellë rendimin e pozitës së të pandehurit.⁹⁹⁰ Gjithashtu e drejta për ankim nuk cenohet kur nuk ka mosmarrëveshje kompetencash midis gjykatave të ulta.⁹⁹¹ Gjykata Kushtetuese ka theksuar në jurisprudencën e saj se ushtrimi lirisht i drejtës së ankimit nëpërmjet rekursit në Gjykatën e Lartë, nuk presupozon që gjykata duhet ta kalojë çështjen në seancë ose të pranojë kërkimet e palëve në çdo rast.⁹⁹² E njëjta logjikë ndiqet edhe në rastin e kërkesave për rishikim, të cilat jo domosdoshmërisht duhet të pranohen. Në këto raste është e mjaftueshme që kërkesa është gjykuar dhe pretendimet e ngritura kanë marrë përgjigje nga gjykata.⁹⁹³ E drejta për ankim nuk cenohet kur avokati mbrojtës i caktuar nga vetë personi që po gjykohej, megjithëse ka paraqitur ankim, nuk e ka plotësuar atë, pavarësisht mundësisë së dhënë nga gjykata e apelit.⁹⁹⁴ E drejta për ankim është respektuar nëse individit i është njohur e drejta të kundërshtojë vendimin gjyqësor që ka vendosur moslegjitimitimin e tij për kundërshtimin e vendimit për mosfillimin e procedimit penal në të gjitha shkallët e ankimit, ankim që është marrë në shqyrtim nga gjykatat më të larta duke iu dhënë përgjigje e argumentuar pretendimeve të ngritura prej tij.⁹⁹⁵ Nuk është konsideruar shkelje, edhe rasti kur i gjykuari kishte paraqitur si rekurs, ashtu edhe shtesë rekursi, por kjo e fundit për shkak të gabimeve të administratës gjyqësore, nuk i ishte përcjellë Gjykatës së Lartë. Në këtë rast, Gjykata Kushtetuese, pasi analizoi përmbajtjen e rekursit dhe të shtesës së rekursit, arriti në konkluzionin se në thelb këto dy akte janë të njëjta dhe ngrenë të njëjtat pretendime. Për rrjedhojë mos shqyrtimi i shtesës së rekursit nuk përbënte cënim në këtë rast.⁹⁹⁶

988 Vendimi nr.32, datë 3.11.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

989 Në kohën kur është ushtruar rekursi, afati 30 ditor fillonte nga momenti i shpalljes së vendimit të gjykatës së apelit. Ky rast, që referohet më sipër, ka ndodhur përpara reformës në Kodin e Procedurës Penale të vitit 2017, ku tashmë afati për paraqitjen e rekursit fillon nga momenti i njoftimit të arsyetuar të vendimit të gjykatës së apelit.

990 Vendimi nr.96, datë 27.7.2001 i Gjykatës Kushtetuese.

991 Vendimi nr.53, datë 22.12.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

992 Vendimet nr.45 datë 23.7.2012; nr.8, datë 26.2.2015 dhe nr.82, datë 21.12.2017 të Gjykatës Kushtetuese.

993 Vendimi nr.19, datë 1.4.2016 i Gjykatës Kushtetuese.

994 Vendimi nr.33, datë 12.7.2013 i Gjykatës Kushtetuese.

995 Vendimi nr.67, datë 17.11.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

996 Vendimi nr.88, datë 28.12.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

KREU XXIII

E DREJTA PËR REHABILITIM DHE ZHDËMTIM

(Neni 44 i Kushtetutës)

Pavarësisht të gjitha garancive që jep Kushtetuta dhe aktet ndërkombëtare, gabime të ndryshme mund të ndodhin gjatë hetimit dhe gjykimit të një personi të cilat mund të korigjohen vonë nga sistemi i drejtësisë. Kjo mund të sjellë edhe cënimin e të drejtave të individëve të përfshirë në këto procese. Pikërisht, për këtë arsye, Kushtetuta e Shqipërisë në nenin 44 të saj, parashikon se *“Kushdo ka të drejtë të rehabilitohet dhe/ose të zhdëmtohet në përputhje me ligjin, në rast se është dëmtuar për shkak të një akti, veprimi ose mosveprimi të paligjshëm të organeve shtetërore”*. Bazuar në këtë parashikim, personi që është hetuar dhe gjykuar në mënyrë jo të drejtë, kur kjo ka sjellë veçanërisht cënim të lirisë së tij personale, i njihet e drejta të kërkojnë dëmshpërblim, për burgim të padrejtë. Kjo e drejtë lidhet në mënyrë indirekte me procesin e rregullt ligjor, sepse lind kur ka pasur shkelje të kësaj të drejtë.⁹⁹⁷

GJEDNJ, lidhur me pretendimet për kompensim, për burgosje ose arrest të padrejtë, ka theksuar se duhet që legjislacioni i brendshëm të interpretohet në frymën e nenit 5 dhe nuk duhet që shtetet të kalojnë në formalizëm të tepruar.⁹⁹⁸

Sipas GJEDNJ, lidhur me masën e kompensimit mund të përdoren si referencë vendimmarrjet e ngjashme të GJEDNJ. Megjithatë nëse kompensimi është më i ulët se jurisprudenca e GJEDNJ nuk nënkupton në vetvetë se jemi përpara një shkeljeje të KEDNJ. Gjithsesi nuk duhet që kompensimi të jetë haptazi më i ulët se sa praktika gjyqësore e GJEDNJ,⁹⁹⁹ dhe nuk duhet të jetë disproporcional me cënimin e së drejtës që është realizuar.¹⁰⁰⁰ Kështu për shembull në një rast, dy persona që ishin dënuar padrejtësisht ishin kompensuar respektivisht në masën 7 dhe 2.7 Euro për çdo ditë burgim. Në mënyrë të kuptueshme, GJEDNJ gjeti shkelje pikërisht për shkak se këto shifra ishin aq të ulta sa që zhvlerësonin thelbin e parashikimit të nenit 5, pika 5 të KEDNJ.¹⁰⁰¹

Kjo e drejtë kushtetuese, fillimisht nuk ishte e rregulluar me ligj dhe kjo e detyroi Gjykatën e Lartë të dilte me një vendim unifikues, në të cilin të konkludonte se *“Lidhur me këtë të fundit, d.m.th me gjykatën kompetente, Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë, konkluduan se kompetente për shqyrtimin e kërkesave për kompensim për burgim të padrejtë, është gjykata civile dhe kërkesa drejtuar asaj duhet të plotësojë të gjitha kërkesat e parashikuara nga dispozitat e perfshira në titullin e V^ë të K.Pr.Civile, në lidhje me ngritjen e padisë”*.

Edhe lidhur me rregullat procedurale që duhet të ndiqen, nga gjykatat, gjatë shqyrtimit të çështjes me objekt kërkesat për kompensimin për burgim të padrejtë, Kolegjet e Bashkuara, pavarësisht nga fakti që, si shkak për ngritjen e padive të këtij lloji, shërben vendimi penal i formës së prerë me të cilin pushohet çështja në ngarkim të të pandehurit ose ai deklarohet i pafajshëm se nuk provohet se është autor i veprës penale për të cilën është akuzuar, si dhe vendimi i prokurorit për pushimin e çështjes për të njejtat shkaqe konkludojnë se, gjatë gjykimit të këtyre çështjeve, duhen zbatuar kërkesat e K.Pr.Civile, duke filluar që nga ato për hartimin dhe paraqitjen e padise, shqyrtimin

997 Anila Kaçupi, “Ndalimi i dënimit pa ligj, në kuadër të së drejtës për një proces të rregullt ligjor”, botuar në “Sistemi kushtetues dhe sfidat e tij”, konferencë shkencore kombëtare, datë 29.1.2010, organizuar nga Fakulteti i Drejtësisë, i Universitetit të Tiranës, Tiranë 2011, fq.203.

998 GJEDNJ, Seksioni i pestë, çështja “Shulgin kundër Ukrainës”, aplikimi nr.29912/05, datë 8.12.2011.

999 GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja “Ganea kundër Moldavisë”, aplikimi nr.2474/06, datë 17.5.2011.

1000 GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja “Vasilevskiy dhe Bogdanov kundër Russisë”, aplikimet nr.52241/14 dhe nr.74222/14, datë 10.7.2018.

1001 GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja “Vasilevskiy dhe Bogdanov kundër Russisë”, aplikimet nr.52241/14 dhe nr.74222/14, datë 10.7.2018.

e saj dhe deri tek ankimet, kundër vendimeve të dhëna, paraqitja dhe shqyrtimi i tyre.

Ndërsa, në lidhje me palët, që do të formojnë ndërgjyqësinë në proceset gjyqësore të kësaj natyre, Kolegjet çmojnë se ato, vec ish të pandehurit ose trashëgimtarëve të tij (për trashëgimtarët, shih nenin 460 të K.Pr.Penale) që legjitimohen të jenë padites, si të paditur do të jenë përfaqësuesit e organeve ose institucioneve shtetërore që, me akte nenligjore ngarkohen për të ndjekur dhe zbatuar procedurat për zbatimin e vendimeve gjyqësore për detyrimet që prekin buxhetin e shtetit. (I tillë, sipas vendimit nr.355, datë 02.06.1998 të K. Ministrave të Republikës së Shqipërisë shkronja "c" e tij, aktualisht është institucioni i Ministrisë së Financave dhe strukturat e saj, sikurse janë aktualisht, Zyrrat e Thesarit, nëpër rrethe).

Meqënëse, sikurse u theksua, si shkak i proceseve gjyqësore të këtij lloji, shërbejnë vendimet gjyqësore të formës së prerë apo ato të pushimit të çështjes nga ana e prokurorit, çmohet e nevojshme, pjesëmarrja në këto gjykime edhe e përfaqësuesit të prokurorisë për çështje të vena në lëvizje prej saj ose edhe e të demtuarit akuzues për çështje, të cilat, sipas parashikimeve të dispozitës, së nenit 284 të K.Pr.Penale, ndjekja penale mund të fillojë vetëm me ankimin e tij, si persona të interesuar.

...

Megjithatë Kolegjet e Bashkuara, çmojnë se, natyra e demtimeve të karakterit pasuror që peson personi gjatë kohës së qëndrimit padrejtësisht në burg, nuk është e njëjtë me demin që i shkaktohet një personi, në mënyrë të paligjshme dhe me faj, në kuptimin që ka termi "dëm" në të drejtën civile. Për rrjedhojë, këto Kolegje, arritën në përfundimin se midis kompensimit, nga ana e shtetit, të personit të burgosur pa të drejtë, për demet pasurore që ai ka pësuar gjatë kohës që ka qendruar në burg pa të drejtë dhe për shkak të këtij qëndrimi, nga njera anë dhe shpërblimit të demit si institut i së drejtës civile, nga ana tjetër, nuk mund të vihet shenja e barazimit. Prandaj edhe mënyra e llogaritjes dhe kriteret që duhen ndjekur gjatë këtij procesi (procesit të llogaritjes), në rastin e shqyrtimit, nga gjykatat të kërkesave për kompensim për burgim të padrejtë, edhe pse, sikundër u theksua, këto janë çështje që hyjnë në juridiksionin e gjykatave civile, ato i nënshtrohen një rregullimi ligjor tjetër dhe jo atij të parashikuar nga nenet 640 e vijues të K.Civil në lidhje me shpërblimin e demit, rregullim ligjor ky i posaçëm, veçantitë e të cilit burojnë nga përmbajtja e pikës 2, të nenit 269 të K.Pr.Penale, sipas se cilës, masa e kompensimit për burgim të padrejtë dhe mënyra e llogaritjes së tij, caktohen me ligj të veçantë.

...

Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë, bazuar në përmbajtjen e dispozitave të K.Pr. Penale, që bëjnë fjalë për kompensimin për burgim të padrejtë (nenet 268, 269, 459 dhe 460 të K.Pr. Penale), konstatojnë se, sipas legjislacionit shqiptar në fuqi, kompensimi për burgim të padrejtë, i personave të cilëve u lind kjo e drejtë, nuk realizohet vetëvetiu, që në momentin kur është marrë vendimi i organit procedues kompetent mbi bazën e të cilit ajo lind. Ligjvënësi, realizimin e kësaj të drejtë, e ka kushtëzuar me bërjen e kërkesës për kompensim, nga ana e personit që ka të drejtë ta përfitojë ate, e cila duhet të bëhet, brenda tre vjeteve nga data në të cilën vendimi i pafajësisë ose i pushimit të çështjes ka marrë formë të prerë (në rastet e zakonshme) brenda dy vjetësh nga dita që vendimi i rishikimit ka marrë formë të prerë (në rastet kur vendimi i pafajësisë ose i pushimit të çështjes, në favor të perfituesit, merret pas rishikimit të vendimit penal të formës së prerë) dhe në të gjitha rastet, realizimi faktik i kësaj të drejtë arrihet pasi, për kërkesën e të interesuarit për kompensim për burgim të padrejtë, të jetë marrë një vendim i veçantë, në favor të tij, nga ana e gjykatës.

...

Duke u bazuar në përmbajtjen e dispozitave të K.Pr.Penale, të cilat bëjnë fjalë drejtpërdrejt ose që kanë lidhje me kërkesën për kompensim për burgim të padrejtë, Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë, konstatojnë se rrethi i personave që legjitimohen të ngrejnjë padi me objekt kërkesën për kompensim për burgim të padrejtë, përbëhet nga:

1. Personat që deklarohen të pafajshëm me vendim të formës së prerë.

2. Të denuarit që kanë qenë të paraburgosur, me vendim të formës së prerë, kur vërtetohet se akti me të cilin është caktuar masa e sigurimit personal arrest në burg, është nxjerrë pa qenë kushtet e parashikuara nga nenet 228 e 229 të K.Pr.Penale që bëjnë fjalë, respektivisht, për kushtet dhe kriteret për caktimin e masave të sigurimit personal.

3. Të paraburgosurit, që ishin arrestuar ne flagrancë, me vendim të oficerit ose agjenteve të policisë gjyqësore, kur çështja në ngarkim të tyre është pushuar nga gjykata ose prokurori, përjashto rastet e pushimit të çështjes për shkak amnistie.

4. Të paraburgosurit që ishin ndaluar me urdhër të prokurorit kur çështja në ngarkim të tyre është pushuar nga gjykata ose prokurori, përjashto rastet e pushimit të çështjes për shkak amnistie.

5. Të paraburgosurit që lirohen me vendim të Gjykatës, sipas të cilit vërtetohet që fakti për të cilin ata ishin arrestuar, nuk përbën vepër penale për shkak të shfuqizimit të dispozitës përkatëse, të cilët kompensohen për atë pjesë të paraburgimit të vuajtur pas shfuqizimit të dispozitës.

6. Personat që marrin pafajësinë gjatë rishqyrtimit të një vendimi penal të formës së prerë dhe

7. Trashëgimtarët e personit të burgosur padrejtësisht, kur i denuari vdes gjatë, mbas ose edhe para procedimit të rishikimit penal të formës së prerë, me të cilin ai ishte deklaruar fajtor dhe dënuar me burgim”.¹⁰⁰²

Siç rezulton nga arsyetimi i mësipërm, Gjykata e Lartë u përpoq, bazuar në dispozitat ligjore ekzistuese, të zgjidhte problemin e dëmshpërblimeve për burgim të padrejtë që kishin bërë persona të ndryshëm. Për këtë arsye, fillimisht u përcaktua se cila do ishte gjykata kompetente për të shqyrtuar këto ankese, që në gjendjen e zhvillimit të legjislacionit në vitin 2003 me të drejtë u përcaktuan gjykatat civile. Gjykata e Lartë përcaktoi gjithashtu se rregullat procedurale që duhet të ndiqen gjatë shqyrtimit të këtyre kërkesave, janë të që lidhen me legjislacionin civil, duke filluar nga hartimi dhe paraqitja e padisë, shqyrtimi i saj dhe deri tek ankimet kundër vendimeve të dhëna dhe shqyrtimi i tyre. Në këtë rast u vlerësua se karakteri i demtimeve pasurore që pëson një person gjatë qëndrimit të tij në burg padrejtësisht nuk është i njëjtë me atë që pësohet në të drejtën civile. Për rrjedhojë u konkludua se nuk mund të bëhet barazim midis kompensimit nga shteti për këto demtime dhe shpërblimit të demit sipas të drejtës civile. Gjykata e Lartë përcaktoi se në lidhje me kriteret për llogaritjen e këtyre demtimeve, ishte e nevojshme një rregullim ligjor të veçantë, duke marrë parasysh dispozitat e Kodit të Procedurës Penale për kompensimin për burgim të padrejtë. Gjykata e Lartë, në këtë vendim, përcaktoi edhe ndërgjyqësinë duke vendosur kategorinë e subjekteve që legjitimoheshin si paditës dhe institucionet shtetërore që kishin legjitimitet pasiv në këto raste.

Është e kuptueshme, që referuar Vendimit Unifikues nr.3, datë 06.12.2013 të Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë, me fillimin e funksionimit të gjykatave administrative të shkallës së parë, Gjykatës Administrative të Apelit dhe Kolegjit Administrativ të Gjykatës së Lartë, kaluan për shqyrtim tek këto të fundit të gjitha çështjet administrative që ishin duke u shqyrtuar përkatësisht nga gjykatat e rretheve gjyqësore, gjykatat e apelit apo Kolegji Civil i Gjykatës së Lartë. Për çështje me objekt kompensimi burgimi të padrejtë Gjykata e Lartë ka mbajtur qëndrimin se ato janë të natyrës administrative.¹⁰⁰³

Më pas ligjvënësi miratoi Ligjin nr.9381, datë 28.4.2005 “Për kompensimin e burgimit të padrejtë”, i cili sipas nenit 1 të tij ka për objekt, “të rregullojë rastet e përfitimit dhe të kompensimit për burgim të padrejtë, përfshirë arrestin në shtëpi dhe masën e mënyrën e llogaritjes së tij, si

1002 Vendimi unifikues nr.3, datë 27.3.2003 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

1003 Vendimet nr 00-2016-2696, datë 14.9.2016 dhe nr.00-2020-183 (15), datë 15.2.2021 të Kolegjit Administrativ të Gjykatës së Lartë.

dhe procedurat për kërkimin, pagesën dhe kompensimin për burgim të padrejtë”. Hyrja në fuqi e këtij ligji, nuk prekte paditë e ngritura, përpara hyrjes në fuqi të tij, të cilat zgjidheshin sipas praktikës unifikuese të Gjykatës së Lartë.¹⁰⁰⁴ Duhet theksuar se neni 268 i Kodit të Procedurës Penale dhe ligji nr.9381 datë 28.4.2005 “Për kompensimin e burgimit të padrejtë”, përjashtojnë nga përfitimi i kompensimit për burgim të padrejtë ata të burgosur apo paraburgosur, të cilët janë vetë shkaktarë, pjesërisht apo plotësisht, në marrjen dhe zbatimin e masave dhe akteve përkatëse të organit të prokurorisë apo gjykatës, për burgimin apo kohëzgjatjen e tij.

Megjithatë nuk mundet që të përfshihet në këto shkaqet përjashtimore, me pasojë penalizimin e personave, nëse ato ushtrojnë të drejtat e tyre kushtetuese. Kështu në një rast, Gjykata e Lartë është shprehur se “Në këtë drejtim ka arsyetuar edhe gjykata e apelit se “qendrimi i mëtijshëm në burg ka ardhur jo për shkak të vendimeve jo të saktë të organit procedurës, apo gjykatës, po për shkak të ankimeve të ushtruara ndaj vendimit gjyqësor”. Një arsyetim i tillë është i gabuar. E drejta për të ushtruar mjetet ligjore të mbrojtjes është e drejtë themelore, pra nuk mund të legjitimohet një gabim administrativ duke mohuar një të drejtë themelore. Ne asnjë rast nuk është vërtetuar se qendrimi padrejtësisht në burg ka ardhur për veprime direkte të denuarit. Në këtë konkluzion ka arritur edhe Gjykata Kushtetuese (Vendimi nr.6, datë 30.04.2004) ku cilëson se “avokati ka vepruar në kundërshtim me përmbushjen e rregullt të detyrimeve të tij, ndërsa gjykatat kanë zhvilluar një proces të parregullt gjyqësor ...”. Në rrethanat e mësipërme me të drejtë gjykata e shkallës së parë ka arritur në konkluzionin se kërkesë padia e paditesit duhet të pranohet”.¹⁰⁰⁵

Ligji nr.9381, datë 28.4.2005 “Për kompensimin e burgimit të padrejtë”, në nenin 5 pika 2 të tij, parashikon se në mënyrë të qartë se “Kompensimi caktohet deri në 2000 lekë për një ditë burgim dhe 3000 lekë për një ditë paraburgim”. Duke analizuar këtë parashikim, Gjykata e Lartë ka mbajtur qëndrimin se “Kolegji Administrativ i Gjykatës së Lartë vlerëson se në rastin konkret duhet të merret në analizë dhe konsideratë gjithë përmbajtja dhe parashikimet që ligjvënësi ka bërë në këtë dispozitë (neni 5 i Ligjit nr.9381, datë 28.04.2005, dhe jo vetëm një parashikim siç është ai i pagës minimale në shkallë vendi. Në rast se sa më sipër, do të ishte e mjaftueshme, ligjvënësi nuk kishte pse të parashikonte dhe të përcaktonte në mënyrë eksplicite faktin që masa e dëmshpërblimit për një ditë paraburgim të padrejtë vlerësohet deri me 3000 Lekë.

Ky Kolegj vlerëson se ligjvënësi ka përcaktuar këtë kufi për vlerësimin e masës së kompensimit, pasi ky lloj dëmshpërblimi, nuk përbëhet vetëm nga humbja ekonomike që ka pësuar individ apo familja e tij nga burgimi i padrejtë, por dhe nga dëmi moral dhe social që ka pësuar ky subjekt apo familja e tij nga kjo ngjarje, si dhe rivendosja e të gjitha të drejtave të shkelura apo mohuara gjatë kësaj periudhë.

Në këto kushte, Kolegji Administrativ i Gjykatës së Lartë vlerëson se parashikimet e nenit 5, duhet të vlerësohen nga gjykatat më të ulëta së bashku dhe në harmoni të plotë duke patur parasysh që parashikimet e pikës 2 të Ligjit nr.9381, datë 28.04.2005, përbëjnë kufirin maksimal të kompensimit për burgim të padrejtë. Këto gjykata në përcaktimin e masës së dëmshpërblimit duhet të vlerësojnë drejt të gjitha kriteret e parashikuara në ligj dhe jo ti veçojnë ndajnë ato nga njëra tjetra”.¹⁰⁰⁶ Pra, sipas kësaj jurisprudence, ligjvënësi, brenda kësaj shumë, ka vendosur të mbulojë demet financiare, morale dhe sociale që vuan një person që burgoset në mënyrë të padrejtë.

Megjithatë këto vlera, që parashikon neni 5, pika 2 e Ligjit “Për kompensim për burgim të padrejtë”, janë vlera maksimale, të cilat sipas praktikës gjyqësore, jo gjithmonë duhet të jepen në këtë vlerë. Më konkretisht pika 1 e nenit 5 të po të njëjtit ligj parashikon se “Kompensimi për burgim të padrejtë caktohet nga gjykata, duke mbajtur parasysh: a) të ardhurat nga paga për të punësuarit në sektorin publik ose në sektorin privat, deri një muaj para burgimit; b) fitimin

1004 Vendimi nr.00-2011-2217(539), datë 24.11.2011 i Kolegjit Civil të Gjykatës së Lartë.

1005 Vendimi nr.00-2006-682 (1129), datë 11.10.2006 i Kolegjit Civil të Gjykatës së Lartë

1006 Vendimi nr.00-2015-86 (18), datë 15.1.2015 i Kolegjit Administrativ të Gjykatës së Lartë.

e realizuar nga veprimtaritë tregtare dhe fitimprurëse gjatë tri viteve të fundit paraburgimit; c) pensionet e përfituara para ose gjatë paraburgimit; ç) pagën minimale në shkallë vendi për ata që kanë qenë pa punë, të paktën një muaj para datës së burgimit; d) rrethana të tjera, të lidhura me gjendjen ekonomike e familjare të burgosurit; dh) të ardhurat nga puna në burg ...". Duke analizuar raportin midis këtyre dy dispozitave, Gjykata e Lartë ka përcaktuar se "20. ... Kolegji Administrativ i Gjykatës së Lartë vlerëson se në rastin konkret, gjykatat më të ulta duhet të merrnin në analizë dhe konsideratë gjithë përmbajtjen dhe parashikimet që ligjvënësi ka bërë në nenin 5 të ligjit nr.9381, datë 28.04.2005 dhe jo vetëm një parashikim siç është ai i maksimumit të shpërblimit parashikuar nga pika 2 e të njëjtës dispozitë. Nëse do të ishte e mjaftueshme kjo, ligjvënësi nuk kishte pse të parashikonte dhe të përcaktonte në mënyrë eksplicite disa kritere (siç janë ato në nenin 5/1), të cilat janë kumulative, të domosdoshme dhe që shërbejnë për përcaktimin e dëmshpërblimit. ... 22. Kolegji Administrativ i Gjykatës së Lartë vlerëson se, parashikimet e nenit 5 të ligjit nr.9381/2005 duhet të vlerësoheshin nga gjykatat më të ulta së bashku dhe në harmoni të plotë, sepse parashikimet e pikës 2 nenit 5 të ligjit nr.9381, datë 28.04.2005, përbëjnë kufirin maksimal të kompensimit për burgim të padrejtë, i cili u jepet personave që kanë të ardhura ditore të barabarta ose që i kalojnë këto kufij maksimal, të parashikuar nga ligji. Por kjo nuk do të thotë që të gjithë personat që vuajnë paraburgim/burgim të padrejtë duhet të trajtohen me maksimumin e dëmshpërblimit që jep dispozita ligjore, pasi edhe dëmi për të gjithë personat që vuajnë paraburgim/burgim të padrejtë nuk është i njëjtë. Në këtë kontekst, gjykatat më të ulta në përcaktimin e masës së dëmshpërblimit duhet të vlerësonin drejtë të gjitha kriteret e parashikuara në ligj dhe jo ti veçojnë e ndajnë ato nga njëra-tjetra".¹⁰⁰⁷ Kjo qasje është mjaft interesante, e ruajtur dhe në vendimmarrje të tjera të Gjykatës së Lartë,¹⁰⁰⁸ pasi i detyron gjykatat që të bëjnë një vlerësim total të gjëndjes ekonomike, financiare dhe sociale të personit që kërkon kompensim për burgim të padrejtë dhe jo të jepet kompensimi financiar në vlerat e tij maksimale në mënyrë automatike.

Në vijim të kësaj jurisprudence në përcaktimin e masës së dëmshpërblimit, Gjykata e Lartë, në përputhje me parashikimet ligjore, ka përcaktuar se "Në referim të rregullimeve ligjore të sipërcituara në caktimin e masës së kompensimit gjykata duhet të marrë parasysh të ardhurat që ka realizuar personi që kërkon kompensimin nga puna dhe në rast të kundërt nëse personi figuron i papunë kompensimi llogaritet duke marrë për bazë pagën minimale në shkallë vendi. Pala e paditur ka pretendime në lidhje me qenien në marrëdhënie pune të paditësit bazuar vetëm në vërtetimin e lëshuar nga subjekti tregtar "B."sh.p.k, si dhe në lidhje me vlerën e pagës mujore. Ndryshe nga sa është kërkuar vazhdimisht nga pala e paditur, gjykata ka ardhur në përfundime duke e konsideruar të mirëqenë faktin e qenies në marrëdhënie pune të paditësit pranë këtij subjekti dhe gjithashtu duke pranuar edhe pagën e deklaruar në këtë dokument, ndërkohë që pala e paditur prapëson se kjo shkresë nuk është e mjaftueshme për të vërtetuar qenien në marrëdhënie pune të paditësit pasi duheshin paraqitur edhe dokumentet e tjerë që plotësonin dhe vërtetonin punësimin e paditësit H.H. Në këto rrethana, Kolegji vlerëson se ishte detyrim i gjykatës së apelit, në respektim të nenit 14 të K.Pr.Civile, të hetonte nëse: (i) pala paditëse kishte qenë në marrëdhënie pune pranë subjektit "B."sh.p.k dhe që trajtohej me pagën përkatëse? (ii) mënyrën e tërheqjes së pagave nga pala paditëse (bankë ose cash) dhe nëse ishin paguar apo jo sigurimet shoqërore Vetëm pasi të verifikonte dhe të hetonte në lidhje me rrethanat e mësipërme Gjykata e Apelit mund të shprehej në lidhje me masën e kompensimit që do i takonte paditësit H.H. në zbatim të nenit 5 të ligjit nr.9381, datë 28.04.2005 "Për kompensimin për burgim të padrejtë".¹⁰⁰⁹ Ky arsyetim i Gjykatës së Lartë, tregon se gjykatat më të ulta duhet të bëjnë një verifikim më

1007 Vendimi nr.00-2016-1266 (25), datë 21.1.2016 i Kolegjit Administrativ të Gjykatës së Lartë.

1008 Vendimet nr. 00-2021-995 (86), datë 14.6.2021; 00-2022-1000 (180), datë 12.5.2022 dhe nr.00-2022-549 (106), datë 31.3.2022 të Kolegjit Administrativ të Gjykatës së Lartë.

1009 Vendimi nr.00-2015-1074 (43), datë 29.1.2015 i Kolegjit Administrativ të Gjykatës së Lartë.

të plotë të situatës së punësimit të personit, i cili ka pretenduar një marrëdhënie të tillë pune, përpara arrestimit të tij.

Një rast i ndodhur në praktikë, ka qenë kur personi gjatë procesit hetimor dhe më pas gjyqësor, ka qenë vendosur fillimisht në masën e “arrestit në burg” dhe më pas në masën e “arrestit në shtëpi”. Gjykata e Shkallës së Parë dhe Gjykata e Apelit e kanë deklaruar personin të pafajshëm dhe ky person ka kërkuar me padi, kompensim për burgim të padrejtë. Ndërkohë që shqyrtohej kjo padi, Gjykata e Lartë, ka prishur vendimet e mëparshme që e kanë deklaruar atë të pafajshëm dhe e ka kthyer çështjen për rigjykim, ku rezultoi se në këtë rast personi të jetë shpallur fajtor. Është e kuptueshme që në këtë rast padia për kompensim burgimi të padrejtë mbetet pa objekt dhe shkak ligjor, siç me të drejtë ka arsyetuar Gjykata e Lartë se “25. Në rastin në shqyrtim, referuar akteve të administruara në dosje, ka rezultuar e provuar se, vendimi me nr.188, datë 12.09.2011 i Gjykatës së Apelit Shkodër, i cili kishte lënë në fuqi vendimin nr.04, datë 10.02.2010 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Pukë dhe me të cilin, paditësi ishte deklaruar i pafajshëm (vendime këto mbi bazën e të cilave dhe është marrë vendimi civil nr.04, datë 10.01.2012 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Pukë lënë në fuqi me vendimin nr.237, datë 09.05.2012 për kompensim për burgim të padrejtë), rezultoi të jetë prishur me vendimin nr.284, datë 06.11.2013 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë. Ndërsa me vendimin nr.127, datë 19.03.2015 të Gjykatës së Apelit Shkodër, është vendosur: “Ndryshimin e vendimit nr.04, datë 10.02.2011 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Pukë dhe deklarimin fajtor të të pandehurit B.S. për kryerjen e veprës penale të “Korrupsionit pasiv të punonjësve që ushtrojnë funksione publike”...”. Ky i fundit është vendim gjyqësor i formës së prerë, përse kohë me vendimin nr.2256, datë 19.12.2016 të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, është vendosur: “Mospranimin e rekursit të ushtruar nga i gjykuari Besnik Sokoli, kundër vendimit nr.127, datë 19.03.2015 të Gjykatës së Apelit Shkodër”.

26. Në analizë të sa më sipër, pala paditëse nuk plotëson një nga kushtet thelbësore të parashikuara nga neni 2 i Ligjit nr.9381, datë 28.04.2005 “Për kompensimin e burgimit të padrejtë”, në mënyrë që ai të ishte subjekt i përfitimit me këtë ligj. Përkundrazi, referuar fakteve dhe rrethanave ligjore të cituara më lart në këtë vendim, ka rezultuar e provuar se me vendim gjyqësor të formës së prerë, paditësi është deklaruar fajtor për kryerjen e veprës penale të “Korrupsionit pasiv të punonjësve që ushtrojnë funksione publike”, parashikuar nga neni 259 i Kodit Penal. Për këtë arsye, paditësi në këtë gjykim nuk mund të përfitojë dëmshpërblim për 696 ditët që ka vuajtur kufizimin e lirisë për efekt të procedimit penal, në përfundim të të cilit është deklaruar fajtor, nga të cilat 118 ditë i ka vuajtur me “arrest në burg” në sistemin e paraburgimit dhe 578 ditë i ka vuajtur me “arrest shtëpie”. Bazuar në këtë arsyetim, Kolegji Administrativ i Gjykatës së Lartë, vlerëson se në kushtet që paditësi është deklaruar “fajtor” për veprën penale për të cilën ai akuzohej, të dyja vendimet e gjykatave më të ulëta duhet të ndryshohen dhe kërkesë padia e paditësit duhet të rrëzohet, pasi ato vinë në kundërshtim me parashikimet e nenit 2 të Ligjit nr.9381, datë 28.04.2005 “Për kompensimin e burgimit të padrejtë”.¹⁰¹⁰

Nga ana tjetër përveç kompensimit financiar, Ligji nr.9381, datë 28.4.2005 “Për kompensimin për burgim të padrejtë”, në nenin 7 të tij parashikon se “Personi, që ka vuajtur paraburgimin ose arrestin në shtëpi dhe për këtë shkak është larguar nga puna ose nga detyra që kishte përpara vendosjes së këtyre masave, ka të drejtën e rikthimit në punë apo në detyrë, kur është vendosur pushimi i çështjes ose është dhënë pafajësi në favor të tij, sepse nuk ka kryer veprën që akuzohet, fakti nuk ekziston, fakti nuk përbën vepër penale ose fakti nuk parashikohet nga ligji si vepër penale”. Pavarësisht këtij parashikimi, jurisprudenca e Gjykatës së Lartë, ka qenë kontraktore në lidhje me rikthimin në punë të ish-policëve të larguar nga puna, për shkak të ndjekjes penale. Fillimisht Gjykata e Lartë, ka mbajtur qëndrimin se “Paditësi është përjashtuar nga Policia e Shtetit me motivacionin “shkelje betimi”. Në momentin e arrestimit në flagrancë të paditësit dhe vlerësimit të ligjshëm të arrestit të tij, atij i ka humbur e drejta për rikthim në punë

1010 Vendimi nr.00-2017-6 (15), datë 31.1.2017 i Kolegjit Administrativ të Gjykatës së Lartë

dhe për pagimin e dëmshpërblimit me një vit page; ... Sa më sipër, është provuar se me vendimin datë 28.10.2006 të Prokurorisë së Rrethit Shkodër është pushuar procedimi penal në ngarkim të paditësit R.K., pasi nuk provohet që të ketë kryer veprime të kundërligjshme në përmbushjen e rregullt të detyrës, pra paditësi nuk e ka kryer veprën penale për të cilën është dyshuar. ... Në gjykim u provua se shkaku për të cilin është larguar paditësi nga detyra ishte procedimi penal i filluar ndaj tij dhe ky i fundit i pushuar për shkak se paditësi nuk e kishte kryer veprën për të cilën dyshohej. Prandaj, përderisa nuk ekzistonte shkak tjetër i pretenduar për shkeljen e betimit prej tij, me të drejtë Gjykata e Apelit Shkodër ka arritur në përfundimin se, në bazë të ligjit nr.9381, datë 28.04.2005 "Për kompensimin e burgimit të padrejtë", paditësi duhet të rikthehet në detyrën e mëparshëm".¹⁰¹¹ Ky vendim, i cili mbështet në normën ligjore, siç është shkruar, na duket i drejtë.

Pavarësisht kësaj vendimmarrje, në një tjetër rast të mëvonshëm, po Gjykata e Lartë është shprehur se "Përsa i përket kërkesës për kthim në punë, gjykata çmon se për shkak të natyrës publike të funksionit të policisë së shtetit dhe në përputhje me konkluzionet e arritura nga Gjykata e Lartë me vendimin unifikues të Kolegjeve të Bashkuara nr.31 datë 14.04.2003, nuk mund të urdhërojë rikthimin në punë, pavarësisht parashikimit të nenit 7 të Ligjit nr.9381 dt. 28.04.2005 "Për Kompensim për Burgim të Padrejtë".¹⁰¹² Qasja që mori këtë herë Gjykata e Lartë bazohet në një vendim unifikues të vitit 2003, sipas të cilëve kjo kategori nëpunësish nuk gëzon të drejtën e kthimit në punë, duke bërë që Gjykata e Lartë t'i përjashtojë ato nga kjo mundësi, pavarësisht parashikimeve të legjislacioneve të tjera. Kjo vendimmarrje e Gjykatës së Lartë, nuk na duket e drejtë, pasi së pari, Ligji "Për kompensim burgimi të padrejtë" është i vitit 2005, pra, 2 vjet mbas vendimit unifikues të Gjykatës së Lartë, që është i vitit 2003. Në këtë rast, Kuvendi, nëse do kishte dashur të ruante të njëjtin qëndrim të Gjykatës së Lartë, do të kishte bërë parashikim të qartë, në formulimin e dispozitës duke përfshiruar këto kategori. Nga ana tjetër, kjo vendimmarrje e Gjykatës së Lartë, ndryshon praktikën e vendosur më parë nga vetë ky institucion, pa dhënë asnjë arsye për këtë ndryshim. Mesa duket jemi përpara atij fendomeni që Gjykata e Lartë "shpreson" apo "aludon" që me kalimin e një kohe të caktuar vendimet e mëparshme nuk kanë më vlerë juridike, apo harrohen dhe nuk konstatohen nga palët. Në çdo rast kjo qasje përbën çenim të parimit të sigurisë juridike dhe të barazisë para ligjit.

Një situatë e ndryshme është kur për shkak të fillimit të ndjekjes penale, autoritetet kompetente nisin për të njëjtin fakt dhe mbi të njëjta prova edhe procedimin disiplinor, i cili mund të përfundojë edhe me marrjen e masave disiplinore ku përfshihet edhe ajo e largimi apo shkarkimit nga institucioni. Në këtë rast, pushimi i ndjekjes penale, jo dosmosdoshmërisht do të thotë që edhe procedimi disiplinor do të ndërpritet. Përkundrazi këto dy procedime janë autonome ndaj njeri-tjetrit. Kështu sipas Gjykatës së Lartë, "Në referim të këtyre dispozitave, Kolegji pikësëpari vlerëson se, procedimi disiplinor ndaj punonjësit të policisë mund të nisë për shkak të fillimit të procedimit penal kundër tij, mirëpo këto dy procedime nuk janë të ndërvuar nga njëri-tjetri. Kjo për faktin se, indiciet apo faktet, të cilat mund të kenë shërbyer për iniciimin e procedimit penal, mund të mos përbëjnë elementë të mjaftueshëm për marrjen e personit në përgjegjësi penale, në kuptim të plotësisht të të gjithë elementeve të figurës së veprës penale, për të cilën është kryer edhe regjistrimi i procedimit penal. Nga ana tjetër, këto fakte apo indicie mund të jenë të mjaftueshme dhe të konsiderohen të plota për marrjen e një mase disiplinore në kuadër të shkeljes së detyrimeve ligjore nga ana e punonjësit të policisë. Duke ju rikthyer çështjes, objekt gjykimi, Kolegji çmon se Gjykata Administrative e Apelit nuk i ka dhënë përgjigje të argumentuar të gjitha pretendimeve të palës së paditur, si dhe nuk ka hetuar në mënyrë të plotë e të gjithanshme, lidhur me veprimet konkrete të ndërmarra nga pala paditëse, për të cilat, në vijim, është konkluduar marrja e masës disiplinore. Kolegji vlerëson se, fakti që ndaj palës paditëse është vendosur pushimi i procedimit penal, nuk përbën shkak të justifikuar dhe ligjor për të konstatuar të paligjshëm të

1011 Vendimi nr.00-2011-813 (162), datë 7.4.2011 i Kolegjit Civil të Gjykatës së Lartë.

1012 Vendimi nr.00-2017-39 (24), datë 7.2.2017 i Kolegjit Administrativ të Gjykatës së Lartë.

*gjithë procedurën e masës disiplinore kundër tij, bazuar edhe në nenin 10 të VKM-së nr. 786, datë 04.06.2008”.*¹⁰¹³ Për rrjedhojë, personi megjithëse nuk ishte shpallur fajtor në procesin penal, nuk gëzon kthimin në pozicionin e tij të mëparshëm të punës, për shkak të procedimit të tij disiplinor, i cili ndjek rrugë tjetër dhe duhet të kundërshtohet administrativisht dhe gjyqësisht sipas rastit në një tjetër proces gjyqësor.

1013 Vendimi nr.00-2021-297(29), datë 8.3.2021 i Kolegjit Administrativ të Gjykatës së Lartë

KREU XXIV

ARSYETIMI I VENDIMEVE GJYQËSORE

(Neni 142 e Kushtetutës)

Kushtetuta e Shqipërisë në nenin 142, pika 1 të saj, parashikon se “Vendimet gjyqësore duhet të jenë të arsyetuara”. Kjo dispozitë, rezulton që të jetë parashikuar në Pjesën X të Kushtetutës, titulluar “Pushteti gjyqësor”. Arsyeja lidhet me natyrën e dyfishtë të këtij parashikimi, ku nga njëra anë, gjykatat kanë detyrim kushtetues për të arsyetuar vendimet e tyre gjyqësore, si pjesë e funksionit të tyre gjyqësor dhe nga ana tjetër, ky detyrim është pjesë e së drejtës për një proces të rregullt ligjor, ku palët do të kenë mundësi të marrin dijeni pse pretendimet e tyre janë pranuar apo rrëzuar, dhe mbi bazën e saj të gjykojnë nëse do ankohen apo jo në gjykatat më të larta. Ky detyrim shtrihet për gjykatat e të gjitha niveleve.

E drejta për të pasur një vendim gjyqësor të arsyetuar i garantohet individit nga nenet 42 dhe 142, pika 1, të Kushtetutës. Funksioni i një vendimi të arsyetuar është t’u tregojë palëve që ato janë dëgjuar, si dhe u jep mundësinë atyre ta kundërshtojnë atë. Vendimi duhet të mbështetet vetëm mbi faktet që janë paraqitur gjatë procesit gjyqësor dhe duhet të përmbajë bazën ligjore mbi të cilën bazohet zgjidhja e mosmarrëveshjes, analizën e provave dhe mënyrën e zgjidhjes së mosmarrëveshjes. Zbatimi i këtij standardi vlerësohet rast pas rasti, në varësi të rrethanave konkrete të çështjes, duke analizuar nëse vendimet gjyqësore të kundërshtuara e kanë përmbushur në mënyrë të mjaftueshme detyrimin për arsyetimin e vendimeve të tyre.¹⁰¹⁴ Vendimet gjyqësore që japin gjykatat e të gjitha niveleve në përfundim të gjykimit përbëjnë aktin procedural kryesor të të gjithë procesit gjyqësor. Ato përmbledhin dhe finalizojnë përfundimisht qëndrimet që mban gjykata lidhur me çështjen në gjykim.¹⁰¹⁵ Domosdoshmëria e arsyetimit të vendimeve gjyqësore shërben si një garanci për procesin ligjor. Arsyetimi i vendimeve është element thelbësor i një vendimi të drejtë. Vendimi gjyqësor në çdo rast duhet të jetë logjik, i rregullt në formë dhe i qartë në përmbajtje. Në tërësinë e tij ai duhet konsideruar si një unitet, në të cilin pjesët përbërëse janë të lidhura ngushtësisht mes tyre. Ato duhet të jenë në shërbim dhe funksion të njëra-tjetrës. Argumentet e pjesës arsyetuese duhet të jenë të bazuara dhe të lidhura logjikisht, duke respektuar rregullat e mendimit të drejtë. Ato duhet të formojnë një përmbajtje koherente brenda vendimit, i cili përjashton çdo kundërthënie, kontradiksion të hapur ose të fshehtë. Këto argumente duhet të jenë, gjithashtu, të mjaftueshme për të mbështetur dhe pranuar pjesën urdhëruese.¹⁰¹⁶ Megjithatë, kjo nuk mund të kuptohet sikur kërkohet një përgjigje e detajuar nga ana e gjykatës për çdo argument të dhënë nga palët.¹⁰¹⁷

Nuk mund të vihet në dyshim rëndësia parësore që ka arsyetimi në një vendim penal. Për shkak të natyrës së tyre, llojeve të dënimit, dhe pasojave që sjellin për të pandehurin, vendimet penale duhet të jenë të arsyetuara në mënyrë tërësore, mbi bazën e provave dhe argumenteve ligjore bindëse, të cilat mbështesin pjesën urdhëruese të vendimit. Në këtë pikë duhet theksuar detyrimin që ka gjykata e apelit për të arsyetuar vendimin gjyqësor në mënyrë të qartë dhe të detajuar, veçanërisht në rastet kur ajo e ndryshon vendimin e gjykatës së shkallës së parë. Nëse gjykata e apelit e lë në fuqi vendimin e gjykatës së shkallës së parë, arsyetimi edhe mund të jetë minimal apo i reduktuar, ndërsa kur ajo e ndryshon vendimin, është e detyruar të paraqesë dhe të shtjellojë në mënyrë të plotë argumentet ligjore, si pasojë e të cilave ka arritur në një vendimmarrje të ndryshme nga gjykata më e ulët.¹⁰¹⁸

1014 Vendimet nr.38, datë 12.7.2023 dhe nr.21, datë 26.9.2022 të Gjykatës Kushtetuese.

1015 Vendimet nr.8, datë 16.3.2011 dhe nr.7, datë 9.3.2009 të Gjykatës Kushtetuese.

1016 Vendimet nr.3, datë 23.1.2014; nr.3, datë 19.2.2013 dhe nr. 20, datë 13.04.2012 të Gjykatës Kushtetuese.

1017 Vendimi nr.23, datë 04.11.2008 të Gjykatës Kushtetuese.

1018 Vendim nr.55, datë 18.12.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

Bazuar në këto standarde, janë konsideruar shkelje të këtij parimi të rëndësishëm kushtetues mospërmendja e nga ana e gjykatës e dokumentave që ndodhen në dosjen gjyqësore.¹⁰¹⁹

Në një një tjetër rast, i konstatuar si shkelje e këtij parimi, ka qenë kur Gjykata e Lartë, në mënyrë kontradiktore arsyetonte për mospranimin e rekursit për shkak se nuk ishte nënshkruar nga ana e avokatit mbrojtës, por nga ana tjetër vlerësonte përmbajtjen e rekursit duke u shprehur për mospranimin e tij, pasi nuk ngriheshin shkaqe ligjore. Kjo qasje e Gjykatës së Lartë, normalisht nuk kishte asnjë kuptim, pasi nëse rekursi nuk pranohej për shkakun e parë nuk kishte asnjë kuptim që të vlerësoheshin edhe shkaqet e ngritura në rekurs. Më konkretisht Gjykata Kushtetuese, mbajti qëndrimin se *"Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, ... ka vendosur mospranimin e rekursit ..., me arsyetimin se "Rekursi i paraqitur nga kërkuesi A.Ç. nëpërmjet përfaqësuesit avokat S.V. nuk përmban nënshkrimin e mbrojtësit, siç parashikon neni 435/2 i Kodit të Procedurës Penale dhe as nënshkrimin e vetë kërkuesit A.Ç.; nuk përmban shkaqe nga ato që parashikon neni 432 i Kodit të Procedurës Penale".*

...

Gjykata vëren, gjithashtu, se Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë në vendimin e tij të ankimuar nga kërkuesi shkon përtej konstatimit të mangësisë procedurale të rekursit kur thekson se *"(rekursi) nuk përmban shkaqe nga ato që parashikon neni 432 i K.P.Penale"*.

Në vlerësimin e Gjykatës, ky konkluzion, që ka të bëjë me thelbin e pretendimeve të kërkuesit, është kontradiktor dhe jologjik, në kuptim të vijimësisë strukturale të vendimit. Në jurisprudencën e saj Gjykata ka theksuar se vendimi gjyqësor në çdo rast duhet të jetë logjik, i rregullt në formë dhe i qartë në përmbajtje. Në tërësinë e tij ai duhet konsideruar si një unitet, në të cilin pjesët përbërëse janë të lidhura ngushtësisht mes tyre. Ato duhet të jenë në shërbim dhe funksion të njëra-tjetrës. Argumentet e pjesës arsyetuese duhet të jenë të bazuara dhe të lidhura logjikisht, duke respektuar rregullat e mendimit të drejtë juridik. Ato duhet të formojnë një përmbajtje koherente brenda vendimit, i cili përjashton çdo kundërtënie ose kontradiksion të hapur ose të fshehtë. Konkluzionet e pjesës arsyetuese duhet të bazohen jo vetëm në aktet ligjore, por edhe në parimet dhe rregullat që karakterizojnë mendimin e shëndoshë e logjik (shih vendimet e Gjykatës Kushtetuese nr. 7, datë 09.03.2009; nr. 23, datë 23.07.2009 dhe nr. 38, datë 30.12.2010). Në rastin në shqyrtim, Gjykata thekson se Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë nuk duhej dhe nuk mund të vijonte me arsyetime që kishin të bënin me thelbin e së drejtës, ndërkohë që kishte vërejtur mosrespektimin e kërkesës procedurale për mos nënshkrimin e mbrojtësit që e bënte rekursin *ultra vires*.¹⁰²⁰

Rezulton se standardi i mësipërm nuk është mbajtur më tej nga ana e Gjykatës Kushtetuese, e cila në një vendim të mëvonshëm, ka mbajtur qëndrimin se *"33. Referuar materialeve që ndodhen në dosjen gjyqësore, Gjykata vëren se rekursi i paraqitur nga kërkuesi në Gjykatën e Lartë është nënshkruar nga avokati i tij B.S. dhe prokura e lëshuar nga ai rezulton e administruar, siç u tha më lart, në aktet e dosjes gjyqësore. Për rrjedhojë, Gjykata çmon se pretendimi i subjektit të interesuar se rekursi nuk është nënshkruar nga mbrojtësi i kërkuesit, sipas përcaktimeve të nenit 435, pika 2, të KPP-së, nuk është i bazuar.*

34. Megjithatë, në çështjen konkrete, Gjykata konstaton se Gjykata e Lartë ka vlerësuar edhe themelin e pretendimeve të kërkuesit, duke u shprehur se rekursi nuk përmban shkaqe nga ato të parashikuara nga neni 432 i KPP-së dhe ka vendosur mospranimin e tij. Gjithashtu, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë ka vlerësuar se nuk ka shkaqe për cënimin e vendimarrjes së gjykatave më të ulëta (shih paragrafin 34 të vendimit të Gjykatës së Lartë).

35. Për sa më sipër, Gjykata vëren se Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, në shqyrtimin e çështjes konkrete, ka vlerësuar pretendimet e ngritura në ankim nga kërkuesi, shkaqet e rekursit,

1019 Vendimi nr.38, datë 30.12.2010 i Gjykatës Kushtetuese.

1020 Vendimi nr.5, datë 2.3.2011 i Gjykatës Kushtetuese.

si dhe shtesat e saj. Ai kolegji nuk e ka mbështetur arsyetimin e tij vetëm të mospasja e tagrave të përfaqësimit nga ana e mbrojtësit të kërkuesit, por ka vlerësuar edhe shkaqet e rekursit (shih paragrafët 17, 26 dhe 34 të vendimit të Gjykatës së Lartë). Për rrjedhojë, Gjykata do të vlerësojë më tej argumentin tjetër të kërkuesit për arsyetimin e vendimit të Gjykatës së Lartë.

...

37. Në rastin konkret, duke iu referuar vendimit të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, Gjykata konstaton se në pjesën hyrëse ai përmban palët, bazën ligjore, rrethanat e çështjes, vendimmarrjen e gjykatave më të ulëta, faktin se ka bërë rekurs kërkuesi, si dhe shkaqet e tij. Në arsyetimin e saj Gjykata e Lartë është shprehur: "Pavarësisht sa më sipër, Kolegji vlerëson se edhe referuar themelit, rekursi nuk përmban shkaqe nga ato të parashikuara nga neni 432 i K.Pr. Penale, prandaj në lidhje me të duhet vendosur mospranimi. Kolegji vlerëson se, referuar shkaqeve të rekursit të paraqitur, nuk ka shkaqe për cënimin e vendimmarrjes së gjykatave më të ulëta (paragrafi 34).".

38. Për sa më sipër, në rastin në shqyrtim, edhe pse Gjykata vlerëson se Gjykata e Lartë duhet të jetë më e kujdesshme, veçanërisht në verifikimin e akteve të përfaqësimit si elemente formale që duhet të plotësohen në paraqitjen e rekursit, ajo, në dhomë këshillimi, ka ushtruar në këtë rast funksionin e saj seleksionues, duke vlerësuar paraprakisht nëse kërkesa i plotësonte kërkesat e ligjit për kalimin në seancë. Edhe pse me një arsyetim të kufizuar, ajo ka parashtruar shkaqet e rekursit dhe i ka vlerësuar ato në përputhje me standardet e mësipërme të arsyetimit në dhomën e këshillimit, duke i dhënë kërkuesit edhe mundësinë e realizimit të aksesit në aspektin formal dhe mbrojtjes efektive, njësoj sikur ajo të ishte bërë nga një avokat.

39. Në këtë kuptim, Gjykata çmon se vendimi i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë nuk cenon standardet e arsyetimit të vendimit gjyqësor dhe kjo formë arsyetimi është tashmë e konsoliduar në praktikën e Gjykatës së Lartë, përderisa shpreh në thelb shkaqet e mospranimit të rekursit gjatë shqyrtimit të tij paraprak në dhomën e këshillimit. Për pasojë, Gjykata vlerëson se pretendimet e kërkuesit për cënimin e së drejtës së aksesit dhe standardit të arsyetimit të vendimit gjyqësor janë të pabazuara".¹⁰²¹

Siç mund të konstatohet, në rastin e dytë, fakti që Gjykata e Lartë, kishte vendosur mospranimin e rekursit së pari sepse avokati që e kishte nënshkruar, kishte vepruar pa tagra (kur në fakt i kishte) dhe së dyti sepse rekursi nuk përmbante shkaqe për të cilat Kodi i Procedurës Penale lejonte që të bëhej rekurs, nuk është konsideruar si problematike, nga ana e Gjykatës Kushtetuese.

Kjo qasje duket se është ndryshuar përsëri, ku Gjykata Kushtetuese, ka mbajtur qëndrimin se "4. Kundër vendimit të Gjykatës së Apelit Vlorë kanë ushtruar rekurs kërkuesi nëpërmjet avokatit S.D., të caktuar me prokurë nga nëna e kërkuesit, si dhe Prokuroria pranë Gjykatës së Apelit Vlorë. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, me vendimin nr. 00-2023-574, datë 26.01.2023, ka vendosur mospranimin e rekursit të kërkuesit dhe të Prokurorisë pranë Gjykatës së Apelit Vlorë. Në lidhje me rekursin e kërkuesit, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë ka arsyetuar se ai është paraqitur nga një avokat i palëgjitimuar për të ushtruar një të drejtë të tillë, në kushtet kur nuk është caktuar me prokurë nga kërkuesi, por nga nëna e tij, ndaj nuk legjitimohet për të ushtruar të drejtën e rekursit në emër e për llogari të kërkuesit. Po ashtu, ai kolegji ka arsyetuar edhe se rekursi i kërkuesit nuk përmbante shkaqe nga ato të parashikuara në nenin 432 të Kodit të Procedurës Penale (KPP).

...

24. Nga ana tjetër, pavarësisht sa më sipër, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë ka vlerësuar se edhe shkaqet e parashtruara në rekursin e bërë në emër e për llogari të të gjykuarit (kërkuesit) nuk u përmbahen shkaqeve të përcaktuara nga neni 432, pika 1, i KPP-së. Bazuar në këto rrethana, Kolegji Penal ka vendosur mospranimin e rekursi.

¹⁰²¹ Vendimi nr.14, datë 21.6.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

....

29. Pavarësisht kësaj, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë e ka kapërcyer kriterin formal të pranueshmërisë për shqyrtim të rekursit të kërkuarit, duke vënë në diskutim kriterin substancial të pranueshmërisë së tij, atë të parashtrimit në rekurs të shkaqeve nga ato të parashikuara nga ligji procedural dhe, më tej, nëse ato ishin ose jo haptazi të pabazuara, duke arritur në përfundimin se shkaqet ishin të ndryshme nga ato që parashikon ligji, pasi nuk u përmbaheshin shkaqeve të përcaktuara nga neni 432, pika 1, i KPP-së.¹⁰²²

Mesa duket Gjykata Kushtetuese ka tentuar që të rikthehet në qëndrimin e saj të parë, duke u shprehur për kontradiktën në arsyetim që mban Gjykata e Lartë, ku nga njëra anë nuk e pranon rekursin për arsye formale dhe nga ana tjetër vlerëson dhe përmbajtjen e shkaqeve të pasqyruara në të. Edhe në këtë rast, Gjykata Kushtetuese, nuk referon në vendimmarrjet e saj të mëparshme dhe nuk tenton të zgjidhë kontradiktën midis tyre. Për rrjedhojë edhe në këtë rast për ndryshimin e qëndrimit, nuk jepen arsye apo argumenta. Mesa duket, përsëri Gjykata Kushtetuese ka "shpresuar" apo "aluduar" se vendimet e saj të mëparshme ose nuk kanë më vlerë gjyqësore, ose janë harruar nga palët dhe nuk do të konstatohet.

Në jurisprudencën kushtetuese, është venë theksi në detyrimin që kanë gjykatat, që bazuar në provat që janë administruar në gjykim, kur deklarojnë fajtor një person, të mos kufizohen vetëm në përshkrimin e tyre por të arsyetojnë elementët e figurës së veprës penale duke u bazuar pikërisht në këto prova. Dështimi për të bërë këtë lidhje në pjesën arsyetuese, sjell si pasojë cënimin e këtij parimi.¹⁰²³ Në rastin e ndryshimit të cilësimit të veprës penale nga ana e vetë gjykatës, kjo e fundit është e detyruar që të arsyetojë elementët e figurës së re të veprës penale si edhe provat ku e mbështet deklarinimin fajtor për veprën tjetër penale. Gjykata Kushtetuese e ka konsideruar shkelje ndryshimin e cilësimit juridik të veprës penale nga ndihma për kalim të paligjshëm të kufirit shtetëror, në veprën penale të shpërdorimit të detyrës, pa analizuar elementët e figurës së kësaj veprë penale dhe për më tepër kur, deklarimi fajtor është bazuar në analogji.¹⁰²⁴

Gjykata Kushtetuese e ka konsideruar shkelje të këtij parimi edhe rastin kur Gjykata e Lartë nuk ka argumentuar kundërshtimin e vlerësimit që Gjykata e Apelit i kishte bërë prokurës së lëshuar nga të akuzuarit për avokatin e tyre mbrojtës. Ndërkohë që personat që po gjykoreshin, pretendonin se nuk ia kishin dhënë të drejtën e ankimit ndaj vendimit të gjykatës së shkallës së parë, avokatit mbrojtës të caktuar prej tyre, Gjykata e Apelit kishte mbajtur qëndrim të ndryshëm dhe kishte pranuar të shqyrtonte ankimin e paraqitur nga avokati mbrojtës. Personat e akuzuar paraqitën rekurs në Gjykatën e Lartë, e cila pa trajtuar këtë pretendim, vendosi mospranimin e tij.¹⁰²⁵

Shkelje është konsideruar nga Gjykata Kushtetuese, edhe situata kur ndaj një personi po aplikohet bashkimi i dënimeve. Sipas Gjykatës Kushtetuese, "... ligjvënësi, për t'i dhënë vlerë parimit kushtetues të funksionit riedukativ të dënimit, institutin e bashkimit të dënimeve e rregullon në dy aspekte, të cilat janë të sanksionuara në nenin 56 të KP-së. Në paragrafin e parë të këtij neni parashikohet rasti kur i dënuari, para vuajtjes së plotë të dënimit, dënohet për një vepër të kryer para dhënies së dënimit që është duke vuajtur. Në këtë rast pjesa e vuajtur e dënimit llogaritet në dënimin e ri. Në paragrafin e dytë të nenit 56 të KP-së parashikohet rasti kur i dënuari, pas dhënies së vendimit, por para vuajtjes së plotë të tij, kryen një vepër penale të re. Në këtë rast gjykata bën bashkimin e dënimit të ri me pjesën e mbetur të dënimit të mëparshëm. Pra pjesa e vuajtur e dënimit nuk mbahet parasysh për efekt të bashkimit të dënimeve. Ky moment përcakton edhe dallimin kryesor midis dy paragrafëve të nenit 56 të KP-së. Ai ka rëndësi për të përcaktuar shkallën e rrezikshmërisë shoqërore të personit, pasi si rregull, personi që kryen një vepër penale

1022 Vendimi nr. 12 datë 28.2.2024 i Gjykatës Kushtetuese.

1023 Vendimi nr.55, datë 18.12.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

1024 Vendimi nr.16, datë 27.3.2012 i Gjykatës Kushtetuese.

1025 Vendimi nr.58, datë 24.12.2012 të Gjykatës Kushtetuese.

të re, pasi është dënuar më parë, paraqet rrezikshmëri më të madhe shoqërore se ai që nuk është dënuar më parë.

Në këtë këndvështrim, Gjykata vlerëson se vendimet e gjykatave të faktit nuk kanë arsyetuar me qartësi lidhur me këto dy aspekte të bashkimit të dënimeve, pra me momentin që kërkuesi ka kryer veprën e dytë penale, i cili përcakton dhe mënyrën e llogaritjes së vuajtjes së dënimit përfundimtar. Po në këtë aspekt, gjykatat nuk kanë arsyetuar edhe në lidhje me kohën që të pandehurit i ngelet akoma për të vuajtur. Këto të meta nuk janë riparuar as nga Gjykata e Lartë, për më tepër kur kërkuesi ka pretenduar se në kundërshtim me nenin 55/2 të KP-së, është kapërcyer kufiri më i lartë i parashikuar për llojin e dënimit të dhënë kërkuesit (dënimi maksimal i parashikuar në nenin 140 të KP-së është 20 vjet burgim).¹⁰²⁶

Tjetër shkelje e këtij parimi është konsideruar nga Gjykata Kushtetuese, rasti kur megjithëse Gjykata Kushtetuese, kishte konstatuar shkelje në gjykimin e zhvilluar në Gjykatën e Lartë e cila fillimisht kishte vendosur mospranimin e rekursit, dhe e kishte kthyer për rigjykim në atë Gjykatë, kjo e fundit, nuk mundej që të vendoste se nuk plotësoheshin kushtet për rekurs dhe për rrjedhojë të vendoste përsëri mospranimin e rekursit.¹⁰²⁷

Mungesë e arsytimit të vendimit gjyqësor është konstatuar edhe në rastet kur një person ishte ekstraduar në Shqipëri dhe pretendonte se ky ekstradis ishte lejuar ngaqë Ministria e Drjtësisë kishte dhënë garanci që procesi do të rishikohej, por shkresën përkatëse, ky institucion nuk e vuri në dispozicion të vetë personit apo gjykatave. Në këtë rast, Gjykata Kushtetuese, tërhiqte vëmendjen e Gjykatës së Lartë duke argumentuar se "Kërkuesi në kërkesën për rishikim drejtuar Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë ka pretenduar ekzistencën e shkresës së Ministrisë së Drejtësisë, me anë të cilës garantohej rigjykimi i tij pas ekstradimit në Shqipëri. Po ashtu, ai ka pretenduar se ka qenë në pamundësi për ta paraqitur vetë këtë provë, për shkak se i është refuzuar kërkesa nga autoriteti kompetent (Ministria e Drejtësisë). Pavarësisht këtyre pretendimeve, Kolegji Penal nuk ka bërë asnjë përpjekje për të vërtetuar nëse kjo shkresë ekziston, në kushtet kur marrëveshja e ekstradimit mbështetej kryesisht mbi këtë fakt. Kolegji Penal ka arsyetuar në vendimin e tij, në thelb, se nëpërmjet pranimi të kërkesës për rivendosjen në afat të së drejtës për të paraqitur rekurs dhe shqyrtim të tij është përmbyshur garancia e dhënë nga shteti shqiptar për rishqyrtimin e procesit. Në kushtet kur jo vetëm shkaqet ku bazohet mjeti i zakonshëm i ankimit, në rastin konkret rekursi, por edhe vlerësimi që bën Kolegji Penal mbi to janë të ndryshme nga ato mbi të cilat bazohet kërkesa për rishikim, si edhe në kushtet kur pretendimi për ekzistencën e garancisë nuk rezulton të jetë marrë më parë në shqyrtim apo t'i jetë dhënë përgjigje nga Kolegji Penal që ka shqyrtuar rekursin, i takonte këtij Kolegji të hetonte në lidhje me pretendimin e kërkuesit për garancinë e dhënë nga shteti shqiptar dhe t'i jepte atij një përgjigje të arsyetuar në këtë drejtim. Ky Kolegj nuk mund të mjaftohej vetëm me referimin te KPP-ja për shkaqet e rishikimit, por duhej të zbatohej edhe tek detyrimet e tjera që ekzistojnë nga marrëveshjet ndërkombëtare, ku shteti është palë dhe tek ligjet që janë miratuar në zbatim të tyre. Për më tepër, ky detyrim rrjedh edhe nga praktika e GJEDNJ-së lidhur me gjetjen e të gjitha mundësive për të mos gjykuar të pandehurin në mungesë ose nëse kjo nuk është e mundur, atëherë të paktën të shihen mundësitë e rihapjes së procesit. Pra, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë duhej ta kishte marrë në shqyrtim marrëveshjen në fjalë, si dhe të kishte analizuar detyrimin e marrë përsipër nga Ministria e Drejtësisë bazuar në këtë marrëveshje, sipas të cilit do të mundësohej rihapja e procesit gjyqësor ndaj kërkuesit pas ekstradimit të tij në Shqipëri".¹⁰²⁸

Përsa i përket mënyrës së arsytimit të vendimeve të Gjykatës së Lartë të dhëna në dhomë këshillimi, ku edhe disponohet me vendim për mospranimin e rekursit, Gjykata Kushtetuese, fillimisht ka mbajtur qëndrimin se "Gjykata Kushtetuese vlerëson, se pavarësisht nga mospërmendja e shkaqeve të rekursit të ushtruar nga kërkuesi në pjesën hyrëse të vendimit,

1026 Vendim nr.13, datë 17.3.2014 i Gjykatës Kushtetuese.

1027 Vendim nr.18, datë 14.4.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

1028 Vendimi nr.70, datë 17.11.2015 i Gjykatës Kushtetuese.

mospranimi i tij, si për të gjithë të tjerët, është bërë për mungesë të shkaqeve ligjore, vlerësimi i të cilave është e drejtë e gjykatës që gjykon çështjen”.¹⁰²⁹ Pra, sipas këtij vendimi, mospërmendja e shkaqeve të rekursit në pjesën hyrëse të një vendimi, nuk përbën problem kushtetues, në drejtim të respektimit të standardit për arsyetimin e vendimeve gjyqësore. Por, më vonë, Gjykata Kushtetuese, ndryshon qëndrimin e saj kur shprehet se “Në rastin në shqyrtim Gjykata konstaton se nga materialet e dosjes gjyqësore rezulton se kundër vendimit nr.10-2012-1142 (410), datë 11.07.2012 të Gjykatës së Apelit Durrës kanë ushtruar rekurs të dy kërkuesit, A.LI. dhe M.T., brenda afatit ligjor 30-ditor të parashikuar në nenin 435/1 të KPP-së. Në vendimin e Gjykatës së Lartë, si në pjesën ku parashtrohen shkaqet e rekursit (shih fq. nr.2 të vendimit), ashtu edhe në pjesën ku Gjykata shprehet nëse rekursi përmban apo jo shkaqe nga ato të parashikuara në nenin 432 të KPP-së (shih fq. nr. 3 të vendimit), si dhe në dispozitivin e tij gjejnë pasqyrim vetëm pretendimet e ngritura në rekurs nga kërkuesi A.LI. Fakti që edhe kërkuesi tjetër (M.T.) ka ushtruar rekurs, si dhe nëse shkaqet e paraqitura prej tij janë shqyrtuar apo jo nga Gjykata e Lartë, nuk gjejnë pasqyrim në vendimin e kësaj të fundit. Bazuar në standardet kushtetuese të lartpërmendura, Gjykata vlerëson se mungesa e paraqitjes së shkaqeve të parashtruara në rekurs nga kërkuesi M.T., si dhe fakti që Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë nuk shprehet në vendim mbi rekursin e tij, krijojnë dyshime të arsyeshme nëse ky Kolegj ka arritur të marrë ose jo në shqyrtim dhe të vlerësojë shkaqet e pretenduara prej kërkuesit, çka përbën një të metë të pakapërcyeshme të përmbajtjes së vendimit dhe të arsyetimit të gjykatës”.¹⁰³⁰

Siç mund të konstatohet, në rastin e dytë, Gjykata Kushtetuese e konsideron si të metë të pariparueshme mos përmendjen e shkaqeve të rekursit në pjesën hyrëse të vendimit të Gjykatës së Lartë. Megjithatë jam dakort me qëndrimin e dytë të mbajtur nga Gjykata Kushtetuese, përsëri rezulton se ky institucion, ka ndryshuar qëndrimin e saj pa dhënë asnjë arsye apo mbajtur ndonjë qëndrim për këtë shkak.

Një tjetër shkelje e konstatuar, si mungesë e arsyetimit të vendimit gjyqësor, ka qenë edhe mosarsyetimi nga Gjykata e Lartë, kur prokuroria në gjykimin pranë kësaj gjykatë, ka ndryshuar qëndrimin e saj. Në këtë rast, Gjykata Kushtetuese, ka arsyetuar se “19. Në rastin në shqyrtim, nga materialet bashkëlidhur kërkesës, Gjykata konstaton se Prokuroria e Përgjithshme në konkluzionet e paraqitura gjatë shqyrtimit të çështjes gjatë seancës gjyqësore në Gjykatën e Lartë ka ndryshuar qëndrim lidhur me akuzat në ngarkim të kërkuesve. Prokuroria, mbështetur në vendimin unifikuar nr.4, datë 15.04.2011 të Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë, ka argumentuar se pretendimet e kërkuesve B.A. dhe A.B. për mosekzistencën e marrëveshjes së bashkëpunimit ndërmjet tyre dhe kërkuesit A.LI. janë të bazuara. Sipas prokurorisë, nga materialet e administruara në gjykim asnjë provë, fakt apo indicie nuk tregojnë me siguri se të gjykuarit B.A. dhe A.B. kanë ditur qëllimet e të gjykuarit A.LI. Si përfundim, prokuroria ka kërkuar lënien në fuqi të vendimit të Gjykatës së Apelit Vlorë për kërkuesit B.A. dhe A.B. vetëm për fajësinë dhe dënimet përkatëse të tyre për kryerjen e veprës penale të armëmbajtjes pa leje të parashikuar nga neni 278 i KP-së. Ndërsa për kërkuesin A.LI., prokuroria ka kërkuar që të deklarohet fajtor për veprën penale të vrasjes nga pakujdesia, të parashikuar nga neni 85 i KP-së.

20. Gjykata vëren se Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, pavarësisht qëndrimit të ri të lartpërmendur të prokurorisë, nuk ka analizuar konkluzionet që ka mbajtur Prokuroria e Përgjithshme në diskutimin përfundimtar përpara Gjykatës së Lartë. Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë në pjesën hyrëse të vendimit, si shkaqe të paraqitura në rekurs nga ana e prokurorisë paraqet ato shkaqe që prokuroria pranë Gjykatës së Apelit Vlorë ka parashtruar (shih faqen 8 të vendimit të Gjykatës së Lartë). Ndërsa në pjesën arsyetuese ky kolegj u referohet konkluzioneve të fundit të prokurorisë të mbajtura gjatë diskutimit përfundimtar në procesin në Gjykatën e Lartë

1029 Vendimi nr.4, datë 26.2.2008 i Gjykatës Kushtetuese.

1030 Vendimi nr.68, datë 14.11.2016 i Gjykatës Kushtetuese. Shih edhe vendimin nr.40, datë 16.5.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

vetëm kur parashtron kërkimet e palëve (shih faqen 9 të vendimit të Gjykatës së Lartë). Po në pjesën arsyetuese të vendimit të Gjykatës së Lartë, kjo e fundit, kur argumenton mbi shkaqet e ngritura në rekurs nga të dyja palët (kërkuesit dhe prokuroria), arsyeton (në një paragraf të vetëm të vendimit) vetëm mbi shkaqet e ngritura në rekurs nga prokuroria pranë Gjykatës së Apelit Vlorë (shih faqen 14 të vendimit të Gjykatës së Lartë) dhe nuk analizon mbi qëndrimin e ri të Prokurorisë.

...

27. Gjykata vlerëson gjithashtu se në rastin konkret tërheqja e akuzave nga ana e prokurorisë lidhet drejtpërdrejt me pretendimet e parashtruara nga të pandehurit, rrjedhimisht Gjykata e Lartë për të rritur aksesin dhe transparencën në vendimin e saj duhet t'u kishte dhënë përgjigje konkluzioneve të Prokurorisë me vendim të arsyetuar.¹⁰³¹

Siç mund të konstatohet, Gjykata e Lartë, duke mënjanuar totalisht qëndrimin e ri të prokurorisë, duke e kaluar atë në heshtje, ka cënuar standardin e arsyetimit të vendimeve gjyqësore.

Gjykata Kushtetuese, ka konsideruar si shkelje të këtij parimi edhe rastin kur gjatë shqyrtimit të çështjes në Gjykatën e Lartë, legjislacioni penal për të atë vepër kishte ndryshuar. Në këtë rast, Gjykata e Lartë do të duhej të arsyetonte këtë ndryshim, si edhe faktin nëse do të zbatohet apo jo ndaj personit të akuzuar, nëse ligji i ri ishte apo jo favorizues ndaj tij.¹⁰³²

Në një tjetër rast interesant, pretendimi kryesor i ngritur në kuadër të mbrojtjes në një proces penal, ishte që norma penale nuk e dënon faktin për të cilin personi akuzohej. Më konkretisht, një person kishte deklaruar një të dhënë jo të vërtetë, në jetëshkrimin e tij, kur kishte aplikuar për një pozicion të caktuar. Personi në këtë rast, u akuzua për "falsifikim intelektual", por nga ana e tij pretendohet, se nga mënyra si ishte formuluar dispozita konkrete e Kodit Penal, ky lloj "falsifikimi" nuk ekzistonte. Kur çështja arriti në Gjykatën Kushtetuese, kjo e fundit, mbajti qëndrimin se "Nisur nga arsyetimi i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë në çështjen konkrete, Gjykata duke mbajtur në konsideratë edhe rolin subsidiar të saj në respektimin në tërësi të së drejtës për një proces të rregullt ligjor, e në rastin konkret të standardit të arsyetimit të vendimit gjyqësor të lidhur me dënimin pa ligj (paragrafi i parë i nenit 29 të Kushtetutës), vlerëson se vendimi i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë nuk i plotëson standardet e vendosura për arsyetimin e vendimit gjyqësor. Arsyetimi i vendimit për pretendimin kryesor të kërkuesit, atë të dënimit pa ligj, nuk rezulton të jetë i qartë dhe i plotë. Kolegji Penal për këtë pretendim është mjaftuar me arsyetimin e mësipërm dhe duke u bazuar në argumente të lidhura me precedentin gjyqësor. Ashtu sikundër u theksua me lart (shih paragrafin 40 të këtij vendimi), detyrimi për arsyetim ndryshon në varësi të rrethanave të çështjes konkrete dhe natyrës së vendimit, dhe masa e arsyetimit varet nga natyra e vendimit në fjalë. Ndaj ky vlerësim i Gjykatës për pamjaftueshmërinë e arsyetimit merr më tepër rëndësi, nisur nga natyra e veçantë dhe kompleksiteti i çështjes konkrete. Detyrimi për arsyetim presupozon gjithsesi që një palë në proces mund të presë një përgjigje specifike dhe të shprehur për ato parashtrime që janë përcaktuese për përfundimin e procesit në fjalë, pra pretendimi kryesor për dënimin pa ligj duhej të kishte vëmendje të shtuar nga Kolegji Penal. Gjithashtu, Gjykata vëren se Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë e ka shqyrtuar çështjen në dhomën e këshillimit, duke mos dhënë arsytet për mosshqyrtimin e saj në seancë gjyqësore dhe nuk ka argumentuar për pretendimin thelbësor të kërkuesit, që lidhet me funksionin kushtetues të Gjykatës së Lartë, sipas së cilit, ajo shqyrtton çështje lidhur me kuptimin dhe zbatimin e ligjit për të siguruar njësimin ose zhvillimin e praktikës gjyqësore".¹⁰³³ Pra, Gjykata e Lartë, do të duhej që të mbante një qëndrim të shprehur, në lidhje me këtë pretendim dhe jo ta anashkalonte atë, duke cituar një vendim të saj të mëparshëm, i cili për më tepër, referuar rrethanave të faktit, nuk ishte edhe rast i ngjashëm me atë që po gjykohej pranë saj.

1031 Vendimi nr.79, datë 14.12.2017 i Gjykatës Kushtetuese.

1032 Vendimi nr.20, datë 22.9.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

1033 Vendimi nr.21, datë 26.9.2022 i Gjykatës Kushtetuese.

BIBLOGRAFIA

Literaturë:

- Herbert F. Wright, *"The Constitutions of the States at War, 1914-1918"*, botim i Departamentit të Shtetit të Shteteve të Bashkuara të Amerikës, Government Printing Office, 1919.
- Stavro Vinjau, *"E drejta konsitucionale"*, Shtypshkronja "Nikaj", Tiranë 1923.
- *"Shqipëria më 1937 – Veprimi Shtetnor gjatë njëzet e pesë vjetëve të parë të vetqeverimit. Vëllimi I"*, Botimet e Komisionit të Kremtimeve të 25 Vjetorit të Vet-Qeverimit 1912-1937, Shtëpia botuese "Kristo Luarasi", Tiranë 1937.
- Arben Puto, *"Pavarësia shqiptare dhe diplomacia e Fuqive të Mëdha, 1912-1914"*, Shtëpia botuese "8 Nëntori", Tiranë, 1978.
- Koço Nova, *"Zhvillimi i organizimit gjyqësor në Shqipëri"*, Shtypshkronja "Mihal Duri", Tiranë 1982.
- Arben Puto, *"Çështja shqiptare në aktet ndërkombëtare të periudhës së imperializmit, Vëllimi II, 1912-1918"*, Tiranë 1987.
- Luan Omari, *"Sistemi parlamentar"*, Shtëpia botuese "Elena Gjika", Tiranë 2004.
- Hans Kelsen, *"Pure theory of law"*, përkthim i botimit të dytë gjërmanisht, nga Max Knight, "The Lawbook Exchange" Ltd, Clarke, New Jersey, 2005.
- Sokol Sadushi, *"E drejta administrative 2 – Teoria e aktit administrativ"*, Shtëpia botuese "Ora", Tiranë 2005.
- *"Debati kushtetues"*, Vëllimi I, botim i OSBE, Tiranë 2006.
- *"Fjalori i Gjuhës Shqipe"*, botim Akademisë së Shkencave – Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë, Tiranë 2006.
- Vilhelm, Princ i Shqipërisë, Princ i Vidit, *"Promemorie mbi Shqipërinë"*, Shtëpia botuese "Skanderbeg". Tiranë 2010.
- Arta Vorpsi, *"Procesi i rregullt ligjor në praktikën e Gjykatës Kushtetuese të Shqipërisë"*, Shtëpia botuese "Maluka", Tiranë 2011.
- Jan Fabius, *"Gjashtë muaj mbretëri"*, Tiranë 2011.
- Antonin Scalia dhe Bryan A. Garner, *"Reading Law: The interpretation of legal text"*, West Group, 2012.
- Xhezair Zaganjori, Arta Vorpsi dhe Denar Biba, *"Parime kushtetuese dhe të drejta themelore në jurisprudencë"*, Tiranë 2013.
- Paulin Çera, *"Ekstradimi për jashtë shtetit. Problemet praktike"*, botuar në Magjistrati VIII, botim i Shkollës së Magjistraturës, Shtëpia botuese "Pegi", Tiranë 2016.
- Aurela Anastasi, *"Historia e të drejtës kushtetuese në Shqipëri, 1912-1939"*, Shtëpia botuese "Dajti 2000", Tiranë 2018.
- Romeo Gurakuqi, *"Shqipëria dhe tokat e lirueme, 1939-1946"*, Shtëpia botuese "Jozef", Durrës 2018.
- Arta Vorpsi, *"Human Dignity in Albania"*, botuar në "Handbook of Human Dignity in Europe", nën kujdesin e Paolo Becchi dhe Klaus Mathis, Shtëpia botuese "Springer", 2019.
- Klotilda Bushka (Ferhati), Alma Kodraliu, Irida Kacerja, *"Standardet e gjykimit civil, administrativ dhe penal përmes vendimeve unifikuese dhe njesuese të Gjykatës së Lartë (2009-2019)"*, botim i Gjykatës së Lartë, Shtëpia botuese "albPaper", Tiranë 2019.
- Denar Biba, *"Të drejtat e njeriut & Konstitucionalizmi"*, Shtëpia botuese "UET Press", Tiranë 2021.

- Florjan Kalaja, *"Lirimi me kusht"*, TBU, Tiranë 2022.
- *"Vendimet e Gjykatës së Lartë – 110 Vjet përvojë gjyqësore"*, botim i Gjykatës së Lartë, Tiranë 2023.

Revista:

- Gazeta *"Përlindja e Shqipëniës"*, Vjeti II, nr.18, 1/14 mars 1914.
- Kolë Dhimitri, *"Influenca e nenit 128 të Statutit Themeltar mbi procedurën penale"*, botuar në Revistën *"Jurisprudenca Shqiptare"*, botim i Ministrisë së Drejtësisë, Shtëpia botuese *"Stamles"*, nr. 4, 5, 6, viti 1929.
- Vasil Bidoshi, *"Mbi ligjën e aplikueshme në bazë të § të fundit të nenit 2 të Kodit Penal dhe ndryshimet e mendieve në këtë pikë"*, botuar në Revistën *"Jurisprudenca Shqiptare"*, botim i Ministrisë së Drejtësisë, nr.1, 2, 3, viti 1929.
- Artan Hoxha, *"Koment mbi vendimin nr.68, datë 18.6.2003, dhënë nga Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë"*, botuar në revistën *"Jeta juridike"*, botim i Shkollës së Magjistraturës, Shtëpia botuese *"Erik desing"*, nr.1, viti 2003.
- Artan Hoxha, *"Alternativat e dënimit me burgim"*, botuar në Revistën *"Jeta juridike"*, botim i Shkollës së Magjistraturës, Shtëpia botuese *"Erik desing"*, nr.4, viti 2004.
- Fatri Islamaj, *"Kohëzgjatja e afateve të paraburgimit"*, botuar në revistën *"Jeta juridike"*, botim i Shkollës së Magjistraturës, Shtëpia botuese *"Erik desing"*, nr.4, viti 2004.
- Asim Vokshi, *"Nuk ka vepër penale, nuk ka dënim pa ligj"*, botuar në revistën *"Jeta juridike"*, botim i Shkollës së Magjistraturës, Shtëpia botuese *"Erik botime"*, nr.2, viti 2005.
- Emiljano Ruli, *"Habeas Corpus"*, botuar në revistën *"Jeta juridike"*, botim i Shkollës së Magjistraturës, Shtëpia botuese *"Erik"*, nr.3, viti 2006.
- Adnor Shamenti, *"Liria dhe siguria e personit, arresti dhe ndalimi"*, botuar në revistën *"Jeta juridike"*, botim i Shkollës së Magjistraturës, Shtëpia botuese *"Erik"*, nr.4, viti 2006.
- Admir Belishta, *"Akuzat e reja në procesin penal, problemet e lindura nga interpretimi teorike dhe praktika gjyqësore në lidhje me këto akuza"*, botuar në revistën *"Jeta juridike"*, botim i Shkollës së Magjistraturës, nr.3, viti 2008.
- Dorina Hoxha, *"Koha e kryerjes së veprës penale"*, botuar në revistën *"Studime juridike"*, botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, Shtëpia botuese *"Pegi"*, nr.2, viti 2012.
- Enkelejda Turkeshi, *"Mbi zgjedhjen e ligjvënësit për sanksionimin e veprave penale në ligje të tjera, jashtë dispozitave të Kodit Penal"*, botuar në revistën *"Studime juridike"*, botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, Shtëpia botuese *"Pegi"*, nr.2, viti 2012.
- Kreshnik Myftari, Sevada Guço, *"Prezumimi i pafajësisë – parim i rëndësishëm kushtetues"*, botuar në revistën *"Studime juridike"*, botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, Shtëpia botuese *"Mileniumi i ri"*, nr.2, viti 2013.
- Florian Boriçi, Iva Çorri, Olti Skrame, *"Legjislacioni dhe jurisprudenca shqiptare lidhur me ekstradimin. Vështrim i përgjithshëm dhe zhvillimet e fundit"*, botuar në revistën *"Jeta juridike"*, botim i Shkollës së Magjistraturës, Shtëpia botuese *"Morava"*, nr.3, viti 2018.
- Erind Merkuri, *"Instituti i lirit me kusht për të dënuarit me burgim, në një qasje kushtetuese dhe krahasimore"*, botuar në revistën *"Studime juridike"*, botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, nr.1, viti 2023.
- Florjan Kalaja *"Refleksione mbi veprën penale të fshehjes dhe asgjësimit të kufomës"*, botuar në revistën *"Studime juridike"*, botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, nr.1, viti 2023.

Konferenca shkencore:

- Artan Hoxha, *"Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë dhe garantimi i pavarësisë së pushtetit gjyqësor"*, botuar në "Sistemi kushtetues dhe sfidat e tij", konferencë shkencore kombëtare, datë 29.1.2010, organizuar nga Fakulteti i Drejtësisë, i Universitetit të Tiranës, Tiranë 2011.
- Anila Kaçupi, *"Ndalimi i dënimit pa ligj, në kuadër të së drejtës për një proces të rregullt ligjor"*, botuar në "Sistemi kushtetues dhe sfidat e tij", konferencë shkencore kombëtare, datë 29.1.2010, organizuar nga Fakulteti i Drejtësisë, i Universitetit të Tiranës, Tiranë 2011.
- Altin Shegani, Ermal Yzeiraj, Bujar Ahmeti, *"Parimet kushtetuese – parime drejtuese të procesit penal"*, botuar në "Sistemi kushtetues dhe sfidat e tij", konferencë shkencore kombëtare, datë 29.1.2010, organizuar nga Fakulteti i Drejtësisë, i Universitetit të Tiranës, Tiranë 2011.
- Skerdian Kurti, *"Përshtatja e Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë me parimet e sanksionuara nga Konventa Europiane për të drejtat e njeriut në lidhje me garantimin e lirisë personale"*, botuar në "Sistemi kushtetues dhe sfidat e tij", konferencë shkencore kombëtare, datë 29.1.2010, organizuar nga Fakulteti i Drejtësisë, i Universitetit të Tiranës, Tiranë 2011.
- Erind Merkuri, Erjon Muharremaj, Artemida Hoxha, *"Analizë e jurisprudencës kushtetuese në lidhje me legjislacionin që rregullon krimet financiare"*, botuar në "Krimet financiare, pastrimi i parave dhe siguria kombëtare", konferencë shkencore kombëtare, organizuar nga Fakulteti i Drejtësisë i Universitetit të Tiranës, datë 18.2.2021.
- Arta Vorpsi, *"Përsiatjet e Këshillit të Shtetit për elaborimin bashkëkohor të drejtave dhe lirive themelore të njeriut"*, referim i mbajtur në Konferencën Shkencore Kombëtare, me temë "Këshilli i Shtetit për zhvillimin e së drejtës në Shqipëri 1929-1939", mbajtur me datë 24.11.2022, organizuar nga Departamenti i së Drejtës Publike, Fakulteti i Drejtësisë i Universitetit të Tiranës,
- Aurela Anastasi, *"Gjykata e diktimit në përsiatjet për kontroll kushtetues"*, botuar në aktet e Konferencës së organizuar nga Gjykata e Lartë, mbajtur me datë 10.5.2023, me temë "Praktika gjyqësore e Gjykatës së Lartë, nga identiteti kombëtar tek vlerat universale", Tiranë 2023.
- Erind Merkuri, *"Parimet e elaboruara nga Këshilli i Shtetit në funksionin e tij gjyqësor"*, botuar në aktet e Konferencës së organizuar nga Gjykata e Lartë, mbajtur me datë 10.5.2023, me temë "Praktika gjyqësore e Gjykatës së Lartë, nga identiteti kombëtar tek vlerat universale", Tiranë 2023.
- Erind Merkuri, *"Një vështrim mbi ndryshimet kushtetuese gjatë regjimit komunist – Përse ishin të nevojshme?"*, botuar në aktet e Konferencës Shkencore Kombëtare me temë "Historia dhe Historiografia – Refleksione mbi Shqipërinë e viteve 1945-1990", mbajtur me datë 9.6.2022, organizuar nga Instituti i Historisë i Akademisë së Studimeve Albanologjike, edituar nga Afrim Krasniqi, Tiranë 2023.
- Erind Merkuri, *"Analizimi dhe vlerësimi i (projekt) Statutit Organik të Shqipërisë të vitit 1914"*, botuar në revistën "Studime juridike", botim i Fakultetit të Drejtësisë të Universitetit të Tiranës, Shtëpia botuese "Flesh", nr.2, viti 2023.

Legjislacion dhe akte të tjera:

- Kodi Penal (Osman) i Shqipërisë (28.11.1912 – 31.12.1927).
- Kodi Penal Ushtarak (Osman) i Shqipërisë (1912-1932).
- Kodi i Procedurës Penale (Osmane) i Shqipërisë (1912-1945).
- Kanuni i Zhurisë (23.5.1913-10.6.1914).
- Kanuni "Për gjykatat e drejtësisë në Shqipëri" (11.6.1914-15.7.1923).
- Statuti Organik i Shqipërisë (1914).
- Zgjanimi i Statutit të Lushnjes (1922).
- Statuti Themeltar i Republikës (1925).
- Ligja ndëshkimore për faje politike, datë 23.12.1925.
- Kodi Penal i Shqipërisë (hyrë në fuqi në datën 1.1.1928).
- Statuti Themeltar i Mbretërisë (1928).
- Statuti Themeltar i Mbretërisë (1939).
- Ligj nr.61, datë 17.5.1945, "Mbi abrogimin e dispozitave ligjore të promulguara gjatë okupacionit të huaj, mbi pavlefshmërinë e vendimeve penale të dhëna gjatë asaj kohe prej autoriteteve ushtarake dhe mbi vleftën e dispozitave ligjore që ishin në fuqi para datës 7 prill 1939".
- Statuti i Republikës Popullore të Shqipërisë (1946).
- Dekreti i Presidiumit të Kuvendit Popullor, nr.392, datë 25.1.1947.
- Dekreti i Presidiumit të Kuvendit Popullor, nr.1097, datë 4 korrik 1950.
- Dekreti i Presidiumit të Kuvendit Popullor, nr.1097-A, datë 5 korrik 1950
- Ligjin nr.1470, datë 23.5.1952 "Kodi Penal i Republikës Popullore të Shqipërisë".
- Ligj nr.1764, datë 26.11.1953.
- Ligj nr.4174, datë 14.9.1966.
- Kushtetuta e Republikës Popullore Socialiste të Shqipërisë (1976).
- Ligj nr.5591, datë 15.6.1977 "Kodi Penal i Republikës Popullore Socialiste të Shqipërisë".
- Ligj nr.7491, datë 29.4.1991 "Për dispozitat kryesore kushtetuese".
- Ligjin nr.7510, datë 8.8.1991 "Për Aderimin e Republikës së Shqipërisë në Paktin Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike".
- Ligj kushtetues nr.7561, datë 29.4.1992 "Për disa ndryshime e plotësime në ligjin nr.7491, datë 29.4.1991 "Për Dispozitat Kryesore Kushtetuese", titulluar "Organizimi i Drejtësisë dhe Gjykata Kushtetuese".
- Ligj kushtetues nr.7692, datë 31.3.1993 "Për një shtojcë në ligjin nr.7491, datë 29.4.1991 "Për dispozitat kryesore kushtetuese", titulluar "Të drejtat dhe liritë themelore të njeriut".
- Ligj nr.7769, datë 16.11.1993 "Për disa ndryshime e shtesa në Kodin Penal".
- Ligj nr.7895, datë 27.1.1995 "Kodi Penal i Shqipërisë"
- Ligj nr.7905, datë 21.3.1995, "Kodi i Procedurës Penale i Shqipërisë".
- Ligj nr.8003, datë 28.9.1995 "Kodi Penal Ushtarak".
- Ligj nr.7959, datë 11.7.1995 "Për aderimin e Republikës së Shqipërisë në "Statutin e Këshillit të Europës".
- Ligj nr.8116, datë 29.3.1996 "Kodi i Procedurës Civile", i ndryshuar.
- Ligj nr.8137, datë 31.7.1996 "Për ratifikimin e Konventës Evropiane për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe lirive themelore".
- Vendim nr.339, datë 3.9.1997 i Kuvendit Popullor.
- Ligj nr.8322, datë 2.4.1998, "Për aderimin në Konventën Evropiane të Ekstradimit të 13 Dhjetorit 1957 "Për ekstradimin".
- Ligj nr.8417, datë 21.10.1998 "Kushtetuta e Shqipërisë".

- Ligj nr.8641, datë 13.7.2000 "Për ratifikimin e Protokollit nr.6 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut".
- Ligj nr.8696, datë 23.11.2000 "Për aderimin e Republikës së Shqipërisë në Konventën e Vjenës "Për të Drejtën e Traktatave"".
- Ligji nr.8813, datë 13.6.2002 "Për disa shtesa e ndryshime në ligjin nr.7905, datë 21.3.1995 "Kodi i Procedurës Penale"".
- Ligj nr.9049, datë 10.4.2003 "Për deklarimin dhe kontrollin e pasurive, të detyrimeve financiare të të zgjedhurve dhe të disa nëpunësve publike", i ndryshuar.
- Ligj nr.9367, datë 7.4.2005 "Për parandalimin e konfliktit të interesave në ushtrimin e funksioneve publike", i ndryshuar.
- Ligjin nr.9381, datë 28.4.2005 "Për kompensimin e burgimit të padrejtë".
- Ligj nr.9639, datë 9.11.2006 "Për ratifikimin e Protokollit nr.13 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut".
- Ligj nr.10192, datë 3.12.2009 "Për parandalimin dhe goditjen e krimit të organizuar, trafikimit, korrupsionit dhe krimeve të tjera nëpërmjet masave parandaluese kundër pasurisë", i ndryshuar.
- Ligj nr.117/2013 "Për ratifikimin e Protokollit të Katërt Shtesë të Konventës Evropiane për Ekstradimin".
- Ligjin nr.138/2015 "Për garantimin e integritet të personave që zgjidhen, emërohen ose ushtrojnë funksione publike", i ndryshuar.
- Ligji nr.22/2014 "Për amnistinë".
- Ligj nr.98/2014 "Për disa shtese e ndryshime në ligjin nr.7895, datë 27.1.1995 "Kodi Penal"", i ndryshuar.
- Ligj nr.76/2016 "Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 8417, datë 21.10.1998, "Kushtetuta e Shqipërisë", të ndryshuar".
- Ligj nr.98/2016 "Për organizimin e pushtetit gjyqësor".
- Ligj nr.35/2017 "Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr.7905, datë 21.3.1995, "Kodi i Procedurës Penale i Shqipërisë", i ndryshuar.
- Ligj nr.36/2017 "Për disa shtese e ndryshime në ligjin nr.7895, datë 27.1.1995 "Kodi Penal"", i ndryshuar.
- Ligj nr.37/2017 "Kodi i Drejtësisë Penale për të Mitur".
- Akti normativ me fuqinë e ligjit, nr.1, datë 31.1.2021 "Për masat parandaluese në kuadër të forcimit të luftës kundër terrorizmit, krimit të organizuar, krimeve të rënda dhe konsolidimit të rendit e sigurisë publike".
- Ligj nr.17/2022, "Për ratifikimin e marrëveshjes ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Mbretërisë së Spanjës, si shtesë e Konventës Evropiane për Ekstradimin të vitit 1957".

Vendime të Gjyqit të Diktimit:

- Letër-gjykimi nr.62, datë 25.4.1921 i Degës Ndëshkimore të Gjyqit të Diktimit.
- Letër-gjykimi nr.76, datë 30.4.1921 i Gjyqit të Diktimit.
- Letër-gjykimi nr.78, datë 2.5.1921 i Gjyqit të Diktimit.
- Letër-gjykimi nr.109, datë 28.5.1921 i Gjyqit të Diktimit.
- Vendimi nr.374, datë 26.9.1929 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit.
- Vendimi nr.531, datë 7.1.1930 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit.
- Vendimi nr.46, datë 29.1.1932 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit.
- Vendimi nr.793, datë 25.8.1932 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit.
- Vendimi nr.35, datë 31.12.1934 i Këshillit të Përgjithshëm të Gjyqit të Diktimit.
- Vendimi nr.923, datë 10.12.1934 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit.

- Vendimi nr.553, datë 23.9.1935 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit.
- Vendimi nr.559, datë 25.9.1935 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit.
- Vendimi nr.5, datë 27.4.1936 i Këshillit të Përgjithshëm të Gjykatës së Diktimit.
- Vendimi nr.26, datë 17.2.1936 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit.
- Vendimi nr.10, datë 28.2.1938 i Degës Penale të Gjyqit të Diktimit.
- Vendimi nr.6 datë 15.5.1942 i Këshillit të Përgjithshëm të Gjykatës së Diktimit.
- Vendimi nr.220, datë 14.7.1944 i Degës Penale të Gjykatës së Diktimit.

Vendime dhe mendime të Këshillit të Shtetit:

- Mendimi nr.106, datë 26.6.1930 i Seksionit të Drejtësisë së Këshillit të Shtetit.
- Vendimi nr.325, datë 27.6.1930 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit
- Vendimi nr.326, datë 28.6.1930 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.
- Vendimi nr.462, datë 20.10.1930 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.
- Vendimi nr.476, datë 28.10.1930 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.
- Mendimi nr.136, datë 22.11.1930 i Seksionit të Drejtësisë, miratuar me Vendimin nr.526, datë 22.11.1930 të Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.
- Vendimi nr.615, datë 21.1.1931 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.
- Vendimi nr.711, datë 14.5.1931 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.
- Mendimi nr.58, datë 23.5.1933 i Seksionit të Drejtësisë dhe të Administratës i Këshillit të Shtetit, miratuar me Vendimin nr.162, datë 30.5.1933 të Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.
- Vendimi nr.383, datë 18.12.1933 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.
- Mendimi nr.18, datë 17.2.1934 i Seksionit të Drejtësisë dhe të Administratës, miratuar me vendimin nr.33, datë 24.2.1934 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit
- Mendimi nr.43, datë 16.5.1934 i Seksionit të Drejtësisë, miratuar me vendimin nr.130, datë 19.5.1934 të Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.
- Vendimi nr.190, datë 23.9.1935 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.
- Vendimi nr.363, datë 28.12.1936 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.
- Vendimi nr.24, datë 24.8.1944 i Mbledhjes së Përgjithshme të Këshillit të Shtetit.

Vendime të Gjykatës së Kasacionit:

- Vendimi nr.39, datë 20.6.1992 i Kolegjit Penal të Gjykatës së Kasacionit.
- Vendimi nr.300, datë 29.7.1997 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Kasacionit.

Vendime të Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut:

- GJEDNJ, çështja "Guzzardi kundër Italisë", aplikimi nr.7367/76, datë 6.11.1980.
- GJEDNJ, çështja "Sutter kundër Zvicrës", aplikimi nr.8209/78, datë 22.2.1984.
- GJEDNJ, çështja "Campbell dhe Fell kundër Mbretërisë së Bashkuar", aplikimet nr.7819/77 dhe nr.7878/77, datë 28.6.1984.
- GJEDNJ, çështja "Erkalo kundër Hollandës", aplikimi nr.89/1997/873/1085, datë 2.9.1998.
- GJEDNJ, Seksioni i dytë, çështja "Cowme dhe të tjerët kundër Belgjikës", aplikimet nr.32492/96, nr.32547/96, nr.32548/96, nr.33209/96 dhe nr.33210/96, datë 22.6.2000.
- GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Riepan kundër Austrisë", aplikimi nr.35115/97, datë 14.11.2000.
- GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Krombach kundër Francës", aplikimi nr.29731/96,

datë 13.2.2001.

- GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "B. dhe P. kundër Mbretërisë së Bashkuar", aplikimi nr.36337/97 dhe nr.35974/97, datë 24.4.2001.
- GJEDNJ, Seksioni i dytë, çështja "H.M kundër Zvicrës", aplikimi nr.39187/98, datë 26.2.2002.
- GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Lagerblom kundër Suedisë", aplikimi nr.26891/95, datë 14.1.2003.
- GJEDNJ, Seksioni i parë, çështja "Toeva kundër Bullgarisë", aplikimi nr.53329/99, datë 9.9.2004.
- GJEDNJ, Dhoma e Madhe, çështja "Martinie kundër Francës", aplikimi nr.58675/00, datë 12.4.2006.
- GJEDNJ, Dhoma e madhe, çështja "McKay kundër Mbretërisë së Bashkuar", aplikimi nr.543/03, datë 3.10.2006.
- GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Ladent kundër Polonisë", aplikimi nr. 11036/03, datë 18.3.2008.
- GJEDNJ, Seksioni i pestë, çështja "Andre dhe tjerë kundër Francës", aplikimi nr.18603/03, datë 24.7.2008.
- GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Xheraj kundër Shqipërisë", aplikimi nr.37959/02, datë 1.12.2008.
- GJEDNJ, Seksioni i parë, çështja "Belashev kundër Rusisë", aplikimi nr.28617/03, datë 4.12.2008.
- GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Groni kundër Shqipërisë", aplikimi nr.25336/04, datë 7.7.2009.
- GJEDNJ, Dhoma e Madhe, çështja "Scoppola kundër Italisë"(nr.2), aplikimi nr.10249/03, datë 17.9.2009.
- GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Caka kundër Shqipërisë", aplikimi nr. 44023/02, datë 8.12.2009.
- GJEDNJ, Dhoma e madhe, çështja "Medvedyev dhe të tjerët kundër Francës", aplikimi nr.3394/03, datë 29.3.2010.
- GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Laska dhe Lika kundër Shqipërisë", aplikimet nr.12315/04 dhe nr.17605/04, datë 20.4.2010.
- GJEDNJ, Seksioni i parë, çështja "Krestovski kundër Rusisë", aplikimi nr. 14040/03, datë 28.10.2010.
- GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Welke dhe Białek kundër Polonisë", aplikimi nr.15924/05, datë 1.3.2011.
- GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Shkalla kundër Shqipërisë", aplikimi nr.26866/05, datë 10.5.2011.
- GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Ganea kundër Moldavisë", aplikimi nr.2474/06, datë 17.5.2011.
- GJEDNJ, Seksioni i pestë, çështja "Shulgin kundër Ukrainës", aplikimi nr.29912/05, datë 8.12.2011.
- GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Alimuçaj kundër Shqipërisë", aplikimi nr. 20134/05, datë 7.2.2012.
- GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Cani kundër Shqipërisë", aplikimi nr.11006/06, datë 6.3.2012.
- GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Rrapo kundër Shqipërisë", aplikimi nr.58555/10, datë 25.9.2012.
- GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Martirosyan v. Armenia", aplikimi nr.23341/06, datë 5.2.2013.

- GJEDNJ, Seksioni i parë, çështja "Dallas v. The United Kingdom", aplikimi nr.38395/12, datë 11.2.2016.
- GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Rozhkov kundër Rusisë (nr.2)", aplikimi nr 38898/04, datë 31.01.2017.
- GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Vasilevskiy dhe Bogdanov kundër Russisë", aplikimet nr.52241/14 dhe nr.74222/14, datë 10.7.2018.
- GJEDNJ, Dhoma e madhe, çështja "S., V. dhe A. kundër Danimarkës", aplikimit nr. 35553/12, nr.36678/12 dhe nr.36711/12, datë 22.10.2018.
- GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Saquetti Iglesias kundër Spanjës", aplikimi nr.50514/13, datë 30.6.2020.
- GJEDNJ, Seksioni i katërt, çështja "Frëncu kundër Rumanisë", aplikimi nr.69356/13, datë 13.10.2020.
- GJEDNJ, Dhoma e madhe, çështja "Selahattin Demirtaş kundër Turqisë (nr. 2)" aplikimi nr. 14305/17, datë 22.11.2020.
- GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Kartoyev dhe të tjerët kundër Rusisë", aplikimi nr.9418/13, datë 19.10.2021.
- GJEDNJ, Seksioni i pestë, çështja "Mamaladze kundër Gjeorgjisë", aplikimi nr. 9487/19, datë 3.11.2022.
- GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Hysa kundër Shqipërisë", aplikimi nr.52048/16, datë 21.2.2023.
- GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Lazaris kundër Shqipërisë", aplikimi nr.48806/06, datë 20.6.2023.
- GJEDNJ, Seksioni i tretë, çështja "Durdaj dhe të tjerë kundër Shqipërisë", aplikimi nr.63543/09 dhe 3 të tjera, datë 7.11.2023.

Vendime të Gjykatës Kushtetuese:

• Vendimi nr.11, datë 19.9.1995.	• Vendimi nr.9, datë 22.2.2001.
• Vendimi nr.1, datë 31.1.1996.	• Vendimi nr.17, datë 4.4.2001.
• Vendimi nr.27, datë 27.6.1996.	• Vendimi nr.23, datë 23.4.2001.
• Vendimi nr.6, datë 27.2.1997.	• Vendimi nr.53, datë 27.6.2001.
• Vendimi nr.13, datë 29.5.1997.	• Vendimi nr. 95, datë 27.7.2001.
• Vendimi nr.47, datë 29.8.1997.	• Vendimi nr.124, datë 27.9.2001.
• Vendimi nr.55, datë 21.11.1997.	• Vendimi nr.91, datë 13.5.2002.
• Vendimi nr.58, datë 5.12.1997.	• Vendimi nr.186, datë 23.9.2002.
• Vendimi nr.31, datë 14.7.1998.	• Vendimi nr.222, datë 4.11.2002.
• Vendimi nr.6, datë 9.3.1999.	• Vendimi nr.5, datë 17.2.2003.
• Vendimi nr.28, datë 19.3.1999.	• Vendimi nr.15, datë 17.4.2003.
• Vendimi nr.50, datë 30.7.1999.	• Vendimi nr.17, datë 8.5.2003.
• Vendimi nr.65, datë 10.12.1999.	• Vendimi nr.19, datë 12.6.2003.
• Vendimi nr.7, datë 28.2.2000.	• Vendimi nr.24, datë 30.7.2003.
• Vendimi nr.17, datë 17.4.2000.	• Vendimi nr.25, datë 30.7.2003.
• Vendimi nr.20, datë 18.4.2000.	• Vendimi nr.33, datë 24.11.2003.
• Vendimi nr.33, datë 24.5.2000.	• Vendimi nr.3, datë 11.2.2004.
• Vendimi nr.44, datë 18.7.2000.	• Vendimi nr.4, datë 27.2.2004.
• Vendimi nr.48, datë 28.7.2000.	• Vendimi nr.9, datë 28.4.2004.
• Vendimi nr.77, datë 8.11.2000.	• Vendimi nr.6, datë 30.4.2004.
• Vendimi nr.3, datë 29.1.2001.	• Vendimi nr.13, datë 12.7.2004.
• Vendimi nr.4, datë 7.2.2001.	• Vendimi nr.15, datë 10.11.2004.
• Vendimi nr.5, datë 7.2.2001.	• Vendimi nr.5, datë 8.3.2005.

- Vendimi nr.7, datë 27.4.2005.
- Vendimi nr.13, datë 10.6.2005.
- Vendimi nr.15, datë 13.7.2005.
- Vendimi nr.20, datë 20.7.2005.
- Vendimi nr.21, datë 20.9.2005.
- Vendimi nr.23, datë 13.10.2005.
- Vendimi nr.24, datë 26.10.2005.
- Vendimi nr.35, datë 20.12.2005.
- Vendimi nr. 9, datë 11.5.2006.
- Vendimi nr.16, datë 08.06.2006.
- Vendimi nr.23, datë 5.10.2006.
- Vendimi nr.27, datë 11.12.2006.
- Vendimi nr.28, datë 11.12.2006.
- Vendimi nr.1, datë 12.1.2007.
- Vendimi nr.7, datë 19.2.2007.
- Vendimi nr.9, datë 26.2.2007.
- Vendimi nr.12, datë 13.4.2007.
- Vendimi nr.13, datë 13.4.2007.
- Vendimi nr.14, datë 17.4.2007.
- Vendimi nr.28, datë 20.6.2007.
- Vendimi nr.36, datë 15.10.2007.
- Vendimi nr.38, datë 15.10.2007.
- Vendimi nr.42, datë 18.12.2007.
- Vendimi nr.4, datë 26.2.2008.
- Vendimi nr.5, datë 4.3.2008.
- Vendimi nr.7, datë 11.3.2008.
- Vendimi nr.11, datë 2.4.2008.
- Vendimi nr.13, datë 21.07.2008.
- Vendimi nr.19, datë 18.09.2008.
- Vendimi nr.23, datë 04.11.2008.
- Vendimi nr.5, datë 6.3.2009.
- Vendimi nr. 9 datë 9.3.2009.
- Vendimi nr.10, datë 02.04.2009.
- Vendimi nr.11, datë 23.4.2009.
- Vendimi nr.16, datë 15.6.2009.
- Vendimi nr.23, datë 23.7.2009.
- Vendimi nr.28, datë 2.10.2009.
- Vendimi nr.30, datë 26.11.2009.
- Vendimi nr.3, datë 5.2.2010.
- Vendimi nr.15, datë 15.4.2010.
- Vendimi nr.16, datë 19.4.2010.
- Vendimi nr.21, datë 29.4.2010.
- Vendimi nr.30, datë 17.6.2010.
- Vendimi nr.37, datë 24.12.2010.
- Vendimi nr.38, datë 30.12.2010.
- Vendimi nr.1, datë 12.1.2011.
- Vendimi nr.4 datë 23.2.2011.
- Vendimi nr.5, datë 2.3.2011.
- Vendimi nr.8, datë 16.3.2011.
- Vendimi nr.9, datë 29.3.2011.
- Vendimi nr.10, datë 29.3.2011.
- Vendimi nr.14, datë 3.5.2011.
- Vendimi nr.19, datë 1.6.2011.
- Vendimi nr.23, datë 8.6.2011.
- Vendimi nr.24, datë 9.6.2011.
- Vendimi nr.25, datë 10.6.2011.
- Vendimi nr.26, datë 13.6.2011.
- Vendimi nr.33, datë 22.7.2011.
- Vendimi nr.37, datë 19.9.2011.
- Vendimi nr.39, datë 21.9.2011.
- Vendimi nr.40, datë 22.9.2011.
- Vendimi nr.41, datë 28.9.2011.
- Vendimi nr.45, datë 10.10.2011.
- Vendimi nr.46, datë 4.11.2011.
- Vendimi nr.47, datë 7.11.2011.
- Vendimi nr.51, datë 30.11.2011.
- Vendimi nr.53, datë 22.12.2011.
- Vendimi nr.2, datë 25.1.2012.
- Vendimi nr.4, datë 10.2.2012.
- Vendimi nr.8 datë 28.2.2012.
- Vendimi nr.9 datë 29.2.2012.
- Vendimi nr.12, datë 5.3.2012.
- Vendimi nr.14 datë 26.3.2012.
- Vendimi nr.16, datë 27.3.2012.
- Vendimi nr.18, datë 02.04.2012.
- Vendimi nr.19, datë 2.4.2012.
- Vendimi nr.20, datë 13.04.2012.
- Vendimi nr.21, datë 16.4.2012.
- Vendimi nr.22, datë 23.4.2012.
- Vendimi nr.24 datë 30.4.2012.
- Vendimi nr.26, datë 8.5.2012.
- Vendimi nr.27, datë 9.5.2012.
- Vendimi nr.31 datë 17.5.2012.
- Vendimi nr.33, datë 24.5.2012.
- Vendimi nr.40 datë 18.7.2012.
- Vendimi nr.45 datë 23.7.2012.
- Vendimi nr.47 datë 26.7.2012.
- Vendimi nr.50, datë 1.11.2012.
- Vendimi nr.51, datë 7.11.2012.
- Vendimi nr.53, datë 5.12.2012.
- Vendimi nr.54, datë 13.12.2012.
- Vendimi nr.55, datë 18.12.2012.
- Vendimi nr.57, datë 21.12.2012.
- Vendimi nr.58, datë 24.12.2012.
- Vendimi nr.3, datë 19.2.2013.
- Vendimi nr.6, datë 26.2.2013.
- Vendimi nr.13, datë 16.4.2013.
- Vendimi nr.21, datë 29.4.2013.
- Vendimi nr.33, datë 12.7.2013.
- Vendimi nr.38, datë 25.7.2013.

- Vendimi nr.39, datë 26.7.2013.
- Vendimi nr.47, datë 11.11.2013.
- Vendimi nr.1 datë 20.1.2014.
- Vendimi nr.3, datë 23.1.2014.
- Vendimi nr.4, datë 5.2.2014.
- Vendimi nr.8, datë 27.2.2014.
- Vendimi nr.13, datë 17.3.2014.
- Vendimi nr.49, datë 29.9.2014.
- Vendimi nr.8, datë 26.2.2015.
- Vendimi nr.9, datë 26.2.2015.
- Vendimi nr.12, datë 19.3.2015.
- Vendimi nr.13, datë 19.3.2015.
- Vendimi nr.18, datë 14.4.2015.
- Vendimi nr.31, datë 25.5.2015.
- Vendimi nr.35, datë 1.6.2015.
- Vendimi nr.47, datë 6.7.2015.
- Vendimi nr.49, datë 10.7.2015.
- Vendimi nr.55, datë 21.7.2015.
- Vendimi nr.70, datë 17.11.2015.
- Vendimi nr.67, datë 17.11.2015.
- Vendimi nr.70, datë 17.11.2015.
- Vendimi nr.71, datë 27.11.2015.
- Vendimi nr.75, datë 22.12.2015.
- Vendimi nr.2, datë 29.1.2016.
- Vendimi nr.3, datë 23.2.2016.
- Vendimi nr.8, datë 26.2.2016.
- Vendimi nr.9, datë 26.2.2016.
- Vendimi nr.19, datë 1.4.2016.
- Vendimi nr.20, datë 4.4.2016.
- Vendimi nr.40, datë 6.7.2016.
- Vendimi nr.42, datë 12.7.2016.
- Vendimi nr.48, datë 22.7.2016.
- Vendimi nr.59, datë 16.9.2016.
- Vendimi nr.62, datë 4.11.2016.
- Vendimi nr.63, datë 4.11.2016.
- Vendimi nr. 68, datë 14.11.2016.
- Vendimi nr.71, datë 30.11.2016.
- Vendimi nr. 82 datë 30.12.2016.
- Vendimi nr.83, datë 30.12.2016.
- Vendimi nr.84, datë 30.12.2016.
- Vendimi nr.1, datë 16.1.2017.
- Vendimi nr.12, datë 15.2.2017.
- Vendimi nr.18, datë 6.3.2017.
- Vendimi nr.21, datë 20.3.2017.
- Vendimi nr.27, datë 27.3.2017.
- Vendimi nr.37, datë 25.4.2017.
- Vendimi nr.40, datë 16.5.2017.
- Vendimi nr.44, datë 19.6.2017.
- Vendimi nr.45, datë 3.7.2017.
- Vendimi nr.49, datë 3.7.2017.
- Vendimi nr.61, datë 31.7.2017.
- Vendimi nr.64, datë 16.10.2017.
- Vendimi nr.65, datë 16.10.2017.
- Vendimi nr.67, datë 10.11.2017.
- Vendimi nr.70, datë 13.11.2017.
- Vendimi nr.76, datë 4.12.2017.
- Vendimi nr.79, datë 14.12.2017.
- Vendimi nr.82, datë 21.12.2017.
- Vendimi nr.83, datë 26.12.2017.
- Vendimi nr.87, datë 26.12.2017.
- Vendimi nr.88, datë 28.12.2017.
- Vendimi nr.8, datë 19.3.2018.
- Vendimi nr.12, datë 24.4.2018.
- Vendimi nr.13, datë 24.4.2018.
- Vendimi nr.1, datë 26.1.2021.
- Vendimi nr.6, datë 16.2.2021.
- Vendimi nr.15, datë 11.3.2021.
- Vendimi nr. 20 datë 20.4.2021.
- Vendimi nr.22, datë 29.4.2021.
- Vendimi nr.39, datë 15.2.2022.
- Vendimi nr.4, datë 21.2.2022.
- Vendimi nr.5, datë 22.2.2022.
- Vendimi nr.6, datë 22.2.2022.
- Vendimi nr.10, datë 12.4.2022.
- Vendimi nr.10, datë 12.4.2022.
- Vendimi nr.14, datë 21.6.2022.
- Vendimi nr.20, datë 22.9.2022.
- Vendimi nr.21, datë 26.9.2022.
- Vendimi nr.32, datë 3.11.2022.
- Vendimi nr.34, datë 17.11.2022.
- Vendimi nr.39, datë 15.12.2022.
- Vendimi nr.19, datë 4.4.2023.
- Vendimi nr.24, datë 27.4.2023.
- Vendimi nr.32, datë 30.5.2023.
- Vendimi nr.38, datë 12.7.2023.
- Vendimi nr.47, datë 5.10.2023.
- Vendimi nr.48, datë 11.10.2023.
- Vendimi nr.58, datë 13.11.2023.
- Vendimi nr.63 datë 20.11.2023.
- Vendimi nr.4 datë 31.1.2024.
- Vendimi nr.6, datë 15.2.2024.
- Vendimi nr.12 datë 28.2.2024.
- Vendimi nr.10, datë 28.2.2024.
- Vendimi nr.13, datë 7.3.2024.
- Vendimi nr.46, datë 12.3.2024 i Mbledhjes së Gjyqtarëve.
- Vendimi nr.17, datë 13.3.2024.
- Vendimi nr.19, datë 21.3.2024.
- Vendimi nr.20, datë 3.4.2024.
- Vendimi nr.22, datë 4.4.2024.

Vendime të Gjykatës së Lartë:

a) Vendime të Pleniumit:

- Vendimi nr.86, datë 10.5.1948 *"Udhëzim për dispozitat penale para okupacionit në lidhje me sendet e monopolizuara më parë dhe me tregtimin e tyre"*.
- Udhëzimi nr. 1, datë 27.2.1950 *"Në lidhje me zbatimin e dekretligjës nr. 741, datë 17/11/1949 mbi fajet penale kundra pasurisë"*.
- Vendimi nr.4, datë 31.3.1951 *"Udhëzim në lidhje me komunikimin e akteve gjyqësore"*.
- Udhëzimi nr.2, datë 14.5.1955 *"Udhëzim mbi rregullat dhe kushtet për ndryshimin e akuzës gjatë gjykimit"*
- Udhëzimi nr.1, datë 4.6.1963 *"Mbi dënimin me internim"*.
- Udhëzimi nr. 1, datë 30.7.1977 *"Mbi cilësinë e gjykimit nga këshillat gjyqsore pranë gjykatave të rretheve dhe kolegjet e Gjykatës së Lartë"*.

b) Vendime të Seksionit Penal:

- Vendimi nr.3, datë 16.1.1948.
- Vendimi nr.68, datë 15.7.1948.
- Vendimi nr.161, datë 3.12.1948.
- Vendimi nr.18, datë 10.2.1949.
- Vendimi nr.16, datë 27.1.1950.
- Vendimi nr.683, datë 9.6.1951.
- Vendimi nr.698, datë 9.6.1951.

c) Vendime të Kolegjit Ushtarak:

- Vendimi i datës 4.2.1976.

ç) Vendime të Kolegjeve të Bashkuara:

- Vendimi nr.30, datë 28.1.1999.
- Vendimi nr.154, datë 15.4.2000.
- Vendimi nr.386, datë 29.7.1999.
- Vendimi nr.354, datë 28.7.1999.
- Vendimi nr.284, datë 15.9.2000.
- Vendimi nr.371, datë 27.10.2000.
- Vendimi nr.1, datë 15.2.2001.
- Vendimi nr.3, datë 27.9.2002.
- Vendimi nr.3, datë 27.3.2003.
- Vendimi nr.4, datë 27.3.2003.
- Vendimi nr.1, datë 8.1.2009.
- Vendimi nr.2, datë 6.2.2009.
- Vendimi nr.3, datë 19.5.2009.
- Vendimi nr.5, datë 15.9.2009.
- Vendimi nr.1, datë 20.1.2011.
- Vendimi nr.7, datë 14.10.2011.
- Vendimi nr.1, datë 10.3.2014.
- Vendimi nr.2, datë 25.5.2015.

- Vendimi nr.1, datë 30.6.2017.
- Vendimi nr.2, datë 18.11.2022.
- Vendimi nr.1, datë 28.10.2022.

d) Vendime të Kolegjit Penal:

- Vendimi nr.19, datë 30.3.1957.
- Vendimi nr.21, datë 29.1.1957.
- Vendimi nr.113, datë 13.2.1971.
- Vendimi i datës 16.6.1975.
- Vendimi i datës 28.4.1977.
- Vendimi i datës 8.4.1978.
- Vendimi nr.73, datë 18.2.1999.
- Vendimi nr.164, datë 29.4.1999.
- Vendimi nr.263, datë 16.6.1999.
- Vendimi nr.276, datë 7.7.1999.
- Vendimi nr.318, datë 22.9.1999.
- Vendimi nr.495, datë 29.12.1999.
- Vendimi nr.10, datë 18.1.2000.
- Vendimi nr.1, datë 8.1.2001.
- Vendimi nr.94, datë 8.2.2001.
- Vendimi nr.160, datë 1.3.2001.
- Vendimi nr.162, datë 1.3.2001.
- Vendimi nr.226, datë 18.4.2001.
- Vendimi nr.294, datë 25.4.2001.
- Vendimi nr.377, datë 8.5.2001.
- Vendimi nr.323, datë 30.5.2001.
- Vendimi nr.329, datë 4.6.2001.
- Vendimi nr.436, datë 3.7.2001.
- Vendimi nr.459, datë 23.7.2001.
- Vendimi nr.527, datë 3.10.2001.
- Vendimi nr.561, datë 16.10.2001.
- Vendimi nr.605, datë 31.10.2001.
- Vendimi nr.706, datë 19.12.2001.
- Vendimi nr.63, datë 30.1.2002.
- Vendimi nr.95, datë 6.2.2002.
- Vendimi nr.114, datë 13.2.2002.
- Vendimi nr.119, datë 13.2.2002.
- Vendimi nr.155, datë 20.2.2002.
- Vendimi nr.163, datë 23.2.2002.
- Vendimi nr.195, datë 21.3.2002.
- Vendimi nr.276, datë 18.4.2002.
- Vendimi nr.343, datë 16.5.2002.
- Vendimi nr.387, datë 13.6.2002.
- Vendimi nr.465, datë 23.7.2002.
- Vendimi nr.570, datë 23.10.2002.
- Vendimi nr.615, datë 6.11.2002.
- Vendimi nr.696, datë 11.11.2002.
- Vendimi nr.680, datë 11.11.2002.

- Vendimi nr.677, datë 20.11.2002.
- Vendimi nr.746, datë 22.11.2002.
- Vendimi nr.705, datë 18.12.2002.
- Vendimi nr.47, datë 22.1.2003.
- Vendimi nr.29, datë 3.3.2003.
- Vendimi nr.164, datë 9.4.2003.
- Vendimi nr.257, datë 14.5.2003.
- Vendimi nr.66, datë 16.6.2003.
- Vendimi nr.68, datë 18.6.2003.
- Vendimi nr.336, datë 18.6.2003.
- Vendimi nr.358, datë 25.6.2003.
- Vendimi nr.359, datë 25.6.2003.
- Vendimi nr.27, datë 1.10.2003.
- Vendimi nr.498, datë 1.10.2003.
- Vendimi nr.528, datë 8.10.2003.
- Vendimi nr.519, datë 8.10.2003.
- Vendimi nr.572, datë 29.10.2003.
- Vendimi nr.599, datë 26.11.2003.
- Vendimi nr.658, datë 17.12.2003.
- Vendimi nr.139, datë 18.12.2003.
- Vendimi nr.84, datë 18.2.2004.
- Vendimi nr.31, datë 23.3.2004.
- Vendimi nr.212, datë 22.4.2004.
- Vendimi nr.228, datë 5.5.2004.
- Vendimi nr.389, datë 14.7.2004.
- Vendimi nr.665, datë 17.12.2004.
- Vendimi nr.30, datë 24.1.2005.
- Vendimi nr.114, datë 28.2.2005.
- Vendimi nr.245, datë 20.4.2005.
- Vendimi nr.402, datë 8.5.2005.
- Vendimi nr.764, datë 9.11.2005.
- Vendimi nr.813, datë 23.11.2005.
- Vendimi nr.48, datë 25.1.2006.
- Vendimi nr.149, datë 23.3.2006.
- Vendimi nr.249, datë 3.5.2006.
- Vendimi nr.295, datë 12.5.2006.
- Vendimi nr.389, datë 23.6.2006.
- Vendimi nr.482, datë 13.9.2006.
- Vendimi nr.205, datë 7.3.2007.
- Vendimi nr.418 datë 18.4.2007.
- Vendimi nr.531, datë 20.6.2007.
- Vendimi nr.544, datë 29.6.2007.
- Vendimi nr.686, datë 31.10.2007.
- Vendimi nr.48, datë 16.1.2008.
- Vendimi nr.61, datë 6.2.2008.
- Vendimi nr.00-2008-116(570), datë 17.2.2008.
- Vendimi nr.105, datë 27.2.2008.
- Vendimi nr.104, datë 27.2.2008.
- Vendimi nr.115, datë 21.5.2008.

- Vendimi nr.114, datë 28.5.2008.
- Vendimi nr.192, datë 17.9.2008.
- Vendimi nr.394, datë 10.9.2008.
- Vendimi nr.232, datë 8.10.2008.
- Vendimi nr.13, datë 4.2.2009.
- Vendimi nr.00-2009-20 (14), datë 4.2.2009.
- Vendimi nr.43, datë 20.2.2009.
- Vendimi nr.13, datë 4.2.2009.
- Vendimi nr.5, datë 10.4.2009.
- Vendimi nr.00-2009-62 (194), datë 22.4.2009.
- Vendimi nr.00-2009-71 (292), datë 20.5.2009.
- Vendimi nr.00-2009-87 (243), datë 6.5.2009.
- Vendimi nr.00-2009-103 (398), datë 8.7.2009.
- Vendimi nr.00-2010-1471 (44), datë 26.1.2010.
- Vendimi nr. 00-2010-563 (7), datë 10.3.2010.
- Vendimi nr. 00-2010-493 (8), datë 10.3.2010.
- Vendimi nr.248, datë 17.3.2010.
- Vendimi nr.00-2010-396 (252), datë 17.3.2010.
- Vendimi nr.00-2010-1027 (431), datë 17.5.2010.
- Vendimi nr.00-2010-1146 (26), datë 15.9.2010.
- Vendimi nr.00-2010-1208 (843), datë 22.9.2010.
- Vendimi nr.00-2010-1360 (33), datë 13.10.2010.
- Vendimi nr.00-2010-1553 (886), datë 20.10.2010.
- Vendimi nr.00-2011-212 (41), datë 23.2.2011.
- Vendimi nr.00-2011-498 (72), datë 18.5.2011.
- Vendimi nr.00-2011-441 (76), datë 25.5.2011.
- Vendimi nr.00-2011-571 (100), datë 13.7.2011.
- Vendimi nr.00-2011-788 (112), datë 21.9.2011.
- Vendimi nr.00-2011-931 (137), datë 26.10.2011.
- Vendimi nr.00-2012-247 (38), datë 8.2.2012.
- Vendimi nr.00-2012-261 (52), datë 22.2.2012.
- Vendimi nr.00-2011-970 (68), datë 29.2.2012.
- Vendimi nr.00-2012-733 (132), datë 16.5.2012.
- Vendimi nr.00-2012-1275 (164), datë 13.6.2012.
- Vendimi nr.00-2012-940 (211), datë 11.7.2012.
- Vendimi nr. 00-2012-1034 (220), datë 5.9.2012.
- Vendimi nr.00-2012-1209 (245), datë 26.9.2012.
- Vendimi nr.00-2012-1568 (247), datë 3.10.2012.
- Vendimi nr.00-2013-1741 (315), datë 22.11.2012.
- Vendimi nr.00-2013-879 (14), datë 23.1.2013.
- Vendimi nr. 00-2013-882 (39), datë 6.2.2013.
- Vendimi nr.00-2013-666 (105), datë 27.3.2013.
- Vendimi nr.00-2013-871 (119), datë 3.4.2013.
- Vendimi nr.105, datë 9.4.2014.
- Vendimi nr.00-2013-864 (124), datë 10.4.2013.
- Vendimi nr.00-2013-856 (129), datë 17.4.2013.
- Vendimi nr.00-2013-861 (133), datë 17.4.2013.
- Vendimi nr.00-2014-785 (39), datë 12.2.2014.
- Vendimi nr.00-2014-1104 (34), datë 12.2.2014.

- Vendimi nr.00-2014-1113 (37), datë 12.2.2014.
- Vendimi nr.00-2014-674 (78), datë 12.3.2014.:
- Vendimi nr.00-2014-1479 (134), datë 7.5.2014.
- Vendimi nr.00-2014-1426 (138), datë 14.5.2014.
- Vendimi nr.00-2014-1258 (140), datë 20.5.2014.
- Vendimi nr.00-2014-1481 (154), datë 25.6.2014.
- Vendimi nr.00-2014-1935 (175), datë 16.7.2014.
- Vendimi nr.00-2014-1936 (189), datë 2.10.2014.
- Vendimi nr.00-2014-1989 (228), datë 9.12.2014.
- Vendimi nr.00-2014-1970 (229), datë 9.12.2014.
- Vendimi nr. 00-2014-1965 (231), datë 19.12.2014.
- Vendimi nr. 00-2015-594 (1), datë 14.1.2015.
- Vendimi nr.00-2015-603 (3), datë 21.1.2015.
- Vendimet nr. 00-2015-173 (4), datë 21.1.2015.
- Vendimi nr.00-2015-582 (21), datë 11.2.2015.
- Vendimi nr.00-2015-602 (31), datë 25.2.2015.
- Vendimi nr.00-2015-600 (33), datë 26.2.2015.
- Vendimi nr.00-2015-700 (45), datë 26.3.2015.
- Vendimi nr.17, datë 3.4.2015.
- Vendimi nr.15/1, datë 28.4.2015.
- Vendimi nr.00-2015-798 (60), datë 29.4.2015.
- Vendimi nr.00-2015-925 (77), datë 19.5.2015.
- Vendimi nr.00-2015-1157 (92), datë 3.6.2015.
- Vendimi nr.00-2015-1202 (98), datë 10.6.2015.
- Vendimi nr.00-2015-2066 (117), datë 1.7.2015.
- Vendimi nr.31, datë 8.9.2015.
- Vendimi nr.33, datë 8.9.2015.
- Vendimi nr.34, datë 8.9.2015.
- Vendimi nr.00-2015-2320 (139), datë 16.9.2015.
- Vendimi nr.00-2015-2447 (143), datë 23.9.2015.
- Vendimi nr.00-2015-2556 (160), datë 14.10.2015.
- Vendimi nr.00-2015-3041 (199), datë 9.12.2015.:
- Vendimi nr.00-2015-3057 (196), datë 9.12.2015.
- Vendimi nr.00-2016-4 (1), datë 13.1.2016.
- Vendimi nr.00-2016-5 (2), datë 13.1.2016.
- Vendimi nr.00-2016-794 (11), datë 3.2.2016.
- Vendimi nr.00-2016-447 (51), datë 23.3.2016.
- Vendimi nr.00-2016-446 (54), datë 23.3.2016.
- Vendimi nr.00-2016-357 (35), datë 9.3.2016.
- Vendimi nr.00-2015-354 (36), datë 9.3.2016.
- Vendimi nr.00-2016-353 (37), datë 9.3.2016.
- Vendimi nr.00-2016-486 (57), datë 30.3.2016.
- Vendimi nr.3/1, datë 31.3.2016.
- Vendimi nr.00-2016-561 (61), datë 4.4.2016.
- Vendimi nr. 00-2016-658 (75), datë 21.4.2016.
- Vendimi nr.00-2016-727 (83), datë 27.4.2016.
- Vendimi nr. 00-2016-756 (70), datë 13.4.2016.
- Vendimi nr.6/36, datë 14.4.2016.
- Vendimi nr.00-2016-750 (88), datë 4.5.2016.

- Vendimi nr.00-2016-960 (122), datë 2.6.2016.
- Vendimi nr.00-2016-1152 (133), datë 29.6.2016.
- Vendimi nr.00-2016-1156 (132), datë 29.6.2016.
- Vendimi nr.00-2016-1191 (142), datë 6.7.2016.
- Vendimi nr.00-2016-1197 (137), datë 6.7.2016.
- Vendimi nr.00-2016-1358 (143), datë 12.7.2016.
- Vendimi nr.00-2016-1223 (145), datë 13.7.2016.
- Vendimi nr.00-2016-1219 (149), datë 13.7.2016.
- Vendimi nr.00-2016-1220 (153), datë 13.7.2016.
- Vendimi nr.00-2016-1354 (157), datë 20.7.2016.
- Vendimi nr.00-2016-1592 (176), datë 5.10.2016.
- Vendimi nr.00-2016-1591 (178), datë 5.10.2016.
- Vendimi nr.00-2016-1590 (179), datë 5.10.2016.
- Vendimi nr.00-2016-1743 (204), datë 2.11.2016.
- Vendimi nr.00-2016-1905 (211), datë 16.11.2016.
- Vendimi nr. 00-2017-15 (24), datë 9.2.2017.
- Vendimi nr.00-2017-307 (56), datë 12.4.2017.
- Vendimi nr.00-2017-408 (80), datë 7.6.2017.
- Vendimi nr.00-2017-404 (82), datë 7.6.2017.
- Vendimi nr.00-2017-407 (83), datë 7.6.2017.
- Vendimi nr.00-2017-409 (84), datë 7.6.2017.
- Vendimi nr.00-2017-410 (85), datë 7.6.2017.
- Vendimi nr.00-2017-507 (94), datë 21.6.2017.
- Vendimi nr. 00-2017- 506 (95), datë 21.6.2017.
- Vendimi nr.00-2017-566 (97), datë 29.6.2017.
- Vendimi nr.00-2017-577 (100), datë 29.6.2017.
- Vendimi nr.00-2017-570 (101), datë 5.7.2017.
- Vendimi nr.00-2017-581 (111), datë 12.7.2017.
- Vendimi nr. 00-2017-584 (114), datë 13.7.2017.
- Vendimi nr.00-2017-659 (116), datë 19.7.2017.
- Vendimi nr. 00-2017-655 (115), 19.7.2017.
- Vendimi nr. 00-2017-658 (121), datë 20.7.2017.
- Vendimi nr.00-2017-858 (133), datë 8.11.2017.
- Vendimi nr.00-2017-899 (143), datë 22.11.2017.
- Vendimi nr.00-2018-13 (4), datë 9.2.2018.
- Vendimi nr.00-2018-149 (14), datë 12.4.2018.
- Vendimi nr.00-2021-670 (63), datë 26.10.2021.
- Vendimi nr. 00-2021-769 (80), datë 9.11.2021.
- Vendimi nr.5, datë 9.12.2021.
- Vendimi nr.00-2021-756 (84), datë 11.11.2021.
- Vendimi nr.4, datë 23.11.2021.
- Vendimi nr.21/1, datë 25.11.2021.
- Vendimi njehsues nr.00-2021-1135 (147), datë 23.12.2021.
- Vendimi nr.00-2021-1132 (149), datë 28.12.2021.
- Vendimi nr. 00-2022- 891 (104), datë 1.4.2022.
- Vendimi nr.00-2022-607 (95), datë 24.3.2022.
- Vendimi nr.00-2022-450 (139), datë 10.5.2022.
- Vendimi nr.00-2022-641, datë 12.5.2022.
- Vendimi nr.00-2022-545, datë 7.6.2022.

- Vendimi nr.00-2022-1035 (211), datë 22.7.2022.
- Vendimi nr.00-2022-1031, datë 29.7.2022.
- Vendimi nr.1, datë 29.7.2022.
- Vendimi nr.00-2022-1519 (230), datë 20.9.2022.
- Vendimi nr.00-2022-1446 (232), datë 20.9.2022.
- Vendimi nr.00-2022-1431 (300), datë 10.11.2022.
- Vendimi nr.00-2022-1250 (264), datë 13.10.2022.
- Vendimi nr. 00-2022-1342 Vendimi (278), datë 27.10.2022.
- Vendimi nr.00-2022-1812 (273), datë 27.10.2022.
- Vendimi nr.00-2022-1595, datë 6.12.2022.
- Vendimi nr.00-2022-1604 (328), datë 7.12.2022.
- Vendimi nr.00-2022-1608 (329), datë 9.12.2022.
- Vendimi nr.00-2022-1617 (334), datë 15.12.2022.
- Vendimi nr.00-2022-1809 (349), datë 21.12.2022.
- Vendimi nr. 00-2022-1794, datë 22.12.2022.
- Vendimi nr.00-2022-, datë 22.12.2022.
- Vendimi nr.00-2023-1 (1), datë 12.1.2023.
- Vendimi nr.00-2023-739 (45), datë 8.2.2023.
- Vendimi nr.00-2023-406 (76), datë 21.3.2023.
- Vendimi nr.00-2023-499, datë 23.3.2023.
- Vendimi nr.00-2023-980 (139), datë 25.4.2023.
- Vendimi nr.00-2023-992 (180), datë 15.6.2023.
- Vendimi nr.00-2023-1078 (191), datë 30.6.2023.
- Vendimi nr.00- 2023-1313 (224), datë 25.7.2023.
- Vendimi nr.70003-00296-2023 Regj. Themeltar, datë 26.10.2023.
- Vendimi nr.00-2023-1842 (290), datë 2.11.2023.
- Vendimi nr.00-2023-2015 (340), datë 7.12.2023.
- Vendimi nr.00-2023-2187 (352), datë 19.12.2023.

dh) Vendime të Kolegjit Civil të Gjykatës së Lartë:

- Vendimi nr.00-2006-682 (1129), datë 11.10.2006.
- Vendimi nr.00-2011-813 (162), datë 7.4.2011.
- Vendimi nr.00-2011-2217 (539), datë 24.11.2011.
- Vendimi nr.3/2022, datë 10.11.2022.
- Vendimi nr.4, datë 14.12.2022.

e) Vendime të Kolegjit Administrativ të Gjykatës së Lartë:

- Vendimi nr.00-2015-1074 (43), datë 29.1.2015.
- Vendimi nr.00-2015-86 (18), datë 15.1.2015.
- Vendimi nr.00-2016-2696, datë 14.9.2016 2015.
- Vendimi nr.00-2016-1266 (25), datë 21.1.2016.
- Vendimi nr.00-2017-6 (15), datë 31.1.2017.
- Vendimi nr.00-2017-39 (24), datë 7.2.2017.
- Vendimi nr.00-2020-183 (15), datë 15.2.2021.
- Vendimi nr.00-2021-297 (29), datë 8.3.2021.
- Vendimi nr.00-2021-995 (86), datë 14.6.2021.
- Vendimi nr.2, datë 13.9.2021.
- Vendimi nr.5, datë 16.12.2021.

- Vendimi nr.00-2022-549 (106), datë 31.3.2022.
- Vendimi nr.00-2022-1000 (180), datë 12.5.2022.
- Vendimi nr.20, datë 16.6.2022.
- Vendimi nr.5/8/1-2018, datë 7.7.2022.

Vendime të gjykatave të huaja:

- Vendimi i Gjykatës së Lartë të SHBA-së, në çështjen *Schmerber v. California*, 384 U.S. 757 (1966).
- Vendimi i Gjykatës së Lartë të Kandasë, në çështjen *R. v. M. (C.A.)*, [1996] 1 S.C.R. 500.
- Vendimi nr. 73/2000, datë 14.3.2000 (ESP-2000-1-011) i Gjykatës Kushtetuese të Mbretërisë së Spanjës.
- Vendimi i Gjykatës së Lartë të SHBA-së, në çështjen *United States v. Jones*, 565 U.S. 400 (2012).
- Vendimi i Gjykatës së Lartë të SHBA-së, në çështjen *Riley v. California*, 573 U.S. 373 (2014).
- Vendimi i Gjykatës së Lartë të SHBA-së, në çështjen *Carpenter v. United States*, 585 U.S. 296 (2018).
- Vendimi i Gjykatës së Lartë të SHBA-së, në çështjen *United States v. Davis*, 588 U.S. ____ (2019).
- Vendimi i Gjykatës së Lartë të SHBA-së, në çështjen *Gamble v. United States*, 587 U.S. ____ (2019).
- Vendimi i Gjykatës së Lartë të SHBA-së, në çështjen *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*, 597 U.S. 215 (2022).

Vendime të tjera:

- Vendimi nr.63, datë 8.4.2014 i Gjykatës së Apelit Korçë.
- Vendimi nr.32, datë 22.8.2022 i Gjykatës së Posaçme të Apelit për Korrupsionin dhe Krimin e Organizuar.
- Vendimi nr.53, datë 29.9.2022 i Gjykatës së Shkallës së Parë kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar.
- Vendimi nr.16, datë 20.3.2023 i Gjykata e Apelit kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar.

Burime arkivore – Arkiva e Shtetit:

- AQSH, Institucione qendrore shtetërore, Institucione para vitit 1944, Fondi 155 "Drejtoria e Përgjithshme e Drejtësisë (Ministria e Drejtësisë), Viti 1913-1918, Dosja nr.37, datë 10.05.1913-13.05.1913, titulluar "Ligj (kanun), mbi procedimin gjyqësor të jurisë (Kanuni i Jurisë) dhe ligj, mbi dëmet (Kanuni i dëmeve), aprovuar nga Qeveria e Vlorës më, 13.05.1913".
- AQSH, Institucione qendrore shtetërore, Institucione para vitit 1944, Fondi 155 "Drejtoria e Përgjithshme e Drejtësisë (Ministria e Drejtësisë), Viti 1913-1918, Dosja nr.233, datë 23.5.1913, titulluar "Ligji mbi detyrat dhe kompetencat e trupit gjykues dhe mënyra e gjykimit të çështjeve penale, i cili u aprovua në Këshillin e Ministrave".
- AQSH, Institucione Qendrore Shtetërore, Institucione para vitit 1944, Fondi 155 "Drejtoria e Përgjithshme e Drejtësisë (Ministria e Drejtësisë)", viti 1913-1918, Dosja nr.38, datë 04.06.1914-08.06.1914, titulluar "Qarkore dhe projektligj, mbi organizimin e gjykatave të drejtësisë në Shqipëri".

- AQSH, Institucione Qendrore Shtetërore, Institucione para vitit 1944, Fondi 155 "Drejtoria e Përgjithshme e Drejtësisë (Ministria e Drejtësisë)", viti 1913-1918, Dosja nr.238, datë 4.6.1914 "Ligji mbi ndryshimin e disa neneve në gjykimin e çështjeve penale",
- AQSH, F.489 "Presidiumi i Kuvendit Popullor", Viti 1946, Dosja nr.1, titulluar "Zhvillimi i punimeve të Asamblesë Kushtetuese (10 janar-16 mars 1946)".
- AQSH, F.489 "Presidiumi i Kuvendit Popullor", Viti 1950, Dosja nr.51, titulluar "Materiale dokumentare të Komisionit të Ligjeve të Kuvendit Popullor, mbi zgjedhjet e përfaqësuesve të popullit për në Kuvendin Popullor, mbi organizimin e shërbimit statistikor, mbi shtesa e ndryshime në Kushtetutë etj."
- AQSH, F.489 "Presidiumi i Kuvendit Popullor", Viti 1953, Dosja nr.16, titulluar "Material, relacion, projekt dhe ligji nr. 1764 dt. 26.11.1953 mbi disa ndryshime në nenet 79 e 85 të Kushtetutës së RPSH."
- AQSH, F.489 "Presidiumi i Kuvendit Popullor", Viti 1983, Dosja nr. 11, datë 11.06.1983-04.07.1983, titulluar "Projektligji, relacioni i Këshillit të Ministrave "Për disa ndryshime në Kushtetutën e RPSSH" paraqitur në Sesionin e 3-të të Legjislaturës së 10-të të Kuvendit Popullor si dhe ligji përkatës miratuar në këtë sesion datë 28-29.6.1983"

Faqe interneti:

www.gjk.gov.al
www.gjykataelarte.gov.al
www.echr.coe.int
www.codices.coe.int
www.parlament.al
www.qbz.gov.al

Mërkuri, Erind
Drejtësia penale dhe të drejtat
e njeriut / Erind Merkuri.
- Tiranë : Gent Grafik, 2024.
470 f. ; 17.6 x 25 cm.
ISBN 9789928395375

1.E drejta penale 2.Të drejtat e njeriut
3.Shqipëri

343.4 (496.5)

